OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
P. DOMINICI VIVA
SOCIETATIS JESU.

OPUSCULUM PRIMUM

DE PRINCIPIIS MORALITATIS.

I-IV

ALMA COLLEGE LIBRARY Alma, California

NB

Opusc 2 after p 107
" 3 " " 121
" 4 " " 149

OPUSCULA THEOLOGICO-MORALIA

I - IV

Ad uſum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis AUDITORIBUS Tradita

In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,

Cupientibus, atque inſtantibus Theologiæ Candidatis

IN LUCEM PUBLICAM EDITA,

Atque ab Auctore DICATA

EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO

SABINENSI EPISCOPO
S. R. E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO,

ALMA COLLEGE LIBRARY
239.04
V837
Alma, California

OPUSCULUM PRIMUM.

DE PRINCIPIIS MORALITATIS,
Seu DE ACTIBUS HUMANIS
Prout univerſam Moralem Theologiam fundantibus.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXI.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

26698

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/opusculatheologi14viva

EMINENTISS.mo ac REVERENDISS.mo PRINCIPI

FRANCISCO

SABINENSI EPISCOPO

S.R.E. CARDINALI PIGNATELLO

ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

DOMINICUS VIVA E SOCIETATE JESU
Perpetuam Felicitatem.

O*Pera in lucem edituri ſua*, PRINCEPS EMINENTISSIME, *non parum ſæpenumero laborant Auctores, ut præſtabilem, inſignemque, atque omni*

virtutum genere ornatum, cui ea conſecrent, Mæcenatem nanciſcantur, qui vel ipſomet ſuo ea Nomine illuſtret, iiſdemque victricem oblivionis non tam ſpondeat, quam pariat immortalitatem. Mihi vero pertenuem hanc Opellam prælis commiſſuro, in eo laborandum non eſſe exiſtimarem, ſi a quovis alio, quam a Te fauſtiſſima auſpicia deſumpta vellem; aut quemlibet alium præter Te Principem Inclytum, ut faventibus illam oculis aſpiceres, deprecarer. Laborant itidem non ſemel plurimi in perquirendo, quibus de cauſis evulgandas lucubrationes Patronis commendent ſuis, benevolentiam ab illis aucupaturi. Aſt ipſe in eo quam maxime laborare me fateor, ut rationes, cauſaſque in medium proferam univerſas, quæ iturientem, ac feſtinantem licet, admotis tamen calcaribus acrius impulerunt, ut Tibi qualecumque hoc mei in Te obſequii levidenſe ſeu pignus, ſeu argumentum nuncuparem. Quis enim Tua in me, Parentemque meam amantiſſimam Societatem tot, ac tanta explicet pro dignitate merita? Quis meritis proſequatur laudibus? Quis digna admiratione excipiat? Quis debitis illa gratibus exæquet? Tantum quippe abeſt, ut nos illis qualitercumque reſpondere poſſimus, quin potius in dies illam, ac me magis, magiſque ad invidiam pene oneres. Quamvis (bona Tui pace dixerim) non hanc Tu laudem primus es auſpicatus, ſed verius proſequutus; Cum a Majoribus Tuis inſitam in nos benevolentiam non tam in hæreditatem accepiſſe, quam ipſo cum lacte hauſiſſe videaris. Intra Tuæ ſiquidem domus parietes, Regali ſane Hoſpitalitate, prima ſui Neapoli Societas noſtra ſortita eſt Cunabula; cum eam vixdum partem non tam domo, quam animo familia Tua exceperit, recentemque, ut ita dixerim, a lacte meliori munificentiæ ſucco, ac ſanguine nutrierit. Proh quantus ſane, vel una in re, ſe mihi offert rationum cumulus, quo & premi me, & prorſus obrui intelligo! Quid vero de Tuis in me meritis dicam? An non verear, ne, ſi vel delibare tantum ea velim, elevem potius, quam extollam; ne lux potius, quam laudandi materies me deficiat; neve mihi quodammodo aut plaude-

re

re videar, aut tacite ſuperbire? Luce ſe illa produnt ſua, nec alio indigent, quam eo, quo ſe ipſa commendant, Encomio: Majora quippe ea ſunt, quam ut animo contineri omnia, nedum vocibus exornari queant. Animis ergone Societas, atque ipſe prorſus excidamus? Minime ſane gentium. Quinimmo generoſa ipſa indoles Tua mihi animos facit, ut ad Te accedam, ac vectigal hoc qualecumque mei in Te obſequii, Tuis ſi minus, meis ſaltem viribus accommodatum exhibeam; Hoc quoque maximi beneficii habiturus loco, quod æquo nempe Tuo illud animo excipias. Theologico-Moralia, quæ in hoc libello Opuſcula proſequutus ſum, ad pedes E. T. provolvo fidenter. Quem enim magis illa deceant, quam Te, Princeps Eminentiſſime; cum abdita, altiſſimaque Sublimioris Theologiæ arcana pene ſub ætatis Tuæ florem in præclariſſimæ Parentis, Theatinæ nempe familiæ, ſinu magno ubique exceptus plauſu, admiratione que recluſeris; & nunc temporis inter Purpureos Patres a divinis facultatibus commendatos nulli ſecundus numerere? Tametſi nulla ſeu divina, ſeu humana facultas ſit, quam non apprime calleas, qua maxime non floreas. Quid, quod tanta Morum luce ſemper, & ubique præfulſeris, ut Clericali Ordini univerſo qua dictis, qua juſſis, qua exemplis mores Sanctiſſimos inſtillaveris? Quid, quod eo virtutis commiſſos Tibi populos evexeris, ut ſatis ſit, Diœceſim intueri Tuam, quo ſtatim omnium vel nolentium in oculos coacta in parvum Eccleſiæ Majeſtas non tam incidat, quam incurrat? Non ſine quadam tamen aliorum populorum omnium invidia, qui Tibi uni parere omnes certant, maximumque a Te olim Maximo, ac Supremo Orthodoxæ Eccleſiæ Hierarcha capturos ſe ornamentum fore, jure meritoque confidunt. Quidni igitur Theologico-Moralia iſthæc Opuſcula Te unum in Auſpicem depoſcant, cum & a Theologiæ diſciplina, & a Morum ſanctimonia tantum Tibi ornamenti comparaveris? An vero quis miretur, quod beneficiis Tuis in me tantis tantulo Opere reſpondeam? Sed hoc omnino ſuum Maximi Principes, hoc maxima habent beneficia, ut nihil non minimum ſit, ubi cum illis conferatur: Cumque id

præclariſſimorum quoque Virorum conatibus uſu-venire , nemo unus ignoret. Quis non mihi, (cui tam anguſta ſupellex) jure ſuccenſeat, ſi auguſta Tui Nominis fretus clientela, in lucem, Solemque audeam prodire , cum de meò nihil niſi umbratile quidpiam afferre poſſim? An non arrogantis iſta ſint animi? At eo enim-vero ductus conſilio, Te in benemerentiſſimum Mæcenatem ut cum maxime ſtatui; Is enim es , ut me Tua latentem ſub umbra Purpuræ me hujuſce Tuæ Splendore ſatis, ſuperque illuſtres. Sileant profecto , ſileant gratificantis illæ animi voces , quibus Antiquus ille Encomiaſtes publica in Panegyri ſuum mirum quantum exorna-vit Cæſarem Theodoſium dicens: Amicitiam, nomen antea privatum, non ſolum intra aulam vocaſti, ſed indutam Purpura, gemmiſque redimitam ſolio recepiſti. *Tuam quanto potiori jure hæc Purpuram decent, qua repentem humi tenuitatem meam ſublé-vas , omni denudatam ornamento fo-ves , ac contegis , atque in ſublime Tecum extollis. Cum jubeas, ut quæ propriis antea ſe tenebris in-vol-vebat, Purpuræ Tuæ luce fulguret , ac tantum non intumeſcat. Illa quippe non gemmis, auroque luxuriat, ſed clarius tamen multo irradiat, utpote quam Virtutes certatim omnes, quæ In-victi, Integerrimique Præſulis ſint, ad oculorum ſuſpendium diſtinguunt. Inopes, Pupilli, Viduæ, miſerorum genus omne , qui Tua ſub Purpura le-vamen omne experiuntur, proh Superi, quantum illam in Cœlum e-vehunt, ac ſuperno Splendore colluſtrant! Teſtem hanc Urbem uni-verſam appello, quæ nullo non loco fer-ventiſſimis Amoris Tui flammis calet , nullo non tempore Tuarum Virtutum exemplis omnibus abunde affluit; itaque affluit, ut quocumque oculi ſe con-vertunt, ſtupore defigantur. Sed conqueri quodammodo, mihique ſuccenſere Tarentum, Roma , ac Polonia uni-verſa non immerito -videntur , dum intra noſtræ Urbis fines immoror. Non ita patrios intra fines Virtus Tua continere ſe potuit; quin longe, lateque per-vaderet, ac rebus præclariſſime geſtis non minus, quam admiratione omnia compleret. Ad Poloniam de Latere Legatus miſſus arduam, ſupra quam cuiquam credibile ſit, demandatam Tibi pro-vinciam ſplendide , atque e Romanæ Eccleſiæ*

re

re ita obiiſti, ut bona omnium pace dixerim, neſcio, an parem ſis habiturus; Qui Te vero præiverit, habueris ſane neminem. Omnium animos, Regium quoque, Comitate Tua mirabili, ac melliflui ſermonis affabilitate Tibi arctiſſime devinxiſti. Unus ea cumulatiſſime impleſti, quæ nec ſinguli quique longiſſimo, nec omnes ſimul tam exiguo temporis ſpatio præſtitiſſent. Iris turbatiſſimo illi Cœlo viſus es affulgere, omnem importunæ calamitatis nubem longe prorſus avertens. Quanta enim in arduis, ac ſummi momenti rebus Tua emicuit Prudentia! Quanta eluxit dexteritas! Quantum (quod Tuum diſcrimen, atque Inſigne, ut ita dixerim, eſt præſtantiſſimum) quantum, inquam, Humanitas triumphavit! Humanitas illa, quæ propemodum tantundem Te ad aliorum placita deprimit, quantum Tua Te magnitudo ſupra omnes alios extollit. Quam periculoſæ plenum opus aleæ, Deus immortalis, obeundum Tibi commiſſum? At quam expediiſti feliciter? In quam difficilem, ac ſalebroſum adducta locum res erat? Quas ipſe delatus in Syrtes, ut quocumque minimum deflecteres, hærere non immerito timeres? At quam ſecundo curſu ad Gloriam velificatus es! Quam fauſte, proſpereque optatum expeditionis portum tenuiſti! Vix viſus, omnium in Te oculos convertebas; vix auditus, omnium demulcebas, omnium in Te animos abripiebas. Verbo, Poloniam triumphis magis Tuis, quam paſſibus perluſtraſti; At rebus omnibus e voto, (e voto autem? an ſupra vota ipſa?) confectis, Victor, ac Polonus ad Capitolium, plaudente Urbe, atque Orbe univerſo, Triumphantis in morem aſcendere viſus es. Oſtro Te Polonia inſignivit, an potius Oſtrum ipſum in Te inſignire eſt rata? Atque hoc unum in expeditione Tua habuit, quod doleret; nimirum, quod Te juſto afficere præmio minus poſſet. At ad tantum honoris apicem multa Te jampridem provehebant: Tarentina ſanctiſſime a Te Eccleſia gubernata; Ipſa neceſſitudinis, ac cognationis cum Summo Hierarcha vincula; Majorum Tuorum erga Eccleſiam merita; Pontificiæ Legationis munus; Sanguinis ſplendor, qui potiori, quam de Nilo flumine dictum eſt, jure Cœleſti verius, hoc eſt Heroum, quam terreſtri vena flueret; Qui ortus ſuos præ-

clariſſi-

clariſſimos celari maluit, quam noſci; ut a Longobardorum Principibus ne, an a Beneventanæ Urbis Ducibus, an vero a Patritio Romanorum fonte profluat, non ſatis in comperto ſit; Qui Hiſpaniam, Italiam, atque Europam late univerſam tot exercituum Imperatoribus, tot Maritimæ rei Præfectis, tot Sublimibus Infulis, tot ad Reges, ac Pontifices Legatis nobilitavit; ut non immerito aſſeruerim, Trabearum, faſciumque veſtrarum pondere laborare. Qui ipſam etiam Americam, novum nempe Orbem, Vaglii dominatu illuſtravit; Ac tot Aurei velleris Equites, tot Hiſpaniæ Magnates edidit; Tot Proreges invictiſſimos procreavit: Quos inter Principem ſibi vendicat locum Germanus Tuus, Tuique omnino ſimilis Dux Vibonenſis, quem Sardinia olim ſuſpexit pro Rege moderantem; Ac Trinacria nunc Regis gerentem Vices ea laudum ſegete onuſtum intuetur, ut latiſſima ſe præ gaudio non capiat Inſula; Quæ triumphalibus ſemper Auguſtiſſimi Caroli armis devicta, Illius ex omni parte Amoris expugnari armis ſe animadvertit; Atque Hectorem illum Pignatellum, ſuo bene reſpondentem Nomini, Vibonenſi etiam dominatu inſignitum, veluti redivivum intueri, ac ſuſpicere, morem ei gerendo obſequentiſſimum; Is quippe anteactis ſeculis aſſertam pariter Regi ſuo Siciliam feliciſſime eſt moderatus. Hæc, aliaque ſexcenta hujuſmodi Sanguinis Tui decora, quæ libenter miſſa facio (ne nunc primum malemeritus de Te videar, Tuamque præ ipſamet Purpura rubeſcere cogam modeſtiam), Hæc, inquam, decora Oſtrum jam Tibi non uno Nomine deferebant; Sed indignum Te exiſtimaſti, quod nullo Tibi labore non ſtaret; quod Tuo ſudore non imbueres. Unus effeciſti, ut magis ipſæ Tibi uni fumoſæ Majorum imagines, Marmorat æque laudes, quam Tuipſis deberes; ut Poſteris Tuis laudum prærogativam præriperes; ut Naturæ in Te uno ad maxima omnia effingendo conatus Virtute ſuperares. Eo denique deveniſti Celſitudinis, ut non modo ſupra famam, ultra Invidiam, trans omnem ancipitis fortunæ aleam Magnitudinis Tuæ ſecurus conſiſtas; atque ad ſupremum Eccleſiaſticæ Hierarchiæ Solium, quo Tua Te merita provehunt, votis omnium evoceris; Sed etiam incolumes, atque

que

que in tuto locatos reddas, quos Tuo Patrocinio tueri non dedignaris. Vale, & diu, felixque Eccleſiæ Catholicæ, ac Tuis præſertim obſequentiſſimis famulis Vive.

E Collegio Neapolitano 1721.

LECTORI
Benevolo.

Miraberis profecto, quod paucis hiſce Opuſculis Theologico-Moralibus ad Te veniam, ubi Univerſa, prout in Scholis traditur, Moralis Theologia jamdiu a me in lucem danda expetebatur, & expectabatur. Ut verum fatear; poſt abſolutam utcumque, Superis annuentibus, Trutinam Antiqueſnellianam, a Moralibus in poſterum quæſtionibus ex profeſſo pertractandis ſuperſedendum ſtatui; Siquidem vix calamo ad id operis admoto animadverti, plurimum ſtudii, ac laboris, plurimum ingenii, ac perſpicuitatis, plurimum dexteritatis, ac prudentiæ opus eſſe ad illud pro dignitate peragendum, atque ad Sapientium, ac Inſipientium notas declinandas. Præſertim quia Moralem Curſum aggreſſuro immenſum eſſet pelagus enavigandum, innumeris ubique diſſeminatum Syrtibus, in quas vel peritiſſimi ex Naucleris non raro impegerunt; Nec cuique facile eſt alterutrum ſcopulum declinare, aut laxitatis, aut nimii rigoris in opinando; paſſimque Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Quare impar ego tanto oneri, atque non minus ingenio hebes, quam acie oculorum, animis excidi; grates Deo bonorum omnium Largitori rependens plurimas, quod in exponendis Confixis Theſibus (niſi mea mihi ſententia, ac non paucorum opinio blandiatur) incolumis evaſerim.

Inſtantibus tamen, ac percupientibus Theologiæ Candidatis; Aliis etiam quotidiano pene convivio efflagitantibus, aut miſſis ad me literis perquirentibus, Necnon iis, quorum juſſa declinare non poteram, ſuo nomine quaſi debitum officium poſtulantibus, ut Theologico-Moralia ſaltem Opuſcula in lucem ederem, prout olim in Scholis tradideram, quippe qui fore ſperabant, ut humaniter, & citra nauſeam, ac ſtomachum exciperentur; non ſecus ac benigne Curſus Theologicus, Scholaſtica pariter methodo in Scholis traditus, necnon Opuſculum de Anni Sancti Jubilæo excepta fuere, quod toties iteratæ illorum editiones non obſcure te-

teſtantur, imperata facere oportuit: Ac tandem aliquando refectis, Deo miſerante, quantum provecta paſſa eſt ætas, viribus, apopleticorum vitæ inſidiantium inſultuum vi non parum acciſis, animum induxi, ut ea incudi redderem, & ad limam pro modulo meo revocarem. Ea quippe multis ab hinc luſtris inter alia ſelegeram in Palæſtra Theologica explicanda, velut ad Curſum Theologicum prodroma, utpote quæ magnam eruditionis, ac doctrinæ ad praxim ſpectantis ſegetem proferunt, nec Moralem dumtaxat, ſed Scholaſticam, immo & Poſitivam etiam ſapiunt Theologiam. In primo ſiquidem ex his, quæ ad uſum Tyronum elucubrata fuere Opuſcula, diſceptatur de Principiis Moralitatis, ſeu de Actibus Humanis prout univerſam Theologiam Moralem fundantibus. In ſecundo de Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa; ubi etiam nonnulla de Conſcientia Certa, Erronea, ac Probabili delibantur. In tertio de Beneficiis Eccleſiaſticis; ubi fuſe etiam de Simonia univerſim. In quarto demum de Uſuris, quippe quæ affinitatem cum Simonia habent, quatenus quod in Spiritualibus Simoniam, in Temporalibus redolet Uſuram; atque utrobique perſæpe contractus, qui ſpeculative, ſeu circumſcriptis adjunctis, ab utraque labe depurati deprehenduntur, in praxi tamen ab ea non ſunt immunes. Tradideram pariter Auditoribus meis quintum Opuſculum inſcriptum De Jubilæo, præſertim Anni Sancti, ac de Indulgentiis univerſim. Sed illud hic ſuperaddere non eſt opus, utpote quod occaſione Anni Sancti tunc temporis imminentis, videlicet anno 1699., Illuſtriſſimus D. Fabius Caracciolus e Ducibus Montis Sardi inter meos Auditores nemini ſecundus, ſanguinis claritate ſatis notus, præſtanti ingenio, ac virtute ornatus, Prælatura jamdudum Romæ inſignitus, ac ad Purpuram, Deo auſpice, evehendus, vix exceptum, in ſui, ac mei obſequium Eminentiſſimo Urſino Archiepiſcopo Beneventano in lucem editum dicare cenſuit; Ac deinde Typographus, tanquam Appendicem, ſemper illud annexuit in quavis ex tot editionibus Trutinæ Theologicæ Theſium damnatarum, ut plurimæ Indulgentiæ paſſim aſſequibiles omnibus innoteſcerent; atque ad eas cum fructu lucrandas quilibet incitaretur.

At audire videor plurimorum querimonias, qui ab innumeris, ubique obviis, de re Morali pertractantibus libellis abhorrentes, nil niſi cramben recoctam in hiſce Opuſculis apponi poſſe autumant. Quid enim ſuperaddi poterit iis, quæ tot præclariſſimi Auctores in ſuis Voluminibus eaſdem quæſtiones revolventibus, ac

diffi-

difficultates enodantibus candidiſſime enuclearunt? Qui fieri poterit, ut quidpiam de novo prodeat, quod in Veterum monumentis non habeatur in bono lumine collocatum? Non unus dumtaxat aptare hic poſſet illud Martialis: *Quem ſcribis, meus eſt, o Fidentine, Libellus; Sed male dum ſcribis, incipit eſſe tuus*. At cur querimoniis iſtis non pariter Martialis illud reponatur? *Cum tua non edas, carpis mea carmina Cæſar; Carpere vel noli noſtra, vel ede tua*. Si quidpiam querimoniæ iſtæ, quæ paſſim obtruduntur, præſeferrent; Nonne pariter evincerent, incaſſum celeberrimos ſuperioris Sæculi Auctores deſudaſſe in rebus Moralibus univerſim diſcutiendis; ubi de iiſdem pariter Auctores longe præſtantiores, ac non pauci, Sæculis anteactis diſputarunt? Cum tamen in comperto ſit, Superioris Sæculi Auctores multum ſplendoris Reipublicæ literariæ contuliſſe, ac ornamenti plurimum Bibliothecis addidiſſe! Siquidem quod Veteres profunde, ac dilucide prodiderunt, illud ipſum, ſed alia via, alia methodo, aliis ratiocinationibus, ac doctrinis illuſtratum a Neotericis proditum eſt, non ſine magna ingeniorum, ac animorum utilitate. Idipſum in hiſce Opuſculis præſtare conatus ſum, animo revolvens, quod poſt tot Theſium proſcriptiones malint Theologicæ Facultatis ſtudioſi Opellis iſtis, quæ nec mole obruunt, nec brevitate confundunt, ſedulam navare operam; quam aliis utut præſtantioribus, in quibus evolvendis ſcopulorum ignari ſæpenumero hærent, ac timore trepidant etiam ubi non eſt timor. Non abs re itaque quæſtiones plurimas ad praxim paſſim occurrentes, quas alii fuſiore calamo pertractarunt, veluti in compendium perſtrinxi, brevitati ſimul conſulens, & claritati, ut eas præ manibus Tyrones habere facile poſſent; iis opinionibus meum calculum ſuperaddendo, quæ magis veritati conſonæ viſæ ſunt. Hiſce de cauſis, mutato conſilio, poſt hæc elaborata Opuſcula animum etiam induxi ad incudi pariter reddendum Moralem Curſum, & jam nonnullos hujuſce rei Tractatus pro modulo meo ad umbilicum perduxi; ac labori non parcens confido poſt non multum temporis alios pariter perducturum, ut ſimul omnes typis committantur; ſi tamen divina inde gloria (quæ tantorum laborum unicus eſt ſcopus) promovenda ſit. Interim Lector, ſi quid boni in revolvendis meis lucubrationibus deprehenderis, Clementiſſimo bonorum omnium Auctori gratias age; ſi quid mali, tribuas tenuitati meæ. Vale.

JOAN-

JOANNES BAPTISTA GRIMALDI

Præpoſitus Provincialis

SOCIETATIS JESU

In Regno Neapolitano.

CUM Librum, cui titulus eſt, OPUSCULA THEOLOGICO-MORALIA, a P. Dominico Viva Societatis noſtræ Sacerdote conſcriptum, aliquot ejuſdem Societatis Theologi, quibus commiſſum fuit, recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint; facultate nobis ab Adm. Rev. P. Noſtro Michaele Angelo Tamburino Præpoſito Generali communicata, concedimus, ut typis mandetur, ſi ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo Societatis noſtræ munitas dedimus.

Neapoli die 7. Octobris 1720.

Joann. Baptiſta Grimaldi.

NOI

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Ambroſio Liſotti Inquiſitore di Padoa nel Libro intitolato: *Opuſcula Theologico-Moralia ad uſum Tyronum elucubrata a P. Dominico Viva Societ. Jeſu*, &c. non v' eſſer cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza a Gio: Manfrè Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 4. Agoſto 1720.

(Gio: Franceſco Moroſini Cav. Ref.
(
(Pietro Grimani Cav. Proc. Ref.

Regiſtrata.

Agoſtino Gadaldini Segr.

INDEX

INDEX QUÆSTIONUM,

Quæ in hoc primo Opuſculo continentur

DE PRINCIPIIS MORALITATIS,

SEU

DE ACTIBUS HUMANIS

Quoad ea, quæ fundant Theologiam Moralem univerſam.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit Voluntarium, & Liberum? pag. 2

ARTICULUS PRIMUS. *Quomodo definiatur Voluntarium? Quomodo Liberum?* ibid.

ART. II. *Quotuplex ſit Voluntarium?* 3

ART. III. *Satisfit quibuſdam quæſitis ad praxim neceſſariis.* 4

ART. IV. *Num dicatur Voluntarius, & aperiendus ſit in Confeſſione effectus procedens ex cauſa libere volita, quando non poteſt ea amplius vitari?* 8

QUÆSTIO II.

Utrum Peccatum ex genere ſuo Mortale evadat Veniale ex defectu Voluntarii? Ubi plurima de Delectationibus Moroſis. 11

ART. I. *An Peccatum ex genere ſuo Mortale evadere poſſit Veniale ex defectu Voluntarii, ſeu plenæ libertatis?* 12

ART. II. *An Delectatio Moroſa de objecto turpi ſecundum ſe pertingat ad Mortale?* 14
ART. III. *An Delectatio Moroſa de objecto turpi indirecte volita ſit etiam mortale?* 18
ART. ULT. *Utrum deſideria objecti pravi ſub conditione tollente ejus malitiam vacent lethali culpa?* 22

QUÆSTIO III.

Quænam Ignorantia circa Leges, aut Præcepta tollat, vel minuat Culpam? 25

ART. I. *Quid, & quotuplex ſit Ignorantia, & quænam reddat actum Involuntarium?* ibid.
ART. II. *Utrum a culpa excuſet Ignorantia Invincibilis, etiamſi ſit Concomitans?* 28
ART. III. *Ex præjacta doctrina plurimæ difficultates reſolvuntur.* 30
ART. IV. *Utrum Ignorantia Invincibilis ſolius pœnæ per legem impoſitæ excuſet ab ea pœna Delinquentem?* 35
ART. V. *Quandonam Ignorantia cenſeri debeat Invincibilis, etiamſi proveniat ab Ignorantis culpa, itaut excuſet a pœna?* 36
ART. VI. *An poſſit dari Ignorantia Invincibilis Dei, & Juris naturalis?* 38
ART. VII. *Utrum Ignorantia Vincibilis ſemper peccatum minuat, præſertim in Tranſgreſſione legum Humanarum?* 40
ART. VIII. *Utrum legis Ignorantia mortaliter vincibilis excuſare poſſit a pœna, quamvis non excuſet a gravi culpa?* 42
ART. ULT. *Utrum peccata ex Ignorantia vincibili commiſſa ſint ejuſdem ſpeciei moralis cum peccatis ſcienter admiſſis?* 44

QUÆSTIO IV.

De Vi, Coactione, ac Metu excuſantibus a Legum, & Votorum obſervantia. 46

ART. I. *Quid, & Quotuplex ſit Metus, Vis, & Coactio?* 47

ART.

ART. II. *Enodantur plurimæ Difficultates quoad metum cadentem in Conſtantem Virum.* 50
ART. III. *An metus gravis excuſet a culpa Tranſgreſſorem Legum Humanarum?* 51
ART. IV. *An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione Legis Divinæ Poſitivæ?* 55
ART. ULT. *An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione Legis Naturalis?* 57

QUÆSTIO V.

De Ignorantia, ac Errore Contractus irritante ex defectu Voluntarii. 62

ART. I. *Prænotantur Prænotanda.* ibid.
ART. II. *Ulrum Error, vel dolus antecedens reddat Contractus irritos jure naturæ?* 64
ART. III. *Ex præjacta doctrina reſolvuntur plurimæ Difficultates.* 68
ART. IV. *An Dolus, vel error antecedens dans cauſam Contractui illum irritet, ſaltem jure Poſitivo?* 71
ART. ULT. *An Error concomitans circa rei ſubſtantiam irritet Contractum jure Naturæ?* 74

QUÆSTIO VI.

De Metu irritante Contractus, aut Vota ex defectu Voluntarii. 76

ART. I. *An Metus gravis injuſte incuſſus ad extorquendum Contractum irritet illum jure naturæ?* ibid.
ART. II. *Utrum Contractus metu injuſto extorti ſint jure Poſitivo irriti, an ſolum irritandi?* 80
ART. III. *Utrum Metu etiam levi extorta reſtituenda ſint in foro Conſcientiæ?* 81
ART. ULT. *Reſolvuntur plurimæ Difficultates ex præjacta Doctrina.* 84

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

Utrum Juramentum confirmet Contractus metu irritos; aut obligationem implendi Contractus inducat? 87

ART. I. *Prænotantur Prænotanda.* *ibid.*
ART. II. *Utrum Juramentum univerſim confirmet actus jure poſitivo irritos?* 88
ART. III. *Utrum Juramentum confirmet Contractus metu invalidos, aut ſaltem obligationem inducat eos implendi?* 89
ART. ULT. *Quiſnam Prælatus poſſit Juramenta contractibus adjecta relaxare?* 94

QUÆSTIO VIII.

De Concupiſcentia minuente, vel augente Voluntarium? 99

ART. I. *Utrum Concupiſcentia minuat, aut etiam quandoque tollat Voluntarium?* *ibid.*
ART. II. *Utrum reſtituenda ſint in foro Conſcientiæ, quæ blandis verbis extorquentur.* 101

QUÆSTIO ULTIMA.

De Actibus humanis quoad eorum moralitatem. 102

ART. I. *In quonam conſiſtat bonitas, & malitia Moralis.* 103
ART. II. *Utrum a Fine, an ab Objecto deſumatur bonitas, aut malitia moralis Actuum humanorum?* 104

OPUS-

OPUSCULUM PRIMUM.

DE PRINCIPIIS MORALITATIS,

SEU

DE ACTIBUS HUMANIS

Quoad ea, quæ fundant Theologiam Moralem univerſam.

PROOEMIUM.

IN Tractatu de Actibus Humanis Scholaſtici viam muniunt ad Moralem Theologiam, ejuſque fundamenta jaciunt, examinando noſtrorum actuum bonitatem, ac malitiam moralem, motuſque animi voluntarios, ac liberos; Cum enim moralitas in actu eſſe non poſſit ſine libertate, & actus non poſſit eſſe liber, niſi ſit voluntarius, idcirco anxiè diſcutiunt, quomodo ratio voluntarii, ac liberi ab Ignorantia, Metu, Concupiſcentia, & ſimilibus lædatur, ut dignoſci poſſit quandonam actus ex defectu voluntarii, aut plenæ libertatis, vel culpa ſimpliciter vacet, vel ſaltem gravi culpa. Hæc nos, Numine aſpirante, in præſenti præſtabimus, ut facilius percipi poſſint, quæ Scholaſtica Theologia diſcutit, de Actibus humanis in ordine ad ſpeculationem.

Primò itaque quæremus, quid, & quotuplex ſit Voluntarium, ac Liberum? Secundò, An peccatum de ſe mortale evadere poſſit veniale, ſive ex defectu plenæ deliberationis, ſive ratione puræ delectationis moroſæ de objecto pravo non pertingentis ad deſiderium, aut operationem; ſive ratione delectationis, vel deſiderii ſub conditione tollente malitiam ab objecto? Tertiò, Quænam ignorantia circa leges, ac præcepta, ſeu tollat, ſeu minuat culpam? Quartò, Quænam ignorantia, aut error in contractibus illos irritet, ſive naturali jure, ſive poſitivo? Quintò De vi, coactione, ac metu excuſante a legum, ac votorum obſervantia. Sextò De Metu, tam juſtè, quam injuſte incuſſo reddente contractus ſive irritos, ſive irritandos. Septimò nonnulla examinabimus de Concupiſcentia, ſeu de paſſione partis inferioris mentem perturbante, quæ ſæpe tollit, aut minuit voluntarium, & ſubinde malitiam, aut bonitatem moralem auget. Demum quæ ad eſſentiam moralem actuum humanorum ſpectant paucis perſtringemus; Superſedendo a quæſtionibus de Con-

ſcientia, ſeu ultimo rationis dictamine, quæ proxima regula eſt humanarum actionum, cui ſe conformando voluntas dicitur moraliter bona, & difformando mala; cum de ea in Opuſculo inſequenti de conſcientia dubia, & ſcrupuloſa, Deo dante, agendum ſit.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit Voluntarium, ac Liberum?

DIſcutienda eſt primo Voluntarii, ac Liberi definitio. Deinde multiplex corundem acceptio. Tertio ſatisfaciendum nonnullis hac de re quæſitis ad praxim neceſſariis.

ARTICULUS PRIMUS.

Quomodo definiatur Voluntarium, quomodo Liberum?

I. Definitur voluntarium, & Violentum.

II. Definitur liberum libertate a coactione, & libertate indifferentiæ.

III. Pura Omiſſio quomodo dicatur voluntaria, & libera?

I. VOluntarium ex Philoſopho 3. Ethic. 1. dicitur, *Cujus principium eſt in agente cognoſcente ſingula*: Quare tria requiruntur, ut actio ſit voluntaria. Primum eſt, quod ſit a principio intrinſeco; nam Violentum eſt, *quod fit ab extrinſeco nullam vim conferente paſſo*. Secundum, quod procedat a principio cognoſcente, eo quod voluntas non feratur in incognitum. Tertium, quod cognoſcantur ſingula, ideſt ea omnia, ex quibus operationis ſubſtantia, tamquam ex objecto dependet: Sic, ut Parricidium, v. g. ſit voluntarium debet eſſe a principio intrinſeco cognoſcente, non ſolum quod qui occiditur ſit homo; ſed etiam quod ſit pater; aliter non erit voluntarium in quantum parricidium eſt.

Voluntarium ſic definitum opponitur, tam Violento, quod ſcilicet procedit ab extrinſeco; quam Naturali, quod ſcilicet fit a natura, abſque cognitione ejus, quod geritur, ut ſunt operationes vegetativæ, quæ licet ſint a principio intrinſeco, non ſunt tamen voluntariæ, ſed naturales: Coincidit tamen cum Spontaneo, ut notat D. Th. 1. 2. quæſt. 6. art. 2., quod reperitur etiam in Brutis; nam Bruta etiam operantur cum cognitione ejus, quod agunt, quamvis careant cognitione perfecta, & libero arbitrio. Quare voluntarium preſſe ſumptum in quantum eſt proprium Hominis definitur, *Quod procedit a voluntate*; in quo ſenſu non competit Brutis ratio voluntarii, quamvis iis competat ratio ſpontanei.

Porro differt Voluntarium a Volito, ut notat Cajet. quæſt. 154. art. 5., quia volitum comparatur ad voluntatem tanquam objectum ad ſuam potentiam; voluntarium vero ad voluntatem comparatur, tanquam effectus ad ſuam cauſam; unde ſolus actus voluntatis, & omiſſio dicuntur voluntaria, quamvis poſſint eſſe etiam Volita actu reflexo.

II. Liberum vero definitur: *Quod procedit a Potentia, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere*. Ita communiter cum

Suar.

Suar. lib. 1. de Gratia cap. 3.; quod colligitur tum ex Scripturis, tum etiam ex Tridentino ſeſſ. 6. cap. 5., ubi Libertatem noſtram, qua ad Deum convertimur in eo reponit, quod Deo tangente cor noſtrum ſua gratia, poſſimus illi aſſentiri, ſi velimus, aut diſſentire; quod eſt poſſe agere, vel non agere. Quicquid ſit, utrum hoc intelligendum ſit in ſenſu compoſito, an diviſo? Quod fusè diſcutit contra Thomiſtas Coninch diſp. 2. de actibus humanis dub. 3.

Hæretici docentes cum Calvino, & Luthero, Gratiam efficacem non tollere libertatem; quamvis neceſſitet ad aſſenſum, duplicem libertatem diſtinguunt, alteram *a coactione*, quæ habetur, quoties voluntas non coactè, ſed ſpontaneè, & cum inclinatione fertur ad unam partem contradictionis; etiamſi nequeat ad alteram ferri; Alteram verò libertatem vocant a *neceſſitate*, ſeu indifferentiæ, quæ habetur, quoties voluntas indifferenter ſe habet ad utramque partem contradictionis. Verum libertatem a coactione non eſſe dicendam libertatem ad meritum, vel demeritum ſufficientem in natura lapſa, conſtat ex Tridentino adducto: Unde Innoc. X., & Alex. VII. proſcripſerunt tertiam illam Janſenii theſim; in qua dicitur, *Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione*.

III. Ex dictis ſequitur primò, differre voluntarium a libero, tamquam ſuperius ab inferiori: etenim omne liberum eſt voluntarium, ſed non e converſo; amor enim v. g. in Patria, & amor, quo Deus ſemetipſum diligit eſt plenè voluntarius, non tamen liber, niſi tantum a coactione. Notandum tamen ſæpe confundi Voluntarium cum Libero, ita ut nomine actus voluntarii ſignificetur actus liber; & juxta hunc ſenſum locutus eſt Auguſt. lib. 1. de vera Relig. c. 14., ubi dixit: *Uſque adeo peccatum eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium*, hoc eſt liberum: & in hoc eodem ſenſu a Nobis deinceps uſurpabitur.

Sequitur ſecundo, definitionem Voluntarii poſſe etiam applicari puræ omiſſioni liberæ; hæc enim quatenus libera procedit a principio intrinſeco cognoſcente ſingula, & in omiſſionem influente, non quidem poſitive, ſed privative, ut notat D. Th. loco laudato art. 2.: Voluntas enim, quæ eſt cauſa poſitiva ſuæ operationis dici poteſt cauſa privativa ſuæ omiſſionis; Cauſa enim dicitur id, per quod reſpondemus interroganti propter quid res ſit; interroganti autem propter quid ſit Omiſſio, reſpondemus, quia voluntas liberè ſe determinavit ad non operandum, ſeu ad omittendum.

ARTICULUS II.

Quotuplex ſit Voluntarium?

I. Quid ſit directe, quid indirecte voluntarium, ſeu liberum?
II. Explicatur Voluntarium elicitum, ac Imperatum.
III. Item expreſſum, & tacitum.
IV. Voluntarium voluntate propria, & aliena.
V. Necnon actuale, virtuale, & habituale.

I. Dividitur primo voluntarium, prout confunditur cum libero: Aliud enim eſt voluntarium directe, quod ſcilicet eſt voluntarium in ſe: puta ſi quis occidat hominem advertens eſſe hominem, hujuſmodi homicidium dicitur directe voluntarium: Aliud eſt voluntarium indirecte, ſeu in alio, tanquam in cauſa, ſoletque appellari voluntarium interpretative,

quod dupliciter contingit: Primò ſi quis ponat actionem, ex qua prævidetur ſecuturus aliquis effectus: V. g. ſi ſciens te in ebrietate facile alios occiſurum, adhuc inebrieris, homicidium inde ſecutum erit tibi indirecte voluntarium. Secundò ſi quis effectum aliquem impedire poſſit, & impedire omittat: V. g. ſi videns mergi navem omittat ſubmerſionem impedire, cum poſſit, ſubmerſio cenſetur voluntaria indirecte.

II. Dividitur ſecundò voluntarium in Elicitum; quod ſcilicet libera voluntas elicit immediate; & Imperatum, quod non elicitur ab ipſa voluntate, ſed ab aliis potentiis, quibus voluntas imperat, ut ſunt actus loquendi, legendi &c.: imo ipſe actus intellectus poteſt a voluntate imperari, dummodo non ſit prima cognitio, cum voluntas ferri nequeat in incognitum; poteſtque etiam unus actus voluntatis alium imperare, ut quando poſita intentione finis imperatur electio medii: Quicquid ſit, an circa actus a voluntate ſibimet imperatos exerceatur immediata libertas? in quo diſputant Doctores.

III. Dividitur tertiò in Expreſſum, quod ſcilicet verbis, aut aliis ſignis ad id inſtitutis exprimitur, & Tacitum, quod ſcilicet ex ſolo pacto, aut conventione perpenſis circumſtantiis prudenter colligitur. Hinc eſt regula illa quarta Juris in ſexto. *Qui tacet conſentire videtur*; quando ſcilicet taciturnitas aliis adminiculis adjuvatur, ut notat Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 4., aliter militabit regula quadrageſima quarta dicens, *Is, qui tacet, non fatetur, ſed nec utique negare videtur:* Unde Doctores apud Sanch. l. 1. diſp. 5. varias tradunt conjecturas, quibus tacentis conſenſus, aut diſſenſus præſumi poſſit; videlicet ſi quid fiat in favorem tacentis, taciturnitas habetur pro conſenſu; ſicut etiam ſi facile contradicere poſſit, & non contradicat: ſecus verò ſi quid fiat in ejus incommodum, & contradicere non debeat, aut non poſſit ſine periculo, vel ſcandalo.

IV. Dividitur quartò in Voluntarium voluntate propria, quod ſcilicet a ſingulis elicitur, & imperatur, & Voluntarium voluntate aliena: ſic actus voluntarius Tutoris cenſetur eſſe voluntarius Pupilli, voluntas Patris cenſetur voluntas Filii impuberis, & voluntas noſtri Protoparentis cenſetur eſſe voluntas Poſterorum.

V. Denique dividitur in Actuale, Virtuale, & Habituale: dicitur voluntarium Actuale, quando quis aliquid facit, advertens ad id, quod agit; dicitur Virtuale, quando quis ex vi actus præcedentis aliquid facit, non advertens hic & nunc ad id, quod agit, v. g. ſi Confeſſarius diſtractus abſolvat ex vi voluntatis antecedentis, qua ad Confeſſionem audiendam acceſſit. Dicitur Habituale, quando quis aliquid facit, neque ſciens id, quod agit, neque id faciens ex vi alicujus actus præcedentis, ita tamen diſpoſitus, ut ſi ſciret, adhuc faceret ex vi actus præcedentis, non amplius perſeverantis moraliter, ſed interrupti v. g. per ſomnum, ebrietatem, amentiam; ut ſi quis poſt ſomnum non advertens occidat inimicum, quem olim vigilans volebat occidere. Hoc tamen voluntarium habituale non ſufficit ad tunc peccandum, nec ad valorem contractuum, nec ad ſacramenta conferenda, licet ſatis ſit ad quædam ſacramenta ſuſcipienda.

Hinc poteſt amens, qui aliquando habuit uſum rationis, voluitque chriſtiane mori, recipere in articulo mortis Euchariſtiam (ſi citra irreverentiam poſſit) & Extremam unctionem; poteſt etiam baptizari, & abſolvi, dum caret uſu rationis, qui Baptiſmum, aut abſolutionem petiit ante

quam

quam ſenſibus deſtitueretur, quia in his Sacramentis recipiendis ſatis eſt habitualis intentio: Non poteſt tamen valide matrimonium, verbi gratia contrahere, abſolvere, conſecrare; quia in his requiritur intentio virtualis. Et ratio diſparitatis eſt, tum quia ſuſcipiens Sacramenta habet ſe paſſive, conferens verò active; major autem perfectio requiritur in agente, quam in patiente; tum etiam quia quamvis ſapientem deceat aliquando diſpenſare bona amentibus, nunquam tamen decet ea diſpenſare per amentes; unde quamvis Chriſtus Dominus voluerit quædam Sacramenta conferri amentibus, & cum ſola aut interpretativa, ſi nunquam rationis uſum habuerint, aut cum habituali intentione, ſi rationis uſum præhabuerint, nulla tamen Sacramenta voluit conferri per amentes, & ſine intentione ſaltem virtuali, & humana.

ARTICULUS III.

Satisfit quibuſdam quæſitis ad praxim neceſſariis.

I. *Num requiratur ad voluntarium directe, non ſolum expreſſa ſcientia, ſed etiam expreſſa voluntas?*

II. *Utrum dicatur indirecte voluntarius effectus præviſus in cauſa ſua, ſi non detur obligatio illam vitandi?*

III. *Qui pravo ſuo exemplo alium inducit ad furandum, num teneatur ad reſtitutionem?*

IV. *Quid ſi Confeſſarius culpabiliter omittat Pœnitentem monere de reſtitutione facienda?*

V. *Num peccet contra juſtitiam Gubernator, inducens ſuo exemplo alios ad furandum?*

I. Circa primam diviſionem Voluntarii, ſeu Liberi, dubitatur primo, an ad Voluntarium directe requiratur non ſolum expreſſa ſcientia, ſed etiam expreſſa voluntas? v. g. ſi quis propinet venenum, advertens ſolum eſſe mortiferum, non tamen intendens mortem, quæritur an homicidium ſecutum dicatur directe voluntarium, ita ut propter illud incurratur irregularitas proveniens ex homicidio directe voluntario, cujus diſpenſatio ſemper excipitur in omnibus privilegiis.

Negant nonnulli apud Vaſquez 1. 2. diſp. 24. cap. 2.; & ratio videtur eſſe, quia ut homicidium dicatur directe voluntarium debet eſſe volitum in ſe, & per hoc diſtinguitur a caſuali, quod caſuale debet eſſe volitum in ſua cauſa, quod habetur in caſu adducto.

Sed præſtat ſentire cum Avila de cenſuris p. 7. diſp. 6. ſect. 2. Henriquez, Navar., Sa, dicentibus homicidium eſſe directe voluntarium, ſi ſit volitum vel in ſe, vel in cauſa adeo propinque, ut ſit moraliter impoſſibile velle illam, & nolle mortem: puta ſi quis velit mortaliter ferire, venenum propinare &c: Contra vero eſſe caſuale, & indirecte voluntarium, quando eſt volitum in cauſa remota, ex qua caſu, & veluti per accidens mors ſequatur, v. g. ſi quis velit leviter aliquem vulnerare, & deinde non temperavit manum, unde mors præter intentionem ſecuta eſt, quamvis cum culpa gravi.

II. Dubitatur ſecundo, Utrum dicatur indirecte voluntarius eventus, proveniens ex aliqua cauſa poſitiva, ex qua prævidetur futurus, etiam ſi nullum ſit præceptum, ne fiat tale opus poſitivum, in quo ille eventus prævidetur, v. g. ſi quis audiendo confeſſiones, vel comedendo temperate prævideat delectationem carna-

 lem,

lem, vel aliam ſpirituum commotionem ſecuturam, quæritur, an hæc dicatur indirectè voluntaria?

Affirmat Vaſquez 1. 2. diſp. 24. c. 3. probatque ex definitione voluntarii, quod eſt a principio intrinſeco cognoſcenté ſingula; talis autem delectatio carnalis eſt a principio intrinſeco illam prævidente; ergo eſt indirectè voluntaria. Etenim voluntas, dum vult cauſam, in qua prævidetur eventus futurus, vult pariter eundem eventum *ex lege* p. de *Uſus fructus petitione*, & qui vult antecedens vult conſequens inde deductum.

Sanchez vero lib. 9. diſp. 45. putat, effectum prævifum in cauſa, quam non tenetur quis vitare, non dici indirectè voluntarium; cum non imputetur ad culpam operanti, ſi cauſam vitare non teneatur: Hinc peccata non dicuntur Deo voluntaria per hoc, quod prævideantur ſecutura ex collatione auxilii inefficacis; nec dicitur voluntarium Scandalum Phariſaicum ponenti actionem de ſe bonam, quamvis prævideatur illud præter intentionem benè operantis ſecuturum.

Utramque ſententiam conciliat Merolla, Franciſcus Lugo, Layman, & alii, dicendo dupliciter poſſe aliquem effectum dici indirectè voluntarium, videlicet Phyſice, ſeu quaſi Phyſice, & moraliter, ſeu imputative ad culpam: Ut effectus in caſu adducto ſit voluntarius Phyſice, docent non requiri obligationem vitandi cauſam; ſecus vero ut ſit voluntarius moraliter.

Dico equidem primo cum Martinonio diſp. 9. de actibus humanis; Effectus prævifus in ſua cauſa liberè volita dicitur moraliter, ſeu imputative ad culpam voluntarius, ſi detur obligatio vitandi cauſam. Ratio eſt, quia ſi nullum detur præceptum non ponendi cauſam, in qua effectus prævidetur, ſicuti ad culpam non imputatur cauſa, ita nec effectus. Quare ſi ex comeſtione calidorum, v. g. prævideatur ſecutura ſpirituum commotio, hæc non dicetur imputative ad culpam voluntaria, ſi non datur obligatio vitandi eam comeſtionem: Quando tamen ea intentione quis ponti cauſam, ut ſequatur effectus (v. g. ea intentione comedit calida, ut ſpirituum commotio conſequatur) hæc dicetur voluntaria moraliter, & imputative ad culpam, quia quamvis non teneatur ab ea comeſtione abſtinere, tenetur tamen abſtinere a comedendo cum ea intentione, ut talis conſpurcatio ſequatur. Non eſt autem mirum, quod poſſit aliqua citra culpam poni cauſa, ex qua prævidetur malus effectus ſecuturus, quin poſſit ea poni cum hac intentione quod talis effectus ſequatur. Sic poteſt aliquis indigens mutuo petere illud ab uſurario prævidens, quod ille petiturus ſit uſuras; non tamen poteſt ea intentione petere mutuum, ut ille petat uſuras. Poteſt pariter fœmina cum decente ornatu ire ad Eccleſiam, prævidens quod ab aliquibus vage ſit concupiſcenda, quin poſſit ea intentione ad Eccleſiam ire, ut ab aliquibus concupiſcatur.

Dico ſecundo: Effectus prævifus in ſua cauſa per ſe libere volita dicitur indirectè voluntarius, tantum phyſice, ſeu quaſi phyſice, ſi nulla detur obligatio vitandi cauſam, ut eſt v. g. commotio ſpirituum prævifa in comeſtione calidorum. Ratio eſt; quia ex lege laudata, Qui vult cauſam per ſe vult effectum ex illa provenientem: Quomodo enim intelligi poteſt, quod quis velit lethaliter ferire, & non velit etiam occidere? Ergo effectus in ſua cauſa per ſe prævifus dicitur voluntarius phyſice, ſeu quaſi phyſice: Non eſt tamen moraliter voluntarius, ſi non detur præceptum non apponendi talem cauſam, juxta dicta in prima concluſione.

Dico

Dico ultimo, effectus prævifus in ſua cauſa per accidens, neque phyſice, neque moraliter dicitur voluntarius indirectè, ſi non detur obligatio vitandi cauſam. Ratio eſt, quia voluntas relate ad talem effectum neque influit phyſice, cum ſolum phyſice influat in cauſam, quæ de ſe non trahit talem effectum: neque influit moraliter; cum non detur obligatio vitandi cauſam, ex qua provenit.

Hinc peccata creaturarum non dicuntur Deo voluntaria nec phyſice, nec moraliter; non phyſice, aut quaſi phyſice, quia prævidentur ſecutura per accidens ex libertate collata; nec moraliter, quia non tenetur Deus abſtinere a conferendo libertatem. Idemque dicas de ſcandalo Phariſaico.

III. Ex dictis ſequitur, quod ſi Titius ſuo pravo exemplo moveat Cajum, v. g. ad furandum, hujuſmodi furtum ſit indirectè voluntarium moraliter Titio, etiamſi per accidens ſequatur. Ratio eſt, quia Titius prævidit Cajum accepturum anſam furandi, & debebat impedire. Notandum tamen, quod quamvis furtum Caji imputetur ad culpam Titio inducenti illum ad furandum ſuo pravo exemplo, non per hoc Titius tenetur ad reſtitutionem, ut docent Sanch. lib. 1. cap. 6. Layman. lib. 2. tract. 3. cap. ult. Bonacina de reſtitutione diſp. 1. quæſt. 2. Ratio eſt, quia Titius peccavit ſolum contra charitatem, non contra juſtitiam; etenim juſtitia non violatur, niſi quis influat poſitivè in damnum alterius, ſive phyſice, ſive moraliter, v. g. conſulendo, mandando &c., aut cum quis ex contractu, vel officio tenetur damnum impedire, & non impedit. Titius autem neque influit poſitive ad furtum, neque ex contractu, aut officio tenetur impedire, ne Cajus furetur; ergo quamvis furtum Caji imputetur Titio, non peccat proinde Titius contra juſtitiam; unde non tenetur ad reſtitutionem.

IV. Idemque docent multi de Confeſſario, qui culpabiliter omittit monere pœnitentem, ut reſtituat. Docent enim probabiliter, Confeſſarium hunc ad reſtitutionem non teneri; quia ex officio non tenetur conſulere damno temporali aliorum, ſed ſolum bono ſpirituali pœnitentis; unde non videtur peccare contra juſtitiam erga alterum, ſi omittat culpabiliter monere pœnitentem de reſtitutione facienda: ſecus vero ſi poſitive dixerit pœnitenti, nullam habere obligationem reſtituendi; tunc enim moraliter influeret ſuo conſilio in damnum alterius; unde contra juſtitiam peccaret, & ad reſtitutionem teneretur.

V. Utrum autem Princeps, aut Gubernator Reipublicæ, ſi ſuo malo exemplo inducat alios ad furandum, peccet ſolum contra charitatem, an etiam contra juſtitiam? diſputant Doctores: Docent multi apud Bonac. peccare contra juſtitiam, & conſequenter ad reſtitutionem teneri, quia ex officio ſuo videntur Principes, & Gubernatores teneri ad impedienda furta, & ſic conſulere bono temporali ſubditorum: Sanchez vero probabiliter docet, non teneri ex juſtitia, ſeu ex proprio munere facultates ſubditorum cuſtodire, aut bonum exemplum præbere, cum non ſint Paſtores; ſed ſolum debere conſulere bono pacis, unde ſi pravo exemplo moveant alios ad furandum, aut aliter damnificandum, ad reſtitutionem non tenentur.

ARTICULUS IV.

Num dicatur voluntarius, & aperiendus ſit in Confeſſione effectus procedens ex cauſa libere volita, quando non poteſt ea amplius evitari?

I. Num effectus peccati clavibus ſubjiciendus ſit, non ſecus, ac peccatum externum?

II. Videtur, quod ſic, eo quod ſit peccati complementum.

III. Sed peccati effectus non habet amplius rationem peccati, ſi retractetur voluntas prava, antequam ille ſequatur.

IV. Secus vero, ſi non ſit ea revocata; & in tali caſu peccati effectus clavibus ſubjiciendus eſt.

V. Non tamen, ſi prava voluntas antecedenter fuerit revocata; & ſimul præceſſerit etiam Sacramentalis Confeſſio.

VI. Quid ſi Confeſſio non præceſſerit?

VII. Utrum irregularitas, aut cenſura incurratur effectu ſecuto poſt voluntatem pravam retractatam?

I. DUbitatur acriter, num effectus, vel omiſſio procedens ex actione voluntaria, quando non poteſt amplius impediri, ita ſit indirecte voluntarius, & ad culpam imputabilis, ut debeat neceſſariò ſubjici clavibus, perinde ac actus externi peccaminoſi. E. g. ſi quis propinavit venenum, ita ut non poſſit amplius mors impediri, quæritur, an mors deinde ſecuta ita ſit effectus peccati volitus in cauſa, ut ſit novum peccatum aperiendum in Confeſſione? Pariter ſi quis culpabiliter neglexit ſcire obligationem ſui muneris, v. g. an hodie ſit audiendum Sacrum? & adveniente tempore audiendi non poſſit illud audire, quæritur, utrum hoc ſit novum peccatum confitendum? Sic ſi prævideas homicidium in ebrietate patrandum, ſatis ne erit in Confeſſione aperire ebrietatem, cum ea prævisione, aut etiam intentione factam, an debeat etiam aperiri ipſe effectus ſecutus? Ad eum modum quo neceſſariò aperiendi ſunt in Confeſſione actus externi, præter internos, quamvis externi actus nullam addant malitiam internis; ſicuti re vera iſti effectus contingentes eo tempore, quo vitari non poſſunt, nullam addunt malitiam peccato præſuppoſito: Cum enim nullam addant denuo libertatem, quæ fundamentum eſt bonitatis, & malitiæ moralis, nullam poſſunt addere malitiam, ut docet D. Th. in 4. diſt. 10. quæſt. 2 Suar. Vaſq. Sanch. lib. 1. c. 16. Recolimus hic paucis, quæ in tractatu de Pœnitentia ſatis diximus.

II. Prima itaque ſententia cum Sanchez loco laudato, & l. 9. de Matr. diſp. 45. Palao tract. 2. diſp. 1. punct. 3. putat, eodem modo aperiendum in Confeſſione effectum ſecutum ex cauſa voluntaria, pro quando impediri non poteſt, ac actus exteriores: Quare, inquit Soto in 4. diſt. 12. q. 1., ſi quis percuſſit graviter Petrum, & ſtatim poſt percuſſionem hanc confeſſus ſit, morte deinde ſecuta ex percuſſione, tenetur iterum homicidium confiteri. Ratio eſt, tum quia hujuſmodi effectus eſt veluti complementum peccati antecedentis, ut actus externus eſt complementum interni, atque adeo tanquam peccatum confitendum eſt; tum etiam quia in foro externo punitur v. g. per Irregularitatem, per Cenſuras &c. ergo ſignum eſt, eſſe peccatum, atque adeo confitendum.

Secunda ſententia docet, hujuſmodi effectus pro quando vitari non poſſunt non eſſe peccata in ſe, ſed in cauſa, & proinde vocari peccata, ut vocantur peccata actus externi peccaminoſi, ſed eſſe effectus peccati; unde ſatis eſt in Confeſſione cauſam tantum il-

lorum

lorum aperire. Ita Vaſq. Bonac. de legibus diſp. 2. q. 4. p. 4. Azor., & alii apud Dia. p. 1. tract. 1., reſol. 64.: Et ratio eſt, quia nemo dicitur peccare, quando peccatum impediri non poteſt, aliter peccatum non eſſet liberum; ergo hujuſmodi effectus pro quando vitari non poſſunt nullatenus habent rationem peccati, atque adeo non ſunt in Confeſſione aperiendi. Intantum actus externi, licet non habeant propriam, & formalem libertatem, ſunt tamen vere peccata in Confeſſione aperienda, quia pro quando ponuntur vitari poſſunt, & ſic libere ponuntur: At effectus iſti pro quando ponuntur vitari non poſſunt; ergo nullatenus induunt rationem peccati in Confeſſione aperiendi.

III. Dico equidem primò cum Sanch. loc. cit. de matrim., Henriquez., Becan., Salas, & aliis apud Dia. loc. laud., ſi voluntas prava v. g. patrandi homicidium veneno propinato, antequam ſequatur effectus, retractetur, hujuſmodi effectus non habet rationem peccati.

Probatur, quia effectus hic non eſt voluntarius; ergo non habet rationem peccati, quod eſſentialiter debet eſſe voluntarium, ac liberum. Antecedens probatur: cauſa præterita, puta venenum propinatum, quando ſequitur homicidium, non erit amplius voluntaria; cum fuerit revocata per Pœnitentiam; quamvis ergo effectus procedat ex cauſa olim voluntaria, & voluntarie poſita, non oritur tamen hic, & nunc ex cauſa voluntaria, atque adeò non eſt voluntarius.

Confirmatur: Qui mandat Procuratori, ut nomine ſuo matrimonium contrahat, ſi revocet mandatum, & antequam ad notitiam Procuratoris ea revocatio perveniat, hic contrahat matrimonium nomine Principalis, profecto hic contractus, quamvis proceſſerit a cauſa voluntariè olim poſita, voluntarius tamen non eſt; unde matrimonium non eſt validum; ergo idem in caſu: poteſt enim cauſa in ratione voluntarii revocari, quamvis effectus inde ſequatur naturaliter, perinde ac ſi revocata non eſſet.

IV. Dico ſecundo, ſi voluntas iſta prava non fuerit revocata, antequam ſequatur effectus, puta homicidium poſt venenum propinatum, in tali caſu homicidium dicitur verè peccatum externum, aut ſaltem complementum peccati externi participans malitiam per extrinſecam denominationem a cauſa præterita. Ita Doctores citati cum Palao, Suar., Becano, & aliis. Probatur, quia ad rationem peccati non requiritur actualis libertas, ſed ſatis eſt, quod maneat moraliter liberum, vel habitualiter, quatenus non fuit retractatum, vel virtualiter, quatenus voluntas tunc operatur per cauſam appoſitam; ſed totum hoc habet homicidium, quando poſt propinatum venenum non eſt retractata prava voluntas; ergo hujuſmodi homicidium habet rationem peccati externi; Major probatur, quia in communi hominum ſenſu dicitur v. gr. voluntarie omiſiſſe recitationem Horarum, qui projicit Breviarium, etiamſi deinde non poſſit eas recitare: Sic voluntariè dicitur peccare peccato ſomni vetiti, qui contra præceptum ſui domini ad dormiendum libere ſe compoſuit, etiamſi deinde non poſſit amplius vigilare; ergo ejuſmodi effectus habet vere rationem peccati per malitiam extrinſece derivatam a cauſa voluntaria moraliter perſeverante in ratione voluntarii per non retractationem.

Confirmatur, quia projiciens Breviarium, ne poſſit Horas recitare, non incurrit Cenſuram (ſi forte ea eſſet impoſita propter omiſſionem recitationis Horarum) quando Breviarium projicit, ſed circa mediam noctem, quando peccatum talis omiſſionis conſum-

ſummatur; Atqui Cenſura non incurritur, niſi ponatur peccatum; ergo omiſſio illa recitationis Horarum, quamvis neceſſaria poſt projectionem Breviarii, adhuc eſt peccaminoſa, & voluntaria in ſua cauſa, perſeverante moraliter ejus voluntarietate.

Dico tertiò cum Sanchez, Palao, Salas: Ejuſmodi effectus promanantes a voluntate prava non retractata ſubjiciendi ſunt clavibus, non ſecus ac peccata externa. Probatur, quia aliter univerſim non teneremur confiteri v. g. aut mortem ex propinato veneno ſecutam, aut pollutionem, vel alium effectum contra caſtitatem, ſed ſatis eſſet dicere, datam eſſe culpabilem cauſam morti, aut pollutioni, vel aliis effectibus adverſus caſtitatem; & ſimiliter qui fornicatus eſt, poſſet dumtaxat dicere, ſe habuiſſe tactus impudicos cum ſoluta ex intentione conſummandi copulam: Quod tamen eſt contra ſenſum fidelium, & Doctorum: Quidquid in contrarium videatur docere Vaſquez 1. 2. diſp. 94. cap. 4. n. 16.

Confirmatur, quia ſi quis emiſſa ſagitta interficeret hominem, poſſet ſolum confiteri jaculationem ſagittæ animo occidendi, & præſcindere, imo etiam citra mortale negare homicidium; quod tamen nemo dixerit; Et ratio a priori eſt, quia, ut aliquid in ſe verè, & formaliter ſit peccatum non eſt neceſſe, quod ſit in ſe, & directè volitum, ſed ſufficit, ſi ſaltem indirectè, & in ſua cauſa ſit voluntarium.

V. Dico quarto, effectus orti a prava voluntate jam retractata non ſunt iterum clavibus ſubjiciendi poſt Confeſſionem de cauſa illis data. Ita Fagund. Salas, & alii apud Dian. p. 3. trac. 6. reſol. 52.

Probatur: nam, ut oſtendimus in 1. concluſione, hujuſmodi effectus non habent rationem peccati, aut voluntarii, & conſequenter non habent malitiam in confeſſione aperiendam; quæ enim malitia præceſſit in cauſa, jam in confeſſione explicata fuit; effectus verò, qui conſequitur retractationem, non dicitur voluntarius, quia indirectè volitus in ſua cauſa; nam non perſeverat, nec communicatur effectui voluntarietas.

VI. Utrum autem clavibus ſubjiciendi ſint hujuſmodi effectus, ſi non præceſſit Confeſſio, ſed ſola interna revocatio pravæ voluntatis? Negant Azor., & Palaus, quod probabile putat Sanch. lib. 1. cap. 16. n. 46., quia, cum hujuſmodi effectus non ſint voluntarii, non habent rationem peccati, & conſequenter non continent malitiam in Confeſſione aperiendam: Conveniunt tamen Doctores, tutius eſſe eos aperire, ut ex illis clarius eluceſcat prior culpa. Imò Bonac. de leg. diſp. 2. q. 4. punct. 4. n. 36., & alii communius docent, confitendos omnino eſſe, quando ad illos conſequitur irregularitas, cenſura, aut obligatio reſtituendi, quæ ſolum actum externum conſummatum comitantur.

VII. Non eſt tamen improbabile, quod docet Henriquez lib. 5. cap. 3. n. 3. lit. A., Tabiena, & alii, nullam cenſuram effectu ſecuto incurri, quando voluntas prava antecedenter fuit retractata; etenim cum Cenſura ſit pœna medicinalis ordinata ad infringendam contumaciam, ſi voluntas prava, antequam effectus ſequatur retractetur, jam non habetur deinde contumacia; unde nec incurritur cenſura; Et ſanè ſi poſt incurſam cenſuram tollatur contumacia per Pœnitentiam, cenſura debet a ſuperiore tolli; ergo ſi antequam ſequatur effectus, contumacia tollatur, cenſura non debet incurri.

Dices cum Meroll. diſp. 2. c. 1. n. 5. Si Presbyter iter faciens projiciat Breviarium, ne poſſit recitare horas per

decem

decem dies ſui itineris, & poſt quinque dies eum pœniteat projectionis, & ſtatim confiteatur peccatum ſuum, dicens: Projeci Breviarium animo omittendi horas per dies decem, ſed ſolum quinque diebus omiſi; juxta hanc ſententiam non teneretur deinde confiteri, quod per alios quinque dies omiſerit recitationem horarum: hoc tamen videtur abſurdum, quia re vera per decem dies recitationem omiſit, & ſolum confiteretur omiſſionem quinque dierum

Sed Sotus, Medina, Sanch. Henriq. fatentur, non teneri hunc confiteri alias omiſſiones, ut pote non voluntarias. Quare negatur eſſe abſurdum eo pacto confiteri omiſſiones illas: Sicut enim juxta doctrinam traditam, qui propinavit venenum, & ante quam mors ſequatur confitetur peccatum ſuum, non tenetur deinde iterum confiteri homicidium poſt mortem ſecutam; ita in caſu adducto non ſunt neceſſario aperiendæ in confeſſione omiſſiones horarum in quinque ultimis diebus, ſi poſt quinque primos illos dies facta fuit confeſſio de projectione Breviarii, cum animo omittendi horarum recitationem per decem dies, ita ut de facto tunc temporis per quinque dies jam illam omiſerit.

QUÆSTIO II.

Utrum peccatum ex genere ſuo mortale evadat veniale ex defectu voluntarii?

Ubi plurima de Delectationibus Moroſis.

PEccatum, quod ex Auguſtino contra Fauſtum eſt *Dictum, factum, concupitum contra legem æternam*, ſeu contra voluntatem divinam, aliud eſt ex genere ſuo mortale, quod ſcilicet ſecundum ſe graviter lædit charitatem Dei, vel Proximi, ut ſunt peccata contra virtutes Theologales, contra juſtitiam, contra caſtitatem &c. Aliud eſt ex genere ſuo veniale, quod ſcilicet ſecundum ſe leviter lædit charitatem erga ſe ipſum, aut erga proximum, ut riſus, eſus, potus immoderatus, mendacium jocoſum, verbum otioſum, vanæ cogitationes, aut deſideria &c. Peccatum, quod eſt ex genere ſuo veniale poteſt multipliciter evadere mortale; videlicet, vel ratione finis mortalis adjuncti (ut ſi quis mentiatur ad mœchandum) vel ſi committatur ex contemptu, non quidem legislatoris humani, ſed ipſius legis, & poteſtatis præcipiendi, vel ratione periculi incidendi in mortale; aut ratione gravis ſcandali; vel ratione conſcientiæ erroneæ; ut ſi quis putet eſſe mortale proferre mendacium jocoſum &c.

Pariformiter peccatum ex genere ſuo mortale poteſt multipliciter fieri per accidens veniale, vel ratione ignorantiæ, ut ſi quis invincibiliter putet eſſe veniale perjurium in re levi; vel ratione parvitatis materiæ; ſi tamen in eo genere detur materiæ parvitas; nam hæc non excuſat, quando integra irreverentiæ, & offenſionis ratio reperitur, tam in materia parva,

quam

quam in magna, ut accidit in peccatis, quæ immediate contra Deum verſantur, puta in odio, & contemptu Dei, in infidelitate, perjurio aſſertorio, divinatione ſuperſtitioſa &c. ſicut etiam in ſimonia juris naturalis, & in re venerea.

Illud hic inquirimus, an poſſit peccatum ex genere ſuo mortale evadere per accidens veniale, ex defectu voluntarii. Primo ſcilicet ex libertate imperfecta, vel quia intellectus non plene advertit ad malitiam objecti, vel quia voluntas non plene conſentit in illam: Triplex enim in voluntate noſtra reperitur motus, ut notant communiter cum Almayno, & Soto; quidam dicitur motus primo primus, qui nullatenus eſt liber; quidam vero ſecundo primus, qui liber eſt, ſed libertate imperfecta, ac tenui; quidam demum perfectus, qui plene liber eſt; quare de motibus ſecundo primis inſtituitur quæſtio, an vacent mortali culpa ex defectu plenæ libertatis, etiam ſi malitia objectiva de ſe ſit gravis? Secundo quæritur, an peccatum de ſe grave poſſit eſſe veniale, præciſa ratione delectationis moroſæ, nullatenus pertingentis ad deſiderium, aut ad opus? Tertio, an ſaltem ratione delectationis, ac deſiderii tendentis in objectum malum, ſub conditione tollente malitiam ipſius; ut ſi quis dicat, vellem furari, aut fornicari, ſi liceret?

ARTICULUS I.

An peccatum ex genere ſuo mortale evadere poſſit veniale ex defectu voluntarii, ſeu plenæ libertatis.

I. Videtur peccatum de ſe mortale non poſſe, aut ex defectu plenæ deliberationis in intellectu, aut ex defectu perfecti conſenſus in voluntate per accidens evadere veniale.

II. Sed dicendum id non repugnare, imo paſſim accidere, præſertim in ſemidormientibus.

III. Diluuntur objecta.

IV. Quid ſi dubitetur de plena deliberatione, aut perfecto conſenſu?

V. Utrum ex oppoſito peccatum de ſe veniale ratione conſuetudinis poſſit in mortale tranſire?

I. NEgant Palud., & alii apud Jo: Sanch. diſp. 18. putantes, nullum hujuſmodi peccatum eſſe veniale ex ſemiplena deliberatione, ſed peccatum de ſe mortale ſemper vel eſſe mortale, vel nullum. Primo, quia committens v. g. homicidium ex ſemiplena deliberatione, vel potuit plene deliberare, vel non; ſi potuit, peccat mortaliter non deliberando; ſi non potuit, ne venialiter quidem peccat patrando homicidium; quia Deus non ligat ſuis legibus ſemihominem, ſed hominem integrum, ac plene liberum; ergo ſi non ſit homo ſuarum operationum plene dominus, non peccat, ne venialiter quidem.

Secundo, vel ſemiplena deliberatio excuſat a veniali, quando peccatum eſt de ſe veniale, ut eſt mendacium jocoſum, vel non excuſat; ſi primum, ergo pariter excuſat a mortali, quando peccatum eſt de ſe mortale; aliter ſemiplena deliberatio magis favebit veniali, quam mortali, cum illud a propria culpa excuſet, hoc non; ſi ſecundum, ergo neque excuſabit a mortali, quando peccatum eſt de ſe mortale, & conſequenter poſita ſemiplena deliberatione peccatum de ſe mortale vel erit mortale, vel nullum.

Tertio, quia non poteſt explicari, in quo conſiſtat iſta ſemiplena deliberatio; vel enim conſiſtit in remiſſa cognitione malitiæ, & contra eſt, quia cum cognitione quantumcumque remiſſa poteſt haberi voluntas plenè libera; vel conſiſtit in difficultate vitan-

tandi culpam ; & contra etiam eſt , quia aſſueti culpis maximam habent difficultatem vitandi peccatum, & tamen mortaliter peccant .

II. Dicendum tamen cum Sanch. lib. pr. cap. 1. Vaſquez diſp. 107. cap. 4. Palao, & aliis communiter, peccatum de ſe mortale evadere veniale, tam ex imperfecta cognitione intellectus, quam ex imperfecto conſenſu & deliberatione voluntatis . Ratio eſt, quia cum mortale divinam amicitiam diſſolvat, & reatum pœnæ æternæ inducat, non eſt credendum illud contrahi, ac tam diro ſupplicio hominem propter illud puniri a Deo clementiſſimo, ſine plena mentis deliberatione, ac perfecto voluntatis conſenſu. Et ratio ulterior eſt, quia ſicut ad rationem peccati eſſentialiter requiritur libertas, ita ad rationem peccati mortalis, quod propriiſſime peccatum eſt , requiritur voluntas plena , ac perfecta, & conſequenter, quando in ſemidormientibus, aut etiam in plene vigilantibus alio diſtractis tenuis, ac confuſa habetur mentis conſideratio ad malitiam peccati, tunc lethalis culpa non contrahitur.

III. Ad primam rationem in contrarium reſpondetur , committentem homicidium, cum ſemiplena deliberatione, non poſſe plene deliberare, ſed non proinde ab omni peccato excuſari ; ſolum excuſatur a mortali, cum ad veniale ſufficiat deliberatio ſemiplena: Deus enim homines libertate utentes ſuis præceptis ligat, ita tamen, ut ſi libertas ſit ſemiplena, ſolum venialis culpa contrahatur.

Ad ſecundam; ſemiplena deliberatio ſicut excuſat a mortali, redditque illud veniale, ita excuſat aliquatenus a veniali, reddendo illud inter venialia leviſſimum ; non tamen ab omni omnino culpa excuſat, quia ad declinandum quamcumque culpam in amplexu mali , debet homo ſimpliciter libertate carere , quod non contingit quando habetur ſemiplena deliberatio .

Ad tertiam ; hæc ſemiplena deliberatio non conſiſtit, aut in difficultate vitandi peccatum, aut in cognitione malitiæ remiſſa, ſed in cognitione malitiæ confuſa, ac tenui, qua homo non redditur plene liber, ſed ſimilis ſemidormienti , ac ſemiebrio.

IV. Quando autem dubitatur de conſenſu , num fuerit plenus , an ſemiplenus , ex variis conjecturis diſcerni poteſt ; puta ex peccantis ætate, propoſito, moribus &c. Quod ſi adhuc dubium perſeveret, ſub eo dubio peccatum in confeſſione aperiendum eſt , ut explicetur, prout eſt in conſcientia . Quicquid ſit, an peccatum mere negative, ſeu ſuſpenſive dubium ſit materia neceſſaria confeſſionis ? Qua de re fuſe in curſu Theologico part. 8. diſp. 4. qu. 3. n. 10.

V. Poſſet hic inquiri, num ex oppoſito poſſit peccatum de ſe veniale in mortale tranſire, ratione conſuetudinis? videtur enim, quod ſic , teſte Auguſt. tr. p. in Epiſt. D. Jo., ubi ait: *Multa peccata levia faciunt unum grande; multæ guttæ implent flumen, multa grana faciunt maſſam* . Idemque docent D. Antonin. 2. p. tit. 9. cap. 3., & alii. Et ratio videtur eſſe, quia conſuetudo peccandi venialiter fert legis contemptum, qui non vacat culpa lethali.

Sed communiſſime id negant apud Sanch. lib. 1. cap. 5. : Etenim ex D. Th. 2. 2. quæſt. 186. art. 9. non habetur contemptus, quando ex malitia aut ex prava conſuetudine præceptum violatur ; ſed ſolum quando contemptus præcepti eſt cauſa , cur præceptum violetur, videlicet quando quis præceptum violat, quia præceptum eſt, ſeu quia ipſi præcepto, aut ſuperiori præcipienti renuit ſubjici. Solum itaque pro foro externo, ut notat Na-

varr.,

varr., conſuetudo peccandi multum facit ad contemptum præſumendum. Tunc autem verum eſt, quod conſuetudo peccandi leviter ferat mortale, quando quis ex tali conſuetudine exponit ſe periculo proximo peccandi graviter, juxta illud Eccleſ. 19. *qui ſpernit modica, paulatim decidet*, & in hoc ſenſu loquitur Auguſt. loco laudato. Propterea communiter docent apud eundem Sanch.; quod propoſitum committendi quodcunque veniale occurrat, & ſolum abſtinendi a mortali, ſit culpa gravis, præciſe ob periculum proximum labendi in mortale vi talis propoſiti: Immo etiam propoſitum committendi quodvis veniale in aliqua determinata materia, puta in materia luxuriæ, quæ de ſe fert lubricitatem ob periculum proximum labendi in mortale, cenſetur culpa gravis. In alio pariter ſenſu ex venialibus iteratis poteſt committi mortale; quando ſcilicet materia levis, ratione cujus tranſgreſſio eſt levis, per multas iterationes coaleſcit in unam gravem ſufficientem ad peccandum lethaliter, ut accidit in furtulis iteratis, & quando quis diebus eſurialibus ſæpius modicum quid comedit, ex theſi 29. proſcripta ab Alex. VII. Quomodo autem, & quando id accidat, vide quæ fuſe habentur in hujus theſis expoſitione in codice Theſium damnatarum, ubi aſſignatur regula ad dignoſcendum, quando materiæ leves in unam notabilem coaleſcunt.

ARTICULUS II.

An delectatio moroſa de objecto Turpi ſecundum ſe pertingat ad mortale.

I. Quid intereſt inter deſiderium objecti pravum, & ſimplicem ejus complacentiam?

II. Delectatio moroſa alia eſt de re turpi, alia de cogitatione rei turpis, & hæc poteſt non eſſe culpabilis.

III. Delectatio iſthæc de objecto formaliter pravo procul dubio eſt peccamimoſa; dubitatur tamen, an vacet gravi culpa, ſi ea ſit de objecto materialiter pravo?

IV. Delectatio deliberate quæſita in re venerea excludit parvitatem materiæ in ſolutis.

V. Diſcutitur, num etiam in Sponſis? num in Viduis, num in Conjugibus, quando ſunt abſentes?

VI. Delectatio moroſa videtur non deſumere ſpecificam diverſitatem a diverſitate objecti, ſicut deſumit deſiderium.

VII. Si delectatio moroſa ſit de objecto jure tantum poſitivo prohibito, poterit vacare culpa gravi: Secus vero ſi ſit de objecto prohibito jure naturali, ſi nullatenus a malitia denudari poſſit?

VIII. Conciliantur variæ hac in re Doctorum ſententiæ.

I. Duplex eſt noſtræ voluntatis affectio, altera dicitur deſiderium, ſeu volitio efficax conſequendi quod delectat, & fugiendi quod diſplicet; & hujuſmodi deſiderium eſt ejuſdem omnino malitiæ cum opere volito; eo quod exterior executio, quæ intenditur non poſſit a ſua malitia, & ab omnibus ſuis circumſtantiis ſejungi. Hinc dicitur Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo:* Sicut enim quando deſideratur objectum turpe quoad ejus ſubſtantiam, contrahitur malitia propria talis objecti, v. gr. ſi deſideratur furtum, peccatur contra Juſtitiam: ita ſi deſideretur idem objectum ſub circumſtantia turpi, quæ adverſatur alteri virtuti, contrahitur malitia talis circumſtantiæ concupitæ, unde ſi deſideratur furtum ſacrilegum, peccatur tum con-

contra juſtitiam, tum etiam contra Religionem. Altera voluntatis affectio dicitur Simplex complacentia boni, vel diſplicentia mali, abſque deſiderio executionis; & hæc dicitur delectatio moroſa; non a mora temporis, cum poſſit in inſtanti ea haberi, ſed a mora rationis; quatenus voluntas poſt plene cognitam talis affectus malitiam, adhuc illam plena libertate admittit.

II. Porro delectatio iſthæc moroſa, vel poteſt eſſe de cognitione rei, v. gr. turpis, vel de ipſa re turpi. Si ſit de ipſa re turpi procedens ex ejus conſideratione, & affectu, procul dubio culpabilis eſt: Sin autem delectatio ſit ſolum de cognitione rei turpis, poteſt non eſſe peccaminoſa; ſicut citra culpam delectari poſſumus de ipſa narratione, vel lectione præliorum, hæreſum, incantationum, abſque ullo affectu ad res ipſas; Nec peccat, qui delectatur de notitia, quam ſtudendo acquirit de gravitate malitiæ, quæ eſt in actibus luxuriæ, vindictæ, &c. Et ratio a priori eſt, quia cognoſcere rem malam non eſt malum, cum id competat Deo; ergo nec delectari de hujuſmodi cognitione; imo talis delectatio erit honeſta, ſi finem honeſtum habeat; erit vero venialis, ſi procedat a cognitione otioſa, aut curioſa; erit etiam ſæpe mortalis, ſi conjungatur cum periculo delectationis moroſæ circa rem ipſam turpem, atque adeo cum periculo peccandi graviter; Idemque dicas, ſi quis delectatur de modo quodam mirabili, aut artificioſo pravis objectis adjuncto; ut ſi quis delectatur de fortitudine, dexteritate, ingenio, quæ pravis actionibus adjunguntur, poteſt enim delectatio nullatenus terminari ad ipſa objecta prava: Sicuti quando videmus aliquem labentem ridere ſolemus, etiam ſi graviter ille ſit læſus, quia non de malo proximi, ſed de modo cadendi lætamur. Ad diſcernendum tamen, utrum delectatio moroſa ſit de re ipſa turpi, an vero de cogitatione illius, aut de artificio, ingenio &c. variæ conjecturæ adducuntur a Sanch. lib. 1. cap. 2., Palao tract. 2. diſp. 2. & aliis; Præcipua eſt, ſi ſimile piarum rerum artificium, aut cognitio, & cogitatio non delectet, aut ſi quis ad rem ipſam valde afficiatur.

III. Notandum denique, delectationem de re ipſa cognita aliquando eſſe de objecto formaliter pravo, aliquando vero de objecto materialiter malo. Dicitur eſſe de objecto pravo formaliter, & qua tali, quando voluntas fertur in objectum ſub motivo illicito, v. gr. ſi quis delectatur de morte hominis quatenus injuſte illata, in quo caſu procul dubio peccat, qui ſinit ſe moveri a motivo pravo. Et quia actus ſpecificatur a ſuo motivo, ideo tale erit peccatum, quale ejus motivum; unde delectatio de malo proximi, quatenus conducente ad bonum proprium eſt actus Invidiæ; delectatio de proximi doloribus, quia illum torquent, eſt actus crudelitatis; delectari de obſcænis ob delectationem veneream eſt luxuria; delectari de peccato, quatenus eſt Dei offenſa, eſt odium Dei; delectari de eodem, quatenus eſt tranſgreſſio legis, eſt actus inobedientiæ &c. De objecto vere materialiter pravo delectamur, quando voluntas fertur in objectum illicitum, ſub motivo aut licito, aut indifferenti, ut ſi quis de morte alicujus delectetur, ob bonum inde ſibi proveniens, vel ſi delectetur de furto facto Joanni, ut ab eo tollatur avaritiæ occaſio. De hac autem delectatione reſpiciente objectum materialiter tantum pravum quæritur, an vacet culpa gravi?

Prima ſententia docet cum Medina, Valentia, & aliis, omnem delectationem de objecto graviter turpi, ſive ſit contra jus naturale, ſive contra jus poſiti-

poſitivum, eſſe peccatum mortale, quia ſcilicet grave peccatum eſt conformari per affectum peccato gravi, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 74. a. 8.

Secunda ſententia cum Martino de Magiſtris, quam probabilem putat Corduba lib. 1. diſp. 23. dub. 11., negat, hujuſmodi delectationem etiam in re venerea eſſe de ſe mortalem, ſed ad ſummum eſſe venialem, ſi motivum habeat otioſum, præſcindendo a periculo conſentiendi in affectum efficacem. Ratio eſt, quia quamvis virtus Caſtitatis omnes motus ad delectationes circa res venereas reprimat, at non videtur reprimere ſub mortali delectationes inefficaces, ſed ſolùm efficaces, quæ tendunt ad opus.

Tertia ſententia cum Leſſio l. 4. c. 3. Sanchez l. 1. c. 9. Navarro, & aliis docet, delectationem moroſam de objectis graviter prohibitis jure naturali eſſe mortalem, non vero de prohibitis jure poſitivo; ut ſi quis diebus eſurialibus delectetur de comeſtione carnium, qua tali, non qua prohibita.

IV. Dico primo, omnem delectationem deliberate quæſitam circa rem veneream in ſolutis hominibus eſſe mortalem, adeò ut non detur in ea parvitas materiæ. Ita Vaſquez, Leſſ. Palaus, & alii communiter docentes, oppoſitam ſententiam eſſe omnino improbabilem, & temerariam.

Probatur, quia delectatio iſta ſejungi non poteſt a proximo periculo conſentiendi in luxuriam; cum natura ſua excitet appetitum ſenſitivum ad turpes affectus, & commoveat ſpiritus vitales generationi deſervientes, accendatque corpus facibus libidinis; ergo per ſe eſt graviter oppoſita caſtitati, non minus, quam oſcula, & amplexus venerei, quos eſſe mortalia conſtat ex propoſitione 40. ab Alexandro VII. proſcripta, quæ habet: *Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.*

V. Hinc ſequitur primo, graviter etiam peccare Viduas, ſi deliberate admittant delectationes venereas de copula præterita, necnon Sponſas, ſi delectentur de copula futura; tum quia in iis etiam eſt proximum periculum conſentiendi in luxuriam; tum pariter, quia cum iis non ſit licita copula de præſenti, nec licita eſt delectatio, quæ via eſt ad copulam, & quædam copulæ inchoatio: Solum Conjugibus, quibus licita eſt copula, licitum eſt de ea delectari, quia ſi licet terminus, nempe copula, licere etiam debet via, & initium viæ, qualis eſt hujuſmodi delectatio. Quod ſi hæc habeatur, quando non eſt via ad talem terminum, v. gr. quando Conjuges ſunt abſentes, diſſidium eſt inter Doctores, num ea ſit mortalis? Affirmant Silv., Corduba, Navarr., Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſp. 173. Azor. lib. 4. cap. 6. dub. 8., quia hic, & nunc talis delectatio ad copulam non ordinatur. Negant verò Reginaldus, Leſſ. Sanch. lib. 9. diſp. 44., Gaſpar, Hurtado de matrim. diſp. 10., tum quia delectatio iſthæc natura ſua ordinatur ad copulam, quod videtur ſufficere, ut ea non ſit graviter illicita; tum etiam quia propter bonum matrimonii ſicut excuſantur a mortali tactus, & oſcula inter Conjuges, abſque animo conſumandi copulam, ita hæc delectatio moroſa de actu conjugali, etiam ſi hic, & nunc ad illum non ordinetur. Prior tamen ſententia videtur ſolidior.

Sequitur ſecundo, nec licere delectari de conſpurcatione in ſomnis habita: Quamvis poſſimus de ea gaudere propter tentationes ſedatas, aut propter ſanitatem inde ſecutam; quia hoc eſt ſolum gaudere de bonis ex illa provenientibus, ut notant Bonac. Vaſquez 1. 2. d. 115. Sanch. lib. 1. c. 2.

Sequitur tertiò, nec licere delectari de copula illicita, ſub conditione, ſi non eſſet prohibita; quia hujuſmodi delectatio etiam commovet ſpiritus generationi deſervientes, ac libidinem accendit, & exponit hominem proximo periculo conſentiendi in luxuriam.

VI. Dubitatur apud Doctores, an delectatio moroſa circa rem veneream ſpeciem ſuam deſumat a varietate materiæ, circa quam verſatur, ita ut delectatio de copula cum moniali, v. gr. ſit ſacrilegium, cum conjugata ſit adulterium, cum conſanguinea ſit inceſtus; eo modo, quo omnes fatentur de deſiderio. Videntur multi affirmare cum Sanchez lib. 1. cap. 2. n. 11., Suar. tom. 3. de Religione lib. 9. c. 2., Salas, & aliis apud Meroll. d. 2. c. 4. n. 21., quia ſcilicet delectatio moroſa ideò eſt peccatum, quia verſatur circa objectum pravum; ergo pro diverſitate ſpecifica objecti diverſa eſt ejus malitia. Probabiliter tamen multi negant cum Vaſquez d. 112. c. 2. Azor., Reginal., Palao, Sà, Bonac., Filliuc., & aliis apud Dianam p. 1. tr. 3. reſ. 48. Nam in tantum conſenſus efficax, ſeu deſiderium contrahit malitiam omnem circumſtantiarum, in quantum tendit ad executionem operis intenti, a qua circumſtantiæ non ſeparantur ex parte objecti: At delectatio moroſa poteſt præſcindere ex parte actus a circumſtantiis; poteſt enim quis veneree delectari de copula cum Berta conjugata, attingendo illam, quatenus fœmina eſt, non quatenus conjugata; ergo delectatio moroſa poteſt non contrahere malitiam circumſtantiarum, ſi ab iis præſcindat. Unde ſequitur in Confeſſione aperiendas quidem eſſe circumſtantias objecti efficaciter poſiti, nec ſatisfieri dicendo; Concupivi fœminam, quando quis concupivit conjugatam; Contra vero, ſi quis delectetur de copula cum Conjugata, non qua tali, ſed qua quædam fœmina eſt, præſcindendo a circumſtantia conjugii, ſatisfit dicendo: Delectatus ſum de copula cum fœmina, quam obviam habui, quia cum circumſtantia Conjugii non ſit objectum motivum, non variat ſpeciem delectationis.

Hinc ſi quis deſideret infligere vulnus inimico in loco ſacro, tenetur circumſtantiam ſacrilegii aperire: at ſi ſolum delectetur de vulneribus inimico inflictis in loco ſacro, ſine conſideratione loci ſacri, peccatum erit ſolum odii, non ſacrilegii, ut notat Leſſ. l. 4. c. 3.: Et qui delectatur de verbis obſcænis, & contumelioſis in alterum prolatis, præciſe quia impura ſunt, non quia contra proximum, non peccat contra juſtitiam, ſed contra caſtitatem: ſecus vero ſi deſideret ea verba proferre, quia deſiderium eſt quidam motus, & progreſſus ad opus ſub iis circumſtantiis, ſub quibus repræſentatur; Unde eandem habet malitiam, ac ipſum opus: Delectatio verò ſpeciem ſumit ſolum ab objecto, quod movet ad illam, & quia poteſt movere objectum ad delectationem præſcindendo a circumſtantia, quæ etiam repræſentatur, ideò non ſumit ab eo malitiam.

VII. Dico ſecundo: Delectatio moroſa de objecto prohibito tantum jure poſitivo poteſt vacare culpa mortali, ſi ſcilicet proponatur voluntati objectum præſcindendo a circumſtantia, qua redditur malum: V. gr. poteſt quis diebus eſurialibus delectari de comeſtione carnium, ſi præſcindatur a circumſtantia prohibitionis, quamvis non poſſit talis comeſtio deſiderari. Ita Leſſ., Vaſq., Sanch., & alii comuniter: Et conſtat ex hactenus dictis, quia objectum hoc ſecundum ſe non eſt malum; ergo nequit ſecundum ſe conſideratum transfundere malitiam in delectationem; Poteſt autem per intellectum denudari a conditione vitiante; quia ſicut ab illo objecto ſepara-

parabilis eſt prohibitio, ita & malitia; unde poteſt præſcindendo a conditione vitiante repræſentari, & ad delectationem movere, quæ proinde non eſt de objecto ſecundum ſe malo, & a quo in ipſam delectationem malitia transfundatur.

Dico tertio: Quoties objectum jure naturali prohibitum ſub nulla circumſtantia denudari poteſt a malitia (ut eſt odium Dei, mendacium, perjurium, infidelitas) tunc delectatio moroſa de tali objecto ſemper eſt mortale; ſi vero poſſit ſub aliqua circumſtantia denudari a malitia, ut eſt homicidium (quod ſi fiat in bello juſto, aut auctoritate publica, vel in defenſione non eſt prohibitum) tunc delectatio pura de hoſtium internecione ſub circumſtantia, in qua a malitia depuratur, poterit vacare culpa mortali. Prima pars conſtat ex dictis, quia delectatio contrahit malitiam ab objecto ſuo pravo, ſi quatenus pravum eſt moveat: atqui quando ab objecto denudari non poteſt ejus malitia, tunc quatenus pravum eſt, movet, quia quatenus tale eſt pravum; ergo delectatio de tali objecto ſemper eſt peccaminoſa.

Secunda pars probatur, quia delectari, v. gr. de hoſtium internecione, quatenus facta auctoritate publica, eſt delectari de objecto ſecundum ſe bono; ergo quoties delectatio iſta non procedit ex odio Proximi, aut non trahit illud, non poteſt eſſe graviter peccaminoſa. Idcircò enim dicimus, in re venerea quamcumque delectationem deliberate quæſitam eſſe peccatum mortale, etiamſi quis, v. gr. delectetur de copula cum Berta ſub hypotheſi, quod eſſet Uxor, quia quamvis copula cum Uxore non ſit objectum de ſe malum, quod deſiderari non poſſit ſub ea conditione; at delectatio de tali objecto exponit hominem proximo periculo conſentiendi in luxuriam: in exemplo tamen adducto hoc non habetur; ergo delectatio de objecto jure naturæ prohibito ſub circumſtantia, ſub qua non eſt prohibitum, poteſt vacare culpa mortali, quod clarius apparebit articulo quarto.

VIII. Ex dictis ſequitur, primam ſententiam Medinæ, & Valentiæ ſupra relatam veram eſſe, quoties delectatio moroſa in objectum jure ſeu naturali, ſeu poſitivo prohibitum tendit ſub motivo illicito, cui ſubinde per affectum conformetur. Secunda ſententia eſt vera extra rem veneream in iis objectis, in quibus poteſt malitia gravis per intellectum ſeparari. Tertia ſententia non eſt univerſaliter vera relatè ad objecta jure naturali prohibita; cum ab iis aliquando ſeparari poſſit malitia: quod ſi nomine objecti jure naturali prohibiti veniat objectum ſub ea circumſtantia, ſub qua jure naturali prohibetur, v. gr. homicidium prout commiſſum contra Dei voluntatem, tunc tertia illa ſententia eſt univerſim vera, ſed voce tenus diſcrepat a noſtra.

ARTICULUS III.

An delectatio moroſa de objecto turpi indirecte volita ſit etiam culpa lethalis.

I. Dupliciter poteſt delectatio iſthæc moroſa eſſe volita indirecte, aut volendo illam in cauſa, aut non repellendo.

II. Si primo modo ſit indirecte volita, dubitatur, num poſſit vacare culpa gravi?

III. Sin autem ſit indirecte volita per hoc, quod non repellatur, ſpeculative loquendo poterit vacare culpa gravi.

IV. Non tamen practice.

V. Habetur quippe conſenſus interpretativus in illam, ſi minus formalis.

VI. Diſ-

VI. Diſſolvuntur, quæ in contrarium objectantur.

VII. Quamvis non ſemper conſenſus interpretativus in gravitate culpæ æquivaleat formali; æquivalet tamen in caſu noſtro.

I. HActenus locuti ſumus de Voluntario directo, & expreſſo, quod conſiſtit in poſitivo voluntatis conſenſu libere amplectente delectationem ex cogitatione objecti pravi promanantem; dicendum nunc de eadem delectatione indirecte voluntaria, quæ duobus modis contingere poteſt: Primò ſi quis voluntarie, & directe ponat operationem, puta lectionem, aut locutionem, prævidens, aut probabiliter ſuſpicans inde ſecuturam delectationem de objecto turpi. Secundò, ſi quis plenè advertens ad cogitationem naturaliter ſubortam de objecto pravo, & ad delectationem ſenſitivam inde naturaliter etiam promanantem, illam repellere negligat, aut actu poſitivo eidem oppoſito, aut ſaltem animum ad alia avocando.

II. Et ſane ſi primo modo ſit indirecte, & in ſua cauſa volita delectatio de objecto pravo, communiter Doctores diſtinguunt cum Sanch. lib. 9. d. 46. Vaſq. d. 108. c. 3., Corduba, Layman lib. 1. tr. 3. c. 6., dicendo, quod ſi actio directe volita, ad quam ea delectatio conſurgit, exerceatur ob cauſam aliquam ſecundum ſe honeſtam, & ſimul utilem, ac neceſſariam, v. gr. ad diſcendum, aut docendum, tunc ne venialis quidem culpa ſubſit, ſi nullum ſit periculum conſentiendi in talem delectationem, ſi verò actio directe volita ſit ſolum vana, & inutilis, ut eſt, v. gr. collocutio, lectio, aſpectus curioſus, tunc habebitur ſolum culpa venialis, ſi pariter abſit periculum conſenſus.

III. Circa ſecundum modum, quo poteſt eſſe indirecte voluntaria delectatio moroſa de objecto turpi, eſt graviſſima difficultas, num ſcilicet vacet mortali culpa mere negative ſe habere in repellenda delectatione ſenſitiva orta ex cogitatione turpi naturaliter conſurgente. Et certe ſi quis ideo negligat repellere talem cogitationem, ac delectationem, quia ea placet, procul dubio peccabit mortaliter peccato Delectationis moroſæ, quia habetur poſitivus conſenſus voluntatis in illam: Si verò ideò negligat poſitive eas repellere, quia conſcius de conſtantia ſuæ voluntatis contemnit delectationem partis inferioris tanquam paſſionem non voluntariam, nec ſufficientem ad inclinandam voluntatem; Nonnulli docent in hoc caſu haberi dumtaxat veniale, ſi nec periculum habeatur conſenſus, nec pollutionis. Ita Sanch. l. 1. c. 2. Tolet., Corduba, Armil., Salas, Cajet., Navarr. apud Laym. loco laudato; idemque videtur docere D. Thomas de veritate quæſt. 15. art. 4. ad 10. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia licet voluntas teneatur appetitum ſenſitivum gubernare, at ſufficienter huic obligationi ſatisfacit, ſi ipſa non conſentiat; Quod ſi non reprimat poſitive motus appetitus ſenſitivi, peccabit quidem venialiter, eo modo quo ſi reprimat remiſſe ſolum venialiter peccabit.

Confirmatur ex Layman, quia in tantum permiſſio talis delectationis eſſet graviter peccaminoſa, in quantum voluntas non impedit grave aliquod malum, quando commode poteſt; quod ſi malum impediendum non ſit grave, voluntaria ejus permiſſio non erit peccatum grave, atqui inordinata commotio appetitus ſenſitivi, ſi naturaliter oriatur, non videtur eſſe grave malum; ergo ſi permittatur, non habebitur culpa lethalis. Minor probatur, quia talis commotio, & ſenſitiva delectatio poteſt citra culpam permitti ob cauſam aliquam honeſtam,

etiam non valde gravem, ut nuper diximus; imo ſi actione aliqua vana, puta verbis jocoſis detur cauſa tali commotioni citra periculum conſenſus, erit ſolum venialis culpa; ergo talis commotio, ſuppoſito originali peccato, ac naturæ infirmitate, non eſt cenſenda grave malum.

Confirmatur ſecundò, quia tam eſt indirecte, & interpretative voluntaria hujuſmodi commotio ſpirituum, ac delectatio appetitus ſenſitivi, ſi ea ſolum permittatur, & non impediatur actu poſitivo animum ad alia avocando, quam ſi actione aliqua vana ad illam cauſa præbeatur; atqui in hoc ſecundo caſu, in quo agens voluntarium ad illam concurrit poſitivè, & indirecte, non habetur culpa mortalis, ergo a fortiori nec in primo caſu, in quo ne indirecte quidem poſitivè concurrit.

IV. Quamvis autem hæc ſpeculativè loquendo videantur probabilia, communius tamen, & probabilius Doctores cum Leſſ. Val. Azor. Med. Vaſq. d. 108. c. 2. Kuriel., Zumel, Merol. d. 2. c. 6. dub. 4. docent, in praxi non vacare lethali culpa hanc voluntatis permiſſionem, & negationem reſiſtentiæ poſitivæ. Quod videtur aperte ſentire Divus Thomas 1. 2. qu. 74. art. 8. ad 3., ubi dicit, delectationem appellari moroſam, non ex mora temporis, ſed ex eo, quod ratio deliberans circa eam immoratur, *Nec tamen eam repellit:* Et Vaſquez loco laudato dicit, pleriſque noſtri temporis Doctoribus oppoſitam ſententiam videri omninò improbabilem.

Ratio concluſionis eſt, quia idcircò communiter docent non dari parvitatem materiæ in delectatione venerea deliberate quæſita, quia hæc ita eſt intrinſece mala, ut non poſſit ſejungi a proximo periculo conſentiendi in luxuriam, ut diximus articulo ſuperiore (adeò ut P. Claudius Aquaviva Præpoſitus Generalis Societatis Jeſu annò 1612. in virtute S. Obedientiæ præceperit noſtris, ne contrariam ſententiam doceant ullo modo, non ſolum ut probabilem, ſed ne ut tolerabilem quidem, aut ſecundum illam dent conſilium, & quod manifeſtetur Superioribus, qui in hoc deliquerit) atqui hoc etiam aſſeri debet, ſi voluntas negative ſe habeat, cum moraliter fere nihil interſit inter parvam materiam, ac nullam, ſeu inter parvam delectationem deliberate quæſitam, ac inter nullam delectationem quæſitam, ſed deliberate non repreſſam; ergo ſicut ratione periculi proximi conſentiendi in libidinem ſine lethali, non poteſt minima iſthæc delectatio deliberate quæri, ita nec poteſt deliberate non reprimi: Eſt enim objectum natura ſua vehementer alliciens, ut difficile ſit illi reſiſtere, niſi vi, & actu poſitivo repellatur; unde de ea dici poteſt: *Mus in pera, ignis in ſinu, ſerpens in gremio male ſuos remunerat hoſpites*, ut habetur ex cap. *Etſi Judæos de Judæis*.

V. Ratio ulterior, quam communiter Doctores promovent, eſt, quia ad mortale committendum ſufficit ſolus conſenſus in objectum pravum interpretativus, qui in moralibus æquivalet conſenſui expreſſo formali, & directo: ſed in caſu noſtro haberetur conſenſus interpretativus in delectationem appetitus ſenſitivi, quæ continet malitiam mortalem, ut proinde non poſſit directe intendi; ergo in caſu noſtro habetur culpa mortalis. Probatur minor, quia conſenſus interpretativus habetur univerſim, quoties quis poteſt, & tenetur facere aliquid, & non facit; atqui in caſu poteſt voluntas eam delectationem reprimere, & tenetur (ut adverſarii ipſi concedunt dicentes, ad id teneri ſub veniali), non tamen reprimit, ſi negative ſe habeat; igitur erga illam exercet conſenſum interpretativum.

VI. Ad

VI. Ad rationes in contrarium dicendum, delectationem iſtam ſenſitivam ferre grave malum, & incommodum, quia exponit hominem periculo conſentiendi in libidinem. Verum quidem eſt, quod ex cauſa honeſta poſſit licitè ea permitti: & citra mortale etiam ob cauſam venialiter malam; & ratio eſt, quia nimis durum eſſet cogere homines ad deſiſtendum ab actibus honeſtis, & ſub gravi compellere ad deſiſtendum ab actibus leviter malis, ne detur cauſa his effectibus naturaliter provenientibus: Etenim plurimæ, & frequentes hujuſmodi cauſæ contingunt, unde ſicuti impoſſibile eſt ſine ſpeciali Dei auxilio, per longum tempus abſtinere a venialibus; ita impoſſibile moraliter eſſet abſtinere ad longum tempus a mortali, ſi ſub mortali teneremur vitare omnes actiones leviter malas in hujuſmodi delectationem influentes. Quare poteſt citra mortale in his caſibus permitti, dummodo abſit periculum conſenſus: Contra verò in caſu noſtro non eſt durum obligare homines ſub gravi ad poſitive reſiſtendum his delectationibus vehementer allicientibus ad libidinem; ſicut non eſt durum obligare homines ſub gravi, ne minimam delectationem in re venerea deliberate quærant, quia hoc exigit regimen debitum partis inferioris.

VII. Dices. Si communis ratio fundamentalis hujus ſententiæ obligantis hominem ad reſiſtendum actu poſitivo delectationibus venereis, conſiſtens in hoc, quod permiſſio talis delectationis eſſet conſenſus in illam interpretativus, quicquam evinceret, indiviſim evinceret eſſe etiam mortale exercere actiones vanas, ad quas naturaliter conſurgit hujuſmodi delectatio, ſequela non admittitur; ergo nec id unde ſequitur. Probatur ſequela, quia etiam in hoc caſu haberetur conſenſus interpretativus, & indirectus in talem delectationem æquivalens directo, quatenus voluntas poteſt, & tenetur illam impedire, & non impedit.

Reſpondeo, nego ſequelam. Ad probationem concedo, etiam in tali caſu haberi conſenſum interpretativum erga delectationem, ſed nego hunc æquivalere in gravitate culpæ conſenſui formali, & directo. Nam, ut notat Laym. l. 1. t. 3. c. 6., non ſemper in gravitate culpæ conſenſus interpretativus æquivalet formali, & directo, ſed ſolum quando eadem ratio militat ad utrumque prohibendum. Sic petere mutuum abſque neceſſitate ab uſurario parato, conſentiendo interpretativè in peccatum uſuræ, probabiliter ex Mendoza apud Dianam p. 5. t. 7. reſ. 8. eſt tantùm veniale, quamvis directè velle peccatum uſuræ ab eo committendum eſſet mortale. Sic etiam ſi fœmina egrediatur domo abſque neceſſitate, ut ſua libertate utatur, prævidens ſe ab adoleſcentibus vagè, non verò ab aliquo particulari concupiſcendam non peccat, niſi venialiter conſentiendo tantum interpretativè in peccatum illorum; peccaret tamen mortaliter, ſi directè illud intenderet. Et ratio eſt, quia non militat in utroque conſenſu eadem ratio prohibitionis: etenim grave incommodum eſſet fœminæ privari ſua libertate ad egrediendum, ne ab aliis ametur, quia cum hoc ſæpe contingat, deberet fere ſemper clauſa detineri; unde ſolum venialiter peccabit, ſi abſque neceſſitate velit ſua libertate uti ad egrediendum, ut communiter docent apud Buſemb. l. 2. tr. 3. c. 2. Idem dicas in caſu noſtro; eſſet graviſſimum incommodum ſub mortali obligare homines ad abſtinendum ab actionibus vanis frequentiſſimè occurrentibus, ad quas conſurgit naturaliter delectatio ſenſitiva; & ideò conſenſus interpretativus in talem delectationem non æquivalet in gravitate culpæ

culpæ conſenſui formali: Contra vero in caſu concluſionis non eſt grave incommodum ſub gravi obligari homines ad poſitivè reſiſtendum his delectationibus; ſicut non eſt grave incommodum ſub mortali teneri ad non admittendam deliberatè ne minimam quidem delectationem in re venerea, & ideò conſenſus interpretativus in hujuſmodi delectationem æquivalet in gravitate culpæ conſenſui formali.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum deſideria objecti pravi ſub conditione tollente ejus malitiam vacent lethali culpa?

I. Diverſimodè loquendum de deſideriis circa objectum vetitum ſub conditione poſſibili, quod non prohibeatur, ut eſt comeſtio carnis die Veneris, ac ſub conditione impoſſibili, ut eſt mendacium, perjurium, &c.

II. Videtur hoc etiam poſſe vacare culpa.

III. Sed dicendum ea non licere; quippe quæ in praxi ferunt abſolutam, & actualem propenſionem in malum, ac pravam voluntatem.

IV. In caſu noſtro conditio impoſſibilis habetur pro non adjecta.

V. Præ oculis habendæ theſes 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. proſcriptæ circa deſideria inefficacia de malo alterius, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.

VI. Deſideria iſthæc tam abſoluta, quam conditionata graviter lædunt Charitatem.

I. CErtum eſt, quod ſicut vacat lethali culpa delectari de objecto prohibito jure poſitivo, aut etiam jure naturali ſub circumſtantia, ſub qua non prohibetur juxta dicta articulo 2., ita vacat lethali culpa idem objectum deſiderare ſub conditione, quod non eſſet prohibitum; ut ſi quis diebus eſurialibus dicat, Vellem comedere carnes, niſi prohiberentur; aut ſi quis dicat, Utinam eſſem Judex, ut malefactorem hunc occidere poſſem ex amore juſtitiæ. Poteſt pariter citra mortale conjugatus dicere, Ducerem Bertam, ſi uxore carerem; & Religioſus poteſt etiam dicere, Dùcerem uxorem, niſi a voto impedirer; dummodo tamen iſthæc deſideria non influant de præſenti in veneream delectationem; Et ratio eſt, quia eo actu Religioſus vel exprimeret naturalem aliquam propenſionem ad uxorem ducendam; & in hoc nulla eſt culpa: vel exprimeret deſiderium, quod habet, carendi voto Caſtitatis, ut poſſit uti Conjugio; & hujuſmodi deſiderium conditionatum de ſe non eſt culpa gravis, cum feratur in objectum denudatum malitia mortali. Ita Cajet.‘, Palaus, Sà, Sanch. lib. 1. cap. 2. num. 24., & alii communiter.

Dubium ſolum eſt, an ſi voluntas feratur in objectum jure naturali prohibitum, quod ſub nulla circumſtantia poteſt eſſe licitum, (ut eſt odium Dei, mendacium, perjurium, peccatum contra naturam) tunc deſiderium ad id terminatum ſub conditione impoſſibili, quod non prohiberetur, vacet lethali culpa?

II. Affirmant Vaſquez 1. 2. diſp. 116. cap. 2. Palaus, Sà, Bonac., tum quia deſiderans v. g. mentiri ſub conditione, quod per mendacium Deus non offenderetur, re vera non deſiderat efficaciter mentiri, cum videat id eſſe impoſſibile citra Dei offenſam; ſed ſolum exprimit propenſionem ſuæ voluntatis ad mendacium, a quo detinetur propter ejus malitiam; cum qua propenſione bene ſtat voluntas abſoluta nunquam mentiendi; tum etiam quia quī vult mendacium, ſi liceret, non

non vult objectum malum, qua tale, ſed ſub hypotheſi impoſſibili, quod non eſſet malum; ergo non peccat.

III. Sed Azor., Adrian. Sanch. loco laudato veriùs docent, hujuſmodi deſideria, ſi non exprimant ſolum naturalem propenſionem ad hujuſmodi objecta, non vacare culpa gravi: Quis enim dixerit, ſine gravi culpa poſſe hominem deſiderare Deum deſtruere, ſi liceret? Nonne in hoc deſiderio conditionato relucet abſoluta, & actualis Dei diſplicentia? Idemque dicas, ſi quis deſideret alapam v. gr. Crucifixo infligere, ſi liceret; hæc enim non videntur poſſe in praxi eſſe abſque prava voluntate in objectum pravum inclinata.

IV. Confirmatur, quia qui dicit, Pejerarem, ſi liceret, eo ipſo videtur abſolutè deſiderare, quod perjurium ſit licitum; atqui hujuſmodi deſiderium abſolutum eſt graviter peccaminoſum; ergo etiam illa voluntas conditionata. Adde, quod conditio impoſſibilis haberi debet pro non adjecta ex cap. *Si tale*, *De Conditionibus appoſitis*: atqui ſi abeſſet ea conditio, procul dubio deſiderare objectum pravum eſſet peccaminoſum; ergo etiam ſi ea impoſſibilis conditio apponatur.

Neque dicas, ſolum in favorem Matrimonii ſancitum eſſe, quod conditio impoſſibilis in eo contractu habeatur pro non adjecta. Nam contra eſt, quia ſi univerſim conditio impoſſibilis non haberetur pro non adjecta, actus voluntatis tendens in objectum ſub hypotheſi impoſſibili eſſet nugatorius, & fatuus; ergo etiam in caſu noſtro habetur pro non adjecta. Et per hæc patet ad rationes in contrarium pro prima ſententia.

V. Denique quod attinet ad deſideria inefficacia de malo alterius, non quia illius malum eſt, ſed quia inde bonum provenit deſideranti, conſulenda, quæ habentur in expoſitione theſium 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. proſcriptarum; in quarum 13. dicitur: *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum*: In 14. verò habetur: *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura eſt parentis hæreditas*. Denique in 15. legitur: *Licitum eſt filio gaudere de parricidio patris a ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas*.

VI. Deſideria iſthæc eſſe graviter peccaminoſa, ex eo conſtat, quia per illa graviter læditur ordo Charitatis; Charitas quippe erga proximum poſtulat (ſicut etiam Pietas erga Parentes) quod vita proximi, & a fortiori vita Parentis præferatur bono temporali proprio; adeo ut pauperi in extrema neceſſitate conſtituto teneamur etiam de neceſſariis ſtatui ſubvenire ad ejus vitam conſervandam: atqui cupiens, quamvis inefficaciter, ſicut etiam complacentiam habens de morte proximi, aut Parentis, præfert affectivè lucrum temporale proprium vitæ illorum, ut patet; ergo graviter per iſthæc deſideria inefficacia, & per ſimilem complacentiam læditur Charitas erga proximum, & Pietas erga Parentes. Et ſanè quilibet ægrè ferret, & graviter contriſtaretur, ſi ſciret alterum ſibi mortem inefficaciter exoptare ob finem ſordidum acquirendi ejus divitias; quare a poſteriori etiam conſtat inefficacibus iſtis deſideriis graviter lædi Charitatem. Quoniam autem ipſa Charitas poſtulat, ut vita etiam propria, nedum proximi, poſthabeatur bono altiori, puta bono Fidei, aut Reipublicæ, ideo deſideria

inefficacia de morte proximi non ſunt illicita, quando ad hos fines altiores ordinantur. Propterea non peccat v. g. filia, ſi inefficaciter exoptaret, aut etiam complacentiam haberet de morte Patris, qui volebat illam proſtituere, ut ab hoc ingenti malo liberaretur.

Neque obſtat, quod affectus iſti non oriantur ex odio, aut diſplicentia perſonæ, ſed ſolum ex amore boni temporalis, quod ex ejus morte provenit. Nam ut graviter Charitatem lædant non eſt opus, quod oriantur ex odio perſonæ, ſed ſatis eſt, quod vita proximi, quæ eſt in ordine altiori, bono exiguo emolumenti temporalis præferatur. Sic pariter invidia non triſtatur de bono alterius ex odio perſonæ, ſed ſolum ex amore inordinato propriæ excellentiæ, ægrè ferente, quod alter ſibi præcellat, & tamen etiam, ut habetur ad Galat. 5., excludit a regno Dei. Quæ omnia fuſiùs in expoſitione harum confixarum theſium pertractantur; Ubi pariter explicatur, quomodo illicita, & contra charitatem ſint non ſolum deſideria inefficacia abſoluta de aliorum morte ob lucrum temporale inde proveniens (de quibus ſolum in hiſce theſibus proſcriptis eſt ſermo) ſed etiam deſideria conditionata, ut ſi quis diceret: Vellem mortem proximi, vel mei Parentis, ſi Deus ita diſponeret juxta altiſſimos fines ſuæ Providentiæ, ut poſſem divitias conſequi ab iis mihi relinquendas: Sicut enim deſideria conditionata de objecto turpi ſub hypotheſi, quod non eſſent prohibita (v. g. vellem mentiri, pejerare, aut Deum odio habere, ſi liceret) non vacant lethali culpa, ut oſtendimus, quia quamvis videantur a culpa depurari propter talem conditionem appoſitam, adhuc tamen culpam imbibunt propter actualem affectum erga objectum illud turpe, qui rapit animum ad exprimendam illam velleitatem conditionalem; ita prorſus deſiderium conditionatum de morte proximi, aut Patris ſub hypotheſi, quod Deus ita diſponeret ad divitias comparandas, non vacat lethali culpa; quia licèt videatur a culpa depurari propter illam conditionem appoſitam, adhuc tamen culpam imbibit propter actualem affectum erga mortem illorum ob illud ſordidum motivum, quod rapit animum ad exprimendam illam conditionalem velleitatem: Cum autem talis affectus actualis graviter repugnet Charitati erga proximum, ac Pietati erga Parentes, ideò adhuc iſthæc deſideria conditionata de aliorum morte propter emolumentum temporale ſunt graviter peccaminoſa. Vacat quidem ſaltem lethali culpa complacentia de hæreditate acquiſita poſt mortem Patris, aut proximi; necnon deſiderium de illa acquirenda quandocunque Deo libuerit independenter ab aliorum morte; Sed complacentia de illorum morte, aut deſiderium inefficax mortis, ad illam acquirendam, lethali culpa non vacat.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quænam Ignorantia circa Leges, aut Præcepta tollat, vel minuat Culpam?

QUærendum primo, Quid, & quotuplex ſit Ignorantia, & quænam reddat actum involuntarium? Secundo, Utrum Ignorantia invincibilis, non ſolum antecedens, ſed etiam concomitans excuſet a culpa? Tertio, Utrum ignorantia invincibilis ſolius pœnæ per legem impoſitæ excuſet delinquentem a pœna incurrenda? Quarto, Quandonam ignorantia cenſeri debeat invincibilis, etiamſi proveniat ab Ignorantia culpæ, itaut excuſet a pœna tranſgreſſoribus impoſita? Quinto, Utrum dari poſſit ignorantia invincibilis Dei, & juris naturalis? Sexto, An ignorantia vincibilis, quæ non excuſat a gravi culpa, excuſare poſſit delinquentem a pœna? Demum, An peccata ex Ignorantia vincibili commiſſa ſint ejuſdem ſpeciei moralis cum peccatis ſcienter admiſſis?

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit Ignorantia, & quænam reddat actum involuntarium?

I. Quid interſit inter Ignorantiam, Neſcientiam, & Errorem?

II. Sub nomine ignorantiæ comprehenditur oblivio, & inadvertentia.

III. Multiplex eſt ignorantia Invincibilis, & Vincibilis, ſeu Antecedens, & Conſequens; quæ ſcilicet actum culpabilem voluntatis conſequitur; daturque ignorantia Concomitans, quæ non antecedit, ſed comitatur actum.

IV. Ignorantia antecedens excuſat a culpa, actumque reddit omnino involuntarium.

V. Ignorantia concomitans neque reddit actum voluntarium, neque involuntarium poſitive, ſed tantum negative voluntarium.

VI. Ignorantia conſequens actum, quem cauſat, reddit indirecte voluntarium, & ſecundum quid involuntarium; propterea peccati gravitas a tali ignorantia minuitur. Sed quid ſi ea ſit affectata?

I. IGnorantia ex Divo Thoma 1. 2. quæſt. 76. art. 2. in hoc differt a Neſcientia, & Errore, quod Neſcientia importat negationem ſcientiæ in ſubjecto, aut non apto ſimpliciter ad ſciendum, ut in lapide, aut non apto pro tali tempore, aut ſtatu, ut in Infante, vel Amente: Ignorantia verò importat ſcientiæ privationem, ut quando alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire: Error autem ſupra Ignorantiam addit poſitivam deceptionem; ut ſi quis contractum uſurarium putet eſſe licitum, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 16.

II. Dividitur primo in ignorantiam Juris, & Facti. Ignorantia Juris habetur, ſi ignoretur jus, ſeu præceptum; ut ſi quis ignoret prohiberi acceſſum ad non ſuam: Ignorantia facti habetur, quando res ipſa præcepta ignoratur; ut ſi quis ignorat, fœminam, ad quam accedit, non eſſe ſuam, vel ſi quis ſciens prohiberi carnium comeſtionem in pervigiliis, non advertat

tat hodie eſſe pervigilium; hujuſmodi enim oblivio, aut inadvertentia, aut inconſideratio nomine ignorantiæ comprehenditur in præſenti, ut notat idem Sanch.; quia ſicuti inadvertentia eſt ignorantia actualis, ita ignorantia eſt quædam inadvertentia habitualis.

III Dividitur ſecundo in Ignorantiam Invincibilem, & Vincibilem. Invincibilis habetur, quando ignorans vel non poteſt illam ſuperare, vel non debet; ut ſi quis adhibeat diligentiam omnem debitam humano modo ad veritatem inquirendam, quam tamen non aſſequitur. Solet hæc ignorantia appellari Antecedens, quatenus omnem operationem liberam antecedit, unde dicitur etiam involuntaria, inculpabilis, probabilis, & juſta; vincibilis verò habetur, quando ignorans poteſt, ac debet illam ſuperare: Hæc appellari conſuevit Conſequens, quatenus conſequitur ad illam operationem liberam; unde dicitur etiam voluntaria, culpabilis, improbabilis, & injuſta.

Porro ignorantia vincibilis triplex eſt, Affectata, Craſſa, & generico nomine dicta Vincibilis. Affectata eſt directè voluntaria, ut cum quis data opera vult ignorare; juxta illud Pſalmi, *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Craſſa, ſeu ſupina eſt voluntaria indirectè, quatenus ignorans nullam, aut fere nullam adhibet diligentiam ad illam ſuperandam, quamvis non ſit directè volita. Vincibilis abſolute dicta eſt etiam indirecte voluntaria, & dicitur illa, ad quam ſuperandam adhibet quidem ignorans aliqualem diligentiam, non tamen quantam debet, unde ea non pertingit ad craſſam. Utrum autem dari poſſit ignorantia vincibilis, quæ non ſit affectata, neque craſſa, & tamen ſit mortaliter culpabilis? Negant communiter cum Suar., Vaſq., Azor., Coninch. diſp. 13. n. 95. putantes, ignorantiam, quæ non eſt affectata, nec craſſa, eſſe ſolum venialiter culpabilem, ſi ſit vincibilis. Admittunt verò Sanchez lib. 1. cap. 16. Bon. de cenſur. d. 1. q. 2. Valentia, Salas, & alii. Equidem cenſeo cum Franciſco Lugo, ignorantiam hujuſmodi mortaliter culpabilem, & non craſſam vix poſſe in praxi diſcerni, etiamſi eſſet poſſibilis. Quod ſi ea daretur, deſervire poſſet ſolum ad vitandas cenſuras Ordinariorum, quæ ex Cap. *Ut animarum de Conſtit.* non ligant Ignorantes, niſi eorum ignorantia ſit craſſa, vel ſupina.

Subdividitur deinde utraque Ignorantia, tam vincibilis, quam invincibilis in Antecedentem, & Concomitantem. Ignorantia antecedens eſt cauſa actus, qui ignoranter fit, atque adeo illum antecedit; ut ſi quis putans occidere feram occidat Patrem, quem non occidiſſet, ſi cognoviſſet: Concomitans ignorantia eſt illa, quæ non antecedit, nec cauſat actum, ſed illum comitatur; ut ſi quis credens occidere feram occidat inimicum, quem ſi cognoviſſet, adhuc occidiſſet: Illa occiſio Patris, quæ fit cum ignorantia antecedente, ab Ariſt.' 3. Ethic. 1. dicitur fieri ex ignorantia: hæc occiſio Inimici, quæ fit cum ignorantia Concomitante, dicitur fieri ignoranter, quia occiſio Patris cauſatur ab Ignorantia, non vero Occiſio Inimici: Ignorantia tamen illa antecedens, ut notat Suarez in 1. 2. tract. 2. diſp. 4. ſect. 1. eſt cauſa occiſionis Patris ſolum per accidens, & tanquam removens prohibens, ſeu quatenus tollit cognitionem Patris, quæ ſi adfuiſſet, actum impediviſſet. Ignorantia verò Comitans nullatenus eſt cauſa actus, quia licet tollat cognitionem Inimici, hæc tamen ſi adfuiſſet, actum non impediviſſet. Sicut autem ignorantia invincibilis appellatur Antecedens, quia antecedit omnem actum voluntatis; ita ignorantia vincibilis appellatur Con-

ſequens.

ſequens, quia conſequitur ad culpam voluntatis obligatæ ad ignorantiam ſuperandam, & tollendam; Ut ſi quis occidat hominem, quem putat eſſe feram culpabiliter, quatenus antequam ſagittam intorqueret, debuiſſet inveſtigare, eſſetne fera, an homo? Utraque tamen ignorantia, tam Antecedens, quam Conſequens antecedit, & cauſat actum (puta homicidium) quatenus illud non fieret, ſi ignorantia abeſſet: Quia tamen ignorantia vincibilis conſequitur ad culpam voluntatis, ſecus vero ignorantia inculpabilis, idcirco hæc ignorantia dicitur antecedens, ignorantia vero vincibilis dicitur conſequens.

Notandum denique, quod ad diſcernendum quando quis operatus eſt cum Ignorantia antecedente, & quando cum concomitante, ex Philoſ. loco laudato illud eſt indicium, quod operans cum ignorantia antecedente, adveniente ſcientia, dolet de facto, puta de homicidio Patris, operans vero cum ignorantia concomitante, adveniente ſcientia, lætatur de facto, puta de homicidio Inimici. His explicatis:

IV. Dico primo: Ignorantia antecedens reddit actum ſimpliciter Involuntarium, atque adeo omnino a culpa excuſat; ut ſi quis occidat hominem, quem invincibiliter putat eſſe feram, illum non occiſurus, ſi noſſet. Ratio eſt, quia actus, qui fit cum hac ignorantia, neque eſt directe, neque indirecte voluntarius; imo eſt contra impetum ſaltem habitualem voluntatis, quatenus occidens ſic hominem eſt habitualiter diſpoſitus ad illum non occidendum, ſi ſciret.

V. Dico ſecundo: Ignorantia Concomitans, prout præſcindit a vincibili, & invincibili, neque reddit actum voluntarium, neque involuntarium poſitive, ſed tantum negative voluntarium; ut ſi quis occidat hominem, putans eſſe feram, illum occiſurus etiam ſi ſciret: Ita communiter cum Divo Thoma, & Philoſopho 3. Ethic. 1.

Probatur prima pars concluſionis, quod non reddat actum voluntarium; hujuſmodi enim occiſio hominis neque eſt voluntaria directe, cum non poſſit eſſe directe volitum, quod eſt ignoratum; neque eſt voluntaria indirecte, quia ſolum ignorantia conſequens, & vincibilis reddit actum indirecte voluntarium. Secunda pars concluſionis, quod ſcilicet non reddat actum poſitive involuntarium, etiam probatur; quia ut aliquid ſit poſitive involuntarium debet eſſe contra impetum voluntatis, ſive actualem, ſive habitualem; quod autem ſit cum ignorantia concomitante, non ſolum non eſt contra impetum internum voluntatis, ſed potius eſt juxta habitualem diſpoſitionem voluntatis; unde multi docent, hujuſmodi occiſionem eſſe potius voluntariam habitualiter; ergo actus, qui fit cum ignorantia concomitante, non eſt poſitive involuntarius: Quare remanet, quod ſit negative tantum voluntarius. Utrum autem hæc ignorantia excuſet a culpa, ſi ſit invincibilis, explicabimus articulo ſequenti.

VI. Dico tertiò. Ignorantia Conſequens, ſeu vincibilis reddit actum voluntarium indirecte, & ſolum involuntarium ſecundum quid, quando eſt cauſa actus: ut ſi quis occidat hominem culpabiliter putatum feram, quem non occideret, ſi ſciret.

Prima pars probatur, quia ignorantia iſthæc, ad quam ſequitur occiſio, eſt voluntaria, cum ſit culpabilis; ergo voluntaria redditur indirecte occiſio, quæ ad illam ſequitur. Secunda pars ab Angelico oſtenditur, quia ſi ignorantia iſta eſt cauſa occiſionis, adeo ut occiſio non poneretur, ſi haberetur notitia hominis, qui occiditur, eo ipſo occiſio iſta eſt ſecundum

quid

quid involuntaria: Unde fit, rationem voluntarii relate ad occiſionem hominis minui ſub hac ignorantia conſequente; & idcirco peccatum hoc homicidii eſt minus grave, quam ſi ſcienter poneretur: Univerſim enim minus voluntarium eſt, quod ignoranter, etiamſi culpabiliter, quam quod ſcienter ponitur. Quicquid ſit, an hoc ſit verum de ignorantia affectata? quam Valentia, & alii apud Meroll. d. 1. c. 2. dub. 7. putant minuere culpam; Alii cum Navar., Becan., Layman ex Divo Thoma 1. 2. q. 36. ar. 4. putant augere. Verius tamen eſt, quod ſi ea procedat ex animo peccandi liberius, & ſine conſcientiæ remorſu, culpam augeat; ſi vero procedat ex tædio addiſcendi, ſeu ut tranſgreſſio levior ſit, culpam minuat; ut docent Corduba, Salas, Sanch. lib. 1. c. 13.

ARTICULUS II.

Utrum a Culpa excuſet Ignorantia Invincibilis, etiam ſi ſit Concomitans?

I. Ignorantia invincibilis antecedens excuſat a Culpa ſolum ſecundum illam rationem, quæ ignoratur.

II. Ignorantia invincibilis concomitans probabilius excuſat a malitia objecti ignorata, necnon a pœna illi annexa.

III. An, & quale peccatum ſit affectus annexus Ignorantiæ concomitanti?

IV. Qui putat invincibiliter ſagittam intorqueri in feram cum animo intorquendi illam in Clericum Inimicum, ſi ibi adeſſet, probabiliter non incurrit irregularitatem, nec excommunicationem, aut onus reſtitutionis, ſi forte illum occidat.

V. Quodnam homicidium caſuale trahit irregularitatem?

I. Diximus, Ignorantiam Invincibilem antecedentem omnino a culpa excuſare, cum reddat actum ſimpliciter involuntarium. Hoc tamen intelligendum eſt, ſi tota malitia actus invincibiliter ignoretur; aliter excuſabitur a peccato actus ſolum ſecundum illam rationem, ſecundum quam habetur ignorantia invincibilis, e. g. ſi quis occidat Clericum, ignorans invincibiliter Clericatum, ſed non ignorans, quod ſit homo, erit ſolum homicidii reus, non ſacrilegii; Quod ſi actus apprehendatur ut continens malitiam levem, invincibiliter ignorando, quod contineat gravem, ſolum venialis culpa committitur per talem actum. Dubitatur dumtaxat de Ignorantia concomitante invincibili, an etiam excuſet a peccato?

II. Cenſent a peccato non excuſare Ugolin. Sayr. Durandus, Gabriel, quia talis ignorantia non reddit actum poſitive, & ſimpliciter involuntarium, ut diximus articulo ſuperiore, ſed ſolum negative voluntarium, cum habituali propenſione voluntatis ad illum: Unde inferunt, quod ſi quis occidat Clericum, cum ignorantia invincibili concomitante, non ſolum peccet, ſed etiam excommunicationem incurrat; Nitunturque auctoritate Divi Thomæ 1. 2. quæſt. 76. art. 3., ubi apertè dicit ignorantiam concomitantem non excuſare a peccato.

Communius tamen, & verius cum Suar. d. 4. de Cenſuris ſect. 8., Vaſquez, Molina, Sanchez l. 1. cap. 16. n. 13. docent, Ignorantiam hanc ſive juris, ſive facti excuſare a malitia objecti ignorata. Quare excuſatur a peccato homicidii, & conſequenter ab excommunicatione, ac irregularitate, necnon ab onere reſtitutionis, qui occidit Clericum Inimicum, invincibiliter putans eſſe feram, quamvis eſſet habitualiter diſpoſitus ad illum occidendum, ſi cognoſceret ſagittam

in

in Inimicum eſſe intorquendam, non in feram.

Probatur, quia actus non poteſt eſſe peccaminoſus, niſi proſequatur objectum, quod apprehendatur malum; atqui poſita illa ignorantia concomitante, homicidium illud non apprehenditur ut malum: ergo. Confirmatur, quia quod non eſt volitum, non eſt culpabile; quod autem eſt ignoratum non eſt volitum; ergo quod eſt ignoratum non eſt culpabile; ſed poſita ignorantia concomitante in caſu noſtro ignoratur homicidium; ergo homicidium ſub ea ignorantia non eſt culpabile. Ex quo fit, ad rationem peccati requiri, quod actus ſit voluntarius poſitive, nec ſatis eſſe, quod ſit negative voluntarius, prout eſt ſub ignorantia concomitante; nam quod eſt negative voluntarium non eſt ſimpliciter voluntarium; ergo non eſt peccatum.

Ad rationem in contrarium, verum eſt, quod hujuſmodi homicidium ſub ignorantia concomitante non ſit actus ſimpliciter, & poſitive involuntarius, hoc tamen non ſufficit ad culpam inducendam; cum ad hanc requiratur poſitiva voluntarietas, ſaltem indirecta, quæ in caſu noſtro habetur. Ad authoritatem Divi Thomæ reſpondet primo Vaſquez, Angelicum voluiſſe ſolum, quod ignorantia concomitans non excuſet a culpa gravi affectus interni concomitantis, non vero quod non excuſet a culpa actus externi, qui ſolum trahit onus reſtitutionis, cenſuram, & irregularitatem. Reſpondent 2. Soto, & Medina apud Merollam, ignorantiam concomitantem, utpote præſcindentem a culpabili, & inculpabili, ſecundum ſe neque excuſare a culpa, neque accuſare, ſed ſi ſit inculpabilis, excuſat a peccato, ſecus vero ſi ſit culpabilis.

III. Dubitatur tamen an, & quale peccatum ſit ille affectus annexus Ignorantiæ concomitanti, quo quis vellet occidere inimicum, ſi ſciret ibi non eſſe feram, prout invincibiliter putat, ſed Inimicum?

Ad quod reſpondendum, triplicem poſſe eſſe diſpoſitionem operantis cum hac ignorantia. Prima eſt habitualis tantum, quatenus ea voluntate habituali eſt, ut Inimicum vellet occidere; at, dum projicit ſagittam, non habet actu hanc voluntatem; Et in hoc caſu certum eſt, non haberi peccatum ullum, ne internum quidem, quia per diſpoſitionem habitualem non peccamus, donec ea in actum prodeat. Secunda diſpoſitio poteſt eſſe actualis, quam haberet projiciens ſagittam, ſi tunc in actum hunc prorumperet; Utinam illa fera eſſet Inimicus meus, libenter illum occiderem: & in hoc caſu habetur quidem peccatum homicidii internum, non vero externum; quia actus ille internus nullatenus influit in projectionem ſagittæ ad hoſtem interimendum, poſito quod invincibiliter putetur, ibi adeſſe feram; & ideo hujuſmodi actus internus peccaminoſus non trahit onus reſtitutionis, nec cenſuras, aut irregularitatem. Ita Suar. Vaſq. Sanch. contra Cordubam lib. 7. qu. 19. Tertia diſpoſitio eſt, quando mittens ſagittam cum Ignorantia concomitante voluntatem habet occidendi quodcunque ibi ſit, ſive fera, ſive homo, etiamſi ſit Clericus; in quo caſu dubitatur

IV. Utrum hic peccet peccato homicidii externi, & ſi occidat Clericum, an incurrat etiam excommunicationem, præter onus reſtitutionis, & irregularitatem? Affirmant communiter cum Suar. d. 4. de Cenſuris, ſect. 8. Azor., Sanch. lib. 1. c. 16., Reginal. Bonac., Corduba, quia ſub illa voluntate generali configendi quicquid apparet, ſive fera ſit, ſive homo, ſive etiam Clericus, continetur actua-

actualiter occiſio Clerici, unde, ſi ea ſequatur, habetur peccatum homicidii, & ſacrilegii externi, quod eas pœnas ſecum trahit.

At Zumel, Lorca, Curiel., & Leſſ. c. 7. n. 25. non improbabiliter putant, peccatum illud internum homicidii, & ſacrilegii non eſſe peccatum externum, quod eas pœnas trahat. Ratio eſt, quia actus ille exterior, quatenus eſt occiſio Inimici Clerici, non poteſt eſſe imperatus ab illo actu interno peccaminoſo occidendi quidquid apparet, poſito quod invincibiliter ignoretur, ibi eſſe hominem, & credatur adeſſe fera: unde licet in tali caſu occiſio hominis poſſit dici volita, non poteſt tamen dici voluntaria, atque adeo non eſt actus externus peccaminoſus; cum ex dictis ratio voluntarii eſſentialiter requiratur ad rationem peccati. In eo tamen differt, ut notavimus, volitum a voluntario, quod volitum comparetur ad voluntatem, tamquam objectum ad potentiam; voluntarium vero tanquam effectus ad cauſam, ut conſtat ex definitione voluntarii, quod eſt id, quod procedit a principio intrinſeco cognoſcente ſingula.

Confirmatur, quia hic actus mere internus, Vellem occidere Inimicum Clericum, non trahit irregularitatem, excommunicationem, aut onus reſtitutionis; ipſa etiam occiſio Clerici, ſi non procedat a voluntate illum occidendi, neque trahit has pœnas: atqui in caſu noſtro habetur voluntas illa interna occidendi Clericum, & habetur occiſio Clerici, non tamen procedens ab ea voluntate, ſed caſualis, cum credatur ibi adeſſe fera; ergo non incurruntur illæ pœnæ, ut docent etiam Molina d. 128., & alii apud Meroll. loco citato.

V. Et ſane occiſio Clerici neque fuit voluntaria directe, cum non adfuerit ulla cognitio, quod ibi adeſſet homo; neque fuit voluntaria indirecte, quia, cum ſupponatur invincibilis ignorantia illa concomitans, non habebatur debitum comparandi talem notitiam; ergo occiſio illa ſimpliciter non fuit voluntaria, ſed omnino caſualis, non trahens poſt ſe irregularitatem, & cenſuras; Quicquid in contrarium dicat Avila 1. 2. c. 5. d. 5. dub. 5.: Illud enim homicidium caſuale trahit irregularitatem, quod ita ſequitur præter intentionem, ut tamen non adhibeatur debita diligentia, ne ſequatur, puta quando quis volens ſolum graviter percutere Petrum, illum occidit: at in caſu noſtro cum ignorantia illa ſit invincibilis, non debet ulla diligentia adhiberi, ne ſequatur homicidium; ergo, ea ſecuta hoc pacto caſualiter, irregularitas non incurritur.

ARTICULUS III.

Ex præjacta doctrina plurimæ difficultates reſolvuntur.

I. Num incurrat excommunicationem, & onus reſtitutionis, qui volens occidere Inimicum Clericum occidit invincibiliter amicum etiam Clericum?

II. Quid ſi volens comburere agrum inimici, comburat invincibiliter agrum amici?

III. Num ignorantia vincibilis leviter culpabilis relate ad legem excuſet a pœna gravi per legem impoſita?

IV. Num invincibilis ignorantia legis peccatum reſervantis excuſet a reſervatione?

V. Quandonam reſervatio peccati habet rationem pœnæ; quando vero fert limitationem juriſdictionis in Confeſſario?

VI. Pœna privationis petendi debitum non incurritur ab eo, qui invincibiliter illam ignorat.

VII. In-

VII. Invincibiliter immemor voti pœnalis, v. gr. de non furando ſub pœna Jejunii, non tenetur jejunare, ſi furetur; nec ad id tenetur, ſi oblivio fuerit venialiter culpabilis.

VIII. Beneficiarius inculpabiliter omittens Horas recitare, non tenetur ad fructuum reſtitutionem.

I. SEquitur ex dictis primo deciſio illius quæſtionis, an incurrat onus reſtitutionis, irregularitatem, & excommunicationem, qui volens occidere Titium Clericum Inimicum, occidit invincibiliter Cajum Amicum, etiam Clericum?

Reſpondendum cum Suario de Cenſuris diſp. 45. ſect. 2., & diſp. 32. ſec. 1. n. 54., dupliciter poſſe caſum contingere. Primo quidem, quod volens occidere Titium Clericum inimicum adhibeat omnem diligentiam debitam, ne alia perſona occidatur. Secundo ſi talem diligentiam non adhibeat. In hoc ſecundo caſu occidendo Cajum Clericum amicum tam irregularitatem, quam excommunicationem incurrit, & conſequenter etiam onus reſtitutionis; quia vere eſt homicida relate ad Cajum culpabiliter illum occidens, eſto noluerit talem hominem occidere. Idemque docent Sanch. l. 9. d. 332. Henriq., & alii communius apud Croix de Cenſuris n. 9. In primo vero caſu, cum omnem diligentiam adhibuerit, ne alia perſona a Titio inimico occideretur, nec irregularitatem, nec excommunicationem incurrit occidendo involuntarie, & inculpabiliter Cajum amicum Clericum; ſicut qui volens occidere feram omnino inculpabiliter occidit Clericum, non eſt irregularis, nec excommunicatus, nec ſubit onus reſtitutionis. Monet tamen in praxi idem Suarius, ſanum conſilium eſſe, quod petatur diſpenſatio ab irregularitate propter dubium, & horrorem facti. Equidem communiori huic ſententiæ adhærendum cenſeo. Quamvis Tambur. lib. 6. cap. 4. §. 3. n. 29. aliique apud eundem Croix putent abſolute, quod volens percutere Titium, ſi præter intentionem Cajum Clericum percutiat, cenſuram non incurrat, quia talis actio exterior neque eſt formaliter injurioſa Titio, cum illum non tangat, neque formaliter injurioſa Cajo, quem non cognoſcit, & omnino involuntarie percutit.

II. Quod ſi objicias: Qui vult comburere agrum A, quem putat eſſe Titii inimici, & re vera eſt Caji amici, adhuc ad reſtitutionem tenetur; ergo pariter qui vult occidere Titium inimicum, ſi invincibiliter occidat Cajum amicum, etiam tenetur ad reſtitutionem, & incurrit irregularitatem; quandoquidem vere habet animum patrandi homicidium, & illud patrat de facto.

Reſpondent, conceſſo antecedente cum Lugo, diſp. 17. de Juſt. n. 75 negatur conſequentia, Diſparitas eſt, quia in primo caſu intenditur ſubſtantia delicti, & error eſt in circumſtantia; re vera enim agrum A intendit comburere, quamvis erret in hoc, quod putet eſſe inimici, & eſt amici; ergo debet reſtituere damnum illatum: At in ſecundo caſu error eſt circa ſubſtantiam; ſiquidem nullatenus intenditur occiſio amici; & ideo cum omnino caſualiter hoc accidat, non trahuntur ea onera. Sicut communiter docent, quod ſi volens occidere feram, omnino caſualiter, & inculpabiliter occidat Clericum, non incurrat excommunicationem, nec onus reſtitutionis. Sicut autem in Sacramento Matrimonii error circa Perſonam eſt error circa ſubſtantiam, ut proinde qui contrahit cum Berta, putans illam eſſe Tereſiam, invalide contrahat: Secus vero in Sacramento, v. gr. Pœnitentiæ error circa Perſonam eſt error accidentalis, unde qui abſolvit Petrum, putans

putans eſſe Paulum, ſecundum ſe valide illum abſolvit: Ita in caſu noſtro error circa Perſonam eſt error ſubſtantialis relate ad homicidium, vel percuſſionem; ſecus vero error relate ad dominum hujus Agri, quem vult damnificator comburere; & ideo hic ad reſtitutionem tenetur, ſecus vero ille homicida: Et pariformiter dicimus, collationem beneficii, v. gr. factam Petro, qui putatur eſſe Paulus, non eſſe validam, quia error hic circa perſonam ſpectat ad ſubſtantiam collationis: Contra vero collationem beneficii factam Petro, qui putatur eſſe caſtus, & quæ non fieret, ſi ſciretur ejus improbitas, eſſe validam, eo quod talis error ſit accidentalis, & quoad circumſtantiam. Idem dicunt accidere in caſu noſtro; error relate ad Dominum Agri, quem vis comburere, eſt accidentalis; & quamvis non combuſſiſſes, ſi ſciviſſes, quod eſſet Ager tui Amici; adhuc teneris ad reſtitutionem; error vero circa Perſonam, quam percutis, vel occidis, eſt ſubſtantialis; & ideo: ſi ex errore omnino inculpabili percutis Amicum Clericum loco Inimici Clerici, actus eſt omnino involuntarius, relate ad Clericum amicum; atque adeo non incurris excommunicationem, nec onus reſtitutionis. Sed his non obſtantibus non eſt recedendum a communi ſententia, quod irregularitatem, excommunicationem, & onus reſtitutionis incurrat, qui volens occidere Titium Clericum inimicum, ita occidit Cajum Clericum amicum, ut non adhibuerit debitam diligentiam, ne alia perſona occidatur; Etenim licet homicidium Caji fuerit involuntarium relate ad Cajum, utpote amicum, non facit involuntarium homicidium ut ſic, ſi non adhibita eſt diligentia debita, ne alius occidatur. Illud ſolum admiſerim, quod ſi volens occidere feram, adhibita debita diligentia ne ibi ſubſit homo, intorquet ſagittam eo animo, ut vellet ibi ſubeſſe inimicum & illum occidere, ſi per accidens ibi ſubſit inimicus, & occidatur, ad reſtitutionem ille non teneatur: Etenim illa occiſio externa non prodit ex illo pravo animo conditionato, atque adeo ille pravus animus, cum non prodeat in actum externum, non trahit onus reſtitutionis: Secus vero ſi volens occidere inimicum per accidens occidat amicum, non adhibita debita diligentia ne alius occidatur, tunc enim occiſio externa prodit ex actu pravo interno, & ideo trahit onus reſtitutionis.

III. Sequitur ſecundo, Ignorantiam invincibilem, tam antecedentem, quam concomitantem legis prohibentis aliquam operationem excuſare à pœna per legem impoſita; Cum enim excuſet a culpa, ut hactenus oſtendimus, excuſat etiam a pœna; Immo ſi ignorantia vincibilis legis pœnam imponentis ſit tantum venialiter culpabilis, excuſat etiam a pœna; quia non incurritur pœna gravis propter culpam levem; ergo ſi Ignorantia vincibilis venialem culpam contineat, non trahit pœnam gravem per legem impoſitam: Et quod dicimus de ignorantia, dicendum etiam de inadvertentia, ac oblivione, juxta ſuperius dicta. Adde ignorantiam invincibilem tam juris, quam facti excuſare; quamvis enim in regulis juris in *6.* dicatur Ignorantia facti, non Juris excuſare; id tamen intelligendum eſt pro foro externo, in quo ignorantia Juris non præſumitur, ut notat Laym. lib. 1. tr. 4. c. *26.* & Sanch. lib. 4. c. 22.

IV. Sequitur tertio, quod ſi nova aliqua conſtitutione reſervetur aliquod peccatum in odium illius, & in pœnam delinquentis; ut fecit Siſtus V. contra male promotos ad ordines Sacros, tunc Ignorantia Invincibilis talis legis excuſaret a reſervatione; non ſecus ac excuſaret ab excommunicatione,

tione, ſi in pœnam alicujus delicti imponeretur excommunicatio. Ratio eſt, quia, qui committeret peccatum illud ſic reſervatum, quamvis tranſgrederetur legem Divinam, atque adeo peccaret; at non tranſgrederetur legem humanam imponentem in pœnam delicti reſervationem, aut excommunicationem, cum talis lex invincibiliter ignoretur; ergo quamvis mereretur pœnam æternam debitam tranſgredienti legem Divinam, non mereretur tamen pœnam reſervationis, aut excommunicationis debitam ſolum tranſgredienti legem illam humanam. Idemque probabilius, & cohærentius docent de irregularitate Sanchez l. 9. d. 32. Navarr. Reginal., Bonac. contra Avilam 2. parte cap. 5. diſp. 5. dub. 10. Suar. de cenſur. diſp. 40. ſec. 5. Azor. Alvar. Cordub.; cum etiam irregularitas ex delicto imponatur in pœnam: Quare licet ſimul ſit impedimentum Canonicum, ut eſt irregularitas ex defectu; at quia quando conſequitur ad culpam, habet rationem pœnæ, ideo ignorata non incurritur.

Dices: Reſervatio peccati non eſt pœna delicti, ſed eſt limitatio juriſdictionis in Confeſſario; atqui limitatio juriſdictionis non reddit validam abſolutionem per hoc, quod peccans ignoraverit illam, quando peccavit; ergo ignorantia invincibilis legis reſervantis peccatum non impedit, quominus peccans reſervationem incurrat: Eſto verum ſit, quod impediat quominus incurrat excommunicationem impoſitam per legem, quia excommunicatio eſt pœna, quæ ex Cap. *Ut animarum*, *De Conſtit.*, ut ſupra diximus, non incurritur ab ignorante illam, niſi ignorantia eſſet craſſa, aut ſupina.

Sed contra eſt, quia reſervatio peccati dupliciter imponi poteſt, Primo limitando juriſdictionem in Confeſſario, idque ad bonam Eccleſiæ gubernationem, ut ſcilicet graviora delicta Superioribus reſerventur, a quibus melius curari poſſunt: Secundo poteſt in lege aliqua imponi reſervatio in puram pœnam delicti: Si primo modo imponatur, veriſſimum eſt, quod ad illam vitandam nullatenus ſuffragetur Ignorantia; ſecus vero ſi imponatur in pœnam; ut videtur imponi, quoties in odium delicti ſuperadditur.

Et ſane neque arridet ſententia Januarii de Januario diſp. 1. de caſibus reſervatis putantis cum Graffiis, reſervationem ſemper eſſe pœnalem, & in odium delicti impoſitam, & ſic nunquam incurri ab ignorante illam; ſicut nec etiam a non advertente ad illam, dum actu peccat. Hanc enim opinionem eſſe improbabilem jure merito docet Hurtad. apud Dian. p. 6. tract. 6. reſol. 42. Neque arridet ſententia aliorum communius putantium, reſervationem ſemper eſſe limitationem juriſdictionis, & nunquam habere rationem pœnæ, atque adeo nunquam per ignorantiam declinari.

V. Cenſeo ſiquidem cum Sanch. l. 9. d. 32. Merolla diſp. 1. cap. 2. 12. Bonac. Dia. l. c. habere rationem pœnæ, quoties lex ipſa videtur reſervationem in pœnam comminari; habere vero rationem limitationis juriſdictionis, quoties ad bonam Eccleſiæ gubernationem imponitur, quæ poſtulat, ut a Superioribus graviora delicta cognoſcantur. Utrum autem reſervatio habeat rationem pœnæ, ſemper ac per legem univerſalem imponitur, & ſolum habeat rationem limitationis juriſdictionis, quando imponitur Confeſſario per modum præcepti? Affirmant Fagun. 2. Eccl. præc. l. 8. cap. 1. n. 28., Graffius, Navar., Januarius, & alii apud Dianam p. 10. tract. 14. reſ. 63. Equidem tamen non ſubſcribo; poteſt quippe lege aliqua Confeſſarii juriſdictio limitari. Quare id ex tenore legis inſpiciendum eſt. In dubio

bio tamen, num reſervatio ſit pœnalis, an vero juriſdictionis limitativa? dicendum, eam eſſe pœnalem, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis; eſt autem in poſſeſſione juriſdictio, quando ea confertur abſolutè, & dubitatur de ejus limitatione; ſicuti dicitur eſſe in poſſeſſione lex, quando abſolute eſt lata, & promulgata, & dubitatur, num ſit uſu recepta, & dicitur eſſe in poſſeſſione votum, quando conſtat, quod ſit emiſſum, & ſolum dubitatur, an ſit emiſſum cum animo obligandi ſe ſub gravi.

VI. Sequitur quarto cum Sanch l. 9. diſp. 32. n. 49., Navar., Sylv. contra Cordubam, Henriquez, Sotum, Guttierez apud Dia. p. 3. tr. 5. reſ. 12., quod ſi conjux contrahat cum altero conjuge affinitatem, aut cognationem, videlicet aut cognoſcendo conſanguineam conjugis, aut tenendo in Baptiſmo, vel Confirmatione filium communem, aut filium alterius conjugis, vel ipſum conjugem, & ſimul invincibiliter ignoret Jus Eccleſiaſticum, privans in his caſibus conjugem petitione debiti, immunis erit ab hac pœna; Etenim ignorantia invincibilis Juris excuſat a pœna eo jure impoſita, quamvis factum ſit cæteroqui jure naturali prohibitum; atqui pœna privationis debiti ſolo Jure Eccleſiaſtico eſt impoſita; ergo quamvis conjux peccet contra legem naturalem, cognoſcendo conſanguineam alterius conjugis, quia tamen ignorat invincibiliter legem Eccleſiaſticam imponentem hanc pœnam, ideo ea non incurritur.

VII. Sequitur demum, quid dicendum ad quæſitum. Num tranſgreſſio voti pœnalis, ſi vacet culpa ſacrilegii, excuſet a pœna? V. g. voveat quis non furari, vel non ludere ſub pœna jejunii; ſi deinde immemor hujus voti furetur, aut ludat, teneturne ad jejunium? Dicendum cum Sanch. lib. 4. c. 22. n. 18. non teneri, quia cum oblitus ſit invincibiliter voti illius pœnalis, quod habet rationem legis ſibi impoſitæ cum comminatione pœnæ, ſicut hanc legem non tranſgreditur, ita nec pœnam incurrit. Immo nec ea pœna incurritur, ſi tantum cum culpa veniali vincibiliter ſit oblitus voti; nec incurritur, ſi tranſgreſſio ſit levis, ut notat idem Sanch.; quia pœna illa cenſetur impoſita tranſgredienti votum mortaliter.

VIII. Unde etiam ſequitur quod docet Diana p. 3. tract. 6. reſol. 41., Beneficiarium omittentem recitationem Horarum inculpabiliter non teneri ad reſtitutionem fructuum, non obſtante lege pœnali fructuum acquiſitionem irritante.

Utrum autem immunis ſit a pœna, qui memor voti, & immemor pœnæ ſibi impoſitæ votum tranſgrediatur furando, aut ludendo? conſtabit ex mox dicendis. Illud hic adverto, quod omittens culpabiliter recitationem Horarum poſt ſex menſes ab adeptione Beneficii, quamvis non advertat, aut ignoret, quod omittentes culpabiliter hanc recitationem teneantur fructus Beneficii reſtituere, & illos non faciant ſuos, adhuc teneatur illos reſtituere. Et ratio eſt, quia (ut fuſe diximus in expoſitione theſis vigeſimæ ab Alex. VII. proſcriptæ, quæ habet: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis, eo quod ſit pœna*) lex iſta, qua imponitur reſtitutio fructuum non recitantibus culpabiliter, non eſt lex pœnalis, ſed conditionalis, quatenus ſub hac conditione dantur fructus, quod recitatio non omittatur culpabiliter; Quare hac conditione non impleta, fructus retineri non poſſunt. Ad eum modum, quo ſi relinquantur fœminæ centum ſub conditione, quod caſte vivat, non poteſt retinere hos nummos, ſi vivat turpiter, non quidem

in

in pœnam turpitudinis, ſed ob conditionem non adimpletam, ut notat Leſſ. & Salas apud Dian. p. 1. tr. 10. reſ. 23.

ARTICULUS IV.

Utrum Ignorantia Invincibilis ſolius pœnæ per legem impoſitæ excuſet ab ea pœna delinquentem?

I. Communius docent, Conſcium legis pœnam imponentis, immemorem tamen invincibiliter talis pœnæ, culpæ ſimul, ac pœnæ reum eſſe, ſi legem violet, exceptis Cenſuris, quæ contumaciam ſupponunt. Quod autem attinet ad irregularitatem ex Delicto Doctores variant.

II. Sed non eſt improbabile, univerſim pœnam hanc non incurri, ſi ea ſit extraordinaria, & exorbitans.

III. Hinc non incurritur in tali caſu privatio petendi debitum, nec irregularitas ex delicto invincibiliter ignorata.

IV. Pariter in voto pœnali, quoties pœna eſt exorbitans, ad illam non tenetur, qui illius tantum invincibiliter immemor votum tranſgreditur. In dubio tamen, an pœna ſit extraordinaria, cenſenda eſt Ordinaria.

I. Communiter Doctores docent cum Laym. l. 1. tract. 4. c. 20. Sanch. l. 9. diſp. 32. Suar. l. 5. de legibus cap. 12. Avila p. 2. c. 5. diſp. 6. conſcium legis, quamvis pœnam annexam ignoret invincibiliter, culpæ ſimul, ac pœnæ reum eſſe, ſi legem tranſgrediatur. Primo, quia obligatio delinquentis ad pœnam eſt naturalis, nec requirit conſenſum delinquentis in ipſam pœnam, ſed ſolum in culpam, ad quam naturaliter conſequitur reatus pœnæ. Secundo, quia alias Infideles ignorantes pœnam inferni annexam eſſe mortali ab ea excuſarentur; & ruſtici, ac mulieres ignorantes legum pœnas in nullam earum inciderent; quod non eſt admittendum: Qui enim vult antecedens, videlicet culpam, quæ eſt cauſa pœnæ, vult neceſſario conſequens, nempe pœnam, ex l. *Illud*, *ff de acquirenda hæreditate*.

Excipiuntur tamen a Layman, Sanchez, Suario diſp. 4. de Cenſur. ſect. 4., & aliis apud Dianam p. 3. tract. 5. reſ. 12. omnes cenſuræ, quæ cum ſupponant eſſentialiter contumaciam, ſupponunt conſequenter ſui notitiam, ſine qua conſiſtere non poteſt adverſus poteſtatem Eccleſiæ contumacia.

Excipitur etiam a Sanchez, Palao, Navarro, Diana loco laudato, irregularitas ex delicto, quia licet non ſit proprie cenſura, habet tamen rationem cenſuræ; Quod tamen negant Suar., Laym., Salas, cum ea non ſit pœna medicinalis impoſita propter contumaciam, ſed perpetua.

II. Equidem cenſeo, communem hanc Doctorum ſententiam eſſe veram ſolum relate ad pœnas ordinarias, ac delictis conſentaneas, quod ſcilicet eæ incurrantur a delinquentibus, etiamſi ignorentur. Cæterum non eſt improbabile, quod docet Layman. loc. cit. Navar., Sà, Sylv., Sanch., & idem Suar. diſp. 4. de cenſur. ſect. 9. n. 102., quod ſi pœna delictis impoſita ſit extraordinaria, & exorbitans, ea non incurratur a delinquentibus, ſi ignoretur, v. g. ſi Peregrinus tranſeat per locum, ubi præter morem puniatur venatio ferarum pœna graviſſima, quamvis delinquat venando, & pœnam infligi ſolitam mereatur, non tamen illam graviſſimam. Ratio eſt, quia quamvis non requiratur conſenſus delinquentis in pœnam, ut ad illam obligetur, requiritur tamen conſenſus in cauſam pœnæ, non ſolum

materialiter, ſed etiam formaliter ut cauſa eſt; qui certe non datur, quando ea pœna exorbitans ignoratur.

Confirmatur: In tantum ea pœna extraordinaria eſt debita delinquenti, in quantum per legem imponentem eam pœnam delictum prohibetur gravius; unde peccans contra hujuſmodi legem, quia gravius peccat, gravius puniendus eſt; ergo ſi quis ignoret invincibiliter tranſgreſſoribus legis impoſitam eſſe pœnam illam extraordinariam, non peccat contra hujuſmodi legem quatenus gravius prohibentem delictum: ergo delictum in hoc caſu non eſt puniendum gravius, atque adeo pœnam extraordinariam non meretur. Et per hæc patet ad rationes pro communi ſententia adductas, quæ non impugnant hanc noſtram limitationem de pœnis extraordinariis.

III. Hinc ſequitur primo, quod ſi conjux contrahat cognationem, & affinitatem cum altero conjuge, ex ignorantia non ſolum juris, vel facti, de qua diximus articulo ſuperiore, ſed etiam ſolius pœnæ, non privetur petitione debiti; quia hujuſmodi pœna eſt extraordinaria, & ſupra delicti ſecundum ſe conſiderati gravitatem impoſita; ut contra nonnullos docent Sanch. l. 9. d. 32. n. 47., & Dian. p. 3. tr. 15. reſ. 12.

Sequitur ſecundo, non ſolum excommunicationem, & alias cenſuras, ſed etiam irregularitatem ex delicto probabiliter non incurri ab ignorante invincibiliter hujuſmodi pœnam, quia ea eſt pœna exorbitans, ut docent Sanchez loc. cit., Coninch., Bonac., Merolla diſp. 1. cap. 2. n. 85. contra Filliuc., Reginal., Alvar. Et confirmatur, quia in cap. *Ut Animarum de Conſtitutionibus* indefinite deciditur, Ignorantes non ligari ſententiis Ordinariorum, niſi ignorantia ſit craſſa, vel ſupina; Irregularitas autem eſt ſententia, quam ſupremus omnium locorum Ordinarius imponit: ergo invincibiliter ignorata non incurritur.

IV. Sequitur tertio, quod ſi quis voveat v. g. non furari, ſub pœna ſervandi caſtitatem, aut ingrediendi in Religionem, & deinde memor voti, ſed immemor hujus pœnæ furetur; quamvis ſacrilegium committat, nihilominus hanc pœnam, utpote exorbitantem non incurrat; ſecus vero ſi pœna voto promiſſa non eſſet exorbitans. In dubio tamen, num aliqua pœna ſit extraordinaria, an ordinaria, quæ ab ignorantibus incurri debeat, ea cenſenda eſt ordinaria; quia poſſeſſio ſtat pro lege, & in dubio melior eſt conditio poſſidentis.

ARTICULUS V.

Quandonam Ignorantia cenſeri debeat Invincibilis, etiamſi proveniat ab Ignorantis culpa; itaut excuſet a pœna.

I. Ignorantia eſt inculpabilis, quando non eſt in poteſtate noſtra illam repellere.

II. Ignorantia, quæ fuit vincibilis in cauſa, poteſt hic, & nunc eſſe omnino invincibilis, & a culpa excuſare.

III. Quomodo peccant non jejunando Ruſtici, qui culpabiliter neglexerunt audire Sacrum, in quo Parochi promulgant jejunia illius hebdomadæ?

IV. Unumne, an duplex peccatum committit, qui culpabiliter neglexit inquirere de tali lege, & deinde jejunare omittit?

V. Num peccet contra Juſtitiam, qui vacans v. g. venationi illicitæ aliquem inadvertenter occidit?

I. Conveniunt Doctores in hoc, quod ignorantia invincibilis, & inculpabilis ea ſit, ad quam ſuperan-

randam homo facit, quod facere debet, quin poſſit illam vincere; Quare dicitur v. g. invincibiliter ignorare Myſteria Fidei, qui licet poſſit, non putat tamen teneri adire Parochum, a quo inſtituatur.

Sed quamvis hæc doctrina ſit vera, non tamen explicat, quandonam homo teneatur diligentiam adhibere ad vincendam aliquam ignorantiam; unde non explicat, quando Ignorantia ſit invincibilis, quando vincibilis.

Clarius itaque dici poteſt cum Vaſquez 1. 2. diſp. 123. Suar. dec. 4. de cenſur. ſect. 8., Sanch.; Coninc. d. 14. de actibus humanis, tunc ignorantiam alicujus legis, vel inadvertentiam, ſeu oblivionem eſſe invincibilem, quando nulla notitia, dubitatio, aut ſcrupulus de ea venit in mentem, unde poſſit homo excitari ad inquirendam ſcientiam talis legis. Ratio eſt, quia, quoties non occurrit naturaliter menti aliqua notitia, dubitatio, aut ſcrupulus de re aliqua, non eſt in poteſtate noſtra de ea conſultare, amplecti, aut reſpuere; ergo talis ignorantia eſt invincibilis, cum ſit ſupra humanam diligentiam eam expellere.

II. Hinc ſequitur primo contra Navarr. Valen. apud Meroll. d. 1. c. 2. n. 110., quod licet peccet, qui negligit addiſcere ea, quæ ſcire tenetur (v. g. licet Medicus ignorans pharmacum ægroto applicandum peccaverit, ſi olim negligens fuerit in ſtudendo iis, quæ ad ſuum munus ſpectant) at ſi hic, & nunc non advertat, quod ſcire cæteroqui hic, & nunc teneretur, nunc nullatenus peccet; idque ratione ignorantiæ invincibilis, quamvis in cauſa ea fuerit vincibilis, & culpabilis.

Neque dicas, Jura ſæpe clamare, quod ignorantia non excuſet, quando quis debuit ſcire; Et quod paria ſint ſcire, & debere ſcire. Nam hæc intelligenda ſunt, ſi adſit hic, & nunc aliqua advertentia, dubium, aut ſcrupulus de tali obligatione: Ve ſintelligenda ſunt pro foro exteriori, in quo non præſumitur ignorantia eorum, quæ quis ſcire tenetur. Et ratio a priori eſt, quia, ut hic, & nunc peccemus, requiritur hic, & nunc libertas ad faciendum, quod præcipitur, & conſequenter advertentia ad præceptum; nec ſatis eſt libertas in cauſa: unde damnata eſt ab Alex. VIII. prima illa propoſitio, dicens: *In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum formale, & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, ac libertate Adami peccantis.*

III. Sequitur ſecundo, quod Ruſtici non ſervantes jejunia, ac feſta intra hebdomadam occurrentia, non peccent, ſi non advertant ad præceptum, etiamſi culpabiliter non interfuerint die Dominico Miſſæ, in qua Parochus ea ſolet promulgare. Quod ſi die Dominico, quando Miſſæ noluerunt culpabiliter intereſſe, occurrit dubitatio de promulgatione facienda jejunii, aut feſti intra hebdomadam, & culpabiliter neglexerunt ea ſcire, aut alios ea de re interrogare, peccarunt quidem tunc tam contra præceptum audiendi Miſſam, ſi illam ſimpliciter non audierunt, quam peccato interno contra præceptum Jejunii, quod obligat ad inquirendum, quando occurrit aliqua dubitatio de aliquo jejunio præcepto: At ſi deinde non jejunent, non peccant novo peccato, ſi tunc nulla ſuboritur advertentia de tali obligatione. Verum quidem eſt, quod iſta tranſgreſſio jejunii fuerit indirecte, & virtualiter volita ab eo, qui neglexit interrogare, imo fuit etiam indirecte voluntaria, ſi culpabilis omiſſio illius diligentiæ debitæ fuit cauſa, ut hic, & nunc violaretur jejunium; at non proinde iſta jejunii tranſgreſſio eſt novum peccatum; ſed ſolum ſe habet, ut effectus peccati, qui utrum in Con-

feſſione aperiendus ſit, examinavimus quæſt. 1. art. ult.

IV. Dubitatur hic, Unum ne, an duplex peccatum committatur ab eo, qui culpabiliter neglexit inquirere de aliquo jejunio, ſi deinde non jejunet? Corduba, Rodr. Alvar. putant, duplex peccatum committi, alterum omiſſionis diligentiæ debitæ, quod profecto committitur, etiamſi deinde nullum occurrat jejunium in hebdomada, alterum violationis jejunii, ſi re vera occurrat jejunium præceptum. Sed dicendum cum Merolla, unum tantum committi peccatum, ſi revera occurrat jejunium, & violetur; Unde non eſſet opus in Confeſſione dicere: Omiſi culpabiliter inquirere de jejunio præcepto, & deinde illud ea de cauſa violavi; ſed ſatis eſſet dicere; Violavi Jejunium præceptum. Ratio eſt, quia obligatio inquirendi de jejunio non oritur per ſe ex aliquo ſpeciali præcepto, ſed ſolum a præcepto jejunii; quod obligat per accidens ad inquirendum, tamquam ad medium requiſitum, ut ſervetur jejunium: Sic qui projicit lapidem e feneſtra, omittens culpabiliter inſpicere, ne quis tunc tranſeat per viam, ſi forte aliquem occidat, unum tantum peccatum homicidii committit; quia quamvis omiſſio illius diligentiæ ſit peccatum internum homicidii (quod certe committeretur, etiam ſi nullus occideretur) at quia diligentia illa præcipitur per accidens ab eodem præcepto non occidendi, idcirco, ſecuto homicidio, unum tantum peccatum homicidii actu externo completum commiſſum eſt. Sic etiam Sacerdos, qui poſt mortale ſine contritione adminiſtrat Sacramentum, non committit duo peccata, alterum omittendo contritionem, alterum adminiſtrando Sacramentum abſque prævia contritione, ſed unum tantum peccatum ſacrilegæ adminiſtrationis; quia non obligatur tunc ſpeciali præcepto ad contritionem, ſed per accidens ab eodem præcepto, quo tenemur Sancta ſancte tractare.

V. Sequitur ultimo, quod dans operam rei illicitæ, puta venationi prohibitæ, ſi inadvertenter, abſque præviſione, aut dubitatione damni forte ſecuturi aliquem occidat, aut damnificet, non peccat contra Juſtitiam, nec tenetur ad reſtitutionem. Ita Vaſq. Suar. Sanch. l. 1. c. 16. contra Covarr. in cap. *Alma Mater* parte 1. §. 10., unde D. Auguſtinus l. 22. contra Fauſtum (ut refertur cauſa 15. quæſt. 1. cap. *Inebriabuntur*) docet inceſtum Loth in ebrietate ſecutum non imputari illi ad culpam, quia nullatenus fuit præviſus.

ARTICULUS VI.

An poſſit dari Ignorantia Invincibilis Dei, & juris naturalis.

I. Juris Divini poſitivi, ac nonnullorum Myſteriorum fidei dari poteſt non ſolum ignorantia, ſed etiam error invincibilis.
II. Etiam nonnullorum præceptorum naturalium.
III. Ignorantia iſthæc excuſat a culpa.
IV. Nequit homo culpæ eſſe obnoxius, & ignorare Deum, ſaltem ſub conceptu Supremi Legislatoris obligantis ad abſtinendum a tali operatione quibuſcumque Creaturis ad illam invitantibus.
V. Num poſſit ad longum tempus ignorari Deus ſub conceptu Numinis ab omnibus colendi?
VI. Quid dicendum de enutritis in Sylvis?

I. Oſtendimus articulo ſuperiore, eorum omnium dari Ignorantiam invincibilem, de quibus potuit nulla incidere ratio cogitandi, aut dubitandi. Difficultas nunc eſt, An

An poſſit juris naturalis, & ipſius Dei dari hujuſmodi invincibilis ignorantia? Etenim Jus humanum, ſeu leges humanas poſſe invincibiliter ignorari non dubitatur: Et quamvis leges humanæ communes omnibus difficilius ignorentur, quam municipales, poſſunt tamen invincibiliter ignorari, adeo ut Azor. tom. 1. l. 7. c. 7. putet, Paſtores aliquando, & alios ruſticos uſque adeo rudes eſſe, ut invincibiliter ignorent præceptum ipſum audiendi Sacrum.

Dico equidem primo. Poteſt dari invincibilis ignorantia Divini Juris poſitivi, & myſteriorum Fidei.

Probatur, quia multis Infidelibus nunquam propoſita fuit Catholica fides; ergo ignorarunt illam invincibiliter; Unde non damnabuntur ob infidelitatem, ſed ob alia mortalia delicta.

Neque dicas, ideo Infideles iſtos carere Prædicatore, a quo inſtruantur, quia non ſervarunt legem naturalem; ergo Ignorantia myſteriorum Fidei eſt culpabilis, & vincibilis.

Nam contra eſt, quia cum non prævideant ad tranſgreſſionem legis naturalis ſequi carentiam illuminationis, & Prædicatoris, non poteſt ipſis culpæ imputari, quod non illuminentur, & non credant; quamvis verum ſit, idcirco non illuminari, quia legem naturalem non ſervant, ut docent Vaſquez, Azor., Sanch. loc. cit.: Qui addit poſſe dari non ſolum Ignorantiam, ſed etiam errorem invincibilem circa Fidem, ut ſi quis inſtruatur ab hæretico, aut imperito, quem putat veritatis præconem: eſto fides erga Myſterium falſum ab hæretico, vel ab imperito propoſitum non poſſit eſſe ſupernaturalis.

II. Dico ſecundo. Poteſt pariter dari invincibilis Ignorantia, etiam aliquorum præceptorum naturalium; ut de non accipiendo lucro ex mutuo, de non ulciſcenda propria injuria; Et ex Bonac., & Azor. multi putant, licitum eſſe mentiri ad cavendum malum proximi; Imo ex Layman, Sanchez, & Diana par. 3. tr. 4. d. 108. multi, præſertim Pueri, invincibiliter ignorant malitiam Mollitiei. Vaſquez (ut habet p. 2. d. 122. cap. 2.) novit Ruſticum putantem invincibiliter, pium eſſe morti proximum in alteram partem verſare, ut citius decedat, ne diu patiatur. Quædam prima principia ignorari nequeunt, ut *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*; quia ſunt maxime obvia; ſicut nec quædam Decalogi præcepta, nempe Deum eſſe colendum; Parentes honorandos: Alia vero Decalogi præcepta poſſunt invincibiliter ignorari, ſaltem, ut notat Corduba, & Vaſquez loco laudato, ſi veſtiantur aliqua circumſtantia, quæ a culpa excuſare videatur; ut ſi quis putet, furtum licere ad ſuccurrendum Pauperi, vel Perjurium ad vitam tuendam.

III. Quod autem Ignorantia Præceptorum naturalium excuſet a peccato, ſi ſit Invincibilis, conſtat, tum quia repelli non poteſt, unde abſque culpa non repellitur; tum etiam ex propoſitione ſecunda ab Alexandro VIII. damnata, quæ habet: *Tametſi detur ignorantia invincibilis Juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ non excuſat a peccato formali.*

IV. Dico tertio, impoſſibile eſt, aliquem honeſte, vel inhoneſte operantem non cognoſcere Deum, ſaltem ſub conceptu confuſo Legiſlatoris, ſeu obligantis ad hanc, vel illam operationem ſeu ponendam, ſeu vitandam; & conſequenter impoſſibilis eſt ignorantia invincibilis Dei, ſub hoc conceptu confuſo.

Probatur ex propoſitione damnata ab Alex. VIII. 24. Auguſti 1690. de peccato pure Philoſophico, quod ſcilicet non ſit offenſa Dei, nec æterna

pœna dignum, quia apprehenditur ſolum ut contrarium naturæ rationali, & rectæ rationi, abſque ullo reſpectu ad Deum, qui vel ignoratur, vel tunc actu non cogitatur: Ideo enim peccatum hoc pure philoſophicum non datur, quia cum a ſolo Deo obligari poſſimus ad non peccandum quibuſcumque Creaturis aliud ſuadentibus, idcirco dum homo peccat, cognoſcere debet Deum ſub conceptu Obligantis, ſeu Legislatoris; Unde fit, peccatum quodcumque non eſſe pure philoſophicum, ſed etiam Theologicum, quia opponitur non ſolum naturæ rationali, quam conſiderant Philoſophi, ſed etiam Deo, qui a Theologis conſideratur; ergo Deus ignorari invincibiliter non poteſt ſub aliquo conceptu confuſo ab eo, qui peccat. Sed hac de re fuſe in expoſitione theſium ab Alex. VIII. confixarum.

V. Dico ultimo: Deus ſub conceptu explicito Numinis ab omnibus colendi non poteſt invincibiliter ignorari ad longum tempus, præſertim ab eo, qui in communitate vivit. Ita communiter Patres, & Doctores. Ratio eſt, quia cogitatio Numinis, Cœli, ac Terræ Conditoris eſt maxime omnibus obvia, ut Cœli ipſi ejus gloriam enarrent. Poteſt tamen aliquis in ſylvis educatus, aut in familia Atheiſtarum per aliquod tempus ignorantiam Numinis invincibilem habere, cum Numinis notitia non habeatur ex ipſis terminis; Nemo tamen poteſt in præſenti providentia tota vita hanc Numinis Ignorantiam habere abſque ulla culpa, ſaltem mediata, & in cauſa. Ratio eſt, quia in præſenti providentia neceſſaria eſt neceſſitate medii cognitio Dei explicita, etiam ut Remuneratoris; quod conſtat ex propoſitione 22. damnata ab Innoc. XI.; ergo cum Deus in præſenti providentia nulli deneget auxilia neceſſaria ad ſalutem, idcirco eſt impoſſibile, dari ignorantiam Dei inculpabilem ſaltem inculpabilitate remota in cauſa; ut proinde peccans contra dictamen rationis privetur in pœnam cognitione hac Numinis ad ſalutem neceſſaria.

VI. Hinc fit primo, quod ſi quis in Sylvis nutritus legem naturalem ſemper ſervaſſet, & Numinis ignorantiam invincibiliter haberet, teneretur Deus illi ante mortem Prædicatorem mittere, ut notat D. Th., ne cum ea ignorantia decedat, & abſque propria culpa damnetur.

Fit ſecundo, quod ſi vera eſt ſententia Bonac. & Sanch. (contra communiorem) putantium fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis eſſe neceſſariam ad ſalutem, etiam neceſſitate medii poſt Euangelii promulgationem, neque poterit dari tota vita ignorantia invincibilis horum myſteriorum, abſque culpa ſaltem mediata, & in cauſa; ſecus vero, ſi Fides explicita horum myſteriorum ſit ſolum neceſſaria neceſſitate præcepti, ut docent communius, prout habetur in expoſitione theſis ſexageſimæ quintæ ab Innocentio XI. profligatæ; ubi dicitur: *Sufficit illa myſteria ſemel credidiſſe*.

ARTICULUS VII.

Utrum Ignorantia Vincibilis ſemper peccatum minuat præſertim in Tranſgreſſione legum Humanarum.

I. Etiam craſſa, & Supina Ignorantia alicujus legis minuit peccatum adverſus talem legem.

II. Non tamen affectata.

III. Poteſt Ignorantia vincibilis ita minuere aliquando culpam, ut excuſet a mortali, & a cenſuris, ac pœnis per legem impoſitis.

IV. Ignorantia, quæ eſt graviter culpabilis relate ad tranſgreſſionem legum natu-

naturalium, poteſt aliquando eſſe ſolum venialiter culpabilis, relate ad leges humanas.

V. Quare lex humana non obligat cum eo rigore, quo lex divina?

I. Regulariter omnis Ignorantia vincibilis alicujus legis, vel obligationis eſt etiam culpabilis; ſi enim eam vincere, ac depellere poſſumus, tenemur. Dubitatur ſolum, an ea ſemper peccatum minuat in legum ignoratarum tranſgreſſione?

Dico primo: Ignorantia etiam craſſa, & ſupina alicujus legis minuit culpam, quæ in talis legis tranſgreſſione committitur. Ita D. Th. 1. 2. q. 76. art. 4., quem communiter ſequuntur. Ratio eſt, quia ignorantia minuit voluntarium ex dictis; ergo minuit peccatum, quod qua tale eſt, voluntarium eſt.

II. Dico ſecundo: Ignorantia affectata, qua quis vult legem ignorare, ut liberius, & ſine remorſu operetur, quamvis reddat peccatum contra legem illam ſecundum ſe levius, utpote minus voluntarium, at relate ad hunc animum internum peccandi liberius, culpa fit gravior; unde talis ignorantia non minuit, ſed auget peccatum. Ita D. Th. loc. cit. Becan. Navarr. contra Valen., & alios, apud Meroll. n. 154., putantes etiam affectatam ignorantiam minuere peccatum, quia reddit illud indirecte ſolum, & in cauſa voluntarium, non directe & in ſe: Quod certe verum eſt, ſi ſpectetur peccatum ſine relatione ad animum illum peccandi liberius, ut diximus.

III. Dico tertio: Ignorantia vincibilis poteſt aliquando ita culpam minuere, ut excuſet a mortali, & conſequenter a cenſuris, & aliis pœnis gravibus per legem impoſitis. Ita Sanch. l. 1. c. 17. Suar., Avila 2. parte cap. 5. diſp. 5.

Probatur: Quando quis non adhibet diligentiam illam, quam adhibere tenetur ad ignorantiam legis ſuperandam, ſed committit levem aliquam negligentiam, tunc certe excuſabitur a mortali propter parvitatem in negligentia, & quia ratio voluntarii indirecte eſt ſatis diminuta. Quare ſi quis putans vincibiliter ob omiſſionem levis diligentiæ occidere feram, occidat hominem, non eſt reus graviter homicidii ſecuti; unde nec ad reſtitutionem tenetur, nec irregularitatem, aut cenſuram incurrit.

IV. Difficultas præcipua hac in re eſt, Utrum ignorantia graviter vincibilis, hoc eſt proveniens ex gravi negligentia, excuſet a mortali tranſgreſſionem legum humanarum?

Negant Suar. tom. 3. in 3. par. d. 82., ſect. 3., Palaus tract. 2. diſp. 1., puncto 16., & alii apud Fran. Lugo p. 2. quæſt. 8. Probant autem, quia, ſi quis, v. gr. cum ignorantia mortaliter culpabili occidat hominem putatum feram, eo ipſo habet voluntarium ſufficiens ad mortale; ergo eo ipſo peccatum homicidii committit, pœnaſque annexas incurrit: Idemque docent, ſi ex Ignorantia culpabili violetur præceptum humanum, puta Jejunii. Confirmant, quia ignorantia culpabilis opponitur eidem præcepto, cui opponitur peccatum ex ignorantia commiſſum; ut in caſu adducto præceptum naturale, quod obligat ad non occidendum, obligat etiam ad tollendam Ignorantiam vincibilem, vi cujus poſſet ſequi homicidium: ergo quoties hæc eſt gravis, graviter violatur præceptum ſive naturale, ſive humanum.

V. Sanchez vero loco laudato, Sà, Val., Cajet. Vaſquez in 1. 2. d. 148. n. 61. cenſent, ignorantiam vincibilem gravem excuſare a gravi culpa tranſgreſſorem legum humanarum, dummodo ignorantia non ſit craſſa, vel ſupina, & operans ſit diſpoſitus ad non

non violandum præceptum, ſi innoteſceret. Ratio eſt, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, ſicut lex naturalis: Quod ex eo patet, quia quæ excuſant a violatione legis humanæ (ut metus mortis) v. gr. non excuſant a violatione legis naturalis; idque ex ſuavi Legislatoris humani intentione, quæ non cogit cum nimio rigore, nec tantam exigit diligentiam ad legem prænoſcendam.

Et ratio, cur lex humana non obliget cum eo rigore, ſicut lex Divina, eſt, quia non confert auxilia ad legis obſervantiam Legislator humanus, ſicut confert Deus; ut proinde facilius ſit, legem Divinam, etiamſi rigidam ſervare, quam legem humanam minus rigidam, quatenus humana eſt; quamvis quatenus Deus reflexe nos obligat ad illam ſervandam, non deſit ſuis auxiliis ſupernis noſtras vires confortare.

Equidem cenſeo, ſententiam hanc in hoc ſolum ſenſu eſſe veram, quod ſcilicet ea ignorantia vincibilis, quæ in Tranſgreſſione legum naturalium eſſet mortaliter culpabilis, in tranſgreſſione legum humanarum ſit tantum venialiter culpabilis, ſi non ſit craſſa, vel ſupina. Quod probat ratio adducta: Sicuti quando dicitur, quod ſi in aliquo contractu, puta Depoſiti, Commodati, Pignoris ſequatur aliquod damnum ob negligentiam contrahentis, teneatur hic ad reſtitutionem, docent communiter, quod ad reſtitutionem teneatur ex leviſſima culpa juridica, ſi contractus ſit in ſui favorem, ut eſt contractus commodati; teneatur vero ex culpa levi, ſi contractus ſit in favorem utriuſque contrahentis, ut eſt contractus Pignoris; teneatur tamen ſolum de culpa lata, ſi contractus ſit in favorem alterius, ut eſt Depoſitum. Et ſenſus eſt, quod negligentia juridica, quæ non eſt culpa mortalis, & gravis Theologice obligans ad reſtitutionem in contractu Depoſiti, vel Pignoris, ſit culpa mortalis in contractu Commodati, qui eſt in bonum proprium contrahentis. Hinc inferunt Leſſ. l. 4. c. 2. n. 34., Henriq. l. 9. c. 25. n. 10., & Azor., ſæpe a mortali excuſari tranſgredientes præcepta Eccleſiæ, puta jejunii, vel audiendi ſacrum, ſi ſcilicet bona fide reputent dari ſufficientem excuſationem, quamvis ea revera non ſit ſufficiens; adeo ut iſta bona fides, & ignorantia, quæ reſpectu juris naturalis ſufficeret ad mortale, reſpectu Juris humani non ſufficiat.

Ad argumentum itaque prioris ſententiæ reſpondetur, poſſe haberi ſufficiens voluntarium ad conſtituendam violationem præcepti naturalis mortalem, quæ reſpectu præcepti humani non ſit voluntarium ſufficiens, niſi ad conſtituendam violationem illius venialiter culpabilem, ratione negligentiæ, quæ relate ad leges naturales eſt gravis, relate ad humanas eſt levis.

Ad confirmationem, conceſſo antecedente, & prima conſequentia negatur ſecunda, quia poteſt Ignorantia vincibilis eſſe gravis, & mortaliter culpabilis relate ad leges naturales, quæ tamen non eſſet niſi venialis relate ad humanas.

ARTICULUS VIII.

Utrum Legis Ignorantia mortaliter vincibilis excuſare poſſit a pœna, quamvis non excuſet a gravi culpa?

I. Ignorantia mortaliter culpabilis, quæ non pertingit ad craſſam, excuſat a pœna Tranſgreſſoribus impoſita, ſive ea ſit cenſura Epiſcopalis, ſive Pontificia, ſive irregularitas &c.

II. Excuſat etiam ignorantia craſſa, ſi pœna imponatur facientibus ſcienter, aut temere præſumentibus.

III. Et

III. Et probabiliter etiam affectata, quippe quæ ſolum æquiparatur ſcientiæ pro foro exteriori, quando ſcientia præſumitur.

IV. Num legens hæreticorum libros ex ignorantia affectata incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ latam contra Legentes ſcienter?

V. Num excommunicatio lata contra Percuſſores Clericorum incurratur, ſi adſit ignorantia craſſa ſive Juris, ſive facti?

I. NEgant id fieri poſſe, Suar. d. 4. de cenſur., ſect. 4 n. 10., & Villalobos, putantes non dari ignorantiam mortaliter culpabilem, quæ non ſit ſaltem craſſa, vel ſupina; hæc autem Ignorantia legis ſicut non excuſat a gravi culpa, ita nec a pœna per legem impoſita, prout deciditur in cap. *Ut Animarum*, *De Conſtitutionibus*, ubi dicuntur ſententiis ordinariorum non ligari Ignorantes, niſi eorum Ignorantia ſit craſſa, vel ſupina: Sed Sotus, Graff., & alii admittentes poſſibilem ignorantiam mortaliter culpabilem, quæ non pertingat ad craſſam, docent, hujuſmodi Ignorantiam excuſare ſolum a cenſuris Epiſcopalibus, non vero a Pontificiis, ac latis a Jure communi, quia in Capite laudato dicuntur ignorantes excuſari a ſententiis ordinariorum; ergo ſolum ab Epiſcopalibus.

Dico equidem primo cum Sanch., Bonac. Dia. par. 3. tract. 5. reſ. 135.: Ignorantia legis, etiamſi ſit mortaliter culpabilis (permiſſo quod ea dari poſſit in legibus etiam humanis, de quo diximus articulo ſuperiore) ſi non pertingat ad craſſam, excuſat a pœna Tranſgreſſoribus impoſita, ſive ea ſit cenſura Epiſcopalis, ſive Pontificia, ſive Irregularitas, aut alia ſimilis.

Probatur, quia in cit. cap. dicuntur excuſari Ignorantes a ſententiis Ordinariorum, nomine autem ſententiæ veniunt omnes pœnæ enumeratæ, & nomine Ordinariorum venit etiam Pontifex, qui Ordinarius eſt Ordinariorum: Conſtatque ex ratione ibi adducta, videlicet, ut occurratur periculis animarum, quæ pariter militat pro pœnis pontificiis, præſertim quia facilius iſtæ ignorantur, cum minus publicentur.

II. Dico ſecundo cum Sanch., Molin., Avila apud Dia. loc. cit., pœnam per legem impoſitam non incurri ab ignorantibus legem, etiamſi ignorantia ſit craſſa, & ſupina, quando pœna imponitur facientibus ſcienter, aut temere præſumentibus, &c.

Probatur, quia per hæc verba ſignificatur excludi culpabiliter ignorantes, dummodo ea ignorantia non ſit ingens temeritas, quæ dolo æquipararetur.

III. Dubitatur, An in hoc caſu excuſet Ignorantia affectata? Negant Suar., Laym., Henr., Sanch. l.9. d. 32. n. 40., & l. 7. d. 48., quia ex Capite *Eos*, *qui De temporibus ordinationum* in 6. Ignorantia affectata æquiparatur ſcientiæ, & ex D. Thoma 1. 2. q. 76. a. 4. auget, non minuit peccatum.

Sed verius affirmant Bonac., Filliuc., & idem Sanch., veluti palinodiam canens in Summa l. 2. cap. 10. n. 38., quia ignorans affectate revera non delinquit ſcienter. Tunc æquiparatur ſcientiæ ignorantia affectata, quando ſcientia præſumitur, idque ſolum habetur pro foro exteriori. Propterea peccatum ex ignorantia affectata procedens eſt gravius, quam peccatum ſcienter commiſſum per relationem ad peccatum internum, quo quis vult ignorare, ut liberius legem violet; ſecundum ſe tamen peccatum hoc eſt minus grave, utpote minus voluntarium, quia eſt tantum voluntarium indirecte, & in ſua cauſa, videlicet in ipſa ignorantia. Præterquamquod, ut notat Franc. Lugo p. 2. qu.

2. qu. 9., Ignorantia affectata poteſt minuere peccatum, ſi ſcilicet quis ob bonum finem velit legem ignorare, puta ut non ita præceptum violandum contemnat, nec ita directe legi repugnet.

IV. Hinc infertur, quod legens v. g. libros hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes ex ignorantia affectata non contrahat excommunicationem Bullæ Cœnæ; quia ea fertur contra ſcienter legentes. Negat hanc illationem Merolla n. 252., quia quamvis in odioſis ignorantia affectata non æquiparetur ſcientiæ quoad pœnas incurrendas, æquiparatur tamen in favorabilibus; lex autem prohibens lectionem librorum hæreticorum, probabilius eſt quod ſit favorabilis, quia principaliter lata eſt in favorem Fidei, & Animarum, ut docet Suar. de Fide d. 20. ſect. 2. n. 10. Sed contra eſt, quia ſi doctrina hæc ſubſiſteret, nulla lex eſſet pœnalis, & ſtricte interpretanda; quia ſic omnis lex, utpote principaliter lata in bonum publicum, & animarum, eſſet favorabilis.

V. Dubium denique eſt de excommunicatione lata in Canone, *Si quis ſuadente* contra Percuſſorem Clerici, an incurratur ab ignorante illam ignorantia craſſa? Negant incurri Rodriq., Sylveſt., Alvar. apud Meroll. n. 241., quia Canon videtur requirere ſcientiam, ac dolum, cum dicat, *ſuadente Diabolo*. Sed probabilius dicendum cum Suarez, Vaſquez, Molina, Sanchez lib. 9. d. 32. num. 41., eam incurri, ſi craſſe ignoretur; quia ea verba non videntur importare dolum, ac requirere ſcientiam, ſed ſolum ſignificant excommunicationem incurri, quando percuſſio non eſt licita; non vero ſi fiat ad correctionem, aut ſi non ſit mortalis.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum Peccata ex Ignorantia Vincibili commiſſa ſint ejuſdem ſpeciei moralis cum peccatis ſcienter admiſſis?

I. Probabilius ejuſdem ſpeciei ſunt peccata ſcienter commiſſa, & peccata commiſſa cum ignorantia graviter culpabili; quamvis illa directe ſint volita, hæc vero indirecte, & in cauſa.

II. Quod verum eſt etiam de peccatis, quæ in ſola voluntate conſummantur.

III. Quomodo peccata iſthæc clavibus ſubjicienda?

IV. Quandonam ignorantia vincibilis eſt ſpeciale peccatum in Confeſſione aperiendum?

V. Non ſolum eſt ſpeciale peccatum ignorantia vincibilis, ſi ſit directe volita, ſed etiam quando ex ſpeciali præcepto tenemur eam removere, ut eſt ignorantia Myſteriorum Fidei.

I. VAriant in hoc Doctores: Med. & Adrian. putant univerſim ſpecie differre, atque adeo hanc circumſtantiam in Confeſſione eſſe exprimendam, quia videtur diverſa ratio malitiæ, & magis a recta ratione abhorrens tranſgredi præceptum ſcienter, quam per ignorantiam culpabilem: Cajet. 1. 2. q. 76. a. 4. putat, ſpecificam hanc diverſitatem reperiri ſolum in peccatis contra jus naturale, non vero in peccatis contra Jus poſitivum. Azor. & Vaſq. in 1. 2. d. 101. cap. 5. ſpecificam hanc diverſitatem agnoſcunt in peccatis, quæ in ſola voluntate conſummantur, ut ſunt odium Dei, vel Proximi, inobedientia &c., non vero in iis, quæ conſummantur opere externo, aut per actus alterius po-

potentiæ a voluntate; quia ſcilicet malitia peccatorum, quæ interius conſummantur, conſiſtit in ſpeciali intentione odio habendi Deum, non obediendi, &c. quæ malitia in iiſdem peccatis per ignorantiam vincibilem commiſſis non videtur reperiri; & ideo in his dumtaxat peccatis videtur dari ea ſpecifica diverſitas. Demum alii cum Curiele, & Maldero putant, Ignorantiam legum vincibilem eſſe ſpeciale peccatum, quod ante legis transgreſſionem committitur.

Sed communis Doctorum ſententia fert, peccata quæcumque eſſe ejuſdem ſpeciei, ſive ſcienter, ſive per ignorantiam vincibilem committantur, ut videre eſt apud Suar., Sanch., Bonac., Conink., Dia. p. 3. tr. 4. reſ. 141. Ratio eſt, quia in hoc tantum differt homicidium v. g. ſcienter commiſſum ab homicidio patrato ex Ignorantia vincibili, quod illud ſit volitum directe, & in ſe, hoc vero indirecte, & in ea ignorantia, tanquam in cauſa; ſed hoc non facit diverſam ſpecie malitiam actus; cum velle directe, vel indirecte ſpectet tantum ad modum, quo idem objectum pravum voluntas proſequitur; ergo ejuſdem ſpeciei ſunt peccata, quæ ſunt directe, & quæ ſunt indirecte voluntaria, ſeu commiſſa ſcienter, & ex ignorantia vincibili.

II. Nec eſt ratio, quare non idem debeat dici de peccato, quod interius conſummatur, ut eſt odium Dei; cum ſpecialis illa intentio odio habendi Deum æque habeatur per ignorantiam culpabilem, non ſecus ac in peccatis, quæ opere externo conſummantur, puta in fornicatione, malitia oppoſita virtuti caſtitatis æque habetur in fornicatione habita per ignorantiam vincibilem. Idemque etiam dicas tam de peccatis contra jus naturale, quam de peccatis contra jus poſitivum.

III. Hinc ſequitur in Confeſſione non debere univerſim explicari, ut notant Sà, Coninch., Bonac., num peccatum commiſſum fuerit ſcienter, an ex ignorantia vincibili, dummodo ignorantia non fuerit leviter vincibilis, quæ reddat peccatum de mortali veniale, aut niſi cenſura aliqua ſit annexa contra ſcienter perpetrantes aliquam culpam (tunc enim ignorantia vincibilis excuſare poſſet a tali cenſura incurrenda, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 17. n. 23.) aut demum niſi peccatum ſit hæreſis: hæc enim probabilius ex Suar., Vaſq., Sanch. l. 2. c. 7. n. 20. contra Sayrum, Tol., Lop. requirit ſcientiam, quod propria opinio ſit contraria doctrinæ Catholicæ; aliter non haberetur pertinacia, quæ eſt conſtitutiva peccati hæreſis.

IV. In eo tantum caſu puto cum Alvar., & Merol. n. *699.*, veram eſſe ſententiam Malderi, & Curiel. ſupra relatam, quod ignorantia vincibilis ſit ſpeciale peccatum, quando ſcilicet ea eſt directe volita, quia tunc eſt contra ſpecialem virtutem ſtudioſitatis, ut docet Filliuc. tr. 21. c. 10. n. 365. Sicuti quamvis in qualibet tranſgreſſione præcepti reperiatur inobedientia; at ſi quis directe velit inobedientiam, ſeu ſi quis tranſgrediatur præceptum ex hac intentione directa, quod nolit obedire, & velit præceptum contemnere, committit ſpeciale peccatum contra virtutem ſpecialem Obedientiæ in Confeſſione exprimendum, ut notat D. Thom 2. 2. qu. 104. art. 2. Quando vero ignorantia non eſt directe volita, ſed eſt tollenda ad removendum impedimentum ad executionem præcepti, tunc ex eodem præcepto, quo obligamur ad opus, obligamur ad removendum hoc impedimentum; unde cum eidem præcepto opponatur, non eſt ſpeciale peccatum; E. g. præceptum Jejunii, quod obligat ad jejunandum, obligat etiam ad inquirendum quo die teneamur jejunare: unde ſi quis vincibiliter hoc ignoraret,

ret, & ex hac ignorantia comederet carnes, unum peccatum committeret contra temperantiam, quod ſufficienter in Confeſſione explicatur, dicendo: Violavi jejunium præceptum.

Verum quidem eſt, quod ſi poſt ignorantiam vincibilem, qua quis expoſuit ſe periculo comedendi carnes illas, non comedat, debet ſolum ignorantiam iſtam vincibilem in Confeſſione explicare, quia illa de ſe eſt grave peccatum, ut notat Sanch. & Dia. p. 3. tr. 4. reſ. 165. At ſi deinde carnes comedat, non patrat novum peccatum, ſed ſolum opere externo in Confeſſione aperiendo complet illud prius peccatum internum, juxta dicta art. 4.; cum enim in illa carnium comeſtione non ſit nova libertas, & nova ratio voluntarii adverſus præceptum ex defectu cognitionis, non poteſt haberi novum peccatum.

V. Denique eſt ſpeciale peccatum ignorantia vincibilis, quando quis negligit addiſcere, quæ ſcire tenetur; puta myſteria Fidei; in hoc enim caſu iſta ſcientia eſt opus præceptum; unde in hoc caſu recurrit doctrina univerſalis jam tradita, quod ſcilicet tam peccat contra obligationem addiſcendi articulos Fidei, qui advertenter non vult eas addiſcere, quam qui ex ignorantia culpabili hujus obligationis eas non addiſcit. Communiter enim Doctores docent cum Vaſq., Filliuc., Sanch. l. 1. c. 17. n. 2. contra Meroll., Scientiam Myſteriorum Fidei præcipi non ſolum per accidens, videlicet ne quid contra Fidem aſſeramus (eo modo, quo præcipitur per accidens notitia de diebus eſurialibus, ne tunc carnes comedamus) ſed etiam per ſe, & ſpeciali præcepto: Et ratio diſcriminis eſt, quia poteſt v. g. quis ſervare jejunia præſcripta abſque illorum notitia, ſi quotidie velit jejunare, aut ſi imponat alteri, ne ſibi miniſtrentur carnes diebus vetitis &c.; at ſine notitia Myſteriorum Fidei elici nullatenus poſſunt tempore debito actus Fidei; & ideo ea notitia per ſe requiritur. Idemque dicas de ſcientia omnium illorum præceptorum, quæ per ſe ſervari nequeunt abſque prævia illorum notitia.

QUÆSTIO IV.

De Vi, Coactione, ac Metu, excuſantibus a Legum, & Votorum obſervantia.

Metus etiam minuit rationem Voluntarii, atque adeo culpam, non ſecus ac Ignorantia. Ideo explicabimus primo, Quid ſit Vis, Coactio, Metus, & Quotuplex? Secundo, Quinam dicatur metus cadens in conſtantem virum? Tertio, An metus gravis excuſet ab obſervantia legum humanarum? Quarto, An excuſet ab obſervantia legis Divinæ poſitivæ? Demum, An a lege Divina naturali?

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit Metus, Vis, & Coactio?

I. Vis, ſeu Coactio abſoluta reddit actum ſimpliciter involuntarium, ſeu coactum, & violentum. Actus tamen elicitus voluntatis non poteſt eſſe ſimpliciter coactus.

II. In actibus humanis magis late patet involuntarium, quam coactum: Quod enim per ignorantiam fit, eſt quidem involuntarium, ſed non coactum; ut nec motus primo primi.

III. Simpliciter tamen magis late patet coactum (quippe quod etiam brutis competit) quam involuntarium. Magiſque late patet violentum (quod etiam inanimatis rebus competit) quam coactum.

IV. Definitur Metus, qui cum Vi, & Coactione conditionata confunditur.

V. Quæ fiunt ex metu, ſunt ſimpliciter voluntaria poſitive; aliquando tamen ſunt poſitive involuntaria ſecundum quid, ut eſt projectio mercium; aliquando ſolum negative, ut eſt actus attritionis.

VI. Tranſgreſſio legum meticuloſa, utpote ſimpliciter voluntaria, non vacat culpa gravi, niſi quando ratione motus obligatio materiæ variatur.

VII. Conſenſus meticuloſus ſufficit naturali jure ad contractum, dummodo non deſit titulus legitimus.

VIII. Probabilius valida eſt jure naturæ donatio, ac promiſſio, quamvis ſit metu extorta, eſto injuria compenſanda ſit.

IX. Metus alius eſt ab intrinſeco, alius ab extrinſeco, alius cadens in virum conſtantem, alius in inconſtantem.

I. Vis, ſeu coactio, quæ reddit actum violentum, ſeu coactum, duplex eſt, Altera propria, abſoluta, & ſimpliciter talis, quæ reddit actum ſimpliciter, & abſolute violentum, & coactum: Altera impropria, conditionalis, & ſecundum quid, quæ reddit actum ſecundum quid involuntarium, ſeu violentum, & coactum: & hæc confunditur cum metu, ratione cujus aut non fieret actus, aut non ita prompte, ſi metus abeſſet.

Vis abſoluta reddens actum coactum ſimpliciter, & involuntarium, leg. 2. *De eo, quod metus cauſa* dicitur eſſe *Majoris rei impetus, qui repelli non poteſt*; unde ab Ariſtotele 3. Ethic. 2. definitur violentum: *Quod fit ab extrinſeco, nullam vim conferente paſſo*; hoc eſt, ut explicant Philoſophi, *paſſo contranitente*. Hinc dicitur vim pati v. g. & violenter operari, qui reluctanter ad Idoli Templa pertrahitur. Quia tamen actus internus voluntatis, cum ſit vitalis, atque adeo dimanans eſſentialiter ab intrinſeco principio, non poteſt ab extrinſeco procedere, ut communiſſime docent cum Philoſopho 3. Ethicor. 1.; ideo actus elicitus voluntatis nunquam poteſt eſſe ſimpliciter coactus, & violentus; immo nequit voluntas ab ullo agente creato neceſſitari, ut notat Palaus tom. 1. tract. 2. d. 1. pun. 4., nec poteſt ullatenus ad peccandum cogi.

II. Ubi vides, In actibus humanis Involuntarium magis late patere, quam Coactum; etenim ad coactum duo requiruntur: & quod motus proveniat ab extrinſeco, & quod ſit adverſus naturalem appetitus inclinationem; Ad involuntarium vero ſatis eſt, quod ſit contra inclinationem appetitus; etiamſi procedat ab intrinſeco; unde quod per ignorantiam fit dicitur involuntarium, non coactum; ſicut etiam motus

tus primo primi, qui in membris ſuboriuntur, reluctante voluntate.

III. Cæterum ſimpliciter magis late patet Coactum, quam Involuntarium; nam hoc proprie convenit agentibus per voluntatem; Coactum vero, ſicut & invitum convenit etiam brutis. Et eodem modo magis late patet Violentum, quam Coactum; nam coactum ſolis animantibus convenit; violentum vero etiam rebus inanimatis; Motus enim ſurſum lapidis dicitur violentus, non coactus; at animalia, & homo ipſe poſſunt pati tum violentiam, tum coactionem, non quidem ſecundum actus voluntatis elicitos, ut diximus, ſed ſecundum actus imperatos exteriorum membrorum, quæ ab extrinſeco moveri poſſunt; Quare dum quis ad carcerem detruditur, violentiam ſimul pati dicitur, & coactionem.

IV, Metus autem (qui confunditur cum vi, & coactione impropria conditionali, & ſecundum quid) definitur leg. 1. ff. *De eo, quod metus cauſa* a Vulpiano eſſe *Inſtantis periculi, vel futuri cauſa mentis trepidatio*. Dicitur Trepidatio mentis, quia provenit ex Imaginatione periculi imminentis, aut futuri. Et ſane quædam a nobis fiunt cum metu, ſeu metu concomitante, ut quando Martyres vincendo metum fidem profitentur; quædam vero fiunt ex metu, quia metus cogit, ſeu inducit voluntatem ad operandum: De hoc autem metu nobis agendum. Porro quæ fiunt ex metu dicuntur eſſe mixta ex voluntario, & involuntario, ſed voluntaria ſimpliciter, & involuntaria ſecundum quid, ut notat Divus Thomas q. 6. a. 4., quatenus voluntate efficaci ſunt volita, & ſolum inefficaciter nolita, ſeu cum ſimplici quadam diſplicentia, ratione cujus voluntas poſſit dicere: Nollem v. g. projectionem mercium, niſi naufragii periculum ad id cogeret.

V. Ubi notandum, vi metus non poni neceſſario, ſed ſolum poſſe poni hujuſmodi actum conditionalem, *Nollem*, aut ſimplicem diſplicentiam; nam qui metu gehennæ non peccat, non tenetur dicere, Nollem abſtinere a peccato, niſi gehennæ metus urgeret, ut docent Catholici contra Luther. ex Trid. Seſſ. XIV. cap. IV. & can. V.; unde quæ fiunt ex metu ſunt ſolum negative, non poſitive involuntaria ſecundum quid, & ſimpliciter voluntaria poſitive: Solum quæ fiunt ex metu cum contranitentia, ut eſt projectio mercium, ſunt poſitive ſecundum quid involuntaria; quæ vero fiunt ex metu, cum inclinatione potius naturæ, quam cum contranitentia, ut eſt dolor de peccatis, ſunt negative involuntaria, & ſecundum quid, hoc eſt non omnimode, & perfecte voluntaria; & ideo qui dolet de peccatis ex metu gehennæ non dicit implicite, & poſitive: Nollem dolere, ſi abeſſet gehenna, quamvis id poſſet dicere ex eo, quod voluntarietas non eſt omnimoda, & perfecta.

VI. Ex quibus ſequitur primo, non vacare culpa mortali tranſgreſſionem legum, etiamſi metu v. g. mortis ponantur; cum ſint ſimpliciter voluntariæ, dummodo tamen cætera ex parte materiæ non deſint; ſiquidem aliquando propter metum incuſſum ſolet obligatio materiæ variari: Sicut ſæpe variatur in lege poſitiva, quæ regulariter non obligat concurrente metu gravi, & aliquando nec lex naturalis; non enim cum periculo mortis teneor ſubvenire proximo in neceſſitate conſtituto; aut negare domino enſem depoſitum, quando vult eo abuti ad occidendum innocentem.

VII. Sequitur II. Conſenſum meticuloſum naturali jure ſufficere ad contractus perficiendos, cum ſit ſimpliciter voluntarius; dummodo tamen præter conſenſum ad contractus requi-

ſitum

ſitum detur titulus legitimus; nam quæ dantur v. g. Uſurario non poſſunt ab eo retineri, non quia in Mutuatario deeſt liber conſenſus ad dandum, ſed quia deeſt titulus legitimus, quo dominium transferri poſſit; Non enim datur titulus liberalis donationis, ut conſtat, quia ea non dantur liberaliter, ſed in pretium mutui; neque titulus alterius contractus oneroſi, ut oſtenditur cum de uſuris.

VIII. Utrum autem donatio, vel promiſſio metu extorta jure naturæ obliget, ut obligant alii contractus? diſſidium eſt apud Doctores. Negant Azor., Mol., Vaſq. 1. 2. d. 27. cap. 3. n. 19., quia hi actus videntur natura ſua poſtulare, quod liberaliter fiant, atque adeo non coacte. Sanch. tamen l. 4. d. 14., & Leſſ. c. 17. verius docent, naturali jure eſſe validam donationem, & promiſſionem metu extortam, non ſecus ac venditionem, aliosque oneroſos contractus; cum eadem libertas videatur ſufficere univerſim ad quemcumque contractum.

Ex hoc autem quod donatio debeat eſſe liberalis ſequitur ſolum, quod nihil ob eam poſſit in compenſationem accipi, non vero quod debeat eſſe omnino libera, abſque mixtione involuntarii; unde invalida ſit jure naturæ, ſi metu extorqueatur. Verum quidem eſt, reſtituenda eſſe, quæ donatione metu injuſto extorta accipiuntur, idque quia per injuriam accepta ſunt, non quia donatio fuit invalida: Sicut etiam qui metu induxit aliquem ad vendendum equum, tenetur in conſcientia ad arbitrium vendentis contractum reſcindere, quamvis venditio fuerit valida. Si tamen metu juſte incuſſo aliquid accipiatur, non datur onus reſtituendi, cum deſit injuria, & injuſtitia: Unde fit, quod ſi deprehenſus, v. g. in adulterio, aliquid donat marito, ne occidatur, illud reſtituendum ſit, quia hujuſmodi metus injuſte incutitur, cum non poſſit maritus occidere uxorem in adulterio deprehenſam, quamvis leges civiles illum non puniant, quia præſumunt occiſionem hanc fieri citra libertatem ex vehementia paſſionis: contra vero non debet reſtitui, quod forte ab uxore adultera donetur marito, ne illam accuſet apud Judicem; cum hic metus juſte incutiatur, eo quod licite poſſit illam accuſare.

IX. Circa diviſionem metus, dividitur I. Nam alius provenire dicitur ab intrinſeco, ut ſi quis capite plectendus ob ſua delicta ad mortem vitandam promittat ducere in uxorem filiam judicis, vel promittat huic pecuniam; Sicuti etiam ſi proveniat ex cauſis naturalibus; ut ſi quis metu naufragii voveat ingreſſum in Religionem. Alius provenire dicitur ab extrinſeco, quando ſcilicet ab extrinſeca perſona directe incutitur ad conſenſum extorquendum, ſive incutiatur juſte, ſive injuſte.

Dividitur II., quatenus alius dicitur cadere in virum conſtantem, alius in inconſtantem. Ille appellari ſolet metus juſtus, probabilis, & gravis, quia non repugnat conſtantiæ, ac fortitudini, ſed juſte, ac probabiliter, ſeu rationabiliter eo terretur vir conſtans, ac fortis. Hic vero dicitur metus injuſtus, improbabilis, & levis, quia conſtantiæ, ac fortitudini repugnat, & inconſtantis hominis eſt, vani, ac levis illo terreri, ut notat D. Th. in 4. diſt. 29.

Duæ autem præcipuæ conditiones requiruntur, ut metus cadere poſſit in conſtantem virum, ut notat Sanch. l. 4. d. 1. Altera eſt, quod malum imminens ſit grave, ex leg. 1. ff. *de eo quod metus cauſa*; in dubio autem, num malum ſit grave, an leve? cenſendum eſſe leve ex Farinac. 2. p. fragmentorum, v. Metus, quia ſcilicet in dubio ſtandum pro valore actus, qui eſt

eſt in poſſeſſione. Altera conditio eſt, quod timens non vane, ac leviter, ſed probabiliter, ac rationabiliter credat malum illud ſibi imminere; cum hoc ſit proprium viri conſtantis, prout opponitur inconſtanti, ac levi, ex D. Thoma loco laudato. Sed quoad hæc nonnullæ difficultates emergunt enodandæ, quod ſequentibus concluſionibus præſtabimus.

ARTICULUS II.

Enodantur plurimæ difficultates quoad metum cadentem in conſtantem virum.

I. Metus cadens in conſtantem virum debet eſſe gravis reſpective.

II. Malum, quod timeri debet, ſatis eſt, ſi timeatur in conſanguineis, vel affinibus, aut alio arctiſſima amicitia conjuncto.

III. Malum grave non eſt mors dumtaxat, ſed etiam infamia, & amiſſio rei valde notabilis, necnon gravis pœna, ut excommunicatio, carcer diuturnus, ſervitus.

IV. Quandonam metus reverentialis dicatur cadere in conſtantem virum?

V. Quandonam ſponſalia celebrata a patre pro filia præſente, & tacente ſunt invalida?

VI. Num preces importunæ ſuperioris de ſe metum gravem incutiant?

I. Dico I. Metus, ut ſit cadens in virum conſtantem, debet eſſe gravis, non abſolute, ſed reſpective; quandoquidem idem metus poteſt eſſe gravis reſpectu unius infirmioris, non vero reſpectu alterius robuſtioris. Ita communiter cum Sanch. l. 4. d. 3. Unde infertur, minorem metum requiri in fœmina, quam in viro; quia ea facilius terretur. Minor autem metus habetur vel ex minori probabilitate ejuſdem mali, vel ex minori malo, etiamſi ſub eadem probabilitate.

II. Dico II. Malum grave, quod timeri debet, non ſemper debet in propria perſona timeri immediate, ſatis enim eſt, ut timeatur in perſona conſanguineorum, ut colligitur ex cap. *Sciant cuncti de electione in ſexto*, quia natura ipſa amore conciliat conſanguineos, ita ut malum illorum reputetur proprium. Idemque dicitur de affinibus; cum ſint conſanguinei alterius ex conjugibus, qui ſunt duo in carne una. Idem etiam dicitur, ſi malum immineat alicui arctiſſima amicitia conjuncto, quia ex Philoſopho, Amicus eſt alter Ego, & Horatius Amicum vocat, Animæ dimidium ſuæ. Idem etiam aliqui putant apud Meroll. n. 31. ſi malum immineat domeſticis. Sed immeritò; niſi forte gravis injuria inde domino reſultaret. Malum autem imminens conſanguineis, vel affinibus, ut reputetur proprium, debet conſanguinitas, vel affinitas non extendi ultra quartum gradum, ex Sanch.; nam uſque ad hunc gradum dirimitur matrimonium, & cenſetur affectio naturalis durare; Poteſt tamen per accidens damnum reputari proprium aliquando, etiamſi immineat conſanguineis ultra hunc gradum, ſi forte immineat toti proſapiæ gravis dehonoratio.

III. Dico tertio: Mala, quæ metum juſtum, & cadentem in virum conſtantem cauſare poſſunt, non ſolum eſt mors, vel mutilatio, ſed etiam gravis corporis cruciatus, ſervitus, carcer diuturnus, amiſſio honoris &c. Ita Sanch., & alii. Idemque dicas de infamia gravi, ac de amiſſione majoris partis bonorum, imo etiam amiſſionis rei magnæ, & notabilis; cum hæc omnia virum conſtantem jure optimo deterreant. Idem etiam docent aliqui de amiſſione magni lucri cum

Suar.

Suar. l. 6. de leg. c. 7., apud Meroll. diſp. 4. c. 8. dub. 2. n. 29. cont. Sanch. l. 4. d. 5. n. 28.; quia talis amiſſio cenſetur grave damnum; unde putant aliqui apud Tambur. & Dianam p. 2. tr. 15. r. 34. contra communiorem excuſari ab auditione Miſſæ, e. gr. qui illam audiendo magnum lucrum amitteret. Sed non eſt aperiendum facile hujuſmodi oſtium avaritiæ; Cum univerſim non deterreatur eodem modo Vir conſtans a ceſſatione lucri, ſicut ab emerſione damni. Denique idem dicendum de excommunicatione injuſta, quia gravis pœna eſt hominum conſortio privari, ex leg. *Hi, qui vi C. de Apoſtatis*. Præterquamquod etiam injuſta excommunicatio timenda eſt, II. quæſt. 3. c. 1., cum ſæpe ad vitandum ſcandalum ſacramentis privet, & infamiæ notam aliquam inurat.

IV. Dico IV. Metus reverentialis non eſt cadens in conſtantem Virum, niſi minæ, aut verbera, vel quid ſimile metui adjungatur. Ita communius cum Sanch. l. 4. diſp. 6. n. 7. contra Baldum, Menoch., & alios. Probatur; Metus viri conſtantis Profeſſionem Religioſam annullat, ut communiter docent cum Suar. tom. 3. de Religione l. 3. c. 4.; ſed metus reverentialis Profeſſionem non annullat; ergo hic non eſt metus Viri conſtantis. Minor probatur; etenim ita deciſum eſt in Rota Romana apud Farinac. tom. 2. deciſ. 579., & colligitur ex capite finali, *Qui Clerici, vel voventes*, ubi dicitur Votum emiſſum præcepto regio, vel Parentum non eſſe nullum. Et ratio a priori eſt, quia hujuſmodi metus non terret conſtantem Virum, niſi minæ graves adjungantur.

Neque dicas: Minas graves, etiam ſecluſo metu reverentiali parere metum conſtantis Viri; ergo e converſo metus reverentialis cadit in Virum conſtantem, etiam minis ſecluſis. Nulla enim eſt conſequentia; inde enim ſolum ſequitur, quod ſecluſo metu reverentiali graviores debeant eſſe minæ, ut conſtantem deterreant; minus graves vero, ſi adjungantur metui reverentiali.

V. Hinc colligitur, valida eſſe Sponſalia, ſi Pater ea contrahat pro Filia præſente, & tacente, ut habetur cap. unico *de Deſponſatione Impuberum in ſexto*: quamvis forte Filia ob reverentiam Paternam conſentiat, ac taceat; dummodo tamen Sponſalia non ſint admodum præjudicialia, & indigna tali Filia; quia tunc, ut notat Sanch., in foro exteriori non præſumitur conſenſus, quando Filia ob reverentiam Patris taceret.

VI. Dico ultimo, neque Preces importunæ Principis, ac Superioris de ſe incutiunt metum gravem cadentem in Virum conſtantem. Ita etiam communius cum Sanch. d. 7. Henriq. lib. 11. c. 9., & aliis contra Baldum, Rebuf. Oſtienſem. Etenim preces iſtæ non videntur habere tantam vim, ut concutiant animum conſtantem, niſi tamen fuerint a Superiore conſueto tyrannice ſe gerere adverſus non ſibi acquieſcentes. Putat tamen Sanch. contra Suar. & Henriq. preces aſſiduas, & inſtantiſſimas, ſi metui reverentiali ſuperaddantur, conſtituere metum Viri conſtantis. Ratio eſt, quia ſi utrumque conjungatur, minuitur valde libertas.

ARTICULUS III.

An Metus Gravis excuſet a culpa Tranſgreſſorem legum Humanarum?

I. Videtur Lex humana univerſim obligare etiam cum diſcrimine vitæ.
II. Alii docent nunquam cum tali diſcrimine poſſe legem hanc obligare.
III. Sed verius ſolum per accidens in aliquibus caſibus non excuſat.

IV. Evacuantur rationes in oppoſitum.

V. Excommunicatus vitandus poteſt ad mortem declinandam, Sacramenta miniſtrare; non tamen Sacramentum Pœnitentiæ ex defectu Juriſdictionis.

VI. Quamvis urgens metus gravis non ſit cauſa juſta ſimulandi Sacramentum Pœnitentiæ; eſt tamen cauſa ſufficiens ad ſimulandum contractum matrimonialem.

VII. An liceat conſummare Matrimonium celebratum cum impedimentis impedientibus, puta cum voto ſimplici Caſtitatis, ad mortem vitandam.

VIII. Num contrahat excommunicationem latam contra homicidas, qui metu mortis alium occidit?

IX. Num poſſit Carthuſianus veſci Carnibus in extrema neceſſitate?

X. Metus gravis excuſat a tranſgreſſione legis humanæ, quamvis ea pœnam capitis imponat.

I. CAjet. 1. 2. q. 92. a. 4. cum Adriano, & Durand. docet, leges humanas obligantes ad mortale, etiam cum periculo mortis, retinere vim obligandi; præſertim ſi ad Religionis cultum pertineant, puta ne quis communicet cum excommunicato, ne quis ſine veſtibus ſacris celebret &c. Probant primo, quia in cap. *Sacris De his, quæ vi*, decernitur communicationem cum Excommunicato non excuſari metu mortis, & redditur ratio his verbis, *Cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*. Probant ſecundo, quia lex humana obligat in conſcientia, & reddit rem de ſe non peccaminoſam, graviter peccaminoſam, per hoc præciſe, quod prohibeatur; atqui pro nullo metu licitum eſt peccare, ne venialiter quidem; ergo nec tranſgredi legem humanam. Tertio quia ex cap. *Satius 31. q. 4.* præſtat fame perire, quam idolothytis veſci; Et miles tenetur cum vitæ diſcrimine ſtationem tenere, ac hoſtem aggredi. Parochus pariter tempore peſtis tenetur Sacramenta miniſtrare; ergo univerſim parendum humanis legibus, quin metus gravis a culpa excuſet.

II. Secunda ſententia cum Almaino, & Majore tenet, nunquam poſſe legem humanam cum vitæ diſcrimine obligare: Tum quia arduum valde eſt exponere vitam pro re, quæ nec Jure naturali, nec Divino requiritur ad æternam ſalutem; Tum etiam quia lege naturali præcipitur conſervatio vitæ; ergo lex humana non poteſt ad vitam contemnendam obligare.

III. Communiter tamen docent, Metum cadentem in Virum conſtantem regulariter excuſare a legis humanæ tranſgreſſione; eſto in aliquibus caſibus non excuſet per accidens; quando ſcilicet obſervantia legis humanæ confert ad bonum publicum, aut ad obſervantiam legis naturalis, vel Divinæ. Ita Vaſq. d. 161. cap. 2. Suar. Bonac., & fere omnes. Ratio eſt, quia Juriſdictio humana vel non poteſt cum tanto detrimento obligare; vel ſi poteſt, ex ſuavi, qua utitur providentia non vult obligare: Vita certe non ſubeſt poteſtati humanæ, niſi per ordinem ad bonum commune, aut ad obſequium Numinis; & conſequenter lex humana non poteſt cum eo rigore obligare, ut vita contemnatur, quando non expedit ad bonum commune, vel ad obſequium Dei. Eſto autem id poſſet, Voluntas tamen prudens Legiſlatoris non præſumitur cum tanto rigore obligare ad nimis dura; præcipue quando magna neceſſitas non urget. Quod etiam communiter Doctores docent de lege Divina poſitiva.

Confirmatur; quia ex cap. *Conſilium de Obſervantia Jejunii*; Nemo tenetur jejunare cum detrimento ſalutis; ſicut nec Miſſam audire cum periculo

lo gravis nocumenti; Et ex Cap. *Inter De ſententia excommunicationis* propter famis neceſſitatem licitum eſt cum excommunicato communicare.

Hinc fit, per accidens ſolum poſſe aliquando legem humanam obligare cum diſcrimine vitæ; quando ſcilicet id expedit ad bonum commune; ut accidit, quando præcipitur Militi, ne diſcedat a ſua Statione, & Parocho, ne tempore peſtis recedat a ſua Parochia: Sicut etiam quando concurrit cum lege humana jus naturale, aut Divinum; puta ſi Tyrannus mortem minetur, niſi comedantur carnes die Veneris, idque in contemptum poteſtatis humanæ, aut Religionis Catholicæ: tunc profecto moriendum potius, quam cooperandum tali contemptui, qui jure naturali prohibetur.

IV. Ad rationes in contrarium pro prima ſententia reſpondetur. Ad primam: in eo capite dicitur, communicatio cum Excommunicato non licere ob metum mortis, quando ſcilicet talis communicatio cadit in contemptum Eccleſiaſticæ cenſuræ, ut notant Salas, Bonacina, Coninch., ſine veſtibus ſacris probabilius licitum eſt ad vitandam mortem celebrare, quando id non præcipitur in contemptum Religionis, ut docet Vaſquez in 1. 2. d. 161. c. 3. Suar. Laym. Salas: Quod ſi non liceat (ut tenet Cajet.), etiam id erit ob concurſum legis naturalis, quæ obligat ad tractandum Sancta ſancte, non ſancte autem viderentur tractari, ſi quis ſine ſacris veſtibus celebraret. Ad ſecundam: involvitur ibi ſophiſma, inferendo a ſenſu compoſito ad diviſum: certe quando lex obligat, non licet illam tranſgredi ad vitam conſervandam, ſed negamus obligare cum diſcrimine vitæ. Ad tertiam: fame moriendum potius, quam idolothytis veſci, ſi adſit ſcandalum activum, aut ſpecies idololatriæ; quia tunc concurrit cum lege humana lex naturalis, ut diximus. Denique miles, & Parochus ad ea tenentur propter bonum commune, quod prævalet particulari.

Ad rationes pro ſecunda ſententia reſpondetur, legem humanam poſſe ad difficillima obligare, quando id expedit ob cauſas graviſſimas, nunquam vero poſſe obligare ad mortem ſibi conſciſcendam contra legem naturalem; poteſt tamen præcipere, quod vitæ diſcrimen manifeſtum quis ſubeat, ſi id expediat ad bonum publicum, aut ad Dei obſequium.

V. Sequitur ex dictis primo, poſſe Sacerdotem excommunicatum, vel interdictum, ad vitandam mortem, vel infamiam, præmiſſa ſolum contritione, ſi deſit copia Confeſſarii, celebrare, ac Sacramenta miniſtrare; cum id tantum jure Eccleſiaſtico prohibeatur ratione Cenſuræ. Sacramentum tamen Pœnitentiæ miniſtrare non poteſt, ſi ſit excommunicatus vitandus; quia ex defectu Juriſdictionis Sacramentum hoc eſſet irritum; Nec urgens metus gravis eſt cauſa juſta ſimulandi adminiſtrationem Sacramenti, ut conſtat ex propoſitione 29. damnata ab Innocentio XI.. Si tamen eſſet excommunicatus toleratus, poſſet illud miniſtrare petenti, quia poſt Extravagantem, *Ad vitanda* Concilii Conſtantienſis non privatur Juriſdictione, unde valide abſolveret.

VI. Sequitur ſecundo, ob metum gravem poſſe Cajum celebrare Matrimonium cum Berta exterius, etiamſi adeſſet impedimentum dirimens: quamvis non poſſit ob metum mortis hujuſmodi matrimonium conſummare. Ita Vaſq., Becan., Suar. l. 3. de leg. c. 30. Probatur prima pars illationis; quia impedimentum dirimens non obligat ad abſtinendum a contrahendo matrimonio exterius poſito tali metu, ſimulando talem contra-

ctum, ac vitando mendacium, ſive adhibita æquivocatione, ut notat Sanch. l. 4. d. 16., ſive adhibita locutione materiali. Neque dicas, illicitum eſſe ſimulare Sacramentum Pœnitentiæ ob metum mortis, proferendo materialiter verba abſolutoria; ergo etiam illicitum eſt ſimulare ob metum mortis Sacramentum Matrimonii. Nam contra eſt, quia in primo caſu ſimularetur Sacramentum directe, quia poneretur ſupra materiam debitam forma ſacramenti ſine ſacramento. At in ſecundo caſu ſimularetur directe (prout licet) ſolum contractus matrimonialis, quo ſimulato nullum conſtitutivum Sacramenti poneretur; unde non ſimularetur adminiſtratio Sacramenti. Sed hac de re fuſius in expoſitione illius theſis 29. ab Innoc. XI. proſcriptæ.

Secunda pars illationis, quod ſcilicet conſummatio talis matrimonii ob metum mortis non liceat, ex eo patet; quia cum tale matrimonium ſit nullum ob impedimentum dirimens, ejus conſummatio eſſet fornicaria, atque adeo nullatenus licita.

VII. Sequitur tertio, nec licere ob metum mortis conſummationem matrimonii celebrati cum impedimentis impedientibus, v. gr. cum voto ſimplici caſtitatis. Ratio eſt, quia eo ipſo ac matrimonium eſt metu extortum, eſt irritum, ex cap. *Veniens*, Secundo *de Sponſal.* ut communius, & probabilius docent cum Sanch.; ergo ejus conſummatio eſt pariter fornicaria, & illicita. Probabiliter tamen Ledeſ. Palud., Vega putant in tali caſu non habere vim legem Eccleſiaſticam irritantem matrimonium metu extortum; atque adeo illud validum eſſe, & licitam ejus conſummationem. Ratio eſt, quia lex iſta lata eſt in favorem metum paſſi; in hoc autem caſu non vergeret in illius favorem, ſed in damnum, quia obligaret illum vel ad ſubeundam mortem, ſi non conſummaret Matrimonium, vel ad committendum mortale, ſi conſummaret; ergo in tali caſu lex non obligaret: Notandum tamen, quod ut matrimonium hoc ſit validum, celebrari deberet coram Parocho, & Teſtibus; ne ſit aliunde irritum. Adde, quod poſito eo impedimento impediente, non ſolum poſſet debitum reddi, ſed etiam peti ad mortem declinandam, quia licet petere debitum poſitivo voto ſimplici caſtitatis ſit intrinſece malum; at poſito metu mortis votum illud non obligat; cum votum ſit inſtar legis privatæ, quæ concurrente metu gravi ceſſat obligare, ut notant Sanch. l. 4. c. 13. Sot. Val., & alii.

VIII. Sequitur quarto, quod ſi præcipiatur, v. gr. ſub pœna excommunicationis auditio Miſſæ, qui ob metum gravis damni Miſſam non audiret, ſicut non contraheret culpam, ita nec excommunicationem; ſi vero ſub pœna excommunicationis prohibeatur, v. gr. homicidium, quod eſt intrinſece malum, & Cajus ob metum mortis homicidium patraret, peccaret quidem contra legem naturalem, ſed non contra legem Eccleſiaſticam comminantem excommunicationem; unde hic illam non incurreret, ut docent Avila, & Suar. de Cenſur. d. 4. ſect. 3. contra Duardum, & Alteriis; cum lex Eccleſiaſtica concurrente metu gravi deſinat obligare. Unde etiam fit, quod ſi quis v. gr. habeat votum non occidendi Clericum, & ob metum gravem illum occidat, in Confeſſione ſolum deberet dicere, ſe patraſſe homicidium, non exprimendo nec Clericatum illius, nec votum proprium; quandoquidem neque contra legem eccleſiaſticam peccavit, nec contra votum; & conſequenter nec excommunicationem contraxit, nec ſacrilegium.

IX. Sequitur quinto, quid dicendum ad celebre quæſitum; Num poſſit Carthuſia-

thuſianus carnibus veſci, quando neceſſariæ ſunt ad vitæ conſervationem? Martinus de Magiſtris, Medina, & alii apud Vaſq. in 1. 2. diſp. 162. aſſirmant. Quinimo Almainus, & alii putant, illum ad id teneri, quando morbi vis exigat eſum carnium; idque vi legis naturalis obligantis hominem ad vitam conſervandam. Communius tamen cum Vaſq. loco laudato, Salas, Layman. docent, quod licet Carthuſianus teneatur carnibus veſci, quando alii cibi non ſuppetunt, cum prævaleat tunc lex naturalis de vita conſervanda: nihilominus ſi alii cibi ſuppetant, non poterit veſci carnibus, quamvis exponatur periculo vitæ. Ratio eſt, quia conſuetudo antiquiſſima hujus Sancti Inſtituti ita votum hoc interpretatur, ut obliget etiam cum vitæ diſcrimine. Nec eſt mirum, quod poſſit lex humana, aut votum obligare ad aliquod opus virtutis, etiam cum vitæ jactura, quando ſubeſt ad id aliqua honeſta, & juſta cauſa. Sic propter bonum commune tenetur Miles in ſua ſtatione perſiſtere, etiam cum vitæ diſcrimine, & laudabiliter Uxor cum vitæ periculo opitulatur ſuo marito laboranti morbo contagioſo; poteſtque ad id voto ſe obligare: Atqui in caſu noſtro adeſt honeſta, & juſta cauſa, cur Carthuſiani ſe obligent ad abſtinendum a carnibus, etiam cum diſcrimine vitæ, videlicet ut tam laudabile, & egregium virtutis opus exerceatur; adeo ut ex reverentia erga ſuam Conſtitutionem malit Carthuſianus illam exacte ſervare, quam vitam protrahere, & a morbo liberari: ergo laudabiliter voto ad id ſe obligant, juxta communem eorum interpretationem, & tali voto ligantur. Et ſane nemo tenetur Uxorem ducere, etiamſi neceſſaria ſit ad vitæ conſervationem, nec tenetur Religioſus mutare locum, ut vitam protrahat, & ab ægritudine liberetur: Fratres Capuccini non tenentur laneam veſtem deſerere, & in molli culcitra cubare, dum ægrotant, ut vitam protrahant; quare nec Carthuſiani tenentur carnibus veſci, ut ab ægritudine liberentur: Communiter etenim Medici docent, eſum carnium non eſſe præciſe neceſſarium ad vitam conſervandam; & licet is eſſet neceſſarius, ut vita diutius prorogetur; nemo tamen tenetur vitam prorogare, aut delicate vivendo, aut declinando aſperitates aut Monaſticæ, aut Aſceticæ vitæ communes.

X. Sequitur ultimo cum Salas, Bonac. Sanch. l. 1. c. 18. contra Sà, Metum gravem excuſare a tranſgreſſione legis humanæ, etiamſi pœnam capitis imponat; quia quamvis ea pœna imponatur, ut arceantur homines a tranſgreſſione legis; at concurrente metu gravi lex illa non obligat.

ARTICULUS IV.

An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione legis Divinæ poſitivæ?

I. Gravis metus excuſat a Tranſgreſſione legis Divinæ poſitivæ, dummodo hæc non concurrat cum lege naturali, nec concernat publicum bonum.

II. Fit id perſpicuum exemplis Sacrorum Bibliorum.

III. Adultus non tenetur cum vitæ diſcrimine Baptiſmi Sacramentum ſuſcipere, ſi poſſit commode actu contritionis ſibi conſulere.

IV. Tenetur tamen cum vitæ diſcrimine infantem baptizare mox deceſſurum.

V. Ad mortem declinandam non poteſt Sacerdos ſigillum Sacramentale violare; aut in una tantum ſpecie conſecrare; vel extremam unctionem ſano conferre.

VI. Licitum tamen eſt Sacerdoti concur-

rente metu gravi Euchariſtiam miniſtrare Peccatori occulto, quamvis clam illam petenti; nec non Euchariſtiam in materia dubia, puta in vino congelato, conficere.

I. NEgant Gabriel, Major, Sotus, ob rationes articulo ſuperiori adductas a Doctoribus putantibus, metum gravem non excuſare a tranſgreſſione legis humanæ. Sed communiter cum D. Thoma 1. 2. q. 100. ar. 8., Suar., Medina, Azor. docent regulariter excuſare, prout dictum eſt de lege humana, quando ſcilicet non concurrit cum lege naturali, nec concernit publicum bonum. Ratio eſt, quia quotieſcumque non eſt intrinſece malum, quod prohibetur lege divina poſitiva, toties ad id obligamur a libero Dei arbitrio, quod non præſumitur cum tanto diſcrimine obligare; cum ipſe ſit benigniſſimus, & noſtrum figmentum, ac imbecillitatem cognoſcat. Hinc communiter docent, præceptum de integritate materiali Confeſſionis, ac de Confeſſione communioni præmittenda non obligare cum periculo gravis damni; Contra vero non licet Parocho a ſua reſidentia abeſſe tempore peſtis, quia præceptum Divinum de reſidentia Paſtorum in hoc caſu concernit bonum publicum: Nec licet præceptum Divinum violare, ſi ad illud violandum a Tyranno obligemur in ejus contemptum; quia tunc lex Divina poſitiva concurrit cum lege naturali præcipiente in tali caſu vitæ jacturam.

II. Confirmatur Concluſio exemplis Sacræ Scripturæ. Nam 1. Regum 21. legimus de Davide, quod ob famis neceſſitatem citra culpam comederit panes propoſitionis, quos non licebat Laicis manducare. Matthæi 12. Chriſtus Dominus ob eandem rationem excuſavit Diſcipulos colligentes ſpicas die Sabbati. Primo Machab. 2. Matathias diebus Sabbatorum, quando quies jure Divino præcipiebatur, pugnavit extrema neceſſitate compulſus. Et Joſue cap. 5. legitur, quod Filii Iſrael per annos quadraginta non fuerunt circumciſi, eo quod non poterant commode Divinam legem Circumciſionis ſervare, ac vulnera curare.

III. Ex dictis ſequitur primo, non teneri Adultum cum vitæ diſcrimine ſuſcipere Sacramentum Baptiſmi; nec poſt mortale Sacramentum Pœnitentiæ, quando poteſt commode contritione ſibi conſulere: Niſi tamen per accidens aliquando urgeret obligatio ſuſcipiendi Baptiſmum ad fidem confitendam. Ita Suarez, Corduba, Sayrus, Sanchez l. 1. c. 18., & alii communiter contra Azorium tom. 1. cap. 11. quæſt. 2.

IV. *S*equitur ſecundo, debere nos cum periculo vitæ infantem, qui periclitatur, baptizare; quia concurrit lex naturalis de præferenda vita ſpirituali proximi noſtræ temporali.

V. Sequitur tertio, urgente metu mortis, non licere Sacramenti adminiſtrationem ſimulare, aut violare ſigillum Confeſſionis, aut conſecrare in una tantum ſpecie, vel extremam Unctionem ſano conferre, & ſimilia; quia bonum commune Religionis, quod his præceptis attenditur, præponi debet damno particulari.

VI. Sequitur quarto, ex Bonacina, Suarez, Henriquez, Diana p. 3. tr. *6.* reſol. 48., licere Sacerdoti metu mortis Euchariſtiam miniſtrare clam peccatori occulto, & conficere Sacramenta in materia dubia, v. g. Euchariſtiam in vino congelato; quia lex iſta Divina non videtur cum tanto diſcrimine obligare. Neque dici poteſt, actionem illam porrigendi Euchariſtiam peccatori eſſe intrinſece malam. Nam ſi hoc eſſet, neque dari ea poſſet peccatori occulto publice petenti; quod eſt falſum.

AR-

ARTICULUS ULTIMUS.

An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione legis Naturalis?

I. Naturalia præcepta alia ſunt affirmativa, alia negativa. Ex his autem alia ſunt circa objectum ſimpliciter, & in quacunque hypotheſi incohoneſtabile, Alia vero verſantur circa objectum, quod in aliquibus circumſtantiis cohoneſtari poteſt.

II. Metus gravis culpam extenuat; raro tamen ita illam minuit, ut ex mortali evadat venialis.

III. Præcepta naturalia affirmativa, non ſecus ac præcepta divina poſitiva non obligant regulariter cum vitæ diſcrimine; niſi forte concernant bonum commune, aut bonum ſpirituale proximi.

IV. Similiter præcepta naturalia negativa, quæ ſub aliquibus circumſtantiis cohoneſtari poſſunt; unde poſſumus cum moderamine inculpatæ tutelæ invaſorem occidere, brachii amputationem permittere ad mortem declinandam, & ſigillum naturale ad vitandum patriæ excidium, vel mortem innocentis, violare.

V. Præcepta tamen negativa, quæ nullatenus ſunt cohoneſtabilia, etiam cum vitæ diſcrimine ſemper ſervanda ſunt. Immo ſi quis putet ſe eſſe in mortali, & ad inferos detrudendum, ſi hic, & nunc occidatur, non poteſt ad declinandam hanc mortem v. g. fidem negare.

VI. Num poſſit lex negativa non fornicandi, aut non furandi in aliquibus circumſtantiis cohoneſtari?

VII. In nullo caſu licitum eſt directe occidere innocentem. Quamvis fugiens ad mortem evadendam poſſit infantem conculcare; non tamen, ſi hic ſine baptiſmo ſit moriturus.

VIII. Num liceat ad evadendam mortem commodare gladium volenti occidere ſuum hoſtem; oſtendere ubi ſit, qui ad necem petitur; admovere ſcalam volenti per feneſtras aſcendere ad furandum, aut ad virginem ſtuprandam?

IX. Num liceat ſimiliter Nauclero tranſvehere volentes duellum committere, aut alios occidere?

X. Num peccent remigantes in Triremibus Turcarum Chriſtianos vexantium ad mortem declinandam?

XI. Num liceat in extrema neceſſitate veſci carnibus hominum mortuorum? & Utrum ad id homo teneatur in hypotheſi, quod liceat?

I. PRænotandum, præcepta naturalia, quædam eſſe affirmativa, quæ obligant pro determinato tempore, ut eſt præceptum Correctionis fraternæ, ſervandi votum, amandi, & colendi Deum, elargiendi ſtipem &c.: Quædam vero negativa, quæ obligant ſemper, & ad ſemper; ut eſt præceptum non adorandi Deos alienos, non blaſphemandi, non occidendi. Præcepta tamen negativa quædam verſantur circa objectum intrinſece malum, quod ſub nullis circumſtantiis ſit cohoneſtabile, ut eſt præceptum non pejerandi, non mentiendi, &c. Quædam vero verſantur circa objectum, quod ſub aliquibus circumſtantiis cohoneſtari poteſt, ut præceptum non occidendi, non furandi &c.; cum licitum, & honeſtum ſit occidere reum juſte damnatum, & in extrema neceſſitate licitum ſit furari.

II. Advertendum ulterius, metum gravem, etſi non adimat culpam, minuere ſaltem illam: quod conſtat tum ex cap. *Sacris*, *de his*, *quæ vi*, ubi dicitur: *Licet Metus extenuet culpam*: Tum etiam quia metus coarctat libertatem ad peccandum requiſitam. Vix tamen accidit, libertatem ſic diminui, ut

ut peccatum ex mortali ratione metus evadat veniale, ut docent Salas, Palaus, Sanch. lib. 4. d. 1.. Et ratio eſt, quia raro accidit, quod tollat deliberationem requiſitam ad mortaliter peccandum. His annotatis,

III. Dico primo, præcepta naturalia affirmativa regulariter non obligant cum vitæ diſcrimine, eo pacto quo diximus de præceptis divinis poſitivis, ac de humanis. Ita Sanch. l. 1. c. 18. Salas, Azor., & alii communiter. Fundamentum eſt, quia ipſa ratio naturalis dictat, talem legem in ea circumſtantia non obligare; etenim cum præcepta affirmativa non obligent ſemper, & ad ſemper, ſed ſolum quando oportet, & ſicut oportet, obligant ſolum juxta dictamen prudentiæ, & ſervato ordine charitatis, atque adeo non obligant cum vitæ diſcrimine; Sic lex naturalis obligat ad reſtituendam rem domino ſuo; at ipſa etiam lex naturalis dictat, non eſſe reſtituendum enſem domino furioſo, quando hic vult abuti enſe ad homicidium patrandum. Pariter lex correctionis fraternæ, & lex naturalis de ſtipe eroganda non obligant cum diſcrimine vitæ, nec cum gravi detrimento. Idemque dicas de obligatione naturali ſervandi votum, ac juramentum promiſſorium.

Dixi tamen in Concluſione, Regulariter metum gravem excuſare; nam ſi præceptum affirmativum reſpiciat bonum commune, vel bonum ſpirituale proximi, non excuſat: tenemur enim cum vitæ diſcrimine defendere patriam, conferre Baptiſmum infanti moribundo &c.

IV. Dico ſecundo, præcepta naturalia negativa, quibus prohibentur actiones, quæ poſſunt ſub aliquibus circumſtantiis cohoneſtari, neque obligant cum diſcrimine vitæ ſub iis circumſtantiis.

Fundamentum etiam eſt, quia ratio ipſa naturalis dictat ſub iis circumſtantiis, nullam eſſe obligationem; ſicut enim de ſe eſt intrinſece malum occidere innocentem, & præcepto naturali negativo obligamur ad non nocendum illi; at ſub circumſtantia, quod Deus Abrahæ præcipiat occiſionem Iſaaci, ipſa ratio naturalis dictat, innocentem eſſe occidendum: Ita pariter de ſe eſt intrinſece malum occidere alium; ſed inſtante mortis diſcrimine ad propriam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ licet. Eodem modo licitum eſt ad mortem evitandam ſibi manum amputare, (quamvis id lege naturali ſecundum ſe prohibeatur) & quidem non ſolum quando mors imminet ab intrinſeco, videlicet a morbo, quod omnes admittunt; ſed etiam quando timetur inferenda ab extrinſeco, ut docent Tolet., Leſſ., Filliuc., Nav., &c. Similiter violare ſigillum naturale prohibetur præcepto naturali negativo; at ad evitandum grave damnum aliquando licet, puta ad evitandum patriæ excidium, aut mortem innocentis, ut docent Soto, Molina, Leſſ. c. 11. d. 8.: Sic etiam exponere ſe periculo peccandi mortaliter, v. gr. cohabitando cum muliere naturali jure negativo prohibetur: quod tamen ad evadendam mortem aliquando licet; dummodo periculum illud proximum phyſice orationibus, ac mortificationibus fiat remotum moraliter; ut docent communiter cum D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 9. Salas in 1. 2. tract. 3. diſp. 30. Henriquez, Suarez, Sanchez; tunc enim periculum illud non eſt moraliter voluntarium, poſito quod ſine vitæ diſcrimine nequeat declinari.

V. Dico ultimo: Præcepta naturalia negativa, quibus prohibentur actiones, quæ nullatenus cohoneſtari poſſunt ſub quibuſcumque circumſtantiis, ita obligant ſemper, & ad ſemper, ut nullus metus cujusvis mali etiam ipſius gehennæ excuſare poſſit tranſgreſſorem

a cul-

a culpa. Quare ſi quis per errorem v. g. putet ſe occidendum in mortali, niſi fidem neget, atque adeo ad gehennam detrudendum; ſi vero neget extrinſecus fidem, poſſit arrepto tempore diſponere ſe ad contritionem, ad confeſſionem, ac demum ad martyrium, tenetur potius mortem ſubire, etiamſi putet ſe ad tartara detrudendum ob mortalia præterita, quam fidem extrinſecus negare; quamvis re vera hic non damnaretur, ſed ad cœlum advolaret, quia illud ipſum ſe exponere morti, ac gehennæ potius, quam peccare, eſt actus amoris perfectiſſimus, quo mortalia præterita abſque ullo formali dolore remittuntur ob virtualem dolorem in eo incluſum.

VI. Concluſio hæc eſt communiſſima, & manifeſtiſſima; quia malum culpæ, etiamſi levis, eſt deterius quovis malo pœnæ; ergo ad mortem, aut aliam pœnam declinandam non eſt licitum culpam committere; atqui actiones, de quibus loquimur, ſub quibuſcumque circumſtantiis ſunt culpabiles; ergo nunquam poteſt a culpa excuſari transgreſſor. Nunquam ergo poteſt vacare culpa pejerare, odiſſe Deum, mentiri, fornicari, hoc eſt accedere ad non ſuam. Quando enim Deus Oſeæ dixit, ut acciperet mulierem fornicariam, non præcepit fornicationem, ſed contulit Oſeæ jus in corpus illius mulieris; unde acceſſus fuit ad ſuam, & non fornicarius: eo modo, quo non habetur furtum, quando Deus ſupremus Dominus confert mihi jus in bona Titii, quamvis ea ſubripiam Titio invito: Propterea quando Deus filiis Iſrael (Exod. 52.) permiſit, ut expoliarent Ægyptios, non diſpenſavit in lege naturali non furandi, ſed ſolum contulit iis facultatem accipiendi vaſa aurea, & argentea, veſtemque plurimam Ægyptiorum, qua poſita facultate Supremi Domini, non poterat amplius dici furtum illarum rerum acceptio, eo quod non fieret invito Domino, nempe Deo.

VII. Objicies Gloſſam in l. penult. ff. *ſi familia*; ubi habetur, non peccare ſervum patrantem aliquod delictum, ne pereat, niſi domino pareat; Et Bart. in l. *Si Servus*, ff. *de noxialibus actionibus*, Salicetus, Jaſon, & alii excuſant eum, quem metu mortis Tyrannus adigit ad occidendum alium injuſte; quia ſicuti poteſt aliquis fugiens hoſtem conculcare, & occidere innocentem, ſi non poſſet aliter mortem declinare; ita in caſu ad mortem evadendam poteſt alius occidi: unde in lege laudata, *Si Servus* dicitur, nihil deliquiſſe ſervus, qui domino jubenti obtemperavit.

Reſpondeo, tam in Gloſſa, quam in lege *ſi ſervus* ſermonem eſſe de ſervo, qui ob metum mortis obtemperat in iis, quæ ſolo jure humano ſunt prohibita. Cæterum Palaus contra Juriſtas oſtendit eſſe Catholicum dogma ob nullum metum licere directe occidere innocentem. In caſu adducto de fugiente hoſtem, licitum eſt conculcare innocentem, quia non intenditur directe occiſio, ſed habetur per accidens: Eodem modo, quando ad victoriam eſt neceſſarium, poſſunt in bello dirigi tormenta bellica adverſus turres, eſto ibi de induſtria poſiti ſint aliqui innocentes ab hoſtibus, ut communiter docent cum Cajet. 2. 2. q. 67. art. 2.; & Leſſ. cap. 9. n. 59.; Qui tamen addit, fugientem non poſſe ad mortem declinandam conculcare Infantem ſine baptiſmo moriturum; quia debet præferri vita ſpiritualis Infantis temporali propriæ.

VIII. Ex dictis ſequitur I. juxta doctrinam Sanch. l. 1. c. 3., & Cordubæ contra Comitol. non peccare ſervum, qui metu mortis inducitur aut ad commodandum, aut ad vendendum gladium occidere volenti; aut ad oſtendendum, ubi ſit, qui petitur ad ne-

necem; aut ad admovendam ſcalam volenti per feneſtras aſcendere ad facinus patrandum.

Neque opponas theſim quinquageſimam primam damnatam ab Innocentio XI. Nam (ut in ejus expoſitione fuſe habetur) ea ſolum fert, non licere famulis adjuvare herum aſcendentem per feneſtras ad ſtuprandam virginem, deferendo ſcalam, aperiendo januam &c., ſi id faciant metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractentur, ac torvis oculis aſpiciantur, ne domo expellantur &c.; non tamen damnatur, id licere metu mortis. Quod ſane licitum eſt, ſi actiones iſtæ non ſint intrinſece malæ, ſed indifferentes, ut nonnulli docent apud Dianam p. 3. tr. 6. reſ. 48., & apud Sanch. l. 1. Sum. cap. 7. n. 18. contra Comitolum l. 5. q. 7.; etenim juxta hanc ſententiam ſufficiens cauſa ad excuſandum cooperationem materialem ad illas erit metus mortis, quo major non datur; quamvis metus illius notabilis detrimenti in propoſitione adducti non ſufficiat ad excuſandum: Quod ſi actiones iſtæ, (videlicet admovere ſcalas, aut humeris ſuſtentare volentem aſcendere ad ſtuprandam virginem) cenſeantur eſſe intrinſece malæ, & non indifferentes, ut verius nonnulli docent cum Comitolo laudato, quippe quæ licet phyſice ſint indifferentes, ſunt tamen hic, & nunc proxime ordinatæ ad peccatum, ſicut admovere ignem tormento bellico eſt actio phyſice indifferens, ſed quando ordinatur ad occidendum innocentem, eſt intrinſece male moraliter: Certe juxta hanc veriorem ſententiam nullatenus illæ actiones licent, etiam ſi metus mortis interponatur; ad eum modum quo nullatenus licet vocare concubinam juſſu domini volentis illam ad peccandum; nec licet ſcripta deferre ad duellum provocantia; quia cum per ſe, & proxime ad peccatum ordinentur, ſunt intrinſece malæ; Idemque dicas de eo, qui venderet, vel commodaret enſem volenti occidere alterum; nec non de eo, qui oſtendit, ubi ſit qui petitur, ut occidatur.

IX. Sequitur II., juxta ſententiam Avilæ, Cordubæ, & aliorum apud eundem Dianam, non peccare Nauclerum, qui metu mortis tranſvehit volentes committere duellum, aut alium occidere; quia actio iſta tranſvehendi videtur eſſe de ſe indifferens, quamvis in his circumſtantiis videatur ordinari ad inferendum alteri damnum; unde probabiliter metu mortis poteſt quis excuſari a cooperatione iſta materiali cum peccato alterius. Sed quia probabilior videtur ſententia oppoſita Comitoli, & aliorum, quod pariter actiones iſtæ ſint intrinſece malæ, ideo nullatenus licere videntur.

X. Sequitur III. ex Vaſq. de Scandalo a. 8. dub. 7. Sanchez lib. 9. d. 31. Mol. d. 115., Avila, Azor., Laym. & aliis, non ſolum non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ (quod omnes admittunt; cum Lex Eccleſiaſtica non obliget cum gravi incommodo) ſed probabiliter nec peccare Chriſtianos remigantes in Triremibus Turcarum injuſte vexantium Chriſtifideles. Ratio eſt, quia remigatio illa videtur actio de ſe indifferens, qua Turcæ abutuntur; unde ad id cooperari materialiter excuſat metus mortis. Verum probabilior videtur ſententia oppoſita Suarii de Cenſuris diſp. 21. ſect. 2. n. 60. Navar., Toleti, & aliorum putantium, remigationem iſtam in his circumſtantiis eſſe intrinſece malam, atque adeo nunquam licere; Sicut nunquam licet Chriſtianis in Triremibus Turcarum metu mortis tormenta bellica exercere, admovendo iis ignem; quandoquidem hujuſmodi actio, cum ſit de ſe interfectiva, eſt intrinſece mala: Quod ſi ſolum aſportent tormen-

ta

ta bellica, ſarcinas, ac neceſſaria ad bellum, admoveant ſcalas, & machinas ad muros, porrigant Turcis arma ab iis petita ad Chriſtianos occidendos, probabiliter excuſantur a Molina, Azor., Reginal., Sanch., Laym.; ſicut etiam ſi Turcas humeris ſuſtentent, & juvent ad caſtra munienda, ad ædificanda propugnacula, &c.; quia iſtæ actiones non adeo proxime, ſed remote ordinantur ad peccatum. Excuſantur etiam, ſi damnum inferant Chriſtianis in ſolis bonis externis; quia præferenda eſt vita propria bonis externis alienis; quidquid in contrarium dicat Bonac. d. 1. de Contract. q. 2. pun. 10. Imo nec tenentur deinde reſtituere ea damna, quæ inferunt; ut communius docent contra Molin. d. 115.; quia probabilius eſt, accipientem res alienas in extrema neceſſitate non teneri ad reſtitutionem, quando venerit in pinguiorem fortunam; cum in eo caſu omnia ſint communia. Illud hic notandum cum Leſſ., Mol., Sanch. l. 1. c. 7., quod Chriſtiani iſti, ſi non remigando poſſent magnum Reipublicæ Chriſtianæ damnum vitare, videlicet captionem alicujus civitatis, vel pagi multum utilis Reipublicæ, tenerentur potius mortem ſubire, quam remigare, quia tenetur quilibet vitam ſuam exponere pro maximo Reipublicæ bono. Hic tamen caſus (ſubdit Molina) raro accidit; quia ſi quis deſiſtat a remigando, non per hoc deerunt alii, qui id præſtent.

XI. Sequitur ultimo, quid dicendum ad quæſtionem illam celebrem, Num liceat veſci carnibus hominum mortuorum ad mortem declinandam? Negant Azor., Val., Vict. cum D. Thoma 2. 2. q. 142. a. 4. ad 3., ubi vocat hoc peccatum excedens modum humanæ naturæ, & comparat illud cum turpi commercio beſtiarum, aut maſculorum.

Sed communius cum Suarez l. 3. de leg. c. 30. Sanchez l. 1. c. 18. Bonac., Leſſ., Cajet. 2. 2. q. 148. a. 2. docent, licere; cum id non videatur intrinſece malum, ita ut non poſſit ſimpliciter cohoneſtari ſub circumſtantia periculi mortis: Sicut enim abſcindere brachium eſt intrinſece & ex objecto malum, & tamen ad evadendam mortem eſt licitum; ita in caſu. Et ſane licitum eſt ex Sanch., Palao, Sà, Bonacina uti humana carne per modum medicamenti (ut quando datur in pharmacis mumia, necnon oſſa, adeps, ac pulveres humani cerebri) quia ſcilicet natura ab hac medicina non abhorret; quidni erit etiam licitum ad mortem declinandam, ſive ob famem, ſive ob tyranni imperium, humanas carnes comedere? Adde, quod ſi licet cadavera ſceleſtorum exponere feris dilanianda, cur non liceat iis veſci extrema fame urgente?

Ad id, quod objicitur, dicendum, D. Thomam non comparare peccatum hoc in omnibus cum peccato nefando, ſed ſolum in eo, quod ambo ſint contra naturam, ſeu lege naturali vetita: At multa præcepta negativa juris naturalis non obligant cum periculo mortis, ut oſtendimus concluſione ſecunda; Quare ſicut præceptum naturale v. g. non occidendi alterum, non obligat, quando occiſio eſt in ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ; ita hoc naturale præceptum non utendi in cibum carne humana non obligat, quando ea deſervit ad evadendam mortem.

Notant tamen Leſſ., Bonac., Sanch. extrema fame laborantem non teneri veſci tali cibo, tum quia poteſt adhærere ſententiæ oppoſitæ putanti, id eſſe ſimpliciter illicitum; tum etiam quia nemo tenetur omnibus mediis licitis vitam conſervare, ſed ſolum ordinariis, & humanæ conditioni ac proprio ſtatui conſentaneis; Unde ex Leſſ. lib. 4. c. 3. dub. 2. Bonac. de contract.

d. 2.

d. 2. quæſt. ult. & aliis, Nemo tenetur uti pretioſiſſimis medicamentis ad vitam prorogandam; nec tenetur in obſidione carnes murium comedere, ne moriatur; Neque itaque tenetur veſci carnibus humanis, a quibus natura abhorret: Sicut neque tenetur homo in ſui inculpatam defenſionem occidere Invaſorem: immo Invaſus laudabiliter abſtinet ab occidendo invaſore, quem ſcit eſſe in mortali, atque adeo ad inferos detrudendum; eſto non ex hoc teneatur illum non occidere; quandoquidem Invaſor ſua culpa, ac libere in eo ſtatu miſerrimo verſatur.

QUÆSTIO V.

De Ignorantia, ac errore Contractus irritante ex defectu Voluntarii.

PRimo plurima prænotanda; deinde inquirendum; An error, vel dolus antecedens reddat contractus jure naturæ irritos? Ex cujus quæſtionis deciſione plurimarum difficultatum deſcendit reſolutio. Tertio examinandum, An hujuſmodi error reddat contractus irritos, ſaltem jure poſitivo. Denique eadem inquirenda ſunt de errore concomitante.

ARTICULUS I.

Prænotantur Prænotanda.

I. *Eodem modo ignorantia, ac error contractus irritant ex defectu voluntarii in conſenſu. Ac ſimiliter dolus ferens errorem provenientem ab altero decipiente.*

II. *Error antecedens dans cauſam contractui reddit actum ſimpliciter involuntarium; Error vero concomitans, ſeu incidens in contractum non reddit actum ſimpliciter involuntarium, ſed non voluntarium. Uterque error poteſt eſſe invincibilis, & vincibilis, ſeu conſequens ad prævium actum voluntatis.*

III. *Quænam dicatur cauſa finalis; quænam impulſiva contractus?*

IV. *Quinam ſit in contractibus error circa ſubſtantiam, quinam vero circa qualitates? Et quando error circa qualitates redundat in ſubſtantiam?*

V. *Contractus, alii ſunt oneroſi, alii lucrativi; Alii ſtricti juris, alii bonæ fidei. Iſthæc tamen diviſio non eſt ex natura rei.*

I. REcolendum primo, Errorem ſupra ignorantiam (quæ de ſe importat privationem ſcientiæ) addere poſitivam deceptionem. Hinc tam ignorantia, quam error impediunt conſenſum, & reddunt actum non voluntarium ex D. Thoma in 4. diſt. 30. quæſt. 1.; quia nihil volitum, quin præcognitum ex Philoſopho 3. de Anima 31., Ignorantia autem tollit cognitionem, error tollit cognitionem veram, & ideo eodem modo irritant contractus ignorantia, ac error; Quia tamen plerumque ſupponitur in contractibus aliqua rei notitia, ideo communiter dicimus, errorem potius quam,

quam ignorantiam contractus irritare.

In hoc tamen differt Error a Dolo, quod dolus fert errorem provenientem ab altero decipiente; unde *lege* 1. *de dolo* definitur, quod ſit Calliditas, fallacia, aut machinatio ad alterum circumveniendum. Hinc ignorantia magis late patet, quam error, & hic, quam dolus.

II. Prænotandum II. Errorem (idemque ſemper dicas de ignorantia, & dolo) alium eſſe antecedentem, qui ſcilicet dat cauſam contractui, quatenus ſi error non interfuiſſet, contractus non fieret; unde actus eſt involuntarius, & voluntati repugnans: Alium vero eſſe comitantem, qui non dat cauſam contractui, ſed incidit in contractum, quatenus ſi error non interfuiſſet, adhuc contractus fieret, quamvis forte non tanto pretio, nec cum talibus circumſtantiis; & hujuſmodi error non reddit actum ſimpliciter involuntarium, cum non ſit cauſa contractus repugnantis voluntati; ſiquidem voluntas, etiam errore deficiente, contraheret; reddit tamen actum non voluntarium; cum nihil ſit volitum, quin præcognitum. Uterque error poteſt eſſe vel invincibilis, ſi ſcilicet errans non poteſt, aut non debet eum ſuperare; vel vincibilis, ſeu conſequens ad prævium actum voluntatis, ſi ſcilicet ſuperari debeat, aut poſſit, & id negligatur.

III. Præterea cauſa alicujus contractus poteſt eſſe vel finalis, vel impulſiva. Dicitur Finalis ea, ob quam tanquam ob motivum intrinſecum ponitur actus: dicitur impulſiva illa, ob quam tanquam ob motivum extrinſecum actus ponitur; eaque ſolum impellit ad actum ponendum, ut notat Suarez l. 2. de voto cap. 11. v. g. quando quis erogat ſtipem Sacerdoti, quem putat pauperem, ac probum, paupertas ſublevanda dicitur cauſa finalis, probitas cauſa impulſiva: Quamvis enim, ſi ejus improbitas deprehenderetur, eleemoſyna non daretur, non per hoc probitas dicitur eſſe cauſa finalis, ut notat Merolla n. 324. ex D.Thoma, & Sanchez l. 3. d. 39. contra Vaſquez 1. 2. d. 70. c. 3.; cum ſola paupertas poſſit, & ſoleat eſſe motivum intrinſecum, & finale, etiamſi deficiente probitate eleemoſyna non daretur. Hinc eſt, Epiſcopum valide conferre ordines Titio, quem putat idoneum ſimul & probum, quamvis deficiente probitate, quæ eſt motivum extrinſecum, & impulſivum, Ordines illi non conferret. In hoc enim differre ſolet motivum finale ab impulſivo, quod deficiente motivo finali actus non ſolum non fieret, ſed illum ponens vellet nulliter poni, v. g. deficiente paupertate, non ſolum non daretur eleemoſyna, ſed erogans illam vellet nulliter dari, ut advertit idem Meroll. n. 729.; unde eſt, quod pauper fictus teneretur eleemoſynam magnam reſtituere; deficiente vero motivo impulſivo, puta probitate, erogans eleemoſynam non vellet nulliter dari, quamvis forte non daretur. In dubio tamen, num cauſa aliqua ſit finalis, an impulſiva? dicenda eſt impulſiva, quia ſtandum pro valore actus, qui eſt in poſſeſſione.

IV. Prænotandum ulterius, errorem poſſe contingere in contractibus, vel circa ſubſtantiam rei; ut ſi volens emere aurum, aut adamantem emat aurichalcum, aut vitrum; Vel circa qualitates, ſeu accidentia, quæ alliciunt, aut retrahunt a contrahendo; ut ſi putans emere equum ſtrenuum reperiat calcitroſum, aut pigrum; vel ſi contrahens matrimonium cum Berta putet eſſe nobilem, & pulchram, & reperiat ignobilem, ac deformem. Ubi bene advertit Vaſq. in 1. 2. d. 30. cap. 4., poſſe aliquando errorem circa qualitates redundare in ſubſtantiam, & conſequenter eſſe errorem circa ſubſtantiam rei; quando ſcilicet conſenſus con-

contrahentium non per accidens verſatur circa qualitates, ſed per ſe, quia ex natura rei conducunt ad eſſentiam contractus. Hinc ad ſubſtantiam venditionis, vel locationis pertinet, non ſolum res ipſa vendenda, vel locanda, ſed etiam qualitates, quæ valde notabilem ementis, aut conducentis utilitatem continent; & ex Sanch. lib. 4. cap. 2. ad ſubſtantiam voti pertinent etiam circumſtantiæ ſubſtantiales, ſeu notabiles executionis difficultates, quæ notabiliter voventis animum a voto avertent; Unde etiam eſt, quod in matrimonio error circa perſonam ſit ſubſtantialis; ſecus vero in aliis Sacramentis; Quod etiam accidit in contractibus gratuitis, puta in promiſſione, donatione &c., per quos voluntatis affectus, & liberalitas erga certum hominem exercetur.

V. Sciendum denique, contractus dividi in oneroſos, qui ferunt in utroque contrahentium obligationem, ut ſunt emptio, locatio &c.: & lucrativos, ſeu gratuitos, qui tantum gravant unum contrahentium; ut ſunt promiſſio ſimplex acceptata, donatio liberalis &c.. Præterea alios eſſe contractus bonæ fidei, alios ſtricti juris: dicuntur eſſe actiones bonæ fidei, quæ proveniunt ex contractibus, ſeu quaſi contractibus emptionis, venditionis, locati, conducti, mandati, depoſiti, tutelæ, commodati, & ſimilibus *ex Inſtit. de actionibus*: Reliquæ actiones ſunt ſtricti juris, nempe ex promiſſione liberali, & tranſactione Emphyteuſi, Feudo &c..

In contractibus ſtricti juris locum non habet arbitrium Judicis in foro externo, ut notat Leſſ. cap. 13. n. 15., ſed tenetur hic abſque ulla benignitate judicare, prout a contrahentibus expreſſe conventum eſt: In contractibus vero bonæ fidei Judex habet facultatem judicandi, quid ſit bonum, & æquum viſum fuerit, quamvis de eo nihil ſit expreſſum a contrahentibus.

Dubitant juris periti, Num diviſio horum contractuum ſit ex natura rei, an vero ex arbitrio Imperatoris? Dicendum videtur eſſe ex diſpoſitione juris poſitivi aliquatenus fundata in exigentia naturali talium contractuum. Quamvis autem in jure civili habeatur horum contractuum diſtinctio; multi tamen cum Bardi, Comitolo lib. 3. q. 1. putant in jure Canonico omnes contractus eſſe bonæ fidei; Unde fit, Jure Canonico, & in foro conſcientiæ omnem contractum, (excepto matrimoniali, ut notat Lugo c. 5. n. 55. ex Bonacina) eſſe nullum, quoties dolus dat cauſam contractui; quod in jure civili, & pro foro externo ſolum in contractibus bonæ fidei eſt verum; cum contractus ſtricti juris poſſint ſolum exceptione doli elidi, ac irritari ex Sanch. lib. 1. d. 64. Molina, Bonacina contra Leſſ. loc. cit. Laym., Conink putantes, etiam contractus bonæ fidei in jure civili eſſe validos, & irritandos, quando dolus dedit illis cauſam.

ARTICULUS II.

Utrum error, vel dolus antecedens reddat contractus irritos Jure naturæ?

I. Error antecedens invincibilis circa ſubſtantialia contractus irritat illum jure naturæ.

II. Et probabilius etiam vincibilis, & craſſus.

III. Ad culpam contrahendam ſufficit voluntarium indirecte, & in cauſa, non tamen ad valide contrahendum: Sicut nec ſufficit ad valide Sacramentum adminiſtrandum.

IV. Relate ad culpam contrahendam comparatur actus voluntatis ad illam, tanquam ad ſuum objectum; at relate ad contractum, & ad Sacra-

cra-

cramenta adminiſtranda comparatur, tanquam ad ſuum effectum.

V. *Ad contrahendum, & ad Sacramentum conficiendum ſatis eſt intentio virtualis (non tamen habitualis) ſeu voluntas tantum in cauſa.*

VI. *Error, ſeu dolus circa accidentalia contractus univerſim illum non irritat jure naturæ. Sicut nec obeſt validæ Sacramentorum adminiſtrationi talis error*

VII. *Irritat tamen, ſi ſit circa qualitates ſubſtantiales.*

VIII. *Quandonam eleemoſyna data pauperi ficto ab hoc reſtituenda?*

IX. *In matrimonio, & profeſſione Religioſa, quæ ſtatum fixum continent, contractus non irritatur per errorem circa qualitates, niſi expreſſe excipiantur.*

X. *Contractus bonæ fidei jure poſitivo dumtaxat, non jure naturali ſunt irriti, quando dolus dat cauſam contractui.*

I. QUæſtio procedit tam de errore circa ſubſtantialia contractus, quam circa accidentalia; tum de invincibili, tum etiam de vincibili.

Dico primo; Error invincibilis antecedens, ſeu qui dat cauſam contractui, ſi ſit circa ſubſtantialia contractus, reddit illum jure naturæ irritum: ut ſi invincibiliter emas vitrum pro adamante, aut ducas Bertam pro Thereſia. Ita communiter apud San. l. 3. d. 18. Leſſ. Filliuc. Ratio eſt, quia deficiente conſenſu contractus eſt nullus jure naturæ: atqui poſito tali errore deficit conſenſus. ergo contractus eſt jure naturæ irritus. Minor patet, quia nihil eſt tam contrarium conſenſui, quam error, videlicet circa ſubſtantialia rei, ex lege *ſi per errorem de Juriſd. omnium judicum*; & errantis nullus eſt conſenſus, neque voluntas, ex lege *Non idcirco*, c. *de juris, & facti ignorantia*.

II. Dico ſecundo: Error antecedens dans cauſam contractui, quamvis ſit vincibilis, adhuc irritat contractum jure naturæ. Ita communius contra Med. Leſſ., & alios apud Sanch. l. 7. d. 19. n. 20., putantes, Ignorantiam craſſiſſimam conditionis ſervilis non irritare contractum matrimonialem; & contra Nav. & Sylveſt. apud Sanch. l. 10. d. 9. n. 19. docentes profeſſionem irritari ab errore invincibili, non tamen a vincibili, fatuo, & craſſiſſimo; & contra ipſum Sanch. l. 4. c. 2. docentem, errorem vincibilem circa ſubſtantiam, vel cauſam finalem voti non irritare votum.

Ratio noſtræ concluſionis eſt, quia etiam error vincibilis, & craſſus tollit conſenſum directum in contractum; ergo etiam talis error irritat contractum. Unde Sanch. l. 7. d. 18. probat, Matrimonium eſſe nullum, ſi quis putans ex errore craſſo ducere Bertam contrahat cum alia perſona.

III. Dices: Error vincibilis non cauſat involuntarium, cum non excuſet a culpa tranſgreſſorem præcepti: ergo neque reddit contractum involuntarium, & irritum, ſed voluntarium, licet indirecte, & in cauſa. Quare ſicut voluntarium indirectum ſatis eſt ad culpam contrahendam (ut ſi quis ex errore vincibili non jejunat tempore debito, aut ſi quis prævidens, ſe patraturum homicidium in ebrietate velit inebriari) ita ſatis eſt ad valorem contractuum voluntarium etiam indirectum.

Reſpondeo, errorem vincibilem irritare contractus, quia licet includat voluntarium indirectum, excludit tamen voluntarium directum, quod unice requiritur ad valorem contractuum: Quis enim dixerit, contrahi valide matrimonium ab ebrio, qui prævidens ſe in ebrietate contracturum matrimonium ſe inebriet; & deinde oretenus contrahat?

Ideo ad culpam contrahendam ſatis eſt voluntarium indirectum, quia, ut notat Suarez l. 1. de Voto cap. 10. & Sanch. l. 1. d. 8. n. 20., cum homo teneatur vitare culpam, eo ipſo ac prævidet ex aliqua actione, puta ex ebrietate, ſequi aliquod malum, v. g. homicidium, & non curat illud vitare, cum poſſit, cenſetur indirecte & virtualiter illud velle; Unde reus eſt homicidii: At contrahens non tenetur contractum vitare, aut ponere; unde voluntas adhibendi cauſam contractus non eſt virtualis voluntas ipſius contractus: Sicut nec Deus dicitur velle peccatum creaturæ, volendo cauſam liberam peccati, quia non tenetur illud impedire; Nec qui prævidet ſpirituum commotionem in adminiſtrando Sacramento Pœnitentiæ, aut conſpurcationem in ſomnis, dicitur illam virtualiter velle, quando non tenetur tollere ejus cauſam.

Sed diſparitas ulterior, quare ad valorem contractus non ſufficiat Voluntarium Indirectum, ſeu in Cauſa (puta in omiſſione voluntaria ſciendi, qua conſtituitur error vincibilis) ex Suar. t. 2. de Relig. lib. 1. de Voto cap. 10. n. 8. & tom. 3. lib. 6. cap. 5. eſt, quia ad contrahendam obligationem ex contractu non ſufficit ponere materialiter verba obligatoria, ſed requiritur etiam formalis voluntas promittendi; Sicut non ſatis eſt ad obligationem voti, ut quis prævidens ſe in ſomnis nuncupaturum votum, velit dormire, ſed debent ea verba procedere formaliter a voluntate directa ſe obligandi, & ideo voluntarium indirectum, & in cauſa non ſatis eſt ad contrahendum; & conſequenter error vincibilis circa ſubſtantialia contractus illum irritat jure naturæ; ut ſi quis matrimonium contrahat cum Berta, ex errore vincibili, quod ſit Thereſia: Idemque dicas de Profeſſione Religioſa, de Voto, ac de aliis contractibus.

IV. Confirmatur, quia ad culpam contrahendam ſatis eſt, ut actus voluntatis comparetur ad actum peccaminoſum, tanquam actus ad ſuum objectum; unde peccat qui vult malum, puta homicidium, etiamſi illud non cauſet: At in contractibus actus voluntatis comparatur ad contractum, ſeu ad obligationem ex contractu ineundam, tanquam principium, & cauſa ad ſuum effectum; & ideo ad peccandum ſufficit involuntarium indirectum, & in cauſa, non tamen ad contrahendum: Sicut nec in adminiſtratione Sacramenti ſufficit voluntarium in cauſa, quia pariter miniſter Sacramenti eſt cauſa effectus illius.

V. Illa intentio virtualis ſufficit tam ad Sacramentum conficiendum, quam ad contrahendum, quæ procedit ab intentione actuali perſeverante aliquatenus in ſuo effectu; ut cum quis procedit ad celebrandum, vel ad contrahendum matrimonium, & dum profert verba ſacramentalia, diſtrahitur, quia ſcilicet hujuſmodi verba procedunt ex illa intentione præterita; Contra vero ſi quis prævidens ſe in ſomnis eadem verba ſacramentalia prolaturum, & velit dormire, nec Sacramentum conficit, nec contrahit matrimonium, quia voluntas utriuſque eſt tantum in cauſa.

VI. Dico III. Error, ſeu dolus, ſive ſit antecedens, & det cauſam contractui, ſive ſit comitans, & incidat in contractum, ſive ſit invincibilis, ſive vincibilis, ſi verſetur circa accidentalia, tunc contractus non eſt irritus jure naturali. Ita Molina, Bonacina, Leſſius c. 17. n. 29. Sanchez l. 1. d. 64. contra Medinam, & Conradum.

Probatur, quia licet quilibet error cauſet involuntarium, cum nil ſit volitum, quin præcognitum; at error, qui non eſt circa ſubſtantialia contractus, ſed circa accidentalia, non reddit actum involuntarium ſimpliciter,

&

& quoad eſſentialia, ſed ſolum ſecundum quid, & quoad ejus qualitates: Atqui actus, qui eſt voluntarius ſimpliciter, & quoad eſſentialia contractus, eſto ſit involuntarius ſecundum quid, & quoad ejus qualitates, non reddit contractum nullum; ergo contractus cum tali errore celebratus non eſt jure naturæ irritus. Minor patet, tum quia metus dans cauſam contractui non reddit illum jure naturæ nullum, ut docent communiter, quia pariter metus tollit ſolum voluntarium ſecundum quid, non ſimpliciter; Tum etiam quia, ſi error circa accidentalia contractus dans cauſam contractui redderet actum ſimpliciter involuntarium, & nullum, ſequeretur, quod contractus matrimonialis cum tali errore celebratus eſſet irritus; Quod tamen nemo dixerit; etenim ſi quis ideo Bertam ducat, quia putat divitem, ac virginem, & deinde eas dotes non deprehendat, adhuc matrimonium eſt validum: Dummodo tamen qualitas illa, in qua erratur, non ponatur in contractu per modum conditionis; nam in tali caſu conſenſus conditionatus non purificata conditione non evadit abſolutus, unde matrimonium eſt nullum; & ideo debet expreſſe talis conditio vel actualiter, vel virtualiter in contractu apponi, ut habeat vim conditionis; ita tamen, ut ſi ea ſolum apponatur in mente contrahentis in foro tantum interno non reſultet obligatio ex illo contractu; ſi vero apponatur verbis, ut probari poſſit, ne in foro quidem externo ea obligatio reſultet.

Hoc etiam dicendum in adminiſtratione Sacramentorum, ſi quis erret circa accidentalia: v. g. ſi quis conferat Baptiſmum, abſolutionem, vel Ordines &c. huic perſonæ præſenti; quia putat eſſe Petrum, vel quia putat eſſe Amicum; cum tamen ſit Cajus non Amicus, tunc error hic non invalidat Sacramentum, niſi expreſſe ſub ea conditione conferatur; quia ſcilicet error Perſonæ ſolum in Sacramento Matrimonii eſt error ſubſtantialis; error autem accidentalis, cum non tollat voluntarium ſimpliciter, non irritat Sacramentum, nec contractum.

VII. Dices: Si quis voveat Peregrinationem Romanam ex errore, quod putet Romam eſſe propinquam, quæ tamen ſit diſtantiſſima, votum eſt nullum, ut docent communiter cum Sanchez lib. 1. c. 2., eo quod error videatur eſſe circa accidentalia; ergo error circa qualitates dans cauſam contractui univerſim contractum irritat. Propterea ſi quis ficta paupertate eleemoſynas extorqueat, non acquirit earum dominium ex defectu conſenſus in conferente, qui cognita fraude eleemoſynam non eſſet daturus. Denique omnes contractus bonæ fidei, ſi fiant ex dolo dante cauſam iiſdem, ſunt ipſo jure nulli, ex lege, *Et eleganter*, *ff. de dolo*, & quidem ex defectu libertatis, & conſenſus, ut dicitur ibidem; ergo idem dicendum in omnibus contractibus.

Reſpondeo, errorem voti in tali caſu eſſe circa qualitates ſubſtantiales, & ideo eſſe irritum votum; error enim circa qualitates ſubſtantiales redundat in ſubſtantiam contractus, ut notavimus articulo primo, quando ſcilicet valde notabiliter res immutatur relate ad voluntatem contrahentis; ut accidit in caſu; nam peregrinatio ſuſcipitur ad labores perferendos propter Deum; ſi ergo magna deprehenditur diverſitas laborum, diverſa conſtituitur ſubſtantia voti, unde votum eſt irritum; quia ſcilicet ſubintelligitur virtualiter illa conditionalis, Niſi ſit magna diverſitas laborum perferendorum ab ea, quæ apparet.

VIII. Ad id, quod additur: Si motivum eleemoſynæ finale ſit paupertas, certe deficiente paupertate donatio eſt

E 2 nul-

nulla; quia talis error, cum ſit circa motivum intrinſecum, & finale, eſt circa ſubſtantiam contractus; ſi vero motivum eleemoſynæ finale eſſet amicitia, paupertas vero eſſet motivum impulſivum, & extrinſecum, tunc donatio eſſet valida, quia error eſſet circa accidentalia contractus, ut notat Vaſquez 1. 2. d. 30.

IX. Solum in Matrimonio, & Profeſſione Religioſa, quæ continent ſtatum fixum, quem oportet ſuſcipere propter ejus finem, & motivum intrinſecum, quilibet error cenſetur pertinere ad accidentalia (niſi expreſſe habeatur contraria voluntas) & ideo univerſim Matrimonium, & Profeſſio Religioſa cenſetur valida petito quovis errore non pertinente aperte ad ſubſtantiam contractus: In reliquis vero contractibus ſæpe dubitatur, Num error ſit circa motivum finale, & quoad ſubſtantialia, an vero circa impulſivum, & quoad accidentalia? In quo caſu id judicandum ex affectu, & diſpoſitione contrahentis, ex quantitate, vel qualitate rei per contractum tradendæ, & ex aliis circumſtantiis: Quod ſi adhuc dubium perſeveret, diximus motivum cenſendum eſſe impulſivum, non finale, quia ſtandum pro valore actus, qui eſt in poſſeſſione.

X. Ad ultimum, id deciditur jure poſitivo, nos vero hic loquimur de jure naturali, & dicimus, contractum cum errore circa accidentalia valere jure naturæ, eſto jure poſitivo poſſit eſſe irritus. Unde objectio retorquetur; nam ſi ibi deciditur contractus bonæ fidei tantum eſſe ipſo jure irritos, ſi dolus det cauſam contractui, non vero contractus ſtricti juris; ergo jure naturali omnes contractus ſunt validi, dummodo dolus non ſit circa ſubſtantiam, quia ſcilicet ſubintelligitur conditio non contrahendi, ſi in ſubſtantialibus erretur.

ARTICULUS III.

Ex præcitata doctrina reſolvuntur plurimæ difficultates.

I. Error perſonæ, ſicut in matrimonio, ita in donatione &c. eſt error circa ſubſtantialia irritans contractum.

II. Promiſſio gemmæ, quæ putatur vitrum, quamvis juramento firmata, eſt nulla.

III. Collatio Beneficii facta per errorem circa doctrinam, paupertatem &c. valida eſt; ſecus vero, ſi fiat per errorem circa lauream Doctoralem in beneficiario requiſitam.

IV. Quandonam collatio Beneficii facta a Pontifice per errorem circa accidentalia eſt invalida?

V. Num votum de ingredienda Religione obliget, ſi non ſubſiſtat, aut ceſſet cauſa talis voti, puta paupertas? Et quid in dubio, an talis cauſa fuerit finalis.

VI. Quandonam eſt invalidum votum factum per errorem circa circumſtantiam, quæ ſi fuiſſet præviſa, votum non fuiſſet nuncupatum?

VII. Error circa cauſam finalem irritat votum ſimplex, & ſponſalia, non tamen profeſſionem Religioſam, & Matrimonium.

VIII. Sitne valida eleemoſynæ collatio facta ſimulanti ægritudinem?

IX. Si erigatur Hoſpitale, aut dos conſtituatur, v. gr. pro Germanis, aut pro Virginibus, num teneatur ad reſtitutionem, qui has qualitates ſimulat? Et cuinam facienda iſthæc reſtitutio?

I. SEquitur ex dictis primo, errorem Perſonæ in contractibus onerosis non irritare contractum, ſecus vero in contractibus lucrativis, puta in donatione, promiſſione &c. Ratio eſt, quia ille error eſt circa acciden-

dentalia contractus, hic vero circa ſubſtantialia; eo modo, quo in matrimonio error perſonæ eſt circa ſubſtantialia, non vero in aliis Sacramentis. Quamvis autem in hoc omnes conveniant, quod donatio ſit nulla, quando fit Petro, ſi putetur eſſe Paulus, nihilominus dubitatur a Doctoribus, an ſit pariter nulla donatio, quando fit Petro diviti, aut extraneo, ſi per errorem putetur eſſe pauper, aut conſanguineus? Putant eſſe validam Salas 1. 2. tr. 3. d. 4., & Conink de Sacramentis d. 37. dub. 1., quia error hic videtur eſſe circa accidentalia, ut in contractu Matrimonii. Sed verius cum Vaſq. c. 3. de Eleemoſyna dubio ultimo diſtinguendum. Si paupertas, aut conſanguinitas ſit motivum finale donationis, error contractum invalidat; ſecus vero ſi ſolum ſit motivum impulſivum. In contractu Matrimoniali ſemper motivum finale eſt bonum ipſum matrimonii, ut diximus, non vero dotes Bertæ, niſi id exprimatur; & ideo in Matrimonio ſemper error hic eſt circa accidentalia, non tamen in donatione.

II. Sequitur II., quod ſi vendatur gemma, quæ putetur vitrum, contractus jure naturæ ſit nullus, cum error ſit circa ſubſtantialia; ſecus vero, ſi vendatur Petro, qui putatur amicus, cum revera ſit inimicus: Et eodem modo promiſſio gemmæ, quæ putatur vitrum, eſt nulla, etiamſi ſit juramento firmata.

III. Sequitur III., Quandonam collatio beneficii per errorem facta ſit invalida? Si quis enim fingat paupertatem, doctrinam, ſanctitatem &c. eaque de cauſa beneficium obtineat, valida eſt collatio, quia hujuſmodi error eſt circa accidentalia, non circa cauſam finalem, quæ eſt idoneitas Clerici; contra vero invalida eſt collatio, ſi quis fingat, ſe eſſe Doctorem Theologiæ, vel Canonum, & ad tale beneficium requiratur laurea doctoralis; Idque verum eſt, ſive Epiſcopus decipiatur a ſe, ſive ab ipſo Beneficiario, ſive ab alio, ut docent Azor. Vaſq. contra Alenſem; quia eadem ratio ſemper militat, quod error ſit circa cauſam finalem. Pariter, ſi quis in concurſu ad obtinendum beneficium curatum fingat doctrinam, eaque de cauſa ipſi tanquam digniori beneficium conferatur, collatio eſt nulla; quia pariter error eſt circa ſubſtantialia, & circa motivum finale, quod eſt major dignitas; cum ex Trid. ſeſſ. 14. cap. 18. ejuſmodi beneficia debeantur dignioribus.

IV. Adde; Si collatio Beneficii ſimpliciter fit Clerico ſimulanti doctrinam, ob doctrinam ſimulatam collatio eſt valida, ſi fiat ab Epiſcopo; quia doctrina eſt motivum impulſivum; Et idoneitas eſt motivum finale: Contra vero ſi fiat a Pontifice ad petitionem ipſius Clerici impetrantis, qui falſo dixit, ſe eſſe Doctorem, vel nobilem, collatio erit invalida, ſi id expoſitum fuit pro cauſa unica talis petitionis. Ratio eſt, quia reſcripta Pontificis ſemper habent tacitam illam conditionem, ſi preces veritate nitantur, *ex cap. 2. de reſcript.* Eodem modo, ſi quis petat ſecundum beneficium, non facta mentione de priori, collatio facta ab Epiſcopo eſt valida *Ex Clementina 2. de Officio Ordinariorum* (idemque docent communiter Doctores, ſi in ſupplicatione non fuit expreſſus verus valor beneficii) quia qualitates Beneficiariorum ſuæ Diœceſis præſumuntur cognitæ ab Epiſcopo, qui ex Tridentino ſeſſ. 24. c. 3. tenetur ſingulis annis Diœceſim viſitare: Contra vero, ſi collatio hæc fiat a Pontifice, eſt nulla, & ſubreptitia ex cap. *Si motu proprio de Præbendis*; nihilominus ſi non fieret mentio prioris beneficii, hunc defectum ſubreptionis ſuppleret clauſula illa *Motu proprio*, ſi in conceſſio-

ne beneficii poſterioris ea adderetur a Pontifice; at non ſuppleret ea clauſula talem defectum, ſi quis falſo exprimeret, ſe non eſſe beneficiarium. Præterea nec vitiatur collatio beneficii facta a Pontifice, ſi in modico non exprimatur verus valor illius, quia modicum, & nihil in jure æquiparantur, ut notat Molina d. 81. ex cap. *De Multa de Præbendis*.

V. Sequitur IV., quid dicendum, An teneatur Voto de Religione ingredienda, qui ad illud nuncupandum inducitur, quia per errorem credit, ſe eſſe deſtitutum re familiari, cum tamen re vera ſit dives, vel ſi ceſſet paupertas, ante quam Religionem ingrediatur?

Antoninus, & Oſtienſis apud Meroll. d. 2. n. 772. putant, teneri ad Religionis ingreſſum, etiamſi ceſſaverit cauſa voti. Negant aliqui, quos videtur ſequi Molina d. 209., putantes, errorem cauſæ, quæ induxit ad promittendum, regulariter annullare promiſſionem, quia præſumendum eſt non eſſe promittentis animum velle ſe obligare ea cauſa non ſubſiſtente. Sed cum Suar. l. 4. de voto cap. 18. diſtinguendum: error enim ſolius cauſæ finalis extinguit votum, non vero error cauſæ impulſivæ; ceſſante enim cauſa finali deficit intentio voventis, quia deficit proprium, & formale motivum illius: In caſu autem noſtro non videtur ceſſare cauſa finalis voti, quæ eſt bonum ipſius Religionis, & ideo votum obligat. In dubio tamen, num paupertas in tali caſu eſſet cauſa finalis? præſumi debet, eſſe impulſivam, atque adeo obligationem voti non ceſſare; tum quia in omni voto finalis cauſa illius videtur eſſe Dei cultus; tum etiam quia poſſeſſio ſtat pro voto, & in dubio melior eſt poſſidentis conditio, ut notat Sanchez lib. 10. diſp. 9. Et idem dicas, ſi dubitetur, an circumſtantiæ, quæ ſuperveniunt voto, notabiliter varient rem promiſſam?

VI. Ubi diligenter notandum, non irritari votum ex ignorantia alicujus circumſtantiæ, quæ ſi eſſet prævifa, votum non fuiſſet emiſſum; nam ſi hoc eſſet, fere nullus contractus ſubſiſteret; quia fere ſemper ea de novo accidunt contractui, quæ ſi fuiſſent prævifa, contractus non fuiſſet factus. Quare dicendum cum Sanchez loco laudato n. 15., tunc votum irritari, quando ex vi volitionis vovendi, non vero ex vi aliorum actuum, vel habituum voventis, non fuiſſet emiſſum votum errore deprehenſo: E. gr. ſi quis vovet dare eleemoſynam Petro, qui putatur pauper, & probus, cum tamen ſit dives, & fur, ex vi volitionis vovendi eleemoſynam non fuiſſet hujuſmodi votum emiſſum deprehenſo errore, quod Petrus ſit pauper, quia ſola paupertas, non vero probitas continetur in objecto volito per talem promiſſionem. At ſi deprehendatur, quod non ſit probus, ſed ſit fur, ſolum ex vi aliorum actuum, vel habituum voventis, quibus odio habet fures, non fuiſſet data eleemoſyna, nec votum emiſſum fuiſſet; & ideo ſi Petrus ſit pauper, & fur, adhuc votum eſt validum, ſecus vero ſi ſit probus, ſed dives.

VII. Votum tamen ſolemne Religionis nunquam eſt irritum; ſicut nec eſt irritum Matrimonium, niſi quando error eſt circa ſubſtantialia contractus, (ut docent communiter cum Sanch. lib. 10. de Matrim. diſp. 9. n. 20.) quamvis error ſit circa cauſam finalem. Diſparitas autem, quare error circa cauſam finalem irritet votum ſimplex, & Sponſalia, non tamen irritet votum ſolemne, & matrimonium, eſt, quia quando voluntas eligit ſtatum fixum, & permanentem (ſicut eſt profeſſio Religioſa, & Matrimonium) eligit illum ſecundum modum congruentem tali ſtatui, atque adeo independenter ab aliis rebus, præter ea, quæ ſunt

de

de ipſius ſtatus ſubſtantia.

VIII. Sequitur V. reſolutio illius quęſtionis, ſit ne valida donatio eleemoſynæ facta ſimulanti paupertatem, vel ægritudinem; Putant eſſe validam Cajet., Sot., Laym. l. 3. tract. 4. ſect. 5. c. 5., quia cauſa finalis dandi eleemoſynam non ceſſat; ea enim videtur eſſe non paupertas, ſed charitas Dei, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos. Suar. tamen l. 4. de voto c. 18. Azor. Conink, de Sacramentis d. 31. docent eſſe invalidam, atque adeo eleemoſynam reſtituendam eſſe, quia quamvis actus ille, quo pauperi ſuccurrimus, ſit a charitate Dei imperatus, elicitur tamen a virtute miſericordiæ, quæ reſpicit eſſentialiter miſeriam pauperis ſublevandam, unde ceſſante paupertate ceſſat cauſa finalis; & ſic donatio eſt nulla.

Alii denique cum Molina d. 210. Leſſ. c. 18. n. 130., & Rebello verius diſtinguunt juxta ſuperius dicta, quod ſi dans eleemoſynam deprehenſis divitiis Patris voluiſſet donationem eſſe nullam, tunc donatio eſt invalida: Secus vero ſi deprehenſis divitiis, ſolum non facta fuiſſet eleemoſyna, non vero voluiſſet ille invalidam eſſe largitionem: Juxta quam ſententiam excuſantur a reſtitutione, qui ob fictam cauſam accipiunt eleemoſynas parvas; quia ſcilicet animus donantis ſolet eſſe, quod valida ſit donatio, non obſtante fictione, poſito quod parvam illam eleemoſynam contulit; quandoquidem idem eſt meritum apud Deum erogantis ſtipem, ſive verus ſit pauper, qui accipit, ſive putatus: Non excuſantur tamen a reſtitutione, qui ficta paupertate magnas eleemoſynas accipiunt, quia cauſa finalis iſtarum eſt ſola paupertas ſublevanda.

IX. Sequitur ultimo reſolutio alterius quæſtionis, An quando quis erigit v. gr. hoſpitale pro Germanis, aut conſtituit dotem pro Virginibus &c. teneatur ad reſtitutionem, qui fingit ſe eſſe Germanum, aut ſe eſſe Virginem, ut poſſit frui iis bonis? Videtur, quod non, quia error eſt circa qualitatem: Sed dicendum teneri cum Azor. l. 1. c. 18., & aliis communiter; quia talis error circa qualitates redundat in ſubſtantiam; etenim reditus illi conſtituti ſunt ad Germanos ſuſtentandos, & ad Virgines dotandas; Unde error eſt circa ſubſtantialia donationis.

Cui tamen facienda ſit hujuſmodi reſtitutio? diſſidium eſt apud Doctores: Sotus, Molina, Leſſius, Bonacina putant faciendam eſſe danti, quia cum donatio ſit invalida, remanet dominium apud Donantem, Cajetanus, & uterque Navarr. putant, faciendam eſſe aliis pauperibus, quia donans abdicavit a ſe dominium; Vaſquez cap. 3. de Eleemoſyna dubio ultimo cenſet ad arbitrium recipientis poſſe reſtitutionem fieri, vel danti, vel aliis pauperibus, ob utriuſque illius ſententiæ probabilitatem.

ARTICULUS IV.

An dolus, vel Error Antecedens dans cauſam Contractui illum irritet ſaltem jure poſitivo?

I. Nullo jure irritatur Contractus, ſi dolus, & error ſit circa accidentalia, & non proveniat ab aliquo ex contrahentibus doli participe. Debet tamen contractus ad æqualitatem reduci.

II. Si res ſit integra, non tenetur deceptus ſtare Contractui.

III. Qui ſponſalia contraxit cum Berta, quam falſo putat eſſe divitem, num poſſit errore detecto reſilire?

IV. Contractus per dolum alterius Contrahentis celebrati jure poſitivo videntur validi, licet ad arbitrium dece-

decepti poſſint reſcindi, ſi ſint reſcindibiles.

V. Diluuntur objecta.

VI. Oppoſita ſententia ſuam habet probabilitatem.

I. Certum eſt, errorem, vel dolum, qui non provenit ab uno contrahente doli participe cum injuria alterius, non tollere conſenſum ſubſtantialem, quando eſt circa accidentalia contractui; nec ullo jure hujuſmodi contractus irritari, eſto dolus dederit cauſam contractui; ut communiter docent cum Laym., Leſſ. Bonac. Solum admittit Sanch. l. 1. diſp. 64., quod ſecundum juris æquitatem poſſint irritari. Molina vero diſp. 352. notat, quod ſi in contractu fuerit ratione doli aliqua inæqualitas, debeat ad æqualitatem reduci; ut ſi quid emptum fuit minus juſto pretio, debet uſque ad pretium juſtum, ſaltem infimum, ſuppleri *ex l. 13. ff. de Actionibus empti*.

Quod ſi dolus provenerit ab aliquo tertio, tunc ille tenetur reſtituere decepto quicquid datum fuiſſet ab emptore, etiam ultra pretium infimum; quia totius iſtius jacturæ fuit cauſa injuſta per dolum.

II. Denique Leſſ. cap. 17. n. 33. advertit, quod ſi res ſit integra, non teneatur in conſcientia deceptus ſtare contractui; quia promiſſio, cum ſit quædam lex privata, non obligat ultra promittentis intentionem; Nemo autem promittens intendit ſe obligare, niſi ſubſiſtat cauſa, propter quam promittit: ergo interveniente dolo, deceptus non tenetur ſtare contractui.

III. Hinc communiter docent, quod ſi quis contrahat Sponſalia de futuro cum Berta, quia per errorem putat illam eſſe divitem, aut nobilem, poterit errore detecto reſilire, & ſponſalia diſſolvere, ſi ea non eſſet alias contracturus: Et quamvis putet Leſſ., deceptum in hoc caſu debere compenſare damnum, quod alteri obveniret ex non adimpletione contractus; at verius Merol. docet non teneri, ſi error fuerit invincibilis, aut venialiter ſolum vincibilis; ſed ſolum quando fuit graviter vincibilis; quia tunc damnum provenit alteri contrahenti ex culpa gravi trahente onus reſtitutionis. Quando vero res non eſt integra, qui tali contractu per dolum celebrato aliquid conſecutus eſt, non tenetur ad reſtitutionem, niſi contractus irritetur, quia nullam injuriam intulit. Si tamen error ſit circa ſubſtantiam contractus, puta donationis, tunc quia donatio jure naturali eſt irrita, datur onus reſtitutionis, juxta dicta articulo ſecundo.

IV. Difficultas tamen eſt, An quando dolus circa accidentalia dans cauſam contractui provenit ab altero contrahente, tunc contractus jure poſitivo ſit irritus? Quod ad praxim deſervit, ut mox dicemus.

Sanchez lib. 1. d. 64., Molina, Bonacina, Salas putant, contractus bonæ fidei, ut emptio, Locatio, commodatum &c. eſſe irritos jure poſitivo; Contractus vero ſtricti juris; ut promiſſio, donatio, emphiteuſis &c. eſſe irritandos, & conſequenter validos; ita ut exceptione doli mali elidi poſſint. Quod probant *ex l. Et eleganter ff. de dolo*, ubi dicitur nulla eſſe venditio, ſi in hoc ipſo, quod venderet, circumſcriptus eſt, hoc eſt dolo inductus eſt. Quia tamen hæc lex eſt tantum pro foro externo, & ſecundum conſcientiæ forum, & Jus canonicum nullum hac in re datur diſcrimen inter contractus bonæ fidei, & ſtricti Juris; ideo omnes omnino contractus, quibus dolus adhibitus ab altero contrahente, cenſentur à Molina d. 259. Sanch. l. 1. d. 64. Rebell., & aliis jure poſitivo irriti.

Dicen-

Dicendum tamen cum Leſſ. c. 17. n. 31. Laym. l. 3. tract. 4. c. 5. Conink, & aliis communius, omnes contractus per dolum alterius contrahentis celebratos eſſe validos, & jure poſitivo irritandos ad arbitrium ſolius decepti; quando tamen contractus reſcindi poteſt, non vero ſi ſit irreſcindibilis, ut Matrimonium, & profeſſio Religioſa.

Probatur, quia dolus, & error circa accidentalia non tollunt voluntarium ſimpliciter, ſed ſolum faciunt involuntarium ſecundum quid; ergo in caſu noſtro cum habeatur conſenſus ſubſtantialis, contractus ſunt validi, ut patet in contractu matrimonii, qui in omnium ſententia eſt validus. Quod autem ad arbitrium ſolius decepti poſſint irritari contractus reſcindibiles, conſtat, quia ſemper in contractibus cenſetur ineſſe ea tacita conditio, quod arbitrio decepti reſcindi poſſint, quando dolus alterius contrahentis induxit ad contrahendum.

V. Oppones ex Molina, Sanch., Rebell. legem laudatam, *Et eleganter*, ubi dicuntur irriti contractus bonæ fidei celebrati ex dolo alterius contrahentis; ſed in jure Canonico nullum eſt diſcrimen inter contractus bonæ fidei, & ſtricti juris: ergo jure poſitivo omnes hujuſmodi contractus ſunt irriti, non vero ſolum irritandi.

Confirmatur, quia ſi hujuſmodi contractus eſſent validi, ſequeretur, quod deceptus, quouſque errorem deprehendat, teneretur ad arbitrium deceptoris ſtare contractui, quod videtur abſonum; nam ex injuria irrogata proveniret illi actio, & jus adverſus deceptum.

Reſpondeo, eam legem non obſtare, tum quia ibi agitur de Minore per dolum decepto, ut ſervum venderet, cujus contractus erat nullus, quia abſque Judicis decreto, quod requirebatur ex lege, *Ex cauſæ cognitione ff. de Minoribus*, tum etiam quia hujuſmodi contractus vocantur irriti, per hoc quod deceptor nihil ſolidi juris ex eo acquirat, cum debeat ad arbitrium decepti reſcindi contractus: denique cum ſæpe in jure idem ſonet irritum, ac irritandum, dicendum hujuſmodi contractus eſſe tantum irritandos, non irritos.

Ad confirmationem dico, hujuſmodi jus, & actionem competere deceptori, non ex injuria illata, ſed ex mutuo, & ſubſtantiali conſenſu adhibito in contractu; ex injuria autem duo ſequuntur, & quod omne damnum reſarcire debeat deceptor, quouſque dolus ignoratur ab altero contrahente, & quod deprehenſo dolo debeat ad arbitrium decepti contractum reſcindere.

VI. Quia tamen oppoſita tot, tantorumque virorum ſententia (quod ſcilicet jure poſitivo ſint irriti hujuſmodi contractus) ſuam habet probabilitatem, ex ea pro praxi ſequitur, deceptorem non teneri in conſcientia ante Judicis ſententiam contractum implere, aut ratificare: Sicuti qui ficte contraxit, non tenetur ſaltem ſub mortali contractum ratificare, quando nullum ſecutum ſit incommodum, quod unice per ratificationem reparari poſſit; ut de matrimonio docet Sanchez l. 1. d. 11., & de aliis contractibus docet Leſſius: Nec tenetur profeſſionem ratificare, qui ficte profeſſus eſt, niſi forte per accidens ad ſcandalum vitandum.

Dices: Abſonum eſt, quod deceptus teneatur ſtare contractui, & deceptor nec teneatur contractui ſtare, nec illum ratificare; ergo tenetur ratificare.

Reſpondet Sanchez loco laudato, non teneri ad ratificandum; ſicut non tenetur ad profeſſionem Religioſam exterius ratificandam præciſo ſcandalo, qui ficte profeſſus eſt, quamvis Religio

gio ſe obligaverit ex parte ſua; ſed ſufficit, quod Religioſus conſenſum interius renovet, antequam Religio revocet conſenſum ſuum. Ratio eſt, quia ex hoc, quod deceptus ſe obligaverit, & teneatur contractui ſtare, quouſque illum putat validum, ſolum ſequeretur, quod deceptor teneatur ex juſtitia vitare, & compenſare quodvis damnum contrahentis; ergo non tenetur ratificare contractum, ſi aliter poteſt damnum reparare.

ARTICULUS ULTIMUS.

An Error Concomitans circa rei ſubſtantiam irritet contractum jure naturæ.

I. Videtur circumſcripto Matrimonio validus jure naturæ contractus celebratus cum errore concomitante, ſeu incidente in contractum; quippe qui deprehenſo errore adhuc celebraretur.

II. Communius tamen docent eſſe invalidum jure naturæ.

III. Doctores oppoſitum ſentientes, docenteſque jure ſaltem poſitivo eſſe validum, interpretandi ſunt de contractu celebrato per errorem concomitantem circa qualitates.

IV. Contractus jure naturæ nullus a lege extrinſeca ſolum validari poteſt quoad ejus effectum, non quoad ejus conſtitutiva.

V. Quid ſi dubitetur, Num contractus celebratus ſit cum errore antecedente, an cum concomitante?

I. Reliquum eſt, ut agamus de errore, ſeu dolo concomitante, quem Juriſtæ vocant dolum incidentem in contractum, quia non eſt cauſa contractus, quandoquidem etiam eo deprehenſo contractus fieret: Vaſquez 1. 2. d. 13. c. 4. n. 30., cum communi Juriſtarum docere videtur, quod contractus hic ſit validus; excepto Matrimonio, quia quamvis error, & ignorantia concomitans faciant actum non voluntarium, juxta ſuperius dicta; nihilominus cum hic contractus non ſit poſitive involuntarius, & alias deprehenſo errore etiam fieret, cenſeri debet validus propter voluntatem interpretativam, qua contractus fieret, ſi error non adeſſet.

II. Sed communiter cum Divo Thoma 1. 2. q. 6. a. 8., & Filliuc. tract. 25. c. 6. negant eſſe validum ea ducti ratione, qua communiter etiam docent cum Sanch. l. 7. d. 18. Matrimonialem contractum cum ignorantia concomitante celebratum eſſe nullum, puta ſi quis ducat Bertam, putans eſſe Tereſiam, eo tamen animo, ut etiam illam duceret, ſi ſciret eſſe Bertam. Ideo enim Matrimonium hoc cum Berta eſt invalidum, quia ad contractum matrimonialem requiritur voluntas, & conſenſus poſitivus, qui relate ad Bertam non datur; Cum ignorantia concomitans, licet non faciat actum poſitive involuntarium, non faciat tamen voluntarium poſitive. Et ratio ulterior eſt, quia in hoc caſu conſenſus eſt abſolutus relate ad Tereſiam, cum putet illam eſſe Tereſiam, relate vero ad Bertam præſentem conſenſus eſt conditionatus, quatenus ſi ſciret hanc eſſe Bertam, adhuc duceret; Conſenſus autem conditionatus conditione ſe tenente ex parte actus, quo quis dicit, contraherem cum Berta, ſi &c. nullam inducit obligationem, ut patet, quis enim dixerit aliquem teneri v. gr. voto, quod non emittit abſolute, ſed emitteret, ſi &c. ergo matrimonium hoc eſt invalidum. Hæc autem ratio æque militat pro aliis contractibus; ergo nullus contractus jure naturæ eſt validus, ſi cum errore, vel dolo concomitante celebretur.

III. Juriſtæ, qui in contrarium adducun-

ducuntur, docentes, jure ſaltem poſitivo contractum cum errore concomitante eſſe validum, intelligi debent de errore circa qualitates, non circa rei ſubſtantiam; Et eodem modo explicandus eſt Vaſquez laudatus; Nam ſi error ſit circa ſubſtantiam rei, aut circa qualitates ſubſtantiales, cum reddat contractum jure naturæ invalidum, fieri nequit, quod jure poſitivo hujuſmodi contractus evadat validus; Quomodo enim fieri poterit, quod contractus jure humano ſit validus, quando ei deſunt conſtitutiva eſſentialia contractus, ut eſt conſenſus abſolutus?

IV. Poteſt quidem a lege extrinſeca validari contractus relate ad ejus effectum, non relate ad ejus eſſentiam: Sicut enim poteſt Deus ſine conſenſu Caji, & Bertæ obligare illos ad ea omnia, ad quæ obligat contractus matrimonialis, ut notat D. Thomas 1. 2. q. 100. a. 8. ad 3., in quo caſu habetur effectus matrimonii, nempe vinculum indiſſolubile, abſque conſtitutivis eſſentialibus matrimonii; Ita poteſt lex humana efficere, ut poſito contractu cum ignorantia concomitante, obligetur contrahens, perinde ac ſi verum contractum poſuiſſet; quin tamen efficere poſſit, quod habeatur tunc contractus legitimus, deficientibus ejus conſtitutivis; cum ne divinitus quidem id fieri poſſit.

An autem jus humanum de facto ſtatuerit, quod contractus cum errore concomitante celebrati validi ſint quoad eorum effectum? dicendum cum Meroll. n. 568. probabilius nihil de hoc ſtatutum eſſe: Quod probatur ex leg. *In venditionibus*, *ff. de contrahenda emptione*, ubi dicitur error in ſubſtantia rei reddere venditionem nullam: Cum autem textus non loquatur expreſſe de errore tantum antecedente, dante cauſam contractui, intelligendus eſt de quocumque errore, ſive antecedente, ſive concomitante incidente in contractum, quia ubi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, *ex lege de pretio, ff. de public.*

V. Illud demum inquiri poſſet: In dubio, num contractus aliquis celebratus ſit cum errore antecedente, an cum concomitante, quid reſolvendum? Sanchez lib. 1. d. 65. putat id reſolvendum ex materiæ gravitate; nam ſi ea ſit ita notabilis, ut juxta prudentium æſtimationem notabilem mutationem efficiat, præſumendum eſt, quod ſi error deprehenderetur, contractus non fieret, atque adeo contractum fuiſſe factum ex errore antecedente dante cauſam contractui, & ideo eſſe invalidum; cum talis error ſit circa rei ſubſtantiam, ſeu circa qualitates ſubſtantiales: Secus vero, ſi gravem mutationem non efficiat. Quod ſi recurrat dubium, an gravem efficiat mutationem? tunc ſtandum pro valore contractus, qui ſtat in poſſeſſione; atque adeo dicendum factum eſſe cum errore tantum concomitante, qui ſcilicet ſit circa accidentalia rei, unde contractus ſit validus.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De Metu irritante Contractus, aut Vota ex defectu Voluntarii.

PLurima hic inquirenda: Et primo quidem, an metus gravis injuſte incuſſus ad contractum extorquendum irritet illum jure naturæ? Secundo, An ſaltem jure poſitivo irritet? Tertio, Utrum extorta metu levi in foro conſcientiæ reſtituenda ſint? Unde plurimarum quæſtionum reſolutio deſcendet. Eſſet etiam inquirendum, An contractus metu irriti juramento firmentur: ſed quoniam hac in re plura ſunt diſcutienda, quæſtionem ſeorſim inſtituemus. Sit igitur

ARTICULUS I.

An metus gravis injuſte incuſſus ad extorquendum contractum irritet illum jure naturæ?

I. Non irritatur contractus a metu gravi non injuſto.

II. Neque a metu injuſte incuſſo, ſed non ad extorquendum contractum; in quo caſu non eſt irritandus. Ex quo multa deducuntur.

III. Metus injuſte incuſſus ad contractum extorquendum videtur jure naturæ contractum irritare multis de cauſis.

IV. Saltem videtur id verum eſſe in contractibus lucrativis, qui debent eſſe magis voluntarii, quam oneroſi.

V. Sed communius docent, omnes hujuſmodi contractus eſſe jure naturæ validos, ita tamen, ut ad arbitrium metum paſſi reſcindi poſſint, dummodo ſint reſcindibiles. Quare etiam matrimonium meticuloſum, & profeſſio Religioſa jure naturæ ſunt valida, & ſolum jure poſitivo irritantur.

VI. Poteſt tamen metum paſſus accommodare ſe oppoſitæ ſententiæ, & nolle ſtare contractui tanquam invalido.

VII. Metus dicitur conſenſui contrarius, non quia illum deſtruit, ſed quia minuit.

VIII. Dominium, quod per contractus metu extortos transfertur, eſt debile.

IX. Cur nequit latro ea, quæ ſibi per metum promittuntur accipere? Et cur promittens non teneatur ea ſolvere, niſi promiſſio ſit jurata?

X. Votum ſimplex metu extortum ſolum jure poſitivo eſt irritum, non quidem ſcripto, ſed tradito; Non ſecus ac matrimonium fidelis cum infidele metu extortum.

XI. Pariter ſponſalia meticuloſa vel ſunt ſaltem indirecte irrita jure poſitivo per hoc, quod irritetur matrimonium, ad quod tendunt, vel ſunt irritanda.

I. CErtum eſt, quod ſi metus ſit juſtus, & proveniat ab intrinſeco, vel a cauſis naturalibus, non irritetur contractus: Aliter promiſſiones, vota, & juramenta in infirmitate periculoſa, aut in tempeſtate facta non valerent; quod nemo dixerit. Et ratio eſt, quia metus non tollit ſimpliciter voluntarium: Quando autem non eſt injuſtus, non irrogat injuriam; unde

de non eſt, cur contractus ſit irritus, aut irritandus.

II. Certum etiam eſt, neque irritari contractum a metu injuſto incuſſo, ſed non ad illum extorquendum: Etenim tunc homo non impellitur ad contrahendum ab alio, ſed a ſe ipſo, cum nemo exigat illum contractum, ſed voluntarie contrahens illum eligat ad evadendum malum imminens, etiamſi injurioſe comminatum: Imo in tali caſu nec eſt reſcindendus contractus, ut docent Salas, Rebell., Conink., Henriq. l. 11. c. 9. Ceſſat enim ratio, ob quam contractus reſcinduntur, videlicet ne detur anſa ad vim inferendam. Unde ſequitur primo, valere matrimonium damnati ad mortem propter homicidium, cui libertas offeratur, ſi ducat conſanguineam occiſi: Idque verum eſt, non ſolum ſi juſte, ſed etiam ſi injuſte damnatus ſit ad mortem; dummodo non ſit damnatus ad matrimonium extorquendum, ut docent Palaus, Bonacina, Valen., Sanch. l. 1. d. 12. Sequitur etiam, ut notat Henriq. loco laudato, & Sanch., quod ſi conſanguinei velint injuſte occidere repertum in ſtupro, & hic offerat matrimonium cum ſtuprata ad mortem evadendam, validum etiam ſit matrimonium, quia metus non tendit ad extorquendum matrimonium, ſed per accidens ſe habet ad illud. Idemque dicitur, ſi Gubernator obſeſſus offerat matrimonium cum filia obſidentis, ut obſidione liberetur; dummodo obſeſſio non fuerit ad extorquendum matrimonium.

III. Difficultas itaque eſt de metu injuſte incuſſo ad contractum extorquendum; Et quidem de metu gravi; nam ſi metus ſit levis, certum pariter eſt, contractus non eſſe irritos; immo nec irritandos in foro exteriori; cum pro metu levi non detur actio pro tali foro, ex leg. *Vani timoris*, *ff. de Regul. juris*; quamvis communiſſime doceant contra Medinam extorta metu etiam levi pro foro conſcientiæ eſſe reſtituenda, quod infra examinabimus.

Prima itaque ſententia docet cum Soto, Sayro, Salas, Molina diſp. 267. & 326. ad 2., hujuſmodi contractus jure naturæ eſſe irritos, atque adeo per illos dominium non transferri. Ratio eſt primo, quia Titius extorquens metu gravi conſenſum a Cajo, irrogat illi injuriam, & injuſtitiam; ergo juſtum non eſt, quod commodum ex hac iniquitate reportet; reportaret autem commodum, ſi contractus eſſet validus; quandoquidem obligaret ſibi Cajum coactum metu ad contrahendum: ergo contractus non eſt validus.

Secundo, quia contractus ſine conſenſu eſt jure naturæ nullus; atqui poſito metu deeſt conſenſus: nam in Reg. *Nihil conſenſui*, *ff. de regul. Jur.* dicitur, *Nihil conſenſui tam contrarium eſt, quam vis atque metus*; Et cap. *Cum locum de ſponſal.* dicitur: *Cum locum non habeat conſenſus, ubi metus, vel coactio intercedit*. Contractus itaque meticuloſus eſt nullus.

Tertio, acquiſita per hujuſmodi metum gravem in foro conſcientiæ reſtituenda ſunt, antequam per judicis ſententiam reſcindatur contractus; ut communiter docent apud Leſſ. c. 13. n. 21.; ergo ſignum eſt dominium non transferri; & conſequenter contractum eſſe invalidum.

Quarto, ſi metu injuſte incuſſo adigaris ad promittendum latroni centum, certe latro non poteſt ea accipere, & conſequenter, nec tu teneris ſolvere: ergo ſignum eſt, promiſſionem illam jure naturæ eſſe nullam.

Quinto, quia votum ſimplex extortum per metum gravem, juxta communem opinionem, & Eccleſiæ praxim eſt irritum, nec tamen irritatur jure poſitivo; nam textus, qui in contrarium adducitur cap. 1. *de his, quæ vi,*

ex Panorm., Sylveſt., & aliis non loquitur de voto ſimplici, ſed de profeſſione Religioſa: ergo eſt irritum jure naturali.

Demum, quia ſponſalia metu contracta ſunt nulla, ut communius docent cum Magiſtro in 4. diſt. 29., & tamen ex Leſſ. c. 17. n. 47. Conink., Palao, Henriq. non irritantur jure poſitivo; unde jure naturæ ſponſalia, & omnes contractus meticuloſi ſunt irriti.

IV. Secunda Sententia cum Vaſquez 1. 2. d. 21. Azor., Bonac., Dia. p. 3. tr. 5. reſ. 20. docet, contractus oneroſos eſſe jure naturæ validos, etiamſi metu gravi ad illos extorquendos ſint initi, non vero lucrativos, ut ſunt donatio, promiſſio, teſtamentum, legatum, precarium, commodatum. Ratio eſt, quia ad valorem contractus non ſolum requiritur conſenſus, qui abſolute metu non tollitur, ſed etiam juſtus titulus; atqui in contractibus lucrativis, ſi adſit metus, abeſt juſtus titulus; etenim donatio v. g. non eſt vera donatio, ſi fiat coacte; cum debeat ex affectu liberali prodire; unde majus voluntarium requiritur in contractibus lucrativis, quam in oneroſis, quia liberaliter diſponere de rebus ſuis, & ad id cogi metu, invicem pugnant; ergo contractus lucrativi metu extorti jure naturæ ſunt irriti.

Confirmatur, quia non alio ex capite reſtituenda ſunt, quæ uſurarie accipiuntur, niſi quia donentur invite, & coacte; ergo ratio inviti deſtruit naturam donationis.

V. Communior tamen, & verior ſententia docet cum Sanch. l. 4. d. 8. Leſſ. c. 17. n. 42. Conink., Palao, Layman., Henriq., omnes omnino contractus metu extortos eſſe validos, quamvis ad arbitrium metum paſſi reſcindi poſſint, ſi ſint reſcindibiles. Probatur primo a pari: Communiter docent ex *cap. majores de Baptiſmo*, Sacramenta metu recepta eſſe valida (excepto matrimonio, quod jure poſitivo irritatur) ergo etiam ſunt validi contractus metu extorti. Secundo, quia communiſſime docent contra Rebell. 2. par. l. 1. q. 5., metum levem non irritare contractum; immo nec in foro externo admittitur actio, aut exceptio metus levis, ex lege *Vani timoris*, *ff. de regulis juris*; & tamen etiam per metum levem fit injuria contrahenti, & datur onus reſtitutionis; Quare nec metus gravis irritabit contractum jure naturæ, quamvis contineat injuſtitiam, & trahat onus reſtitutionis. Tertio a priori, quia ad valorem contractus duo requiruntur, nimirum conſenſus, & titulus legitimus, videlicet dati, & accepti, donati, promiſſi &c., atqui metus non tollit conſenſum voluntarium ſufficientem ad valorem contractus, quod nemo negat; nec tollit legitimum titulum v. g. donationis; quia donatio, quamvis ſit coacta, adhuc vera, & voluntaria donatio eſt, & quidem liberalis, nec oneroſa; nam coactio non opponitur liberalitati, ſed libertati; ergo habentur ea, quæ ad valorem contractus requiruntur. In tantum quæ uſurarie accipiuntur reſtituenda ſunt, nec valide ſunt donata, quia ea non traduntur titulo donationis, ſed in pretium mutui; quod tamen non eſt dignum pretio; & ideo invalide dantur deficiente juſto titulo.

Neque dicas, non haberi in caſu noſtro titulum juſtum, cum donatio extorta metu injuſte incuſſo ſit donatio continens injuſtitiam. Nam contra eſt, quia licet donatio iſta injuſtitiam contineat ex parte incutientis metum, adhuc ipſa eſt titulus juſtus, & legitimus, quo dominium transferatur, cum ſit titulus, cui jus non reſiſtit ipſum annullando: Et per hæc patet ad rationes pro ſecunda ſententia.

VI. Ad rationes pro prima ſententia reſpondetur: Ad primam, cum conſenſus metu extortus ſit ſimpliciter vo-

voluntarius, non eſt mirum, quod metum paſſus jure naturæ teneatur ſtare contractui irreſcindibili, ut eſt Matrimonium, & Profeſſio Religioſa, quamvis jure poſitivo rationabiliter hæc ſint irrita: Si vero contractus ſit reſcindibilis, nullum incommodum ſentit metum paſſus ex validitate contractus, quia ad ſui arbitrium poteſt illum reſcindere. Præterquamquod incutiens metum tenetur ſemper damnum compenſare. Quia tamen oppoſita ſententia docens hujuſmodi contractus eſſe jure naturæ irritos, ſuam habet probabilitatem tam ab intrinſeco, quam ab extrinſeco, ideo poterit etiam paſſus metum huic ſententiæ ſe accommodare, & nolle ſtare contractui metu extorto, tanquam invalido.

VII. Ad ſecundam negatur minor. Metus dicitur contrarius conſenſui, quia minuit voluntarium, ac liberum, non quia tollit ſimpliciter liberum conſenſum.

VIII. Ad tertiam, falſum eſt non transferri dominium per contractus metu extortos, poſito quod ſint validi: Dominium tamen, quod transfertur, eſt debile, eo quod metum incutiens ratione injuriæ irrogatæ teneatur rem ad priſtinum ſtatum reducere, & damna compenſare. Hinc in leg. *Metum, ff. de eo, quod metus cauſa* dicitur a metum paſſo haberi actio in rem, eo quod res ſit in bonis ſuis; non quia revera habeat ille ejus rei dominium poſt contractum, ſed quia perinde ſe habeat, ac ſi haberet ejus rei dominium, per hoc quod habeat actionem in perſonam, & in rem, & debeat ab incutiente metum injuſte ea res reſtitui.

IX. Ad quartam dicendum, latronem non poſſe accipere centum promiſſa per metum injuſtum, quia tenetur ea reſtituere ob injuriam irrogatam; hinc metum paſſus, quamvis ratione promiſſionis vero animo factæ, & non fictæ ad redimendam vexationem teneatur ea ſolvere; at quia poteſt damnum ſibi compenſare ob injuriam ſibi irrogatam, poteſt non ſolvere.

Neque dicas, quod debeat prius ſolvere, & poſtea per judicem repetere, aut ſi id commode non poſſit, per occultam compenſationem; Sicut facere debet, ſi promiſſioni addidiſſet juramentum. Nam ſi teneretur prius ſolvere, ac deinde repetere, non compenſaretur ſibi quodcunque damnum injuſte irrogatum per metum, quia hoc ipſum ſolvere, & repetere aliquid incommodum eſt, quod non compenſaretur. Quod ſi talis promiſſio ſit jurata, cum juramentum ſervandum ſit, quoties ſine culpa ſervari poteſt, & nulla habeatur culpa, ſi ſolvantur centum promiſſa latroni, ideo vi juramenti præſtiti obligatur jurans ad ea ſolvenda; ita tamen ut poſſit ea ſtatim repetere, aut per occultam compenſationem damnum ſibi injuſte illatum reparare. Idemque dicas, ſi cum juramento promittantur uſuræ mutuanti, quippe quæ ex titulo mutui non debentur.

Neque urgeas, quod promittens latroni centum teneretur ſimul, & non teneretur ea ſolvere; teneretur ratione promiſſionis validæ, non teneretur, quia poteſt ſibi damnum per injuriam illatum compenſare. Nam teneri ex uno capite ad aliquid præſtandum, & ex alio deobligari non pugnant; ut notat Palaus tom. 1 tract. 2. d. 1. puncto 8.; Nam ſi quis ex contractu Emptionis v. gr. debeat Petro centum, & Petrus ex alio contractu, puta Locationis, debeat eidem pariter centum, poterit ille ex titulo emptionis obligari ad ſolvendum centum, & ex titulo locationis deobligari, & ſic ſimpliciter non teneri, donec ſibi ſatisfiat.

X. Ad quintam, votum ſimplex metu

tu extortum jure naturæ validum eſt, ſed ut notat Franc. de Lugo qu. 10. n. 64. ex Sanch. lib. 4. Summæ cap. 3. n. 12. & lib. 4. de Matrim. diſp. 14. contra Suar. lib. 1. de Voto c. 8. eſt irritum jure poſitivo; non quidem ſcripto, ſed tradito, ſeu ex Eccleſiæ traditione, & conſuetudine habente vim legis; Sicut etiam dicitur de matrimonio fidelis cum infideli metu extorto.

XI. Ad ultimam, Sponſalia metu extorta jure naturæ ſunt etiam valida; ſunt tamen vel irritanda ad arbitrium metum paſſi, ut docent Leſſ. cap. 17. n. 47. Coninc., Henriq., Palaus, vel irrita Jure canonico, ex cap. *Ex literis, de Deſponſ. Impub.*, ut putat Sanchez l. 4. d. 19., vel indirecte irrita, quatenus irritatur matrimonium metu extortum, ad quod tendunt Sponſalia.

ARTICULUS II.

Utrum Contractus metu injuſto extorti ſint jure poſitivo irriti, an ſolum irritandi?

I. Plurimum ad praxim refert hujus quæſtionis reſolutio: etenim ſi ſunt irriti jure poſitivo, ſequitur, quod renuncians beneficium adhuc ad horas teneatur: quod ex ſponſalibus non oriatur impedimentum publicæ honeſtatis: quod vi talis teſtamenti ſuccedat hæres ab inteſtato &c.; ſecus vero, ſi ſolum ſint irritandi.

II. Communius docent nonnullos dumtaxat hujuſmodi contractus eſſe jure poſitivo irritos; tres videlicet jure civili, ac tres alios jure canonico.

III. Abſolutio a cenſuris metu extorta eſt irrita. Sed quid de diſpenſatione in lege?

IV. Num metum incutiens teneatur Contractui irrito jure poſitivo ſtare ad arbitrium metum paſſi?

I. Plurimum intereſt hujus quæſtionis reſolutio, ut notat Sanch. l. 4. d. 8.; nam ſi v. g. renunciatio beneficii metu extorta jure poſitivo ſit irrita, ſequitur, quod renuncians teneatur adhuc ad Officii recitationem, perinde ac ſi non renunciaſſet; poſſetque ad titulum beneficii ſacros Ordines ſuſcipere; Secus tamen, ſi ſolum ſit irritanda; Pariter ſi ſponſalia metu facta ſint irrita, non oritur ex illis impedimentum publicæ honeſtatis; quod tamen oritur, ſi ſint ſolum reſcindenda; Et ſi teſtamentum metu extortum ſit irritum, ſuccedit hæres ab inteſtato; aliter ſuccedet hæres in eo inſtitutus; quamvis hic teneatur damnum compenſare.

II. Variant itaque in hoc Doctores: Aliqui cum Soto, Palatios, Molina d. 326., docent, univerſim hujuſmodi contractus eſſe jure poſitivo irritos; quod variis textibus probant. Alii cum Baſilio apud Dianam p. 3. tr. 5. reſol. 118. & 119. putant, ſolum contractus lucrativos eſſe irritos jure poſitivo, non vero oneroſos, præter alienationem rerum Eccleſiaſticarum. Alii demum communius, & probabilius docent cum Sanch. loco laudato, Bonacina, Palao, Becan. Ledeſ. univerſim eſſe ſolum irritandos; aliquos tamen in particulari eſſe irritos: quod probant tum ex cap. *Ad audientiam, De his, quæ vi*; ubi dicuntur quæ metu fiunt carere robore firmitatis, quatenus ſcilicet poſſunt, & debent reſcindi; tum ex *leg. finali de his, quæ vi*; ubi habetur, *donationes, venditiones, quæ per potentiam extortæ ſunt, præcipimus infirmari*: Ex quo ſequitur, tam contractus oneroſos, ut ſunt *venditiones*, quam lucrativos, ut ſunt *donationes*, eſſe validos, & juris remedio infirmandos, ſeu irritandos.

Porro contractus, qui jure poſitivo irritantur ipſo facto, ſi ſint metu extorti, ſunt plurimi, quamvis Gloſſa

in cap. *Abbas, De his, quæ vi* ſolum ſex enumeret illis verbis.

Tutor, Judicium, Dos, Sacrum, Copula, Votum.
Hæc ſex vi facta de jure ſcias fore nulla.

quorum tres, videlicet Auctoritas, vel aſſignatio Tutoris, ſeu Curatoris, Juriſdictio data, vel prorogata, & Promiſſio, ac ſolutio dotis irritantur jure civili: Tres alii, videlicet Promiſſio, vel traditio rerum Eccleſiaſticarum, Matrimonium, ejuſque promiſſio (quin liget juramentum additum huic contractui per metum facto) Votum ſimplex, & ſolenne, irritantur jure Eccleſiaſtico.

III. Præterea irrita eſt Abſolutio a cenſuris, vel illarum revocatio metu gravi extorta, *ex Cap. unico, De his, quæ vi in* 6.: Pariter Teſtes adhibiti in Teſtamento, ſi ſint coacti, non ferunt validum teſtimonium, *ex lege Qui Teſtamenti*. Eſt etiam irrita Promiſſio, vel obligatio facta ab eo, qui in carcere detinetur, facta in gratiam ejus, qui illum detinet injuſte, *ex l. Qui in carcere*. Denique Suarez l. 6. de leg. cap. 21. putat Diſpenſationem in lege metu extortam eſſe invalidam, quia abſonum videtur, quod iniquus ſubditus ex injuſta violentia commodum reportet. Verum quia de hac irritatione non conſtat, dicendum potius eſſe validam, ſubditum autem peccare non ſolum contra juſtitiam, ſed etiam contra legem, in qua putat ſibi diſpenſatum, ſi eam non ſervet; quia præſumere debet conſenſum ſuperioris eſſe tantum permiſſivum, non conceſſivum.

IV. In his autem contractibus jure poſitivo nullis, An metum incutiens teneatur contractui ſtare ad arbitrium metum paſſi? variant Doctores: Affirmant Henriquez, Navarr., Rebel., quia ſolum in favorem metum paſſi irritantur. Negat probabilius Sanch. l. 4. d. 15. cum aliis, quandoquidem ratione delicti tantum tenetur reſarcire damnum, & pro foro externo poterit in pœnam cogi ad ſtandum contractui; pro foro autem interno non tenetur, cum contractus irritus non obliget.

ARTICULUS III.

Utrum Metu etiam levi extorta reſtituenda ſint in foro Conſcientiæ?

I. Videntur non eſſe reſtituenda, quod multis rationibus ſuadetur.

II. Saltem in contractibus oneroſis, in quibus minor libertas requiritur, quam in lucrativis.

III. Verius reſtituenda univerſim ſunt in foro Conſcientiæ; & contractus metu levi ad extorquendum illum celebratus ad arbitrium metum paſſi reſcindendus eſt.

IV. Metus levis tollit perfectam libertatem injuſte, & in materia gravi; ideo mortaliter peccat, & ad reſtitutionem ſub mortali tenetur, qui hujuſmodi metum incutit injuſte ad contractum extorquendum; irrogat quippe deliberate injuriam gravem.

V. Forum externum ad lites vitandas denegat actionem patienti metum levem; non ſecus ac in deceptione intra dimidium juſti pretii.

VI. Matrimonium, & Profeſſio Religioſa metu levi, vel reverentiali extorta probabilius jure naturæ valida ſunt: ſed damnum compenſandum.

VII. Quæ ſunt jure Eccleſiaſtico irrita, ſi metus gravis ſit injuſtus, probabilius ſunt valida, ſi ſit juſtus.

Quamvis in tractatu de Juſtitia & Jure ex profeſſo quæſtionem hanc inſtituerimus, non eſt tamen hic prætermittenda, cum Ordo doctrinæ illam expoſtulet.

I. PRima itaque ſententia cum Medina, Palatios, Baſil., & aliis docet extorta metu gravi reſtituenda eſſe in foro Conſcientiæ; ſecus vero, ſi metus ſit levis; Quorum ſententiam probabilem putat Diana p. 3. tract. 5. reſ. 117., inferens proinde, quod Confeſſarius poſſit deobligare pœnitentem a reſtitutione facienda, ſi metum levem injuſtum incuſſerit; Quamvis poſſit etiam ſequendo ſententiam oppoſitam communiorem tribuere pœnitenti facultatem recuperandi, ſi quid dederit per metum levem injuſtum. Ratio hujus ſententiæ eſt primo, quia violentia, ac injuria levis pro nihilo reputatur. Secundo, quia metus levis facile ſuperari poteſt, imo & debet; cum imprudenter agat, qui eo ducitur. Tertio, quia forum internum conformatur externo, quoties hoc non nititur falſæ præſumptioni: Sed forum externum cognito metu levi non obligat ad reſtitutionem; ergo nec internum: Aliter forum externum inique denegaret patienti metum levem actiones recuperandi, quæ injuſte ſibi ſunt ablata. Quarto, quia non minor libertas requiritur in matrimonio, quam in aliis contractibus; atqui matrimonium metu levi contractum non irritatur in foro conſcientiæ; ergo nec alii contractus; unde nec debent reſtitui extorta per contractus levi metu initos.

II. Secunda ſententia putat cum Azor. tom. 1. cap. 11. Lopez, Tabiena, in ſolis contractibus lucrativis reſtituenda eſſe, quæ metu levi ſunt extorta, puta in donationibus, eleemoſynis, &c. quia major libertas in his contractibus requiritur, quam in oneroſis, in quibus habetur utrinque commodum, & incommodum.

III. Communior tamen, & verior ſententia indiſcriminatim docet cum Leſſ. c. 17. n. 46. Sanch. l. 4. d. 9. Soto, Navar., Molina diſp. 267. extorta per metum etiam levem injuſte incuſſum ad contractum ineundum, ſi interceſſit culpa gravis, in foro conſcientiæ eſſe reſtituenda; & hujuſmodi contractus in eodem foro eſſe reſcindendos ad arbitrium metum paſſi, ſi ſint diſſolubiles. Ratio eſt, quia extorquens metu levi injuſto contractum injuriam irrogat, & injuſte operatur: ergo tenetur in conſcientia illam reſarcire quantum poteſt, ſed non reſarciret ad æqualitatem, niſi reſtitueret ſic extorta, & reſcinderet ad arbitrium metum paſſi contractum; ergo.

Confirmatur, quia quod per injuriam comparatum eſt, non reducit rem ad æqualitatem, niſi reſtituatur; ergo quæ ſic ſunt extorta, obnoxia ſunt reſtitutioni; quæ ratio æque militat pro contractibus oneroſis, ac pro lucrativis contra ſecundam ſententiam.

IV. Ad primam rationem pro prima ſententia in contrarium reſpondetur, etiam metum levem non cadentem in virum conſtantem tollere libertatem perfectam, & quidem injuſte in caſu noſtro; ergo juſtitia poſtulat, ut damnum injuſte illatum compenſetur. Nonne ſi quis advertenter furetur materiam levem, tenetur in conſcientia ſub veniali illam reſtituere? quia tamen in caſu noſtro materia eſt gravis, ſub mortali tenetur incutiens metum injuſtum levem ad damnum compenſandum, atque adeo ad reſcindendum contractum. Ex duplici tantum capite poteſt quis non teneri ſub gravi ad reparandum damnum injuſte, & culpabiliter illatum, ut communiter Doctores docent, vel ratione parvitatis materiæ, vel ratione indeliberationis. Neutra excuſatio militat in caſu noſtro; ergo datur obligatio gravis reparandi damnum, etiamſi injuria lata fuerit levis (dummodo tamen proceſſerit ex gravi culpa) quandoquidem injuria levis, ſi pariat da-

damnum grave, injuſtitiam continet graviter culpabilem, ut accidit, ſi quis v. g. leviter percutiat aliquem, prævidendo, quod ex tali percuſſione grave damnum ſit emerſurum; atqui injuria levis orta ex metu levi facile parit damnum grave, cum ſæpiſſime homines, præſertim plebeii, & rudes ab ea turbentur, & inducantur ad contrahendum cum proprio detrimento; ergo.

Ad ſecundam: Quamvis metus levis ſuperari facile poſſit; at ſæpiſſime accidit, quod in contractibus non ſuperetur in multitudine plebis: ergo qui injuſte poſuit contrahentem in periculo proximo damni gravis incutiendo metum levem, tenetur ad reſtitutionem, atque adeo ad reſcindendum contractum.

V. Ad tertiam: Forum externum non concedit actionem patienti metum levem ad vitandas lites, quæ facile ſuborirentur; & idcirco deprehenſo tali metu non cogit per ſententiam Judicis ad reſtitutionem; at non proinde deobligat a reſtitutione pro foro interno facienda. Eodem modo fur, ſi non ſit plene convictus, non cogitur pro foro externo ad reſtitutionem, tenetur tamen pro interno: Sicut etiam jus civile denegat actionem in deceptione intra dimidium juſti pretii, ad lites vitandas; at non proinde contractum involventem hujuſmodi deceptionem approbat, aut deobligat a reſtitutione pro foro interno.

VI. Ad quartam: Multi docent cum Navar., Rodriq., Veracrux, Matrimonium metu levi injuſte extortum in foro conſcientiæ, & jure naturæ non valere: quorum ſententiam probabilem putant Leſſ. cap. 17. n. 47. Ledeſ. Sanch. l. 4. d. 17.. Equidem probabilius cenſeo cum eodem Sanch. eſſe validum jure naturæ, ut cæteri contractus; at non proinde eſt reſcindendum, ut cæteri contractus, quia natura ſua eſt indiſſolubile; unde ſolum compenſandum eſt damnum injuſte illatum; Jure eccleſiaſtico irritatur ſolum Matrimonium metu gravi injuſto celebratum, ut colligitur ex Cap. primo, & penultimo, *de his*, *quæ vi*; quia ſicut forum externum non attendit ad metum levem, ad lites vitandas, ita lex Eccleſiaſtica pro foro interno non irritat Matrimonium metu levi contractum ad vitandos ſcrupulos.

Quod diximus de Matrimonio, dicas de Profeſſione Religioſa; Navarr. enim, Pontius, & alii apud Dianam p. 3. tract. 2. reſ. 92. putant eſſe invalidam, ſi ſolo metu reverentiali, atque adeo levi emittatur, quia voluntarium militem vult Deus, & nullatenus coactum. Communius tamen cum Sanch., & Laym. l. 3. tr. 4. c. 6. docent, eſſe validam, & jure Eccleſiaſtico ſolum irritari Profeſſionem metu gravi injuſto emiſſam.

VII. Quod ſi metus gravis ſit juſte illatus, etiamſi ad extorquendum ſive Matrimonium, ſive Profeſſionem, communius docent ea valere, cum Sanch. Leſſ., Laym., Palao contra Covarr. & alios putantes eſſe invalida, eo quod libertas ſit valde imminuta; Necnon contra Bonac. de Matrimonio q. 3. punct. 3. & Sot. putantes eſſe valida, ſi metus gravis ſit a lege incuſſus ad Matrimonium, vel Profeſſionem extorquendam; ſecus vero, ſi ſit incuſſus a judice, vel aliquo privato; quia ſcilicet ſi quis delictum commiſit, cui per legem ſit annexa obligatio profitendi in Religione, vel contrahendi Matrimonium, ad ea tenetur voluntarie, eo quod voluntarie commiſit culpam, ad quam ſequitur ea obligatio: Secus vero ſi a voluntate Judicis, aut alterius ad id adigatur, quia nemo poteſt ad ea adigere, cum debeant eſſe omnino voluntaria.

Nos tamen cum communiori apud Sanch. lib. 4. de matrim. diſp. 13. Leſſ. cap. 17. n. 40. Laym. Palaum, dicimus, matrimonium, & profeſſionem valere, a quocumque incutiatur metus gravis juſtus; nam ſi v. g. Titius minetur tibi juſtam accuſationem, niſi ducas uxorem, vel profeſſionem emittas, hujuſmodi matrimonium, vel profeſſio non poſſunt dici revera coacta; cum nemo ad id cogat, ſed coactio provenit a proprio delicto, a quo provenit metus accuſationis comminatæ: Sicut enim non dicitur coacte matrimonium contrahere, qui virginem violavit, & cogitur eam ducere, vel dotare, *ex cap. 2. De adulter.*; Nec qui poſt ſponſalia per cenſuram cogitur ad matrimonium contrahendum, *ex cap. ex literis de ſponſalibus*; Nec dicitur coacte profiteri Monachus, quando ob ſimoniam compellitur ad ingrediendum ordinem ſtrictiorem, ex *cap. de Regular. de Simonia*, quia in his caſibus metus non incutitur ab extrinſeco, ſed ſupponitur ortus a lege, vel ex natura delicti: Ita in caſu noſtro coactio non eſt a comminante juſtam accuſationem, ſed a proprio delicto, ad quod conſequitur, quod juſte poſſis accuſationem illam ſubire, niſi velis illam declinare contrahendo matrimonium, aut ingrediendo Religionem.

ARTICULUS ULTIMUS.

Reſolvuntur plurimæ difficultates ex præjacta doctrina.

I. Filius renuncians coacte timore reverentiali hæreditatem paternam poteſt illam ſibi occulte compenſare, relaxato per Epiſcopum juramento.

II. Non tenetur in conſcientia filius, aut uxor de ſuo ſolvere debitum patris, aut conjugis, ſi metu reverentiali id promiſerint iis moribundis: Nec tenentur fidejubere, ſi ſimiliter ad fidejubendum ſe obligarint.

III. Si pars debiti a creditore remittatur, eo quod deſperet aliter ſe illud recuperaturum, poteſt hic uti occulta compenſatione.

IV. Preces importunæ æquiparantur metui reverentiali; tenetur proinde deflorator virginis ad reſtitutionem, ſi illam importunis precibus induxit ad conſentiendum quaſi coacte.

V. Qui ſimiliter legatum impedit, pariter ad reſtitutionem tenetur. Idemque dicas de donationibus inter patrem, & filium, & inter conjuges: & facultas ſuperioris data ſimiliter ſubdito ad expendendum pariter eſt nulla.

VI. Non tenetur tamen ad reſtitutionem, qui incuſſo metu juſto accuſandi, ad quod non tenetur, aliquid extorquet, ne accuſet.

VII. Idque verum videtur, etiamſi non haberet animum accuſandi.

I. Ex dictis ſequitur primo, quod renunciatio hæreditatis paternæ facta a filio metu reverentiali, abſque minis, licet in foro externo non reſcindatur, nec detur actio adverſus patrem, eo quod metus ſit levis, in foro tamen interno juxta ſententiam communiorem adductam ſit a patre reſcindenda, ac damnum filio reſarciendum; ita ut poſſit hic occulte illud ſibi compenſare, relaxato prius per Epiſcopum juramento, ſi adfuerit, ut notat Sanch. lib. 4. de matrim. diſp. 9. Ratio eſt, quia pater ſua auctoritate filii libertatem veluti oppreſſam tenens obligatur ex juſtitia in diſpoſitione hæreditatis a filio facienda illam laxare, ut pro arbitrio diſponat; quod ſi non præſtet, injuriam, & violentiam, licet levem, infert; & ideo ad reſtitutionem tenetur.

Ubi duo notanda, primum eſt ex Oſtienſi cap. *Verum de jurejurando*, juramentum ab Epiſcopo non relaxari

pro

pro foro externo, ſi metus fuerit levis, ſed ſolum pro foro conſcientiæ: Alterum eſt, ad metum reverentialem injuſtum non ſufficere, quod filius cum verecundia, ac reverentia debita patri renunciet; neque ſufficere, quod ſi pater non peteret renunciationem, ea non fieret; ſed requiri, quod omnia repugnante voluntate, & quaſi coacte fiant, eo quod non audeat filius præ timore, ac reverentia contradicere, quamvis nullum aliud malum ſibi timeat.

II. Sequitur II. ex Sanch. loco laudato, quod ſi filius metu reverentiali inducatur ad promittendam de ſuo ſolutionem alicujus debiti parentum, qui in articulo mortis conſtituti id petant a filio, probabiliter non teneatur hic deinde ſolvere; quia metu, & quaſi coacte, ne parentes in eo articulo contriſtaret, inductus eſt ad promittendum. Et eodem modo mulier, quæ ex ſolo metu reverentiali ad vitanda jurgia cum marito, ejuſque indignationem, pro eo fidejuſſit, aliter non fidejuſſura, non tenetur in conſcientia ſolvere, dummodo relaxationem juramenti ab Epiſcopo prius obtineat.

III. Sequitur III., ſi debitori remittatur pars debiti, eo quod creditor deſperet ſe aliter debitum recuperaturum, teneri illum in conſcientia partem debiti ſibi remiſſam reſtituere, ac poſſe creditorem uti occulta compenſatione. Ita Sylveſt., D. Antonin., Navarr., Sanch. l. 4. d. 9. n. 17., qui bene advertit, hoc intelligendum eſſe, quando intervenit aliqua culpa, aut fraus debitoris, quia minatur v. g. ſe aliter nihil debiti ſoluturum, vel quia fingit inopiam. Ratio illationis eſt, quia hæc remiſſio eſt mixta involuntario. Ubi notandum cum Meroll. n. 387., remiſſionem partis debiti eſſe nullam, non ſolum quando extorquetur metu injuſte incuſſo, ſed etiam quando ea oritur ex metu probabiliter concepto a creditore (eſto nemo illum incutiat) quia v. g. timet, ſibi aliquod malum injuſte inferendum, niſi remittat. Ratio eſt eadem; quia etiam in hoc caſu donatio, ſeu condonatio eſt mixta involuntario, & voluntate omnino repugnante, & quaſi coacta, ob timorem mali concepti ſibi injuſte irrogandi.

IV. Sequitur IV., quod diximus de metu reverentiali, dicendum eſſe de precibus importunis, quæ metui ſaltem levi, & coactioni æquiparantur, ut conſtat ex ſacris Bibliis: Nam Judic. 16. dicitur fortiſſimus Sampſon importunis uxoris precibus coactus detexiſſe veritatem; unde preces importunæ cauſant involuntarium; Et ideo D. Anton., Sylveſt., Bagnes, Corduba, Guttier. probabiliter etiam docent, quod quando quis precibus importunis, atque adeo involuntarie trahitur ad ludendum, tunc lucrans teneatur eidem reſtituere, quod lucratus eſt (quamvis hoc communiter negetur cum Navarr., & Henriq. apud Meroll. n. 400., quia in ludo non ſervaretur æqualitas) Docent etiam ad reſtitutionem teneri defloratorem virginis, ſi illam precibus importunis induxit ad conſentiendum.

Verum Sanchez l. 4. d. 10. notat, preces importunas non æquivalere metui, nec cauſare involuntarium mixtum, per hoc præciſe, quod iis non interpoſitis actus non fieret; ſæpe enim aliquis importune rogatus facit aliquid aliter non facturus, & tamen libentiſſimo animo id facit: Quare tunc metui æquivalent, quando fit aliquid vi precum importunarum, omnino reluctante voluntate, & quaſi coacte ad importunitatem vehementem repellendam, ut diximus de metu levi.

V. Ex quibus fit primo, impedientem legatum precibus importunis, quæ metui levi injuſto æquiparentur, ad reſtitutionem teneri, ut notat Guttier. cum Sanch. loco citato. Fit ſecundo, fa-

facultatem obtentam a ſuperiore hujuſmodi precibus importunis aliquid expendendi non excuſare Religioſum a vitio proprietatis. Fit tertio, quod licet donatio inter conjuges confirmetur morte Donatoris, ex *cap. finali, de donationibus inter virum, & uxorem*, non tamen ſi nimia importunitate ſit extorta. Idemque dicas de donatione inter patrem, & filium familias: unde hæredes donatoris in tali hypotheſi poſſunt occulta compenſatione uti. Utrum autem quæ blanditiis, & byſſinis verbis extorta ſunt, pariter reſtituenda ſint? dicemus inferius, cum de concupiſcentia minuente voluntarium.

VI. Sequitur ultimo, quod qui poteſt aliquem juſte accuſare, non teneatur ad reſtitutionem, ſi incuſſo metu accuſationis aliquid ab eo extorqueat, ne accuſet. Ratio eſt, quia metus hic eſt juſtus; unde cum non privetur hic jure accuſandi, poteſt juſte accipere aliquid, quod proportionem habeat cum tali jure. Id tamen eſt verum, ſi poſſet hic licite accuſare, & non teneatur; nam ſi teneatur, & obliget ſe ad non accuſandum, contractus hic eſſet nullus; non ſecus ac ſi judex aliquid accipiat, cum onere ferendi ſententiam injuſtam, aut meretrix cum obligatione dandi copiam ſui corporis, quia nemo poteſt obligari ad aliquid illicitum; unde reſtitui debet, quod acceptum eſt, & contractus reſcindendus; quamvis patrato ſcelere probabilius nemo teneatur reſtituere id, quod pro eo patrando accepit; Etenim quamvis ſcelus non ſit pretio æſtimabile, nihilominus qui ſcelus perpetrat exponit ſe periculo jacturæ ſui honoris, famæ, vel bonorum externorum, aut etiam læſionis in propria perſona, & quidem in gratiam alterius; poterit ergo retinere patrato ſcelere, quod accepit, ut huic ſe periculo exponeret.

Dubitatur, An poſſit ſibi retinere, quod quis accipit, ne accuſet juſte, prout poteſt, & non debet, ſi timorem incutiat accuſationis, abſque animo tamen accuſandi?

Negant Bonacina de Contractibus d. 3. q. 1. puncto 1. & Molina, quia dolus dans cauſam contractui irritat illum. Sed probabilius affirmant Sanchez lib. 4. d. 9. Leſſius c. 17. num. 42. & alii, quia licet dolus dederit cauſam contractui, ac proinde donatio illa videatur irrita; at hujuſmodi dolus non eſt injuſtus; cum juſte poſſit hic minari accuſationem, ſive animum habeat accuſandi, ſive non; ergo donatio non erit irrita, cum ſolus dolus injuſtus dans cauſam contractui illum irritet.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

Utrum Juramentum confirmet Contractus metu irritos, aut obligationem implendi Contractus inducat?

QUæſtionem hanc ſeorſim inſtituimus, quoniam multa ſcitu digna continet, quæ paſſim quidem, ſed implexe nimis a Doctoribus traduntur. Et primo præmittimus præmittenda. Secundo inquirimus, An univerſim juramentum vim habeat confirmandi contractus, qui ſecluſo juramento ſunt irriti. Tertio, An juramentum confirmet etiam contractus metu invalidos, aut ſaltem obligationem inducat eos implendi? Demum, Quiſnam poſſit juramenta hæc relaxare.

ARTICULUS I.

Prænotantur Prænotanda.

I. Diſtinguendum inter Contractus metu irritos jure naturali, jure poſitivo, & irritandos.

II. Juramentum de ſe ſolum habet vim obligandi ad ſervandum illud, quando Contractui adjicitur; & ſolum jure poſitivo habet confirmare Contractus cæteroqui irritos.

III. In multis differt juramentum non confirmans (ut juramentum de uſuris ſolvendis) a juramento confirmante contractus.

IV. Illud quippe nullum jus confert, poteſtque a Prælato relaxari, nec confert actionem pro foro externo, nec per illud hæredes obligantur. Secus vero juramentum confirmans, quod a Prælato relaxari poteſt, ubi fuerit in contractu læſio.

I. ADvertendum primo: Contractus metu irritos alios eſſe irritos jure naturali, ut ſunt contractus uſurarii: Alios irritos jure poſitivo, ut alienatio fundi dotalis, renunciatio futuræ ſucceſſionis &c.: Alios demum eſſe validos, ſed irritandos, ut contractus metu gravi injuſto extorti, juxta ſuperius dicta.

II. Advertendum II. Juramento natura ſua ſolum ineſſe vim obligandi ad veritatem rei juratæ ſervandam, quando adjicitur contractui; unde ſi contractui uſurario adjiciatur juramentum ſolvendi uſuras, ſolum ex eo conſurgit obligatio eas ſolvendi, quin tribuat alteri Jus ad uſuras; quia ſcilicet juramentum ita adjicitur, ut non confirmet contractum. Aliquando tamen juramentum ita adjicitur, ut etiam confirmet contractum: Quod tamen non habet jure naturali, ſed ſolum poſitivo, ſive canonico, ſive civili. Quare ſi alienatio v. gr. fundi dotalis juramento firmetur, non ſolum conſurgit in jurante obligatio alienandi fundum dotalem, ſed etiam tribuendi Jus ad talem fundum, perinde ac ſi talis alienatio non eſſet jure ullo irrita: Ea quippe eſt vis juramenti confirmantis contractum, ut hunc reddat firmum, & irrevocabilem, etiamſi, præciſo juramento, eſſet ipſo jure irritus.

Advertendum III., Juramentum non confirmans contractum (quale eſt v. gr. juramentum ſolvendi uſuras) in mul-

multis diſcriminari a Juramento confirmante contractum (quale eſſet v. gr. juramentum additum alienationi fundi dotalis) , ut videre eſt apud Molin. diſp. 150. , & Sanchez lib. 3. c. 11.

III. Et primo quidem Juramentum non confirmans contractum ſolum inducit obligationem relate ad Deum ſervandi veritatem rei juratæ , quin det robur ullum contractui : Contra vero juramentum confirmans contractum, quia dat robur eidem, & reddit illum firmum , & irrevocabilem , præter obligationem erga Deum , inducit etiam obligationem erga alterum contrahentem; cum detur illi Jus ex contractu , perinde ac ſi eſſet validus.

Secundo , Juramentum non confirmans contractum poteſt licite a Prælato relaxari , cum ex eo nullum Jus acquiratur homini; unde eo relaxato poteſt contractui contraveniri ; eo quod de ſe nullam induxerit obligationem. Quod ſi non petatur relaxatio , ſatisfiet juramento, ſi ſolvatur res, prout juratum eſt; etiamſi deinde ſtatim repetatur ; cum non ſit ullatenus translatum ejus dominium : Contra vero juramentum confirmans contractum non poteſt a Prælato relaxari ; quia cum reddat contractum firmum, acquiritur vi talis contractus Jus ab altero contrahente ; nec poteſt Prælatus Juri alterius præjudicare; immo ne Pontifex quidem , niſi ob bonum commune, & ex cauſa urgentiſſima . Unde fit , quod non liceat amplius contractui contravenire; nec facta ſolutione poteſt amplius repeti , quod ſolutum eſt . Quando tamen accideret, quod in contractu, qui firmatus ſit juramento, fuerit læſio, poterit a Prælato peti relaxatio Juramenti, non ad finem contraveniendi contractui , qui jam eſt firmus, ſed ad finem contendendi in Judicio abſque perjurio , ut contractus reſcindatur , ratione illius læſionis.

Tertio, ſi contractus Juramento non firmetur, non datur actio in foro externo adverſus jurantem : Secus vero ſi firmetur ; quia tunc acquiſitum eſt jus ab altero . Denique Juramenti non confirmantis contractum obligatio non tranſit ad hæredes jurantis , cum Juramentum inducat obligationem ſolum perſonalem: Contra vero tranſit ad hæredes obligatio , quando Juramentum contractum confirmat; quatenus obligatio adimplendi contractum deſcendit ex contractus firmitate.

ARTICULUS II.

Utrum Juramentum univerſim confirmet Contractus jure poſitivo irritos?

I. Quinam Contractus juramento firmentur?

II. Probabilius omnes de ſe validi , ſed jure poſitivo irriti.

III. Contractus hujuſmodi jure poſitivo circumſcripto juramento irriti neque obligationem naturalem continent eos implendi , neque eos non revocandi ; At juramento ſuperaddito accedit iis obligatio etiam civilis.

IV. Poteſt jus civile tollere a contractibus obligationem naturalem eos implendi, dum illos irritat ; Et poteſt jus poſitivum efficere , ut hujuſmodi contractus , quamvis irriti, ſi juramentum accedit, utramque contineant obligationem , & naturalem, & civilem.

I. NOnnulli Juriſtæ , quorum ſententiam probabilem putat Suar. l. 2. de Juramento c. 29. docent, Juramentum habere vim confirmandi contractus, qui poſſunt beneficio reſtitutionis in integrum reſcindi ; non ve-

ro

ro contractus ipſo jure irritos. Azor. tom. 1. l. 11. c. 5. putat, ſolum contractus jure civili irritos firmari juramento; non vero irritos jure canonico: Suar. loco laudato, Leſſ. c. 17. n. 56., & alii tenent, firmari juramento contractus non omnino jure poſitivo irritos, qualis eſt alienatio v. gr. fundi dotalis, ſed quibus ineſt quidem obligatio naturalis, deeſt tamen obligatio civilis; ut eſt v. gr. promiſſio nuda. Ratio hujus opinionis eſt, quia quando Juramentum accedit promiſſioni omnino irritæ, non poteſt tribuere parti ullum jus, ut conſtat in Juramento ſolvendi uſuras: ergo ut tribuat parti Jus, debet ſupponere promiſſionem validam trahentem obligationem naturalem ſervandi promiſſum; ita ut vi juramenti adjiciatur eidem obligatio civilis; unde poſſit promiſſarius agere in Judicio adverſus promittentem.

II. Communior, & probabilior ſententia docet cum Sanch. l. 3. c. 12. Molina d. 156. Guttier., Covarr., & aliis, contractus omnes ſecundum ſe validos, ſed jure poſitivo irritos, ex quibus nulla oritur obligatio, neque naturalis, neque civilis, juramento circumſcripto, hoc ſuperaddito univerſim confirmari, ac tribuere parti jus, perinde ac ſi contractus non eſſent jure poſitivo irriti. Ratio eſt, quia ex multis textibus apud Meroll. d. 1. c. 3. n. 428. habetur juramento confirmari multos hujuſmodi contractus irritos jure poſitivo; quales ſunt v. gr. alienatio fundi dotalis, contractus minorum abſque curatoris auctoritate, & decreto Judicis, ſi ſint circa immobilia; renunciatio futuræ ſucceſſionis, & ſimiles.

III. Neque dici poteſt cum Suar., & Leſſ. in his contractibus præſupponi aliquam obligationem naturalem, videlicet non revocandi illos, quamvis non contineant naturalem obligationem illos ſervandi, & vi Juramenti accedere obligationem civilem. Nam contra eſt, quia cum dicti contractus jure poſitivo ſint irriti, inintelligibile eſt, quod non contineant obligationem naturalem eos implendi, & contineant naturalem obligationem eos non revocandi: hoc enim efficit irritatio juris poſitivi, quod promiſſio in iis contenta, quæ de ſe obligationem naturalem ferret, nullam pariat obligationem; ergo tam promiſſio implendi, quam non revocandi (quæ illi eſt acceſſoria) irrita eſt; & conſequenter contractus jure poſitivo omnino irriti juramento firmantur.

IV. Neque obſtat, quod pro ſua ſententia Suar., & Leſſ. adducunt. Nam juramentum poteſt tribuere contractui utramque obligationem, naturalem, & civilem, poſito quod jure poſitivo ille ſit irritus; Etenim de ſe præſcindendo ab ea irritatione, contractus retineret obligationem naturalem; unde poteſt jus poſitivum velle, quod accedente juramento habeat tam obligationem naturalem (perinde ac ſi non eſſet irritus) quam civilem.

ARTICULUS III.

Utrum Juramentum confirmet contractus metu invalidos, aut ſaltem obligationem inducat eos implendi?

I. Poteſt injuſto metu extorqueri utrumque, videlicet & contractus, & juramentum; poteſtque extorqueri alterutrum.

II. Juramentum metu injuſto emiſſum contractus meticuloſos non confirmat.

III. Renunciatio legitimæ, aut hæreditatis metu reverentiali, atque adeo levi facta ſolum pro foro externo juramento firmatur.

IV. Contractus ſponte initus, & jure poſitivo

ſitivo nullus, juramento per metum extorto non confirmatur.

V. *Obligat tamen hujuſmodi juramentum ad contractum implendum, niſi relaxetur.*

VI. *Ideo votum ſimplex metu extortum non obligat, quia irritatur jure poſitivo; at ſimile juramentum non irritatur.*

VII. *Si contractus, qui metu extorquetur, a lege irritetur ob bonum publicum juramento illi ſponte ſuperadditum, non obligat, nec indiget relaxatione: Secus vero ſi a lege irritatur ob utilitatem privatam. In neutro tamen caſu contractum confirmat.*

VIII. *Si lex non ſolum irritet, ſed etiam prohibeat contractum, juramentum illi ſuperadditum nullatenus obligat.*

IX. *Juramentum adjectum ſponſalibus, aut matrimonio gravi metu extortis, non obligat; Nec ſi apponatur conſtitutioni procuratoris ad matrimonium: Secus vero ſi apponatur conſtitutioni dotis, & arrharum.*

X. *Nec obligat juramentum hujuſmodi adjectum profeſſioni Religioſæ. Sed probabilius obligat, ſi apponatur voto ingrediendi Religionem.*

XI. *Ut juramentum confirmet contractus jure poſitivo irritos, tres conditiones requiruntur; Unde non confirmantur contractus in præjudicium tertii, aut qui ob publicam utilitatem irritantur.*

I. Difficultas procedere poteſt, Primo, ſi tam Juramentum, quam contractus extorqueantur metu injuſto. Secundo, ſi Juramentum ſponte emittatur, contractus tamen metu injuſto extorqueatur. Tertio, ſi metu injuſto extorqueatur Juramentum, contractus tamen ſponte ineatur, quamvis Jure poſitivo ſit irritus, ut eſt alienatio fundi dotalis.

II. Dico I. Juramentum, ſive metu injuſto emiſſum, ſive ſponte præſtitum, non confirmat contractus metu injuſto, ſive gravi, ſive levi extortos; ſive irritos, ſive irritandos; ſive irritentur a lege primario propter bonum publicum, ſive primario propter utilitatem privatam; atque adeo ex tali juramento nullum robur, aut firmitatem contractus meticuloſi acquirunt, nec ullum jus tribuitur incutienti metum injuſtum ad contractum extorquendum.

Probatur, quia vis confirmandi contractum non ineſt juramento jure naturali, ſed jure poſitivo, ut prænotavimus articulo primo; atqui non eſt veriſimile, jus poſitivum velle favere extorquenti injuſte contractum; ergo juramentum, ſive metu, ſive ſponte emiſſum non confirmat contractus metu extortos.

Confirmatur, quia, ut notat Guttier. de Juramento p. 1. cap. 40., & alii paſſim, inter conditiones a jure requiſitas, ut juramentum confirmet contractus, una eſt, quod non reperiatur turpitudo ex parte creditoris, in cujus favorem juratur; & hac de cauſa non firmatur juramento contractus uſurarius, nec promiſſio facta latroni mortem comminanti: atqui in caſu noſtro habetur ex parte creditoris turpitudo, vel injuſtitia; ergo contractus metu extorti juramento non firmantur. Idque communius Doctores docent cum Suar. l. 2. de Juramento c. 27. Leſſ. c. 17. n. 56.; Molina d. 150. Notatque Sanchez l. 3. c. 12., id verum eſſe, etiamſi metus injuſte incuſſus ſit a tertio, & non ab altero contrahente id ignorante. Nam adhuc in hoc caſu adeſt turpitudo, ſeu injuſtitia, quæ contractum extorquet, redditque illum irritum, aut irritandum.

III. Dices: Ex capite, *Quamvis pactum*, *De pactis in ſexto*, Renunciatio legitimæ, ſeu hæreditatis paternæ metu

tu facta, accedente juramento, confirmatur, & fit valida: ergo univerſim contractus metu extorti ipſo jure irriti firmantur juramento.

Reſpondeo, ibi ſermonem eſſe de metu reverentiali, non de metu gravi, ut notat Meroll. n. 483., quia tamen metus reverentialis eſt metus levis, ut ſupra oſtendimus, & forum externum non attendit ad levem metum, ideo decernit renunciationem illam metu levi extortam juramento firmari, ita ut in foro externo tribuat Jus: Quia tamen pro foro interno etiam contractus metu levi injuſto extortus reſcindendus eſt ad arbitrium metum paſſi, & damnum illatum compenſandum eſt ab incutiente metum injuſtum, juxta ſuperius dicta, ideo pro foro interno juramentum non confirmat renunciationem hujuſmodi metu injuſto levi extortam.

Dixi in concluſione, Contractus metu extortos non firmari juramento, etiamſi primario irritentur a Jure ob privatam utilitatem, ut eſt renunciatio hæreditatis; quicquid in contrarium videatur ſentire Sanch. l. 4. de matr. diſp. 20. n. 13. docens, non juramento firmari ſolum contractus meticuloſos, qui primario ob publicam utilitatem interdicuntur, ut eſt matrimonium metu extortum: Etenim ratio concluſionis æque militat pro utriſque contractibus. Tunc autem, ut notat Suar. l. 2. de Juramento c. 26. Lex dicitur primario reſpicere publicam utilitatem, quando materia proxima, & immediata illius reſpicit publicum bonum, ut ſunt leges, quæ de rebus publicis diſponunt, v. gr. ne arma, equi, frumentum, pecunia a Regno extrahantur: Contra vero dicitur primario reſpicere utilitatem privatam, quando materia proxima legis eſt bonum privatum alicujus, vel aliquorum civium; ut ſunt leges irritantes contractus Minorum, aut Mulierum: In dubio tamen, num lex irritans contractus reſpiciat primario publicam, an privatam utilitatem? inclinandum eſt in favorem boni communis, ex eodem Suario. Communiter tamen docent cum Sanch. loc. cit., legem irritantem matrimonium meticuloſum reſpicere bonum commune primario, quia alioqui male ſervaretur pax inter conjuges, & in Republica, nec apte ſoboles educaretur; & ideo docent, matrimonium metu extortum juramento non firmari; Secus vero renunciationem legitimæ, aut hæreditatis paternæ, necnon renunciationem electionis metu factam, ex cap. *Ad aures*, *de iis*, *quæ vi*, quia lex irritans in iis caſibus reſpicit utilitatem privatam. Equidem tamen cum communiori cenſeo, nullum omnino contractum meticuloſum firmari juramento in foro conſcientiæ; Eſto pro foro externo, quando metus eſt levis, videantur aliqui contractus firmari, cum non poſſit Jus poſitivum ad metum levem attendere.

IV. Dico ſecundo, Juramentum metu injuſto extortum ad firmandum contractum ſponte initum, jure tamen poſitivo irritum (puta alienationem fundi dotalis) illum non confirmat. Ita communiter.

Ratio eſt, quia ex dictis articulo primo, Juramentum non confirmat contractus irritos ex natura ipſius juramenti, ſed illos confirmat ex lege poſitiva; atqui nullum jus poſitivum reperitur, quo dicantur contractus invalidi firmari juramento, quod metu extorqueatur: Immo oppoſitum habetur in cap. *Quamvis pactum de Pactis in ſexto*, & cap. 2. *De Jurejur. in ſexto*, & alibi, cum decernatur alienationem fundi dotalis, contractus minorum, & renunciationem legitimæ, ſecluſo juramento, eſſe irrita, accedente autem juramento eſſe ſervanda, niſi vi, & dolo juramentum præſtitum ſit. Accedit, quod in hoc etiam caſu reperi-

reperitur turpitudo ex parte creditoris, in cujus favorem juratur; ergo juramentum metu extortum non poteſt contractum confirmare.

V. Dubitatur tamen ulterius, An hujuſmodi Juramentum contractui ſuperadditum obliget ad implendum contractum, indigeatque relaxatione, ut contractui contraveniatur, eſto contractum non confirmet; eo modo, quo dicitur de juramento addito contractui uſurario?

Dico itaque III. Juramentum in caſu ſecundæ concluſionis (ſi ſcilicet metu injuſto extorqueatur ad confirmandum contractum jure poſitivo irritum) quamvis contractum non confirmet, obligat tamen ad illum implendum, indigetque relaxatione, ut poſſit contractui contraveniri; non ſecus ac juramentum additum contractui uſurario. Ita Suar. l. 2. de juramento c. 11. Leſſ. Sanch. l. 4. d. 20. contra Azor. t. 1. l. 11. c. 7. Panormitanum, & alios. Ratio eſt, quia tale juramentum non eſt irritum jure naturali, cum metus non tollat ſimpliciter voluntarium; neque jure poſitivo, cum nullum jus poſitivum adducatur irritans hujuſmodi juramentum; & quæ adducuntur, facile a Doctoribus evacuantur, ergo obligat, indigetque relaxatione; Quamvis pro foro exteriori non poſſit ab Epiſcopo ea relaxatio concedi, quando metus eſt levis, ut ſupra diximus, ſed ſolum concedi tunc poſſit pro foro interno.

Confirmatur, quia in cap. *Cum pactum de pactis in ſexto*, & in cap. *Cum contingat de Jurejur.* decernitur juramenta in alienatione fundi dotalis, & in contractibus minorum aliàs irritis ſervanda eſſe; additurque ea cauſalis, *quia ſcilicet ſervari poſſunt ſine diſpendio ſalutis æternæ*: atqui hoc idem militat in caſu noſtro; ergo etiam in caſu noſtro obligat juramentum, indigetque relaxatione. In eo tamen caſu probabiliter non obligaret, nec relaxatione indigeret, quando ſcilicet contractus, cui juramentum adjicitur, a lege irritatur, & interdicitur primario ob bonum commune, & publicam utilitatem, ut mox explicabimus in ultima concluſione.

VI. Dices: Votum metu extortum non obligat, cum Deus illum non acceptet: ergo nec juramentum: Reſpondeo nego conſequentiam; nam ex dictis q. *6.* a. 1. hujuſmodi votum ſimplex jure naturæ eſt validum (quicquid alii in contrarium doceant), irritatur tamen jure poſitivo, ſi minus ſcripto, ſaltem tradito, & ex Eccleſiæ conſuetudine, ut diximus cum Sanchez: Contra vero Juramentum metu extortum jure poſitivo non irritatur, ergo obligat.

VII. Dico ultimo: Juramentum ſponte præſtitum ſuperadditum contractui metu extorto, qui a lege primario irritatur ob publicam utilitatem non obligat, nec indiget relaxatione: Secus vero, ſi contractus irritetur primario in utilitatem privatam: Eſto in neutro caſu contractum confirmet. Ita Sanch. l. 3. c. 9. Suar. l. 2. de Juramento c. 26. Meroll. diſp. 1. c. 3. n. 486., & alii contra Sylveſt. Guttier. Roſelli putantes univerſim obligare, & contra Rodriq., Covarr., Oſtienſ. putantes nunquam obligare.

Probatur prima pars concluſionis; quia ut notat Sanch. l.3.c. 10.n.38. Juramentũ in præjudicium tertii non obligat ex Cap. *Quamvis pactum de pactis in ſexto*, & ex Cap. *Cum contingat de Jurejurando*, cum nequeat jurans alteri detrimentum afferre: ergo a fortiori juramentum non obligat, quando vergit in præjudicium boni communis contra legem civilem diſponentem aliquid in ejus favorem; ut eſt lex irritans contractum metu extortum ob publicam utilitatem; nequit enim juramentum eſſe vinculum iniquitatis, & obliga-

obligare ad id in præjudicium alterius, & a fortiori in præjudicium boni communis vergit, & ideo tale juramentum non indiget relaxatione.

Confirmatur, quia nemo poteſt cedere juri communitatis, quamvis cedere poſſit juri proprio, ex lege *Juris Gentium ff. de Pactis*; ergo nemo poteſt paciſci adverſus bonum communitatis; ergo juramentum additum contractui, qui bono communitatis adverſatur, obligare non poteſt. Hinc communiter docent, juramentum deferendi extra Regnum pecuniam, arma, frumentum, equos, aut alias res prohibitas non obligare, quia obligaret ad legi contraveniendum.

Neque dicas, leges irritantes contractus primario in utilitatem publicam non prohibere, ne fiant hujuſmodi contractus, aut ne impleantur, ſed ſolum tollere a contrahentibus obligationem eos implendi; ergo juramentum obligare poteſt ad eos implendos, quin ſit vinculum iniquitatis.

Nam contra eſt: Etenim eo ipſo ac lex irritat contractum primario in utilitatem publicam, indicat illos bono publico adverſari, cui privatus cedere non poteſt; ergo juramentum obligans ad implendos hujuſmodi contractus obligaret ad ponendum, quod bono publico adverſatur; atque adeo vinculum eſſet iniquitatis: Non alia de cauſa in cap. *Diligenti de foro competenti* deciditur pactum juratum, quo Clericus renunciat privilegio fori eſſe irritum, ac nullatenus obligare, niſi quia privilegium fori eſt privilegium commune in favorem totius ſtatus Clericalis, cui privatus cedere non poteſt; ergo pariter quando in bonum commune irritantur, atque interdicuntur aliqui contractus, juramentum illis adjectum eſt irritum.

Probatur nunc ſecunda pars concluſionis; quia univerſim juramentum in favorem alicujus emiſſum ſemper ſervandum eſt, quando ſine diſpendio ſalutis æternæ, hoc eſt ſine culpa, adimpleri poteſt; etiamſi metu, & per injuriam extorqueatur, ex cap. *Debitor de jurejur.* atqui in caſu poteſt ſine culpa adimpleri; ergo obligat. Probatur minor, quia quando lex irritat contractum, qui reſpicit utilitatem privatam, non obligat ſubditum ad renunciandum favori ſuo, ſaltem quando adhibetur juramentum; neque vult laqueum illi injicere obligando ad culpam, ne contractum irritum impleat; ſed ſolum vult illi privilegium concedere, ne vi contractus obligetur; ergo citra culpam impleri poteſt contractus jure poſitivo irritus primario ob privatam utilitatem.

VIII. Cæterum, ſi ex verbis legis contractum irritantis erueretur, legem etiam obligare, ne contractus ineatur, aut impleatur, profecto juramentum illi additum in eo caſu obligare non poſſet: Negandum tamen cum Panormit. Guttier., Imola contra Bartolum, & Baldum, legem obligare ad culpam, ne contractus impleatur, ſi prohibitio dirigatur in actum, non in Perſonam; puta ſi dicatur, ne res minoris alienentur abſque Judicis decreto: Nam in tali caſu prohibitio ſolum intendit conferre privilegium privato, ne eo contractu obligetur; non vero ligamen, ne poſſit ſuo favori renunciare, & contractum exequi.

IX. Ex dictis ſequitur I. Juramentum adjectum Sponſalibus, aut Matrimonio metu gravi extortis non obligare, nec indigere relaxatione. Ita Sanch. l. 4. d. 21. Azor. Sà, Rodr. contra Henriq. l. 11. c. 9. Sot., Ledeſ. Ratio eſt, quia iſti contractus ob publicam utilitatem, ut diximus, irritantur; ex iis enim oriuntur rixæ inter Conjuges, & mala Prolis educatio in Reipublicę detrimentum. Idem docent Sanch., & Guttier. de juramento appoſito conſtitutioni procuratoris ad matrimonium

nium gravi metu extortæ, quia talis conſenſus, quo conſtituitur procurator, cenſetur permanere, & eſſe conſenſus, quo perficitur matrimonium.

Sequitur II. cum Sanch. loco citato contra Oſtienſem, juramentum adjectum contractui gravi metu extorto conſtitutionis dotis, & arrharum obligare; quia talis conſenſus jure poſitivo irritatur ob utilitatem privatam, non publicam.

X. Sequitur III. Juramentum adjectum Religioſæ profeſſioni gravi metu extortæ non obligare; quia profeſſio metu extorta irritatur principaliter ob bonum commune, non ſecus ac Matrimonium. Utrum autem idem dicendum ſit de juramento adjecto ſimplici voto Religionis metu extorto? negant Soto, & Palatios, ſed videtur affirmandum cum Suar., Rodr. Sanch., quia ſicuti ſe habent ſponſalia ad matrimonium, ita votum ingrediendi Religionem ad profeſſionem; ergo ſicut juramentum neque in contractu Matrimonii, neque Sponſalium obligat; ita pariter nec in profeſſione Religioſa, nec in voto ſimplici ingrediendi Religionem.

Neque dicas diſparitatem eſſe, quia qui contraxit Sponſalia tenetur ad Matrimonium; contra vero qui vovit ingredi Religionem, non tenetur ad profitendum. Diſparitas enim hæc non obſtat, quia votum ingrediendi Religionem inducit ſaltem neceſſitatem aliquam moralem profitendi.

XI. Quæres hic, Quænam ſint conditiones, quæ requiruntur, ut juramentum confirmet contractus jure poſitivo irritos?

Reſpondeo, requiri primo, quod poſſit juramentum abſque culpa ſervari. Secundo, quod non ſit turpitudo in eo, in cujus favorem juratur, neque formaliter, ut ſi ille injuſte contractum extorſerit, neque materialiter, puta ſi tertius injuſte contractum extorſit in gratiam alterius contrahentis id ignorantis. Tertio quod juramentum formaliter, vel æquivalenter contineat promiſſionem non revocandi contractum; nam juramentum pure aſſertorium, & non obligans in futurum, cum ſolum ferat obligationem non adducendi Deum in teſtem falſi, non poteſt contractum confirmare, ut conſtat.

Ex quibus conditionibus fit primo, non confirmari juramento contractus, qui primario ad publicam utilitatem irritantur, quia abſque peccato tale juramentum ſervari nequit, ut oſtendimus ex Suarez, & docet Sanchez l. 3. cap. 12. num. 43.. Secundo, nec firmari juramento contractum, qui eſt in præjudicium tertii, quia pariter eſſet juramentum rei iniquæ, puta ſi fundus dotalis alienatus cum juramento debebat ratione fideicommiſſi ad filios pervenire.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quiſnam Prælatus poſſit Juramenta Contractibus adjecta relaxare?

I. In præjudicium Tertii ſolus Pontifex, & quidem ob cauſam urgentiſſimam, poteſt juramentum relaxare.

II. Relaxare illud poteſt Epiſcopus, quoties ex parte Creditoris eſt turpitudo. Immo etiam Vicarius Generalis, & Judex Eccleſiaſticus, ſed ſolum pro foro externo. Quid de Regularibus Privilegiariis, & aliis?

III. Num facultas data vi Jubilæi, aut Privilegiariis, ad diſpenſandum in Votis ſe extendat ad relaxanda juramenta, ac vota jurata?

IV. Privilegium conceſſum in Privilegiis Societatis Jeſu relaxandi juramenta eſt ſolum relate ad Noſtros.

V. Quænam cauſa requiratur ad Juramenta

menta relaxanda? In dubio, num cauſa ſit ſufficiens, recurrendum ad Pontificem.

VI. Quandonam debeat præmitti citatio Partis?

VII. Quomodo poſſit Princeps Sæcularis indirecte juramenta iſthæc relaxare? Directe certe non poteſt; cum id pertineat ad poteſtatem Spiritualem.

I. Dico primo cum communiſſima, neminem præter Pontificem poſſe juramenta in præjudicium tertii relaxare; imo ne Pontificem quidem citra cauſam urge ntiſſimamRatio eſt, quia Pontifex non eſt Dominus rerum temporalium perſonarum privatarum, niſi quatenus expedit de iis diſponere in bonum animarum: Poteſt quidem quilibet juramentum, ac votum Deo præſtitum propria auctoritate commutare in evidenter melius, & probabiliter ex Sanchez, & aliis, etiam in evidenter æquale: At juramentum præſtitum homini non poteſt in melius commutari; Sicuti nec quod præcipitur a ſuperiore. Ratio diſparitatis eſt, quia, cum per juramentum, & votum offeratur Deo aliquid ipſi gratum, quo gratius eſt id, quod exhibetur, eo acceptius eſt Deo: Contra vero homini creditori, aut ſuperiori dari debet id, quod requirunt, nec licitum eſt offerre aliquid melius ipſis invitis, ex leg. *Mutuum ff. Si certum petatur*. Præterea ex Dei benignitate præſumitur, quod contentus ſit bono præſtantiori, quoties obligatio offerendi illi aliquid oritur ex propria voluntate voventis, aut jurantis: At id non præſumitur ab homine creditore, etiamſi obligatio dandi aliquid oriatur ex voluntate ipſiuſmet jurantis; quia homines ſepe afficiuntur bono determinato, unde non licet ipſis invitis dare aliquid præſtantius.

II. Dico II. Quoties eſt turpitudo ex parte creditoris, juramentum additum contractui relaxari poteſt ab Epiſcopo; ut accidit, quando quis jurat, ſe ſoluturum uſuras; aut quando metu gravi extorquetur juramentum, aut contractus, cui juramentum adjicitur; ſive metus incutiatur ab altero contrahente, ſive a tertio. Ita etiam communiter. Ratio eſt, quia per hujuſmodi juramentum nullum jus acquiritur alteri, ſed ſolum ob reverentiam debitam Numini invocato in teſtem illud ſervandum eſt; ergo Epiſcopus vicem Dei gerens ſicut poteſt data ſufficienti cauſa diſpenſare in votis, ita poteſt hæc juramenta relaxare. Epiſcopus autem ſatis eſt quod ſit confirmatus, etiamſi non ſit adhuc conſecratus, quia poteſtas relaxandi juramenta non eſt Ordinis, ſed Juriſdictionis: At non eſt ſatis, quod ſolum ſit electus, quia a tempore confirmationis eſt vere Prælatus, & poteſt juriſdictionem exercere, ut docent communiter. Præterea relaxare poſſunt hæc juramenta Abbates exempti habentes juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuo territorio: necnon Capitulum Sede vacante; quo tempore Juriſdictione Epiſcopali potitur. Pariter Judex Eccleſiaſticus loci, in quo initus eſt contractus, quia ratione contractus ſortiti ſunt in eo loco forum contrahentes. Poteſt etiam Vicarius Generalis Epiſcopi, cum habeat exercitium Juriſdictionis Epiſcopalis, & cognitionem cauſarum, ex cap. 2. *de Officio Vicarii in 6.*: Cauſa autem decidi non poteſt ſine juramenti relaxatione; ergo poteſt Vicarius relaxare juramentum, tanquam quid acceſſorium ad cauſam coram ipſo agitatam, ex cap. *Prudentiam de Officio Delegati*. Verum tam Vicarius Generalis Epiſcopi, quam Judex Eccleſiaſticus loci poſſunt ſolum pro foro externo relaxare juramenta, quatenus quid acceſſorium ad cauſam ab iis cognoſcendam: pro ſolo tamen

foro conſcientiæ non poſſunt, ut notat Sanch. l. 3. c. 21. Poterit demum relaxare juramenta & Legatus Pontificis in Provincia ſuæ Legationis, cum ſit Judex Ordinarius, & Cardinales in ſuis titulis, cum habeant ibi Epiſcopalem Juriſdictionem. Archiepiſcopus relaxare non poteſt juramenta ſubditorum Epiſcopis ſuffraganeis, niſi quando ad Tribunal Archiepiſcopi appelletur, quia tunc eſt Judex Ordinarius; Sicut etiam probabiliter ex Avila, Henriquez, contra Suarez, & Sanchez, cum viſitat Diœceſim Suffraganeorum: Probabiliter etiam poteſt Archiepiſcopus relaxare juramenta Epiſcoporum ſuffraganeorum, ex Henriquez, Avila, Sayro, quia probabiliter ſunt illi immediate ſubjecti, ſicut proprii ſubditi; poteſtque Archiepiſcopus ante Pallii ſuſceptionem juriſdictionem hanc exercere.

Confeſſarius jure ſuo, aut etiam Parochus relaxare juramenta non poteſt, ut nec diſpenſare in votis, nec leges ferre, aut excommunicare, aut indulgentias largiri, quia hæc omnia requirunt juriſdictionem in foro externo. Regulares privilegiarii poſſunt relaxare juramenta ſine præjudicio tertii perſonis ejuſdem Ordinis, non vero aliis Pœnitentibus, ex conceſſione Clementis VII., quæ habetur in noſtris Privilegiis verbo *Confeſſarius* §. 6.

III. Utrum autem facultas delegata aut vi Jubilæi, aut vi privilegiorum ad diſpenſandum in votis ſe extendat ad relaxanda juramenta, ac vota jurata? affirmant probabiliter Sanch. l. 4. c. 53. Suar. & alii contra Leſſ., Bonacinam, Sà, Navarr. Equidem hac in re diſtinguendum cenſui in Opuſculo de Jubilæo q. 12. a. 1., videlicet quod nomine voti poſſit venire etiam juramentum, quando datur in privilegiis facultas commutandi vota: At quando alicui particulari datur facultas commutandi vota, nomine votorum non veniunt juramenta. Ratio diſparitatis eſt, quia privilegia latam habent interpretationem, & ideo nomine voti venit etiam juramentum, quatenus eadem eſt obligatio paſſiva hominis erga Deum tam per votum, quam per juramentum; eſto non ſit eadem obligatio activa, quia vinculum voti habetur per hoc, quod aliquid Deo promittatur; Vinculum vero juramenti habetur per hoc, quod Deus in teſtem adducatur veritatis, ſeu promiſſionis aſſertæ. At quando datur alicui facultas commutandi vota, tunc iſta facultas non habet rationem privilegii, ſeu legis privatæ relate ad aliquam Communitatem, ſed habet rationem diſpenſationis, quæ cum ſit vulnus legis, ſtrictam habet interpretationem, & ideo nomine voti tunc non venit juramentum, nec votum juratum.

Illud notandum, quod quamvis Sanchez loco laudato admittat facultatem diſpenſandi in votis conceſſam Regularibus privilegiariis extendi ad relaxanda juramenta, & vota jurata Deo emiſſa intuitu pietatis; Negat tamen extendi ad relaxanda juramenta adjecta contractui, in quo ſit turpitudo ex parte creditoris, puta ad juramentum factum homini ſolvendi uſuras, aut extortum metu; quia quamvis per hujuſmodi juramenta nullum homini, cui fiunt, jus comparetur; at cum non fiat intuitu pietatis, nec Deo, nullam voti rationem induunt. Quod etiam docet Suar. l. 6. de Voto c. 14. & l. 2. de Juramento cap. 14. contra Ledeſ. Rodr. apud eundem Sanchez.

IV. Addunt etiam Suarez, & Sanchez, probabilius eſſe, quod privilegium commutandi vota jurata, quod habent Regulares Privilegiarii, neque ſe extendat ad juramenta relaxanda quomodocunque adjecta contractui; quia nomine Votorum Juratorum cenſentur venire vota, quæ ſolent juramento confirmari, atque adeo quæ in-

intuitu pietatis, & ſoli Deo fiunt, quod non competit juramentis, quæ contractui adjiciuntur: Et ideo noſter Pater Thyrſus Gonzalez Generalis Societatis literis encyclicis, ne noſtri in hoc errarent, advertit, Privilegium Nobis conceſſum relaxandi juramenta eſſe ſolum relate ad Noſtros.

V. Quæres hic quænam cauſa requiratur ad Juramenti hujus relaxationem?

Reſpondeo, rationabilem cauſam requiri; non ſecus ac in diſpenſatione Votorum, quia obligatio Voti, ac juramenti eſt de jure divino naturali; unde invalide tolleretur ſine cauſa ſufficienti. Eſt autem cauſa ſufficiens, Primo, ſi adſit turpitudo ex parte creditoris, quia ſcilicet injuſte recipitur, quod ex juramenti obligatione ſolvitur; ut quando relaxatur juramentum ſolvendi uſuras. Secundo, ſi contractus, aut Juramentum fuerit metu injuſto extortum: Ubi nota, quod ſi nolit jurans uti remedio relaxationis, poterit a Judice Eccleſiaſtico petere, ut creditorem compellat ad remittendum hujuſmodi juramentum; & quia materia hæc eſt ſpiritualis, poterit Judex Eccleſiaſticus etiam laicos ad id compellere, ex cap. 1. *de Juramento*. Tertio, ſi dolus in contrarium inciderit, puta ſi quis deceptus ſit in pretio rei emptæ cum juramento non contraveniendi contractui, ut fuſe explicat Sanchez l. 3. c. 21.; Si tamen dolus dederit cauſam contractui, juramentum non indiget relaxatione. Quarto in pœnam ingratitudinis donatarii poteſt relaxari juramentum additum donationi de illa non revocanda, ut notat Molina d. 221. & Sanchez, quia Donatarius ob ingratitudinem indignum ſe reddidit, cui juramentum ſervetur: Quando tamen dubium eſt, an poſſit Epiſcopus juramentum aliquod relaxare, ad Pontificem non videtur eſſe recurrendum, quia ſtat in poſſeſſione poteſtas, quæ de ſe competit Epiſcopo, donec conſtet, quod per reſervationem ei ſit a Pontifice limitata. Et eodem modo, ut notat Sanchez lib. 4. Summæ cap. 40. n. 80. ſi dubitetur, an votum ſit reſervatum, judicandum eſt in partem benigniorem, ut reſervatum non cenſeatur: Sicut in aliis caſibus reſervatis contingit, quando de eorum reſervatione ambigitur.

VI. Præterea dubitatur a Doctoribus, an ad obtinendam juramenti relaxationem debeat præmitti citatio partis, ſeu ejus, cui juramentum eſt præſtitum? Ad quod dicendum dupliciter peti poſſe relaxationem, Primo, ut tollatur omnis obligatio juramenti, & contractus evaneſcat. Secundo ad finem tantum agendi in judicio contra creditorem. In primo caſu præmitti debet citatio partis; aliter relaxatio erit nulla, ut communiter docent apud Sanch. loc. cit. ex lege finali cap. *de legibus*; ſi tamen relaxatio petatur pro utroque foro; nam ſi pro ſolo foro conſcientiæ petatur, non requiritur ulla partis citatio. In ſecundo caſu probabilius eſt non requiri hujuſmodi citationem, tum quia contradictio partis non poteſt impedire hanc relaxationem jure permiſſam, unde fruſtra pars citaretur; tum etiam quia dum relaxatur juramentum, non agitur directe de partis præjudicio, ſed ſolum de excludendo jurantis perjurio, intentando litem.

VII. Dubitatur demum, an poſſit Magiſtratus etiam ſæcularis relaxare hæc juramenta?

Reſpondeo, communiter Doctores docere primo, quod Magiſtratus ſæcularis poſſit laicos cogere ad condonandam obligationem juramenti, quando conſtat eſſe metu, aut injuria extortam, aut quando res juramento promiſſa reſtituenda eſt. Secundo poſſe Principem ſæcularem indirecte juramenta relaxare in materia ſibi ſubjecta,

cta, puta in caſu Juriſconſulti *leg. ult. ff. ad mancipium*, ſi quis enim juret, ſe non interfuturum Collegio Univerſitatis, poteſt Princeps ſæcularis illum cogere, ut muneri decurionis, aut magiſtratus ſatisfaciat (cum materia hæc ſit Principi ſubjecta) & ſic obligare, ut Collegio interſit. Tertio poteſt ex natura contractus, cui acceſſit juramentum, interpretari quomodo intelligendum ſit juramentum præſtitum. Quarto, quamvis non poſſit judicialiter cognoſcere de nullitate relaxationis conceſſæ a Judice Eccleſiaſtico, poterit tamen ſummarie extrajudicialiter, & ſine figura judicii de ea cognoſcere, quatenus repellere poteſt Actorem, cui conceſſa eſt relaxatio juramenti, ſi evidenter conſtet nulliter, & ſubreptitie illam obtinuiſſe. Quinto poteſt, ut notat Sanch. l. 3. c. 22., indirecte etiam juramentum relaxare in ſua radice circa materiam ſibi ſubjectam, ſtatuendo legem, qua reddatur aliquis inhabilis ad acceptandum quicquid ratione alicujus contractus jurati illi dandum eſſet: Sicut poteſt indirecte irritare Matrimonium Princeps ſæcularis ſecundum ſe (niſi hanc poteſtatem ſibi Pontifex reſervaſſet, ut docet Sanch. lib. 7. diſp. 3. ex D. Thom. Soto, Victoria, Ledeſma, & aliis) ferendo ſcilicet novam legem de conditionibus ad contractum matrimonialem eſſentialiter requiſitis; ſic enim poteſtas ſæcularis non attingit ſpirituale directe, ſed ſolum indirecte, cum directe feratur ſolum ad id, quod intra limites ſuæ poteſtatis continetur. Sexto poteſt Princeps ſæcularis nomine ſui ſubditi, in cujus favorem eſt juramentum, condonare juramenti obligationem, quando res promiſſa eſt mere temporalis, dummodo ſubditus teneatur condonare, & inique renuat; ſic enim ſupplet defectum ſubditi; Eo modo, quo nomine ſubditi renuentis, ſupplendo ejus conſenſum, vendit v.g. ejus domum ad ſolvendum creditoribus. Denique relaxare directe juramenta non poteſt, cum ſit hoc proprium poteſtatis ſpiritualis; vinculum enim juramenti procul dubio eſt ſpirituale, ortum ex virtute Religionis; ergo ad poteſtatem ſpiritualem ſpectat, ad quam cura Religionis præcipue demandata eſt a Chriſto Domino.

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

De Concupiſcentia minuente, vel augente Voluntarium.

BReviſſime duo hic inquirimus. Primo quidem, Utrum concupiſcentia partis inferioris minuat, aut etiam omnino tollat rationem voluntarii; unde tranſgreſſio legis aliquando vacet culpa, ſaltem gravi, ratione concupiſcentiæ, ſeu paſſionis appetitus ſenſitivi animum perturbantis, & libertatem adimentis? Secundo, utrum blanditiis, ac blandis verbis extorta reſtituenda ſint in foro conſcientiæ; eo modo, quo diximus de precibus importunis minuentibus voluntarium?

ARTICULUS I.

Utrum Concupiſcentia minuat, aut etiam quandoque tollat Voluntarium?

I. Sex paſſiones ſpectant ad partem concupiſcibilem appetitus ſenſitivi, quinque vero ad Iraſcibilem.

II. Concupiſcentia conſequens auget voluntarium, necnon meritum, & culpam: Antecedens vero aliquando libertatem interimit.

III. Sæpe vero culpam, & meritum minuit.

IV. Si voluntarium non ſumatur pro libero, ſed pro eo, quod procedit ab intrinſeco principio cognoſcente ſingula, concupiſcentia auget voluntarium.

V. Impulſus concupiſcentiæ eſt quidem voluntati extrinſecus, ſed impetus ab eo impulſu procedens eſt illi intrinſecus.

VI. Validi ſunt contractus (& quidem etiam Matrimonium, & Profeſſio Religioſa) ſi paſſione impellente fiant, v. g. ſperando hæreditatem, aut Prælaturam, dummodo libertas, quæ ſic minuitur, non interimatur.

I. SUpponendum, paſſiones appetitus ſenſitivi undecim communiter recenſeri; ſex videlicet ad partem concupiſcibilem ſpectantes, nempe amorem, odium, deſiderium, fugam, gaudium, & triſtitiam; & quinque ad iraſcibilem, videlicet ſpem, deſperationem, audaciam, timorem, & iram. Paſſiones iſtæ, ſeu actus appetitus ſenſitivi veniunt hic nomine concupiſcentiæ, quam D. Th. 1. 2. quæſt. 77. art. 6. dividit in antecedentem, & conſequentem. Antecedens dicitur, quæ naturaliter exurgens antecedit omnem deliberationem, & actum voluntatis, unde nec meriti capax eſt, nec demeriti. Conſequens dicitur, quæ conſequitur actum voluntatis, & ab eo excitatur, ut promptius ad ſuum objectum tendat, v. g. ſi quis iram excitet ad crudelius puniendum, aut ad acrius pugnandum. Hanc concupiſcentiam conſequentem non minuere, ſed potius augere voluntarium, nemo eſt, qui dubitet; cum ex voluntate deliberata procedat, tanquam incitamentum deinde voluntatis, unde ex ea augetur vel bonitas moralis, vel malitia actus; Etenim quo majori concupiſcentia, ac libidine quis peccat, eo magis peccat: Quare ſi quis exci-

ret in ſe vini v. g. deſiderium, ut poſſit immoderatius bibere, magis peccat bibendo: Sicut ex oppoſito, ſi quis excitet in ſe commiſerationis actum, ut largiorem ſtipem eroget, magis meretur ſtipem erogando. De concupiſcentia itaque antecedente procedit difficultas, num voluntarium minuat? Vaſquez 1. 2. d. 28. c. 2. cum Lorca putat minuere; Navarr., vero Val., Salas in 1. 2. d. 3., & alii apud eundem Vaſquez putant, aliquatenus augere, quia facit, ut majori conatu, ac impetu in objectum concupitum voluntas tendat.

II. Dico equidem I. Concupiſcentia, ſeu actus appetitus ſenſitivi tendens in delectabile, ſi antecedat voluntatis actum, aliquando interimit omnino libertatem.

Probatur, quia paſſio appetitus ſenſitivi aliquando ita mentem perturbat, ut non ſinat proponi voluntati objectum cum indifferentia, ſeu cum omnibus rationibus tam convenientiæ, quam diſconvenientiæ, ſed ſolum cum determinatione ad eam partem, ad quam paſſio trahit; ergo libertatem interimit. Hinc actus primo primi dicuntur carere libertate; Ebrii pariter, & amentes non libere operantur per hoc, quod ſenſus internos habeant perturbatos, unde turbatur etiam intellectus, qui in ſuis operationibus pendet in hac vita a phantaſmatibus; & quia ab intellectu ſic turbato objectum non proponitur voluntati cum indifferentia, ideo hæc non libere operatur, ut notat D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 7.; Hoc autem accidit etiam, quando paſſio eſt vehementiſſima; unde fit, quod ira dicatur eſſe furor, ſeu dementia brevis, & amor dementare, atque obcœcare.

III. Dico II. Quando concupiſcentia antecedens non eſt vehementiſſima, minuit tantum voluntarium, prout voluntarium confunditur cum libero; atque adeo diminuta libertate diminuitur bonitas, & malitia moralis actus.

Probatur, quia libertas oritur ex intellectu proponente objectum cum indifferentia; paſſio autem appetitus ſenſitivi trahit intellectum ad perpendenda potius motiva inclinantia voluntatem ad eam partem, ad quam inclinat ipſe appetitus, quam ad perpendenda motiva retrahentia, idque propter naturalem ſympathiam potentiarum inferiorum, ac ſuperiorum; unde dicimus unumquemque judicare juxta proprium affectum, & hominem paſſionibus correptum non eſſe idoneum ad recte judicandum; ergo concupiſcentia antecedens minuit libertatem, & conſequenter etiam malitiam peccati, & meritum virtutis. Hinc eſt, ut notat Vaſquez, Palaus, Salas, Valen., facilius diſpenſationem in votis concedi, quando emiſſa fuerunt paſſione prævalente, quia non cenſentur perfecte libera, & minus puniri peccata, quæ ex aliqua paſſione fiunt, utpote leviora, quam quæ ex malitia.

IV. Dico III. Si voluntarium non ſumatur pro libero, ſed pro eo, quod fit a principio intrinſeco cognoſcente ſingula, augetur illud potius, quam minuatur per concupiſcentiam. Ratio eſt, quia concupiſcentia, ſeu actus appetitus ſenſitivi efficit, ut voluntas majori impetu feratur in objectum concupitum, cum voluntas propter naturalem ſympathiam, quam habet cum appetitu ſenſitivo, aliquatenus ab eo trahatur: unde Apoſtolus ſentiebat in membris ſuis aliam legem repugnantem legi mentis; quia ſine lucta, ac niſu nequit voluntas inclinationi appetitus ſenſitivi reſiſtere. Hinc eſt, quod correpti paſſione vindictæ, vel victoriæ acrius ulciſcuntur, aut pugnant, & æſtuantes libidine vehementius feruntur in turpia, niſi pars ſuperior repugnet inferiori voluntatem allicienti,

ti, ac per ſympathiam aliquatenus pertrahenti.

V. Dices cum Vaſquez, voluntarium eſt, quod procedit ab intrinſeco principio cognoſcente ſingula, ſed quod fit impellente concupiſcentia minus fit ab intrinſeco, ergo minus eſt voluntarium. Probatur minor, quia appetitus ſenſitivus, qui reſidet in corde, & aliquatenus pertrahit voluntatem (juxta illud, *Trahit ſua quemque voluptas*) eſt extrinſecus voluntati reſidenti in anima; ergo quod fit a voluntate concurrente paſſione minus fit ab intrinſeco.

Reſpondeo nego minorem; Ad probationem, quamvis impulſus concupiſcentiæ ſit voluntati extrinſecus, at ipſe major impetus, & conatus voluntatis procedens ab impulſu appetitus ſenſitivi eſt ipſi voluntati intrinſecus; unde actus magis procedit a principio intrinſeco, quando fit paſſione impellente, atque adeo eſt magis voluntarius.

Hinc ſequitur, validos eſſe contractus, qui paſſione impellente fiunt, quando non interimitur ab ea totaliter libertas, ſed ſolum minuitur. Unde valida eſt v. g. profeſſio Religioſa, ut notat Navarr. ſi fiat ob ſpem conſequendi Prælaturam, quia concupiſcentia iſta non tollit voluntarium liberum, quamvis aliquatenus illud minuat: Et eodem modo validum eſt matrimonium, ut notat Sanch. l. 1. d. 13., ſi quis contrahat cum Berta cum ſpe acquirendi legatum, aut hæreditatem.

ARTICULUS II.

Utrum reſtituenda ſint in foro conſcientiæ, quæ blandis verbis extorquentur?

I. Videntur blanditiæ, ſeu concupiſcentia ita minuere voluntarium, ut minuunt preces importunæ, ac metus levis. Et ideo in foro conſcientiæ reſtituenda videntur, quæ blandis verbis extorquentur.

II. Sed verius voluntarium augent; cum voluntas amore duce, majori impetu operetur; nec irrogatur injuria per blanditias, ſicut per metum levem, & preces importunas; unde non videntur trahere onus reſtitutionis.

III. Validum eſt teſtamentum factum in favorem uxoris blando ſermone illum extorquentis, cum actus non ſit mixtus involuntario, quamvis non ſit perfecte liber.

IV. Excæcat quidem amor, ſed ſi libertatem non interimit, contractus eſt validus, nullum trahens onus reſtituendi.

I. CAjet. 2. 2. q. 32. a. 7., Medina, Armilla affirmant, quia ſicut preces importunæ, ac metus levis minuunt voluntarium, ita & blanditiæ, ac amor, ſeu concupiſcentia; ergo ſicut extorta metu levi injuſto, aut precibus importunis in foro conſcientiæ reſtituenda ſunt, juxta dicta q. 6., ita & quæ blandis verbis, ac amore duce extorquentur; præſertim quia amor excœcat, non ſecus ac ebrietas.

II. Negandum tamen cum Soto, Molina d. 94. Bonac. Sanch. l. 4. d. 11., & aliis communius. Ratio eſt, quia, ut notat D. Thomas 1. 2. q. 6. a. 7., concupiſcentia, & amor non ſolum non efficiunt involuntarium, ſed potius augent voluntarium; cum ſint cauſa, quod voluntas majori conatu operetur: Nihil enim magis voluntarie fit, ut habet D. Thomas loco laudato, quam quod amore efficitur: ergo cum habeatur ſufficiens libertas ad contrahendum, non eſt cur reſtituendum ſit, quod blandis verbis extorquetur. In tantum quæ metu levi injuſte incuſſo extorquentur, aut etiam precibus im-

importunis reſtituenda ſunt, juxta ſuperius dicta, quia iis habetur involuntarium ſecundum quid, ſeu voluntarium mixtum involuntario, & quidem per injuriam, ac violentiam injuſtam: injuſte enim precibus importunis quis ſuo modo cogitur ad dandum, quod dare nollet: At in caſu noſtro nulla vis, nulla injuria, nullum involuntarium, etiamſi libertas aliquatenus ſit diminuta per concupiſcentiam; ergo non datur onus reſtitutionis.

III. Hinc ſequitur primo ex Sanch. lib. 4. de Matrim. diſp. 11. n. 2. Molina diſp. 94. Salonio, meretrices ad reſtitutionem non teneri, ſi blandis, & amatoriis verbis donationem aliquam ultra ſtipendium debitum extorqueant; dummodo non extorqueant fraudibus, dicendo ver. gr. ſe eſſe virgines a magnatibus concupitas &c. quæ tamen non concordant cum veritate. Advertunt tamen Sanch., Soto, Guttier. quod non committeretur fraus a meretrice, ſi falſo diceret alicui ſe perdite illum adamare, quia nemo ignorat, hanc eſſe muliercularum cantilenam.

IV. Sequitur II. ex eodem, validum eſſe teſtamentum, quod maritus blando ſermone uxoris ductus in ejus favorem confecit; cum blanditiæ non reddant actum mixtum involuntario, licet libertatem coarctent. Hinc l. finali *c. ſi quis alteri teſta. probi.* dicitur; *Judicium uxoris poſtremum in ſe provocare maritali ſermone non eſt criminoſum*: ideſt, ut Juriſtæ docent apud eundem Sanch. n. 2., non vitiatur teſtamentum, quod vir blanditiis uxoris ductus in ipſius favorem confecit; Etenim blanditiæ non cogunt reddendo actum ſecundum quid involuntarium, prout redditur a metu.

Ad rationem in contrarium patet ex dictis. Concupiſcentia excœcat quidem mentem, ita ut actus non fiat juxta rationem, ac dictamen prudentiæ: Quando tamen libertatem ſufficientem ad peccandum, & contrahendum relinquit (quod fere ſemper accidit) tunc non reddit actum involuntarium; unde non eſt, cur reddat obnoxia reſtitutioni, quæ blandis verbis extorta ſunt.

QUÆSTIO ULTIMA.

De Actibus humanis, quoad eorum Moralitatem.

PLurima hac in re inquirunt Scholaſtici: Nos pauca primoribus labris delibabimus, ne Theologus Moralis in iis, quæ ad moralitatem ſpectant prorſus jejunet. Solum itaque inquiremus, Primo, in quonam conſiſtat Bonitas, vel Malitia moralis noſtrorum Actuum? Secundo, unde ea deſumatur, ab objectone, an a fine? mittendo reliqua huc ſpectantia ad Scholaſticam Theologiam.

AR-

ARTICULUS I.

In quonam conſiſtat Bonitas, & Malitia Moralis?

I. Quotupliciter ſumitur Morale?
II. Num bonitas moralis actuum humanorum conſiſtat in conformitate cum recta ratione, an cum natura rationali.
III. Videtur fundamentaliter, & remote conſiſtere in hac ſecunda conformitate; formaliter, & proxime in prima.
IV. Si dictamen rationis ſit erroneum, non errat voluntas illi ſe accommodando.

I. MOrale dicitur, quod ad mores hominum ſpectat; proinde opponitur Naturali, ſpectatque proprie ad ſubſtantiam liberam, ac per ſe primo, & formaliter ad actus internos libere procedentes ex judicio indifferenti, cum plena deliberatione; ſecundario vero, & per analogiam aſcribitur tam actibus externis, qui ab actibus liberis internis imperantur, quam aliis rebus, quæ circa actus liberos verſantur; unde dicitur Scientia moralis, quæ de moribus diſſerit, & Moralis virtus, quæ mores hominum moderatur: eo modo, quo ſanitas v. g. per ſe primo dicitur de animali, & ſecundario, ac per analogiam de colore, pharmaco, cibo, pulſu, quæ habitudinem habent ad Animalis ſanitatem.

II. Difficultas eſt, num bonitas moralis conſiſtat formaliter in conformitate cum recta ratione, & moralis malitia in privatione talis conformitatis, an vero in conformitate, aut difformitate cum natura rationali? Priorem ſententiam docent Azor. tom. 1. l. 1. c. 1. Filliuc. & alii ex D. Thoma 1. 2. q. 18. a. 5. putantes, rectam rationem eſſe regulam noſtrorum actuum; & quia quod conformatur cum regula dicitur rectum, & bonum, ideo actus humani dicuntur boni moraliter, quatenus cum recta ratione conformantur. Poſteriorem ſententiam docent Suar. diſt. 10. Metaphyſ. ſect. 2. Vaſq. 1. 2. d. 58. c. 2. & Layman l. 1. tract. 2. c. 7.; quia illud dicitur moraliter bonum, quod decet naturam rationalem, illud vero moraliter malum, quod eamdem dedecet.

III. In hac quæſtione mere ſpeculativa utraque ſententia facile conciliari poteſt, ſi dicamus regulam actuum humanorum, per conformitatem ad quam actus dicuntur moraliter boni, & per difformitatem mali, eſſe duplicem, alteram Fundamentalem, & remotam, & hæc eſt natura rationalis, quæ, qua talis, exigit actus rectæ rationi conformes: alteram Formalem, & proximam; & hæc eſt recta ratio, qua judicamus hoc potius, quam illud convenire naturæ rationali: Quia tamen recta ratio, ſeu dictamen conſcientiæ ſecundum ſe repræſentat, & oſtendit legem æternam Dei, quæ eſt objectum talis dictaminis, idcirco ſicut recta ratio eſt prima regula formalis, & proxima honeſtatis, ſeu actuum humanorum, ita lex æterna Dei eſt prima Regula objectiva honeſtatis.

IV. Quare tunc voluntas dicitur bene moraliter operari, quando ſequitur dictamen rationis oſtendentis objectum eſſe conveniens naturæ rationali, & legi æternæ Dei; aut quando refugit ab objecto, quod a recta ratione oſtenditur naturæ rationali, ac legi æternæ diſconveniens: Cum enim voluntas noſtra ſit potentia cœca, quæ ductum rationis facem præferentis ſequitur, non poteſt aliter errare, niſi avertendo ſe ab eo, quod per rationem oſtenditur naturæ rationali, ac legi æternæ conforme, aut proſequendo, quod oſtenditur eidem difforme.

Quamvis autem poſſit aliquando intellectus decipi, & putare conforme naturæ rationali, quod re vera eſt difforme; Voluntas tamen nunquam errat, nec male moraliter operatur, ſi dictamen rationis, etiamſi erroneum, ſequatur: nam regula formalis, & proxima actuum voluntatis, per conformitatem ad quam actus dicuntur boni moraliter, non poteſt eſſe ipſum objectum conveniens, aut diſconveniens naturæ rationali, quia relate ad illud non poteſt exercere libertatem, niſi in quantum proponitur per rationem cum judicio indifferenti; ſed debet eſſe ipſa recta ratio, ſeu rationis dictamen, cui ſe conformando voluntas bene, ac recte operatur, ſuæ regulæ ſemet adaptando: Quare optime Divus Thomas 1. 2. q. 19. a. 3. dixit, Rationem eſſe regulam humanarum actionum, ubi locutus eſt de regula proxima nobis manifeſtante objectum conveniens, aut diſconveniens naturæ rationali, quæ eſt regula remota, & fundamentalis.

ARTICULUS II.

Utrum a fine, an ab objecto deſumatur bonitas, aut malitia moralis actuum humanorum?

I. Inquiritur, an elargitio v. g. eleemoſynæ ob inanem gloriam ſit bona moraliter ratione objecti boni, an moraliter mala ratione finis pravi?

II. Actus exterior bonitatem, aut malitiam deſumit ab objecto, non a fine.

III. Actus interior illam deſumit à fine, etiam tanquam ab objecto.

IV. Univerſim tamen actus humani, tam interni, quam externi, bonitatem moralem deſumunt ab objecto ſolum formali; malitiam vero etiam ab objecto materiali.

V. Ideo malitia moralis trahitur etiam ab objecto materiali, quia bonum ex integra cauſa, malum ex ſingulis defectibus.

VI. Num circumſtantia tribuens actui bonitatem, vel malitiam moralem tranſeat in rationem objecti, ita ut ſe habeat tanquam objectum volitum?

VII. Alia huc ſpectantia alibi a nobis diſcutiuntur.

I. Diximus in quonam conſiſtat eſſentia moralitatis, ſeu bonitas, vel malitia moralis: Inquirimus nunc, unde ea ſumatur, ab objectone ipſius actus, an a fine operantis? v. g. elargitio eleemoſynæ facta ob finem inanis gloriæ undenam ſumit ſpeciem ſuam, ac moralitatem, ab objectone, quod eſt ſubventio pauperis, quod certe eſt conforme naturæ rationali, an vero a fine operantis, qui eſt inanis gloria, quæ naturæ rationali eſt difformis? Nam ſi ab objecto ſpecies moralitatis deſumatur, talis elargitio dicenda eſt moraliter bona; ſi a fine, dicenda eſt moraliter mala. Qua in re paucis expediemus, quæ in Scholaſtica Theologia fuſe diſceptantur.

II. Prima ſententia Medinæ 1. 2. q. 18. a. 2. cum Recentioribus Thomiſtis docet ex Divo Thoma, actum humanum deſumere ſpeciem moralitatis a ſuo objecto. Et ratio eſt, quia actus exterior ſumit bonitatem, vel malitiam ſuam ab objecto, non a fine operantis; ergo etiam actus interior, atque adeo omnes actus humani. Antecedens conſtat, quia elargitio eleemoſynæ v. g. facta ob amorem Dei non habet bonitatem charitatis, ſed ſolius miſericordiæ, quia ejus objectum eſt ſolum ſublevatio pauperis; Eodem modo, ſi quis occidat ad furandum, actus exterior habet ſolum malitiam homicidii, quæ eſt ejus objectum, non vero furti, quod eſt finis operantis. Conſequentia itaque probatur, quia

actus,

actus exterior, & interior ſunt unus actus in genere moris vel malus, vel bonus; Exempli gratiâ elargiri eleemoſynam, & velle illam elargiri ſunt ejuſdem ſpeciei moralis; & habent eandem bonitatem; ſicut occidere, & velle occidere habent eandem malitiam; ergo ſi actus exterior bonitatem ſuam, vel malitiam habet unice ab objecto, etiam actus interior.

Neque obſtat, quod erogans eleemoſynam ob finem inanis gloriæ ponat actum moraliter malum ob finem malum, quamvis objectum videatur bonum. Nam relate ad intentionem, finis intentionis eſt objectum illius, unde hic actus eſt malus propter ſuum objectum malum; relate vero ad electionem medii objectum talis electionis eſt ipſum medium, quod dat illi ſpeciem moralem; cum ergo eleemoſynæ erogatio ſit electio medii, quod eſt conſentaneum naturæ rationali, idcirco hæc moraliter eſt bona, & ſolum per denominationem extrinſecam a fine operantis dicitur moraliter mala.

III. Secunda ſententia cum Vaſquez 1. 2. d. 51. c. 5. Azor., Cajet. 1. 2. q. 18. a. 6. docet, actum internum, ſive ſit intentio finis, ſive electio mediorum, ſumere ſuam ſpeciem moralem a fine, tanquam ab objecto; actum vero exteriorem nullatenus a fine, ſed ſolum ab objecto. Ratio eſt, quia intentio voluntatis fertur in finem, tamquam in objectum ſuum; ergo ab illo ſuam bonitatem, vel malitiam deſumit: electio autem medii fertur in medium, quatenus eſt utile ad finem, atque adeo amatur in ordine ad finem, qui proinde eſt objectum ipſius electionis; ergo etiam electio medii, quatenus actus interior eſt, ſumit ſuam bonitatem, & malitiam a fine, tanqum ab objecto: Contra vero actio exterior de ſe non dicit ordinem ad finem operationis, ſed ad objectum ſuum; ergo ab illo ſumit ſpeciem. Hinc elargitio eleemoſynæ exterior de ſe eſt bona, etiamſi fiat ob inanem gloriam, quia ejus objectum eſt bonum: Contra vero actus interior eſt malus, & quatenus intendit inanem gloriam, & quatenus eligit tale medium ad talem finem; quia finis, qui eſt objectum tam intentionis, quam electionis, eſt malus, & ideo hujuſmodi actus elargiendi eleemoſynam ob talem finem magis eſt malus, quam bonus: Eo modo, quo Ariſtoteles dixit 5. Ethicor. 2., quod qui furatur, ut committat adulterium, per ſe loquendo magis ſit adulter, quam fur.

IV. Dico equidem cum Franciſco Lugo 1. 2. c. 8. q. 2., Medina, & aliis Thomiſtis ex D. Thoma 1. 2. q. 12. a. 2. & 6., univerſim actus humanos tam internos quam externos ſumere moralem ſpeciem ab objecto ſuo; cum hoc tamen diſcrimine, quod bonitatem moralem deſumant ab objecto ſolum formali, malitiam vero moralem deſumant etiam ab objecto materiali.

Probatur, & quidem quod actus interior, ſive ſit intentio, ſive electio, ſumat ſuam bonitatem, vel malitiam ab objecto, conſtat, quia finis eſt objectum talium actuum; ergo ſi deſumunt moralitatem a fine, deſumunt etiam a ſuo objecto; Propterea Oſeæ 9. dicitur: *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt*. Quare erogatio eleemoſynæ ob amorem Dei eſt actus charitatis, non miſericordiæ; quia & finis intentus eſt complacere Deo, quod intenditur a charitate, & electio talis medii habet pro fine, atque adeo pro objecto formali pariter complacere Deo; ſubventio autem pauperis, quatenus eſt electio medii ad talem finem, eſt ſolum objectum materiale, non formale; & ideo hic actus non dicitur miſericordiæ, nec habet meritum proprium talis virtutis, ſed ſolius charitatis, ut mox oſtendemus.

Pro-

Probatur nunc ſecunda pars concluſionis, quod ſcilicet actus exterior ſumat etiam a ſuo objecto moralitatem: Nam actus externus per ſe non reſpicit finem operantis; cum finis ſit illi extrinſecus, & contingens; non poteſt autem aliquod ſuam eſſentiam deſumere ab aliquo ſibi extrinſeco, quod contingenter accidit; ergo actus exterior non deſumit ſuam moralem eſſentiam a fine, ſed ſolum ab objecto. Hinc actus exterior occiſionis ordinatæ ad furtum habet ſolam malitiam homicidii, non furti, & erogatio externa eleemoſynæ ordinatæ ad amorem Dei habet propriam bonitatem miſericordiæ, & ſolum per denominationem extrinſecam dicitur eſſe actus charitatis.

V. Probatur demum tertia pars, quod ſcilicet actus humani bonitatem moralem deſumant ſolum ab objecto formali, malitiam vero etiam ab objecto materiali: Nam actus virtutis debet eſſe amor honeſtatis propter ipſam; unde eſt, quod erogans pauperi eleemoſynam, ut illum inducat ad patrandum homicidium, non dicitur eſſe miſericors, quia ſubventionem pauperis non habet pro objecto formali, ſed ſolum materiali; ergo actus non contrahit moralem bonitatem, niſi ab objecto ſuo formali, ſeu a fine: Contra vero malitia contrahitur etiam ab objecto materiali, quia ex Dionyſ. de Divin. nomin. c. 4. *Bonum ex integra cauſa, malum ex ſingulis defectibus*; hinc qui pauperi negat eleemoſynam, ut illum inducat ad patrandum homicidium, eſt ſimul immiſericors, & homicida; & ex Ariſtotele loco laudato, qui vult furari propter adulterium eſt ſimul fur, & adulter, quamvis ſit magis adulter, quam fur, quia objectum formale præſtat materiali.

Hinc patet quid dicendum rationibus pro utraque illa ſententia adductis; Quamvis enim actus interior, & exterior ſint unum, & idem in genere moris, quia tamen ſunt actus phyſice diverſi, diverſimode attingentes ſuum objectum, ideo diverſimode contrahunt bonitatem, ac malitiam moralem; Actus enim internus, quia eſſentialiter, & primario reſpicit finem, qui eſt ejus objectum, eſſentialiter deſumit ab illo ſuam moralitatem; Actus vero exterior, qui per accidens reſpicit finem actus interni, a quo imperatur, accidentaliter, & ſecundario contrahit ab illo moralitatem.

Secunda ſententia verum habet, quod actus humani univerſim deſumant ab objecto ſuam moralitatem; ſed diſtinguere oportet inter objectum formale, & materiale actus, cum illud ſolum bonitatem tribuat; hoc vero etiam malitiam.

VI. Infertur denique, quid dicendum ad quæſtionem illam; Num circumſtantia tribuens actui bonitatem, vel malitiam moralem tranſeat in naturam objecti, reddatque actum in ea ſpecie morali, in qua eſt objectum illius? dicendum enim cum Vaſquez 1. 2. d. 53., & Azor.; circumſtantiam ſolius operationis externæ tribuentem actui voluntatis ſpeciem moralem tranſire in rationem objecti, quatenus eſt volita ſimul cum actu externo, & dicit ſpecialem conformitatem, aut diſformitatem cum natura rationali: v. g. qui vult occidere hominem in loco ſacro, homicidium ſimul, & ſacrilegium committit, quia circumſtantia illa loci ſacri tranſit in rationem objecti voliti: Similiter qui vult iter agere ad adulterandum, ab hac circumſtantia volita, tamquam ab objecto deſumit illa itineratio malitiam adulterii: & qui erogat ſtipem ob inanem gloriam, ab hac circumſtantia, tamquam ab objecto volito illa erogatio eleemoſynæ contrahit malitiam inanis gloriæ.

VII. Eſſet hic ulterius inquirendum, in quo-

quonam differant circumſtantiæ variantes ſpeciem moralem actus a circumſtantiis ſolum aggravantibus actum intra eandem ſpeciem? Sicut etiam quomodo actus morales numerice multiplicentur? & alia id generis, de quibus commodius in tractatu de Sacramento Pœnitentiæ, & plura etiam hac de re diſcutiuntur in expoſitione Theſis XXV. ab Alexan. VII. confixæ, quæ habet; *Qui habuit copulam cum ſoluta ſatisfacit confeſſionis præcepto, dicens; commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.* Sicut etiam in Scholaſtico Tractatu de actibus humanis ex profeſſo inquirimus, Num ſit poſſibilis actus moralis indifferens ſive in ſpecie, ſive in individuo? Necnon in expoſitione theſium 8. & 9. ab Innoc. XI. proſcriptarum, in quibus dicitur: *Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui. Et opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum penitus caret culpa, ac defectu veniali.* Inquirimus pariter ibidem, utrum poſſit actus virtutis ſupernaturalis, puta attritio conſtitutiva Sacramenti Pœnitentiæ, imperari ab actu leviter malo, v. g. ab actu inanis gloriæ, ut proinde hujuſmodi actus ſupernaturalis ſit intrinſece bonus moraliter, ac meritorius, extrinſece vero ſit malus, ac demeritorius, per hoc quod imperetur ab actu illo venialiter malo. Sit itaque hujus Opuſculi

(Sed oh ubi Æternitatis!)

FINIS.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Primus numerus Quæſtionem indicat, Alter Articulum, Tertius Numerum marginalem.

A

ACcuſare volens Reum, prout licite poteſt, ſi quid ab hoc accipiat, ne accuſet, num teneatur reſtituere? 6. 4. 6. *Et quid, ſi accuſare teneatur, & non accuſet?* ibidem. *Quid ſi nolens accuſare dicat, ſe velle accuſare, ut aliquid extorqueat?* ibid.

Actus externi, & actus interni undenam deſumant bonitatem, aut malitiam moralem? 9. 2. 2.

Amenti quando poſſit miniſtrari Euchariſtia? 1. 1. 4.

Amor obcæcat, ſed ſi libertatem non interimit, non reddit contractus invalidos; Nec reſtituenda ſunt quæ blandis verbis extorquentur, & amore duce donantur. 8. 2. 4.

Attritio quamvis ex metu procedat, non tamen eſt poſitive involuntaria ſecundum quid. 4. 1. 5.

B

BAptiſmi ſuſceptio num poſſit omitti ad mortem declinandam? 4. 4. 3.

Baptizare tenemur Infantem etiam cum vitæ diſcrimine, ſi periclitetur. 4. 4. 5.

Beneficiarius inculpabiliter omittens horas recitare non tenetur ad fructuum reſtitutionem. 3. 3. 8.

Beneficii collatio per errorem facta quandonam ſit invalida? 5. 3. 3.

Beneficii poſterioris collatio, non facta mentione de priori, valida eſt, ſi fiat ab Epiſcopo, ſecus vero ſi fiat a Pontifice. 5. 3. 4.

Blandis verbis extorta num ſint reſtituenda? 8. 2. 1.

Bonitas, & malitia moralis in quonam conſiſtant? 9. 1. 2. *Unde ea deſumatur, a fine, an ab objecto?* 9. 2. 2.

C

CArnibus veſci hominum mortuorum in extrema neceſſitate num poſſimus, aut etiam debeamus? 4. 5. 11.

Carthuſianus num poſſit cum vitæ diſcrimine a carnibus abſtinere? 4. 3. 9.

Cauſa finalis in contractibus in quo differat ab impulſiva? 5. 1. 3.

Celebrare ſine veſtibus ſacris quandonam liceat? 4. 3. 4.

Chriſtifidelibus num liceat metu mortis remigare in Triremibus Turcarum vexantium Chriſtianos? 4. 5. 10.

Clericum percutiens ex ignorantia craſſa num Canonis excommunicationem incurrat? 3. 8. 5.

Coactio actum externum reddit ſimpliciter involuntarium, non vero actum internum. 4. 1. 1.

Coactum in actibus humanis magis late patet, quam involuntarium, quamvis ſimpliciter hoc magis late pateat, quam illud. 4. 1. 2.

Comedere carnes diebus vetitis quandonam ſit illicitum, etiam cum vitæ diſcrimine? 4. 3. 3.

Concu-

Concupiſcentiæ nomine veniunt paſſiones appetitus ſenſitivi 8. 1. 1. *Concupiſcentia conſequens auget voluntarium, & culpam. Antecedens Concupiſcentia aliquando libertatem interimit.* 8. 1. 1., *ac ſæpe culpam minuit*. 8. 1. 3.

Confeſſarius quomodo ſe gerat cum Pœnitente, qui per metum levem injuſtum aliquid dedit? 6. 3. 1.

Conſenſus interpretativus non ſemper in gravitate culpæ æquipollet formali. 3. 3. 7.

Contractus bonæ fidei quinam ſint, & in quo differant a contractibus ſtricti juris? 5. 1. 5.

Contractus cum errore concomitante, ſeu incidente in contractu num ſit validus ob interpretativum conſenſum? 5. 5. 2.

Contractus jure poſitivo irriti ſunt ſex, celebri verſiculo comprehenſi. 6. 2. 1.

Contractus metu injuſto extorti num ſint irriti, an irritandi? variant Doctores. Plurimum autem id intereſt ad praxim. 6. 2. 1.

Contractus per dolum celebrati probabilius jure poſitivo non ſunt invalidi, ſed ſolum ad arbitrium paſſi metum reſcindendi (ſi ſunt reſcindibiles) quando dolus, & error circa accidentalia provenit ab altero Contrahente. 5. 4. 4. *Quia tamen oppoſita ſententia eſt etiam probabilis; plura inde ad praxim deducuntur*. 5. 4. 6.

Contractus per metum levem extorti num poſſint ad arbitrium metum paſſi reſcindi? 6. 3. 3. *Num juramento confirmentur?* 7. 3. 2.

Contractus reſpicientes primario bonum publicum quinam ſint? Et quinam reſpiciunt primario utilitatem privatam? 7. 3. 3. *Juramentum ſuperadditum contractui a lege irrito propter utilitatem publicam non obligat*. 7. 3. 7. *Matrimonium, & Sponſalia reſpiciunt publicam utilitatem*. 7. 3. 9. *Idem dicendum de profeſſione Religioſa. Sed dubitatur, an ſimiliter votum ingrediendi Religionem?* 7. 3. 10.

D

Debitor, qui minatur ſe nihil ſoluturum, ſi pars debiti non condonetur, non poteſt hanc retinere. 6. 4. 3.

Delectatio moroſa indirecte volita num vacet lethali culpa? 2. 3. 1. *Quid ſi ea non repellatur poſitive?* 2. 3. 4.

Delectatio moroſa quomodo differat a deſiderio. 2. 1. 1. *In re venerea an detur materiæ parvitas?* 2. 2. 4. *An ea vacet lethali culpa in Sponſis, in Viduis, in Conjugibus ab altero abſentibus?* 2. 2. 5. *Quid, ſi ſit de copula in hypotheſi, quod eſſet licita?* ibid. *Quid ſi delectatio moroſa ſit de alio objecto, quod prohibeatur jure poſitivo, aut naturali?* 2. 2. 7.

Deſideria inefficacia etiam conditionata de morte alterius ob emolumentum temporale graviter lædunt charitatem. 2. 4. 5.

Deſiderium de objecto pravo ſub conditione tollente malitiam, num vacet culpa gravi? 2. 4. 2.

Deus ſub conceptu Legiſlatoris ignorari invincibiliter non poteſt ab eo, qui poteſt peccare. 3. 6. 4. *Sub conceptu tamen Numinis colendi ſolum per aliquod tempus poteſt ſic ignorari*. 3. 6. 5.

Diſpenſatio in lege metu extorta num ſit valida? 6. 2. 3.

Diſpenſatio in Votis facilius concedenda, quando emiſſa ſunt paſſione prævalente. 8. 1. 3.

Donatio inter Conjuges, aut inter Patrem, & Filium, ſi fiat precibus importunis, num ſit valida? 6. 4. 5.

Donatio metu extorta num ſit valida? 6. 2. 3.

Dos pro Virginibus conſtituta reſtituenda eſt ab ea, quæ fingit ſe Virginem eſſe. 5. 3. 9. *Cui tamen reſtituenda ſit? ambigitur ibidem*.

Duellum committere volentes num liceat

ceat Famulis metu mortis comitari? 4. 5. 9.

E

ELeemoſyna data Pauperi ficto quandonam ſit valida, & non reſtituenda? 5. 2. 8., & 5. 3. 1.

Error antecedens, etiam vincibilis, circa ſubſtantiam irritat contractum. 5. 2. 2.

Error circa contractus in dubio, num ſit antecedens, an concomitans, quid reſolvendum? 5. 5. 5.

Error in contractu (ſicut etiam in voto) ſi ſit circa qualitates ſubſtantiales, contractum irritat, perinde ac ſi ſit circa Subſtantiam. 5. 2. 7. *Non tamen in Matrimonio, aut in profeſſione Religioſa.* 5. 2. 9.

Error invincibilis circa fidem eſt poſſibilis. 3. 6. 1.

Erroris diviſio multiplex. 5. 1. 2.

Error Perſonæ, ſicut in Matrimonio, ita in contractibus lucrativis eſt circa ſubſtantiam. 5. 3. 1.

Error qualitatis quandonam in contractibus redundat in Subſtantiam? 7. 1. 4.

Error quicumque circa accidentalia non reddit contractum jure naturæ irritum. 5. 2. 6.

Error, qui ſit circa cauſam finalem, irritat Votum ſimplex, & Sponſalia; non tamen Profeſſionem Religioſam, & Matrimonium. 5. 3. 7. *Irritat etiam talis error donationes, & ſtipis largitionem.* 5. 3. 8.

Error, ſeu dolus circa accidentalia, quamvis det cauſam Contractui, jure poſitivo hunc non irritat; eſto debeat ad æqualitatem reduci. 5. 4. 1.

Euchariſtiam Peccatori occulto clam petenti num liceat metu mortis miniſtrare? 4. 4. 6.

Excommunicatio num incurratur, ſi prava voluntas retractetur, antequam effectus ſequatur? 1. 4. 7. *Illam probabiliter non incurrit, qui volens occidere Titium Clericum Inimicum, poſt adhibitam debitam diligentiam, ne alius occidatur, inculpabiliter occidit Cajum etiam Clericum Amicum.* 3. 3. 1.; *Tenetur tamen ad reſtitutionem, qui volens comburere agrum Inimici, comburit agrum Amici.* 3. 3. 2.

Excommunicatus vitandus num poſſit celebrare, & Sacramenta miniſtrare ad mortem declinandam? 4. 3. 5.

F

FIdes explicita Trinitatis, & Incarnationis utrum neceſſaria ſit neceſſitate medii? 3. 6. 6.

Filius promittens metu reverentiali Parenti moribundo ſolvere de ſuo ejus debita, num ad id teneatur? 6. 4. 2.

Fornicationem Deus non poteſt præcipere; illamque non præcepit, dum Oſeæ dixit, ut acciperet ſibi Mulierem fornicariam. 4. 5. 6.

Forum externum ad lites minuendas multa diſſimulat, quæ diſſimulari non poſſunt pro foro interno. 6. 3. 5., & 7. 3. 3.

H

HOmicidium caſuale quandonam trahit irregularitatem? 3. 2. 5.

Homicidium inadvertenter cauſatum a dante operam rei illicitæ non trahit onus reſtitutionis. 3. 5. 5.

I

IGnorantia multiplex eſt. 3. 1. 3. *Ignorantia conſequens minuit peccati gravitatem.* 3. 1. 6. *Concomitans invincibilis probabilius excuſat a culpa.* 3. 2. 2. *Affectus annexus ignorantiæ concomitanti qualiter ſit peccaminoſus.* 3. 2. 3. *Qui cum ignorantia concomitante occidit Clericum, probabiliter neque excommunicationem, neque irregularitatem incurrit.* 3. 2. 4. *Quid ſi*

volens occidere Clericum A, occidat Clericum B? 3. 3. 1.

Ignorantia affectata quandonam ſcientiæ æquiparetur? 3. 8. 3.

Ignorantia ſive invincibilis, ſive leviter culpabilis excuſat a pœna per legem impoſita; Sicut etiam inadvertentia, & oblivio. 3. 3. 3. *Quod verum eſt etiam relate ad pœnam privationis petendi debitum.* 2. 3. 6.

Ignorantia invincibilis explicatur. 3. 5. 1. *Ea dari poteſt Juris Divini poſitivi, & Myſteriorum Fidei.* 3. 6. 1. *Nec non aliquorum præceptorum naturalium.* 3. 6. 2., *& tunc excuſat a peccato.* 3. 6. 3.

Ignorantia Invincibilis ſolius pœnæ per legem impoſitæ num excuſet ab ea incurrenda? 3. 4. 1.

Ignorantia reſervationis peccati num excuſet a reſervatione incurrenda? 3. 3. 4.

Ignorantia vincibilis legum humanarum quandonam peccatum minuat? 4. 7. 1. *Num poſſit a mortali excuſare, quamvis ſit graviter vincibilis?* 4. 7. 5. *Et num hæc excuſet a pœna per legem impoſita?* 3. 8. 1.

Ignorantia vincibilis quandonam eſt ſpeciale peccatum clavibus ſubjiciendum? 3. 9. 4.

Infantem conculcare ſine Baptiſmo moriturum ad mortem evadendam non eſt licitum. 4. 5. 7.

Innocentem conculcare ad mortem evadendam a perſequente eſt licitum; Sicut etiam dirigere tormenta bellica adverſus Turres hoſtium, in quibus detinentur aliqui Innocentes. 4. 5. 7.

Intentio habitualis cur ſufficiat in Sacramentis ſuſcipiendis, non vero in adminiſtrandis. 1. 2. 4.

Irregularitas ex delicto probabiliter non incurritur ab Ignorante invincibiliter hujuſmodi pœnam. 3. 4. 3.

Juramentum, aut Votum, in dubio, an ſit reſervatum, cenſendum non eſſe reſervatum. 7. 4. 5.

Juramentum metu extortum obligat; Secus vero conſimile votum; cum hoc irritetur jure poſitivo, non illud. 7. 3. 6.

Juramentum non confirmat contractus jure naturali, ſed jure poſitivo. 7. 1. 2. *Quid interſit inter juramentum confirmans contractum, & juramentum non confirmans?* ibid. *Quoſnam contractus poſſit Juramentum confirmare?* 7. 2. 2. *De conditionibus requiſitis, ut juramentum contractus confirmet.* 7. 3. 11.

Juramentum non confirmat contractus extortos injuſto metu, etiam levi. 7. 3. 2. *Quid de juramento meticuloſo relate ad contractus ſponte initos?* 7. 3. 4.

Juramentum ſuperadditum contractui, qui a lege irritatur propter bonum publicum, non obligat. 7. 3. 7.

Juramentum præſtitum homini non poteſt propria authoritate in evidenter melius commutari; eſto poſſit ſic commutari juramentum, ac votum Deo præſtitum. 7. 4. 1.

Juramentum a quonam Prælato relaxari poſſit? 7. 4. 1.

Juramenti, quod homini præſtitum ſit, relaxationem num debeat præire citatio Partis? 7. 4. 6.

Juramentum de ſolvendis uſuris, aut de dando centum Latroni, ſervandum eſt, niſi relaxetur; Quamvis poſſint deinde ea ſtatim repeti. 6. 1. 8.

Jus poſitivum poteſt contractus validare ſolum quoad eorum effectum, non quoad conſtitutiva. 4. 5. 3. *Non videtur jus poſitivum convalidaſſe contractus cum errore concomitante celebratos.* 4. 5. 4.

L

LEgatum impediens precibus importunis num teneatur ad reſtitutionem? 6. 4. 5.

Legens libros Hæreticorum hæreſim continentes

tinentes, aut de Religione tractantes ex Ignorantia affectata, num incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ? 3. 8. 4.

Lex humana cur non obligat cum eo rigore, quo Lex Divina, eſto Deus ſit clementiſſimus? 3. 5. 5.

Lex humana quandonam obligat etiam cum vitæ diſcrimine? 4. 3. 3.

Lex imponens Tranſgreſſoribus pœnam Capitis, num obliget cum vitæ jactura? 4. 3. 10.

Lex naturalis non ſemper obligat cum vitæ diſcrimine. 4. 5. 3.

Lex vetans aliquem contractum non obligat, ne talis contractus impleatur, ſi verba legis dirigantur ad actum; ſecus vero ſi ad Perſonam. 7. 3. 8.

Libertas in quo conſiſtat? 1. 1. 2.

Libertas in cauſa non ſufficit ad peccandum hic, & nunc. 3. 5. 3.

Liberum ſæpe confunditur cum Voluntario. 1. 1. 3.

Ludens, qui precibus importunis cogit alium ad ludendum, num teneatur reſtituere, quod lucratus eſt. 6. 4. 4.

M

MAgiſtratus Sæcularis num poſſit juramenta ſaltem indirecte aliquando relaxare? 7. 4. 7.

Matrimonium celebratum cum impedimentis impedientibus, puta cum Voto Caſtitatis, num liceat ob metum mortis conſummare? 4. 3. 7.

Matrimonium cum errore circa qualitates eſt validum, niſi qualitas apponatur ut conditio. 5. 2. 6. *Sic etiam Sacramenti adminiſtratio.* ibid.

Matrimonium metu levi contractum probabilius eſt validum. Si tamen metu gravi injuſto celebretur, jure Eccleſiaſtico irritatur. 6. 3. 6.

Matrimonium metu extortum quandonam ſit validum? 6. 1. 2.

Meticuloſa donatio, aut promiſſio verius eſt valida jure naturæ, quamvis incutiens injuſtum metum non poſſit retinere, quæ ſic donata ſunt. 4. 1. 8.

Metu mortis occidens Clericum, licet peccet, nihilominus excommunicationem Canonis non incurrit. 4. 3. 8.

Metus aliquando reddit actum involuntarium ſecundum quid poſitive; aliquando negative tantum. 4. 1. 4.

Metus gravis ad extorquendum contractum injuſte incuſſus, num reddat contractum irritum, an irritandum? 6. 1. 3.

Metus gravis non eſt cauſa juſta, ut ſimuletur Sacramentorum adminiſtratio: Solum poteſt vi talis metus contractus matrimonialis ſimulari. 4. 3. 6.

Metus gravis quandonam excuſet a tranſgreſſione legis divinæ poſitivæ? 4. 4. 1.

Metus gravis juſtus non irritat matrimonium, nec profeſſionem Religioſam; 6. 3. 7.

Metus juſte incuſſus non invalidat contractum. Imo nec metus injuſtus, ſi non incutiatur ad contractum ineundum. 6. 1. 1.

Metui levi æquiparantur preces importunæ. 4. 2. 6.

Metus reverentialis, qui obſtat libertati contractus, ac reddit illum reſcindendum, quinam ſit? 6. 4. 1.

Metus reverentialis, ſecluſis minis, num cadat in Virum conſtantem? 4. 2. 4.

Metus ſecundum ſe non invalidat contractus, dummodo in hoc detur juſtus titulus. 4. 1. 7.

Metus, ut ſit cadens in conſtantem Virum, duo requirit. 4. 1. 9.

Morale quid ſit. 9. 1. 1.

O

OCcidere invaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, num liceat Invaſo, qui ſciat illum ad Inferos detrudendum, & an ad id teneatur? 4. 5. 21.

Omiſſio-

Omiſſioni liberæ competit ratio voluntarii. I. I. 3.

P

Paſſiones appetitus undecim recenſentur. 8. I. I.

Peccandi venialiter conſuetudo quandonam ferat contemptum legis? 2. I. 5.

Peccare non licet metu gehennæ, ut ſi quis eſſet occidendus, dum eſt in mortali, putetque ſe ad gehennam detrudendum. 4. 5. 5.

Peccati effectus num clavibus ſubjiciendus ſit? I. 4. I.

Peccato alterius cooperari materialiter quandonam liceat? 4. 5. 8. *Enſem vendere volenti alium occidere, aut ſcalam deferre volenti aſcendere per feneſtras ad facinus patrandum, num liceat ad mortem evadendam?* ibidem.

Peccatum commiſſum ſcienter num ſit ejuſdem ſpeciei cum peccato commiſſo ex ignorantia vincibili? 3. 9. 2. *In quonam caſu Ignorantia vincibilis eſt ſpeciale peccatum in Confeſſione explicandum?* 3. 9. 4.

Peccatum de ſe mortale num poſſit per accidens eſſe veniale ex defectu plenæ advertentiæ? 2. I. 2.

Peccatum de ſe veniale num ratione conſuetudinis evadat mortale? 2. I. 5.

Peccatum pure Philoſophicum eſt impoſſibile. 3. 6. 4.

Peccatum ſit ne duplex, an unum, ſi quis v. gr. culpabiliter omittat inquirere de præcepto jejunii, & deinde non jejunet? 3. 5. 4.

Periculum phyſice proximum peccandi permitti poteſt metu mortis, dummodo fiat moraliter remotum. 4. 5. 4.

Pontifex num poſſit relaxare juramentum in præjudicium Tertii? 7. 4. I.

Pœna privationis petendi debitum cum ignorantia invincibili, ſive juris, ſive facti, ſive etiam ſolius pœnæ, non incurritur. 3. 4. 3.

Præcepta naturalia affirmativa num obligent cum vitæ diſcrimine? 4. 5. 3.

Preces importunæ quandonam metui æquiparentur, itaut minuant voluntarium? 6. 4. 4.

Profeſſio Religioſa (ſicut eſt Matrimonium) valida eſt, quamvis impellente paſſione fiat. 8. I. 5.

Profeſſio Religioſa, ſi fiat metu reverentiali, probabilius eſt valida ſolum jure poſitivo, ſi metu gravi injuſto fiat. 6. 3. 6.

R

Religioſus, qui precibus importunis obtinet facultatem expendendi, num excuſetur a vitio proprietatis? 6. 4. 5.

Regula humanarum actionum quænam ſit? 9. I. 4.

Regulares Privilegiarii non poſſunt relaxare Juramentum Pœnitentibus, ſed ſolum Perſonis proprii Ordinis, ſi ea non ſint in præjudicium Tertii. 7. 4. 2.

Relaxare juramenta quinam poſſit? 7. 4. I. *Quænam cauſa ſit ſufficiens, ut licite relaxatio iſthæc peti poſſit?* 7. 4. 5.

Renunciatio hæreditatis Paternæ metu reverentiali facta num ſit irritanda? 6. 4. I.

Reſervatio peccati ignorata num incurratur? 3. 3. 4.

Reſtitutionis onus ſubit, qui volens comburere domum Inimici comburit domum Amici: Eſto probabiliter excommunicationem, & irregularitatem non incur-

incurrat, qui volens occidere Clericum Inimicum occidit Clericum Amicum; dummodo debita diligentia adhibeatur ne alia perſona occidatur. 3. 3. 2.

Reſtitutio num facienda ab eo, qui ſuo malo exemplo alios inducit ad furandum? 1. 3. 3. *Et num facienda ſit a Confeſſario, qui culpabiliter omittit monere Pœnitentem de onere reſtitutionis?* 1. 3. 4.

Reſtituenda ſunt ſub gravi quæ per metum levem injuſtum graviter culpabilem extorta ſunt, 6. 3. 4.

S

Sacramenta in materia dubia conficere num liceat ad mortem declinandam? 4. 4. 6.

Sigillum naturale violare quandonam licet? 4. 5. 4.

Sponſalia metu extorta num ſint irrita, an irritanda? 6. 1. 10.

Sponſalia, ſicut & votum ſimplex, irritantur, ſi fiant cum errore circa cauſam finalem, non tamen Matrimonium, & Profeſſio Religioſa. 5. 3. 7.; & 5. 4. 3.

T

Teſtamentum blanditiis ab Uxore extortum in ſui favorem eſt validum. 8. 2. 3.

Titulus legitimus præter conſenſum requiritur ad valorem contractus. 6. 1. 4.

V

Voluntarium quid ſit, & Quotuplex. 1. 1. 1.

Voluntarium indirecte num requirat expreſſam voluntatem effectus? 1. 3. 1. *Et utrum effectus præviſus in ſua cauſa dicatur indirecte voluntarius, ſi non detur obligatio vitandi totam cauſam.* 1. 3. 2.

Voluntarium indirectum, & in cauſa ſufficit ad culpam contrahendam, non vero ad contractum ineundum. 5. 2. 3. *Voluntatis quippe actus comparatur ad culpam, tanquam actus cum ſuo objecto; & ad contractum comparatur ut principium ad ſuum effectum.* 5. 2. 4. *Hinc ad contractus, & ad Sacramentum conficiendum requiritur intentio ſaltem virtualis.* 5. 2. 5.

Voluntas non errat ſequendo dictamen rationis erroneum. 9. 1. 4.

Vitam prorogare Carnium eſu Carthuſianus non tenetur. 4. 3. 9.

Voti nomine, quod diſpenſari poſſit, num etiam veniant juramenta, ac vota jurata? 7. 4. 3. *Quid interſit inter juramentum, & votum?* ibid.

Votum emiſſum ex ignorantia alicujus circumſtantiæ, tunc errore deprehenſo non obligat, quando ex vi volitionis vovendi, non vero ex vi actuum, vel habituum voventis ea cognita non fuiſſet emiſſum. 5. 3. 6.

Votum non ſervans ad mortem declinandam num ſit Sacrilegus? 4. 3. 8.

Votum num obliget ceſſante cauſa, ob quam nuncupatum eſt? 5. 3. 5.

Votum pœnale inculpabiliter violans non tenetur ad pœnam: Sicut nec ſi cum ignorantia voti, aut pœnæ leviter culpabili illud violet. 3. 3. 7., & 3. 4. 4.

Votum ſimplex emiſſum cum errore circa cauſam finalem eſt irritum; ut etiam

iam

iam Sponſalia : Non tamen Profeſſio Religioſa , & Matrimonium . 5. 3. 7.

Votum ſimplex metu extortum irritatur jure poſitivo, non quidem ſcripto, ſed tradito. 6. 1. 9.

Uſuræ reſtituendæ, quia non dantur titulo donationis , ſed in pretium mutui, quod non eſt dignum pretio . 6. 1. 4.

Uxor promittens Conjugi moribundo ſoluturam ſe de propriis dotibus ejus debita , num ad id teneatur ? 6. 4. 2.

FINIS.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
P. DOMINICI VIVA
SOCIETATIS JESU.

OPUSCULUM SECUNDUM
DE CONSCIENTIA DUBIA, ET SCRUPULOSA.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
Ad uſum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis AUDITORIBUS Tradita
In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,
Cupientibus, atque inſtantibus Theologiæ Candidatis
IN LUCEM PUBLICAM EDITA,

Atque ab Auctore DICATA
EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI
FRANCISCO
SABINENSI EPISCOPO
S. R. E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

OPUSCULUM SECUNDUM
De Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXI.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

INDEX QUÆSTIONUM,

Quæ in hoc Secundo Opuſculo continentur,

DE CONSCIENTIA DUBIA, ET SCRUPULOSA.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quale peccatum ſit cum conſcientia dubia operari? 1

ART. I. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia?* 2
ART. II. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia dubia?* 4
ART. III. *An cum conſcientia dubia liceat operari?* 7
ART. IV. *An peccet, qui cum conſcientia perplexa operatur?* 10
ART. V. *Quale peccatum ſit cum conſcientia practice dubia operari?* 13
ART. ULT. *Utrum dubium dicatur poſitivum, an negativum, quando utrinque ſunt æquales rationes circa factum?* 15

QUÆSTIO II.

An in dubio prævaleat poſſeſſio in materia juſtitiæ? 18

ART. I. *Num ſit melior conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena?* 19
ART. II. *Plurima inferuntur.* 22

ART.

ART. III. *Nonnullæ aliæ difficultates hac in re enodantur.* 25
ART. IV. *An res, quæ dubia fide cæpit poſſideri, reſtituenda ſit?* 31
ART. V. *Multa ad praxim ſpectantia deducuntur.* 33
ART. VI. *Utrum prævaleat poſſeſſio cooperantis ad damnum in dubio, an ex propria cooperatione damnum ſequutum ſit?* 37
ART. ULT. *Plurimæ celebres quæſtiones ex dictis reſolvuntur.* 41

QUÆSTIO III.

Utrum in dubio prævaleat poſſeſſio etiam in materia aliarum virtutum a Juſtitia? 47

ART. I. *An in omni materia potior ſit in dubio conditio Poſſidentis?* ibid.
ART. II. *Traduntur regulæ ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet in dubiis poſſeſſio.* 53

QUÆSTIO IV.

De Conſcientia dubia in materia Legis, aut Præcepti. 56

ART. I. *Num teneamur obedire in dubio, an extet Lex?* ibid.
ART. II. *Enodantur nonnulla ad Epichejam ſpectantia.* 58
ART. III. *Teneamurne obedire in dubio, an res præcepta ſit licita?* 62
ART. IV. *An etiam Religioſus obedire teneatur, in dubio, an res præcepta poteſtatem præcipientis excedat?* 67
ART. V. *An teneatur ſubditus obedire, ſi etiam ſuperior dubitet de honeſtate rei præceptæ?* 69
ART.

ART. VI. *Teneamurne obedire, ſi probabile ſit, rem præceptam eſſe illicitam?* 73
ART. VII. *An teneatur ſubditus obedire, quando dubium eſt de legitima poteſtate Superioris?* 77
ART. ULT. *Expediuntur, quæ ſuperſunt in eadem materia.* 79

QUÆSTIO V.

De Conſcientia dubia in materia Diſpenſationum, & Privilegiorum. 83

ART. I. *Strictene, an late in dubio interpretanda ſit diſpenſatio, & poteſtas diſpenſandi?* ibid.
ART. II. *In dubio, Num diſpenſatio ſit valida, quid decidendum?* 84
ART. III. *Habendane ſit irrita diſpenſatio, ſi deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare?* 86
ART. IV. *Quomodo Privilegium in dubio interpretandum ſit, ſtrictene, an ample?* 90

QUÆSTIO VI.

De Conſcientia dubia in materia Voti, aut Juramenti. 95

ART. I. *Utrum in dubio voti, juramenti, & promiſſionis detur obligatio ea adimplendi?* ibid.
ART. II. *Utrum teneatur vovens ponere unam partem rei promiſſæ, ſi non poteſt alteram, in dubio, num utramque voverit copulative, an diviſive?* 98
ART. III. *Utrum in dubio, an votum ante pubertatem emiſſum ſit, poſſit Parens illud irritare?* 102

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

De Conſcientia dubia in materia Sacramentorum, & Cenſurarum. 103

ART. I. *De dubiis ad Sacramenta pertinentibus.* *ibid.*
ART. II. *De dubiis ad Cenſuras, & Irregularitatem ſpectantibus.* 111

QUÆSTIO ULTIMA.

De Conſcientia Scrupuloſa. 115

ART. I. *Quid, & quos actus involvat ſcrupulus?* *ibid.*
ART. II. *An licite operemur cum conſcientia ſcrupuloſa?* 117
ART. III. *De cauſis, & remediis ſcrupulorum.* 118

OPU-

OPUSCULUM SECUNDUM.

De Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa.

UT plurima paucis perpendantur ad univerſam Theologiam Moralem ſpectantia, explanabimus, quæ ad Conſcientiam dubiam pertinent; ubi ſummatim delibabimus, quæ de conſcientia ſcrupuloſa paſſim Doctores diſputant. Omittimus tamen de Conſcientia univerſim agere, ne in quæſtionibus de probabili, in quibus nunc ingenia deſudant, ut fere accidit, hæreamus. Poſt definitionem itaque conſcientiæ quæremus, Primo, qualiter peccetur operando cum dubia conſcientia? Deinde, num in dubio prævaleat poſſeſſio in materia juſtitiæ? Tertio, num etiam in materia aliarum virtutum melior ſit in dubio conditio Poſſidentis? Quod deinceps in materia præcipuarum virtutum in particulari examinabimus, inquirentes præſertim, quid licitum ſit in dubio legis? Quid in dubio Diſpenſationis, ac Privilegii? Quid in dubio Voti? Quid in dubiis ad Sacramenta ſpectantibus? Quid in dubietate circa Cenſuras, & Irregularitatem? Ac demum inquiremus quæ ſpectant ad Conſcientiam Scrupuloſam: In quibus omnibus uberrima diſceptandi ſeges exundat.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quale peccatum ſit cum Conſcientia dubia operari?

PRæmittimus quæ ad definitionem, ac diviſionem tum Conſcientiæ univerſim, tum etiam conſcientiæ dubiæ in ſpecie pertinent; ut deinde ad duplex quæſitum propoſitum deſcendamus.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit conſcientia?

I. Conſcientia eſt actus intellectus dictans quid faciendum, & quid fugiendum ſit; & ideo eſt proxima regula humanarum operationum.
II. In quo differt a Syntheresi?
III. Triplex eſt conſcientiæ actus; ſed præcipuus, ſitne aliquid faciendum, necne?
IV. In quinque membra conſcientia dividitur, in Rectam, Erroneam, Probabilem, Dubiam, & Scrupuloſam.
V. Quid ſit conſcientia ſpeculativa; quid practica? Et quomodo circa idem ſæpe diſcordent.
VI. Quomodo poſſit conſcientia tutior dici minus probabilis, imo & improbabilis, præ conſcientia minus tuta?

I. SI nominis etymologiam ſpectemus, Conſcientia eſt, quaſi *Cordis ſcientia*; quod indicavit Horatius, dicens, *Hic murus aheneus eſto, Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Definitur tamen a Sanch. lib. 1. cap. 9. quod ſit Judicium, quo aliquid bonum, aut malum eſſe judicamus, ſeu eſt Actus intellectus practici dictantis aliquid hic, & nunc eſſe faciendum, utpote bonum, ac honeſtum, aut eſſe fugiendum, utpote malum, ac inhoneſtum. Unde quamvis lex, ſive naturalis, ſive divina, ſive humana ſit regula remota noſtrarum operationum, proxima tamen regula, ac veluti primæ regulæ buccina eſt dictamen rationis, ſeu judicium conſcientiæ, proponens voluntati objectum, vel tanquam honeſtum, & proſequendum, vel tanquam turpe, & fugiendum; cum enim voluntas ſit potentia cœca, ut libere operetur, indiget hoc prævio rationis judicio repræſentante honeſtatem, aut inhoneſtatem operationis; & ideo hujuſmodi dictamen dicitur proxima regula humanarum operationum. Ex quo fit, operantem contra illud ſemper peccare; per hoc enim, quod operetur contra proximam regulam humanæ actionis, operatur contra legem æternam Dei, cujus illa eſt præco.

II. Differt conſcientia a ſyntheresi, quod hæc verſatur circa prima principia practica, v. g. Quod tibi non vis, alteri ne feceris, Perjurium eſt inhoneſtum &c. Conſcientia vero eſt circa concluſiones particulares, dictans v. g. perjurium hic, & nunc eſſe illicitum: Sicut enim in ſpeculabilibus, præter habitum, qui dicitur Intellectus, qui eſt habitus primorum principiorum, v. g. Non poteſt idem eſſe, & non eſſe, datur habitus, qui dicitur Scientia, quæ verſatur circa concluſiones ex primis principiis deductas; ita in agibilibus, ſeu in intellectu practico, præter ſyntheresim, datur conſcientia, quæ verſatur circa concluſiones practicas, per reflexionem ad principia illa univerſalia, quæ ſpectant ad ſyntheresim.

III. Triplex eſt conſcientiæ actus ex D. Th. 1. 2. q. 79. art. 13. Primus, quo judicamus aliquid feciſſe, aut non feciſſe, juxta illud Eccleſ. 7. *Sit conſcientia tua, quia & tu crebro maledixiſti aliis*; hinc ſi ſpectemus talem actum, conſcientia dicitur teſtificari, ut ad Rom. 9. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu Sancto:* Unde illud effatum, *Conſcientia mille teſtes.* Secundus eſt, judicare, recte ne, an ſecus aliquid fecerimus? qui actus, cum accuſet, aut excuſet, redarguat, remordeat, dici poteſt conſcientiæ examinatio. Tertius eſt judicare, ſit ne aliquid faciendum, necne? Secundum quem actum dicitur conſcientia ligare, vel inſtigare, cum non poſſit citra culpam voluntas adverſus hoc dictamen divertere; in quo ſenſu dicitur

tur ad Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*: Seu, quod non eſt ſecundum dictamen conſcientiæ, ſive ex credulitate, quod liceat, eſt peccatum; ut exponit Gloſſa communiter a Sanctis Patribus recepta. De hoc ultimo conſcientiæ actu præſentes quæſtiones inſtituuntur.

IV. Porro juxta hanc acceptionem communiter in quinque membra dividitur Conſcientia, videlicet in Rectam, ſeu Certam, Erroneam, Probabilem, ſeu Opinativam, Dubiam, atque Scrupuloſam. Et ratio diviſionis eſt, quia judicium practicum dictans hic, & nunc eſſe aliquid faciendum, aut omittendum, deductum per modum concluſionis ex primis principiis ſynthereſcos, vel eſt certum, vel errat, vel opinatur, vel dubitat, vel ſcrupulis angitur, quia ſcilicet aſſentitur uni parti cum formidine, & anxietate orta ex levibus cauſis, non ex ulla ratione probabili: Scrupuloſi enim ibi trepidant timore, ubi non eſt timor. Merolla cum aliis ad conſcientiam dubiam reducit ſuſpicantem, per quam intellectus in alteram contradictionis partem inclinat, ſed neutri aſſentitur: Conſcientia vero temeraria ad certam videtur reduci, ſi ſit conformis objecto, ad erroneam vero, ſi difformis: Ad dubiam etiam reducitur conſcientia perplexa; quando ſcilicet intellectus apprehendit utramque partem contradictionis eſſe peccatum.

V. Subdividitur conſcientia in Speculativam, & Practicam. Speculativa dicitur, quando dictat, ſeu judicat aliquid ſecundum ſe ſpectatum, & præſcindendo a circumſtantiis eſſe licitum, vel illicitum, v. g. ſi dicat, depoſitum eſſe reſtituendum domino. Practica vero dicitur, quæ dictat aliquid ſpectatis omnibus circumſtantiis eſſe licitum, aut non, v. g. gladium non eſſe reſtituendum domino furioſo. Nos de hujuſmodi conſcientia practica in præſenti agimus, quæ ſimpliciter, & complete practica eſt: Nam quæ dictat honeſtam, vel inhoneſtam eſſe aliquam operationem ut ſic, v. g. mendacium eſſe turpe, licet poſſit etiam dici practica, tamen non eſt complete talis, & ideo dici ſolet ſpeculativa; quæ vero complete eſt practica, dici ſolet vel practice practica, vel practice abſolute; & hæc eſt proxima regula humanorum actuum. Dicitur etiam conſcientia ſpeculativa, quæ judicat de valore actus, videlicet de valore Contractus, ſacramenti &c., v. g. quæ dicit Abſolutionem datam moribundo cum ſignis dubiis conficere validum Sacramentum; Practica autem dicitur, quæ dictat hujuſmodi abſolutionem hic, & nunc in caſu neceſſitatis licite conferri poſſe. Ex quibus conſtat, conſcientiam ſpeculativam ſæpe a practica diſcordare; ut ſi ſpeculativa dictet illicitum eſſe rapere rem alienam, quia ſcilicet conſideratur objectum depuratum a circumſtantiis; Practica vero dictet, licitum eſſe mihi hic, & nunc rapere rem alienam, quia ſcilicet extreme illa indigeo; nam quod in communi reputatur illicitum, ut eſt occidere Innocentem, poteſt ex aliqua circumſtantia non ſolum eſſe licitum, ſed etiam præceptum, ut fuit Abrahæ præcepta occiſio filii innocentis.

Subdividitur etiam conſcientia in Permittentem, & Obligantem. Illa dictat, ſine peccato poni poſſe, aut omitti operationem, v. g. ambulationem; Iſta obligat ad operationem aliquam ponendam, aut omittendam; unde conſcientia obligans iterum ſubdividitur in Præcipientem, & Prohibentem.

VI. Rurſus Conſcientia alia dicitur Tuta, ſeu tutior, alia Minus tuta. Eſt autem conſcientia tuta, quæ nullatenus eſt expoſita periculo peccandi, ne materialiter quidem, ut quæ dictat, contritionem eſſe adhibendam in Sacramento Pœnitentiæ, vel reſtituendam

eſſe rem, quæ poſſidetur, in dubio, an ſit aliena. Minus tuta eſt, quæ eſt expoſita periculo peccandi materialiter, v. g. quæ dictat, Attritionem licite adhiberi in Sacramento Pœnitentiæ; & poſſe licite retineri rem poſſeſſam in dubio, an ſit aliena. Ex quo patet, conſcientiam tutam poſſe habere minorem probabilitatem, quam habeat minus tuta, imo poſſe eſſe ſimpliciter improbabilem: Contra vero conſcientiam minus tutam poſſe eſſe probabiliorem præ tutiori, immo poſſe eſſe moraliter certam, ut eſt conſcientia, quæ dictat, licite adhiberi in Sacramento Pœnitentiæ attritionem ſupernaturalem; Quod maxime notandum, ut apte explicetur prima propoſitio damnata ab Innoc. XI., ubi dicitur: *Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore*: per hoc enim quod illicitum ſit ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, non ſit, quod ſit illicitum ſequi opinionem probabiliſſimam, ſeu moraliter certam (ut eſt v. g. opinio de licite adhibenda attritione in Sacramento Pœnitentiæ, aut de licite conferenda abſolutione, cum juriſdictione probabili) relicta tutiore oppoſita; qualis eſt de adhibenda contritione ex neceſſitate, & de illicita abſolutione abſque certa juriſdictione directa; Etenim moraliter certum eſt, aut ſaltem probabiliſſimum, quod habens juriſdictionem probabilem directam habeat certam reflexam; quatenus incredibile eſt, nolle Eccleſiam benigniſſimam parentem ſupplere defectum juriſdictionis, ſi forte abeſſet in eo, qui abſolvit cum juriſdictione probabili, hoc exigente bono communi: Sicut in omnium ſententia poſito errore communi, & titulo colorato ſuppletur juriſdictio, ſi abeſſet propter bonum commune, ex leg. *Barbarius de Offic. Prætor.* Quod autem liceat ſequi opinionem probabiliſſimam, relicta tutiori, conſtat ex Prop. 3. damnata ab Alex. VIII., quæ dicit: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.*

Demum Conſcientia Recta vel eſt evidens evidentia ſive morali, ſive phyſica, ſive metaphyſica; vel eſt obſcura (ut ſi certa ſit ex fide divina) vel invincibiliter erronea, vel erronea vincibiliter, & culpabiliter; vel eſt, ut diximus, temeraria, quæ ſcilicet levibus nititur fundamentis.

ARTICULUS II.

Quid, & quotuplex ſit Conſcientia dubia?

I. In quo differant Scientia, Error, Opinio, Dubium, Suſpicio, & Scrupulus?

II. Suſpenſio judicii in quonam ſenſu vocetur conſcientia dubia?

III. Videtur eſſe infidelis, non ſolum qui in fide eſt dubius formaliter, ſed etiam qui objective, ſuſpendendo deliberate omnem aſſenſum.

IV. Explicatur multiplex conſcientiæ dubiæ diviſio.

V. In dubio facti quid præſumendum?

VI. Conſcientia, quæ eſt actus intellectus, dicitur bona, vel mala, ſolum per denominationem ab actu voluntatis, qui ab ea dirigitur.

I. Differunt in re noſtra, quatenus conſcientiam dividunt, ut notat Nav. in cap. *Si quis de Pœnit.*, Scientia, Error, Opinio, Dubium, Suſpicio, & Scrupulus: Scientia enim eſt judicium certum ſaltem moraliter de rebus agendis, ortum aut ex principiis certis, aut ex effectibus, vel aliis ſignis demonſtrativis, unde non ſit prudentis tunc dubitare: in moralibus enim ſciri factum dicitur, quando de eo non dubitatur, ut colligitur ex

leg.

leg. 2. *de aqua pluvia arcenda*. Unde in cap. *In præſentia de ſponſal.* dicitur conſtare de morte conjugis, quando unicus teſtis adfuerit: Error eſt judicium de rebus agendis difforme ſuo objecto. Opinio eſt aſſenſus uni parti cum formidine de oppoſito; nititur enim mediis probabilibus, vel auctoritate alicujus fide digni: Quia tamen ſaltem radicaliter formidat de parte oppoſita, ideo opinio aliquid dubii participare cenſetur, & vocari ſolet dubium poſitivum. Dubium vero abſolute dictum, ſeu dubium negativum eſt potius ſuſpenſio aſſenſus, & diſſenſus; quia intellectus poſt rationes utrinque perpenſas neutri parti aſſentitur, & in neutram inclinat, ſed manet omnino anceps, ac ſuſpenſus. Suſpicio eſt pariter ſuſpenſio judicii, ſed cum inclinatione intellectus ad alteram partem; & per hoc differt a dubio, ut notant Sanchez, & Palaus. Scrupulus judicio certo, vel opinativo addit formidinem quandam de parte oppoſita omnino tenuem, ortam aut ex levibus fundamentis, aut ex magnis in ſpecie, ſed parum æſtimandis; ut ſi quis certo, aut probabiliter judicans ſubjeciſſe clavibus peccata ſua, & ſuæ obligationi ſatisfeciſſe, adhuc anxius eſt, & ſuſpicatur, aut formidat ex levibus motivis, quod non ſatisfecerit.

II. Ex dictis conſtat dubium preſſe ſumptum eſſe potius privationem conſcientiæ, quam conſcientiam: cum conſcientia ſit judicium practicum intellectus de honeſtate, vel inhoneſtate operationis, & dubium ſit ſuſpenſio cujuſcumque judicii, tam affirmativi, quam negativi; communiter tamen hanc judicii ſuſpenſionem conſcientiam dubiam appellant; quia quamvis intellectus in tali dubio hæreat anceps circa operationis honeſtatem, vel inhoneſtatem, adhuc reflexe ſolet judicare, ſe eſſe in tali dubio, ac ſuſpenſione judicii directi; quare hujuſmodi judicium reflexum appellari optime poteſt conſcientia, & quidem dubia, non formaliter, ſed objective, quatenus hujuſmodi judicium, quod in ſe eſt certum, fertur in illam dubietatem, ſeu ſuſpenſionem judicii directi, tanquam in ſuum objectum.

III. Diſputant Doctores, an regulariter in ordine ad praxim eoſdem effectus habeat conſcientia formaliter dubia, quæ omne judicium ſuſpendat, & dubia objective, quæ ſcilicet reflexe judicet ſe in dubio verſari? Negant Sanchez lib. 2. cap. 7. Vaſq. Filliuc., putantes, quod ſolum objective dubius in fide ſit infidelis, & hæreticus; non vero dubius formaliter: Si enim propoſita fidei propoſitione intellectus judicet, rem illam non eſſe certam, procul dubio eſt hæreticus; at ſi perpenſis hic inde rationibus, ſuſpenſus hæreat, non videtur dicendus ſtricte hæreticus, & hæreticorum pœnas incurrere. Sed oppoſitum docet Suar. diſp. 19. de fid. Sect. 4. putans etiam eſſe proprie hæreticum, qui deliberate, & pertinaciter dubitat de rebus fidei, ſuſpendendo omnem aſſenſum, atque adeo hæreticorum pœnas incurrere.

IV. Triplex eſt Conſcientiæ Dubiæ diviſio celebris, videlicet in Poſitivam, & Negativam, in Speculativam, & Practicam, in Dubiam dubietate juris, & Dubietate facti. Poſitive dubia habetur, quando utrinque ſunt rationes probabiles, & utrique parti contradictionis poteſt intellectus probabiliter adhærere; ut quando ita adhæret opinando uni parti, ut formidet de altera. Conſcientia vero dubia negative, de qua in præſenti, eſt ſuſpenſio judicii relate ad operationis honeſtatem, vel ob defectum rationum, ſeu mediorum aſſentiendi (ſicut quando dubitamus, utrum aſtra ſint paria?) vel ob mediorum utrinque æqualitatem; ut ſi duo teſtentur, conjugem eſſe

eſſe mortuum, & duo alii ejuſdem auctoritatis teſtentur eſſe ſuperſtitem. An autem tale dubium, utpote facti, dici etiam poſſit poſitivum, ita ut ex imperio voluntatis poſſit intellectus alterutri parti probabiliter aſſentiri, examinabimus in calce hujus quæſtionis, annuentibus communiter Doctoribus contra Garz., Joan. Sancium, & alios.

Conſcientia ſpeculative dubia, & practice dubia eſt, quam articulo ſuperiore explicavimus; videlicet, quod ſpeculativa contingit, cum quis abſtracte a circumſtantiis dubitat, ſit ne aliqua operatio licita, nec ne? v. g. An res, quam poſſidet ſit aliena, ac reſtituenda? Practica vero, quando in ipſo exercitio operis dubitatur, licitum ne ſit hic, & nunc operari? v. g. Num licite retineri poſſit res, quæ poſſidetur cum dubio, an ſit aliena?

Demum conſcientia dubia dubietate juris habetur, quando dubitatur, num detur aliqua lex, ſeu obligatio? v. g. ſi dubitetur, an votum cum ſemiplena deliberatione obliget? an reſervatio caſuum extendatur ad impuberes? Nec non quando dubitatur de valore actus, v. g. An valeat Baptiſmus in nomine Jeſu Chriſti collatus? An matrimonium cum talibus circumſtantiis ſit validum? An tale bellum ſit juſtum &c.? Quare dubium juris aliud eſt ſpeculativum, quo non ambigitur, num ſit licita aliqua operatio, ſed num ſit legitima, & valida, v. g. an hoc bellum ſit juſtum? Aliud eſt practicum, quando ſcilicet quæritur, num aliqua operatio ſit licita? ita tamen, ut ſi quæratur in communi, v. g. num liceat pingere die feſto? tale dubium juris practicum confundatur cum ſpeculativo, eo quod remotum ſit a praxi; Si vero in particulari reſpiciat praxim, quærendo, v. g. num mihi liceat hic, & nunc pingere die feſto? tale dubium juris, utpote practice practicum, poteſt abſolute dici practicum.

Dubium facti habetur, ſi de aliquo facto dubitetur, v. g. An tempore delicti exceſſeris pubertatem? An votum ſit emiſſum? Sit ne Clericus, quem percuſſiſti &c.? Sicut enim datur ignorantia juris, & facti, ita pariter datur de utroque dubium. Ex dubio autem facti ſæpe naſcitur dubium juris, v. g. dubitans, an votum emiſerit, mox dubitat, an illo teneatur? Sicut etiam ex dubio ſpeculativo ſtatim oritur practicum, v. g. dubitans, an Baptiſmus, vel matrimonium fuerit validum? mox dubitat, An poſſit iterare Baptiſmum? An ſit ſibi licitus uſus matrimonii?

V. Ubi notandum, quæſtionem facti potius eſſe in rigore ſpeculativam, quam practicam, quia per eam non tam quæritur, an aliqua operatio liceat? ſed an facta ſit? Circa quod regula generalis eſt, quod factum in dubio non præſumitur, ſed demonſtrari debet, ex *leg. 2. de probationibus*, ubi dicitur, *Ei incumbit probatio, qui dicit aliquod factum, non qui negat*. Quæ tamen regula limitanda eſt, videlicet, niſi præſumptio potius ſit pro affirmante factum aliquod fuiſſe; ut conſtat ex alia regula, quam habet Gloſſa in prædictam regulam, videlicet, *Factum in dubio præſumi, quoties illud de jure faciendum erat*; v. g. in dubio, an habueris animum obligandi te, dum matrimonium contraxiſti? præſumitur, quod habueris, quia ad id tenebaris; æquum enim eſt præſumere unumquemque obligationi ſuæ ſatisfeciſſe, prout oportebat; quia ſcilicet delictum, & defectus non præſumitur, ſed demonſtrari debet, juxta illud: *Nemo præſumitur malus, ſed probandus*. Quare ſi conſtet, v. g. alienationem factam eſſe, in dubio præſumendum, omnem ſolemnitatem neceſſariam adfuiſſe: Similiter ſi conſtet, votum

votum eſſe emiſſum, præſumitur deliberatio ſufficiens, ſi de ea negative dubitetur; quia naturæ conſonum eſt, ut homo deliberate agat; Secus vero, ſi dubium ſit poſitivum, ſeu ſit ratio probabilis, quod non adfuerit deliberatio ſufficiens.

VI. Explicandum ſupereſt, quomodo conſcientia dicatur bona, vel mala; quæ ſunt proprietates voluntatis; cum ipſa univerſim ſit actus intellectus, vel ſuſpenſio judicii, ut eſt conſcientia formaliter dubia: Ad quod dico, conſcientiam ſtricte ſumptam non poſſe dici bonam, vel malam; ſed rectam, vel erroneam: dici tamen poteſt bona, vel mala in latiore ſignificatione per denominationem ab actu voluntatis, qui dirigitur a conſcientia. Unde fit, ut qui dicitur eſſe in mala conſcientia, tunc maxime habeat conſcientiam rectam; ideo enim eſt in mala conſcientia, quia contra conſcientiam rectam operatur.

ARTICULUS III.

An cum Conſcientia dubia liceat operari?

I. Licitum eſt ſæpe cum conſcientia ſpeculative dubia operari.

II. Non tamen cum conſcientia practice dubia.

III. Per ſe loquendo peccat, qui cum dubio ſpeculativo ſequitur partem minus tutam.

IV. Num poſſit petere, aut reddere debitum, qui ſecundas nuptias contraxit, dubitans de morte prioris conjugis?

V. Quibus de cauſis deponi practice poteſt dubium ſpeculativum?

VI. Quale peccatum committat, qui cum conſcientia practice dubia operatur, non advertens, num operatio ſit graviter, an leviter mala?

I. DIco primo cum communi, licere ſæpe operari cum conſcientia ſpeculative dubia. Probatur, quia regula proxima noſtrarum operationum non eſt niſi dictamen practicum, ut diximus; Cognitio vero ſpeculativa non eſt regula, quam debeamus operando ſequi; ergo licebit nullam hujus rationem habere in operando, & contra illam agere: Quod confirmatur, & explicatur variis exemplis: nam dubitans v. g. num res, quam poſſidet bona fide ſit ſua, non tenetur reſtituere; Dubius, an lex lata ſit, non tenetur illam ſervare; Et ex Auguſt. licitum eſt militibus dubiis de juſtitia belli pugnare ad Principis imperium. Mulier item dubia de valore matrimonii tenetur reddere debitum, ex Cap. *Dominus de ſecund. nupt.*, & probabilius poteſt etiam petere, ſi poſt diligentiam maneat dubia, ut docet Breſs. lib. 4. c. 12. & Sanchez mox laudandus.

II. Dico ſecundo, illicitum eſt cum conſcientia practice dubia operari. Ita etiam communiter apud eundem Breſſerum cap. 2. cum Suar. p. 2. diſp. 12. Ratio eſt, quia qui operatur cum hujuſmodi dubio practice practico manifeſte ſe exponit periculo peccandi, atque adeo peccat. Eccli. enim 3. dicitur, *Qui amat periculum, peribit in illo.*

Confirmatur, quia ex Apoſtolo ad Rom. 14. *Quod non eſt ex fide* (h. e. ex conſcientia dictante operationem eſſe licitam) *peccatum eſt.* Non ſolum igitur quod eſt contra fidem, hoc eſt contra conſcientiam, ſed etiam quod non eſt ex fide, hoc eſt ex conſcientia, & credulitate quod res ſit licita, eſt peccatum. Ratio radicalis eſt, quia cum dubitatur de honeſtate operationis, ſtatim conſurgit conſcientia reflexa dictans, non eſſe cum tali dubio operandum, ne exponamur periculo peccandi. Sicut econtra, quando dubita-

bitatur poſitive, hoc eſt cum probabili opinione, quod operatio liceat, non peccat operans cum tali dubio, quia poſita opinione probabili ſtatim conſurgit conſcientia certa reflexa, dictans, licitam eſſe operationem prudenter, & probabiliter exiſtimatam honeſtam; qui autem prudenter operatur, licite operatur: grave enim eſſet cum Janſeniſtis velle obligare ad ſequendam ſolum conſcientiam certam; Et propterea damnata fuit ab Alex. VIII. prop. 3. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*, relicta ſcilicet tutiore. Qui enim operatur juxta probabiliſſimam opinionem, operatur cum periculo ſolum remoto, non proximo, peccandi dumtaxat materialiter.

Confirmatur ſecundo, quia eodem præcepto, quo quis aliquid omittere obligatur, indiviſim obligatur illud omittere, etiamſi dubitet, an tali præcepto illud prohibeatur. Sicut enim rationabiliter lex Amicitiæ humanæ fert, ut abſtineas non ſolum ab iis, quibus certo, ſed etiam quibus dubie, & fortaſſis Amicus offenditur; ita idem potiori jure exigit lex Amicitiæ divinæ, quoties ſcilicet urgens cauſa, vel incommodum non excuſat, unde dubium practicum practice deponatur.

III. Dico III. Dubitans ſpeculative de maliti materiali alicujus actus, v.g. an aliquis contractus ſit uſurarius, an res poſſeſſa ſit aliena, debet etiam dubitare practice per ſe loquendo, an ſibi liceat talis contractus, an liceat rem cum tali dubio poſſeſſam retinere; atque adeo peccat, ſi cum tali dubio partem minus tutam ſequatur, niſi probabilis aliqua ratio ſubſit deponendi practice dubium ſpeculativum, ſeu formandi judicium practicum certum de honeſtate operationis.

Probatur, quia ſicut advertens, aliquem actum eſſe materialiter malum, & diſplicere Deo, advertit etiam, ſe peccare formaliter illum ponendo; ita etiam dubitans ſpeculative, an aliquis actus ſit materialiter malus, debet per ſe loquendo dubitare practice, an formaliter peccet illum ponendo; Etenim re exiſtente dubia non eſt danda ſententia certa, ex cap. *Grave* 11. quæſt. 3., atqui operans cum dubio practico citra controverſiam peccat: ergo dubitans ſpeculative, per ſe loquendo, peccat non ſequendo partem tutiorem, niſi illud dubium ex probabili ratione practice deponat.

IV. Confirmatur, quia ex dubio ſpeculativo per ſe oritur practicum; ergo non eſt licitum, per ſe loquendo, unum ab altero diſcordare, ſed ſolum diſcordare poteſt per accidens; ſi ſcilicet rationabilis cauſa ſubſit formandi conſcientiam practice certam, ſub ea dubitatione ſpeculativa. Quare dubitans v.g. ſpeculative, an aliquis actus ſit materialiter fornicarius, debet practice dubitare, an liceat; unde, per ſe loquendo, non poteſt illum ponere ſine formali peccato. Hinc in cap. *Dominus de ſecundis nuptiis* dicitur, quod dubitans de vita prioris conjugis, adeoque de nullitate ſecundi matrimonii non poſſit debitum petere a conjuge poſteriore; quia copula illa forte eſt illicita: Poterit tamen reddere non dubitanti de valore matrimonii; quia ſcilicet cum dubio ſpeculativo, an talis redditio debiti ſit fornicaria, formatur judicium practicum certum, quod ſit licita, & debita ex ratione hac efficaci, videlicet quod qui bona fide contraxit, poſſidet conjugem tanquam ſuum; unde non eſt illo ſpoliandus propter dubium alteri ſuperveniens. Imo Sanch. lib. 2. diſp. 41. docet, quod conjux dubitans de validitate matrimonii, ſi bona fide contraxit, & poſt adhibitam diligentiam non poſſit dubium deponere, non ſolum poſſit reddere, ſed etiam petere

debi-

debitum, propter eandem rationem, qua practice deponi poteſt dubium ſpeculativum, videlicet quia poſſidet matrimonium bona fide contractum, nec eſt a ſua poſſeſſione deturbandus ob dubium ſpeculativum ſuperveniens, quod depelli non poteſt: Sicut enim poſſidens rem bona fide, ſi præmiſſo diligenti examine, non poteſt dubium vincere, non ſolum poteſt rem retinere, ſed etiam poteſt ea uti; ita poſſidens bona fide matrimonium, ſi non poſſit vincere dubium ſuperveniens, non ſolum poteſt debitum reddere, ſed etiam petere. Hinc Textus citatus debet intelligi de eo, qui mala fide contraxit, vel contraxit dubia fide, quia ſcilicet non adhibuit diligentiam debitam ad veritatem aſſequendam, & ad dubium deponendum, antequam matrimonium contraheret.

V. Rogabis, quænam ſint univerſim ſufficientia motiva practica, ſeu cauſæ efficaces deponendi practice dubium ſpeculativum?

Reſpondeo, ante omnia præmittendam eſſe diligentem inquiſitionem veritatis; quia non facienti quod in ſe eſt, imputatur temeritas, error, & culpa, quæ contingit, aut contingere poteſt, dum ſe exponit tali periculo. Adhibita autem ſufficienti inquiſitione veritatis, prout exigit, juxta judicium prudentum, materia, tempus, & locus, Prima cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum eſt Auctoritas Doctorum, aut alicujus periti, quia poſita opinione probabili quilibet prudenter operatur.

Secunda cauſa eſt urgens neceſſitas operandi ad vitandum non leve detrimentum, aut incommodum. Ita Salas, Suar., Sanchez contra Becan. & Garziam. Ratio eſt, quia lex, ſeu præceptum, quod ſine gravi incommodo ſervari non poteſt, non obligat, niſi certo conſtet de illo; Nam, ut loquitur Salas, non debemus debito incerto ſatisfacere ſolutione certa. Unde Corduba, Gordonus, & idem Salas inferunt, licitum eſſe ei, qui poſt diligentem inquiſitionem veritatis dubitat, an ſit excommunicatus, celebrare, & actus Ordinis exercere, ad grave damnum evitandum: Similiter dubitans de irregularitate ſe gerit tanquam non irregularem (niſi irregularitas impoſita ſit etiam in dubio delicti, ut incurritur in dubio homicidii ex Cap. *Significaſti*) & Beneficiarius in dubio Juris, utrum ſcilicet ob tenuitatem beneficii teneatur Horas recitare? ad illas non tenetur; quia ſine certitudine legis obligantis ſubire non debet hoc magnum incommodum; Secus vero ſi dubium ſit facti, an ſcilicet hoc Beneficium ſit tenue? Quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione Beneficium, & in dubio melior eſt conditio poſſidentis, ut infra explicabimus.

An autem dubium ſpeculativum deponi practice poſſit, præciſe ne privemur libertate operandi, quando obligatio non eſt certa? Affirmant Suar. & Sanch. apud Breſſerum cap. 6. Negant verius Vaſquez, & alii, quia lex dubia videtur obligare, quando ſine notabili incommodo ſervari poteſt, ne exponamur periculo materialis peccati; non eſt autem notabile incommodum privari ea libertate operandi; niſi tamen id paſſim contingat, ut in Scrupuloſis.

Tertia cauſa aliquando eſt Defectus alterius medii, quo poſſit dubitans certificari; Quod contingit in dubio facti. Sic ex cap. *Laudabilem De frigidis*, triennii tempus conceditur, ut dubitans de valore matrimonii propter naturam frigidam poſſit experimento de hoc certificari; cum non ſit aliud ſufficiens medium ad dubium depellendum.

Ultima, & potiſſima juſta cauſa depo-

ponendi practice dubium ſpeculativum eſt Poſſeſſio, præſertim in materia juſtitiæ; quamvis enim in dubio practico tutior pars eligenda ſit; at in dubio ſpeculativo melior eſt conditio Poſſidentis: Etenim ratione dubii æquale eſt jus in utroque, ratione vero poſſeſſionis jus bona fide rem poſſidentis fit majus, & ideo hic alteri præferendus: Unde habetur juſta cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum.

VI. Quæri poteſt hic, mortaliter necne peccet, qui cum conſcientia practice dubia operatur, advertens quidem eſſe peccatum ſic operari, ſed non advertens, num operatio ſit graviter mala, an leviter? Vaſquez, Sanchez, Azor., Bonac. diſp. 1. q. 4. putant hunc peccare mortaliter, quia ſe exponit periculo peccandi graviter. Negant id Navarr., Valen., Regin., quia cum in objecto non reluceat materia gravis, non videtur graviter peccare.

Equidem probabilius puto cum utroque Sanch., Palao, Laym., doctiores facilius peccare mortaliter præ rudioribus, ob majorem illorum advertentiam ad obligationem examinandi gravitatem culpæ: Rudes vero, & pueros facilius peccare leviter, quia non facile iis relucet talis obligatio examinandi culpæ gravitatem, ne ſe exponant periculo peccandi graviter.

ARTICULUS IV.

An peccet, qui cum Conſcientia perplexa operatur?

I. Quid ſit, & num dari poſſit Conſcientia perplexa?

II. Operans cum Conſcientia perplexa vincibili, & culpabili peccat, quamcumque partem contradictionis ponat.

III. Secus vero, ſi talis conſcientia ſit invincibilis, & putetur æque grave eſſe peccatum in utraque parte.

IV. Quid ſi Ægrotus perplexe putaret eſſe gravius peccatum elicere actum amoris Dei, juxta præceptum Superioris, quam illum omittere in articulo mortis?

V. Peccati gravitas unde menſuranda ſit?

I. Agimus hic de Conſcientia perplexa, utpote quæ reducitur ad dubiam, quatenus utraque hæc conſcientia de neutra parte contradictionis certitudinem habet, quod licita ſit, & honeſta: Perplexa tamen non ſuſpendit judicium, ſed poſitive judicat, utramque partem contradictionis eſſe inhoneſtam, & illicitam; ut ſi excommunicatus putet, tam peccare die feſto audiendo Miſſam, quam non audiendo; vel ſi quis putet, tam peccare omittendo Sacrum ad aſſiſtendum ægroto, quam relinquendo ægrotum ad audiendum Sacrum. Nonnulli cum Granado putant, pertinere ad ſuavem Dei providentiam non relinquere hominem cum tali perplexitate: Sed communiter id negant: Sicut enim poteſt aliquis in carcere detentus exiſtimare, quod peccet non audiendo Sacrum; cum re vera non peccet; quia peccatum non conſiſtit in actu intellectus judicantis ſe peccare, ſed in actu libero voluntatis nolentis audire Sacrum præceptum: ita poteſt a Deo relinqui homo in ea perplexitate, ut putet ſe peccare, ſequendo alterutram partem, ad quam poteſt libere ſe determinare; cum re vera non peccet; quod ſæpe accidit ſcrupuloſis.

Notandum præterea, conſcientiam perplexam, ſicut etiam quamcumque conſcientiam erroneam, aliam eſſe vincibilem, aliam invincibilem, & inculpabilem. Dicitur vincibilis, & ſæpe culpabilis, illud judicium erroneum imprudens, ac falſum, quod vinci ac ſupe-

ſuperari commode poteſt adhibendo diligentiam debitam ad indagandam veritatem: v. g. ſi quis dubitans de aliqua lege, aut obligatione audiendi v. g. hodie ſacrum interroget imperitum, qui reſpondeat, hujuſmodi obligationem non dari; Conſcientia hæc erronea eſt vincibilis: Quod ſi advertatur ad obligationem, quam homo habet adhibendi majorem diligentiam ad indagandam veritatem, erit vincibilis ſimul, & culpabilis; Si vero ad id non advertitur, vincibilis erit, ſed inculpabilis: Contra vero, ſi interroget peritos, qui dicant falſo, non dari talem obligationem, conſcientia hæc eſt invincibilis, & inculpabilis.

II. His explicatis dico primo. Operans cum conſcientia perplexa vincibili orta ex ignorantia culpabili peccat, quamcumque partem contradictionis ſequatur, v. g. qui putat, ſe peccare, tam mentiendo ad ſervandam vitam innocentis, quam non mentiendo, ex quo ſequitur homicidium, peccat, ſive mentiatur, ſive non mentiatur. Ratio eſt, quia tenetur, ut ſupponimus, errorem, & ignorantiam hanc depellere, & applicare intellectum ad rem certius intelligendam; ergo ſi ante hanc debitam diligentiam operatur, peccat, ſive mentiatur, ſive non; ita tamen, ut ſi putet, gravius eſſe peccatum mentiri, quam non mentiri, duplex peccatum committat, alterum, quia non adhibet debitam diligentiam ad deponendum errorem, antequam operetur, alterum, quia ex duobus malis eligit majus: Si vero putet æque peccare mentiendo, ac non mentiendo, ſolum peccat, quia non adhibet debitam diligentiam, non vero quia mentitur, aut non mentitur, cum non habeat libertatem ad utramque partem omittendam; Peccatum enim debet eſſe liberum, tum quia implicat aliquem abſolute neceſſitari ad peccandum: Tum etiam quia ſecundum prudens judicium repugnat, ut quis hic, & nunc peccet, ſi faciat hic & nunc quantum poteſt, ne peccet: Lex enim divina, & jugum Chriſti eſſet intolerabile, ſi miſer aliquis ad eas anguſtias redigi poſſet, ut neceſſario peccet quicquid agat, vel omittat. Quare eſto ſatis eſſet ad meritum libertas iſta phyſica ad hanc potius partem ſe determinandi, quam ad alteram utramque honeſtam, ut nonnulli docent cum de Merito Chriſti; quibus equidem non ſubſcribo: non eſt tamen ſatis ad demeritum, & ad peccandum, quia ad peccandum requiritur libertas moralis, ita ut non ſolum poſſit creatura rationalis non peccare hoc, vel illo peccato in ſpecie, ſed ita ut poſſit ſimpliciter non peccare; aliter divina lex eſſet iniqua.

III. Dico ſecundo. Qui operatur cum conſcientia perplexa invincibili, non peccat, qualemcumque partem contradictionis ponat, v. g. ſive mentiatur, ſive non; dummodo tamen putet, æque grave eſſe peccatum contra veracitatem mentiri, ac peccatum contra charitatem fateri veritatem, ex qua ſequatur e. g. homicidium. Ratio eſt, quia neque peccat contra obligationem deponendi perplexitatem, cum ſupponamus perplexitatem hanc eſſe invincibilem; Neque peccat mentiendo, aut non mentiendo, quia non poteſt alterutram partem effugere; peccatum autem debet eſſe operatio libera ſimpliciter, ut oſtendimus; ergo nullatenus peccat, ſive mentiatur, ſive non. Si vero putet, gravius eſſe peccatum mentiri, v. g. quam fateri veritatem, ex qua ſequeretur homicidium, tunc mentiendo peccaret ea gravitate peccati, quantus reputatur exceſſus gravitatis peccati in mentiendo, quam in fuga mendacii trahente homicidium. Ratio eſt, quia ex duobus malis, quorum alterum eſt inevitabile, debet minus eligi, ex cap. *Duo mala* diſt. 3.:

Et

Et ita communiter docent cum Suar. de Pœnit. diſp. 3. ſect. 10.

IV. *Oppones*: Hinc ſequeretur, quod Ægrotus v. g. perplexus putans, eſſe gravius peccatum elicere actum Dei amoris intenſiſſimum contra præceptum ſuperioris præcipientis illi ut quieſcat, ne ſibi mortem acceleret, quam amittere hujuſmodi amorem, ad quem putat obligari in articulo mortis, peccaret in eliciendo amorem Dei intenſiſſimum ſuper omnia, & volendo ſervare legem omnem divinam; Sicut etiam peccaret non odio habendo Deum, quando invincibiliter putaret, ſe ad id teneri. Sequela eſt abſurda, ergo & id unde ſequitur.

Reſpondeo cum Bretſero, & Amico apud Bard., ſi ſermo ſit de amore Dei minus perfecto, certe peccaturum, qui ſic amaret Deum cum conſcientia dictante, eſſe gravius peccatum elicere hujuſmodi actum contra præceptum ſuperioris, quam illum omittere in periculo mortis: Hujuſmodi autem amor non eſſet perfectus per hoc præciſe, quia componeretur cum peccato, hoc eſt cum tranſgreſſione præcepti ſuperioris, atque adeo cum odio Dei virtuali; Si vero ſermo ſit de amore Dei perfectiſſimo ſuper omnia, dicendum, hujuſmodi caſum, & perplexitatem eſſe impoſſibilem; quia impoſſibilis eſt ignorantia invincibilis, qua homo putet eſſe malum diligere Deum ſuper omnia, & velle legem omnem divinam ſervare; necnon eſſe bonum Deum odiſſe. Ratio radicalis eſt, quia darentur in intellectu duo judicia incompoſſibilia, & aperte oppoſita, videlicet ex una parte daretur dictamen, ſeu judicium evidens, quod amare Deum perfectiſſime, & ſuper omnia ſit bonum; ex altera parte daretur aliud dictamen oppoſitum, quod ponere amorem Dei ſit peccatum, & malum. Præterea darentur in voluntate duo actus oppoſiti; nam quia amaret Deum ſuper omnia, vellet ſervare totam legem divinam; quia vero contra præceptum ſuperioris obligans in conſcientia vellet ponere amorem Dei, nollet ſervare totam legem divinam; qui duo actus in voluntate ſunt pariter incompoſſibiles. Unde nec eſt poſſibilis iſta perplexitas, nec eſt poſſibilis conſcientia erronea dictans eſſe peccatum ponere amorem Dei perfectiſſimum, aut non odiſſe Deum: Contra vero poteſt dari conſcientia tam recta, quam erronea dictans, non eſſe ponendum hic, & nunc amorem Dei minus perfectum contra obedientiam ſuperiori debitam, quia hujuſmodi conſcientia non involveret duo judicia incompoſſibilia; quandoquidem alterum dictaret legi Dei per tale dictamen intimatæ obediendum eſſe; alterum vero, quod non ſit eliciendus vi talis legis amor Dei poſitivus, & imperfectus; quæ duo non opponuntur.

V. Notanda denique hic duo ſunt. Primum eſt, quod licet peccati gravitas menſuranda ſit a præſtantia præcepti, aut virtutis, cui opponitur, & cæteris paribus præceptum divinum præſtet humano, Naturale poſitivo, Negativum affirmativo; aliquando tamen poteſt peccatum aliquod eſſe minus grave, quamvis ſit contra præceptum, ſeu virtutem præſtantiorem. Ratio eſt, quia peccati gravitas non ſolum menſuranda eſt a virtute, cui opponitur, ſed etiam a circumſtantiis, videlicet a commodo, vel incommodo, quod trahitur a certitudine majori, vel minori mali, quod timetur, & a probabilitate majore, vel minore obligationis, ut notant Palaus, & Becan. Hinc in caſu extremæ neceſſitatis præſtat Sacerdotem miniſtrare Sacramentum Pœnitentiæ in mortali, ſi non vacat conteri, quam relinquere moribundum ſine abſolutione; quamvis, ut notat Vaſquez, illud opponatur

tur virtuti præſtantiori Religionis, hoc vero virtuti miſericordiæ erga proximum, quæ eſt virtus minus præſtans: Sic præfertur præceptum ſervandi vitam, honorem, divitias proprias, vel alienas præcepto divino adimplendi votum, confitendi integre, communicandi in Paſchate: & Chriſtus D. non repellendo a ſacra Cœna Proditorem Judam exemplo ſuo docuit, licere nobis potius Euchariſtiam miniſtrare peccatori occulto publice illam petenti, quam illum infamare repellendo a Sacra Synaxi.

Alterum notandum eſt, quod voluntas eligens minus malum præ majore, quando alterutrum vitari non poteſt, peccare etiam poſſit, ſi non eligat minus in quantum minus eſt, ſed in quantum malum eſt; tunc enim voluntas ferretur in objectum quatenus malum, non quatenus excludens majus malum, & ſic peccaret: Sicut communiter docent de conſulente minus malum; puta ſi quis det conſilium Petro, ut potius alapam infligat ſuo inimico, quam vulnus lethale; certe hic peccaret, ſi intenderet minus malum ut malum eſt; ſecus vero ſi illud intenderet præciſe ad avertendum malum majus, quod aliter averti non poſſet.

ARTICULUS V.

Quale peccatum ſit cum Conſcientia practice dubia operari?

I. Qui cum Conſcientia practice dubia operatur, ejus ſpeciei peccatum committit, cujus eſt id, de quo dubitat.

II. Ejuſdem pariter ſpeciei eſt peccatum contra conſcientiam rectam, & contra erroneam circa idem objectum.

III. Non eſt duplex peccatum, violare verum præceptum, & contra Conſcientiam erroneam circa idem operari.

IV. Pœnæ tamen latæ contra præceptum violantes non incurruntur ab eo, qui contra Conſcientiam practice dubiam, aut erroneam circa illud operatur.

V. Quænam ignorantia vincibilis ſit ſpeciale peccatum?

I. DIcendum cum communi apud Sanchez lib. 1. cap. 10., ad eam peccati ſpeciem reduci operationem elicitam contra dubium practicum, in qua eſt peccatum, de quo dubitatur, v. gr. qui dubitans, an operatio ponenda ſit furtum, vel adulterium, illam ponit, peccat peccato furti, vel Adulterii. Sicuti, ſi dubitans, an verbum otioſum ſit veniale, illud proferat, peccabit venialiter; mortaliter autem, ſi dubitet, an ſit mortale. Ratio eſt, quia operans cum dubio practico ideo peccat, ut ſupra oſtendimus, quia exponit ſe periculo peccandi; atqui exponit ſe periculo ejus peccati, de quo dubitat; ergo ea ſpecie peccati peccat.

Confirmatur ex Sanchez, quia eodem præcepto, quo tenemur vitare aliquid, tenemur vitare id, de quo practice dubitamus, an eo præcepto prohibeatur: ergo ejuſdem ſpeciei peccatum eſt operari cum conſcientia prohibente certa, ac cum practice dubia.

II. Idemque communiter docent Doctores de conſcientia erronea apud Dian. part. 3. tract. 4. reſ. 141. contra Adrian., & Medin., videlicet ejuſdem ſpeciei eſſe peccatum contra Conſcientiam rectam, & contra conſcientiam erroneam, quæ verſatur circa idem objectum; v. gr. ejuſdem ſpeciei eſt violatio jejunii præcepti, & jejunii, quod ex conſcientia erronea putatur præceptum. Unde in Confeſſione bene explicat peccatum ſuum, qui dicit, Fregi jejunium præceptum, ſi pluries comederit eo die, quo falſo putabat, præcipi jejunium, ut communi-

muniter docent contra Nav., & Valent. apud Merolliam cap. 4. dub. 3. Ratio eſt, tum quia vere præcipitur jejunium a lege naturali ei, qui putat, illud præcipi præcepto Eccleſiaſtico; cum lex naturalis præcipiat nobis juxta ultimum conſcientiæ dictamen operari; tum etiam quia eodem præcepto, quo tenemur vitare aliquid, tenemur pariter vitare id, quod putamus (etiam ſi falſo) prohiberi. Objectum enim non movet voluntatem, niſi prout proponitur ab intellectu, ita ut ſi ab intellectu proponatur aliquod objectum ut malum, & prohibitum, (v. gr. eleemoſynam erogare) quamvis re vera non ſit tale, voluntas illud amplectens eo ipſo convincatur velle malum illud, & peccare; unde procul dubio peccat, qui ſtipem erogat, putans illam prohiberi: Sicut ex oppoſito, ſi intellectus repræſentet ut bonum moraliter, & honeſtum, v. gr. mendacium ad ſalvandam vitam innocentis, voluntas illud amplectens dicitur velle bonum, & elicere actum meritorium mentiendo. Ratio a priori eſt, quia regula immediata humanarum operationum eſt ultimum dictamen rationis, ſeu conſcientia; Unde fit, ut voluntas ab illa deflectens peccet, etiamſi cum lege Divina ſibi per conſcientiam non repræſentata concordet.

III. Oppones cum Angeſto apud Meroll. cap. 1. dub. 3. Qui falſo putans hodie præcipi jejunium comedit carnes, tantum peccat contra conſcientiam erroneam; qui vero violat verum præceptum jejunii, peccat tum contra præceptum, tum contra conſcientiam erroneam: ergo ille unum, hic duplex peccatum committit; atque adeo peccare contra conſcientiam eſt ſpeciale peccatum aperiendum in Confeſſione; cum tale peccatum ſit contra ſpeciale præceptum.

Reſpondeo, unicum ab utroque peccatum committi contra præceptum jejunii, & contra virtutem abſtinentiæ; quia, ut diximus, vere præcipitur jejunium ei, qui falſo putat jejunium præcipi, unde virtus abſtinentiæ eodem modo obligat utrumque ſub gravi; cum non obliget virtus, niſi medio dictamine conſcientiæ, quod in utroque eſt idem. Hinc fit, quod agere contra conſcientiam non ſit peccatum ſpeciale contra ſpeciale præceptum, aut virtutem, ſed contineat generalem quandam rationem peccati, quæ determinatur ad talem rationem peccati ex tali materia præcepta, quæ per conſcientiam proponitur; quia conſcientia, ſive recta, ſive erronea non fert aliam obligationem præter obligationem præcepti, aut virtutis, quam proponit.

IV. Notandum tamen, quod quamvis eadem ſpecie peccati peccet, qui tranſgreditur legem veram, ac qui putatam, ſive operetur contra conſcientiam erroneam, ſive cum conſcientia practice dubia; nihilominus non incurrit eaſdem pœnas humanas; eo quod Legislator humanus non imponat pœnas, niſi pro tranſgreſſione legis veræ. Unde qui celebrat, v. g. aut putans cum conſcientia erronea, ſe eſſe excommunicatum, aut practice dubitans, num celebrare poſſit cum excommunicatione putata, eodem modo peccat, ac ſi celebraret cum excommunicatione vera; & in utroque caſu ſatis exponet in Confeſſione peccatum ſuum, dicendo, celebravi cum excommunicatione: Non incurrit tamen irregularitatem, ſi vere non ſit excommunicatus; Sicut non incurrit excommunicationem, qui percutit laicum exiſtimatum Clericum, quamvis ratione affectus interni committat Sacrilegium. An autem incurrat excommunicationem, qui volens percutere Titium Clericum percutit Cajum etiam Clericum putatum Titium? variant

riant

riant Doctores apud Dian. part. 9. tr. 4. reſol. 31.

V. Dubium eſt, an habens conſcientiam erroneam, aut dubiam vincibilem, ſi adverſus illam operetur, duplex peccatum committat, alterum, quod omittat inquirere veritatem, prout debet, ne ſe exponat periculo peccati; alterum vero ejus ſpeciei, in qua eſt peccatum, de quo dubitat, v. gr. qui putat, aut dubitat ex ignorantia vincibili, an mentiri ſit grave peccatum, ſi mentitur, unum ne, an duplex peccatum committit?

Reſpondeo cum Maldero, & Tannero apud Dian. part. 3. tract. 4. reſ. 141., ignorantiam vincibilem non eſſe ſpeciale peccatum; atque adeo in caſu adducto unum dumtaxat peccatum committitur, ſatiſque in Confeſſione exponit, dicendo, Mentitus ſum credens, aut dubitans, me graviter in eo peccare. Ratio eſt, quia eodem præcepto, quo quis obligatur non exponere ſe periculo peccandi graviter, obligatur adhibere diligentiam ad inquirendam veritatem in dubio practico, num peccet; ergo non deponere ignorantiam illam vincibilem non eſt ſpeciale peccatum, ſed adverſatur eidem virtuti, ac præcepto, quo obligamur v. g. ad non mentiendum. Neque obſtat, quod mendacium de ſe ſit peccatum leve, & in caſu adducto mentiri ex ignorantia vincibili ſit peccatum grave. Nam per accidens mendacium poteſt eſſe mendacium grave; ſicut eſt v. gr. mendacium graviter damnificativum. Itaque tunc ſolum ignorantia vincibilis eſt diſtinctum, & ſpeciale peccatum, quando ignorat quis, quæ cæteroqui ſcire tenetur, etiamſi non exponat ſe hic, & nunc periculo proximo peccandi. Talis eſt ignorantia Myſteriorum Fidei, ignorantia præceptorum Decalogi, & eorum, quæ ad proprium munus rite obeundum quilibet ſcire debet; ut ſi Confeſſarius ignoret, quæ ad Confeſſiones rite excipiendas diſcere debuit.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum dubium dicatur poſitivum, an negativum, quando utrinque ſunt æquales rationes circa factum?

I. Videntur rationes æquales circa factum ſe elidere, ac parere dubium negativum.

II. Non tamen rationes æquales circa jus, utpote diſparatæ, & ideo in hoc caſu dubium eſſe poſitivum.

III. Sed probabiliter etiam rationes æquales circa factum pariunt dubium poſitivum, ut dicitur de duobus horologiis dantibus mediæ noctis ſignum diverſum.

IV. Poſt contractum bona fide matrimonium, ſi æque ſit probabile, priorem Conjugem eſſe mortuum, ac eſſe ſuperſtitem, dubium dicitur eſſe poſitivum, & ideo poſſunt ambo petere, & reddere debitum, ut graves Doctores docent.

V. Cur Judex, ſtante æquali probabilitate, ſive circa jus, ſive circa factum, teneatur rem dividere; Privatus vero, vel Confeſſarius poſſit uni parti re vera probabili ſe accommodare.

VI. Num in dubio proprietatis licite poſſit hæreditas præoccupari?

VII. Cum probabile definiatur eſſe, quod plerumque contingit, quomodo poterit utraque pars contradictionis eſſe æque probabilis?

I. IN calce hujus quæſtionis ad multa decidenda in materia de conſcientia dubia, quærimus, Utrum quando circa factum aliquod utrinque ſunt rationes, reſultet dubium proprie dictum, ſcilicet negativum, & ſuſpenſionis, an vero poſitivum proprium opinionis,

nionis; ut liceat utramque partem contradictionis ſequi, tanquam probabilem? V. gr. ſi tres fide digni teſtentur, aliquam legem eſſe abrogatam, tres vero alii ejuſdem auctoritatis dicant, non eſſe abrogatam, debet ne dici, quod ſit probabile, legem illam eſſe abrogatam, & conſequenter non obligare; an vero dicendum eſt, legem obligare, quia in dubio de ejus abrogatione melior eſſe debet conditio legis poſſidentis?

Garzias, & Jo: Sanc. diſp. 43. docent, hujuſmodi dubium eſſe mere negativum; unde putant in caſu adducto legem obligare: Sicut etiam, ſi quatuor v. gr. fide digni teſtentur, Teſtatorem reliquiſſe tibi hæreditatem, quatuor vero æque fide digni teſtentur, reliquiſſe hæreditatem Cajo, non poteris illam tibi uſurpare, ductus opinione probabili, ſed debes ad ſummum dividere, ſi neuter poſſideat: Et eodem modo, ſi quatuor teſtentur uxori, maritum in bello obiiſſe, quatuor vero alii eſſe ſuperſtitem, non poteſt uxor ad ſecundas nuptias tranſire, ut conſtat ex cap. *Inquiſit. De ſent. excomm.* Et ratio a priori eſt, quia opinio debet eſſe aſſenſus prudens nixus motivo inclinanti ſuo pondere in aſſenſum; atqui quando utrinque rationes ſunt æquales circa factum, aſſenſus non poteſt inclinari in alteram partem pondere motivorum; Sicuti Lanx inclinari nequit, ſi utrinque pondera ſint æqualia: ergo in caſu noſtro aſſenſus non erit prudens, & probabilis, & conſequenter dubium non erit poſitivum, ſed negativum.

II. Neque dicas, quod idem contingere deberet, ſi utrinque eſſent æquales rationes circa jus. Nam contra eſt, quia circa jus poſſunt eſſe utrinque rationes diverſi generis, quæ invicem non ſe elidant, & ſic poteſt utraque opinio circa jus eſſe æque probabilis: V. gr. poteſt eſſe probabilis opinio, quod Sacramentum pœnitentiæ poſſit eſſe validum, & informe ex hac ratione, quia ex Tridentino ſatis eſt ad validitatem hujus Sacramenti dolor de peccato ex motivo turpitudinis ipſius; & ſimul poteſt eſſe probabilis opinio oppoſita, quod non ſit poſſibile hujuſmodi Sacramentum validum, & informe, ex hac alia ratione, quia ex eodem Tridentino dolor conſtitutivus hujus Sacramenti debet eſſe diſpoſitio ad gratiam; quæ duæ rationes, cum ſint diverſi generis, & veluti diſparatæ, non ſe infringunt, nec minuunt utramque probabilitatem: Contra vero in quæſtione circa factum, cum ſint ejuſdem generis rationes, & conjecturæ, ſe mutuo elidunt, & ideo, quamvis probabile ſit, e. g. Titium vivere, ſi quatuor fide digni id teſtentur; non eſt tamen probabile, ſed dubium, an vivat, ſi quatuor alii teſtentur mortuum eſſe; imo erit ſimpliciter improbabile, quod vivat, ſi in contrarium mille affirment, mortuum eſſe.

III. His tamen non obſtantibus, Fagund., Bonac., Villalobos, Trull. Pal., aliique apud Boſſ. de conſcientia dubia n. 228. putant, in adducto caſu dubium eſſe poſitivum, quamvis ſit circa factum, & utramque partem eſſe probabilem; Non ſecus ac diverſitas Horologiorum circa ſignum mediæ noctis reddit utramque partem probabilem; ita ut probabile ſit juxta ſignum unius horologii eſſe elapſam mediam noctem, v. gr. poſt Sabbatum, atque adeo licitum eſſe comedere carnes; & ſimul probabile ſit juxta ſignum alterius horologii, mediam noctem non eſſe elapſam; unde liceat ulterius comedere, ac deinde mane Euchariſtiam ſumere, ut docent Sanch. Palaus, Fagund., Joa: Lug., Trullenk., Bonac. Quidquid contradicant Merolla, & Salas apud Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 19., putantes, diverſitatem horolo-

rolo-

rologiorum reddere utramque operationem tantum ſpeculative probabilem, ſed practice, non ſecus ac in dubio negativo, ſtandum eſſe pro parte poſſidente, ſive ſit libertas, ſive præceptum; quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.

IV. Confirmatur, quia Azor., Nav. Breſſerus, & alii docent, Conjugem habentem utrinque judicium probabile de valore, aut nullitate matrimonii poſſe licite petere, ac reddere debitum poſt contractum bona fide matrimonium, & tamen hujuſmodi dubium eſt circa factum: ergo dubium circa factum eſt poſitivum, non negativum, quando utrinque ſunt rationes æquales. Hinc tamen non ſequitur, quod poſſit ad ſecundas nuptias tranſire, qui habet opinionem utrinque probabilem de vita, aut morte primi Conjugis; etenim cum ſtet in poſſeſſione prius matrimonium, non ſatis eſt probabilitas, ſed requiritur certitudo moralis de morte primi Conjugis, ut licite ad ſecundas nuptias fieri tranſitus poſſit. Nemo enim ſpoliare poteſt alterum re, quam poſſidet bona fide ductus opinione probabili, quod ſit ſua; cum ad id requiratur certitudo moralis; Quare ſi licitum eſt ſequi opinionem probabilem circa jus, quando utrinque ſunt rationes, & Doctores æquales (quod non vacat hic examinare negantibus id probabilioriſtis contra probabiliſtas), licebit pariter ſequi opinionem probabilem circa factum, ſi utrinque ſit æqua probabilitas; non enim apparet, cur auctoritates Doctorum ſe mutuo elidant, quando quæſtio eſt circa jus, & non pariter quando quæſtio eſt circa factum.

V. Objicies: Judex poteſt ad arbitrium adjudicare rem alteri parti, quando utrinque ſunt rationes æque probabiles circa jus, non tamen quando ſunt æquales rationes circa factum; ergo ſignum eſt, quod in primo caſu dubium ſit poſitivum, in ſecundo negativum.

Reſpondeo antecedens a multis doceri cum Salas, Sanch., apud Boſſium, n. 205. Equidem cum communiori nego antecedens; Exiſtimo enim in utroque caſu Judicem debere rem dividere: Contra vero privatum poſſe juxta opinionem probabilem, vel circa jus, vel circa factum rem a nemine poſſeſſam ſibi integre uſurpare, ut notat idem Boſſius n. 1854. contra Conink.: Sicut communius docent, Judicem in foro externo teneri rem dividere, quando rationes ſunt pro utraque parte æquales, Confeſſarium vero pro foro interno poſſe in favorem Pœnitentis ſequi opinionem probabilem, relicta oppoſita æque probabili, imo etiam probabiliori favente alteri; Et ratio diſparitatis eſt, quia Judex in foro externo debet judicare inter partes juxta merita cauſæ; at in foro interno Confeſſarius, utpote Judex inter hominem, & Deum, ſatis eſt, ut ſequatur opinionem probabilem, ut non peccet. Unde nil mirum, quod in his caſibus aliud eſſe poſſit judicium in foro interno, ac in externo.

VI. Idque ſatis conſtat ex praxi contendentium præoccupare res in dubio poſitivo proprietatis; Et ratio ulterior eſt, quia quilibet ſequi poteſt opinionem communiter reputatam probabilem, etiamſi oppoſita ſuam habeat probabilitatem: ergo qui probabiliter credit hæreditatem v. g. ad ſe pertinere, poteſt illam licite præoccupare, ac retinere, donec moraliter conſtet eſſe alienam; Neque hic dicitur eſſe poſſeſſor dubiæ, ſed bonæ fidei, poſito quod probabiliter credat rem eſſe ſuam: Et quamvis probabiliter etiam credat rem eſſe alienam, poteſt ſuæ potius, quam alienæ indemnitati conſulere, nec debet cogi ad vi-

vitandum damnum alienum, cum periculo damni proprii.

Quod autem quilibet poſſit univerſim licite ſequi opinionem communiter reputatam probabilem, etiam in concurſu probabilioris, nedum æque probabilis, ex eo docent Probabiliſtæ, quia licite quilibet ſubmittit ſe judicio Doctoris probi, ac viri periti, etiam in conflictu aliorum aliter ſentientium, dummodo non reddatur illa prior opinio omnino improbabilis ex exceſſu probabilitatis contrariæ; aliter homines eſſent perplexiſſimi in ſuis operationibus, ſi majorem probabilitatem deberent ſemper inquirere.

VII. Dices ex Pallav. Probabile definitur a Philoſopho, Quod plerumque contingit; implicat autem, quod plerumque vera ſit utraque pars contradictionis: ergo implicat, ut utraque pars ſit æque probabilis, & conſequenter, quando æquales ſunt utrinque rationes, dubium non erit poſitivum, ſed negativum.

Argumentum probat, quod neque circa jus, neque circa factum poſſit dari æqualis probabilitas in utraque parte contradictionis; Quare Probabiliſtæ reſpondent, utramque contradictionis partem eſſe probabilem, ſi plerumque contingat ex ſuo motivo eſſe veram: v. g. ſi plerumque contingat, tam Titium, quam Paulum dicere verum, & Titius dicat, Cæſarem eſſe mortuum, Paulus vero dicat, non eſſe mortuum, erit probabile, quod Cæſar ſit mortuus ex eo motivo, quod Titius id aſſerens plerumque ſit veridicus; & ſimul erit probabile, quod Cæſar non ſit mortuus ex illo alio motivo, quod Paulus id aſſerens plerumque ſit veridicus; Quia tamen voluntas poteſt licite inclinare intellectum ad credendum, quod a viro veridico affirmatur, ideo poteſt intellectus ad arbitrium voluntatis uni potius parti dare aſſenſum, quam alteri. Sicut poteſt voluntas eligere bonum A relicto bono B æquali, imo etiam meliore.

QUÆSTIO II.

An in dubio prævaleat Poſſeſſio in materia Juſtitiæ?

DIximus articulo 3. quæſtionis primæ, deponi poſſe practice dubium ſpeculativum ratione poſſeſſionis, videlicet ſi poſito dubio ſpeculativo, num res, quam bona fide poſſides, ſit tua, an aliena, conſurgat dubium practicum, an tenearis illam reſtituere, poteris hoc dubium practicum deponere, ex illo principio juris, quod in dubio melior ſit conditio Poſſidentis, & ſic rem illam poteris licite retinere. Quæritur nunc, an hoc principium juris ſit univerſim verum in materia juſtitiæ? Deinde in ſequenti quæſtione, An etiam verum ſit in materia aliarum virtutum a juſtitia? Primo itaque hic inquirendum, an ſit melior conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena? Secundo, An etiam id verum ſit, ſi quis incipiat rem dubia fide poſſidere? Tertio, An prævaleat poſſeſſio in cooperante ad damnum, in dubio, an ex propria cooperatione damnum ſit ſequutum?

ARTICULUS I.

Num ſit melior Conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena?

I. Trifariam res poſſideri poteſt, bona, mala, ac dubia fide.
II. In quonam iſtæ poſſeſſiones differant?
III. Num ad aliquam reſtitutionem teneatur poſſidens rem bona fide, ſi ſuperveniat dubium, quod ea ſit aliena, quin poſſit dubium deponi?
IV. Alii volunt integre reſtituendam eſſe: Alii pro ratione dubii partialiter: Sed dicendum poſſe adæquate retineri.
V. Sic deciditur in foro externo; unde etiam in interno.
VI. Dubium ſi ſuperveniat bonæ fidei Poſſeſſori, bonam fidem non interrumpit, ſi deponi non poteſt.
VII. Non datur tamen obligatio inquirendi verum dominum, niſi adſint graves, & probabiles rationes dubitandi.
VIII. Quid ſi probabilius ſit, rem poſſeſſam eſſe alienam? aut ſi probabile ſit eſſe alienam, & non detur probabilitas, quod ſit Poſſidentis.

I. SUppono, tripliciter poſſe rem aliquam poſſideri, videlicet bona, mala, ac dubia fide. Dicitur Poſſeſſor malæ fidei, qui retinet rem alienam, credens ſe nullum juſtum titulum habere illam retinendi, vel quia illam furatus eſt, vel quia a fure accepit, vel quia quod bona fide accepit, advertens poſtea eſſe rem alienam, potens reſtituere illam adhuc retinet, vel quia ignorat rem illam eſſe alienam, ſed ignorantia craſſa, aut affectata, quæ non excuſat a culpa gravi. Contra vero Poſſeſſor bonæ fidei dicitur, qui bonam fidem, ſeu credulitatem habet, quod res, quam poſſidet, non ſit aliena. Demum dicitur poſſeſſor dubiæ fidei, cui nec conſtat, rem eſſe ſuam, nec conſtat eſſe alienam.

II. Differt Poſſeſſor malæ a Poſſeſſore bonæ fidei, quod ille, cum teneatur ad reſtitutionem, non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione injuſtæ acceptionis, nullo unquam tempore poteſt in rebus mobilibus uſucapere, aut in immobilibus præſcribere, ex cap. *Poſſeſſor De reg. jur. in 6.* Poſſeſſor vero bonæ fidei poteſt uſucapere in rebus mobilibus poſt triennium, & præſcribere in immobilibus poſt ſpatium decem, vel viginti, aut triginta &c. annorum, juxta varium genus rerum præſcriptibilium, ita ut ſi poſt tale tempus compareat verus dominus, ille non teneatur reſtituere. Demum poſſeſſor dubiæ fidei, ſi cum dubia fide rem accepit, comparatur poſſeſſori malæ fidei; Si vero poſtquam rem alienam bona fide poſſederit, incipiat dubitare, an ſit aliena, & poſt debitam diligentiam non poſſit dubium deponere, comparatur poſſeſſori bonæ fidei, itaut dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſionem non interrumpat; ut docet Medin. de reſtitut. quæſt. 17., Covaruv. & alii contra Adrian. & Sotum: Etenim in cap. *Si virgo* 34. *q.* 1. dicitur: In jure prædiorum tamdiu unuſquiſque poſſeſſor bonæ fidei dicitur, quamdiu poſſidere ſe ignorat alienum; qui autem dubitat, jam ignorat, rem eſſe alienam; ergo non interrumpit poſſeſſionem bonæ fidei.

III. His explicatis, Quærendum, an ad aliquam reſtitutionem teneatur, qui bona fide rem poſſidet, ſi ſuperveniat dubium, quod ſit aliena? In ſequenti examinabimus, quid ſi dubia fide rem cœperit poſſidere? ut ſic appareat, quomodo in materia juſtitiæ melior ſit conditio poſſidentis in dubio.

Fingamus itaque Sortem bona fide poſſidere agrum vel titulo gratuito, nempe donatione, legato, hæreditate, vel titulo oneroſo, nempe emptione, permutatione &c. ac deinde ſupervenire dubium, an ager ſit alienus. Certum eſt in hoc caſu teneri ex juſtitia Sortem inquirere veritatem, ne ſe exponat periculo committendi injuſtitiam, & retinendi agrum alienum; ſi tamen facta morali diligentia adhuc dubium perſeveret, quæritur, an ratione poſſeſſionis poſſit integre agrum ſibi retinere?

IV. Prima ſententia cum Adriano docet, agrum nullatenus retineri poſſe, atque adeo in materia juſtitiæ non eſſe meliorem in dubio conditionem poſſidentis. Ratio hujus ſententiæ eſt, tum quia In dubiis tutior pars eligenda eſt, ex cap. *Ad audientiam De homicidio*; tum etiam quia dubitans ſpeculative, an ager ſit alienus, dubitare debet etiam practice, an furtum committatur illum retinendo; Operans autem cum dubio practico, an furtum committat, vere peccatum furti committit, ut ſupra oſtendimus: ergo reſtituere agrum debet aut domino, aut ſi hic ignoretur, pauperibus, qui loco incerti domini ſuccedunt.

Secunda ſententia cum Soto, Aragon., Corduba docet, Agrum pro ratione dubii dividendum cum eo, de quo dubitatur, an ſit verus dominus, vel ſi hic ignoretur, cum pauperibus, quia poſito æquali dubio videtur æquale eſſe jus utriuſque partis.

Tertia communiſſima, & probabiliſſima ſententia, quam nos ſequimur, docet, poſſe integre agrum a Sorte retineri. Ratio eſt, tum quia poſſeſſio cenſetur ſufficiens titulus deponendi practice conſcientiam dubiam, & honeſtandi retentionem agri; tum etiam quia licet in tali dubio ſit æqualis conditio, ſeu æquale jus utriuſque, quoad dominium, ſeu proprietatem rei, non eſt tamen æqualitas quoad poſſeſſionem; nam poſſidens præter jus dubium proprietatis commune utrique, habet jus certum poſſeſſionis legitimæ inchoatæ; unde retinere poteſt agrum, tanquam ſuum, quia nemo abſque injuſtitia ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa, donec conſtet, rem illam eſſe alterius; ut patet ex Reg. 65. in 6. *In pari delicto, & cauſa melior eſt conditio Poſſidentis*, & Reg. 128. *In pari cauſa poſſeſſor potior haberi debet*. Et Reg. 11. *Cum ſunt partium jura obſcura, Reo potius favendum eſt, quam Actori*; Poſſidens autem eſt reus, alter eſt Actor. Ex quibus deſumptum eſt axioma illud, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, nempe relate ad retinendam rem, de qua dubitatur.

V. Confirmatur, quia in foro externo Sortes non eſſet a Judice ſpoliandus agro bona fide poſſeſſo propter dubium ſuperveniens, ut conſtat tum ex citatis juribus, tum quia poſſeſſio facit præſumptionem dominii, & transfert in adverſarium onus probandi, quod res ſit ſua, quin poſſeſſor debeat probare eſſe ſuam; Unde ſpoliari ea non debet a Judice, donec fortioribus rationibus, ac præſumptionibus conſtet, rem poſſeſſam eſſe alienam: ergo idem ſervandum in foro interno: Etenim idem judicium debet eſſe pro foro externo, ac pro interno, quoties externum non nititur falſa præſumptione, ut communiter docent cum Sanchez lib. 1. diſp. 5. Palao t. 1. diſp. 3. p. 6. Salas tract. 8. n. 166. & aliis.

Ex quibus apparet, nihil obſtare fundamenta primæ ſententiæ; quia Sortes poſſidens bona fide agrum, cum dubio illo ſpeculativo, habet etiam judicium practicum verum, ac certum, quod retinere ſibi poſſit agrum: Axioma autem illud, In dubio tutior pars eligenda, intelligendum eſt, quoties dubium eſt practicum, non ſpeculati-

vum, ut eſt in caſu noſtro.

Neque obſtat fundamentum ſecundæ ſententiæ, quia poſſidens præter jus dubium dominii habet jus certum poſſeſſionis, quatenus jura, & ratio ipſa naturalis dictat, propter bonum quietis, & pacis publicæ concedendum eſſe dominium rei poſſidenti illam bona fide, donec conſtet eſſe alienam.

VI. Dices: Quamvis poſſeſſio bonæ fidei tribuat jus retinendi rem poſſeſſam, at dubium ſuperveniens interrumpit bonæ fidei poſſeſſionem; nam bona fides requirit, ut poſſidens exiſtimet, rem eſſe ſuam; quod exiſtimare non poteſt, qui dubitat, an ſit aliena; ceſſante autem poſſeſſione bonæ fidei, & ceſſante jure certo, quod tribuit hujuſmodi poſſeſſio, non remanet niſi jus dubium, quod eſt æquale utrique parti: Ergo res eſt dividenda.

Reſpondeo, dubium impedire quidem bonæ fidei poſſeſſionem, quando poſſeſſio incipit cum tali dubio, quia injuſte rem tibi uſurpas, quam non magis exiſtimas ad te, quam ad alium pertinere; quod ſi dubium poſſeſſioni bonæ fidei ſuperveniat, illam non interrumpit, quia ad continuationem talis poſſeſſionis ſolum requiritur, quod ignoretur, rem eſſe alienam, ut expreſſe deciditur in cap. *Si virgo* ſupra laudato: Et ratio eſt, quia, dum non conſtat, rem eſſe alienam, præſumitur, quod ſit poſſidentis.

VII. Confirmatur, quia dubitans, an res ſit aliena, non dubitat, quod legitime illam poſſideat, poſito quod cæperit ſine ullo dubio poſſidere: Ergo non dubitat, quod poſſit rem illam retinere, tanquam ſuam ob meliorem in dubio conditionem poſſidentis: Ergo adhuc perſeverat bona fides, & præſcriptio inchoata. Debet tamen interim poſſidens moralem, & humanam diligentiam adhibere ad inveniendum verum dominum; ſi tamen graves, & probabiles ſint rationes dubitandi, an res ſit aliena; aliter ad nihil tenetur, ut notat Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. Verbo *Reſtitutio*; quia ſicut Superior non debet, & forte non poteſt ex levibus conjecturis moveri ad inquirendum contra ſubditum; ita a fortiori nemo tenetur ex levibus conjecturis moveri ad inquirendum contra ſe ipſum.

VIII. Dubium tamen eſt, An ſaltem aliquid reſtituere teneatur Sortes, ſi magis inclinet in eam partem, quod ager, quem bona fide poſſidet, ſit alienus, quam quod ſit ſuus.

Sanchez lib. 2. de Matrim. diſp. 41. apud Bonacinam q. 1. punct. 2. affirmat; additque, quod juxta majorem, vel minorem hujuſmodi inclinationem teneatur plus, vel minus reſtituere: Nam quamvis in pari cauſa melior ſit conditio Poſſidentis; At quando Poſſidens magis inclinat in eam partem, quod res ſit aliena, non eſt par cauſa, adeoque ratione iſtius inæqualitatis, & majoris inclinationis tenetur aliquod reſtituere illi, cujus rem eſſe putat. Vaſquez tamen, Salas, & alii apud eundem Sanchez lib. 1. Summæ cap. 10.; (ubi, ut notat Bonacina, priorem illam ſententiam retractat) negant reſtitutionem ullam faciendam eſſe, tum quia poſſeſſio certa prævalet rationibus in contrarium probabilibus non fundantibus aſſenſum certum; etenim jus poſſeſſionis eſt certum, & rationes illæ non fundant jus proprietatis certum, ſed dubium; tum etiam quia, ut notat Vaſquez, in foro externo hic non obligaretur ad reſtitutionem ullam: Ergo neque in foro interno, cum idem debeat eſſe judicium utriuſque fori, quando externum non nititur in falſa præſumptione.

Hinc deducit Diana part. 2. tract. 1. reſol. 9., dubitantem, an voverit, etiamſi magis inclinet in partem affirmativam, ad nullam voti partem teneri.

Ex quo etiam infertur contra Sanchez, & Bardi, idem dicendum, ſi poſſidens bona fide ita dubitet, an res ſit aliena, ut ſine morali certitudine aliquatenus probabiliter judicet, eſſe alienam, & nullum probabile judicium habeat, quod ſit ſua; videtur enim poſſe in hoc caſu adhuc integre rem retinere tanquam ſuam. Ratio eſt, quia adhuc ſtante hac levi probabilitate (quæ non pariat moralem certitudinem aliquam, prout ſolet parere) ignoratur, an res ſit aliena; qui autem caret ſcientia, & notitia moraliter certa, dicitur ignorare, etiamſi habeat notitiam aliquam probabilem, ut declarat Bartolus in leg. *Admonendi ff. de jurejurando*: Ergo non debet per ſolam hanc probabilitatem, quod res ſit aliena, illa ſpoliari; quandoquidem poſſeſſio bonæ fidei parit jus certum, quod prævalere debet juri probabili, & non moraliter certo alterius. Quia tamen regulariter, quando probabile eſt rem eſſe alienam, & nulla relucet ratio, quod ſit tua, tunc habetur moralis certitudo (quæ ſolet in rebus humanis haberi) quod res illa ad alium ſpectet, idcirco regulariter in tali caſu juxta ſententiam laudatam Sanchez, & Bardi videtur ea res reſtituenda. Hinc in tractatu de Pœnitentia diſp. 4. q. 3. n. 9. cum Communiori ſuſtinemus, ſubjiciendum eſſe clavibus peccatum poſitive dubium, ſumptum pro peccato, quod probabiliter eſt commiſſum, quin detur ulla probabilitas in oppoſitum: Ad eum modum quo ſi probabile eſt legem eſſe latam, votum eſſe emiſſum, Petrum eſſe tuum parentem, quin detur probabilitas ulla in oppoſitum, adhuc ea lege, & voto obligamur, & Petro tanquam parenti debetur obſequium; quia hujuſmodi ſolida probabilitas, excludens omnem probabilitatem in oppoſitum, eſt quædam evidentia moralis reſpectiva, ſeu reſpectu operantis ſufficiens ad illum obligandum; Non ſecus ac Ruſtici tenentur credere myſteria a Parocho propoſita ob ſimilem evidentiam reſpectivam.

ARTICULUS II.

Plurima inferuntur.

I. *Hinc ſit, Judicem in pari probabilitate debere rem adjudicare poſſidenti illam bona fide.*

II. *Si a neutro res poſſideatur, dividenda pro ratione dubii.*

III. *Non potes rem a poſſidente tollere per hoc, quod probabiliter illa ſit tua; Nec licitum eſt in hoc caſu occultam compenſationem facere: At in nonnullis caſibus videtur id licere; quando ſcilicet datur titulus certus, propter quem probabiliter eſt debita res ab alio poſſeſſa.*

IV. *Poteſt licite emi, aut dono accipi res a poſſidente illam bona fide, quamvis ſuperveniat dubium, quod ſit aliena.*

I. Ex præjacto principio, quod in materia juſtitiæ melior ſit in dubio conditio poſſidentis, ſequitur primo, Judicem in pari dubio proprietatis debere rem adjudicare Poſſidenti illam bona fide, prævalente jure poſſeſſionis, ut notat Sanchez lib. 4. diſp. 41. Nec ſolum in dubio negativo, ſed etiam in poſitivo, ſeu cum adeſt æqua probabilitas pro utraque parte, quia poſſidenti aſſiſtit præter jus probabile proprietatis jus certum poſſeſſionis, atque adeo fortius jus; ergo huic res adjudicanda; cum damnata ſit ab Innoc. XI. prop. 3. dicens, *Probabiliter exiſtimo, poſſe judicem judicare juxta opinionem minus probabilem.*

II. Sequitur II., quod ſi neuter poſſideat, dividenda ſit res a Judice juxta proportionem dubii: & ſi res ſit indi-

individua, vel ſortibus applicanda eſt uni parti; vel uni danda eſt res, & alteri portio æſtimationis rei. Privatus vero, ſi dubium ſit poſitivum, poteſt juxta opinionem probabilem, quod res ſit ſua, illam ſibi uſurpare, ut diximus articulo ultimo quæſtionis præcedentis; ſi vero dubium ſit negativum, debet etiam pro foro interno, ut Judex in externo, rem dividere pro ratione dubii, quia, cum poſſeſſio neutri faveat, æquale eſt jus, & conditio utriuſque, ut notant Leſſius, Sanchez lib. 2. diſp. 41. Vaſquez, Arriag. apud Boſſ. n. 1851.

Non eſt itaque audiendus Ledeſma, quod ſi res ſit individua, poſſit a Judice applicari, cui maluerit; ſicut poteſt Epiſcopus eligere ad Beneficium, quem maluerit ex duobus æque dignis. Refellitur enim a Sanchez loco citato, quia juſtitia poſtulat, ut, ſi æque jus aſſiſtit utrique Parti, æque res dividatur inter utramque, vel uni res, alteri dimidium æſtimationis rei conferatur: ergo ad id tenetur Judex, qui eſt miniſter Juſtitiæ. Neque obſtat paritas de beneficio; nam nemo habet jus ad beneficium; & juſtitia diſtributiva hoc dictat, ut integrum uni ex duobus æque dignis conferatur; cum non poſſint fructus beneficii dividi abſque Pontificis conſenſu, nec poſſit dividi officium, propter quod datur jus ad fructus, ſeu beneficium.

III. Sequitur III., non poſſe te tollere, & tibi uſurpare rem bona fide poſſeſſam a Titio per hoc, quod probabiliter ſit tua. Ita communiter cum Sanchez lib. 2. diſputat. 41. & 44. contra nonnullos apud Dian. part. 7. tract. 10. reſol. 34. & part. 9. tract. 9. reſ. 44. Ratio eſt, quia ſine injuſtitia non poteſt quis ſpoliare alium re bona fide, & juſte poſſeſſa, niſi certo conſtet, quod res illa ſit ſua; quandoquidem jus certum, quod habet poſſidens rem bona fide, non poteſt tolli niſi ab habente jus certum proprietatis; qui autem opinatur, quod res ſit ſua, non habet jus certum, ſed probabile proprietatis: ergo peccat contra juſtitiam, rem illam accipiendo. Hinc eſt, quod opinans, matrimonium eſſe invalidum, tenetur reddere debitum conjugi bona fide petenti. Hinc etiam eſt, quod non poſſit fieri compenſatio occulta, ut communiter Doctores docent, per ſolam probabilitatem crediti, ſed requiratur certitudo moralis, quia eſt commune axioma, quod a non liquido ad liquidum non detur compenſatio.

Non negaverim in pluribus caſibus Doctores primæ notæ permittere, quod ex probabili ratione liceat ſpoliare poſſidentem re bona fide poſſeſſa: Ita ut a Cardinali de Lugo diſp. 16. de Juſt. ſect. 5. redarguatur incohærentiæ communis ſententia, dum negat in genere id licitum eſſe; Et poſtea hoc idem concedit in pluribus caſibus particularibus: concedunt quippe Doctores, infamatum, cui fama non reſtituitur, poſſe facere occultam compenſationem in pecunia, propter probabilem opinionem, quod ad id teneatur infamans: concedunt 2., quod ſi alicui relinquatur legatum in teſtamento minus ſolemni, licet non poſſit in foro fori legatum repetere, poſſit tamen occultam facere compenſationem; quia probabile eſt, tale legatum eſſe validum de jure naturæ; quamvis probabile etiam ſit, non eſſe validum, ut propterea in foro fori hæres non aſtringatur ad ſolutionem: Concedunt pariter tertio, quod hæres ab inteſtato poſſit uti occulta compenſatione contra eum, qui bona defuncti poſſidet ex ſimili teſtamento minus ſolemni; quia hoc probabiliter eſt invalidum: Concedunt quarto, quod qui ſponſalia contraxit, poſſit ea diſſolvere, ſi probabiliter detur cauſa ſufficiens, quamvis agatur de ſpolianda ſponſa jure ſuo.

Equidem cum Puente Hurtado in propoſitionem 37. damnatam ab Innoc. XI., admitto in his caſibus ſuam probabilitatem ; quia ſcilicet datur titulus certus , propter quem probabiliter eſt debita res ab alio poſſeſſa: e. g. certa eſt obligatio reſtitutionis famæ in infamante , & ſolum probabile eſt, quod debeat illa compenſari pecunia, ſi non poſſit aliter reſtitui: Certum ſimiliter eſt legatum relictum in teſtamento minus ſolemni, & ſolum probabile eſt , hujuſmodi Legatum jure naturæ eſſe validum. Et idem dicas in ſimilibus caſibus, in quibus probabiliter Doctores docent poſſe fieri occultam compenſationem debiti probabilis. Neque obſtat; quod debitum incertum compenſetur ſolutione certa; quia ſatis eſt probabilitas ad licite operandum: Sicuti quando Judex ex ratione non evidenti , ſed probabiliori adjudicat rem Titio, poterit hic certe exigere rem ſibi adjudicatam . Nego tamen cum communi apud eundem Hurtadum, poſſe propter rationem probabilem univerſim alium ſpoliari re , quam poſſidet bona fide . Ratio eſt ; quia daretur anſa furtis, turbaretur pax publica; ac demum quia cum tenuis probabilitas non ſatis ſit ad licite operandum, ex prop. 3. damnata ab Innoc. XI., in his caſibus daretur ſolum probabilitas tenuis quod poſſis alium ſpoliare re, quam poſſidet per hoc quod res illa probabiliter ſit tua, ut communiter Doctores docent.

In eo caſu hoc permitterem, quando ſcilicet Titius v. g. poſſeſſor agri illum præoccupavit in dubio, an ſibi, vel tibi deberetur. Ratio eſt, quia in hoc caſu poſſeſſio, cum non ſit bonæ fidei, non debet Titio ſuffragari; quare poteris per occultam compenſationem agrum pro ratione dubii inter te, & Titium dividere , perinde ac ſi a nemine poſſideretur, ſi non facile poteris id per Judicem obtinere.

Confirmatur ex Spinula, & Franciſco Lugo, quia in foro externo in hoc caſu Judex deberet rem dividere pro ratione dubii, quamvis Titius illam poſſideat : ergo etiam in foro interno . Hinc etiam deduci poteſt , quare in iis caſibus particularibus liceat ſpoliare aliquem re,, quam poſſidet, ex probabili ratione , quod debeatur: v. g. infamatus, cui fama non reſtituitur , poteſt illam ſibi compenſare in pecunia ex probabili ratione, quod infamans ad id teneatur . Nam ſicut poteſt Judex in foro externo juxta probabilem hanc opinionem damnare Infamantem ad compenſandam in pecunia famam, quam reſtituere non poteſt, ita licitum idem erit hujuſmodi ſententiam ſequi in foro interno.

IV. Sequitur quarto, quod ſi noveris, rem aliquam poſſideri bona fide a Titio, dubites tamen, an res illa ſit alterius, poſſis illam emere, aut dono accipere a Titio. Ratio eſt, quia ſicut Titius bona fide poſſidens poteſt rem illam retinere, ac vendere, ita poteris tu illam emere, quamvis dubites ſpeculative, an ſit alterius; dummodo diligentiam prius adhibueris in inquirendo vero domino : Etenim ratione poſſeſſionis bonæ fidei res illa facta eſt Titii, & dubium superveniens ſicut non interrumpit poſſeſſionem bonæ fidei, ſic nec tollit dominium a Titio. Hinc Sanchez lib. 2. diſp. 41. n. 28. ex Molina docet , quod ſi quis ſibi perſuadeat, mancipia Guineæ communiter injuſte ad ſervitutem redigi , non poſſit juſte illa emere, aut dono accipere ab aſportantibus . Verum ſi a Paulo, qui id ignorans bona fide emit ab aſportantibus, poſſideantur, & præmiſſa diligentia non conſtet, injuſte eſſe captum tale mancipium, poteris juſte illud a Paulo emere, quia ſuccedis in jure , quod Paulus habebat; hic autem juſte poſſidebat, quia cœpit bona fide poſſidere, & in dubio

bio melior eſt conditio Poſſidentis. Neque dicas, poſſeſſionem eſſe pro mancipii libertate. Nam licet hoc verum ſit. reſpectu aſportantium, non tamen reſpectu Pauli, qui emit bona fide.

ARTICULUS III.

Nonnullæ aliæ difficultates hac in re enodantur.

I. Si nequeat dubium deponi, adhuc poteſt hujuſmodi bonæ fidei Poſſeſſor rem illam diſtrahere, & conſummare. At comparente Domino quid reſtituendum?

II. An, ſi vendatur res bona fide empta a fure, quin poſſit deponi dubium ſuperveniens, quod ſit aliena, comparente Domino, qui nequeat ab Emptore recuperare rem ſuam, ſolvendum illi ſit pretium acceptum?

III. In quibus caſibus pretium dicitur ſuccedere loco rei?

IV. Diſpar eſt ratio inter venditionem rei furtivæ bona fide emptæ, & inter permutationem cum alia re; Venditio quippe claudicare poteſt, Permutatio non item.

V. Diſpar etiam eſt ratio, ſi res hæc furtiva bona fide empta ſit, & ſi bona fide dono ſit accepta.

VI. Si deprehendatur, rem hanc eſſe furtivam, & Dominus non poſſit reperiri, num poſſit ea retineri, an vero dari debeat pauperibus?

VII. Verius ad reſtitutionem tenetur, qui ſuborto dubio, an res poſſeſſa ſit aliena, omiſit culpabiliter veritatem inquirere.

VIII. Quid intereſt inter reſtitutionem faciendam a Poſſeſſore bonæ fidei, & malæ?

IX. Num res furtiva bona fide empta, deprehenſo Domino, poſſit reddi furi ad pretium recuperandum?

X. Cur pro foro externo reſtitui debeat Domino, & non etiam pro interno?

I. EX eodem præjacto principio, quod in dubio melior ſit conditio Poſſidentis in materia juſtitiæ, ſequitur pariter deciſio illius quæſtionis; An, permanente dubio, quod res ſit aliena, poſſit bonæ fidei Poſſeſſor non ſolum rem illam retinere, ſed etiam diſtrahere, ac uti. Negat Corduba, tum quia exponitur periculo diſtrahendi rem alienam, tum etiam, quia in lege *Alienationis de verbor. ſign.* dicitur, quod dubitans præſcribere non poſſit; ergo nec alienare.

Sed communiter cum Leſſ. cap. 14. Sanch. lib. 2. diſp. 41. &c., docent, ante præmiſſam diligentiam ad verum Dominum inquirendum alienari non poſſe; aliter fruſtra verus Dominus inquireretur, imo nec poteris ea uti, ſi uſu deterior reddatur; Quod ſi uſu non conſumatur, ut equus, ſervus &c. poteris interim uti, paratus ſolvere Domino pretium illius uſus deductis alimentorum expenſis; nam in hoc Dominus non eſſet rationabiliter invitus. At ſi poſt adhibitam ſufficientem diligentiam adhuc dubium perſeveret, poteris rem alienare, & conſumere. Ratio eſt, quia jus poſſeſſionis certum, utpote favorabile, ad omnia hæc ſe extendit; aliter inutilis eſſet poſſeſſio, & oneroſa potius, quam favorabilis Poſſeſſori, qui non eſſet Dominus, ſed cuſtos, & depoſitarius, ſi deberet rem intactam conſervare. Nota tamen, quod ſi vendas rem, quam tali dubio poſſides, monere debes emptorem de dubio, quando probabile eſt, Dominum compariturum; vendis enim rem vitioſam expoſitam periculo, ut comparenti Domino reddenda ſit; Unde, vel emptor non emet, vel emet minoris. Quod ſi non moneas, teneberis ad damnum ſecutum, quia frau-

fraudulenter vitium tacuiſti: At ſi non ſit moralis ſpes, quod dominus compareat, non teneris monere de dubio, quia tunc emptor non exponitur morali periculo. Ita Sanch. loc. cit. Merolla cap. 1. n. 13. Franc. Lug. quæſt. 6.

Ad primam rationem in contrarium Cordubæ reſpondeo, non alienari in hoc caſu rem alienam, ſed propriam, ratione bonæ fidei. Quod ſi deinde dominus appareat, repetatque rem ſuam ab emptore, tenetur venditor reſtituere emptori id, in quo factus eſt locupletior, non vero integrum pretium, ut probabilius docent Sanch. Mol. Leſſ. Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 35. contra Salas, Vaſq., Sayrum, quia venditor eſt poſſeſſor bonæ, non dubiæ fidei.

Ad ſecundam reſpondeo, valde probabile eſſe, quod poſſit præſcribere, & continuare præſcriptionem, qui poſt diligentiam adhibitam adhuc dubitat, an res bona fide poſſeſſa ſit aliena, ut docent Leſſ. cap. 6. n. 11. Azor., Fagund., Mol. diſp. 63. ex cit. cap. *Si virgo*, ſed eſto præſcribere non poſſit, adhuc poteſt alienare, quia, ut notat Sanchez, illa lex ſolum aſſerit, eum, qui non poteſt alienare, non poſſe præſcribere, non e converſo.

II. Sequitur pariter celebris illius quæſtionis deciſio, An Titius poſſeſſor bonæ fidei, qui v. gr. emit rem alienam, puta equum a fure, credens eſſe ipſius, ſi aut perſiſtens in eadem bona fide, aut dubitans quidem, & poſt diligentiam adhibitam non poteſt dubium deponere, vendat equum, ac deinde appareat verus Dominus, qui recuperare non poſſit ab emptore equum ſuum, teneatur illi pretium equi reſtituere?

Affirmant Med. Sayr. Salonius, quia ſcilicet, ſi Titius penes ſe equum haberet, deberet illum Domino comparenti reſtituere, cum res clamet ad Dominum: ergo ſi vendat equum, debet pretium equi reſtituere Domino non potenti recuperare equum ſuum; quia ſcilicet pretium ſuccedit loco rei venditæ, ex lege *Si rem*, *& pretium ff. De petitione Hæredit.*

Confirmatur primo, quia per venditionem equi alieni non transfertur dominium equi in emptorem, ut conſtat ex leg. *Ex empto ff. de actionibus empti*; Venditor enim non poteſt transferre Dominium, quod nunquam habuit, ut eſt Dominium equi alieni; ergo neque acquirit dominium pretii, cum contractus ſit nullus; ergo pretium reſtituendum eſt vero Domino pro equo, quem hic recuperare non poteſt.

Confirmatur ſecundo, quia Titius emens bona fide equum alienum, ac deinde illum vendens, jacturam fecit pretii ſoluti per emptionem (ſiquidem, ſi appareret tunc Dominus, poſſet ſibi equum accipere, etiamſi Titius recuperare non poſſet pretium ſolutum) ergo, dum deinde vendit eundem equum, acquirendo pretium illius, factus eſt ditior; ſed poſſeſſor bonæ fidei tenetur reſtituere id, in quo factus eſt ditior: ergo tenetur Titius tale pretium reſtituere. Hinc putat Ledeſma, quod, ſi Titius deprehendat hujuſmodi equum a ſe venditum fuiſſe alienum, & Dominus non compareat, teneatur pretium illud reſtituere Pauperibus.

Sed communis, & verior ſententia cum Vaſq. Mol. diſp. 378. Bonac. Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 42. Leſſ. Lug., aliiſque apud Sanchez lib. 2. cap. 23. docet, Titium bona fide vendentem equum alienum, quem prius bona etiam fide emerat, non teneri pretium reſtituere Domino comparenti, nec aliunde valenti equum ſuum recuperare. Ratio eſt, quia omnis obligatio reſtituendi oritur ex duplici radice, ſcilicet ex re accepta, vel ex injuſta acceptione; ſub qua intelligitur quævis

vis actio, vel omiſſio injuſte, & per injuriam nocens proximo. In caſu autem noſtro Titius venditor non tenetur reſtituere pretium ex injuſta acceptione, ut patet; neque ratione rei acceptæ, cum neque habeat apud ſe equum alienum; neque ex eo factus ſit ditior, cum ex venditione habuerit ſolum pretium, quod prius ſolverat emendo equum illum: ergo nullatenus tenetur pretium reſtituere. Niſi forte carius vendidiſſet, quàm emerat; tunc enim exceſſum hunc, in quo factus eſſet ditior ſolum ex re aliena, & non ex propria ulla induſtria, tenetur procul dubio reſtituere: Sicut etiam ſi equum hunc non vendidiſſet, ſed donaſſet, & in remunerationem acceperit aliquid, quod excedat valorem equi, teneretur hunc exceſſum reſtituere, ut docent Doctores laudati.

Confirmatur primo, quia licet per venditionem equi alieni bona fide factam Dominium equi non tranſeat in emptorem, ut patet ex lege, & ratione ab Adverſariis adducta; at contractus hic venditionis eſt validus in hoc, quod vendens acquirat Dominium pretii accepti; idque verum eſt, etiamſi venditor ſit fur, & mala fide vendat equum, dummodo emptor emat bona fide, ex leg. *Qui res ff. de furtis*, & ex leg. *Si pecunia Cod. de rei vindicatione*, ut fuſe explicant Mol., & Sanch. loc. cit.; Ergo non tenetur venditor equi pretium reſtituere ratione rei acceptæ, ſeu ex eo, quod non comparaverit dominium pretii accepti.

III. Confirmatur ſecundo, quia, ut iidem Doctores notant, pretium non ſuccedit loco rei univerſim, ſed ſolum in judiciis, quæ Juriſperiti vocant univerſalia, ſeu univerſales actiones, ut ſunt hæreditas, dos, fideicommiſſum generale &c., quia in his judiciis univerſalibus unius juris petitione cenſentur plura peti ſimul, ut conſtat ex leg. *Si rem, & pret. ff. de petit. hæredit.* Quod etiam verum eſt in judicis generalibus, in quibus petitur aliquid generaliter, ut eſt judicium tutelæ, negotiorum geſtorum &c. ex leg. *pro Socio ff. pro Socio*; in his enim caſibus, ſi res aliqua, v. gr. hæreditatis vendatur, pretium ſuccedit loco rei venditæ. At in judiciis, quæ vocantur particularia, vel ſingularia; quia ſcilicet ſunt de re ſingulari, vel ex ſingulari contractu petita, ut in commodato, depoſito, mandato &c. falſum eſt, pretium ſuccedere in omnibus loco rei, ut conſtat ex juribus citatis in prima confirmatione, ubi dicitur venditor rei alienæ acquirere dominium pretii, & non transferre dominium rei venditæ, quod non eveniret, ſi pretium ſuccederet loco rei.

Et per hæc patet ad rationem adverſariorum in contrarium adductam, & ad primam Confirmationem. Ad ſecundam confirmationem nego antecedens. Emens enim a fure rem furtivam non dicitur facere jacturam pretii, cum poſſit ſtatim ſervare ſe indemnem, recuperando pecuniam ſuam; habet quippe jus ad reſciſſionem contractus, & conſequenter habet jus ſi minus ad pretium, ſaltem ad pretium per ſententiam Judicis recuperandum. Et quamvis teneatur comparenti Domino rem reſtituere, ſine pretio, id provenit, quia res ſemper clamat ad Dominum. Quare ſi rem furtivam bona fide emptam deinde vendat bona fide, pretium, quod retrahit, facit ſuum, & cum ſit æquale pretio, quod ſolverat in emptione, non dicitur factus eſſe ditior.

IV. Notandum tamen cum Salonio controv. 2., & Sanch. loc. cit. non eſſe idem dicendum, ſi hujuſmodi equus vendatur, & ſi permutetur. Nam ſi ille vendatur bona fide, v. gr. centum a Titio, qui prius illum emerat

bona fide pariter centum aureis, non tenetur, ut diximus, reſtituere hujuſmodi pretium: Contra vero ſi hujuſmodi equum emptum bona fide centum permutet bona fide cum torque v. g. comparente Domino tenetur permutationem reſcindere, & equum Domino reddere. Quod ſi non poſſit reſcindere permutationem, quia v. g. equus periit, tenetur acceptam torquem dare Domino equi. Diſparitas inter venditionem, & permutationem eſt, quia in venditione poteſt eſſe claudicatio; nam licèt emptor ſemper faciat pretium eſſe venditoris, quando ignorat rem venditam eſſe alienam; venditor tamen non ſemper facit rem eſſe emptoris, quando ſcilicet res eſt aliena; ut conſtat ex dictis: Contra vero in permutatione non datur claudicatio, ſed utriuſque rei, vel neutrius Dominium transferri debet, ex leg. 1. *ff. de rerum permutatione*: Quare in caſu noſtro, cum emptor non acquirat Dominium equi alieni, neque Titius permutans illum cum torque acquirit Dominium torquis; atque adeo tenetur illam reſtituere vero Domino ex titulo rei acceptæ, quamvis non ſit factus ditior.

V. Notandum ſecundo, quod, ſi Titius non emiſſet bona fide equum alienum, ſed illum dono accepiſſet bona fide a fure, & deinde vendidiſſet, tenetur pretium reſtituere Domino equi comparenti. Ita communiter cum Vaſquez, Sanch., Laym. Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 35. Ratio eſt, quia poſſeſſor bonæ fidei tenetur reſtituere vel rem extantem, vel ſi non extet, id, in quo factus eſt ditior ex illa: In caſu, Titius donatarius bonæ fidei factus eſt ditior pretio illo retracto ex venditione equi dono accepti. Ergo tenetur tale pretium reſtituere.

VI. Illud ſupereſt enodandum, An poſſeſſor bonæ fidei, qui poſt dubium ſuperveniens reperit, rem eſſe alienam, & non poteſt Dominum invenire, teneatur illam dare pauperibus? Quod eſt univerſim quærere, an reſtitui debeant Pauperibus non ſolum debita incerta orta ex injuſta acceptione, ſeu ex delicto, ſed etiam ex re accepta, ſeu ex licito contractu, v. g. mutuo, depoſito, & ſimilibus?

Communiter affirmant cum Divo Thoma 2. 2. quæſt. 62. art. 5. Mol. d. 746. Vaſquez, Sayro, Fagund. Ratio eſt, quia id præcipitur vel jure naturali, ut cenſent Nav. Cajet., Fagund. lib. 7. in Decal. cap. 21., quatenus jus naturale dictare videtur, quod, ſi res Domino ſuo reſtitui non poteſt, expendatur in bonum Animæ ipſius in pauperum utilitatem, ac levamen; cum talis ejuſdem Domini præſumatur voluntas; Vel ſaltem id præcipitur jure poſitivo. Et quidem de debitis incertis ortis ex delicto conſtat debere pauperibus erogari ex cap. *Non ſane* 14. *quæſt.* 5., & ex aliis Textibus: De debitis autem ortis ex contractu, vel ratione rei acceptæ, probatur, quia etſi de his non conſtet expreſſe in jure Canonico, id tamen habet Eccleſiæ conſuetudo, quæ vim legis habet, ut in pias cauſas expendantur.

Non negaverim, Petrum Navarrum lib. 4. de reſt. cap. 1. docere, bona incerta ex licito contractu, vel ratione rei acceptæ poſſeſſa licite poſſe retineri; quod probabile exiſtimant Lug. diſp. 6. ſect. 12. Leſſ. cap. 14. n. 38. Bauny, Malderus, & alii: tum quia neque jure naturali id præcipitur; aliter non poſſet Pontifex de iis, niſi in utilitatem pauperum diſponere, nec poſſet compoſitionem ullam facere, quod eſt contra praxim Eccleſiæ; præterquamquod verus Dominus ſæpe eſt incapax utilitatis ſpiritualis, quia v. g. jam eſt damnatus: Neque præcipitur jure poſitivo reſtitutio talium debitorum, quia conſuetudo Eccleſiæ, quod in opus pium expendantur, non videtur

tur obligatoria ad modum legis: Imo videtur eſſe conforme voluntati Domini ignoti, quod retineantur res a poſſeſſore bonæ fidei, quia ſic poſſet illas recuperare, ſi compareret; quod evenire non poſſet, ſi datæ eſſent pauperibus.

Verum quamvis opinio iſta videatur probabilis, non eſt recedendum tamen in praxi a communi, tanquam magis pia, & uſu ipſo timoratorum approbata, ut notat Leſſius, Trullenk, & Boſſius; præſertim quia ſi rationes adductæ perpendantur, nihil evincunt, nam conſuetudo piorum hominum erogandi pauperibus debita incerta orta ex re accepta, non ſolum habere videtur vim legis poſitivæ, ſed etiam arguere legem naturalem id dictantem. Neque obſtat, quod Pontifex non poſſet compoſitionem facere, ſi jure naturali hujuſmodi debita deberentur pauperibus. Nam hujuſmodi compoſitio ordinatur ad opera pia Eccleſiæ magis utilia; Et quamvis aliquando Dominus ſit incapax utilitatis ſpiritualis, quæ ab ipſis eleemoſynis intenditur, ſatis eſt, quod ut plurimum non ſit incapax: Sicuti quia ut plurimum verus Dominus remanet ignotus, ideo non rationabiliter præſumitur, quod Dominus nolit ea pauperibus erogari propter ſpem illam remotiſſimam recuperandi rem ſuam, ſi ipſe compareat: Aliter propter hujuſmodi præſumptam voluntatem Domini poſſent etiam retineri a fure debita incerta orta ex delicto.

VII. Eſt tamen etiam notandum, quod ſi poſſeſſor bonæ fidei poſt dubium ſuperveniens, an res ſit aliena, neglexit veritatem inveſtigare culpabiliter, ita ut per omiſſionem diligentiæ debitæ factus ſit impotens ad cognoſcendum verum Dominum, tenetur tanquam poſſeſſor malæ fidei reſtituere, vel illi, de quo dubitat, an ſit verus Dominus, vel eo incognito, pauperibus, ſi minus totam rem, ſaltem partem illius pro ratione dubii, & majoris, vel minoris probabilitatis, & ſpei, quæ eſſet de inveniendo vero Domino, ſi fuiſſet præmiſſa diligentia debita. Ita communiter cum Sanch. cap. 21. Joanne Lug., Salas, Molina; quicquid in contrarium ſentiant Bonac., Pal., Rebell., & alii apud Dian. p. 4. tr. 3. reſ. 29. putantes, ad nihil teneri, quia poſſeſſio, ut ſupponitur, cœpit bona fide, & non conſtat, num per omiſſionem debitæ diligentiæ alteri damnum intulerit; unde cum in dubio melior ſit conditio poſſidentis, ab omni reſtitutione videtur excuſandus: Non ſecus ac qui dubitat, an ſua actione, vel omiſſione fuerit alteri cauſa damni; quod multi probabiliter docent apud Dianam loc. cit. reſ. 28.

Hæc tamen ratio nihil videtur evincere; quia licet poſſeſſio cœperit bona fide; ſuborto tamen dubio, an res ſit aliena, jam cœpit mala fide illam poſſidere, dum neglecta fuit diligentia debita; & ideo in dubio an alteri damnum intulerit per omiſſionem diligentiæ debitæ, non habet ſuffragium a poſſeſſione, utpote malæ fidei. Et per hæc patet diſparitas ad exemplum adductum: tunc enim deobligatur a reſtitutione, qui dubitat, an ſua actione, vel omiſſione fuerit alteri cauſa damni, quando favet illi legitima poſſeſſio rei reſtituendæ, quod non habetur in caſu noſtro.

VIII. Notandum denique, illud eſſe diſcrimen inter reſtitutionem faciendam a poſſeſſore malæ fidei, & a poſſeſſore bonæ fidei, quod ille teneatur ſervare Dominum indemnem; & ideo debet reſtituere rem, ſi extet, vel ejus pretium, necnon omne damnum inde ſequutum, ſeu intereſſe, ſive ordinarium, ſive extraordinarium, & lucrum, quod Domino ceſſavit, & fructus rei tam naturales, quam mix-

tos,

tos, tam perceptos, quam non perceptos, ſi diligens Dominus eſſet illos percepturus, deductis expenſis ſolum neceſſariis. Contra vero poſſeſſor bonæ fidei ita debet reſtituere, ut reddat ſe omnino indemnem; quare ſolum reſtituere debet rem, ſi extet, & ejus fructus, ſi pariter exſtent, tam naturales, quam mixtos, detractis expenſis etiam non neceſſariis: quod ſi res ſeu fructus non extent, debet reddere id, in quo ex re bona fide poſſeſſa factus eſt ditior.

IX. Quæritur etiam, an poſſeſſor bonæ fidei, qui a fure emerat rem furtivam, ſi ſuborto dubio deprehendat, rem illam eſſe furtivam, poſſit reddere furi ad recuperandum pretium, an teneatur reddere illam domino, cum jactura pretii?

Molina, Azor., & alii putant, debere domino reſtitui, quia res clamat ad dominum: propterea ſi hujuſmodi emptor non poſſit pretium ſuum recuperare a fure, ſuo infortunio imputet; non ſecus ac ſi res caſu periret: Vaſq. tamen, Rebell., Lug., & alii apud Tamb. cap. 3. §. 2. probabiliter putant, poſſe reddi furi, quando non poteſt aliter pretium recuperari. Ratio eſt, quia poſſeſſor bonæ fidei, cum nullam commiſerit culpam, non videtur damnandus ad ſubeundum hoc damnum. Quare ſatis eſt, ſi reponat rem in eo ſtatu, in quo erat, reddendo eam furi, a quo pretium recuperet; non enim tenetur cum ſuo gravi incommodo illam in meliori ſtatu reponere. Imo Tamb. §. 3. cum Lug., Dian. contra Leſſ., Vaſq., Turrian., Mol., & alios communius apud Dicaſt. lib. 2. tr. 2. diſp. 5. dub. 4. putat, idem dicendum de poſſeſſore malæ fidei, quia ſicut qui injuſte accepit rem ab aliquo, tenetur ſolum tollere injuſtam acceptionem; ita qui injuſte emit tenetur ſolum tollere injuſtam emptionem. Quod ſi quis rem furtivam dono accepit a fure, tenetur reddere domino, non furi, quia nullam jacturam pretii facit, ſi res reddatur domino, ad quem clamat.

X. Oppones primo, ſi dominus equi apud judicem petat equum ſuum, judex in foro externo cogeret hunc emptorem ad reddendum equum domino, non furi. Ergo etiam in foro conſcientiæ hic emptor ad id tenebitur.

Confirmatur, ſi dominus equi illum tanquam ſuum accipiat, cum nulli faciat injuriam, non poterit a poſſeſſore etiam bonæ fidei impediri: Ergo hic tenetur reddere equum domino, etiamſi pretium ſit amiſſurus.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam; Judex præſumit mala fide emptum eſſe equum, & ne detur anſa fraudibus, juſte punit emptorem amiſſione pretii; aliter quilibet poſſet impune emere res furtivas, certus quod pretium ſit recuperaturus apud judicem, ſi forte dominus appareat. At in foro interno nemo tenetur cum ſuo notabili detrimento rem alienam in meliori ſtatu reponere, quàm repererat.

Ad confirmationem negatur conſequentia; diſparitas eſt, quia ex jure domini nemo poteſt aliquem juſte impedire, ne ſibi uſurpet rem ſuam. At nemo tenetur poſitive reponere, aut conſervare in meliori ſtatu, ac repererat rem alienam cum ſuo gravi incommodo.

Neque urgeas, dicendo, quod ſi poſſum reddere furi equum ad recuperandum pretium, & ſervare me indemnem, potero pariter alteri eundem vendere. Nam contra eſt, quia talis venditio eſset injuſta, ſi non detegeretur alteri vitium hoc rei venditæ; unde non eſset licita. Præterquamquod equus non reponeretur in eodem ſtatu, in quo erat, ſed in novo periculo, quod non ſit deventurus ad dominum ſuum.

Op-

Oppones ſecundo: Non poteſt reddi gladius furioſo domino, qui illo abuſurus ſit in damnum alterius, quia ſic cooperaretur debitor peccato furioſi: Ergo non poteſt ab emptore reddi equus furi cum damno domini, quia pariter ille cooperaretur ad damnum domini.

Reſpondeo, negando paritatem: Primo, quia nullum damnum patitur, qui non reddit gladium domino furioſo, unde ſi huic gladium reddat, non excuſatur a peccato, dum materialiter cooperatur damno alterius: Contra vero talis emptor ſi non reddat equum furi, patitur jacturam pretii, & ideo excuſatur a peccato, dum damno domini cooperatur materialiter. Secundo cooperatio ad peccatum eſt proxima, ſi reddatur gladius domino furioſo: Unde Leſs. cap. 16. dub. 4. cum Tambur. lib. 8. tr. 4. cap. 1. §. 3. docet, non ſolum peccari contra charitatem per redditionem talis gladii, ut putat Mol., ſed etiam contra juſtitiam, quia reddens gladium furioſo eſt veluti complex delicti, nec ſe habet negative tantum, perinde ac ſi non defenderet innocentem; in quo caſu peccatum eſset ſolum contra charitatem: Contra vero, ſi emptor reddat equum furi, ſolum remote cooperatur materialiter ad peccatum furis; cooperatio autem remota ad peccatum ex multis capitibus excuſari poteſt, & præſertim in caſu noſtro excuſatio eſt manifeſta, videlicet propter æquale damnum, quod hic aliter pateretur. Tertio: Cooperatio ad peccatum furioſi eſt cooperatio ad peccatum gravius (utpote contra vitam innocentis) quam ſit cooperatio cum peccato furis: Ergo nil mirum, quod illa requirat majorem cauſam, ut excuſet a culpa cooperantem materialiter cum illo.

ARTICULUS IV.

An res, quæ dubia fide cæpit poſſideri, reſtituenda ſit?

I. Peccat contra juſtitiam, qui rem accipit in dubio, an vendens, vel donans poſſideat illam bona fide?

II. Si dubium deinde deponi nequit, nonnulli docent, poſſe ab emente, vel donatario res integre retineri.

III. Verius reſtituenda, ſaltem pro ratione dubii.

IV. Cur non dicatur hic eſſe poſſeſſor bonæ fidei?

V. Reſtitutio facienda eſt cum fructibus rei, tanquam a poſſeſſore malæ fidei, non ſolum a tempore, quo dominus deprehenditur, ſed etiam ab initio poſſeſſionis.

I. Certe peccat contra juſtitiam, accipiens rem, dubitans, an ſit furtiva, vel aliena; aut dubitans, an bona fide poſſideatur a vendente, vel donante. Ratio eſt, quia lege juſtitiæ quilibet tenetur non exponere ſe periculo injuſtitiæ; cui certe ſe exponit, qui retinet rem illam cum tali dubio; ſubeſt enim periculum injuſtitiæ contra verum dominum, ſi vere ſit aliena; atque adeo ea contrectatur domino rationabiliter invito. Ita communiter cum Leſs. cap. 14. n. 24. Sanch. lib. 2. cap. 23. Si tamen ſic dubitans rem acceperit, tenetur diligenter veritatem inveſtigare, & verum dominum invenire, ne huic damnum, & injuriam inferat. Quod ſi facta morali inquiſitione veritas inveniri non poſſit, procedit præſens quæſtio, Utrum res iſta ſaltem pro qualitate dubii reſtitui debeat, aut dari pauperibus; an vero ſuffragetur huic poſseſſio, etiamſi ſit dubiæ fidei.

II. Gordonus lib. 5. q. 5. & a fortiori Jo. Med., juxta ea, quæ docet

de

de Reſt. qu. 20. putant, hunc poſse ſibi integre rem poſseſsam retinere, etiamſi dubia fide cæperit illam poſſidere, ſtante nunc æquali dubio, quod ſit aliena. Primo, quia non videtur, quare non debeat eſse melior conditio primi occupantis, ſtante æquali dubio de proprietate rei. Secundo, quia ſtante æquali dubio ſemper eſt melior conditio poſſidentis, juxta regulas juris. Neque dicas, meliorem eſse conditionem poſſidentis bona fide, non vero mala fide; Qui autem dubia fide cæpit poſſidere, comparatur poſſidenti mala fide. Nam contra eſt, quia dubia fides non differt a bona fide, ſi illa non oriatur ex culpabili negligentia, & ignorantia, ut docent Vaſquez, Panorm., & alii apud Sanch. lib. 2. cap. 23.; nam is dicitur habere bonam fidem, qui ignorat, ſeu non habet ſcientiam, quod res ſit aliena, ut ſupra diximus, ex cap. *Si virgo*: Qui autem dubia fide poſſidet, non habet ſcientiam, quod res ſit aliena: ergo habet bonam fidem ſufficientem juxta jus canonicum ad præſcriptionem non ſolum continuandam, ſed etiam inchoandam: Etenim ad id requiritur bona fides, non poſitive, ſed privative, hoc eſt non mala fides; ſed qui dubiam habet fidem non habet malam fidem: ergo habet bonam fidem privative ſufficientem, ut illi faveat poſſeſſio.

III. Secunda ſententia communior, & tenenda cum Mol. diſp. 36. Sanch. loc. cit. Lug. diſp. 17., ſect. 4. & aliis docet, eum, qui dubia fide cæpit poſſidere, ad reſtitutionem teneri, ſaltem pro ratione dubii, ſi facta inveſtigatione veritatis, adhuc perſeveret dubium, an res ſit aliena, vel furtiva. Ratio eſt, quia hujuſmodi poſſeſſio dubiæ fidei nullatenus ſuffragatur poſſidenti; atque adeo adjudicanda res, perinde ac ſi eſſet vacans, & a nemine poſſideretur; ſed ſi eſſet vacans, & dubitaretur cujuſnam eſſet, dividenda eſſet pro ratione dubii, ut diximus articulo ſuperiore: ergo etiam in caſu præſenti. Major probatur, quod ſcilicet hujuſmodi poſſeſſio non faciat melioris conditionis poſſidentem; nam poſſeſſio, ut ſuffragetur poſſidenti, debet eſſe legitima, & juſta, quæ communiter definitur apud Mol. diſp. 12., quod ſit *Rei corporalis detentio corporis, animi, juriſque adminiculo*; & ſenſus eſt, quod res poſſideri debet etiam animi adminiculo, hoc eſt bona fide, & animo habendi rem tanquam ſuam, eo quod exiſtimet ſuam: Qui autem dubia fide rem occupat animo faciendi illam ſuam, cum dubitet, an ſit aliena, non poſſidet animi adminiculo; imo nec adminiculo juris, cum jus non concedat rem occupanti illam cum dubio: Ergo hujuſmodi poſſeſſio non ſuffragatur poſſidenti.

IV. Confirmatur, quia hujuſmodi poſſidens nec habet bonam fidem ſpeculative, quia non habet judicium probabile, quod res illa ſit ſua; nec habet bonam fidem practice, quia non habet prudens, & probabile judicium, quod poſſit illam ſibi uſurpare ſub eo dubio; ergo hujuſmodi poſſeſſio nullatenus ſuffragatur poſſidenti, & ideo non eſt ſatis ad præſcriptionem inchoandam, ut communiter docent apud Mol. diſp. 6. ex cap. *Finali de præſcript.*, licet ſatis ſit ad continuandam præſcriptionem, ex cap. *Si Virgo*, ut explicat Leſſ. lib. 2. n. 11. & Fagund. lib. 2. cap. 15. Diſparitatis ratio eſt, quia qui incipit rem poſſidere cum dubio, an ſit ſua, accipit illam practice mala fide; cum conſcientia dictet, illicitum, & injuſtum eſſe rem ſibi uſurpare ſub eo dubio: Contra vero qui poſſidens bona fide deinde dubitat, an res ſit ſua, habet practice bonam fidem, cum conſcientia dictet, poſſe retineri rem

bona

bona fide poſſeſſam, ſi conſurgat dubium, an ſit aliena, eo quod poſſeſſio in dubio ſuffragetur bona fide poſſidenti: Nil ergo mirum, quod poſſeſſio dubiæ fidei non ſufficiat ad præſcriptionem inchoandam, quia tunc æquivalet poſſeſſioni malæ fidei; Sufficiet tamen ad præſcriptionem continuandam, quia tunc æquivalet poſſeſſioni bonæ fidei: Quare ad præſcriptionem inchoandam non ſufficit bona fides privative, videlicet non mala fides, ſed requiritur bona fides poſitive, ut communiter docent contra Vaſq., relatum a Boſſio n. 1894.; quia bona fides privative, quando quis incipit rem poſſidere, eſt practice mala fides; cum conſcientia dictet, injuſtum eſse rem illam tanquam propriam occupare in dubio, an ſit aliena.

Et per hæc patet ad rationes in contrarium; non enim eſt melior conditio primo occupantis rem dubia fide, quia re vera injuſte occupat; nec eſt melior conditio ſic illam poſſidentis, eo quod non legitime, & juſte poſſideat, ſed injuſte, & ſine animi, juriſque adminiculo.

Unde fit, quod incipiens rem poſſidere dubia fide, ſi deinde reperiat, rem eſse alienam, teneatur illam reſtituere, tanquam poſsesſor malæ fidei, atque adeo cum fructibus perceptis, & quos percepiſset dominus, ſi rem habuiſset; idque non ſolum a tempore, quo deprehendit rem eſse alienam, ut putat Gordonus, ſed ab initio poſseſsionis, ut communiter docent cum Lugo ſect. 4. & Mol. diſp. 723. Ratio eſt, quia ab initio poſseſſionis poſsedit rem mala fide; etenim, ut oſtendimus, dubia fides in initio poſseſsionis eſt practice mala fides.

ARTICULUS V.

Multa ad praxim ſpectantia deducuntur.

I. Qui occupat rem aliquam, dubitans, quod ſit aliena, ſed animo inquirendi verum dominum, ſi non reperiat, poterit illam ſibi retinere.

II. Quod ſi dominus reperiatur, tenetur illam reſtituere, tanquam poſſeſſor bonæ fidei; reſtituendo tamen etiam fructus non extantes, ſi conſumpſerit, quamvis non ſit factus ditior.

III. Si dubium ſit poſitivum, ſeu ſi probabile ſit, rem eſſe tuam, & ſimul probabile, quod ſit aliena, poteris illam occupare, & deprehenſo domino, illam prorſus tanquam poſſeſſor bonæ fidei reſtituere.

IV. Qui rem emit animo inquirendi dominum, poterit hoc pretium, & expenſas rationabiles repetere.

V. Qui a poſſeſſore bonæ fidei rem emit, dubitans, quod ſit aliena, poteſt illam ſibi integre retinere, ſi dominus non reperiatur; ſiquidem dubium hoc ſupervenit poſſeſſioni bonæ fidei.

VI. Quid præſtandum a Confeſſariis erga Pœnitentes, qui res emunt ab iis, de quibus vehemens datur ſuſpicio, quod eas furati ſint?

VII. Num poſſint emi fragmenta non levis momenti veſtium a ſartoribus?

I. Ex doctrina hactenus hac in re tradita infertur primo, quod ſi quis ſine culpa præoccupaſset rem vacantem, vel emiſset rem aliquam, dubitans, an ſit furtiva, v. g. quia id feciſset animo inquirendi dominum, & dubium eſset ſolum in genere, an ſit alterius, non vero in ſpecie, an ſit Petri, unde dominus

eſset omnino incertus, tunc probabile eſt, non dari obligationem reſtituendi rem illam pauperibus pro ratione dubii, ſed poſse integram retineri, cum animo tamen reddendi eam, ſi forte dominus compareat; ſicut plures Doctores ajunt de Inventore alicujus rei, qui poſt ſufficientem diligentiam non potuit agnoſcere dominum rei inventæ, ut diximus articulo ſuperiore. Ratio illationis eſt, quia hujuſmodi poſseſsio, cum vacet culpa, æquivalet poſseſſioni bonæ fidei.

II. Infertur ſecundo, quod ſi quis cum dubio, an res ſit aliena, vel furtiva, incipiat illam poſſidere ſine culpa, videlicet animo inquirendi dominum, tunc deprehenſo domino non teneatur reſtituere tanquam poſſeſſor malæ fidei, ut putavit Rebellus lib. 2. quæſt. 5., ſed ſolum tanquam poſſeſſor bonæ fidei; unde non tenetur pretium rei reſtituere, ſi res ſine ſua culpa periiſſet, nec fructus non perceptos, quos dominus percepiſſet; ad quæ tenetur poſſeſſor malæ fidei. Ratio eſt ex Sanch. cap. 23. n. 174., quia non tenetur hic ex injuſta acceptione, cum non peccaverit ſic uſurpando rem illam. Tenetur tamen fructus conſumptos reſtituere, etiamſi ex iis non ſit factus ditior, quia tenebatur eos ſervare, quouſque verum dominum deprehenderet; atque adeo in hoc diſconvenit a Poſſeſſore bonæ fidei, qui nec tenetur reſtituere rem, nec fructus, ſi non extant, nec ex iis factus eſt ditior.

An autem hic teneatur diligentiam moralem adhibere, ut interim res fructum afferat, atque adeo ſi id negligat, teneatur domino reſtituere fructus, qui propter hanc negligentiam percepti non ſunt? Affirmat Lug. diſp. 17. ſect. 4. ſed probabilius negat Boſſ. n. 1904., quia per uſurpationem rei is dumtaxat contraxit obligationem inveniendi dominum, & ex hoc gratiæ illi debentur, quin rationabiliter dominus potuerit ab illo exigere, quod interim rem frugiferam non haberet apud ſe otioſam.

III. Infertur tertio, quod ſi quis rem occupet, dubitans non negative, ſed poſitive, num ſit aliena, vel furtiva, ſeu habens pro utraque parte probabile judicium, deprehenſo domino, teneatur ſolum tanquam poſſeſſor bonæ fidei reſtituere. Ratio eſt, quia ſic uſurpando rem nullatenus peccavit, ut docent communius Probabiliſtæ contra Conink. de Sacr. diſp. 34. n. 93. Qui enim probabiliter credit, rem eſſe ſuam, poteſt juxta hoc probabile judicium ſpeculativum formare judicium probabile practicum, quod liceat ſibi illam uſurpare. Nunc autem ex judicio ſpeculativo non ſequitur practicum (verbi gratia ex probabilitate, quod conjux ſit mortuus, non ſequitur licitum eſſe ad ſecundas nuptias tranſire) quando ſtat in poſſeſſione præceptum, aut quando alter bona fide rem poſſidet, aut quando aliter ſequitur grave damnum, vel periculum fruſtrationis Sacramenti, vel quid ſimile; quæ non habentur in caſu noſtro: Et quamvis non poſſit Judex, juxta probabilem ſententiam, quod res ſit Titii, illam integre adjudicare Titio, ſi æque probabile eſt, quod res ſit Caji, quia tenetur juxta merita cauſæ judicare, poterit tamen privatus, & Confeſſarius in foro interno id efficere, nixi ratione probabili.

IV. Infertur quarto, quod ſi dubitans, an res ſit furtiva, emat illam animo inveniendi dominum, qui aliter facile rem ſuam eſſet amiſſurus, in tali caſu ita debeat rem, & fructus reſtituere domino, ut poſſit ab illo expenſas repetere. Ratio eſt, tum quia cum utiliter geſſerit negotium domini, æquum non eſt, ut damnetur in amiſ-

amiſſione pretii, tum etiam quia non rem, ſed ejus cuſtodiam accepit. Ita communiter cum Lugo diſp. 17. Palao, Diana par. 4. tract. 3. reſol. 3. Quod ſi dominus non compareat, res quæ pro ratione dubii reſtituenda erat domino, juxta communiorem opinionem reſtitui debet pauperibus, vel juxta probabilem opinionem, de qua diximus, poterit ab ipſomet poſſidente retineri. Ubi notandum, conſtare debere domino, quod talis emptor intenderit utiliter ejus negotium agere, ut teneatur pretium ſolutum compenſare. Imo ſi pretium ſolutum eſſet, aut excedens valorem rei, aut æquale, tenebitur dumtaxat ad id, quod prudentis judicio unuſquiſque ſolveret ad rem ſuam e tali periculo recuperandam, ut notat Franciſcus Lugo quæſt. 8. Ipſe vero emptor, ſi bona fide rem emit æquali, aut etiam majori pretio, quam valet, poterit in conſcientia integrum pretium ſolutum petere, cum non debeat pœnam, & damnum pati, ubi nulla culpa præceſſit, ut notant Vaſquez, & Leſſius contra Lugo, qui putat, non poſſe integrum pretium ſolutum petere, ſi valorem rei excedat, eo quod non videatur obligatus dominus ad redimendam rem ſuam pretium exceſſivum ſolvere, quamvis ex errore emptoris ſolutum: Quod tunc verum eſt, quando conſtat, non ſolum cum errore, ſed etiam imprudenter ſolutum eſſe pretium excedens.

V. Infertur quinto, quod ſi quis vel dono, vel titulo hæreditario accepit, vel emit rem a poſſeſſore bonæ fidei dubitans, an res illa ſit aliena, vel furtiva, & facta diligentia non poſſit dubium vincere, poterit rem illam accipere, & integre retinere. Ratio eſt, quia hic ſuccedit in jure illius, qui bona fide rem poſſidebat, & cujus conditio in dubio erat melior; unde ſicut ſi tale dubium nunc ſuboriretur in illo, ad nullam reſtitutionem teneretur, quia non redderet illum malæ fidei poſſeſſorem, poſito quod cæperit poſſidere bona fide; ita ſi dubium ſuboriatur in iſto, qui nunc incipit rem poſſidere, neque redditur malæ fidei poſſeſſor, eo quod ad illius poſſeſſionem ſuccedat, ut diximus articulo primo, ex Sanch. lib. 2. diſp. 41. & Mol. diſp. 36. & diſp. 723.: Qui proinde docent, quod licet emi non poſſint Mancipia ab aſportantibus, in dubio, quod injuſte ad ſervitutem redacta ſint, quia poſſeſſio ſtat pro libertate Mancipiorum; At ſi bona fide Titius emit illa ab aſportantibus, poterit Cajus deinde licite illa emere a Titio, ſi facta diligentia non conſtet eſſe facta injuſte; quia Cajus ſecundus emptor ſuccedit in jure Titii primi emptoris, qui bona fide illa poſſidebat: Et quamvis poſſeſſio ſtet pro libertate mancipiorum reſpectu aſportantium, non tamen reſpectu Titii, qui bona fide emit, nec reſpectu ejus, qui emendo illa a Titio ſucceſſit in jure illius.

VI. Infertur ſexto, quod ſi rumor ſit, aut vehemens ſuſpicio, Cajum multa vendere furtiva, quamvis non detur ratio dubitandi, an hæc res in particulari, quam vult vendere, ſit furto ſublata, non poteris rem illam emere, donec tibi conſtiterit, non eſſe furtivam. Ita Sanch. loc. cit. Mol. diſp. 35. Franc. Lug. quæſt. 8. Ratio eſt, quia aliter ſubitur periculum emendi rem alienam ortum ex illa ſuſpicione vehementi. Quare ſi emas rem aliquam cum tali dubia fide, teneris partem illius pro qualitate dubii provenientis ex rumore reſtituere. Quod tamen limitat Palaus tr. 1. diſp. 3. punct. 3., ut ſolum procedat, quando rationes efficaces convincerent venditorem vendere rem furtivam, non vero quando ſunt ſolum dubiæ; tunc enim debemus deponere dubium, & judicare illum ri-

ſe vendere, quia in dubiis nemo creditur commiſiſſe delictum, & nemo præſumitur malus, niſi probetur, ex leg. *Jur*, & ex leg. *Merito* ff. *de Socio*.

Hinc Molina diſp. 723. colligit, an cogendi ſint a Confeſſario ad reſtitutionem pœnitentes, qui emerunt res aliquas a mancipiis, & a filiisfamilias, & ab aliis ſuſpectis perſonis, quando non ſunt veriſimiles conjecturæ, id, quod vendunt, eſſe ipſorum, aut eſſe de voluntate dominorum? Reſpondetque attenta qualitate Perſonæ, quoad ſimplicitatem, & quoad perſpicacitatem ingenii definiendum eſſe, num ea emerit, vel acceperit bona fide, & cum ignorantia invincibili excuſante a culpa Theologica: etenim ſi Pœnitens bona fide ea emit, vel accepit, tanquam poſſeſſor bonæ fidei, poteſt retinere, ſi facta inquiſitione veritatis non conſtet, res eſſe furtivas: Quod ſi ex ignorantia craſſa, & culpabili præſumatur, id factum eſſe a Pœnitente, qui non ſit admodum timoratæ conſcientiæ, nec admodum rudis, ut de hoc non dubitarit, tunc certe obligandus eſt ad reſtitutionem pro dubii qualitate; quia cæpit rem poſſidere dubia fide.

VII. Infertur ultimo reſolutio frequentiſſimi caſus, an liceat emere a ſartoribus fragmenta veſtium, de quibus probabiliter dubitatur, quod ſint furtiva? Idemque quæritur de Serico, Lana, & ſimilibus, quæ vendi ſolent a textoribus clanculum, & a mulieribus, quæ alienum ſericum, aut lanam texunt, ſolentque dominos fraudare, ponendo in loco humido telas ſericas, vel immittendo in iis mel, ut Inſtitori reddant ſericum in debito pondere.

Sanchez lib. 1. conſil. cap. 7. dub. 3. docet, fragmenta veſtium modica, quæ a dominis haberi ſolent pro derelictis, emi poſſe; ſicut poſſunt ſine onere reſtitutionis colligi botri, qui poſt vindemiam reperiuntur in vinea, & habentur pro derelictis: Contra vero fragmenta magni valoris non poſſe nos emere ab officialibus, & famulis ſartorum, niſi moraliter conſtet, quod non ſint furtiva; quia hujuſmodi famuli ſolent juſtum pretium a magiſtris habere, unde non poſſunt ea fragmenta in compenſationem aliquam retinere: Poſſe tamen ea nos emere ab ipſis magiſtris, ſeu ſartoribus immediate, putat Sanchez; quia illis communiter non ſolvitur juſtum pretium pro labore, ut proinde poſſint ea fragmenta in compenſationem retinere; Additque ita etiam ſibi reſpondiſſe doctum magiſtrum a ſe conſultum.

Huic tamen doctrinæ non acquieſcunt Rebell. p. 2. lib. 14 quæſt. 5. & alii apud Dianam p. 4. tract. 4. reſol. 176. Fundatur enim in falſo ſuppoſito, quod ſcilicet non ſoleat juſtum pretium ſolvi ſartoribus a dominis; Fatetur Sanchez loc. cit., multos ſartores timoratæ conſcientiæ id ſibi affirmaſſe; quod ſi verum eſſet, certe doctrina laudata haberet ſuum fundamentum; id tamen falſum eſſe, ex eo conſtare poterit, quod damnata ſit ab Innoc. XI. Propoſitio 37. dicens, *Famuli, & famulæ domeſticæ poſſunt occulte heris ſuis ſubripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt*: Hujuſmodi enim famuli (& eadem eſt ratio de ſartoribus, & aliis ſimilibus) non facile excuſantur a furto, quando nulla vi, aut fraude coacti fuerunt ad ſerviendum; quia, ut notat Soto lib. 5. quæſt. 3. art. 3., ſi ſtipendium, ſeu pretium ſine vi, aut fraude conſtitutum attingit infimum pretium juſtum, non datur locus compenſationi: Si vero non attingit, aut id non clare conſtat (ut plerumque evenit) tunc a peccato furti non excuſantur, juxta illud Apoſtoli, *Quod non eſt ex fide peccatum eſt*; aut aſſe-

runt

runt id clare conſtare, & advertant oportet, illud ſervitium non eſſe dignum majori pretio, per hoc præciſe, quod præſtetur majori fidelitate, benevolentia, ac diligentia, qua ex vi contractus famulus ſervire teneatur; quia hinc gratitudo tantum debetur, non vero aliquid pretio æſtimabile dandum ex juſtitia, quando ſub juſto pretio, licet infimo, contraxerunt. Adde, quod famulus, dum init contractum de ſerviendo v. g. pro decem carolenis (quod pretium deinde putat eſſe minus juſto infimo) vel præſto habet alios dominos, cum quibus contrahat pro pretio majori, vel non habet: Non poteſt dicere, quod habeat, quia contraheret potius cum illis; Si vero non habet, jam pretium famulatus juſtum decreſcit ex paucitate conductorum; ſicut decreſcit pretium mercium ultronearum ex paucitate emptorum: atque adeo raro accidit conſtare famulis, pretium conventum eſſe minus juſto infimo.

Dices, Sartores non ſolent convenire cum dominis, ſed poſt ſervitium, idcirco dicunt acquieſcere pretio oblato, v. g. decem aureorum, cum mereantur duodecim, quia præoccuparunt fragmenta veſtium, quibus compenſent pretium juſtum, quod alioqui non poſſent extorquere.

Sed contra eſt, quia univerſim non videtur adeſſe hic rationabilis timor, quod nolint domini pretium juſtum ſaltem infimum ſolvere, ut poſſint proinde ſartores anticipatam facere compenſationem, atque adeo dum paſſim uſurpant ſibi fragmenta, furtive uſurpant; unde non licet ea emere, donec conſtet, quod non ſint furtiva. Adde, quod facientes hujuſmodi anticipatam compenſationem, ne ſubſint periculo non recuperandi pretium juſtum, raro reſtituunt, quod ſurripuerunt, ubi vere juſtum pretium acceperint. Præſertim quia de pretio juſto infimo, ad quod duntaxat tenetur dominus, contenti non ſunt, ſed compenſationem facere ſibi volunt, uſque ad pretium ſummum proprio arbitrio ſtatuendum; contra rationem autem eſt, & contra juſtitiam, quod dominus teneatur talem pretii taxam ſubire invitus.

Non negaverim tamen cum Diana probabilem eſſe doctrinam Sanchez, ſi alicubi ſartores rationabiliter crederent juſtum pretium ſibi denegandum, unde poſſent anticipato compenſare, retinendo fragmenta: Et abſolute cenſeo, a ſartoribus, quos conſtat eſſe timoratæ conſcientiæ, poſſe hujuſmodi fragmenta emi. Ratio eſt, quia ut plurimum bona fide ea poſſident, atque adeo poſſunt ab illis emi; ſicut ſupra diximus in calce articuli ſecundi, poſſe Æthiopes emi ab iis, qui bona fide ab aſportantibus emerunt, non vero ab ipſis aſportantibus, de quibus prudenter dubitatur, quod injuſte in ſervitutem illos redegerint. Vide, quæ fuſius hac in re habentur in expoſitione illius theſis 37. ab Innoc. XI. proſcriptæ.

ARTICULUS VI.

Utrum prævaleat poſſeſsio cooperantis ad damnum in dubio, An ex propria cooperatione damnum ſequutum ſit?

I. Exponitur ſtatus quæſiti.

II. Non leves rationes ſtant pro parte negativa.

III. Validiores tamen pro ſententia affirmativa.

IV. Putant alii, reſtitutionem fieri poſſe partialiter pro quantitate dubii.

V. Quoties dubium eſt vel de conſilio dato, vel de damno ſecuto, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus.

VI. Si tamen conſtet de conſilio, & de da-

damno, & ſolum dubitetur, an conſilium influxerit, datur onus reſtitutionis, niſi validæ conjecturæ ſuadeant, conſilium non influxiſſe in damnum.

VII. Sin dubium dumtaxat ſit, num conſilium influxerit ad citius exequendum delictum, non tamen quoad ſubſtantiam delicti, probabile eſt, non dari onus reſtitutionis, niſi relate ad exceſſum damni a conſilio cauſati.

VIII. Ratione dubii, an conſilium influxerit in damnum, nunquam reſtitutio facienda eſt partialiter; ſiquidem, ſi dubium ſit negativum, integra reſtitutio facienda eſt; ſi vero ſit poſitivum, nulla.

I. POnamus, Titium dediſſe conſilium, vel mandatum ut fieret homicidium, aut aſſociaſſe, vel aliter adjuviſſe homicidam, & deinde facta diligenti inquiſitione dubitare, an ex tali conſilio, mandato, aut auxilio homicidium ſecutum ſit? Quæritur, an ad reſtitutionem teneatur? ſicuti, ſi aliquem vulneravit, & dubitet, num ex eo vulnere, aut aliunde ille ſit mortuus?

II. Prima ſententia negat cum Navarro, Henriquez, Rebello, Sà, Leſſio cap. 13. n. 36. & aliis apud Dianam par. 4. tract. 3. reſol. 28. Fundamentum eſt primo, quia in dubiis, præſertim in materia juſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis, ex lege, *ſi ob turpem cauſam* ff. de *Condit. ob turp. cauſam*; qui autem dubitat, an ſuo conſilio, aut actione injuſta fuerit cauſa damni nati, poſſidet ſuam libertatem, & pecuniam, qua non eſt ſpoliandus, niſi moraliter conſtet a ſe damnum fuiſſe efficaciter irrogatum; Tenetur quidem conſiliator, aut palpo ad reſtitutionem, ſi probabiliter exiſtimare poſſet ex hujuſmodi cauſis ſecutam eſſe injuſtam acceptionem, ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 61. art. 7.; at in dubiis præſumendum eſt, ſecutum eſſe ſolum ex prava voluntate nocentis; atque adeo conſiliator, aut palpo ad reſtitutionem in dubio non tenetur. Probatur ſecundo, quia obligatio ad reſtituendum eſt odioſa; odia autem ſunt reſtringenda, non extendenda, ex cap. *Odia de regulis juris in ſexto*; ergo in dubio adducto non datur onus reſtitutionis. Tertio, quia in pari cauſa reus abſolvitur in foro externo, ex *cap. ult. de adulteriis*: ergo etiam in foro interno. Quarto, quia in hoc dubio non valet arguere ab irregularitate ad reſtitutionem, quia datur ſpeciale jus ſtatuens, quod in dubio homicidii homo in utroque foro habendus ſit tanquam irregularis; Demum eſt ratio a priori ex Palao diſp. 3. p. 4., quia æquum non eſt quempiam obligare ad certam ſatisfactionem exhibendam, quando non eſt certum, quod damnum intulerit; ſicuti non eſt æquum dare alicui pœnam certam pro delicto incerto; quia exponere ſe periculo puniendi innocentem eſt iniquum, non minus quam punire innocentem.

III. Secunda tamen ſententia longe communior, & probabilior cum Sanchez lib. 2. diſp. 4. Molina diſp. 376. Arriaga diſp. 26. Fagundez lib. 2. decalogi cap. 10., & eodem Leſſio apertius explicante mentem ſuam cap. 27. n. 13. docet, hujuſmodi conſulentem, aut adjuvantem ad reſtitutionem teneri, quoties non conſtat ſuum conſilium nullatenus ad actionem injuſtam concurriſſe. Probatur primo ex Leſſio, quia in dubio nemo præſumitur delictum commiſſurus, ex lege *Merito ff. pro ſocio*: ergo non debet præſumi, quod homicida, vel fur fuiſſet delictum commiſſurus, niſi tuum conſilium, aut adjutorium extaret: ergo in dubio conſiliator tenetur reſtituere. Probatur ſecundo a Joanne Lugo, quia

 in

in hoc dubio poſſeſſio non ſtat pro conſulente, ſed contra conſulentem; Conſtat quippe, ut ſupponimus, de conſilio dato, vel de injuſta cooperatione apta de ſe ad damnum cauſandum; conſtat pariter de damno ſecuto: ergo conſulens, aut adjuvans cenſendus eſt damnum cauſaſſe, niſi conſtet oppoſitum, ut docet Baldus in legem *Data opera* Cod. *Qui accuſare non poſſunt*; aliique Juriſtæ.

Confirmatur primo, quia pro illo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio, ut explicabimus quæſtione ſequenti; pro illa autem parte ſtat præſumptio, quæ onus probandi transferre poteſt in alteram partem; atqui in caſu noſtro onus probandi, quod conſilium non influxerit in damnum, transfertur in conſulentem; ita ut ſuccumbere debeat, ſi non probaverit, ut communiter docent Juriſtæ, cum Farinac., & Baldo, apud Sanch. loc. cit. ergo præſumptio, & poſſeſſio non ſtant pro conſulente, ſed contra ipſum.

Confirmatur ſecundo, quia in foro externo propter rationes adductas conſulens damnaretur ad reſtitutionem principali inhabili ad reſtituendum, quod nemo negat. Ergo etiam in foro interno; ſiquidem idem eſt in utroque foro judicium, quoties forum externum non nititur in præſumptione falſa, ſeu quoties in foro conſcientiæ non conſtet, quod veritas præſumptioni juris ſit contraria.

IV. Tertia ſententia eſt Molinæ diſp. 736., & Dianæ p. 4. tract. 3. reſ. 28. putantium hujuſmodi conſulentem, aut adjuvantem non teneri ad integram reſtitutionem, ſed ad partem pro quantitate dubii; ſicut ille, qui emit rem, dubitans, an eſſet vendentis, & furtiva, & poſt moralem diligentiam non poteſt dubium vincere, tenetur dumtaxat partem reſtituere pro quantitate dubii, ut oſtendit idem Mol. diſp. 723., & tenet Sanch. lib. 2. diſp. 21. n. 23. His poſitis,

V. Dico primo: Si dubium eſt, an datum ſit conſilium, vel ſi conſtat de conſilio, & dubitatur, an damnum aliquod ſecutum ſit, nullatenus tenetur hujuſmodi conſulens ad reſtitutionem. Ita communiter apud Sanch. lib. 1. c. 10. Ratio eſt, quia in hoc utroque caſu poſſeſſio ſtat pro libertate, ſeu pro conſulente; quia in dubio nemo præſumitur deliquiſſe, nec damnum ſecutum præſumendum eſt: Quare niſi detur fortior præſumptio pro delicto, ſeu pro conſilio dato, ac pro damno ſecuto, non habebitur præſumptio contra conſulentem, ita ut hic cogatur reſtituere.

VI. Dico ſecundo: Si conſtet de conſilio dato, & de damno ſequuto, dubitetur tamen, an conſilium influxerit in damnum, tunc, ſi morales conjecturæ, & rationes validæ ſuadeant alterum ſine tuo conſilio adhuc nociturum (v. gr. quia erat hoſtis capitalis, & omnia jam paraverat ad damnum inferendum) probabile eſt conſulentem ad nullam reſtitutionem obligari. Ita Palaus tract. 1. d. 3. punct. 4., uterque Sanch., & alii apud Joan. Lugo, quæſt. 9.

Ratio eſt, quia iſtæ validæ conjecturæ, & rationes elidunt præſumptionem in contrarium; præſumptio enim habetur ex communiter contingentibus, non contingit autem communiter, quod hujuſmodi conſilium influat, quando ſunt validæ rationes pro non influxu; adeoque non habetur præſumptio pro delicto contra conſulentem; Quare ſolum remanet dubium, an conſilium fuerit cauſa efficax damni; in dubio autem ſtandum pro indemnitate conſulentis, ſeu pro poſſidente pecuniam, & libertatem ſuam; cum non ſit æquum obligare aliquem ad certam reſtitutionem, quando non eſt certum quod ille damnũ intulerit. Quod optime confirmatur rationibus pro prima

ma ſententia adductis.

Neque dicas, poſſe hunc damnari ad reſtitutionem pro quantitate dubii, juxta tertiam ſententiam Molinæ, cum dubium oriatur poſt actionem injuſtam certo poſitam.

Nam contra eſt, quia quando conſtat de conſilio injuſto dato, & dubitatur, an ſit damnum ſequutum, conveniunt Doctores, ut diximus in prima conclusione, nullatenus dari obligationem reſtitutionis, ne partialis quidem. Ergo neque in hoc ſecundo caſu, ſi ſcilicet conſtet tum de conſilio, tum de damno ſequuto, & dentur rationes validæ, quod conſilium non influxerit; cum eadem ſit ratio utrobique.

Putat quidem Henriquez lib. 14. c. 16. ſufficere quod homicida dicat ſe independenter a conſilio damnum intuliſſe, ut illi ſit credendum: Sanch. tamen, & Palaus merito contradicunt, niſi eſſet ita fide dignus, aut tales conjecturæ concurrerent, ut prudenter illi fides adhibeatur.

Dico tertio: Si conſtet de conſilio dato, ac de damno ſequuto, & negative dubitetur, an conſilium influxerit, datur obligatio integre reſtituendi; Hoc efficaciter probatur argumentis adductis pro ſecunda ſententia; præſertim quia in foro externo obligaretur conſulens ad reſtitutionem; ergo etiam in foro interno; idem quippe eſt utriuſque fori judicium, quoties non conſtat quod veritas præſumptioni juris ſit contraria.

VII. Dico ultimo: Si certo conſtet, furem, vel homicidam quoad ſubſtantiam delicti non fuiſſe permotum a conſilio, & ſolum dubitetur, aut etiam conſtet, quod conſilium influxerit ad citius, vel expeditius exequendum delictum, probabile eſt, conſulentem ad reſtitutionem non teneri. Ita D. Th. 2. 2. qu. 62. art. 7. Leſſ. c. 16. n. 6. Laym., Dian. part. 3. tract. 5. reſ. 84. contra Vaſquez, Sot. Mol. diſp. 736. Ratio eſt, quia conſulens non fuit cauſa efficax, ut damnum abſolute, & quoad ſubſtantiam inferatur; ſiquidem alter etiam ſine conſilio erat damnum illaturus, & ſecundum moralem æſtimationem parvi refert, ſeu etiam nihil ad illationem damni, quod prima potius, quam ſecunda diei hora, v. g. patretur delictum, ſi ſine dubio patrandum erat. Explicat hoc exemplo doctrinam iſtam Joſeph de Auguſtino: Si ſegetes v. gr. Inimici tui conflagrarent ſine ſpe auxilii, & tu ex odio flammas adderes, ut citius comburantur, peccares certe, ſed non tenereris ad reſtitutionem; quia non inferres novum damnum notabile; Ita prorſus in caſu noſtro. Et propterea Laym. Lug. Dicaſt., apud Tambur. lib. 8. tr. 4. cap. 2. §. 2. excuſant etiam ab irregularitate conſulentem homicidium, ſi ſuo conſilio concurrat tantum ad modum, non ad ſubſtantiam delicti; eo quod alter jam erat determinatus ad ponendum homicidium.

Dices: De facto conſulens fuit cauſa damni eo modo, quo factum eſt; ergo de facto ad reſtitutionem tenetur.

Confirmatur, ſi duo æque furentur, aut alium occidant, æque ad reſtitutionem tenentur, quamvis alter ſine altero eſſet illaturus damnum: ergo pariter conſulens ad reſtitutionem tenetur, ſi aliquatenus ad damnum concurrat, quamvis alter etiam ſine tali conſilio eſſet damnum irrogaturus: Reſpondeo non ſufficere ad obligationem reſtitutionis inducendam, quod ad damnum concurratur tantum quoad modum, ſi ſubſtantia damni erat inferenda, quia talis concurſus revera damnum notabile non cauſat. Si tamen ſuaſio fuiſſet cauſa damni majoris, quam eſſet alioqui inferendum, dabitur certe obligatio reſtituendi exceſſum damni.

Ad

Ad confirmationem, nego conſequentiam; quando æque duo concurrunt ad damnum inferendum, non eſt major ratio, cur unus, & non alter ad reſtitutionem teneatur, & iniquum eſt utrumque eximere ab obligatione; At in caſu noſtro, cum ſuaſio ſupponat ſubſtantiam damni inferendam, & tantum concurrat ad modum, qui in morali æſtimatione non eſt graviter damnificativus, non debet conſulens ad reſtitutionem obligari.

VIII. Ex quibus colliges, amplectendam eſſe ſecundam ſententiam, quod ſcilicet teneatur ad reſtitutionem conſulens, & adjuvans in caſu, quo certus ſit de conſilio dato, aut de injuſta cooperatione, necnon de damno ſequuto, incertus tamen negative ſit, num ſuo conſilio, aut cooperatione damnum intulerit: Contra vero ſi dubium ſit poſitivum, an conſilium influxerit, ſeu probabile ſit propter validas rationes, quod non influxerit, amplectendam primam ſententiam, quod ad reſtitutionem non teneatur: In neutro tamen caſu amplectenda videtur tertia ſententia, quod ſcilicet ad partialem reſtitutionem teneatur; quia ſi dubium ſit negativum, ſtat in poſſeſſione præceptum reſtituendi ortum ex conſilio dato, & ideo totaliter reſtituendum: Si vero dubium ſit poſitivum, ſtat in poſſeſſione libertas, & ideo ne partialiter quidem reſtituendum. In caſu autem adducto a Molina de emente rem cum dubio, an ſit aliena, neque eſt in poſſeſſione libertas, neque præceptum reſtituendi, & ideo pro ratione dubii facienda eſt partialis reſtitutio, quæ omnia æque militant pro utroque foro.

ARTICULUS ULTIMUS.

Plurimæ celebres quæſtiones ex dictis reſolvuntur.

I. Non datur onus reſtitutionis, ſi dubitetur, an ex propria culpa perierit res depoſita, vel commodata, aut locata?

II. Quænam culpa juridice requiratur pro foro externo, & quænam theologica pro foro interno, ut detur hac in re onus reſtitutionis?

III. Probabiliter culpa interne gravis, ſed externe levis, a qua damnum cauſatur, non fert obligationem reſtituendi: Sicut nec trahit irregularitatem, cenſuram, aut reſervationem.

IV. Quid ſi tam debitor, quam creditor dubitent, an debito ſatisfactum ſit? Num iterata ſolutio ſaltem partialis facienda erit?

V. Si ſolus debitor dubitet, integra iterata ſolutio facienda eſt.

VI. Probabiliter etiam integre iterato ſolvendum eſt debitum, ſi non ſolum debitor, ſed etiam creditor negative dubitent de priori ſolutione.

VII. Quod ſi dubium ſit poſitivum, probabile eſt quod ad iteratam ſolutionem debitor non obligetur.

VIII. Quomodo ſolutio probabilis coæquetur debito certo?

IX. Qui homicidium ſuaſit, dubitat tamen, an conſilium ad homicidam pervenerit, aut an homicidium ſecutum ſit, probabiliter irregularitatem non incurrit.

X. Incurritur tamen, ſi ſolum dubitetur negative, an ex tali conſilio ſecutum ſit homicidium: Imo probabiliter incurritur, etiamſi tale dubium ſit poſitivum.

XI. Num ad reſtitutionem teneatur, qui ſuo ſuffragio cooperatus eſt ad damnum alterius, etiamſi circum-

ſcripto

ſcripto tali ſuffragio idem damnum ſecuturum fuiſſet?

XII. Si ſuffragia fuerint ſecreta, omnes tenentur in ſolidum; Si vero publica, ii dumtaxat, qui ſententiam injuſtam irrevocabiliter concluſerunt.

I. INfertur itaque ex hactenus dictis reſolutio celebris illius quæſtionis, An depoſitarius, & commodatarius ad reſtitutionem obligentur, ſi dubitent, an res depoſita, vel commodata propria culpa perierit? Quidam apud Dian. part. 4. tr. 4. reſ. 30. putant teneri, quia verus Dominus in eo dubio non eſt privandus re ſua, vel valore æquivalente: Quod ſpeciali titulo dicendum eſſe de commodatario, putat Merolla, quia in dubio, an res perierit culpa commodatarii, potius pati debet damnum commodatarius, qui beneficium accepit, quam Dominus, qui contulit.

Sed communiter cum Leſſ., Rebell. Joa: Lug. quæſt. 4. negant; quia cum delictum non præſumatur, niſi ſufficienter probetur, tam depoſitarius, quam commodatarius in eo dubio ſunt in poſſeſſione innocentiæ ſuæ, ut habetur leg. *Merito ff. de Socio*. Tunc ad reſtitutionem tenerentur, quando certo conſtaret, aliquid culpabiliter omiſiſſe, vel commiſiſſe, unde facile poſſet res perire, & ſolum dubium eſſet, an ex culpabili omiſſione, vel actione orta fuiſſet rei deſtructio: Præſumendum enim eſſet contra depoſitarium, & commodatarium, ſicuti præſumendum eſt contra conſulentem, ſi conſtet de conſilio injuſto, & dubitetur, an influxerit in damnum ſequutum.

II. Verum tamen eſt, quod in foro exteriori, ſi ſolum perierit res depoſita, & incolumes maneant res depoſitarii, præſumitur dolus, & delictum, ex cap. *Abbas de depoſito*, donec probetur, depoſitarium non potuiſſe ſervare cum rebus ſuis etiam res depoſitas, quamvis viliores, v. gr. ab incendio, vel naufragio, aut incurſione Latronum; Præterea in foro externo ut Judex condemnet depoſitarium ad reſtitutionem, probari debet, ortam eſſe rei deſtructionem ex culpa juridica lata ab ipſo commiſſa, quia talis contractus eſt in bonum deponentis: Ut vero damnet commodatarium, ſatis eſt, ſi probetur, ortam eſſe rei deſtructionem ex culpa juridica leviſſima, quia talis contractus eſt in bonum ipſiuſmet commodatarii: ut demum Judex damnet locatarium, ſeu conductorem, ſatis eſt, ſi probetur, deſtructionem rei ortam eſſe ex culpa juridica levi, quia talis contractus eſt in bonum utriuſque, videlicet locantis, & locatarii. Ratio horum omnium eſt, quia in his caſibus forum externum præſumit dolum, & culpam Theologicam: In foro autem interno nulla datur obligatio reſtitutionis, etiam poſita culpa juridica latiſſima, ſi nulla adſit culpa Theologica gravis, v. gr. ſi ex oblivione, & inadvertentia inculpabili, aut leviter tantum culpabili omiſſa ſit debita diligentia. Ita communius cum Leſſ. cap. 7. n. 43. Henriquez, & aliis contra Nav. Mol. diſp. 293., Azor. tom. 3. lib. 7. cap. 7. Ratio eſt, quia in foro interno nulla debet dari pœna gravis, qualis eſt obligatio reſtituendi rem notabilem, ubi non præceſſit in eodem foro culpa gravis. In eo autem differunt in foro conſcientiæ contractus Commodati, Depoſiti, & Locati, quod voluntarie committere culpam leviſſimam juridicam in contractu commodati, qui eſt in bonum accipientis, ſit peccatum mortale: At in contractu depoſiti, qui eſt in bonum deponentis, non committitur peccatum mortale, niſi per voluntariam culpam juridicam latam: Et in contra-

ctu

ctu locati, vel pignoris, qui eſt in bonum utriuſque, committitur peccatum mortale per voluntariam culpam juridicam levem; non tamen per leviſſimam.

III. Dubitatur hic, An culpa contra juſtitiam interne gravis, ſed externe levis pariat in foro conſcientiæ obligationem reſtitutionis? V. gr. ſi quis ab Avaro furetur carolenum eo animo, ut præ dolore pereat; aut Judex ex odio gravi damnet reum peccando venialiter in adhibenda diligentia, ne injuſte ille damnetur; aut ſi quis ponat venenum in loco remoto a convictu hominum, eo tamen animo, ut ſi forte inimicus illud ſumat, moriatur? Lug. diſp. 8. ſect. 6., aliique putant, dari in hoc caſu obligationem reſtitutionis, quia damnum ſequitur ex actione injuſta graviter peccaminoſa.

Sed probabiliter negat Leſſius cap. 9. n. 113. Sanchez, & alii apud Tambur. lib. 8. tr. 3. cap. 2. Ratio eſt, quia ſola actio interna contra juſtitiam gravis nullam parit obligationem reſtitutionis, nec trahit irregularitatem; ut ſi quis cupiat occiſionem inimici: ergo neque actio interne gravis, ſeu mortaliter peccaminoſa, ſi externe ſit levis, ſeu quæ de ſe & ut plurimum conjungitur cum culpa ſolum veniali, ut in caſibus adductis. Probatur conſequentia, quia non datur obligatio reſtitutionis, niſi quando actio externa de ſe eſt cauſa damni gravis, non vero quando per accidens; aliter etiam quando quis fortuito aliquem occidit, teneretur ad reſtitutionem: Actio autem damnificativa externe levis non eſt per ſe cauſa damni gravis, ut patet: ergo ſi per accidens inducat damnum grave, non datur obligatio reſtitutionis: propterea conſequenter putat Tambur., quod ſequuto homicidio ex tali culpa, nec incurratur irregularitas, aut cenſura, aut reſervatio; Quamvis poſſet ſuperior expreſſe talem caſum ſibi ſervare, etiam ſub cenſura, & imponere pro illo irregularitatem, cum peccatum mortale ſufficienter tranſeat in actionem externam.

Confirmatur ex Leſſ. loc. cit., quia intentio prava non facit, quod opus ſit injuſtum, ſi de ſe non ſit tale; unde ſi Judex juſte damnet reum, non tamen ex affectu juſtitiæ, ſed ex odio perſonæ, iſta intentio prava non reddit occiſionem injuſtam: Sed hujuſmodi actiones externæ de ſe non damnificativæ graviter non ſunt de ſe graviter injuſtæ: Ergo ex intentione prava interna non evadunt injuſtæ graviter; atqui quoties actio externa non eſt graviter injuſta, non parit obligationem reſtitutionis ſub gravi: Ergo, ut ſupra.

IV. Infertur II. reſolutio alterius gravis quæſtionis, An ſcilicet teneatur integre reſtituere certus de debito, in dubio, an ſatisfecerit? Laym. lib. 1. tr. 1. cap. 5. cum Dian. part. 4. tr. 4. reſ. 32. probabile reputat, quod in hoc caſu, ſi etiam creditor dubitet de ſolutione, detur tantum obligatio reſtituendi partem debiti pro quantitate dubii; quia ſcilicet æquitas non patitur, ut debitor ſine culpa ſua magno periculo ſubjiciatur ſolvendi bis integrum debitum, creditor vero, qui pariter dubitat, an credito ſit ſatisfactum, nullo periculo ſit expoſitus. Imo Tannerus apud eundem Dian. putat debitorem ad nihil teneri, quando tam ipſe, quam creditor dubitant de ſolutione, ſed meliorem eſſe conditionem debitoris pecuniam ſuam poſſidentis; quia cum non ſit major ratio, cur debitor potius ſequi debeat partem tutiorem iterum ſolvendo, quam teneatur creditor ſequi partem tutiorem nihil iterum accipiendo, ſtandum pro debitore poſſidente pecuniam, & libertatem ſuam magis, quam pro creditore.

V. Di-

V. Dico equidem primo cum communi apud Sanch. lib. 1. cap. 10., & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 2. c. 33., certum eſſe, quod ſi ſolus debitor dubitet, an debito ſatisfecerit, teneatur iterum integre ſatisfacere. Ratio eſt, quia in hoc dubio ſtat in poſſeſſione obligatio certo contracta, cui non ſatisfit per ſolutionem dubiam: Sic qui certo læſit famam alterius, & dubitat, an ſatisfecerit, tenetur iterum ſatisfacere: Præterea qui certo obligatur ad recitationem horarum, ad auditionem miſſæ &c. in dubio, an ſatisfecerit, tenetur in omnium ſententia iterum recitare, & audire, eo quod ſtet in poſſeſſione præceptum: ergo a fortiori id verum eſt in materia juſtitiæ; non ſolum quia eſt in poſſeſſione obligatio, ſed etiam quia cum juſtitia reſpiciat æqualitatem, & debito certo non æquetur ſolutio dubia, contra juſtitiam eſt, quod immunis ſit ab obligatione ſatisfaciendi, qui dubitat, an ſatisfecerit.

Dices, ſatis eſſe, quod ſolvat partialiter pro ratione dubii, nec requiri, quod integre iterum ſatisfiat; quandoquidem neque ponitur æqualitas, ſi poſito certo debito duplex ponatur ſolutio, altera dubia, altera certa. Verum quidem eſt, quod dubitans, an miſſam audierit, an jejunaverit, non ſatisfaciat, ſi partem miſſæ audiat, quia hæc non poſſunt apte dividi, & dubio commenſurari; Secus vero, quæ debentur ex juſtitia.

Sed contra eſt, quia ſicut in foro externo ex lege, *Titia textores ff. de legatis*; ita in foro interno dubia ſolutio habetur pro nulla: Et ratio eſt, quia ſicut quando eſt in poſſeſſione libertas, dubium de debito non trahit obligationem ſolvendi partem debiti dubii; ita quando eſt in poſſeſſione debitum, ſi ſuperveniat dubium de ſolutione, non deobligat a ſolvendo integre; in utroque enim caſu poſſeſſio fert jus certum, contra quod nihil operatur dubium ſuperveniens, ut mox iterum explicabimus.

VI. Dico ſecundo contra Laym., & Tannerum; Non ſolum quando ſolus debitor dubitat de ſolutione, ſed etiam quando de ea dubitat creditor, probabilius eſt, integram ſolutionem eſſe iterum faciendam. Ratio deducitur ex iiſdem principiis pro prima concluſione adductis; quia ſcilicet poſſeſſio ſtat pro obligatione, & poſſeſſio dat jus certum, contra quod nihil operatur dubium ſuperveniens. Quare ſicut ſi Petrus bona fide poſſideat aliquid, & tam ipſe, quam tu incipiatis dubitare, num res illa, quam poſſidet, ſit ſua, an tua, non poteris illam tibi uſurpare, ne partialiter quidem; ita ſi debitum tuum ſit certum, & ſtes in poſſeſſione, quamvis tam tu, quam creditor dubitetis de ſolutione facta, integre tamen teneris iterum ſolvere: hoc enim juſtitia poſtulat, ut ſicut quando poſſides tu, non noceat tibi dubium, an res ſit aliena, eo quod aliter dominia rerum non eſſent firma, & omnia ſcrupulis eſſent obnoxia; ita quando poſſidet debitum, non noceat creditori dubium, an ſatisfeceris.

VII. Dico ultimo: Si debitum eſt certum, & dubitatur poſitive de ſolutione, ſeu adeſt ratio probabilis, & prudens judicium, quod ſatisfeceris, probabilius non teneris iterum ſatisfacere; Sicut non teneris iterum horas recitare, jejunare, miſſam audire &c., ſi probabile ſit, quod ſatisfeceris, aut ſi certo ſatisfeceris ſecundum opinionem probabilem de validitate actus, puta ſi recitaveris horas cum attentione tantum externa, quæ probabiliter ſatis eſt in recitatione horarum. Ita Laym., Boſſ. contra Lug. d. 16. §. 3., qui probabilem etiam putat ſententiam oppoſitam, quod ſcilicet in debito ex juſtitia non ſatis ſit probabilitas,

bilitas,

bilitas, quod ſatisfeceris, eo quod non videatur ſervari æqualitas, dando pro re certa rem incertam, & probabilem; & quia talis videtur eſſe intentio Contrahentium, ut pro mercibus certis recipiant pecuniam certam, non ſolutionem probabilem; Quod pariter docet Coninch de Sacr. diſp. 7. n. 68.

Ratio concluſionis a priori eſt, quia in moralibus (cum ſæpe certitudo haberi non poſſit, nec in talibus conſcientias nimis gravari oporteat) ad licite operandum ſatis eſt univerſim opinio probabilis, adeoque qui prudenter putat, ſe obligationi ſive ex juſtitia, ſive ex alia virtute ſatisfeciſſe, non tenetur iterum ſatisfacere.

VIII. Ad rationem in contrarium adductam a Lugo, nego non ſervari æqualitatem, dum pro debito certo datur ſolutio probabilis, aut pro merce certa pecunia probabilis; tum quia in moralibus probabilitas æquivalet certitudini; tum etiam quia uterque contrahentium æque in hoc gravatur, quod univerſim ſuæ obligationi ex juſtitia per ſolutionem probabilem ſatisfaciat.

Dices: Si res poſſideatur a Petro, & probabile ſit, quod ſit tua, non poteris illam tibi uſurpare, ut diximus articulo primo; ergo ſi ſtet in poſſeſſione obligatio, & probabile ſit, quod ſatisfeceris, neque eris immunis ab obligatione ſatisfaciendi; hoc enim æquitas poſtulat, ut ſicut poſſidenti rem bona fide non obſtat probabilitas, quod res non ſit ſua, ita quando ſtat debitum in poſſeſſione, non obſtet probabilitas, quod illi ſit ſatisfactum.

Reſpondeo nego conſequentiam; diſparitas eſt, quia in primo caſu poſſidetur res; in ſecundo jus ad rem ab alio poſſeſſam. Quando poſſidetur res ab aliquo, non ſatis eſt probabilitas, ſed requiritur certitudo, quod res ſit tua, ut poſſis illam tibi uſurpare, propter rationes adductas in eodem articulo primo, quia ſcilicet daretur aliter anſa furtis, turbaretur pax publica &c. & propterea damnata eſt ab Innoc. XI. prop. 37., quod ſcilicet Famuli poſſint occulte aliquid ab heris ſubripere, propter probabilitatem, quam habent, quod ſalarium non ſit juſtum: At quando creditor poſſidet creditum, tunc ſolum poſſidet jus ad rem a debitore poſſeſſam; ergo ut iterum debitor teneatur ſolvere, & ſpoliari re poſſeſſa, requiritur certitudo debiti: Quando autem probabile eſt, quod ſatisfecerit, non habetur certitudo debiti; unde per probabilem ſatisfactionem ſatisfit debito certo.

IX. Infertur tertio, quid dicendum, Utrum irregularitatem incurrat, qui ſuaſit homicidium, & dubitat, an ex ſuo conſilio illud ſequutum ſit?

Dicendum enim primo cum Sanchez lib. 1. cap. 12., quod ſi non conſtet aut de conſilio, aut de homicidio ſequuto, irregularitas non incurratur. Ratio eſt, quia ſtat in poſſeſſione innocentia, & immunitas ab irregularitate. Neque obſtat, quod in cap. *Significaſti* imponatur irregularitas pro homicidio, etiam in dubio facti; Nam ibi non eſt ſermo, quando dubium eſt, an poſita ſit actio injuſta, aut an ſecutum ſit homicidium, ſed ſolum quando certo conſtat de actione injuſta poſita, & de homicidio ſecuto, & ſolum dubitatur, an homicidium ſecutum ſit ex illa actione injuſta: Adeoque in dubio de conſilio, aut de homicidio ſecuto, cum ſtet in poſſeſſione libertas, & innocentia, non incurritur irregularitas.

X. Dicendum ſecundo cum Lug. q. 9. Sayro, Joa. Sanch., probabiliter incurri irregularitatem, ſi conſtet de homicidio ſecuto poſt conſilium datum; idque non ſolum ſi negative, ſed etiam ſi poſitive dubitetur, an homicidium ſequutum ſit ex tuo conſilio: Quod incurratur irregularitas, ſi hujuſmodi dubium ſit negativum, conſtat

ex

ex cap. laudato *Significaſti*; quod probabiliter incurratur, ſi hujuſmodi dubium ſit poſitivum, ſeu ſi rationes validæ oſtendant, conſilium non influxiſſe in homicidium (in quo caſu ad reſtitutionem ex dictis non obligaris) ratio eſt, quia in cap. *Significaſti*, imponitur irregularitas univerſim in dubio facti homicidii, nec eſt ratio, cur iſta pœna limitanda ſit ſolum ad dubium facti negativum; & non extendatur etiam ad dubium poſitivum; cum in utroque caſu præſupponatur culpa gravis, cui imponi poſſit irregularitas, & lex loquatur indefinite.

XI. Infertur demum deciſio illius quæſtionis, An teneatur ad reſtitutionem, qui ſuo ſuffragio cooperatur ad damnum alterius, v. g. ad ſententiam injuſtam, ad amittendum Officium, Beneficium, Cathedram, vel ad impoſitionem gabellæ injuſtæ &c., quando etiam ſecluſo tali ſuffragio ferretur ſententia injuſta ex eo, quod reliqua ſuffragia ſatis ſint ad ſententiam ferendam?

Reſpondeo, quod ſi ſententia injuſta a prioribus ſuffragiis publicis ſit concluſa, & tuum ſuperveniens non poſſit illam impedire, quamvis pecces contra juſtitiam addendo tuum ſuffragium injuſtum, tamen probabiliter non teneris ad reſtitutionem, ut docet Laym., Leſſ. lib. 2. cap. 13. dub. 3., & alii apud Dian. part. 1. tract. 3. reſol. 16. & 30.: Sicuti, ut diximus, non tenetur ad reſtitutionem qui ex odio addit flammas ſegetibus alienis omnino conflagrandis. Ratio eſt, quia in priori ad tuam cooperationem præſupponitur jam determinata cauſa damni; atque adeo tua cooperatio eſt omnino inefficax. Quod ſi ſuffragia priora eſſent revocabilia, procul dubio ad reſtitutionem tenereris; Sicut etiam ſi ſuffragium tuum eſſet ex primis, quamvis certo ſcias ex ſequentibus ſuffragiis iniquis ſententiam injuſtam eſſe concludendam; ut communiter docent contra Salonium apud eundem Dianam. Etenim qui primus ſuffragium tulit, poſuit efficacem cauſam damni, & poſitive contulit ad læſionem; Non ſecus ac ſi quis primus vulneret Petrum certo ſciens, quod a ſociis ſit confodiendus; hic enim vere homicida eſt, & tenetur ad reſtitutionem.

XII. Si tamen ſuffragia fuerint ſecreta, & incertum tibi ſit, Utrum tuum ſuffragium iniquum fuerit ex non neceſſariis ad concludendum ultimo loco datum? Prima ſententia eſt Rebelli, Sayri, Henriquez, Gran. apud Lug. diſp. 19. ſect. 2., qui deobligant omnes a reſtituendo, quia ſinguli ſunt in certa poſſeſſione ſuæ pecuniæ, quam non tenentur alteri tradere, niſi obligatio ſit luce meridiana clarior; cum autem incertum ſit, an ſuffragium cujuslibet fuerit ex primis, nemo certitudinem habet, quod damnum irrogaverit; atque adeo non tenetur ad reſtitutionem. Secunda ſententia eſt Molinæ, & Lugo obligantium quidem omnes, non tamen ad totum in ſolidum, ſed ſolum ad partem pro ratione dubii. Tertia demum, quam ſequimur, eſt Navarr., Bonac. diſp. 1. quæſt. 2. p. 8. apud Tamb. lib. 1. cap. 3. §. 7. verbo *ſuffragium*, exiſtimantium, omnes, qui ſuffragium tulerunt, teneri ad reſtitutionem in ſolidum. Ratio ex dictis eſt, tum quia poſſeſſio ſtat pro damno, quod conſtat illatum eſſe, tum etiam quia in foro externo judicaretur contra ſingulos: Ergo etiam in foro interno; cum externum non nitatur in tali caſu in falſa præſumptione; Ac demum, quia omnes conflant unam cauſam adæquatam: Sicuti ſi centum trahant navim, quamvis nonaginta ſufficerent, omnes tamen illam trahunt, & ideo omnes ad reſtitutionem tenentur in ſolidum.

Dices: Adulter non tenetur alere filium

filium adulteræ in dubio, num ille ſit filius ſuus, an ſui patris: Imo neque tenetur ad medietatem alimentorum, per hoc præciſe, quia in dubiis melior eſt conditio Poſſidentis, ergo neque in caſu noſtro.

Reſpondeo nego conſequentiam: Nam in primo caſu poſſeſſio ſtat pro libertate, cum dubitetur, an ullum damnum ſit ſecutum ex adulterio: in ſecundo vero caſu poſſeſſio ſtat pro delicto; certum enim eſt, quod damnum ſecutum ſit, & ſolum dubitatur a quibuſnam ſuffragiis ſit ſecutum: ut ſi duo jaciant ſuam ſagittam ad occidendum Petrum, quamvis neuter ſciat, an a ſua ſagitta ſit occiſus, uterque tamen ad reſtitutionem tenetur in ſolidum.

QUÆSTIO III.

Utrum in dubio prævaleat poſſeſſio etiam in materia aliarum virtutum a Juſtitia?

Oſtendimus hactenus, in materia Juſtitiæ meliorem eſſe ſemper in dubio conditionem poſſidentis, adeo ut bona fide poſſidens rem, aut jus aliquod non poſſit ab iis deturbari per dubium ſuperveniens, neque in foro interno, neque in externo. Inquirendum nunc, an etiam in materia aliarum virtutum hoc axioma habeat locum, & quænam regulæ haberi poſſint ad dignoſcendum, num poſſeſſio hic, & nunc ſtet pro libertate, an pro obligatione: In ſequentibus vero quæſtionibus oſtendendum in particulari percurrendo materias præſtantiores, quomodo ex hoc principio, & ex hujuſmodi regulis dubia omnia reſolvenda ſint.

ARTICULUS I.

An in omni materia potior ſit in dubio conditio Poſſidentis.

I. Probabilioriſtæ validis ratiocinationibus docent, ſolum in materia juſtitiæ, non vero aliarum virtutum meliorem eſſe in dubio conditionem Poſſidentis; atque adeo in dubio tutiorem partem eſſe eligendam.

II. Alii putant, meliorem eſſe conditionem Poſſidentis ſolum pro foro externo, ſed tutiorem partem eligendam pro foro interno.

III. Alii vero docent, ſolum relate ad præcepta negativa tutiorem partem eligendam eſſe in dubio; relate vero ad affirmativa meliorem eſſe conditionem Poſſidentis.

IV. Verius tamen, tam in materia juſtitiæ, quam aliarum virtutum, pro utroque foro melior in dubio eſt conditio poſſidentis.

V. In materia juſtitiæ hoc axioma eſt verum, non quia poſſidetur pecunia, ſed quia poſſidet aut libertas, aut obligatio. Quare idem etiam dicendum univerſim.

VI. Qui cum tali dubio operatur, ſolum ſe exponit periculo peccandi materialiter, non vero formaliter propter dictamen reflexum.

VII. Non opponuntur duo illa principia,

In

In dubio melior eſt conditio poſſidentis, & In dubio tutior pars eligenda eſt.

VIII. Cur irregularitas incurratur etiam in dubio homicidii?

IX. Satisfit aliis Probabilioriſtarum objectionibus.

I. HÆc eſt potiſſima difficultas in hac materia, ex cujus reſolutione innumeræ quæſtiones dependent; ex iis enim, quæ pro rigidiore ſententia hic adducuntur, deſumunt Probabilioriſtæ argumenta potiſſima ad concludendum, illicitum eſſe univerſim ſequi opinionem minus probabilem in conflictu probabilioris.

Prima itaque ſententia rigidiſſima, quam ſequitur Vaſquez p. 2. diſp. 65. cap. 3. & diſp. 66. cap. 1. Azorius lib. 11. cap. 55., & alii apud Sanchez lib. 1. cap. 10. docet, in materia aliarum virtutum a juſtitia (v. g. ſi ambigas, an excommunicationem contraxeris, an votum emiſeris, an Horas recitaveris &c.) non eſſe meliorem in dubio conditionem poſſidentis, ſed ſequendum eſſe, quod tutius eſt. Ratio eſt primo, quia aliter dubitans de homicidio non eſset irregularis, cum in eo poſſideat libertas, & immunitas ab irregularitate. Sequela autem eſt contra caput *Significaſti*, & caput *Ad audientiam de homicidio*. ergo falſum id, unde ſequitur.

Secundo, quia in cap. *Juvenis de ſponſalibus* decernit Pontifex, juvenem, qui cum puella nondum ſeptenni contraxerat, ac violare tentaverat, & poſtea ejus conſobrinam duxerat in uxorem, debere ab hoc matrimonio, tanquam irrito, ſeparari ob impedimentum publicæ honeſtatis: quod tamen impedimentum erat dubium, cum incertum eſset, an priora ſponſalia fuiſſent valida: Et Pontifex iis verbis rationem reddit: *Quia in his, quæ dubia ſunt, quod certius æſtimamus tenere debemus*. Neque dicas, poſſeſſionem, & præſumptionem fuiſſe pro valore ſponſalium, & pro impedimento. Nam ſponſalia fuerunt contracta ante ſeptennium, quando non præſumitur uſus rationis; unde præſumebantur potius invalida. Pariter Pontifex in cap. *Illud de Clerico excommunicato* definit, Sacerdotem dubitantem de ſua excommunicatione eſſe deponendum, ſi ante abſolutionem celebraverit; & rationem reddit: *Quia in dubio tutior pars eſt eligenda:* Ubi advertunt Doctores, Pontificem ſupponere hoc axioma, tanquam indubitatum, nec per illud novam legem ſtatuere, quod talis Sacerdos ſit deponendus; Aliter ſi non ſupponeretur veritas illius axiomatis, Sacerdos non eſſet deponendus, eo quod contra nullam legem præviam deliquiſſet.

Tertia ratio eſt, quia niſi eſſet univerſim verum, quod in dubiis tutior pars eſt eligenda, ſequeretur, quod in quocumque dubio ſtandum eſſet pro libertate poſſidente; id tamen eſt contra jura allegata: ergo.

Quarto a priori, quia non ſolum tenemur vitare, quod certo eſt illicitum, ſed etiam quod dubium eſt, an ſit illicitum, ne exponamur periculo peccati, & per conſequens peccemus; quandoquidem Qui amat periculum, peribit in illo: ergo quandocumque dubitamus, an aliquid ſit illicitum, ſive ſtet in poſſeſſione libertas, ſive preceptum, nunquam poteſt eſſe melior conditio libertatis, ſed ſemper tenemur ſequi, quod tutius eſt. Et ratio ulterior, quam ingenioſe promovet P. Thyrſus Gonzalez, eſt, quia in dubio nunquam poſſidet libertas; nam quando dubitatur, an ſit v. g. emiſſum votum peregrinandi, dubitatur, an libere, & licite poſſit omitti peregrinatio, ſicut poteram, antequam dubium ſuperveniret: quando autem ſic dubitatur, ceſſat poſſeſſio libertatis, & conſurgit

ſurgit dubium, num detur libertas: ergo in dubio extra materiam juſtitiæ nunquam libertas poſſidet: Contra vero ſi quis poſſideat bona fide in materia juſtitiæ, v. g. pecuniam, conſurgente dubio, an ſit reſtituenda, licet ceſſet poſseſsio libertatis retinendi pecuniam; at non ceſsat poſseſsio pecuniæ, quæ tradit jus certum, & ideo poteſt pecunia retineri.

Confirmatur, quia inter duo mala minus eſt eligendum: Ergo a fortiori in dubio, an aliquid ſit illicitum, eligendum, quod tutius eſt, ne malum, & illicitum præ licito, & bono eligamus.

II. Secunda ſententia Armillæ, Panormit., Sylv., Nav. & aliorum apud eundem Sanch. docet, in dubiis extra materiam juſtitiæ, tutiorem partem eſſe eligendam in foro interno, ſed meliorem eſſe conditionem poſſidentis pro foro externo. Ratio diſcriminis eſt, quia in foro interno nemo poteſt ſine culpa committere id, de quo dubitat, an ſit illicitum, cum nemo poſſit ſe exponere periculo peccandi; at judici in foro externo convenit potius abſolvere nocentem, quam condemnare innocentem, ex leg. *Abſentem* ff. *De pœn.*; Neque obſtat, quod forum internum, & externum pariformiter judicare debeant, ubi externum non nititur falſa præſumptione. Nam, ut notat Valerus, utriuſque fori idem judicium eſt, quando forum externum obligat, non vero quando deobligat; quia tunc forum internum, ne exponat ſe periculo peccandi, attendere debet, quod tutius eſt; forum vero externum attendit quod eſt favorabilius, ex *Reg. Jur. in* 6. quæ habet: *Cum jura partium ſunt obſcura, favendum eſt potius Reo, quam Actori.*

III. Tertia eſt Garziæ de Beneſ. part. 7. cap. 2. putantis, etiam in foro interno meliorem eſſe in dubiis conditionem poſſidentis, relate tamen ad præcepta affirmativa dumtaxat; ſed tutiorem partem eligendam eſse relate ad præcepta negativa. V. g. in dubio, an tenearis audire Sacrum, non obligaris; ſecus vero in dubio, an tenearis abſtinere a carnibus; aut a petendo debito in dubio de valore matrimonii. Ratio videtur eſse, quia, ut quis obligetur ad non agendum, ſatis eſt, ſi dubitet, an ſibi liceat id facere necne; quilibet enim tenetur abſtinere ab eo, de quo dubitat, an ſit illicitum, ne exponat ſe periculo peccandi: Contra vero, ut quis obligetur ad aliquid poſitive faciendum, debet obligatio, utpote oneroſa, conſtare; Quod ſi de ea non conſtet, militabit regula 65. jur. in 6., *In pari delicto, vel cauſa, melior eſt conditio poſſidentis.* Hinc infert Garz., non ſolum in dubio homicidii, ſed etiam in dubio cujuſvis facti, ob quod incurritur irregularitas, debere quemlibet ſe gerere, tanquam irregularem; idque propter periculum errandi contra ſalutem animæ; ut dicitur in cap. *Significaſti*; ubi non inducitur jus novum, ſed ex hac generali regula declaratur obligatio præexiſtens. Infert ſecundo, quod ſicut in præceptis, ita pariter in votis datur obligatio abſtinendi ab opere in dubio de Voto emiſso, ſi hoc ſit negativum, v. g. de non nubendo; Non datur vero obligatio ponendi opus in dubio de voto, ſi hoc ſit affirmativum, v. g. de danda eleemoſyna.

IV. Poſtrema communior, & probabilior ſententia indiſcriminatim docet cum Suar. de Cenſ. diſp. 4. ſect. 5. Sanch. lib. 2. diſp. 41. Laym., Fagun., Pal., Filliuc., Bonac., Navar. & aliis, regulam illam, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, habere locum in materia non ſolum juſtitiæ, ſed etiam aliarum virtutum, tam pro foro exteriori, quam pro interiori, adeo ut ſemper liceat deponere practice dubium ſpeculativum, quoties præſuppo-

nitur poſſeſſio libertatis, ſi dubium poſt debitam diligentiam præmiſſam vinci non poteſt. Probatur, quia poſſeſsio eſt titulus univerſalis, & communis omnibus virtutibus (ſicut obedientia, quæ eſt pars potentialis juſtitiæ tranſcendit omnes virtutes) Etenim juxta communem uſum loquendi in materia omnium virtutum dicitur voluntas poſsidere ſuam libertatem, donec præcepto, vel voto v. g. obligetur: ergo prævalere debet poſſeſsio in materia omnium virtutum. Probatur conſequentia, quia non aliunde in materia juſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis, niſi quia poſſidens præter jus dubium proprietatis, in quo par eſt alteri, habet etiam jus certum poſſeſſionis, in quo alterum excedit; atqui etiam in materia aliarum virtutum, præter jus dubium obligationis, vel deobligationis utriuſque partis poteſt dari in altera tantum parte certa poſſeſſio, vel (ne fiat lis in vocabulo) quaſi poſſeſſio libertatis, vel obligationis, in qua una pars alteram excedat; ergo etiam in materia aliarum virtutum melior eſt conditio poſſidentis.

V. Neque dicas, ideo in materia juſtitiæ prævalere poſſeſsionem, quia pecunia rigoroſe poſſidetur, etiam in dubio proprietatis rei: Libertas vero, ſuperveniente dubio, nec poſſidetur poſſeſſione rigoroſa (quæ definitur, Rei corporalis detentio, corporis, animi, juriſque adminiculo, h. e. animo habendi illam ut ſuam, & jure non reluctante) nec poſſeſſione minus rigoroſa, ut dicuntur v. g. Beati Deum poſſidere; quandoquidem dubium ſuperveniens deturbat libertatem a ſua poſſeſſione; dubitare enim v. g. an voveris jejunium, eſt dubitare, an perſeveret libertas comedendi: ergo in materia aliarum virtutum a juſtitia ſuborto dubio libertas ipſa eſt dubia, & conſequenter non datur ullum jus certum prævalens ratione poſſeſſionis.

Nam contra eſt, quia in materia juſtitiæ non dicitur prævalere poſſeſſio pecuniæ, ſed poſſeſſio libertatis, vel obligationis; non ſecus ac in aliis virtutibus. Conſtat hoc evidenter; nam ſi quis poſſideat legitime pecuniam, & dubitet, an ſatisfecerit debito certo, non dicitur habere ullum jus, eo quod pecuniam poſſideat; immo dicitur poſſidere debitum, ſeu obligatio ſatisfaciendi, non vero libertas: Ergo quia ſimilis poſſeſſio libertatis, vel obligationis habetur in materia aliarum virtutum, ideo in quovis dubio melior eſt conditio poſſidentis. Quare univerſim tunc dicitur poſſidere libertas, tam in materia juſtitiæ, quam in aliis virtutibus, quando immediate ante dubium ſubortum certa erat moralis libertas: Contra vero tunc dicitur poſſidere obligatio, quando ante dubium ſubortum obligatio erat certa: Atqui in omni materia melior eſt conditio obligationis, ſi illa ſit in poſſeſſione: Ergo a pari melior erit conditio libertatis, ſi illa poſſideat.

Confirmatur primo impugnando ſecundam ſententiam. Idem eſt judicium fori interni, ac externi, ſive forum externum obliget, ſive deobliget, quoties forum externum non nititur in præſumptione falſa; ut fuſe oſtendit Sanch. lib. 1. cap. 10. Nam ſicut irrationabiliter forum externum deobligaret ſine cauſa, ita pariter internum: Atqui forum externum neminem cogit, ſi dubia ſit obligatio in quavis materia, ſed judicat pro libertatis poſſeſſione, quia favorabilior eſt cauſa Rei, quam Actoris: ergo etiam id haberi debet in foro interno.

VI. Neq; obſtat, quod exponeret ſe periculo peccandi, qui v. g. dubitans, an voverit jejunium, nollet jejunare. Nam ab omnibus admittendum, quod ſine peccato formali poſſit quis in dubio

bio ſpeculativo operari, quoties poteſt tale dubium practice deponere: quod oſtendimus ex eo, quia ſi quis v. g. adhibeat attritionem in Sacramento Pœnitentiæ, juxta probabiliſſimam opinionem (eſto non tutiorem) non peccat, quamvis exponat Sacramentum periculo remotiſſimo fruſtrationis: Etenim ex dictamine reflexo conſcientiæ, quod liceat ſequi opinionem probabiliſſimam (qualis eſt opinio de ſufficientia attritionis in Sacramento) poteſt deponi practice dubium ſpeculativum: Ita dicimus in caſu noſtro, videlicet ex dictamine conſcientiæ reflexo, quod melior ſit in dubio conditio poſſidentis, & quod in pari cauſa favendum potius Reo, quam Actori, poſſe deponi practice dubium illud ſpeculativum, an voveris jejunium, & an comeſtio ſit illicita; unde ſine ullo peccato formali poteris in tali dubio ſpeculativo comedere.

Confirmatur ſecundo impugnando tertiam ſententiam Garziæ. Ideo enim in præceptis affirmativis non tenetur quis operari, niſi conſtet de obligatione ponendi opus; quia tunc valet regula adducta, *Cum jura partium ſunt obſcura, favendum eſt potius Reo, quam Actori*, & illa alia: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*. Nam qui eſt in poſſeſſione libertatis non audiendi Sacrum v. g. non eſt obligandus ad audiendum, niſi conſtet de obligatione; Atqui hoc etiam militat in præceptis negativis; qui enim v. g. eſt in poſſeſſione, quod non abſtineat ab eſu carnium, non videtur privandus hac libertate, niſi conſtet de obligatione; ergo idem omnino dicendum in utriſque præceptis.

Neque obſtat, quod dubitans, an teneatur abſtinere ab eſu carnium, ſi comedat, exponat ſe periculo peccandi. Nam jam explicavimus, quod ſine ullo peccato formali exponeret ſe periculo peccati tantum materialis, propter dictamen conſcientiæ reflexum, quo practice deponeret dubium ſpeculativum. Adde, quod ſi poſſeſſio in aliis virtutibus non prævalet, ne homo ſe exponat periculo peccandi, nec prævalere deberet in materia juſtitiæ. Sequela non admittitur, ergo nec id, unde ſequitur. Probatur autem ſequela, quia ſicut qui dubitat, an voverit v. g. tenetur per adverſarios votum adimplere, ne ſe exponat periculo violandi votum; ita qui dubitat, an res, quam poſſidet, ſit aliena, teneretur illam reſtituere, ne ſe exponat periculo retinendi rem alienam, quod eſt intrinſece malum; non ſecus ac tranſgredi votum: ergo ſi poſſeſſio prævalet in materia juſtitiæ, debet etiam in materia aliarum virtutum prævalere.

VII. Ad rationes in contrarium pro prima ſententia ut plane ſatisfiat, notandum ex Joa. Sancio diſp. 42., quod illæ duæ regulæ juris, *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, &, *In dubio tutior pars eligenda eſt*, non ſint contrariæ, ſed una alteram explicet. Nam qui favet poſſidenti, ſequitur partem tutiorem, cum omnia jura velint, in dubio favendum eſſe poſſeſſioni; qui autem ſequitur ſententiam omni jure probatam, ſequitur quod tutius eſt: Quare ſicut quando quis certus de debito dubitat de ſolutione, per hoc quod iterum ſolvat, ita favet debito poſſidenti, ut ſequatur partem tutiorem; Eodem prorſus modo quando quis dubitat de debito, per hoc quod non ſolvat, ita favet libertati poſſidenti, ut ſequatur etiam partem tutiorem; cum tutius ſit favere poſſidenti, quam illi non favere. Præterea Sanch. loc. cit. Fagund., Palaus, Salas apud Boſſ. n. 1203. putant, axioma illud, *In dubiis tutior pars eligenda eſt*, intelligendum eſſe ex conſilio, & perfectione, non ex præcepto; niſi in caſibus in jure expreſſis; ut in irregularitate orta ex dubio homicidii. Demum Leſſ.,

Azor., Suar. de Cens. diſp. 4. ſect. 5., Sanch. lib. 2. diſp. 41. explicant hoc axioma dicendo, verum eſſe in dubio practico, non in ſpeculativo; Nam ſi quis ſpeculative dubitet, e. g. an conficiatur Sacramentum Pœnitentiæ cum ſola Attritione, non eatenus tenetur contritionem adhibere, & tutiorem partem ſequi; ſecus vero, ſi practice dubitaret, an liceat attritionem adhibere, tunc enim deberet tutiorem partem ſequi.

VIII. Ad primam rationem in contrarium directe reſpondet Arriag. 1. 2. diſp. 25. & Jo. Sanch., Pontificem decreviſſe, quod irregularitatem incurrerit Presbyter, qui alium vulneravit, & dubium erat, utrum ex vulnere, an ex infirmitate ſuperveniente mortuus eſſet; quia in tali caſu poſſeſſio ſtabat pro delicto, ac pro præcepto, cum conſtaret de vulnere, & de morte ſequuta, juxta dicta quæſtione præcedenti. Facilius vero reſpondet Suar., Fag., Sanch., Pal., id decreviſſe Pontificem ex illa regula, In dubiis tutior pars eſt eligenda, non tanquam neceſſaria in omnibus materiis, ſed tanquam optimo conſilio, cui proinde innixus decrevit, in dubio homicidii incurri irregularitatem propter ſpecialem irreverentiam, quam habet homicidium ad ſacros Ordines. Unde non concluditur, in aliis ſimilibus dubiis ſive facti, ſive juris pariter incurri irregularitatem.

IX. Ad ſecundam ex cap. *Juvenis*, Pontifex non dixit, amplectendam eſſe partem tutiorem; nam tutius eſſet ſtare pro valore matrimonii, ex cap. *Licet de Teſtib.*, ſed dixit, quod certius æſtimamus, tenere debemus; & quia certius exiſtimavit, valida fuiſſe priora ſponſalia, tum quia puella erat ſeptennio proxima, tum quia nixa erat ad copulam, unde malitia videbatur ætatem ſupplere, ideo decrevit, ſequens matrimonium fuiſſe nullum propter impedimentum publicæ honeſtatis, ortum ex prioribus ſponſalibus conſobrinæ. Quare hujuſmodi impedimentum erat Pontifici moraliter certum, non dubium, ut colligit Gloſſa apud Sanch. loc. cit.

Ad id, quod additur ex cap. *de Clerico miniſtrante* reſpondent Avila, Sanch., Pal., Epiſcopum illum ſe immiſcuiſſe divinis, antequam diligentiam adhiberet ad inveſtigandum, an excommunicationem incurrerit; & ideo deponendus fuit; quia in dubio iſto practico tenebatur partem tutiorem eligere. Hinc Pontifex non tulit novam legem, ſed id decrevit ex axiomate receptiſſimo, quod in dubio practico teneamur eligere, quod tutius eſt. Reſpondent alii cum Alterio, conſtitiſſe per famam de illius excommunicatione; unde quia dubium in eo Sacerdote oriebatur ex ignorantia craſſa, & culpabili, merito fuit punitus.

Ad tertiam dicimus, non ſolum in dubio practico, ſed in eo etiam dubio ſpeculativo, in quo ita expreſſum eſt in jure, tutiorem partem eſſe eligendam.

Ad ultimam, oſtendimus, quomodo depoſito practice dubio ſpeculativo per dictamen conſcientiæ reflexum certum, & indubitatum ſine ullo peccato formali exponi poſſit quilibet periculo peccati materialis; Et quomodo in dubio ſuperveniente poſſeſſio libertatis certa prævaleat, nec deturbetur per dubium ſpeculativum de licita operatione.

Neque dicas, quod dubitans ſpeculative debeat etiam dubitare practice, an licite operetur. Nam ex dubio ſpeculativo non oritur practicum, ut ſupra diximus, niſi in illis duobus caſibus, videlicet quando nulla eſt adhibita diligentia ad expellendum dubium ſpeculativum, & quando nulla ſubeſt cauſa non dubitandi practice; juſta autem cauſa in caſu noſtro eſt poſſeſſio libertatis.

Ad

Ad confirmationem, ex duobus malis minus eligendum; aliter argueretur affectus ad malum; & ideo in dubio practico, an aliquid ſit illicitum, ab eo abſtinendum; non tamen in dubio ſpeculativo practice depoſito, in quo nullum periculum ſubeſt peccati formalis.

ARTICULUS II.

Traduntur regulæ ad dignoſcendum pro qua parte ſtet in dubiis poſſeſſio.

I. Regulæ, quæ traduntur, non facile in ſingulis caſibus rite applicantur.

II. Prima regula, eaque facillima eſt inſpicere, num tempore præcedat libertas, an obligatio? Et quæ præcedit, illa dicitur poſſidere, eique faaendum, ut liquet exemplificando in multis caſibus.

III. In plurimis tamen aliis caſibus variant Doctores, utra præcedat?

IV. Altera regula eſt, poſſeſſionem pro ea parte ſtare, pro qua ſtat juris, ſeu fori externi præſumptio.

V. Juris autem præſumptio eſt quædam conjectura probabilis, quæ deſumitur ex communiter contingentibus. Quod ſi præſumptio ipſa ſit probabilis, habetur pro nulla, eo quod ferret probabilitatem probabilitatis, atque adeo tenuem probabilitatem.

VI. Plura in hanc rem animadvertuntur.

I. DEſudant Doctores in aſſignanda generali regula ad dignoſcendum pro libertate ne, an pro obligatione ſtet poſſeſſio, cui proinde in dubiis faveatur; in multis enim caſibus regulæ non facile aptari poſſunt, unde oritur varietas opinionum.

II. Prima regula, eaque facillima eſt ex Arriag. 1. 2. diſp. 25. n. 58.. Si prius tempore ſit libertas, quam obligatio, illa poſſidet, illique in dubio favendum: Secus vero, ſi tempore præcedat obligatio; V. gr. quia die Jovis prius tempore eſt libertas comedendi carnes, quàm obligatio abſtinendi die Veneris, in dubio, an ſit elapſa media nox, poſſidet libertas, & poteris carnes comedere: Contra vero, quia die Saturni prius tempore eſt obligatio abſtinendi a carnibus, quàm libertas comedendi die Dominico, ideo in dubio, an ſit elapſa media nox, poſſidet obligatio, nec poteris licite carnes comedere.

Hinc ſequitur primo, quod, quando debitum eſt dubium, non teneris ſolvere, quia præcedit libertas: quando vero debitum eſt certum, & ſolutio dubia, teneris ſolvere, quia præcedit obligatio. Sequitur ſecundo, quod ſi dubites, an compleveris annum vigeſimum primum, non teneris ad jejunium; teneris vero, ſi dubites, an attigeris ſexageſimum. Tertio ſi dubites, an juriſdictio expiraverit, poteris abſolvere; ſecus vero ſi dubites, an habueris juriſdictionem. Quarto ſi dubites, an habueris facultatem abſolvendi ab aliquo reſervato, non poteris abſolvere, quia præcedit obligatio; contra vero, ſi data tibi facultate audiendi confeſſiones, dubites, an aliquod peccatum ſit reſervatum, poteris ab illo abſolvere, quia præcedit libertas. Quinto ſi dubites, an beneficium ſit pingue, probabiliter ex Caramuele non teneris ad horas, quia præcedit libertas; ſi vero dubites, an evaſerit tenue, certe ad horas teneris, quia præcedit obligatio.

III. Hæc tamen regula, utut veriſſima, non facile tamen univerſim eſt applicabilis. Hinc variæ ſunt Doctorum opiniones in multis caſibus. Et primo, ſi dubites, an diſpenſatio obtenta in impedimento matrimonii ſit valida, putat Molin., quod non poſſis matrimonium contrahere; quia videtur

tur præcedere obligatio: Alii tamen apud Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 45. cenſent, quod poſſis; quia in dubio ſemper judicandum eſt pro valore actus, ex leg. *Quoties ff. de rebus dubiis*, unde videtur præcedere libertas; quandoquidem prius eſt certitudo diſpenſationis, deinde dubium de ejus validitate.

Secundo, ſi Miles dubitet de juſtitia Belli, Suar., Dian., & alii apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. putant, quod poſſit pugnare, quia Princeps eſt in poſſeſſione præcipiendi, & Miles in poſſeſſione libere ſerviendi in Militia, etiamſi non ſit vaſſallus; unde videtur præcedere libertas; Vaſquez tamen, & Lug. negant, quia videtur ſtare in poſſeſſione lex non pugnandi contra Juſtitiam, & non exponendi ſe periculo occidendi alios injuſte.

Tertio, ſi dubitetur, an cenſura lata fuerit valida? an a legitimo ſuperiore &c.? Quarto ſi dubitetur, an votum ſit emiſſum ante ſeptennium? Quinto ſi dubites, an vota Filii ſint emiſſa ante ætatem requiſitam (ſcilicet perſonalia ante pubertatem, & realia ante annum vigeſimum quintum) unde dubitas, an poſſint a Patre irritari? Sexto, ſi dubites, an comeſtio facta fuerit ante mediam noctem, atque adeo an poſſis mane communicare? Septimo in dubio, an legitime interrogeris a Judice, atque adeo an tenearis ſine æquivocatione reſpondere? Octavo, in dubio an Gabella ſit juſta, & conſequenter an tenearis illam ſolvere? Nono, ſi dubites, an conſilium datum homicidæ influxerit in occiſionem Clerici, atque adeo an tenearis ad reſtitutionem, & an excommunicationem incurreris? Decimo, in dubio, an profeſſio Religioſa fuerit valida? Undecimo, ſi ædificium corruat ſub Artifice, ægrotus pereat ſub Medico, cauſa perdatur ſub Advocato, Depoſitum, Locatum, Commodatum apud te pereat, & dubitetur, an ex gravi culpa Artificis, Medici &c. ea acciderint? In his, & ſimilibus innumeris caſibus videndis apud Tambur. loc. cit. multi Doctores primæ notæ putant eſſe in poſſeſſione, ac præcedere libertatem, & conſequenter illi favendum: Alii vero præcedere, & eſſe in poſſeſſione obligationem, & pro illa ſtandum. Quare, ut facilius iſta enodentur, alia regula a Doctoribus aſſignatur, unde appareat, pro qua parte ſtet poſſeſſio.

IV. Secunda itaque regula ex Sanch. cap. 10. Bonac., Pal., Filliuc., eſt, poſſeſſionem in dubio pro illa eſſe parte, pro qua ſtat juris, ſeu fori externi præſumptio. Quare ſi præſumptio fori externi faveat libertati, nulla datur obligatio; ſecus vero ſi faveat obligationi. Ratio eſt, quia jura non præſumunt abſque cauſa, ſed ex probabili conjectura, atque adeo, ubi certa eſt juris præſumptio pro aliqua parte, illa pars reputari debet vera, donec probetur oppoſitum ab altera parte, cui incumbit onus probandi, ut oſtendit Menoch. lib. 1. de præſumpt. quæſt. 4., & Molin. diſp. 196. Hinc infert Joa: Lugo, quod ſi adjecta matrimonio conditione impoſſibili dubitetur de conſenſu adjicientis illam, ſtandum ſit in utroque foro præſumptioni fori externi, quod favore Matrimonii conditionem illam habet pro non adjecta, ut oſtendit Sanch. lib. 5. diſp. 3. Similiter, quoties eſt dubia Teſtatoris voluntas, ſtandum juris præſumptioni; Quare cum jus præſumat, legatum v. gr. non compenſari cum alio debito Teſtatoris erga Legatarium, poterit is tuta conſcientia legatum ſibi relictum accipere, & præterea creditum ſuum recuperare.

Notandum tamen, quod quamvis hæc regula ſit certiſſima, difficile tamen

men eſt aſſignare ulterius generalem regulam ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet juris præſumptio. Nam ſi dicas, pro ea parte ſtare juris præſumptionem, atque adeo poſſeſſionem, quæ alteri transfert onus probandi oppoſitum; verum quidem dicitur; ſed rurſus aſſignanda eſſet regula ad dignoſcendum, utra pars poſſit alteri transferre onus probandi oppoſitum, quæ quia vix poteſt aſſignari, ideo in ſingulis materiis examinare oportet, pro qua parte ſtet præſumptio, ac poſſeſſio, pro libertate ne, an pro obligatione? quod ſequentibus quæſtionibus præſtabimus.

V. Dico interim Juris, ſeu fori externi præſumptionem eſſe veriſimilitudinem quandam ſufficientem ad rem aliquam credendam; ſeu eſſe conjecturam probabilem, quæ præſeferat veritatem, donec oppoſitum probet Advocatus, in quem ejus probationis onus transfertur. Et univerſim hæc probabilis conjectura deſumi ſolet ex communiter contingentibus. Quando autem hujuſmodi præſumptio pro hac, vel illa parte eſt dubia (ut non raro contingit) tunc judicandum eſt, ac ſi nulla præſumptio ſubeſſet: Sicut, quando dubium eſt de legitima poſſeſſione, non cenſetur dari poſſeſſio; quia tunc utriuſque partis par eſt cauſa, ut notat Salas 1. 2. tract. 8. diſp. 1. ſect. 23., & Palaus tract. 1. diſp. 3. punct. 6.

VI. Sequitur ex dictis primo, poſſeſſionem non ſemper in dubio favere poſſidenti, niſi certum ſit, poſſeſſionem eſſe legitimam; & jus commune, aut aliam juris præſumptionem non eſſe contra poſſidentem, ut notat Maſcardus: Præſumitur tamen eſſe legitima, donec probetur oppoſitum.

Sequitur ſecundo, quod ſi pro utraque parte, videlicet pro libertate, & pro obligatione ſint præſumptiones æquales, itaut nequeat formari judicium certum, pro qua parte ſtet poſſeſſio, tunc adjudicandum erit, ac ſi pro neutra parte haberetur præſumptio, ſed eſſet merum dubium, ut notat Palaus tract. 1. diſp. 3. p. 6. Ratio eſt, quia pro utraque parte par eſt cauſa; ſicuti in æquali dubio de poſſeſſione aſſerit Salas loc. cit.; Si vero efficaciores, & validiores præſumptiones pro una parte ſint, quam pro altera, pro illa judicandum, quia validior vincit minus validam; ſicut præſumptio vehemens vincit gravem, & violenta vincit vehementem, ut docent communiter Juriſtæ apud Menochium lib. 1. quæſt. 30. & Portellus p. 1. caſu 37. Hæc tamen validior præſumptio debet parere pro foro interno moralem certitudinem, ut poſſit alter ſpoliari re, quam poſſidet, cum non ſit ad id ſatis mera probabilitas.

Sequitur ultimo, in dubio facti poſſeſſionem ſtare pro parte negante factum. Ratio eſt, quia nunquam factum præſumitur; imo præſumitur non fuiſſe, ut communiter docent Juriſperiti ex leg. *prima Cod. de probationibus*; ubi ſtatuitur, quod qui factum affirmat, ſubeat onus probandi illud; nam, cum facta ſint ſuapte natura incerta, eorum probatio dicitur dubia, adeoque probanda. Ubi notandum, ſpectare ad dubium facti non ſolum ipſam ſubſtantiam operationis, ſed etiam quæ ad operationis modum, aut conditionem ſpectant. Quare non ſolum eſt dubium facti, ſi dubitetur v. gr. an ſit ſecuta mors, an ſit emiſſum votum &c. ſed etiam ſi dubitetur, an veneno, vel gladio quis ſit occiſus, an compleverit ſeptennium, aut habuerit uſum rationis Titius, dum votum emiſit &c.

Regula tamen prædicta, quod ſcilicet factum non præſumitur, patitur ſuas limitationes. Nam primo quando factum de jure erat faciendum, illud præſumitur, v. g. ſi conſtet, vo-

tum eſſe emiſſum, aut matrimonium celebratum, & dubitetur, an cum ſufficienti deliberatione, tunc licèt deliberatio ſit quid facti, præſumitur tamen interveniſſe. Secundo, quæ communiter fieri ſolent, præſumuntur facta, dum non probatur oppoſitum: v. g. ſi conſtet, factum eſſe Teſtamentum, & dubitetur, an fuerit de eo rogatus Notarius, præſumitur rogatus, quia hoc conſuevit fieri. Tertio, ſi concurrant cauſæ præſumendi factum principale, v. g. teſtamentum, tunc etiam factum minus principale præſumi debet; acceſſorium enim ſequitur principale, ut oſtendit Maſcard. concl. 732. ex multis canonibus. Et hæc ſunt principia quædam univerſalia, quæ ad hanc materiam de conſcientia dubia ſpectant. Ut autem facile ex his principiis concluſiones, & caſus particulares deduci poſſint, operæ pretium eſt per præcipuas materias diſcurrere, circa quas conſcientia dubia verſari poteſt. Sit ergo

QUÆSTIO IV.

De Conſcientia dubia, in materia legis, aut præcepti.

EX triplici capite hujuſmodi conſcientia dubia poteſt oriri. Primo ex parte præcepti, dubitando, an ſit impoſitum? an uſu receptum? an abrogatum conſuetudine, aut diſpenſatione? Secundo ex parte rei præceptæ, dubitando, an ſit licita? an excedat poteſtatem præcipientis, eo quod ſit præter regulam, aut contra Superioris Prælati præceptum? Tertio ex parte Prælati præcipientis, ſi dubitetur, an Superior ſit legitimus? vel an ſit hujus Subditi Superior? De ſingulis ſeorſim agendum, examinando pariter, quando habeat locum uſus Epichejæ?

ARTICULUS I.

Num teneamur obedire in dubio, an extet Lex?

I. Probabilius negandum contra Probabilioriſtas: Sicut etiam in dubio voti, juramenti, & ſimilium.

II. Hinc reſolvitur quid dicendum in dubio, an lex aliquem caſum comprehendat? An ea ſit promulgata? An acceptata, vel uſu recepta, aut derogata? Et ſi dubitetur, An detur excuſatio ſufficiens?

III. In dubio, an ſufficienter excuſeris, ſæpe habere poteſt locum epicheja, quatenus prævalet lex naturalis non exponendi ſe periculo gravis damni.

IV. Quod ſi de hoc gravi periculo pariter dubitetur, obligabit lex, quippe quæ eſt in poſſeſſione.

I. AFfirmant abſolute Vaſquez 1. 2. diſp. 64. cap. 3. Azor. 1. 1. tract. 2. cap. 19. quæſt. 10., Barboſ., & alii ob rationes Probabilioriſtarum adductas articulo primo ſuperioris quæſtionis. Sed communius, & probabilius Doctores negant, ullam obligationem conſurgere, quoties dubitatur, an lex ſive naturalis, ſive Divina poſitiva, ſive humana, vel præceptum,

ptum, aut conſuetudo legitime introducta extent; ſi, facta diligenti inquiſitione ad veritatem inveſtigandam, adhuc dubium perſeveret. Idemque docent contra Cordub., Sayr., Turrian., Lorcam, & alios apud Dian. p. 4. tr. 3. reſ. 10., in dubio voti, ac juramenti, nec non in dubio Juris de excommunicatione, & irregularitate. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio Poſſidentis in quavis materia, ſive juſtitiæ, ſive aliarum virtutum, ut oſtendimus in quæſtione antecedente; in his autem caſibus poſſeſſio eſt pro libertate, cum quilibet ſit ſuarum actionum dominus, & libere in illis procedere poſſit, quoties non conſtat, ſe eſſe ligatum.

Confirmatur, quia nemo obligatur lege, quæ non ſit ſufficienter propoſita, & promulgata, ut communiter conceditur; Quoties autem facta morali diligentia non conſtat, an detur aliqua lex, toties non eſt ſufficienter propoſita, & promulgata; ergo hujuſmodi lex non obligat. Adde ex Sanch., quod in tali dubio forum externum non judicat, dubitantem eſſe ligatum, neque illum condemnat.

Neque obſtat, quod tutior pars eligenda ſit, ne dubitans exponat ſe periculo peccandi. Quandoquidem in his caſibus nullum imminet periculum peccati formalis; ut ſupra oſtendimus.

II. Sequitur hinc plurium quæſtionum reſolutio. Et primo, quid dicendum, ſi conſtet de lege, & dubitetur de illius ſenſu, an ſcilicet talem caſum comprehendat? Secundo, num obliget Lex, ſi dubitetur, an ſit promulgata? Tertio, ſi dubitetur, an ſit acceptata, vel uſu recepta, vel derogata, aut diſpenſata? Quarto, ſi dubitetur, an detur excuſatio ſufficiens ab ejus obſervatione?

Ad primam enim reſpondetur, caſum illum non comprehendi, quia tunc perinde eſt, ac dubitare de lege, an impoſita ſit pro tali caſu, ut notat Sanch. lib. 11. diſp. 41. n. 33.; Prius tamen conſulendus eſt, ſi fieri commode poteſt, Legislator, aut Superior, ut legem exponat.

Ad ſecundam reſpondetur negative, ut probabiliter docent Palaus, & Dian. 1. p. tr. 10. reſ. 3. Ratio eſt, quia lex ſine promulgatione non obligat, ut habetur §. *Illis autem*, *Inſtit. de contrahenda emptione*: Ergo, cum dubitatur de promulgatione, non poſſidet lex in quantum potens obligare, atque adeo non obligat.

Ad tertiam reſpondetur affirmative cum Sanch., Filliuc., Laym. contra Nav., Azor., Palaum, Salas, Rebell. apud Dian. loc. cit. reſ. 1. & 2. quia vere poſſidet lex, quando dubitatur, an ſit acceptata, vel abrogata: Habet enim pro ſe juris præſumptionem, & alleganti non eſſe receptam incumbit onus probandi; & quouſque non probet, tenetur ad legis obſervantiam.

Dices, ſicut non obligat lex non promulgata, ita non obligat lex non acceptata: Ergo, ſicut non obligat lex in dubio, an ſit promulgata, ut conceſſimus, ita neque in dubio, an ſit acceptata.

Reſpondetur, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia promulgatio legis non præſumitur, cum non detur in legislatore obligatio promulgandi legem ſuam; poteſt enim nolle, quod obliget ſaltem per aliquod tempus: Contra vero acceptatio legis præſumitur, quia datur obligatio acceptandi legem juſtam: Damnata enim eſt ab Alex. VII. prop. 28., quæ habet: *Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a Principe promulgatam*: Hinc communius docent, legem ante promulgationem non obligare; ſecus vero ante acceptationem. Quamvis verum ſit, quod, ſi non acceptetur, etiamſi ſine cauſa, & cum cul-

culpa populi, non obliget, quia legiſlator humanus non præſumitur, quod velit obligare Populum lege, quæ ſupponitur ardua, dum non acceptatur. A fortiori lex obligat, ſi dubitetur, an ſit abrogata, vel diſpenſata: Aperte enim conſtat, in hoc caſu legem poſſidere.

Ad quartam: Cenſet Salas 1. 2. tr. 8. diſp. 1. ſect. 35. apud Dian. p. 4. tr. 3. reſol. 22., legem non obligare, ſi dubium ſit, an detur excuſatio ſufficiens ab ejus obſervatione, quando hæc eſt incommoda, & moleſta; tum quia in pœnalibus ſequi debemus benigniorem interpretationem; tum etiam quia non præſumitur, quod velit legislator humanus obligare cum tanto onere. Sed communiter docent, legem obligare; quia lex poſſidet: Sicut enim in dubio, an legem impleveris, teneris illam implere, quia lex poſſidet, & obligationi certæ non ſatisfit per ſolutionem dubiam; ita pariter in dubio, an ſufficienter excuſeris, teneris lege, quæ eſt in poſſeſſione.

Hinc fit, Beneficiarium dubitantem de beneficii tenuitate teneri ad horas, quia obligatio univerſalis eſt certa, excuſatio eſt dubia; Ita Vaſquez, Bardi diſp. 6. cap. 6. contra Salas, & Cordub.

III. Non negaverim tamen, quod ſi lex ſit nimis moleſta, in dubio, an ſufficienter excuſeris, poſſit aliquando habere locum epikeja, hoc eſt legis emendatio, ſeu benigna interpretatio; V. g., ſi dubitas, an jejunium, vel recitatio horarum ſint graviter nocitura tuæ valetudini, nec potes commode ad ſuperiorem recurrere pro diſpenſatione, ut debes, tunc benigne poteris mentem legiſlatoris interpretari, quod ſcilicet nolit te ad jejunium, aut recitationem Horarum obligare cum periculo gravis damni, juxta doctrinam Salas loc. cit. Ratio eſt, quia ſicut periculum v. g. ne incidas in latrones, excuſat, ne domo exeas ad audiendum Sacrum; & tale periculum, ſeu dubium eſt certa excuſatio; ita dubium, ne per jejunium incidas in grave damnum, excuſat te a jejunio, & tale dubium eſt certa pariter excuſatio. Unde in tali caſu, quo locum habet epikeja, dicendum, quod habeas ſufficientem excuſationem, ſi certum ſit periculum ſubeundi grave damnum; Ratio a priori eſt, quia in hoc dubio poſſeſſio non eſt pro lege eccleſiaſtica de jejunio, ſed pro lege naturæ, quæ dictat, Nemini licere exponere ſe periculo vitæ, aut gravis nocumenti corporalis.

IV. Quod ſi de hoc ipſo dubitetur, num ſcilicet periculum gravis damni ſit remotum, an proximum; unde dubites, an ſufficienter ex tali periculo excuſeris ab obligatione v. g. jejunii; Tunc, ſi non patet aditus ad ſuperiorem, non eſſe locum epikejæ, docent communius Doctores cum D. Th. 1. 2. qu. 96. art. 6., Suar., Vaſq., Sanch., Palao, Bonac. apud Bard. diſp. 4. c. 10. contra Henriq., & Sylv. Ratio eſt, quia in tali dubio poſſidet lex.

ARTICULUS II.

Enodantur nonnulla ad Epichejam ſpectantia.

I. Licitum probabiliter eſt uti Epicheja, etiam quando habetur probabile dumtaxat judicium, quod nolit ſuperior in tali caſu obligare.

II. Num lex debeat ceſſare contrarie, an ſufficiat, quod ſolum ceſſet negative, ut licitus ſit uſus epichejæ? Ubi, num finis legis adæquatus debeat pariter ceſſare contrarie, ut ceſſet lex obligare?

III. Lex naturalis ſolum capax eſt ſimplicis interpretationis, non vero epichejæ preſſe dictæ.

IV.

IV. Quænam conditiones requiruntur, ut locum habeat epicheja?

V. Divina lex capax eſt epicheja preſſe dicta, non quidem relate ad divinam mentem, ſed relate ad verba legis, caſum particularem non comprehendentis.

I. DUbitatur primo, Sitne licitus uſus epichejæ, ſi ſolum probabiliter judicetur, noluiſſe legislatorem in tali caſu obligare, an vero requiratur certitudo?

Vaſq. in 1. 2. diſp. 176. cap. 3. negat, uſum epichejæ licere, niſi certo conſtet, nolle ſuperiorem pro tali caſu obligare; Etenim cum lex poſſideat, ob ſolum judicium probabile non eſt deſerenda: Sicut non potes Titium ſpoliare re, quam poſſidet, ob ſolam probabilitatem, quod res illa ſit tua.

Equidem cenſeo cum Suar. lib. 6. de Leg. cap. 8. licitum eſſe uti epicheja, etiamſi probabiliter tantum voluntatem ſuperioris benignam interpretemur, dummodo ſuperior conveniri nequeat: At non eſſe licitum ea uti, ſi pateat aditus ad ſuperiorem. Ratio primæ partis eſt, quia univerſim in rebus moralibus judicium probabile ſufficiens eſt ad operationem cohoneſtandam: Aliter grave onus eſſet in actibus humanis ſemper requirere cognitionem evidentem; quæ raro admodum haberi poteſt. Ratio ſecundæ partis eſt, quia, ſi patet aditus ad ſuperiorem, diſſentaneum videtur rectæ rationi, verba legis rejicere ob ſolas conjecturas, quando voluntatem, & mentem ſuperioris exploratam habere poſſumus. Ita communiter cum Suar. loc. cit., Filliuc., & aliis: Quamvis probabiliter Palaus putet tom. 1. diſp. 5. punct. 3. §. 2., ſatis eſſe opinionem probabilem ſine recurſu ad ſuperiorem; Sicut quando probabile eſt dari ſufficientem excuſationem a jejunio e. g., & quando probabile eſt, nos non obligari voto, aut alia lege naturali, poſſumus juxta probabilem opinionem operari abſque recurſu ad ſuperiorem.

Ad rationem in contrarium adductam a Vaſquez reſpondetur, legem non poſſidere pro tali caſu, quo probabiliter judicatur, legislatorem noluiſſe obligare; Etenim, ſi probabile eſt, ſuperiorem nolle pro aliquo caſu obligare, probabile eſt etiam, quod pro tali caſu non obliget lex a ſuperiore lata; adeoque lex non poſſidet.

Inſtabis, ſi probabile ſit, quod res præcepta ſit illicita, vel excedat poteſtatem præcipientis, adhuc tenemur obedire, dummodo non conſtet, quod res illicita præcipiatur; Et ratio eſt, quia ſuperior eſt in poſſeſſione præcipiendi; ergo pariter ſi probabile ſit, quod nolit ſuperior obligare.

Reſpondeo antecedens eſſe inferius diſcutiendum; Sed, eo tranſmiſſo, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia in eo caſu poſſidet vis præceptiva ſuperioris, & habetur in eo voluntas præcipiendi; unde ſtandum pro validitate præcepti, donec conſtet, rem præceptam eſſe illicitam: At in caſu noſtro non poſſidet voluntas præcipiendi pro tali caſu, ſi probabile eſt, Legislatorem nolle talem caſum comprehendere, atque adeo lex non poſſidet.

II. Dubitatur ſecundo, An, ut ſit licitus uſus Epikejæ, Lex debeat ceſſare contrarie, an ſatis ſit, quod ceſſet tantum negative. Dicitur ceſſare contrarie, quando legem obſervando in caſu particulari peccatur contra aliam legem præſtantiorem; ut ſi quis reddat gladium furioſo, vel ſi quis ut audiat Miſſam, relinquat moribundum: Dicitur vero ceſſare tantum negative, ſi legem obſervando non peccatur; ut ſi quis valde defatigatus, ita ut jejunare non teneatur, adhuc velit jejunare. Hoc poſito: Si dicatur, quod lex debeat ceſſare contrarie, ut liceat uſus Epikejæ, ſequeretur, quod uſus Epi-

Epikejæ eſſet præceptus, non permiſſus; quod nemo dixerit: Si vero dicatur ſufficere, quod ceſſet negative, multa abſurda ſequerentur, quæ congerunt Auctores oſtendentes, quod ceſſante tantum negative fine legis in caſu particulari, non eatenus ceſſare debeat legis obligatio pro eodem caſu. Nam primo ſequeretur, præcepta Eccleſiaſtica ceſſante negative fine talium præceptorum non obligare; unde viri perfecti non tenerentur jejunare, quia in ipſis ceſſat finis hujus legis, qui eſt macerare carnem, & paſſiones deordinatas attemperare: Poſſent etiam viri eximiæ ſanctitatis Moniales alloqui, & Monaſteria ingredi, quia in iis ceſſat finis prohibitionis, ne ſcilicet Moniales a conſuetis exercitiis ſpiritualibus perturbentur; adjuvarentur enim potius in progreſſu ad virtutes: Sic poſſent legi libri prohibiti, quoties in aliquo caſu ceſſat finis, qui univerſim eſt, ne pervertantur legentes. Deinde poſſet etiam in lege naturali dari exemptio, ſi ejus finis ceſſaret; unde poſſet eſſe licita ſimplex fornicatio, ſi ceſſaret omnino periculum malæ educationis in prole.

Reſpondeo, nonnullos apud Suar. lib. 6. de leg. cap. 1. admittere, quod ceſſet obligatio legis in caſu particulari, quo ceſſat adæquatus finis illius ſolum negative; Sicut ceſſat obligatio correctionis fraternæ, ſi hic & nunc non ſperatur fructus: Conantur tamen oſtendere, hinc non ſequi abſurda adducta, quia in iis caſibus non ceſſat finis legis adæquatus; v. g. fornicatio non prohibetur præciſe, ne male educetur proles; aliter non eſſent prohibitæ delectationes moroſæ in re venerea, & alia peccata contra naturam: Quare prohibetur etiam fornicatio, ne animum a cœleſtibus avocemus; & permittitur conjugium, quia onera matrimonii revocant animum ad cœleſtia, a quibus delectationes carnales avocant: Sic lectio librorum prohibitorum interdicitur etiam in odium auctoris, & ne paſſim hujuſmodi libri occurrant in manibus eorum, qui facile decipi poſſunt; unde raro ceſſat finis adæquatus, atque adeo raro juxta hanc ſententiam hujuſmodi libri legi poſſunt, aut retineri. Communior tamen ſententia docet, tunc ceſſare legis obligationem, quando ejus adæquatus finis vel ceſſat negative in univerſali, vel contrarie in caſu particulari; Unde lex Tridentini v. g. præcipiens, quod matrimonio præmittantur denunciationes, ut, ſi adſint impedimenta, manifeſtentur, obligat etiam in caſu particulari, quo certum eſt, nulla adeſſe impedimenta, quia ejus finis adæquatus non ceſſat in univerſali: Sed quidquid ſit de hac quæſtione,

Ad dubium propoſitum dico, ad uſum epichejæ licitum non requiri, ut ceſſet lex contrarie, ſeu ut ejus obſervatio ſit peccatum (ut accidit quando quis ex epicheja omittit audire Sacrum, ne deſerat moribundum) aliter uſus epichejæ ſemper eſſet præceptus, non permiſſus: Quare ſufficit, ut ſit valde difficile, & arduum in caſu aliquo particulari legem ſervare; talis enim lex corrigenda eſt, utpote quæ non debet ad res nimis arduas obligare; dedecet enim prudentem legislatorem non ſolum iniqua præcipere, ſed etiam inhumana, ac ardua, quæ ad publicum bonum non ſpectant. Id tamen intelligendum, quando res præcepta non eſt lege naturali vetita, ac intrinſece mala, ut eſt ſimplex fornicatio, perjurium &c., nam. ad hæc vitanda ſemper, & in omni caſu obligamur, & cum quolibet incommodo.

III. Dubitatur ultimo, an poſſit aliquando admitti epichejæ uſus etiam in lege naturali.

Suar., Vaſq., Arriag., Amic. diſp. 4. de Leg. ſect. 4. negant, legem natu-

ralem capacem eſſe epichejæ; munus enim epichejæ eſt corrigere, & emendare in caſu particulari legem deficientem; Lex autem naturalis nunquam deficit, nec corrigi poteſt, unde non eſt capax epichejæ: Sicut nec datur diſpenſatio proprie dicta in lege naturali, eo quod lex naturalis ſit immutabilis. Oppoſitum tamen ſentiunt Corduba, Salas, Nav. Quemadmodum enim lex poſitiva eſt capax epichejæ, quia in caſu particulari poteſt deficere, puta lex de audiendo Sacro; cum enim ea non excipiat expreſſe caſum, quo aliquis ſine magna difficultate non poſſet adire Eccleſiam ad Sacrum audiendum, ideo in tali caſu lex iſta corrigitur ab epicheja; Ita pariter deficere poteſt, & per epichejam corrigi lex naturalis in caſu particulari: v. g. lex naturalis de reddendo depoſito, quia non excipit expreſſe caſum, quo reddendus ſit gladius domino furioſo, ideo per epichejam in eo caſu emendatur, nec datur obligatio reſtitutionis; Sicut etiam lex vetans homicidium non obligat, quando occiſio fit a miniſtris juſtitiæ, vel ad juſtam defenſionem; & lex naturalis de ſervando juramento, aut voto in multis pariter caſibus non obligat.

Dico equidem cum Bardi diſp. 4. cap. 3., legem naturalem eſſe quidem capacem ſimplicis interpretationis; non tamen epichejæ rigoroſe dictæ.

Primum oſtendunt exempla adducta; lex enim v. g. naturalis de non occidendo, quamvis videatur univerſalis, & omnes caſus comprehendere, explicanda tamen eſt juxta internum rationis dictamen, quod pariter eſt lex naturalis; atque adeo in aliquibus circumſtantiis non obligat. Secundum vero probatur, quia epicheja, ut conſtat ex D. Th. 1. 2. q. 46. art. 6. eſt correctio legis univerſalis deficientis in caſu particulari; lex autem naturalis univerſalis, v. g. de non occidendo, non deficit in caſu particulari, quo occiſio facienda eſt a miniſtris juſtitiæ; cum id ipſum lex naturalis dictet: Ergo non eſt capax epichejæ ſtricte dictæ: Contra vero lex poſitiva, v. g. de audiendo Sacro, capax eſt epichejæ, quia talis lex, utpote univerſalis, deficit in caſu particulari, quo relinquendus ſit moribundus; nec a lege poſitiva, ſed a lege naturali præcipitur omiſſio Sacri, ne moribundus deſeratur.

IV. Nota demum, quatuor conditiones requiri, ut liceat uſus epichejæ, ſeu benignæ interpretationis legis. Prima, quod caſus non excipiatur, eo quod ſit hic, & nunc illicitus: Unde qui omittit Sacrum, ne deſerat v. g. moribundum, non dicitur uti epicheja, hoc eſt benigna legis interpretatione; nam omittendum tunc eſt Sacrum ex neceſſitate legis naturalis, non ex benigna interpretatione legis poſitivæ. Secunda, ut non excludatur caſus ab ipſa lege: Sic non dicitur benigne interpretari legem naturalem miniſter juſtitiæ damnans reum ad mortem, quia lex ipſa naturalis de non occidendo excipit hunc caſum, & ideo non requiritur benigna interpretatio mentis legislatoris. Tertia, ut lex univerſalis comprehendat verbis ſuis, ſecundum ſui ſpeciem, caſum hunc particularem; aliter non eſſet opus hic & nunc interpretatione. Quarta, quod tales circumſtantiæ concurrant, ut caſus in particulari prudenter exiſtimetur non comprehenſus ſecundum mentem legislatoris; atque adeo ſi legislator adeſſet, utique illum excluderet: Sic enim epicheja rigorem legis prudenter mitigat, & in medio poſita, inter jus, & rigorem juris, inter virtutes recenſetur.

V. Ex dictis ſequitur, quid dicendum ad quæſtionem, an lex divina poſitiva capax ſit epichejæ. Negant enim

enim Vaſq. in 1. 2. diſp. 186. & Merolla, quia epicheja videtur habere locum in caſu particulari, quo deficit lex univerſalis, eo quod legislator non potuit omnes caſus particulares prævidere, lex autem divina non poteſt ſic deficere; ergo non videtur capax epichejæ. Dicendum tamen cum Mæratio de Leg. diſp. 6. ſect. 2., & Bard. loc. cit. eſſe capacem epichejæ ſtricte dictæ, v. g. lex divina de integritate materiali Confeſſionis, & lex de præmittenda Confeſſione mortalium Communioni, ex epicheja non obligant, quando imminet grave damnum. Ratio eſt, quia lex divina poſitiva univerſalis deficit in caſu particulari, non quia Deus talem caſum non prævidit, ut legislator humanus, ſed quia erat incongruum infinitos caſus particulares in ſua lege exprimere; Quare poteſt lex divina pati correctionem non relate ad Divinam mentem, ſed relate ad verba legis, quippe quæ ex Ariſt. 5. Ethic. 5. ferri debet de univerſali: Quod Vaſquez ipſe loc. cit. admittit dicens; Quamvis lex divina poſitiva, ſi ſolum literam attendas, in caſu ſingulari errare, & ita emendari poſſe videatur; comparata tamen cum mente auctoris non errat, quia talis caſus menti illius recte occurrit, etiamſi illum expreſſe excipere noluerit.

ARTICULUS III.

Teneamurne obedire in dubio, an res præcepta ſit licita?

I. Quod non teneamur, videtur ſolide a gravibus Auctoribus ſuaderi.

II. Sed communius docent, obediendum eſſe.

III. Nec videtur negandum, ſi præceptum facile impleri poteſt.

IV. Rationes in contrarium evacuantur.

V. Hinc multa ad praxim inferuntur.

VI. Triplex certitudo requiritur, ut ſubditus non teneatur obedire.

VII. Probabile videtur, quod in tali dubio ſubditus non teneatur obedire, ſi res præcepta ſit nimis moleſta, & ardua.

VIII. Ex quo plura etiam ad praxim deducuntur.

IX. Immo cum gravi alterius præjudicio non ſolum non teneris, ſed nec poteris obedire.

X. In multis caſibus poteſt ſuperior licite præcipere, quin ſubditus obtemperare teneatur.

XI. Id tamen per accidens contingit, puta ex opinione utrinque probabili &c.

I. PRima ſententia docet, non eſſe obediendum ſuperiori in tali dubio, cum Vaſq., Salas, Adrian. Ratio eſt, quia præceptum ſuperioris non poteſt facere licitum, quod alioqui eſt illicitum: Atqui & illicitum eſt, & intrinſece malum, facere, quod dubitas, an ſit licitum: Ergo non poteſt illud, accedente præcepto ſuperioris, reddi licitum, atque adeo obediendum non eſt. Neque enim poteſt conſcientia dubia deponi ob ſolum ſuperioris præceptum, quia ſubditus non videt ratione præcepti ſpecialem honeſtatem in re præcepta.

Confirmatur primo, quia Prælatus non eſt in poſſeſſione præcipiendi res illicitas: ergo cum dubitatur, an res præcepta ſit illicita, dubitatur pariter, an poſſit illam ſuperior præcipere; atque adeo ſubditus repugnans tali præcepto non ſpoliat ſuperiorem poſſeſſione præcipiendi rem illam, unde non eſt, cur teneatur, aut poſſit obedire.

Confirmatur ſecundo. Si quid a te petat Titius, & dubites, an debeas, non teneris dare; ergo ſi quid præcipiat ſuperior, & dubites, an ſit licitum,

citum, quia conſequenter dubitas etiam, an debeas obedire, ideo non teneris.

Confirmatur ultimo. Major eſt obligatio voti, quam Præcepti Superioris; In dubio autem, an res Deo promiſſa ſit licita, votum non obligat, nec juramentum: ergo nec præceptum. Et ratio a priori eſt, quia quando concurrunt duo præcepta incompoſſibilia, prævalet præſtantius: In caſu autem noſtro cum præcepto ſuperioris concurrit præceptum juris naturalis, ne exponamur periculo faciendi, quod eſt illicitum; ergo hoc prævalet; atque adeo obedire non tenemur, nec poſſumus.

II. Secunda ſententia communior cum Molin., Azor., Valent., Sanch. lib. 6. cap. 3. aſſerit, obediendum eſſe, quamvis ſubditus dubitet, an res præcepta ſit illicita, vel excedat poteſtatem præcipientis. Ratio eſt, quia Aug. in cap. *Quid culpatur* 23. q. 1. docet, Regi quamvis iniquo bellum indicenti ſubditum poſſe, atque adeo teneri obedire, dum non conſtet de injuſtitia belli. Hæc ſunt verba Aug. contra Fauſt. cap. 75. *Vir juſtus, ſi ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, recte poteſt illo jubente bellare, ſi quod ſibi jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt; vel utrum ſit, certum non eſt; ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.*

Probatur ſecundo, quia ſuperior, quatenus ſuperior, habet præcipiendi poſſeſſionem, & ſubditus obligationem obediendi: ergo in dubio melior eſt conditio ſuperioris, quem non poteſt ſubditus ſpoliare hac poſſeſſione, dum non conſtat, illicitum eſſe præceptum, aut excedens ejus poteſtatem. Neque obſtat ratio in contrarium adducta, quod ſcilicet ſuperior non ſit in poſſeſſione præcipiendi res illicitas: Ratione enim ſui muneris eſt in poſſeſſione præcipiendi quæcumque ſibi licita videntur, dum non conſtat de turpitudine, quamvis tibi videantur illicita: qua poſſeſſione non poteſt ſubditus illum ſpoliare; unde dum dubitat de honeſtate præcepti, non ex ſuo, ſed ex ſuperioris judicio honeſtatem præcepti, ejuſque obligationem menſurare debet.

Confirmatur, quia ille dicitur poſſidere, pro quo datur præſumptio juris, ita ut in alterum transferatur onus probandi ſuam exceptionem; ſed præceptum ſuperioris in dubio præſumitur juſtum, ut oſtendit ex prædicto cap. *Quid culpatur* Covar., & alii, ergo ſuperior habet jus, & poſſeſſionem præcipiendi quæcumque non conſtiterint illicita; unde in dubio præſumendum eſt eſſe licita, quin culpa ulla committatur in obediendo. Et ratio a priori eſt, quia cum dubio ſpeculativo nullum committitur peccatum, quoties ratio aliqua urget ad formandum judicium practicum contrarium; hæc autem ratio eſt poſſeſſio præcipiendi, quæ reperitur in ſuperiore, & præponderat poſſeſſioni libertatis ſubditi, ut oſtendimus.

III. Dico equidem primo cum hac ſecunda ſententia; Quoties præceptum facile impleri poteſt, obediendum eſt, etiam in dubio de ejus honeſtate.

Probatur, quia nulla eſt ratio excuſans a ſubjectione, & obedientia debita ſuperiori; dubium enim de honeſtate præcepti non excuſat, quouſque non probetur turpitudo, quia ſubdito incumbit onus probandi turpitudinem præcepti, ut diximus; nec ſuperior tenetur probare, præceptum eſſe licitum, & honeſtum; cum hoc ſemper in jure præſumatur: Quare, ut notat Palaus tract. 1. diſp. 3. punct. 13.; Superiores non tenentur rationem reddere ſubditis eorum, quæ præcipiunt, nec ſubditi poſſunt judicium

cium certum ſuperioris ſuo dubio anteponere.

Confirmatur, quia conjux dubitans de nullitate matrimonii tenetur alteri petenti reddere debitum præciſe per hoc, quod ille ſit in poſſeſſione petendi: Ergo etiam ſubditus dubitans, an res præcepta ſit illicita, tenetur obedire, ne ſpoliet ſuperiorem poſſeſſione præcipiendi, antequam certus omnino ſit de malitia rei præceptæ.

IV. Ad primam rationem in contrarium reſpondeo, verum quidem eſſe, quod præceptum ſuperioris non poſſit per ſe reddere licitum, quod alias erat illicitum; adeoque nequeat facere, ut licite obedias, ſi practice dubites, an ſit licita obedientia: poteſt tamen præceptum ſuperioris per accidens reddere licitum, quod alias erat illicitum, quatenus ſtante præcepto habetur ratio efficax, & conſequenter obligatio deponendi conſcientiam illam ſpeculative dubiam, & exiſtimandi licitum eſſe practice, quod ſpeculative videbatur illicitum, ut recte docet Sanch. loc. cit., Salas, Mol. diſput. 113.

Ad primam confirmationem: Ex eo quod ſuperior ſit in poſſeſſione præcipiendi res licitas, fit, quod præſumatur licitum quodcumque a ſubdito non oſtenditur illicitum: non eſt autem illicitum id, de quo ſpeculative tantum dubitatur, an ſit illicitum, ſi adſit ratio efficax deponendi practice dubium ſpeculativum, qualis eſt auctoritas ſuperioris præcipientis.

Ad ſecundam, conceſſo antecedente, negatur conſequentia; nam Titius non eſt in poſſeſſione petendi res tuas, tanquam ſibi debitas: Contra vero ſuperior eſt in poſſeſſione petendi a te obedientiam, tanquam debitam præcepto ſuo, ut diximus de conjuge.

Ad tertiam diſpar eſt ratio de voto, ac de præcepto; nam cum ſuperioris ſit gubernare ſubditos in rebus dubiis, ejus præceptum ſubditos reddit ſecuros; quod non præſtat votum, aut juramentum. Ratio demum a priori in argumento adducta tunc probaret, ut notat Sanchez loc. cit., quando pugnaret præceptum juris naturalis cum præcepto ſuperioris: in caſu autem noſtro non pugnat; quia præceptum naturale ſolum vetat, ne exponamur periculo tranſgreſſionis formalis, non vero materialis; quando autem deponitur practice propter authoritatem ſuperioris dubium ſpeculativum, non habetur periculum niſi peccati tantum materialis: ergo præceptum naturale non pugnat cum præcepto ſuperioris; Præſertim quia hic eſt veluti interpres voluntatis divinæ in dubiis; cum ſit Dei vicarius; ut bene inquit Sotus mem. 3. quæſt. 2. de tegendo ſecreto.

V. Sequitur hinc primo, ægrotos v. g. teneri parere ſuperiori præcipienti, ne jejunent, ne recitent horas &c., etiamſi dubitent, an ratione ægritudinis excuſentur; quia præceptum ſuperioris in eo caſu legitime interpretatur, ægrotum legis obligatione non teneri: Contra vero ceſſante præcepto non licet ſubditis ſpeculative dubitantibus de rei honeſtate illam exequi per hoc præciſe, quod noverint ſuperiorem cenſere rem illam eſſe licitam, niſi forte ea eſſet ſcientia ſuperioris, ut ea ducti ſubditi prudenter judicarent eſſe probabilem honeſtatem talis objecti. Ratio eſt, quia ſecluſo præcepto, aut doctrina ſuperioris reddente probabilem ſuam opinionem, non habetur ſufficiens cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum, ex eo præciſe quod ſuperior ita ſentiat: Quare, ut notat Sanchez, ſi ſuperior uni ſubdito præcipiat, quod abſtineat a jejunio, propter ægritudinem, de qua dubitatur, an ſufficienter excuſet, non licet alteri ſubdito eadem ægritudine

labo-

laboranti non jejunare: Sicuti non poteſt confeſſiones audire, qui dubitat de ſua ſufficientia; poteſt tamen, ſi accedat præceptum ſuperioris: Et Miles dubitans de injuſtitia belli poteſt pugnare, ſi ſit ſubditus, & ei præcipiatur; Secus vero, ſi non ſit ſubditus, nec habeat probabilem opinionem de belli juſtitia, ut communiter docent contra Salas, Vaſq., Nav. apud Meroll. n. 327.

Sequitur ſecundo, ut Subditus teneatur parere, non eſſe opus, quod illi conſtet, rem præceptam eſſe licitam, ſed ſatis eſſe, quod non conſtet evidenter oppoſitum. Ita expreſſe docet D. Auguſtinus in verbis laudatis contra Fauſtum, & Valentia diſp. 7. qu. 2.; qui bene ſubdit, evidens in præſenti fore, non quod ſoli ſubdito forſan ex paſſione tale videtur, ſed quod piorum, ac peritorum judicio evidens judicabitur.

VI. Sequitur ultimo ex Sanch. loc. cit., quod, ut ſubditus non teneatur obedire, triplex certitudo requiratur. Prima, quod res præcepta aut ſit illicita, aut excedat poteſtatem ſuperioris. Secunda, quod ſuperior non poſſit in ea re diſpenſare. Tertia, quod ſi poſſit diſpenſare, non habeat ſufficientem cauſam diſpenſandi.

VII. Dico ſecundo, quoties præceptum eſt de re nimis moleſta, ac difficili, v. g. de longa peregrinatione, abſtinentia, &c., in dubio de honeſtate præcepti probabilius eſt, ſubditum non teneri obedire, donec re maturius perpenſa conſtet, eam eſſe licitam. Ita Sanch. lib. 6. cap. 3. Arriag. 1. 2. diſp. 26. Sal., Sayr., Jo. Lug. quæſt. 13.; & hanc opinionem tutam eſſe in praxi fatetur Palaus tr. 1. diſp. 3. puncto 13., quamvis oppoſitam putet eſſe probabilem propter rationem in ſuperiori concluſione adductam; cum moleſtia, & onus non efficiant, quominus ſuperior ſit in poſſeſſione.

Probatur, quia tanta rei præceptæ difficultas ſimul cum dubio de poteſtate imperandi videtur præponderare poſſeſſioni ſuperioris, & favere potius libertati ſubditi, qui non debet onus grave certo ſubire, dum dubitat, an ſibi poſſit imponi. Unde ſolvitur argumentum pro contraria ſententia.

VIII. Hinc ſequitur, probabilius non teneri obedire ſubditum in dubio, an res præcepta ſit licita, vel excedat poteſtatem præcipientis, quando ex obedientia timetur grave damnum] vel proprium, vel alienum honoris, vitæ, aut fortunarum; v. g. ſi ſuperior interroget de tuo delicto, vel alterius, & dubites, an juridice interroget. Ita Leſſius cap. 31. n. 10. Ratio eſt eadem; Et confirmatur, quia Eccleſiæ præcepta certa ſæpe non obligant cum gravi incommodo; ergo a fortiori præcepta dubia.

Præterea obedientia debita ſuperiori non tollit jus, & poſſeſſionem tuam in bonis fortunæ, honoris, & vitæ: ergo in rebus magni momenti non ſuffragatur ſuperiori iſta poſſeſſio propter obedientiam, de qua dubitas, an debeatur; nam poſſeſſio ſubditi in rebus arduis certa prævalere debet juri, ſeu poſſeſſioni ſuperioris dubiæ.

IX. Unde fit, quod ſi præceptum vergat in grave damnum alterius, non ſolum non tenearis, ſed nec poſſis obedire: Secus vero, ſi in damnum tuum cedat; tunc enim, quia potes cedere juri proprio, poteris obedire, licet non tenearis; cum autem non ſis dominus juris alieni, non poteris in grave damnum alterius obedire; non enim eſt æquum ad conſervandum jus dubium ſuperioris, lædere jus certum alterius. Et ratio ulterior eſt, quia quilibet habet jus juſtitiæ, ne lædatur in bonis ſuis, abſque titulo manifeſto; quando autem dubitatur, an ſuperior ha-

habeat jus præcipiendi, non habetur hic titulus manifeſtus: ergo ſine injuſtitia non poteris obedire.

X. Objicies ex Joanne Sanchez. Superior dubitans, an res præcepta excedat poteſtatem ſuam, poteſt juſte illam præcipere, etiamſi vergat in damnum tuum, aut alterius; ergo ſubditus tenetur pariter obedire. Conſequentia ſequitur, quia jus præcipiendi, & debitum obediendi ſunt correlativa. Antecedens probatur, quia ſuperior, quando eſt in poſſeſſione præcipiendi, non debet ea ſpoliari propter dubium ſuperveniens: Sicut conjux, qui bona fide matrimonium contraxit, & deinde dubitat de ejus validitate, ſi poſt diligentem inquiſitionem adhuc dubium perſeveret, poteſt petere debitum, & alter tenetur reddere, ut fert communis opinio.

Reſpondet primo Palaus, tranſmiſſo antecedente, negari conſequentiam; quia poſſeſſio ſubditi in bonis fortunæ, honoris, & vitæ prævalet poſſeſſioni ſuperioris circa materiam dubiam. Nec eſt mirum, quod licet jus præcipiendi, & debitum obediendi ſint correlativa, poſſit tamen aliquando ſuperior præcipere, quin teneatur ſubditus obedire. Nam ex Navar., Rodr., Filliuc. tr. 40. n. 336. juſte judex interrogat reum ex ſemiplena probatione propter commune bonum, ne delicta remaneant impunita; nihilominus poteſt etiam juſte reus negare veritatem in cauſa non ſolum capitis, ſed etiam ſanguinis, & ubi pœna triremium, exilii, vel confiſcationis bonorum imponenda ſit, adhibendo videlicet æquivocationes. Præterea poteſt judex reo capitis damnato præcipere, ne fugiat a carcere; reus tamen parere non tenetur. Præcipere etiam poteſt reo, ut compareat, quin ille teneatur comparere: Præcipere demum poteſt, ut reus fame pereat; reus autem oblatum cibum non ſolum comedere poteſt, ſed etiam tenetur; ut docent multi apud Joann. Sanch. diſp. 10. n. 9.

XI. Reſpondeo tamen ſecundo cum Joan. Lug. qu. 15. nego antecedens; nam præceptum, & obedientia ſunt correlativa; Unde, ubi obedientia non eſt debita, per ſe loquendo, non datur jus præcipiendi: Sicut, per ſe loquendo, non datur jus exigendi, quod non debetur; aliter daretur bellum utrinque juſtum: Eſto id poſſit contingere per accidens, ſi ſcilicet ex errore, aut probabili opinione putet v. g. Princeps poſſe juſte gabellam imponere, quam probabiliter etiam, vel ex errore ſubditus putet, ſe non debere, utpote injuſtam. Quare in caſibus adductis, ubi reus non tenetur obedire, nec judex, per ſe loquendo, poterit præcipere, & conſequenter neque poterit ſuperior imperare, quæ vergunt in grave damnum ſubditi, aut alterius, quando ſubditus dubitat, an hujuſmodi præceptum excedat poteſtatem ſuperioris; cum ſubditus propter rationes adductas obedire non teneatur: Contra juſtitiam enim eſt, quod ſuperior velit prævalere jus ſuum dubium præcipiendi juri alieno, & poſſeſſioni certæ, quam quilibet habet bonorum ſuorum: Tunc enim in dubiis judicandum potius pro ſuperiore, quam pro ſubdito, quando ſunt cætera paria, videlicet quando dubitatur, an ſit attendenda ad talem uſum poteſtas ſuperioris, & contrahenda libertas ſubditi, an vero extendenda libertas ſubditi, & contrahenda poteſtas ſuperioris, juxta dicta in prima Concluſione: At in caſu noſtro non ſunt cætera paria, quia ex obedientia provenit grave damnum ſubdito, vel alteri; ex omiſſione vero obedientiæ nullum, aut pene nullum damnum obvenit ſuperiori. Unde, per ſe loquendo, præcipere non poteſt ſuperior, quando ſubditus non tene-

tenetur parere, & ſolum per accidens id contingere poteſt ex errore, aut ex opinione utrinque probabili; quod contingit in caſibus adductis, in quibus ob opinionem utrinque probabilem poteſt judex præcipere, aut Rex aliquando gabellam imponere, &c. quin teneatur reus obedire, aut ſubditus gabellam ſolvere &c.

Ad probationem antecedentis, ideo verum eſt, quod conjux in eo caſu poſſit petere, & alter teneatur reddere debitum, quia in dubiis ſtandum pro valore actus; poſita autem validitate matrimonii, non eſt dubium, quod ſicut conjux bona fide poſſidens matrimonium poſſit petere, ita alter teneatur reddere, quamvis dubitet de valore matrimonii: At in caſu noſtro, quamvis verum ſit, quod alter ſit ſuperior, alter ſubditus, non proinde ſequitur, quod in caſu determinato, in quo dubitatur, an præceptum excedat poteſtatem ſuperioris, habeat ille jus præcipiendi; quando ſcilicet ex obedientia grave damnum ſequitur alicui, propter rationes adductas.

ARTICULUS IV.

An etiam Religioſus obedire teneatur in dubio, an res præcepta poteſtatem Præcipientis excedat?

I. Religioſus, utpote ſubditus voluntarius, videtur in hoc dubio non teneri ad obediendum, licet alii teneantur.

II. Plurima favent huic libertati Religioſi.

III. Sed communior ſententia fert, Religioſum etiam in tali dubio ad obtemperandum teneri: Eſto forte non teneatur, qui ſolum emiſit votum ſimplex obedientiæ extra ſtatum Religioſum.

IV. Objecta diluuntur.

V. Num Moniales in tali dubio obedire teneantur Abbatiſſæ?

VI. Superiore præcipiente in Virtute Sanctæ Obedientiæ, in dubio negativo, num materia ſit gravis, & capax talis præcepti, tenetur ſubditus ſub mortali obedire; quicquid ſit, ſi dubium ſit poſitivum.

I. Palaus tr. 1. diſp. 3. punct. 11. putat probabile, quod Religioſus univerſim in tali dubio obedire non teneatur; eſto teneantur alii. Idem docet Suar. de Relig. tom. 3. lib. 10. cap. 3. Ratio eſt, quia Religioſus eſt ſolum ſubditus ratione votorum ſtatum Religioſum conſtituentium; unde nequit Prælatus aliud præcipere, niſi ea, ad quæ Religioſus voluit per votum ſe adſtringere: Ergo in dubio, an res præcepta excedat poteſtatem ſuperioris, non tenetur Religioſus obedire; nam juxta communem opinionem, Nemo tenetur ad id, de quo dubitat, an ſub voto emiſſo comprehendatur; ſicut nemo tenetur ad id, de quo dubitat, an votum emiſerit.

Neque dicas primo, Religioſum per Vota ſtatum Religionis conſtituentia tradere ſe gubernandum ſuperiori, ratione cujus traditionis Superior, ac Religio jus habent, & dominium in Religioſum; unde fit, ut in caſu dubio melior ſit conditio Superioris poſſidentis ſuam poteſtatem.

Nam contra eſt, quia hujuſmodi poſſeſſio ortum habet ab ipſa voluntate Religioſi; atque adeo ſolum extendi debet ad ea, ad quæ Religioſus voluit ſe obligare; non poteſt autem præſumi, quod voluntas Religioſi ſe extenderit ad caſum dubium; ergo in caſu dubio non tenetur obedire.

Neque dicas ſecundo, juriſdictionem Superioris in Religioſum non tradi per vota ipſius Religioſi, ſed immediate a Pontifice poſitis votis, in quibus ea radicatur; ergo in caſu dubio

bio non debet ſuperior ſua poteſtate ſpoliari.

Nam contra eſt, quia Prælati Regulares hanc juriſdictionem non habent a Pontifice, niſi relate ad id, ad quod voluit Religioſus per vota ſe obligare; adeoque juriſdictionem non habent relate ad res dubias, relate ad quas non eſt veriſimile, quod Religioſus voluerit ſe obligare.

II. Confirmatur, quia univerſim actus præſumitur ita geſtus, ut ſit quamminime oneroſus agenti, ut oſtendit Menoch. lib. 6. præſumpt. 9. ergo votum obedientiæ ſolemne præſumi non debet, quod extendatur ad caſus dubios, adeoque neque juriſdictio a Pontifice collata Prælatis regularibus ad eos caſus extenditur; cum Pontifex ad ea ſolum juriſdictionem contulerit, ad quæ voluit vovens ſe extendere.

Confirmatur ſecundo, quia, ut advertit Suar. loc. cit., illud eſt diſcrimen inter legem, & votum, quod obligatio legis, cum oriatur ex voluntate legislatoris, ex hujus intentione metienda eſt: Contra vero, cum obligatio voti oriatur ex voluntate voventis, debet ſe extendere juxta voventis intentionem. Quare ſicut præſumitur, quod voluntas ſuperioris ſe extendat quantum poteſt, videlicet ad obligandum etiam in caſu, quo dubitat ſubditus; ita præſumitur, quod voluntas voventis ſit reſtricta quantum poteſt, nec voluerit ſe obligare ad caſus dubios: Ergo cum præceptum Prælati regularis, & juriſdictio promanet, ac radicetur in votis Religioſorum, idcirco non poteſt ſe extendere ad obligandum in caſu dubio, relate ad quem noluit ſe Religioſus obligare. Hinc idem Suar. docet, non eſſe improbabile, quod Abbatiſſa non poſſit vi voti obedientiæ a Monialibus emiſſi illas obligare ad aliquid faciendum in caſu dubio.

III. Communis tamen ſententia apud Sanchez lib. 6. cap. 3. docet, etiam Religioſum teneri obedire in dubio, an res præcepta præcipientis poteſtatem excedat: Etenim rationes a Doctoribus adductæ articulo antecedente probant univerſim tam pro Religioſis, quam pro aliis; imo magis pro Religioſis, qui cum perfectius teneantur obedire, non debent præceptum ſuperioris examinare. Quamvis autem prærequiratur Religioſi voluntas, & votum ad eum ſtatum ſuſcipiendum, eo tamen ſuſcepto, Prælatus habet jus præcipiendi non ſolum ratione voti, ſed etiam ratione traditionis, & juriſdictionis a Pontifice collatæ, cujus poſſeſſio prævalere debet in dubio negativo; Aliter obedientia Religioſa eſſet imperfectiſſima, ſi cuilibet liceret eximere ſe ab illa, quoties non conſtat de juſtitia præcepti.

Argumenta adducta ad ſummum probant, illum, qui votum ſimplex obedientiæ extra Religionem emiſit, non teneri in dubio parere; quod probabile cenſet Suar. loc. cit., quia in tali caſu ſuperior nullum habet jus juriſdictionis, cujus poſſeſſio prævaleat: At per vota ſolemnia confertur a Pontifice Superiori verum jus juriſdictionis, ratione cujus poteſt obligare ſubditum, ut etiam in dubio pareat.

Confirmatur; quia quamvis obligatio conjugum oriatur ex ipſorum voluntate, tamen quia poſita voluntate contrahendi matrimonium ſtatim conſurgit ea obligatio, ideo, ſi deinde alter dubitet de validitate matrimonii, adhuc tenetur debitum reddere, ſi petatur ab altero bona fide poſſidente jus ſuum: ergo pariter, quamvis obligatio Religioſorum oriatur ex ipſorum voto, tamen quia poſitis votis ſtatim conſurgit juriſdictio in ſuperiore, ideo, ſi deinde hic, & nunc a ſubdito dubitetur aut de validitate Profeſſionis, aut de juſtitia præcepti, tenetur obedire, ne ſpoliet ſuperiorem jure obli-

gan-

gandi, quod poſſidet bona fide.

IV. Ad rationem itaque in contrarium negatur antecedens. Religioſus enim non eſt ſubditus ſolum ratione votorum, ſed etiam ratione traditionis, & jurisdictionis a Papa manantis. Hinc Prælatus poteſt ea omnia præcipere, quæ ad inſtitutum Religionis ſe extendunt; in dubio autem an aliquid intra Religionis inſtitutum contineatur, ſuperioris judicium, & poſſeſſio præferenda eſt, juxta dicta ex cap. *Quid culpatur* 23. quæſt. 1., jus enim naturale dictat, ſuperiorum regimen debere ſubditos dirigere in arduis, & obſcuris; Sicut jus divinum præſcripſit Deuteronomii 17., ut in arduis, & ambiguis judiciis ſtarent Sacerdotum decreto. Et de facto in debitis dubiis quilibet ſtare debet ſententiæ judicis habentis juriſdictionem: Ergo etiam in dubio, an debeat parere hic, & nunc, Religioſus ſtare debet judicio ſui ſuperioris juriſdictionem habentis.

Confirmationes adductæ pro ſententia contraria procedunt de voto ſimplici, non vero de votis conſtituentibus ſtatum religioſum cum poteſtate dominativa, & juriſdictionis in Prælatis ad imperandum ea, quæ tali ſtatui videantur conſentanea. Abbatiſſa autem ideo probabiliter non poteſt aliquid præcipere in caſu dubio, quia probabile eſt ex eodem Suar., & Sanch. lib. 6. cap. 1. eam non habere in Moniales poteſtatem juriſdictionis ſpiritualis; unde nec poteſt excommunicare, & cenſuras ferre, ſed habet tantum poteſtatem œconomicam, & civilem, qualem habet materfamilias in filios, & civilis magiſtratus in cives; & quale olim habebant Abbates in Eremitas, qui ſimplici voto obedientiæ ſe illis obſtringebant.

V. Adde tamen ex Boſſio n. 1806. probabile etiam eſſe, quod ſimplici voto obedientiæ aſtricti teneantur etiam in dubio obedire, non ſecus ac aſtricti votis ſolemnibus: Unde quamvis verum eſſet, quod Abbatiſſa non poſſit præcipere in virtute ſanctæ obedientiæ ex defectu juriſdictionis ſpiritualis, adhuc tamen Moniales etiam in caſu dubio tenentur obedire Abbatiſſæ ex voto obedientiæ, ut docet idem Suar., & Breſſerus, quia vovens alteri obedientiam vult ab illo regi vice Dei, præſertim in rebus dubiis, in quibus eſt neceſſaria directio, & gubernatio, & in ordine ad quas ſuperiores cenſentur a Deo peculiarem gratiam recipere. Et confirmatur, quia alioqui magna confuſio inter Moniales oriretur, ſi quælibet prætextu proprii dubii poſſet Abbatiſſæ obedientiam negare.

Ex dictis infert Sanch., quod ſi ſuperior præcipiat aliquid in virtute obedientiæ ſub mortali, & dubitetur, num materia ſit gravis, adeoque capax gravis obligationis, teneatur ſubditus ſub mortali obedire; quia dum non conſtat de materiæ levitate, ſtandum judicio ſuperioris: Si tamen probabile ſit, materiam eſſe levem, an teneatur ſub mortali obedire? dubium eſt articulo ſexto examinandum, ubi univerſim quæremus, an teneamur obedire, ſi probabile ſit, rem præceptam eſſe extra præcipientis poteſtatem?

ARTICULUS V.

An teneatur ſubditus obedire, ſi etiam ſuperior dubitet de honeſtate rei præceptæ?

I. Pro utraque parte ſtant Doctores primæ notæ, & rationes non leves.

II. Tenetur Subditus obedire, ſi certus ſit de honeſtate rei præceptæ, eſto Superior dubitet.

III. Non poteſt tamen obedire, ſi uterque dubitet, & ſuperior ante præmiſ-

miſſam diligentiam præcipiat.

IV. Hinc reſolvitur quæſtio illa celebris, Num Conjux teneatur debitum reddere illicite petenti.

V. Si utroque dubitante de honeſtate rei, ſuperior debitam diligentiam præmiſerit, ante quam præciperet, probabilius tenetur ſubditus obedire, ſaltem ſi res præcepta non ſit nimis ardua.

I. SI contingat, non ſolum ſubditum, ſed etiam ſuperiorem dubitare, an res præcepta liceat, vel excedat ſuperioris poteſtatem, idque ipſi ſubdito innoteſcat, Sanchez, Sal., Rodr., Bannes putant, ſubditum non teneri parere: Tota enim ratio, cur ſubditus in dubio teneatur obedire, eſt, quia ſuperior petit ſibi debitum ratione poſſeſſionis, ne ſcilicet in dubio privetur poſſeſſione certa; At quando etiam ſuperior dubitat de honeſtate rei præceptæ, vel an ſit intra limites ſuæ poteſtatis, non petit debitum, nec ei favet poſſeſſio, cum hæc ſit ſolum ad ea præcipienda, quæ ſuperior arbitratur licita, & intra ſuam poteſtatem contineri; ergo ſubditus non tenetur, imo nec poteſt obedire dubitans, an liceat res præcepta.

Palaus tamen tract. 1. diſp. 3. punct. 13. docet, teneri ſubditum obedire, ſi dubium ſuperioris perſeveret poſt adhibitam ab eo diligentem veritatis inquiſitionem. Ratio eſt, quia Prælatus tunc legitime præcipit, quando habet præcipiendi poteſtatem, ac poſſeſſionem: Etiamſi dubium aliquod ſuboriatur, dummodo illud vincere non poſſit: Sicut quilibet poteſt de rebus, quas poſſidet, diſponere, ſi dubium ſuperveniens poſt adhibitam diligentiam adhuc perſeveret. Quod confirmatur, quia Conjux bona fide poſſidens matrimonium, ſi deinde dubitet de ejus valore, & facta veritatis perveſtigatione, dubium perſeveret, poteſt petere, & alter tenetur reddere, ut communiter Doctores docent; ergo a pari in caſu noſtro. Ut autem difficultati huic fiat ſatis, conſiderare oportet multiplex dubium, quod in ſuperiore ſimul, & ſubdito eſſe poteſt.

II. Dico primo, ſi ſuperior dubitet; Subditus vero certus omnino ſit, rem præceptam eſſe licitam, & intra ſuperioris poteſtatem contineri, tenetur hic obedire. Ita Sanch., Pal. Covarr. & alii; Ratio eſt, quia in ea re vere debetur obedientia ſuperiori, quamvis ipſe per errorem aut putet ſibi non deberi, aut dubitet, an debeatur. Quod conſtat a pari; nam ſi quis ex errore putet, rem aliquam a me poſſeſſam non eſſe ſuam, adeoque non ſibi deberi, illamque petat ſibi reddi, tanquam ſuam, quamvis peccet petendo, equidem tamen teneor illam reddere, ſciens eſſe ſuam. Ergo quamvis in caſu adducto male petat obedientiam ſuperior dubitans, an ſibi debeatur, ſubditus tamen ſciens illam deberi tenetur obedire; Pariformiter ſi alter Conjux dubitans de valore matrimonii petat debitum ab altero, qui de validitate non dubitat, hic tenetur reddere male petenti, eo quod ex errore tantum ille dubitet.

III. Dico ſecundo: Si ſuperior ſimul, & ſubditus dubitant, & ſuperior ante præmiſſam debitam veritatis inveſtigationem tulit præceptum, ſubditus non tenetur, imo nec poteſt obedire, ſi dubitet de honeſtate rei præceptæ. Ita Pal. loc. cit. Ratio eſt, quia in tali caſu ſuperior non poteſt præcipere: Ergo ſubditus non poteſt vi præcepti deponere pract-ce dubium ſpeculativum de honeſtate rei præceptæ; atqui quoties dubium ſpeculativum de honeſtate rei præceptæ non poteſt ob motivum aliquod ſufficiens practice deponi, tunc peccat, ut ſupra oſtendimus, qui cum tali dubio opera-

operatur: Ergo ſubditus non poteſt obedire. Quod autem Superior non poſſet in tali caſu præcipere, conſtat; quia Superior examinare debet rei, quam præcipit, honeſtatem, ne ſubeat periculum præcipiendi, quæ non licent, adeoque, quouſque non conſtat de honeſtate rei præceptæ, nec eſt præmiſſa debita diligentia, non poteſt ferri præceptum, temere enim ferretur.

Neque obſtat, inquit Sanchez, quod Auguſtinus in cap. *Quid culpatur* citato dicat, iniquitatem præcipientis in præcipiendo non impedire in ſubdito obligationem obediendi. Nam intelligendum hoc eſt, quando iniquitas præcipientis ſe tenet ex parte modi, ut ſi Rex præcipiat Bellum juſtum ex odio, aut animo vindictæ, non vero ſi ſe teneat ex parte ipſius præcepti quoad ſubſtantiam, ut accidit, ſi præcipiat Rex, quæ præcipere non poteſt; quando autem dubitat de honeſtate rei præceptæ, præcipit, quod præcipere non poteſt, cum non ſit in poſſeſſione præcipiendi (ut loquitur Palaus) temere: Ergo ſubditus nec tenetur, nec poteſt obedire. Quod tamen non militat, ſi ſuperior facta diligentia dubium vincere non poteſt, tunc enim legitime præcipit, ut Conjux legitime petit debitum, ſi non poſſit dubium vincere de valore matrimonii, quod poſſidet.

IV. Hac eadem doctrina, & diſtinctione reſolvitur quæſtio illa celebris, An ſcilicet Conjux licite reddat debitum illicite petenti. Reſpondent enim communiter Doctores cum Martino Peirez diſp. 50. ſect. 5. Sanch. lib. 9. diſp. 6. petitionem debiti dupliciter poſſe eſſe illicitam, primo propter circumſtantiam aliquam ſe tenentem ex parte Perſonæ, ut ſi quis petat debitum ob pravum finem, animo fornicario, aut cum voto caſtitatis: Secundo propter circumſtantiam aliquam ſe tenentem ex parte actus, ut cum petitur debitum in loco publico, aut cum periculo impediendi prolem. Quando petitio debiti eſt illicita primo modo, poteſt, & tenetur alter debitum reddere, quia per accidens eſt, quod petitio illa debiti, & ipſe actus ſit illicitus; propterea reddens debitum, quantum eſt ex ſe, tantum cooperatur actui licito, atque adeo tenetur reddere debitum; Si vero petitio ſit illicita ſecundo modo, Conjux non poteſt reddere, cum non poſſit concurrere ad actum de ſe malum.

Confirmatur, quia ſi creditor v. g. petat a te pecuniam ſuam, teneris illam ſolvere, quamvis ſcias, illum habere votum non repetendi, aut ea abuſurum ad fornicandum. Ad ſummum tunc teneris præmittere correctionem fraternam ex lege charitatis, vel differre ſolutionem, ſi poſſis ſic impedire peccatum proximi ſine magno incommodo; quia tenemur impedire damnum ſpirituale proximi, etiam cum aliquo ipſius detrimento temporali; ſicut tenemur differre redditionem gladii Domino furioſo; nec fit illi injuria, cum ſalubriter ejus negotium agatur: ergo pariter ſi conjux aſtrictus v. gr. voto caſtitatis illicite petat debitum, quamvis peccet petendo, quia tamen per votum non amiſit jus petendi, ideo tenetur alter debitum reddere (ſaltem poſt præmiſſam fraternam correctionem, aut ſi non poteſt commode differre debiti redditionem) quia in tali caſu non cooperatur peccato illius formaliter; ſed ſolum cooperatur actui, qui quantum eſt ex ſe licitus eſt reddenti, & ſolum eſt illicitus petenti, cum ex ſua malitia male petat. Propter eandem rationem licitum eſt neceſſitate urgente petere Sacramentum Pœnitentiæ a Confeſſario, quem ſcio eſſe in mortali, ac petere mutuum ab uſurario; quia petitur, quod licite poteſt ab iis exerceri,

ri, ſi ſcilicet Confeſſarius præmittat actum contritionis, & uſurarius non exigat uſuras.

Dices. Conjux aſtrictus voto caſtitatis petendo debitum petit actum ſacrilegum: ergo non poteſt alter licite reddere, quia cooperaretur ſacrilegio, ſicut non poteſt reddi debitum Conjugi petenti cum periculo mortis fœtus, ne ponatur cooperatio ad injuſtitiam.

Confirmatur, ſi Titius habens votum jejunandi petat a me carnes, non poſſum illas adminiſtrare, quamvis petitio ſit illicita tantum ex circumſtantia Perſonæ habentis votum: Ergo ſi alter Conjux habeat votum Caſtitatis, & petat debitum, non poteſt illi reddi, quamvis petitio eodem modo ſit illicita ex circumſtantia Perſonæ.

Confirmatur ſecundo: Si quis ſuum gladium apud me depoſitum putat ad occidendum injuſte alterum, non poſſum illi reddere gladium ſuum: Ergo neque poſſum licite reddere debitum illicite petenti.

Reſpondeo, verum quidem eſt, quod talis actus ſit ſacrilegus, ſed eſt ſacrilegus ex parte petentis, non ex parte reddentis; Sicut Chriſti Crucifixio ſacrilega fuit ex parte Crucifigentium, non ex parte Crucifixi, neque ex parte Dei permittentis crucifixionem: Quando actus eſt illicitus non ex circumſtantia Perſonæ, ſed ex circumſtantia ſe tenente ex parte ipſius actus, tunc eſt ſimpliciter illicitus; & idcirco nec peti, nec reddi poteſt debitum, v. gr. in loco publico: Propter eandem rationem non licet petere ab excommunicato vitando extra neceſſitatem extremam Sacramentum Pœnitentiæ, quia tale Sacramentum ex defectu juriſdictionis in Abſolvente eſt nullum, atque adeo illicite petitur: Nec licet miniſtrare carnes die Veneris, quia comeſtio carnium eſt illicita, non ex circumſtantia Perſonæ, ſed ex temporis circumſtantia.

Ad primam confirmationem concedo antecedens, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia in primo caſu Titius nullum habet Jus petendi a me carnes, unde carnium adminiſtratio non cohoneſtatur ab obligatione illas adminiſtrandi; ſicut cohoneſtatur redditio debiti ab obligatione reddendi, quare ad ſummum ex charitate deberem præmittere, ut diximus, fraternam correctionem, aut differre debiti ſolutionem, ſi non oriantur inde diſcordiæ.

Ad ſecundam confirmationem nego conſequentiam. In primo enim caſu reddendo gladium injuriam irrogarem innocenti, quem vult iſte occidere, & ideo teneor non reddere ex jure, quod habet innocens, ne concurram ad ſui occiſionem. Contra vero in ſecundo caſu Conjux reddendo debitum nulli facit injuriam, & ideo ſimpliciter tenetur reddere, ſicut debet reddi gladius Domino, ſi habens votum non petendi adhuc ſacrilege illum petat.

Inſtabis, bonum ſpirituale eſt majus bono corporali; ſed propter bonum corporale alterius non licet aliquando reddere debitum, v. gr. ſi reddendo ſequeretur grave damnum petenti, vel proli; ergo a fortiori non licet reddere petenti, qui habeat votum non petendi propter bonum Animæ illius, cujus peccatum cavetur non reddendo.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Ratio eſt primo, quia in caſu noſtro negando debitum non cavetur peccatum petentis, ſed ſolum impeditur actus externus, qui, ut communius Theologi docent, nullam malitiam addit peccato interno: Tunc Conjux teneretur debitum negare, quando non reddendo impediret etiam peccatum internum. Secundo ex Bonacina, & Sanchez, in tantum non poteſt reddi debitum cum peri-

culo

culo corporali vel petentis, vel prolis, in quantum nemo habet dominium morale in corpus ſuum, aut alterius; unde ſicut non poteſt Conjux non petere cum periculo proprio corporis; ita nec alter tenetur reddere: Contra vero homo ſupra Animam ſuam habet dominium morale, eo quod Deus reliquerit Animam in manu conſilii hominis; & ideo tenetur Conjux reddere debitum petenti illicite cum damno ſpirituali Animæ illius, cujus dominium morale ille habet; quamvis non poſſet reddere cum periculo gravis damni corporis, cujus morale dominium non habet.

V. Dico ultimo, ſi ſuperior, & ſubditus maneant dubii de honeſtate rei præceptæ, etiam poſt præmiſſam veritatis inquiſitionem, tunc probabilius eſt, Subditum teneri obedire, dummodo res præcepta non ſit valde onerosa. Ita Palaus. Ratio eſt, quia in tali dubio prævalet poſſeſſio ſuperioris, & favet exemplum matrimonii; nam, ut docet Sanchez lib. 2. diſp. 41., ſi uterque Conjux dubitet de valore matrimonii bona fide contracti, neuter poteſt debitum petere, quouſque debita diligentia præmittatur; Si tamen poſt diligentiam adhuc dubium perſeveret, poteſt uterque petere, & alter tenetur reddere: Unde idem dicendum in caſu noſtro; quoties res præcepta non eſt valde moleſta, juxta dicta articulo tertio.

ARTICULUS VI.

Teneamur ne obedire, ſi probabile ſit, Rem præceptam eſſe illicitam?

I. Valde probabile videtur, quod non teneatur obtemperare ſubditus; præſertim ſi res præcepta ſit ardua, & ſit locus Epichejæ.

II. Communior tamen ſententia fert, quod ſubditus obedire teneatur, etiamſi probabiliter judicet, rem præceptam eſſe ſupra ſuperioris poteſtatem, niſi habeat locum Epicheja.

III. Num poſſint Gabellæ, & Tributa fraudari in dubio poſitivo de earum injuſtitia? An etiam in dubio negativo?

I. HActenus examinavimus quid dicendum in dubio negativo, inquirimus nunc, an etiam in dubio poſitivo poſſeſſio faveat ſuperiori; ita ut teneamur obedire, etiamſi probabile ſit, rem præceptam excedere poteſtatem præcipientis?

II. Non dari obligationem obediendi, ſuſtinent Leſſius cap. 41. n. 76. Joan. Sanchez diſp. 33. Palaus tract. 1. diſp. 2. p. 5. Ledeſma apud Dianam p. 4. tr. 4. reſol. 31., & Tambur. Ratio eſt, quia quilibet poteſt conformare ſe probabili ſententiæ, nec tenetur contra propriam opinionem operari accommodando ſe opinioni ſuperioris, atque adeo, ſi reputet, probabile eſſe, rem præceptam eſſe extra poteſtatem ſuperioris, obedire non tenetur. Secundo, quia Confeſſarius in foro pœnitentiæ eſt ſuperior, & Judex, & tamen pœnitens non tenetur illius opinionem ſequi, ſeu illius præcepto obedire contra propriam opinionem.

Confirmatur primo, quia nec votum, aut juramentum, nec lex naturalis, aut Divina, aut Eccleſiaſtica obligant, quoties probabile eſt, rem aliquam ſub materia voti, aut præcepti non contineri, v. gr. lex Divina præcipiens Confeſſionem materialiter integram non obligat ad confitendum peccatum, quod probabiliter non eſt mortale, vel eſt confeſſum: Ergo neque præceptum ſuperioris obligat, quando probabiliter res præcepta ſub ejus poteſtate non continetur.

Confirmatur ſecundo, quia Vaſquez, Cordu-

Corduba, Leſſius cap. 33. n. 67. Sanchez lib. 6. cap. 3., probabiliter tenent, poſſe ſubditum fraudare tributum, quod probabiliter exiſtimatur injuſtum: Ergo pariter præceptum, quod probabiliter eſt de re illicita, probabile eſt, quod non obliget, quamvis poſſit juſte imponi; etenim ratione utriuſque opinionis probabilis uterque ſine peccato operatur, ſuperior præcipiendo, ſubditus non obediendo. Sicuti multi docent poſſe in caſu ſanguinis Judicem licite interrogare Reum de crimine ſemiplene probato, & tormentis cogere ad illud fatendum; quamvis Reus juxta probabilem opinionem non teneatur fateri; ut diximus articulo tertio.

Neque dicas primo, ſuperiorem habere jus, & eſſe in poſſeſſione præcipiendi non ſolum res licitas, & juxta limites ſuæ poteſtatis, ſed etiam res probabiliter tales, ſeu quas ſubditus evidenter non cognoſcit illicitas, aut ultra ejus poteſtatem, ut oſtendimus in eodem articulo tertio. Nam hoc verum eſt, ut notat Joan. Sanchez, ſi ſubditus tantum dubitet negative, quia ſolum in his dubiis melior eſt conditio Poſſidentis, cum non debeat jus dubium ſubditi prævalere juri certo ſuperioris; At in dubio poſitivo, quando probabile eſt, rem eſſe illicitam, non datur obligatio obediendi, quia poteſt quilibet probabilem opinionem ſequi; unde, ut loquitur Palaus, ſuperior habet jus præcipiendi, quod eſt certo, & indubitabiliter licitum: Quod vero ſub opinione licitum eſt, etiam ſub opinione jus habet præcipiendi.

Neque dicas ſecundo, ſubditum teneri ad exequendum quodcumque poteſt ſine peccato exequi; in caſu autem noſtro poteſt ſine peccato obedire, ſequendo opinionem ſuperioris, ergo tenetur. Nam Joan. Sanch. reſpondet, ſubditum teneri exequi quodcumque ſine peccato abſolute poni poteſt, non vero quodcumque poteſt ſolum probabiliter poni ſine peccato, cum poſſit ſequi ſententiam oppoſitam docentem pariter probabiliter, non poſſe mandatum ſuperioris impleri ſine peccato.

Neque dicas tertio, hinc multa ſcandala oriri, ac obedientiam pene corruere; Nam nullum ſcandalum, ſeu ſpecies mali habetur, quando quis operatur ſuffultus opinione probabili: Quare vel ratio probabilis, qua nititur ſubditus, eſt nota, & nullum ſequitur ſcandalum ex inobedientia; vel non eſt nota, & ſufficit, quod ſubditus declaret ſe ea ratione duci ad non obediendum, ne det occaſionem ſuſpicandi, quod ſuperioris præceptum contemnat.

Neque dicas ultimo, inferri injuriam ſuperiori, ſi ſpolietur jure ad præcipiendum quodcumque non eſt evidenter illicitum, quamvis ſubdito probabiliter appareat illicitum; ſicut infertur injuria Domino, ſi ſpolietur re juſte poſſeſſa, per hoc quod probabiliter reputes eſſe tuam; & ſicut infertur injuria Conjugi, ſi ſpolietur jure ad petendum, ſeu ſi debitum non reddatur per hoc, quod probabiliter reputetur invalidum matrimonium. Nam Joa: Sanch. reſpondet, tunc inferri injuriam ſuperiori, quando ſpoliatur jure, quod certo poſſidet, non vero quando per opinionem probabilem, quod non poſſideat, ſpoliatur jure probabiliter tantum poſſeſſo. Non eſt eadem ratio de poſſidente juſte rem aliquam, quæ non poteſt ab illo auferri, per hoc quod probabiliter ſit tua. Nam qui rem juſte poſſidet, habet jus certum poſſeſſionis, quod vinci non poteſt per jus probabile, quod res illa ſit tua: at in caſu ſuperior non habet jus certum poſſeſſionis relate ad præcipiendum rem hanc, ſed ſolum probabile: ergo nulla

la illi injuria irrogatur, ſi vincatur ab opinione probabili ſubditi, quod tale jus non detur, eo quod probabiliter ſit illicita res præcepta. Sicut nulla injuria irrogatur Petro, ſi quis ex opinione probabili uſurpet ſibi rem ab eo non poſſeſſam, quamvis probabiliter Petrus putet eſſe ſuam, v. g. quia ſibi legatam. Idem dicas de Conjuge, qui habet jus certum petendi debitum, quoties bona fide poſſidet matrimonium, nec conſtat eſſe nullum.

II. His tamen non obſtantibus, communior, & verior ſententia docet, ſubditum teneri ad obtemperandum præcepto ſuperioris, etiam in dubio poſitivo de honeſtate præcepti. Ita Vaſq., Sanch. lib. *6.* cap. 3. Reginald., Azor., Laym., Sal., & alii cum Suar. lib. *6.* de leg. cap. 8. dicente, hanc eſſe communem doctrinam, & in praxi neceſſariam. Quod etiam docuit Dian. part. 1. tr. 13. reſ. *9.* licet deinde ſententiam mutaverit. Rationes enim adductæ articulo tertio æque militare videntur pro dubio poſitivo, ac pro negativo. Nam primo Aug. in cap. illo *Quid culpatur* videtur docere, ſubditum bellare poſſe, ac teneri, quandocumque Rex bellum indicit, ſi non conſtet de belli injuſtitia: & D. Bern. lib. de diſpenſ. & præc. ait: *Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, ac ſi præcipiat Deus.*

Secundo, ſubditus tenetur ponere quicquid præcipitur, ſi poteſt ſine peccato poni: Certum autem eſt, quod citra culpam poſſit poni res bona fide a ſuperiore præcepta, ſi tantum probabilis ſit ejus inhoneſtas; quandoquidem probabile eſt etiam illam eſſe honeſtam, prout ſuperior autumat; unde poteſt ſubditus huic opinioni ſe conformare, & ſic ſine peccato obedire. Et ratio ulterior eſt, quia jus præcipiendi in ſuperiore non debet dependere ab opinione ſubditi; Quis enim dixerit ea tantum poſſe ſuperiorem præcipere, quæ non ipſe, ſed ſubditus putat eſſe licita, ac præcipi poſſe? Si autem datur jus præcipiendi in ſuperiore, tenetur conſequenter ſubditus obedire: Quamvis aliquando poſſit vi Epichejæ benigne interpretari mentem ſuperioris, quod noluerit pro tali caſu obligare. Neque juvat evaſio Joa: Sanch. dicentis, ſuperiorem præcipere poſſe quæcumque poteſt ſubditus ſine peccato exequi abſolute, non vero probabiliter. Nam, ut diximus, abſolute poteſt ſine peccato ſubditus obedire, ſequendo probabilem opinionem ſuperioris.

Confirmatur, tum quia in foro externo ſimul, & interno ſtandum eſt ſententiæ Judicis, quamvis contra illam ſit ratio probabilis; tum etiam quia Conjux tenetur reddere debitum bona fide petenti, quamvis probabilis ſit nullitas matrimonii: tum demum, quia qui poſſidet bona fide rem aliquam non poteſt ea ſpoliari, quamvis habeas opinionem probabilem, quod res illa ſit tua: Ergo Superior bona fide poſſidens jus præcipiendi quodcumque reputat intra limites ſuę poteſtatis contineri, non poteſt ea ſpoliari per opinionem probabilem, quod res præcepta ſit illicita: Spoliaretur autem hic, & nunc tali jure, niſi daretur debitum obediendi; cum jus præcipiendi, & debitum obediendi ſint correlativa.

Neque obſtat, quod relate ad talem rem præceptam non videatur ſuperior poſſidere jus præcipiendi, nec habere jus certum, ſed tantum probabile. Nam hoc probaret, neque in dubio negativo de honeſtate rei præceptæ obediendum eſſe, quia relate ad illam non poſſideret jus præcipiendi, ſed haberet jus dubium. Quare licet ſubditus opinans de honeſtate præcepti opinetur indirecte de jure præcipiendi;

di; nihilominus quia ſuperior eſt in poſſeſſione præcipiendi quæcumque licite poni poſſunt, & ſubditus poteſt licite exequi rem præceptam, quantumcumque opinetur eſſe illicitam, idcirco juri præcipiendi rem hanc reſpondere debet debitum obediendi.

Ad primam rationem in contrarium reſpondeo, poſſe quidem ſubditum ſe conformare univerſim opinioni probabili, teneri tamen conformare ſe opinioni probabili Superioris, quando præcipit rem probabiliter honeſtam, & intra limites ſuę poteſtatis; hoc enim conforme eſt tum juri naturali dictanti in ambiguis, & obſcuris debere ſubditos a Superioribus dirigi; tum juri Divino poſitivo, ut dictum eſt articulo tertio.

Ad ſecundam reſpondeo, Confeſſarium non eſſe ſuperiorem ſimpliciter, nec habere jus præcipiendi in omnibus Pœnitenti, ſed ſolum relate ad peccata commiſſa; quare Pœnitens ſequendo opinionem probabilem non peccat, quia non poteſt Confeſſarius illi præcipere, ut ſuæ ſe conformet opinioni: Contra tamen ſuperior præcipiendo rem, quæ ſine peccato poni poteſt, indirecte præcipit, ut ſuæ ſe conformet opinioni ſubditus, qui utpote ſubditus in omnibus parere tenetur.

Ad primam confirmationem. Quando res probabiliter non eſt ſub materia voti, aut juramenti, probabiliter non eſt debita ex voto: At ſi probabiliter res pręcepta non eſt ſub poteſtate pręcipientis, adhuc poni debet, quia ſuperior non debet ſpoliari poſſeſſione juris pręcipiendi quodcumque citra culpam poni poteſt; quamvis detur opinio probabilis, quod res pręcepta pręcipi non poſſit: Sicut poſſidens rem bona fide non poteſt ea ſpoliari propter opinionem probabilem, quod ea res ſit tua.

III. Ad ſecundam confirmationem, diſparitas eſt, quia nemo ſpoliari poteſt bonis fortunæ, aut vitæ per opinionem probabilem, quod ſpoliari poſſit; Quare niſi certo conſtet, quod tributum ſit juſtum, non tenetur ſubditus ſolvere. Neque enim ſatis eſt, quod Princeps habeat jus imponendi tributum, quod reputat juſtum, ut ſubditus teneatur reputare juſtum, & debitum quodcumque ab illo bona fide imponitur; cum enim ex una parte Princeps ſit in poſſeſſione imponendi tributum juſtum, & ex altera ſubditus ſit in poſſeſſione pecuniæ ſuæ, ſicut ſine culpa Princeps imponit tributum a ſe reputatum juſtum, ita ſine culpa non ſolvit ſubditus, ſi reputet injuſtum; cum enim agatur de utriuſque intereſſe, ſemper eſſe debet melior conditio poſſidentis: Quod uſque adeo verum eſt, ut Molin. diſp. 724., & alii apud Dian. p. 4. tract. 3. reſ. 39. putent, etiam in dubio negativo de juſtitia tributi fraudari poſſe, quia etiam in his dubiis melior eſt conditio poſſidentis, & gabellæ novæ ſemper præſumuntur injuſtæ, donec conſtet de juſtitia. Unde in cap. *Pervenit De cenſib.* dicit Pontifex, prius cognoſci debere juſtitiam cenſus, quàm ſolvas (quamvis, ut notat idem Molina, teneris conſulere peritos, & veritatem inquirere ad dubium deponendum, ne fraudes Principem tributo debito) At in caſu noſtro per hoc præciſe, quod ſuperior ſit in poſſeſſione præcipiendi quodcumque reputat intra limites ſuæ juriſdictionis contineri, habet conſequenter poteſtatem obligandi ſubditum, & ſpoliandi illum libertate, quam poſſidet, ut oſtendimus. Et diſparitas ulterior eſt, quia leges ordinantur in bonum ſubditorum; unde expedit, quod in dubiis prævaleat judicium ſuperioris; at tributum facile in bonum privatum Principis derivat; unde, quouſque conſtet de ejus juſtitia, non debet ſolvi; Et pariformiter reſpondendum ad inſtan-

ſtantiam de judice reum interrogante in cauſa ſanguinis. Ubi adde, quod diximus articulo 3., videlicet in dubio etiam negativo non dari onus parendi, ſi inde grave damnum ſequatur. Quod accideret, ſi reus in cauſa ſanguinis reſponderet, quando dubitatur, an legitime interrogetur.

ARTICULUS VII.

An teneatur ſubditus obedire, quando dubium eſt de legitima poteſtate Superioris?

I. Si Superior non ſit in poſſeſſione Prælationis, poteſt ſubditus in tali dubio non obedire; ſive poſitive dubitet, ſive etiam negative.

II. Secus vero, ſi ſit in tali poſſeſſione.

III. Superior in hoc caſu punire poteſt ſubditos inobedientes, quamvis iſti forte coram Deo non peccent, ſequendo opinionem oppoſitam.

IV. Miles ſubditus pugnare tenetur, prout præcipitur a Principe pacifice poſſidente ſuum Principatum, etiamſi detur ratio probabilis de belli injuſtitia. Miles tamen non ſubditus pugnare non poteſt, ſi non datur ratio probabilis de belli juſtitia, ſed probabiliter bellum eſt injuſtum. Quod ſi tantum negative dubitet, bellare poteſt.

V. Reus, & Teſtis, ſi dubitent de legitima Judicis interrogatione, & ex ſincera reſponſione grave damnum timeant, poterunt æquivocatione uti ad reſpondendum. Secus vero ſi non immineat grave damnum.

I. VAſquez 1. 2. diſp. 72. cap. 6. & Salas docent, non teneri ſubditum obedire, ſive poſitive, ſive negative dubitetur de legitima ſuperioris poteſtate, v. g. an ſit electus, confirmatus, & an ſit hujus ſubditi ſuperior, quia non poteſt eſſe in ſubdito debitum obediendi, niſi certo conſtet eſſe in ſuperiore jus præcipiendi.

Cenſeo equidem cum Merolla cap. 3. Jo. Lug. qu. 18. ex Sanch. lib. 6. cap. 3. diſtinguendum; Nam vel ſuperior reperitur in poſſeſſione Prælationis, vel non: Si non; Vera eſt ſententia Vaſquez, & Salas, quod ſubditus obedire non teneatur, quia, cum ſuperiori non faveat poſſeſſio, ſtandum eſt pro poſſeſſione libertatis ſubditi. Quod verum eſt, ſive dubium ſit negativum, ſive poſitivum: Sicut enim nemo ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa per opinionem probabilem, quod ſit aliena; ita ſubditus nequit ſpoliari libertate, quam poſſidet, per probabilem rationem, quod alter ſit ſuperior, habeatque jus præcipiendi.

II. Si vero ſit in poſſeſſione Prælationis ſuæ ſuperior, ſubditus tenetur, ſive negative, ſive poſitive dubitet de legitimitate ſuperioris. Ratio ex dictis eſt, quia ſicut nemo ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa propter dubium ſive negativum, ſive etiam poſitivum, quod ſit aliena; ita ſuperior non poteſt ſpoliari jure præcipiendi, quod poſſidet bona fide, per hoc, quod dubitetur, an legitime poſſideatur: Eo pacto, quo diximus, conjugem bona fide poſſidentem ſuum matrimonium poſſe petere, & alterum teneri ad reddendum debitum, quamvis hic dubitet de validitate matrimonii: Ubi ex oppoſito, antequam matrimonium ſtet in poſſeſſione, ſi alter conjux dubitet negative de matrimonii validitate, nec petere poteſt, nec reddere; Si vero dubitet poſitive, uterque poteſt petere, ac reddere, ſequendo opinionem probabilem de ejus validitate; Neuter tamen tenetur reddere, cum poſſit ſequi opinionem probabilem de invaliditate. Ideo pariter diximus, in dubio tam negativo, quam poſitivo de honeſtate rei

præ-

Præceptæ obediendum eſſe ſuperiori, quia hic eſt in poſſeſſione præcipiendi, quodcumque ſine peccato poni poteſt a ſubdito; quo jure ſpoliari non debet propter dubium, aut rationem probabilem, quod res præcepta ſit illicita; atqui, quando ſuperior eſt in poſſeſſione ſuæ prælationis, ſtat pariter in poſſeſſione juris præcipiendi: Ergo neque ſpoliari poteſt propter dubium, aut rationem probabilem, quod non ſit legitima ejus poteſtas.

Dices ex Leſſ. Nemo tenetur lege, de qua dubitatur, an ſit lex, etiamſi ſtet in quaſi poſſeſſione, per hoc quod tanquam lex fuerit obſervata: Ergo nemo tenetur præcepto Superioris, ſi dubitetur, an ſit legitimus ſuperior, etiamſi ſtet in poſſeſſione ſuperioritatis.

Reſpondeo conceſſo antecedente, nego conſequentiam, lex enim nunquam poſſidet, niſi quando certo conſtat fuiſſe latam: Et ratio eſt, quia illud dicitur eſſe in poſſeſſione, pro quo ſtat præſumptio, & quod transfert alteri onus probandi oppoſitum: atqui; quantumcunque lex fuerit obſervata, in dubio, an ſit vera lex, debet ipſe legislator probare, quod legem tulerit: Ergo lex nunquam poſſidet. Contra vero ſuperior poteſt bene eſſe in pacifica poſſeſſione, ita ut nolenti obedire transferatur onus probandi illegitimitatem: Ergo paritas nulla eſt.

Ad rationem contrariæ ſententiæ ſupra adductam dicendum, ſuperiorem in dubio de legitima poteſtate habere dubium jus præcipiendi, ſi non ſtet in poſſeſſione prælatio: Contra vero, ſi hæc ſtet in poſſeſſione, habere jus certum ad præcipiendum, donec conſtet de illegitimitate. Sicut conjux poſſidens bona fide matrimonium, in dubio etiam poſitivo de valore matrimonii, habet jus certum petendi, & conſequenter alter habet debitum reddendi, donec conſtet de invaliditate.

III. Ex dictis ſequitur primo, ut notat Boſſius contra Joann. Sanchez, & Dianam, poſſe a ſuperiore puniri ſubditos, ſi non obediant, etiamſi ipſi coram Deo non peccent, eo quod contrariam ſententiam reputent probabilem. Superior enim utitur jure ſuo in præcipiendo, & puniendo, & in foro externo meritò ſubditi reputandi ſunt inobedientes, ob rationes allatas. Quemadmodum judices in civilibus, ac criminalibus damnant eos, qui juxta ſententiam, quam ſequitur judex, rei ſunt, etiamſi ob probabilitatem ſententiæ oppoſitæ immunes ipſi ſint a formali peccato: Et juſte Princeps punit fraudantes vectigalia, etiamſi ob probabilem rationem reputentur injuſta, & ſic ſine formali peccato fraudentur. Alia tamen eſt ratio de Pœnitente, quem in foro interno Confeſſarius debet abſolvere, utpote abſolutionis capacem, etiamſi in reſtituendo v. g. ſequatur opinionem probabilem, quam non ſequitur Confeſſarius; etenim in iis dumtaxat, quæ ad Confeſſarium ſpectant, non tenetur hic conformare ſe opinioni pœnitentis, v. g. ſi putet Confeſſarius, non poſſe ab aliquo caſu abſolvere, non tenetur conformare ſe opinioni pœnitentis putantis abſolvi poſſe.

IV. Sequitur ſecundo, quod Principe bellum indicente teneantur ſubditi pugnare, etiamſi poſitive dubitent de belli injuſtitia, aut de legitimitate Principis pacifice poſſidentis ſuum Principatum. Sufficiens enim ratio ad deponendum practice dubium ſpeculativum eſt præceptum talis ſuperioris, ut ſupra oſtendimus. Milites vero non ſubditi pugnare non poſſunt, ſi probabiliter bellum eſt injuſtum, & nulla probabilis ratio ſit pro belli juſtitia: Si vero tantum negative dubitent, bellare poſſunt, quia

præ-

Præſumere poſſunt, Principem Chriſtianum indicentem bellum expendiſſe jam juſtitiam illius. Ita Doctores communius cum Mol. diſp. 113. Jo. Lug. q. 19. Palao, contra Vaſq. in 1. 2. diſp. 66. cap. 9. & alios, putantes, ne ſubditum quidem pugnare poſſe, ſi dubitet de belli injuſtitia.

V. Sequitur tertio, quod, ſi quis dubitet de legitima judicis interrogatione, teneatur ad mentem interrogantis reſpondere, quoties ex reſponſione non ſequitur grave damnum, quia judex eſt in poteſtate ſuæ jurisdictionis, atque adeo imponendi præceptum; unde in dubio, pro illo eſt decidendum. Si vero grave damnum immineat vel contra ipſum reum, vel contra aliam perſonam, tam teſtis, quam reus, ut notat Bardi diſp. 4. cap. 2. §. 10. poterunt uti æquivocatione, aut aliter veritatem celare, ſive dubitent, an judex legitime interroget, ſive an ſit legitimus judex, idque propter rationes adductas articulo 3.; Nam cum ſit reus in poſſeſſione propriæ vitæ, honoris, famæ, &c., dum non conſtat, judicem procedere juris ordine ſervato, reus non tenetur ſe, nec teſtis reum exponere diſcrimini vitæ, aut honoris.

ARTICULUS ULTIMUS.

Expediuntur, quæ ſuperſunt in eadem materia.

I. Si dubitetur, num aliquod ſtatutum habeat rationem legis obligantis, an meræ directionis; dicendum eſſe directionem. At ſi dubitetur, num lex lata contineat præceptum, an conſilium; dicendum eam continere præceptum.

II. Si dubitetur, num lex lata obliget ſub gravi, quia non conſtat de gravitate materiæ; dicendum obligare ſub gravi; ſecus vero ſi dubitetur de intentione legislatoris, num velit ſub gravi obligare?

III. In lege canonica verbum præceptivum indicat univerſim obligationem gravem; non tamen in lege civili.

IV. Non obligat lex in dubio, an ratione ætatis, vel temporis urgeat: Unde pueri non tenentur abſtinere a carnibus diebus vetitis in dubio, an ſeptennium expleverint.

V. Num poſſit mane communicare qui dubitat, num poſt mediam noctem biberit.

VI. Si jejunium naturale eſſet conditio requiſita, ut poſſit quis communicare, in dubio, an talis conditio ſit appoſita, non poteſt communicare; Secus vero, ſi fractio jejunii naturalis ſupponatur eſſe impedimentum ad communionem.

VII. Num votum obliget in dubio, an ante ſeptennium emiſſum ſit?

I. QUæri poteſt primo; In dubio, num leges aliquæ ſub præcepto, an ſub conſilio latæ ſint, quid præſumendum?

Menochius, & Archidiacon. apud Bard. cap. 2. §. 5. putant, in dubio hoc legem obligare per modum præcepti; quia obligatio eſt effectus neceſſario conſequens rationem legis: At Doctores primæ notæ apud Sanchez lib. 6. cap. 4. docent, in dubio habere rationem conſilii; nam in regulis juris dicitur: *In obſcuris minimum eſſe ſequendum.*

Equidem cum eodem Bardi diſtinguendum puto; Si dubium ſit, num diſpoſitio, ſeu ſtatutum aliquod ſit vera lex, an ſimplex quædam directio, quæ rationem legis non habeat? tunc cenſendam eſſe meram directionem, non legem, & conſequenter ſub conſilio, non ſub præcepto latam fuiſſe; idque ob rationem adductam pro ſecunda ſententia. Si vero conſtet, directionem illam eſſe veram legem, & du-

dubitetur, præceptum ne, an ſuaſionem contineat? dicendum, eſſe latam per modum præcepti; idque ob rationem pro prima ſententia adductam, quia obligatio eſt effectus conſequens rationem legis proprie dictæ.

Neque dicas, plurimas ordinationes eſſe veras leges, & ad culpam non obligare, ut ſunt Conſtitutiones, & regulæ quarundam Religionum, præſertim Societatis Jeſu; ergo falſum eſt, omnes leges eſſe obligatorias. Negatur enim conſequentia. Illæ regulæ, cum ſint veræ leges, etiam obligatoriæ ſunt; quamvis autem ad nullam culpam obligent in foro conſcientiæ; obligant tamen ad luendam pœnam, ſi imponatur tranſgreſſoribus, itaut, ſi non luatur, tunc peccetur, ut videre eſt apud Suarez de legibus lib. 1. cap. 14. & lib. 4. cap. 22.

II. Quæri poteſt 2., Num lex in conſcientia obligans in dubio cenſenda ſit obligare ſub mortali, an ſub veniali?

Reſpondeo, dubium hoc ex duplici capite oriri poſſe; vel ex eo, quod non appareat, an Legislator voluerit obligare ſub mortali in materia gravi; vel ex eo, quod non appareat, num materia ſit gravis, atque adeo capax gravis obligationis, ad quam intendit Legislator obligare. In hoc ſecundo dubio cohærenter ad hactenus dicta dicendum, obligare ſub mortali. Ita Sanchez lib. 6. cap. 4. Merolla diſp. 4. cap. 3. dub. 26., & alii, nam ex una parte conſtat, ut ſupponimus, Legislatorem velle ſub gravi obligare, & ſolum dubitatur de capacitate materiæ; Ex alia parte poſſeſſio tota eſt pro ſuperiore præcipiente, non pro ſubdito; ſiquidem præſumptio in hoc dubio eſt pro ſuperiore, qui in foro externo transfert ſubdito onus probandi materiæ incapacitatem; cum præſumatur recte omnia perpendiſſe, & conſequenter exiſtimaſſe, materiam eſſe gravem, ſiminus ſecundum ſe, ſaltem in ordine ad gravem finem intentum.

Si vero dubitetur primo modo, videlicet de intentione Legislatoris, num voluerit ſub gravi obligare? Salas, Valent., Laym., Tolet. putant, teneri ſubditum ſub mortali obedire, ne peccandi periculo ſe exponat. Equidem cum Sanch. lib. 6. cap. 5. Bonac. Dian. part. 2. tr. 10. reſ. 30., cenſeo, hujuſmodi obligationem ſub mortali non dari; tum quia in obſcuris minimum eſt ſequendum ex Regulis Juris; tum etiam quia ſubditus eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis; non ſecus ac quando dubitatur, ſitne lata lex, ut diximus art. 1. Notandum tamen, inquirendam prius eſſe diligenter veritatem juxta regulas, quæ proponi ſolent apud Sanch. loc. cit. ad dignoſcendam mentem Legislatoris, advertendo ſcilicet ad materiam, ad verba præcipientia, ad communem aliorum exiſtimationem, &c., aliter ex neglectu talis diligentiæ peccaret graviter ſubditus, exponendo ſe periculo tranſgrediendi legem.

III. Non diſplicet tamen opinio Nav. in Manual. cap. 23. n. 54. docentis, quod, ſi apponatur verbum præceptivum in lege canonica, obligatio ſit gravis, eſto præcipi res illa potuerit ſub veniali; probatque ex Clementina, *Exivi de Paradiſo*, ubi dicitur, tranſgreſſio nonnullarum regularum S. Franciſci eſſe mortalis, quia in iis apponitur verbum præcepti. Hoc tamen non accidit in lege civili, quia hæc ſolet præcipere, & prohibere actum ſolum ſub pœna temporali; cum ea ſufficiat ad continendos ſubditos: quamvis ſi conſtet, Legislatorem velle ſub mortali obligare, ſub mortali lex ſervanda ſit.

IV. Quæri poteſt tertio: In dubio, an ratione ætatis, vel temporis lex aliqua urgeat, ſitne ſervanda?

Com-

Communiter docent apud Sanch., & Dian. part. 4. tr. 3. reſ. 31., nullam dari obligationem. Ratio eſt, quia, quoties lex aliqua ad ſui obſervationem requirit aliquam conditionem, toties, niſi conſtet hujuſmodi conditionem eſſe poſitam, lex non obligat: ergo, quando lex non obligat, niſi in tali ætate, vel elapſo tali tempore, niſi conſtet de ætate, vel tempore elapſo, lex non eſt ſervanda. Antecedens conſtat; nam lex non ligat alio modo, ac forma, niſi ea, quæ a Legislatore emanat; atque adeo, ſi Legislator non vult legem obligare ante impletam conditionem, lex non obligabit ea non poſita. Ex quo

Sequitur primo, dubitantem, num vigeſimum annum impleris? ad jejunium Eccleſiaſticum non teneri, ut communiter docent apud Dianam part. 4. tr. 3. reſolut. 21. contra Breſſerum l. 4. cap. 7. & Scildere tract. 5. n. 34. putantes, legem jejunii eſſe certam, dubiam vero eſſe minorem ætatem, quæ eſt ratio excuſans ex D. Thoma 2. 2. q. 147. ar. 4, eo quod indigeat homo in hac ætate alimentis pro incremento: Et propter eandem rationem iidem Doctores docent, non poſſe miniſtrari carnes diebus vetitis, quando dubitatur de pueris, an compleverint ſeptennium, atque adeo ratione utantur; quia ſcilicet lex vetans eſt certa, & excuſatio eſt dubia. Sed contra eſt ex Sanchez l. 2. diſp. 41., & Suario de cenſuris diſp. 41. ſect. 5., nam lex jejunii non incipit obligare ante vigeſimum primum annum completum; ergo præcedit tempore libertas; atque adeo hæc eſt in poſſeſſione; idemque dicas in caſu ſeptennii.

Sequitur ſecundo, dubitantem, an poſt diem Jovis media nox elapſa ſit, non teneri a carnibus abſtinere: Secus vero, ſi dubitetur, an poſt diem Saturni elapſa ſit media nox, atque adeo donec de media nocte non conſtet, urget præceptum.

V. Quæritur tamen hic, an poſſit mane communicare, qui dubitat, an poſt mediam noctem biberit, aut comederit? Non poſſe, docent Sanchez lib. 2. diſp. 41. Salas, Fagundez, Bonacina, Merolla apud Bardi diſputat. 6. cap. 11. parte 3., quia eſt in poſſeſſione præceptum, quod vetat communionem, ſi non ſit ſervatum jejunium naturale, atque adeo conſtare debet de hac conditione requiſita a præcepto: Sicuti enim, quando præcipitur, ne nocte Nativitatis celebretur niſi poſt mediam noctem, conſtare debet, quod media nox ſit elapſa, & in dubio celebrari non poteſt; ita in dubio, an jejunium naturale ſit ſervatum, non poteſt mane ſumi ſacra Synaxis.

Sed probabilior videtur oppoſita ſententia Laymani, Paſqualigi, Spinolæ, Bardi loco citato, quod poſſit communicare, quia poſſeſſio videtur potius ſtare pro libertate, quam pro præcepto; Nam ſicuti, quando præcipitur, ne matrimonium contrahatur cum aliquo impedimento, dubitans de impedimento, poteſt contrahere, ut docet Sanchez lib. 8. diſp. 6., quia ſtat in poſſeſſione libertas contrahendi, donec conſtet de impedimento; ita quando præcipitur, ne quis mane communicet, ſi appoſuerit impedimentum cibi, aut potus, dubitans de tali impedimento poteſt communicare; quia ſtat in poſſeſſione libertas communicandi, donec conſtet de impedimento appoſito.

VI. Ad rationem contrariæ ſententiæ reſpondendum; aliud eſſe quando præceptum requirit conditionem; aliud vero quando requirit, ne apponatur impedimentum; Si præceptum requirit conditionem, conſtare debet de illa, quia ſtat in poſſeſſione præceptum, donec conſtet de conditione purificata; & ideo dum præcipitur, ne

ne celebretur, niſi poſt mediam noctem, conſtare debet de media nocte: Si vero præceptum requirit, ne impedimentum ponatur, non debet conſtare, quod non ſit appoſitum impedimentum, ſed ſatis eſt, ſi non conſtet eſſe appoſitum; quia ſemper ſtat in poſſeſſione libertas, donec conſtet de impedimento. Et ratio a priori eſt, quia pro eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio; pro eo autem ſtat præſumptio, qui transfert alteri onus probandi oppoſitum: Quando autem agitur de impedimento, alter probare debet, quod non ſit poſitum: Contra vero, quando agitur de conditione, tu probare debes, quod ſit poſita, ergo, quando agitur de conditione, ſtat præſumptio, & poſſeſſio pro præcepto; ſecus vero ſtat pro libertate, quando agitur de impedimento. In caſu noſtro, præceptum, ne quis communicet non jejunus, in rigore non eſt præceptum, ne quis communicet, niſi poſito jejunio, tanquam conditione; ſed eſt præceptum, ne quis communicet, ſi appoſuerit impedimentum cibi, aut potus: Sicut præceptum, ne quis contrahat matrimonium habens votum caſtitatis, in rigore non eſt præceptum, ne quis contrahat ſub conditione, quod non voverit caſtitatem, ſed eſt præceptum, ne contrahat, ſi appoſuerit impedimentum voti; unde dubitans de voto, dummodo non conſtet de illo, poteſt contrahere: ſecus vero, ſi non conſtet v. g. de proclamationibus præmiſſis, non poteſt licite contrahere, quia requiruntur, tanquam conditiones.

VII. Dices: Qui votum emiſit, & dubitat, num ante ſeptennium illud emiſerit, ligatur voto, ut communius, & probabilius docent, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione ipſum votum; ergo qui comedit, & dubitat, num poſt mediam noctem, non poteſt communicare; quia pariter ſtat in poſſeſſione præceptum; Nam ſicut tibi incumbit oſtendere, quod ante ſeptennium emiſeris votum, ne illo obligeris, ita tibi incumbit oſtendere, quod ante mediam noctem comederis, ut poſſis communicare.

Reſpondeo, Malderum, Joannem Lugo, Palaum, Dian. part. 3. tract. 9. reſ. 50. Sanch. lib. 4. cap. 1. probabiliter docere, quod votum illud non obliget, quia toties poſſeſſio ſtat pro libertate, quoties in dubium vocatur aliquod ex conſtituentibus votum, ut accidit in caſu noſtro, in quo dubitatur de tempore ſeptennii, atque adeo de uſu rationis, qui pertinet ad conſtituendam voti obligationem; Sed omiſſo antecedente, nego conſequentiam: Diſparitas eſt, quia tempus per accidens ſe habet ad validitatem voti, ad quam per ſe ſolum facit uſus rationis: Quare ſicuti in foro externo, qui negat debitum v. g. ob exceptionem minoris ætatis, hanc probare debet, ita etiam qui negat debitum voti ob exceptionem ætatis, debet illam probare. At in caſu noſtro media nox per ſe facit ad præceptum: Unde niſi conſtet de illa, præſumendum pro libertate communicandi.

Advertit tamen Bardi, quod licèt communicare poſſit, qui poſt diligens examen adhuc dubitat, an poſt mediam noctem biberit; non poteſt tamen communicare, qui ita ſomno captus fuit, ut elapſis quibuſdam noctis horis nihil cogitans de media nocte biberit, & ſtatim ſomnum ceperit: etenim cum non poſſit prudenter examinare, quandonam biberit, non poſſet prudenter aſſerere, quod talis potus certo poſitus non ſit impedimentum ad communionem, atque adeo non debet ſe exponere periculo communicandi non jejunum. Temere enim in tali caſu aſſereretur, potum illum fuiſſe ante mediam noctem poſitum, & non eſſe impedimentum ad

ſacram

ſacram Synaxim ſumendam; quod non evenit, quando ſpectatis omnibus prudenter dubitat, num ante, vel poſt mediam noctem biberit; non enim temere aſſerit, potum non eſſe impedimentum ad Communionem, quoties perpenſis perpendendis dubium illud negativum perſeverat; quod non accidit in caſu adducto, in quo nequeunt rationes hinc inde penſitari.

QUÆSTIO V.

De Conſcientia Dubia in materia Diſpenſationum, & Privilegiorum.

ILlud intereſt inter Diſpenſationem, & Privilegium, quod Privilegium ſit veluti quædam privata lex, & ſæpe præter jus, ut privilegium lucrandi indulgentias, abſolvendi a reſervatis, &c. Diſpenſatio vero ſit contra jus, & veluti vulnus legis. Quando privilegium eſt contrarium juri, videtur confundi cum diſpenſatione, puta privilegium comedendi lacticinia in Quadrageſima; verum privilegium hujuſmodi, ſi habet rationem privilegii, conſiſtit in facultate permanente operandi contra legem, & confertur Communitati; ſin autem habeat rationem diſpenſationis, confertur pro aliquo actu, & pro determinata perſona. Hinc, ſi detur alicui ab Epiſcopo facultas comedendi ova in Quadrageſima, hæc appellatur diſpenſatio; ſi vero detur hæc facultas alicui Communitati permanenter, hæc appellatur Privilegium. Diſcutiendum nunc de utroque, ſtrictam ne, an latam habeant interpretationem in dubio?

ARTICULUS I.

Strictene, an láte in dubio interpretanda ſit Diſpenſatio, & Poteſtas diſpenſandi?

I. Per ſe loquendo Diſpenſatio, tanquam vulnus legis, ſtricte interpretanda eſt in dubio: Niſi forte proprio motu Principis concedatur, aut ſit inſerta in corpore Juris citra præjudicium tertii.

II. Poteſtas vero diſpenſandi, ſive ordinaria ſit, ſive delegata, univerſim in dubio latam habet interpretationem, niſi vergat in tertii præjudicium.

III. Quandonam poteſtas diſpenſandi delegata habet rationem Beneficii ample interpretandi; quando vero habet rationem Diſpenſationis interpretandæ ſtricte?

I. DIco primo: Diſpenſatio, per ſe loquendo, in dubio ſtrictam patitur interpretationem. Ita Sanch. l. 8. d. 1. Meroll. d. 4. c. 6. *ex cap. 1. de Filiis Presbyterorum in 6.*, ubi aſſignatur ejus rei ratio, quia ſcilicet Diſpenſatio, utpote quæ a jure exorbitat, reſtringi debet, & cum ſit vulnus legis, ſcelus eſt illud aperire, ac dilatare: dixi, per ſe loquendo, aliquando enim admittit latam interpretationem, ſaltem intra naturalem verborum interpretationem. Et primo quidem quando motu proprio Principis conceditur, quia tunc ſe habet veluti

luti Principis beneficium, de ejus liberalitate procedens, ex cap. *Si motu De præbendis in 6.*. Secundo, quando diſpenſatio eſt inſerta in corpore Juris, quia tunc præſumitur motu proprio conceſſa, dummodo non tendat in præjudicium tertii; in hoc enim caſu ſtricte eſt explicanda, ut videre eſt apud Doctores laudatos.

II. Dico ſecundo, Poteſtas diſpenſandi non ſolum ordinaria, quæ competit Epiſcopis, aliiſque Prælatis reſpectu ſuorum ſubditorum, ſed etiam delegata, per ſe loquendo, in dubio amplam habet interpretationem. De ordinaria non eſt dubium, quia id fert bonum commune, & rectum regimen ovium: De delegata eſt communis opinio apud Sanch. l. 8. d. 2., quia conceſſio talis Poteſtatis exiſtimatur purum Principis beneficium, quod in dubio late interpretandum, & extendendum eſt, cum contineat favorem abſque odii mixtione, juxta regulam 15. Juris in 6. Dixi, per ſe loquendo; nam ſi tendat in præjudicium tertii, eſt reſtringenda, quia in dubiis præſumendum eſt, quod Princeps voluerit quam minime lædere jus tertii. Quare, ſi Pontifex v. g. concedat Epiſcopo poteſtatem legitimandi, talis poteſtas, utpote continens odium, & præjudicium aliis in dubio coarctanda eſt.

III. Dico tertio: Si poteſtas diſpenſandi delegetur alicui, v. g. Confeſſario in gratiam illius, & pro perſonis indeterminatis, in dubio ample eſt interpretanda: Si vero conferatur Confeſſario in gratiam perſonæ determinatæ, cum qua diſpenſandum ſit, eſt interpretanda ſtricte; Non ſecus ac ſi alicui detur facultas, ut eligat ſibi aliquem v. g. Confeſſarium, qui ſecum diſpenſet in voto, in impedimentis matrimonii, in irregularitate. Ratio eſt, quia in primo caſu poteſtas illa delegata cum tali generalitate eſt favorabilis, & utilis communitati, ac nemini nocens, proinde eſt purum beneficium, & ample interpretandum, ut notat Suar. l. 6. de leg. c. 10. Sanch. Salas d. 20. ſ. 11.: In ſecundo vero, cum reſpiciat perſonam determinatam, eſt quædam inchoata diſpenſatio, & ſe habet inſtar diſpenſationis, quæ ſingularem perſonam reſpicit, & ideo eſt odioſa, unde ſtricte eſt interpretanda.

ARTICULUS II.

In dubio, num diſpenſatio ſit valida, quid decidendum?

I. Dubium hoc ex triplici capite oriri poteſt.

II. Si dubietas oriatur ex hoc, quod dubia ſit ſuperioris prælatio, diſpenſatio erit valida, ſi ſuperior ſit in poſſeſſione ſui ſuperioratus; ſecus vero ſi non ſit in tali poſſeſſione.

III. Si vero dubitetur, an cauſa diſpenſationis fuerit ſufficiens, valida dicenda eſt diſpenſatio, quoties de inſufficientia cauſæ non conſtet.

IV. Num peccet ſuperior diſpenſando, dubitans de cauſæ ſufficientia?

V. Si dubitetur, num verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant, dicendum non comprehendere.

VI. Quid dicendum, ſi dubitetur, num diſpenſatio fuerit ſubreptitia; vel ſi dubitetur, num fuerit finalis, an impulſiva cauſa in memoriali tacita, aut falſo expreſſa?

VII. Probabilius dicendum, cauſam eſſe finalem, atque adeo diſpenſationem eſſe ſubreptitiam.

I. Ex triplici capite oriri poteſt dubium de diſpenſationis validitate. Primo ex parte ſuperioris, de quo dubitetur ſitne legitimus, habenſque facultatem diſpenſandi? Secundo ex parte cauſæ, ob quam petitur diſpenſatio, ſi dubitetur, fueritne ſufficiens? Tertio ex parte ipſius diſpen-

pen-

penſationis, ſi dubitetur, an hunc caſum comprehendat? Vel an fuerit ſubreptitia per hoc, quod non ſatis probetur veritas narratorum in ſupplicatione? Vel ſi dubitetur, num cauſa tacita, vel falſo inter alias expreſſa ſit finalis, quæ diſpenſationem vitiat; an ſit tantum impulſiva, quæ non vitiat?

II. Dico primo: Si dubium ex primo capite oriatur, diſtinguendum. Nam, ſi ſuperior ſit in poſſeſſione ſuperioratus, dicendum eſt, diſpenſationem eſſe validam, quia ſuperior nequit ſua poſſeſſione ſpoliari, donec conſtet de oppoſito: Si vero ſuperior non eſt in legitima poſſeſſione ſuperioratus relate ad talem ſubditum, non licet ea diſpenſatione uti ob periculum tranſgrediendi legem; cum nullum habeatur morale principium deponendi practice tale dubium. Ita Sanch. l. 4. d. 44. Et ratio ulterior eſt, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione præceptum, qua ſpoliari nequit per dubiam diſpenſationem.

III. Dico ſecundo, ſi dubium oriatur ex ſecundo capite, dicendum, diſpenſationem eſſe validam, quoties non conſtat de inſufficientia cauſæ. Ita Sanch. l. c. Suar. & alii. Ratio eſt, quia ſubditus bona fide proponens cauſam, quam habet, ſuperiori, prudenter remittere ſe poteſt judicio illius, qui poſito quod diſpenſet, eo ipſo cenſet, cauſam eſſe ſufficientem.

IV. Si tamen petas, Peccetne ſuperior, ſi diſpenſet dubitans de ſufficientia cauſæ? diſtinguendum eſt: ſi dubitet ſuperior, an exiſtat cauſa, quæ proponitur, peccat diſpenſando, quia diſpenſatio requirit cauſam certam: Si vero dubitet, an cauſa certo exiſtens ſit ſufficiens? docet Sanchez l. 4. d. 45. cum Sylv. Palatio, contra Jo. Med., quod licite diſpenſet; quia ſuave regimen Eccleſiæ id poſtulat; nimis enim oneroſum eſſet ſuperioribus, ſi cauſam evidenter ſufficientem expectare deberent ad diſpenſandum; alioqui fere nunquam diſpenſarent. Equidem dicerem, neque requiri evidentiam de cauſæ ſufficientia propter rationem adductam, neque ſufficere dubium, quia ſtat in poſſeſſione lex, in qua ſuperior nequit ſine ſufficienti, ac minime dubia cauſa diſpenſare: Satis tamen eſſe probabilitatem, licèt cum formidine de cauſæ ſufficientia; ſic enim prudenter, & benigne procedet Superior.

V. Dico tertio. Quando ex tertio capite dubitatur, an verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant? dicendum non comprehendere. Ita Sanch. l. c., & Meroll. Ratio eſt, quia diſpenſatio, cum ſit odioſa, eſt reſtringenda: Quare, ſi Pontifex v. g. diſpenſet cum aliquo in voto caſtitatis ad finem ineundi matrimonium, & dubium ſit, an voluerit diſpenſare totaliter, dicendum, quod non totaliter ſit diſpenſatum; unde poſſet quidem hic Matrimonium contrahere; at, ſi aliter contra caſtitatem peccaret, ſacrilegium committeret. Quando vero ex eodem 3. capite dubitatur, an diſpenſatus tacuerit verum, vel falſum expreſſerit in ſua petitione? tunc præſumptio erit pro valore diſpenſationis; quia jus non præſumit delictum, ex *l. merito ff. de Socio*.

VI. Quod ſi diſpenſatus verum aliquod tacuerit, vel falſum expreſſerit, & dubitet, num illud fuerit cauſa finalis vitians diſpenſationem, an vero impulſiva, quæ diſpenſationem non reddit irritam, & ſubreptitiam? in tali caſu cauſam cenſendam eſſe finalem, & diſpenſationem ſubreptitiam, docent Coninch. d. 33. dub. 6. de Sacrament. Barboſa, Guttierez, Villal., & alii apud Sanch. l. 8. d. 21. Ratio eſt, tum quia, cum conſtet de impedimento, & dubia ſit diſpenſatio, ſtat poſſeſſio pro impedimento, ſeu pro lege: tum etiam, quia Pontifex ſub ea conditio-

ditione diſpenſat, aut concedit v. g. Ordinario loci, vel Confeſſario, ut diſpenſet, ſi ſcilicet preces veritate nitantur; quando autem eſt dubium, non nituntur veritate; Tum demum, quia univerſim a quocunque fiat diſpenſatio, quando dubitatur, num cauſa in diſpenſatione tacita, vel falſo expreſſa ſit finalis, an impulſiva, cenſenda eſt finalis, & diſpenſatio nulla, ut docet Baldus, Tiraquell. & alii cum Mol. d. 173.

Verum Sanchez, Palaus, Salas, Bonac., & alii apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 64. putant, cauſam illam in dubio præſumendam eſſe impulſivam, & diſpenſationem validam; quia in dubio pro valore actus eſt præſumendum, ex cap. *Abbate de verb. ſignifi.* & l. *Quoties* ff. *de rebus dubiis*, & per conſequens poſſeſſio eſt pro validitate diſpenſationis; Nam is poſſidet, pro quo eſt præſumptio in foro externo, ut oſtendit Meroll. d. 3. c. 3.

Ad primam rationem in contrarium reſpondet Sanchez, poſſeſſioni illi ſtanti pro impedimento, ſeu pro lege præponderare præſumptionem valoris actus; Nam præſumptio faciens actum valere eſt reliquis firmior, & validior, ut oſtendit Menoch. de præſumpt. l. 6. præſumpt. 4. Ad ſecundam reſpondet, quod cum in eo dubio præſumatur pro valore diſpenſationis, prævalet ea pars, quod preces ſint veræ. Ad tertiam, multis idem Sanchez oſtendit, univerſim diſpenſationem in tali dubio eſſe validam, atque adeo eam cauſam præſumi impulſivam, non finalem, propter rationem adductam; quod ſcilicet in dubio præſumitur pro valore actus; non eſſet autem diſpenſatio valida, ſi ea cauſa præſumeretur finalis.

VII. Equidem tamen cenſeo cum Conink. de Sacr. diſp. 33. cap. 6. n. 93. Merol. diſp. 3. cap. 3. n. 178. Bardi d. 6. c. 5. §. 4. primam ſententiam eſſe veriorem, atque adeo diſpenſationem eſſe ſubreptitiam. Ratio eſt, quia principium illud, in quo ſecunda ſententia nititur, quod ſcilicet in dubio præſumitur pro valore actus, procedit tantum in favorabilibus, non in odioſis, & quando derogatur juri communi; Aliter nunquam contingeret, diſpenſationes in dubio præſumendas eſſe invalidas; poſſet enim quis dicere, in dubio præſumendum pro validitate actus diſpenſationis, quod tamen abſonum communiter reputatur. Illud limitandum cum Bardi, quod ſi poſſeſſio ſtet pro diſpenſatione, & dubium ſuperveniat, non impediat validitatem illius, ut ſi quis ex diſpenſatione contraxerit matrimonium, & deinde dubitet de validitate matrimonii.

ARTICULUS III.

Habendane ſit irrita diſpenſatio, ſi deprehendatur Prælatum non potuiſſe diſpenſare?

I. Si communi errore cenſebatur, Prælatum diſpenſantem eſſe ſuperiorem, quamvis revera non eſſet, diſpenſatio erit valida.

II. Deficiente cauſa finali diſpenſationis, hæc eſt irrita.

III. In dubio, an diſpenſatio, aut poteſtas diſpenſandi ad talem caſum ſe extenderet, vel an daretur cauſa ſufficiens, ſi bona fide diſpenſatum fuit, valida eſt diſpenſatio, quamvis deinde deprehendatur oppoſitum.

IV. In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem?

V. Num licite Epiſcopus diſpenſet in legibus Pontificiis in caſu urgentis neceſſitatis? An etiam in impedimentis matrimonii, & in irregularitate?

I. Dico

Dico primo, ſi deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare, eo quod nec ſuperior erat, nec communi errore talis habebatur, procul dubio irrita eſt diſpenſatio; Si vero deprehendatur, Prælatum non eſſe re vera ſuperiorem, ſed habuiſſe titulum, licèt invalidum, communi errore exiſtimatum validum, atque adeo ſi ſuperior communi errore exiſtimetur verus ſuperior, ob illum titulum coloratum, tunc diſpenſatio eſt valida. Ratio eſt, quia ex lege *Barberius* ff. de *Officio Prætoris*, propter bonum commune valida ſunt geſta a ſuperiore habente titulum coloratum, ſupplente in eo caſu defectum juriſdictionis ipſa Eccleſia, vel Republica. Ita communiter. Si tamen ſuperior careat titulo colorato, ſed communi errore exiſtimetur ſuperior, probabile etiam eſt, diſpenſationem eſſe validam, ut oſtendit Bardi in Bullam Cruciatæ p. 2. tr. 5. c. 1. §. 12., & Pontius contra Sanch. apud Dian. p. 3. tr. 4. reſ. 122.; quia probabile etiam eſt, propter commune bonum geſta a tali ſuperiore ab Eccleſia, vel Republica validari.

II. Dico ſecundo: Si deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare ex defectu cauſæ, vel quia tacita fuit vera cauſa finalis, aut expreſſa cauſa falſa, tunc diſpenſatio eſt omnino irrita. Ita Sanch. l. 4. c. 44. Ratio eſt, quia non ſpectat ad bonum Eccleſiæ ſupplere in his caſibus defectum; atque adeo, cum ſuperior non intendat diſpenſare, niſi juxta veritatem, quæ ſibi proponitur, deficiente veritate, & cauſa finali, deficit pariter voluntas diſpenſandi in ſuperiore; atque adeo validitas diſpenſationis.

III. Dico tertio, Quoties certa eſt poteſtas diſpenſantis, & ſolum dubium fuit, an ad talem caſum extenderetur, vel an pro tali caſu daretur cauſa ſufficiens, tunc valida eſt diſpenſatio, etiamſi deprehendatur oppoſitum, videlicet quod poteſtas ad talem caſum non ſe extenderet, vel quod non eſſet ſufficiens cauſa ad diſpenſandum, dummodo bona fide proceſſum ſit: Ita probabiliter Sanchez loc. cit., & Sylv. contra Bonac. apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 44. Et ratio eſt, tum quia in his caſibus diſpenſatio eſt a legitima poteſtate illius, qui abſolute, & non conditionate diſpenſationem conceſſit, ejuſque valor non pendet ab eventu futuro; tum etiam quia id exigit bonum Eccleſiæ regimen ad vitandos innumeros ſcrupulos, qui aliàs oriri poſſent.

Confirmatur, quia in dubio, an caſus ſit reſervatus, non cenſetur reſervatus; quod ſi poſt abſolutionem deprehendatur reſervatio, adhuc valida fuit abſolutio, nec eſt opus recurrere iterum ad ſuperiorem pro abſolutione, ut docent Suar., Sanch., Meroll. apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 4., & p. 9. tr. 4. r. 46. Pariter in dubio, an votum ſit Pontifici reſervatum, ſi Epiſcopus diſpenſet, (ſicut poteſt in tali dubio) & deinde deprehendatur eſſe Pontifici reſervatum, non eſt opus nova diſpenſatione, ut docent communiter cum Sanch. l. 4. c. 40. n. 26. & 79. & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 16. de voto c. 26.; ergo pariter, ſi bona fide concedatur diſpenſatio in caſu adducto, valida eſt diſpenſatio, etiam poſt detectam veritatem: nam in omnibus his caſibus diſpenſatio eſt a legitima poteſtate diſpenſante abſolute, & non conditionate. Et ratio a priori horum omnium eſt, quia, ut oſtendimus articulo primo, poteſtas diſpenſandi in dubio latam habet interpretationem: ergo in his omnibus caſibus adductis, in quibus poteſtas diſpenſandi ad hunc caſum, vel ad hoc votum ſe extendat (ſicut etiam in dubio an poteſtas abſolvendi ſe extendat ad tale peccatum) dicendum, quod ſe extendat, at-

que adeo valida eſt diſpenſatio, ſeu abſolutio, quin fieri poſſit, quod talis actus a principio validus tractu temporis fiat invalidus per hoc quod deprehendatur poteſtatem illam ad talem caſum re vera non ſe extendere; Expedit quippe ad ſuavem Eccleſiæ gubernationem, quod non reviviſcat neceſſitas novæ diſpenſationis, aut abſolutionis, quando error deprehenditur.

IV. Rogabis hic primo, an Epiſcopus poſſit in lege ſuperioris diſpenſare in dubio, an caſus egeat diſpenſatione? v. g. Num poſſit Epiſcopus diſpenſare cum volentibus contrahere matrimonium, ſi dubitent, num conjuncti ſint in quarto, aut in quinto gradu conſanguinitatis, aut cum iis, qui dubitant, an per concubitum carnalem ſit contracta affinitas? ita ut poſt diſpenſationem ab Epiſcopo factam, ſi deprehendatur, quod ſint re vera in quarto conſanguinitatis gradu conjuncti, aut vere contracta ſit affinitas, non ſit amplius ad Pontificem recurrendum.

Reſpondeo, ſi dubium ſit poſitivum, ita ut probabile ſit, v. g. conſanguinitatem eſſe in quinto gradu, etiamſi probabile pariter ſit eſſe in quarto gradu; communius docent Doctores, nullam eſſe petendam diſpenſationem ab Epiſcopo: cum liceat ſequi opinionem probabilem abſque culpa. Verum tamen eſt, quod ſi ſic matrimonium contrahatur, & deinde deprehendatur, conſanguinitatem eſſe in quarto gradu, matrimonium eſt irritum. Si vero dubium ſit negativum; Laym., Palaus, Sà apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 46. probabiliter pariter docent, nulla opus eſſe diſpenſatione, quia præſumptio ſtat pro libertate, & nemo cenſeri debet lege aſtrictus, quouſque de lege moraliter conſtet: Sed Bonac. apud eundem Dianam putat, in dubio negativo recurrendum eſſe ad Pontificem; tum quia diſpenſandus non debet ſe exponere periculo faciendi contra legem ſuperioris, in qua Epiſcopus diſpenſare non poteſt; tum etiam, quia ita praxis obſervat, quoties adhibita diligentia dubium remanet de neceſſitate diſpenſationis.

Equidem tamen cohærenter ad doctrinam traditam cenſeo cum Sà, Palao tr. 3. d. 6. p. 5., & Sanch. l. 8. d. 6., quod ſi in hoc dubio negativo opus eſſet diſpenſatione, Epiſcopus poſſet diſpenſare, adeo ut ſi deinde deprehendatur v. gr. conſanguinitatem fuiſſe in quarto gradu, talis diſpenſatio data ab Epiſcopo ſit ſufficiens. Ratio eſt, non ſolum quia poteſtas diſpenſandi latam habet interpretationem, atque adeo ſe extendit etiam ad eos caſus, in quibus dubitatur, an opus ſit diſpenſatione; ſed etiam quia Epiſcopus poteſt diſpenſare in caſibus frequentioribus, ut communiter Doctores docent agentes de diſpenſatione cum Salas d. 20. §. 3.; Hoc enim expedit ad bonum, ac ſuave regimen Eccleſiæ; dubia autem de neceſſitate diſpenſationis ſunt frequentia; ergo in tali caſu poteſt Epiſcopus diſpenſare.

Confirmatur, quia caſus dubius non cenſetur reſervatus Summo Pontifici, ſed tantum certus; ut communiter docent Doctores agentes de caſibus, & de votis reſervatis Pontifici: Ergo ſicut poteſt valide Epiſcopus abſolvere peccatum Pontifici reſervatum, in dubio, an ſit commiſſum, & diſpenſare in voto Pontifici reſervato, ſi dubitetur, an ſit emiſſum; ita pariter poterit diſpenſare in impedimentis, v. g. Matrimonii, & in irregularitate, in dubio, an ſit contracta: Praxis autem petendi diſpenſationem in his dubiis a Pontifice eſt adcautelam, ut, ſi forte deprehendatur impedimentum, non ſit deinde recurrendum ad Pontificem: Verum juxta hanc ſententiam

tiam poteſt etiam ad cautelam peti in his dubiis diſpenſatio.

V. Rogabis ſecundo hac occaſione, an Epiſcopus diſpenſare poſſit in legibus Pontificis non ſolum in caſibus dubiis, ſed etiam in caſu urgentis neceſſitatis, in quo facile non poteſt Pontifex adiri, v. gr. in lege de impedimentis matrimonii dirimentibus, vel de irregularitate, vel de reſervatione voti, & ſimilium.

Reſpondeo primo, ſi vera eſt ſententia multorum docentium cum Cajet., Henriq, Pontio apud Dian. p. 3. tr. 5. r. 23. apud Boſſ. n. 1264. Epiſcopos, utpote Paſtores ordinarios, ex vi ſui muneris, & juxta jus antiquum, & primævum Eccleſiæ, poſſe in ſua Diœceſi, quæ poteſt Pontifex in toto Orbe, niſi expreſſe a Pontifice aliquid iis prohibeatur, & eorum juriſdictio limitetur; ſicut quilibet Confeſſarius poteſt æque, ac Pontifex abſolvere ab omnibus peccatis, niſi per Pontificem, aut Epiſcopum caſus aliqui reſerventur; conſequenter ſequitur, poſſe Epiſcopum in irregularitate, & in impedimentis matrimonii dirimentibus diſpenſare, quoties nec expreſſe, nec tacite a Pontifice limitata ſit quoad hæc Epiſcoporum juriſdictio; non videtur autem limitata pro caſu urgentis neceſſitatis, quia contra bonum, & ſuave regimen Eccleſiæ limitaretur, ut diximus de poteſtate, quam habent Epiſcopi ad diſpenſandum in impedimentis Matrimonii, ac in irregularitate in caſibus dubiis. Sed diſcurrendo juxta ſententiam communiorem apud Sanch. l. 2. d. 40., & l. 7. d. 7., quæ docet, Epiſcopos non poſſe in lege Pontificis diſpenſare, niſi expreſſe, aut tacite iis facultas concedatur, eo quod inferior ſecundum ſe non poſſit in lege ſui ſuperioris diſpenſare; Joan. Sanch. d. 43. putat in caſu urgentis neceſſitatis non poſſe Epiſcopum diſpenſare in impedimentis Matrimonii, licèt occultis: V. gr. ſi matrimonium ſit publice celebratum cum aliquo impedimento occulto, & cum bona fide ſaltem unius Contrahentis, & ex ſeparatione timeretur ſcandalum, nec eſſet facilis recurſus ad Papam; Vel ſi mox ſit contrahendum matrimonium, & ex dilatione magnum ſcandalum, aut incommodum ſequatur: Similiter docet non poſſe Epiſcopum in votis Pontifici reſervatis diſpenſare in caſu urgentis neceſſitatis, v. gr. ſi ex voto caſtitatis, aut Religionis immineret periculum incontinentiæ, vel ſcandali, vel gravis damni; Tertio, puta ſi qui tale votum emiſit, velit ducere fœminam a ſe defloratam, &, ſi expectetur diſpenſatio, periculum eſſet mutationis voluntatis, aut alterius impedimenti ad matrimonium; unde puella manere deberet cum honoris jactura; Vel ſi eſſet periculum quod tali voto aſtrictus moreretur abſque prolis legitimatione, & forte cum Animæ periculo. Ratio ex Jo: Sanch. eſt, quia ad epikejam ſolum ſpectat interpretari legem deficientem, & non comprehendentem talem caſum; non vero dare juriſdictionem non habenti illam; ergo in his urgentibus caſibus, ad quos lex Pontificis jam ſe extendit, non poteſt Epiſcopus vi Epikejæ habere juriſdictionem, atque adeo non poteſt diſpenſare.

Communius tamen cum Th. Sanch. lib. 2. d. 40., & l. 8. d. 5. Suar. de leg. d. 6. c. 14. Vaſq. Coninch. Leſſ. c. 4. n. 121., Palao, Salas apud Dia. p. 2. tr. 16. reſ. 17. docent, poſſe Epiſcopum diſpenſare per Epikejam, hoc eſt ex pia, & rationabili interpretatione, ſeu præſumptione voluntatis Pontificis. Quandoquidem oppoſitum eſt contra commune bonum, & ſuave regimen Eccleſiæ, quod a Pontifice non eſt præſumendum; cum ei poteſtas a Chriſto Domino data ſit in ædifi-

ædificationem, non in deſtructionem; unde reſervatio pro bono charitatis in Eccleſiam invecta non debet contra charitatem urgere. Hinc licèt in Bulla Cœnæ expreſſe dicatur, neminem poſſe ab iis caſibus abſolvere, niſi in mortis articulo, & cum cautione præſtita de ſtando mandatis Eccleſiæ, ac de ſatisfaciendo parti læſæ; communiter tamen Doctores docent, quod, ſi non poſſit adiri Pontifex ob impedimentum vel longum, vel perpetuum, poſſit ab iis caſibus Epiſcopus abſolvere ex præſumpta Pontificis voluntate; ergo a fortiori diſpenſare poteſt in legibus, in quibus non eſt tam rigida reſervatio: Unde Boſſ. n. 1261. probabile putat, Epikejam habere locum etiam in decreto Tridentini preſcribente aſſiſtentiam Parochi, & duorum teſtium ad valorem matrimonii: & n. 1274. contra Martinum Perez docet, poſſe etiam Epiſcopum in caſu raro magnæ neceſſitatis diſpenſare in matrimonio rato, non conſummato, illudque diſſolvere. Quare ad fundamentum Joan. Sanch. reſpondetur, Epichejam non conferre juriſdictionem, ſed emendare legem reſervationis, in hoc quod non comprehendat talem caſum; atque adeo vi ſui muneris poteſt Epiſcopus diſpenſare (ſicut poteſt abſolvere a caſibus Bullæ Cœnæ) in caſu impedimenti perpetui; Vel dicendum, quod pro tali caſu, ſi non habet locum Epicheja ſtricte ſumpta, habeat ſaltem locum ſimplex interpretatio voluntatis Pontificis, de cujus voluntate præſumitur, quod velit Epiſcopis concedere facultatem diſpenſandi. Immo multi cum Valero, Boſſ. n. 1283., & aliis apud Sanch. l. 8. d. 9. probabiliter docent propter eandem rationem, quod poſſit diſpenſare etiam Parochus in caſu urgentis neceſſitatis, ſi non poſſit Epiſcopus adiri; Quamvis enim Parochus nullam habeat juriſdictionem pro foro externo, ne voluntariam quidem, (ad quam ſpectat diſpenſatio tam in legibus, quam in votis) tamen ex rationabili voluntate Pontificis præſumitur, quod illi pro tali caſu facultas diſpenſandi concedatur; cum id expediat ad bonum Animarum. Quamvis communior, & verior ſententia facultatem hanc Parochis non concedat; ſicut non conceditur Sacerdoti, deficiente Parocho, nec Laico, deficiente Sacerdote; eſto multi concedant Laico poteſtatem abſolvendi a Cenſuris moribundum, deficiente Clerico, ex præſumpta Pontificis voluntate.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quomodo Privilegium in dubio interpretandum ſit, ſtricte ne, an ample?

I. Latam in dubio habent interpretationem Privilegia data motu proprio, aut inſerta in corpore Juris, ſi tamen Tertio non præjudicent.

II. Pariter Privilegia Communitatibus, puta Religionibus collata.

III. Preſſe tamen interpretandum, quod derogat juri communi, niſi ſit Privilegium oneroſum.

IV. Sicut etiam quod eſt in præjudicium Tertii.

V. Num Privilegium de non ſolvendis decimis intelligatur etiam ex prædiis acquirendis?

VI. Privilegium, quod derogat juri particulari alterius, non cenſetur illi derogare, niſi exprimatur.

VII. Num Privilegiorum confirmatio præſumatur facta ex certa ſcientia, an ſub forma communi?

VIII. Num liceat uti Privilegio in dubio, quod revocatum ſit?

IX. Poſſitne Epiſcopus in dubio Privilegia Regularium interpretari?

I. Di-

I. Dicendum primo: Privilegium, ſi datum ſit motu proprio a Principe, aut ſi ſit incluſum in corpore Juris, late explicandum eſt, atque adeo in dubio ſtandum eſt pro privilegiario. Prima pars probatur ex cap. *Si Motu Proprio de Præbendis in ſexto*; ubi dicitur ex liberalitate procedere quicquid motu proprio datur; liberalitas autem, & beneficium Principis eſt late interpretandum, ex l. 1. c. *de petitione bonorum public.*, & leg. *ultima ff. de Conſtit. Principum*. Secunda pars etiam probatur, quia privilegium incluſum in corpore Juris non eſt contrarium juri communi; cum ſit illius pars. Ergo late interpretandum eſt, tanquam Principis beneficium: Quoties tamen non eſt in præjudicium Tertii, cum non præſumatur privilegium in damnum, ſeu contra jus Tertii.

Hinc ſequitur primo, quod in dubio, num privilegium ſit reale tranſiens ad hæredes, an vero dumtaxat perſonale? dicendum ſit, eſſe reale, ſi motu proprio datum ſit, aut incluſum ſit in corpore Juris, & nulli inferat præjudicium, ut docet Suar. l. 8. de legibus c. 3. Pontius, & alii apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 51.

II. Sequitur ſecundo, privilegia alicui communitati, puta Religionibus, data in perpetuum in dubio late interpretanda eſſe. Ratio eſt, quia talis conſtitutio, cum ſit perpetua, ſe habet, ac ſi eſſet pars Juris, ſive corpori Juris inſerta. Ita Sanch. l. 8. c. 1.

III. Dicendum ſecundo, privilegium derogans juri communi datum ad inſtantiam partis, & non incluſum in jure communi in dubio ſtricte interpretandum eſt. Ratio eſt, quia derogatio juris communis eſt odioſa, & ideo ſtricte interpretanda, ut conſtat ex c. 1. *de Filiis Presbyterorum in ſexto*, ubi dicitur, exorbitantia a jure communi veluti odioſa reſtringi; Hinc ſi dubitetur, an privilegium juri communi derogans, & datum ad inſtantiam partis ſit reale, an perſonale; dicendum eſt, eſſe perſonale, dummodo non ſit conventionale, & oneroſum, ſeu non datum gratis, ſed accepto pretio, vel alia re, quæ pretio æquipolleat; quia tunc præſumitur reale, ex leg. *Si pactum, ff. de Probationibus*.

IV. Dico tertio, privilegium ſi inferat præjudicium Tertio, in dubio ſtricte etiam interpretandum eſt. Conſtat hoc ex *l. 2. §. Ne quod in loco publico*, ubi dicitur: *Quotieſcumque aliquod in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut ſine injuria cujuſcumque fiat; & ita ſolet Princeps permittere.*

Hinc ſequitur primo, privilegium, quod eſt in damnum Tertii, non præſumi eſſe reale, ita ut ad hæredem tranſeat, ſed perſonale.

V. Sequitur ſecundo, privilegium datum de non ſolvendis decimis alicui Tertio debitis præſumi tantum eſſe de non ſolvendis decimis ex prædiis acquiſitis, non vero ex prædiis etiam acquirendis: Contra vero, ſi Papa, vel Epiſcopus, aut Princeps det privilegium non ſolvendi decimas ipſimet concedenti debitas, privilegium late interpretandum, ita ut ſe extendat ad decimas etiam ſuper prędia impoſterum obtinenda; ut habetur in cap. *Quia circa de Privilegiis*; Et probatur a pari, nam indultum, ſeu privilegium conceſſum Eccleſiis alicujus Civitatis intelligitur etiam conceſſum Eccleſiis conſtruendis, ut docent Juriſperiti apud Manticam: Ergo etiam in caſu noſtro. Et ratio a priori eſt, quia, ſi privilegium non prędjudicat Tertio, provenit ex liberalitate Principis, quæ late eſt interpretanda. Privilegium tamen, ſeu exemptio a ſolutione decimarum conceſſa Societati Jeſu, licet ſit in præjudicium Tertii, nem-

nempe Epiſcoporum, & Parochorum, extendit ſe ad prædia etiam futura, ut conſtat ex Bullis Pauli Tertii, Pii IV., & Gregorii XIII. apud Bardi, d. 6. c. 4., idque ex ſpeciali conceſſione Pontificis.

VI. Sequitur tertio, privilegium datum a Principe derogans privilegio alterius, quod juri communi eſt inſertum, vel quod paſſim eſt uſitatum, in dubio late interpretandum eſſe. Ratio eſt, quia hujuſmodi privilegia inſerta juri communi, aut paſſim uſitata præſumuntur cognita Principi; ac proinde præſumitur velle illis derogare: Contra vero ſi privilegium a Principe conceſſum deroget privilegio alterius ſpeciali, aut ſpeciali ſtatuto alicujus communitatis, non præſumitur in dubio, quod velit Princeps illi derogare; atque adeo ſtricte eſt interpretandum; ut conſtat ex cap. 1. *de conſtitutionibus in ſexto*, ubi dicitur: *Licet Romanus Pontifex (qui jura omnia in ſcrinio pectoris ſui cenſetur habere) conſtitutionem condendo poſteriorem, priorem, quamvis de ipſa mentionem non faciat, revocare noſcatur; quia tamen locorum ſpecialium, & Perſonarum ſingularium conſuetudines, & ſtatuta, cum ſint quid facti, & in facto conſiſtant, poteſt probabiliter ignorare, ideo ipſis (dum tamen ſint rationabilia) per conſtitutionem (niſi expreſſe caveatur in ipſa) non intelligitur in aliquo derogare*. Unde Menochius infert l. 6. præſumpt. 9. quod ſi Princeps det uni novum privilegium, non præſumatur velle derogare privilegio alterius antiquo, niſi illud expreſſerit, aut cognoverit.

VII. Rogabis primo, num privilegiorum confirmatio præſumatur in dubio facta eſſe ex certa ſcientia, an ſolum ſub forma communi? Expedit id noſſe, nam ſi confirmatio privilegii ſit ſub forma ſpeciali, ſeu ex certa ſcientia, utpote procedens ex examine, & perfecta notitia rei confirmandæ, ejuſque circumſtantiarum, plurimum prodeſt privilegiario; quandoquidem talis confirmatio æquivalet novæ conceſſioni. Unde ſi prior conceſſio fuit invalida, per talem confirmationem revalidatur: Et præterea in derogatione generali privilegiorum non intelligitur derogatum privilegiis ex certa ſcientia confirmatis, niſi id exprimatur.

Reſpondeo itaque cum Sanchez l. 7. c. 29. in hoc dubio præſumi ſemper privilegii confirmationem eſſe factam ſub forma communi; niſi tamen tenor privilegii inſertus ſit confirmationi, & hæc dicatur fieri ex certa ſcientia. Ratio eſt, quia, cum præſumptio non ſit pro privilegiario, ſed contra ipſum circa novam conceſſionem, ideo confirmatio ex certa ſcientia probanda eſt, non præſumenda.

VII. Rogabis ſecundo, licitum ne ſit uti privilegio, in dubio, an ſit revocatum?

Reſpondeo cum communi apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 51. univerſim eſſe licitum, quia, cum revocatio ſit odioſa, in dubiis ea non præſumitur: Etenim ex leg. *Ab ea parte ff. de probationibus*, nemo prohibetur jure ſuo uti, niſi prohibitio probetur. Notandum tamen, quod ſi deinde deprehendatur privilegium illud fuiſſe jam revocatum, invalida ſunt, quæ ex uſu talis privilegii provenerunt, ut fuſe explicabimus quæſtione ſequenti articulo tertio, numero nono: E. gr. ſi habens privilegium commutandi vota dubitet, an ſit revocatum, nec poſſit tale dubium vincere, poterit vota commutare; Si tamen deinde conſtet privilegium illud eſſe revocatum, talis commutatio eſt invalida, & qui emiſit votum, debet ſe gerere ac ſi non fuiſſet commutatum. Ad eum modum quo poteſt Dominus ſervum vendere, etiamſi ſuperveniat dubium de ejus

ſervi-

ſervitute, quod vinci non poſſit; ac ſi deinde detegatur, quod non eſſet ſervus, invalida cenſenda eſt ea venditio; Et eodem modo in laudato articulo quæſtionis ſequentis dicemus, quod poſſit Pater irritare vota Filiorum in dubio, an fuerint emiſſa ante, vel poſt pubertatem; at ſi deprehendatur deinde, quod fuerint poſt pubertatem emiſſa, illa votorum irritatio cenſenda eſt nulla.

VIII. Neq; obſtat quod communiter docent, videlicet, quod ſi Epiſcopus diſpenſet in votis in dubio an ea ſint reſervata Pontifici, & deinde deprehendatur vere eſſe reſervata, adhuc valida ſit ea diſpenſatio: Et eodem modo ſi Confeſſarius abſolvat in dubio an aliquis caſus ſit reſervatus, quin poſſit tale dubium vincere; & deinde deprehendat vere eſſe reſervatum, valida erit abſolutio Sacramentalis, & pœnitens non tenetur peccatum illud iterum ſubjicere clavibus. Nam ideo talis diſpenſatio, & abſolutio eſt valida etiam poſt detectam veritatem, quia Epiſcopo competit jure ſuo diſpenſare in votis, etiam in dubio an ſint reſervata Pontifici, quia cum reſervatio ſit odioſa, non extenditur ad caſus dubios; Et idem dicas de Confeſſario, qui pariter jure ſuo poteſt abſolvere a peccatis, ac proinde poteſt etiam abſolute abſolvere etiam in dubio an ſint reſervata, quando dubium vinci non poteſt: Et ideo ſi poſt abſolutionem peccatum deprehendatur fuiſſe reſervatum, non eſt iterum ſubjiciendum clavibus. At privilegiario, qui ex privilegio poteſt diſpenſare in votis, aut abſolvere a cenſuris, vel peccatis reſervatis, non competit de ſe, ſed ex ſpeciali conceſſione tale privilegium, propterea illud non ſe extendit ad caſus dubios, unde detecta reſervatione debet iterum conferri aut diſpenſatio in votis, aut abſolutio a cenſuris vel peccatis reſervatis.

Hinc rite advertit Scildere tr. 5. n. 58., quod privilegiarius poſſit quidem univerſim uti ſuo privilegio, in dubio an ſit revocatum, ut habetur in ea lege laudata *Ab ea parte*, *ff. de Probationibus*; At non poteſt eo licite uti, ſi ſubſit periculum faciendi actum invalidum, qui cæteroqui deberet eſſe validus; nec detur neceſſitas ſubeundi tale periculum: Ut ſi quis habens privilegium abſolvendi a reſervatis citra neceſſitatem abſolveret ab illis in dubio an tale privilegium per legem univerſalem revocatum ſit: Quamvis enim, quando dubium eſt, an privilegium ſit revocatum a ſuperiore per reſcriptum, privilegiatus poſſit pergere in uſu juriſdictionis ſibi per privilegium collatæ, quia acta juriſdictionis valida ſunt, donec habenti juriſdictionem revocatio illa ſit intimata, ex l. *ſi forte* ff. *de Offic. Præſid.*; Oppoſitum tamen contingit, quando dubium eſt, an privilegium per legem promulgatam revocatum ſit. Et ratio ex Suar. l. 8. de leg. c. 40. eſt, quia lex promulgata ſortitur effectum, & invalidat acta, licet non innoteſcant ſingulis; qui autem dubitat de tali lege, non procedit bona fide, ſi citra neceſſitatem abſolvat, atque adeo non conferretur valide abſolutio ſacramentalis, ſi forte talis lex promulgata ſit. Quare ſolum in caſu gravis neceſſitatis licitum eſſet abſolvere cum tali dubio juriſdictionis, & ſub conditione, ſi detur juriſdictio: In quo caſu pœnitens deinde teneretur iterum eadem peccata ſubjicere clavibus; ut communiter docent cum Naldo, eſto probabiliter id neget Salas apud Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 38.

IX. Rogabis ultimo, in dubio, num Privilegia hic, & nunc eximant Regulares ab Epiſcopi juriſdictione, ſpectatne ad Epiſcopum interpretari privilegia? ad eum modum, quo dum dubitatur, an delictum aliquod perti-

neat

neat ad forum ſæculare, vel Eccleſiaſticum, pertinet ad Judicem Eccleſiaſticum id decernere.

Reſpondeo negative cum Henriq. Sanch. in opuſc. l. *6.* c. *9.* Etenim Paulus III., ut habetur in Compendio noſtrorum Privilegiorum §. *2.* expreſſe ſibi reſervavit interpretationem privilegiorum noſtræ Religionis, ſive clara ea ſint, ſive dubia, & in hoc Privilegio reliquæ Religiones communicant. In tantum autem in dubio an delictum pertineat ad forum ſæculare, pertinet ad Judicem Eccleſiaſticum id decernere, quia in terris non datur Tribunal majus Eccleſiaſtico. At in caſu noſtro poteſt, & debet recurri ad Pontificem, quia ſibi hanc facultatem reſervavit.

Neque urgeas, in dubio, num delictum pertineat ad forum Eccleſiaſticum, poterit Epiſcopus abſque recurſu ad Pontificem id decernere; ergo etiam in caſu noſtro. Nam, conceſſo antecedente, negatur conſequentia; lis enim inter ipſos Eccleſiaſticos conveniens erat, quod dirimeretur ab Eccleſiæ capite, & ita Pontifex expreſſe decrevit: At lis inter Eccleſiaſticos, & Sæculares rite potuit dirimi ab ipſo Eccleſiaſtico, qui ſit pars ſcilicet, & Judex; quamvis poſſit ſæcularis appellari a decreto Epiſcopi ad Metropolitanum, vel ad Pontificem; Quod ſi lis ſit inter Pontificem, & Regem, docent communiter, Chriſtum Dominum decreviſſe, quod Pontifex eſſet ſimul pars, & legitimus Judex; gladius enim Laicalis ſub Eccleſiaſtico gladio poſitus eſt a Chriſto Domino, ut Scripturæ, Concilia, PP., & communiſſimus Eccleſiæ ſenſus teſtatur, & habetur in cap. *Si Judex de ſententia excommunicationis in 6.* Eccleſia enim eſt Chriſti Sponſa; Unde Eccleſiaſtici ejus Familiares immunes eſſe debent a Laicali juriſdictione.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De Conſcientia Dubia in materia Voti, aut Juramenti.

QUoniam votum eſt privata lex, quam ſibi vovens indicit, & voto affine eſt juramentum promiſſorium, idcirco poſtquam de Dubio in materia Legis, ac Præcepti, nec non Diſpenſationis in Lege, ac Privilegii egerimus, agendum de Dubio in materia Voti, ac Juramenti; Quæ in hoc differunt, quod Votum ſit promiſſio Deo facta, Juramentum vero promiſſorium ſit Invocatio Dei in Teſtem, voluntatis præſentis de ponenda in poſterum re, quæ promittitur: Ex utroque autem idem jus acquiritur in Deo, & eadem eſt obligatio paſſiva tam Voti, quam Juramenti; eſto non ſit eadem obligatio activa: Siquidem ratione voti obligamur ad ponendum, quod Deo promiſimus; ratione vero Juramenti tenemur non invocare illum in teſtem falſi, ac proinde tenemur non ſolum habere animum ponendi, quod jurati promittimus, ſed etiam tenemur ſuo tempore ponere id, quod promiſimus Numine in teſtem invocato: Et quamvis ratione parvitatis materiæ poſſit aliquando peccari leviter in violatione voti, aut juramenti promiſſorii, ſemper tamen graviter peccatur, ſi deſit voluntas ponendi, quod juratur; proſcripta ſiquidem eſt ab Innoc. XI. theſis 24.; quæ habet: *Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam Deus velit, aut poſſit damnare hominem.* His poſitis, quæremus hic primo: Utrum in dubio, an quis voverit, juraverit, promiſerit, teneatur ea adimplere? Secundo, Utrum quando quis plura vovit, & deinde dubitat, num ea voverit diviſive, & per modum plurium, obligando ſe ad ſingula ſeorſim, an vero copulative, & per modum unius, cenſeatur ea voviſſe copulative; ita ut una ex iis partibus reddita impoſſibili, vel illicita, ad nihil teneatur? Tertio, utrum in dubio, an votum emiſſum ſit ante pubertatem, poſſit Pater illud irritare? Ex his autem tribus quæſitis deſcendet reſolutio plurimarum quæſtionum, quæ ſpectant ad conſcientiam dubiam in materia Voti, Juramenti, & Promiſſionis.

ARTICULUS I.

Utrum in dubio Voti, Juramenti, & Promiſſionis detur obligatio ea adimplendi?

I. Votum in dubio, etiam poſitivo, non obligat.

II. Secus vero, ſi detur pro voti emiſſione ſolida probabilitas citra probabilitatem in oppoſitum.

III. Certus de voto, ſed dubius de voti quantitate, & qualitate ad quid tenetur?

IV. Dubitans, an habuerit animum ſe obligandi per votum, adhuc eo tenetur.

V. Voto tenetur, qui dubitat, num ante ſeptennium illud emiſerit.

VI. Non datur voti obligatio, ſi validæ dentur conjecturæ, quod ratione ſomni, ebrietatis, vel paſſionis non fuerit illud emiſſum cum plena deliberatione.

VII.

VII. Quid, ſi dubitetur a vovente de materia honeſtate?

VIII. Aut ſi materia licita dubitetur, an evaſerit illicita?

I. OStendimus quæſtione tertia, articulo primo, regulam illam Juris, *In dubio melior eſt conditio Poſſidentis*, non ſolum habere locum in materia juſtitiæ, ſed etiam in materia aliarum virtutum; ex quo diſerte deduximus quæſtione quarta cum communiori adverſus Vaſquez, Azorium, & Recentiores Probabilioriſtas, neminem teneri lege, de qua dubitat, num ſit lata: Et eodem modo diximus, diſcurrendum eſſe de voto, juramento, promiſſione, & ſimilibus, quod ſcilicet, ſi poſt diligens examen adhuc dubium perſeveret, an votum v. g. nuncupaverimus? illo non teneamur; quia ſcilicet eſt in poſſeſſione libertas, quin obſtet alia illa regula juris, quod ſcilicet *In dubio tutior pars eligenda ſit*.

Quod ſi dubium ſit poſitivum, & probabile ſit, votum eſſe emiſſum, probabile etiam non fuiſſe emiſſum, Sanch. l. 2. diſp. 41. de Matrim. n. 34. docuit, rem dividendam eſſe pro dubii qualitate: ſed verius dicendum cum eodem Sanch. l. 1. Summæ cap. 10. n. 36., & aliis apud Dianam p. 2. tr. 1. reſ. 9. nullam in hoc caſu dari obligationem: Sicuti communius docent apud eundem Dianam loco laudato reſ. 9. quod poſſidens bona fide rem aliquam, quam probabiliter putat eſſe ſuam, & ſimul probabiliter putat eſſe alterius, poſſit integre illam ſibi retinere, prævalente jure certo poſſeſſionis bonæ fidei juri probabili alterius.

II. Sed difficultas eſt, An voto tenearis, ſi probabile ſit, te illud emiſiſſe, & nullum probabile judicium habeas, quod non emiſeris? Ad quod reſpondet Suar. lib. 4. de voto cap. 5. n. 5. cum Sanch. l. c. Bonac., Palao, Franc. Lugo, votum implendum eſſe, quia probabilitas iſta parere ſolet moralem aliquam certitudinem, quantum ſatis eſt, ut dicatur poſseſſio ſtare pro voto; Siquidem in humanis, ut loquitur Suarez, non eſt exigenda major certitudo; cum vix aliquid per infallibilem evidentiam cognoſcamus; & ideo in calce articuli primi quæſtionis ſecundæ diximus, quod ſi res, quam bona fide poſſides, probabiliter ſit aliena, & non detur judicium probabile, quod ſit tua, ſi talis probabilitas ſit ſolida, quæ pariat moralem aliquam certitudinem, res illa reſtituenda ſit; Et pariter in parte ultima Curſus Theologici de Pœnitentia, agentes de peccato dubio diximus, quod ſi probabile ſit, te peccaſse graviter, & nullum probabile judicium detur, quod non peccaveris, teneris tale peccatum clavibus ſubjicere; quia talis probabilitas, ſi ſit ſolida, parit moralem aliquam certitudinem ſufficientem, ut poſseſſio ſtet pro lege, non pro libertate.

III. Hinc ſequitur primo, quod ſi certus ſis de voto emiſso, dubius tamen de quantitate, aut qualitate voti, v. g. num voveris dare eleemoſynam majorem, an minorem? num voveris caſtitatem abſolutam, & perfectam, an ſolum conjugalem, ac temporalem? num voveris dare calicem argenteum ſolum ſecundum cuppam, an totum argenteum? niſi ex circumſtantiis detur moralis certitudo, quod voveris quantitatem majorem, ſolum teneris ad minorem; eo quod in tali dubio ſtet in poſseſſione libertas. Et ideo in Cap. *Ex parte De Cenſibus* Gloſsa docet, debere fieri pro vovente bonam interpretationem; quia ſcilicet, ut loquitur Abb. n. 3. præſumitur, quod vovens velit ſe minus gravare, quam poſſit.

IV. Quod ſi certus de voto dubites, an voluntatem habueris te obligandi

gandi per illud ? adhuc voto teneris, quia ſcilicet poſſeſſio, & præſumptio ſtant pro voto, delictum quippe non præſumitur, niſi probetur, ex cap. *Abſit* 11. qu. 2.; eſſet autem delictum, aliud ore, aliud mente profiteri. Præterquamquod ex communiter contingentibus habetur præſumptio; communiter autem contingit, quod vovens velit ſe obligare: ergo docet propterea Sanch. lib. 4. c. 1. n. 35., quod ſi quis protulerit verba, quæ de ſe pactum indicant, qualia ſunt iſta: *Domine redde mihi ſanitatem, & vivam caſte*, ac deinde dubitet, an habuerit animum vovendi, & obligandi ſe ſub gravi, præſumendum ſit, quod voverit; quia votum eſt in poſſeſſione, & dubia eſt excuſatio. Quare cenſeo etiam contra Bardi hic §. 5. quod ſi certus de voto v. g. Caſtitatis, dubitet de qualitate voti, videlicet an voluerit emittere hoc votum Pontifici reſervatum, adhuc præſumptio ſtet pro voto reſervato; Siquidem communiter ſic emittitur hujuſmodi votum, atque adeo non poterit ab Epiſcopo commutari.

V. Sequitur ſecundo, Quid dicendum in dubio, an votum emiſeris cum perfecta deliberatione ratione ætatis? Etenim, ſi ſeptennio expleto votum emiſiſti, dicendum probabilius cum Sanch. lib. 4. cap. 1. n. 14. Palao tr. 1. diſp. 3. p. 21. contra nonnullos apud Dianam p. 3. tr. 6. reſ. 50. poſſeſſionem ſtare pro voto, & dubiam eſſe excuſationem. Hinc in Cap. *In præſentia de Probationibus* declaratur, valuiſſe votum, de quo dubitatur, an fuerit emiſſum in minori ætate.

VI. Sequitur tertio, quid decidendum, ſi dubitetur de perfecta deliberatione in voto ratione ſomni, ebrietatis, phreneſis? Sanch. loco laudato cenſet pariter, poſſeſſionem ſtare pro voto, & excuſationem eſſe dubiam. Suarez tamen lib. 4. de Voto cap. 6. cum Palao l. c. verius docet, univerſim præſumendam eſſe plenam deliberationem: Si tamen prudentes conjecturæ dubium inducant, quod ſuperari non poſſit, tunc favendum libertati; cum dubitetur de plenitudine deliberationis, quæ eſt eſſentialiter requiſita, ut votum obliget. Idemque prorſus dicendum, ſi dubietas de plena deliberatione in vovente oriatur ex ſubita aliqua paſſione timoris, vel iræ, aut alterius perturbationis. Notantque Sanch. & Palaus apud Franciſcum Lugo q. 24. quod ſi voventem, aut jurantem, vel promittentem mox pœniteat talis voti poſt paſſionem ſedatam, conjectura probabilis, ac prudens erit, quod tunc defuerit plena deliberatio ad votum requiſita.

VII. Sequitur quarto reſolutio alterius gravis difficultatis, Num ſcilicet voto teneatur, qui dubitat de honeſtate materiæ Deo promiſſæ per votum? Et quidem ſi dubium ſolum ſit, an votum ſit de meliori bono, ſeu an ſit de re non bona, ſed indifferenti? procul dubio votum, quod eſt in poſſeſſione, ſervandum eſt, cum nullum ſit peccati periculum in obſervantia talis voti. At ſi dubitatur, num materia ſit licita, necne? Suarez l. 4. de Voto cap. 6. docet, non poſſe voventem a voti obligatione eximi abſque ſuperioris diſpenſatione. Sed dicendum verius cum Sanch. l. 4. cap. 6. voventem non ligari voto. Immo cenſeo, nec poſſe juxta illud operari. Et ratio eſt, quia eſt in poſſeſſione lex, quæ votum antecedit, non exponendi ſe periculo peccandi. Quando lex ſuperioris eſt certa, & dubium eſt de honeſtate rei præceptæ, poſſumus deponere practice hoc dubium, eo quod ſuperior eſt in poſſeſſione præcipiendi, a qua citra injuriam non poteſt deturbari per dubium hoc ſuperveniens; ſicut conjugi non dubitanti de validitate matrimonii non poteſt debitum

negari propter dubium alteri ſuperveniens. At in caſu noſtro diſpar eſt ratio, quia nulli fit injuria, ſi ſuborto dubio de honeſtate rei per votum promiſsæ, ſervetur lex naturalis de non exponendo ſe periculo peccandi. Hoc autem diſerte docet idem Suarez loco laudato, quoties non poteſt adiri ſuperior, a quo talis dubietas diſsolvatur. Neque dicas, D. Thom. 2. 2. qu. 89. ar. 9. ad 3. docere, quod in hoc caſu poſſit Epiſcopus diſpenſare, atque adeo videtur velle, quod juramentum, ſeu votum obliget, etiamſi dubitetur, an res promiſsa ſit illicita. Nam D. Th. in hoc dubio, in quo tam poteſt peccari violando votum, ſi res ſit licita, quam adimplendo votum, ſi res ſit illicita, recte docet, quod advertit Suarius, recurrendum eſse ad ſuperiorem, qui vices Dei gerens litem dirimat: At ſi recurſus ad ſuperiorem non pateat, aut citra hallucinationem prudenter dubitetur, quod res ſit illicita, ea poni nec debet, nec poteſt, ne vovens exponatur periculo peccandi, ſi forte res ſit illicita. Quod ſi dubium ſit poſitivum, docet Sanchez l. c. fas eſse utramque opinionem amplecti, etſi minus probabilem, dummodo probabilitas non ſit tenuis.

VIII. Sequitur quinto, Idem dicendum, ſi materia mutetur, & de licita dubitetur, an evaſerit illicita, puta ſi quis voverit acrem corporis macerationem, quæ decurſu temporis exponit voventem periculo vitæ, ita ut dubitetur, an ea liceat? Quamvis enim in tali caſu ſit in poſseſſione votum, atque adeo videatur ſtandum pro voto; nihilominus, ſi dubitetur hic & nunc, an talis maceratio ſit illicita, nec poſſit ad ſuperiorem recurri, qui dubium diſsolvat, nec detur ratio probabilis, quod ea ſit licita, debet vovens ab ea abſtinere, ne legem naturalem tranſgrediatur non exponendi ſe periculo peccandi, quæ votum antecedit.

ARTICULUS II.

Utrum teneatur vovens ponere unam partem rei promiſſæ, ſi non poteſt alteram, in dubio, num utramque voverit copulative, an diviſive?

I. In dubio, num duplex materia promittatur diviſive, an copulative, alii putant ſtandum pro libertate; alii pro voto.

II. Regula obſervanda eſt, ut communis uſus vovendi utramque materiam inſpiciatur.

III. Exemplis ea in bono lumine collocatur.

IV. Qui ingreſſum in Religionem vovit, num & quando teneatur ad caſtitatem, ſi non poſſit ingredi Religionem?

V. Votum pœnale num, & quando ad pœnam obliget toties, quoties violatur?

VI. Votum ob duplicem finem emiſſum, ſi alter ſit ineptus, non obligat?

VII. Probabilius eſt, quod ſi dubitatur, num duplex materia voti promiſſa ſit per modum plurium, an per modum unius? dici debeat promiſſa per modum plurium; unde reddita altera parte inepta, ponenda ſit pars apta.

VIII. Qui dubitat de tenuitate fructuum beneficii tenetur horas recitare.

I. SÆpe contingit, quod aliqua pars rei per votum promiſſæ vel evadat impoſſibilis (ut ſi quis voveat per menſem jejunare, & peregrinari, ac deinde jejunare tantum poſſit, non vero peregrinari) vel deprehendatur vana, indifferens, aut illicita. In hoc caſu certum eſt, quod ſi vovens promiſerit utramque partem divi-

diviſive, ita ſcilicet, ut ſi non poſſit unam, teneatur ad alteram, tunc reddita una impoſſibili, aut deprehenſa illicita, vel vana, ad alteram obligabitur: Secus vero, ſi promiſerit utramque copulative, & per modum unius; ut ſi quis voverit peregrinationem Lauretanam, nec poſſit niſi partem itineris aggredi, tunc certe ad hanc non tenetur. Difficultas eſt, an teneatur ad partem illam materiæ aptam, & poſſibilem, quando dubitatur, num utranque partem voverit diviſive, an copulative: e. g. ſi vovens caſtitatem perpetuam, & ingreſſum in Religionem, dubitat, num copulative id voverit, adeo ut ſi non poſſit Religionem ingredi, ad caſtitatem extra Religionem noluerit ſe obligare; an vero voverit diviſive, itaut caſtitatem voverit independenter ab ingreſſu in Religionem. Quæritur, utrum in hoc dubio ſtandum ſit pro libertate, ita ut ad caſtitatem non teneatur, an vero pro voto, ita ut teneatur caſtitatem extra Religionem ſervare? Variant hac in re Doctores, aliis putantibus cum Sanch. l. 9. diſp. 35. Suar. l. 2. de voto c. 2., Filliuc., Laym., quod poſſeſſio ſtet pro libertate, aliis quod ſtet pro voto, ut docuit idem Sanch. lib. 4. ſum. c. 6., & c. 10., & lib. 2. de matrim. diſp. 45. n. 35. Bonac. Trullench.

II. Regula hac in re obſervanda hęc eſt; ut quoties non conſtat de animo voventis, num diviſive, & per modum plurium, an copulative, & per modum unius partem aptam ſimul, & partem ineptam voverit, inſpiciatur natura, & conditio rei promiſſæ, & communis uſus voventium, & ita judicandum: E. gr. quia communis uſus vovendi jejunium quadrageſimale, vel recitationem horarum Canonicarum eſt, quod voveantur diviſive, & per modum plurium, ideo in dubio de intentione voventis, quando ſolum poteſt partem Quadrageſimæ jejunare, & ſolum poteſt recitare Matutinum, & Laudes, ad id obligabitur: Contra vero, quia communis uſus vovendi ædificationem alicujus Eccleſiæ, vel Monaſterii, aut jejunium, eſt, quod voveantur omnes partes per modum unius, & copulative, in dubio de intentione voventis, quando nequit niſi partem Eccleſiæ, aut Monaſterii propter ſupervenientem paupertatem ædificare, aut ſolum per aliquot horas, non per integrum diem jejunare, ad id non tenebitur.

III. Hinc fit primo, quod votum confitendi ob finem lucrandi Indulgentiam certo die, non obligat ad Confeſſionem, ſi non poſſit eo die Indulgentia acquiri, in dubio, an utrumque promiſſum ſit copulative, an diviſive; quia ſcilicet communis uſus vovendi utrumque eſt, quod voveatur copulative, & Confeſſio voveatur tanquam quid acceſſorium ad principale, quod eſt lucratio Indulgentiarum. Ita Suar., Palaus, Layman. apud Boſſ. n. 1641.

Fit ſecundo, quod vovens jejunare in pervigiliis Beatiſſimæ Virginis, ſi iis diebus jejunare non poſſit, in dubio de intentione voventis, non teneatur alio die ad jejunandum, nec teneatur vi voti iis diebus a carnibus abſtinere; & ſimiliter, ſi non poteſt a carnibus abſtinere, non teneatur ad unicam comeſtionem. Ratio horum omnium eſt, quia communis uſus vovendi hæc jejunia id fert, ut docent laudati Doctores: Pariformiter vovens jejunare ſingulis diebus Veneris, ſi incidat feſtum Nativitatis Domini in diem Veneris, in dubio, an voverit jejunium etiam pro eo die, ad illud non tenetur; quia pariter communis uſus vovendi tale jejunium eſt hujuſmodi (eſto Fratres Minores obligentur ad jejunandum, etiam pro tali die, quia id fert eorum regula; ut proinde ſi ad jejunandum ſingulis diebus Veneris voto ſe aſtringant,

 cen-

cenſeantur vovere juxta conſuetudinem ſuæ Religionis) & propter eandem rationem , ſi pervigilium Nativitatis Domini incidat in diem Veneris, poterit hujuſmodi vovens ſumere duplicatam collatiunculam ſerotinam juxta morem Eccleſiæ; quin tamen id poſſint Fratres Minores , propter propriam eorum conſuetudinem.

IV. Fit tertio , quid dicendum in eo caſu propoſito, quod aliquis voverit Religionem ingredi , atque adeo caſtitatem ſervare, in dubio , an copulative utrumque voverit ? Cenſendum enim quod voverit copulative , quia hic eſt uſus vovendi utrumque ; ac proinde, ſi non poſſit Religionem ingredi , non tenetur ad caſtitatem , ut docent Sanch. l. 4. c. 16. n. 114., & Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 42. contra Navarr. Si tamen vovens utrumque diſerte expreſſerit, videlicet caſtitatem, & Religionem, cenſetur ea voviſſe diviſive , atque adeo debet caſtitatem ſervare, etiam extra Religionem .

V. Fit quarto, In dubio voti pœnalis (ut ſi quis voverit recitare Roſarium, ſi amplius luſerit) num ſcilicet teneatur vovens toties Roſarium recitare, quoties luſerit, an vero pro prima vice tantum? quamvis varient Doctores, dicendum tamen cum Sanch. l. 4. cap. 22., & aliis, quod ſi pœna ſit valde gravis , puta longa peregrinatio, plura jejunia, &c., ſolum obliget pro prima vice ; Secus vero pro ſingulis vicibus : Deſcenditque reſolutio ex regula præjacta ; quia ſcilicet hic eſt communis modus emittendi votum pœnale.

VI. Fit quinto , quid dicendum , ſi votum emittatur propter duplicem finem, alterum aptum, ſeu bonum, & poſſibilem,alterum ineptum, ſeu turpem, aut indifferentem vel impoſſibilem , & dubitetur , num emiſſum ſit propter utrumque finem copulative , ut proinde votum nullatenus obliget, eo quod non poſſit obligare ratione finis inepti : Exemp. gr. ſi quis voveat eleemoſynam & propter finem ſublevandi miſeriam pauperis, & propter finem inanis gloriæ, aut ad agendas Deo gratias propter occiſionem inimici in duello, aut ad Regnum temporale acquirendum, &c. certe ſi uterque finis copulative intendatur, votum eſt irritum ; ſi vero intendatur diviſive , votum obligat propter finem aptum : Quando vero dubitatur, num copulative , vel diviſive uterque finis intendatur, tunc dicendum, quod intendatur diviſive , atque adeo votum obliget. Et ratio eſt, tum quia hic eſt communis modus vovendi in his materiis ; tum etiam quia *Utile per inutile non vitiatur*, ex Reg. 39. Juris in ſexto.

VII. Venio nunc ad principale quęſitum : Quando ſcilicet non ſolum dubitatur, num copulative , vel diviſive duplex materia , altera apta , altera inepta promittatur , vel intendatur duplex hujuſmodi finis, ſed etiam dubitatur de natura, & conditione horum votorum, num ſcilicet communis modus vovendi ferat, ut diviſive, an ut copulative emittatur , & num altera pars ſit principalis, altera acceſſoria? Suarez lib. 2. de voto c. 2. n. 14. putat ſtandum pro libertate , quæ videtur poſſidere, atque adeo votum non eſſe obligatorium . Equidem tamen cenſeo cum Sanch. loco laudato ſtandum pro voto ; ſiquidem certum eſt votum eſſe emiſſum, & dubia eſt excuſatio, quod ſcilicet non ſit emiſſum per modum plurium, atque adeo vovens obligatur ad ponendam materiam aptam, relicta inepta . Hac de cauſa articulo ſuperiore diximus in dubio, an votum emiſſum ſit poſt , vel ante ſeptennium , probabilius eſſe , quod votum obliget; quia votum eſt certum , & excuſatio eſt dubia : Sic etiam in dubio, num ante legitimam æta-

ætatem profeſſio Religioſa emiſſa ſit? Et in dubio, num emiſſa fuerit ex metu gravi, an ex levi? ſtandum pro voto Profeſſionis, quia ea eſt certa, & excuſatio eſt dubia, ut communius docent apud Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 49., & 55. Et ratio ulterior eſt, quia in caſu dubii judicandum eſt pro valore actus, pro quo ſtat poſſeſſio, ex cap. *Abbate de verborum ſignific.*, & l. *Quoties ff. de rebus dubiis*; & ideo in dubio, num diſpenſatio fuerit valida, an ſubreptitia, præſumitur valida in favorem actus, ex Sanch. lib. 8. d. 21., & aliis, quia ſtat poſſeſſio pro ipſa, donec conſtet ejus cauſam defuiſſe, quare in caſu noſtro idem dicendum.

Neque obſtat, quod in dubio voti ſtandum ſit pro libertate, quæ votum antecedit, & eſt in poſſeſſione. Nam in caſu noſtro non eſt dubium de voto relate ad partem aptam, ſed ſolum eſt dubium de excuſatione, quatenus eſt dubium, an ſit promiſſa illa pars apta ſimul cum inepta per modum unius; unde diſpar eſt ratio.

Ex quibus etiam reſolvitur quæſitum illud, num dubitans de tenuitate fructuum beneficii teneatur horas recitare? dicendum enim cum Vaſquez, Palao contra Salas apud Franc. Lugo, quod teneatur, quia beneficium, quod eſt in poſſeſſione, eſt certum, & excuſatio eſt dubia.

ARTICULUS III.

Utrum in dubio an Votum ante pubertatem emiſſum ſit, poſſit parens illud irritare?

I. Jure poſitivo competit Patri poteſtas dominativa in Filios impuberes, ratione cujus poteſt illorum vota irritare: Sicut Maritus vota Uxoris, & Dominus vota Servorum.

II. Etiam in dubio, an vota poſt pubertatem emiſſa ſint, probabilius a Patre irritari poſſunt.

III. Facultas irritandi vota in Patre ſpeculative tantum in hiſce dubiis eſt dubia, ſed eſt practice certa.

IV. Non eſt eadem ratio de dubio, num ante ſeptennium votum emiſſum ſit?

V. Nec de dubio, num contractus celebratus ſit in minori ætate, ita ut poſſit reſcindi?

VI. Etiam in dubio poſitivo, quod vota ante pubertatem emiſſa ſint, irritari poſſunt a Patre.

VII. Necnon in dubio, an poſt pubertatem confirmata ſint?

VIII. In dubio, num Filius votum reale emiſerit de bonis Patris adimplendum, an de bonis propriis, præſumendum, quod de bonis propriis.

IX. Irritatio voti in dubio, an fuerit illud ante pubertatem emiſſum, eſt nulla, ſi deinde deprehendatur, quod fuerit emiſſum ante pubertatem.

X. Diluuntur objecta.

I. SUpponendum hic, poſſe Patrem, & in ejus defectu Avum paternum, Tutorem, & in horum defectu Matrem, &c. irritare vota liberorum impuberum; nec ſolum poſſe irritare vota perſonalia ante pubertatem emiſſa, videlicet ante decimum quartum annum a maribus, & ante duodecimum a fœminis; ſed etiam vota realia in minori ætate emiſſa, videlicet ante vigeſimum quintum: ex jure enim poſitivo confertur Parenti dominativa iſthæc poteſtas erga Filios; Cum enim expediens fuerit, Filios impuberes a Patre dirigi; idcirco vota illorum ſemper habent tacitam iſtam conditionem, ſi Pater non contradixerit. Pariter vota Religioſorum non Novitiorum irritare directe poſſunt Superiores; & Maritus vota Uxoris, ſaltem relate ad ea, quæ Ma-

riti juri præjudicant; necnon Dominus vota Servorum. Immo vota Impuberum facta tempore pubertatis, & ſubjectionis, etiam poſt pubertatem irritari poſſunt a Patre ex rationabili cauſa; Et idem dicas de aliis habentibus dominativam poteſtatem erga alienam voluntatem. Difficultas hic eſt, utrum poſſit Parens vota Filiorum irritare in dubio, an emiſſa ſint poſt pubertatem? Negant Salas, & alii apud Bardi, putantes poſſeſſionem in tali caſu ſtare pro voto.

II. Sed communior, & verior ſententia affirmat, quia Pater eſt in poſſeſſione libertatis irritandi vota Filiorum; ergo non debet a tali libertate deturbari per dubium alteri ſuperveniens: Sicut Conjux poteſt libere debitum petere, quamvis alteri Conjugi ſuperveniat dubium de validitate Matrimonii; quia ſcilicet in eo libertas petendi eſt in poſſeſſione.

III. Neque dicas primo cum Caramuele, Patrem eſſe in poſſeſſione libertatis irritandi vota ſolum emiſſa ante pubertatem; cum autem in caſu noſtro dubium ſit, an votum ante pubertatem emiſſum ſit, dubia erit poteſtas dominativa Patris relate ad hoc votum irritandum.

Nam contra eſt, quia ſicut qui bona fide poſſidet rem aliquam, quamvis ſuperveniat dubium, an ea ſit aliena, non proinde non poteſt illam ſibi retinere, nec dicitur ratione dubii ſupervenientis eſſe poſſeſſor dubiæ fidei: Similiter Conjux non dicitur habere dubiam facultatem petendi debitum per hoc, quod alter dubitet de validitate Matrimonii; ita in caſu noſtro poteſtas irritandi vota non erit dubia, ſed practice certa, quamvis dubitetur, an votum poſt pubertatem emiſſum ſit.

IV. Neque dicas ſecundo, in dubio, an votum emiſſum ſit ante, vel poſt ſeptennium, poſſeſſio probabilius ſtat pro voto, ut diximus articulo primo, quia certum eſt votum, & excuſatio eſt dubia; ergo idem dicendum in caſu noſtro.

Nam reſponſio eſt facilis; in dubio enim, an ſeptennio expleto votum emiſeris, per votum ſuperveniens non amplius poſſidet tua libertas, ſed votum. At in caſu noſtro per dubium ſuperveniens, quod votum emiſſum ſit poſt pubertatem, non poteſt fieri præjudicium libertati Patris, quæ eſt in poſſeſſione: Sicut in exemplis adductis de poſſidente rem bona fide, tanquam ſuam, & de Conjuge poſſidente bona fide libertatem petendi debitum; In his enim caſibus poſſeſſio, quæ ſpeculative eſt dubia, practice eſt certa propter principium illud reflexum, quod in dubio melior ſit conditio poſſidentis.

V. Neque dicas tertio, in dubio, an contractus celebratus ſit in minori ætate, non poteſt reſcindi beneficio reſtitutionis in integrum, ut docent communiter Juriſperiti, & Canoniſtę; quia ſcilicet eſt in poſſeſſione contractus, non libertas; ergo idem in caſu noſtro.

Nam diſparitas eſt liquida, contractus enim ſuperveniens eſt certus, atque adeo in poſſeſſione; unde tibi incumbit probare minorem ætatem, ſi velis per reſtitutionem in integrum alteri præjudicium inferre. At in caſu noſtro Pater eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis, a qua non deturbatur per dubium ſuperveniens, cum nulli inferat præjudicium, ſi ſua libertate utatur, ut conſtat etiam ex caſibus adductis.

VI. Ex quibus fit primo, quod licet detur probabilitas, ſeu dubium poſitivum, quod vota fuerint emiſſa ante ſubjectionem, adhuc poſſit Parens (ſive Avus, vel Tutor) vot[illegible] perſonalia Filii, ſeu Pupilli impuberis, Curator vota realia puberis, Maritus vota Uxo-

Uxoris, & Dominus vota Servi irritare; quia prævalet in iis poſſeſſio certa facultatis ea irritandi, ut docent Sanch., Palaus, Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 32.

VII. Fit ſecundo, ut notant iidem Doctores, quod vota iſthæc irritari poſſint, etiamſi dubitetur, an ea ſint confirmata poſt, vel ante tempus ſubjectionis; dum enim non conſtat ea poſt id temporis confirmata fuiſſe, prævalet poteſtas dominativa, quæ eſt in poſſeſsione.

VIII. Notandum tamen, quod ſi filius, ſervus, uxor propria haberent bona, de quibus libere diſponere poſſent, & dubitarent, num votum reale emiſerint de propriis bonis adimplendum, an vero de bonis Patris, Domini, aut Mariti? dicendum cum Sanchez, & Palao præſumendum eſſe, quod de propriis bonis voluerint ſe obligare; tum quia hic eſt communis uſus vovendi in his caſibus; tum etiam quia ſtandum ſemper pro valore actus, quoad ejus fieri poteſt.

IX. Difficultas demum eſt, Utrum votum a patre irritatum, eo quod dubitaretur, an eſſet poſt tempus pubertatis emiſſum, ſi deinde deprehendatur vere poſt id temporis emiſſum fuiſſe, teneatur filius illud adimplere? Videtur, quod non: Sicuti votum caſtitatis in dubio, num fuerit caſtitatis perfectæ, an caſtitatis conjugalis, atque adeo in dubio, an ſit reſervatum Pontifici, ſi ab Epiſcopo diſpenſetur, eſt ſimpliciter diſpenſatum, nec debet ad Pontificem recurri, ſi deinde deprehendatur, quod votum illud erat caſtitatis perfectæ Pontifici reſervatum, ut docet Sanch. l. 4. cap. 44. n. 10. Et ſimiliter ſi Confeſſarius abſolute abſolvat a peccato, in dubio, an ſit reſervatum, ſi deinde deprehendatur illud eſſe reſervatum, non tenetur Pœnitens ſuperiorem adire, ut iterato abſolvatur: Sicut etiam ſi quis abſolutus ſit ad cautelam a cenſura, irregularitate, &c., ut notat Lugo diſp. 16. de Pœnit. n. 83., & diſp. 20. n. 22.

Dicendum nihilominus cum communi apud Sanch. eodem lib. 4. cap. 32., quod ſi poſt voti irritationem factam ratione dubii deprehendatur veritas, videlicet quod votum poſt pubertatem fuerit emiſſum, aut legitime confirmatum, tunc obliget, perinde ac ſi non fuiſſet irritatum. Ratio eſt, quia actus poteſtatis dominativæ patris non ſe extendit ad irritanda vota filiorum poſt pubertatem: Sicuti ſi ſervus vendatur, quando dubium ſuperveniens non impedit legitimam ejus poſſeſſionem, & deinde veritas deprehendatur, venditio eſt nulla: Univerſim enim actus dominii non ſe extendunt ad id, quod expreſſe non conceditur. Hinc articulo ultimo quæſtionis præcedentis n.VIII. diximus, quod in dubio, an aliquod privilegium ſit revocatum, quin poſſit tale dubium vinci, poſſit quidem Privilegiarius uti privilegio, eo quod non conſtet illud eſſe revocatum. Si tamen deinde deprehendatur eſſe revocatum, invalida ſunt quæcunque ex uſu talis Privilegii perſeverant: v. g. ſi quis habeat privilegium diſpenſandi in votis, aut abſolvendi a reſervatis, in dubio, an ſit revocatum, licite utitur ſuo privilegio; Quod ſi deprehendat hoc jam fuiſſe revocatum, irrita cenſenda eſt ea diſpenſatio, aut abſolutio a reſervatis; & ideo hæc tamquam indirecte abſoluta iterum ſunt clavibus ſubjicienda, prout ibidem diximus. Quamvis autem Privilegiarius in dubio revocati privilegii licite privilegio utatur, expedit tamen monere de hac ſua dubietate illum, cum quo diſpenſat, aut quem abſolvit, ut ſibi conſulat vel adeundo ſuperiorem abſolute, vel adeundo illum in hypotheſi, quod privilegium deprehendatur eſſe revocatum.

X. Ad paritates propoſitas reſpondetur, quod Epiſcopus jure ſuo, & non ex Privilegio habet facultatem diſpenſandi in votis, & Confeſſarius abſolvendi a peccatis; quando autem diſpenſatio in voto, & abſolutio ab aliquo peccato eſt reſervata Pontifici, cum reſervatio ſit odioſa, ſtricte eſt interpretanda, & ideo non extenditur ad caſus dubios, niſi id exprimatur (ſicut olim reſervabantur a Clemente VIII. caſus Bullæ Cœnæ, etiam in dubio, num peccatum talem reſervationem contraheret) ac proinde in caſu dubio diſpenſatio, & abſolutio conferuntur abſolute, & ideo detecta veritate adhuc valida eſt diſpenſatio, & abſolutio: At poteſtas dominativa non ſpectat ad patrem jure ſuo (ſicut nec Privilegiario competit jure ſuo privilegium diſpenſandi in votis, aut abſolvendi a reſervatis) ſed confertur illi jure poſitivo; cum autem jure poſitivo ſolum conferatur facultas irritandi vota poſt pubertatem filiorum, quamvis in dubio, an fuerint poſt pubertatem emiſſa, irritari licite poſſint, eo quod ſtet in poſſeſſione talis poteſtas; deprehenſa tamen veritate irritatio eſt nulla: Sicut diximus, quod venditio ſervi ſit irrita, ſi deprehendatur, quod non eſſet ſervus, etiamſi valida fuiſſet in dubio de ſervitute. Sic etiam ſuperior, qui legitime poſſidet Prælaturam ſuam, quamvis de ea dubitetur, adhuc poteſt præcipere; ſed ſi deprehendatur non eſſe legitimum ſuperiorem, ejus præceptum non amplius obligat: Eſto valida ſint acta juriſdictionalia ſuperioris, quoties ex errore communi cum titulo colorato ſuperior tanquam legitimus habetur, ex leg. *Barbarius*.

Utrum autem diſpenſatio in voto, aut in lege bona fide obtenta a Prælato judicante bona fide cauſam eſſe juſtam, valida ſit, ſi deinde conſtet, cauſam non fuiſſe ſufficientem? negat Salas apud Boſſium n. 1681., ſed probabilius affirmat Sanch. lib. 7. diſp. 17., & lib. 4. ſummæ diſp. 44., tum quia id fert recta Eccleſiæ gubernatio, ut ſcrupulis obvietur; tum etiam quia in hoc caſu facultas diſpenſandi late eſt interpretanda, ut diximus qu. 5. ar. 3.; Ubi pariter annnotavimus, quod diſpenſatio etiam bona fide obtenta ſit irrita ex defectu cauſæ, ſi tacita fuit vera cauſa finalis, aut expreſſa fuerit falſa; ſubintelligitur quippe in qualibet diſpenſatione conditio illa, ſi preces in veritate nitantur.

QUÆSTIO VII.

De Conſcientia dubia in materia Sacramentorum, & Cenſurarum.

NOnnulla paucis hac in re diſceptabimus, quæ paſſim occurrunt, cum ex hactenus dictis facilis plurimarum difficultatum ad Sacramenta, & Cenſuras ſpectantium deſcendat reſolutio.

ARTICULUS PRIMUS.

De dubiis ad Sacramenta pertinentibus.

I. Eſt graviter peccaminoſus abuſus apud Magnates alicubi receptus, quod obſtetrices citra grave periculum mortis Infantes baptizent.

II. Non poſſunt ſub conditione rebaptizari Infantes, de quibus prudens dubium non datur, quod obſtetrix in iis baptizandis errarit.

III. Dubitans, an poſt mediam noctem biberit, num poſſit mane communicare?

IV. Num poſſit abſolutio conferri, ſi dubitetur de juriſdictione, aut de caſus reſervatione?

V. An peccatum dubium ſubjiciendum ſit clavibus? Remiſſive.

VI. Sacramentum extremæ unctionis num valide conferatur in dubio gravis ægritudinis, ſi revera ea non ſit gravis.

VII. Quandonam iterari debet ordo Preſbyteratus in dubio de valida ejus ſuſceptione?

VIII. Num ſponſalia diſſolvi poſſint ab altero ex ſponſis, cui innoteſcit defectus notabilis alterius ſponſi, in dubio, an eo cognito adhuc ſponſalia celebrata fuiſſent?

IX. Num poſſit petere, aut reddere debitum conjux dubitans de Matrimonii validitate?

X. Quid ſi uterque conjux dubitet?

XI. Aliter diſcurrendum de petente illicite debitum ratione voti caſtitatis, ac de petente illicite ratione dubii de valore conjugii.

I. AMbigitur primo, An licite rebaptizentur in Eccleſia ſub conditione infantes omnes, qui domi ab obſtetricibus baptizati ſunt, ob dubium de invaliditate talis Baptiſmi?

Præmitto hic, invaluiſſe jam alicubi apud magnates abuſum valde reprehenſibilem, & graviter peccaminoſum, quod infantes, ſtatim ac in lucem editi ſunt, nullo periculo mortis affulgente, ab obſtetricibus baptizentur: Certum quippe eſt, obſtetrices ſolum in extrema neceſſitate poſſe pueros baptizare, nec poſſe tale Sacramentum illas miniſtrare, etiam in neceſſitate, ſi poſſit commode Sacerdos, aut etiam Parochus advocari, qui puerum baptizet. Quod hic ſit abuſus graviter peccaminoſus, docet Suar. diſp. 31. ſect. 4. & alii apud Dicaſtil., & Averſam. Et ratio eſt, quia fit contra prohibitionem Eccleſiæ in re gravi. Immo Suarius ibidem docet peccare mortaliter etiam Laicum, qui extra caſum neceſſitatis de licentia Sacerdotis baptizaret; cum non poſſit Sacerdos alteri hanc facultatem dare, & invertere inſtitutionem per ſe intentam a Chri-

ſto Domino contra reverentiam Sacramento debitam.

Neque dici poteſt, quod cum ſæpe differri debeant ceremoniæ in Eccleſia, & expectandus ſit patrinus, obſtetrix prævenire poſſit, ne forte infans ſine baptiſmo decedat. Nam ſicut citra injuriam Sacramenti, & citra ſacrilegium non poteſt obſtetrix ſtatim egreſſo capite infantis illum baptizare, ſi non ſit periculum mortis; ita a fortiori non poteſt citra hoc periculum baptizare infantem natum; cum minus periculi ſit in infante nato, quod moriatur, quam in infante, dum naſcitur. Quod ſi periculum aliquod immineat, cur non advocatur Parochus, ſi commode poſſit, vel Sacerdos, ad quos per ſe ſpectat hoc Sacramentum miniſtrare? Periculum illud remotum, quod infans moriatur, donec per aliquot dies Patrinus expectetur, non tribuit obſtetrici facultatem baptizandi; quia tale periculum remotum non conſtituit infantem in gravi neceſſitate; aliter ſemper deberent obſtetrices baptizare infantes, ſtatim ac in lucem editi ſunt; immo etiam antequam totaliter naſcantur. Solum itaque id iis licet, quando datur dubium prudens, & rationabile, aut conjectura aliqua, quod infans mori poſſit, antequam a Parocho baptizetur.

II. Quando autem ab obſtetricibus infantes ſunt baptizati, putarunt nonnulli apud Dianam p. 5. tr. 3. reſ. 86., quod liceat univerſim eos in Eccleſia ſub conditione rebaptizare; quia experientia notum eſt, plures obſtetrices eſſe ignaras, alias ex turbatione potuiſſe facile errare, alias eſſe ſortilegas, aut a diabolo deceptas, ut proinde rationabiliter dubitari poſſit de validitate Baptiſmi ab iis collati. Sed quamvis conſuetudo iſthæc ab aliqua Synodo approbata ſit, ubi non ægre reperiri poſſunt ex hiſce obſtetricibus; At ubi obſtetrix ſit examinata, perita, pia, adeo ut nullum prudens dubium inſurgat, quod invalide Baptiſmum contulerit, communiter Doctores docent, citra injuriam Sacramenti rebaptizari infantes ſub conditione non poſſe. Si enim ſatis eſſet ad hoc Sacramentum ſub conditione iterandum, quod errare potuerit obſtetrix citra dubium prudens talis erroris, ſequeretur, quod quilibet ſic rebaptizari poſſit, quia pariter potuit Parochus errare. Quare ſi moraliter conſtet, quod obſtetrix aut ex animi turbatione, aut aliunde non errarit, quando in neceſſitate baptiſmum contulit, tunc ſolum ſupplendæ erunt in Eccleſia ceremoniæ, quæ omitti non poſſunt; quin tunc Patrino opus ſit, eſto nullus fuerit patrinus in collatione illa privata Baptiſmi. Notandum tamen, quod ſi Baptiſmus in Eccleſia ſub conditione conferatur, quando nullum dubium prudens datur de validitate Baptiſmi ab obſtetrice collati, tunc non incurritur irregularitas; hæc enim ſolum imponitur propter iterationem baptiſmi abſolutam; ſacrilege tamen peccatur contra reverentiam Sacramento debitam: Sicut ſi baptizetur ſub conditione is, de quo nullum prudens dubium datur, quod ſit baptizatus a Parocho; aut ſi quis vellet hoſtiam certo moraliter conſecratam iterum ſub conditione conſecrare; vel ſi quis abſque prudenti dubio, quod non ſit confirmatus, vellet ſub conditione confirmari. Ubi etiam Doctores advertunt, majus dubium requiri ad iterandam ſub conditione Confirmationem, quam Baptiſmum, quia hoc Sacramentum eſt præciſe neceſſarium ad ſalutem, & ſine quo in re ſuſcepto reliqua Sacramenta valide ſuſcipi non poſsunt.

III. Quod attinet ad Sacramentum Euchariſtiæ, illud præſertim acriter diſceptatur, num poſſit mane ſacra Synaxis ſumi ab eo, qui dubitat, num

poſt,

poſt, an vero ante mediam noctem biberit, vel comederit? Ad quod tamen ſupra articulo ultimo quæſtionis quartæ fuſe diximus, probabilius eſſe, quod poſſit, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione libertas communicandi, donec conſtet, impedimentum fuiſſe appoſitum per fractionem jejunii naturalis.

IV. Ambigitur deinde circa Sacramentum Pœnitentiæ, Num poſſit conferri abſolutio a Confeſſario, qui dubitat de ſua juriſdictione, vel de caſu reſervato?

Communior ſententia fert primo, quod ſi dubitet, an juriſdictionem, aut approbationem requiſitam obtinuerit, abſolvere non poſſit, eo quod ſtet in poſſeſſione lex de non abſolvendo, niſi obtenta facultate. Secundo, quod ſi dubium ſit, an juriſdictio ſemel obtenta expirarit, & ſic dubitans non poſſit veritatem aſſequi, abſolvere poſſit, quia ſtat in poſſeſſione talis facultas. Tertio, ſi probabile ſit quod juriſdictio ſibi collata ſit aut ſimpliciter, aut relate ad hunc caſum, adhuc abſolvere poſſit, cum poſſit conferri abſolutio cum juriſdictione probabili, ut alias oſtendimus; tum quia prima theſis ab Innoc. XI. proſcripta loquitur ſolum de iis, quæ ſpectant ad valorem Sacramenti, videlicet de materia, & forma, quibus non licet uti juxta opinionem probabilem, omiſſa tutiore; tum etiam, quia eſt moraliter certum, quod ſuppleat Eccleſia parens pientiſſima juriſdictionem, ſi forte deſit, quando quis juxta opinionem probabilem, atque adeo prudenter operatur; ſicut ſupplet illam propter bonum commune, quando quis juriſdictionem exercet cum errore communi, & titulo colorato, ex l. *Barbarius de Officio Prætoris*; Immo etiamſi communis error ſtet ſine titulo colorato, ut probabiliter docent nonnulli apud Buſemb. & Dian. p. 3. tr. 4. reſ. 122. Quarto, quamvis non poſſit a reſervatis abſolvere, qui habens hoc privilegium abſolvendi a reſervatis dubitat, an ſit revocatum, niſi forte in caſu neceſſitatis, & ſub conditione, ſi non ſit revocatum, juxta dicta quæſtione quinta, articulo ultimo, nu.º VII.; nihilominus qui fruitur juriſdictione, & dubitat, num ad hunc caſum ſe extendat, abſolvere poteſt, quia ſtat in hoc dubio poſſeſſio juriſdictionis: & ideo univerſim in dubio reſervationis peccati reſervatio non incurritur, niſi forte ſuperior expreſſe velit, quod etiam in dubio incurratur (ut olim etiam in dubio reſervabantur caſus Bullæ Cœnæ) in quo caſu debet peccatum mortale eſſe certum, & ſolum dubietas debet cadere, num tale peccatum reſervationem contraxerit; etenim peccatum, de quo dubitatur, num fuerit mortale, an veniale, non cadit ſub reſervationem.

Hinc percuſſio Clerici reſervatur Epiſcopo, ſi ſit levis, non quidem ſi ſit peccatum leve, ſed ſi cum culpa certe gravi percuſſio eſſet levis prudentum judicio, comparata cum enormi, videlicet ſi fiat pugno, aut lapide non relinquente veſtigium, nec notabilem injuriam, aut magnum ſcandalum pariat: Si tamen dubitetur, num percuſſio ſit levis, an gravis, docent Molina, & Bonac. apud Bardi, quod ſit Papæ reſervata, ex *Extravag. Perlectis*.

Ambigitur tertio, ſi Epiſcopus Confeſſario Monialium, aut Prælatus Religionis Confeſſario Conventus tribuat facultatem abſolvendi a reſervatis per menſem, elapſo menſe, poteritne a reſervatis intra illum menſem patratis abſolvere, ſi dubitetur, an intentio Superioris fuerit, quod juriſdictio ſolum duret pro illo menſe, an vero quod juriſdictio cadat ſupra peccata eo menſe commiſſa? Ad quod dicen-

dicendum, quod ſi Confeſſarius ſit ordinarius, etiam poſt menſem poſſit abſolvere a reſervatis eo menſe commiſſis; Secus vero ſi Confeſſarius ſit extraordinarius. Ita idem Bardi hic §. 8. Et ratio diſparitatis eſt, quia Confeſſario ordinario de ſe competit facultas abſolvendi ab omnibus peccatis, & ſolum non poteſt abſolvere a reſervatis; cum autem reſervatio ſit odioſa, in dicto dubio non incurritur, quia ſtat in poſſeſſione facultas abſolvendi. Contra vero relate ad Confeſſarium extraordinarium, cui tribuitur facultas abſolvendi a reſervatis pro eo menſe; cum enim dubium ſit, an facultas hæc extendatur ad abſolvendum poſt menſem a peccatis eo menſe perpetratis, dubia erit talis juriſdictio; cum juriſdictione autem dubia abſolvere non licet, ut modo diximus: Præterquamquod ſicut pro foro externo Judex non poteſt elapſo tempore ſui officii judicare de delictis eo tempore commiſſis, ita pro foro externo ſecundum ſe non poteſt Confeſſarius extraordinarius elapſo tempore ſuæ juriſdictionis abſolvere a peccatis commiſſis antequam juriſdictio expiraret; niſi forte res non ſit integra: nam ſi incepta eſt eo menſe Confeſſio, poterit elapſo menſe abſolutio impendi.

V. Omittimus hic inquirere, num teneamur ſubjicere clavibus peccatum, de quo dubitatur, an fuerit commiſſum? fuſe quippe de hoc agimus in curſu Theologico de Sacramento Pœnitentiæ diſp. 4. q. 3., ubi etiam diſcutitur, num peccatum confeſſum ut dubium debeat iterum ſubjici clavibus, ſi deprehendatur certo commiſſum fuiſſe?

VI. Ambigitur quarto, num valide collatum ſit Sacramentum extremæ unctionis, in dubio, an ægrotus eſſet in diſcrimine vitæ, & deinde deprehendatur, non fuiſſe in tali diſcrimine.

Ex hujus dubii reſolutione deſcendit, num poſſit deinde iterum inungi, ſi perſeveret eadem ægritudo, & evadat periculoſa. Et ſane, ſi probabile judicium non poſſit efformari, quod ægrotus ſit in diſcrimine vitæ, ex Laym., & Palao nequit illi hoc Sacramentum miniſtrari, quia videtur aliqualiter injuria Sacramento irrogari. Quicquid in contrarium dicat Chapeavilla de miniſt. unct. cap. 5. q. 11., putans, poſſe etiam in dubio ægritudinis periculoſæ illud miniſtrari ſub conditione, videlicet ſi ſit capax; ita enim videtur non exponi periculo fruſtrationis Sacramentum, & ſimul adjuvari ægrotus, ſi forte ſit capax. Huic ſecundæ ſententiæ adhærerem, ſi non poſſet expectando tantiſper dubium vinci, quouſque probabiliter de alterutro judicari poſſit. Quamvis enim Sacramentum hoc non ſit præciſe neceſſarium, nihilominus eſt valde utile ægroto; unde non eſt eo privandus in tali dubio: Et ſicut non irrogatur injuria Sacramento Baptiſmi, ſi conferatur ſub conditione cum aqua dubia, quando alia haberi non poſſit; ita neque irrogatur huic Sacramento injuria, ſi conferatur ſub conditione in tali dubio, ſi vinci non poſſit. Immo licite confertur ægroto, ſub conditione, quod vivat in dubio, an jam expirarit.

Quando autem probabiliter judicatur, quod ægrotus ſenſibus deſtitutus ſit in diſcrimine vitæ, abſolute poteſt ſacro Oleo inungi; At ſi mox advertatur, citra ullum vitæ periculum ægrotaſse, Coninch apud Bardi docet, invalide fuiſse collatum ob ſubjecti incapacitatem; ut proinde poſſit iterato inungi, ſi ægritudo ingraveſcat, & in vitæ diſcrimen ipſum adducat; Palaus tamen, & Amicus docent, valide eſse collatum, quia videtur Chriſtus Dominus in inſtitutione hujus Sacramenti accommodaſse ſe humanæ imbecillitati, ut voluerit valide conferri, quoties prudenter ægritudo exiſti-

xiſtimetur periculoſa. Sed contra eſt, quia ſicut invalide confertur hoc Sacramentum Petro mortuo, quamvis probabiliter exiſtimetur, nondum expiraſse (& idem dicas de materia, & forma inepta, ſi probabiliter judicetur apta ad Sacramentum conſtituendum) ita etiam invalide confertur Petro leviter ægroto, quamvis probabiliter ægritudo exiſtimetur periculoſa, eo quod utrobique deſit ſubjectum capax. Prior itaque opinio videtur probabilior, & ideo ubi eadem ægritudo evadat gravis, poterit in caſu adducto Sacra unctio iterari.

VII. Ambigitur quinto, Utrum debeat ordo Presbyteratus iterum ſub conditione conferri ordinato, qui dubitat, an valide illum ſuſceperit?

Ad hoc dicendum, quod ſi dubium ſit prudens, & rationabile, procul dubio debeat ſic iterari, ne Sacrificia, abſolutiones, & aliæ Sacerdotis functiones periculo fruſtrationis exponantur. Hac de cauſa minus dubium ſufficit, ut Ordo Presbyteratus iteretur, quam alii Ordines; ſicut diximus minus dubium ſufficere, ut iterari debeat ſub conditione Baptiſmus, quam Confirmatio. Notandum tamen, quod ſæpiſſime Ordinati irrationabiliter dubitant; in quo caſu debent deponere conſcientiam dubiam, & nullatenus audiri; ut quando dubitant, an intentio actualis virtualiter perſeverarit uſque ad Ordinis ſuſceptionem? Vel num altero tantum, an utroque digito cuppam Calicis, vel Hoſtiam tetigerint? Vel num Epiſcopus ſemidormiens, ac ſine intentione Ordines contulerit? Quod ſi rationabile ſit dubium, ſive juris (videlicet num ſatis fuerit contactus moralis inſtrumentorum, vel traditio inſtrumenti facta ab Epiſcopo per ſuum miniſtrum, &c.) ſive facti, videlicet an re vera phyſice inſtrumenta tetigerit, vel an immediate Epiſcopus ea inſtrumenta tradiderit ordinando, certe iterari debet ſub conditione Sacramentum: Secreto tamen, ut notat Averſa de Sacr. Ord. quæſt. 2. artic. 13. ad vitandum ſcandalum.

VIII. Ambigitur ſexto, Num poſſit ſponſus diſſolvere ſponſalia, ſi de novo appareat defectus aliquis in ſponſa, & illa dubitet, an cum tali defectu adhuc ſponſalia contraxiſſet?

Supponendum hic, ſponſos reſilire poſſe a ſponſalibus, ſi de novo in altero conſurgat, aut innoteſcat defectus notabilis, cum quo certo noluiſſent contrahere; puta ſi alter laboret morbo contagioſo, aut ita evadat, vel deprehendatur pauper, ut hæc cenſeatur juſta cauſa reſiliendi a promiſſione. Si tamen ſponſus ignorans tempore contractus talem defectum, ita fuiſſet erga ſponſam affectus, ut etiam cognito tali defectu voluiſſet contrahere, non poterit hac de cauſa reſilire, ut docent Mol., Sanch., Bonac.. Difficultas nunc eſt, ſi dubitet ſponſus, num cum tali defectu ſuperveniente, aut de novo cognito voluiſſet contrahere, an reſilire poſſit? Ex una parte videtur poſſeſſio ſtare pro libertate, cum non conſtet de firmitate conſenſus requiſita. Ex altera videtur ſtare pro promiſſione; cum hæc ſit certa, & excuſatio ſit dubia. Dicendum tamen cenſeo cum eodem Sanch. lib. 1. diſp. 65. quod in tali dubio, ſi prudentis arbitrio qualitas, & quantitas defectus exiſtimetur notabilis, præſumptio ſtet pro libertate; Secus vero pro firmitate ſponſalium præſumendum ſit; ex communiter quippe contingentibus fortiſſima habetur præſumptio, ut notant Doctores apud Sanch. lib. 4. cap. 1.

IX. Ambigitur ſeptimo, Num poſſit petere, aut reddere debitum conjux, dubitans de matrimonii validitate?

Communiter docent contra non-

nul-

nullos apud Merollam diſp. 3. cap. 3. corol. 12. teneri ſic dubitantem ad reddendum debitum, quia dubium non poteſt præjudicium inferre alteri conjugi bona fide poſſidenti jus ad petendum. Docent pariter communius, quod ſi poſt præmiſſam diligentiam ad veritatem inquirendam dubium ſuperari non poſſit, licitum ſit etiam debitum petere, eo quod ſtet in poſſeſſione contractus bona fide celebratus. Quod ſi ante contractum dubitarit conjux, debitamque diligentiam non præmiſerit, in tali caſu & peccavit contrahendo, & peccaret petendo debitum. Immo puto cum Bardi, quod in tali caſu peccaret etiam reddendo debitum in primo bimeſtri; Etenim quamvis alter conjux, qui bona fide matrimonium contraxit, licite poſſit petere debitum pro tali tempore, quod ab Eccleſia permittitur conjugibus, ut poſſint deliberare, num velint Religionem ingredi, & conjugium in melius commutare; non tamen habet jus obligans alterum ad reddendum; unde ſi hic non redderet, juri illius non contrairet, atque adeo peccaret, ſi redderet; quia exponeret ſe periculo fornicandi, ſi forte matrimonium eſſet invalidum. Itaque conjuges comparantur poſſidenti rem aliquam, qui ſi poſſideat illam bona fide, poterit ea ad arbitrium uti, quamvis ſuperveniat dubium, quod ea ſit aliena, quin poſſit ſuperari: Si vero rem illam dubia fide poſſideat, peccat contra juſtitiam eam retinendo, comparaturque poſſidenti rem mala fide, ut diximus q. 2. ar. 2.

X. Difficultas ulterior eſt, quando uterque conjux dubitat de matrimonii validitate, num ſcilicet poſſit uterque ſaltem reddere debitum, ſi minus petere? Sicut enim conjugi habenti votum caſtitatis reddendum eſt debitum, ſi petat, quamvis illicite, & ſacrilege illud petat; ita videtur in caſu reddendum eſſe debitum petenti, quamvis illicite peteretur.

Sed dicendum, non ſolum illicite peti, ſi dubium non ſuperveniat poſſidenti conjugium bona fide, quin poſſit vinci, idque ob rationem adductam, quia ſcilicet ſic dubitans exponeret ſe periculo fornicandi; ſed nec poſſe ab altero reddi, donec diligentia præmittatur ad inquirendam veritatem. Ita Sanch. l. 2. diſp. 41. Vaſq., Bonac. & alii apud Dianam p. 4. tr. 3. reſ. 15. Et ratio eſt, quia petens debitum in tali dubio non habet jus petendi, cum non poſſideatur bona, ſed dubia fide matrimonium; Quare non fit præjudicium alterius juri, ſi debitum non reddatur; Et ex altera parte reddens debitum exponeretur periculo fornicandi, & ideo reddere non poteſt. Non eſt autem eadem ratio in caſu adducto de conjuge petente debitum illicite, eo quod voverit caſtitatem (cui profecto citra injuſtitiam denegari non poteſt, ſi correctio fraterna præmittenda non ſuffragetur) Etenim habens tale votum non amiſit jus petendi debitum, cum non deſtruatur per votum contractus matrimonialis; & ideo non poteſt illi citra injuſtitiam debitum denegari. At qui dubia fide matrimonium poſſidet, caret jure petendi, unde non eſt illi reddendum; Sic etiam qui vovit non petere a Titio depoſitum ſuum, quamvis illicite peteret, adhuc habet jus petendi, eo quod votum non abſtulerit a vovente dominium ſui depoſiti: At ſi tam vovens, quam Titius dubitaret, num depoſitum illud ſit voventis, an alterius? non poterit Titius illi depoſitum reſtituere, quia exponeret ſe periculo committendi injuſtitiam adverſus alterum, in dubio, an res depoſita ſit illius, quin unquam vovens bona fide rem illam poſſederit.

AR-

ARTICULUS II.

De Dubiis ad Cenſuras, & Irregularitatem ſpectantibus.

I. In dubio Cenſuræ melior eſt conditio ſive libertatis, ſi ea ſtet in poſſeſſione; ſive cenſuræ, ſi ea poſſideat.

II. Idem dicendum in dubio irregularitatis, excepta ea, quæ oritur ex homicidio; hæc etenim etiam in dubio homicidii incurritur, dummodo conſtet de culpa mortali, & de cauſa appoſita de ſe ad homicidium ſufficiente.

III. In dubio mutilationis irregularitas non incurritur.

IV. In dubio, num homicidium fuerit voluntarium, an caſuale? præſumitur caſuale, ut proinde ſi delictum ſit occultum, irregularitas poſſit ab Epiſcopo diſpenſari.

V. Si dubitetur, Num cauſa appoſita ſit ad homicidium patrandum? irregularitas non incurritur; ſecus vero, ſi dubitetur, An cauſa appoſita fuerit de ſe ſufficiens?

VI. Probabilis eſt nonnullorum opinio, quod irregularitas non contrahatur, ſi poſita cauſa dubitetur de homicidio ſecuto: Sed verior, & probabilior eſt ſententia oppoſita, quod contrahatur. Unde irregularis eſt, qui procuravit abortum in dubio num fœtus eſſet animatus?

VII. Excommunicatio tamen in hoc dubio non incurritur; Ubi diſcutitur opinio Bonacinæ, quod ſcilicet talis excommunicatio abſolvi poſſit a Pœnitentiario, aut alio habente privilegium abſolvendi a Cenſuris omnibus Epiſcopo reſervatis.

VIII. Si dubitetur, an conſilium, vel mandatum influxerit in homicidium, irregularitas incurritur; eſto vera eſſet opinio, quæ communius rejicitur, quod non detur in tali dubio onus reſtitutionis. At ſi dubitetur, num conſilium datum ſit? irregularitas non incurritur.

IX. Præter irregularitatem, in dubio homicidii non incurruntur aliæ pœnæ, nempe privatio beneficiorum, & inhabilitas ad illa, quippe quæ ſolum imponuntur propter homicidium certo patratum.

X. Si dubitetur, quinam Miles ex toto exercitu ad homicidium concurrerit in bello injuſto? omnes Milites ſunt irregulares: Secus vero in bello juſto.

I. Ambigitur primo, Utrum dubitans, an excommunicationem incurrerit, debeat ſe gerere tanquam excommunicatum?

Nonnulli cum Sylveſtro, Corduba, Vaſq. p. 2. diſp. 65. affirmant, putantes in hoc dubio tutiorem partem eſſe eligendam: Sayrus vero, & Azor. putant, id verum eſſe in dubio facti, ex variis canonibus id decernentibus, non vero in dubio juris, in quo ſtat poſſeſſio pro libertate. Sed dicendum cum Sanchez lib. 1. c. 10., Laym., Bonac., & aliis communius, tam in dubio juris poſſeſſionem ſtare pro libertate, quam in dubio facti. Etenim Sacri Canones ſolum decernunt, quod in dubio homicidii irregularitas incurratur. Quare qui poſt debitam diligentiam adhuc hæſitat, v. g. An ſit lata excommunicatio contra Sacrilegos? quod eſt dubium Juris, ſeu An commiſerit Sacrilegium? quod eſt dubium facti, non tenetur ſe gerere ut excommunicatum, eo quod in dubiis melior ſit conditio poſſidentis, & in hoc caſu ſtat in poſſeſſione libertas. Idemque dicas, ſi dubitetur, An ſit completa conditio, ſub qua lata eſt excommunicatio? Vel ſi dubitetur, An ſuperior, qui non eſt in poſſeſſione ferendi cenſuras, poteſtatem habeat illas ferendi? Ac ſimiliter,

liter, ſi dubitetur, Num verba legis imponant cenſuram latam, an ferendam? tunc præſumitur pro libertate, quod ſolum imponant cenſuram ferendam; Unde dubitans non debet ſe gerere ut illa innodatum. Quæ tamen omnia verum habent, etiamſi dubium ſit poſitivum, & utrinque dentur rationes probabiles; non tamen, ſi ratio valde probabilis ſtet pro parte affirmativa, & nulla detur ratio pro negativa: tunc enim (prout diximus articulo primo quæſtionis ſextæ numero ſecundo) habetur ſufficiens certitudo moralis, quod cenſuram incurrerit; atque adeo ſe gerere debet tanquam ea innodatum.

Oppoſitum tamen dicendum, quoties non eſt in poſſeſſione libertas, ſed excommunicatio. Quare debes te gerere ut excommunicatum, ſi dubites, An fueris abſolutus ab excommunicatione? ſeu An cenſura lata fuerit juſta, & ſervato ordine juris? aut Num detur ſufficiens excuſatio? Quæ omnia conſtant ex illa regula juris, quam in quæſtione ſecunda diſcuſſimus, quod ſcilicet univerſim in dubio melior ſit conditio poſſidentis, idque non ſolum in materia juſtitiæ, ſed etiam in quacumque alia materia cujuſcumque virtutis.

II. Ambigitur ſecundo, Num in dubio præſumenda ſit irregularitas?

Ad quod pariter reſpondendum, juxta modo dicta in dubio excommunicationis. Quando enim ſtat in poſſeſſione libertas, nec in dubio Juris, nec in dubio facti irregularitas eſt præſumenda: Quod ſi ſtet in poſſeſſione lex, ſeu irregularitas certo contracta, in dubio gerere te debes ut irregularem; Ex iiſdem quippe principiis evincitur idem dicendum eſſe tam de cenſura, quam de irregularitate. Excipitur dumtaxat irregularitas impoſita pro caſu homicidii; Ea quippe incurritur, ex cap. *Ad audientiam de Homicidio*, & ex cap. *Significaſti*, etiam in dubio homicidii, videlicet ſi certo peccatum mortale commiſſum ſit, intendendo cum plena deliberatione homicidium, & ſimul certo ſit appoſita cauſa de ſe ſufficiens ad hominem occidendum, & deinde dubitetur, Num ille mortuus ſit ex tali cauſa appoſita, an aliunde? Et ratio, cur ea debeant eſſe certa, eſt, quia ſi non detur certitudo de mortali commiſſo, daretur pœna certa pro delicto non certo, quod eſt abſonum; & ſi non ſit certo appoſita cauſa de ſe ſufficiens ad hominem occidendum, dubitatur de ſubſtantia delicti, quod præſumi non debet; & ideo irregularitas non incurritur. Propter reverentiam autem Sacrificio, & Sacris functionibus debitam id ſpecialiter ſtatutum eſt, ut etiam in tali dubio homicidii irregularitas incurratur.

III. Hinc fit primo, quod dubitans, An hominem mutilaverit? irregularitatem non incurrat, quia hæc ſolum eſt impoſita in dubio homicidii. Propterea licet irregularitas incurratur etiam propter mutilationem injuſtam, quando hæc eſt certa, non tamen quando eſt dubia; Odia quippe reſtringenda ſunt, non amplianda.

IV. Fit ſecundo, quod cum iſta irregularitas impoſita ſit in dubio homicidii voluntarii, ut conſtat ex textibus laudatis, ſi dubitetur, num homicidium commiſſum fuerit caſuale, an voluntarium? præſumendum pro libertate, quod ſcilicet fuerit caſuale, ut docent Fagund., & Bardi diſp. *6.c.6.* atque adeo irregularitatem contractam ob tale homicidium, ſi ſit occultum, poſſe ab Epiſcopo diſpenſari, juxta facultatem a Tridentino Epiſcopis traditam ſeſſ. 24. cap. 6., quod ſcilicet diſpenſare poſſint in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepta irregularitate proveniente ex homicidio voluntario, & aliis

aliis ad forum contentioſum deductis.

Fit tertio, quod ſi dubitetur, An cauſa appoſita ad abortum fœtus animati, vel ad aliud homicidium committendum, fuerit de ſe ſufficiens? adhuc irregularitas contrahatur, ſi homicidium ſit ſecutum, quia in adductis textibus hujuſmodi eſt caſus, ob quem deciditur irregularitatem incurri. Contra vero ea non incurritur, ſi dubitetur, an re vera fuerit appoſita talis cauſa de ſe ſufficiens. Ratio eſt, quia, ut diximus, in tali caſu dubitatur de ſubſtantia delicti (cum dubitetur de ſubſtantia cauſæ applicatæ) & in hoc dubio melior eſt conditio libertatis, quæ eſt in poſſeſſione; At in priori caſu non dubitatur de ſubſtantia cauſæ applicatæ, ſed de qualitate illius, nempe de ſufficientia ad homicidium cauſandum, unde ſtat in poſſeſſione homicidium, quod in tali dubio trahit irregularitatem.

VI. Fit quarto, quod ſi certo conſtet, cauſam ſufficientem fuiſſe applicatam, dubitetur tamen, an homicidium ſit ſecutum? probabiliter irregularitas non contrahatur, ut nonnulli docent apud Dianam p. 4. tr. 2. reſ. 16.; cum enim non conſtet de corpore delicti, videtur ſtare in poſſeſſione libertas. Propterea, ſi dubitetur, An poſito abortu, fœtus fuerit animatus? irregularitas non incurritur, ut probabiliter docent Bardi, Præpoſitus, Machadus, & Dia. p. 7. tr. 5. reſ. 24., quia ſcilicet caſus adductus in laudatis textibus, in quibus decernitur irregularitas, in dubio homicidii, ſupponit ſubſtantiam delicti. Probabilior tamen, & communior eſt ſententia oppoſita Sanch. lib. 1. cap. 12. n. 43. Avilæ, Mol., & aliorum apud eundem Dianam; quia quamvis non conſtet de homicidio, adhuc datur dubium de illo, & in dubio talis delicti irregularitas incurritur. Ex quo fit, quod ſi abortus procuretur, & accidat poſt quadrageſimum diem, quando ſolet animari fœtus maſculus, ſed dubitetur, an fœtus ſit fœmineus (qui ſolet octogeſimo circiter die animari) præſumendum ſit, quod fœtus ſit maſculus, atque adeo irregularitas incurratur, prout hæc poſterior, & probabilior ſententia docet, & prout ſervat Sacra Pœnitentiaria. Quod pariter innui in expoſitione duarum illarum theſium de irregularitate ab Innoc. XI. proſcriptarum; nempe 34., & 35., quarum prior dicit, licitum eſſe procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur: Poſterior vero vult, animam rationalem infundi in fœtum, dum paritur, & ideo in nullo abortu homicidium committi.

VII. Ubi notandum latam fuiſſe a Sixto V. Excommunicationem adverſus procurantes abortum, quam deinde Gregor. XIV. voluit incurri ſolum a procurantibus abortum fœtus animati, & effectu ſecuto; quæ a Confeſſario approbato ſpecialiter deputato ab ordinario poſſit abſolvi. Hæc tamen excommunicatio non incurritur in dubio facti, ſicut incurritur irregularitas, quia ſolum de irregularitate id decernunt Canones laudati, non de excommunicatione. Circa quam Bonacina apud Dianam p. 7. tr. 5. reſ. 13. quærit, num Pœnitentiarius Eccleſiæ Metropolitanæ privilegium habens abſolvendi a cenſuris Epiſcopo reſervatis, poſſit ab hac cenſura abſolvere, citra ſpecialem deputationem ad hunc caſum? Requiri hanc ſpecialem deputationem putant Trullench, Novarius, & alii cum eodem Diana, quia id videntur ſonare verba Bullæ, contra vero ſufficere generalem facultatem abſolvendi ab omnibus cenſuris Epiſcopo reſervatis autumat Bonacina laudatus, dicens id uſu receptum eſſe, quamvis non leve dubium de hoc haberet, dum munus Pœnitentiarii ob-

ibat. Equidem de hoc rogatus quid ſentirem dixi, quod ſi verba Bullæ requirentia ſpecialem deputationem referrentur ad caſum, & ſignificarent deputationem Perſonæ debere eſſe ad hunc ſpecialem caſum, procul dubio non ſatis eſſet illud privilegium generale abſolvendi ab omnibus cenſuris. At num poſſit illa ſpecialis deputatio referri ad Confeſſarium, ita ut ſenſus ſit, Confeſſarium ſpecialiter deputatum poſſe ab hac cenſura abſolvere, cum re vera Pœnitentiarius ſit Perſona ſpecialiter deputata ad abſolvendum ab omnibus reſervatis Epiſcopo, ideo puto, probabilem eſſe Bonacinæ ſententiam, quod poſſit Pœnitentiarius ab ea abſolvere, tanquam Perſona ſpecialiter deputata ad abſolvendum generatim ab omnibus Epiſcopo reſervatis; præſertim, quia, teſte eodem Bonacina, id uſu receptum eſt, & favores univerſim ampliandi ſunt.

VIII. Fit quinto, quod in dubio, an fœtus fuerit animatus, atque adeo patratum ſit homicidium, quando procuratus fuit abortus, licet irregularitas incurratur, non contrahantur tamen aliæ pœnæ huic delicto impoſitæ, nempe privatio beneficiorum, & inhabilitas ad ea obtinenda, ut docent communiter cum Suar., Vaſq., Sanch. apud Dianam p. 7. tr. 5. reſ. 25. Et ratio eſt, quia in dubio homicidii ſolum irregularitas in jure imponitur; quare aliæ pœnæ, niſi delictum ſit certum, non incurruntur, ut diximus de excommunicatione adverſus procurantes abortum fœtus animati.

IX. Fit ſexto, quod ſi dubitetur, an conſilium datum influxerit in homicidium, irregularitas hæc incurratur; eſto vera eſſet nonnullorum ſententia, quam merito rejicit Sanchez lib. 2. q. 41. n. 17., quod ſcilicet conſulens non teneatur ad reſtitutionem, quando dubium eſt, an ſecluſo conſilio adhuc homicidium perpetratum fuiſſet. Et ratio diſcriminis eſt ex eodem Sanchez lib. 1. ſummæ cap. 10. n. 44., quia obligatio reſtitutionis oritur ex ſola violatione juſtitiæ, irregularitas vero poteſt ex alio delicto contrahi: propterea quamvis in hoc caſu non daretur onus reſtituendi, adhuc dicendum, quod irregularitas contrahatur juxta diſpoſitionem Sacrorum Canonum: Si tamen dubitetur, num conſilium, vel mandatum datum ſit, etiam ſecuto homicidio, irregularitas non incurritur, quia ſcilicet pro delicto dubio non imponitur pœna certa.

X. Fit ſeptimo, quod ſi plures in rixa concurrerint ad aliquem occidendum, quamvis dubium ſit, quinam illum vulnerarit, & an quilibet ſua aſſiſtentia animoſiores reddiderit percuſſores, adhuc omnes ſint irregulares, quia de quolibet dubitatur, an homicidium commiſerit, ut notat Suar., Avila, Koninch. apud Boſſ. n. 1341., Unde ſequitur, quod in bello injuſto, ſi unus tantum occidatur, omnes Milites, necnon cuſtodientes ſarcinas eſſe irregulares, quia aliquo modo ad homicidium concurrerunt: Contra vero in bello juſto ab eo dumtaxat Milite irregularitas ex defectu lenitatis contrahitur, de quo conſtat, quod alium occiderit; Secus vero ſi id ſit in dubio. Ita Sanch., Henriq. Bardi §. 9. contra Avilam, & Bonac. Et ratio eſt, quia in Sacris Canonibus irregularitatis pœna imponitur in dubio homicidii; nomine autem homicidii venit antonomaſtice culpabilis, & injuſta occiſio hominis, quæ non habetur in bello juſto; & ideo in tali dubio de hominis occiſione in bello juſto irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur; Nec ea incurritur, ſi quis alium occidat inculpabiliter in ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ; Nec illam incurrit Clericus, aut Dux, qui in bello juſto Milites adhortatur ad fortiter pugnandum;

ſed

ſed ſolum qui in bello juſto aliquem propria manu occidit: Sicut etiam qui in Judicio ad Rei occiſionem concurrit, ut publicus juſtitiæ miniſter; ſive ad cauſæ probationem, aut executionem.

QUÆSTIO ULTIMA.

De Conſcientia Scrupuloſa.

EXaminabimus primo de conſcientia Scrupuloſa in genere, Quid ſit, & quos actus involvat? deinde An liceat operari non depoſito ſcrupulo? Tertio quænam ſint cauſæ, & remedia Scrupulorum?

ARTICULUS I.

Quid ſit, & quos actus involvat Scrupulus?

I. Scrupulus procedit ex levibus motivis.

II. Debent autem motiva eſſe in ſe levia, adeo ut poſſit Scrupuloſus ad eorum levitatem advertere.

III. Scrupulus non ſolum habetur per judicium dictans ex levibus motivis dari obligationem in conſcientia, ſed etiam per apprehenſionem ſimplicem trahentem judicii ſuſpenſionem, & animi anguſtias.

IV. Quænam ſint hominis ſcrupuloſi indicia?

V. Scrupulus principaliter ad intellectum ſpectat, ſed trahit in voluntate timorem, animique perturbationem, ac triſtitiam.

I. SCrupulus dictus a Scrupo, qui eſt lapillus in calce latens, & dolorem in pede cauſans, per metaphoram ſignificat animi moleſtiam, & anxietatem ex apprehenſione, aut exiſtimatione non prudenti, ſed futili orta ex levibus motivis, quod aliquid ſit peccatum.

Dico nunc primo, poſſe ſcrupulum rite definiri, dicendo, quod ſit quidam animi motus ex levibus motivis procedens, per quem ad aliquid ſecundum conſcientiam obligari apprehendimus, vel judicamus. Per primas particulas, quod ſcilicet ſit motus animi, convenit cum omnibus conſcientiæ actibus. Per ſecundas, videlicet, ex levibus motivis, ſecernitur a conſcientia recta, & certa, necnon a probabili, & opinativa, quæ ſolidis motivis nituntur: Per ultimas particulas diſtinguitur a conſcientia erronea, quæ dictat aliquam obligationem in conſcientia ex motivis gravibus apparentibus; nam ſi ex motivis levibus procedit, tunc conſcientia erronea confunditur cum ſcrupuloſa: Per eaſdem etiam particulas diſtinguitur a motibus animi ad conſcientiam non ſpectantibus, nec repræſentantibus, aut judicantibus aliquam obligationem ſecundum forum animæ; nam ſi ex levibus motivis quis v. gr. apprehendat, vel judicet, Petrum eſſe mortuum, talis animi motus, utpote non pertinens immediate ad obligationem, ſecundum conſcientiam, non poteſt rite ſcrupulus appellari.

II. Objicies; Vel ſcrupulus procedit

ex motivis, quæ in rei veritate ſint levia, quamvis apprehendantur eſſe gravia; vel quæ ſint levia ſecundum apprehenſionem: Si primum, contra eſt, quia conſcientia eſt practice vera, & prudens, quamvis ſpeculative ſit falſa; atque adeo talis conſcientia non eſt ſcrupuloſa, ſed erronea; ut ſi quis ignorans Titium eſſe improbum, & mendacem, apprehendat ex ejus auctoritate, obligari graviter ad jejunandum, vel ad contrahendum matrimonium &c. Si dicatur ſecundum, quod ſcilicet motiva apprehendi debeant ut levia, tunc non poterit haberi ſcrupulus; quia intellectus apprehendens debilitatem rationum ſtatim agnoſcet apprehenſionem illam eſſe vanam, atque adeo nullatenus ex iis conſurgere obligationem in conſcientia.

Reſpondeo, motiva levia, ex quibus gignitur Scrupulus, debere in ſe ipſis eſſe levia, ita ut poſſint a ſcrupuloſo exiſtimari levia, ſi ejus intellectus ſcrupulis oppreſſus non impediretur a perpendenda levitate motivorum; tale autem impedimentum poſſet a ſcrupuloſo tolli, ſi vellet ſcrupulis reſiſtere, ſæpe tamen tædio affectus animo dejicitur.

III. Ex dictis ſequitur primo, conſiſtere poſſe ſcrupulum tum in prima, tum in ſecunda intellectus operatione, quandoquidem ex conſenſu Doctorum explicatur & per apprehenſionem trahentem judicii ſuſpenſionem, & per exiſtimationem. Et ratio eſt, quia ſæpe ſcrupuloſi nullum judicium proferunt; ſed retinere ſolent intellectum hinc inde ſuſpenſum, & titubantem, ita ut ex tali vacillatione oriantur in voluntate timores, anguſtiæ, & triſtitiæ: Ergo ſcrupulus non ſolum habetur per judicium dictans ex levibus motivis dari obligationem in conſcientia, quod, ut diximus, vocatur conſcientia ſcrupuloſa; ſed etiam per ſimplicem apprehenſionem talium motivorum.

IV. Sequitur ſecundo, illum appellandum eſſe ſcrupuloſum, qui frequenter hujuſmodi moleſtias patitur, ſive in eadem, ſive in diverſis materiis; non tamen qui raro ſcrupulis laborat; denominatio enim iſta, uti & ſimiles, deſumi debet ab actibus frequentibus, non a raro evenientibus; aliter omnes deberent dici ſcrupuloſi, cum nemo ſit, qui aliquando ſcrupulis non laboret: Indicia autem hominis ſcrupuloſi ſunt ſæpe alios interrogare in rebus manifeſtis, ſæpe hærere cum ſuſpenſione judicii; Præterea contra Sapientium, immo ſui etiam judicium, ſentientis nullum in aliqua actione eſſe, aut fuiſſe peccatum, adhuc timere, ne forte peccet, aut peccaverit, & ſimilia apud Filliucium tr. 21. 1. 4., & Laym. l. 1. tr. 1. c. 6., & Boſſ. n. 2056.

V. Dico ſecundo. Quamvis ſcrupulus principaliter ad intellectum pertineat juxta traditam definitionem, trahit tamen ſecum actus voluntatis, nempe timorem, & triſtitiam. Ita communiter, & conſtat tum ex Corduba, & D. Antonino, & aliis, qui explicantes ſcrupuli naturam dicunt, eſſe vacillationem quamdam cum formidine, hoc eſt timore, ad voluntatem pertinente; tum ex ipſa experientia; poſita enim apprehenſione, vel exiſtimatione peccati orta ex levibus motivis, ſępe ſuboritur in voluntate timor, ſeu animi perturbatio, ac triſtitia, quæ minuit animi vigorem in operando; hujuſmodi autem perturbatio, quo major eſt, eo minus certum, & clarum trahit judicium de honeſtate operationis, atque adeo minorem promptitudinem ad operandum.

AR-

ARTICULUS II.

An licite operemur cum conſcientia Scrupuloſa?

I. Illicitum videtur, non depoſito ſcrupulo operari.
II. Verius tamen id licet.
III. Immo non raro ad id tenentur Scrupuloſi.
IV. Occurritur Objectis.

I. PRima opinio cum Rodriquez in Summa c. 53., & Lopez docet, illicitum eſſe agere contra conſcientiam ſcrupuloſam, non ſecus ac contra conſcientiam dubiam, aut erroneam, atque adeo deponendum eſſe prius ſcrupulum, ut licite operemur. Ratio eſt primo, quia agere contra conſcientiam erroneam eſt peccatum, ut docent omnes, & Nos oſtendimus quæſtione prima; ſed conſcientia ſcrupuloſa eſt pariter erronea, ſi quidem peccatum reputet, v. gr. feſtucam pedibus premere, oculos tollere, &c. ergo niſi prius deponatur, illicitum eſt contra ſcrupulum operari: Secundo quia ad honeſtam operationem requiritur conſenſus, ſi minus certus, ſaltem probabilis de operationis honeſtate; atqui perſeverante ſcrupulo hujuſmodi judicium practicum aut tollitur, aut impeditur, cum intellectus potius propendeat in oppoſitum; ergo ut ſupra. Tertio, quia in cap. *Inquiſitioni de ſententia excommunicationis* Conjugi petenti, an abſtinere deberet ab uſu matrimonii, eo quod haberet ſcrupulum de ejus validitate, reſpondetur per hæc verba. *Conſcientia levis, & temerariæ credulitatis exploſa, licite poteſt non ſolum reddere, ſed exigere debitum conjugale:* ergo cenſuit Pontifex, ſcrupulum prius eſſe deponendum, quod etiam habetur in cap. *Per ſua de Simonia* apud Jo· Lugo.

II. Secunda tamen ſententia communior, & verior cum Sanch. l. 1. c. 10. n. 80., Palao d. 4. p. p. Laym., Vaſq., Salas, Bonac., Regin., Navarro, Sayro, Jo: Lugo abſolute affirmat licitum eſſe contra conſcientiam ſcrupuloſam etiam non depoſitam operari. Nititur hæc ſententia contrario fundamento, quo ſuperior: Nam ad honeſtam operationem ſufficit judicium probabile directum, & remotum de honeſtate operis, ad quod ſequatur judicium practice practicum reflexum, & proximum, quod liceat talem operationem ponere (ſive hujuſmodi judicium debeat eſſe certum, ut docet Suar. de cenſ. d. 40. ſ. 5. & alii communius, ſive ſaltem probabile, ut docet Sanch. l. 1. cap. 9. n. 19. Vaſq. 1. 2. d. 62., Salas, Franc. Lugo de conſcientia probabili cap. 1.) atqui cum ſcrupulo poſſunt ſtare hujuſmodi judicia; ergo non depoſito ſcrupulo poteſt haberi honeſta operatio. Probatur minor, quia ſcrupulus procedit ex levibus motivis: ergo non poteſt impedire judicium probabile remotum de honeſtate operationis, ſaltem per extrinſeca principia nixa auctoritati aliorum (nam ſi hujuſmodi judicium tolleret, non eſſet ſcrupulus, ſed dubium) & conſequenter nec impedit judicium proximum practice practicum, quod hic, & nunc liceat operari: Si enim poteſt intellectus judicare duas oppoſitas opiniones ambas eſſe probabiles, puta, quod elapſa ſit media nox, juxta unum horologium, & quod non ſit elapſa juxta aliud, a fortiori poterit judicare, probabile eſſe, ſaltem ob extrinſeca motiva, quod homicidium, v. g. factum ad defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ non ſit inhoneſtum, & ſimul habere apparentiam, & apprehenſionem inhoneſtatis de tali homicidio propter levia motiva, quæ animo ſcrupuloſi occurrunt; Poſito autem illo priori judicio remoto probabili de honeſtate talis opera-

rationis, ſtatim conſurgere poteſt judicium practice practicum, quod hic, & nunc ea liceat.

III. Adde ex Sanch. l. c. Valentia, Sayr., Jo: Lugo, aliquando etiam teneri hominem adverſus ſcrupulum agere, nimirum quoties ſcrupuloſus ex ſcrupulorum anxietate grave damnum valetudinis pateretur, vel ſe inutilem redderet ad præſtandum munus ſuum, vel a confeſſione, communione, aut aliis actionibus obligatoriis retraheretur. Quamvis autem aliquando non adſit talis obligatio; expedit tamen ſæpe ſcrupuloſis adverſus ſcrupulos operari; aliter in tædium rerum ſpiritualium incident, ac orationibus, aliiſque piis operationibus abſtinebunt.

IV. Ad primam rationem in contrarium reſpondetur, ideo non licere adverſus conſcientiam erroneam operari, quia per illam præcluditur omnino aſſenſus probabilis de honeſtate operationis, quod in ſcrupulo non contingit.

Ad ſecundam, oſtenſa eſt falſitas minoris.

Ad tertiam, Gloſſa ibi dicit, explodendam eſſe conſcientiam illam temerariæ credulitatis, quæ aut dubium erat, aut error, non vero ſcrupulus. Quare Thom. Sanch. l. c. putat, DD. pro 1. ſententia adductos nunquam locutos eſſe de vero ſcrupulo, qui quamvis vigeat, non tollit aſſenſum partis contrariæ; ſed locutos eſſe de formidine, quæ tollat alterius partis aſſenſum determinatum; ut proinde non ſit ſcrupulus, ſed dubium, quo non depoſito procul dubio inhoneſta, & illicita ſequitur operatio.

ARTICULUS III.

De Cauſis, & Remediis Scrupulorum.

I. Cauſæ intrinſecæ Scrupulorum corporales ſunt plurimæ.
II. Nec non extrinſecæ.
III. Pariter plurimæ ſunt hujus morbi cauſæ intrinſecæ ſpirituales.
IV. Aliæque extrinſecæ.
V. Remedia adverſus ſcrupulos naturalia recenſentur.
VI. Alia remedia moralia adhibenda ſunt.
VII. Nec non ſupernaturalia.

I. Ut opportuno morbo remedia adhibeantur, oportet cauſas illius penetrare; effectus enim non ceſſat, niſi cauſa tollatur. Sunt autem ſcrupulorum cauſæ ex D. Antonino p. 1. tit. 3. c. 10.; aliæ intrinſecæ, aliæ extrinſecæ, aliæ corporales, aliæ ſpirituales. Primo autem ſunt cauſæ intrinſecæ corporales ſcrupulorum frigida complexio; nam ſicut metus cauſat frigiditatem, ex Philoſopho 2. de partibus animalium 4., ita frigiditas metum fovet, utpote quæ cor conſtringit, impeditque, ne ſpiritus ad alias corporis partes libere tranſmittat, ſicut ad animoſitatem requiritur: Quapropter dum menti occurrunt ſcrupuli, frigiditas complexionis efficit, ut homo nimius ſit in timore, præſertim quia deficit vigor ad timorem expellendum. Eſt pariter cauſa intrinſece corporalis ſcrupulorum melancholia, quia cum terræ naturam participet, frigida eſt, redditque hominem formidoloſum, ut docet Ariſtoteles in Problematibus ſect. 10., quamvis per accidens ipſa atra bilis poſſit calefieri, ut ſæpe lapis, ferrum, & ſimilia, quæ terrea ſunt, per accidens calefiunt, pluſquam carbo ignitus, ut loquitur

Phi-

Philoſophus. Adde ex eodem Philoſopho, & D. Th. melancholicos moveri ſæpe phantaſmatibus; etenim cum terreſtrem habeant naturam, in iis magis, quam in aliis, phantaſmatum impreſſiones formantur, & radicantur; unde cum vividius repræſententur ſcrupulorum phantaſmata, intenſius cruciant, concurrente ad hoc timiditate orta ex frigida complexione. Sunt demum ejuſmodi cauſæ debilitas capitis, læſio imaginativæ, & ſimiles ægritudines, quas curare oportet, ut ſcrupuli evaneſcant.

II. Secundo, Cauſæ corporales extrinſecæ ſcrupulorum ſunt, Tum continua cum ſcrupuloſis familiaritas; ex eorum enim conſortio facile ſcrupulorum phantaſmata excitantur, & radicantur intenſius; Tum lectio librorum, qui conſcientiæ caſus reſolvunt, quin illos enucleent, ita ut omnem dubitationem, ac formidinem tollant; Tum vitæ aſperitas, quæ nimiis corporum afflictationibus, ac jejuniis temperamentum capitis lædit, unde oritur melancholia, ac triſtitia, quæ ſcrupulos fovent.

III. Tertio, Cauſæ hujus morbi intrinſecæ ſpirituales ſunt, Tum ignorantia, ex qua irrationabiles ſcrupuli frequenter inſurgunt; quamvis enim aliquando viri etiam docti eodem morbo laborent, hoc tamen eſt per accidens, & ex aliis cauſis; ſiquidem ſapientia per ſe confert ad vanas formidines futilium rationum depellendas: Tum ſuperbia, ſuperbus enim nimis proprio fidens judicio, & nolens alieno conſilio ſe ſubmittere, negligit ad Deum recurrere orationibus, aliiſque piis operationibus, quibus Deus moveatur ad ejus intellectum illuſtrandum; præſertim quia ſæpe Deus ſuperbos his culicibus punire ſolet, ut propriam vilitatem agnoſcant: Tum etiam inordinatus ſuimet amor, qui ſolet etiam hac pœna puniri; quia inordinate ſe diligens culpas leves negligit vitare, & ad Deum, ut debet, confugere negligit, ſuperbiamque fovet.

IV. Quarto, demum ſunt cauſæ ſpirituales extrinſecæ dæmon, ac Deus; dęmon quidem indirecte concurrens ad actum intellectus, & voluntatis, nimirum commovendo humores, & phantaſmata, ut D. Antoninus notat, & obtenebrando intellectum vi humoris melancholici, quo impeditur, ne ad ea ſe applicet, quibus ſcrupulorum formidinem depellat: eo autem fine dæmon ſcrupulos fovet, ut homo in tædium incidat vitæ ſpiritualis, & eam deſerat, aut remiſſe per illam incedat. Deus vero ſcrupulos etiam directe ingerere poteſt, vel in pœnam defectuum, ac delictorum, vel ut homo a prædictis abſtineat, vel ut in tolerandis iis anguſtiis varias operationes meritorias exerceat.

V. Inſpectis cauſis ſcrupulorum, facile eſt remedia opportuna adhibere, tum impediendo, ne inſurgant, tum obſiſtendo, ſi inſurrexerint: Sunt autem hujuſmodi remedia univerſim in triplici genere; quædam enim ſunt naturalia; quædam moralia; quædam ſupernaturalia.

Incipiendo a naturalibus. Primum eſt, cauſas ſcrupulorum naturales auferre. Unde ſi ſcrupulus ex auſteritate vitæ procedat, illa ex Aſcetici Patris conſilio minuatur; ſi vero ex melancholia procedat, recreatione, lætitia, & cibo, aut pharmaco apto illa tollatur: Nimia etiam cum ſcrupuloſis familiaritas fugiatur, ſi hæc ſit fomentum ſcrupulorum. Secundum eſt ſcrupulum vix exortum ſtatim prudenti ratione repellere, alioque cogitationem divertere; aliter vires ad cruciandum accipiet, ſi diutiusanimo hæreat, adhibitis hinc inde rationibus. Quapropter ex Cajet., Laym. Filliuc. expedit, ſcrupuloſum negotiis vacare, ne ſcrupulis vacandi tempus ſuppetat. Ter-

tium eſt, ut ſcrupuloſus adverſus vanas apprehenſiones, ac timores culpæ audacter operetur; licitum enim eſt, conſultum, & aliquando neceſſarium contra ſcrupulum agere.

VI. Circa remedia moralia, Primum ſit, dubium ſemper in meliorem partem interpretari: ſi enim in dubiis favendum eſt poſſidenti ſuam libertatem, a fortiori in ſcrupulis, qui ex levi fundamento oriuntur; non debet enim ſcrupuloſus ex levi fundamento grave onus ſentire.

Secundum eſt acquieſcere opinioni probabili vel confeſſarii, vel alterius viri docti, aut ſuperioris, etiamſi dubitetur, num ſit ſcrupulus, an vero habeatur prudens ratio dubitandi; nam, ut notat Bonac. hoc ipſum dubitare, an hic, & nunc habeatur ſcrupulus, præbet ſcrupuloſis rationabilem cauſam opinandi, quod revera ſit ſcrupuloſus.

Tertium eſt uti regulis a DD. traditis ad curandum hunc morbum; quorum prima eſt, ſcrupuloſum credere aut experientiæ, aut auctoritati aliorum, ſe eſſe ſcrupuloſum, atque adeo poſſe licite uti regulis, quæ pro ſcrupulis traduntur. Secundo deponere ſtatim conſcientiam ſcrupuloſam ex conſilio Confeſſarii, aut alterius viri docti, ac probi, pro certo habendo ſe non peccaturum, quamvis Doctor erret; unde ſcrupuloſus non debet plures ſuper eadem re conſulere, ne aſſueſcat ad vanos timores fovendos, ſed ſtatim acquieſcere debet poſt reſponſum ab ejuſmodi viro acceptum. Tertium ut confeſſiones non repetat, poſtquam probabiliter ſatisfecit ſuæ obligationi in prima confeſſione: Quamvis enim in illa confeſſione aliqua tacuerit, adhuc non tenetur cum onere, ſeu periculo hærendi ſemper in iiſdem anxietatibus confeſſionis integritatem materialem procurare; cum ab illa minores aliquando difficultates excuſent, ut notat Conin. 3. p. d. 7. n. 68., & Laym. l. 1. tr. 1. c. 6. Quare Confeſſarius nullatenus permittere debet Confeſſionis repetitionem, quando conſtat in prima Confeſſione mediocrem diligentiam eſſe adhibitam; quia probabiliter, imo certo moraliter præſumere debet, ſcrupuloſum præcepto Confeſſionis ſatisfeciſſe: Ita Sà, Sanch., Bonac., Palaus, monentes Confeſſarium non debere audire nec ſcrupuloſos, nec peccata dubia ſcrupuloſorum, aut quæ hic dubitat, an alias confeſſus ſit, vel an ea bene intellexerit Confeſſarius, ſed ſolum quæ ille jurare poteſt certo commiſiſſe, certo eſſe mortalia, ac certo nunquam ſubjeciſſe clavibus. Et ratio eſt, tum quia credulitas ſcrupuloſi ſatis æquivalet in hac parte certitudini morali reliquorum; tum etiam quia prudenter timetur nunquam fore, ut ſcrupuloſus acquieſcat, ſi ejus importunitati Confeſſarius conſentiat. Immo Confeſſarius non ſolum in Confeſſione, ſed neque extra Confeſſionem permittere debet, ut ſcrupuloſus ſuos ſcrupulos in particulari aperiat cauſa capiendi conſilium, ſed debet illum reprehendere, oſtendendo ejus inobedientiam, ac ſolum regulas univerſales tradere, quibus ſcrupuloſus ſuo Marte utatur ad ſcrupulos pellendos.

Quartum eſt, ſcrupuloſum ſæpe operari adverſus ſcrupulum; v. g. ſi dubitet, an peccet expuendo? ſæpe expuat, ut ſcrupulum vincat, & contemnat. Juvat etiam ſæpe operari juxta ſententiam probabilem viri alicujus docti, ac probi, ſeu Confeſſarii, quamvis minus tutam, contemnendo formidinem, ne peccet in eo caſu ſaltem materialiter; quia licite, & honeſte operatur, etiamſi ſubſit periculum remotum tranſgrediendi legem materialiter: Quis enim dubitet v. g. conjugem licite petere debitum, ſi probabiliſſimum ſit matrimonium eſſe contra-

tractum, etiamſi ſubeatur periculum remotum de nullitate matrimonii, atque adeo de fornicatione materiali?

Quintum demum, ut ſcrupuloſus nunquam judicet actionem aliquam eſſe mortaliter peccaminoſam, aut ſe mortali peccato conſenſiſſe, niſi primo aſpectu id certo, & ſine formidine cognoſcat, vel interdum niſi jurare poſſit ſe mortaliter peccaſſe (quando ſcilicet nimia eſt ſcrupulorum vexatio) Quamvis enim ſic operando aliquando efficiat actionem aliquam illicitam, id tamen non eſt culpæ tribuendum; cum procedat ex recta intentione, ne gravibus anxietatibus crucietur, quæ corporis, & animi ruinam machinantur; nullo modo ea facturus, ſi putaret culpam ibi ſubeſſe. Ita Villalob., & Palaus apud Jo: Lugo.

Sextum demum, ut ſcrupuloſus habeat pro morali certitudine ſuam credulitatem. Quare ſi credit, quod conſecraverit, quod confeſſus ſit, quod horas recitaverit cum attentione debita, ne repetat; nam levius fundamentum ſatis eſt, ut poſſit ipſe credere, ſe ſatisfeciſſe obligationibus ſuis, quam requiratur in aliis non ſcrupuloſis: Immo ſi dubitet, an ea præſtiterit, credat ſe præſtitiſſe. Videatur Filliucius tr. 21. a n. 179.

Circa remedia demum ſupernaturalia: Primum ſit per proprias, & alienas preces ad Deum cum humilitate, ac fiducia jugiter confugere: quia, ut notat D. Auguſtinus apud Reginal. l. 2. n. 109., Deus propitius eſt timentibus, & orantibus illum; Quod innuere voluit D. Jacobus, dicens: *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter*. Secundum eſt ſollicite cavere venialia, nedum mortalia; nonnulli enim anxii ſunt circa peccatorum præteritorum confeſſionem, quin curent tollere præſentia. Tertium, præparare ſe ad divinam gratiam, & illuſtrationes; quod maxime fit frequentando amoris, & contritionis actus; ac puritatem mentis, & corporis cuſtodiendo, necnon legendo, ac meditando ſacras literas, orando, ac humiliter ſubjiciendo intellectum, nedum voluntatem Confeſſario, quem prudentem, doctum, ac probum elegerit: Sed hac in re diutius immorari nec opus eſt, nec vacat. Eſto igitur hujus Opuſculi,

(Sed oh ubi Æternitatis!)

FINIS.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Primus numerus Quæſtionem denotat: Secundus Articulum: Tertius Numerum marginalem.

A

Abortum procurans in dubio, an fœtus fuerit animatus, irregularitatem incurrit. 7. 2. 6. *Excommunicatio lata adverſus procurantes abortum fœtus animati, effectu ſecuto, abſolvi poteſt a Confeſſario ad id ſpecialiter deputato ab Epiſcopo.* 7. 2. 7. *Sed num etiam a Pœnitentiario?* ibid.

Abſolutio Sacramentalis valida eſt, ſi conferatur in dubio, an juriſdictio ad talem caſum ſe extendat, etiamſi deinde deprehendatur, caſum illum eſſe reſervatum: At ſi conferatur in dubio, an facultas abſolvendi a reſervatis fuerit revocata, eſt invalida, ſi deprehendatur, quod vere fuerat revocata. 7. 1. 3

Acceptatio legis præſumitur, non promulgatio, & ideo in dubio, num ea ſit promulgata, non obligat; ſecus vero in dubio, an ſit acceptata. 4. 1. 2.

Adulter num teneatur alere filium adulteræ, in dubio, an ſit ſuus filius? 2. 7. 11.

Amor Dei num poſſit eſſe peccaminoſus in eo, qui putat, ſe teneri ad illum omittendum ex præcepto ſuperioris? 1. 4. 4

B

Baptiſmus conferri non poteſt infanti ab obſtetricibus citra grave periculum mortis. 7. 1. 1. *Nec poteſt ſub conditione deinde rebaptizari infans, qui ab obſtetrice citra prudens periculum erroris baptizatus eſt.* 7. 1. 2

Beneficium in dubio de tenuitate fructuum, num obliget ad Horas? 3. 2. 2. & 6. 2. 8.

C

Cenſura in dubio, an lata fuerit a legitimo ſuperiore, aut in dubio, an ſit valida, num obliget? 3. 2. 3.

Cenſura nec in dubio juris incurritur, nec in dubio facti. 7. 2. 1. *In dubio tamen, an ſit juſta, an lata ſit ſervato ordine juris, an detur excuſatio ſufficiens, debes te gerere tanquam ea innodatum.* ibid. *Secus vero, ſi dubitetur, an habeat poteſtatem ferendi cenſuras ſuperior, qui non eſt in poſſeſſione ſuæ prælaturæ.* ibid.

Clerici percuſſio levis trahit excommunicationem, quæ ab Epiſcopo abſolvi poteſt; at Papæ eſt reſervata non ſolum ſi percuſſio ſit gravis, ſed etiam quando dubitatur, ſit, necne gravis, an levis. 7. 1. 3.

Communicare mane num poſſit, qui dubitat, an comederit poſt mediam noctem? 4. 8. 5. & 6. 1. 3.

Conjux bona fide poſſidens matrimonium, poſita æquali probabilitate circa mortem prioris conjugis, poteſt debitum petere, ac reddere. 1. 6. 4.

Conjux num, & quando teneatur debitum

tum reddere illicite petenti? 4. 5. 4. & 7. 1. 11. *Num poſſit petere, ac reddere in dubio de matrimonii validitate?* 7. 1. 9. *Et quid, ſi uterque dubitet?* 7. 1. 10

Conjux, qui tranſiit ad ſecundas nuptias, dubitans de morte prioris conjugis, num poſſit petere, aut reddere debitum? 1. 3. 4

Conſcientia quid, & quotuplex ſit? 1. 1. 1. *In quo differat a Syntbereſi?* 1. 2. *Poteſt eſſe probabilior conſcientia minus tuta, quàm tutior.* 1. 1. 6

Conſcientia dubia quotuplex? 1. 2. 4. *Speculativa in quo differat a practica, & a practice practica?* ibid. *Cum conſcientia ſpeculative dubia licitum eſt operari, non vero cum practice dubia.* 1. 3. 1. *Quomodo dubium ſpeculativum deponi poſſit practice?* 1. 3. 4

Conſcientia perplexa. V. Perplexitas.

Conſilium in dubio an influxerit in homicidium, quid faciendum? 3. 2. 3. *Trahune onus reſtitutionis, aut irregularitatem?* 7. 2. 8.

Cooperans ad damnum alienum, ſi dubitet, an ex tali ſua cooperatione damnum ſit ſecutum, num ad reſtitutionem teneatur? 2. 6. 2

Culpa juridica leviſſima, lata, aut latiſſima in quibuſnam contractibus denotet culpam gravem theologicam? 2. 7. 2.

Culpa theologica interne gravis, ſed externe levis cauſans damnum grave, num trahat onus reſtitutionis? 2. 7. 3

D

Diſpenſatio in dubio univerſim preſſe interpretanda. 5. 1. 1. *Secus vero poteſtas diſpenſandi, niſi tamen vergat in præjudicium tertii.* 5. 1. 2. *Poteſtas diſpenſandi alicui delegata in gratiam alicujus perſonæ determinatæ ſtricte eſt interpretanda, non tamen ſi delegetur in gratiam illiuſmet, & pro perſonis indeterminatis.* 5. 1. 3

Diſpenſatio num ſit valida, in dubio de poteſtate diſpenſantis? 5. 2. 2. *Quid in dubio de ſufficientia cauſæ?* 5. 2. 3. *Et quid in dubio, an verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant?* 5. 2. 5. *Quid demum, ſi dubitetur, num cauſa aut tacita, aut falſo expreſſa fuerit finalis, an impulſiva?* 5. 2. 6. & 6. 2. 7.

Diſpenſatio, deficiente cauſa finali, eſt irrita. 5. 3. 2. *Si communi errore cum titulo colorato aliquis putatur eſſe ſuperior, diſpenſatio eſt valida.* 5. 3. 1. *In dubio, an detur cauſa ſufficiens, vel an diſpenſatio ſe extendat ad talem caſum, ſi bona fide procedatur, diſpenſatio eſt valida, quamvis deinde oppoſitum deprehendatur.* 5. 3. 3. *Secus vero ſi deprehendatur, illum non fuiſſe ſuperiorem.* 5. 3. 1

Diſpenſatio ad contrahendum matrimonium, in dubio, an ſit valida, quid faciendum? 3. 2. 3

Dubia fide rem accipiens peccat contra juſtitiam. 2. 4. 1. *ſi tamen non poſſit dominus reperiri, ad quid tenetur?* 2. 4. 2

Dubitans, num operatio ſit graviter, an leviter mala, peccatne mortaliter, ſi cum tali dubio operetur? 1. 3. 6

Dubitans, an ſuo ſuffragio cooperatus ſit ad damnum alterius, num debeat reſtituere? 2. 7. 11

Dubitans, an debito ſatisfecerit, num teneatur integre, an ſolum partialiter iterum ſatisfacere? 2. 7. 4. *Et quid ſi dubium ſit poſitivum?* 2. 7. 7.

Dubitans poſitive, an res, quam occupat, ſit aliena, comparente domino, reſtituere illam tenetur, tanquam poſſeſſor bonæ fidei. 2. 5. 3. *Quod ſi illam emiſſet animo inquirendi dominum, poterit pretium repetere.* 2. 5. 4. *Sed quid, ſi ſit exceſſivum?* ibid.

In dubio, num ex propria cooperatione damnum ſit ſecutum, quandonam datur onus compenſandi tale damnum? 2. 6. 5.

In dubio, an conſilium datum influxerit ſolum ad citius damnificandum, num detur aliqualis reſtituendi obligatio? 2. 6. 7
In dubio aliarum virtutum a juſtitia, num tutior pars eligenda ſit, an vero melior ſit conditio poſſidentis? 3. 1. 1
In dubio melior eſt conditio poſſidentis, & In dubio tutior pars eligenda eſt, ſunt duo axiomata, quæ ſibi invicem non adverſantur. 3. 1. 7
In dubio legis, voti, juramenti num ea obligent? 4. 1. 1. *Sicut etiam in dubio, an lex ſit promulgata, acceptata, abrogata? Et in dubio, an detur excuſatio ſufficiens?* 4. 1. 2
In dubio, an lex ſit promulgata, cur non obliget? Et cur obliget in dubio, an ſit acceptata? 4. 1. 2
In dubio, an pro tali caſu lex obliget, ea non dicitur eſſe in poſſeſſione; ſecus vero in dubio, an res præcepta ſit illicita, aut excedat poteſtatem ſuperioris? 4. 3. 1
In dubio de honeſtate operis non obligat votum; obligat tamen præceptum ſuperioris. 4. 3. 4. *Si tamen ſuperior non præcipiat, ſed opinetur ſolum, quod ſit licitum opus, de quo ſubditus negative dubitat, an ſit honeſtum, citra culpam nequit illud poni.* 4. 3. 5
In dubio, num res præcepta in virtute obedientiæ ſit gravis, an levis, leviterne, an graviter obligat? 4. 4. 5. *Et in dubio de legitima ſuperioris poteſtate, an ſit obediendum?* 4. 7. 1
In dubio melior eſt conditio poſſidentis aliquid bona fide in materia juſtitiæ, ita ut poſſit integre res poſſeſſa retineri, ſi dubium ſuperveniat. 2. 1. 4. *Hoc axioma etiam verum eſt in materia aliarum virtutum.* 3. 1. 4. *Quid ſi dubitans magis inclinet ad dicendum, quod res poſſeſſa ſit aliena?* 2. 1. 8. *Et quid, ſi ſolum ſit probabile, quod ea res ſit aliena, ſine ulla probabilitate, quod ſit propria?* ibid. *Si res a neutro poſſideatur, eſt dividenda.* 2. 2. 2. *Quid ſi ſit individua?* ibid.
In dubio, an res bona fide a Titio poſſeſſa ſit alterius, poteris poſt adhibitam diligentiam illam emere, ac vendere. 2. 2. 4. *At comparente domino, quid reſtituendum?* 2. 3. 1
In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem? 5. 3. 4.
In dubio, num delictum pertineat ad Forum Eccleſiaſticum, an ad Secularem, Judex Eccleſiaſticus id decernet. 5. 3. 9.
In dubio voti, vel juramenti, aut aliarum materiarum V. proprias materias.
Dubium aliud negativum, aliud poſitivum. 1. 2. 2. *Aliud formaliter, aliud objective dubium.* ibid.
Dubium eſt poſitivum, ſi pro utraque parte ſint æquales rationes circa jus. 1. 2. 6. *Et probabiliter etiam circa factum; Ut duo horologia, quæ ſignum mediæ noctis dant diverſum.*
Dubius in fide formaliter num ſit infidelis? 1. 2. 3

E

Emens rem furtivam animo inquirendi dominum, poteritne pretium ab hoc repetere, ſi compareat? 2. 5. 4
Emens rem in dubio, an ſit furtiva, ad quid tenetur? & an Confeſſarius debeat hunc ad reſtitutionem integram obligare? 2. 5. 6. *Emens rem a poſſeſſore bonæ fidei, ſed dubitans, an ſit aliena, poterit illam ſibi retinere, donec dominus compareat.* 2. 5. 5. *Emens fragmenta veſtium a ſartoribus num ad reſtitutionem teneatur?* 2. 5. 7.
Emi non poſſunt res in dubio, an ſint furtivæ; at poſſunt eædem emi ab eo, qui bona fide illas prius emerat. 2. 5. 5
Epicheja quid ſit? Et quandonam locum habeat, ut excuſeris a legis obligatione? 4. 1. 3
Epicheja licitum eſt uti, ſi ſolum probabile

bile ſit, nolle ſuperiorem in tali caſu obligare. 4. 1. 2
Epicheja preſſe dictæ non eſt capax lex naturalis; ſed ſolum ſimplicis interpretationis. 4. 2. 3. *Lex vero divina capax eſt epichejæ ſolum relate ad verba legis, num ſcilicet talem caſum comprehendant? Non vero relate ad mentem Dei.* 4. 2. 5.
Epicheja non habet locum, niſi quatuor adſint conditiones. 4. 2. 4. *Ejuſque uſus non requirit, quod finis legis ceſſet contrarie, ſed ſatis eſt, quod ceſſet negative.* 4. 2. 2.
Epiſcopus num poſſit in dubio Regularium privilegia interpretari? 5. 3. 9
Epiſcopus num poſſit in legibus Pontificiis diſpenſare in caſu urgentis neceſſitatis? 5. 3. 5. *Et an etiam in impedimentis matrimonii, aut in irregularitate?* ibid. *In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem?* 5. 3. 4.
Excommunicatio propter abortum fœtus animati, effectu ſecuto, quæ abſolvi poteſt a Confeſſario ſpecialiter deputato ab Epiſcopo, num abſolvi poſſit a Pœnitentiario, aut ab alio habente facultatem ab Epiſcopo abſolvendi ab omnibus ſibi reſervatis? 7. 2. 7
Extrema unctio, quæ ratione morbi probabiliter gravis confertur ægroto, num valide collata ſit, itaut ingraveſcente ægritudine reiterari non poſſit, ſi deprehendatur, quod tunc morbus non fuiſſet gravis? 7. 1. 6

F

Finis legis adæquatus ſatis eſt, quod univerſim ſolum ceſſet negative, ut ceſſet legis obligatio. 4. 2. 2. *Nec obligat lex in caſu particulari, in quo finis legis ceſſat contrarie.* ibid.
Finis voti, ſi partialiter ceſſat, num ceſſet ſimpliciter voti obligatio? 6. 2. 6
Fructus rei alienæ, quos dominus percepiſſet, quandonam reſtitui debeant? 2. 5. 2
Furioſo domino reddens gladium in damnum proximi, num peccet etiam contra juſtitiam? 2. 3. 1.

G

Gabella, in dubio, an ſit juſta, num ſit ſolvenda? 3. 2. 3. *Et quid, ſi dubium ſit poſitivum.* 4. 6. 3

H

Hæreditas, num poſſit præoccupari in dubio proprietatis? 1. 6. 6
Hæreticus habendus eſt, tam qui dubitat in fide objective, quam qui formaliter, ſuſpendendo deliberate omnem aſſenſum. 1. 2. 3
Homicidium, aut aliud damnum in dubio, an ex propria culpa acciderit, quid faciendum? 3. 2. 3

I

Ignorantia vincibilis quandonam eſt peccatum ſpeciale aperiendum in Confeſſione? 1. 5. 5
Infantes non debent ab obſtetricibus baptizari, ſi non ſint in gravi mortis periculo. 7. 1. 1. *Nec poſſunt deinde hujuſmodi infantes ab obſtetricibus baptizati ſub conditione rebaptizari, ſi non detur prudens motivum, quod iſtæ potuerint errare.* 7. 1. 2
Inventor rei, cujus dominus reperiri non poteſt, teneturne illam dare pauperibus? 2. 5. 1
Irregularitas num incurratur ab homicida, qui peccavit quidem graviter occidendo, culpa tamen, quæ interne fuit gravis, externe fuit levis? 2. 7. 3.
Irregularitas in dubio, an conſilium datum influxerit ad homicidium, num incurratur? Et quid, ſi dubium ſit poſitivum? 2. 7. 10

Irre-

Irregularitas in dubio non incurritur, niſi tantum in dubio homicidii. 7. 2. 2. *Non tamen in dubio mutilationis.* 7. 2. 3. *In dubio, num homicidium fuerit voluntarium, an caſuale, præſumitur caſuale, ut proinde, ſi ſit occultum, poſſit ab Epiſcopo irregularitas diſpenſari.* 7. 2. 4. *Irregularitas non incurritur in dubio, an fuerit appoſita cauſa ad homicidium; ſecus vero, ſi dubitetur, an homicidium ſit ſecutum a cauſa appoſita.* 7. 2. 5. *Quid, ſi dubitetur de homicidio ſecuto, puta ſi dubitetur, an abortus procuratus fuerit fœtus animati?* 7. 2. 5. *Irregularitas non incurritur in dubio, an datum ſit conſilium; Secus vero, ſi dubitetur, an conſilium datum influxerit in homicidium.* 7. 2. 7. *In bello injuſto omnes ſunt irregulares, ſi dubitetur, quinam miles ad homicidium influxerit, ſecus vero in bello juſto.* 7. 2. 10.

Irregularitas quare incurratur, etiam in dubio homicidii? 3. 1. 8

Irritatio votorum. V. Votum.

Juriſdictio probabilis ſatis eſt ad abſolutionem ſacramentalem conferendam. 1. 1. 6. *Quid, ſi juriſdictio ſit dubia?* 6. 1. 4

Juriſdictio relate ad abſolvendum ab aliquo reſervato, quandonam ſufficiat ad licite abſolvendum, ſi de illa dubitetur? 3. 2. 2. & 7. 1. 3

Juriſdictio collata ad abſolvendum a reſervatis per menſem, num poſſit exerceri poſt illum menſem, relate ad reſervata eo menſe commiſſa? 7. 1. 4

Judex, poſita æquali probabilitate pro utraque parte, tenetur rem dividere; non tamen privatus, aut Confeſſarius. 1. 6. 5. & 2. 1. 1.

L

L*Ex in dubio, an ratione ætatis, vel temporis obliget, quid faciendum?* 4. 8. 5.

Lex lata in dubio num obliget ſub gravi, an ſub levi, quid dicendum? 4. 8. 2. *Et quid ſi dubitetur de intentione Legislatoris, poſita materiæ gravitate?* ibid. *Quid in dubio, num Lex habeat rationem præcepti, an Conſilii?* 4. 8. 1. *Et quid, ſi dubitetur, num ſtatutum aliquod habeat rationem legis obligantis, an meræ directionis?* ibidem.

In Lege Canonica verbum præceptivum indicat obligationem gravem; ſecus vero in lege civili. 4. 8. 3.

Leges, quæ non obligant ad culpam, adhuc obligant ſaltem ad luendam pœnam, ſi imponatur; ut ſunt regulæ plurium Religionum. 4. 8. 1.

M

M*Ancipia emi non poſſunt ab aſportantibus in dubio, an injuſte ad ſervitutem redacta ſint.* 1. 5. 5. *Poterunt tamen cum tali dubio emi ab eo, qui bona fide ab aſportantibus emerat.* ibid.

Matrimonium num poſſit contrahi in dubio, an valida fuerit diſpenſatio obtenta pro aliquo impedimento? 3. 2. 3.

Miles dubitans de juſtitia belli num poſſit pugnare? 3. 2. 3.

Miles ſubditus pugnare tenetur in dubio de belli injuſtitia. 4. 3. 2.

Miles non ſubditus pugnare non poteſt, ſi non detur probabilitas de belli juſtitia: Subditus vero tenetur pugnare, etiam ſi detur ratio probabilis de belli injuſtitia. 4. 7. 4.

Moniales num teneantur Abbatiſſæ obedire in dubio, an res præcepta excedat ejus poteſtatem? 4. 7. 4.

O

O*Bedire num teneamur in dubio, an res præcepta ſit licita?* 4. 3. 1. *Ut ſubditus non teneatur obedire, triplex certitudo requiritur.* 4. 3. 6. *Probabi-*

babiliter non tenetur ſubditus obedire in dubio, an opus præceptum ſit illicitum, aut excedat poteſtatem præcipientis, quando illud eſt nimis arduum. 4. 3. 7. *Immo ſi opus in tali dubio præceptum vergat in grave damnum alterius, non poterit ſubditus obtemperare.* 4. 3. 9. *Subditus aliquando non tenetur obedire, quamvis licite ſuperior præcipiat.* 4. 3. 1. *Num Religioſus, utpote ſubditus voluntarius, obedire teneatur in dubio, an res præcepta poteſtatem ſuperioris excedat?* 4. 4. 1. *Num pariter qui votum ſimplex emiſit extra ſtatum Religionis?* 4. 4. 5. *Num etiam Moniales?* ibid.

Obedire num teneatur ſubditus, quando tam ipſe, quam ſuperior dubitant de honeſtate rei præceptæ? 4. 5. 1. *Et quid, ſi probabiliter res præcepta ſit illicita?* 4. 6. 1. *Quid in dubio de legitima ſuperioris poteſtate?* 4. 7. 1.

Ordo Presbyteratus quando nam iterari debeat in dubio de ejus validitate? 7. 1. 7.

P

Peccatum ex conſcientia dubia commiſſum ejuſdem ſpeciei eſt, ac illud, de quo dubitatur. 1. 5. 1. *Sicut etiam ejuſdem ſpeciei eſt peccatum contra conſcientiam rectam, & contra erroneam circa idem objectum.* 1. 5. 2. *Peccatum non eſt duplex, ſi violetur verum præceptum, & ſi quid fiat contra conſcientiam erroneam circa idem.* 1. 5. 3. *Quamvis pœnæ latæ contra præceptum verum violantes non incurrantur ab eo, qui adverſus conſcientiam erroneam operatur.* 1. 5. 4.

Peccatum minus citra culpam eligitur, in quantum minus eſt, non vero in quantum eſt malum. 1. 4. 5.

Peccatum ex ignorantia vincibili commiſſum univerſim non eſt diverſum ab eo, de quo dubitatur. 1. 5. 5. *Quandonam ignorantia vincibilis eſt peccatum ſpeciale clavibus ſubjiciendum?* ibid.

Peccatum dubium dubietate negativa, nedum poſitiva probabiliter non eſt clavibus ſubjiciendum; ſecus vero ſi pro peccato dubio veniat illud, quod probabiliter eſt commiſſum ſine probabilitate in oppoſitum. 2. 1. 8., & 7. 1. 5.

Peccati gravitas non ſemper menſuratur a præſtantia virtutis, cui opponitur.

Periculo peccandi materialiter quonam pacto poſſit aliquis ſe exponere citra peccatum formale? 3. 1. 5.

Perplexitas num dari poſſit? 1. 4. 2., *An operans cum conſcientia perplexa peccet?* ibid. *An peccet eliciendo amorem Dei, qui putat, teneri ex præcepto ſuperioris ad illum omittendum?* 1. 4. 4.

Pontifex eſt legitimus Judex in lite vertente inter ipſum, & Reges. 5. 3. 9.

Poſſeſſio in dubio aliquando non favet Poſſidenti. 3. 2. 6.

Poſſeſſio in dubio facti ſtat pro parte negante factum. 3. 2. 6. *Non tamen quando illud præſumitur.* ibid.

Poſſeſſio legitima quomodo definiatur a Juriſtis? 2. 4. 3.

Poſſeſſio quando dubitatur num ſtet pro libertate, an pro lege, inſpiciendum utra tempore præceſſerit. 3. 2. 2. *Inſpiciendum etiam pro qua parte ſtet Juris, ſeu fori externi præſumptio.* 3. 2. 4.

Poſſeſſor bonæ fidei in quo differat a Poſſeſſore malæ fidei? 2. 1. 2.

Poſſidens rem cum dubio, an ſit aliena, ſi cœpit rem illam poſſidere cum tali dubio, æquiparatur poſſidenti mala fide; ſi vero dubium ſuperveniat, nec poſſit vinci, æquiparatur poſſidenti bona fide. 2. 4. 4. *Occupans tamen rem cum tali dubio, ſed cum animo inquirendi Dominum, ſi hic non compareat, poterit illam ſibi retinere, at ſi compareat, quid reſtituere tenetur?* 2. 5. 2.

Præ-

Præſcribere probabiliter poteſt, qui de re bona fide poſſeſſa dubitat, an ſit aliena, quin dubium vincere poſſit? 2. 3. 1.

Præſumptio, quæ ſolum eſt probabilis, habetur pro nulla. 2. 2. 5.

Præſumptio Juris quid ſit? & unde deſumatur. 3. 2. 5.

Pretium in quibus caſibus ſuccedit loco rei? 2. 3. 3.

Privilegium in dubio late interpretandum, ſi non ſit in præjudicium Tertii. 5. 3. 1. *Aut ſi non deroget Juri communi, quando non eſt oneroſum.* 5. 3. 3.

Privilegium de non ſolvendis decimis ex fructibus prædiorum, num etiam intelligatur relate ad prædia acquirenda? 5. 3. 7.

Privilegio num liceat uti in dubio, an ſit revocatum? Et quid, ſi deinde deprehendatur, quod ſit revocatum? 5. 3. 8.

Privilegiorum confirmatio num præſumatur facta ex certa ſcientia, an ſub forma communi? 5. 3. 7.

Privilegia Regularium num poſſit Epiſcopus in dubio interpretari? 5. 3. 9.

Probabilem opinionem ſequi poſſumus, etiam in concurſu probabilioris. 1. 6. 6.

Probabilitas quomodo ſtare poſſit pro utraque parte, ſi probabile definitur, quod plerumque contingit. 1. 6. 7.

Probabilitas, quod res ab alio bona fide poſſeſſa ſit tua, non facit, quod licite poſſis univerſim illam tibi uſurpare. 2. 2. 3.

Probabilitas, quod res ab alio bona fide ſit poſſeſſa, in nonnullis caſibus permittit probabiliter, quod poſſis illam tibi uſurpare, aut occulta compenſatione uti, videlicet ſi titulus ſit certus, & non mere probabilis. 2. 2. 3.

Probabiles rationes circa jus, ſi ſint æquales pro utraque parte, pariunt dubium poſitivum; & probabiliter etiam h. m. dubium pariunt, ſi ſint æquales circa factum. 1. 6. 3.

Probabilioriſtarum ratiocinationes, quibus ſuadere conantur in dubio extra materiam juſtitiæ tutiorem partem eligendam eſſe. 3. 1. 1.

R

Regulæ, quibus uti debet ſcrupuloſus, ne ſcrupulis angatur. 8. 3. 5.

Regulæ traduntur ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet poſſeſſio, pro libertate ne, an pro lege? 3. 2. 1.

Religioſus, cum ſit ſubditus voluntarius, num obedire teneatur in dubio, an res præcepta excedat poteſtatem ſuperioris? 4. 4. 3. *Num etiam, qui votum ſimplex obedientiæ extra ſtatum Religionis emiſit.* 4. 4. 5. *Num etiam Moniales?* ibid.

Reſtituere num teneatur qui dubitat, an ex proprio ſuffragio injuſta ſententia concluſa ſit? 2. 7. 11.

Reſtituere num iterum integre teneatur, qui dubitat, an ſuo debito ſatisfecerit? 2. 7. 4. *Et quid ſi dubium ſit poſitivum?* 2. 7. 7.

Reſtituere num teneatur Depoſitarius, aut Commodatarius in dubio, an ex propria culpa res depoſita, aut commodata perierit? 2. 7. 1.

Reſtituere num teneatur qui ſuborto dubio, quod res poſſeſſa ſit aliena, omiſit culpabiliter veritatem inquirere? 2. 3. 7.

Reſtituere num teneatur, qui dubitat etiam negative, an ex propria cooperatione damnum ſit ſequutum? 2. 7. 3. *Et an ſi dubitet, num conſilium datum influxerit ſolum ad citius damnificandum?* 2. 6. 7. *Si duo concurrant ad damnum inferendum, itaut adhuc damnum inferendum eſſet ab uno illorum, ſi alter deeſſet, quandonam uterque ad reſtitutionem obligabitur?* ibid.

Reſtitui ne debeat Pauperibus res aliena

na a poſſeſſore bonæ fidei, quando Dominus reperiri non poteſt? 2. 3. 6.

Reſtituine poſſit furi ad pretium recuperandum res furtiva bona fide poſſeſſa, ſi Dominus compareat? 2. 3. 9.

Reſtitutio ex injuſta acceptione pro foro interno non datur ſine culpa Theologica. 2. 7. 2.

Reſtitutio aliter eſt facienda a vendente bona fide rem furtivam, Domino comparente; aliter vero a permutante illam. 2. 3. 4. *Sicut etiam aliter ab emente illam bona fide, aliter a dono eandem accipiente.* 2. 3. 5.

Reſtitutio diverſimode facienda eſt a poſſeſſore rei alienæ bona fide, ac a poſſidente mala fide. 2. 3. 8.

Reſtitutionis onus num detur ex culpa Theologica contra Juſtitiam interne gravi, ſed externe levi? 2. 7. 3.

Reus, ac Teſtis in dubio, an juridice interrogentur, num teneantur reſpondere? 3. 2. 3., & 4. 7. 5.

S

SArtores quandonam poſſint ſibi retinere, ac vendere fragmenta veſtium? 2. 5. 7.

Scrupulus quid ſit; & quos actus involvat? 8. 1. 1. *Haberi poteſt ſcrupulus non ſolum per judicium levibus motivis nixum, ſed etiam per ſimplicem apprehenſionem trahentem Judicii ſuſpenſionem, & animi anguſtias.* 8. 1. 3. *Principaliter eſt in intellectu, trahit tamen in voluntate timorem, ac animi perturbationem.* 8. 1. 5.

Scrupuloſi animi indicia quænam ſint? 8. 1. 4.

Scrupuloſus non ſolum licite poteſt, ſed etiam aliquando tenetur non depoſito ſcrupulo adverſus illum operari. 8. 2. 2.

Scrupulorum cauſæ tam corporales, quam ſpirituales, tum intrinſecæ, tum etiam extrinſecæ. 8. 3. 1.

Scrupulis occurrendum remediis naturalibus, moralibus, ac ſupernaturalibus. 8. 3. 5. *Traduntur regulæ, quibus uti debet Scrupuloſus, ne ſcrupulis angatur.* ibid.

Sponſalia num poſſint reſcindi ab altero ex Sponſis, cui defectus notabilis innoteſcit, in dubio, an eo cognito adhuc ea celebrata fuiſſent? 7. 1. 8.

Subditus V. Obedire, & V. Religioſus Subditus.

Superior aliquando poteſt licite præcipere, etiamſi Subditus non teneatur obtemperare. 4. 3. 10. *Poteſt etiam punire Subditos inobedientes, quamvis iſti forte coram Deo non peccent.* 4. 7. 3.

Superior peccat, ſi diſpenſet in dubio, an detur cauſa ad diſpenſandum: Sed quid in dubio, an cauſa, quæ datur, ſit ſufficiens? 5. 2. 4.

Superioris præceptum quomodo poſſit per accidens reddere licitum opus præceptum, quod de ſe eſt illicitum, per hoc quod dubitetur, an liceat? 4. 3. 3.

Syntereſis in quo differat a conſcientia? 1. 1. 2.

V

VEnditio rei furtivæ bona fide poſſeſſæ claudicat; Permutatio vero talis rei non claudicat; & ideo comparente Domino hujus rei furtivæ venditio non eſt reſcindenda; ſecus vero permutatio. 2. 3. 4. *Sicut diſpar eſt ratio inter emptorem rei furtivæ, & donatarium, quamvis ea res bona fide ſit empta, aut dono accepta.* 2. 3. 5.

Vendens rem bona fide poſſeſſam poſt dubium ſubortum, quod ea ſit aliena, debet monere emptorem de tali dubio. 2. 3. 1.

Vendens rem alienam bona fide poſſeſſam, comparente Domino, qui non poſſit rem ſuam recuperare, num debeat

beat illi pretium acceptum reſtituere? 2. 3. 2.

Vota Filii num poſſint a Patre irritari in dubio, an fuerint ante ætatem requiſitam emiſſa? 3. 2. 3.

Vota irritandi poteſtas quibuſnam competat, & quo jure? 6. 3. 1. *Irritari poteſt a Patre votum etiam in dubio, an Filius illud poſt pubertatem emiſerit.* 6. 3. 2. *Eſto in dubio, an votum ante, vel poſt ſeptennium quis emiſerit, illo teneatur.* 6. 3. 4. *Irritatio, quæ licite fit a Patre in dubio, an Filius votum poſt pubertatem emiſerit, ſi deinde deprehendatur, quod vere votum poſt pubertatem emiſſum ſit, erit invalida.* 6. 3. 7. *Quamvis ex oppoſito diſpenſatio in voto, facta ab Epiſcopo dubitante, an votum illud ſit Pontifici reſervatum, aut abſolutio a peccato collata a Confeſſario, in dubio an illud eſſet reſervatum, retinent valorem ſuum, etiamſi deinde deprehendatur, quod votum illud eſſet Pontifici reſervatum; aut deprehendatur, quod reſervatum eſſet re vera peccatum illud licite in eo dubio abſolutum.* 6. 3. 8. *Quod ſi habens privilegium abſolvendi a reſervatis ab his abſolvat (uti poteſt) in dubio, an privilegium iſtud revocatum fuerit, irrita erit abſolutio, ſi deinde deprehendatur vere Privilegium fuiſſe revocatum.* 6. 3. 9.

Votum in dubio, an fuerit emiſſum ante ſeptennium, num obliget? 3. 2. 3. & 4. 8. 7.

Votum non obligat in dubio, an res promiſſa ſit licita; contra vero præceptum obligat in dubio, an ſit illicita res præcepta. 4. 3. 4.

Votum in dubio, an ſit emiſſum, non obligat; Idemque dicas de juramento. 6. 1. 6. *Obligat tamen, ſi detur ſolida probabilitas, quod ſit emiſſum citra ullam probabilitatem in oppoſitum.* 6. 1. 2. *Sicut etiam, ſi dubium non ſit de voto, ſed de animo ſe obligandi.* 6. 1. 4. *Aut dubium ſolum ſit, an fuerit emiſſum ante ſeptennium.* 6. 1. 6. *Quid ſi vovens dubitet de materiæ honeſtate?* 6. 1. 6. *Aut ſi dubitet, num materia licita evaſerit illicita, aut inepta?* 6. 1. 2. *In dubio, num duplex materia promiſſa ſit copulative, & per modum unius, an vero diviſive, & per modum plurium, aſſignatur regula ad id decidendum.* 6. 2. 2., & 6. 2. 7.

Votum jejunandi ſingulis diebus Veneris, an obliget in pervigilio Nativitatis Domini incidente in talem diem? 6. 2. 2.

Votum pœnale num obliget ad pœnam toties, quoties illud violatur? 6. 2. 5.

Vovens ingredi Religionem an teneatur ad caſtitatem, ſi illam ingredi non poſſit? 6. 2. 4.

FINIS.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

OPUSCULA
THEOLOGICOMORALIA
R. P. DOMINICI VIVÆ
SOCIETATIS JESU.

[illegible]

De BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

De SIMONIA.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
P. DOMINICI VIVA
SOCIETATIS JESU.

OPUSCULUM TERTIUM

De BENEFICIIS ECCLESIASTICIS,

UBI

De SIMONIA.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
Ad uſum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis AUDITORIBUS Tradita

In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,

Cupientibus, atque inſtantibus Theologiæ Candidatis

IN LUCEM PUBLICAM EDITA,

Atque ab Auctore DICATA

EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO
SABINENSI EPISCOPO
S. R. E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

OPUSCULUM TERTIUM

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS,

UBI

DE SIMONIA.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXI.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

INDEX QUÆSTIONUM,

Quæ in hoc Tertio Opuſculo continentur,

De Beneficiis Eccleſiaſticis,

Ubi plurima de SIMONIA.

QUÆSTIO PRIMA.

De Dotibus in Beneficiario requiſitis. 2

ART. I. *Quid, & quotuplex ſit Beneficium? Unde ejus inſtitutio, & origo?* ibid.

ART. II. *Utrum innodatus Cenſura incapax ſit Beneficii?* 4

ART. III. *De irregularitate, & aliis impedimentis inhabilitantibus ad Beneficia.* 11

ART. IV. *De Ætate, & Ordine in ſingulis Beneficiis requiſito.* 15

ART. V. *De Scientia, & Probitate Beneficiarii.* 19

QUÆSTIO II.

In quoſnam uſus expendi poſſint fructus Beneficii? 21

ART. I. *An Beneficiarii ſint domini fructuum ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum?* 22

ART. II. *Quænam dicatur congrua Beneficiarii ſuſtentatio?* 25

ART. III. *An Beneficiarius ſit dominus etiam fructuum, qui congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt?* 28

ART.

ART. IV. *Quandonam Beneficiarii, & quando Laici graviter obligentur ad eleemoſynam de ſuperfluis ſtatui?* 31
ART. V. *Utrum etiam jure naturali obligentur Beneficiarii expendere ſuperflua in uſus pios?* 39
ART. VI. *An etiam Beneficiarii Religioſi ſint domini omnium fructuum Beneficii?* 43

QUÆSTIO III.

De Oneribus Beneficiariorum, ac præſertim de Reſidentia. 49

ART. I. *An Paſtores jure divino ad Reſidentiam obligentur?* ibid.
ART. II. *Quid diſpoſuerit Jus Canonicum in ordine ad Paſtorum reſidentiam?* 52
ART. III. *De pœnis non Reſidentium.* 55
ART. IV. *Quibuſnam reſtituendi fructus a non Reſidentibus?* 60
ART. V. *An Beneficiarii non habentes curam animarum ad reſidentiam obligentur?* 62
ART. VI. *De onere Beneficiariorum Horas recitandi.* 64
ART. VII. *De Habitu, & Tonſura Beneficiariorum.* 70

QUÆSTIO IV.

De Jure patronatus, de Electione ad Beneficia, de Poſtulatione, Collatione, Inſtitutione, & Confirmatione. 73

ART. I. *Quid, & quotuplex ſit, & quid ferat Juſpatronatus?* ibid.
ART. II. *Qualem debeat Patronus præſentare?* 75
ART. III. *De Electione, Poſtulatione, Inſtitutione, Confirmatione, & aliis ad Beneficia ſpectantibus.* 78

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De Simonia ad rem Beneficiariam ſpectante.

Quid univerſim ea ſit? Et per quid conſtituatur? 81

ART. I. *Quid ſit Simonia?* ibid.
ART. II. *Num donatio gratuita rei temporalis pro obtinendo ſpirituali Simoniam contineat?* 82
ART. III. *An donatio conditionata rei temporalis pro ſpirituali, aut e converſo, ſit ſimoniaca?* 85
ART. IV. *An contractus reciprocus, quo temporale datur pro ſpirituali, ſit ſimoniacus?* 88

QUÆSTIO VI.

De multiplici Simonia, ac de ejus malitia. 93

ART. I. *De Simonia Mentali, Conventionali, & Reali.* ibid.
ART. II. *De Simonia Juris naturalis, & Eccleſiaſtici.* 97
ART. III. *Num Simonia non ſolum virtuti religionis, ſed etiam juſtitiæ adverſetur?* 101
ART. IV. *Num detur in Simonia materiæ parvitas excuſans a mortali?* 103

QUÆSTIO VII.

De Simoniæ materia, quæ ſit aut ſpiritualis ſecundum ſe, aut ſpirituali annexa.

ART. I. *De Simoniæ materia, quæ ſit ſecundum ſe ſpiritualis.* ibid.
ART. II. *De Simoniæ materia, quæ ſit temporale annexum ſpirituali.*

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

De Simonia Juris naturalis in re Beneficiaria. 114

ART. I. *Sitne invendibile jure naturali Beneficium?* 115
ART. II. *An poſſit jure naturali vendi Juſpatronatus?* 116
ART. III. *Poſſitne vendi, aut redimi Penſio citra Simoniam juris naturalis?* 117
ART. IV. *Num vendi poſſint citra Simoniam Commenda?* 120
ART. V. *Quid de Judicatura temporali, & ſpirituali Epiſcoporum?* 121

QUÆSTIO IX.

De Simonia Juris Eccleſiaſtici in re Beneficiaria. 123

ART. I. *Quomodo omne pactum in re Beneficiaria jure Eccleſiaſtico prohibeatur, adeo ut imbibat Simoniam? ibid.*
ART. II. *Quænam permutatio Beneficiorum ſit Simoniaca?* 124
ART. III. *Quandonam Beneficiorum reſignatio ſit Simoniaca?* 126
ART. IV. *An tranſactio in re Beneficiaria ſit a Simoniæ labe immunis?* 129
ART. V. *An redemptio vexationis in re Beneficiaria ſit Simoniaca?* 131
ART. VI. *An ſit licita emptio interceſſionis pro Beneficio obtinendo?* 135

QUÆSTIO ULTIMA.

De Pœnis Simoniacorum. 137

ART. I. *Quandonam acta Simoniace ſint invalida?* *ibid.*
ART. II. *De onere reſtituendi pretium Simoniace acceptum.* 140
ART. III. *De aliis pœnis Simoniacorum.* 145

OPU-

OPUSCULUM TERTIUM.

De Beneficiis Eccleſiaſticis,

Ubi plurima de SIMONIA.

TRactationem aggredimur innumeris tricis implexam, ac plurimis refertam quæſtionibus, ad Scholaſticam, ad Moralem, ad Canoniſticam ſpectantibus; ut proinde ſi in iis omnibus pro merito immorandum eſſet in hujuſce anni prælectionibus, oporteret immenſum pelagus intra anguſtos ſinus concludere. Quare ut in hac re ſuus doctrinæ, & eruditioni detur locus, miſſis levioribus, quæ apud Summiſtas facili negotio perquiri poſſunt, nonnullas ex præcipuis Quæſtionibus Theologico-Morali ſimul, & Canoniſtica methodo, ac non pernici calamo diſcutiemus. Et primo quidem perveſtigabimus dotes requiſitas in Beneficiario. Deinde ad trutinam revocabimus, quæ ſpectant ad fructus Beneficii, inquirendo, Num Beneficiarii ſint domini, an ſolum adminiſtratores talium fructuum, ita ut teneantur in pios uſus erogare, quæ ſuperfluunt congruæ ſuſtentationi? Necnon quænam ſit congrua Beneficiariorum ſuſtentatio? Et quando Beneficiarii, quando vero Laici mortaliter peccent non elargiendo pauperibus ſtipem? Tertio loco agemus de oneribus Beneficiariorum; ſed præſertim de onere reſidendi in loco Beneficii ad præſtandum perſonaliter ſervitium Eccleſiæ debitum; id quippe multum ad praxim, & eruditionem confert. Quarto nonnulla ſpeciatim ſcitu digna inquiremus de Jurepatronatus. Denique in ſpatioſum diſceptandi campum ingrediemur, agendo fuſe de Simonia, præſertim in Re Beneficiaria; in ea quippe multum Theologi deſudant ad dignoſcendum, quidnam ſolum ſpeculative perſæpe liceat citra labem Simoniæ, dum occaſione rei ſpiritualis aliquid temporale erogatur, quin tamen id liceat practice. Sit itaque

QUÆSTIO I.

De dotibus in Beneficiario requiſitis.

PErſtringemus paucis, Quid, & quotuplex ſit Beneficium? Unde ejus Inſtitutio, & Origo? Deinde examinabimus dotes proprias Beneficiariorum; cum enim ex Sacris Canonibus, præſertim ex Cap. *Is cui de Præbendis in* 6. dignis, & benemeritis Beneficia Eccleſiaſtica conferenda ſint, plura debent concurrere ad hanc dignitatem conſtituendam; Præſertim carentia Cenſuræ, Irregularitatis, & cujuſvis alterius Canonici impedimenti, legitimus thorus, conveniens ætas, habilitas corporis, morum probitas, ſcientia debita, Ordo, ſeu Clericatus, intentio perſeverandi in illo, & aſcendendi ad ſuperiorem, atque his affinia; ideo de ſingulis hic agendum, ac primo quidem, Num innodatus Cenſura ſit Beneficii capax? Deinde agemus de Irregularitate, & aliis impedimentis inhabilitantibus ad Beneficia; Tum de Ætate, & Ordine ſingulis Beneficiis proprio; Ac poſtremo de Scientia, & Probitate in Beneficiario requiſita.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid, & quotuplex ſit Beneficium? Unde ejus Inſtitutio, & Origo.

I. Beneficium quid ſit? Et an Prælatura Regularis ſit Beneficium?
II. Penſio Clericalis in quo differat a Beneficio, etiam in ratione perpetuitatis?
III. Quid in dubio num Beneficium ſit Regulare, an Seculare?
IV. Beneficia duplicia quanam ſint, & quanam ſimplicia?
V. Præſtimonia nunc temporis ſunt Beneficia preſſe dicta.
VI. Unde Inſtitutio, & Origo Beneficiorum promanarunt?

I. BEneficium Eccleſiaſticum eſt jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ propter Officium Spirituale authoritate Eccleſiæ conſtitutum; ut colligitur ex cap. *Relatum de Præben.* Quare duo oportet in Beneficio conſiderare: Alterum eſt jus officii, ſeu poteſtas, ac obligatio exercendi functionem ſpiritualem, v. g. miniſtrandi Sacramenta, recitandi Horas, celebrandi, &c.; & hoc eſt omnino ſpirituale, nec dicitur Beneficium, niſi tantum fundamentaliter, eo quod ſit radix, & cauſa Beneficii. Alterum eſt jus percipiendi certos reditus ex bonis Eccleſiaſticis; & hoc eſt proprie Beneficium, quod præſertim in Canonicatibus dici ſolet Præbenda; quamvis aliquando minus proprie ſub nomine Beneficii utrumque ſignificari ſoleat, jus ſcilicet officii, & Præbendæ. Hinc ſequitur Epiſcopatum, v. g. non eſſe proprie Beneficium, ſed officium, ſeu poteſtatem exercendi munera Epiſcopalia, cui annectitur Beneficium tamquam ſtipendium Officii: Generalatum etiam, Provincialatum, & alia Regularium officia, ac dignitates neque eſſe in rigore Beneficia: Quicquid ſit, an pœnæ latæ in Extrav. *de Simon.* adverſus obtinentes ſimoniace Beneficia incurrantur etiam ab obtinentibus ſimoniace quodcumque hujuſmodi munus ſpiritualis regiminis, etiam-

etiamſi carentis Prębenda. Quod communius affirmant cum Suar., Filiuc. contra Azor., & Bonac. apud Dian. par. 4. tr. 4. reſ. 156. Ex qua quæſtione pendet alia conſimilis, An incurrat excommunicationem, qui eſt mediator in ſimoniaca electione ad Prælaturam aliquam Religionis?

II. Quoniam autem penſio Clericalis (quæ eſt jus percipiendi fructus ex alieno Beneficio, cui annectitur onus recitationis officii B. V.) re vera non eſt Beneficium, ex cap. *Quamvis* de *Præbendis* in 6. ut proinde excommunicatus, qui eſt incapax Beneficii, probabiliter non ſit incapax penſionis, ex Hurt., Avil., contra Conin., Suar., Vaſq., apud Dian. loc. cit. reſ. 55. ideo Doctores, ut diſtinguant jus Beneficii a jure Penſionis, docent, primum jus eſſe perpetuum, non vero ſecundum. Variant tamen in explicanda iſta perpetuitate, & dubium oritur, quia perpetuum in jure reputatur, quod ſine cauſa auferri non poteſt, ut notat Sanch. l. 7. cap. 29., cum autem neque jus beneficii, neque jus penſionis ſine cauſa auferri poſſit, ideo utrumque videtur eſſe perpetuum. Quare communius Canoniſtę, & Theologi diſtinguunt duas perpetuitates in Beneficio: Prima eſt, qua Beneficium perpetuatur in perſona proviſa; & quamvis talis perpetuitas requiratur in Beneficio (unde Beneficia manualia, ſeu quæ ad nutum auferri poſſunt, ut quædam Cappellaniæ ſic fundatæ, Vicariatus Epiſcopi, Superioratus Regulares non ſunt ex Palao rigoroſe Beneficia, nec poteſt aliquis titulo talis Beneficii ſuſcipere ſacros Ordines) ea tamen convenit etiam Penſioni, quæ ſine cauſa auferri non poteſt. Secunda eſt, qua perpetuatur Beneficium in ſeipſo, quod mortuo Beneficiato exigit, ut alteri conferatur; & hoc ſoli Beneficio convenit; cum Penſio mortuo Penſionario non exigat alteri conferri; unde Penſio dicitur extingui, Beneficium vero vacare.

III. Porro multiplex eſt Beneficium; videlicet ſeculare, quod pro ſecularibus, Regulare, quod pro Regularibus inſtitutum eſt, ut ſunt quædam Parœciæ, Prioratus, & Canonicatus Regulares habentes Præbendam; unde ſine diſpenſatione Pontificis nec ſæculare Regulari, nec Beneficium regulare ſeculari conferri poteſt, ex cap. *Cum de Beneficio*, de Præbendis in 6. In dubio tamen præſumitur Beneficium eſſe ſeculare, niſi aliud probetur, vel ex ſui prima inſtitutione, vel per poſſeſſionem pacificam quadraginta annorum, quo tempore completur legitima præſcriptio adverſus Eccleſiam.

IV. Dividuntur etiam Beneficia in duplicia, & ſimplicia. Dicuntur duplicia, quæ præeminentiam aliquam, adminiſtrationem, vel juriſdictionem habent; inter quæ alia dicuntur Majora, ut Papatus, Cardinalatus, Epiſcopatus; Alia Media, ut reliquæ Dignitates, Perſonatus, & officia; & alia dicuntur abſolute Duplicia, ut Beneficia Parochialia, ſeu Curata.

Dignitates dicuntur, quæ præeminentiam habent cum juriſdictione in foro externo, ut Archidiaconatus, Præpoſitura, Decanatus, & Abbatiæ, tam ſeculares, quam regulares; necnon Prioratus clauſtrales. Perſonatus vero dicuntur, quæ ſolum habent præeminentiam ſpiritualem ſine juriſdictione, & honorificum locum habent in Eccleſia, in proceſſionibus, &c., ut Cantoriæ, & ſimiles: Quamvis ex Sylveſtro in quibuſdam Eccleſiis Dignitates, & Beneficia Curata vocentur etiam Perſonatus. Dicuntur Officia, quæ adminiſtrationem tantum habent, ut eſt Officium Theſaurarii Eccleſiæ, ſeu Sacriſtæ, Primicerii, qui Diaconis præeſt, Archipresbyteri, qui Presbyterorum curam habet, illorum confeſſiones audiendo, Cuſtodis &c., de quibus

bus omnibus ſtandum eſt conſuetudini loci. Demum Beneficia Curata dicuntur, quæ curam habent animarum, nec Dignitatem habent annexam, aut juriſdictionem in foro externo. Omnia autem hæc dicuntur Duplicia, quia præter onus recitandi horas omnibus Beneficiis commune, habent etiam vel juriſdictionem in foro externo circa Clericos, ut dignitates, vel præeminentiam ſine juriſdictione, ut Perſonatus, vel adminiſtrationem, ut officia, vel curam animarum, ut Parochialia.

V. Simplicia dicuntur, quæ ſolum inſtituta ſunt ad preces Deo perſolvendas, & ad Altaris ſervitium, ut Canonicatus (etiam Eccleſiæ Cathedralis ex Nav., & Leſſ.) Cappellaniæ auctoritate Epiſcopi, aut Papæ erectæ, & Præſtimonia, quæ ſunt Beneficia pro ſtudioſis inſtituta, ut ſua ſtudia proſequi poſſint, quibus jam Pius V., ut notat Palaus, addidit penſum horarum Canonicarum, unde quicquid olim fuerint, nunc ſunt rigoroſe Beneficia.

VI. Quod attinet ad Inſtitutionem, & Originem Beneficiorum, notandum fundari ea nunc auctoritate Papæ, vel Epiſcopi, aſſignando reditus ſufficientes ad ſuſtentationem Beneficiarii: Ita tamen, ut qui vel fundum donat, in quo Eccleſia Beneficii ædificetur, vel Eccleſiam ſuis expenſis ædificat, aut dirutam reædificat, vel dotem congruam aſſignat, evadat Patronus talis Beneficii, & jus habeat præſentandi perſonam ab Epiſcopo inſtituendam ad illud, ut conſtat ex cap. *Nobis de Jure patr.*; Origo vero Beneficiorum ea fuit. Chriſtiani vendere ſolebant prædia ſua, eorumque pretia Apoſtolis offerre, ut per Diaconorum manus ſingulis diſtribuerentur, prout oportebat, ut conſtat ex Actibus Apoſtol. Deinde magis expedire viſum fuit, ut ipſamet prædia Eccleſiis donarentur ad Miniſtrorum in commune viventium ſuſtentationem: Ceſſante vero communi Clericorum vita, & charitate refrigeſcente, proventus Eccleſiaſtici in quatuor partes dividi cæperunt, ut habetur in Concilio Romano II. quarum prima erat pro menſa, ſeu pro Epiſcopi ſuſtentatione, ſecunda ad Eccleſiæ fabricam deputata, tertia ad pauperes, & peregrinos erat diſtribuenda, quarta menſæ Capitulari relicta, ut Clericis, & Canonicis pro ſingulorum meritis diſpenſaretur; Ex qua portione tempore Sylveſtri Papæ erecta ſunt Beneficia. Quia vero ſucceſſu temporis portio pauperibus debita confuſa eſt cum portione Beneficiatorum, ideo hac in re inſtituitur quæſtio, An Beneficiarii, (& eadem eſt ratio de Penſionariis) ſint Domini fructuum Beneficii, an vero Adminiſtratores, & Uſuarii tantum? ita ut reditus propriæ ſuſtentationi ſuperfluos erogare teneantur ad alendos pauperes? quod in ſecunda quæſtione diſcutiemus.

ARTICULUS II.

Utrum innodatus Cenſura incapax ſit Beneficii?

I. Beneficium ante excommunicationem obtentum per illam non amittitur.

II. Num fructus Beneficii ante ſententiam Judicis per excommunicationem amittantur?

III. Novi Beneficii incapax eſt excommunicatus; idque verum eſt etiam ſi quis ſuam cenſuram ignoraret.

IV. Eſto novi Beneficii collatio facta fuerit ante excommunicationem, adhuc acceptatio eſt invalida.

V. Finis quippe legis attendendus magis, quam verba legis, qua de cauſa non raro lex pro uno caſu diſponens cenſetur diſponere de aliis ſimilibus.

VI. Non revalidatur per meram abſolutionem collatio Beneficii facta tempore excommunicationis.

VII.

VII. Excommunicatio minor illicitam reddit, non invalidam Beneficii collationem; ſicut etiam Præſentationem, & Electionem.

VIII. Suſpenſus ab Officio non eſt incapax Beneficii; quamvis non poſſit illud valide aliis conferre.

IX. Collatio novi Beneficii facta Suſpenſo eſt irritanda, non irrita.

X. Interdictus non videtur eſſe novi Beneficii incapax.

XI. Excommunicatus num ſicut incapax eſt novi Beneficii, ita incapax etiam ſit Penſionis?

XII. Num etiam excommunicatus toleratus ſit ad Beneficia inhabilis?

I. DIco primo. Excommunicatus non privatur Beneficiis ante excommunicationem obtentis.

Probatur, quia talis pœna nullibi reperitur impoſita; imo cum capit. *Paſtoralis de Appellation.* dicatur poſſe Excommunicatus privari fructibus, & proventibus Eccleſiaſticis, clare ſupponitur non privari Beneficio.

II. An autem per excommunicationem ſine nova ſententia privetur fructibus Beneficii? dubium eſt apud Doctores. Suar. diſp. 13. de cenſ. ſect. 2. & Tolet. affirmant, quia in laudato capit. *Paſtoralis*, dicuntur proventus Eccleſiaſtici merito ſubtrahi illi, cui Eccleſiæ communio denegatur; Vaſq., tamen de Beneficiis cap. 3. §. 8. dub. 4., Avila parte 2. cap. 6. & Navar. negant, quia ex verbis dicti canonis ſolum colligitur poſſe rationabiliter fructibus Beneficii excommunicatum privari, ſicut poteſt puniri aliis pœnis ad arbitrium judicis, non vero quod iis ipſo facto ante ſententiam Judicis privetur.

Neque obſtat, excommunicatum non poſſe cum fidelibus communicare, ac proinde nec percipere fructus Beneficii, eo quod iſta perceptio requirat communicationem cum aliis. Hinc enim ſequeretur, neque poſſe percipere fructus aliunde provenientes, & debitores non obligari ad ſolvendum creditori excommunicato, quia ſolutio debiti exigit communicationem; quod tamen eſſe falſum, merito docet Leſſ. cap. 16. n. 79. contra Medin., & Sayr. putantes poſſe debitorem differre ſolutionem uſque ad abſolutionem excommunicati. Directe itaque dico, quod ſicut non prohibetur excommunicato communicare in cæteris rebus neceſſariis cum famulis, & miniſtris, ita neque prohibetur in iis, quæ pertinent ad exigendos fructus debitos ex titulo juſtitiæ.

III. Dico ſecundo: Excommunicatus eſt incapax novi Beneficii obtinendi: Ita in capit. *Poſtulaſtis de Clerico excommunicato.*

Probatur, quia cum Beneficium detur propter officium Eccleſiaſticum, par eſt, ut incapax ſit Beneficii, qui per excommunicationem extra Eccleſiam, ſeu communicationem fidelium reperitur. Quod verum eſt, ut notat Con. diſp. 14. dub. 9. etiamſi quis ſuam excommunicationem ignoret, vel quia putat eam non incurriſſe, vel quia putat ſe abſolutum eſſe. Ratio eſt, quia ignorantia quamvis excuſare poſſit a peccato, & pœna illi conſequente, non tamen reddit habilem ad aliquem actum, ad quem aliquis eſt inhabilis: v. g. non valide contrahit matrimonium, qui ignorat ſuum impedimentum dirimens. Ita communiter contra Nav. putantem in caſu noſtro ignorantiam ſuffragari, eo quod inhabilitas ad Beneficium habeat potius rationem pœnæ in Excommunicato; unde ignorantia excuſare poteſt a tali pœna: Ad eum modum quo ex Sanch. l. 4. diſp. 32. contra Laym. ignorantia irregularitatis, quæ incurritur ex delicto, excuſat ab illa, quamvis ferat inhabilitatem ad Ordines; quia ſcilicet habet rationem pœnæ.

IV. Dubium eſt, an ſicut eſt invalida collatio Beneficii tempore excommunicationis facta (ſicut etiam electio, aut præſentatio, ut docent communiter Doctores) ita pariter ſit invalida acceptatio Beneficii, quando collatio facta fuit ante excommunicationem?

Tolet., & Vaſqu. dub. 6. de Excom. cenſent eſſe validam, quia in dicto c. *Poſtulaſtis*, ſolum dicitur non poſſe Beneficium conferri excommunicato, non vero non poſſe ab illo acceptari; ergo, cum in pœnalibus ſtricta interpretatio facienda ſit, ſequitur acceptationem hanc eſſe validam.

Covarr. etiam cum Hurt. Con. diſp. 14. de Excomm. dub. 9. probabilius putant eſſe invalidam, quia Pontifex vult inhabilitare excommunicatum ad Beneficii conſecutionem tempore excommunicationis; cum autem non minus per validam collationis acceptationem, quam per ipſam collationem acquiratur jus ad Beneficium, ſequitur eodem modo collationem, & acceptationem fore invalidam: Hac enim de cauſa Doctores communiter docent, non ſolum collationem Beneficii factam excommunicato eſſe invalidam, ſed etiam electionem, nominationem, & præſentationem ad ipſum, nec non reſignationem, & permutationem Beneficii: quamvis in cap. *Poſtulaſtis* ſolum ſermo ſit de collatione.

V. Ratio ulterior eſt, quia finis legis, qui eſt anima legis, magis attendendus eſt, quam ipſa verba legis. Unde Doctores communiter contra Baldum docent, quod, ſi Lex prohibeat v. g. extractionem frumenti, attento fine talis legis, implicite etiam cenſenda ſit prohibita extractio farinæ, & panis; atque adeo contra legem peccat, qui farinam, aut panem extraheret; quamvis pœnam in ea lege taxatam non incurreret, eo quod pœnæ ſint reſtringendæ: Sic lex prohibens v. g. venditionem alicujus rei ſub tali pœna obligat non ſolum vendentem, ſed etiam ementem, quamvis emens pœnam a lege taxatam non incurrat; Et lex obligans eos, qui parochiale beneficium receperint, ut intra annum ad Sacerdotium promoveantur ſub pœna privationis officii, & reſtitutionis fructuum (ut habetur cap. *Commiſſa de Electione*) juxta communem Doctorum ſententiam extenditur etiam ad eos, qui promoventur ad alia Beneficia, puta ad Canonicatum, vel dignitatem aliquam, ut ſcilicet intra annum ad Ordines talibus beneficiis annexos promoveantur; quamvis eam pœnam non incurrant, ſi iſti hanc legem violent, ut docent Rebuffus, Adrianus, Quintanadvennas contra alios apud Sanch. loco citato. Sic etiam ex Suar. cap. 4. & Palao conſtitutio diſponens de gradibus conſanguinitatis cenſetur diſponere de affinitate, ac de publica honeſtate. Et ratio eſt, ut notat Sanch. lib. 3. diſput. 20. quia lex ſæpe diſponit de uno tantum caſu frequentioris uſus gratia, quin velit excludere caſum omnino ſimilem minus frequentem. Unde lex Pii V. prohibens Monialibus, ne a Monaſteriis egrediantur, niſi cauſa incendii, lepræ, aut epidemiæ, extendi debet ad alios caſus ſimiles, puta invaſionis hoſtium, ruinæ domus, inundationis, ut communius docent apud Meroll. cap. 9. quamvis Pontifex dicat, nulla alia occaſione, vel prætextu exitum licere. Demum quamvis in Bulla Cœnæ dicatur, quod nemo poſſit ab iis caſibus abſolvere, niſi in articulo mortis, communiter tamen cum Suar. diſp. 30. ſect. 3. contra Sylveſtr. docent, quod poſſit ab iis abſolvere etiam Epiſcopus in caſu legitimi impedimenti ſive perpetui, ſive temporalis cum onere debito; quia quod diſponitur in cap. *Eos qui*, & alibi, circa excommunicationem contractam ob Clerici per-

percuſſionem (quæ fuit antiquiſſima omnium excommunicatio) cenſetur etiam diſpoſitum de aliis cenſuris Pontifici reſervatis etiam in Bulla Cœnæ; ad illius enim normam cenſentur factæ, eo quod eadem militet ratio in omnibus.

VI. Dubium ulterius eſt, Utrum collatio Beneficii facta tempore excommunicationis revalidetur poſt abſolutionem, quin requiratur nova collatio, ſed ſolum nova acceptatio Beneficii?

Affirmant nonnulli apud Sanch. lib. 8. diſp. 7. & Con. loco citato; tum quia conferens Beneficium cenſetur in ſua voluntate perſeverare, donec illam revocet; tum etiam quia talis collatio ex parte conferentis fuit valida, & ſolum fuit invalida ratione impedimenti, ſeu incapacitatis in excommunicato; ergo hoc impedimento ſublato erit abſolute valida.

Communiter tamen negant, quia quod initio fuit invalidum, tractu temporis non convaleſcit. Sic v. g. matrimonium invalidum ob impedimentum dirimens non evadit validum ſine novo conſenſu contrahentium, præciſe per diſpenſationem ab illo impedimento.

Ad primam rationem in contrarium reſpondetur, non ſatis eſſe, quod perſeveret in ea voluntate conferens beneficium, niſi illam manifeſtet ſigno externo tempore debito, ut patet in omnibus donationibus, promiſſionibus, & pactis humanis. Collatio autem præterita non eſt ſignum externum voluntatis præſentis requiſitæ in conferente ad valorem collationis.

Ad ſecundam reſpondetur, quod, quamvis collatio fuerit invalida ratione impedimenti, abſolute tamen fuit invalida; unde non ſatis eſt tollere impedimentum, ſed debet collatio renovari poſt ſublatum impedimentum excommunicationis; Sicut matrimonium ratione impedimenti dirimentis invalidum, quia fuit abſolute invalidum, debet renovari poſt obtentam diſpenſationem in illo impedimento.

VII. Dico tertio: Collatio Beneficii, ſicut etiam præſentatio, electio &c. facta excommunicato excommunicatione minore eſt quidem illicita, ſed non invalida.

Probatur ex cap. *Si celebrat de Clerico Excommunicato*, ubi dicitur talis collatio eſſe irritanda, ergo non eſt irrita. Ratio autem, cur ſit illicita, eſt, quia cum excommunicatus excommunicatione minore privetur directe paſſiva Sacramentorum perceptione, privari etiam indirecte debet Beneficiorum acquiſitione, quæ ex intentione Eccleſiæ conferuntur, ut Ordines Sacros Beneficiarius ſuſcipiat, & Miſſam celebret. Non eſt tamen audiendus Jo. Sanch. diſp. 23. ſect. 15. docens cum Ugolino & Nav. hujuſmodi collationem Beneficii eſſe ſimpliciter invalidam, quatenus ly *Irritandam* idem ſonat, ac eſſe irritam declarandam. Communiter enim cum Vaſq. dub. 6. de Excomm., Laym., Valent., Reginaldo num. 115. negant eſſe irritam, quia in odioſis interpretatio favorabilior facienda eſt; atqui ly *Irritandam* non ſolum ſignificat futuritionem declarationis invaliditatis, ſed etiam futuritionem irritationis: ergo juxta interpretationem favorabiliorem dicendum, quod ſit irritanda, non vero irrita declaranda. Imo nec eſt irritanda, ſi collatio Beneficii, ſeu Electio facta fuerit excommunicato excommunicatione minore ſine ſcientia ſuæ excommunicationis minoris, quia in laudato textu dicitur eſſe irritanda, ſi fiat ſcienter. Ubi notat Hurt. diffic. 1. num. 6. neque eſſe irritandam, ſi facta fuerit cum ignorantia culpabili, etiam craſſa talis excommunicationis, quia in Jure pœnali ignorantia culpabilis, etiam craſſa, non æquiparatur ſcientiæ.

Quicquid ſit, an æquiparetur ſcientiæ ignorantia affectata, quam habet is, de quo dici poteſt illud Pſalm. *Noluit intelligere, ut bene ageret*; quod negat Hurt. ſed communiter apud Leandr. de cenſ. quæſt. 21. affirmant ex cap. *Eos qui, de tempor. Ordinat. in 6.*

Sciendum itaque, univerſim pœnam Eccleſiaſticam, aut Cenſuram incurri etiam ab eo, qui per ignorantiam craſſam, & ſupinam tranſgreditur legem, cui talis pœna eſt impoſita, ut conſtat ex cap. *Ut animarum de Conſtit. in 6.* ubi habetur, *Statutis Ordinariorum non ligari ignorantes, niſi ignorantia illorum ſit craſſa, vel ſupina.* Quando tamen ſtatutum, ut obliget ad pœnam, requirit ſcientiam (v. g. ſi dicatur, Qui temerarius violator extiterit, vel qui ſcienter, conſulto, temere præſumpſerit) etiam ignorantia craſſa, & graviter culpabilis excuſat a pœna per legem impoſita. In caſu noſtro pœna hæc, quod electio ad beneficium ſit irrita, ſi fiat excommunicato excommunicatione minore, imponitur in textu cit. dummodo fiat ſcienter, ergo qui per ignorantiam craſſam, & ſupinam ſuæ excommunicationis minoris eligitur, valide eligitur; Secus vero, ſi per ignorantiam affectatam, quæ æquiparatur ſcientiæ, ut diximus contra Hurt.

VIII. Dico quarto. Suſpenſus ab officio eſt capax beneficii. Ita communiter apud Suar. diſp. 16. ſect. 7. contra nonnullos cum Avila part. 3. diſp. 2. dub. 10.

Ratio eſt, quia beneficium collatum ſuſpenſo ab officio nullo jure invalidatur; imo aliquando in jure ſupponitur eſſe validum; nam in cap. *Cum bene, de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum*, dicitur eſſe irritanda collatio beneficii, quando ſuſpenſus, cui fuit collatum, perſeveraverit in ſuſpenſione per triennium: ergo ſupponitur valide collatum.

Neque obſtant Canones ab Adverſariis adducti; in iis enim non eſt ſermo de receptione beneficii, ſed de collatione activa facta a ſuſpenſo; quæ quidem eſt invalida, quia ſuſpenſus ab officio ſuſpenditur etiam a juriſdictione; & conſequenter non poteſt valide beneficium conferre, ad quod requiritur actus juriſdictionis.

Oppones: Cui prohibita eſt functio aliqua, ei quoque prohibita cenſetur ſuſceptio ejus, quod ordinatur ad talem functionem; ſed beneficium ordinatur ad officium: ergo ſuſpenſus ab officio eſt incapax beneficii.

Reſpondetur cum Leſſ. n. 116. hinc tantum inferri, collationem beneficii factam ſuſpenſis ab officio eſſe illicitam, & irritandam, ut colligitur ex cap. *Finali de Clerico miniſtrante*, non vero eſſe irritam ob incapacitatem beneficiarii ſuſpenſi.

IX. Dico quinto. Suſpenſus a beneficio poteſt novum beneficium acquirere. Hæc Concluſio procedit etiam quando ſuſpenſio eſt generalis, & privat fructibus omnium omnino beneficiorum; nam ſi privat ſolum fructibus alicujus beneficii particularis, non videtur dubium, quod ſic ſuſpenſus poſſit novum beneficium acquirere, ejuſque fructus percipere: Sicut habens duo beneficia, ſi privetur per ſuſpenſionem particularem fructibus unius tantum, poteſt licite percipere fructus alterius, ut habetur in cap. *Si Canonici de officio Ordinandorum in 6.*

Probatur itaque Concluſio ſic explicata, quia, ut advertit Suar. diſp. 27. ſect. 1. n. 26. in Jure Canonico præcipitur, ut collatio talis beneficii irritetur: ergo ſupponitur valida. Et ratio ulterior eſt, quia non ſunt incompoſſibilia hæc duo, Acquirere jus ad fructus beneficii, & privari per accidens ejus fructibus per ſuſpenſionem, ergo ſuſpenſus generaliter a beneficio,

quam-

quamvis privetur fructibus cujuſcumque beneficii, adhuc poteſt àcquirere novum beneficium, & jus ad fructus illius percipiendos, licèt impeditum per ſuſpenſionem. Antecedens probatur, quia de facto qui habet beneficium, ſi ſuſpendatur ab illo, retinet jus beneficii, & ſimul privatur per accidens fructibus illius; habet enim jus impeditum, non autem extinctum: Non ſecus ac qui locat e. g. domum ſuam, habet jus utendi remotum, impeditum per locationem.

X. Dico ſexto. Interdictus probabiliter eſt capax beneficii.

Ita Leſſius cap. 34. num. 116. quamvis oppoſitum putet probabilius. Et Palaus par. 3. tract. 13. punct. 8. dicit, oppoſitum eſſe omnino certum tum ex cap. 1. *de Poſtulatione Prælatorum*, tum quia ille, qui ſua culpa interdictum perſonale incurrit, eſt inhabilis ad officia publice præſtanda, ergo etiam videtur inhabilis ad obtinendum Beneficium Eccleſiaſticum, quod datur propter Officium.

Ratio tamen noſtræ hujus Concluſionis hæc eſt, quia in nullo jure reperitur talis incapacitas; nam in cap. 1. cit. *de Poſtulat. Prælatorum* expreſſe dicitur, eſſe inhabilis ad Beneficia, non interdictus, ſed violator interdicti. Neque obſtat ratio in contrarium adducta; Primo, quia ex illa non evincitur incapacitas beneficii ſimplicis obligantis tantum ad recitandas horas, quas poteſt, & tenetur recitare interdictus, quin ratione talis beneficii officium ullum publice teneatur exercere; quod unice ratione interdicti prohibetur. Deinde ſicut diximus, ſuſpenſum ab officio non eſſe incapacem Beneficii, quamvis illi prohibeatur publice exercere officium, propter quod datur Beneficium, ita dicas de perſonaliter interdicto: Proinde eſſet ſolum irritanda, non vero irrita collatio Beneficii huic facta, ut deducitur ex cap. finali *de Cler. excommunicato miniſtrante*.

XI. Ex dictis infertur, juxta probabilem ſententiam, nullam cenſuram privare ipſo facto beneficiis antea obtentis; ſolam vero excommunicationem majorem reddere incapacem novi beneficii. An vero hujuſmodi excommunicatus ſit pariter incapax Penſionis? dubitant Doctores. Affirmat Sanch. ex Nav. quia penſio eſt acceſſoria beneficio, atque adeo ſequitur naturam principalis; quare, cum excommunicatus ſit incapax beneficii, erit etiam incapax penſionis. Hurt. tamen diſp. 6. de Excom. diffic. 2. negat; quod Avila etiam cenſet probabile cum Præpoſito apud Dian. par. 4. tract. 4. reſol. 55. tum propter generalem regulam prohibentem in pœnalibus largam interpretationem vocabuli, quod haberetur in caſu noſtro, ſi vox Beneficium extenderetur ad ſignificandam penſionem; quandoquidem nullo jure invalidatur expreſſe collatio penſionis facta excommunicato: tum etiam quia id eſt conformius Deciſioni factæ in caſu non diſſimili a Congregatione Cardinalium relatæ a Laym. lib. 1. tract. 5. part. 2. quæ definivit, incapacitatem homicidæ ad beneficia extendendam non eſſe ad penſionem. Quod tamen limitat Suar. diſput. 14. ſect. 1. niſi penſio extrahatur ab aliquo beneficio, & in titulum beneficii conferatur; tunc enim haberet rationem rigoroſi beneficii.

XII. Majus dubium eſt, An quando dicitur excommunicatus eſſe inhabilis ad beneficia, id verum etiam ſit de excommunicato tolerato? qui videlicet nec denunciatus ſpecialiter, & expreſſe ſit, nec ſit publicus percuſſor Clerici: his enim caſibus exceptis, licèt excommunicati non poſſint ſe ingerere ad communicandum cum aliis, poſſunt tamen alii communicare cum illis, ut conſtat ex Extravag. *Ad vitan-*

tanda ſcandala; quamquam jure antiquo ex cap. *Cum ab homine de ſent. excomm.* omnes omnino excommunicati vitandi erant, vel publice, vel occulte, prout vel publica, vel occulta erat eorum excommunicatio. Ratio autem dubitandi in re noſtra eſt, quia ex una parte excommunicatus toleratus, quamvis non poſſit ſe ingerere ad communicandum cum aliis, poteſt tamen aliis provocantibus ſe gerere ac ſi non eſſet excommunicatus; Sed, ſi non eſſet excommunicatus, valide reciperet beneficium ab aliis collatum; ergo etiam valide recipit, ſi ſit excommunicatus, dummodo non ſe ingerat: Ex alia vero parte Pontifex, & Concilium in dicta Extravag. nolunt per illam conceſſionem ullatenus favere excommunicatis toleratis; dicunt enim, *Per hoc tamen non intendimus excommunicatos in aliquo relevare*; ſed ſolum intendunt favere aliis fidelibus, ut vitentur ſcrupuli, & ſcandala in commercio cum illis. Quare, ſi excommunicatus toleratus habilitaretur ad beneficia, favor maximus in illum redundaret.

Breviter hoc dubium pertractat Hurt. diſp. 6. diffic. 2. & quamvis fateatur, communem ſententiam apud Suarez, Sayr., Pal. diſp. 2. puncto 8. negare excommunicatis toleratis habilitatem ad beneficia obtinenda, ipſe tamen benigne concedit, ea ductus ratione, quia, quamvis hoc redundet etiam in favorem excommunicati, cui Pontifex non intendit favere directe, redundat tamen etiam in libertatem fidelium, ut poſſint ita ſe gerere cum illo, ac ſi non eſſet excommunicatus, & proinde poſſint illi beneficium conferre: Qui quidem favor libertatis intenditur directe fieri aliis fidelibus, quamvis indirecte redundet etiam in excommunicatum. Sic ſepultura eccleſiaſtica redundat in favorem ſepulti, & tamen, ut docent multi cum Suar. diſp. 14. ſect. 8. poſſunt fideles vitato ſcandalo ſepulturam Eccleſiaſticam dare excommunicato tolerato, quamvis huic non licuiſſet illam petere, dum viveret. Sic etiam Miſſa pro excommunicato tolerato redundat in ejus favorem, & tamen Sacerdos, vitato etiam ſcandalo, poteſt pro illo celebrare; quamvis non poſſit id petere toleratus, ut communiter docent apud Fagund. & Conin. diſp. 14. dubio 6. Sic demum, ſi partes conveniant, poteſt excommunicatus toleratus exercere actus juriſdictionis, ut cum communi docet Cornejus tom. 2. in 3. p. tract. 5. dub. 12.

Cenſeo tamen non eſſe a communi ſententia negativa recedendum, quia quamvis ex Extravagante laudata licitum ſit aliis beneficium conferre tolerato, perinde ac ſi non eſſet excommunicatus, ut ſcrupuli vitentur, non per hoc fit, validam eſſe collationem. Ratio eſt, quia favor ille libertatis fidelium eſt ſeparabilis ab hoc favore excommunicati, & ideo ex hoc, quod liceat aliis conferre beneficium tolerato, non debet inferri, quod valida ſit collatio. Ex quibus patet reſponſio ad reliqua exempla, in quibus favor aliorum fidelium non eſt ſeparabilis a favore tolerati; non enim pendet ab Eccleſia, quod fructus Sacrificii procedens ex inſtitutione Chriſti, ſi offeratur pro excommunicato, illi non proſit ex opere operato.

AR-

ARTICULUS III.

De Irregularitate, & aliis impedimentis inhabilitantibus ad Beneficia.

I. Irregularis non privatur Beneficiis obtentis; & probabilius eſt incapax aliorum ratione conſuetudinis habentis vim legis.

II. Hæretici, eorumque fautores, &c. Beneficii ſunt incapaces.

III. Intruſus ad Beneficium inhabilis eſt ad idem obtinendum.

IV. Similiter Simoniacus, etiamſi ipſo ignorante, ſuo nomine commiſſa ſit ſimonia; qui pariter inhabilis eſt ad alia obtinenda.

V. Uxoratus in quo caſu capax eſt Beneficii?

VI. Quandonam poſſit Epiſcopus in hac inhabilitate diſpenſare?

VII. Quid de Irregulari ratione Bigamiæ?

VIII. Num poſſit aliquando Epiſcopus in hac irregularitate diſpenſare?

IX. Cur poſſit Epiſcopus abſolvere a Cenſuris non expreſſe reſervatis Pontifici, non poſſit vero diſpenſare in Irregularitate non expreſſe reſervata?

X. Cur etiam poſſit in Votis non expreſſe reſervatis diſpenſare?

XI. Commentitium eſt, poſſe Epiſcopum pro ſua urbe quicquid poteſt Pontifex pro toto Orbe.

I. Circa Irregularitatem dicendum, Irregulares non ſolum non privari ipſo facto Beneficiis ante irregularitatem obtentis, ſed probabiliter neque eſſe incapaces novi Beneficii, ut notat Suar. diſp. 40. ſect. 2. Conink., Hurt., Quamvis oppoſita ſententia ſit communior, & probabilior.

Prima pars concluſionis eſt communis apud Doctores, teſte Filliuc. tract. 19. cap. 3., & deducitur ex cap. *Fraternitatis de Sententia Excommun.*, ubi diſponitur, irregularem ex delicto eſſe privandum Beneficio: ergo ſupponitur non eſſe privatum ipſo facto. Unde ſequitur poſſe Irregularem percipere fructus Beneficii, donec illo privetur. Imo, ſi irregularitas non ſit contracta ex delicto, ſed ex defectu, & Beneficium non requirat actus prohibitos Irregulari, neque erit privandus Beneficio, ut notat Conink. diſp. 18. dub. 1. ex cap. *Si Celebrat de Cler. excomm.*

An autem Irregularis ex delicto teneatur reſignare Beneficium, antequam a Judice illo privetur? dubium eſt apud Doctores, in quo communis ſententia cum Suar. loc. cit. in primis concedit illi tempus debitum ad quærendam diſpenſationem in Irregularitate; Deinde poſt quæſitam, & non obtentam diſpenſationem obligat ad reſignandum Beneficium, dummodo hoc exigat miniſterium perſonale, quod Irregularis exercere non poſſit; quia quilibet tenetur aut exercere miniſterium, propter quod accipit ſtipendium, aut renunciare ſtipendio, ſi miniſterium exercere non poteſt; Si vero Beneficium ſit ſimplex, obligans ſolum ad recitationem horarum, vel etiam ad aliquot ſacra, v. g. non tenetur illud reſignare, quia recitatio horarum non impeditur ab Irregularitate; & obligationi Miſſarum poteſt per alium ſatisfieri.

Secunda pars concluſionis, quod ſcilicet collatio novi Beneficii poſt contractam Irregularitatem facta non ſit irrita, videtur probabilis. Ratio ex Leſſ. cap. 34. num. 120. eſt quia quamvis vere prohibeatur conferri novum Beneficium Irregulari, unde collatio eſt illicita; non hinc ſequitur, quod ſit invalida, cum non fiat verbis invalidantibus. Univerſim enim non eſt

cen-

cenſenda irrita collatio ex vi alicujus prohibitionis, niſi expreſſe addatur, quod, ſi contra factum ſit, cenſeatur irritum, & inane, ut habetur in cap. *Si Sola*, *de Praben.* Quod patet; nam collatio Ordinum facta Irregulari, quamvis ſit illicita, non per hoc eſt invalida: Conink. autem loc. cit. oſtendit, jura, quæ ab Auctoribus contrariæ ſententiæ adducuntur, vel loqui de Excommunicatis, ſi declarant irritam collationem Beneficii; vel ſi loquantur de Irregularibus, tantùm declarare irritandam, non irritam hujuſmodi collationem, ut patet expreſſe in cap. *Cum noſtris*, *de conceſſione Prabendæ*: ubi Innoc. *Homicida*, inquit, *& alii Irregulares ſine diſpenſatione juſte tenent dignitates ſuas, quouſque renuncient, vel deponantur, etiamſi tales eſſent tempore collationis, vel electionis.*

Neque obſtat diſcurſus Adverſariorum dicentium, collationem novi beneficii non eſſe validam, quia in conferente non cenſetur eſſe voluntas conferendi, quando is, cui confertur, eſt irregularis: Sicut collatio gratiæ, aut diſpenſationis eſt ſubreptitia, & irrita, quando celatur illud, quod conceſſionem impediret.

Negatur enim aſſumptum: nam vel conferens advertit ad irregularitatem ſubjecti, & jam habet voluntarem conferendi, non obſtante irregularitate, vel non advertit: & talis ignorantia, ſeu inadvertentia non ſufficit ad collationem invalidandam, cum præſupponatur non eſse ipſo jure latam hanc invaliditatem: Sicut collatio Ordinum facta Irregulari non eſt irrita, quatenus conferens Ordines, ſi ad irregularitatem advertiſset, ab eorum collatione procul dubio abſtinuiſset. Et ratio eſt, quia univerſim error, qui non eſt circa cauſam finalem, & principalem donationis, vel contractus, non reddit illum irritum, (ut ſupra oſtendimus, cum de Eleemoſyna ex Leſs. cap. 17. dub. 9.) Cauſa autem finalis, & principalis collationis Ordinum, & Beneficii non eſt probitas ſubjecti, & carentia irregularitatis, ſed idoneitas illius, quæ non ceſsat per irregularitatem; Sicut diximus cauſam finalem eleemoſynæ collatæ pauperi improbo non eſse probitatem, ſed paupertatem, quamvis ſi adverteretur improbitas, eleemoſyna non daretur. Contra vero ſæpe in collatione gratiæ, vel diſpenſationis attenditur, tanquam motivum principale, & cauſa finalis carentia alicujus impedimenti, unde, ſi illud celetur, collatio gratiæ, ſeu diſpenſationis eſt irrita, ſeu ſubreptitia.

Quamvis autem hæc ſententia ſit probabilis, probabilior etiam eſt, ut diximus, ſententia docens, Irregularem eſse Beneficii incapacem; Eſto enim poſsemus canones omnes facile interpretari, quod irregularitas reddat tantum irritandam, non irritam collationem beneficii, quia tamen communis Doctorum ſententia ita interpretatur Canones dicentes, Irregularem non poſse Beneficium obtinere, ut velint collationem eſse irritam, ideo dicendum cum Leſs. num. 120., ex communi iſta Doctorum ſententia facile ortam eſse conſuetudinem, quæ inſtar juris habeatur; unde communis ſententia non ex vi juris ſcripti, ſed ex conſuetudine introducta tenenda eſt; Ubi notandum, quod initiatus verbi gratia Diaconatu, vel Subdiaconatu poſſit fieri irregularis ad ſuſcipiendum Sacerdotium, ita tamen, ut non ſit irregularis ad functiones ſuſcepti Ordinis, v. gr. ad canendum Euangelium, vel Epiſtolam; Sicut Sacerdos amiſſis aliquot digitis poteſt fieri irregularis relate ad celebrandum, non tamen relate ad abſolvendum; in quo caſu licite etiam poterit huic Irregulari novum conferri beneficium, quod

non

non requirat aliud miniſterium, quam illud, ad quod aptus remanſit, ut recte Leſſius ex Navar.

II. Præter Irregularitatem dantur alia impedimenta, quæ hominem reddunt beneficii incapacem: Primo enim ex cap. *Quicumque de Hæreticis in 6.* apud Leſs. num. 121. omnes Hæretici, ac eis credentes, fautores, defenſores, receptatores, ipſorumque filii, ac nepotes per lineam maſculinam (qui ſcilicet poſt hæreſim Patris, vel Avi nati ſunt, ut notat Leſs. n. 121.) ſunt inhabiles ad quodcumque beneficium Eccleſiaſticum, aut officium publicum: necnon qui ad preces iſtorum ſcienter beneficium obtinuerunt: Quæ pœna ex *Clementina* 1. *de Pœnit.* extenditur ad eos, qui hoſtiliter inſequuti ſunt Cardinales, vel Epiſcopos, & ad eorum filios, ac nepotes.

III. Secundo intruſus ad beneficium eſt inhabilis ad idem beneficium obtinendum, niſi antecedenter rehabilitetur ratione talis intruſionis. Dicitur autem Intruſus, qui ſcienter abſque Canonico titulo beneficium accipit, vel retinet; Quod multipliciter evenire poteſt; videlicet vel quia ſine Superioris auctoritate beneficium occupat, vel quia electus ad beneficium ante Confirmationem ingerit ſe ejus adminiſtrationi, tanquam verus poſseſsor, vel quia præſentatus ſe ingerit ante inſtitutionem, vel aliis modis, apud Leſs. loc. cit.

IV. Tertio, qui Simoniace beneficium acquirit, eſt inhabilis ad illud, etiamſi ipſo ignorante, dummodo tamen ipſius nomine commiſsa ſit Simonia, ex cap. *Quicumque prima quæſt.* 3., ut dicemus cum de Simonia; Et quamvis jure antiquo hujuſmodi Simoniacus non eſset inhabilis ad alia beneficia obtinenda, jure tamen novo Pii V. eſt inhabilis, ut notat Reginald. lib. 30. num. 17.; quamvis poſſit hujuſmodi inhabilitas, ſi ſit occulta, probabiliter tolli ab Epiſcopo, ex Leſs. cap. 35. num. 140. Ubi notandum vi regulæ triennalis poſseſſionis beneficium bona fide poſseſsum per triennium revalidari, ſi inhabilitas ad illud proveniat ex pœna, vel cenſura, aut irregularitate, non tamen ſi proveniat ex Simonia ſcienter contracta.

V. Demum uxoratus eſt beneficii incapax, ex cap. 2. *de Cler. conjug.*, niſi tamen uxor conſentiat, ut ad Ordines aſcendat, & ipſa, ſi juvenis ſit, Religionem profiteatur; vel ſi provectior, votum caſtitatis emittat; ut notat Pal. diſp. 4. punct. 8. Et idem dicas, ſi legitimam divortii cauſam haberet vir; poſset enim tunc Ordinibus inſigniri, & beneficium accipere, ut docet Sanch. lib. 7. diſp. 42.

VI. Dubitatur, An poſſit Epiſcopus aliquando hujuſmodi inhabilitates non occultas tollere.

Reſpondetur, poſse Epiſcopum cum homicida, aut alio irregulari diſpenſare, ut poſſit beneficium Simplex, non vero Curatum acquirere, ex cap. *Ad Audientiam, de Homic.* Et quamvis plures apud Sanch. loc. cit. idem doceant de Clerico conjugato, negant tamen communiter cum Garzia, & eodem Sanch., quia in cap. *Diverſis de Cler. Conjug.*, interdicitur Epiſcopis conferre Beneficium conjugatis. Neque obſtat, quod poſſit Epiſcopus cum homicida, aut alio Irregulari diſpenſare. Nam ii non ſunt omnino incapaces Beneficii, cum poſſint beneficia ante Irregularitatem obtenta retinere, ut diximus: Contra vero Clericus conjugatus, non ſecus ac Laicus, omnino incapax eſt beneficii; unde ſine Pontificis diſpenſatione non poteſt conjugatus beneficium obtinere. Imo ex Reginald. lib. 30. cap. 11. nec poteſt Epiſcopus diſpenſare cum homicida, ſi homicidium fuit voluntarium;

ſed

ſed ſolum ſi fuit caſuale, diſpenſare poteſt Epiſcopus ad beneficia non curata obtinenda, & ad curata jam ante habita retinenda.

VII. Dubium etiam eſt, An Irregularis ratione Bigamiæ poſſit ex diſpenſatione Epiſcopi ad ordines minores, & beneficium ſimplex promoveri?

VIII. Sanch. l. 7. diſp. 86., Avila, Bonac. affirmant, quia in cap. *Lectores* apud Pal. datur facultas Lectori Bigamo, ut in Lectoratu permaneat ex diſpenſatione; & ſubditur, *ut poſſit, ſi neceſſitas urget, ad ſubdiaconatum promoveri* (qui ordo tunc inter ſacros ordines non erat aſcriptus) Suar. tamen de cenſ. diſp. 49. ſect. 6., Pal., Barb., & alii verius negant, poſſe Epiſcopum aut in minoribus ordinibus, aut in beneficio ſimplici cum bigamo ſive vero, ſive interpretativo diſpenſare. Nam in Trid. ſeſſ. 23. cap. 17. permittitur conjugatis ordines minores exercere, modo non ſint bigami; cui decreto non videtur poſſe Epiſcopus diſpenſare; & ſic deciſum eſt a ſacra Congregatione apud Barb., unde ſequitur a Tridentino derogatum eſſe textui adducto in cap. *Lectores*. Et ratio ulterior eſt, quia in cap. unico *de Bigamis in 6.* Bigami omni privilegio Clericali denudantur, neque Epiſcopo committitur diſpenſatio. In lege autem generali Pontificis nequit Epiſcopus diſpenſare, niſi ei commiſſum ſit, ut communiter docent ex cap. *At ſi Clerici de Judiciis*. Nec requiritur, ut poſitive Epiſcopo prohibeatur diſpenſatio (quod docuerunt nonnulli apud Salas de leg. diſput. 20. ſect. 3. quorum ſententiam probabilem putat Bonac. qu. 2. punct. 1.) Nam in Clementina *Ne Romani de Electione* dicitur, Inferior non poſſe tollere legem ſuperioris, & ſtatim ſubditur, Abrogando, diſpenſando, &c. Aliter Epiſcopus in omnibus irregularitatibus, & inhabilitatibus diſpenſare poſſet, cum raro admodum id Epiſcopis expreſſe prohibeatur, ut notat Palaus de leg. punct. 5.; Et ratio a priori eſt, quia inferior non poteſt voluntatem, & diſpoſitionem ſuperioris impedire ipſo non conſentiente, ſaltem tacite.

IX. Oppones. In cap. *Nuper de ſent. Excom.* dicitur, quod cum Pontifex non reſervat ſibi abſolutionem excommunicationis, cenſetur inferioribus prælatis illam concedere: ergo idem dicendum de diſpenſatione: Quod etiam evenit in votis, & juramentis, in quibus diſpenſare poteſt Epiſcopus, ſi Pontifex non reſervet ſibi diſpenſationem; Idemque accidit in obſervatione feſtorum, & jejuniorum. Et ratio a priori videtur eſſe, quia Epiſcopus poteſt pro ſua Eccleſia quicquid Papa pro toto orbe, niſi a Pontifice prohibeatur; etenim Epiſcopus eſt Paſtor ordinarius, cui adæquate incumbit regimen ſuæ Eccleſiæ. Unde, niſi a Pontifice limitetur ejus juriſdictio, poterit pro ſua Urbe, quicquid Pontifex pro toto Orbe.

Reſpondetur, abſolutionem a cenſuris concedi, niſi reſervetur, non vero diſpenſationem in lege: tum quia abſolutio eſt juxta jus, non vero contra jus, nec vulnus legis, ſicut eſt diſpenſatio; nam ipſum jus præcipit abſolvi diſpoſitum, nunquam tamen exigit, ut diſpenſetur: Tum etiam quia Abſolutio ad bonum animæ ordinatur, & ideo expedit facilius concedi; unde abſolutio a cenſuris non ſolum Epiſcopo, ſed etiam Parocho, & cuivis Confeſſario conceditur, dum a Pontifice non reſervatur, ut docent Doctores in de Cenſuris. Præterquamquod Pontifex in textu adducto declaravit, ſe concedere Prælatis inferioribus abſolutionem a Cenſura ſibi non reſervata, nunquam tamen declaravit, ſe concedere inferioribus diſpenſationem in lege non reſervatam.

X. Quod attinet ad diſpenſationem in votis, & juramentis, diverſa eſt ratio ac de diſpenſatione in lege: hæc enim eſt exemptio ab obligatione legis, & juris relaxatio; illa vero eſt ſolum remiſſio juris a Deo acquiſiti per votum, aut juramentum; eo modo, quo promiſſarius remittit juri acquiſito per promiſſionem: Omnes autem Prælati poſſunt Dei nomine, cujus vices gerunt, talem remiſſionem facere, niſi iis interdicatur, quia hoc expedit bono communi, eo quod frequentiſſime occaſio occurrat; Sicut propter eandem frequentiam poſſunt Prælati inferiores ex tacita conceſſione Pontificis diſpenſare in obſervatione feſtorum, & jejuniorum.

XI. Demum ad rationem a priori, falſum eſt axioma illud, poſſe Epiſcopum pro ſua Eccleſia quicquid Pontifex pro toto orbe, ut notat Pal. n. 9. Epiſcopus enim non poteſt inſtituere cenſuras, approbare Religiones, canonizare Sanctos, definire articulos Fidei, concedere indulgentiam plenariam, diſpenſare in matrimonio rato, aut in Profeſſione Religioſa, committere Presbytero adminiſtrationem Sacramenti Confirmationis, aut Ordinis, & ſimilia, quæ poteſt Pontifex. Quare ſolum poteſt Epiſcopus ad bonum regimen ſuæ diœceſis quicquid Pontifex poteſt, niſi tamen a lege Pontificis ejus ordinaria juriſdictio limitetur; Limitatur autem, quoties non conceditur illi facultas diſpenſandi in lege ſuperioris.

Hinc etiam fit, quod licet poſſit Epiſcopus diſpenſare in legibus Synodi Diœceſanæ, quia non eſt inferior illa, ut communiter cenſent contra Medin. & Rodriq. apud Meroll. n. 257. non poteſt tamen Epiſcopus, aut Archiepiſcopus diſpenſare in lege Concilii Provincialis, quia hoc eſt ſupra ipſum Archiepiſcopum, ut habet Gloſſa in cap. *A Collatione de Appellation. in* 6. Verum tamen eſt, quod leges latæ in Concilio Provinciali, ſi non ſint reſervatæ, poſſint ab Epiſcopo pro ſua Diœceſi diſpenſari, ſicut diximus, poſſe Epiſcopum diſpenſare in obſervatione feſtorum ex tacita conceſſione Pontificis, quia frequenter occurrit occaſio in iis diſpenſandi, idque ſatis conſtat ex uſu.

ARTICULUS IV.

De Ætate, & Ordine in ſingulis Beneficiis requiſito.

I. Quænam ætas pro ſingulis Beneficiis requiratur?

II. Defectus ætatis requiſitæ reddit invalidam Beneficii collationem.

III. Necnon Electionem, & Præſentationem; quin detur materiæ parvitas.

IV. Ad Beneficium eſſentialiter requiritur Clericatus; necnon Habitus, & Tonſura tempore receptionis.

V. Quid de intentione requiſita in ſingulis Beneficiis?

VI. Num vacet culpa etiam veniali carere animo perſeverandi in Clericatu; dum Beneficium ſimplex acceptatur?

VII. Num reſtituendi ſint fructus ante ſententiam Judicis a ſuſcipiente Beneficium Parochiale abſque animo ſuſcipiendi Presbyteratum intra annum?

VIII. Quandonam poſſit Epiſcopus diſpenſare, ut Parochus ultra annum differat Sacerdotium?

I. Circa ætatem regula generalis eſt hujuſmodi. Pro beneficio ſimplici olim, ſpectato jure antiquo, requirebatur ſeptennium; jure autem novo Trid. ſeſſ. 25. cap. 6. requiritur decimus quartus annus, ſaltem inchoatus; Si vero beneficium ſit curatum inferius Epiſcopatu, v. g. Paro-

rochiale, requiritur vigeſimus quintus annus inchoatus; Et idem dicas de Abbatibus, Decanis, Præpoſitis, Archipresbyteris, aliiſque Dignitatibus, quibus animarum cura ſubeſt, ex Trident. ſeſſ. 24. cap. 12. Ad Epiſcopatum requiritur trigeſimus annus completus, ex cap. *Cum in curatis de electione*; Et eadem eſt ratio de Cardinalibus, ex Trid. ſeſſ. 34. cap. 1. quamvis ex Conſtitutione Sixti V. apud Palaum diſp. 4. punct. 3. in Cardinalibus Diaconis ea ætas requiratur, quæ ſufficiat, ut intra annum poſſint illo ordine inſigniri; videlicet ſatis eſt vigeſimus ſecundus annus inchoatus. Ad Dignitates vero, vel Perſonatus, quibus nulla animarum cura ſubeſt, requiritur ex Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. annus vigeſimus ſecundus, qui tamen debet eſſe completus, ex Leſſ. dub. 20. Vaſq., Palao contra Sà, Azor., Henriqu. putantes, ſufficere inchoatum. Et ratio eſt, quia Trid. dicit, hujuſmodi Beneficiarium non debere eſſe minorem viginti duobus annis; ergo ſicut ille dicitur eſſe major viginti duobus annis, qui viginti duos complevit, ita ille eſt minor, qui viginti duos non complevit.

Beneficia vero, quæ non ſunt Curata, neque ſunt Dignitates, aut Perſonatus, ſed exigunt Ordinem ſacrum (ut eſt v. g. Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis) requirunt ætatem, quæ ſufficiat ad illum ordinem intra annum ſuſcipiendum: Quare ad recipiendum Canonicatum exigentem Subdiaconatum requiritur vigeſimus primus annus inchoatus, ut poſſit initio vigeſimi ſecundi ſuſcipi Subdiaconatus: Ex Trid. enim ſeſſ. 24. omnes Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis habere debent aliquem ſacrum Ordinem annexum; quamvis permittatur Epiſcopo, ut cum Capitulo deſignet, quibus Canonicatibus quis Ordo annectatur, dummodo dimidia pars Canonicorum ſint Presbyteri. Solus Canonicus Pœnitentiarius ex ſeſſ. laud. cap. 8. debet eſſe Doctor, vel Licentiatus in Jure Canonico, vel in Theologia, & ætatem habere quadraginta annorum; Quod ſi is non reperiatur in ea diœceſi, eligatur aptior. Similiter ex Trid. ſeſſ. 25. cap. 7. requiritur in Abbatiſſa, & Prioriſſa, ut non ſit minor quadraginta annis, atque adeo quod quadraginta compleverit, & octo annis poſt profeſſionem laudabiliter vixerit; quamvis beneficium non habeat, ſed ſolum officium cum ſua juriſdictione.

II. Porro defectus hujus ætatis in Jure præſcriptæ non ſolum reddit collationem illicitam, ſed etiam invalidam, quia eſt contra formam a jure ſtatutam, in qua non licet Epiſcopo diſpenſare, ut notat Azor. & Leſſ. num. 108., quia eſt lex ſuperioris, eique non committitur diſpenſatio, ut oſtendimus articulo ſuperiore.

III. Neque hæc ætas ſolum debet eſſe, quando beneficium confertur, ſed etiam quando aliquis eligitur, vel præſentatur, quia per Electionem etiam, & Præſentationem aliquod jus acquiritur ad Beneficium. Imo, ut notat Pal. loco citato, neque poteſt aliquis non habens dictam ætatem ſe alteri opponere in concurſu, quia non ſe opponeret legitime.

Inquiritur hic, An in ætate ſive ad Ordines, ſive ad Beneficium requiſita detur materiæ parvitas; adeo ut poſſit ordinari, ac beneficium obtinere, qui proximus eſt ætati requiſitæ?

Reſpondeo, Zanardum apud Dian. p. 9. tr. 9. reſ. 50. exiſtimare, quod ex Epiſcopi diſpenſatione poſſit aliquis Ordines ſuſcipere duobus, vel tribus diebus, antequam ad tempus requiſitum perveniat. Communiter tamen rejicitur, quia univerſim non datur materiæ parvitas, quoties a lege tempus præſcribitur ad aliquam functionem; nec poteſt Epiſcopus in lege Superioris diſpenſare, niſi aut in caſibus frequen-

quentibus, puta in jejuniis, in feſtorum obſervantia &c. aut in caſibus urgentibus ratione epichejæ. Sic non datur materiæ parvitas in profeſſione Religioſa, ita ut valide fiat per biduum ante decimum ſextum annum; Nec poteſt homo citra mortale comedere carnes paulo ante mediam noctem ſabbati, aut paulo poſt mediam noctem diei Jovis; nec ſatisfacit præcepto Paſchali, ſi communicet paulo ante Dominicam Palmarum, & ſic in aliis caſibus; nec poteſt ad id Epiſcopus diſpenſare; ergo idem dicendum in caſu noſtro.

Nonnulli cum Ledeſma, Trullench, Marchino, Leandro apud Dianam loco laudato putant, poſſe mane conferri Ordines, & ſic etiam Beneficium ei, qui veſpere ſequenti complet ætatem requiſitam. Sed neque hoc videtur admittendum propter eaſdem rationes; etenim re vera tunc non habetur ætas requiſita, quamvis eo die illa compleatur.

Alii docent apud Sanch. lib. 7. Conſ. cap. 1. dub. 33. in favorabilibus computari poſſe annos a die conceptionis. Sed communiſſime id exploditur; cum communiſſimus uſus ſit computare annos a die nativitatis.

Denique alii cum Sylv., Henr., Abb. apud Pellizzar. tr. 8. cap. 2. n. 170. autumant, in computatione annorum poſſe rejici dies biſſextiles; ut proinde poſſit aliquis ordinari Sacerdos quinque dies antequam compleat annum vigeſimum quartum, quia nomine anni veniunt 365. dies. Et hanc opinionem in praxim deductam eſſe docet Barboſa Alleg. 16. de off. Epiſc. n. 2. Sed communiter id non admittitur, quia dies biſſextilis pertinet ad complendum quadriennium.

IV. Circa vero aliam conditionem in Beneficiario requiſitam, videlicet Clericatus, ſeu Ordinis, certum eſt, primam tonſuram, etiam ad Beneficia ſimplicia eſſentialiter requiri, ex cap. *Cum adeo de reſcriptis*. Imo tempore collationis debet receptor eſſe cum habitu, & tonſura; alioquin collatio beneficii eſt nulla, & beneficium ſic collatum reſervatur Sedi Apoſtolicæ, ut latius explicat Filliuc. cap. 5. Quando tamen beneficio eſt annexus Ordo ſacer, non eſt neceſſe de jure communi, ut dum quis recipit beneficium, ſit eo ordine initiatus, ſed ſatis eſt, ſi intra annum talem Ordinem ſuſcipiat, ut conſtat ex Clementina 2. *de ætate, & qualitate*. Ex diſpoſitione autem Trid. ſeſſ. 22. cap. 2. antequam quis ordinetur Epiſcopus, debuit per ſex menſes fuiſſe in ſacro Ordine conſtitutus. Sed an ſatis ſit fuiſſe in ſolo ſubdiaconatu? negat Barboſa, quia Greg. XIV. in Bulla edita 1590. dicit in plurali, debere eſſe conſtitutum in Sacris: Affirmat tamen probabiliter Pal. ex Leſſ. & Azor. quia in cap. *A multis, de ætate, & qualitate* dicitur, poſſe Subdiaconus in Epiſcopum eligi, qui textus non videtur eſſe a Tridentino revocatus, ſed ſolum additum eſt, quod in eo ordine per ſex menſes antea fuerit. Gregorius vero XIV. loquutus eſt in plurali, ſpectato communi uſu loquendi, quo initiatus Subdiaconatu dicitur eſſe in Sacris.

V. Deniq; quoad intentionem in Beneficiario requiſitam ſuſcipiendi ſacrum Ordinem, neque ſtatum Clericalem dimittendi, plura ſunt, & quidem graviora dubia. Illud certum eſt ex cap. *Licet de Electione in* 6. Suſcipientem Parochiale Beneficium obligatum eſſe ſub mortali habere intentionem ſuſcipiendi intra annum Presbyteratum; alias tenetur ſuſceptos fructus reſtituere, niſi voluntate mutata promotus fuerit. Idem docet Vaſq. cap. 3. §. 3. de aliis dignitatibus habentibus curam animarum, quia in jure æquiparantur Beneficiis Parochialibus: Quod tamen

Pal. & Garzia negant, quia pœnæ iſtæ non videntur extendendæ a Beneficiis Parochialibus ad hujuſmodi dignitates. Præterea ſolum qui ſuſcipit Beneficium Parochiale abſque animo ſuſcipiendi Presbyteratum intra annum, tenetur fructus receptos reſtituere ante ſententiam Judicis, niſi mutata voluntate intra tempus debitum promoveatur; In reliquis vero Beneficiis probabiliter nemo tenetur fructus reſtituere ante ſententiam Judicis, etiamſi tali voluntate careat, dummodo ſuo muneri ſatisfaciat.

Non requiritur tamen, ut ſupponit Laym. lib. 4. tract. 2. cap. 14. ex Nav. Sanch., & Leſſ. animus abſolutus ſuſcipiendi Ordinem, & perſeverandi in ſtatu clericali, ſed ſufficit conditionatus, ſi ſcilicet nulla legitima cauſa mutandi voluntatem eo medio tempore contigerit; v. g. ſi interim non moriatur primogenitus, & Clericus beneficiarius cogatur ad matrimonium propter familiæ utilitatem; non enim præſumitur, Eccleſiam velle cum tanto onere obligare ad perſeverandum in ſtatu clericali ratione ſolius beneficii ſuſcepti.

VI. Difficultas nunc præcipua eſt, an, ſicut tenetur ad fructuum reſtitutionem ante ſententiam Judicis dumtaxat ille, qui Beneficium Parochiale ſuſcipit ſine intentione ſuſcipiendi Ordinem requiſitum,& perſeverandi in ſtatu Clericali, ita hic pariter dumtaxat peccet ex defectu talis intentionis; unde poſſit aliquis citra culpam beneficium, præſertim ſimplex, accipere animo fruendi ejus fructibus aliquo tempore, & poſtea tranſeundi ad ſtatum conjugalem beneficium relinquendo?

Certum eſt peccare graviter, ſi quis beneficium ſimplex accipiat habens annexum ordinem ſacrum ſine intentione ſuſcipiendi ordinem tempore a jure præſcripto; delinquit enim contra præceptum Eccleſiæ in re gravi: Si vero beneficium ſimplex ad nullum ordinem ſacrum obliget, quamvis Tol., Sot., Nav. putent etiam peccari graviter, quia decipitur Eccleſia, quæ Beneficium non conferret, ſi ſciret, illud aſſumi abſque intentione perſeverandi in tali ſtatu clericali; Communius tamen cum Sanch. lib. 7. diſp. 45., Leſſ. cap. 33. num. 132. putant eſſe dumtaxat veniale, quia nullo jure nec naturali, nec poſitivo recipiens beneficium obligatur in eo ſtatu perſeverare; Imo a jure canonico beneficiariis liber tranſitus ad nuptias conceditur, ut conſtat ex cap. *Joannes de Clerico conjugato*. Quod vero ſit veniale, ex eo probant, quia beneficia inſtituta ſunt ad alendos eos, qui ſe perpetuo clericatui dedicant; unde eſt aliqua ſaltem venialis deordinatio decipere in hoc Eccleſiam, & propoſitum contra hanc inſtitutionem habere.

Verum Palaus cum Garz. docent, vacare id etiam veniali culpa, quia inſtitutio beneficii eſt ab Eccleſia, quæ, ut oſtendimus, liberum tranſitum ad nuptias beneficiariis permittit: ergo carens animo perſeverandi in clericatu non facit contra voluntatem Eccleſiæ, nec contra inſtitutionem beneficii, quod datur ſolum ad alendos Eccleſiaſticos, dum in eo ſtatu perſeverant, & Eccleſiæ miniſtrant, ſine obligatione, quod ſemper beneficium retineant, & ſtatum incompatibilem recuſent. Adduntque, quod ſi eſſet culpa, deberet eſſe gravis, quia gravis materia eſt relinquere ſtatum clericalem. Huic tamen opinioni non aſtipulor.

VII. Oppones contra id, quod diximus, ante ſententiam Judicis reſtituendos eſſe fructus Beneficii ab eo, qui beneficium Parochiale ſuſcipit abſque intentione ſuſcipiendi intra annum Presbyteratum. Nam, ut diſcurrit Pal. ob defectum talis intentionis collatio non fuit invalida; ergo fructus inde

acce-

accepti facti ſunt tui : ergo obligatio reſtituendi non eſt ex lege naturali, ſed poſitiva; nulla autem lex poſitiva videtur obligare, ut quis ante ſententiam ſaltem declaratoriam criminis in ſe ipſo pœnam exequatur, & ſe privet jure acquiſito, ut communiter docent de Legibus; ergo ante ſententiam Judicis non teneris hujuſmodi fructus reſtituere. Antecedens autem probatur ex Nav., & Sanch. diſp. 45. quia ſi mutes perverſam hanc intentionem, & ad Presbyteratum intra annum promovearis, poteris retinere & fructus, & beneficium abſque nova collatione, ut conſtat ex textu adducto : ergo ſignum eſt collationem priorem fuiſſe validam.

Reſpondeo cum Sanch., Leſſ., Vaſqu., conceſſo antecedente, nego conſequentiam, quia quamvis valide collatum ſit beneficium, valor tamen, & firmitas non perſeverat, niſi perverſam illam voluntatem mutes; unde ſi per annum perſeveres in ea voluntate non ſuſcipiendi Presbyteratum titulus beneficii, & dominium fructuum ex legis diſpoſitione evaneſcit, atque adeo lege naturali teneris in foro conſcientiæ, & ante judicis ſententiam fructus reſtituere; Negari enim non poteſt, poſſe Pontificem beneficii titulum, & fructuum dominium ſub ea conditione concedere; quod autem de facto ſic conceſſerit, conſtat ex communi ſenſu Doctorum. Ex eo autem quod valida fuerit talis beneficii collatio, ſolum infertur, ut notat Leſſ. contra Sotum, quod qui mutata voluntate ante finem anni promotus fuit, non ſolum poſſit retinere fructus perceptos poſt mutatam voluntatem, ſed etiam fructus perceptos, antequam voluntatem mutaret.

VIII. Rogabis, An poſſit Epiſcopus diſpenſare, ut Parochus Sacerdotium differat ultra annum?

Reſpondeo ex Leſſ., poſſe ob unicam tantum cauſam ſtudiorum, & quidem ad ſeptennium, dummodo intra primum annum, quo debebat fieri Sacerdos, fiat Subdiaconus, ne ſcilicet a ſtatu Eccleſiaſtico reſilire poſſit, ut habetur in cap. *Cum ex eo de Elect. in 6.*

Neque dicas facultatem hanc eſse ademptam Epiſcopis ex Trid. ſeſs. 12. cap. 4. ubi dicitur : *Nec aliis in poſterum fiat proviſio, niſi iis, qui jam ætatem, & cæteras habilitates integre habere dignoſcantur; aliter irrita ſit proviſio*; Unde videtur requirere præſentem eruditionem, & conſequenter incapax eſt Beneficii, qui indiget diſpenſatione, ut ſtudiis vacet.

Reſpondeo enim cum Leſſ. ex Nav., Tridentinum noluiſſe quoad ſcientiam in beneficiario requiſitam inducere correctionem juris antiqui, quandoquidem id clarius debuiſſet explicare; ſed ſolum voluiſſe renovare id, quod jure antiquo decretum erat addita clauſula irritante, in qua ſubintelligatur exceptio jure antiquo conceſſa, videlicet niſi Epiſcopus cauſa ſtudiorum diſpenſaverit.

ARTICULUS V.

De Scientia, & Probitate Beneficiarii.

I. Quænam doctrina pro ſingulis Beneficiis requiratur?

II. Num defectus ſcientiæ requiſitæ irritam reddat Beneficii collationem?

III. Num poſſit Pontifex diſpenſare, ut illiterato Beneficium conferatur?

IV. Quænam Beneficia requirant Doctoratum?

V. Quandonam eſt irrita Beneficii collatio ex defectu Doctoratus?

VI. Quænam probitas in Beneficiario requiratur? Et cur defectus ſcientiæ requiſitæ irritet Beneficii collationem, non vero defectus probitatis?

 I. Cir-

I. Circa ſcientiam regula generalis eſt, eam ſcientiam in beneficiario requiri, quæ ſatis eſt ad exercendum officium beneficio annexum, quia beneficium datur propter officium, *ex cap. finali de Reſcriptis in 6.* Unde ſequitur primo, in Epiſcopis requiri, ut poſſint in ſana doctrina alios cohortari, & eos, qui contradicunt, arguere, ut loquitur Apoſtolus; majorique ſcientia pollere debent Cardinales, ex Trid. ſeſſ. 24. cap. 1., quia Pontifici aſſiſtunt, & conſilium ei prębere debent pro totius Orbis gubernatione. Sequitur ſecundo, in Parochis requiri, ut poſſint populum edocere, quæ credere, & obſervare debet, eique ſacramenta miniſtrare. Tertio beneficia, quæ juriſdictionem habent annexam, & cauſarum judicium, utriuſque Juris ſcientiam expoſtulant: beneficia vero ſimplicia, quæ nullum habent annexum ordinem, & ſolum obligant ad recitationem horarum, linguæ latinæ ſcientiam requirunt. Quamvis Palaus, & Azorius putent, capacem eſse hujus beneficii, qui ſolum latinam linguam ſcit legere, etiamſi ſenſum verborum non percipiat: Et communiter Doctores docent, non dici prorſus illiteratum, qui prima Grammaticæ rudimenta didicit.

II. Utrum autem ipſo jure ſit irrita collatio beneficii facta ei, qui ſcientiam non habet ſufficientem ad obeundum munus ſuum? dico cum communi, quod ſi beneficiarius ſit prorſus illiteratus, collatio beneficii ſit irrita. Ratio eſt, quia in cap. *Cum in cunctis* dicitur, quod eligens indignum ob ætatis, morum, ſcientiæ, & natalium defectum, privetur poteſtate eligendi, & electio ad ſuperiorem devolvatur: ergo talis electio eſt nulla. Probatur conſequentia, quia defectus ſcientiæ æquatur defectui ætatis, & nativitatis; Sed talis defectus in omnium ſententia reddit irritam collationem beneficii: ergo etiam defectus ſcientiæ. Si verò beneficiarius non ſit prorſus illiteratus, ſed aliquam habeat literaturam, eſto non ſufficientem, collatio erit ſolum irritanda, ut notant Barboſ., Garzia., Azor., ex Trid. ſeſs. 7. cap. 3. Et ratio eſt, quia poteſt hic aliqualiter ſuo muneri ſatisfacere, & in nullo textu habetur, quod talis collatio ſit irrita.

III. Dubitatur etiam, An poſſit ex Pontificis diſpenſatione beneficium conferri illiterato? Negant plures apud Gonzalez, putantes, jure divino ſcientiam requiri; quod colligunt ex illo Oſeæ 4. *Tu ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Communiter tamen affirmant, quia de jure divino ſolum eſt, quod beneficiarius officium exercens aptus ſit ad illud exercendum. Pontifex tamen interveniente gravi cauſa eximere poteſt beneficiatum ab obligatione exercendi munus ſuum, aſſignando illi coadjutorem.

IV. Præter ſcientiam requiritur aliquando publicum de illa teſtimonium. Nam Trid. ſeſs. 22. cap. 2. ſtatuit in primis pro Epiſcopatu, & aliis ſuperioribus beneficiis, ne ullus promoveatur, qui in univerſitate ſtudiorum Magiſter, ſive Doctor, aut Licentiatus in ſacra Theologiæ ſcientia, vel Jure canonico merito non ſit creatus, aut publico alicujus Academiæ teſtimonio idoneus ad alios edocendos oſtendatur; Quod ſi Regularis fuerit, a Superioribus ſuæ Religionis ſimilem fidem habeat. Præterea requiritur gradus Doctoris, Magiſtri, vel Licentiati pro Canonico Pœnitentiario Cathedralis, ex Trid. ſeſs. 24. cap. 8.; Sicut etiam pro Archidiaconis juriſdictionem contentioſam habentibus, qui proinde oculi Epiſcopi dicuntur; Secus vero pro Archidiaconis, qui hac juriſdictione ex recepta conſuetudine carent; Nec id requiritur pro Decanatu, aut aliis Dignitatibus;

bus; quamvis Trid. ſeſs. 24. cap. 12. hortetur, ut non niſi Doctoribus, Magiſtris, aut Licentiatis conferantur, & ſaltem dimidia pars Canonicatuum iis graduatis detur.

V. Difficultas eſt, An ſi gradus ſit obtentus abſque ſcientia competenti, proviſio beneficii ſit irrita? nam gradus hic requiritur propter ſcientiam, & Trid. dicit, non eſse eligendum in Epiſcopum, niſi qui merito ſit creatus Doctor, vel Magiſter, &c. Communiter tamen docent, collationem eſse validam, quamvis facta ſit parum literato, ut ſupra diximus; aliter innumeri eſſent ſcrupuli in promotis, & innumera ſequerentur inconvenientia, ſi ſic graduati non poſſent uti privilegiis graduatorum. Imo ſi quis contra conſtitutiones, & conſuetudines Univerſitatum falſo probavit curſus neceſſarios, vel deſcriptionem in matricula, vel non ſervavit formam in examine præſcriptam, tunc ſolum collatio beneficii eſſet invalida, quando ſupradictæ conſtitutiones ita ea expoſtulant, ut declarent ſuſceptionem gradus aliter factam eſſe nullam; Quod ex Pal. in omnibus fere univerſitatibus ſtatutum eſt; ſecus vero eſſet pariter valida.

VI. Probitas vero morum (quæ ſcilicet gravia peccata excludat) ita in beneficiario requiritur ex cap. *Grave nimis de Præbendis*, ut ejus defectus non reddat invalidam beneficii collationem, niſi per accidens, videlicet ſi delictum traheret ſecum aliquod impedimentum, puta excommunicationem, irregularitatem &c. Neque dicas, defectum literaturæ reddere hominem beneficii incapacem, ergo etiam defectum probitatis. Nam diſparitas eſt, quia ſine literatura non poteſt exerceri officium, ad quod beneficium ordinatur: Contra vero deditus vitiis poteſt officium beneficio annexum exercere, quamvis non licite ſic illud exerceat.

QUÆSTIO II.

In quoſnam uſus expendi poſſint fructus Beneficii?

Diſcutiendum hic primo, Num Beneficiarius ſit dominus fructuum ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum, an ſolum Adminiſtrator? Deinde, quænam dicatur congrua Beneficiarii ſuſtentatio? Tertio, Num Beneficiarius ſit dominus etiam fructuum, qui congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt? Quarto, Quandonam Beneficiarii, & quando Laici ad Eleemoſynam obligentur de ſuperfluis ſtatui? Quinto, Utrum etiam jure naturali Beneficiarii obligentur erogare ſuperflua in uſus pios? Ultimo, An etiam Beneficiarii Religioſi ſint domini omnium fructuum Beneficii?

ARTICULUS I.

An Beneficiarii ſint domini fructuum ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum?

I. Beneficiariorum bona vel ſunt Patrimonialia, vel quaſi Patrimonialia, vel mere Eccleſiaſtica.

II. Beneficiarii ſunt abſolute domini fructuum Beneficii ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum.

III. Non quia hujuſmodi fructus ſunt merces laboris.

IV. Sed quia ad conſervandam dignitatem Eccleſiaſticam conferuntur.

V. Num poſſint ad uſus profanos expendi fructus, qui a congrua ſuſtentatione ſubtrahuntur?

VI. Num lege poſitiva prohibeatur Beneficiariis de hujuſmodi fructibus ad uſus profanos diſponere?

VII. Num ſint domini fructuum ad ſuſtentationem neceſſariorum, etiamſi habeant Patrimonialia?

VIII. Num poſſint Patrimonialibus veſci, & de illis fructibus pro libito diſponere?

IX. Num ſimulantes paupertatem reſtituere teneantur, quod titulo eleemoſynæ acceperunt?

I. BOna Beneficiariorum alia ſunt Patrimonialia, alia quaſi Patrimonialia, alia mere Eccleſiaſtica. Patrimonialia dicuntur, quæ donatione, labore, hæreditate acquiſivit Eccleſiaſticus, aut alia ſimili via, qua ſolent laici ea ſibi comparare. Quaſi Patrimonialia dicuntur, quæ Eccleſiaſticus tamquam Clericus acquirit, nulla habita ratione beneficii, v. g. celebrando, concionando, funus ducendo, &c. Mere Eccleſiaſtica ſunt, quæ titulo beneficii acquiruntur, ut ſunt Primitiæ, Decimæ, & omnes fructus beneficii. Certum eſt, beneficiarium eſſe dominum bonorum non ſolum Patrimonialium, cum non ſit ipſe deterioris conditionis, quam laicus, ſed etiam quaſi Patrimonialium, utpote quæ accipiuntur in ſtipendium, & mercedem laboris exhibiti, & ſine ullo onere, aut conditione traduntur, quod ſcilicet ad pios uſus expendantur, ut notant Vaſquez, & Leſſ. Quare dubium ſolum eſt de proventibus beneficii, Num ſcilicet jus tantum adminiſtrationis, an etiam dominii habeat beneficiarius ſæcularis? nam de Regulari dicemus articulo ultimo.

II. Communis, & vera ſententia apud Molin. diſput. 145. Leſſ., Bonac. contra Sarmientum, & alios docet, beneficiarios eſſe abſolute dominos fructuum neceſſariorum ad congruam ſuſtentationem; unde ad libitum poſſunt illos expendere, non ſecus ac Bona Patrimonialia, & quaſi Patrimonialia.

III. Probant id communiter; quia congrua ſuſtentatio eſt pretium laboris, propter quem datur beneficium; Operario autem liberum eſt mercedem inſumere in quos uſus maluerit. Verum hæc ratio videtur parum efficax; labor enim beneficiati regulariter non eſt tantus, ut illi reſpondeat ex debito congrua ſuſtentatio; Quis enim dixerit, recitationem v. g. Horarum exigere integram ſuſtentationem recitantis? Neque valor laboris poteſt eſſe major ex ſpiritualitate operis, ſicut labor v. g. in docendis ſcientiis æſtimabilior eſt ratione operis, in quo exercetur. Nam ſic committeretur ſimonia æſtimando ſpiritualia pretio temporali, ut ſi aurum calicis conſecrati pluris vendatur propter conſecrationem. Adde, quod labor ipſe intrinſecus rei ſpirituali pecunia æſtimari non poteſt citra ſimoniam, ex regula illa Urbani in cap. *Si quis objecerit* 1. qu. 3. *Qui horum alterum vendiderit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

IV.

IV. Validior itaque ratio eſt, quia congrua ſuſtentatio debita eſt ad conſervandam dignitatem Eccleſiaſticam, quam habet beneficiarius: Quod colligitur ex cap. finali *de Reſcriptis in 6.* ubi dicitur, *Beneficium dari propter Officium*; & nomine Officii non venit onus horarum Canonicarum, nec labor in ſatisfaciendo proprio muneri, ſed dignitas beneficiarii. Quare quamvis labor v. g. Canonici non mereatur tot fructus, quot ad integram ſui ſuſtentationem requiruntur; meretur tamen illos dignitas Canonicalis. Ex quo fit, ut dignitati præſtantiori, puta Cardinalatus, quamvis minus laborioſæ, quam ſit altera, major tamen ſumma fructuum debeatur; quia congrua ſuſtentatio majoris dignitatis exigit majores expenſas. Neque obſtat, hinc ſequi, ab Eccleſia multis dignitatibus injuſte aſſignari tenue beneficium; cum plurimi Epiſcopatus tenuiores habeant reditus, quam multi Canonicatus. Nam illæ dignitates voluntarie ſuſcipiuntur a beneficiariis, & conſequenter non fit illis injuria ab Eccleſia, quæ non poteſt pinguiores reditus offerre; Sicut nec fit injuria marito accipienti voluntarie uxorem, quæ caret dote competente ad illam alendam.

V. Sequitur ex dictis primo, quod ſi beneficiarius parce vivendo minuat expenſas habitationis, familiæ, menſæ, ſupellectilis proportionatæ ſuæ dignitati, poſſit pro libito diſponere de fructibus, quos non expendit in ſui congruam ſuſtentationem, dando illos conſanguineis, & expendendo in uſus profanos, ut docent communiter cum D. Thom. 2. 2. qu. 185. art. 7. Probatur illatio; nam beneficiatus portionis debitæ congruæ ſuæ ſuſtentationi eſt dominus, non uſuarius; ergo non ſolum poterit illam ad proprios uſus convertere, quod convenit uſuario, ſed etiam pro libito diſponere, quod convenit domino. Notandum vero, quod beneficiarius licet iſtorum fructuum dicatur dominus, bonorum tamen immobilium Eccleſiæ nullatenus ſit dominus, cum non habeat facultatem de illis diſponendi: Eſto non ſit ſimplex uſuarius, ſed uſufructuarius; non enim ſolum habet facultatem utendi de fructibus beneficii, quod convenit uſuario, ſed etiam utendi ſimul, & fruendi, ſeu percipiendi, quicquid emolumenti percipit ex beneficio, ſalva illius ſubſtantia; atque adeo poteſt fructus beneficii alienare, vendere, locare, &c. quæ non licerent, ſi ſolum eſſet uſuarius, & non uſufructuarius.

VI. An autem hoc, quod jure naturalis dominii permittitur, lege tamen poſitiva prohibeatur? eſt dubium apud Molin. diſp. 146.; eo quod Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. prohibeat, ne fructus beneficii expendantur in conſanguineis, & familiaribus ditandis, & conſequenter in uſibus profanis.

Communiter autem docent cum Sanch. libro 2. conſil. cap. 2. dub. 43. contra Sarmient. & Panorm. Tridentinum non loqui de fructibus ad congruam ſuſtentationem neceſſariis, ſed de ſuperfluis. Ratio ex Nav. & Molin. eſt, quia pecunia, quam beneficiatus reſervat imminuendo de ſuſtentatione ſibi debita, non cenſetur fructus beneficii, ſed induſtriæ, quia parcius vivere, quam poſſet, reputatur induſtria; Bona autem per induſtriam acquiſita comparantur Patrimonialibus, quæ licite expendi poſſunt in uſus profanos. Sic in materia de reſtitutione communiter docent, fructus mere induſtriales rei alienæ non cenſeri fructus rei alienæ, & ideo poſſe a fure retineri, & non reſtitui domino, cum nullum inde damnum dominus patiatur.

VII. Sequitur ſecundo ſolutio illius dubii, An Beneficiarius acquirat dominium fructuum ad congruam ſuſtenta-

tationem requiſitorum, etſi habeat bona Patrimonialia, quibus poſſit commode ſuſtentari? Negant Adrian. & alii, apud Sanch. loco cit. dub. 44., tum quia Can. 40. Apoſtol. dicitur poſſe Epiſcopus uti fructibus, quibus indiget, ſi tamen indiget; qui autem habet Patrimonialia non indiget: tum etiam quia Cauſ. 16. quæſt. 1. cap. ult. habetur, *Qui autem bonis Parentum, & operationibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod eſt pauperum accipiunt, ſacrilegium committunt.*

Communiter tamen tam Canoniſtæ, quam Theologi cum Sanch. docent, eodem modo divitem, ac pauperem beneficiarium acquirere dominium fructuum, qui ad congruam ſuſtentationem requiruntur. Ratio eſt facilis ex principio præjacto, quia ſcilicet fructus congruæ ſuſtentationis ſunt ſtipendium dignitatis Eccleſiaſticæ; debitum autem ſtipendii non dependet ab indigentia ejus, cui datur, ſed ab onere, propter quod datur; ergo beneficiario ſuſtinenti Eccleſiaſticam dignitatem debetur ſtipendium talis dignitatis, quantumvis bonis Patrimonialibus abundet; Sicut Regi v. g. datur ſtipendium a Regno ad ſuſtentandam dignitatem Regiam, quantumvis aliunde haberet requiſita ad illam ſuſtentandam.

VIII. Ex quibus etiam deducitur, poſſe beneficiarium ſuſtentari de fructibus beneficii, & patrimonialia relinquere conſanguineis, aut in alios uſus expendere; vel ſi de patrimonialibus ſuſtentetur, poſſe illa de reditibus beneficii compenſare, dummodo non habuerit animum oppoſitum non compenſandi, ſeu quaſi donandi, ut poſſit omnes reditus beneficii in pios uſus expendere. Ratio eſt, quia qui Altari ſervit, de Altari vivere debet, integre inde accipiendo ſuam congruentem ſuſtentationem; cum nemo ſuis ſtipendiis militare teneatur, ut docet Apoſt. 2. ad Corinth. 9.

IX. Neque obſtant jura in contrarium adducta; Nam in Can. 40. Apoſtolorum ſermo eſt de Epiſcopis, qui habebant votum ſolemne paupertatis, & erant incapaces dominii; unde ſolum poterant uti fructibus, quibus indigebant. In cauſa vero 16. laudata ſermo eſt de Clericis, quibus dantur bona Eccleſiæ non ut miniſtris, & titulo ſtipendii, ſed ut pauperibus, & titulo Eleemoſynæ; iſti enim fingentes paupertatem procul dubio peccant accipiendo Eleemoſynas pauperibus donatas: Donatio enim Eleemoſynaria ſupponit eſſentialiter indigentiam, nec cenſetur voluntaria, niſi detur indigenti; unde fingens paupertatem non acquirit ejus dominium, ſed tenetur illam reſtituere, vel ipſi danti, ut docet Vaſq., & Palaus, quia per donationem invalidam non transfertur dominium; vel aliis pauperibus, ut nonnulli etiam probabiliter docent, eo quod videantur jus acquiſiviſſe pauperes, quibus facta eſt donatio; quamvis Sotus, & Granad. contra Nav. apud Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 21. cenſeant id verum eſſe dumtaxat in Eleemoſynis extraordinariis, non in quotidianis & communibus, quæ oſtiatim mendicantibus dari ſolent; iis enim videntur dari abſolute titulo charitatis, & paupertas videtur eſſe cauſa impulſiva, non finalis. Quare cum Eleemoſyna non detur conditionate, videlicet ſi adſit paupertas, quamvis peccent ſimulantes paupertatem, non tenentur tamen reſtituere modicam ſummam acceptam, niſi aliud conſtet de mente donantis. Verum quidem eſt, quod cognita ſimulatione paupertatis, non fuiſſet erogata ſtips; ſed non proinde ſequitur, quod ſtips erogata ſit ſub conditione paupertatis, aut quod paupertas fuerit cauſa finalis illius: Sicut in aliis contractibus eſt manifeſtum; nam ex.

gr.

gr. quamvis Epiſcopus non contuliſſet Beneficium Clerico improbo, ſi ejus improbitatem advertiſſet, non proinde collatio eſt conditionata, & invalida, cum non ceſſet cauſa finalis illius, quæ eſt idoneitas Clerici: Aliter fere omnes contractus eſſent conditionati, & invalidi, quia fere ſemper quædam ignorantur, quibus deprehenſis non fieret contractus.

ARTICULUS II.

Quænam dicatur Congrua Beneficiarii Suſtentatio?

I. Congrua ſuſtentatio quid ferat?
II. An comprehendat ſuſtentationem pauperum conſanguineorum?
III. An Spurii alimenta, & dotem Spuriæ?
IV. An ſolutionem etiam debiti ob actiones peccaminoſas contracti?
V. Num ſuſtentationem congruam dignitati?
VI. Quid de ſuſtentatione congrua perſonæ, quæ ſit valde nobilis, aut valde docta?
VII. An ea comprehendat, quæ requiruntur ad altiorem ſtatum acquirendum?
VIII. Beneficiariis non licet fructus ſuperfluos expendere ad acquirendam dignitatem ampliorem, quamvis proxime futuram.
IX. Laicis quomodo id liceat?
X. Poſſunt Beneficiarii reſervare aliquid ad conſervandam dignitatem proxime, & probabiliter futuram.
XI. Dummodo tamen aliunde non poſſint tali neceſſitati proſpicere.

I. Conveniunt Doctores, congruam ſuſtentationem includere expenſas domus, menſæ, veſtium, famulorum, ſupellectilis, dummodo hæc ſint proportionata Eccleſiaſticis viventibus de Patrimonio Chriſti: Includit etiam hoſpitalitates, convivia, ac donationes moderatas, necnon recreationes; a quibus tamen jure merito eximit Sanch. dub. 41. alere paraſitos, & Hurt. Equos, & canes venaticos.

II. Dubium eſt primo, An comprehendat etiam congruam ſuſtentationem conſanguineorum non habentium requiſita ad ſe ſuſtentandum juxta ſtatum, ad quem elevati ſunt ex nova dignitate Beneficiarii, poſtquam Frater, aut Patruus Epiſcopalem, aut Cardinalitiam dignitatem adeptus eſt? Communis ſententia cum Molin. diſp. 146. affirmat, dummodo conſanguinei careant bonis Patrimonialibus. Ratio eſt, quia congrua ſuſtentatio beneficiarii poſtulat, ut hic decenter vivat; non vivit autem decenter Epiſcopus v. gr. ſi ſit illi dedecus habere conſanguineos, qui non vivant, ut decet conſanguineos Epiſcopi, juxta commune prudentum judicium, ac praxim moderatorum. Unde infert Molin., poſſe Epiſcopum dare majorem dotem Filiæ Spuriæ indigenti, quam poſſet ſimplex Sacerdos, quia major dos decet Patrem nobiliorem. Præterea probari etiam poteſt doctrina hæc communiter recepta, quia ſi conſanguineus non habeat requiſita ad novum ſtatum, ad quem elevatus fuit per Beneficium ſui v. gr. Fratris, jam eſt indigens: ergo poteſt beneficiarius tradere illi fructus etiam ſuperfluos ſuæ ſuſtentationi titulo Eleemoſynæ a Tridentino præceptæ; Eleemoſyna enim reſpicit indigentiam, & indigentia ex Sanch. dub. 38. dicit non ſolum defectum neceſſariorum ad naturam, ſed etiam ad ſtatum.

III. Gravior itaque difficultas eſt de Filio ſpurio beneficiarii, an poſſit ex fructibus beneficii ſuſtentari, ſi Pater habeat bona Patrimonialia? In affirmativam ſententiam valde inclinat Palaus tom. 1. tract. 6. diſp. 2. punct. 9.; quia

quia congrua ſuſtentatio beneficiati omnia illius onera comprehendit, inter quæ ſunt alimenta ſpurii, ad quæ iſte habet jus. Neque obſtat, poſſe huic oneri ſatisfieri bonis Patrimonialibus. Nam ſi poteſt beneficiarius donationes moderatas ex fructibus beneficii facere, & congruam ſuſtentationem dare conſanguineis indigentibus ex iiſdem fructibus, quantumvis abundet Patrimonialibus bonis, cur non poterit ſimiliter dare ſpurio alimenta?

Communior tamen ſententia cum Azor., Filliuc., Nav., Bonac. punct. 2. num. 15. docet, tunc ſolum poſſe beneficiarium dare ex fructibus Beneficii Filio ſpurio alimenta jure naturæ debita, & Filiæ ſpuriæ dotem, (quæ ſuccedit in locum alimentorum) quando aliunde ea ſuppeditare non poteſt; & Palaus ipſe fatetur, hoc eſſe in praxi conſulendum. Ratio eſt, quia congrua ſuſtentatio beneficiati fert jus ad ſatisfaciendum oneribus, quæ ſunt juxta ſtatum Clericalem; Onus autem alendi ſpurium non eſt juxta, ſed contra ſtatum Clericalem; ergo non ſpectant fructus beneficii ad illud, niſi tantum conditionate, videlicet ſi Spurius indigeat; qui tamen non indiget, ſi Pater poteſt ex Patrimonialibus illum alere. Unde patet diſparitas inter donationes moderatas, aut alimenta conſanguineorum indigentium, & alimenta Spurii; Illa enim ſunt juxta ſtatum Clericalem, unde ex fructibus beneficii dari poſſunt, quantumvis beneficiarius Patrimonialibus abundet.

IV. Hic diſcurſus conformis eſt doctrinæ communi, quam tradit Sanch. dub. 42.; dum quærit, An poſſit beneficiatus ex fructibus beneficii ſolvere debita contracta ob actiones peccaminoſas? Communiter enim Doctores negant id poſſe, ſi habeat patrimonialia, poſſe vero, ſi non habeat. Ratio eſt eadem, quia debita contracta ob actiones peccaminoſas ſunt contra, non juxta ſtatum Clericalem; ergo ad illa ſolvenda non debentur bona beneficii abſolute, ſed conditionate, ſi ſcilicet aliis careat. Et ratio radicalis hujus eſt, quia quando debitor eſt impotens ad ſolvendum, cenſetur indigens: ergo fructus, qui expenduntur ad ſolvendum ea debita a beneficiario carente Patrimonialibus, videntur dari loco Eleemoſynæ.

V. Dubitatur ſecundo, An perſonæ illuſtres, quæ habent dignitatem Eccleſiaſticam parem alteri vilis conditionis, poſſint pro congrua ſuſtentatione ſumere fructus beneficii ampliores? Negat Lorca diſp. 40., quia cum fructus beneficii ſint ſtipendium dignitatis Eccleſiaſticæ, conſequenter applicandi ſunt ad ſuſtentandam illam dignitatem, non vero nobilitatem perſonæ. Hæc tamen doctrina communiter rejicitur, ubi perſona careat patrimonialibus requiſitis ad congruam ſuſtentationem ſuæ nobilitatis; quia ſcilicet tunc reputatur indigens. Quare ſicut fructus beneficii applicari poſſunt ad ſublevandam ſimilem indigentiam alterius, a fortiori ad ſublevandam propriam. Difficultas itaque procedit, An poſſit uti fructibus beneficii ad propriam nobilitatem ſuſtentandam, etiamſi habeat Patrimonialia? In quo ſenſu id negat Sanch. dub. 41. cum Molin., Nav., & aliis, quia ſunt fructus deſtinati ad vivendum juxta qualitatem beneficii, non perſonæ, niſi hæc indigeat. Affirmat tamen probabilius Laym. cap. 3. & Hurt. 2. 2. diſp. 160. ſect. 6. Ratio eſt, quia nobilitas perſonæ auget in æſtimatione morali ipſam dignitatem Eccleſiaſticam; unde ſtipendium debet ſervare menſuram ex illa, cum debeat ſervare menſuram ex dignitate, ut fatentur Adverſarii. Nec Molin. diſſentit, ſi attente legatur; Nam diſp. 145. dicit, illud incrementum ſuſtentationis poſſe ſumi ex reditibus beneficii, ſi nobilitas perſo-

næ

næ ſit utilis Eccleſiæ, ut ſane regulariter eſt utilis. Et confirmatur, quia in cap. *de Multa de Præbend.* Innoc. III. dicit, diſpenſari poſſe a Sede Apoſtolica cum valde nobilibus in duplicitate beneficii; ergo (ut inferunt Laym., & Kon. dub. 11.) ſupponit Pontifex, poſſe perſonas valde nobiles ſumere plures fructus pro ſua ſuſtentatione, quam poſſent alii; alioquin inutilis eſſet hæc diſpenſatio. Illud tamen certum eſt, ſuſtentationem ab hujuſmodi beneficiario non eſſe ſumendam, ſicut ſumeretur a pure Laico ejuſdem nobilitatis, quia ſuſtentatio in ſtatu Eccleſiaſtico debet eſſe moderata, cum minuatur potius nimio luxu dignitas Eccleſiaſtica, quam augeatur.

VI. Quod diximus de perſona valde nobili, dici etiam debet de notabiliter docta, ut iidem Doctores conſequenter docent ex laudato cap. *de Multa de Præbend.* Ratio eſt, quia etiam nimia literatura auget in æſtimatione morali dignitatem Eccleſiaſticam; unde 1. ad Timoth. 5. dicitur, *Qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore*, (ideſt munerum largitione, ut exponit Hieronym. in cap. 15. Matth.) *digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, & doctrina*. Idem etiam dicendum, ſi beneficiatus ejuſdem dignitatis, v. gr. Epiſcopus, habeat ampliores reditus, quam alius Epiſcopus; poterit enim pro ſua ſuſtentatione ampliores fructus ſumere, quia majoritas etiam redituum reddit dignitatem æſtimabiliorem, ut idem Laym. fuſe expendit loco citato, & divites cogendi non ſunt vivere pauperum cibo, ex cap. *Non cogatur* diſt. 41.

VII. Dubitatur ultimo, An congrua ſuſtentatio beneficiarii comprehendat non ſolum quæ ad præſentem dignitatem, ſed etiam quæ ad altiorem ſtatum, & dignitatem requiruntur, quin obligetur ea in pauperes, aut in alios pios uſus diſtribuere? Ratio dubii eſt, quia hinc ſequeretur rariſſime dari fructus ſuperfluos pro Eleemoſynis, quia omnia requirerentur ad ſtatum majorem acquirendum. Vaſq. de Eleemoſynis cap. 4., quamvis id concedat de Laicis, negat tamen de beneficiatis. Lorca negat de utriſque; Et quidem jure merito; falſiſſima enim eſt, & ab Innoc. XI. damnata prop. 15. dicens: *Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui; & ita vix aliquis tenetur ad Eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.* Nihilominus diſtinguendum puto cum Cajet., & Cord. apud Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 20., & inſpiciendum num altior dignitas, quæ ſperatur, ſit proxima, & probabiliter futura, an ſit remota? & utrum requiſita ad altiorem dignitatem proxime aſſequendam habeantur aliunde, quam ex bonis beneficii, & ſolum requirantur fructus beneficii, ut ad illam aſſumptus non indigeat?

VIII. Dico itaque primo: Beneficiatus non poteſt applicare fructus beneficii ſuperfluos ſtatui ad acquirendam dignitatem altiorem, non ſolum ſi ea ſit remota, quod eſt certum, aliter nunquam teneretur ad Eleemoſynas; ſed etiam ſi ſit proxima. Ratio eſt, quia acquiſitio dignitatis altioris non pertinet ad congruam ſuſtentationem ſtatus præſentis, ut patet; ergo cum beneficiarius teneatur ad uſus pios expendere quicquid ſupereſt de ſuſtentatione congrua præſenti ſtatui, juxta præceptum Tridentini ſeſſ. 25. cap. 1. non poteſt fructus beneficii applicare ad acquirendam dignitatem altiorem, quamvis probabiliter & mox aſſequendam.

IX. Dico ſecundo. Laici, qui non habent hoc onus Eccleſiaſticorum, expendendi ſcilicet in uſus pios quicquid eſt ſuperfluum ſtatui præſenti, ſed ſolum obligantur ad aliquas Eleemoſy-

moſynas, poſſunt applicare quicquid eſt ſuperfluum ſtatui præſenti ad acquirendas dignitates majores proxime, & probabiliter aſſequendas. Ita Kon. diſp. 27. de Charit. dub. 8., & juxta hanc ſententiam interpretandus eſt Vaſq. laudatus. Ratio eſt, quia bona Laicorum ſunt propria, non Eccleſiæ, uti ſunt bona beneficiariorum, quibus dantur cum onere erogandi ſuperfluum pauperibus: ergo ſi non urgeat extrema, aut gravis neceſſitas proximi, non ſunt privandi Laici dignitate altiori proxime obtinenda, ut ſubveniant pauperibus in neceſſitatibus communibus; hoc enim eſſet grave damnum divitum, & modica utilitas pauperum; Unde non videtur poſſe hoc præcipi a Virtute Miſericordiæ.

X. Dico tertio. Beneficiatus quamvis non poſſit ſuperflua ſtatui præſenti expendere ad acquirendam altiorem dignitatem, poteſt tamen ea reſervare ad congruam ſuſtentationem dignitatis majoris proxime, & probabiliter futuræ, ſi ad illam aliunde, & independenter a fructibus beneficii ſit promovendus; Aliud enim eſt uti fructibus, ut promoveatur, quod beneficiario non licet; aliud vero reſervare illos, ne promotus indigeat; quod videtur licere. Ratio eſt, tum quia Doctores cum Nav. Opuſculo de Redit. qu. 1. concedunt poſſe beneficiarium reſervare fructus ad neceſſitates de proximo probabiliter futuras Ægritudinis, Sterilitatis, Litis, &c. ergo etiam ad neceſſitates ſtatus altioris mox futuri; Tum etiam quia ad ſimilem indigentiam alterius promovendi applicari poſſent illi fructus titulo Eleemoſynæ; ergo a fortiori ad propriam: Tum demum a priori, quia ad congruam ſuſtentationem ſtatus præſentis ſpectat non ſolum non indigere de præſenti, ſed neque exponi proximo, & probabili periculo indigentiæ; cum præſertim ſtatus proxime, & probabiliter futurus reputetur moraliter præſens.

XI. Hinc ſequitur primo, requiri, ut hæc indigentia probabiliter videatur eſſe neceſſaria ad ſtatum majorem mox acquirendum, nec ſit beneficiarius tunc habiturus probabilem ſpem proſpiciendi aliunde iis neceſſitatibus; aliter non reputabitur abſolute indigens. Secundo requiri, ut neceſſitas non ſit remota; unde Sanch. dub. 38. cum Navar. negat poſſe Beneficiarium reſervare fructus ad neceſſitates remotas, v. gr. ad dotem neptis nondum natæ; ad vivendum in ætate decrepita, quæ longe diſtat, &c.

ARTICULUS III.

An Beneficiarius ſit Dominus etiam fructuum, qui congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt?

I. Fructus, qui congruæ ſuſtentationi beneficiarii ſuperfluunt, videntur non poſſe citra furtum pauperibus denegari.

II. Sed probabilius non datur ad id obligatio ex juſtitia.

III. Aliter non irritarentur in jure Beneficiariorum Teſtamenta.

IV. Nec eſſet validum teſtamentum, ubi daretur teſtandi conſuetudo.

V. Praxis Eccleſiæ ratas habentis Beneficiarii donationes id confirmat.

VI. Fructus ſuperflui ex Eccleſiæ præcepto in uſus pios expendendi.

VII. Largo modo dicuntur Raptores, qui id negligunt.

VIII. Peccant graviter, qui aliter de his fructibus diſponunt, ſed ad reſtitutionem non tenentur; ſicut nec accipientes.

IX. Immo accipientes neque ex præcepto Miſericordiæ, aut Religionis tenentur illos in pios uſus expendere.

I. Hæc

I. HÆc eſt præcipua quæſtionis præſentis difficultas; cum enim fructus congruæ ſuſtentationi ſuperflui non dentur in ſtipendium beneficiario, non poterit hic eſſe illorum dominus, niſi ex liberali donatione ſibi facta, quæ tamen non videtur aſſerenda; Sicuti enim ſi Titio dantur centum, ut ea in peregrinationem inſumat, & quod ſupereſt det pauperibus, non acquirit abſolute dominium omnium centum, ſed ex juſtitia tenetur dare pauperibus, quod ſupereſt poſt peregrinationem; aliter reſtituere tenetur danti, tanquam datum ob cauſam, cauſa non ſubſecuta, ut notavit Paludanus: Ita cum dentur beneficiario fructus beneficii ſub onere expendendi in uſus pios, quod congruæ ſuſtentationi ſuperfluit, videtur ille ex juſtitia ad id obligari, nec poſſe ad libitum tanquam dominus de ſuperfluis diſponere. Unde potius videtur eſſe adminiſtrator, & diſpenſator, ſi ſpectentur ſacri Canones, & Concilia, præſertim Tridentinum præcipiens, ne ex illis conſanguinei ditentur, ſed ut alantur pauperes, & Divinus cultus promoveatur. Iſtæ enim limitationes non competunt domino, qui poteſt uti re pro libito. Præterea actus teſtandi eſt actus dominii, & tamen in cap. *Relatum de Teſtam.* redditur irritum teſtamentum beneficiati factum de reditibus beneficii, excipiendo tantum minutiora, quæ ſcilicet gratitudinis cauſa, v. gr. famulis, teſtamento relinquuntur. Demum tam longa fructuum collatio in dominium non videtur conſentanea moderationi ſtatus Eccleſiaſtici: præſertim quia ante beneficiorum inſtitutionem, quando Eccleſiaſtici in communi vivebant, dabatur quarta pars pauperibus, quæ poſtea incluſa eſt in bonis Beneficiorum; Ut propterea ſacri Canones vocent iſtam patrimonium pauperum, res Dei, patrimonium Chriſti, pretium peccatorum, vota Fidelium; & beneficiarii in cap. *Res Eccleſiæ* 12. q. 1. dicuntur diſpenſatores, & contra non dantes pauperibus dicuntur Raptores in cap. *Ordinamus* diſt. 2. Unde D. Bern. epiſt. 1. ad Canonicum Lugdunenſem ait, *Quicquid præter neceſſarium & victum, & veſtitum de altari retines, tuum non eſt, rapina eſt, ſacrilegium eſt.* Non eſſent autem Raptores, ſi eſſent Domini. Quapropter celebris eſt ſententia negans, beneficiarios eſſe dominos fructuum congruæ ſuſtentationi ſuperfluorum, quam Nav. tract. 2. de redit. dicit eſſe pene omnium Canoniſtarum, & Major in 4. diſt. 24. qu. 6. ait, neminem uſque ad ſua tempora contrarium docuiſſe: Illamque tenent alii apud Lay. cap. 3. qui quamvis doceat, beneficiarium eſſe dominum omnium redituum, etiam ſuperfluorum, adhuc putat ex juſtitia teneri ad erogandos ſuperfluos in uſus pios.

II. Oppoſita tamen ſententia docens ita eſſe dominos portionis ſuperfluæ, ut nō teneantur illam erogare pauperibus ex juſtitia, ſed ſolum ex lege obligante ad actum Miſericordiæ, vel Religionis, eſt conformior ſacris Canonibus, praxi Eccleſiæ, & rationi; eamque defendunt Suar., Vaſq., Molin. diſp. 143., Valent., Bonac., Coninch, Leſſ. & Marſil. apud Filliuc. tract. 43. cap. 7. refert pro illa 50. Canoniſtas, & 17. Theologos.

III. Primo quidem eſt conformior juri Canonico; quod colligitur ex ipſa prohibitione teſtandi adducta ab Adverſariis pro ſua ſententia. Si enim beneficiarii in jure non reputarentur domini fructuum, non invalidarentur peculiari conſtitutione illorum teſtamenta; quandoquidem jure naturæ fuiſſent invalida ex defectu dominii. Non eſt autem novum domino prohiberi a lege aliquem uſum rei ſuæ, ita ut actus vi prohibitionis ſit irritus;

ut de facto impuberi prohibetur, & ſimul irritatur actus teſtandi; & fideicommiſſario alienatio rei fideicommiſſæ. Quare dominium definitur quidem eſſe jus ad omnem uſum; Sed additur, qui non ſit lege prohibitus, & invalidus.

IV. Neque dicas, jus canonicum non irritare, ſed declarare irritum teſtamentum beneficiarii ex defectu dominii. Nam ſic deberet etiam declarare irritas donationes factas a beneficiario in vita & non cauſa mortis, quas tamen reputat validas, ſi factæ ſint certis diebus ante mortem, ut conſtat ex praxi. Adde ex Leſſ. cap. 19. num. 46. quod ubi prævalet conſuetudo teſtandi in beneficiatis, validum eſt teſtamentum; quod tamen non valeret, ſi eſſet invalidum ex defectu dominii; quia conſuetudo poteſt quidem abrogare legem humanam, non tamen jus naturale, contra quod eſſet translatio dominii facta per donationem a non habente dominium rei donatæ; ergo jus canonicum non declarat teſtamentum beneficiarii invalidum, ſed illud invalidat: Et finis irritationis eſt, ne beneficiarii nimis avide congregent in vita pecunias ex fructibus beneficii, illos a pauperibus ſubtrahendo, ut poſſint de illis per ultimam voluntatem diſponere pro libito. Accedit, quod ex Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. non reſidentes, & non recitantes officium in pœnam non fiunt domini, nec faciunt fructus beneficii ſuos: ergo ſublata tali culpa, & pœna, ſupponuntur domini.

V. Præterea ea eſt praxis Eccleſiæ, ut non reſcindantur donationes inter vivos factæ a beneficiatis, quantumvis ampliſſimæ, nec impediantur exequutiones, nec obligentur donatarii ad reſtitutionem; ut deberent ex officio facere Prælati, ſi tales donationes factæ eſſent a non dominis in damnum pauperum: Sicut de facto impediunt Prælati donationes factas vi teſtamenti a beneficiariis, quia ſunt irritæ. Nec eſt credibile, quod ſi beneficiarii non eſſent domini fructuum ſuperfluorum, illud Pontifex non declaraſſet; ſicut in cap. *Fraternit. de Donationibus* Alexander III. declaravit, eoſdem non eſſe dominos fundi beneficii: ergo noſtra ſententia eſt conformior etiam praxi Eccleſiæ.

VI. Demum congruit rationi; quia univerſim quæcumque dantur, præſumuntur dari cum translatione dominii, quamvis excedant ſummam labori correſpondentem, niſi conſtet oppoſitum; non conſtat autem fructus Beneficii ſuperfluos dari ſine translatione dominii: Talis enim translatio vel impediretur, quia res data eſt debita alteri ex juſtitia, videlicet pauperibus; vel quia dantes, videlicet laici fundantes beneficia, noluerunt dare dominium fructuum, ſed ſolam adminiſtrationem: Neutrum autem obſtat; Non primum; nam licet quarta pars bonorum Eccleſiaſticorum, quæ ante inſtitutionem beneficiorum dabatur pauperibus, videatur confuſa cum portione beneficiatorum, non per hoc tranſit ad beneficiatos ſine dominio, aut cum obligatione ex juſtitia dandi illam pauperibus; Nam ſicut illa quarta pars ante erectionem beneficiorum non erat debita pauperibus ex juſtitia, ſed ex miſericordia Eccleſiæ, ut notat Becan. tract. de juſtit. cap. 3. qu. 6., ita non cenſetur tranſiſſe ad beneficiarios cum onere juſtitiæ, ſed ſolius miſericordiæ. Quod efficaciter confirmatur, quia ſi deberentur pauperibus ex juſtitia, non poſſent expendi in alios uſus pios ipſis invitis, ut patet; quod tamen adverſarii non admittunt. Neque obſtat ſecundum, quia laici fundantes beneficia principaliter, & abſolute dederunt illa bona Deo: unde Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. dicit, beneficia eſſe res Dei, cui data ſunt a laicis liberaliter,

&

& ſine ullo pacto; quoniam autem Deum non habemus in commercio viſibili, illius voluntas innoteſcit nobis ſolum per Eccleſiam, cui Deus poteſtatem ampliſſimam dedit præſcribendi Clericis uſum talium fructuum, prout expedire judicaverit: Eccleſia autem præcipit quidem, ut ex ſuperfluis exerceantur opera miſericordiæ, aut religionis, noluit tamen ad id obligare Clericos ex juſtitia, ut ex citatis juribus, & praxi Eccleſiæ ſatis conſtat.

VII. Neque obſtat, quod in ſacris Canonibus beneficiarii non dantes Eleemoſynam vocentur Raptores; Dominus autem non rapiat, quod ſuum eſt. Nam etiam laici non dantes Eleemoſynam de ſuperfluis dicuntur a D. Hieron., & aliis PP. aliena rapere. Id tamen dicitur per exaggerationem; cum enim ex miſericordia obligentur laici ad Eleemoſynas, & ſtrictius beneficiarii, ideo Eleemoſyna dicitur pauperibus debita, quamvis largo modo ſit debita, & non ex juſtitia; unde etiam largo modo dicitur raptor, qui Eleemoſynam ſic debitam non erogat: Et in eadem larga ſignificatione beneficiariorum bona dicuntur in jure patrimonia pauperum, & illorum domini dicuntur diſpenſatores, quaſi ſit alienum, quod debetur alteri ex lege miſericordiæ.

VIII. Ex dictis ſequitur primo, beneficiarios non impendentes ſuperflua in uſus pios peccare quidem graviter contra legem obligantem ad actum miſericordiæ, vel Religionis, ſicut etiam peccant alii eodem modo bona recipientes, neutros tamen ad reſtitutionem obligari, cum non peccent peccato injuſtitiæ.

IX. Sequitur ſecundo, recipientes a beneficiariis hujuſmodi bona neque obligari poſtea præcepto Miſericordiæ, vel Religionis ad applicanda illa in uſus pios; quandoquidem hujuſmodi præceptum immediate afficit ſolos beneficiarios, ut notat Leſſ. cap. 19. n. 47. Si enim quando debitor ex juſtitia donat aliquid Titio cum præjudicio Creditorum, quibus non eſt integre ſolvendo, Titius donatarius non tenetur illud reddere Creditoribus donantis, juxta probabilem ſententiam Molinæ diſp. 536. & Navarri (licet contra communiorem) quia utitur jure ſuo accipiendo rem donatam, quamvis per accidens ſequatur creditoribus donantis damnum, ad quod ipſe nullatenus induxit donantem; A fortiori id verum erit in caſu noſtro, in quo obligatio beneficiarii donantis non eſt ex juſtitia, ſed ex miſericordia.

ARTICULUS IV.

Quandonam Beneficiarii, & quando Laici graviter obligentur ad Eleemoſynam de ſuperfluis ſtatui?

I. Strictius ad id obligantur beneficiarii, quam Laici.

II. Utrique obligantur ad ſubveniendum pauperi in extrema neceſſitate de ſuperfluis ſtatui; Et probabilius donando, non mutuando.

III. Non ineſt Laico obligatio deſtruendi proprium ſtatum ad ſuccurrendum extreme indigenti.

IV. Immo nec Beneficiario.

V. Tenetur vero etiam Laicus illi ſuccurrere cum aliquo, quamvis non cum gravi detrimento proprii ſtatus.

VI. Sed quamvis Laicus non teneatur ingentem pecuniam erogare extreme indigenti; tenetur tamen ſæpe Beneficiarius non modicam pecuniam conferre.

VII. Si neceſſitas proximi ſit valde gravis, & quaſi extrema, etiam Laicus tenetur illi ſuccurrere de neceſſariis ſtatui, cum levi tamen, & non cum magno ſuo detrimento.

VIII.

VIII. At ſi neceſſitas proximi ſit quidem gravis, ſed non quaſi extrema, tenetur etiam Laicus de ſuperfluis ſtatui illi ſuccurrere.

IX. At Beneficiarius ſtrictius obligatur ad majorem ſummam impendendam, quam Laicus.

X. Num detur gravis obligatio ſuccurrendi proximo de ſuperfluis, ut hic ſtatum, e quo decidit, recuperet?

XI. Non vacat lethali culpa propoſitum de nunquam elargienda ſtipe pauperibus in neceſſitatibus communibus.

XII. Tenentur Beneficiarii in uſus pios erogare quicquid eſt congruæ ſuſtentationi ſuperfluum; videlicet de fructibus Beneficii. Sed quota pars in Eleemoſynam eſt diſtribuenda? & quota pars eſt notabilis, ſi diſtribuatur in uſus profanos?

I. QUamvis Beneficiarius ſit dominus omnium fructuum beneficii, ut oſtendimus, nec obligetur ex juſtitia ad expendendos ſuperfluos in alimentis pauperum, nihilominus certum eſt, ſtrictius ex lege miſericordiæ ad id obligari beneficiarios, quam laicos, ut conſtat ex ſacris canonib. ex Trid., ex natura, & perfectione ſtatus Eccleſiaſtici (præſertim ſi beneficiarius ſit Paſtor) ac demum ex natura ipſorum bonorum, quæ Deo dicantur. Hæc tamen ſtrictior obligatio ita apud omnes eſt certa, ut tamen in caſu particulari dubium ſæpe ſit apud Doctores, quomodo magis beneficiarius, quam laicus obligetur; ideo examinabimus utriuſque obligationem ad ſuccurrendum proximo, tam in extrema, & gravi, quam in communi neceſſitate pauperum. Dicitur autem neceſſitas extrema, quando quis indiget neceſſariis naturæ, ſeu vitæ, non ſolum quia niſi ſuccurratur ſtatim morietur, ſed cum quadam latitudine; nam quando quis, niſi ſuccurratur, in gravem, aut diuturnum morbum, aut miſeriam incidet, decidendo a ſuo ſtatu, ita ut cogatur cum ignominia mendicare, laborare, &c. dicitur etiam habere neceſſitatem extremam, vel, ut alii loquuntur, quaſi extremam; præſtat enim aliquando mori, quam vitam hujuſmodi miſerabilem ducere; juxta illud Eccleſ. 30. *Melior eſt mors, quam vita amara*. Dicitur neceſſitas gravis, quando deſunt neceſſaria juxta decentiam, & conditionem ſtatus, ſine quibus aut a ſtatu deciditur, ſed ſine magna miſeria, aut ægre, & cum magna difficultate ſtatus conſervatur. Dicitur neceſſitas communis, quam communiter habent, qui oſtiatim mendicant, & quibus facile conſulitur a miſericordia fidelium.

II. Porro principium generale, & commune tam laicis, quam beneficiariis eſt, utroſque ſub mortali obligari ad ſuccurrendum proximo in extrema neceſſitate conſtituto ex ſuperfluis ſtatui. Ratio eſt, quia neque ex parte proximi poteſt dari neceſſitas major, quam extrema, neque ex parte divitum poteſt dari incommodum minus, quam expendere ſuperflua ſtatui; ergo ſi in aliquo caſu lex Charitatis, & Miſericordiæ habet vim obligandi graviter, dicendum eſt habere vim in tali caſu: dummodo tamen neceſſitas extrema proximi non ſit in pœnam juſtam; nam ſi v. g. damnetur aliquis ad pereundum fame, non teneris illi panem offerre, eo quod prævaleat bonum Reipublicæ, cui expedit, ut reus puniatur, ut notat Navar. ex cap. *Non inferenda* 24. qu. 3. Quod autem lex miſericordiæ per ſe obliget ſub gravi, conſtat tum ex Scripturis, nam 1. Joan. 5. dicitur, *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo Charitas Dei erit cum illo?* Et 1. ad Timoth. ult. *Divitibus hujus ſæculi præcipe, facile tribuere*. Tum ex cap. *Paſce*, ubi dicitur,

Quiſ-

Quiſquis paſcendo hominem ſervare poteras; ſi non paviſti, occidiſti. An autem talis obligatio non ſolum ſit ex Charitate, & Miſericordia, ſed etiam ex juſtitia, ita ut vere homicidium committat, qui pauperem in extrema neceſſitate non paſcit? communius negant apud Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 2. contra Nav., Cajet. & alios, quorum ſententia ſi vera eſſet, ſequeretur dari obligationem reſarciendi damna ſequuta ex omiſſione eleemoſynæ debitæ: v. g. ſi ſervus fame moriatur, poſſet dominus exigere pretium ab eo, qui panem non obtulit, perinde ac ſi fuiſſet homicida. Utrum vero teneamur ſuccurrere extreme indigenti non ſolum mutuando, ſed & donando ea, quibus indiget? communius affirmant cum Suar., Valent., Granad. contra Tolet., & Nav., tum quia contra charitatem videtur eſſe in extrema neceſſitate imponere onus reſtitutionis, quando ex diſpoſitione naturæ omnia ſunt communia; tum etiam quia concedendo pauperi uſum ejus rei, quæ unico uſu conſumitur, ſtatim perit ejus dominium; unde qui concedit neceſſaria extreme indigenti, nullum jus habet reſervandi dominium in poſterum; Certum tamen eſt ex Suar., quod ſi poſſumus extreme indigenti ſubvenire commodando tantum v. g. equum, non tenemur equum donare.

III. Dubitatur nunc primo, An teneamur ſuccurrere proximo in extrema neceſſitate conſtituto non ſolum ex ſuperfluis, ſed etiam ex neceſſariis ad ſtatum? Quæ difficultas duas habet partes, eo quod aliqua ſint neceſſaria, ne ſtatus deſtruatur, aliqua, ne diminuatur. Ratio autem affirmandi hanc obligationem eſt, quia vita proximi eſt majus bonum, quam proprius ſtatus, ergo ad vitandum diſpendium vitæ proximi obligat ordo charitatis ad diſpendium ſtatus; ſicut obligamur contemnere vitam propriam corporis ad vitandam æternam damnationem proximi, eo quod hæc ſit majus malum.

Dicendum tamen primo, ad ſuccurrendum proximo in extrema neceſſitate conſtituto non dari obligationem deſtruendi proprium ſtatum. Ita communiter cum Suar., Valent. apud Dian. l. c. reſ. 7. Probatur, quia unuſquiſque magis obligatur ad vitam propriam, & filiorum ſervandam, quam proximi extranei; Sed pro vita propria tuenda nemo tenetur proprium ſtatum deſtruere, ut communiter docent; ergo neque pro vita extranei. Et ratio a priori eſt, quia quamvis vita ſit majus bonum, quam ſtatus, nemo tamen tenetur ad conſervandum majus bonum temporale facere jacturam minoris boni cum maxima, & moraliter inſuperabili difficultate: Sic vita hominis eſt majus bonum, quam fama, nemo tamen tenetur perdere famam ad ſalvandam vitam; Sicut nec tenetur tolerare ſectionem brachii ad vitam conſervandam; Conſervatio enim boni finiti non obligat niſi ad ponenda media communia, non vero extraordinaria, quæ continent moralem aliquam impoſſibilitatem; quia hæc in morali æſtimatione, & quoad Reipublicæ utilitatem pejora ſunt, quam ipſa mors: ſæpe enim præeligunt homines mori, quam eſſe miſeros; & ad bonum Reipublicæ magis conducit decens ſtatus divitum, quam vita pauperis. Nec valet paritas in contrarium adducta; nam vita, & ſalus animæ eſt æterna, pro qua in extrema neceſſitate, ſive propria, ſive proximi, bonum quodcumque temporale contemnendum eſt, eo quod in comparatione æterni boni non retineant bona temporalia rationabiliter extraordinariam, & ſummam difficultatem in ſua jactura.

IV. Hæc Concluſio æque procedit de laicis ac de beneficiariis, qui ne-

que tenentur ad proprii ſtatus deſtru-ctionem, ut ſubveniant extreme indigenti; deſtructio enim ſtatus etiam in beneficiariis retinet eandem moralem impoſſibilitatem. Imo ſi beneficiarius ſit Epiſcopus, vel alius Paſtor, minus ad id obligabitur, quia magis pertinet ad bonum publicum, ne perſona publica de ſuo ſtatu totaliter decidat, quam ne perſona privata pereat. Notandum tamen, ea dici pertinere ad ſtatum beneficiarii, quæ requiruntur ad ejus congruam ſuſtentationem, quia hæc tantum ſunt ſtipendium dignitatis, & æquivalent patrimonialibus, ſive laicalibus bonis; quæ autem ſuperflua ſunt ad congruam ſuſtentationem, non dicuntur ad ſtatum beneficiarii pertinere.

V. Dico ſecundo. Tam laico, quam beneficiario ineſt obligatio ſuccurrendi proximo extreme indigenti cum aliquo, ſed non cum gravi detrimento ſtatus. Ita Suar. diſp. 7. de Charit. ſect. 4., ubi cenſet, obligari homines ad aliquam neceſſitatem ſubeundam in tali caſu; & Coninch diſp. 27. num. 134. ubi obligat ad non ita commode vivendum.

Probatur ex præjacto principio, quia pati aliquod detrimentum ſtatus, non cenſetur medium extraordinarium moraliter impoſſibile; Secus vero pati grave detrimentum.

VI. Dico tertio. Ex ſuperfluis ſtatui non tenetur laicus ingentem vim pecuniæ inſumere ad ſuccurrendum indigentiæ extremæ pauperis; v. g. (ut notant Coninch, & Palaus apud Dian. loco cit.) non tenetur tria, vel quatuor millia aureorum expendere pro redimenda pauperis vita; imo ex Sanchez, & Laym. neque obligatur ad ſuccurrendum ægroto exquiſitas, & extraordinarias medicinas offerre, & medicum longe diſtantem advocare. Ratio eſt ex eodem principio, quia etiam hæc ſunt media extraordinaria continentia difficultatem moraliter inſuperabilem; nec id expedit ad bonum Reipublicæ, niſi forte neceſſitas extrema eſſet multorum, puta ſi fames valida opprimat Provinciam; tunc enim ad illam ſublevandam teneretur quilibet etiam neceſſaria ſtatui erogare; cum prævaleat bonum publicum privato.

Beneficiarius tamen, quia tenetur ſuperflua ſtatui in uſus pios erogare, non patitur magnam difficultatem impendendo magnam vim pecuniæ ad ſublevandam extremam indigentiam perſonæ privatæ, & ideo ad id tenetur; quando tamen non expediret ad bonum publicum eam erogare ad ſublevandam indigentiam minus gravem plurium; magis enim ad bonum publicum ſpectat miſeriam plurium tollere, quam vitam unius privati conſervare.

VII. Dubitatur ſecundo, An teneamur pariter ſuccurrere proximo in gravi neceſſitate conſtituto ex neceſſariis, aut ex ſuperfluis ad ſtatum? v.g. ſi proximus in neceſſitate ſit aut e ſuo ſtatu decidendi, aut cum magno labore, & difficultate illum conſervandi, niſi illi ſuccurras: Conveniunt Doctores, neminem ad id obligari cum detrimento gravi proprii ſtatus, quia in pari caſu prævalet neceſſitas propria. Difficultas itaque ſolum eſt, An ad id teneamur, quando poſſumus cum nullo, aut cum levi proprii ſtatus detrimento?

Prima ſententia eſt Valentiæ, Cordubæ, & aliorum apud Dian. loc. cit. reſol. 15. putantium, non ſolum ſuperflua, ſed etiam neceſſaria ſtatui eroganda eſſe in hac proximi neceſſitate; quia charitas Chriſtiana obligat ad ſublevandam notabilem proximi miſeriam, ſi abſque magno incommodo ſublevari poſſit; non enim eſt vera amicitia, quæ patitur amicum inſigni neceſſitate opprimi, & illi non ſubvenit,

nit, ne leve damnum patiatur. Secunda ſententia eſt Thomæ Sanch. lib. 1. Conſiliorum cap. 5. dub. 5. Ledeſmæ, Soti, & aliorum cum D. Thom. in 4. diſt. 15. docentium, teneri de ſuperfluis tantum ad ſtatum, non de neceſſariis; quia unuſquiſque habet jus, ut ita vivat, ſicut decet ſtatum ſuum; nec debet ab illo deturbari, niſi ad ſublevandam proximi neceſſitatem extremam. Quod conſtat a poſteriori, quia ſic plurimi ſapientes, & timorati ſentiunt, & operantur; unde fit ad ſummum, hujuſmodi legem eſſe dubiam, atque adeo non habere vim obligandi, ſaltem ſub gravi. Tertia ſententia Roſellæ, quam probabilem putavit Bonac. diſp. 3. qu. 4. punct. 6. docet, ne de ſuperfluis quidem ſtatui ad id teneri, quia nemo tenetur plus velle, aut procurare ſibi, aut alteri, quam quod neceſſarium eſt ad vitam ſuſtentandam; atque adeo nemo tenetur eleemoſynas elargiri, niſi in extrema proximi neceſſitate. Hæc tamen ſententia ex Hurtado eſt improbabilis, & quamvis illam docuerit Dian. part. 2. tract. 2. reſol. 26. illam tamen retractavit parte 5. tract. 8. reſol. 14.

Dico primo. Si nomine gravis neceſſitatis veniat neceſſitas proximi quaſi extrema, ſeu indigentia, ne cadat de ſtatu ſuo, ita ut cogatur facere aliquod vile, v. g. ſi ſit nobilis, ſervire, laborare, &c. certe tenetur quilibet tam beneficiarius, quam laicus ſuccurrere proximo etiam de neceſſariis ad proprium ſtatum; cum levi tamen, non cum magno detrimento illius; ut conſtat ex dictis de extrema neceſſitate proximi, cui hæc comparatur; ſervire enim, & mendicare homini nobili eſt gravis miſeria in prudentium æſtimatione, & aliquibus eſt pejor morte; unde Lorca 2. 2. ſect. 3. indigentiam iſtam vocat extremam; & Leſſ. lib. 2. cap. 12. num. 71. ubi dixit, licitum eſſe in gravi neceſſitate furari (quæ propoſitio abſolute prolata damnata eſt ab Innoc. XI.) addidit ea verba, *Per gravem neceſſitatem intelligo non quovis modo gravem, ſed valde gravem*. Et ratio eſt, quia talis indigentia comparatur extremæ, cum dicatur Eccleſ. 30. *Melior eſt mors, quam vita amara*. Propterea per calumniam, & ſummam injuriam carpitur a Montaltio in literis Provincialibus Leſſius, perinde ac theſim iſtam a Pontifice proſcriptam docuerit, ut in expoſitione illius theſis annotavimus in Trutina theſium damnatarum.

VIII. Dico ſecundo. Si nomine neceſſitatis gravis veniat indigentia proximi, ne minus digne, & opulenter vivat, quam deceat ſuum ſtatum, non tenemur illi ſuccurrere de neceſſariis ad proprium ſtatum; tenemur vero de ſuperfluis. Ratio eſt, quia non omnis defectus dignitatis, ſi non cogat ad vilia, reputatur abſolute miſeria, ita ut ad illam ſublevandam de neceſſariis ad proprium ſtatum charitas ſe habeat præceptive, ſed ſolum ſuaſive. Quod vero teneamur de ſuperfluis ſubvenire, conſtat, quia quilibet tenetur gravem proximi miſeriam depellere, ſi poteſt ſine gravi incommodo; atqui dare quod eſt ſuperfluum, non eſt grave incommodum; ergo de ſuperfluis ſtatui ſuccurrere pauperibus graviter indigentibus tenemur ſub mortali; aliter quomodo diceremur diligere proximum non verbis tantum, ſed opere, & veritate?

IX. Dico tertio. Ex ſuperfluis ſtatui ſicut non tenetur laicus ingentem pecuniam expendere ad ſublevandam neceſſitatem proximi extremam, a fortiori neque ad gravem; cum ea ſint media extraordinaria maximam difficultatem continentia: Contra vero beneficiarius tenetur majorem ſummam de ſuperfluis expendere, quam laicus ad gravem proximi neceſſitatem tollendam, ut patet, eo quod minus dif-

ficile id ſit beneficiario, qui debet ſuperfluum in pios uſus expendere. Non tenetur tamen omnia ſuperflua in id erogare, quia, ut infra dicemus, beneficiarius ſuæ obligationi ſatisfacit, ſi ſuperfluum vel det pauperibus, vel aliter applicet ad divinum cultum: præſtat autem aliquando nonnulla ad divinum cultum applicare, quam ad gravem proximi neceſſitatem repellendam.

X. Utrum autem, ſi proximus non ſit caſurus, ſed jam ceciderit de ſtatu ſuo, detur obligatio ſuccurrendi, ut ſtatum recuperet? dubium eſt, in quo Vaſq. cap. 1. dub. 3. apud Dian. part. 9. tract. 8. reſol. 16. putat, neminem teneri ſub mortali de ſuperfluis ſtatui ſubvenire proximo ad ſtatum recuperandum: Ratio eſt, quia recuperare ſtatum non tam eſt damnum vitare, quam lucrum accipere; nemo autem tenetur, ſaltem ſub mortali, proximo ſubvenire ad lucrum acquirendum. Quæ ſententia tenenda eſt, ne damnetur praxis timoratorum: Debet tamen cum eodem Vaſq. limitari, ſi ſcilicet vel caſu, vel juſte proximus ceciderit de ſtatu ſuo; nam ſi injuſte cecidit, v. g. quia res furto ablata apud furem detinetur, tunc teneor abſque ſimili meo damno ex ſuperfluis ſtatui illi ſuccurrere, ſi nemo alius ſit opem laturus; quia per hoc quod injuſte ceciderit, non dicitur in rigore cecidiſſe de ſtatu ſuo, cum habeat jus ad illum recuperandum; atque adeo ſubventio illa æquivalenter eo tendit, ut ſtatum retineat, & non cadat, non vero ut recuperet perditum.

XI. Dubitatur ultimo, An in communibus neceſſitatibus proximi ſit obligatio gravis ſuccurrendi ſæpe de ſuperfluis ſtatui? Prima ſententia eſt Suar. diſp. 7. de Char. ſect. 3. putantis, eſſe mortale habere propoſitum nunquam aliquid elargiendi pauperibus in communi neceſſitate. Secunda eſt Granadi 2. 2. controv. 3. tract. 11. putantis, eſſe veniale. Tertia demum Medin., Gabr., Alenſ., Hurt., Dian. part. 1. tract. 15. reſol. 12. apud Carden. negantium, laicos obligari ad eleemoſynam de ſuperfluis ſtatui in neceſſitate communi: quam ſententiam Toletus dicit eſſe Scholaſticorum, contrariam vero eſſe SS. Patrum; quos tamen fuſe explicat Hurt. 2. 2. diſp. 159. Ratio eſt, tum quia ſi quis teneretur de ſuperfluis ſtatui alere pauperes in communi neceſſitate, non poſſet ea impendere in uſus pios, v. g. ad Eccleſiam, vel Collegium ædificandum; Tum etiam quia aliter oporteret plurimos divites, eorumque Confeſſarios damnare, qui ſuperflua in alios uſus impendunt: Tum demum a priori, quia nemo ad eleemoſynam obligatur, quando probabiliter pauper eſt ab alio ſublevandus; in communi autem neceſſitate pauperes probabiliter ſunt ab aliis ſublevandi, ergo in communi neceſſitate nemo tenetur ad eleemoſynam. Major eſt D. Th. in 4. diſt. 15. qu. 2. Nav., Cajet., Vaſq. num. 28. & admittitur etiam ab Adverſariis, cum Coninch. num. 116. quia eleemoſyna danda eſt indigenti; non enim tenemur dare ſuperfluum, quia ſuperfluum eſt, ſed quia pauper eo indiget; quoties autem probabile eſt, pauperes ab alio ſublevandos, tunc non indigent rebus meis ſuperfluis; unde reſpectu mei non cenſentur indigentes. Minor vero conſtat, quia aliter pauperes non dicerentur eſſe in neceſſitate communi, ſed extrema, vel quaſi extrema, aut gravi; neque enim neceſſitas communis diſtinguitur ab extrema per hoc, quod in neceſſitate tantum extrema pauper vivere non poſſit ſine aliorum eleemoſyna; nam etiam id univerſim contingit in neceſſitate communi; ſed diſtinguitur per hoc, quod in neceſſitate extrema pauper indigeat determinate mea eleemoſyna, eo quod non ſperet illam ab alio; Contra vero in ne-

neceſſitate communi indiget mea eleemoſyna vage, quia ſperat illam vel a me, vel ab alio probabiliter erogandam; atque adeo in neceſſitate communi pauper non dicitur abſolute indigens eleemoſyna mea, cum prudenter credatur ſublevandus ab aliis.

Confirmant id exemplo correctionis fraternæ, quæ dirigitur ad ſublevandam miſeriam ſpiritualem, non ſecus ac eleemoſyna ad temporalem; & tamen nemo ad correctionem fraternam obligatur, quando credit probabiliter, illam eſſe ab aliis faciendam, ut notat Valent. 2.2. diſp. 3. q. 10. ergo neque ad eleemoſynam in pari caſu.

Objicit Coninch. num. 132. ex hac ſententia ſequi, pauperes expoſitos poſſe ſine peccato a nemine ſublevari, eo quod quilibet poſſet apud ſe ſtatuere, ſolum in extrema, & gravi neceſſitate velle ſtipem erogare, quando ſolum obligatur. Sed reſpondent, objectionem ſolvendam eſſe ab eodem Coninch., qui cum communi admittit, poſſe ſuperflua deſtinari ad aliquem alium pium uſum; quare ſi omnes id ſtatuerent, pauperes expoſiti a nemine ſublevarentur ſine peccato. Directe vero reſpondent, tale judicium non poſſe prudenter formari, ut conſtat ex praxi, & contingentia humanarum operationum; unde non timetur prudenter periculum, ne pauperes a nemine ſubleventur; quod ſufficit, ut eleemoſyna non obliget in neceſſitate communi: Sicut nemo obligatur ad contrahendum matrimonium, ne pereat ſpecies humana; quia non poteſt prudenter formari judicium, quod quilibet velit, ut poteſt, vitam cœlibem ducere; His tamen non obſtantibus,

Dico primo cum Suar., Azor., Bonac., Laym. cap. 6. num. 5., eſſe mortale habere propoſitum nunquam elargiendi ſtipem in neceſſitatibus communibus. Ratio eſt, tum quia ex Apoſt. 1. ad Timoth. ultimo, Divitibus præcipitur facile tribuere; non dicitur autem tribuere facile, qui expectat neceſſitatem extremam, aut gravem proximi; tum etiam quia, niſi quilibet aliquod de ſuo daret in eleemoſynam, deeſſet pauperibus ſubſidium neceſſarium. Concedo equidem, poſſe Laicos expendere ſuperfluum in alios uſus pios; nihil enim eſt mirum, quod ſubſidium pauperum cedat cultui Deo debito, quando moraliter non defuturi ſunt, qui pauperibus expoſitis opem ſint laturi; imo rationes pro tertia ſententia adductæ optime ſuadent; indigentiam pauperum in neceſſitate communi non eſſe tantam, ut non liceat eleemoſynam de ſuperfluis debitam in alios uſus pios commutare; non tamen evincunt, poſſe divites eximi univerſim ab obligatione erogandi aliquid ſuperflui extra caſum neceſſitatis extremæ, vel gravis; hoc enim magnam ſaperet avaritiam, eſſetque Deo ſervire, & mammonæ, nec uti divitiis gratis a Deo acceptis ſecundum divinum propoſitum, nec diligere proximum ſicut ſe ipſum.

Paritas de correctione fraterna confirmat potius, quam impugnat concluſionem: nam tunc ceſſat obligatio correctionis, quando probabiliter ea creditur ab alio facienda: ergo tunc ceſſat obligatio eleemoſynæ, quando probabiliter creditur facienda ab alio; atqui niſi daretur obligatio aliquatenus ſuccurrendi pauperibus in neceſſitate communi, non poſſet hoc judicium prudenter formari: eſſet enim eleemoſyna opus conſilii, atque arduum (non ut matrimonium, ad quod ipſa natura inclinat) unde pauci admodum eleemoſynam erogarent; ergo datur hujuſmodi obligatio.

XII. Dico ſecundo. Laici non tenentur in neceſſitatibus communibus pauperum, aut in aliis piis operibus ero-

erogare quicquid eſt ſtatui ſuperfluum; tenentur vero Beneficiarii. Ita communius contra plures apud Dian. part. 1. tract. 15. reſol. 32. putantes, a Laicis etiam dandum eſſe pauperibus quicquid ſupereſt.

Ratio eſt, tum quia aliter innumeri divites damnarentur, cum non ea ſit conſuetudo fidelium, etiam timoratorum; tum præterea quia ſic videtur ſufficienter proſpici pauperibus; tum demum, quia id expedit ad bonum non ſolum Reipublicæ, ſed etiam pauperum, quod ſcilicet dentur divites abundantes ſuperfluis, qui poſſint in gravibus neceſſitatibus, ſive communibus, ſive privatis ſubvenire ſtatim de ſuperfluis. Quare probabile videtur, quod docet Tambur., ſatisfacere huic obligationi divites, ſi habentes v. g. centum aureos annui reditus duos dent in communibus neceſſitatibus pauperum.

Quod autem Beneficiarii debeant in uſus pios erogare quicquid eſt congruæ ſuſtentationi ſuperfluum, conſtat, ut diximus, ex præcepto Trid. ſeſſ. 25. c. 1. An autem uſus ſuperfluorum determinatus ſit ad ſolam eleemoſynam, dubium eſt. Communiter tamen docent, poſſe Beneficiarios ſuperfluum tam in eleemoſynam, quam in alios uſus pios erogare, quia Concilium dicit, *Ne diſſipentur bona Beneficii*; non cenſentur autem diſſipari, ſi ad cultum Dei applicentur, quamvis non dentur pauperibus, ut notat Vaſq. c. 4. num. 54.; unde Granad. apud Dian. part. 4., tract. 4. reſ. 214. putat, ſatisfacere ſuæ obligationi Epiſcopum, ſi det pauperibus quartam partem dumtaxat reditus Eccleſiaſtici ſuperflui congruæ ſuſtentationi; & reliquos beneficiarios, ſi ſolum quintam, vel ſextam partem, dummodo reliquum in alios pios uſus impendant. Quare in hoc differunt laici ab Eccleſiaſticis, quod licet utrique teneantur ſuccurrere proximo in extrema, vel gravi neceſſitate; in neceſſitatibus tamen communibus ſatis eſt, quod laici facile tribuant, non vero tribuant quicquid ſuperfluit: beneficiarii vero tribuere debent quicquid ſtatui ſuperfluit, quamvis de hoc poſſint plurimum in alios pios uſus impendere.

Addunt alii cum Vaſq. apud Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 3. diſtingui etiam laicos a beneficiariis per hoc, quod laici non obligentur inquirere pauperes, ſed ſolum ſublevare, ſi obviam venerint; ſecus vero beneficiarii. Sed communiter tale diſcrimen rejiciunt; nam vel beneficiarius eſt Paſtor, puta Epiſcopus, Parochus, &c. & tenetur quidem inquirere pauperes, at etiam laicus tenetur, ſi ſit perſona publica: Vel beneficiarius non eſt Paſtor, ſed v. g. ſimplex Canonicus, & non obligatur eos inquirere, ut notat Sanch. lib. 2. Conſil. cap. 2. dub. 39. quia nemo tenetur depellere ignorantiam facti; eſſet enim onus importabile: ignorantia autem alienæ indigentiæ conſiſtit in facto.

Controverſia demum eſt, quænam quantitas ſuperfluorum in profanos uſus a beneficiariis expenſa cenſeatur notabilis, ita ut inducat peccatum mortale? Molin. diſp. 144. docet, quantitatem notabilem non eſſe illam, quæ ſufficit ad mortale in materia furti, ſed requiri longe majorem; eam tamen non determinat. Koninch. diſp. 27. de Eleem. num. 193., & Palaus punct. 5. docent, eſſe notabilem etiam quintam partem ſuperfluorum. Mendoz. vero apud Dian. loc. cit. reſ. 27. putat, ſolum quartam partem omnium fructuum; Sotus vero, tertiam eſſe ſub mortali expendendam in opera pia; vel medietatem reſidui congruæ ſuſtentationis, v. gr. ſi Epiſcopus habens duo millia aureorum ex fructibus beneficii, & indigeat mille aureis pro ſua ſuſtentatione, juxta ſententiam

tiam Hurtadi de Mendoza, & Dianæ non peccat mortaliter, ſi quingentos aureos in neceſſitatibus communibus pauperum expendat, quia quingenti aurei eſſent quarta pars omnium fructuum hujus beneficii, & ſimul medietas fructuum congruæ ſuſtentationi reſiduorum. Advertendum tamen, quod plus deberent expendere in neceſſitatibus gravioribus, puta tempore peſtis, famis, ægritudinum &c. in quibus caſibus aliquando deberent etiam ex propria ſupellectili, & vaſis argenteis eleemoſynas facere. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia valde durum videtur, & non juxta ſuavitatem Eccleſiæ obligare beneficiarios ad eroganda omnia omnino ſuperflua, quorum ſunt domini; præſertim cum multi ſint labores, & onera beneficiariorum in choro, reſidentia, cœlibatu, habitu, privatione negotiationis, venationis, ludorum, &c. At Granado cum communiori putat, omnia ſuperflua in pios uſus expendenda. Equidem cenſeo, ſententiam hanc Gran., licet communiorem, eſſe nimis rigidam, tum quia valde durum eſt ad id beneficiarios obligare; tum etiam quia ſi beneficiatus ſolam ſuſtentationem poſſet pro libito expendere, cum ſuſtentatio dicat rationem ſtipendii, quod ſignificat rem debitam, beneficium videretur recedere a rigoroſa ſignificatione beneficii, quod importat aliquid ultra debitum.

Dico tamen, primam ſententiam Koninch. & Palai videri merito ab Haunoldo vocari laxam, ut notat Croix lib. 4. n. 1358.; cum aliis, probabilioremque videri ſententiam Cardinalis de Lugo diſp. 4. n. 44. de juſt. putantis vigeſimam partem proventuum annuorum eſſe materiam gravem, ſi in uſus profanos expendatur a beneficiariis; Quod ſi minor pars ita expendatur, culpa ſit levis; quia talis pars comparata cum toto, ſpectata materia, & circumſtantiis, non cenſetur notabilis: unde qui hanc ſolum partem diſſipat, non cenſetur diſſipare abſolute Chriſti patrimonium. Ratio a priori eſt, quia, cum beneficiarii ſint domini fructuum, non obligantur ad eleemoſynam ex juſtitia, ſed ex charitate, vel pietate, quæ in taxanda quantitate notabili non ita ſtricte procedit, ſicut juſtitia.

Alia ad hanc rem ſpectantia videri poſſunt in expoſitione duodecimæ theſis ex proſcriptis ab Innoc. XI., ubi vindicavimus Vaſq. a perſona calumniæ illi a Montaltio in literis Provincialibus objecta, quod ſcilicet profligatam illam theſim docuerit; cum Vaſq. ſtrictiorem, quam alii Doctores, obligationem ad ſtipem pauperibus erogandam imponat.

ARTICULUS V.

Utrum etiam Jure naturali obligentur Beneficiarii expendere ſuperflua in uſus pios?

I. Putant nonnulli, quod ex ſolo jure humano ad id teneantur.

II. Verius dicendum, quod jure naturali obligentur ea expendere in uſus virtuoſos, & jure humano in uſus pios.

III. Idem dicendum de Penſionariis, quorum Penſiones fundantur in titulo Clericali.

IV. Eſto ea intentione Fideles fundent Beneficia, ut ex ſuperfluis congruæ ſuſtentationi exerceantur a Beneficiariis opera pietatis.

V. Hinc valide, & licite diſpenſat Pontifex, ut in alios uſus honeſtos hujuſmodi fructus expendantur.

VI. Num peccet mortaliter Pontifex, ſi in hoc ſine cauſa diſpenſet?

VII. An peccet etiam, qui hac illicita diſpenſatione utitur?

VIII. Ut in uſus non virtuoſos expen-

dantur, Pontifex diſpenſare non poteſt .

IX. Cur poſſit Pontifex in aliis obligationibus naturalibus diſpenſare, puta in juramento, in voto, &c., & in hac non poſſit ?

X. Morientes Beneficiarii in Curia poſſunt quidem teſtari, ſed non in uſus malos .

I. GRaviſſima difficultas eſt, num obligatio expendendi ſuperflua in uſus pios oriatur ex ſolo præcepto Eccleſiaſtico, an etiam ex jure naturali? hinc enim dependet, Utrum poſſit Pontifex tale præceptum tollere, aut in illo diſpenſare? Vaſq. num. 12. fatetur, ſe neminem legiſſe, qui velit id provenire ex ſolo jure humano: Et ratio potiſſima deſumitur ex natura illorum bonorum, quæ per hoc quod ſint Deo oblata, & deſtinata, jam facta ſunt ſacra; Unde a Tridentino vocantur res Dei; jus autem naturæ videtur prohibere, ne res ſacræ ad uſus profanos applicentur. Leſſ. tamen cap. 4. num. 47. cum Soto cenſet, id ex ſolo jure humano provenire: quam ſententiam Sanch. dub. 40. putat probabilem, quamvis oppoſitam cenſeat probabiliorem: Quod ex eo colligit Filliuc. cap. 7. qu. 1. quia Julius III. conceſſit beneficiatis in curia morientibus, ut poſſint de ſuis redditibus diſponere in uſus pios, & non pios; Quod etiam aliquando beneficiariis magnatibus conceditur; ergo prohibitio, ne in uſus non pios expendantur, non videtur eſſe poſſe ex jure naturali, in quo Pontifex diſpenſare non poteſt: Neque obſtat, illa bona offerri Deo, eaque oblatione ſacrari; Nam hæc oblatio fit a Fidelibus cum dependentia a diſpoſitione Pontificis.

II. Utraque tamen ſententia videtur conciliari poſſe, ſi dicatur jure naturali præcipi, ut bona Eccleſiaſtica expendantur in uſus virtuoſos in genere; jure tamen dumtaxat humano, quod expendantur in opera miſericordiæ, vel pietatis; adeoque independenter a tali præcepto Eccleſiaſtico determinante uſus virtuoſos jure naturali præſcriptos, licite expendi poſſe ad exercitium v. gr. munificentiæ, gratitudinis, liberalitatis præſertim erga conſanguineos, & amicos, aut alterius virtutis. Ratio eſt, quia, cum ea bona peculiari modo ſint res Dei ex oblatione, & deſtinatione Fidelium, ſequitur, ſolum debere expendi juxta Dei voluntatem, quæ, niſi aliud innoteſcat, indifferens eſt ad omnes uſus virtuoſos: ergo, niſi Pontifex Dei Vicarius viſibilis determinaſſet uſum pietatis, vel miſericordiæ potius, quam aliarum virtutum, potuiſſent in alios uſus virtuoſos expendi.

III. Confirmatur, quia ad quæſtionem celebrem, An etiam Penſionarii teneantur ad expendenda ſuperflua in uſus pios? quamvis Nav., & Sarmiento apud Sanch. dub. 47., & Dian. par. 5. tract. 4. reſol. 29. doceant, eodem modo teneri Penſionarios, ac Beneficiarios, quia ex cap. *Paſtoralis de Decim.* res tranſeunt cum onere ſuo; cum igitur res beneficii hoc onus præſeferant, quod expendantur in uſus pios, ſi ſuperſint congruæ ſuſtentationi, conſequenter transferunt hujuſmodi onus ad Penſionarios: Nihilominus Sot. Hurt. Sanch. Molin. diſp. 145. putant, penſiones laicales eximi ab hoc onere, quia dantur in ſtipendium pro munere laicali, v. gr. Procuratoris, aut Advocati Eccleſiæ, vel Cantoris &c.; Sanch. etiam loc. cit. putat, probabile eſſe ex hoc onere eximi Penſiones fundatas non in titulo, ſed in ſtatu Clericali, puta quæ dantur beneficiario ſeni, qui beneficium reſignavit. Demum Vaſqu. de Eleemoſyna dub. ult. eximit ab hoc onere omnes omnino Penſiones, etiam fundatas in titulo Clericali; dicit enim,

enim, nullum vidiſſe auctorem obligantem Penſionarios ad uberiores, vel alias eleemoſynas, quam obligentur alii ſæculares: Quod etiam docent Gygas, & Covarr. apud eundem Dian. Ex qua ſententia deducitur manifeſte, quod, quamvis bona Penſionarii, & Beneficiarii ſint Eccleſiaſtica, & a Fidelibus Deo dicata, non idcirco jure naturali expendenda ſint in eleemoſynas, aut in alios uſus pios; cum ſatis ſit, ſi in operibus virtuoſis expendantur, quæ ſuperfluunt congruæ ſuſtentationi.

IV. Neque obſtat, Fideles ea intentione dediſſe hujuſmodi bona, ut ex ſuperfluis exerceantur opera miſericordiæ, vel pietatis. Nam, ut diximus ſect. 4., hinc non eruitur, data eſſe cum tali pacto, & cum onere ex juſtitia: Quod explicari poteſt exemplo dantis pauperi ægroto eleemoſynam ea intentione, ut emat ſibi neceſſaria; hic enim, ſi pecuniam ludo exponeret, non peccaret contra juſtitiam; quia, quamvis finis dantis fuerit, ut emerentur pharmaca, libere tamen data fuit illa eleemoſyna, & ſine ullo onere.

Neque ulterius obſtat, ſtatum Clericalem requirere jure naturæ, ut in operibus piis ſuperflua expendantur. Hinc enim ſequeretur, quod Clericus habens Patrimonialia ſuperflua deberet etiam in iis uſibus illa expendere, quod eſt falſum.

V. Infertur hinc primo, poſſe Pontificem valide, & licite etiam data cauſa diſpenſare, ut ſuperflua expendantur in alios uſus honeſtos. Ratio eſt, quia obligatio expendendi hæc in opera miſericordiæ, vel pietatis eſt juris Canonici, quod ſubjicitur Papæ; Proinde ſi abſque cauſa diſpenſaret, adhuc valide diſpenſaret, quia obligatio legis unice pendet a voluntate Legislatoris; unde, ſi ea deſit, ſive ex cauſa, ſive ſine cauſa, ceſſat obligatio, ut notat Suar. lib. *6.* de Leg. cap. *19.* Peccaret tamen diſpenſando ſine cauſa, ut advertit Sanchez lib. 8. de Matrim. diſp. 18., quia Legislator ſicut in impoſitione legis, ita in diſpenſatione debet bono communi proſpicere.

VI. Dubium tamen eſt, An Pontifex peccet mortaliter diſpenſando ſine cauſa? Affirmant Suar. loc. cit. Valent., Rodrigu., niſi levitas materiæ excuſaret; Unde peccaret mortaliter Pontifex, ſi v. gr. ſine cauſa diſpenſaret cum aliquo Sacerdote, ne recitet horas Canonicas, ne jejunet in Quadrageſima, &c. Ratio eſt, quia peccaret contra juſtitiam diſtributivam; hoc enim proprie ſignificat acceptio perſonarum, quæ opponitur juſtitiæ diſtributivæ; & ex D. Th. 2. 2. qu. *63.* ex genere ſuo eſt mortale. Communius tamen cum Sanch. loc. cit., Laym., Palao, Merolla docent eſſe veniale, ſi abſit ſcandalum; Sicut etiam ſi Legislator ſine cauſa nolit ipſe ſuam legem obſervare, ad quam tenetur vi directiva ex lege naturali, quamvis non coactiva. Ratio eſt, quia non videtur gravis deformitas, quod pars non conformetur toti; adeoque non eſt materia gravis adverſus juſtitiam diſtributivam, cum nullum interveniat alii damnum, & abſit omne ſcandalum; Quæ tamen non ceſſant in diſtributione officiorum, ac dignitatum, cum non poſſint ſine gravi injuria dignioris dari minus digno, & ideo in hoc caſu peccatum acceptionis perſonarum eſt mortale.

VII. Dubium etiam eſt, An peccet, qui utitur diſpenſatione facta a Pontifice in ſua lege valide, ſed illicite, eo quod ſine cauſa? Affirmant Sanch., Valent., Corduba, quia ſicut peccat diſpenſans, conſentiendo quod pars non conformetur toti, ita peccat, ſaltem venialiter, qui tali diſpenſatione utitur, eo quod poſitive velit, partem a toto ſine cauſa diſformari. Probabilius

bilius tamen Suar. loc. cit. Salas Azor. negant, putantes, nullam adeſſe obligationem, ne is, cui valide diſpenſatum eſt, difformetur ab aliis in legis obſervatione: Quare docent, petentem hujuſmodi diſpenſationem peccare, quia petit rem intrinſece malam; ſicut eſt diſpenſatio, quæ eſt vulnus legis ſine ulla cauſa; non peccare tamen ea utentes, quia quamvis diſpenſatio ſit vulnus legis, non eſt tamen vulnus legis uſus diſpenſationis, etiamſi ſine cauſa factæ.

VIII. Infertur ſecundo, non poſſe Pontificem diſpenſare, ut ſuperflua beneficii in uſus non virtuoſos expendantur, eo quod talis obligatio, ut diximus, ſit de jure naturali, in quo Papa diſpenſare non poteſt.

IX. Oppones, poſſe Pontificem ex cauſa relaxare obligationem juramenti, quæ eſt naturalis; ſicut etiam diſpenſare in voto, ac in lege naturali ſanctificandi feſta; ergo etiam diſpenſare poterit in caſu noſtro, quamvis obligatio ſit naturalis; ſive talis diſpenſatio dicatur interpretatio voluntatis Divinæ, ſive potius diſpenſatio indirecta, per hoc quod mutetur materia legis, & ponantur eæ circumſtantiæ, ſub quibus lex naturalis non obligat: Sicut enim ex lege naturali emptor, v. g. tenetur ſolvere pretium, non tamen ſi venditor cedat jure ſuo; ita etiam ex lege naturali tenetur quilibet ſanctificare feſta, hanc tamen legem non violat, ſi laboret ad ſubveniendum neceſſitati ſuæ ex permiſſione Pontificis; nunquam enim magis dies ſanctificatur, quam quando ſic laboratur; ergo eodem modo, quamvis ex lege naturali teneatur Beneficiarius impendere ſuperflua in opera virtutis, non tamen quando Pontifex collator Beneficiorum cum cauſa diſpenſat.

Reſpondetur, in iis tantum caſibus poſſe Pontificem modo dicto in lege naturali indirecte diſpenſare, in quibus expediens fuit rectæ gubernationi, hanc poteſtatem committi, & delegari Legislatori humano, videlicet in voto, in juramento, in ſanctificatione feſtorum, & in iis rebus, in quibus Reſpublica habet poteſtatem dominativam; ſi enim tali poteſtate utatur, ceſſat obligatio legis naturalis. Quapropter poteſt Superior v. gr. propter bonum publicum auferre res unius, & dare alteri: Contra vero, quia non fuit expediens rectæ gubernationi, ut Deus daret Legislatori humano v. gr. poteſtatem dominativam in corpora aliorum, ideo non poteſt Pontifex, ne indirecte quidem, diſpenſare in lege naturali de non fornicando, ſicut diſpenſavit indirecte Deus cum Oſee permittendo, ut acciperet ſibi mulierem fornicariam: Nec poteſt Pontifex, ſicut poteſt Deus indirecte diſpenſare in lege naturali prohibente Polygamiam, & diſſolutionem Matrimonii conſummati, nec in impedimentis Matrimonii jure naturæ dirimentibus, puta erroris, impotentiæ, ligaminis, conſanguinitatis in primo gradu; Convenientius enim fuit hanc poteſtatem Pontifici denegare, ne illa frequentius, quam par eſſet, homines uterentur, etiamſi in aliquo caſu forte expediret illam habere, ut notat Sanch. Palaus, Suar. lib. 2. de leg. cap. 14.

Ad rem noſtram: Reſpublica habet poteſtatem diſponendi de bonis Civium, quando expedit ad bonum publicum, non tamen de bonis Deo dicatis (niſi forte aliquando Pontifex Dei voluntatem rationabiliter interpretaretur) nunquam tamen videtur poſſe Pontifex rationabiliter interpretari voluntatem Dei, ut bona beneficii Deo dicata aliter, quam in opera virtuoſa expendantur; & ideo nullatenus poteſt ne indirecte quidem in hac lege naturali diſpenſare. Poteſt quidem diſponere Pontifex de bonis beneficij, donando ea benemeritis Ecclesiæ,

cleſiæ, & iis, qui Eccleſiam tueri poſſunt; ſed in hoc caſu ipſe Pontifex immediate diſponeret in uſus virtuoſos de talibus bonis, atque adeo nullatenus in lege naturali diſpenſaret.

X. Infertur ultimo, conceſſionem illam Julii III. factam Beneficiariis morientibus in Curia teſtandi in uſus non pios, non procedere de uſu malo, ſed de uſu bono, quamvis non pertinente ad virtutem pietatis, quam ſolam obligationem habent de facto Equites Hieroſolymitani circa bona ſuperflua Commendæ, ut docet Azor. lib. 13. cap. 4. quæſito 6. Niſi velis dicere, velle Pontificem abſolute donare bona beneficii in prҽmium iis, qui in Curia decedunt; unde poſſint ad libitum de iis teſtari. Quod ſi Beneficiarius ea bona expenderet in uſus malos, v. gr. intemperantiæ, non ſolum contraheret malitiam intemperantiæ, ſed etiam peculiarem malitiam irreverentiæ adverſus rem ſuo modo ſacram. Utrum autem hujuſmodi irreverentia eſſet mortalis, præſcindendo a præcepto Eccleſiaſtico, & ſiſtendo in ſolo jure naturæ? Leſſ. num. 47. negat, quæ ſententia præciſo ſcandalo, & contemptu ſuſtineri poteſt.

ARTICULUS VI.

An etiam Beneficiarii Religioſi ſint domini omnium fructuum Beneficii?

I. Videntur non eſſe domini, ſed uſuarii, utpote aſtricti voto Paupertatis.

II. Putant nonnulli, Religioſos Beneficiarios non remanere amplius Religioſos.

III. Dicendum tamen cum voto Paupertatis poſſe annecti dominium fructuum Beneficii.

IV. Si Religioſus in incapacitate dominii diſpenſetur, cum hæc pertineat ſolum ad ſolemnitatem extrinſecam, non eatenus cenſetur diſpenſatus in voto Paupertatis.

V. De facto Religioſus Beneficiarius remanet ſubſtantialiter Religioſus, & cum voto Paupertatis.

VI. Cur Epiſcopus Religioſus teneatur geſtare habitum ſui Ordinis?

VII. Quomodo cum Epiſcopatu cohæreat votum Obedientiæ?

VIII. Num eximatur Epiſcopus Regularis a jugo Regulæ Monaſticæ?

IX. Num teneatur ad alia vota ſolemnia, & præcepta ſuæ Religionis?

X. Reſervata in Religione non reſervantur relate ad Religioſos Beneficiarios.

XI. Religioſus Beneficiarius ſolum diſpenſatur in incapacitate dominii, quæ ex extrinſeca ordinatione Eccleſiæ annectitur ſtatui Religioſo, & ideo cum voto Paupertatis habet ſimul dominium fructuum Beneficii.

XII. Ab Epiſcopo Religioſo dicuntur in jure bona Beneficii eſſe reſtituenda Eccleſiæ, & ſenſus eſt, quod Eccleſiæ ſint relinquenda.

XIII. Hæc, quæ competunt Epiſcopo religioſo, probabiliter competunt aliis Beneficiariis perpetuis, pariter religioſis.

XIV. Privilegium uni conceſſum in corpore juris, univerſim extenditur ad alium, relate ad quem militat eadem, ſeu potior ratio.

I. CUm Regulares per ſolemne votum paupertatis ſint incapaces dominii, niſi diſpenſentur, eſt peculiaris difficultas, an ſint domini fructuum beneficii? Primo, quia per promotionem ad beneficium non videntur diſpenſari in voto paupertatis, cum poſſint eſſe adminiſtratores, & uſuarii relate ad bona beneficii. Secundo, quia Religioſus ſine voto paupertatis non eſſet Religioſus, cum tale votum ſit de eſſentia Religionis, ex cap. *Cum ad Monaſterium de ſtatu Monach.* Beneficiarius autem remanet

Re-

Religioſus, atque adeo cum voto paupertatis; aliter eſſet etiam liber a voto Caſtitatis; & conſequenter Religioſus, qui nullum haberet Ordinem ſacrum, ſi eligeretur Epiſcopus, & ante ordinationem contraheret matrimonium, valide contraheret. Quod nemo dixerit.

II. Nihilominus, quamvis nemo eximat beneficiarios regulares a voto caſtitatis, nonnulli putant, per promotionem ad beneficium fieri capaces dominii: nam in cap. *Statutum* 18. q. 1. dicuntur ſibi vindicare paternam hæreditatem: imo cenſent aliqui, non remanere ſimpliciter Religioſos, quia in perpetuum abſolvuntur ab obedientia Prælatorum, & obſervantia regulari. Etenim in cap. cit. ſubditur, *Quem canonica electio a jugo regulæ monaſticæ profeſſionis abſolvit, & Sacra Congregatio de Monacho Epiſcopum facit.* Et quamvis aliqui putent, id verum eſſe de ſolis Epiſcopis, quia de illis tantum loquitur textus; Alii tamen paritate rationis id extendunt ad reliquos beneficiarios regulares, ſi habeant beneficium perpetuum non amovibile ad nutum.

III. Dico primo, poſſe beneficiarios regulares ſimul cum voto paupertatis, & ſtatu religioſo habere dominium fructuum beneficii.

Probatur; poteſt votum ſolemne caſtitatis ſtare cum dominio in corpus alterius; ergo poteſt votum ſolemne paupertatis ſtare cum dominio rerum temporalium. Antecedens conſtat; nam uxoratus, ſi vivente uxore fiat religioſus, retinet dominium in corpus illius, quamvis impeditum per votum (ſicut qui locat domum, retinet dominium directum domus, ſed impeditum) propterea, ſi hujuſmodi Religioſus ſuam uxorem cognoſceret, eſſet quidem ſacrilegus, ſed non fornicarius, quippe qui non accederet ad non ſuam, ut notat Suar. tom. 3. de Relig. lib. 9. cap. 19. Ratio a priori Concluſionis eſt, quia in tantum acquiſitio dominii bonorum eſſet incompatibilis, & extingueret votum paupertatis, in quantum deſtruit materiam hujus voti; ſed hoc eſt falſum; materia enim voti paupertatis eſt, non habere dominium, nec uſum rerum ſine licentia ſuperioris, non vero eſſe incapacem dominii; ſicut materia voti caſtitatis eſt non habere nec dominium in corpus alterius per matrimonium, nec uſum; non vero eſſe incapacem talis dominii; hæc enim incapacitas eſt ſolemnitas extraordinaria addita votis religioſis ab Eccleſia, unde, ea ſublata, adhuc materia voti, & votum remanere poteſt. Imo, ut notat Sanch. lib. 5. cap. 9. talis incapacitas neque poteſt eſſe materia voti; quamvis enim vovens promitteret expreſſe illam incapacitatem, non per hoc fieret incapax, niſi Eccleſia hujuſmodi incapacitatem voto adjungeret.

IV. Unde ſequitur, quod, ſi religioſus ad beneficium promotus in incapacitate dominii bonorum diſpenſetur, (ſicut in concluſ. 3. dicemus diſpenſari) non cenſetur diſpenſatus in voto, ſed in aliqua ſolemnitate extrinſeca voto; & conſequenter remanet religioſus: quia ſtatus regularis non conſtituitur ſubſtantialiter ex iis, quæ ſunt extrinſeca votis Religionis; & ideo uxoratus, qui vivente uxore fit religioſus, quamvis retineat dominium in corpus uxoris, adhuc habet & votum ſolemne caſtitatis, & ſtatum regularem.

V. Dico ſecundo. Religioſus, qui ad beneficium promovetur, remanet ſubſtantialiter, & vere religioſus, atque adeo cum voto paupertatis. Ita communius cum Sanch. lib. 6. cap. 6. Suar. tom. 4. de Relig. tract. 8. lib. 3. cap. 16. contra Vaſq. de Redit. dub. 7. cap. 3.

VI. Probant id communiter cum Sanch. quia hujuſmodi Religioſus ad beneficium promotus tenetur geſtare habitum religioſum. Hæc tamen ratio non eſt efficax: Reſpondent enim Adverſarii, id præcipi, ut promotus memor ſit vitæ, quam profeſſus eſt; quod innuit Innoc. in cap. *de Monachis* 3. qu. 16. ubi habet, *Quod diu ſervavit, id in meliore gradu poſitus amittere non debet*.

Validior itaque ratio eſt, quia non cenſetur diſpenſatus in ſtatu, & votis religioſis ſine cauſa; nulla autem datur cauſa, cur promotus ad beneficium diſpenſetur. Nam primo votum caſtitatis eſt conforme novo ſtatui, & ad aliqua beneficia eſt requiſitum: Deinde votum paupertatis neque repugnat cum beneficiario, quia dominium bonorum beneficii eſt compoſſibile cum voto paupertatis: quod ſi non eſſet compoſſibile, potius dicendum eſſet, quod hujuſmodi religioſus non evadat dominus fructuum beneficii, ſed ſolum adminiſtrator, quam quod diſpenſetur in voto paupertatis.

VII. Difficultas ſolum eſt de voto obedientiæ; nam Religioſus factus Epiſcopus v. g. perpetuo eximitur ab obedientia ſuorum Prælatorum; perpetua autem hujuſmodi exemptio pugnat cum voto obedientiæ, ut advertit Hurt. §. 64. Dicendum tamen, etiam votum obedientiæ eſſe compoſſibile cum ſtatu beneficiarii promoti v. g. ad Epiſcopatum; falſum enim eſt, quod vi voti non teneatur obedire ſuo ſuperiori, videlicet Papæ, eſto non teneatur obedire Prælatis ſuæ Religionis; Sicut Generalis perpetuus eſt vere religioſus, teneturque vi voti obedientiæ obedire Papæ, & non alteri Prælato ſuæ Religionis. Imo ſi Religioſus ad Pontificatum promoveretur, adhuc cum voto obedientiæ remaneret, ut docet Sanch. lib.6. cap.6. quia materia voti obedientiæ eſt obedire ſuperioribus, ſi illos habeat, quæ conditionalis vera eſt etiam in ſtatu Papatus, eo quod per accidens eſt, quod talis religioſus ſit Papa, & conſequenter quod ſuperiores non habeat: Hinc proinde ſequitur, quod ſi Pontifex, abdicato Papatu, ad Religionem rediret, non indigeret nova profeſſione, ſed vi voti obedientiæ præteriti teneretur ad obediendum, ut prius.

Ad objectionem adductam ex capite *Statutum*, ubi dicitur, quod *ſacra Congregatio de Monacho Epiſcopum facit*, reſpondetur, hinc non inferri, Monachum per Epiſcopatum amittere ſtatum monachalem; non enim ſemper terminus ad quem eſt deſtructivus termini a quo; ſicuti ſi quis ex Diacono fiat Sacerdos, aut ex Abbate Epiſcopus: tunc terminus ad quem deſtruit terminum a quo, quando cum illo eſt incompoſſibilis, ut ſi quis ex homine fiat cadaver.

VIII. Minus urgent illa alia verba laudati textus, quod ſcilicet *Monachum Beneficiatum canonica electio a jugo regulæ Monaſticæ profeſſionis abſolvat*. Quamvis enim a regulis Religionis abſolvatur, non per hoc ſequitur, quod abſolvatur a votis ſubſtantialibus Religionis, atque adeo quod ſtatum religioſum amittat. Imo dubitant Doctores, an ab omnibus omnino regulis abſolvatur. Nam D. Th. 2. 2. qu. 185. docet, abſolvi ab iis tantum regulis, quæ impediunt munus Epiſcopale. Equidem tamen cenſeo cum Leſſ. cap. 40. num. 113. & Sanch. loc. cit. ab omnibus regulis abſolvi, quamvis ex honeſtate tantum debeat obſervare regulas cum ſuo ſtatu non incompoſſibiles; tum quia verba citati textus loquuntur indefinite; tum etiam quia regulæ non ſunt ad ſubſtantiam Religionis, ſed ad majorem perfectionem communitatis: quare cum Epiſcopus vivat extra communitatem ſuorum religioſorum in perpe-

petuum, non videtur obligandus ex debito legali, ſed ſolum ex honeſtate, & decentia ad illas regulas; & ideo decet ſocium ſui Ordinis apud ſe habere.

IX. Unde ſequitur primo, ut notat Sanch. lib. 6. cap. 6. num. 20. contra nonnullos, neque teneri ad alia vota, etiamſi ſolemnia, aut præcepta ſuæ Religionis, non ſubſtantialia quoad ſtatum; ac proinde Religioſus v. gr. D. Franciſci de Paula, qui emiſit votum ſolemne abſtinendi a cibis paſchalibus, factus Epiſcopus poterit tempore ab Eccleſia non interdicto cibis paſchalibus veſci. Imo ſi in ſua Religione obligaretur die Veneris jejunare, factus Epiſcopus poſſet comedere carnes die Veneris, ſi eo die incidat Nativitas Domini; quod tamen ſuis Religioſis non licet, ex cap. *Explicari de obſervat. jejun.*

X. Sequitur ſecundo, quod ſi in Religione ſint reſervata, aut cum cenſura peccata contra vota ſubſtantialia, v. g. caſtitatis, Epiſcopus illa committens nec reſervationem, nec cenſuram incurrat, ut docet idem Sanch. num. 16. quia talis reſervatio, aut cenſura non eſt de ſubſtantia ſtatus Religioſi, ſed ad majorem perfectionem viventium in ea communitate, ad quam non obligatur Epiſcopus extra illam degens in perpetuum.

XI. Dico ultimo. Religioſus ad Beneficium promotus ita remanet ſubſtantialiter Religioſus, & cum voto paupertatis, ut ſimul acquirat dominium omnium fructuum beneficii. Ita Vaſq. cap. 3. de Reditib. dub. 7. contra Sanch. loc. cit. putantem, eſſe ſolum adminiſtratorem, non dominum.

Ratio eſt, quia ſtatus religioſus, & votum paupertatis non pugnant cum dominio bonorum, ut oſtendimus in prima Concluſione, eo quod incapacitas dominii per accidens, & ex extrinſeca ordinatione Eccleſiæ annectitur ſtatui religioſo: ergo ſi Eccleſia cum beneficiariis in tali incapacitate diſpenſet, bene ſtabit ſtatus religioſus, & votum paupertatis cum dominio fructuum beneficii: atqui de facto in hac incapacitate diſpenſat, ergo de facto habetur dominium fructuum beneficii. Minor ſubſumpta probatur primo, quia ſicut exceptis votis ſubſtantialibus diſpenſat Pontifex in aliis regulis cum Beneficiato Religioſo, & a jugo regulæ Monaſticæ profeſſionis illum abſolvit, imo, ut diximus, abſolvit etiam ab omnibus aliis votis, & præceptis, quæ non ſunt de eſſentia Religionis; ita dicendum, quod diſpenſet etiam in incapacitate dominii; quandoquidem neque hæc eſt de ſubſtantia Religionis. Secundo, quia Eccleſia non invalidat donationes, quantumvis amplas, factas ab Epiſcopis religioſis de fructibus beneficii, ut deberet contra illas agere, ſi non eſſent domini: ergo dicendum, eſſe vere dominos, non per hoc quod diſpenſentur in voto paupertatis, & ſtatu religioſo, quod ſine convincenti ratione dici non debet, ſed per hoc quod diſpenſentur in ſolemnitate illa extrinſeca, ſeu in incapacitate dominii.

XII. Objici ſolet, quod in citato cap. *Statutum*, dicantur ab Epiſcopo religioſo reſtituenda eſſe bona beneficii Eccleſiæ, cujus eſt Epiſcopus, ergo ſignum eſt, non eſſe dominum, ſed adminiſtratorem; atque adeo, quod ſicut Monachus quicquid acquirit, monaſterio acquirit, ita monachus Epiſcopus quicquid acquirit, Eccleſiæ ſuæ acquirat, non ſibi, ut docet Azor. par. 2. lib. 4. cap. 3.

Reſpondetur tamen, in jure ly Reſtituere ſæpe idem eſſe ac Relinquere, quod bene ſtat cum dominio ejus, quod relinquitur: conſtat hoc ex cap. *Audivimus de Simon.* ubi præcipitur, quod ſimoniacus collator beneficii reſtituat Eccleſiæ duplicata, & tamen res

illa

illa ſecundum duplum non erat Eccleſiæ. Quod autem in caſu etiam noſtro idem ſit reſtituere, ac relinquere, conſtat, tum ex dictis; tum quia in eodem laudato capite *Statutum* 18. q. 2. dicitur, quod Religioſus Epiſcopus *velut legitimus hæres paternam ſibi hæreditatem poſtea jure vendicandi poteſtatem habeat*; ubi, ly, *poſtea*, indicat, poſt adeptum Epiſcopatum haberi jus, quod antea non habebatur; atque adeo, ſi ante Epiſcopatum acquirebat Monaſterio dominium bonorum ſibi debitorum, poſtea acquirit ſibi; cum Eccleſia nullum ad ea jus habeat; & conſequenter bona beneficii tenetur ſolum relinquere Eccleſiæ, cujus eſt Epiſcopus, non ſecus ac Epiſcopus non religioſus.

XIII. Dubium hic eſt, An exemptio a regulis propriæ Religionis, & dominium bonorum beneficii, quæ diximus competere Epiſcopo religioſo, competant etiam aliis beneficiariis perpetuis pariter Religioſis Epiſcopo inferioribus?

Sanch. num. 35. affirmat ſolum de Abbatibus habentibus propriam diœceſim, & gaudentibus juriſdictione Epiſcopali; quia in jure æquiparantur Epiſcopis; negat vero de aliis perpetuis Beneficiariis, puta de Parochis; quia univerſim exemptio favorabilis facta circa unam perſonam, non extenditur ad aliam ob identitatem, vel majoritatem rationis, ut notat Salas de Leg. diſp. 2. ſect. 8. eo quod exemptio non fundetur in ratione, ſed in voluntate concedentis.

Vaſquez tamen dub. 8. & Suarez tom. 4. de Relig. tract. 8. lib. 3. cap. 19. extendunt hujuſmodi exemptionem ad omnes Beneficiatos perpetuos, quia militat in iis eadem ratio ſeparationis perpetuæ a religioſa communitate, & addictionis perpetuæ alteri Eccleſiæ; cum ergo regulæ Religionis ordinatæ ſint ad majorem perfectionem, & melius regimen communitatis, non debent obligare Religioſos extra communitatem in perpetuum viventes.

Ad rationem in contrarium reſpondetur, exemptionem favorabilem factam uni perſonæ non extendi ad aliam, in qua militat eadem ratio, ſi ſit facta ab homine; Secus vero, ſi ſit inſerta in corpore juris; quare certum eſt, privilegia v. g. conceſſa uni Religioni a Pontifice non poſſe extendi ad aliam ſimilem, vel arctiorem Religionem propter ſolam identitatem rationis in pietate cauſæ, niſi Pontifex communicationem privilegiorum concedat; nec privilegium uni conceſſum tranſire ad alium æque dignum, quamvis major ratio, nedum eadem pietatis, & gratitudinis, aut remunerationis reperiatur: At quando privilegium eſt in corpore juris inſertum, habet rationem juris communis, & ideo ad omnes extenditur, in quibus militat eadem ratio, ut notat Merolla diſp. 6. cap. 6. num. 236. ex lege *Si quis* 24. Cod. *de Decurionib.*, ubi expreſſe ſolum eximuntur Decuriones habentes duodecim filios, & tamen ob identitatem rationis a Doctoribus extenditur exemptio ad alios etiam, qui non ſunt Decuriones; imo etiam ad matres habentes duodecim filios, quia privilegium iſtud eſt inſertum in corpore juris; Unde cum diſpenſatio in obſervantia Regulæ facta Epiſcopo religioſo ſit inſerta in corpore juris, debet etiam extendi ad alios Beneficiarios perpetuos, in quibus etiam militat ſeparatio perpetua a communitate religioſa.

XIV. Neque obſtat, Privilegium fundari præciſe in voluntate concedentis, nec eſſe de uno in alium derivandum. Nam, ut notat Suar. lib. 8. de Leg. cap. 28., hoc non eſt derivare Privilegium ab uno in alium, quod non licet; ſed eſt ita illud interpretari, ut plura comprehendat,

quam

quam in ſuperficie verborum appareat; quod licitum eſt, quando ratio id ſuadet: Sicuti ſi e. g. concedatur alicui privilegium celebrandi in loco interdicto, licebit illud extendere ad Miniſtrum; & ſi concedatur viro nobili privilegium audiendi ſacrum tempore interdicti, extenditur ad familiares juxta decentiam ſtatus; & eodem modo extendi debet propter ſimilem interpretationem, ſi privilegium in corpore juris inſeratur, & concedatur uni propter rationem, quæ militet etiam pro altero: Idemque dicas, ſi concedatur perſonis a jure æquiparatis; unde privilegia conceſſa v. g. Eccleſiis, extenduntur ad Hoſpitalia, ut notat Panormitanus, & privilegia conceſſa libertati, alimentis, & doti extenduntur ad piam cauſam, ut notat Tiraquellus in tract. de Privil. piæ cauſæ; Similiter privilegia conceſſa pupillis extenduntur ad minores, & e contra; ſicut etiam ad Rempublicam, ad Eccleſiam, ad furioſos, & ad omnes, qui per alios reguntur: Ac demum facultas Clerico Beneficiario conceſſa ad fruendum fructibus Beneficii in abſentia, ut Theologiam audiat, extenditur ad ſtudium Juris canonici, quia hæ ſcientiæ ſunt in jure æquiparatæ, ut colligitur ex *cap. 2. de Privil. in 6.* apud Meroll. loc. cit. Ubi advertit, quod ſi non ſolum eadem, ſed major ratio militet in uno, quam in alio caſu, tunc univerſim Privilegium extendendum eſt; & ideo Privilegium comedendi carnes in Quadrageſima propter majoritatem rationis extenditur ad eſum ovorum, & lacticiniorum; & Privilegium ad diſpenſandum in votis juxta communiorem ſententiam apud Suar. de Voto lib. 6. cap. 12. extenditur ad vota commutanda, quia hoc eſt minus; ſicut etiam Privilegium conceſſum Monacho, aut Epiſcopo condendi teſtamentum extenditur ad Codicillum, & donationem cauſa mortis, ut docent communiter ex Leg. *Marcellus* ff. *de Donationibus*; & hac de cauſa privilegium conceſſum abſolvendi a caſibus Pontifici reſervatis extenditur etiam ad caſus Epiſcopo reſervatos, ut communius docent apud Dian. part. 3. tract. 4. reſol. 149. cum Suar., Vaſqu., Conink. contra Bonac., & Nav. Quamvis enim Clemens VIII. ſtatuerit, ne quis prætextu privilegiorum abſolvat in poſterum a caſibus Epiſcopo reſervatis, & idcirco damnata ſit ab Alexandro VII. prop. 12., quæ habet, *Mendicantes poſſunt abſolvere a caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate*; ex hoc tamen non infertur, Privilegium abſolvendi a caſibus Pontifici reſervatis ex ſe non comprehendere reſervatos Epiſcopo, niſi oppoſitum exprimatur.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Oneribus Beneficiariorum, ac præſertim de Reſidentia.

QUoniam non vacat de ſingulis Beneficiariorum oneribus pro merito diſſerere, agimus, quantum ſatis eſt, de Onere Reſidendi, utpote ad eruditionem, & ad praxim utiliore; nonnulla duntaxat delibando de Onere recitandi Horas quoad ea, quæ ſpeciatim ad Beneficiarium ſpectant, ac de Onere geſtandi habitum, & tonſuram. Primo itaque quæremus, An Paſtores jure divino ad Reſidentiam obligentur? Secundo, quid circa hoc diſpoſuerit jus Canonicum? Tertio, quænam ſint pœnæ non reſidentium? Quarto, quibuſnam facienda ſit reſtitutio fructuum a non reſidentibus? Quinto, quanta ſit obligatio non reſidendi, ſi Beneficium non ſit Curatum, ſed Simplex? Sexto, agemus de eis, quæ peculiariter ad Beneficiarios ſpectant in ordine ad Horarum recitationem; ac demum de obligatione geſtandi habitum, & tonſuram.

ARTICULUS I.

An Paſtores jure Divino ad Reſidentiam obligentur?

I. Quid ſit Reſidentia? & quinam ad illam obligentur?

II. Paſtores jure Naturæ tenentur reſidere.

III. Quomodo poſſit Pontifex in hoc diſpenſare?

IV. Diſpenſatio preſſe dicta non cadit in iis, quæ jure naturali prohibentur.

V. Sicut ea non cadit in votis.

VI. Pontifex non videtur interpretari voluntatem Dei, dum dat licentiam non reſidendi.

VII. Sed tribuendo hanc facultatem, ſolum remittit debitum reſidendi, ad quod ex contractu Paſtor ſe obligavit.

VIII. Facultas iſta, ſi abſque cauſa concedatur, eſt etiam invalida, nedum illicita.

IX. Si detur cauſa a reſidendo excuſans, adhuc licentia requiritur, niſi haberet locum epikeia.

I. REſidentia, ut notat Layman cap. 6. eſt aſſiduitas commorationis in loco Beneficii cauſa ſervitii Eccleſiaſtici perſonaliter præſtandi; unde infert Silveſter V. *Reſidentia*, quod ſi Clericus in loco ſui Beneficii ita commoratur, ut nunquam officium ſuum præſtet (v. g. Canonicus nunquam ad Chorum, aut ad Capitulum accedat) non cenſendus ſit reſidere; cum ejus reſidentia ſit materialis, quippe fine, & effectu ſuo deſtituta.

Omnia Beneficia ad reſidentiam obligare ſpectato jure communi colligunt Doctores ex cap. *Conquer. de Clericis non reſidentibus* apud Azorium tom. 2. lib. 7. cap. 3. Conſuetudo tamen obtinuit, ut in ſimplicibus quibuſdam Beneficiis non reſideatur; Immo Præſtimonia, quamvis annexam habeant obligationem recitandi horas privatim, quia tamen nullum aliud Eccleſiæ ſervitium poſtulant, ideo nullatenus obligant ad reſidendum, ex Azorio loco laudato, & Layman cap. 6. Nihilominus ſtrictius ad Reſidentiam obligantur Beneficiarii habentes curam ani-

animarum, quam non habentes, ut mox videbimus. Et de iis procedit præſens quæſtio, Num ad id teneantur jure Divino?

II. Certum profecto eſt, Paſtores Eccleſiaſticos jure Divino naturali teneri providere ſuis ovibus paſcendo illas: quia tamen providere poſſunt tam per ſe ipſos, quam per alios, imo aliquando melius per alios, ideo dubitatur, an jus naturæ obliget non ſolum ad providendum gregi, ſed etiam ad providendum per aſſiſtentiam in loco ſuarum ovium? Quæ controverſia in Tridentina Synodo diu, multumque agitata fuit. Negabant enim Ambroſius Catarinus, Albinianus, aliique Theologi primæ notæ, tum quia nullum extat hac de re divinum juſſum; tum etiam quia Diœceſes, & Parochiæ non ſunt a Chriſto Domino erectæ, conſtitutæ, ac diviſæ, ſed ab Eccleſia, & Pontificibus; tum demum quia aliter non poſſet Pontifex in hoc onere diſpenſare.

Communis tamen, & vera ſententia cum Cajet., Soto, Nav. docet, Reſidentiam in Beneficiis Curatis eſſe de jure Divino naturali, quod evincitur ex verbis Trid. ſeſſ. 23. cap. 1., ubi habet: *Præcepto Divino mandatum eſſe omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, ac exemplo paſcere, pauperum curam paternam gerere, ac in cætera munia paſtoralia incumbere; quæ omnia nequaquam ab iis præſtari, & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non invigilant, neque aſſiſtunt, ſed mercenario more deſerunt.* Et ratio a priori videtur eſſe, quia habentes animarum curam ſunt paſtores ovium, non ſunt domini, ut conſtat ex verbis Chriſti ad Petrum, *Paſce oves meas*, non *tuas*; quare inter Chriſtum Dominum, & Paſtores intercedit contractus de curandis ovibus modo magis conſentaneo; magis autem conſentaneum, & expediens eſt curæ ovium, quod Paſtores perſonaliter aſſiſtant, unde ex tali contractu videtur oriri hujuſmodi obligatio; Contractus autem obligat de jure naturæ, & ideo de jure naturæ cenſetur eſſe obligatio reſidendi. Hinc Apoſtolus dixit, *Paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei*, indicans, præſentem debere eſſe gregem paſcendum.

III. Confirmatur ex Leſſ. dub. 29., quia quicumque aliquam Provinciam ſuſcipit, obligat ſe tacite ad proprias ſui officii functiones obeundas per ſe ipſum, quantum res ipſa fert, nec aliter ei tale munus demandaretur: nunquam enim Princeps conſtituit Gubernatores urbium, Præfectos arcium, Ductores militum, qui putantur crebro futuri abſentes, & per alios adminiſtraturi. Tota tamen difficultas conſiſtit in explicando, quomodo poſſint aliquando Prælati ex diſpenſatione Pontificis licite non aſſiſtere? nam, ſi reſidentia eſt de jure naturali, fit, ut non reſidere ſit intrinſece, & eſſentialiter malum; atque adeo nunquam poſſit licere. Ad id explicandum varias ineunt vias Doctores.

IV. Prima eſt dicentium, licere per diſpenſationem Pontificis, quia hic poteſt in aliquibus circumſtantiis diſpenſare in jure divino, & naturali, ut diſpenſat in votis, juramenta relaxat, &c. Ita Sanch. lib. 8. diſp. 6.

Verum hæc doctrina videtur duriuſcula, quia diſpenſatio preſſe dicta eſt relaxatio juris obligantis in iis circumſtantiis, in quibus fit diſpenſatio; repugnat autem jus naturale diſpenſari, quando obligat; Etenim jus naturale in hoc diſtinguitur a jure poſitivo, quod illud ſemper obliget ad vitandum id, quod eſt intrinſece malum; ergo, ſi in iis circumſtantiis jus naturale obligat ad reſidendum, remanet cum ſua intrinſeca malitia ipſa non reſidentia, unde incapax eſt diſpenſationis:

Non

Non ſic jus poſitivum, in quo poteſt fieri diſpenſatio, quia res jure poſitivo prohibita non eſt intrinſece mala, ſed mala, quia prohibita; & quia extrinſeca hæc prohibitio ſuſpendi poteſt per diſpenſationem, ideo reddi poteſt licita operatio jure tantum poſitivo prohibita.

V. Neque eſt verum, Pontificem proprie in votis diſpenſare, ſed ſolum nomine Dei promiſſarii, cujus vices in terris gerit, remittit obligationem, quam vovens contraxerat per promiſſionem Deo factam: remiſſio autem non eſt diſpenſatio, quia diſpenſatio eſt actus juriſdictionis, non vero remiſſio; cum poſſit hæc procedere a quolibet privato, qui remittat debitum ex promiſſione contractum; unde remiſſio ſpectat ad jus proprietatis verius, quam juriſdictionis.

VI. Secunda eſt dicentium cum Soto, licitum aliquando eſſe Paſtoribus Eccleſiaſticis non reſidere, non quia Pontifex in iis circumſtantiis diſpenſat, ſed quia interpretatur, quod jus naturale obligans ſecundum ſe ad reſidentiam in iis circumſtantiis non obliget. Neque dicas, hinc ſequi, quod facta interpretatione in uno caſu pro aliquo Epiſcopo v. g. poſſet alius inconſulto Pontifice, quando daretur ſimilis caſus, non reſidere. Nam primo non eſt ita facile ſubditis ſcire omnes circumſtantias, propter quas Pontifex in eo caſu interpretatus ſit, ceſſare obligationem reſidentiæ. Præterea quantumvis jus naturale in caſu ſimili, omnino ſimili, non obligaret ad reſidentiam, non per hoc eſſet licitum non reſidere ſine licentia Pontificis; quia jure etiam Eccleſiaſtico præcipitur Reſidentia; unde in praxi parum prodeſſet ſcire, an in eo caſu obligeris jure divino, ſi in eodem obligaris jure Eccleſiaſtico; quod ſine dubio potuit obligare etiam pro ea circumſtantia, pro qua non obligat jus Divinum; unde opus ſit diſpenſatione, ut licite non reſideatur.

Nihilominus hæc etiam ſecunda via diſplicet, quia dicitur in Conciliis loco laudato, Pontifex dare licentiam; interpretari autem, quod ceſſet obligatio ratione circumſtantiarum, non eſt dare licentiam, ut bene advertit Pontius lib. 8. Matrim. cap. 2. Neque enim peritus, qui interpretatur, legem jejunii v. g. ſtante tali morbo non obligare, cenſetur dare licentiam frangendi jejunium.

VII. Tertia itaque videtur ineunda via ad verificandum hoc vocabulum licentiæ, dicendo, Pontificem poſſe nomine Dei remittere debitum, quo Paſtor ex contractu ſe obligavit ad reſidendum in loco ſuarum ovium, ut diximus: hæc enim remiſſio eſt licentia, quia ſignificat dependentiam a remittente. Quod autem Deus Pontifici conceſſerit poteſtatem remittendi ſuo nomine obligationem reſidentiæ, conſtat facile, quia tunc Princeps id cenſetur concedere ſuo miniſtro, quando caſus ſunt frequentes, & capaces rationabilis excuſationis, ut contingit in puncto præſenti reſidentiæ. Quo etiam diſcurſu probatur, remitti poſſe obligationem voti, & juramenti tam a Pontifice, quam ab Epiſcopo, niſi huic talis poteſtas a Papa limitetur.

VIII. Hinc ſequitur primo, non poſſe Pontificem pro libito, & ſine cauſa hujuſmodi licentiam dare, quia, cum ſit remiſſio debiti contracti cum Deo, diſponeret de re aliena, circa quam non poteſt rationabiliter præſumi, dediſſe Deum facultatem adeo amplam, ut poſſit ſine cauſa tale debitum remittere; neque id fuit expediens. Quare remiſſio debiti reſidentiæ ſine cauſa non ſolum eſſet illicita, ſed etiam invalida; ut dicitur de remiſſione obligationis ex voto contractæ, ſeu de diſpenſatione in voto, quæ pariter in latiore ſignificatione eſt diſpenſatio.

Qualis autem, & quanta debeat eſſe hujuſmodi cauſa non poteſt univerſaliter definiri, ſed ex circumſtantiis ſpectanda, ut dicemus articulo ſequenti.

IX. Sequitur ſecundo, ut notat D. Th. apud Laym. quod cum cauſa obligandi Paſtores ad reſidentiam ſit ſalus ovium, ideo non poteſt Paſtor ad declinandum periculum propriæ vitæ gregem ſuum deſerere, quando ſalus gregis præſentiam Paſtoris expoſtulat, cum bonus Paſtor animam ſuam dare debeat pro ovibus ſuis (Joann. 10.) ſicut dux dat illam pro ſuo exercitu. Quando vero æque utile eſſet Gregi tam per Paſtorem, quam per Vicarium probatæ virtutis, doctrinæ, ac prudentiæ gubernari, idque certo conſtaret omnibus ſpectatis, tunc ita ceſſaret obligatio reſidentiæ perſonalis ſecundum jus divinum, ut maneret obligatio ſolius juris Eccleſiaſtici; Et in tali caſu poſſet Pontifex in rigore diſpenſare, quia diſpenſaret in lege propria. Imo ſi cauſa excuſans a perſonali reſidentia manifeſta ſit, docent Corduba, & Vaſq. de Benef. cap. 4. num. 145. & 188. apud Laym. non eſſe opus licentia ſuperioris, niſi ea ſpeciali lege poſtuletur. Verius tamen dicendum cum Gabr., Angelo, Silveſtro apud Vaſq. licentiam ſemper requiri, niſi urgens eſſet neceſſitas, quæ dilationem non pateretur, aut ſi non eſſet acceſſus apud ſuperiorem, quia tunc naturalis Epicheja dictat, non eſſe licentiam expectandam. Unde fit, nec licentiam ſine cauſa, nec cauſam ſine licentia excuſare a Reſidentia. Utrum autem Paſtores a Reſidentia excuſentur ob exiguum numerum ſubditorum; ſi ſcilicet tres, aut quatuor integrum gregem conſtituant? dicemus in calce articuli quinti.

ARTICULUS II.

Quid diſpoſuerit Jus Canonicum in ordine ad Paſtorum Reſidentiam?

I. Per tres menſes Epiſcopi, per duos Parochi poſſunt quotannis æqua ex cauſa abeſſe.

II. Sufficit levis cauſa, dummodo grex non patiatur.

III. Quænam licentia ad id requiratur pro Parochis?

IV. Ex praxi videtur colligi, quod Parochus petere licentiam ab Epiſcopo debeat, ſolum ſi abſit ultra bimeſtre.

V. At vi juris ſcripti petenda videtur licentia iſthæc, etiamſi abſentia ſit per illud bimeſtre permiſſum.

VI. Licentia ab Epiſcopo danda eſt in ſcriptis.

VII. Epiſcopi nonniſi ex gravibus cauſis a Tridentino expreſſis abeſſe poſſunt ultra trimeſtre, habita in ſcriptis facultate a Pontifice, vel a Metropolitano, aut a ſeniore Suffraganeo.

VIII. Graviſſima cauſa requiritur, ut Pontifex diſpenſet cum Epiſcopis per longum tempus in onere reſidendi.

I. TRidentinum ſeſſ. 23. cap. 1. remittit Epiſcopis obligationem reſidendi per duos, aut tres menſes quotannis; Parochis vero ſolum per duos menſes, ſive ſimul, ſive interrupte: ad quam remiſſionem movetur, tum quia ſæpe accidit cauſa tantiſper recedendi; tum quia brevis abſentia non reputatur abſentia; & eodem modo Tridentinum ſeſſ.24. cap.12. Canonicis per tres menſes abeſſe permittit.

II. Dubitatur tamen primo, an, & quæ cauſa ad hujuſmodi brevem abſentiam requiratur?

Certum eſt, requiri aliquam hone-

ſtam

ſtam cauſam; dicit enim Concilium, *æqua ex cauſa*; quare ſolum controverſia eſt, an ſit ſufficiens levis aliqua, quantumvis honeſta cauſa, v. g. ad animum relaxandum, ad amicos inviſendos? Affirmant Garzia part.3.cap.2. cum aliis; quod tamen nonnullis videtur durum, quia ſi Concilium cenſeret, ſufficere leves illas cauſas, non addidiſſet ea verba, *Quod an ita ſit, abſcedentium conſcientiæ relinquit*. Unde videtur cauſas non leves requirere; cum præſertim obligatio juris naturalis arctiſſima cenſeatur in hac materia, atque adeo non poſſet ob leves cauſas diſſolvi. Et ideo Palaus tom. 2. tract. 13. diſp. 5. punct. 4. citans Vaſquium, dicit, ob hujuſmodi leves cauſas concedi dumtaxat menſem quotannis.

Cenſeo tamen cum priori ſententia, quamlibet honeſtam cauſam, etiam recreationis, & viſitationis amicorum ſufficere: quia cum obligatio reſidendi ſit perpetua, rationabiliter creditur, propter hujuſmodi cauſas concedi poſſe brevem illam abſentiam. Neque obſtat fundamentum oppoſitum; Nam Tridentinum non tam remiſit conſcientiæ abſcedentium examinare cauſam diſceſſus (quia ſufficit, quod hæc ſit honeſta, quamvis levis, pro illo trimeſtri) ſed ne eo ſpatio patiatur damnum Epiſcopatus. Etenim poſtquam dixiſſet, ut id æqua ex cauſa fiat, & abſque ullo gregis detrimento, ſtatim ſubdit, *Quod an ita ſit, abſcedentium conſcientiæ relinquit*: unde illud judicium refertur ad providendum, ne Eccleſia detrimentum patiatur per abſentiam Paſtoris.

III. Magis dubitatur ſecundo, an ad hanc ipſam abſentiam requiratur licentia ſuperioris?

Conveniunt Doctores, non requiri pro Epiſcopo, dubitaturque ſolum de Parocho, quia Concilium ſeſſ. 23. cap. 1. dicit, loquens de Parocho, *Cauſa per Epiſcopum prius cognita, & probata*; quæ verba non videntur poſſe intelligi de abſentia ultra bimeſtre permiſſum, quia ibi dicitur, *Quandocumque abeſſe contigerit*. Unde Vaſq. cap.4. de Benef. §. 2. art. 1. Leſſ. cap. 34. num. 159. & Garzias cenſent, Epiſcopi licentiam requiri.

IV. Equidem cenſeo primo juxta ea, quæ tradit Sanch. lib. 3. Matrim. diſp. 31. poſſe Parochum abſque licentia, & approbatione Epiſcopi per unam, aut alteram hebdomadam a ſua Parochia abeſſe relicto Vicario idoneo. Ratio eſt, quia in cap. *Si quis* Cauſ. 7. qu. 1. dicitur, *Si Presbyter a ſua Eccleſia per tres hebdomadas defuerit, huic damnationi ſuccumbat*; ergo ſi ſolum per unam, aut alteram hebdomadam deſit, non delinquit; & Joannes Andreas apud eumdem Sanch. aſſerit, ita definitum eſſe Bononiæ.

Cenſeo ſecundo, non poſſe Epiſcopum negare licentiam Parocho diſcedendi per bimeſtre, ſi cauſam probet; quia Tridentinum dicit, cauſa per Epiſcopum cognita, & probata, qua probatione poſita Concilium ipſum videtur dare facultatem.

Cenſeo tertio, conſulendam eſſe conſuetudinem loci, num Epiſcopi licentia requiratur, ut poſſit Parochus per bimeſtre abeſſe? ut advertit Laym. cap. 6. Et teſtatur Leſſ. num. 159. Praxim non requirentem pro bimeſtri licentiam eſſe probabilem: Idemque docet Filliuc. tract. 41. cap. 6.

V. Utrum autem ſtando in jure ſcripto Tridentini requiratur licentia Epiſcopi, ut poſſit Parochus per bimeſtre abeſſe? Negant Nav., Azor., Sà, Rodr., & alii apud Pal. putantes ly *Quandocumque abeſſe contigerit*, quod in Tridentino habetur, explicandum eſſe de abſentia extra bimeſtre.

Primum fundamentum hujus ſententiæ eſt, quia Concilium poſtquam loquutum fuiſſet de reſidentia, & ab-

ſentia Epiſcopi, ſubdit; *Eadem omnino etiam quoad culpam, & omiſſionem fructuum intelligantur procedere de Parocho*: ergo Tridentinum per ly, *etiam*, non ſolum æquiparat Epiſcopum cum Parocho quoad culpam, & pœnas, ut cenſet Vaſqu., ſed etiam quoad facultatem abſentiæ: Unde ſicut Epiſcopus abſque ulla licentia poteſt per trimeſtre abeſſe, ita Parochus per bimeſtre. Sed hic diſcurſus non convincit, quia licet ly, *etiam*, ferat univerſalem æquiparationem, ea tamen quoad facultatem abſentiæ limitatur verbis immediate ſequentibus dicendo, *Ita tamen, ut quandocumque abeſſe contigerit*, quaſi dicat, dare facultatem abſentiæ Parochis per bimeſtre, ſicut habent Epiſcopi per trimeſtre; ſed ita ut cauſa Parochorum debeat eſſe cognita, & probata ab Epiſcopo.

Secundum fundamentum eſt, quia cauſa, cur poſſint Parochi per bimeſtre abeſſe, eſt quælibet cauſa honeſta, licet levis, ex dictis: ergo non videtur rationabiliter præſumi Concilium obligaſſe Parochos ad petendam ab Epiſcopo approbationem: nam approbatio requiritur in dubiis; in cauſa autem requiſita ad abſentiam non videtur cadere poſſe dubitatio, poſito quod quælibet levis cauſa, dummodo honeſta, ſit ſufficiens. Sed neque id convincit, quia licet non poſſit eſſe dubium de cauſa abſentiæ, poteſt tamen eſſe dubium, an talis abſentia noceat Parochiæ; in tantum enim conceditur ex quavis levi cauſa, ut poſſit Parochus abeſſe per bimeſtre, in quantum talis abſentia non eſt nocua Eccleſiæ; ad hoc autem judicandum, Concilium requirit approbationem Ordinarii.

Neque obſtat paritas Epiſcopi, qui pro ſua abſentia per trimeſtre non debet recurrere ad approbationem Papæ, vel Archiepiſcopi; Nam Epiſcopus non eſt Parocho æquiparandus; magis enim Tridentinum fidit illius prudentiæ, & integritati. Quod omnes tenentur dicere; nam ſi Epiſcopus extra illud trimeſtre abſit ex legitima cauſa ab Eccleſia, poteſt relinquere Vicarium a ſe deſignatum; contra vero Parochus ſi extra bimeſtre ex legitima cauſa abſit a ſua Parochia, relinquere debet Vicarium ab Ordinario approbandum, ut conſtat ex Trid. loc. cit.

VI. Verior itaque, & ſecurior ſententia, quam idem Palaus putat omnino tenendam, docet ex vi juris ſcripti requiri licentiam Epiſcopi, ut poſſit Parochus etiam per bimeſtre illud abeſſe. Ratio eſt, quia Tridentinum dicit, licentiam petendam a Parocho, *Quandocumque abeſſe contigerit*; nec eſt ratio, cur ly, *Quandocumque*, limitetur; ſemper tamen conſulendam eſſe praxim, a qua credit Leſſ. num. 159. non fuiſſe receptum hoc jus in ea generalitate.

VII. Extra autem hoc bimeſtre, certum in primis eſt, a Parochis petendam eſſe licentiam ex diſpoſitione Concilii, ut poſſint abeſſe: Unde ſi cauſa abſentiæ eſſet honeſta, & legitima, & tamen ab Epiſcopo negaretur licentia, non poſſet Parochus abeſſe, ſed poſſet ſolum ad Superiorem recurrere. Deinde licentia danda eſt in ſcriptis; unde non poteſt ex tacito, vel præſumpto Epiſcopi conſenſu abeſſe, quia ad formam licentiæ requiritur a Tridentino, ut ſit de ſcripto, ut notat Garz. part. 3. cap. 2.; quod ſaltem pro foro externo ab omnibus admittitur quoad amiſſionem fructuum, ut dicemus ſequenti articulo.

Demum graviores cauſæ requiruntur, ut poſſit Epiſcopus licite a ſua Eccleſia abeſſe ultra trimeſtre, quam Parochus ultra bimeſtre. Cauſæ autem legitimæ enumerantur a Tridentino iis verbis, *Chriſtiana Charitas*, *Urgens neceſſitas*, *Debita obedientia*, *Evidens Eccleſiæ*,

cleſiæ, ac Reipublicæ utilitas. Ad primam reducitur tollere, vel ſedare odia, & inimicitias: Ad ſecundam neceſſitas vitandi aeris intemperiem, ægritudo, pericula inimicorum, & præſertim offenſio Principis, ut notat Lay. cap. 6.. Tertia cauſa comprehendit occupatos in ſervitio Sedis Apoſtolicæ ex Papæ mandato: Quarta procedit de Eccleſiæ, vel Reipublicæ utilitate non levi; quibus, vel ſimilibus datis cauſis, debet eas in ſcriptis approbare Pontifex, vel Metropolitanus, aut eo abſente Epiſcopus ſuffraganeus reſidens antiquiſſimus; niſi quando abſentia ultra trimeſtre incidat propter aliquod munus, & Reipublicæ officium Epiſcopatibus adjunctum; quia, ut habet Tridentinum, ejuſmodi cauſæ notoriæ ſunt, & interdum repentinæ. Interim autem Epiſcopi ovibus provideant, ut quoad ejus fieri poterit, ex ipſorum abſentia nullum damnum capiant. Quando autem æqua ex cauſa intra illud trimeſtre conceſſum abſunt, curare debent, ne abſint Dominicis Adventus, Quadrageſimæ, ac diebus Nativitatis, Reſurrectionis, Pentecoſtes, & Corporis Chriſti, quibus refici maxime, & in Domino gaudere Paſtoris præſentia oves debent.

VIII. Notant tamen Doctores circa tertiam hanc abſentiæ cauſam, non poſſe Epiſcopos a Pontifice in ſervitio Sedis Apoſtolicæ, præſertim longo tempore occupari, ſi aliunde æque bene poſſit provideri; Et ratio eſt, quia adeo ſtricta obligatio reſidendi ſine cauſa remitti non poteſt. Et confirmatur, quia Tridentinum obligat expreſſe Cardinales Epiſcopos ad perſonalem in Eccleſia reſidentiam; Et tamen ipſi Romæ commorantes cenſentur occupati in ſervitio Sedis Apoſtolicæ, cum ſint Papæ Conſiliarii; Unde ex cap. 2. *de Cler. non reſident.*, non poſſunt a Curia abeſſe, niſi de licentia; & tamen quia non ſupponitur neceſſaria Pontifici conſultatio hujus, vel illius Cardinalis, qui ſit Epiſcopus, ideo etiam hic obligatur perſonaliter reſidere in ſua Eccleſia: Quod diſtricte etiam præcepit Urbanus VIII. in ſua Bulla edita anno 1634., quæ incipit, *Sancta Synodus Tridentina*. Sicut autem nequit Pontifex ſine cauſa uti Epiſcopis in bonum Sedis Apoſtolicæ cum præjudicio reſidentiæ, ita nequit Epiſcopus uti Parochis, ut conſtat ex declaratione Sacræ Congregationis Cardinalium apud Meroll. diſp. 7. cap. 6. dub. 7. *Epiſcopus*, inquit Sacra Congregatio, *non poteſt uti opera Parochi in viſitatione, vel in alio ſervitio ſuæ Diœceſis, niſi pro tempore illi permiſſo duorum menſium*. Unde infertur, multo minus Parochum poſſe fieri ab Epiſcopo Vicarium generalem, quia fieret cum præjudicio perſonalis reſidentiæ in ſua Parochia, ut communiter docent contra Nav. conſil. 15. de Cler. non reſidente.

ARTICULUS III.

De Pœnis non Reſidentium.

I. Reſtitutio fructuum impoſita a Tridentino non reſidentibus, dubitatur, an ſit facienda jure naturali?

II. Dicendum verius, fructus Beneficii dari ſub conditione, non vero cum ſola obligatione reſidentiæ, & ideo jure naturæ reſtituendos eſſe a non Reſidentibus.

III. Non tamen fructus omnes, ſed ſolum qui reſpondent oneri Reſidentiæ.

IV. Hinc non expectata Judicis ſententia facienda eſt iſthæc reſtitutio.

V. Ex lege Tridentini reſtituendi ſunt fructus reſpondentes tempori abſentiæ, ſed id intelligendum de ſolis fructibus, qui oneri Reſidentiæ reſpondent.

VI. Si cauſa non reſidendi ſit evidens,

& non petatur licentia requiſita, non datur jure Naturæ obligatio reſtituendi fructus; ſecus vero ſi ſit dubia.

VII. Sed quid pro foro externo?

VIII. Si Paſtores reſideant ſolum materialiter non inſerviendo Eccleſiæ, adhuc tenentur fructus reſtituere.

IX. Non tamen ſi inutiliter reſideant intra tempus permiſſum, quod non reſideant, dummodo per alium exerceant munus ſuum.

X. Si citra culpam non reſideant, non videntur obligandi ad fructuum reſtitutionem.

I. PRæcipua non reſidentium pœna habetur in Trid. ſeſſ. 13. cap. 1., videlicet quod pro rata temporis abſentiæ fructus non faciant ſuos, nec tuta conſcientia, alia etiam declaratione non ſequuta, eos ſibi detinere poſſint; ſed debeant aut fabricæ Eccleſiarum, aut pauperibus loci eos erogare, prohibita quavis compoſitione, quæ pro fructibus male perceptis appellatur. Et ſeſſ. 6. cap. 1. decernitur, quod ſi Epiſcopi abſque juſta cauſa per ſex menſes abfuerint, quartam partem fructuum unius anni amittant: quod ſi per alios ſex menſes in eadem abſentia perſeveraverint, aliam quartam partem fructuum amittant; creſcente vero contumacia, ſeveriori Sacrorum Canonum cenſuræ ſubjiciantur. In quibus omnibus plurimæ ſunt enodandæ difficultates, quibus ut digne ſatisfiat, illa præmittenda eſt; Utrum ſcilicet independenter ab hac lege pœnali obligaretur Epiſcopus, vel Parochus ad reſtituendos fructus jure naturæ, ſi non reſideat? Hæc autem ſolutio ex hoc alio quæſito pendet, Num fructus Beneficii dentur Beneficiario ſub conditione, quod reſideat, an ſolum cum obligatione reſidendi? Nam ſi dentur ſub ea conditione, certum eſt teneri jure naturæ ad reſtitutionem, ſi non reſideat, quia datum ob cauſam, cauſa non ſequuta, non acquiritur: Quare reſtitui debet, non in pœnam, ſed jure naturæ prohibentis retineri non ſuum: Et ita eſſe in re noſtra docent communiter cum Vaſq. cap. 4. §. 2. art. 1. dub. 4. Nonnulli tamen cum Sylveſt., Panormit., Azor. apud Pal. punct. 3. num. 8. cenſent dari fructus cum obligatione quidem, non tamen ſub conditione reſidendi, ac proinde reſtituendos non eſſe jure naturæ independenter a lege pœnali.

II. Dico cum prima ſententia, fructus dari ſub conditione Reſidentiæ, adeoque jure naturæ reſtituendos eſſe non purificata culpabiliter conditione.

Ratio eſt, quia in explicatione contractus debemus ejus modum colligere ex verbis contrahentium: Eccleſia autem in caſu noſtro, contrahens cum Beneficiario, aperte ſignificat dare fructus ſub ea conditione; tum quia in cap. Final. *de Reſcript. in ſexto*, dicitur dari beneficium propter officium: ubi ly, *propter*, niſi fiat violentia vocabulo, ſignificat conditionem; tum quia Trid. loc. cit. dicit, Beneficiarium, ſi non reſideat, non facere fructus ſuos. Quæ verba non ſignificant puram pœnam, quia pura pœna tendit ad privandum aliquem re ſua, non autem facit, ut res non evadat ſua; ſic ſi in pœnam aſſaſſinii v. gr. obligaretur Sicarius ad dandam pecuniam acceptam in pretium, non diceretur pecuniam non feciſſe ſuam, ſed in pœnam delicti debere ſolvere pecuniam, quam fecerat ſuam. Hinc merito damnata eſt ab Alex. VII. prop. 20. dicens, *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiariis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna*. Eadem autem eſt ratio de non recitantibus horas, ac de non reſidentibus; cum neuter faciat fructus Beneficii ſuos.

III. Non cenſeo tamen, jure naturæ

ræ reſtituendos eſſe omnes fructus, qui correſpondent abſentiæ, quia reſidere non eſt adæquata conditio, ſub qua dantur fructus; nam hæc complectitur etiam recitationem horarum. Unde Vaſqu. loc. cit. fatetur, poſſe a non reſidentibus retineri illos fructus, qui huic recitationi correſpondent; imo ſi in abſentia exerceat Beneficiarius alia officia, poterit retinere partem illis correſpondentem. Adde, certum eſſe dari aliquam partem fructuum in ſuſtentationem in ſtatu Clericali, ſeu propter onera, quæ fert talis ſtatus, videlicet geſtando habitum, & tonſuram, abſtinendo a negotiationibus, venationibus, ludis, &c., quæ pars etiam retineri poterit, ut aliqui probabiliter docent. Hæc autem omnia ex eo conſtant, quia Trid. ſeſſ. 6., ut diximus, vult, quod Epiſcopi per ſex menſes non reſidentes ſolam quartam partem fructuum illius anni non faciant ſuam, non vero dimidiam: ergo, non omnes fructus jure naturæ reſtituendi ſunt a non reſidentibus, ſed ſolum qui correſpondent oneri reſidentiæ.

IV. Infertur ex dictis reſolutio primi dubii, quod fieri ſolet circa illa verba Concilii, *Alia etiam declaratione non ſequuta*, utrum ſcilicet expectanda ſit ſententia judicis, non quidem impoſitiva, aut declaratoria pœnæ, ſed ſaltem declarativa criminis, ut non reſidentes ad reſtitutionem obligentur?

Reſpondetur, quod eſſet expectanda hujuſmodi ſententia, ſi obligatio reſtituendi non procederet ex jure naturæ, ſed ex lege pœnali, juxta Silv., & Azor.. Nam, ut docent Doctores in tractatu de Legibus, pœna regulariter non incurritur ſine declaratione ſaltem criminis; unde debet præmitti citatio, ut ſententia declarativa ſit juridica. Quia tamen diximus, obligationem hanc reſtituendi eſſe juris naturalis, ideo nulla eſt expectanda judicis ſententia, ut dicitur de aliis reſtitutionibus, quarum obligatio eſt ex jure naturæ. Neque favet conſuetudo expectandi judicis ſententiam, quia contra jus naturæ nulla poteſt conſuetudo prævalere.

Neque replices, conſuetudinem hanc non ferre, quod non debeant reſtitui fructus reſpondentes tempori abſentiæ, ſed quod præſumatur Eccleſia ex ſua indulgentia nolle reſtitutionem, antequam crimen non reſidendi declaretur a Judice; Sicut cenſetur creditor conſentire in dilationem reſtitutionis, ſi potens commode petere rem debitam, non petat.

Nam nullatenus poteſt id ab Eccleſia præſumi, cum per ſacros Canones aperte præcipiat reſtitutionem; unde conſuetudo expectandi ſententiam judicis declarativam hujus criminis eſt, ut poſſit debitor cogi in foro externo, non vero in interno.

V. Infertur etiam reſolutio alterius dubii, utrum ſcilicet ſi minus jure naturæ, ſaltem ex lege pœnali Tridentini debeant reſtitui omnes fructus, qui correſpondent tempori abſentiæ, an ſolum illi, qui dantur pro reſidentia? cum certum ſit, dari fructus etiam pro aliis oneribus, puta pro recitatione horarum, &c. Movetur dubium, quia Tridentinum dicit, Pro rata temporis abſentiæ; unde videtur velle, quod reſtituantur omnes fructus illi tempori reſpondentes.

Dicendum tamen cum communi, mentem Tridentini eſſe privare Beneficiarium iis tantum fructibus, qui correſpondent oneri reſidentiæ, non vero, qui aliis oneribus correſpondent: Quod aperte colligitur ex ſeſſ. 6. cap. 1., ubi abſentes per ſex menſes privat quarta tantum parte fructuum illius anni, ut notavimus; ſi tamen vellet privare fructibus reſpondentibus omnibus oneribus tempore abſentię, deberet priva-

privare dimidia parte: quare ideo quarta tantum parte privat, quia illam reputat correſpondere oneri reſidentię, qua reſidentia eſt, pro dimidia parte anni.

VI. Dubitatur tertio, an incurrantur pœnę a non reſidentibus, ſi ex cauſa quidem non reſideant, ſed ſine licentia, aut ſine licentia in ſcriptis. Palaus punct. 5. putat, incurri ex defectu licentię in ſcriptis, quia licet conceſſio licentiæ de jure naturæ non requirat ſcripturam, requirit tamen in caſu noſtro de jure poſitivo Tridentini poſtulantis ſcripturam pro forma conceſſionis. Quod tamen negat Leſſ. cap. 34. num. 158. putans, non eſſe ſolemnitatem ad ſubſtantiam conceſſionis requiſitam.

Dico equidem cum Vaſqu., Cordub., Laym. cap. 6. num. 3., ſpectato jure naturæ, neque requiri licentiam, neque licentiæ petitionem, quando cauſa non reſidendi, ſaltem ad tempus, eſſet evidens. Quod probatur paritate voti, cujus obligatio ceſſat ſine diſpenſatione, ſeu remiſſione Superioris, quando eſt evidens cauſa ceſſationis. Verum, quia hæc evidentia non de facili habetur, ideo apte Tridentinum præcipit, ut in iis etiam caſibus, in quibus reputatur evidens cauſa non reſidendi, petatur approbatio, & licentia (niſi periculum eſſet in mora, aut abſentia contingat propter aliquod munus, & Reipublicæ officium Epiſcopatibus annexum) Et ut ea maturius conſideretur, & poſſit extare, præcipit tam Epiſcopis, quam Parochis, ut illam habeant in ſcriptis.

VII. Utrum autem licentia hæc de jure poſitivo requiratur non ſolum ad evitandam culpam, ſed etiam ad vitandam pœnam reſtitutionis fructuum? Dubium eſt apud Doctores. Equidem puto diſtinguendum; nam vel cauſa abſentiæ fuit dubia, & ſic ſine Superioris licentia jure naturali non remittitur obligatio, quia in dubiis melior eſt conditio legis in caſu noſtro poſſidentis; unde jure naturali, & ex vi contractus explicati licentia petenda eſt; aliter non ſolum incurritur culpa, ſed etiam in conſcientia obligatio reſtituendi fructus. Quod ſi cauſa eſſet evidens, puto, obligationem reſtituendi incurri ſolum poſt judicis ſententiam, ſaltem criminis declarativam, quia cum nulla commiſſa ſit culpa adverſus jus naturæ, & contractum prędictum, ſed ſolum violatum ſit jus poſitivum, non incurritur ante judicis ſententiam pœna illa, quæ videtur impoſita ſolum ob violationem legis naturalis, non vero poſitivæ Tridentini.

Quod ſi petatur licentia, ſed non in ſcriptis, cenſeo, ante ſententiam judicis nullam eſſe obligationem reſtituendi. Ratio eſt, quia conditio iſta ſcripturæ jure naturæ non requiritur ad validitatem licentiæ, ne in dubiis quidem caſibus; cum ſatis ſit ad evitandum errorem licentia ore tenus data, per quam non proprio, ſed Superioris judicio ſtatur. Quare cum non peccetur contra jus naturæ, nec lædatur contractus naturalis, non incurritur obligatio reſtituendi in foro conſcientiæ, niſi poſt judicis ſententiam, qui bene poteſt ſic punire violationem legis poſitivæ requirentis ſcripturam. Accedit authoritas Filliuc., qui tract. 41. cap. 6. num. 30. citans Nav., hæc habet: Quod autem dicitur de approbatione facienda in ſcriptis, verum eſt in foro exteriori, nam in interno ſufficit approbatio.

VIII. Dubitatur quarto, An obligatio reſtituendi fructus liget eos, qui reſident quidem in Eccleſia perſonaliter, ſed non formaliter: v. gr. ſi Epiſcopus, vel Parochus ſit quidem in loco beneficii, & ſuarum ovium, ibi tamen non inſerviat, ſed vivat inutiliter? Garz. tom. 1. part. 2. cap. 2.,

&

& Ledeſm. putant, acquiri fructus per ſolam reſidentiam corporalem, quamvis Epiſcopus, vel Parochus munus ſuum non exerceant. Quod probant, tum quia cum ſimus in odioſis, ly, Abſentia, quæ punitur, eſt explicanda ſtricte: ergo non debet ampliari tam ad corporalem, quam ad formalem, ſed ſolum ad corporalem, quam de ſe importat ſignificatum vocis; tum etiam quia Epiſcopus, vel Parochus præſens, & male adminiſtrans ſacramenta non privatur fructibus; ergo neque privatur præſens, & non adminiſtrans; cum minus malum ſit non operari, quam male agere. Alii tamen, quos late refert, & ſequitur Jo: Sanch. diſp. 43., probabilius cenſent, non acquiri fructus ab eo, qui reſidendo nihil operatur; quia ſicut non præcipitur reſidentia ſolum corporalis, ita nec prohibetur, nec punitur abſentia ſolum corporalis, ſed etiam formalis, hoc eſt inutilis reſidentia.

Dico equidem primo, Paſtores, ſi reſideant, & non inſerviant Eccleſiæ, debere reſtituere fructus, poſito quod reſtitutio fructuum non ſit ſolum pœnalis, ſed etiam de jure naturæ. Ratio eſt, quia ſi reſtitutio eſt etiam debita jure naturæ, debetur conſequenter propter violationem contractus,qui non poteſt præſumi, quod procedat ſolum de præſentia materiali, & corporali ſine exercitio proprii muneris; quia non fuiſſet rationabilis hujuſmodi contractus. Quare merito in ſacris Canonibus Eccleſia habens Epiſcopum inutilem vocatur vidua.

Neque obſtant rationes in contrarium. Ad primam enim reſpondetur, quod ſicut odioſa ſunt explicanda ſtricte, ita ſunt explicanda utiliter; non eſſet autem utilis ſignificatio abſentiæ, vel reſidentiæ, ſi procederet ſolum de corporali, & materiali, non de proficua, & formali. Unde merito Doctores definientes reſidentiam dicunt, eſſe ſolutionem proprii officii in proprio Beneficio. Deinde minus efficax eſt ſecunda ratio; adminiſtratio enim Sacramentorum mala, hoc eſt non ſancta, ut notat Jo: Sanch. num. 4., nocet quidem Paſtoribus in peccato adminiſtrantibus, ſed non nocet ovibus, ſeu populis; contractus autem eſt factus in utilitatem ovium, unde hac data acquiruntur fructus; ſicuti acquiritur ſtipendium a celebrante ſacrilege.

Dico ſecundo, Paſtores, ſi prorſus inutiliter reſideant, debere reſtituere fructus, quantumvis eſſent reſtituendi ex ſola lege pœnali Tridentini, & non ex jure naturæ. Ratio eſt, quia Tridentinum inutiliter puniret ſolam abſentiam perſonalem, ſi non puniret etiam præſentiam prorſus inutilem Paſtoris. Quod confirmatur ex verbis Tridentini ſeſſ. 23. cap. 1., ubi expreſſe declarat, Paſtores obligari ad perſonalem in ſua Eccleſia, & Diœceſi reſidentiam; additque, *Ubi injuncto ſibi officio defungi teneantur*; Ecce quomodo Tridentinum non obligat ad perſonalem ſolum reſidentiam, ſed ad formalem, & utilem. Dixi tamen, debere reſtituere fructus, ſi prorſus inutiliter reſideant: Etenim ad fructus acquirendos non eſt opus, ut Paſtor omnia omnino Paſtoris munera perſonaliter exerceat; ſed ſatis eſt, ſi exerceat multa; adeo ut judicio prudentum cenſeatur utilis Reſidentia perſonalis, qua perſonalis eſt.

IX. An autem tribus illis menſibus, quibus Epiſcopus poteſt a ſua Diœceſi abeſſe, & Parochus bimeſtri, quo poteſt abeſſe a Parochia, poſſint inutiliter reſidere, ſeu munus ſuum perſonaliter non exercere, ſed per alium, & tamen facere fructus ſuos? dubium eſt, in quo valde probabiliter affirmat Jo: Sanch. num. 5., nam ſi omnino abeſſent, certe non exercerent munus

ſuum

ſuum perſonaliter, ſed per alium, & tamen facerent fructus ſuos: ergo datis iiſdem honeſtis cauſis, poterunt reſidere, nec tamen perſonaliter munus ſuum exercere per eos menſes, quibus licita eſt perſonalis abſentia, quin priventur fructibus.

X. Dubitatur ultimo circa eandem abſentiam, an reſtituendi ſint fructus, ſi abſentia ſit culpabilis ſolum materialiter, ſed formaliter inculpabilis, quia ſcilicet facta fuit bona fide, & cum exiſtimatione cauſæ excuſantis a reſidentia? Et ſane certum eſt, quod ſi reſtitutio ſit ſolum pœnalis, obligatio non procedit in foro interno, ſi deſit culpa: Si vero ſit de jure naturæ, probabile eſt, in caſu adducto dari obligationem reſtitutionis, & Beneficiarium ſine culpa abſentem non facere fructus ſuos. Ratio eſt, quia ad obligationem naturalem reſtitutionis ſufficit retentio alieni cognita; quamvis nulla præceſſerit culpa: In caſu autem noſtro fructus Beneficii ſunt alieni, non proprii, quia dantur ſub conditione reſidentiæ, atque adeo conditione non purificata, non acquiritur eorum dominium: ergo reſtituendi ſunt, quamvis nulla culpa præceſſerit.

Sed probabilius videtur, obligationem reſtitutionis non dari; ſicut Beneficiarius inculpabiliter omittens recitationem horarum probabilius non tenetur reſtituere fructus ſui Beneficii. Ratio eſt, quia ex benignitate Eccleſiæ probabiliter præſumitur dari fructus Beneficii ſub conditione, quod Beneficiarius ſatisfaciat muneri ſuo, hoc eſt, ſub conditione, quod in ſatisfaciendo ſuo muneri non delinquat. Quare qui inculpabiliter non ſatisfacit, cum non delinquat, nec deſit obligationibus ſuis, non videtur privandus fructibus Beneficii.

ARTICULUS IV.

Quibuſnam reſtituendi fructus a non Reſidentibus?

I. Facienda eſt reſtitutio Fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci.

II. Fructus a non recitantibus horas poſſunt quidem reſtitui in utilitatem domus Beneficii; at non permittitur hoc non reſidentibus.

III. Similiter reſtitutio a non recitantibus fieri poteſt pauperibus cujuſcumque loci, immo etiam in ſuffragium defunctorum; at a non reſidentibus ſolum fieri poteſt pauperibus ejus loci, aut in utilitatem fabricæ Eccleſiæ Beneficii.

IV. Poteſt etiam ſibi ipſi hanc eleemoſynam applicare non reſidens, ſi vere ſit pauper; dummodo non abſit in fraudem.

V. Pauperes non poſſunt remittere his debitoribus eleemoſynas faciendas, antequam iis tradatur pecunia, & donatio deinde ſit omnino libera.

VI. Aliæ etiam pœnæ non reſidentibus imponuntur.

I. CErtum eſt ex Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. Beneficiarium culpabiliter non reſidentem teneri fructus Beneficii erogare fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci, prohibita quavis compoſitione: Contra vero ex Conc. Later. Beneficiarius omittens culpabiliter horas tenetur reſtitutionem facere pauperibus, vel fabricæ Eccleſiæ, & ex Bulla Pii V. etiam fabricæ Beneficii.

II. Hinc infertur primo, ut notant Vaſqu., & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 30., quod culpabiliter omittens horas poſſit reſtitutionem facere, non ſolum in utilitatem Eccleſiæ Beneficii, ſed etiam in utilitatem domus Beneficii, in qua Beneficiarius habitat, aut in emendis, ac meliorandis agris, ut fru-

fructus in perpetuum augeantur, quia hoc venit nomine fabricæ Beneficii: Contra vero id non eſt licitum culpabiliter non reſidenti, quia, ut notat Bonac. qu. 5. punct. 4., in Tridentino dicuntur erogandi eſſe fructus fabricæ Eccleſiæ, non vero fabricæ Beneficii, hæc autem non venit ſub nomine fabricæ Eccleſiæ.

III. Infertur ſecundo, reſtitutionem a non reſidentibus culpabiliter non poſſe fieri pauperibus alterius loci: Contra vero a non recitante culpabiliter horas; cum Pontifex in ſecundo tantum caſu loquatur indefinite, dum dicit, fieri poſſe pauperibus. Unde fit, reſtitutionem hanc a non recitantibus exerceri poſſe in celebrandis Miſſis, aut aliis ſuffragiis offerendis pro defunctis; quia, ut notant Suar., & Filiuc., defuncti in Purgatorio ſunt maxime egeni, atque adeo apte veniunt nomine pauperum; Niſi tamen aliud ferat ſpecialis inſtitutio, aut municipalis conſuetudo, vel aliud de voluntate Pontificis rationabiliter non præſumatur.

IV. Dubium tamen eſt, An, ſi Beneficiarius ſit pauper, poſſit ipſe ſibi applicare reſtitutionem pauperibus faciendam a non reſidentibus, & non recitantibus?

Reſpondeo affirmative cum Leſſ., & aliis communiter; tum quia non debet eſſe deterioris conditionis aliis pauperibus; quamvis enim peccaverit non reſidendo, aut non recitando, tamen, quia pauperibus dari debent fructus Beneficii, poteſt ipſe etiam nomine pauperum venire, quia ſic non tam ipſe ſibi, quam Pontifex per ipſum ſtipem erogaret.

Neque dicas, hinc ſequi, quod poſſet Beneficiarius pauper in fraudem recitationem, ac reſidentiam omittere, ſciens, quod poſſet titulo paupertatis retinere ſibi fructus.

Nam primo tranſmitti poſſet, quod huic peccato præter pœnam æternam non reſpondeat in hac vita pœna reſtitutionis fructuum ante ſententiam judicis; Sicut communius docent, quod committens peccatum reſervatum in confidentiam Jubilæi non ſubeat pœnam reſervationis, ſed poſſit de hoc etiam peccato vi Jubilæi abſolvi. Sed verius nego ſequelam; nam in tali caſu non præſumitur, quod velit Pontifex, Pauperem ſibi Eleemoſynam applicare, eo quod fraus nulli debeat patrocinari: Niſi forte Beneficiarius in gravi neceſſitate reperiatur, & pœnitentia ductus proponat in futurum emendationem.

V. Dubitatur ſecundo, An, ſi pauperes, quibus facienda eſt reſtitutio, donent eidem Beneficiario fructus reſtituendos, poſſit iſte titulo donationis eos retinere?

Reſpondeo cum Bonac., quod, ſi remiſſionem obtineat a pauperibus, antequam tradat iis fructus Beneficii reſtituendos, non poſſit illos ſibi retinere titulo donationis. Ratio eſt, quia pauperes, quibus fructus nondum traditi ſunt, non poſſunt illos donare, quia ante traditionem non ſunt illorum domini, ſeu non habent jus ad illos certum, & in re, ſed ſolum jus vagum, & pendens a voluntate Beneficiarii, qui poteſt hos, vel illos pauperes ad arbitrium eligere, & per traditionem fructuum conferre dominium; per ſolam enim promiſſionem acquiritur ſolum jus ad rem, non vero jus in re erga rem promiſſam, ut conſtat ex lege *Traditionibus* Cod. *de Pactis*, ubi dicitur, *Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*: Quamvis traditio rei ad translationem dominii non requiratur jure naturæ, imo nec jure civili in nonnullis caſibus, v. g. in hæreditate, legato rei certæ, donatione facta civitatibus, Eccleſiis, vel aliis locis piis, in Beneficiis, in quibus jus in re, & quaſi dominium ante traditio-

tionem per ſolam collationem, & acceptationem acquiritur, & in ſimilibus apud Leſſ. cap. 3. num. 16. Pauperes itaque non poſſunt remittere fructus reſtituendos, ſed ſolum poſt traditionem, & acquiſitionem dominii poſsunt illos donare eidem Beneficiario, dum donatio ſit libera, & non meticuloſa, nec cum prævio pacto implicito inter Beneficiarium, & pauperem, quod ſcilicet ideo Beneficiarius hunc pauperem eligat, quia hic deinde ſit eidem donaturus partem fructuum in ſtipem erogatorum; nam per ejuſmodi pactum committeretur injuſtitia exigendo a paupere donationem indebitam.

VI. Præter reſtitutionem fructuum ſunt aliæ etiam pœnæ, puta interdicti, ingreſsus Eccleſiæ, privationis regiminis, & ſimiles, quæ videri poſsunt apud Palaum tract. 13. diſp. 5., & in Bulla Urbani VIII. de hac materia, quæ incipit, *Sancta Synodus*.

ARTICULUS V.

An Beneficiarii non habentes curam Animarum ad Reſidentiam obligentur?

I. Jure naturali non obligantur ad Reſidendum.

II. Olim obligabantur jure canonico, ſed ob contrariam conſuetudinem non obligantur.

III. Dignitates tamen, & Canonicatus obligantur, & probabilius ſub mortali; niſi per tres tantum, aut quatuor dies abſint ultra trimeſtre permiſſum.

IV. Quid ſi reſideant quidem, ſed per multum temporis a choro abſint?

V. Num peccent mortaliter Epiſcopi, & Parochi; ſi non reſideant, ubi nonniſi tres, vel quatuor animæ integrum gregem conſtituunt?

I. Dico breviter primo cum Filliuc. cap. 6., & aliis communiter, hujuſmodi beneficiarios jure naturali non obligari ad reſidendum in loco ſui beneficii.

Ratio eſt, quia de jure Divino naturali ſolum eſt, quod Eccleſia Beneficii non privetur debito miniſterio; quod abunde præſtari poteſt ſine reſidentia perſonali a beneficiariis non habentibus curam animarum.

II. Dico ſecundo, quamvis olim jure canonico omnes Beneficiarii ad reſidentiam obligarentur, de facto tamen, exceptis Canonicatibus, & Dignitatibus, nullum beneficium ſimplex obligat ad reſidentiam. Ita communiter.

Ratio eſt, quia generali conſuetudine contraria ſublata eſt ea obligatio, quæ prius jure antiquo poſitivo habebatur. Præterquamquod hujuſmodi beneficia nullum aliud habent officium annexum, præter recitationem horarum, quæ ubilibet præſtari poteſt.

III. Excipiuntur tamen Dignitates, & Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis, & aliquarum Collegiatarum; hujuſmodi enim Beneficiarii ex præſcripto Concilii, aut ex ſpecialibus ſtatutis in ſuis Eccleſiis reſidere, & horis Canonicis aſſiſtere tenentur ſub pœna privationis diſtributionum, & fructuum; De qua aſſiſtentia fuſe Pal. tract. 7. diſp. 3. ubi oſtendit, probabilius eſſe, quod Canonici, & Præbendati mortaliter peccent, ſi ultra trimeſtre a Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. permiſſum a choro abſint abſque legitima cauſa pluribus diebus, etiamſi velint fructibus renunciare, diſtributiones remittere, & officium privatim recitare. Ratio eſt, quia univerſim omittere ea, quæ ſunt proprii muneris, eſt grave peccatum. Quare ſicut mortaliter peccat Beneficiarius, qui privatim Horas non recitat, etiamſi velit fructus reſtituere; ita Præbendatus, ſi choro deſit pluribus diebus; nam

nam, ſi uno, vel altero die abſit ultra tempus a jure permiſſum, excuſabitur a mortali ob materiæ parvitatem; quamvis a mortali non excuſetur, ſi privatim non recitat uno tantum die. Et diſparitas eſt, quia recitatio privata reſpicit ſeorſim officia quotidie recitanda; non ſecus ac jejunium quadrageſimale: Contra vero obligatio recitandi Horas in choro reſpicit collectim totum anni tempus, relate ad quod eſt parva materia omiſſio Horarum uno, aut altero die; imo etiam ex Suar., Vaſq., Bonac. apud Croix per tres, aut quatuor dies.

Ex quibus reddi poteſt ratio, cur Epiſcopus non poſſit eligere Parochum in Vicarium Generalem, poſſit tamen Canonicum, etiam Eccleſiæ Cathedralis; quia ſcilicet Parochus obligatur jure divino naturali ad Reſidentiam; Canonicus vero non item.

IV. Utrum autem Præbendati, ſi reſideant in ſuis Eccleſiis, ſed tamen per longum tempus abſint a choro, peccent ſolum venialiter, dummodo chorus non negligatur? diſcutit Barboſa de Pot. Epiſc. alleg. 53. num. 131. cum aliis apud Croix laudatum lib. 4. num. 876. ubi multa huc ſpectantia enucleantur. Illud certum eſt, quod ſi a choro abſint, non poſſint diſtributiones participare, peccentque participando cum onere reſtitutionis ante ſententiam Judicis. Certum pariter eſt, quod licet Canonici poſſint quotannis per trimeſtre, etiam recreationis cauſa, & ſine licentia a choro abeſſe, non poſſunt tamen omnes ſimul abeſſe, ne chorus deſtituatur: Nec poteſt Epiſcopus in hac reſidentia diſpenſare in perpetuum, ſed ſolum ad tempus juſtis de cauſis, præſertim ob ſtudium Theologiæ, aut ſacrorum Canonum.

V. Hic autem inquiri poteſt, Utrum, ſicuti Canonici excuſantur a mortali ob materiæ parvitatem, ſi per aliquot dies non reſideant ultra trimeſtre permiſſum; ita excuſentur a mortali Epiſcopi, & Parochi, veluti ob materiæ parvitatem, ſi non reſideant, ubi tres vel quatuor integrum gregem conſtituunt; præſertim ſi iis de Coadjutore provideant?

Ad quod dicendum cum Barboſa de Offic. Parochi cap. 8. & aliis non excuſari a mortali ob paucitatem ſubditorum, ſi non reſideant. Etenim ad paſcendum gregem ſibi commiſſum, quantumvis exiguum, obligantur jure naturali ex contractu inito cum Chriſto Domino, quando curam illorum acceptarunt; & quia, ſi non reſideant, non poſſunt apte proprium gregem paſcere, ideo ſub mortali ad reſidendum obligantur, quin ſatisfaciant per ſolum Coadjutorem, etiamſi grex ſit exiguus. Immo quod Parochus habens Coadjutorem non excuſetur a Reſidentia, declaratum eſt a Sacra Congregatione apud Palaum p. 9. num. 12. Et ſane cum fructus Beneficii a Curatis recipiantur cum onere impoſito a Chriſto Domino paſcendi gregem ſuum, ſi tenentur reſidere, quando grex eſt magnus, & labor eſt improbus, a fortiori ad id tenentur, quando ob exiguitatem gregis labor eſt exiguus. Poterunt tamen a Pontifice diſpenſationem obtinere, ſi detur cauſa ſufficiens, ut Vicarius perpetuus ibi ſtatuatur. Per ſolam vero conſuetudinem in contrarium non poſſunt Curati eximi ab onere reſidendi, quia nulla conſuetudo prævalere poteſt adverſus jus divinum naturale, quale eſt illud, quod Curatos obligat ad Reſidentiam.

AR-

ARTICULUS VI.

De Onere Beneficiariorum Horas recitandi.

I. Ex traditione Eccleſiæ habetur gravis iſthæc obligatio.
II. Non recitans Horas quandonam teneatur fructus Beneficii reſtituere?
III. Num ad id obligetur ante ſententiam Judicis? num jure naturæ? num omnes omnino fructus reſtituendi? & quid ſi Beneficium ſit tenue?
IV. Num poſſit huic oneri Beneficiarius per alium ſatisfacere?
V. Num ſuppleri poſſit reſtitutio facienda per quaſcumque eleemoſynas?
VI. Num a reſtitutione deobligetur, qui officium pro officio recitat? aut qui impotens recitare Matutinum, & Laudes, integrum Officium prætermittit? aut qui non poteſt ſine ſocio recitare? aut demum, qui culpabiliter eſt impotens?
VII. Num peccet contra juſtitiam Beneficiarius, ſi poſt omiſſionem Horarum fructus non reſtituat?
VIII. Num etiam contra juſtitiam peccet, ſi non recitet, & velit fructus ſtatim reſtituere?
IX. Probabilius eſt, ad id recitandum non teneri contractu oneroſo.
X. Parochus tamen contractu oneroſo, & ex juſtitia tenetur ſacramenta miniſtrare ovibus ſuis.

I. TRiplex eſt celebris titulus inducens onus recitandi Horas, videlicet Ordo ſacer, Profeſſio religioſa obligans ad chorum, & Beneficium Eccleſiaſticum. De hoc onere prout his omnibus communi omittimus diſceptare, cum de eo paſſim a Summiſtis agatur. Inquirimus ſolum, quæ ad hoc onus ſpectant, prout proprium eſt Beneficiariorum. Cenſeo autem cum Suar. tom. 2. de Relig. cap. 8. probabilius eſſe, obligationem hanc ex Beneficio provenientem deduci ex conſenſu, & traditione Eccleſiæ; illam quippe ſupponere videtur Concilium Lateranenſe de Reformatione. Indubitatum vero eſt, ſub mortali ad id Beneficiarios teneri, non ſecus ac conſtitutos in ſacris; idque propter materiæ gravitatem, ex qua deduci ſolet intentio Eccleſiæ obligandi ſub gravi, ut fuſe oſtendimus in expoſitione theſis vigeſimæ tertiæ ab Alexandro VII. proſcriptæ, quæ habet: *Frangens jejunium, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, vel quia non vult ſe ſubjicere præcepto*. Cujus furfuris eſt pariter theſis 52. confixa ab Innoc. XI. quæ habet: *Præceptum ſervandi Feſta non obligat ſub mortali ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus*. Immo mortaliter Beneficiarius peccat, etiamſi omittat Horas animo reſtituendi fructus Beneficii; quia, ut notat Lugo in Reſponſis moralibus, obligatio iſthæc non eſt conditionata, ſi ſcilicet percipiantur fructus, ſed abſoluta, atque adeo quamvis non faciat fructus Beneficii ſuos, qui huic obligationi non facit ſatis. Pertinet præceptum iſtud ad virtutem Religionis, quippe quæ intendit Deum honorare, illum laudando, eique homines ſubmittendo per petitionem gratiarum. Dicitur autem eſſe præceptum de Divino officio, ſeu de horis Canonicis ad ſignificandum, quod officium, & actus proprius Eccleſiaſticorum ſit laudes Deo perſolvere; & quidem ſtatis horis, prout per ſacros Canones diſtributæ ſunt. Obligatur tali præcepto beneficiarius non poſt collationem, ſed verius poſt pacificam poſſeſſionem beneficii, ut notat Leſſ. cap. 34. dub. 30. contra Garziam, dummodo poſſeſſionem non differat conſulto, ne Horas recitet; fraus quippe nemini patrocinari debet.

II.

II. Ex Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9. ſi beneficiarii elapſis ſex menſibus a beneficii conſecutione horas non recitaverint, pro tempore, quo non recitant, non faciant fructus ſuos, ſed reſtituere illos teneantur, tanquam injuſte perceptos, in fabricam Eccleſiæ, aut in eleemoſynas pauperum. Ex quo tamen non fit, quod ſi primis ſex menſibus, quibus ad reſtitutionem non obligantur, horas omiſerint, non peccent mortaliter omittendo partem illarum notabilem, ut in ſua Bulla edita anno 1571. Pius V. declaravit: Beneficium quippe datur propter Officium. Et in eadem Bulla Pontifex pariter declarat, quod omittens uno die omnes horas teneatur reſtituere omnes fructus uni diei reſpondentes; qui vero omiſerit Matutinum (videlicet cum Laudibus) dimidiam partem fructuum unius diei; ſicut etiam qui ſex omnes reliquas horas omiſerit; ſextam vero partem (videlicet hujus dimidii ex Suar.) qui unam tantum omiſerit ex his ſex horis; reſtitutioque debet fieri in fabricas Beneficii, aut in eleemoſynas pauperum.

III. In dubium vero hic revocantur plurima; & primo quidem, num beneficiarius omittens recitationem horarum ad reſtitutionem fructuum teneatur ante ſententiam Judicis? cum enim in pœnam reſtitutio ſit facienda ſolum ab omittente culpabiliter horas, non vero ab omittente inculpabiliter, ideo videtur prærequiri Judicis ſententia ad hanc pœnam luendam. Præterea, num jure naturæ, an jure poſitivo detur iſthæc obligatio? Num etiam reſtitui debeant omnes omnino fructus reſpondentes illi diei, quo omittuntur horæ, an vero fructus omnes illius diei, qui reſpondeant huic dumtaxat oneri, & non aliis oneribus beneficiarii? Et quid, ſi beneficium ſit tenue? num pariter ad hanc reſtitutionem obliget?

Reſpondetur ad hæc, proſcriptam eſſe ab Alexandro VII. theſim vigeſimam, quæ habet: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna.* In hujus expoſitione oſtendimus, iſtam legem imponentem hanc reſtitutionem eſſe potius conditionalem, quam pœnalem, videlicet quod beneficiarius, ſi non recitet, non faciat fructus ſuos. Oſtendimus etiam, probabilius eſſe, quod ex natura rei, præciſa lege poſitiva, non detur iſta obligatio reſtituendi ante ſententiam: probabiliter etiam non eſſe reſtituendos a non recitantibus omnes omnino fructus reſpondentes illi diei, quo omiſſa eſt recitatio, ſed ſolum eos, qui reſpondent huic ſolum oneri; unde probabiliter ſufficit, quod Epiſcopus habens plurima alia onera ſolum reſtituat quintam partem fructuum reſpondentium diei, quo recitationem omiſit; Curatus habens pauciora onera ſolum quartam partem; alii tertiam, alii minorem; adeo ut habens præſtimonium abſque fere ullo alio onere fere omnes fructus teneatur reſtituere; denique quod attinet ad beneficium tenue, quamvis juxta communiorem, & probabiliorem opinionem non excuſet; diximus tamen, probabiliter ad hanc reſtitutionem non obligare; immo nec ad horas recitandas, ſaltem quotidie, quia fructus modici, qui percipiuntur, deſerviunt ad alendum beneficiarium, qui altari ſerviens in aliis oneribus Clericorum (videlicet geſtando habitum, & tonſuram, non negotiando, non venando &c.) de altari vivere debet, ut loquitur Apoſt. 1. ad Corint. 9. Beneficium autem dicitur tenue, ſi non proxime accedat ad tertiam partem congruæ ſuſtentationis Clerici vulgaris, v. g. ſi non fructificet pene duodecim aureos, ubi patrimonium eſt aureorum triginta ſex. Hæc autem omnia

cum fuſe in Trutina damnatarum theſium loco laudato perquiſiverimus, non eſt opus iterum in iis immorari.

IV. In dubium vocatur ſecundo; an poſſit beneficiarius ab hac reſtitutione facienda deobligari, ſi, ut ſtudiis vacet, officium recitet per alium?

Ad quod pariter reſpondetur, proſcriptam eſſe ab eodem Pontifice theſim 21. quæ habet: *Habens Cappellaniam collativam, aut alind quodvis Beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio litterarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi officium per alium recitet*. In cujus expoſitione diximus, ratione ſtudiorum deobligari beneficiarium a reſidentia, ob incompoſſibilitatem, non tamen ab onere recitandi horas per ſeipſum; atque adeo ab obligatione reſtituendi, ſi non recitet: Nec poteſt ab onere recitandi deobligari per hoc, quod nolit facere ſuos fructus beneficii, ſed velit pauperibus illos erogare: Neque ſatisfacit, qui omittens hodie recitare horas, craſtina bis illas recitet.

V. In dubium vocatur tertio; num reſtitutio iſthæc ſuppleri poſſit per quaſcumque eleemoſynas ſive ante, ſive poſt omiſſionem horarum factas?

Reſpondetur, Alexandrum VII. hanc etiam theſim confixiſſe: *Reſtitutio fructuum ob omiſſionem Horarum ſuppleri poteſt per quaſcumque eleemoſynas, quas Beneficiarius ex fructibus ſui Beneficii fecerit*. In cujus expoſitione diximus, nullatenus illam ſuppleri poſſe per eleemoſynas ante delictum erogatas: ſuppleri vero probabiliter poſſe per eleemoſynas erogatas poſt delictum, quamvis nulla tunc haberetur memoria de obligatione contracta, & intentio expreſſa ſatisfaciendi (dummodo nec habeatur expreſſa intentio donandi liberaliter) videlicet ob virtualem intentionem ſatisfaciendi prius debitis ex juſtitia. Poteſt etiam ſuppleri per eleemoſynas, quas ſibi applicat beneficiarius, ſi vere ſit pauper. Similiter poteſt fieri reſtitutio in utilitatem fabricæ beneficii, aut in emendis, & meliorandis ejuſdem agris, prout diximus articulo ſuperiore; Immo etiam ſi dentur Miſſæ pro defunctis, quia illi etiam ſunt indigentes; ac demum poteſt per Epiſcopum fieri compoſitio, quando beneficiarius non eſt ſolvendo integre. Quintanadvennas tr. 8. ſingulari 6. inquirit; Num beneficiarius, qui culpabiliter omiſit Horarum recitationem v. g. una hebdomada, deobligetur a reſtitutione fructuum, ſi hebdomada ſequenti bis quotidie recitet Horas, aut ſi alius ſequenti hebdomada recitet horas pro iis defunctis, in quorum ſuffragium ipſe tenebatur recitare? Cenſetque deobligari. Ad eum modum, quo Capellanus omittens per hebdomadam celebrationem debitam deobligatur a reſtitutione, ſi alius Capellanus per hebdomadam celebret pro illis defunctis, pro quibus ipſe celebrare tenebatur. Nititurque doctrinæ Suarii t.4. de Relig. l. 4. c. 3. n. 4. & Reginaldi, Bonacinæ, Filliucii, & aliorum, aſſerentium, reſtitutionem ob omiſſionem horarum debitam fieri poſſe in celebrandis Miſſis, vel aliis ſuffragiis pro defunctis offerendis (ſicut fieri poteſt erogando pauperibus eleemoſynas) quia defuncti ſunt vere pauperes, ſuffragio noſtro indigentes. Idemque docet, ſi omiſſionem horarum ipſe compenſet aliis ſuffragiis, puta audiendo plures Miſſas, jejunando, macerando ſe ipſum flagellis, aut ciliciis, lucrando Indulgentias &c. In iis ergo caſibus, in quibus non facile poterit beneficiarius ad reſtitutionem debitam devenire, poterit Confeſſarius juxta hanc benignam opinionem illum dirigere.

Equidem tamen cenſeo, quod ſi reſtituere beneficiarius poſſit, ad id teneatur; tum quia non fecit fructus ſuos, atque adeo non poterit eos retine-

tinere, ſupplendo reſtitutionem aliis ſuffragiis: tum etiam quia aliter multi ſine hoc fræno facile omitterent recitationem debitam in confidentiam talis ſubſidii. Nec Suarius loco laudato cum aliis aperte adhæret ſententiæ benignæ Patris Quintanad., cum ſolum doceat, poſſe ab omittentibus Horas reſtitutionem fructuum fieri erogando eleemoſynas, ut ſuffragia, & Sacrificia pro defunctis fiant.

VI. In dubium etiam vocatur quarto, num ad reſtitutionem teneatur, qui recitat officium pro officio? aut qui Matutinum veſpere recitatum recitarit pro hodierna, & craſtina die? aut qui impotens recitare Matutinum, & Laudes, totum officium prætermittit? aut etiam ſi non aſciſcat ſocium, ſine quo recitare non poteſt? aut demum, ſi culpabiliter ſit impotens hic & nunc recitare, puta ratione ebrietatis?

Ad hæc omnia reſpondetur, Regulam generalem illam eſſe ex Suar. de Horis cap. 30., quod quoties omiſſio recitationis, aut variatio ritus in recitatione eſt mortaliter culpabilis, tunc datur onus reſtitutionis. Conſtat autem ex theſi 34. ab Alex. VII. profligata, peccare mortaliter, & præcepto non ſatisfacere, qui in die Palmarum recitat officium Paſchale; & in hujus theſis expoſitione diſcutitur, quænam variatio ritus ſit ſubſtantialis, & quando citra mortale poſſit officium pro officio recitari? Rurſus ex theſi 35. ab eodem confixa conſtat, non poſſe unico officio duplici præcepto ſatisfieri pro die præſenti, & craſtino. Similiter ex theſi 54. ab Innoc. XI. proſcripta conſtat, peccare mortaliter, qui impotens recitare matutinum, & laudes omittit reliquas horas; & in hujus expoſitione fuſe perquiritur, quandonam major pars trahat ad ſe minorem; & quænam ſit materia parva, quæ in recitatione horarum excuſet a mortali; Sicut etiam quando ægrotus impotens integrum penſum perſolvere, excuſetur a recitandis illis horis, quas ſolum poteſt: Et quomodo indigens ſocio ad recitandum teneatur illum aſciſcere, ſi commode poſſit. Ex quibus patet reſponſio ad quæſita propoſita. Ex hoc autem quod non peccet hic, & nunc omittendo Horas, qui impotens eſt ad illas recitandas ob ebrietatem, ſed ſolum peccaverit in cauſa ſe inebriando, ac prævidendo, quod horas eſſet omiſſurus (ut oſtendimus in expoſitione primæ theſis ab Alex. VIII. confixæ) non ſequitur, quod ad reſtitutionem non teneatur, cum voluntarie impedimentum appoſuerit ad obſervantiam præcepti; quod a fortiori verum eſt, ſi data opera ſe inebriaret, ut redderet ſe impotentem ad recitandum.

VII. Acrius dubitatur ultimo, num Beneficiarius teneatur ex juſtitia reſtituere fructus, ſi non recitet horas, an vero teneatur ſolum vi præcepti, aut ex virtute Religionis, ad quam pertinet actus orandi ſub tali pœna pręceptus? Deinde, num peccet contra juſtitiam non recitando horas, ſi nolit facere fructus ſuos, ſed ſtatim reſtituat; an vero ſolum peccet contra Religionem; ut proinde ſi Sacerdos beneficiarius omittat horas, ſufficienter in Confeſſione exponat peccatum dicendo, Omiſi recitationem horarum, cum ſim in ſacris, non exprimendo Beneficium: Ad eum modum, quo ſacerdos Religioſus, ſi peccet contra caſtitatem fornicando, ſatis explicat in confeſſione peccatum ſuum dicendo, Fornicatus ſum, cum ſim in ſacris, vel explicando ſolum ſtatum Religioſum, ut communius docent apud Dian. par. 1. num. 7. reſol. 3. cum Sanch., Henriq. Fagund. contra Sotum, Coninch. & alios.

Circa primum, Navar., & alii apud

Suar. de Horis cap. 29. & Croix num. 1216. negant fructus ex juſtitia reſtituendos eſſe a Beneficiariis non recitantibus; quia videtur reſtitutio imponi tanquam pœna. Sed communius cum eodem Suario docent, reſtituendos eſſe ex juſtitia, & quod pœna hæc, quæ non recitantibus imponitur, in hoc conſiſtat, quod ſcilicet, ſi non recitent, non faciant fructus ſuos; ut proinde ex juſtitia teneantur illos reſtituere, cum ex juſtitia quilibet teneatur reſtituere, quod ſuum non eſt; læditur quippe ſive jus pauperum, ad quos ſpectant tales fructus; ſive jus Eccleſiæ conferentis Beneficium cum onere, ſive jus inſtituentis tale beneficium. Hinc Concilium Lateranenſe, & Pius V. dicunt, reſtituendos eſſe hujuſmodi fructus tamquam injuſte perceptos, atque adeo ex juſtitia. Propterea dicendum, legem hanc eſſe potius conditionalem, quam pœnalem, quatenus ſub ea conditione dantur fructus, quod horæ recitentur. Ad eum modum quo ſi puellæ legentur centum annua, ſi caſte vivat, non poteſt ea centum retinere, ſi turpiter vivat, eo quod conditio a teſtatore adjecta non ſit adimpleta; & ideo ex juſtitia debet ea reſtituere, non vero in pœnam ſuæ turpitudinis.

VIII. Circa ſecundum eſt major difficultas; Videturque Suar. de Horis cap. 18., Azor., Fagund. docere, quod peccet etiam contra juſtitiam beneficiarius horas omittens, quamvis nolit facere fructus ſuos. Sed probabiliter id negant Pal., Henriq., Salas, & alii apud Dian. par. 2. tom. 12. reſ. 22., docentes, unicum peccatum committi a Sacerdote beneficiario horas omittente cum animo reſtituendi ſtatim fructus beneficii. Et ratio eſt, quia tota iſthæc obligatio in beneficiario probabiliter oritur ex Eccleſiæ præcepto reſpiciente Religionem, ſeu cultum Dei, & imponente onus reſtitutionis non recitantibus; ut proinde ſolum peccent contra juſtitiam, ſi non reſtituant, retinendo fructus non ſuos, & injuſte perceptos, non vero, ſi horas non recitent, & fructus ſtatim reſtituant, vel ſi omittant recitare horas primis ſex menſibus, quibus licet omittendo horas mortaliter peccent, non tenentur tamen ad reſtitutionem. Unde in confeſſione Sacerdos beneficiarius ſic horas omittens ſatis explicat peccatum dicendo, quod ſum in ſacris.

IX. Oppones primo. Beneficium datur propter officium, & præſertim ad hoc, ut beneficiarius recitet horas; non ſecus ac ſtipendium datur Sacerdoti, ut Miſſam celebret; ergo ſicut contra juſtitiam peccat v. g. qui ex contractu oneroſo tenetur cuſtodire vigilias noctis, & non cuſtodit, quamvis velit ſalarium reſtituere; ita beneficiarius, qui tenetur recitare, & non recitat; hic enim acceptando beneficium, videtur contraxiſſe cum Eccleſia, & ſe obligaſſe ad horas recitandas ratione fructuum beneficii.

Reſpondetur verum quidem eſſe, quod contra juſtitiam peccet, qui accepto ſtipendio non cuſtodit vigilias noctis, ſiquidem ad id contractu oneroſo ſe obligavit; negatur tamen, quod beneficiarius contractu oneroſo ſe obliget ad recitationem horarum; & dicimus, quod ſicut Eccleſia obligat beneficiarios ad expendendos fructus beneficii ſuperfluos in pios uſus, quin velit illos ex juſtitia ad id obligare, ſed ex virtute religionis, ut oſtendimus in ſecunda quæſtione articulo tertio ex Suar., Molin., & aliis contra Navar., & Layman., ita ex eodem motivo Religionis reſpicientis Dei cultum, Eccleſia eoſdem obligat ad officium recitandum, imponendo tranſgreſſoribus pœnam hanc, quod non faciant ſuos beneficii fructus: Ad eum modum, quo ſi Eccleſia obligaret Sacer-

cerdotes ad dandam eleemoſynam, vel ad jejunandum, ſi non recitent horas, peccaret ſolum contra virtutem Religionis Sacerdos, qui non recitaret, eſto vellet ſubire pœnam impoſitam dandi eleemoſynam, aut jejunandi. Et ratio eſt, quia Sacerdos volens Sacerdotium vellet ſubire onus recitandi horas, & luendi pœnam, ſi non recitet, non tamen contractu oneroſo obligaret ſe ex juſtitia ad horas recitandas. Ita prorſus acceptans beneficium vult ſubire onus recitandi, & ſimul pœnam non faciendi fructus ſuos, ſi non recitet, non tamen obligat ſe ex juſtitia, & contractu oneroſo ad recitandum; unde ſi non recitet, & fructus ſtatim reſtituat, peccavit quidem contra Religionem, ſed non contra juſtitiam; atque adeo Sacerdos beneficiatus omittens horas, & ſtatim reſtituens fructus ſatis explicat peccatum ſuum in confeſſione, dicendo, Omiſi horas, cum ſim in ſacris, juxta ſententiam, quam Diana loco laudato putat probabiliorem. Sicut enim qui habet tres ordines ſacros, non committit tria peccata omittendo horas, quia ad illas ex triplici titulo obligatur ex eodem motivo Religionis; ita Sacerdos beneficiarius omittens horas unum tantum peccatum committit, quia tam ratione ordinis ſacri, quam ratione beneficii ad horas obligatur pariter ex eodem motivo Religionis. Aliter ſi ex juſtitia obligaretur, ſequeretur, quod habens duo beneficia obligaretur ad bis recitandas horas quotidie; ſicut Sacerdos, qui duplex habet ſtipendium, obligatur ad duo ſacra facienda, eo quod ex juſtitia, & contractu oneroſo ſe obligat ad celebrandum accepto ſtipendio, non quidem ut pretio, ſed ut ſuſtentatione ex natura rei debita celebranti gratis. Præterquamquod cum obligatio ex juſtitia ſit valde oneroſa, & quidem magis, quam obligatio ex præcepto ſuperioris, ea non eſt aſtruenda gratis; atque adeo ſicut non præſumitur, quod Eccleſia ex juſtitia, & contractu oneroſo velit obligare beneficiarios ad expendendos fructus ſuperfluos in uſus pios; ita neque ad horas recitandas.

X. Oppones ſecundo. Peccat contra juſtitiam Parochus, qui non miniſtrat Sacramenta, prout tenetur ratione ſui officii; ſiquidem acceptando beneficium Parochiale contractu oneroſo ſe obligavit ad miniſtranda Sacramenta ovibus ſuis; & ideo, ſi non miniſtret, non ſolum peccat contra charitatem, aut contra præceptum Eccleſiæ id præcipientis ex motivo religionis, ſed etiam contra juſtitiam; ergo idem dicendum, ſi beneficiarius non recitet horas.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia Eccleſia dando officium Parocho, non ſolum intendit ex motivo religionis, quod Sacramenta ſuis ovibus miniſtret, ſed etiam intendit ipſis ovibus dare jus ad ſuſcipienda a Parocho Sacramenta, & ideo vult Parochum ad id obligare. Propterea Sacerdos, qui non eſt Parochus, non miniſtrando Sacramenta indigentibus, peccat ſolum contra charitatem; Parochus vero etiam contra juſtitiam. Contra vero Eccleſia conferendo beneficium propter officium, ſeu cum onere recitandi horas, ſub pœna non faciendi fructus ſuos, non intendit conferre aliis jus ad talem recitationem a beneficiario faciendam; & ideo non obligat beneficiarium ex juſtitia; quamvis ſi non recitet, & fructus retineat contra juſtitiam, peccet ſolum ob retentionem fructuum non ſuorum. Propter eandem rationem peccat contra juſtitiam Sacerdos, qui accepto ſtipendio non celebrat; quia accipiendo ſtipendium confert alteri jus ad Miſſam pro ſe celebrandam. Ex quibus ſequitur, peccare contra juſtitiam beneficiarium ha-

habentem curam animarum, ſi non reſideat, quia Eccleſia dando beneficium confert jus ovibus, quod immediate paſcantur a ſuo Paſtore; at probabiliter non peccat contra juſtitiam beneficiarius non recitans horas, ſi fructus reſtituat, quia Eccleſia non confert ulli jus ad talem recitationem, ſed ſolum illam præcipit ex motivo religionis cum onere, quod beneficiarius, ſi non recitet, non faciat fructus ſuos; atque adeo ex juſtitia tenetur illos reſtituere, quin tamen ex juſtitia teneatur horas recitare.

ARTICULUS VII.

De Habitu, & Tonſura Beneficiariorum.

I. Quid ſit Habitus, & Tonſura?

II. Onus deferendi Habitum, & Tonſuram æque imponitur initiatis ſacris ordinibus, ac Beneficiariis.

III. Beneficiarii id negligentes videntur probabiliter obligandi ad reſtituendos fructus huic oneri reſpondentes.

IV. Damnanda videtur doctrina excuſantium iſtos a mortali, ſi deſit contumacia, & ſcandalum.

V. Qui ad tempus non notabile, & ex cauſa non deferunt habitum, excuſari poſſunt a mortali.

VI. Qualis debet eſſe veſtis Beneficiariorum?

I. ONus etiam Beneficiariorum eſt, deferre habitum, & tonſuram, videlicet habitum ſtatui Clericali decentem juxta morem patriæ, non abſimilem habitui, qui geſtatur ab iis, qui ſacris ordinibus ſunt initiati, tondendo comam, & clericam, ſeu coronam in occipite oſtentando; per hanc enim denotatur corona gloriæ in Chriſto a ſuis Miniſtris ſpeciali modo adipiſcenda; & per capillorum abraſionem denotatur depoſitio ab iiſdem facienda curarum omnium temporalium, vacando dumtaxat divinis officiis; ut idcirco horæ Canonicæ dicantur officium, ad denotandum, quod proprium Eccleſiaſticorum officium ſit pſallere, & divino cultui ſedulam operam dare.

II. Ad hoc onus ſubeundum (geſtandi ſcilicet habitum, ac tonſuram) graviter obligari Beneficiarios, non ſecus ac in ſacris conſtitutos, docent communiter Doctores apud Sanch. lib. 7. conſil. dub. 49. cum Navar., Soto, Valentia, Sylv., & aliis. Siquidem Trid. ſeſſ. 14. cap. 6. iiſdem gravibus verbis de utriſque loquitur, dicendo ex temeritate, ac religionis contemptu provenire, quod nonnulli ex iſtis parvipendentes dignitatem, & honorem Clericalem, pedes in diverſis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus, veſtes deferant laicales; ac deinde iiſdem gravibus pœnis vult multandos eſſe ab Epiſcopo, tam eos, qui in ſacris fuerint, quam Beneficiarios, qui habitum Clericalem proprio ordini, ac dignitati congruentem juxta Epiſcopi mandatum non detulerint; videlicet, quod ſi etiam per publicum edictum moniti non corrigantur, ab ordinibus, ac fructibus Beneficii ſuſpendantur, & ſi ſemel correpti iterum deliquerint, officio ſimul, ac beneficio priventur. Idem ſimiliter præcipitur in Clement. *Quoniam de vita, & honeſtate Clericorum*, necnon in Bulla Pii IV., ac Pii V., ac in motu proprio Sixti V., ubi graviſſimæ pœnæ tranſgreſſoribus imponuntur. Quare ſicut mortaliter peccant conſtituti in ſacris, ſi non deferant habitum, & tonſuram, ita pariter Beneficiarii. Adde, Beneficiarios ſive ex contractu oneroſo, ut multi docent juxta dicta articulo ſuperiore, ſive ſaltem ex præcepto Eccleſiæ obligari ad ſubeunda onera propria Beneficiariorum, qua-

lia ſunt horas recitare, & habitum, ac tonſuram deferre, prҿter reſidentiam Paſtorum propriam. Quare ſicut mortaliter peccant Beneficiarii, ſive contra juſtitiam, ſive ſaltem contra religionem, ſi horas non recitent; ita pariter, ſi habitum, ac tonſuram non deferant: Cum hoc tamen diſcrimine inter duo iſthҿc onera, quod ad peccandum graviter in omiſſione horarum ſufficiat, ſi aliquo die pars officii notabilis omittatur: Contra vero ad peccandum mortaliter in omiſſione habitus, ac tonſurҿ requiratur notabile tempus ſpectatis circumſtantiis; longius quippe tempus requiritur, quando quis eſt in itinere, aut in villis, aut quando neceſſitas urget ſive paupertatis, ſive occultandi ſe ad grave incommodum vitandum, quam aliis temporibus; ſicut ad peccandum mortaliter adverſus obligationem reſidendi, quam habet Paſtor, non ſufficit quod uno, vel altero die ultra tempus permiſſum non reſideat, ut diximus articulo quinto.

III. Ex quibus videtur probabiliter inferri poſſe, quod ſicut omittens recitationem horarum, aut partem illarum notabilem, non ſolum peccat graviter, ſed etiam ad reſtitutionem fructuum reſpondentium tali oneri tenetur, & quidem ante ſententiam judicis; & ſicut non reſidentes per notabile tempus, ultra menſes permiſſos, non ſolum graviter peccant, ſed pariter ante ſententiam judicis tenentur reſtituere fructus reſpondentes tali oneri, cum ex Tridentino non faciant fructus ſuos; ita qui per notabile tempus dimittit habitum, & tonſuram, & graviter peccat, & fructus tenetur reſtituere tali oneri reſpondentes. Eadem quippe ratio videtur in hiſce tribus caſibus militare; quia ſcilicet datum ob cauſam, cauſa non ſubſequuta, retineri non poteſt; fructus autem beneficii conferri videntur ad ſubeunda onera beneficiis annexa; ergo ſicut retineri non poſſunt fructus a non recitantibus, aut non reſidentibus, ita nec a non deferentibus per notabile tempus habitum, & tonſuram.

Neque obſtat conſtare ex Conciliis, & Bullis Pontificum, quod beneficiariis non recitantibus horas, aut non reſidentibus ea pœna imponatur, quod non faciant fructus ſuos; at nuſquam pœna iſthæc imponitur non deferentibus habitum, & tonſuram, ſed ſolum in Tridentino loco laudato habetur, quod poſſint iſti ab Epiſcopo fructibus beneficii, & tandem etiam ipſo beneficio privari.

Reſponderi enim poſſet, quod ſicut Trid. ſeſſ. 13. cap. 1. declaravit, Paſtores non reſidentes non facere fructus ſuos, videlicet reſpondentes oneri reſidentiæ, & deinde ab Urbano VIII. in Bulla edita 1634., & ab ipſo Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. imponuntur variæ aliæ pœnæ non reſidentibus; ita non deferentibus habitum imponitur ab eodem Concilio pœna, quod priventur omnibus omnino fructibus, præſupponendo tamen, quod non faciant ſuos ſolum fructus illos, qui tali oneri reſpondent; idque ob rationes adductas; quia ſcilicet dantur beneficii fructus probabiliter ſub tali conditione, quod omnia onera beneficiis annexa ſubeat beneficiarius. Ratio autem, cur non exprimatur, quod non ferentes habitum non faciant fructus ſuos, videtur eſſe, quia non magna pars fructuum tali oneri reſpondet; ſicut magna pars reſpondet oneri horarum, & reſidentiæ. Verum quia nemo ex Auctoribus ad reſtitutionem ullam fructuum obligare cenſuit beneficiarium ex hoc præciſe, quod habitum & tonſuram dimiſerit, nec ego auſim illum ad id aſtringere. Si enim ad id teneretur, facile Tridentinum aut Pontifices paſſim de hoc agentes id expreſſiſſent. Quare probabilius dicen-

 dum,

dum, quod geſtatio habitus non ſit cauſa cur conferantur fructus beneficii.

IV. Adverto, non defuiſſe Doctores, qui cum Cajetano, & aliis apud Sanchez loco laudato docuerint, poſſe etiam Presbyteros, citra mortale, habitum, & tonſuram omittere, dummodo id faciant ſine contemptu, contumacia, & ſcandalo. Iſtorum tamen auctoritas non ſuffragatur: Etenim iiſdem rationibus doctrina iſthæc impetitur, quibus impetuntur duæ illę proſcriptę theſes eorumdem Auctorum, videlicet 23. ab Alex. VII., quæ habet: *Frangens jejunium Eccleſiaſticum, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult ſe ſubjicere pręcepto*; & 52. ab Innoc. XI., in qua dicitur: *Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus*. Idcirco Vaſquez tom. 3. in tertiam partem diſp. 250. cap. 3. advertit eſſe manifeſte falſam doctrinam Cajetani in Summa V. *Clericorum peccata*, ubi docet, nullum peccatum Clericorum circa habitum, honeſtatem, & exercitia, quę iis jure Eccleſiaſtico prohibentur, eſſe peccatum mortale, niſi id fiat ex contumacia, temeritate, aut contemptu. Inconcuſſum enim eſt, legem Eccleſiaſticam univerſim ſub gravi obligare, quoties ex gravitate materię juxta communem ſenſum arguitur, quod Legislator ſic obligare voluerit; pręſertim ſi pœna gravis tranſgreſſoribus imponatur. Nec deeſſet, ut Vaſq., Laym., & alii advertunt, aliquis virtualis contemptus, ſi lex Eccleſiaſtica pręcipiens materiam gravem paſſim negligeretur. Hinc rejicitur apud eundem Sanchez etiam opinio Rebuffi putantis, Presbyteros in Gymnaſiis, in quibus ſtudiorum cauſa verſantur, poſſe, tamquam peregrinos, quovis habitu uti.

V. Nec eſt audiendus Tambur. lib. 7. de Ordine cap. 2. 12. 16., ubi poſt relatam communem ſententiam Vaſq., Sanch., Soto, Armil., & aliorum, quod mortaliter peccet Beneficiarius non ferens per notabile tempus habitum, & tonſuram, videtur adhęrere ſententię Cajetani; quod non peccet mortaliter, niſi adſit contumacia, temeritas, & contemptus; quamvis hanc ſententiam emolliat laudando pro illa March., Pal. de Ordine pu. 18., & alios apud Dian. part. 3. num. 4. reſol. 183., qui univerſim requirunt, ut ſaltem aliquo ſigno a Laicis diſcernantur tam beneficiarii, quam conſtituti in ſacris, idque fiat ex juſta cauſa, & non ad longum tempus, ut advertunt etiam Laym. lib. 5. n. 9. cap. 12. Trul., Ledeſ., Villal. apud eumdem Tambur.

VI. Dubitatur tamen, qualis debeat eſſe veſtis Beneficiariorum, & eorum, qui ſunt in ſacris? Putant nonnulli, requiri togam ſimul, ac pallium talare; Alii, quod ſufficiat, ſi alterutrum ſit talare. Sed communius apud Dianam part. 3. num. 1. reſol. 63. docent, ſatis eſſe, quod veſtis juxta morem patriæ Clericis dumtaxat ſit communis, adeo ut ea viſa ſtatim Clericus a non Clericis diſcernatur. Sicut enim ex habitu diſcerni debet regularis cujuſnam ordinis ſit, ita ex habitu diſcerni pariter debet Eccleſiaſticus a Laicis. Quare ſicut Laicis non eſt licitum uti veſte Clericali, ita nec Clericis uti veſte Laicali. Quod ſi alicubi vix poſſit ex habitu Clericus a Laico diſcerni, eo quod uterque utatur veſte decenti utrique communi, dicendum id a vigilantibus Epiſcopis non eſſe permittendum; Et ubi videtur permitti, id certe aut permittitur Clericis, qui non ſunt in ſacris, nec beneficiarii, aut ſi nonnullis beneficiariis permittitur, id provenire poteſt, aut quia beneficium eſt tenue, (quod juxta nonnullorum opinionem, ſicut non obligat ad horas recitandas, ita nec

obligat

obligat ſub mortali ad habitum, quo utuntur ii, qui ſunt ſacris ordinibus initiati) aut quia ad modicum tempus tali habitu beneficiarii utuntur, tanquam peregrini, aut quia beneficiarii non facile dignoſcuntur, prȩſertim ubi Civitas eſt plena populo; ut proinde a Prȩlatis horum inobſervantia facile ignoretur, & idcirco non puniatur. Ex quo deducitur, nullam dari conſuetudinem prȩſcribentem adverſus legem adeo gravem, cujus inobſervantia a Prȩlatis citra culpam tolerari nequit. Et nemo non videt, quod ſcandalum pareret aut conſtitutus in ſacris, aut beneficiarius, qui paſſim inſtar Laici per plateas incederet, ita ut non poſſet a Laicis diſcerni.

QUÆSTIO IV.

DE JURE PATRONATUS

De Electione ad Beneficia, necnon de Poſtulatione, Collatione, Inſtitutione, & Confirmatione.

QUæ magis ſcitu digna, & frequentius occurrunt, hic paucis perſtringemus, ne Theologiæ candidati hac in re prorſus jejunent, miſſis minutioribus, quæ, ſi occurrant aliquando, facili negotio apud Summiſtas reperiri poterunt. Primo itaque inquiremus, Quid, & quotuplex ſit, & quid ferat Jus Patronatus? Secundo, An Patronus debeat omiſſo digno digniorem præſentare? Tertio de iis quæ ſpectant ad Electionem, Poſtulationem, Collationem, Inſtitutionem, ac Confirmationem nonnulla diſcutiemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid, & quotuplex ſit, & quid ferat Juſpatronatus?

I. Beneficium acquiritur vel actu, vel potentia, & quidem multipliciter.
II. Definitur, & explicatur, quid ſit Juſpatronatus.
III. Dividitur in Eccleſiaſticum, Laicum, & Mixtum.
IV. In tribus præſertim differt Juſpatronatus Eccleſiaſticum a Laico.

I. PRæmitto, beneficium acquiri dupliciter, videlicet vel actu, acquirendo actu jura beneficiarii, ſeu poteſtatem illud adminiſtrandi, vel potentia; acquirendo tantum jus ad beneficium, non vero uſum, & adminiſtrationem illius. Sicut enim aliud eſt jus in re, aliud vero jus ad rem, ita aliud eſt jus in beneficio, aliud jus ad beneficium. Acquiritur actu beneficium, ſeu jus in beneficio tripliciter, nempe collatione, hoc eſt conceſſione beneficii a Prælato liberaliter facta, Inſtitutione, hoc eſt hac conceſſione a Prælato facta non ſponte, ſed ex obligatione propter præſentatio-

tationem, ſeu nominationem factam a Patrono; & Confirmatione Electionis, quando ſcilicet poſt electionem legitime factam ab aliqua communitate in perſona Titii ad aliquod beneficium ſuccedit approbatio Prælati. Acquiritur vero beneficium potentia, ſeu jus ad beneficium acquirendum, etiam multipliciter, nempe per electionem, aut per gratiam expectativæ (quando ſcilicet alicui conceditur, ut Præbendam vacantem, quam maluerit, obtineat) aut per collationem nondum acceptatam; ac preſertim per præſentationem factam a Patrono, de qua hic agendum; Patronus quippe dicitur is, cui ab Eccleſia conceſſa eſt poteſtas præſentandi aliquem ad Beneficium, quæ eatenus concedi ſolet, ut fideles alliciantur ad pietatis opera, & ad dandum novæ Eccleſiæ fundum, aut ad Eccleſiam ædificandam, aut ad illam dotandam; hic enim eſt triplex titulus, ob quem aliquis dicitur Patronus, ſeu habet jus patronatus, quod hoc verſu exprimitur:

Patronum faciunt Dos, Ædificatio, Fundus.

II. Eſt itaque Juspatronatus *Poteſtas præſentandi, ſeu nominandi Clericum in beneficio inſtituendum*. Quamvis enim alia jura Patrono competant, quia tamen iſthæc præſentatio eſt præcipuus illius actus, ideo definitur per ordinem ad præſentationem. Alii clarius illud deſcribunt dicendo, eſſe *Jus honorificum, oneroſum, & utile competens alicui in Eccleſia, quam ex Diœceſani conſenſu vel conſtruxit, vel fundavit, vel dotavit, aut ipſe, aut is, a quo ipſe accepit*. Dicitur eſſe jus honorificum, quia poteſt Patronus gentilitia ſua inſignia in oſtio Eccleſiæ, aut alibi ponere; & quia illi plura alia obſequia in proceſſionibus, in ſeſſionibus &c. in ſua Eccleſia præſtantur. Dicitur etiam eſſe jus oneroſum, quia tenetur Patronus Eccleſiam defendere, ſicut etiam, ſi ſit opus, reparare, ac reædificare; alias amittit jus patronatus. Dicitur deinde eſſe jus utile, quia ſi Patronus in egeſtatem deveniat, debentur illi alimenta juxta ſuam conditionem ex ſuperfluis Eccleſiæ. Dicitur etiam hoc jus competere ei, qui Eccleſiam, ſeu Beneficium, aut Cappellam vel de novo fundavit, aut extruxit, aut dotavit ex ſuis patrimonialibus bonis cum conſenſu Diœceſani; id enim ſtatuit Trid. ſeſſ. 14. cap. 12. Quod ſi unus dederit fundum, in quo Eccleſia ædificetur, alter Eccleſiam in eo fundo propriis expenſis ædificaverit, aut jam collapſam de conſenſu primi Patroni reædificaverit, & tertius illam congrue dotaverit, omnes tres fierent Patroni. Si vero plures concurrant ad Eccleſiam vel fundandam, vel ædificandam, aut dotandam, licet inæqualiter, omnes in ſolidum acquirunt jus patronatus, ut notat Laym. cap. 13. Nec ſolum iſti, ſed etiam ſucceſſores evadunt Patroni; Succeſſio autem iſta non habetur in capita, ſed in ſtirpes; propterea ſi ſint tres Patroni, Antonius, Sortes, Cajus; & Antonius habeat duos filios, Sortes vero habeat tres, & Cajus quatuor, omnes iſti illorum filii habentur pro tribus dumtaxat Patronis.

III. Porro triplex eſt Jus patronatus, Laicum, Eccleſiaſticum, Mixtum. Dicitur Laicum, non quod Laicis competit, ſed quod bonis patrimonialibus acquiſitum eſt. Similiter dicitur Eccleſiaſticum, non quod Eccleſiaſticis competit, ſed quod bonis Eccleſiaſticis comparatum eſt, ut ſi quis pecunia ex bonis Eccleſiæ percepta novam Eccleſiam fundet, ædificet, aut dotet. Mixtum vero dicitur, quod ex Patronis laicis ſimul, & Eccleſiaſticis coaleſcit. Ex quo fit, quod ad diſcernendum, num ſit laicum, an Eccleſiaſti-

cum

cum Jus patronatus, non eſt inſpiciendum, num a Laicis, an a Clericis poſſideatur, ſed ſub quo titulo poſſideatur. In dubio tamen ſit necne Laicum an Eccleſiaſticum Jus patronatus, quod a Patronis Laicis ſimul, & Eccleſiaſticis coaleſcit? putant nonnulli in favorabilibus cenſendum eſſe eccleſiaſticum. Sed communius contra Garz. apud Pal. docent, quoad ejus jura, & effectus nec laicum eſſe cenſendum, nec eccleſiaſticum, ſed mixtum, ita ut laico competant jura laici, & eccleſiaſtico jura eccleſiaſtici, videlicet quod eccleſiaſticus poſſit intra ſex menſes præſentare, quin poſſit variare præſentatum; Laicus vero debeat intra quadrimeſtre præſentare, ſed poſſit variare, & ſic de aliis juribus.

IV. Differt quippe jus patronatus eccleſiaſticum a laico. Primo in hoc, quod Patronus eccleſiaſticus poſſit a die cognitæ vacationis beneficii intra ſex menſes Clericum præſentare, aliter pro illa vice amittit jus præſentandi: Patrono vero laico id ſolum intra quatuor menſes permittitur. Secundo, quod ſi patronus eccleſiaſticus indignum præſentet, amittat ea vice probabiliter jus nominandi alium, ut notat Leſſ. dub. 7., Secus vero patronus laicus. Tertio, quod eccleſiaſticus poſtquam Sortem præſentavit, non poſſit variare, & alium loco Sortis præſentare: Laicus vero uno præſentato, poteſt deinde alium præſentare, non quidem excludendo primum, ſed relinquendo arbitrio Epiſcopi, utrum velit inſtituere. Ratio autem cur eccleſiaſticus variare non poſſit, eſt, quia dedecet eccleſiaſticum hac in re eſſe inconſtantem: propterea, ut notat Leſſ. dub. 11., ſi Epiſcopus conferat beneficium abſenti, non poteſt, antequam ille acceptet, variare collationem, ex cap. *Si tibi abſenti de Præbendis in ſexto*, non quia per talem collationem acquiratur jus ante acceptationem, ſed quia non decet Epiſcopum variare.

ARTICULUS II.

Qualem debeat Patronus præſentare?

I. Quinam præſentari non poſſunt?
II. Quid ſi indignus præſentetur?
III. Qui promovetur ad Epiſcopatum, debet eſſe inter dignos digniſſimus.
IV. Necnon qui ad Parochiam promovetur.
V. Beneficium, etiam ſimplex, probabilius conferri debet digniori.
VI. Patronus pariter præſentare debet digniorem, non obſtante uſu in contrarium.
VII. Et ſimiliter reſignans Beneficium probabilius debet digniori illud reſignare.

I. Certum eſt, non poſſe a Patrono incapacem inſtitutionis pręſentare, puta illegitimum, excommunicatum, irregularem, &c. Nec poteſt ille pręſentare laicum: etenim, ut notat Barboſa apud Palaum, ſolum Clericus pręſentari poteſt; quin ſufficiat, quod poſt pręſentationem ante inſtitutionem ordinetur. Neque poteſt pręſentare ſeipſum, ex cap. *Per noſtras de Inſtitutione*: Immo nec procurator, aut ſubſtitutus poterunt ſeipſos, aut patronum pręſentare, quia beneficium non debet a propria uniuſcujuſque voluntate initium habere, ne detur ambitioni locus, ex cap. *didicimus* 24. quęſt. 1. Poterunt tamen, ſi plures ſint Patroni, unus alium nominare, ſicut etiam Pater filium, cum id nullo jure vetetur.

II. Certum pariter eſt, patronum debere pręſentare dignum, hoc eſt habentem dotes omnes ad beneficium requiſitas juxta naturam beneficii, & voluntatem fundatoris; ita ut ſi patronus

tronus laicus indignum eligat, jubendum illi ſit, quod alium prꝗſentet; eccleſiaſticus vero indignum prꝗſentans amittat ea vice probabiliter jus alium prꝗſentandi, prout diximus articulo ſuperiore. Difficultas tamen non levis eſt, An teneatur patronus prꝗſentare digniſſimum, adeo ut peccet prꝗſentando dignum, omiſſo digniore?

III. Qua in re diſtinguendum eſt inter beneficium Epiſcopale, Parochiale, & ſimplex. Quod attinet ad Epiſcopale, certum omnino eſt, mortaliter peccare eos, qui niſi quos digniores, & eccleſiꝗ magis utiles ipſi judicaverint, ad eccleſias promovent, ut habet Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. Et ex theſi 47. ab Innoc. XI. proſcripta conſtat, quod nomine dignioris Tridentinum non intelligat dignos, ſumpto comparativo pro poſitivo; nec intelligat non indignos, aut quod intelligat digniores ſolum, quando ſit concurſus; ſed in proprio ſenſu docet, univerſim digniores promovendos eſſe ad dignitatem Epiſcopalem, aut Cardinalitiam. Et ratio eſt evidens, tum quia aliter in re gravi violaretur juſtitia diſtributiva, & acceptio perſonarum; tum etiam quia peccaretur peccato ſcandali, quatenus providendo eccleſias de perſonis minus dignis, pauciora peccata caverentur; perſonꝗ quippe minus dignꝗ, ac minus eccleſiꝗ utiles minus incumbunt in ſalutem Animarum, & in Dei obſequium; ac propterea Trid. loc. laud. dicit, peccatis aliorum communicare eos, qui minus dignos ad Epiſcopalem dignitatem promovent. Quod intelligendum eſſe etiam de Patronis, eſt manifeſtum, & fuſe oſtendit Cardenas in expoſitione hujus theſis; quia ſcilicet Patroni nominando minus dignum ad Epiſcopatum, illum ſuo modo ad tale beneficium promovent, cum jure naturali teneantur promovere digniores.

IV. Quod vero ſpectat ad beneficium Parochiale, aut aliud beneficium curatum, communius pariter docent, patronum non poſſe citra mortale nominare dignum, omiſſo digniori; hoc enim pariter conſtat ſi minus ex verbis, ſaltem ex mente Trid. loc. laud.; necnon rationibus adductis, quæ æque militant pro Epiſcopo, ac pro Parocho. Præſertim quia Trid. ſeſſ. 24. cap. 16. loquendo de Parochis, hæc habet: *Epiſcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit*. Et infra ſubdit: *quem patronus Eccleſiaſticus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, Epiſcopo præſentare teneatur*. Et quamvis Tridentinum loquens deinde de patrono laico ſolum dicat, quod præſentatus ab illo debeat examinari, & nonniſi idoneus admitti; quin dicat debere præſentare digniorem: nihilominus rationes adductæ oſtendunt, jure naturali nonniſi digniorem præſentandum eſſe.

V. Dubitatur ſolum de beneficio ſimplici, Num ſcilicet teneatur patronus ſub gravi digniorem præſentare? Pal. punct. 11. putat Epiſcopum debere eligere digniorem, cui beneficium ſimplex conferat; patronos vero ſatisfacere ſuæ obligationi, ſi dignum eligant; cum enim gratis beneficia ex propriis bonis fundarint, videntur poſſe ad arbitrium conferre beneficium, cui maluerint, dummodo is ſit dignus. Contra vero Epiſcopus cum diſpenſet bona communitatis, & non propria, ſeu ab ipſo gratis collata Eccleſiæ, peccaret contra juſtitiam diſtributivam, ſi beneficium ſimplex non conferret digniori. Molina tamen, Azor., Vaſqu. putant, ſolum fundatores beneficiorum poſſe dignos omiſſis dignioribus præſentare: cum enim poſſint ad arbitrium bona propria diſpenſare, non debet præſumi, quod fundando beneficium voluerint ſe obligare ad digniorem præſentandum. Succeſſores tamen

patro-

patroni videntur obligari ad præſentandum digniorem, quia præſumitur fundatores voluiſſe ſuos ſucceſſores obligare ad ſervandum in præſentando modum juxta præſcriptum eccleſiæ, & in majus eccleſiæ bonum.

Equidem cenſeo cum communiori, Epiſcopum teneri ſub gravi eligere digniorem, quando confert beneficium ſimplex. Quod oſtenditur, tum auctoritate Sanctorum Patrum, & præcipuorum Scholaſticorum apud Pal. punct. 11.; tum ex iiſdem pene rationibus, quibus Epiſcopatus, & Paræciæ conferri debent dignioribus, videlicet, quia aliter violaretur juſtitia diſtributiva in re gravi; & quia fruſtraretur finis intentus a fundantibus beneficia ſimplicia, qui videtur eſſe, ut quoad fieri poteſt cultui Divino, decori, ac utilitati eccleſiæ conſulatur; quod certe non haberetur, ſi ſanctiores, doctiores, & utiliores eccleſiæ negligerentur. Hinc Innoc. III. in cap. unico tit. *Ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur*, reprehendit Epiſcopum Mediolanenſem, quod beneficium familiari minus idoneo donaſſet, dicens: *Debuiſti Eccleſiaſticum officium in perſonam magis idoneam diſpenſare*. Et D. Th. 2. 2. qu. 63. ar. 2. hæc habet: *Ut electio non poſſit impugnari in foro judiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam; ſed ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel relate ad bonum commune*.

Neque obſtat uſus, qui videtur eſſe in contrarium. Nam vel eſt abuſus, vel id provenit ex eo, quod Epiſcopus putet eſſe Eccleſiæ utiliorem perſonam illuſtrem v. g. minus ſanctam, & minus doctam, quam pauperem ſanctiorem, ac doctiorem; vel quia nititur Epiſcopus opinione oppoſita plurium Doctorum, præſertim Juriſtarum apud Dian. part. 2. num. 15. reſ. 38., & apud Croix num. 588.; putantium, quod ſicut œconomus, & diſpenſator, ut ſit fidelis, non tenetur operarios meliores quærere, qui laborent in vinea Domini, ſed ſufficit, quod conducat aptos; ita Epiſcopus non videtur contra officium peccare, ſi dignos præferat dignioribus in collatione beneficiorum ſimplicium. Sicut enim nemo tenetur ſatisfacere officio Eccleſiaſtico ea, qua poteſt diligentia, ſed ſolum morali, & humana; ita videtur nec teneri Epiſcopus præficere meliores, ſed bonos. Verum, quamvis huic ſententiæ adhæreat Leſſ. num. 66., ſi ſemel, aut bis id fiat, non tamen ſi paſſim; Vaſquius tamen diſerte fatetur, ſententiam hanc Electoribus eſſe propitiam, ſed non eſſe veram. Quemadmodum enim non eſt licitum, ne ſemel quidem, Epiſcopatum conferre minus digno, ita nec beneficium ſimplex ob eaſdem fere rationes, quia in re gravi violaretur juſtitia diſtributiva, & quia non conſuleretur majori cultui Divino, & utilitati Eccleſiæ juxta intentionem fundantium beneficia.

VI. Quod ad Patronos attinet, quamvis multi apud Vaſquez cap. 2. & Dian. part. 2. num. 15. reſol. 38. doceant, probabiliter poſſe præſentare dignos, omiſſis dignioribus, ad Beneficia ſimplicia, præſertim ſi ex bonis patrimonialibus ſunt inſtituta, eo quod in tali caſu non violaretur juſtitia diſtributiva; nihilominus probabilius cenſeo, quod debeant digniores præſentare, undeunde iis competat juſpatronatus; idque ob rationes adductas, quæ videntur etiam pro beneficiis ſimplicibus militare. Ad hunc enim finem beneficia iſthæc inſtituuntur, ut cultus Deo exhibeatur, & Eccleſia miniſtros habeat idoneos. Sicut autem Epiſcopus debet dignioribus beneficia conferre, ut diximus, ut ſit fidelis diſpenſator; ita patronus, qui ex privilegio habet præſentare, tenetur idipſum

pſum præſentare, ad quod teneretur Epiſcopus, ſi deeſſet patronus. Quamvis autem patronus ex propriis patrimonialibus bonis conſtituens beneficium videatur poſſe licite illud conferre, cui maluerit; At ſicut non poteſt illud conferre indigno, ita ſecundum ſe non poteſt conferre minus digno, relicto digniori, niſi ſolum in limine fundationis; quia tunc eſt dominus ſuorum bonorum, poteſtque ea relinquere, cui maluerit: At poſtquam abſolute ea donavit Eccleſiæ, debet juxta præſcriptum Eccleſiæ magis idoneos præſentare. Sicut enim qui donat domum Sorti, poteſt donare illam ſub conditione v. g. quod ea per annum locetur Cajo, & ſi id non exprimat, non poteſt deinde obligare Sortem donatarium ad talem locationem; Ita qui ex propriis bonis fundat beneficium, poteſt in limine fundationis velle, quod beneficium conferatur perſonis ſuæ familiæ, aut alicui digno, omiſſo digniori: Si tamen id non exprimat, cenſetur velle, quod in poſterum conferatur beneficium juxta præſcriptum Eccleſiæ; atque adeo quod conferatur digniori, & ideo dignior ſemper ſit præſentandus.

VII. Quæritur etiam, An Reſignans beneficium debeat illud digniori reſignare, præſertim ſi ſit curatum? Communius apud Dian. part. 2. num. 15. reſ. 41. cum Leſſ., Salonio, Sà, negant, eo quod reſignans dimittat, quod ſuum eſt, & propter quod ſi retineret, non teneretur plus facere, quam mediocriter idoneus; Unde talem ſubſtituendo videtur ſatisfacere. Sed probabilius, me Judice, Sotus, Navar., Vaſq., & alii apud Croix num. 586. affirmant; quia beneficium univerſim conferendum eſt juxta præſcriptum Eccleſiæ, & juxta intentionem fundatoris, quæ eſt, ut digniori conferatur propter rationes hactenus adductas. Epiſcopus tamen, ſicut tenetur inſtituere illum, qui a Patrono præſentatur, dummodo in examine non judicetur indignus, ita pariter poterit juxta voluntatem reſignantis conferre beneficium ei, qui proponitur, ſi ſit dignus: Siquidem tam onus præſentandi digniorem ſpectat ad patronum ſeligentem, non ad Epiſcopum inſtituentem, quam onus ſeligendi digniorem, cui beneficium reſignetur, ſpectat ad reſignantem; aliter aperiretur oſtium ad multas lites, ſcandala, inimicitias, detractiones, ut notant Doctores apud Pal. punct. 11., & Dian. part. 1. num. 15. reſ. 41.

ARTICULUS III.

De Electione, Poſtulatione, Inſtitutione, Confirmatione, & aliis ad Beneficia ſpectantibus.

I. Collatio Beneficii, altera libera, altera neceſſaria, quæ dicitur Inſtitutio.

II. Electio vel eſt Perſonæ nullum habentis impedimentum Canonicum; vel eſt Perſonæ ſic impeditæ, & appellatur Poſtulatio.

III. Confirmatio ſuperioris Prælati quandonam requiratur, & quomodo?

IV. Poſſeſſio, Inveſtitura, Inſtallatio quid ferant?

V. Advertuntur plurima ad Jus patronatus ſpectantia; præſertim quinam ejus ſit incapax, & quinam poſſit illi derogare?

I. Sicut jus ad Beneficium acquiritur Præſentatione (de qua diximus articulo ſuperiore) nec non Electione, Poſtulatione, Collatione nondum acceptata, & ſimilibus; ita jus in beneficio (vi cujus beneficium eſt proprium acquirentis, & ſimul adeſt poteſtas illud adminiſtrandi, etiam ante poſſeſſionem) habetur per Collationem,

nem, per Inſtitutionem, & per Confirmationem electionis, vel poſtulationis. Quæ omnia paucis explicanda potius ſunt, quam diſcutienda.

Collatio, ſeu Conceſſio beneficii duplex eſt, altera libera conferenti, quę ſcilicet non præſupponit Præſentationem a patrono factam, & hæc dicitur abſolute Collatio: Altera vero neceſſaria, quæ ſcilicet legitimam præſentationem præſupponit; & hæc vocatur Inſtitutio. Utraque dat jus, ſed requirit conſenſum ejus, cui beneficium confertur; Si tamen collatio fiat per vim & metum, eſt invalida.

II. Electio ad beneficium, quæ fit ab aliqua communitate habente jus eligendi beneficiandum, pariter eſt duplex; Altera eſt electio perſonæ nullum habentis impedimentum Canonicum, & hæc abſolute dicitur Electio: Altera eſt perſonæ jure Canonico impeditæ, & hæc vocatur Poſtulatio; quia electores poſtulant a Pontifice, ut in impedimento diſpenſet. Differt autem Electio a Poſtulatione, ut notat Azor. part. 2. lib. *6.* cap. 17. quia electus poſt electionem ita acquirit jus, ut non poſſint amplius electores alium eligere: Contra vero, antequam admittatur a Pontifice Poſtulatio, poſſunt Electores alium eligere, aut poſtulare. Non poteſt electio, aut poſtulatio, ſicut nec præſentatio fieri, antequam vacet beneficium. Utrum autem electio fieri poſſit, antequam beneficiatus defunctus ſepeliatur, quando per mortem illius vacat beneficium? communius docent, illicite tunc fieri, ſed valide.

III. Præterea ad aliquas electiones requiritur confirmatio ſuperioris Prælati: qua in re conſulenda conſuetudo, & jura particularia. Quando autem requiritur talis confirmatio, tunc Prælatus confirmans examinare debet, num ſubſit aliquod impedimentum Canonicum in perſona electa; & num electio fuerit legitima. Quamvis autem electio fieri nequeat ante ſepulturam beneficiati defuncti; poteſt tamen ſtatim poſt illius mortem fieri præſentatio, inſtitutio, & collatio, ut notat Garz. cap. 1. num. 38. apud Croix num. 307.

IV. Beneficium collatum, & acceptatum dat plenum jus in re; requiritur tamen Poſſeſſio, ut tale jus ſit efficax, adeo ut poſſit beneficiarius adminiſtrare beneficium, ejuſque fructus percipere. Inveſtitura eſt id, quo ſignificatur jus in beneficio acceptum; & facultas intrandi, ſeu petendi poſſeſſionem; eaque fieri ſolet in abſentia per annulum, vel impoſitionem bireti. Et loco inveſtituræ quandoque eſt inſtallatio, ſeu inthronizatio, aſſignando beneficiario illi proprium ſtallum. Præter Inveſtituram requiritur Poſſeſſio jam explicata, niſi forte inveſtitura fieret in loco beneficii, aut non eſſet liber acceſſus ad locum beneficii. Poteſt poſſeſſio apprehendi etiam per procuratorem ſpecialiter ad id deſtinatum. Inthronizatio eſt quædam externa ſolemnitas, quæ de ſe non tribuit poſſeſſionem; putant tamen nonnulli apud Croix num 451. per inſtallationem, ſeu aſſignationem proprii ſtalli ſufficienter tradi poſſeſſionem; quando tamen electio non requirit etiam confirmationem, quia non poteſt tunc poſſeſſio capi ante confirmationem. Univerſim autem ad Epiſcopum, aut ejus Vicarium ſpectat mandare, ut proviſus in poſſeſſionem mittatur: Quamvis, ut notat Croix num. 452. poſt confirmationem, inſtitutionem, aut collationem, & inveſtituram poſſit beneficiarius auctoritate propria capere poſſeſſionem, niſi alicubi praxis eſſet, ut per alium detur; ea quippe praxis inſtar legis habenda eſt.

V. Notandum denique circa Jus patronatus aliquando eſſe Perſonale, eo

quod

quod tali perſonæ ſit affixum ; iſtud autem ſine conſenſu Epiſcopi per donationem ad Laicum tranſire non poteſt ; Aliquando eſſe Reale , eo quod tali rei ſit affixum , & ratione talis rei tranſire poteſt per accidens ad emptorem ; ita tamen , ut non pluris vendatur res illa ob jus patronatus ; quod citra ſimoniam , ut ſuo loco dicemus, eſt invendibile . Infideli juſpatronatus competere non poteſt, nec hæretico, aut excommunicato vitando : Si tamen ſit toleratus , variant Doctores apud Sanch. lib. 3. diſp. 22. num. 31. Competere illud poteſt fœminæ , ut notat Garz. num. 144. ; item infanti , pro quo tutor præſentet ; Pupillo illegitimo, tam naturali , quam ſpurio , necnon irregulari, ut videre eſt apud Palaum num. 27. Pontifex poteſt valide juri patronatus , etiam Laicali, derogare, conferendo beneficia , cui maluerit , invitis patronis ; quia cum beneficium ad Eccleſiam ſpectet, libere conceſſit Pontifex patronis jus præſentandi, non abdicando a ſe jus contraveniendi : Licite tamen id non poteſt citra urgentem cauſam, ne fideles a Fundationibus deterreantur . Nuntius Apoſtolicus ſolum Juri patronatus Eccleſiaſtico valide derogare poteſt : Epiſcopus vero neque laicali , neque Eccleſiaſtico poteſt derogare .

Eſt pariter advertendum , quod ſi Patronus, antequam beneficium vacet, promittat promiſſione jurata Cajo, ſe illum præſentaturum, quando vacabit; talis promiſſio eſt irrita, ac nulla ; immo, ut notat Lott. apud eundem Croix num. 302. eſt graviter peccaminoſa, cum graviter ab Eccleſia prohibeatur ; ne detur anſa captandi mortem alterius.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De Simonia ad rem Beneficiariam ſpectante.

Quid univerſim ea ſit? Et per quid conſtituatur?

QUod multum faceſſit negotium in re Beneficiaria eſt advertere, ne ex aviditate percipiendi fructus Beneficii clanculum Simonia obrepat; præſertim quia in ea dignoſcenda etiam acres Doctorum obtutus non raro obtunduntur, ac hebetantur. Etenim quod de ſe, ac ſpeculative loquendo a circumſtantiis denudatum, ſæpenumero citra controverſiam a labe ſimoniæ eſt prorſus immune, in praxi tamen circumſeptum adjunctis, a quibus fere nunquam ſejungitur, ſimoniaco veneno, lynceis etiam oculis occulto, inficitur. Quare, ut præſentiſſimo alexipharmaco contagioni huic, quæ plurimis imponit, pro virili occurramus, Quæremus hic, Quid ſit univerſim Simonia? Et per quid illa conſtituatur? Num donatione gratuita rei temporalis, quæ habeat pro motivo conſequutionem rei ſpiritualis, aut vice verſa? Num donatione conditionata rei temporalis pro ſpirituali? Num contractu reciproco, quo temporale detur pro ſpirituali, aut e converſo ſpirituale detur pro temporali? Num demum obligatio dandi ex gratitudine temporale pro ſpirituali, aut ſpirituale pro temporali, contineat ſimoniam? In ſequentibus deinde Quæſtionibus inquiremus, Quotuplex ſit Simonia, præſertim in re Beneficiaria? Quænam, & quanta ſit Simoniæ turpitudo, ac malitia? Quænam ſit materia tam ſpiritualis, quam temporalis cum ſpirituali connexa ſpectans ad Simoniam? Tum de Simonia tam juris naturalis, quam juris Eccleſiaſtici in re Beneficiaria; ac demum de pœnis Simoniacorum.

ARTICULUS I.

Quid ſit Simonia?

I. Definitur Simonia.
II. Ea eſt ſacrilegium. Quodnam ſit munus a manu, munus a lingua, munus ab obſequio?
III. Pendet ea ſæpe ex intentione operantis.
IV. Multipliciter aliquid connectitur cum re ſpirituali, videlicet antecedenter, conſequenter, & concomitanter.

I. SImonia ex Theologorum, & Canoniſtarum definitione apud Leſſ. lib. 2. diſp. 33. eſt *Studioſa Voluntas emendi, vel vendendi aliquod ſpirituale, vel ſpirituali annexum*; appellaturque Simonia a Simone Mago, qui ut habetur Act. 8. emere volebat poteſtatem conferendi Spiritum Sanctum. In hac tamen definitione emptio, & venditio non veniunt preſſe, & rigoroſe; ad rigorem enim horum contractuum intervenire debet pecunia, ut diſcernatur, quænam ſit res illa, quæ venditur, ex §. *Item pretium*

Inſtit.

Inſtit. de empt. & vendit. ſimonia autem haberi poteſt etiam ſine pecunia; Si enim ſpirituale commutaretur cum oleo, verbi gratia, vel tritico, haberetur ſimoniaca commutatio abſque rigoroſa venditione, aut emptione. Quare ſumuntur large pro qualibet datione, ſeu permutatione ſpiritualis cum temporali ex pacto, ut habetur in cap. *Quæſitum De rerum permut.* Et ratio eſt, quia malitia ſimoniæ conſiſtit in æquiparanda re ſpirituali (quæ pretio æſtimari non poteſt) cum re temporali viliſſima, quod tam habetur, ſi æquiparetur, & permutetur cum pecunia, quam ſi cum aliis rebus temporalibus. Imo, ut conſtat ex propoſitione 45. damnata ab Innoc. XI. contrahitur ſimonia, ſive temporale detur tanquam pretium, ſive tanquam motivum conferendi ſpirituale, ſive ſit gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut e contra.

II. Hinc ſequitur, ſimoniam eſſe ſacrilegium, quandoquidem virtuti religionis opponitur res ſacras æſtimare tanquam profanas; æſtimantur autem tanquam profanæ, quodcumque pretium, ſeu munus pro iis detur, ſive a manu, ſive a lingua, ſive ab obſequio, quia quodcumque horum temporale eſt; nempe tam pretium manus, hoc eſt pecunia, veſtis, equus, & ſimilia, quæ vendi ſolent, quam pretium linguæ, hoc eſt laus, vel vituperatio, commendatio apud Principem, patrocinium Advocati, preces, &c. quam etiam pretium obſequii, ſeu miniſterium in rebus temporalibus, ut eſt famuli, œconomi, &c.

III. Dicitur autem Simonia eſſe Studioſa Voluntas, ut advertamus, ſimoniam magna ex parte pendere ex intentione operantis, ex Cap. *Tua nos de Simon.* nam ſi tradens v. g. ſtipendium pro Miſſa, tradit illud animo emendi Sacrificium, ſimoniam committit, quam non committit, qui variata intentione tradit illud pro ſuſtentatione Sacerdotis. Præterea dicitur, Res ſpiritualis, non quodcumque eſt incorporeum, ſed quod aliquo modo eſt ſupernaturale, ut ſunt Sacramenta, Gratiæ gratis datæ, Virtutes ſupernaturales, & omnis uſus poteſtatis ſupernaturalis.

IV. Dicitur demum, Spirituali annexum, quodcumque cum re ſacra connectitur, vel antecedenter, vel conſequenter, vel concomitanter. Connexionem habet antecedentem cum re ſpirituali, quod præit illam, ut veſtes ſacræ, templa, altaria, calix conſecratus &c. quæ præeunt conſecrationem; Sic etiam juſpatronatus, electio, præſentatio, collatio beneficii, &c. quæ per ſe ordinantur ad beneficia Eccleſiaſtica: Habet vero connexionem conſequentem cum re ſpirituali, quod illam conſequitur, ut beneficium, ſeu jus percipiendi fructus, quod conſequitur ad Officium ſacrum, propter quod illud datur. Denique connectitur concomitanter, quod rem ſpiritualem comitatur, ut labor in miniſterio Sacramentorum.

ARTICULUS II.

Num Donatio gratuita rei temporalis, pro obtinendo ſpirituali, ſimoniam contineat?

I. Concluſio eſt negativa, ſpeculative loquendo.

II. Theſis 45. ab Innoc. XI. proſcripta fert, ſolum ſimoniam committi, quando datur temporale, tanquam ob motivum intrinſecum pro ſpirituali obtinendo; quod in praxi ſolet evenire, ſi res temporalis non ſit levis momenti.

III. Qui celebrat propter ſtipendium, tanquam ob pretium, quin pactum ineat, committit ſimoniam ſolum largo modo.

IV. Exercere ſpirituale propter lucrum tem-

temporale, tanquam motivum principale, num vacet culpa?

V. Donationes gratuitæ pro collatione Ordinum prohibentur ex odio avaritiæ, non ex motivo religionis, & non ſunt ſimoniacæ, ſed favent ſimoniacæ pravitati.

I. DIcendum cum communi, donationem rei temporalis ordinatam ad obtinendum ſpirituale, ſi fiat gratis, & ſine ullo onere, vel pacto, non eſſe ſimoniacam. Ratio eſt, quia malitia ſimoniæ conſiſtit in æquiparando res ſacras cum temporalibus, quod ſicut fit in contractu reciproco; ita nullatenus habetur in donatione gratuita, quæ potius eſt laudabilis, eo quod dirigat temporale, tanquam medium ad obtinendum finem nobiliorem; unde qui gratuito dat aliquod infideli, ut baptizetur, vel fideli, ut fiat religioſus ſine ullo pacto, aut onere, non eſt ſimoniacus, ut dicitur in cap. *Debet* cauſ. 23. quæſt. 4.

II. Neq; obſtat Propoſitio 45. damnata ab Innoc. XI. quæ habet: *Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur, tanquam pretium, ſed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale; vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut e contra.* Ex falſitate enim hujus theſis evincitur, ſimoniam committi, non ſolum ſi temporale detur in pretium, ſed etiam ſi detur, tanquam motivum conferendi ſpirituale. Hoc autem videtur evenire, quando donatur temporale gratuito pro obtinendo ſpirituali. Nam contra eſt, quia, ut fuſe in expoſitione hujus theſis confixæ notavimus ex Suar.; Leſſ., Sanch. & aliis, ad ſimoniam requiritur intentio alterum obligandi, & quoddam tacitum pactum. Quando autem datur temporale gratis, ut alter moveatur ad ponendum ſpirituale ex motivo ipſius rei ſpiritualis, nullum intervenit implicitum pactum, atque adeo nec ſimonia. Quod ab Innoc. XI. damnatur, eſt (ut ibidem pariter fuſe explicavimus) non eſſe ſimoniam dare temporale, quod ſe habeat tanquam motivum intrinſecum finale, & principale ponendi ſpirituale; tale enim motivum eſt æquivalenter pretium; propterea vendere v. g. officia dicitur, qui munera accipit, quibus moveatur principaliter ad ea conferenda: At non eſt ſimoniacum, pro ſpirituali obtinendo dare temporale, quod ſe habeat tanquam motivum extrinſecum, occaſionale, & ſecundarium. Quod videtur explicare idem Innoc. XI. damnando propoſitionem 46. quæ dicit: *Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imo etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.* Sicut itaque qui ex metu v. g. naufragii, & gehennæ movetur ad eliciendum actum contritionis, habet pro motivo intrinſeco, & finali actus contritionis bonitatem Dei offenſi, & pro motivo extrinſeco, & occaſionali periculum naufragii; Et qui dat centum gratis ſervo, ut alliciatur ad Baptiſmum, ſolum vult motivum Baptiſmi intrinſecum in ſervo eſſe ſalutem æternam, & lucrum illud eſſe motivum extrinſecum: Sic eodem modo, qui inſervit Epiſcopo ad obtinendum beneficium, ſimoniam committeret, ſi vellet dari ſibi beneficium propter famulatum, tanquam propter motivum intrinſecum, quamvis non propter pretium; Secus vero, ſi velit, famulatum eſſe motivum occaſionale, ex quo inducatur Epiſcopus ad cognoſcendam Clerici idoneitatem, quæ ſit motivum intrinſecum, & finale conferendi beneficium. In praxi tamen eſt valde periculoſum, & valde cavendum, ne temporale, quod dicitur dari tanquam motivum occaſionale,

nale, & extrinſecum, re vera detur, tanquam motivum principale, & intrinſecum, ut conferatur ſpirituale; quod fere ſemper contingit, quando temporale, quod datur, non eſt levis momenti. Et ideo in foro externo obſequium, aut alia munera oblata Epiſcopo ad beneficium obtinendum præſumuntur ſimoniace collata, ſi ſint non levis momenti, & ſolent animum pervertere, & allicere; non vero, ſi ſint leviora, ex cap. *Etſi quæſtiones de Simonia*.

III. Inſtabis, ex D. Th. quodlib. 8. art. 10. ſimoniam committit, qui v. g. celebrat propter pecuniam, tanquam propter pretium, etiamſi nullum pactum intercedat; ergo non ſtat doctrina Leſſii, quod tunc ſolum ſimonia committatur, quando pactum habetur, ſaltem implicitum, ſeu intentio alterum obligandi; & conſequenter ſimoniacus eſt, qui dat temporale gratis cum intentione, quod ponatur ſpirituale, etiamſi abſque pacto.

Reſpondetur, doctrinam Leſſii eſſe communem; & D. Thomam in Summa art. 3. ad 5. illam docuiſſe. Quare in caſu adducto, qui propter ſtipendium, tanquam propter pretium ſine pacto celebraret, in largo ſenſu ſimoniam committeret, tum propter irreverentiam erga rem ſacram; tum etiam quia facile in pactum deſcenderet; ut communiter explicant Div. Thom. qui renuunt dicere, quod deinde ſententiam mutarit. Quod altius oſtenditur ex ipſa definitione ſimoniæ, quæ importat emptionem, atque adeo contractum, & pactum.

IV. Ex dictis ſequitur, quod ſicut non eſt ſimonia dare gratis temporale ad obtinendum ſpirituale, ita neque e contra dare ſpirituale gratis ad obtinendum temporale; ut ſi exponantur Reliquiæ, vel Imagines ad obtinendam eleemoſynam largiorem; nam in tali caſu non intervenit æſtimatio, ſeu æquiparatio rei ſpiritualis cum pretio temporali, deficiente pacto, etiam implicito.

Dubium tamen eſt, An ſit mortale exponere v. g. reliquias principaliter propter lucrum temporale, aut aliud ſpirituale exercere principaliter propter temporale? ut ſi quis e. g. in ſodalitio communicet principaliter ad obtinendum ab Epiſcopo, vel a Principe aliquod temporale.

Sanch. lib. 2. cap. 43. dicit, eſſe quidem communem ſententiam, quod ſimoniacum ſit exercere ſpiritualia propter ſtipendium, tanquam ob finem principalem; ſed id intelligendum eſſe, ſi lucrum intendatur principaliter, tanquam pretium, non vero tanquam eleemoſyna gratis oblata ad ponendum ſpirituale ex motivo intrinſeco ipſius rei ſpiritualis. Unde putat eſſe dumtaxat veniale, ſic intendere principaliter eas eleemoſynas; quia tantum committitur culpa pravæ ordinationis ad finem; quæ, quando finis non eſt mortalis, ſolum culpam venialem conſtituit. Et ideo communiter docent apud Laym lib. 4. tract. 10. cap. ult. quod exercere ſpiritualia ob vanam gloriam, ſit ſolum veniale.

Sed Molin. diſp. 93. concl. 3. probilius docet contra Medin., & Adrian., nullatenus eſſe peccatum exercere opus virtutis propter lucrum, aut commodum temporale, tamquam ob finem dumtaxat ſecundarium, ita ut opus virtutis ſit etiam volitum qua tale, aut propter alium bonum finem. Unde communiter dicimus, ne veniale quidem peccatum committere Sacerdotem nolentem hodie celebrare, ſi deinde oblato ſtipendio voluntatem mutet; in quo caſu finis celebrationis videtur eſſe ſtipendium, dummodo finis celebrationis primarius ſit cultus Dei. Ideo autem exercere ſpiritualia propter vanam gloriam, eſt veniale, quia talis finis eſt leviter malus;

at

at exercere ſpiritualia, etiam propter ſtipendium, non eſt finis malus, & ideo culpa vacat. Quod videtur aperte docuiſſe D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 9. & quodl. 8. art. 11., ubi, ut notat Pal. qu. 4. hæc habet: *Illicitum eſt ire ad Eccleſiam propter diſtributiones quotidianas principaliter, tamquam propter finem, quamvis non ſi propter eas eatur, tanquam propter finem ſecundarium.*

V. Oppones contra concluſionem Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. ubi prohibet pro collatione Ordinum, & primę Tonſurę donationes gratuitas, vocatque hujuſmodi largitiones corruptelas ſimoniacę pravitati faventes; ergo non caret labe Simonię donatio hujuſmodi gratuita. Adde quod in cap. *Sicut nonnulli* cauſ. 1. qu. 1., & cap. *Salvatur* eadem cauſa qu. 3., actus Simoniaci vocantur munera, quę ſignificant largitionem gratuitam.

Reſpondeo cum Palao tract. 17. diſp. 3. punct. 5., prohiberi a Trid. hujuſmodi donationes, non quidem ex motivo religionis, ſed ex odio avaritię, ut patet ex illis verbis pręambuli, *Quoniam ab Eccleſiaſtico ordine omnis avaritiæ ſuſpicio abeſſe debet.* Unde per hujuſmodi donationes non committitur Simonia, quę eſt vitium contrarium reverentię debitę rebus ſacris, ac proinde contra religionem, ut notat etiam Leſſ. num. 61. Pariter in cap. *Statutum de Reſcriptis*, prohibetur delegatis, ne accipiant etiam gratis oblatum aliquod ultra eſculenta, & poculenta; quia tamen talis prohibitio procedit ſolum ex motivo ſervandę juſtitię, ideo hujuſmodi munerum acceptio non eſſet Simoniaca. Concilium loco laudato dicit, eas favere Simoniacę pravitati, non vero eſſe Simoniacas; cum enim radix Simonię ſit avaritia, ideo quę favent avaritię videntur in radice favere Simonię. Pręterquamquod facilis eſt in iis lapſus ad Simoniam mentalem.

Ad id quod additur dico, ly munera, aliquando ſignificare onera; & in jure civili in digeſtis habetur integer titulus de muneribus, & honoribus, hoc eſt de oneribus, & honoribus. Quare cum ly munus, habeat utramque ſignificationem; & aliunde in jure Canonico datio ſimoniaca vocetur emptio, & venditio, ly munus, in hac materia limitandum erit ad ſignificationem pretii, non vero ſimplicis, & gratuitę donationis.

ARTICULUS III.

An donatio conditionata rei temporalis pro Spirituali, aut e converſo, ſit Simoniaca?

I. Donatio conditionata quomodo differat a contractu oneroſo?

II. Videtur licitum dare centum ſervo, ut baptizetur; an etiam liceat dare centum Sacerdoti, ut te baptizet?

III. Donatio conditionata, ſi cedit in utilitatem donatarii, non cenſetur Simoniaca.

IV. Si vero cedat in utilitatem donantis, practice non eſt immunis a Simonia.

V. In plurimis caſibus quod eſt ſpeculative licitum, in praxi eſt illicitum.

VI. In quo diſcriminetur Uſura a Simonia?

I. GRaviſſima difficultas eſt, ſit ne Simoniaca donatio temporalis ſub conditione ponendi ſpirituale; ita tamen, ut donans non imponat obligationem ad ſpirituale, alioquin non eſſet donatio conditionata, ſed contractus oneroſus reciprocus. Ratio difficultatis eſt, quia ex una parte certum eſt, aliquas hujuſmodi donationes licere; v. gr. licite te obligas ad dandam ſervo libertatem, ſi ſuſcipiat Baptiſmum, & Princeps ad dandam vitam

vitam Infideli, ſi convertatur. Et ratio eſt, quia in tali donatione non obligas te ad temporale tanquam pretium ſpiritualis, vel tanquam aliquod pretio æquivalens, in quo eſt malitia Simoniæ; ſed ſolum non vis dare temporale, nempe libertatem, niſi ponatur, ſine ulla tamen obligatione, Baptiſmus. Ex altera vero parte aliæ ſimiles donationes conditionatæ cenſentur communiter illicitæ, v. gr. ſi dicas Sacerdoti, dabo tibi centum, dummodo ſine ulla obligatione ex juſtitia conferas mihi baptiſmum, aut abſolutionem. Ideo Laym. §. 2. num. 11. cenſet, donationem conditionatam tunc eſſe Simoniacam, quando opus ſpirituale cedit in utilitatem donantis, aut tertiæ perſonæ, non vero ſi cedat in utilitatem ipſius donatarii; & ideo docet, quod dare v. gr. libertatem ſervo, ſi baptizetur, non ſit Simonia, quia baptiſmus cedit in utilitatem donatarii: Contra vero dare centum Sacerdoti, ut te, vel alium baptizet, ſit Simonia, quia baptiſmus cedit in utilitatem donantis, vel tertiæ perſonæ.

II. Hæc tamen doctrina, & diſparitas communiter rejicitur; nam, ut bene Suar. tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 4. cap. 17. Si commutatio, inquit, ſecundum ſe non eſt mala, ordinare illam ad proprium ſpirituale commodum, non erit malum; imo cæteris paribus magis videtur unicuique conceſſum ſuam ſpiritualem utilitatem quærere, quam alienam; quare, ſi licet dare centum ſervo, ut baptizetur, a fortiori licebit dare centum Sacerdoti, ut te baptizet. Et ratio a priori ex Suar. eſt, quia malitia Simoniæ dependet ex terminis, quorum fit mutua datio, & ex modo dationis; quare cum in utroque caſu termini ſint, ſpirituale, & temporale, & modus dationis ſit conditionatus, nullam imponens obligationem in donatario, ſequitur quod vel in utroque, vel in neutro caſu habeatur Simonia.

III. Aliter itaque oportet diſcurrere, advertendo prius, idcirco præſentem quæſtionem non modicam difficultatem continere, quia donatio conditionata, cum non ſit omnino gratuita, videtur importare obligationem in donatario ad opus ſpirituale: quod tamen eſt falſiſſimum, quia talis donatio ſolum ordinatur ad movendam ejus voluntatem ad opus ſpirituale ponendum ſine ullo præjudicio libertatis, imo cum collatione gratiæ potius, quam oneris. Quod clare conſtat, quia etiam acceptata donatione conditionata, poteſt libere ſervus non baptizari, quamvis non poſſit frui re donata ſine baptiſmo: qua in re nullum imponitur onus, nec ulla fit violentia, ſed gratia: nam ſi obligabatur ad ſervitutem, etiamſi baptizaretur; quod remanſurus ſit liber, ſi baptizetur, eſt gratia. Neque enim, ut recte Suar. num. 15., fit illi injuria, quod non detur libertas ſimpliciter; quandoquidem neque ſimpliciter, neque conditionate eſt illi debita, & ex ſpeciali beneficio habet, quod dominus velit libertatem donare poſito baptiſmo.

Quod etiam oſtenditur aliis exemplis; nam reo v. gr. ad mortem damnato eſt debita mors, velit, nolit ingredi religionem; atque adeo ſi Princeps donet illi vitam, dummodo religionem ingrediatur, nullum onus imponit, ſed confert beneficium; Sicut etiam ſi Infideli offeras tuum patrimonium nullatenus debitum, dummodo fiat Chriſtianus. Quare in his caſibus, in quibus opus ſpirituale cedit in utilitatem donatarii, conſentiunt communiſſime Doctores apud Sanch. lib. 1. diſp. 39., nullam intervenire Simoniam. Quod conſtat ex praxi, quam damnare dicit Suar. num. 11. eſſe inſolentiſſimum; & juremerito, nam ſuſceptio baptiſmi non eſt in ſe

mala,

mala, niſi ſit emptio, aut venditio: non eſt autem emptio, vel venditio, quando temporale non datur in pretium, nec imponitur pro temporali ulla obligatio ad baptiſmum.

IV. Hinc ſequitur, quod cum donatio conditionata fieri poſſit etiam quando opus ſpirituale eſt utile ipſi danti, ideo ſpeculative loquendo neque tunc erit Simoniaca; quia neque tunc daretur in pretium, & commutationem, ſed ſolum ad alliciendum: moraliter tamen, & practice loquendo talis donatio eſſe debet valde ſuſpecta, & eſt multum periculoſa; immo abſolute loquendo dicenda eſt in praxi Simoniaca; quia quando opus ſpirituale redundat in propriam utilitatem, non cenſetur donatio conditionata rei temporalis pure ordinari ad alliciendam voluntatem alterius, ſed eſt magna ſuſpicio intentionis obligandi; unde in foro externo præſumeretur dari in commutationem, & puniretur, tanquam Simoniaca; quamvis in foro conſcientiæ bene procederet, ſi forte expreſſe, & ſincere nulla adeſſet obligandi intentio. Quod ſignificat Pal. punct. 4. dicens, univerſaliter nullam donationem, quæ venditio, aut emptio non ſit, eſſe Simoniacam, excepta ea, quæ fit in materia beneficiorum, in quibus etiam donatio conditionata eſt Simoniaca propter peculiarem eccleſiæ prohibitionem, ut ſuo loco dicetur.

V. Non eſt autem mirum, quod in materia Simoniæ plurima ſint ſpeculative loquendo licita, ſed in praxi periculoſa, & communiter illicita. Sic Leſſ. dub. 20. ex Suar., & Nav. notat, quod dare temporale, tanquam gratuitam compenſationem pro ſpirituali ſit Simonia, quod certum eſt ex propoſitione damnata ab Innoc. XI. At dare ſpirituale ad ſatisfaciendum obligationi antidorali, ſeu ex gratitudine, nullo prævio pacto, ne implicito quidem, ſpeculative loquendo, non eſt Simonia, ſed eſt in praxi valde periculoſum. Et idem communiter evenire docent, ſi quis gratis det temporale, & deinde petat, ut titulo gratitudinis ſibi aliquod ſpirituale conferatur. Sicut enim non committit uſuram, qui a mutuatario v. gr. petit, ut ex gratitudine ſibi remutuetur; ita nec committit Simoniam, qui aliquod petit in gratitudinem ob beneficium ſine ullo pacto collatum; at hoc in praxi periculoſæ plenum opus eſt aleæ.

VI. Præſertim quia D. Th. in hoc diſcriminat uſuram a Simonia, quod qui dat mutuum, poſſit aliquid ex gratitudine expoſcere, quia dat, quod ſuum eſt: Contra vero qui dat ſpirituale, cum non det, quod ſuum eſt, ſed quod eſt Chriſti Domini, non debet aliquod expoſcere in gratitudinem, cum ſatis ſit, ſi donatarius ſit gratus eccleſiæ, & Deo. Unde quod in gratitudinem petitur ob ſpirituale collatum, in praxi fere ſemper petitur Simoniace.

Dices: Si Cajus dicat ſe donare equum Sorti, ſub conditione tamen, quod Sortes donet ipſi Cajo centum, in tali caſu nec ſpeculative, nec practice haberetur donatio conditionata, ſed veriſſima emptio equi, qui ſolum oretenus diceretur donari conditionate: ergo pariter qui donat v. gr. reliquias ſub conditione, quod ſibi dentur centum, aut qui dicit ſe donare Sacerdoti centum ſub conditione, quod ab hoc liberaliter conferatur ſibi Baptiſmus, aut Abſolutio, revera in tali caſu non haberetur donatio liberalis conditionata, ſed veriſſima emptio Simoniaca non ſolum practice, & moraliter, ſed etiam ſpeculative loquendo, poſito quod contractus cedat in utilitatem utriuſque. Sic etiam dicenda eſt uſura datio mutui ſub conditione quod ſolvatur auctarium.

Reſpondeo. Quicquid ſit de anteceden-

cedente, nego conſequentiam. Certe ſpeculative loquendo poteſt quis donare reliquias ei, qui confert centum, non contrahendo cum illo, nec æquiparando ſpirituale cum temporali. Ad contractum emptionis requiritur pactum & obligatio ex parte utriuſque contrahentis orta ex contractu: At in caſu noſtro, quo quis vult dare reliquias ſolventi centum, quamvis practice id ferat Simoniam, & emptionem; ſi nullum præcedat pactum, & donatio ſit conditionata, non æquiparando temporale cum ſpirituali, non habetur emptio, nec Simonia. Ad eum modum quo tum habetur emptio rei ſpiritualis, ſi detur Sacerdoti ſtipendium pro ſuſtentatione ſub conditione, quod celebret; haberetur vero Simonia, ſi ſtipendium daretur in pretium Sacrificii, æquiparando ſpirituale cum temporali. Et ſane ſicut non eſt uſura velle mutuare ſolum benemerito, & non alteri, ſeu mutuare ſub conditione quod aliquis ſit benemeritus, non tamen deducendo in pactum, ne implicitum quidem, ipſam beneficentiam (quicquid ſit an in praxi id ſit periculoſum) ita ſpeculative loquendo non eſt Simonia velle donare liberaliter rem Sacram ſine ullo pacto ſolum benemerito, ſeu ſub conditione quod aliquis fuerit benemeritus in re temporali; aut e contra.

ARTICULUS IV.

An Contractus reciprocus, quo temporale datur pro ſpirituali, ſit Simoniacus?

I. Contractus utrinque obligatorius ex juſtitia in re noſtra eſt Simoniacus.

II. Quomodo Sacerdos ex juſtitia obligetur ad celebrandum citra Simoniam?

III. Stipendium Sacerdoti non datur propter laborem in celebrando, ſed propter ſuſtentationem jure naturæ debitam.

IV. Ea ſuſtentatio habet reſpectum ad alia Sacerdotis onera.

V. Quanam ratione poteſt ſuſtentatio iſthæc deduci in pactum, & deberi ex juſtitia, cum teneatur Sacerdos gratis celebrare?

VI. Si temporale detur pro ſpirituali cum obligatione mutua ex gratitudine, num depurari poſſit a Simonia?

VII. Eſto ſpeculative poſſit peti citra Simoniam, ut obligationi antidorali ſatisfaciat, qui accipit ſpirituale, non tamen practice.

VIII. In quonam ſenſu confixa ſit ab Innoc. XI. theſis 45. permittens compenſationem gratuitam temporalis pro Spirituali?

IX. Datur gratis, quod mere datur ad extinguendum debitum antidorale.

X. Permutare ſpirituale cum ſpirituali non eſt Simonia; licet ſit Uſura mutuare cum pacto, quod donetur aliquod ſpirituale. At ſuperioratum cum ſuperioratu probabilius non licet permutare.

XI. Si detur temporale cum pacto, quod donetur ſpirituale, quod non cedat in utilitatem dantis, ſed accipientis, probabilius talis contractus utrinque oneroſus eſt Simoniacus. Quamvis donatio conditionata temporalis, ſi ponatur ſpirituale, non ſit Simoniaca.

I. Contractus reciprocus, hoc eſt utrinque obligatorius ex juſtitia, apertiſſimam in re noſtra continet Simoniam, tam in dante temporale, quam in dante ſpirituale. Ratio eſt, quia juſtitia commutativa dicit æſtimabilitatem rerum, quæ commutantur: æſtimare autem, ſeu æque penſare ſpiritualia cum temporalibus, eſt Simonia. Difficultas ſolum eſt in explicanda receptiſſima praxi, qua pro celebrandis Miſſis ita datur ſtipendium,

ut ex contractu reciproco juſtitiæ commutativæ Sacerdos ad illas obligetur.

II. Duplex eſt celebris ſolutio. Prima dicit, contractum hunc non eſſe ſimoniacum, quia non datur pecunia in pretium laboris, quatenus ſpiritualis eſt, ſed quatenus eſt labor corporalis. Hæc tamen reſponſio diſplicet communiter, præſertim Cardinali de Lugo diſp. 21. de Euch. ſect. 1., tum quia talis labor eſt intrinſecus miſſæ, quandoquidem ſine illo miſſa conſiſtere non poteſt; labor autem intrinſecus operi ſpirituali eſt invendibilis citra Simoniam, ex illa regula Urbani in cap. *Si quis objecerit* 1. qu. 3. *Qui horum alterum vendiderit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*; tum etiam quia labor in celebrando, quatenus temporalis eſt, non meretur ex juſtitia conſuetum Miſſæ ſtipendium; quia miſſa brevis eſt, & brevior eſſe poſſet, ſi eccleſia alias cæremonias tolleret, & præciperet, celebrari ſola conſecratione, & communione, quod fieret pene temporis momento.

III. Communior itaque reſponſio eſt cum eodem Lugo num. 13., non committi Simoniam, quia ſtipendium datur in ſuſtentationem Sacerdotis ad Sacrificium requiſiti, non ſecus ac requiritur panis, vinum, candelæ, &c. Quare ſicut facere pactum de danda pecunia pro pane, vino, candelis non eſt Simonia, quia non datur in pretium ſacrificii, ſed ad neceſſariam ſacrificii exequutionem; ita neque eſt Simonia inire pactum cum Sacerdote de ſtipendio in ejus ſuſtentationem, quia etiam Sacerdotis ſuſtentatio ingreditur neceſſariam exequutionem ſacrificii. Unde Sacerdos adhuc gratis dicitur celebrare, quamvis ſtipendium pro ſuſtentatione recipiat; ſicut gratis celebrat, quantumvis detur illi pecunia pro vino, candelis, &c. Quod explicat de Lugo exemplo Pictoris, qui non diceretur vendere picturam, ſed gratis pingere, ſi acciperet ſolum ſuſtentationem, & ſumptus neceſſarios ad colores, &c. ſicut etiam miles diceretur gratis militare, etiamſi acciperet, ac exigeret ſuſtentationem, arma, equum, & quicquid eſt neceſſarium ad militandum. Et ratio a priori eſt, quia Simonia tunc committitur, quando pro ſpirituali accipitur, tanquam debitum ex juſtitia aliquod temporale indebitum; ſuſtentatio autem, (quamvis ut ex juſtitia debita accipiatur) non eſt indebita, ſed jure naturæ cuivis debita, juxta illud Matth. 10. *Dignus eſt operarius cibo ſuo*, & 1. ad Cor. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus; magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Et ad Rom. 15. *Qui altari ſervit, de altari vivere debet*. Quod verum eſt, etiamſi Sacerdos aliunde habeat, unde ſuſtentari valeat; ut communiter docent contra Azor. 3. part. lib. 12. cap. 3., cum hoc ſit per accidens, ut notat Suar. cap. 45. unde non poteſt obeſſe, quominus Sacerdos recipiat, quod ſibi ex natura rei debetur. Nemo enim ſuis ſtipendiis tenetur militare, ut loquitur Apoſtolus 1. ad Cor. 9. dicens: *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam?*

IV. Neque dicas, non deberi Sacerdoti ex juſtitia integram ſuſtentationem, quando brevi Miſſam abſolvit: Sicut nec pictori debetur integra ſuſtentatio, ſi per ſemihoram dumtaxat quotidie pingat.

Nam ſuſtentatio, quæ dari ſolet Sacerdoti taxata a conſuetudine loci, non ſemper eſt integra, ſed partialis, habito reſpectu non ad tempus ſolum, quod ille inſumit in celebrando, ſed ad alias circumſtantias onerosas: debet enim a negotiationibus abſtinere, a venationibus, a ludis, debet decentem habitum geſtare, a cibo ante Miſ-

Miſſam abſtinere, &c. Congruum eſt igitur, dari Sacerdoti partialem hanc ſuſtentationem, ut poſſit honeſte vacare muneri ſuo.

V. Inſtabis. Quamvis verum ſit, jure naturæ deberi ſuſtentationem celebranti, non tamen hinc ſequitur, poſſe in pactum deduci; quia ſi pactum ineatur, non gratis celebraret Sacerdos: nam quod gratis fit, non fit ex debito juſtitiæ; Quod autem fit ex pacto, fit ex debito juſtitiæ; ergo quod fit ex pacto, non fit gratis.

Confirmatur, quia plures extant Canones, in quibus generaliter interdictum eſt omne pactum in ſpiritualibus, ut cap. ult. *de pactis*, & cap. *Tua nos de Sim.* ergo neque titulo ſuſtentationis aliquod exigi, vel in pactum deduci poteſt, ut docent Cajetanus, Sylv., & alii ex D. Th. 1. 2. qu. 100. art. 3. ad 2. ubi dicit, *Si hæc pacto interveniente fiant, ſimonia eſſet.*

Reſpondetur tamen cum Nav., Soto, Valent., Suar. cap. 46., poſſe in pactum deduci hujuſmodi ſuſtentationem, non ſecus ac poteſt Sacerdos in pactum deducere, quod ſibi celebranti dentur candelæ, vinum, & quodcunque eſt neceſſarium ad Sacrificium. Ratio eſt, quia quilibet in pactum deducere poteſt quicquid eſt ſibi debitum jure naturæ, cum non petat indebitum. Ad rationem in contrarium reſpondet Suar. gratis fieri, quod fit ex pacto non inducente novam obligationem ultra illam, quæ jure naturę habetur; pactum autem de danda ſuſtentatione ſolum exprimit obligationem, quæ jure naturæ ineſt, & non inducit novam obligationem; ergo hujuſmodi pactum non tollit, quominus Sacerdos celebret gratis. Hinc Chriſtus Dominus, poſtquam dixerit, *Gratis accepiſtis, gratis date*, ſubdit, *Manducate, quæ apponuntur vobis; dignus eſt enim operarius cibo ſuo:* ut innueret, ſuſtentationem eſſe debitam ei, qui ſpiritualia miniſtrat.

Ad Confirmationem reſpondet primo Bonac. in præfatis textibus non comprehendi ſuſtentationem, utpote debitam jure naturæ. Reſpondet ſecundo Suar. loc. cit. & Leſſ. cap. 35. num. 49., quod quamvis id vetitum fuerit jure canonico, hinc ſolum ſequitur, Simoniam hanc eſſe juris humani, cui humano juri contraria conſuetudo potuit in aliquibus functionibus derogare, advertentibus, & conniventibus Prælatis. Neque huic doctrinæ adverſatur Angelicus cum Cajet. loco laudato.

VI. Ex dictis reſolvitur celebris quęſtio; An ſit ſimoniaca obligatio mutua ex gratitudine in pactum deducta? Qua in re oportet attendere, quibus verbis proponatur hujuſmodi obligatio. Poteſt enim Titius primo ſic rem proponere: *Do tibi, v. gr. beneficium, vel aliam rem ſacram, ſed ſcias, debere te eſſe gratum donanti:* In quo caſu nullum certe pactum continetur, quia ſolum manifeſtatur obligatio antidoralis, quæ ex natura rei oritur ex dono. Unde quamvis in praxi res hæc ſit periculoſa, ſi tamen animus ſit ſincerus, & verbis correſpondeat, nulla aderit ſimonia: Sicut nec haberetur ſecundum ſe uſura, ſi mutuans manifeſtaret mutuatario obligationem gratitudinis, quæ ex natura rei illi conſurgit poſt mutuum acceptum. Quod ex eo etiam patet, quia tali obligationi poteſt etiam ſatisfieri eleemoſynis ſpiritualibus, puta orationibus, conſiliis prudentibus, aut aliter abſque ullo dono temporali.

VII. Secundus modus proponendi eſt, *Do tibi rem ſacram, ſed volo, ut ſis gratus*; Et neque in hoc caſu continetur pactum, aut ſimonia (ſpeculative tamen loquendo) ſi procedatur ſincere; quia ſignificatur, te non cedere juri, quod acquiris ex dono facto, ut alius ſit gratus. Quare ſicut

non

non obligaris cedere huic juri, ita non peccas dicendo, te non cedere illi. Quapropter Filliuc., Nav., Suar. apud Laym. §. 2. aperte docent, non eſſe Simoniam dare beneficium cum generali proteſtatione, quod beneficiarius remaneat obligatus ad oſtendendum ſe gratum, ſi verbis, & animo nolit novam obligationem imponere præter illam, quæ ex natura rei ineſt; quia eſt generale principium apud Suar. cap. 45. num. 13. communiter receptum, non eſſe Simoniam exprimere in donatione, quæ illi inſunt ex natura rei.

Tertius modus proponendi eſt: *Dabo tibi ſpirituale, ſed volo, ut obligeris ad dandum mihi aliquid ex gratitudine.* Quæ verba procul dubio pactum continent; quia tamen ejus objectum eſt illud idem, quod dari debuiſſet ex obligatione gratitudinis, ideo videri poſſet, quod Simoniam non contineat. Certum tamen eſt apud Doctores, hujuſmodi pactum Simoniam continere; in quo ſenſu damnata eſt ab Innoc. XI. propoſitio 42. dicens, *Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquod exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur, tamquam debitum ex juſtitia.* Et ratio eſt, quia in his caſibus non daretur ſolum obligatio gratitudinis, ſed etiam juſtitiæ; quod enim debetur ex obligatione contractus onerosi, debetur ex obligatione juſtitiæ; quando autem confertur ſpirituale cum obligatione, quod detur ſive temporale, ſive aliud, quod titulo gratitudinis debetur, jam obligationi gratitudinis, quæ naturaliter conſurgit, ſuperadditur pactum, & ſic ſuperadditur obligatio ex juſtitia; unde tam Simonia, quam Uſura per hujuſmodi pactum committitur.

VIII. Neque obſtat, quod obligatio cadat ſupra illud idem, quod debebatur ex gratitudine. Nam primo ex gratitudine non debetur aliquod temporale, ſed poteſt orationibus, aut aliter obligationi gratitudinis ſatisfieri. Secundo, ſi emittas votum de dando eo, quod debes ex gratitudine, procul dubio obligationi ex gratitudine ſuperadditur nova obligatio voti ex virtute religionis: ergo ſi ineas pactum, ſuperadditur nova obligatio ex juſtitia, atque adeo committitur Simonia.

Hinc intelligitur, in quo ſenſu ab Innoc. XI. damnata ſit propoſitio 45. in qua dicitur, non eſſe Simoniam, dare temporale pro ſpirituali, aut e contra, etiamſi ſit gratuita compenſatio: Hæc ſunt verba confixæ theſis: *Dare temporale pro ſpirituali non eſt Simonia, quando temporale non datur, tanquam pretium, ſed dumtaxat, tanquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale, vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut e contra.* Senſus enim eſt, ut exponunt communiter, Simoniam in hoc contineri, etiamſi detur temporale gratis ad compenſandum debitum ex juſtitia, non vero ſi detur aliquod gratis ad extinguendam obligationem gratitudinis. Quod enim datur ad compenſandum, ſeu extinguendum debitum ex juſtitia, re vera non datur gratis, cum extinctio talis debiti ſit pretio æſtimabilis; & ideo hæc gratuita compenſatio, ſeu ſatisfactio continet Simoniam. Diſtinguendum itaque eſt inter gratuitam compenſationem, & munus gratuitum: illa fert Simoniam, quia temporale cum ſpirituali compenſaretur, ſeu æque penſaretur; quod non habetur in munere gratuito reſpiciente titulum gratitudinis.

IX. Dices. Etiam qui dat aliquod gratis ad extinguendam obligationem ex gratitudine, obtinet extinctionem talis debiti, quæ eſt pretio æſtimabilis; ergo etiamſi detur aliquod gratis ad compenſandum tale debitum, Simonia

monia committitur.

Reſpondeo cum Suar., Nav., Filliuc. apud Bonac. quæſt. 6. punct. 1. negando, quod remiſſio, ſeu extinctio obligationis ex gratitudine ſit pretio æſtimabilis; etenim ſicut naturaliter conſurgit ex largitione doni obligatio ex gratitudine, adeo ut ad contrahendam talem obligationem non requiratur novum pactum, nec nova voluntas præter voluntatem accipiendi donum; ita extinctio talis obligationis naturaliter conſequitur per recognitionem gratuitam, ſive ea fiat pecunia, ſive ſano conſilio, ſive orationibus, aut aliter. Ex quo fit, quod dans ſpirituale titulo gratitudinis, & ad extinguendam obligationem antidoralem, vere det gratis, nec aliquod pretio æſtimabile acquirat, dum acquirit id, quod naturaliter conſequitur ad gratuitam recognitionem: Sicut qui liberaliter donat, gratis omnino donat, quamvis acquirat obligationem, quæ in donatario conſurgit ad recognitionem; quia talis obligatio naturaliter conſurgit, & ideo non dicitur eſſe pretio æſtimabilis.

X. Notandum hic, quod licet eſſet Uſura, ſaltem large dicta, ſi ex pacto mutuans obligaret mutuatarium ad redonandum aliquod ſpirituale, etiamſi debitum ex gratitudine; non eſſet tamen Simonia dare aliquod ſpirituale cum ſimili pacto, quod redonetur aliud ſpirituale, v. g. ſi offeram pro te Miſſam hodiernam cum pacto, quod tu pro me offeras craſtinam, ut communiter docent contra Armillam, Silveſtrum, & alios apud Dian. part. 4. tract. 4. reſ. 150. Ratio eſt, quia permutatio unius ſpiritualis cum altero nullam irrogat injuriam rei ſacræ. Quod ſi res non pure ſpiritualis permutetur cum altera, v. g. corona benedicta pretioſa cum corona lignea, cui ſint annexæ indulgentiæ, vel calix non conſecratus pretioſus cum conſecrato minoris valoris, committeretur Simonia, quia in tali caſu videretur permutari ſpirituale cum temporali. Permutatio autem beneficiorum, propria auctoritate facta, Simoniam continet, ex cap. ult. *de pactis*, propter ſpecialem Eccleſiæ prohibitionem; quamvis nonnulli apud Azor. cap. 12. putent, hujuſmodi Simoniam non eſſe juris humani dumtaxat, ſed etiam divini. At permutare Superioratus Religionum, nullam continet Simoniam, ut docent Bonac., Azor., Barb. apud Dian. part. 4. tract. 4. reſ. 156. v. g. ſi pactum ineatur inter duos, Ego te eligam in Provincialem, dummodo tu me eligas in Guardianum. Ratio eſt, quia hujuſmodi Superioratus non veniunt nomine beneficiorum juxta probabilem ſententiam. Non negaverim tamen, ſententiam oppoſitam eſſe probabiliorem, atque adeo hujuſmodi permutationes eſſe Simoniacas, propter univerſalem regulam, quod permutatio beneficiorum contineat Simoniam, ut notat Leſſ. qui prius benigniori ſententiæ ſubſcripſerat, ſed re maturius perpenſa, palinodiam cecinit, ut videre eſt apud eundem Dian. loc. cit. quamvis enim h. m. Superioratus non ſint Beneficia preſſe dicta, videntur tamen ſub hac generali regula comprehendi.

XI. Rogabis denique, An ſit Simoniacus contractus reciprocus, quo donans temporale obligat alterum ad ponendum ſpirituale, cedens in ejuſdem donatarii utilitatem? Ver. gr. ſi dominus obligetur ad dandam libertatem ſervo, dummodo baptizetur, ita ut hoc habeat rationem contractus oneroſi, non donationis gratuitæ conditionatæ, de qua diximus articulo tertio.

Negat eſſe Simoniacum Sanch. lib. 1. diſp. 39., quia pactio ſimoniaca eſt venditio, vel emptio; non eſt autem venditio, aut emptio, inquit Sanchez,

niſi

niſi illa, in qua venditor aliquod tradat, & emptor aliquod accipiat; in hoc autem caſu dans temporale nihil acciperet, quia Baptiſmus v. g. cedit in utilitatem baptizati, non vero in utilitatem dantis temporale. Hæc tamen opinio communiter rejicitur cum Suar. cap. 16. & Pal. punct. 9., qui variis exemplis conantur oſtendere, in hoc etiam caſu haberi venditionem, & emptionem large dictam; ad quam ſolum requiritur, ut vendens conſtituat rem in eo ſtatu, & modo, in quo emens intendit; baptizandus autem conſtituit Baptiſmum juxta intentionem dantis temporale: ergo vere Baptiſmum vendit: Sicut vere emit domum, qui dat pro illa pretium, ut poſſit illam incendere, quamvis nihil inde emptor accipiat præter tale jus. Eodem itaque pacto tradens temporale acquirit jus ad Baptiſmum ſuſcipiendum ab accipiente pecuniam, & ideo vere Baptiſmum emit, quamvis nihil acquirat præter tale jus ſpirituale ad poſitionem Baptiſmi, atque adeo contractus eſſet ſimoniacus.

QUÆSTIO VI.

De multiplici Simonia, ac de ejus malitia.

DIviditur Simonia celebri diviſione, Primo in Mentalem, Conventionalem, & Realem, ad quas reducitur etiam Simonia Confidentialis. Secundo dividitur in Simoniam juris Naturalis, & juris Eccleſiaſtici. Perpenſis ſingulis, quæremus tertio, Num Simonia adverſetur non ſolum virtuti Religionis, ſed etiam Juſtitiæ; ita ut ſacrilegium ſimul, & injuſtitiam involvat. Denique, num poſſit aliquando Simonia a mortali excuſari ob materiæ parvitatem.

ARTICULUS I.

De Simonia Mentali, Conventionali, & Reali.

I. Simonia eſt mentalis, quamvis prodeat in actum externum, dummodo animus ſimoniacus non manifeſtetur.

II. Conventionalis fert pactum, ſaltem implicitum. Huic ſi adjungatur rei traditio, Simonia eſt realis.

III. Promiſſio ficta non trahit pœnas Simoniæ conventionalis; ea quippe non eſt obligatoria, cum ſupponatur eſſe de re turpi, nec eſt pretio æſtimabilis.

IV. Conventionalis Simonia non habetur per acceptationem promiſſionis ſimoniacæ, niſi accedat repromiſſio.

V. Per traditionem ſolius rei temporalis non habetur Simonia realis; Et probabilius nec per traditionem ſolius rei ſpiritualis.

VI. Hinc pœnas contra Simoniam realem non incurrit, qui acceptis ſimoniace Ordinibus renuit ſolvere pretium promiſſum.

I. SImonia mentalis apud Theologos, & Canoniſtas non ſignificat illam, quæ nullatenus prodit in actum externum; ut hæreſis, verbi gra-

gratia, vel blaſphemia mentalis, ſed quæ ita prodit in actum externum, ut non declaretur iniqua intentio: Quod contingit, quando ſine ullo pacto aliquis dat temporale pro ſpirituali, vel e contra, intendens obligare alterum ex juſtitia commutativa, quamvis talem intentionem non declaret. Quod explicatur exemplo tranſeuntis per viam aliquam ex fine inhoneſto non manifeſtato exterius; qui quidem dicitur mentaliter inhoneſtus, quatenus actio illa exterior, nempe tranſitus per illam viam, ex ſe non ſignificat finem inhoneſtum. Quare in caſu noſtro, ſi quis v. g. det ſtipendium pro Miſſa animo emendi illam, quia erogatio illa pecuniæ de ſe non ſignificat animum emendi, ideo ſi nullum intercedat pactum, ſeu contractus emptionis, ſimonia erit ſolum mentalis; quæ tamen non ſatis eſt ad incurrendas pœnas latas contra ſimoniacos ratione illius actus externi, cui finis malus annectitur, ut docet Suar. lib. 4. de Simonia cap. 53. n. 10. dicens: *Si mentalis ſimonia in actum externum prodiit, dando, vel recipiendo aliquid mente ſimoniaca ſine ullo pacto tacito, vel expreſſo, licet valde probabile ſit, poſſe tale factum per Eccleſiam puniri, de facto tamen non punitur, ut conſtat ex cap. ult. de Simonia.* Idemque communiter DD. docent apud Layman lib. 4. tr. 10. cap. ult. §. 7. Sicut certum omnino eſt, quod non ſubjaceat pœnis Eccleſiaſticis, ſi ſolum habeatur intentio emendi res ſpirituales abſque ullo actu externo; quia Eccleſia non judicat de internis; immo nec reſervat peccata mere interna; quamvis id poſſet, juxta ſententiam Vaſquii, ſicut poteſt in voto interno diſpenſare.

Committit itaque ſimoniam pure mentalem, qui aut exhibet, aut tradit temporale animo obligandi alterum ad tradendum ſpirituale, aut e contra, dummodo iniquum hunc animum alteri non manifeſtet neque explicite, neque implicite.

II. Simoniam vero Conventionalem committit, qui cum altero conventionem, ſeu pactum expreſſum, vel tacitum init de dando temporali pro ſpirituali, aut e contra, quin tamen adhuc ſequuta ſit traditio; nam ſi traditio ſequatur, ſimonia erit realis.

III. Dubitatur nunc primo, An reputetur Simonia conventionalis, ſi fiat quidem pactum, ſeu promiſſio exterior dandi v. g. beneficium pro pecunia, aut e contra, ſed ſine voluntate ſe obligandi, & obſervandi pactum poſt acceptam pecuniam?

Deciſio hujus dubii eſt ad praxim neceſſaria, ut videatur, Utrum in foro conſcientiæ in tali caſu incurrantur pœnæ latæ adverſus ſimoniam conventionalem; nam ſi ad hanc ſimoniam requiritur animus ſe obligandi, non incurruntur cenſuræ: Sicuti quia ad hæreſim requiritur internus conſenſus pertinax, ideo qui ſine illo proferret propoſitionem hæreticalem, non incurreret in foro conſcientiæ excommunicationem contra hæreticos latam. Et ratio generalis eſt, quia pœnæ incurruntur propter delictum in ſuo genere, & ſignificato completum; actio autem illa prohibita, ad cujus ſignificatum requiritur internus actus, ſine iſto non cenſetur completa. Certum quidem eſt, promiſſionem hujuſmodi fictam eſſe peccaminoſam, tum quia inducit alium ad malum, hoc eſt ad voluntatem ſimoniacam; tum etiam quia ponit opus externum ſimoniacum.

Dubium itaque ſolum eſt, an hujuſmodi promiſſio ficta non ſolum ſit mala, quia inductiva ad ſimoniam, ſed etiam quia in ſe eſt ſimoniaca; cum pœnæ ſint impoſitæ contra actum ſimoniacum.

Nav. docet, eſſe ſimoniacam, quia promiſſio hujuſmodi quantumvis ficta, & independenter ab animo ſe obligan-

gandi, eſt pretio æſtimabilis, cum moveat alium ad ſe obligandum. Hinc enim Doctores in de Sponſalibus communius docent, quod ficte promittens matrimonium alteri ejuſdem conditionis teneatur in conſcientia veram promiſſionem, adeoque ipſum matrimonium ponere; quia ratione talis fictæ promiſſionis induxit alterum ad ſe obligandum.

Sed communis ſententia cum Suar. cap. 42. & Leſſ. num. 11. negat haberi ſimoniam conventionalem per fictam promiſſionem dandi v. gr. beneficium propter pecuniam. Ratio eſt, quia univerſim haberi non poteſt per promiſſionem vera obligatio ſine animo ſe obligandi; quoties autem deeſt obligatio, nullum haberi poteſt verum pactum, ſeu conventio: ergo per promiſſionem dictam non habetur vera ſimonia conventionalis.

Ad diſcurſum Navarri reſpondetur, falſum eſſe, quod ficta iſta promiſſio ſit pretio æſtimabilis. In tantum enim eſſet pretio æſtimabilis, & utilis, in quantum induceret aliquam obligationem in promittente; hanc autem non inducit; quia cum ſit de re turpi, eſt invalida, ut decernitur in utroque jure, Civili, & Canonico. Nam leg. *Generaliter de verbor. obligat.* dicuntur ſtipulationes turpes nullius eſſe momenti; quod etiam dicitur in ſpecie de Pactionibus in ſpiritualibus cap. final. *de Pact.* Et declarari poteſt, quia omnis obligatio vel eſt in foro conſcientiæ, vel in foro externo. Conventio autem ſimoniaca in neutro foro obligat; non in foro conſcientiæ, quia cum ſit peccaminoſa, promittens obligatur potius ad non exequendam ſimoniacam conventionem, hoc eſt ad non dandum v. g. beneficium, etiamſi vere promiſſum, ſed ad reſtituendam pecuniam propter illud acceptam; ſicut meretrix, quæ propter pecuniam promiſit abuſum ſui corporis, tenetur a conventione reſilire, & pecuniam reſtituere. Neque datur obligatio in foro externo, nam ſi deprehenderetur talis conventio, puniretur potius promittens, quam obligaretur ad conventionem adimplendam; Imo obligaretur ad non obſervandam illam.

Ad exemplum adductum de ficte promittente matrimonium reſpondetur, promiſſionem illam fictam non eſſe de re turpi, ut eſt in caſu noſtro; Et ideo nil mirum, ſi illa inducat obligationem, non iſta. Univerſim enim quoties promiſſio non eſt de re turpi, non ſolum obligat in foro externo, ſed etiam in foro interno obligatur ficte promittens ad veram promiſſionem ponendam, & ad illam exequendam; aliter committeretur injuſtitia in contractibus, ſi per fictam promiſſionem induceretur alius ad ſe obligandum: & ideo qui ficte matrimonium promiſit, tenetur in conſcientia, ut quamplures docent, veram promiſſionem ponere, ſi ejuſdem conditionis ſit conjux; aliter illam deciperet. Quod ſi non ſint ambo ejuſdem conditionis, etiamſi ſub ſpe matrimonii fœminam defloraverit, tenetur ſolum dotem proportionatam illi dare; tum quia ipſa potius ſe decepit credendo tali promiſſioni, quam decepta ſit a promittente; tum etiam quia ſicut qui pro vitro, quod vult emere, valente aſſem promittit dare in pretium mille aureos, tenetur ſolum ad dandum pretium juſtum, puta aſſem, non vero injuſtum, ideſt mille aureos; ita qui promittit fœminæ vilioris conditionis matrimonium in pretium turpis commercii, tenetur ſolum dare matrimonium tali fœminæ proportionatum; atque adeo ſolum aptam dotem conſtituere.

Addit ſubtiliſſime Suar. contra Nav. falſum etiam eſſe, quod promiſſio ficta dandi v. g. Beneficium propter pecuniam, moveat alium ad ſe obligandum ad dandam pecuniam; atque adeo

eo

eo neque ex hoc capite talis promiſſio eſt pretio æſtimabilis. Ratio eſt, quia univerſim promiſſarius non movetur ad dandam partem ſuam ab ipſa promiſſione, quantumvis vera, ſed a re promiſſa: nemo enim dat aliquod, puta equum, ob promiſſionem pecuniæ, ſed ob pecuniam promiſſam; ita ut promiſſio nullatenus moveat ad dandum equum, ſed ſolum ſit conditio requiſita, ut pecunia moveat ad dandum equum. Imo promiſſio ne partialiter quidem movet ut quod, ſed ſolum ut quo, cum non ſit pars pretii de ſe moventis ut quod; alioquin ſequeretur, quod facta promiſſione, eſſet ſoluta pars pretii; unde in caſu noſtro eſſet commiſſa non ſolum ſimonia conventionalis, ſed etiam realis*, quod Navarrus non admiſerit: Ergo ex nullo capite promiſſio iſta ficta eſſet pretio æſtimabilis; & conſequenter veram ſimoniam conventionalem conſtituere non poteſt; cum ſimonia haberi non poſſit, quando pro ſpirituali non datur aliquod pretio æſtimabile.

IV. Dubitatur ſecundo, An promiſſio ſimoniaca conſtituat ſimoniam conventionalem, ſtatim atque alius acceptat promiſſionem factam dandi ſpirituale pro temporali, aut e contra, etiamſi nondum habeatur repromiſſio. Ratio difficultatis eſt, quia niſi fiat repromiſſio, non habetur conventio, ſeu pactum requiſitum ad ſimoniam conventionalem. Definitur enim pactum, quod ſit duorum, vel plurium in idem placitum, & conſenſus, leg. 1. ff. *de Pact.*

Aliqui cenſent, iſtam acceptationem promiſſionis eſſe implicitam repromiſſionem, atque adeo haberi ſimoniam conventionalem per ſolam acceptationem promiſſionis. Ratio eſt, quia acceptans promiſſionem alterius oneroſam cenſetur velle parem obligationem in ſe, ac in alio promittente.

Huic tamen doctrinæ non acquieſco; quia, ut notat Sanch. lib. 1. de Sponſalibus diſp. 5. repromiſſio fert obligationem contrariam libertati; unde non eſt præſumenda in acceptante promiſſionem, ſi dubium ſit, an repromiſerit; quia eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis, & in dubio prævalet poſſeſſio. Ex eo autem quod quis acceptet promiſſionem oneroſam, non ſequitur, quod velit ſe obligare, ſed ſolum quod velit promittentem remanere obligatum,* & interim ipſum deliberare, an debeat ſe etiam obligare: ergo, niſi expreſſe repromittat, non præſumitur repromittere, quantumvis acceptet promiſſionem alterius. Unde merito Sanch. loc. cit. cum aliis docet, acceptantem promiſſionem matrimonii non eatenus conſtituere ſponſalia, nec repromittere, nec manere obligatum ad contrahendum matrimonium, niſi ultra acceptationem addat repromiſſionem.

V. Dubitatur ultimo circa ſimoniam realem, Num ad hanc committendam, & ad incurrendas ejus pœnas requiratur tam traditio rei ſpiritualis, quam temporalis, an etiam ſufficiat traditio alterutrius tantum?

Conveniunt Doctores apud Suar. & Filliuc. cap. 10. quod facta traditione ſolius temporalis pretii, non reputetur commiſſa ſimonia realis, nec ejus pœnæ incurrantur; quia non eſt adhuc commiſſa immediata realis irreverentia erga rem ſacram; nec hactenus irreverenter dicitur contrectata res ſpiritualis. Quare ſolum controverſia eſt, ſi ſit facta traditio ſolius rei ſpiritualis.

Affirmat Pal. punct. 22. num. 5. quia per traditionem ſolius rei ſpiritualis ante traditionem rei temporalis pro illa habetur, quod irreverenter res ſacra ſit contrectata; atque adeo habetur veriſſima ſimonia realis. Leſſ. tamen num. 149. & Suar. cap. 56. cum communi id negant, quia ſignificatum

vo-

vocis pœnalis, cum ſit odioſum, debet eſſe completum; niſi aliud expreſſe ſtatuatur a jure, vel ab homine imponente pœnam: non eſt autem completa traditio, niſi ſit etiam tradita res temporalis. Unde Guttier. lib. 1. Canonicarum quæſtionum cap. 9. dicit, fuiſſe juxta hanc ſententiam judicatum; Et favet ſtylus Curiæ, qui, ut notat Filliuc. cap. 3. poteſt derogare rigori juris ſtricti, ſi forte eſſet contrarium.

Hinc infertur cum Filliuc. quod recipiens ſimoniace Ordines, vel aliud ſpirituale, ſi poſtea nolit dare temporale promiſſum, non incurrat cenſuras, & alias pœnas latas contra ſimoniacos reales.

Notandum tamen, cenſeri ſimoniam realem completam, ſi data re ſpirituali, detur pars, vel minima, pretii temporalis: aut ſi e contra, dato pretio temporali, detur quæcumque pars rei ſpiritualis promiſſæ; v. gr. ſi pactum fuerit de dandis Ordinibus minoribus, & unus tantum ordo ſit collatus. Quod tanquam certum ſupponit Sanch. lib. 2. Conſil. cap. 3. dub. 106. ubi dicit, poſt conventionem ſimoniacam de duobus Beneficiis pro viginti aureis nummis committi ſimoniam realem, ſi unum dumtaxat Beneficium, & unus aureus nummus tradatur: Et merito quidem, quia ſimonia conficitur quolibet etiam minimo pretio.

ARTICULUS II.

De Simonia Juris naturalis, & Eccleſiaſtici.

I. Præter Simoniam juris naturalis negari non debet Simonia juris tantum Eccleſiaſtici; quatenus poteſt ab Eccleſia prohiberi intuitu religionis venditio rei temporalis annexæ ſpirituali.

II. Hanc etiam poteſt Pontifex incurrere, ſed non poteſt propter illam puniri.

III. Circa quæ verſetur Simonia juris naturalis, & Eccleſiaſtici?

IV. Adverſus Simoniam juris naturalis nequit dari conſuetudo a culpa excuſans, ſicut poteſt dari adverſus Simoniam juris Eccleſiaſtici.

V. Utraque Simonia in ordine ad pœnas jure Canonico impoſitas æquiparatur.

VI. Utraque etiam eſt ejuſdem ſpeciei, & virtuti religionis adverſa.

VII. Simonia habetur etiam per emptionem large ſumptam, ſeu per contractum injurioſum rebus ſacris.

VIII. Simonia confidentialis in beneficiis ad quodnam genus ſimoniæ reducatur?

IX. Quatuor modis recipi poteſt beneficium in confidentiam.

X. Quid de caſu hoc reſervato, & de pœnis adverſus hanc ſimoniam?

I. SImonia mentalis, conventionalis, & realis ſubdividitur celebri etiam diviſione in Naturalem, quæ ſcilicet naturali jure prohibetur, & Eccleſiaſticam, quæ ſolum jure Eccleſiaſtico. Circa quam diviſionem dubitant aliqui cum Durand. apud Leſſ. dub. 40. num detur duplex iſtud genus ſimoniæ. Nam vel res illa, quæ prohibetur vendi ab Eccleſia, eſt ſpiritualis in ſe, aut ſaltem per connexionem conſequentem cum ſpirituali (ut eſt v. gr. beneficium) & ſic eſt ſimonia juris naturalis; vel non eſt in ſe ſpiritualis, aut eſt quidem ſpiritualis, ſed per connexionem antecedentem (ut eſt v. g. calix conſecratus) & ſic nulla erit ſimonia, ſi ratione temporalis vendatur, & conſequenter non datur ſimonia juris dumtaxat Eccleſiaſtici.

Dicendum tamen cum communi, præter ſimoniam naturalem dari ſimoniam juris Eccleſiaſtici. Nam e. g. beneficium commutare cum alio beneficio, vel alia re ſpirituali, non eſt ſimonia

monia naturalis; cum jure naturæ ſolum prohibeatur commutatio ſpiritualis cum temporali, non vero ſpiritualis cum ſpirituali; & tamen ex dicendis articulo 7. ſimonia hæc eſt juris Eccleſiaſtici: Et idem dicas, ſi reſignentur beneficia cum reſervatione penſionis, & de ſimilibus, de quibus Bonac. q. 3., & nos articulo 7. Ratio a priori eſt, quia poteſt a Legislatore Eccleſiaſtico prohiberi venditio aliqua rei temporalis annexæ ſpirituali, idque ex motivo religionis, & ſic reddere venditionem illam ſimoniacam, eo quod independenter a tali prohibitione venditio nec eſſet contra religionem, nec ſimoniaca: ſicut poteſt Eccleſia intuitu religionis prohibere v. g. extractionem delinquentis ab Eccleſia, & talem extractionem reddere ſacrilegam, quæ ſecundum ſe, & jure naturali nec eſſet contra religionem, nec ſacrilega: Sicut etiam Eccleſia intuitu religionis prohibet comeſtionem ante ſumptionem Euchariſtiæ, reddendo illam ſacrilegam, quæ ſecundum ſe independenter a prohibitione Eccleſiæ nec peccaminoſa eſſet, nec ſacrilega. Quare quamvis vendere v. g. aliquod temporale ſpirituali annexum ſecundum ſe non ſit contra religionem, nec peccatum, ſi vendatur ratione emolumenti temporalis, tamen ſi intuitu religionis talis venditio prohibeatur ab Eccleſia, erit ſimoniaca, & talis eſt de facto venditio officii œconomi, ſeu diſpenſatoris rerum Eccleſiaſticarum, propter prohibitionem in cap. *Si quis Epiſc.* 1. quæ. 2., necnon venditio Chriſmatis, ſeu Olei ſacri propter prohibitionem in cap. *Non ſatis* de ſim.

II. Infertur hinc primo, ſimoniam juris naturalis prohibitam eſſe, quia mala eſt; contra vero ſimoniam juris Eccleſiaſtici eſſe malam, quia eſt prohibita, ut notat Gandavens. ac Laym. §. 6. Et quia hujuſmodi prohibitio promanat a Legislatore Eccleſiaſtico, & Legislator tenetur legibus etiam ſuis quoad vim directivam (ut hic ſuppono cum Suar. lib. 3. de leg. cap. 25.) ideo Pontifex etiam incurrere poteſt ſimoniam juris Eccleſiaſtici, niſi aliquando ex juſta cauſa ſecummet diſpenſet in lege ſua, ut poteſt cum ſuis ſubditis diſpenſare. Pœnas tamen Eccleſiaſticas, & cenſuras contra utramque ſimoniam latas Pontifex incurrere non poteſt, quia Legislator non eſt ſibimet ſubjectus, nec legibus ſuis tenetur quoad vim punitivam; imo neque ab aliis Pontifex puniri poteſt, niſi ſit a Fide devius, ſeu hæreticus, ut habetur in cap. *Papa* diſt. 40.

Neque dicas: Poteſt Pontifex ſecummet in votis diſpenſare, & juramenta relaxare; ergo etiam poterit cenſuras a ſe latas adverſus ſimoniacos incurrere, ſi incidat in ſimoniam.

Nam diſparitas eſt, quia ad diſpenſandum in votis non requiritur diſtinctio perſonarum inter diſpenſantem, & diſpenſatum, ſed ſolum requiritur, quod poſſit diſpenſans ex auctoritate ſibi collata interpretari mentem Dei; quod poteſt Pontifex, & Epiſcopus tam circa vota, & juramenta emiſſa a ſubditis, quam a ſemet; cum non debeant eſſe ipſi deterioris conditionis, quam ſubditi. Unde poteſt pariter ſibimet Pontifex indulgentias concedere, etiam directe, juxta probabilem ſententiam Henriqu., & Suarii diſp. 52. At non poteſt ſemet ligare, aut abſolvere, ne in ſacramento quidem Pœnitentiæ: quia ad hanc juriſdictionem exercendam requiritur diſtinctio perſonarum, cum indecens ſit aliquem in propria cauſa eſſe judicem, & ſemet damnare, aut abſolvere.

III. Infertur ſecundo cum Suar., non recte dici ſimoniam juris naturalis eam eſſe, quæ circa ſpiritualia verſatur, & juris Eccleſiaſtici, quæ verſatur circa annexa ſpiritualibus. Hæc enim

enim regula multipliciter fallit. Primo, quia, ſi vendatur temporale annexum ſpirituali concomitanter, ut labor in adminiſtrandis Sacramentis, committitur ſimonia naturalis. Secundo, quia, ſi unum ſpirituale cum alio commutetur ex pacto, non committitur ſimonia juris naturalis, ſi tamen commutentur beneficia, committitur ſimonia juris Eccleſiaſtici. Tertio, quia, ſi quod datur pro ſpirituali, non detur ut pretium, ſed liberaliter, non committitur ſimonia naturalis; at committitur ſimonia Eccleſiaſtica, ſi detur donum aliquod Examinatoribus ad beneficia; nam in Triden. ſeſſ. 24. cap. 18., iis id prohibetur per hæc verba, *Ne quicquam prorſus occaſione hujus examinis accipiant; alioquin ſimoniæ vitium tam ipſi, quam dantes incurrunt.* Quamvis probabiliter ex Palao, ut ſupra notavimus, non prohibeatur a Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. ex motivo religionis, ſed avaritiæ dare munera Epiſcopis, aut eorum miniſtris pro admiſſione ad Ordines, vel ad primam tonſuram, aut pro literis dimiſſorialibus, aut teſtimonialibus, &c. atque adeo donationes gratuitæ in hoc caſu illicitæ quidem ſunt, & ſimoniacæ pravitati faventes, non tamen ſimoniacæ.

Regula itaque ſtabilienda hæc eſt, ſimoniam juris Eccleſiaſtici exerceri poſſe tam circa temporale ſpirituali annexum, quam circa ſpirituale per pactum prohibitum non jure naturæ, ſed Eccleſiaſtico in reverentiam rei ſacræ; Ut prohibetur permutatio beneficiorum, & donatio gratuita occaſione examinis ad beneficia: Sic prohibetur etiam in cap. *Non ſatis de ſim.*, ne quicquam exigatur pro ſacro oleo, vel Chriſmate: quamvis ſpectata natura rei, poſſit tale oleum ratione materiæ vendi; & in cap. *Si quis Epiſcopus 1. qu. 1.*, prohibetur Epiſcopis, ne pro pecunia aliquem promoveant ad officium diſpenſatoris, ideſt œconomi, & adminiſtratoris rerum Eccleſiaſticarum, aut Defenſoris, ſeu ſyndici, aut judicis circa res temporales Eccleſiæ, aut Manſionarii, quæ videtur eſſe pars œconomiæ ad diſtribuendas manſiones Clericis; & idem dicas de officio Sacriſtæ, theſaurarii, ſeu cuſtodis, caſtaldi, ſeu majordomi, vicedomini, ſeu habentis curam rerum Epiſcopi. Nam licet iſta officia temporalia ſint, & ſpectato jure naturæ vendibilia; tamen quia habitudinem habent ad finem ſpiritualem, & ex motivo religionis illorum venditio prohibetur, ideo ſimonia committitur juris Eccleſiaſtici, ſi vendantur, ut communiter docent contra nonnullos apud Laym. putantes, ejuſmodi officia materiam ſimoniæ non eſſe, ſi ſpiritualem functionem non habeant, ita ut etiam in laicum cadere poſſint.

An autem ſit ſimonia juris Eccleſiaſtici dare pretium alicui, ut intercedat pro conſequutione alicujus beneficii, examinabimus in calce quæſtionis nonæ. Interim dico communius cum Suar. Laym., & aliis apud Dian. par. 4. tract. 4. reſol. 151. cenſeri eſſe ſimoniam naturalem, quia licet videatur emi interceſſio, quæ eſt quid temporale, revera tamen emitur, quod trahit collationem beneficii, atque adeo quodammodo beneficium ipſum emitur, & per pecuniam via paratur ad illud acquirendum. Hinc cohærenter ad hanc ſententiam dicendum, eſſe pariter ſimoniam naturalem, dare pretium alicui, ut intercedat apud Epiſcopum pro collatione Ordinum, aut alterius rei ſpiritualis. Dare vero pretium alicui pro labore accidentaliter conjuncto ſæpius adeundi, ac redeundi ad Epiſcopum, apud quem intercedit, ſpeculative loquendo, non eſt ſimonia; unde, ſi labor, & temporis jactura notabilis eſſet, poterit aliquod dari ſolum per modum ſtipen-

dii ad vitæ ſuſtentationem.

IV. Infertur ultimo cum Suar. cap. 52., adverſus ſimoniam juris naturalis nullam dari conſuetudinem a culpa excuſantem; Secus vero adverſus ſimoniam Eccleſiaſticam. Quare, ſi tempore diuturno, cum ſcientia, & patientia Pontificis non obſervetur lex Eccleſiaſtica, quæ tanquam ſimoniacum prohibet, quod per ſe malum, & illicitum non eſt, tunc ea lex per deſuetudinem cenſenda eſt abrogata; quamvis, ſi ſolum Papa diſſimulet, non idcirco ſtatim præſumenda eſt diſpenſatio, ut bene advertit Suar. loc. cit., quia ſæpe ad vitanda pejora, aliquam tranſgreſſionem cogitur Pontifex diſſimulare.

V. Dubium hic eſt, An ſimonia juris Eccleſiaſtici ſit vere, & proprie ſimonia, & ejuſdem ſpeciei cum ſimonia naturali. Quamvis hujus dubii deciſio deſerviat dumtaxat in ordine ad peccatum in confeſſione aperiendum, non vero in ordine ad pœnas a ſimoniaco incurrendas; quia licet eſſent diverſæ ſpeciei hujuſmodi ſimoniæ, æquiparantur tamen in jure Canonico in ordine ad pœnas, & cenſuras, ut communiter docent contra Arag. apud Laym. num. 61.

VI. Negat Durand. eſſe ejuſdem ſpeciei, quia ſimonia juris Eccleſiaſtici videtur virtuti tantum obedientiæ adverſari: ſed communiter docent, utramque ejuſdem ſpeciei eſſe, & virtuti religionis opponi. Ratio eſt, quia univerſim lex poſitiva præcipiens aliquem actum cæteroqui indifferentem ex motivo alicujus virtutis, facit illum materiam neceſſariam ejuſdem virtutis: Sicut e contra, ſi prohibeat actum indifferentem ex motivo alicujus vitii, efficit illum moraliter malum ſub genere vitii adverſantis eidem virtuti; ut videre eſt in exercente v. g. mercatum in loco ſacro, vel in frangente jejunium naturale ante ſumptionem Euchariſtiæ, qui procul dubio ſacrilegium committunt, præciſe quia hujuſmodi actus indifferentes prohibentur intuitu religionis: Sicut etiam inceſtum committit, qui fornicatur cum conſanguinea in tertio, aut quarto gradu, non vero in quinto, aut ſexto, præciſe quia Eccleſia ſolum prohibet matrimonium inter conſanguineos uſque ad quartum gradum ex motivo honeſtatis debitæ inter conſanguineos: ergo pariter ſimonia juris Eccleſiaſtici erit contra religionem ſacrilega, & ejuſdem ſpeciei cum ſimonia juris naturalis, quia per illam violatur prohibitio Eccleſiæ facta ex motivo religionis, ſeu ob reverentiam rebus ſacris, ac ſpiritualibus conſervandam.

VII. Objicies cum Laym. Quamvis Eccleſia prohibeat aliquem contractum propter periculum uſuræ, non eſt proinde uſurarius talis contractus, ſi ceſſet lucrum ex mutuo, quamvis tranſgreſſio talis legis ſubjaceat pœnis uſurariorum; ergo quamvis Eccleſia prohibeat commutationes beneficiorum, & donationes gratuitas occaſione examinis ad beneficia ex motivo religionis, non per hoc tranſgreſſio talis legis erit vera ſimonia; cum non ſit emptio rei ſacræ, quod ſpectat eſſentialiter ad ſimoniam; eſto ſit pactio irreligioſa, & ſacrilega.

Reſpondetur juxta Suar. cap. 7. ad eſſentiam Simoniæ, non requiri emptionem rigoroſe dictam, ſed ſufficere quodvis pactum injurioſum rei ſacræ; atqui non ſolum venditio rei ſecundum ſe ſpiritualis, ſed etiam venditio Chriſmatis v. g. etiam ratione olei, permutatio beneficiorum, & donationes factæ occaſione examinis ad beneficia, ſunt contractus aut oneroſi, aut lucrativi, injurioſi rebus ſacris, ſuppoſita prohibitione Eccleſiæ facta intuitu religionis: ergo etiam hujuſmodi contractus ſunt rigoroſe ſimoniaci; & conſequenter ſimonia juris Eccleſiaſtici eſt

rigo-

rigoroſe, & univoce ſimonia.

VIII. Rogabis demum, ad quodnam genus ſimoniæ ſpectet ſimonia confidentialis, ſeu confidentia in beneficiis? quod eſt unum ex reſervatis, a quibus ex conſtitutione Clementis VIII. Regulares intra Italiam extra urbem abſolvere non poſſunt.

Reſpondetur, hujuſmodi ſimoniam eſſe juris naturalis, ut dicemus quæſtione octava; & aliquando ad mentalem reduci, aliquando ad conventionalem, aliquando vero ad realem; Eſt enim ſimonia confidentialis mentalis reſignare v. g. beneficium cum ſpe, & confidentia, necnon cum intentione obligandi alterum ad ſolvendos fructus beneficii in favorem ipſius reſignantis, non manifeſtando tamen illi ſuam intentionem: Erit vero ſimonia conventionalis, ſi ineatur pactum de reſignando beneficio, vel conferendo, aut de præſentando aliquem, ſive inſtituendo, ad hoc ut beneficium tibi, ſeu alteri reſtituatur, vel ut tibi, vel alteri detur pars fructuum: erit demum ſimonia realis, ſi beneficium reipſa renuncietur, vel conferatur cum tali pacto.

IX. Verum ad incurrendas pœnas latas a Pio IV. & Pio V. contra committentes ſimoniam confidentialem in beneficiis, ſeu confidentiam beneficialem, requiritur realis receptio beneficii in confidentiam; quæ quatuor modis contingere poteſt. Primo, ſi recipiatur beneficium ab altero reſignante illud ſub ſpe, & confidentia prædicta: ita tamen, ut reſignatarius talem animum advertat, quamvis nullum habeatur pactum expreſſum. Secundo, ſi quis conferat beneficium alteri ſub tali ſpe. Tertio, ſi quis eligat alterum ad beneficium ſub eadem ſpe, & confidentia. Quarto, ſi Patronus aliquem præſentet ſub dicta ſpe.

X. Unde colligitur, pœnas latas adverſus confidentiam beneficialem, (de quibus dicemus quæſtione ultima) non incurri, niſi propter Simoniam hujuſmodi realem; quamvis non requiratur, quod ſit ex utraque parte completa, ut ibidem dicemus. Eſt tamen caſus reſervatus non ſolum confidentia beneficialis realis, ſed etiam conventionalis, & mentalis, quæ tamen in opus externum prodeat. Nam Clemens VIII. præter Simoniam realem reſervavit univerſim quamcumque confidentiam beneficialem.

ARTICULUS III.

Num Simonia non ſolum virtuti religionis, ſed etiam juſtitiæ adverſetur?

I. Obligatus ex juſtitia ad rem ſacram adminiſtrandam contra virtutem religionis ſimul, & juſtitiæ peccat, ſi illam vendat.

II. Jure naturæ non eſt contra juſtitiam vendere rem ſacram, quæ affert emolumentum temporale.

III. In materia beneficiali, ſaltem jure Eccleſiaſtico, Simonia eſt contra juſtitiam, & obligat ad reſtitutionem.

IV. Probabilius venditio qualibet rei ſacræ, qua talis, invalida ſimul eſt, & injuſta jure naturali, & Divino.

V. Res ſacra non ſolum eſt ſupra, ſed etiam extra omne pretium.

VI. Hinc non poteſt pecunia compenſari, ut poteſt fama.

I. QUæritur hic, cuinam virtuti ſit contraria venditio Simoniaca, cum malitia peccati deſumatur ab oppoſitione cum virtute. Certum quidem eſt, eſſe contrariam religioni; quia venditione res ſacra vilipenditur, æquiparando illam pretio temporali. Certum inſuper eſt, non eſſe contrariam fidei; quia licet ad vendi-

ditionem rei ſacræ requiratur mala voluntas, non requiritur tamen error in intellectu, quo judicetur res ſacra eſſe vendibilis, in quo judicio habetur error contra fidem.

Controverſia ſolum eſt, An opponatur etiam virtuti juſtitiæ? Ex cujus ſolutione dependet obligatio reſtituendi pretium Simoniace acceptum. In quo puncto duo pariter ſunt certa. Primum eſt, eſſe contra juſtitiam, ſi vendens obligatus ſit ex juſtitia ad rem illam ſpiritualem conferendam, ut ſi Parochus venderet Sacramenta, quæ tenetur ex obligatione juſtitiæ miniſtrare ratione ſtipendii.

II. Secundum eſt, non eſſe contra juſtitiam jure naturæ vendere rem ſacram, quando res, quæ venditur, habet commodum aliquod temporale, quo te privas in gratiam emptoris. Quare, ſi vendas, v. gr. reliquiam aliquam, cujus expoſitio lucrum temporale afferebat, peccas quidem contra religionem, ſed non contra juſtitiam; quia lucrum illud eſt pretio æſtimabile, ut notant Leſſ., & Suar. c. 4. Qui apte id explicant exemplo mutui, pro quo quantumvis nihil exigi poſſit ſine uſura, & injuſtitia, tamen poterit aliquid exigi ob incommodum, quod quis patitur mutuando aut ex lucro ceſſante, aut ex damno emergente: Similiter ergo licet aliquid exigi non poſſit pro re ſacra citra injuſtitiam, poterit tamen jure naturæ ſine injuſtitia aliquid exigi ratione commodi temporalis, quo quis ſe privat alienando rem ſacram; Quamvis ex jure, ſaltem eccleſiaſtico, in permutatione, collatione, aut reſignatione beneficiorum eccleſiaſticorum nihil accipi poſſit ratione emolumenti, quo quis ſe privat in gratiam alterius.

III. Punctum igitur difficultatis eſt, An ſit contra juſtitiam vendere rem ſacram, quæ neque erat debita ex juſtitia, (ut non eſt debita ſacramentalis abſolutio a Confeſſario, qui non ſit Parochus) neque ullum afferebat commodum temporale, ut eſt v. gr. reliquia nullum lucrum afferens: quod eſt quærere, An venditio rei ſacræ ſit injuſta præciſe ex eo, quod ſit ſacra? Et ratio dubitandi eſt, quia licet res ſacra non ſit vendibilis jure naturali, & Divino; hæc tamen prohibitio videtur ſolum eſſe in favorem, & reverentiam rei ſacræ, non vero in utilitatem recipientis illam; unde prohibitio procedit tantum ex motivo religionis, non juſtitiæ, ut diſcurrunt nonnulli, quos approbat Sanch. diſp. 105., Vaſqu., Turian., dicentes Simoniam non obligare ad reſtitutionem jure naturali, obligare tamen jure eccleſiaſtico in materia beneficiali, ut patet ex propoſitione 22. damnata ab Alexandro VII. quæ dicit, *Non eſt contra juſtitiam, beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens beneficia, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

IV. Sed communiter docent, quamlibet venditionem rei ſacræ, qua ſacræ, eſſe invalidam, & injuſtam; non ſecus ac ſi vendatur res aliena; quam ſententiam probabiliorem putat Sanch. loc. cit. Ratio eſt, quia ut venditio ſit valida, & juſta, res, quæ venditur, debet eſſe intra aliquod pretium: Spiritualis autem res eſt extra omne pretium; ergo illius venditio invalida eſt, & injuſta; & conſequenter reſtitui debet pretium omne Simoniace acceptum; quia ſupponitur acquiſitum ratione contractus venditionis, qui cum ſit invalidus, non transfert dominium in contrahentem. Unde licet prohibitio juris naturalis, & Divini, ne vendatur res ſpiritualis, ſit principaliter, & immediate in favorem rei ſacræ, non in favorem recipientis illam, nihilo-

hilominus conſequenter in hujus etiam favorem redundat; quia ex eo, quod res ſit ſacra, eſt extra omne pretium, & ideo ſi detur, aut recipiatur, debet gratis dari, ac recipi.

V. Nec valet reſpondere cum Nav. lib. 2. de reſtit. cap. 2. num. 385. rem ſpiritualem eſſe quidem extra omne pretium, non quia ſit infra quodcunque pretium, ut eſt res aliena, quæ idcirco vendi non poteſt a fure; ſed quia eſt ſupra omne pretium, ut proinde emptori dando rem ſacram detur aliquod majus pecunia; unde non fit injuria emptori accipiendo ab illo pecuniam, quæ eſt minoris valoris. Quod confirmari ſolet exemplo famæ, quæ eſt ſupra pecuniam, & tamen illius amiſſio, vel reſtitutio compenſari poteſt pecunia ad arbitrium, & æſtimationem prudentum juxta probabilem opinionem.

Rejicitur enim reſponſio, quia, ut venditor ſit juſtus, non ſatis eſt, quod det aliquid ſupra pretium, quod accipit; quando illud, quod dat, ita eſt ſupra pretium, ut ſit extra omne pretium. Quod ab abſurdo declarari optime poteſt; ſequeretur enim, quod propter guttam aquæ benedictæ recipi poſſent citra injuſtitiam mille aurei, quia ratione benedictionis ea aqua eſt ſupra omne pretium, atque adeo eſt ſupra mille aureos, qui exiguntur; quod tamen nemo admiſerit, & quilibet damnaret venditorem ad reſtitutionem.

VI. Ad paritatem adductam reſpondetur primo, plures cum Laym. lib. 3. tract. 3. cap. 7. docere, non potentem reſtituere famam nullatenus teneri ex juſtitia commutativa ad dandam pecuniam; quia fama non eſt inter res pecunia venales; licet poſſet illum Judex ex juſtitia vindicativa damnare ad ſolvendam pecuniam, ſicut ad aliam pœnam. Deinde, eo tranſmiſſo, nulla eſt paritas; quia pecunia, & fama ſunt quidem diverſi ordinis, ſed intra latitudinem rei temporalis; æſtimatio autem rerum temporalium, utpote finito modo inter ſe comparabilium, poteſt ab arbitrio hominum dependere, & conſequenter una cum alia compenſari. At res ſacra eſt in ordine ſupernaturali, cujus æſtimatio ſicut incomparabiliter excedit quicquid eſt temporale, ita non dependet ab arbitrio hominum; Unde neque poſſunt homines ſpiritualia temporalibus compenſare. Sed hac de re fuſius quæſtione ultima, cum de reſtitutione propter Simoniam facienda.

ARTICULUS IV.

Num detur in Simonia materiæ parvitas excuſans a mortali?

I. Affirmant nonnulli.

II. Communius negant in Simonia juris naturalis; creſcit quippe irreverentia erga rem ſacram ex parvitate pretii.

III. In foro externo parva quantitas, inſpectis circumſtantiis, præſumitur dari liberaliter.

IV. Neque excuſatur ex parvitate rei ſpiritualis, quæ venditur.

V. Videtur materiæ parvitas a mortali nunquam excuſare, ſi ratio objecti per ſe primo attacta notabiliter cum virtute opponatur.

VI. Aut potius, quoties ex objecto gravitas malitiæ concipitur, nulla intellecta materia, ſive parva, ſive magna.

VII. In Simonia juris Eccleſiaſtici dari poteſt materiæ parvitas excuſans a mortali.

VIII. Quænam ſit iſthæc materiæ parvitas?

I. Celebris eſt quæſtio, num poſſit Simoniæ culpa eſſe venialis ex parvitate materiæ? Sicut enim

ex parvitate materię eſt venialis v. gr. fractio voti de recitando Pater, & Ave, quamvis pariter ſit contra religionem; ita quæritur, an ſit venialis Simonia, ſi aut res ſacra, quæ venditur, ſit parva, v. gr. gutta aquæ benedictæ, aut pretium, quod pro re ſacra recipitur, ſit modicum, ut obolus, vel ſemiſſis? Suar. cap. 3., & alii communius cum Sanch. lib. 1. cap. 4. negant, dari materiæ parvitatem in re Simoniaca; quod tamen durum videtur Bordono lib. 8. qu. 7. cap. 3., cui valde favent Molina diſp. 92. Bonac., Reginald., & alii apud Merol. diſp. 2. cap. 4. qui] tamen ſolum in Simonia juris eccleſiaſtici putat dari parvitatem materiæ, v. gr. ſi detur carolenus pro officio Sacriſtę, vel Oeconomi alicujus Eccleſię, aut Gubernatoris alicujus Hoſpitalis.

II. Dico equidem primo cum Suar., Laym., Sanch., & aliis communiter, malitiam Simonię juris naturalis venialem eſſe non poſſe ex parvitate pretii, quo res ſpiritualis ematur.

Concluſio liquet; Nam cum hęc malitia conſiſtat in irreverentia erga rem ſacram, eo major eſt irreverentia, quo minus eſt pretium illius; unde potius ex parvitate pretii creſcit, quam decreſcat malitia. Quod confirmatur ex cap. *Tua de Simonia*, ubi Clericus, qui ſex tantum ſolidos dederat Archidiacono, ut Epiſcopo ad Ordines præſentaretur, ob hanc Simoniam gravibus pœnis punitur, nimirum ut ab officio ſuſcepti Sacerdotii abſtineat, & in religionem aliquam ingrediatur, Similiter Bonif. VIII. in Extravagante *Excommunicamus* excommunicat facientes pactum temporalium pro gratia, vel juſtitia obtinenda in Curia, tam ſi detur magnum, quam ſi parvum pretium. Quam conſtitutionem a Clem. V. revocatam confirmavit Greg. VIII. Excommunicatio autem ſemper incurritur ob peccatum mortale; ergo, etiam ſi parvum pretium Simoniace detur, committitur mortale in foro conſcientię.

III. In foro tamen externo parvitas pretii, ut notat Sanch. dub. 114., pręſumitur gratis dari, niſi aliud conſtet. Quęnam autem ſit quantitas levis, quę in foro externo pręſumitur dari liberaliter, decidendum eſt arbitrio prudentum, attentis variis circumſtantiis, pręſertim qualitate dantis, & recipientis. Univerſim tamen illa dicitur quantitas levis in caſu noſtro, quę inſpectis omnibus, non reputatur poſſe movere accipientem ad dandum ſpirituale, ut notat Nav. de datis, & promiſſis num. 17. Et eſt conforme capiti *Etſi*, *quæſt. de Sim.*, ubi ex qualitatibus donantis, & recipientis reſolvitur, poſſe non eſſe magnam etiam unius equi donationem.

IV. Dico ſecundo. Neque poteſt eſſe venialis malitia Simonię juris naturalis ex parvitate rei ſpiritualis, puta ſi vendatur gutta aquę benedictę.

Probat hanc concluſionem Sanch. l. 1. cap. 7., & alii ex ipſo, quia tunc culpa non fit venialis ex parvitate materię, quando integra malitię ratio reperitur etiam in materia parva; irreverentia autem, quę committitur in Simonia, conſiſtens in ęſtimanda re ſpirituali pretio temporali, integra reperitur in qualibet materia ſpirituali minima; ergo Simonię culpa venialis eſſe non poteſt ex parvitate rei ſpiritualis.

Hic tamen diſcurſus non videtur convincere; nam, quando dicitur integra irreverentię ratio reperiri in parva materia ſpirituali, quę vendatur Simoniace, vel eſt ſermo de integritate eſſentiali, vel de extenſiva; Si de eſſentiali, verum quidem eſt, eam reperiri in minima re ſpirituali, eo tamen pacto, quo integra eſſentialis ratio injuſtitiæ reperitur in furto rei minimæ, quod etiam eſt ablatio rei alienæ invito domino;

mino; & tamen, quia res, quæ ſubripitur, eſt parva, peccatum eſt veniale: Si autem ſermo ſit de integritate extenſiva, negabunt Auctores contrariæ ſententiæ, eſſe in venditione modicæ rei ſacræ integram rationem irreverentiæ extenſivam.

V. Baldellus apud Dian. part. 5. tr. 5. reſol. 1. hanc regulam adducit ad dignoſcendum, in quanam legis tranſgreſſione detur materiæ parvitas excuſans a mortali; videlicet ſi ex ratione ipſa objecti per ſe primo attacta oritur notabilis oppoſitio ad virtutem, non dabitur in illo objecto materiæ parvitas; Secus vero, ſi oppoſitio notabilis cum virtute habeatur, non ex ratione objecti per ſe primo attacta, ſed per ſe ſecundo: v. gr. quia ratio per ſe primo attacta in furto eſt, quod accipiatur res aliena, & hęc de ſe non habet notabilem oppoſitionem cum virtute juſtitiæ, niſi res aliena ſit gravis, & notabiliter faciat ad uſus vitę, quæ poteſt dici ratio per ſe ſecundo attacta; ideo in furto datur materiæ parvitas excuſans a mortali: Contra vero, quia in actu infidelitatis ratio per ſe primo attacta eſt, quod negetur fides Deo revelanti, quod per ſe conſideratum notabilem habet oppoſitionem cum virtute fidei; ideo in materia infidelitatis non datur materiæ parvitas.

Quia tamen difficultas deinde eſt in agnoſcendo, an ratio per ſe primo attacta in objecto alicujus vitii notabilem habeat oppoſitionem cum virtute, ideo Palaus apud eundem Dianam putat, ex communi ſenſu Eccleſiæ, & Fidelium fundato in ipſis naturis rerum deſumendum eſſe, in quibuſnam tranſgreſſionibus ratio objecti per ſe primo attacta notabiliter opponatur cum virtute, unde non detur materię parvitas. Aliqua enim de ſe inordinata ſunt, & in qualibet materia reputantur graviſſima, ut infidelitas, idololatria, perjurium, deſperatio, delectatio venerea deliberate quæſita, irritatio ſacramentorum, odium, & contemptus Dei, & ſimilia, quæ in quavis materia conſtituantur, non variant judicium prudentum de gravi inordinatione, & notabili oppoſitione ad virtutem. Alia vero non ſemper æqualem habent deordinationem, ut furtum, quod ſi fiat in magna, vel parva quantitate, variat judicium prudentum. Alia demum ita levia ſunt natura ſua, ut ſolum per accidens poſſint eſſe gravia, ut verbum otioſum, ſcurrilitas, &c.

VI. Equidem hanc puto regulam ſtabiliendam ad probandam concluſionem inhęrendo regulis adductis. Tunc materia, in qua exercetur malitia, nunquam reddit malitiam venialem, quando gravitas malitię concipitur, nulla concepta materia in particulari: v. g. dicere, Deum eſſe mendacem, eſt malitia, quę concipitur gravis, nulla intellecta materia, in qua dicatur Deus eſſe mendax. Unde eſt, ut non credere Deo revelanti, canem Tobię habuiſſe caudam, ſit malitia gravis, quamvis ea materia ſit levis. Contra vero, quia inferre damnum alteri v. gr. non dicit gravitatem malitię, niſi intelligatur materia in particulari, in qua damnum inferatur notabile, ideo materia particularis poteſt reddere malitiam venialem, ſi ſit parva. Idemque dicas de aliis, quę immediate, & directe contra Deum verſantur, ut ſunt odium, & contemptus Dei. Idem etiam de perjurio aſſertorio, de ſuperſtitione, & ſimilibus, in quibus materię parvitas non datur. In caſu noſtro malitia Simonię, ſeu irreverentię contra rem ſacram, quę venditur, concipitur gravis, nulla intellecta materia in particulari; quia quęlibet res ſacra, quatenus talis, quantumvis modica, eſt incomparabiliter major quolibet pretio temporali; gravis autem irre-

irreverentia eſt ęſtimare pretio temporali rem ſupernaturalem incomparabiliter illo majorem. Quamvis enim una res ſacra per comparationem ad alteram poſſit eſſe parva, ut gutta aquę benedictę reſpectu Euchariſtię; at retinet incomparabilitatem majoritatis reſpectu pretii temporalis, a qua incomparabilitate oritur gravis diſſormitas, ſi per malitiam Simoniacam de facto ęſtimetur pretio temporali; nam, ſi res ſpiritualis eſſet major pretio temporali ſolum comparabiliter, diſſormitas eſſet ſolum aliqualis, non de ſe gravis: ergo, cum ſit incomparabiliter major, de ſe cauſat gravem diſſormitatem, & oppoſitionem cum virtute; atque adeo in Simonia juris naturalis non datur materię parvitas, neque ratione pretii, neque ratione rei ſpiritualis modicę.

VII. Dico ultimo cum Meroll. loc. cit. Poteſt eſſe venialis ex materię parvitate malitia Simoniæ juris Eccleſiaſtici, v. gr. ſi parvum aliquod detur pro conſequendo officio Oeconomi, vel Sacriſtæ alicujus Eccleſiæ, quod ex prohibitione Pontificis intuitu religionis facta emi non poteſt, quamvis ſit officium temporale. Ratio concluſionis eſt, quia in hoc caſu non datur pretium pro re ſpirituali, ſed pro temporali, quandoquidem hæc officia temporalia ſunt: ergo non militat ratio adducta pro prima, & ſecunda concluſione de irreverentia erga rem ſacram, & de æſtimatione rei ſpiritualis pretio temporali; & conſequenter juxta regulam generalem poteſt peccatum mortale per accidens tranſire in veniale ex parvitate materiæ. Idem dicas, ſi permutetur modica pars beneficii ratione emolumenti temporalis, aut ſi Examinatores ſynodales gratis aliquod accipiant ante, vel poſt, occaſione examinis ad concurſum Parochialem; cum id jure tantum Eccleſiaſtico prohibeatur ex motivo religionis.

VIII. Si tamen quæras, quænam ſit hæc materiæ parvitas excuſans a mortali? Bonac. de Leg. qu. 2. punct. 8. putat, eodem modo metiendam eſſe, ac in furto. Sed communiter id negant, quia in furto peccatum eſt contra juſtitiam obligans ad reſtitutionem; in caſu vero noſtro peccatum eſt contra religionem de ſe ad reſtitutionem non obligans: Unde non adeo ſtricte menſuranda eſt materiæ parvitas, ut aliàs diximus. Itaque arbitrio prudentis judicandum hoc eſt, attentis omnibus circumſtantiis & dantis, & accipientis, & officii, pro quo datur aliquid, ut ſupra diximus loquentes de materiæ parvitate pro foro externo. Non enim damnarem peccati mortalis Examinatorem illuſtrem, ſi ab examinato prædivite gratis, & liberaliter poſt examen v. gr. convivio exciperetur, quamvis plures aureos pro illo inſumeret; cum id amicitiæ potius, quam examini tribui poſſet.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

De Simoniæ materia, quæ ſit aut ſpiritualis ſecundum ſe, aut ſpirituali annexa.

QUoniam Simonia exerceri poteſt tam in materia ſecundum ſe ſpirituali, ut ſi vendantur Sacramenta, ſacramentalia, &c. quam in materia temporali annexa rei ſpirituali, ut ſi vendatur Beneficium, calix conſecratus, & alia hujuſmodi; Agemus hic primo de materia ſecundum ſe ſpirituali, diſcutiendo, quænam ea ſit? Et quibus titulis excuſari aliquando poſſit a labe Simoniæ collatio temporalis pro re ſpirituali; deinde agemus de Simoniæ materia, quæ ſit res temporalis ſpirituali annexa, diſcutiendo, quænam connexio rei temporalis cum ſpirituali reddat illam invendibilem citra Simoniam.

ARTICULUS PRIMUS.

De Simoniæ materia, quæ ſit ſecundum ſe ſpiritualis.

I. Recenſentur ſpiritualia, quæ procul dubio materiam Simoniæ conſtituunt.

II. Ambigere quis poſſet de Abſolutione ſacramentali collata indigno; necnon de Abſolutione negata perſonæ diſpoſitæ.

III. Sicut etiam ſi detur pecunia Parocho, ut Matrimonio aſſiſtat.

IV. Aſſiſtentia teſtis requiſita ad Matrimonii validitatem poteſt citra Simoniam vendi; non tamen teſtimonium de illo. Poteſtque etiam ſic vendi patrocinium in cauſa ſpirituali.

V. Quandonam præſumitur ſimoniaca collatio pecuniæ facta Monaſterio ab eo, qui vult eſſe Monachus?

VI. Popinæ, quæ dantur Monialibus, quando emittitur Profeſſio religioſa, num ſint ſimoniacæ?

VII. Sex titulis excuſari ſæpe poſſunt a labe ſimoniæ quædam donationes rei temporalis pro ſpirituali, videlicet ratione ſuſtentationis, laboris extrinſeci, privationis emolumenti, conſuetudinis adverſus Simoniam juris Eccleſiaſtici, liberalitatis, ſeu gratitudinis, ac redemptionis injuſtæ vexationis.

I. CErtum eſt primo, materiam ſimoniæ eſſe adminiſtrationem Sacramentorum; cum enim ordinata ſint ad gratiam ſupernaturalem conferendam, ſunt omnino ſpiritualia. Quare licet poſſit aliquid accipi pro materia remota Sacramentorum, verbi gratia pro pane, vino, oleo, non tamen pro materia proxima, a quibus conſtituuntur, verbi gratia pro ablutione in Baptiſmo. Secundo ſunt etiam materia ſimoniæ Sacramentalia, videlicet exorciſmus, benedictio nuptiarum, conſecratio calicis, &c. Tertio, juriſdictio Eccleſiaſtica, & ejus uſus, ut ferre, vel tollere cenſuras, diſpenſare in votis, in impedimentis matrimonii, &c. Quarto, profeſſio religioſa, quæ procul dubio ſpiritualis eſt. Quinto, Conciones ſacræ, & exhortationes, ac inſtructiones, ordinatæ non ad ſcientiam aliquam comparandam, ſed ad bene vivendum juxta

ta finem ſupernaturalem; unde Concionatores ſolum pro congrua ſuſtentatione accipere pecuniam poſſunt, non ut pretium concionis.

II. Dubium tamen eſt primo, an abſolvere ſacramentaliter indignum pro pecunia ſit ſimonia? Videtur, quod non, quia abſolutio illa, cum non ſit valida, non conſtituit ſacramentum, unde non venditur ſacramentum: ſed communiter cum Suar. affirmant eſſe ſimoniam, ex cap. *Nemo Presbyt. de Sim.* Ratio eſt, quia eſt malus uſus juriſdictionis ſpiritualis, quæ eſt res ſacra.

Majus dubium eſt, an e contra negare abſolutionem perſonæ dignæ pro pecunia ſit ſimonia? quandoquidem negatio abſolutionis neque eſt ſacramentum, neque eſt uſus juriſdictionis, ſed ſolius libertatis.

Reſpondetur tamen diſtinguendo; nam vel negatur abſolutio poſt audita peccata, & inceptum judicium ſacramentale, vel ante. In primo caſu certum eſt eſſe ſimoniam, ex cap. cit. *Nemo Presbyter*; & ratio eſt, quia poſt inceptum judicium ſacramentale, poſt auditionem peccatorum, non ſolum abſolvere, ſed etiam nolle abſolvere, eſt actus juriſdictionis ſpiritualis, ſeu poteſtatis clavium, ad quam ſpectat tam aperire, quam claudere, tam ſolvere, quam ligare; nec alio modo ligatur a Confeſſario peccator, aut clauditur illi Cœlum, quam ſi negetur illi, tanquam indigno, abſolutio: Sicut Prætor, ſi vinctum non liberet, quando tenetur, lædit illum uſu publicæ poteſtatis. In ſecundo vero caſu, quando non eſt audita confeſſio, negant communiter cum Suar., Filliuc., Laym. eſſe ſimoniam, nolle confeſſionem audire ob pecuniam acceptam; quia nolle confeſſionem audire; non eſt actus juriſdictionis, ſed uſus libertatis relate ad exercendam, vel non exercendam juriſdictionem, qui uſus eſt aliquod temporale; Imo, quamvis Parochus ex juſtitia obligaretur ratione officii ad confeſſionem audiendam, non audiendo confeſſionem committeret quidem injuſtitiam, non tamen ſimoniam; quia non venderet uſum juriſdictionis ſpiritualis, ſed uſum ſuæ libertatis, quod eſt contra juſtitiam tantum ratione officii Parochialis, vel etiam contra charitatem, ſi pœnitens eſſet in extrema neceſſitate, ut docet Suar. lib. 4. cap. 22.

Probabilis tamen eſt ſententia Ugolini apud Pal. punct. 12. dicentis, eſſe pariter ſimoniam, ſi Parochus neget abſolutionem digno ante inceptum judicium ſacramentale. Ratio eſt, quia, ſicut Judex nolens judicare, & abſolvere reum, remittendo illum ad alium Judicem, ita utitur ſua libertate, ut abutatur ſua poteſtate (quamvis negative per non uſum debitum) non aliter in caſu noſtro. Confirmatur, quia, ſicut Confeſſarius poſt inceptum judicium abutitur ſua poteſtate ſpirituali, non abſolvendo dignum, quia negat abſolutionem debitam; ita Parochus, qui tenetur ratione officii confeſſionem audire, abutitur etiam ſua poteſtate ſpirituali, non audiendo confeſſionem, & non exercendo judicium ſacramentale, prout debet; atque adeo in utroque caſu Parochus ſimoniam committit, negando abſolutionem digno propter pecuniam.

III. Dubitatur etiam, an Simonia committatur dando pecuniam Parocho, ut matrimonio aſſiſtat? Videtur non eſſe: In tantum enim eſſet ſimonia, in quantum talis aſſiſtentia, pro qua datur pecunia, eſſet ſecundum ſe ſpiritualis; ſed non eſt ſpiritualis; ergo. Probatur minor; non enim eſt ſpiritualis; in quantum eſt actio ſacramentalis, ſeu actio miniſtri Sacramenti; Parochus enim non eſt miniſter Sacramenti matrimonii, ſed ſolum teſtis qualificatus requiſitus a Tridentino; quod patet, quia, ſi Parochus

eſſet

eſſet miniſter, matrimonium non valeret, quoties invitus aſſiſteret, & non conſentiret; Quod tamen eſt falſum, quia, quamvis invitus aſſiſtat, adhuc eſt teſtis, quod ſolum requiritur a Tridentino: ergo aſſiſtentia Parochi non eſt ſpiritualis, quatenus actio Sacramentalis. Neque eſt ſpiritualis, quatenus actus juriſdictionis ſpiritualis, ut voluit Conink. diſp. 27. dub. 2., quia actus juriſdictionis eſt invalidus, ſi deſit conſenſus, aut ſi fiat ab excommunicato; Matrimonium autem eſt validum, etiamſi, ut diximus, invitus aſſiſtat Parochus, aut ſi ſit excommunicatus, etiam vitandus, ſecundum probabilem ſententiam Sanch. lib. 3. diſp. 2., Suar., Conink., Hurt. diſp. 5. de matrim. difficult. 8. Neque demum eſt ſpiritualis præciſe, quia terminatur ad aliquod ſpirituale; Si enim matrimonium, quatenus ſacramentum, transfunderet ſpiritualitatem ad aſſiſtentiam Parochi, quam terminat, etiam advocare in cauſa ſpirituali eſſet quid ſpirituale, eo quod terminetur ad ſpirituale. Unde patrocinium advocati in re ſpirituali vendi non poſſet citra ſimoniam; quod tamen eſt falſum, ut notat Sanch. lib. 2. conſilior. cap. 3. dub. 21.

Dicendum nihilominus cum communi, aſſiſtentiam hanc Parochi eſſe ſpiritualem, & citra ſimoniam vendi non poſſe, non quia terminatur ad ſpirituale, ſed quia eſt actus proprius officii Parochialis, quod eſt ſpirituale; Seu quia, ut notat Suar. cap. 19. num. 12., eſt aſſiſtentia Parochi, quatenus Parochus eſt, in quo conceptu non terminative, & extrinſece, ſed intrinſece, & moraliter imbibitur ſpiritualitas in ipſa aſſiſtentia, atque adeo illam vendendo, cenſeretur vendi ſpiritualitas imbibita.

IV. Hinc ſequitur, aſſiſtentiam teſtium requiſitorum ad validitatem matrimonii non eſſe ſpiritualem, & invendibilem; quia ſpectat præciſe ad rationem contractus civilis, & non eſt actus alicujus officii ſpiritualis, ſicut eſt aſſiſtentia Parochi; cum poſſit etiam laicus eſſe teſtis. Ita Pal. punct. 12. ex Suar. cap. 19.

Neque dicas, teſtimonium in cauſa ſpirituali non poteſt vendi citra ſimoniam, ut notat Sanch. loc. cit. ergo neque teſtis requiſitus ad validitatem matrimonii.

Nam conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Aliud enim eſt aſſiſtere ad aliquod ſpirituale; aliud vero dare teſtimonium de illo: aſſiſtentia enim dicit tantum habilitatem ad dandum teſtimonium; unde tam Parochus, quam alii teſtes valide aſſiſtunt matrimonio, ſi ſint excommunicati, ut diximus, & tamen eorum teſtimonium tempore excommunicationis præſtitum eſt invalidum, ut docet Vaſq. & alii cum Hurt. diſp. 8. de Excomm. diff. 6. Et ratio diſparitatis eſt, quia teſtimonium conſtituit intrinſece ipſum judicium; ſecus vero aſſiſtentia, ſeu habilitas ad teſtificandum. Quare aſſiſtentia teſtium in matrimonio, quamvis requiratur eſſentialiter ad valorem Sacramenti, non ſecus ac contractus ipſe civilis; nihilominus, cum non ſit actus de ſe ſpiritualis ex parte principii, eo quod conveniat etiam laicis, poteſt vendi citra ſimoniam: Contra vero teſtimonium ipſum in cauſa matrimoniali, ſicut in cæteris ſpiritualibus, non poteſt ſine ſimonia vendi, quia conſtituit intrinſece judicium ſpirituale. Ex quo apparet, cur advocatio, ſeu patrocinium cauſæ ſpiritualis poſſit vendi, ſecus vero teſtimonium; quia ſcilicet advocatio adminiculatur, ut loquitur Sanch. num. 4. cauſæ exterius; teſtes vero ſunt de ſubſtantia judicii.

V. Dubium eſt præterea, An liceat dare pecuniam non in pretium profeſſionis religioſæ, ſed pro ſuſtentatione perſonæ, quæ Religionem ingreditur?

Re-

Reſpondeo, id licere, ſi Monaſterium ſit inops; ſi vero ſit locuples, ſpectato jure naturæ, eſt etiam licitum; quia nemo, quantumvis dives, tenetur alere alium gratis; Sicut in matrimonio, quod eſt Sacramentum, citra ſimoniam, & licite traditur temporale ad ſuſtentanda onera matrimonii, quantumvis conjuges ſint divites: Jure tamen Eccleſiaſtico id eſſe vetitum putant Cajet., Nav., Filliuc. Sed Sylv., Sot., Miranda negant, ut conſtat ex praxi, & conſuetudine Monialium, quæ contraria eſt tali prohibitioni; unde, etiamſi talis prohibitio adfuiſſet, per contrariam deinde conſuetudinem ſublata eſſet. Non negaverim tamen, pro foro externo præſumi ſæpe ſimoniam, ſi quis det pecuniam Monaſterio pingui, ut admittatur; quamvis ea vere detur pro congrua ſuſtentatione.

VI. Magis dubitari poteſt de praxi recipiendi a ſingulis perſonis Monaſterii die ingreſſus, vel profeſſionis quaſdam popinas, &, ut vocant, pitantias, quæ ſunt ultra pecuniam datam in ſuſtentationem. Videtur enim id prohiberi non ſolum jure Eccleſiaſtico in cap. *Audivimus de Sim.* contra quod potuit prævalere conſuetudo contraria; ſed etiam jure naturali; quia, cum non detur id in ſuſtentationem perſonæ, videtur dare ſuſpicionem ſimoniæ, & in pretium profeſſionis erogari: vel ſaltem injuſte id exigetur; cum ſit ſupra id, quod ſufficienter habetur ex dote.

Communiter tamen docent excuſari, exiſtimando obligationem popinæ, & pitantiæ includi in ſuſtentatione debita, quæ non conſiſtit in indiviſibili; ſicut non conſiſtunt in indiviſibili pretia cæterarum rerum. Unde ex monaſterii inſtitutione, & conſuetudine contra legem humanam prævalente potuit aliqua ſuſtentationis pars deſtinari, ita ut diſtribuenda ſit in ingreſſu ſingulis Monialibus. Et eadem ratione communiter docent, quod die Nativitatis Domini qui ter celebrat, poſſit tria ſtipendia in ſuſtentationem recipere.

VII. Ubi notandum, nullam Eccleſiæ conſuetudinem a Prælatis diu permiſſam damnandam eſſe, ut ſimoniacam, quamvis prima fronte talis videatur. Sex enim a Doctoribus aſſignantur tituli, quibus excuſari poſſit a labe ſimoniæ accipiens temporale occaſione ſpiritualis. Primus eſt titulus debitæ ſuſtentationis. Chriſtus enim Dominus, qui præcepit gratis dari ſpiritualia, dicendo: *Gratis habuiſtis, gratis date*; noluit a miniſtris ſuis ſuſtentationem recuſari; cum dixerit, *Comedite, quæ apponuntur vobis*; *dignus eſt enim operarius cibo ſuo*. Sic excuſantur, qui recipiunt juxta Eccleſiæ conſuetudinem ſtipendia pro Miſſis, pro concionibus, pro audiendis confeſſionibus, pro canendis reſponſoriis &c.

Secundo excuſat titulus laboris extrinſeci. Unde Suar. & Filliuc. excuſant, qui aliquid ultra ſolitum ſtipendium Miſſæ accipit pro obligatione celebrandi tali hora, vel pro longo itinere ad Miſſam præmittendo. Multi etiam excuſant, qui aliquid accipit, eo quod multum ſtudeat in paranda concione, vel multum laboret in ea memoriæ mandanda, aut in concionando magna animi contentione: Quamvis Suar. & Filliuc. id non admittant putantes, pretium accipi non poſſe pro labore quomodocunque tibi neceſſario ad exercendum miniſterium ſpirituale, prout humano modo exerceri ſolet. Leſſ. & Valent. excuſant pariter, qui aliquid accipit pro cantu in Miſſa, & divinis Officiis, quia cenſetur labor extrinſecus: Sicut etiam ſi quod accipiatur pro obligatione exercendi aliquod ſpirituale; quia, ut notant Nav. & Leſſ. ſicut in mutuo nihil accipi poteſt ultra ſortem ſine uſura, poteſt tamen

men aliquid accipi pro obligatione remutuandi; Ita in caſu noſtro. Et ſic excuſant Capitula, quæ ſuſcipiunt onera celebrandi quotannis anniverſaria: Quamvis Laym. §. 4. num. 41. verius putet, ab his pecuniam accipi non pro tali onere, ſed pro ſuſtentatione; vel quia privant ſe libertate ob alia opera in gratiam alterius, ut mox dicemus.

Tertius titulus eſt] Privatio libertatis ad alia opera exercenda, ac emolumenti, quod haberet, qui aliis operibus vacaret; Sicut in mutuo accipi poteſt lucrum ceſſans, & damnum emergens, quia hæc ſunt pretio æſtimabilia. Hac de cauſa poteſt pretium debitum accipere, qui, ut tibi Beneficium procuret, peragit iter, ſcribit, & privat ſe aliis occupationibus, quibus ſi vacaret, emolumentum temporale haberet.

Quartus titulus eſt conſuetudo adverſus ſimoniam juris Eccleſiaſtici, ut modo diximus.

Quintus eſt titulus liberalitatis, vel gratitudinis. Sic excuſantur a ſimonia Religioſi, qui promittunt orare pro iis, a quibus eleemoſynas accipiunt; non enim cenſetur dari eleemoſyna in pretium orationis, quæ poſtulatur, ſed datur gratis; quamvis dantes velint, ut Religioſus ex illa moveatur ad fundendas preces, & ad id ſe obligandum. Niſi forte verius daretur titulo ſuſtentationis, exigendo, quod ſe obligent ad preces fundendas, ſicut datur Sacerdoti ſtipendium, exigendo, quod ſe obliget ad Sacrum.

Sextus eſt redemptio vexationis injuſtæ, de qua dicemus quæſtione nona, articulo quinto: ſic excuſatur, qui pecuniam dat, ne injuſte minis, & vi impediatur, ne ad Beneficium concurrat.

ARTICULUS II.

De Simoniæ materia, quæ ſit temporale annexum ſpirituali.

I. Non raro temporale vendi non poteſt, quamvis ratione connexionis cum ſpirituali non vendatur pluris.

II. Temporale connexum cum re ſpirituali, ut poſſit aliquando vendi, non debet amittere talem connexionem.

III. Nec eſt verum, quod poſſit univerſim illud vendi, ſi utilitatem temporalem retineat ſimul cum ea connexione.

IV. Regula ſtabilienda videtur ea eſſe, quod poſſit hujuſmodi temporale vendi, ſi antecedat connexionem cum ſpirituali, non ſi conſequatur.

V. Quod concomitanter connectitur cum ſpirituali, tunc vendi poteſt, quando eſt huic extrinſecum.

VI. Sed qua ratione pro labore, qui celebrationi eſt intrinſecus, poteſt exigi, & in pactum deduci ſuſtentatio?

I. Difficillimum eſt regulam aſſignare univerſalem, quandonam venditio rei temporalis cum ſpirituali connexæ ſit ſimoniaca, etiamſi non pluris vendatur ratione talis connexionis. Plurima enim licite vendi poſſunt, quamvis rei ſpirituali annexa, dummodo non vendantur eatenus pluris. Sic vendi poteſt v. g. ſervus baptizatus, calix conſecratus, &c. Contra vero, citra ſimoniam vendi non poteſt jus percipiendi fructus temporales Beneficii, quamvis tale jus temporale ſit, nec vendatur pluris ratione conjunctionis cum officio ſpirituali. Nec eſt vendibilis honor temporalis annexus religioni Hieroſolymitanæ, ut communiter Doctores docent, etiamſi venderetur tanti, quanti æſtima-

maretur, ſi non eſſet conjunctus cum profeſſione illa religioſa.

II. Ut huic difficultati ſatisfaciant, concedunt nonnulli Canoniſtæ, poſſe vendi temporalia cum ſpiritualibus connexa, ſi prius hanc connexionem deperdant; v. g. calix conſecratus vendi poteſt, ſi frangatur, eo quod per fractionem conſecrationem amittat: non poteſt vero vendi, niſi frangatur; Quod probant a fortiori, quia non poteſt citra ſimoniam calix conſecratus pretio locari ad ſacrificium: ergo multo minus vendi.

Hæc tamen reſponſio communiter rejicitur; cum ſit contra praxim, tum in ipſo calice, qui venditur non fractus, tum in aliis exemplis: nam ſervus v. g. baptizatus retinet Baptiſmum, dum venditur, quin cenſeatur vendi Baptiſmus. Nec obſtat, quod non poſſit calix locari ad uſum ſacrificii; Nam ſi ſic locaretur, ſumeretur pretium pro ipſo uſu ſacro, & ideo committeretur ſimonia: Contra vero, ſi vendatur, ſumitur pretium pro materia illius, puta pro auro, quod eſt mere temporale, unde nulla committitur ſimonia. Notat tamen Suar. cap. 14. & Filliuc. cap. 3. quod ſi ex uſu calicis in ſacrificio oriretur damnum, puta attritio calicis, poſſet citra ſimoniam accipi pretium, præciſe ad hoc damnum compenſandum; ſicut poteſt ſumi ex veſtibus ſacris, ſi ex uſu conſumantur.

III. Alii docent, tunc res temporales cum ſpiritualibus conjunctas vendi poſſe, quando retinent utilitatem temporalem; ut retinet v. g. calix conſecratus, qui poteſt frangi, & ad uſus temporales converti; & ſervus chriſtianus, qui domi inſervit, quamvis ſit chriſtianus: Secus vero, ſi non retineant utilitatem temporalem, ut non retinet v. g. oleum conſecratum, quod eſt materia Extremæ Unctionis, Confirmationis, &c. Cum enim non poſſint converti in uſus profanos, non habent æſtimabilitatem temporalem, ac proinde nec poſſunt pretio commutari.

Verum hæc etiam reſponſio rejicitur; hinc enim ſequeretur, poſſe jus Beneficii vendi, quia etiam conjunctum cum officio ſpirituali retinet utilitatem temporalem; Imo poſſet etiam Prælatura ipſa ſpiritualis vendi ratione honoris humani, qui illi annectitur, cum temporaliter ſit utilis: Contra vero Oleum conſecratum, etiamſi jure canonico vendi non poſſit, poteſt tamen vendi jure naturæ, quamvis non poſſit in uſus profanos converti, & non retineat utilitatem temporalem, dummodo non vendatur pluris, habito reſpectu ad conſecrationem. Sic exigitur pecunia ad faciendam æqualitatem inter contrahentes matrimonium nobilitate diſpares, quamvis contractus ille humanus ſit inutilis de ſe, utpote invalidus inter chriſtianos ſine validitate ſacramentali matrimonii.

IV. Hæc itaque videtur regula ſtabilienda; Tunc temporale eſſe invendibile ex connexione cum ſpirituali, quando fundatur in ſpirituali, & ex illo oritur, tanquam ex cauſa morali: Contra vero, eſſe vendibile citra ſimoniam, ſi non fundetur in ſpirituali, ſed potius antecedat, aut ſupponat illud: v. gr. aurum calicis conſecrati vendi poteſt, quia non fundatur in conſecratione, ſed potius vice verſa conſecratio ſupponit aurum: Contra vero, jus Beneficii vendi non poteſt, quia fundatur in officio ſpirituali, tanquam in cauſa morali, ex qua oritur; & propterea dicitur Beneficium dari propter Officium; unde de his in cap. *Si quis objecerit*, qu. 2. dicitur, *Qui horum alterum vendit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Et ratio a priori eſt, quia quod fundatur in alio, tanquam in cauſa morali, non poteſt poſſideri ſine ſuo fundamento, quod eſt ipſum jus poſſiden-

dendi. Sic jus percipiendi fructus Beneficii fundatum, tanquam in radice, in prælatura ſpirituali non poteſt poſſideri ſine illa, atque adeo ſi poſſideatur per emptionem, ſequitur, quod ipſa prælatura ſpiritualis vendatur. Quando vero temporale cum ſpirituali connexum non fundatur in illo, ut eſt aurum calicis connexum cum conſecratione, quod non agnoſcit illam, tanquam cauſam ſui moralem, ſi vendatur, non cenſetur vendi ipſum ſpirituale, niſi venderetur pluris ratione talis connexionis, & ideo vendi poteſt citra ſimoniam. Si temporale fundetur in ſpirituali, ex Divo Bonav. & aliis appellatur temporale connexum cum ſpirituali; Temporale vero, quod non fundatur in ſpirituali, appellatur temporale, cui ſpirituale eſt annexum; hoc autem eſt vendibile citra ſimoniam, non illud.

Tripliciter itaque apud Doctores poteſt temporale cum ſpirituali connecti: Antecedenter, ſeu ita ut temporale antecedat ſpirituale, ſicut aurum calicis antecedit conſecrationem: Conſequenter, ſeu ita ut temporale conſequatur ad ſpirituale, ſicut jus beneficii conſequitur ad officium ſpirituale: & Concomitanter, ſi ſcilicet temporale comitetur ſpirituale, ut labor in functionibus ſpiritualibus celebrandi, concionandi, &c. Dicimus nunc, temporale connexum cum ſpirituali antecedenter vendi poſſe citra ſimoniam; ſecus vero connexum conſequenter.

V. An autem vendi poſſit, quod connectitur concomitanter? difficultas eſt apud Doctores. Communiter docent, quod, ſi illud ſit extrinſecum rei ſacræ, ſeu non eſſentialiter requiſitum ad illam, vendi poſſit; ſicut eſt v. g. obligatio celebrandi tali hora, in loco valde diſtanti. Ratio eſt, quia non cenſetur tunc vendi res ſacra, cui per accidens talis obligatio annectitur: Contra vero temporale intrinſecum rei ſacræ, & ab illa inſeparabile, ut eſt v. g. labor neceſſario requiſitus ad celebrandum, concionandum, &c. vendi non poſſit, ex illo principio ſæpius repetito Urbani II. *Qui horum alterum vendit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* Et ratio ulterior eſt, quia valor laboris dependet ab opere, circa quod exercetur, & a quo habet æſtimabilitatem: cum ergo opus ſpirituale non poſſit pecunia æſtimari, nec labor illi intime conjunctus poterit vendi. Quare communius docent, poſſe pro tali labore pecuniam accipi, & in pactum deduci, non ut mercedem laboris, ſed in ſuſtentationem laborantis, quæ jure naturæ eſt debita.

VI. Verum juxta hanc doctrinam ſua eſt etiam gravis difficultas, quia ſuſtentatio eſt debita laboranti propter laborem: ſed valor laboris dependet ab opere ſpirituali: ergo, ſi tale opus non poteſt pecunia æſtimari, neque labor illi annexus; & conſequenter ſuſtentatio propter laborem non poteſt eſſe debita, niſi labor vendatur.

Reſpondet huic difficultati Laym. de ſim. §. 4. num. 41. diſtinguendo in labore rationem genericam laboris, prout ſcilicet eſt a perſona operante, præſcindendo ab opere, in quo laborat, & rationem laboris ſpecificam, prout ſpecificatur ab opere, in quo exercetur. Propter laborem primo modo conſideratum aſſerit deberi laboranti jure naturæ ſuſtentationem, ſaltem partialem, juxta illud Luc. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua*; & Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem*; ſi enim omnibus laborantibus ad alterius arbitrium jure naturali debita eſt neceſſaria ſuſtentatio, quidni etiam iis, qui in ſpiritualibus occupantur? dicente Apoſtolo 1. ad Cor. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Propter laborem vero

ſecundo modo conſideratum docet, nullum pretium, nullamque mercedem, aut ſuſtentationem deberi; quamvis enim hujuſmodi labor utiliſſimus ſit homini petenti rem ſacram, tamen, quia connexionem eſſentialem habet cum re ſpirituali, inæſtimabilis eſt. Debetur itaque miniſtro Eccleſiaſtico ſtipendium ſuſtentationis, ſpectata ſolum qualitate perſonæ laborantis in alterius gratiam, non vero ſpectata dignitate operis, in quo labor exercetur. Unde perſonæ digniori, doctiori, nobiliori, &c. pinguior ſuſtentatio debetur; pro opere vero digniori, v. g. pro ſacrificio, non debetur laboranti major merces, ſeu pinguior ſuſtentatio, quam pro occupatione in alia re ſacra.

Sed planius doctrina iſthæc Laym. videtur explicari communiter cum Lugo exemplo Pictoris, qui gratis omnino dicitur pingere, & nullam mercedem laboris in pingendo exigere; quamvis exigat, & in pactum deducat omnia, quæ ſunt ad pingendum neceſſaria, videlicet telam, colores, & ipſam pictoris ſuſtentationem, quæ pariter eſt neceſſaria ad pingendum gratis. Idemque dicas de milite, qui gratis militaret, quamvis arma, equum, & ſuſtentationem exigeret. Quare quod Laym. dicit, ſuſtentationem dari celebranti propter rationem genericam laboris, non propter ſpecificam, clarius explicatur dicendo, ſuſtentationem dari, & in pactum deduci, tamquam neceſſariam, & jure naturæ debitam gratis celebranti, & laborem impendenti in celebrando (non ſecus ac poſſunt exigi a celebrante, & in pactum deduci alia omnia, quæ ſunt neceſſaria ad celebrandum, videlicet hoſtia, vinum, candelæ, veſtes ſacræ, &c.) nullatenus vero poſſe quicquam exigi propter laborem in celebrando intrinſecum citra ſimoniam.

QUÆSTIO VIII.

De Simonia juris Naturalis in re Beneficiaria.

Cum Beneficium importet jus ad fructus percipiendos, quod eſt quid temporale, ſed annexum officio ſpirituali, in quo illud fundatur, idcirco poſt traditam doctrinam de Simoniæ materia, quæ ſit temporale annexum rei ſpirituali, inquirimus ſeorſim de Simonia juris naturalis, quæ in re Beneficiaria committi poteſt, vendendo Beneficium, aut Jus patronatus, aut Penſiones, aut Commendas militares, & Clericales, aut Cappellanias, aut Judicaturam ſpiritualem, aut alia hujuſmodi; & in ſequenti Quæſtione inquiremus de Simonia juris Eccleſiaſtici, quæ pariter in re Beneficiaria committi poteſt.

AR-

ARTICULUS I.

Sitne invendibile jure naturali Beneficium?

I. Putant nonnulli, jure dumtaxat Canonico Beneficium eſſe invendibile citra ſimoniam.

II. Communiter tamen docent jure etiam naturali vendi non poſſe.

III. Hinc ne Pontifex quidem, aut Infidelis poteſt illud vendere; quamvis ſolus Pontifex jus ad fructus ſeparare poſſet ab officio ſpirituali, & ſic Beneficium extinguere.

IV. Ex theſi 22. ab Alex. VII. confixa infertur dilucide, ſimoniam juris naturalis committi in venditione Beneficii.

I. CElebris eſt quæſtio, Utrum venditio beneficii ſit ſimoniaca jure ſolum canonico, an etiam jure naturali? Canoniſtæ cum Garzia part. 1. cap. 2. putant, jure naturali vendi poſſe beneficia, non quidem ratione tituli ſpiritualis, in quo fundantur, ſed ratione fructuum; non ſecus ac venduntur vaſa ſacra ratione materiæ. Huic opinioni adhæret Leſſ. c. 35. n. 26. & Cardenas apud Croix de ſimonia num. 116. Et Major apud Suar. cap. 24. putat, poſſe Epiſcopum conferre Beneficium cum onere inſumendi partem fructuum in aliquod opus pium citra ſimoniam naturalem, atque id cum viris ſapientibus conſultaſſe; quamvis propter ſpeciem ſimoniæ a tali conventione abſtinendum ſit.

II. Theologi tamen fere communiter cum Suar. loc. cit. ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 100. art. 4. docent, jure etiam naturali ſimoniacam eſſe beneficiorum venditionem, etiam ratione fructuum. Ratio eſt, quia etiam dum venduntur ratione fructuum, venditur jus ad fructus; jus autem ad fructus ſubſiſtere non poteſt ſine officio ſpirituali, in quo fundatur; unde vendito jure ad fructus, ipſum etiam officium ſpirituale venderetur; quod jure naturali, & Divino eſt illicitum. Hoc autem non accidit, ſi vendantur vaſa ſacra ratione materiæ, ut explicavimus quæſtione antecedenti, quia ſcilicet vaſa ſacra connectuntur cum conſecratione antecedenter, ſeu antecedunt rem ſacram; beneficium vero cum officio ſpirituali connectitur conſequenter, quatenus jus ad fructus conſequitur ſpiritualem poteſtatem beneficiarii, ſine qua illud non ſubſiſtit, & ideo nequit unum vendi ſine alio. Hinc fit, Papam vendentem beneficium, & infideles ementes beneficium alteri, ſimoniæ peccatum committere, quia, quamvis neuter ſubjectus ſit juri canonico, uterque tamen juri naturali ſubjicitur.

III. Neque dicas, jus ad fructus ex beneficio percipiendos ex voluntate Pontificis eſſe connexum cum officio ſpirituali: ergo poteſt illud Pontifex ab hoc ſeparare, & ſic vendere citra ſimoniam.

Nam, quamvis totum hoc ſit veriſſimum, non ſequitur, quod poſſit Pontifex vendere beneficium: nam jus beneficii non eſt qualecumque jus ad illos fructus temporales, ſed jus ad illos propter officium, ſeu dignitatem ſpiritualem: quare, ſi ab officio ſpirituali ſeparetur, perdit naturam beneficii, atque adeo ea dumtaxat ratione vendi poteſt, ut nullatenus vendatur beneficium, ſed ſolum id, quod fuit beneficium. Ubi obiter nota, ſeparationem iſtam, ſeu extinctionem beneficii non poſſe fieri ab Epiſcopo, ſed a Pontifice dumtaxat, ex cap. *Prohibemus de Cenſibus*.

IV. Doctrina iſthæc communis Theologorum, quod ſcilicet jure naturæ beneficium non poſſit citra ſimoniam vendi ratione fructuum, videtur valde con-

confirmari, ut notat Croix num. 118. ex condemnatione theſis 22. facta ab Alex. VII. quæ habet: *Non eſt contra juſtitiam beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Ex hoc enim quod ſit contra juſtitiam conferre ſic beneficia, ſequitur, quod jure naturæ, & non jure tantum eccleſiaſtico id vetetur, atque adeo ſimonia ſit juris naturalis. Fingamus, jure eccleſiaſtico vetari, quod calix aureus conſecratus vendatur, certe non peccaret contra juſtitiam, qui illum ratione auri venderet pretio juſto; ergo pariformiter, ſi ſolum jure canonico vetaretur venditio beneficii, non peccaret contra juſtitiam, qui illud venderet ratione fructuum, ſeu ratione emolumenti temporalis, quod tibi conferre non tenetur.

Neque dicas, in ea theſi ſolum damnari, quod non ſit contra juſtitiam vendere arbitrium in collatione beneficii; cum enim poſſit ad arbitrium conferri vel Titio, vel Cajo, erronee authores hujus theſis dixerunt arbitrium hoc poſſe vendi. Nam, ut notat Suar. lib. 4. de ſim. cap. 59. ex hoc ipſo quod ſit contra juſtitiam vendere hujuſmodi arbitrium, fit eſſe contra juſtitiam vendere beneficium. Siquidem, ſi non detur gratis uni præ altero, eo ipſo beneficium non datur gratis; atque adeo, ſi venditur arbitrium in hoc caſu, venditur etiam ipſum beneficium; quare, ſi contra juſtitiam venditur tale arbitrium, contra juſtitiam venditur ipſum beneficium, & ideo in tali venditione ſimonia, quæ committitur, eſt juris naturalis. Hoc patet exemplificando in ſimilibus caſibus. Supponamus, dandam eſſe ab hærede ex legato Teſtatoris dotem gratis alicui puellæ; ſi hæres hic potens libere dare hanc dotem Bertæ potius, quam Tereſiæ, interveniente pecunia, eligeret Bertam præ Tereſia, ita venderet arbitrium, ut venderet ipſam dotem, quandoquidem non daret Bertæ gratis integram dotem: ergo pariter qui venderet arbitrium in collatione beneficii, ipſum etiam beneficium venderet; unde contra juſtitiam peccaret in venditione iſta, vendendo arbitrium ſimul, & beneficium. Cum autem injuſtitia jure naturali ſit vetita, idcirco injuſtitia iſta, quæ eſſet ſimoniaca, utpote injurioſa rei ſacræ, eſſet ſimonia juris naturalis.

ARTICULUS II.

An poſſit jure naturali vendi Jus patronatus?

I. Jure canonico certe vendi non poteſt.
II. Putant nonnulli, vendi poſſe citra ſimoniam juris naturalis.
III. Sed negandum cum fere communi.
IV. Quamvis inſtitutum ſit ab Eccleſia, adhuc jure naturali eſt invendibile.
V. Et quamvis illud competat etiam laicis.

I. QUæritur ulterius, an ſit ſimonia juris naturalis Juſpatronatus, de quo plurima diximus in quæſtione quarta; huc tamen ſpectat præſens quæſtio, eo quod Juſpatronatus ſit jus præſentandi ad beneficium aliquam perſonam; cui, ſi ſit idonea, debeat a Prælato beneficium conferri. Certum eſt, eſſe ſimoniam jure canonico, vendere tale jus, ut conſtat ex cap. *Præterea de Jurepatron.* Unde, ſi quis Feudum, cui ſit annexum juſpatronatus, venderet pluris, habito reſpectu ad hoc jus, ſimoniam committeret: Sicut etiam, ſi hæredes in diviſione hæreditatis haberent rationem hujus juris in compenſationem majo-

ris

ris portionis, quam alter acciperet. Quoniam autem vendito fundo, tranſit cum illo jus patronatus eidem annexum, ideo ad vitandam ſuſpicionem ſimoniæ docent Doctores, in contractu venditionis non eſſe dicendum, vendi fundum cum jure patronatus, ſed vendi fundum, non reſervato jure patronatus.

II. Dubium itaque ſolum procedit, an ſit ſimonia etiam jure naturali? Negant Abbas, & alii, quia licet jus patronatus ſit connexum cum beneficio, eſt tamen connexum antecedenter. Hæc connexio antecedens non fert, ut diximus quæſtione ſuperiore, ſimoniam jure naturæ: non eſt tamen connexum conſequenter, ita ut fundetur in ſpirituali; tum quia juſpatronatus adhæret fundo, quod eſt temporale, non ſecus ac adhæret auro calicis conſecratio: tum etiam, quia convenit etiam laicis.

III. Dicendum tamen cum Suar. cap. 28. Filliuc. cap. 6. Palao, & aliis, Jus patronatus etiam jure naturæ eſſe invendibile. Ratio eſt, quia tale jus non eſt partim temporale, partim ſpirituale, ut putavit Sanch. dub. 48. ſeu annexum ſpirituali, quatenus ordinatur ad ſpirituale, videlicet ad præſentandum ad Beneficia; ſed eſt adæquate, & intrinſece ſpirituale, cum ſit potentia moralis ad ſpirituale, quæ ſecundum ſe ſemper eſt pariter ſpiritualis. Quod autem eſt intrinſece ſpirituale jure naturæ vendi non poteſt. Ex hoc autem quod juſpatronatus ſæpe adhæreat fundo, & cum illo connectatur antecedenter, ſolum ſequitur, quod poſſit vendi fundus, non vero juſpatronatus: Sicuti, quia calicis auro annectitur conſecratio antecedenter, poteſt vendi calix, non tamen ejus conſecratio, ita ut pluris vendatur ratione conſecrationis, quam venderetur, ſi non eſſet conſecratus.

IV. Neque obſtat primo, jus patronatus eſſe inſtitutum ab Eccleſia. Nam etiam conſecratio calicis v. g. inſtituta eſt ab Eccleſia, & tamen illius venditio eſt ſimoniaca jure naturæ. Quamvis enim Eccleſia potuiſſet illud ſpirituale non inſtituere, poſtquam tamen inſtitutum eſt, jure naturæ vendi non poteſt, ne ab ipſo quidem Pontifice inſtituente.

V. Neque obſtat ſecundo, jus patronatus convenire etiam laicis. Nam etiam jus eligendi ad Beneficium, imo etiam ex favore Eccleſiæ jus conferendi Beneficium convenire poteſt laicis, ut colligitur ex cap. *Adrianus diſt. 63.* & tamen etiam per Adverſarios, jus eligendi, & conferendi Beneficia eſt intrinſece ſpirituale. Sic poteſt Pontifex jure extraordinario delegare laicis poteſtatem ferendi cenſuras, & tamen talis juriſdictio eſt procul dubio ſpiritualis.

Hinc fit, quod cum juſpatronatus dupliciter poſſit alicui convenire, vel ratione alicujus fundi, cui veluti adhæret, & cujus ille eſt dominus; vel immediate ratione perſonæ, aut quia Eccleſiam fundavit, dotavit, vel ædificavit, juxta illud, *Patronum faciunt Dos, Aedificatio, Fundus*; aut quia eſt ejus ſucceſſor; ideo juſpatronatus vel transfertur per alienationem Fundi, cui adhæret, vel per liberalem donationem (quæ Eccleſiaſticis fieri poteſt ſine conſenſu Epiſcopi, laicis vero de Epiſcopi conſenſu) aut demum jure hæreditario.

ARTICULUS III.

Poſſitne vendi, aut redimi Penſio citra Simoniam juris naturalis?

I. Penſio laicalis non eſt materia Simoniæ juris naturalis. Num autem jure canonico ſit invendibilis? probabilius affirmandum.

II. Fructus Penſionis clericalis vendi poſ-

poſſunt etiam per totam vitam.

III. *Jus tamen colligendi hos fructus, ſeu Penſio ipſa clericalis, ſi aſſignetur pro officio ſpirituali, jure naturæ eſt invendibilis. Quæ vero non fundantur in tali titulo, olim forte erant vendibiles, non tamen poſt Pium V. qui obligavit hujuſmodi Penſionarios ad recitandum Officium Beatæ Virginis, ut docent communius.*

IV. *Penſiones laicales a Beneficiario redimi poſſunt. Penſiones vero clericales ex ſtylo Curiæ redimi non poſſunt.*

V. *Probabilius videntur, jure naturæ ſpectato, vendi poſſe citra Simoniam.*

I. CErtum eſt, Penſionem laicalem, quæ ſcilicet datur pro munere laicali, v. g. Procuratoris Eccleſiæ, aut ad pulſandas campanas, curandos infirmos &c. non eſſe materiam ſimoniæ jure naturæ; imo cenſent aliqui, nec jure canonico, cum nullibi prohibeatur ejus venditio. Nihilominus, quia ſtylus Curiæ Romanæ facit jus, ſeu legem (& quidem probabiliter etiam pro foro interno) & ſtylus Curiæ requirit auctoritatem Pontificis ad venditionem Penſionis laicalis, ideo probabilius eſt, eſſe materiam ſimoniæ de jure canonico.

II. Dubium itaque eſt de Penſione Clericali. In qua oportet diſtinguere jus colligendi fructus ex alieno Beneficio, quod proprie dicitur Penſio, & fructus ipſos, ad quos tale jus terminatur. Citra controverſiam eſt, fructus Penſionis poſſe abſque ſimonia vendi, etiam per totam vitam, dummodo Penſionarius retineat titulum, ſeu jus penſionis clericalis, cui annectitur obligatio recitandi Officium Beatæ Virginis. Ratio eſt, ut notat Pal. de ſim. punct. 13. Laym. cap. 5. ex Leſſ. & Suar. quia venditio iſta fructuum per totam vitam eſſet veluti illorum locatio, aut anticipata venditio. Neque obſtat, quod facta tali venditione, non poſſet amplius penſionarius exigere fructus penſionis. Hinc enim non ſequitur, quod jus penſionis venditum ſit, aut deperditum, ſed ſolum quod ſit illi ſatisfactum: Sicuti, ſi quis debens per decem annos centum aureos quotannis ſolvat mille aureos primo anno, non extinguit jus, niſi quatenus ſatisfacit illi. Quod confirmatur in ipſo Beneficio, quod per triennium locari poteſt, ex Extrav. *Ambitioſæ* Pauli II. *De rebus Eccleſiæ non alienandis*; & tamen non venditur illud jus triennale; ſed illi ſatisfit anticipata ſolutione. Quicquid autem ſit, an Extravagans iſta circa fructus Beneficii ubique ſit uſu recepta, quod in dubium vertunt Cajet. & Tolet. apud Pal. loc. cit. certe fructus penſionis poſſunt non ſolum per triennium, ſed ad vitam locari, ut docent Filliuc. & Suar. cap. 26.

III. Verum circa jus colligendi fructus ex alieno beneficio, quod ſit penſio clericalis, dubium eſt, num ſit materia ſimoniæ ex ſtylo dumtaxat Curiæ, an etiam ex jure naturæ? Et certe, ſi fundetur tale jus in titulo ſpirituali (ut eſt penſio, quæ aſſignatur pro officio ſpirituali, puta pro Coadjutore Epiſcopi, pro Concionatore, &c.) erit materia ſimoniæ jure naturæ, non ſecus ac jus beneficii: Secus vero, ſi non fundetur in tali titulo; ut non fundatur penſio, quæ datur v. gr. Clerico pauperi in ſuſtentationem, aut Parocho ſeni, qui beneficium reſignavit, aut quæ datur ad litem in beneficio componendam. Ratio eſt, quia hujuſmodi penſiones, quamvis dentur Clerico, non tamen dantur illi, quia clericatus habet jus ad penſionem (ſicut officium v. gr. Epiſcopi habet jus ad beneficium) ſed quia clericatus eſt conditio requiſita

ſita ad dandas hujuſmodi penſiones; quæ ratio puræ conditionis non facit, ut penſio dicatur connexa cum re ſpirituali, & ſit invendibilis jure naturæ: Aliter eleemoſyna data alicui ſub conditione, quod ſit Clericus, eſſet invendibilis; quod eſt falſum. Quare Suar., Filliuc., Leſſ. dub. 22. putant, jure antiquo hujuſmodi penſiones clericales fuiſſe vendibiles jure naturæ, eſſe tamen invendibiles nunc jure novo Pii V. obligantis penſionarium ad recitandum Officium Beatæ Virginis: quia nunc videtur jus penſionis clericalis eſſe connexum cum officio, ſeu miniſterio ſpirituali, non ſecus ac beneficium ſimplex cum officio canonico; & conſequenter utrumque videtur eodem modo invendibile jure naturæ citra ſimoniam.

Alii tamen cum Nav., Cajet. apud Sanch. dub. 46. putant, ne jure quidem novo Pii V. jus iſtarum penſionum fundari in officio ſpirituali, atque adeo vendi poſſe jure naturæ, quamvis vendi non poſſit ex ſtylo Curiæ. Ratio eſt, quia obligatio recitandi officium Beatæ Virginis eſt onus Penſionis, non fundamentum illius: quare ſicuti, ſi Titio detur jus colligendi fructus aliquos temporales ſub onere celebrandi quotidie, poſſet tale jus vendi abſque ulla Simonia, quia obligatio celebrandi eſt onus annexum tali juri, non fundamentum illius; Ita in caſu noſtro. Nec valet paritas de beneficio ſimplici. Docent enim iſti Doctores, in beneficio etiam ſimplici obligationem recitandi horas canonicas eſſe pariter onus, non fundamentum juris ad reditus temporales, ſolam vero dignitatem Eccleſiaſticam beneficialem eſſe fundamentum juris ad fructus temporales, & hac de cauſa beneficium ſimplex eſſe invendibile. Quod probant, quia diſpenſatus in officio adhuc retinet jus ad fructus, quia retinet dignitatem Eccleſiaſticam beneficialem, in qua illud jus fundatur.

Sed probabilius cum communiori dicendum, jure etiam naturæ penſiones omnes Clericales eſſe invendibiles. Ratio eſt, quia ſtatus Clericalis non videtur eſſe pura conditio, ſed fundamentum penſionis, poſita inſtitutione Eccleſiæ requirentis univerſim qualitatem ſtatus Clericalis in hujuſmodi penſionario: Sicuti quia univerſim in beneficiario Eccleſia requirit qualitatem officii, ſeu dignitatis Eccleſiaſticæ, hæc non dicitur eſſe conditio, ſed fundamentum beneficii. Aliter poſſet dici, dignitatem hanc eſſe meram conditionem, & ſic beneficium vendi poſſe jure naturæ; quod adverſarii non admittunt. Unde ſequitur, penſiones omnes clericales, etiam ante Bullam Pii V. fuiſſe jure naturæ invendibiles citra Simoniam.

IV. Ex dictis reſolvitur alia quæſtio, an ſcilicet poſſint a beneficiario penſiones redimi citra Simoniam? Et ſane penſiones laicales redimi poſſe communiter docent contra Bejam apud Sanch. dub. 46. quia ſunt mere temporales; quamvis enim dentur ob aliquod obſequium Eccleſiæ præſtitum, aut præſtandum (ſicut quando dantur Regibus, Ducibus, aut Militibus, eo quod armis fidem defendant) non dantur tamen titulo ſpirituali. Penſiones vero Clericales certe ex ſtylo Curiæ redimi non poſſunt. Utrum autem Simoniaca ſit illarum redemptio propria auctoritate facta? non levis eſt difficultas.

Ajunt Sot., & Azor. apud Pal. de Sim. punct. 13., quia beneficiarius redimens penſionem reddit ſibi beneficium magis utile, eo quod poſſit ſibi colligere fructus, quos ſolvere penſionario tenebatur: poteſtas autem colligendi illam partem fructuum eſt annexa titulo ſpirituali, ſiquidem eſt propter officium, ſicut eſt poteſtas colli-

colligendi reliquas partes fructuum ; ergo ſicut Simoniacum eſſet emere poteſtatem colligendi omnes fructus ex beneficio, ita Simoniacum videtur eſſe redimere penſiones, ſeu emere poteſtatem colligendi ſibi ex beneficio illam partem fructuum, quæ debetur penſionario.

V. Verum, ut advertit Valent. diſp. 6. qu. 16., hæc ratio æque militat adverſus penſionem temporalem. Quare dicendum probabilius cum Pal., penſionem quamcumque citra Simoniam redimi poſſe, quia redemptio penſionis nihil aliud eſt, quam quædam anticipata ſolutio fructuum, quos ſingulis annis ſolvere tenebaris : unde redimendo penſionem ſolum immediate per ſe emis libertatem ab onere ſolvendi quotannis illam partem fructuum; quæ libertas neque ſpiritualis eſt, neque ſpirituali per ſe annexa ; Et ideo eſt pretio æſtimabilis. Quamvis autem hinc ſequatur, beneficium eſſe tibi magis utile, & poſſe omnes fructus beneficii retinere, hoc tamen eſt extrinſecum, & accidentarium redemptioni penſionis, quæ per ſe non reſpicit hanc utilitatem, ſed immunitatem a quotanni ſolutione.

ARTICULUS IV.

Num vendi poſſint citra Simoniam Commendæ?

I. Commendæ militares ſine ulla Simoniæ labe vendi poſſunt ; ſed Clericales etiam jure naturæ ſunt invendibiles.

II. Injuſta tamen eſt venditio militaris Commendæ.

III. Quid de adminiſtratione Hoſpitalium?

IV. Cappellaniæ non erectæ auctoritate Epiſcopi citra Simoniam vendi poſſunt, non tamen citra injuſtitiam ; quippe gratis conferendæ ſunt.

V. Quid de Beneficiariorum coadjutoriis?

I. Ex dictis deſcendit vera ratio communis doctrinæ apud Suar. lib. 4. cap. 27. & Pal., venditionem ſcilicet commendæ militaris (quæ datur perſonis Eccleſiaſticis in ſtipendium, & præmium militiæ abſque ullo onere exercendi functionem ſpiritualem) non eſſe Simoniacam, ne de jure quidem Eccleſiaſtico: ſunt enim hujuſmodi commendæ omnino temporales, nec ullatenus connexæ cum re ſpirituali: Contra vero, eſſe Simoniacam etiam jure Divino venditionem commendæ Clericalis, qualis eſt illa, per quam Eccleſia alicui commendatur cum onere adminiſtrandi ſacramenta, quæ alio nomine vocatur Vicaria. Ratio eſt, quia his commendis, ſeu vicariis committitur ſpiritualis juriſdictio, ex cap. *Non ſatis de Sim.* unde jus ad fructus eſt connexum conſequenter juri ſpiritualis miniſterii, atque adeo invendibile.

II. Notandum tamen hic ex Suar., quod quamvis commendæ militaris venditio non ſit Simoniaca, eſt tamen injuſta. Ratio eſt, quia Magiſter Ordinum, vel Rex non eſt dominus, ſed diſpenſator illarum, & non ſupremus, ſed ſub Pontifice, qui facultatem dedit ad illas diſtribuendas tantum, non vendendas. Unde æque militare videtur de commendis, ac de beneficiis propoſitio illa 22. damnata ab Alex. VII. dicens, *Non eſt contra juſtitiam beneficia non conferre gratis, quia collator non exigit pecuniam pro collatione beneficii, ſed pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur*. Quod ſi commendas militares non poteſt vendere Rex, a fortiori nec ipſe commendatarius, qui ſolum eſt uſufructuarius. Poteſt quidem Rex, vel magiſter ordinis illas donare cum onere exhibendi aliquod munus temporale.

porale, v. gr. militandi adverſus Turcas, vel ſolvendi penſionem, dummodo habeatur ratio juſtæ diſtributionis, ſeu finis talium Præbendarum. Poteſt etiam Pontifex, cauſa intercedente, facultatem dare Regi illas vendendi, eo quod ſint mere temporales.

III. Quod diximus de commendis, dicendum etiam de Hoſpitalium adminiſtratione. Nam ſi Hoſpitalia non ſunt inſtituta auctoritate Epiſcopi, non cenſentur Eccleſiaſtica (quamvis dici poſſint loca pia) atque adeo eorum adminiſtratio citra Simoniam ex Suar. vendi poteſt. Si vero auctoritate Epiſcopi ſunt inſtituta, diſtinguendum eſt; Nam vel ſolum habent temporale regimen, & curam infirmorum; vel habent etiam adminiſtrationem ſpiritualem: Si hanc etiam habeant, nemini dubium eſt, Simoniacam eſſe venditionem talis adminiſtrationis ſpiritualis: Si hanc non habeant, non eſſet Simonia juris Divini adminiſtrationem temporalem illorum vendere; eſſet tamen ex Suar., & Pal. Simonia juris humani, quia in cap. *Salvator* cauſ. 1. qu. 3. prohibetur ſub ſpecie religionis, & vitandi Simoniam venditio officii adminiſtrationis rerum Eccleſiaſticarum. Hoſpitalium autem adminiſtratio eſt rei Eccleſiaſticæ adminiſtratio, poſito quod fundata ſint auctoritate Epiſcopi. Unde infertur, eſſe etiam Simoniam juris Eccleſiaſtici vendere officium Oeconomi, ſeu qui res Eccleſiæ, & Canonicorum gubernat; Necnon Sacriſtæ, & Theſaurarii cuſtodientis res ſacras, & ſimilia; nam in cap. *Salvator de Sim.* dicuntur cum Simone participare ementes, & vendentes hujuſmodi officia.

IV. Circa Cappellanias non collativas, ſeu non erectas auctoritate Epiſcopi, cum non ſint beneficia, poſſe ſine Simonię labe pecunia obtineri, teſtatur Gonzalez apud Palaum a Rota Romana declaratum eſſe; quamvis non ſine injuſtitia venderentur, quippe gratis conferendæ ſunt.

V. Coadjutorias vero beneficiariorum, etiamſi cum futura ſucceſſione a Pontifice conceſſas, cum non ſint beneficia, poſſe etiam citra Simoniam pecunia obtineri, docet idem Palaus: dummodo tamen pecunia non detur, ut pretium facultatis exercendi officium, ad quod tenetur beneficiarius proprietarius, ſed detur in ſuſtentationem concedentis coadjutoriam. Sed verius id negandum cum Suar. cap. 27. ſicut enim non poteſt dari pecunia ab obtinente beneficium in ſuſtentationem conferentis, aut pręſentantis ad beneficium; ita neque poteſt pro hac coadjutoria ſolvi pecunia in ſuſtentationem concedentis coadjutoriam.

ARTICULUS V.

Quid de Judicatura temporali, & ſpirituali Epiſcoporum?

I. Temporalis Epiſcopi judicatura citra Simoniam vendi poteſt; ſiquidem ad officium ſpirituale conſequitur per accidens.

II. Non tamen ſi ea ſit relate ad Clericos; ratione quorum talis juriſdictio eſt ſpiritualis, quamvis ſit politica.

III. Quomodo citra Simoniam pro diſpenſationibus in impedimentis Matrimonii exigi poſſit pecunia?

IV. Num poſſint Epiſcopi aliquid exigere, dum in jejuniis, & in feſtorum obſervatione diſpenſant?

I. INfertur etiam ex dictis ſolutio celebris dubii, An Epiſcopus v. gr. cujus Epiſcopatui annexum eſt dominium temporale, poſſit citra Simoniam vendere judicaturam temporalem? Videtur enim non poſſe, quia eſt connexa conſequenter juriſdictioni Epi-

Epiſcopali ſpirituali; non ſecus ac beneficium connectitur conſequenter officio ſpirituali. Sed communiter cum Pal. punct. 12. docent poſſe. Ratio eſt, quia tunc temporale ſumit invendibilitatem a ſpirituali, a quo dependet, quando non poteſt vendi quin cenſeatur vendi ſpirituale: Sicut accidit in jure beneficii, quod quia poſſideri non poteſt ſine jure officii, ideo illo vendito cenſetur vendi & iſtud: Contra vero, ſi vendito temporali, non cenſetur vendi ſpirituale, illud poteſt ſine Simonia vendi; ſicut fructus beneficii vendi poſſunt ſine Simonia, nullatenus vendito jure beneficii. Eadem igitur ratione vendi poteſt judicatura temporalis, quia ipſa vendita, non cenſetur vendi Epiſcopatus, cui per accidens eſt annexa, nam judex temporalis per accidens eſt quod ſit Epiſcopus.

II. Quod ſi Judicatura eſſet quidem in materia temporali, & politica, ſed relate ad Clericos, tunc vendi non poſſet citra Simoniam; quia licet materia eſſet temporalis, tamen juriſdictio eſſet ſpiritualis ratione perſonarum Deo dicatarum, circa quas exercetur: hæc enim non convenit Prælato, quatenus Princeps temporalis eſt, ſicut convenit illi judicatura temporalis relate ad laicos, ſed quatenus eſt ſpiritualis Paſtor, ut notant Suar. cap. 20. & Filliuc. cap. 4.

III. Oppones: Pro actibus juriſdictionis ſpiritualis poteſt citra Simoniam exigi pretium; ergo a fortiori pro judicatura in materia temporali relate ad Clericos. Antecedens probatur, quia pro diſpenſatione in impedimentis matrimonii exigitur in Romana Curia pecunia, & tamen ea diſpenſatio eſt actus juriſdictionis ſpiritualis. Neque dicas cum nonnullis, pecuniam illam exigi pro ſuſtentatione diſpenſantis, & officialium; nam major pecuniæ ſumma exigitur, ſi diſpenſatio ſit in uno, quam in alio gradu conſanguinitatis: ergo videtur exigi relate ad ipſam diſpenſationem majorem, vel minorem.

Reſpondeo cum Suar., Filliuc., Leſſ. cap. 39. num. 58. falſum eſſe antecedens; pro diſpenſationibus enim matrimonii non poteſt accipi pretium, ſed poteſt imponi quædam mulcta ſolvenda ab eo, qui petit diſpenſari, & recedere a jure communi, ne facile jus commune relaxetur; & eo major pecunia poteſt exigi, quo lex in qua diſpenſatur eſt gravior, ut diſpenſatio reddatur difficilior, & his oneribus, tanquam repagulis, homines intra leges communes coerceantur. Sicuti enim petenti diſpenſationem poteſt imponi jejunium, vel peregrinatio ad compenſandam deformitatem, quæ habetur per exemptionem a lege communi; præſertim ſi diſpenſatio ſupponat delictum, v. gr. ſi fiat in affinitatibus contractis ex copula illicita, vel in irregularitate ex homicidio; ita poteſt imponi ſolutio pecuniæ erogandæ in cauſam piam: Quod etiam Epiſcopi facere poſſent, quando diſpenſant, v. gr. in jejuniis, in obſervatione feſtorum, votorum, &c., niſi jure poſitivo iis prohiberetur; præſertim in Trid. ſeſſ. 25. cap. 18. ubi præcipitur, gratis diſpenſationes eſſe concedendas, atque adeo ſi alicubi eſſet conſuetudo in contrarium legitime præſcripta, non eſſet damnanda Simoniæ.

IV. Notat tamen Suar. num. 15. a multis Epiſcopis pecuniam exigi pro diſpenſationibus, non ut illam ſibi applicent, quod iis prohibetur, ſed via commutationis, vel pœnæ piis operibus, vel pauperibus applicandæ: quod licet etiam contra mentem Tridentini ſit, non tamen aperit viam adeo latam frequentibus diſpenſationibus, ſicut aperiret, ſi poſſent Epiſcopi pecuniam exigere ſibi applicandam titulo ſuſtentationis. Quare declarat Tridentinum,

tinum, diſpenſationes non gratis conceſſas eſſe ſubreptitias. Et quamvis Concilium non loquatur de ſolis Epiſcopis, ſed de omnibus univerſim, potuit tamen Papa in hac Tridentini lege diſpenſare, ut juxta ſtylum Curiæ aliquod ſolvatur pro diſpenſationibus obtinendis, tum pro ſuſtentatione officialium, tum ne facile diſpenſationes petantur, imponendo ſolutionem pecuniæ in pios uſus diſtribuendæ.

QUÆSTIO IX.

De Simonia juris Eccleſiaſtici in re Beneficiaria.

DIximus, venditionem beneficiorum ratione emolumenti temporalis ita jure humano prohiberi, ut probabilius ſit, prohiberi etiam jure Divino. Deſcendimus nunc ad alias actiones jure humano prohibitas in re Beneficiaria, examinando, num contineant Simoniam juris humani dumtaxat, unde contra illam prævalere poſſit conſuetudo in contrarium, an etiam juris Divini naturalis? Et ſane prohibetur ab Eccleſia univerſim omne pactum in re Beneficiaria, & præſertim permutationes beneficiorum propria auctoritate factæ, renunciationes non liberæ, & omnis confidentia beneficialis; necnon pactum cum mediatore, ſeu interceſſore ad beneficium obtinendum: Acceptio etiam rei temporalis occaſione examinis ad beneficia damnatur ut Simoniaca à Trid. ſeſſ. 24. cap. 18. ſicut etiam venditio officiorum Eccleſiaſticorum; de quibus ſingillatim agendum.

ARTICULUS I.

Quomodo omne pactum in re beneficiaria jure Eccleſiaſtico prohibeatur, adeo ut imbibat Simoniam?

I. Quodcumque pactum in re beneficiaria eſt Simoniacum.

II. Poteſt tamen vacante beneficio ſtatui, quod aliquod onus moderatum ſit annexum Præbendæ.

III. Univerſim quod in temporalibus eſt Uſura, in ſpiritualibus eſt Simonia.

IV. Eſt Simoniacum pactum de danda pecunia, dummodo non opponatur concurrenti ad beneficium defectus verus, licet improbabilis.

I. IN cap. ultimo *de Pactis* prohibetur generaliter omnis pactio, quæ pro ſpiritualibus conſequendis fit (quod intelligi debet, quando fit pactio dandi temporale pro ſpiritualibus) Nam cap. *Quæſitum* 5. dicitur, *Pactio circa ſpiritualia, vel ſpiritualibus connexa labem continet Simoniæ*. Non eſt autem Simonia permutare ſpirituale cum ſpirituali, ut alias diximus. Unde fit, jure naturæ non eſſe Simoniam beneficium cum beneficio permutare; jure tamen Eccleſiaſtico omne pactum, conditio, aut modus appoſitus in re beneficiaria continet Simo-

Simoniam; quia Eccleſia id prohibet in reverentiam rei ſacræ. Illa ſolum conditio apponi poteſt in collatione beneficii, quæ jure ineſt, v. gr. habenti beneficium curatum poteſt aliud beneficium curatum conferri ea conditione, ut reſignet primum, quia talis conditio de jure ineſt, cum non poſſit aliquis duo beneficia curata obtinere.

II. Infertur hinc primo contra Panor., & Hoſtienſ. apud Sanch. dub. 25. eſſe Simoniam conferre beneficium alteri ſub conditione, quod doceat, quia docere eſt pretio æſtimabile; unde Simonia hæc eſt juris naturalis; quamvis non ſit Simonia, nec ullatenus illicitum, ex cap. *Significatum de Præbend.*, ſi vacante aliqua præbenda ſtatuatur, quod aliquod onus moderatum, v. gr. docendi, canendi in choro, &c. ſit annexum præbendæ, & ſic tranſeat res cum ſuo onere; quia in tali caſu nullum initur pactum inter dantem, & recipientem beneficium, ſed tranſit res cum onere ſuo.

III. Infertur ſecundo, Simoniam eſſe permutare beneficium cum pacto, quod recipiens beneficium pinguius ſolvat bullas utriuſque beneficii; apponitur enim pactum, quod natura ſua non ineſt; cum quilibet teneatur ſolvere bullas beneficii, quod recipit. Eodem pacto Simoniacus eſſet Epiſcopus, ſi conferret beneficium cum pacto, quod beneficiarius aliquid in pios uſus eroget ex fructibus beneficii. Quamvis, ut notat Sanch., poſſit Epiſcopus ante collationem beneficii fructus illius retinere ad tempus ex juſta cauſa, v. gr. ad ſolvenda debita nomine Eccleſiæ contracta. Eſt etiam Simonia, ut communiter docent contra nonnullos, ſi beneficium conferatur cum pacto, quod beneficiarius aliquod debitum remittat, tum quia hoc quoque eſt pretio æſtimabile; tum etiam ex communi illo axiomate, *Quod in temporalibus eſt Uſura, in ſpiritualibus eſt Simonia*; mutuum autem dare cum pacto, quod debitum remittatur, eſt uſura: ergo.

IV. Infertur demum ex Nav., eſſe Simoniam offerre alicui pecuniam, ut concurrenti ad beneficium non opponat defectum verum, licet improbabilem, ſeu qui probari non poſſit, puta irregularitatem occultam, quamvis ad redimendam vexationem injuſtam poſſit offerri pecunia, ut articulo quinto explicabimus.

ARTICULUS II.

Quænam permutatio Beneficiorum ſit Simoniaca?

I. Beneficiorum permutatio auctoritate propria fert Simoniam juris Eccleſiaſtici; Et probabilius idem dicendum de Superioratibus Religionum.
II. Licitum tamen eſt convenire in permutationem beneficiorum ſub conditione, quod Prælatus conſenſerit.
III. Sufficit conſenſus Epiſcopi, ad quem ſpectat horum beneficiorum collatio.
IV. Immo & Prælati habentis juriſdictionem quaſi Epiſcopalem.
V. Si Beneficia ad duas Diœceſes ſpectant, requiritur utriuſque Epiſcopi conſenſus.
VI. Quod ſi permutentur jura ad beneficia, requiritur conſenſus Pontificis.
VII. Sicut etiam ſi beneficium cum penſione permutetur.
VIII. Aut ſi permutentur beneficia compenſando pecunia fructuum inæqualitatem.

I. Diximus, jure naturæ non prohiberi commutationem unius rei ſpiritualis cum altera, v. gr. Miſſæ cum jejunio; & conſequenter, ut probabilius docent Sot., Victoria, Sanch. dub. 46. contra Nav., Lopez, Ric-

Riccard., nec permutationem unius beneficii cum alio. Hæc tamen jure Eccleſiaſtico prohibetur in cap. *Majoribus* de præbendis, niſi fiat auctoritate ſuperioris. Et motivum hujus prohibitionis fuit ad vitandam ſimoniæ ſuſpicionem, eo quod beneficia, quamvis ſint ſpiritualia, habent tamen annexos reditus temporales, quorum facile haberi poteſt ratio in iis permutandis. Unde infert Sanch. dub. 44., non eſſe ſimoniam, ſi duo Monachi inter ſe conveniant, ut invicem ſe in ſuperiores eligant, quia hujuſmodi officia nec ſunt rigoroſe beneficia, nec clauduntur nomine beneficii, ut probabiliter multi docent apud Dian. par. 4. tract. 4. reſol. 156. contra Peregr., Lopez, & alios; nam in cap. *De hoc de Sim.* idcirco Epiſcopus Oxonenſis damnatur ſimoniæ, ſi Archidiacono promittat beneficium, & Clerico prioratum, dummodo in ſui electionem ad Epiſcopatum concurrant; quia hujuſmodi pactum eſt in re beneficiaria; cum autem Superioratus regulares probabiliter non ſint rigoroſe beneficia, non habetur Simonia in ſimili conventione, ſi nihil temporale detur; ſed habebitur vel ambitio, vel injuſtitia, ſi eligendus eſſet indignus; & ſi quid temporale detur, habebitur quidem ſimonia juris naturalis, ſed non incurruntur pœnæ latæ in cap. *Ambitioſæ*, contra obtinentes ſimoniace beneficia: Nec mediator ſimoniacæ electionis ad prælaturam regularem incurret excommunicationem. Nihilominus probabilior eſt ſententia oppoſita plurimorum apud Dian. loc. cit. quod ſcilicet ſuperioratus Religionum includantur ſub nomine beneficii in ordine ad incurrendas pœnas ſimoniæ, ut diximus qu. 5. art. ult.

II. Certum etiam eſt apud Doctores, poſſe partes invicem ſe obligare ad permutandum beneficium, ſi Prælatus conſenſerit, quia hæc obligatio non eſt permutatio, ſed via ad permutationem, non prohibita jure canonico, ut notat Suar. cap. 22. Congruum enim eſt, ut poſſint partes ad id ſe obligare conſentiente Prælato; cum poſſit aliquando eſſe utilis Eccleſiæ hujuſmodi permutatio, v. g. quia aer unius beneficii eſt ſalubrior, quam alterius, vel propter inimicitias, &c.

III. Dubium tamen eſt, Cujuſnam ſuperioris auctoritas requiratur, ut permutatio beneficii licita ſit, & non ſimoniaca?

Mendoſius apud Sanch. dub. 38. putat, ſolum Pontificem poſſe id concedere, quia Pius V. commutationes aliter factas annullat. Sed communiter negant, quia idem Pius V. revocato priori motu proprio remiſit id ad jus commune; in jure autem communi conceditur, poſſe fieri beneficiorum permutationem auctoritate Epiſcopi, ad quem eorumdem collatio pertinet, quando beneficia non ſunt reſervata Papæ, ex cap. *Quæſitum de rerum permut.*

IV. Controverſia itaque ſolum eſt, an ſatis ſit auctoritas etiam Prælati habentis juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, ad quem pertineat permutandorum beneficiorum collatio? Et communiter id admittunt cum Suar., & Pal. punct. 15. quia in jure communi requiritur conſenſus Epiſcopi, non quoad dignitatem, ſed quoad juriſdictionem; quilibet autem Prælatus potens beneficia conferre æquiparatur in hoc juriſdictioni Epiſcopi, atque adeo probabile eſt, ejus auctoritatem ſufficere.

V. Notandum tamen, quod, ſi requireretur auctoritas Epiſcopi habentis dignitatem Epiſcopalem, ne permutatio ſit ſimoniaca, adhuc in permutatione beneficiorum requireretur conſenſus illius Prælati, qui poteſtatem habet ea conferendi, ut permutatio ſit valida; eo quod in permutatione bene-

beneficiorum habeatur, ut patet, nova collatio eorundem. Quod ſi beneficia eſſent in diverſis Diœceſibus, utriuſque Epiſcopi conſenſus requireretur, ut notat Sanch. num. 10.

VI. Dubium ulterius eſt, an non ſolum ſit ſimoniaca permutatio beneficiorum, ſed etiam permutatio jurium ad beneficia facta propria auctoritate, v. g. ſi duo nominati, vel præſentati, aut electi ad beneficia nominationem, præſentationem, &c. invicem permutarent? Communiter apud Filliuc. cap. 7. affirmant, quia electio, præſentatio, nominatio concernunt ipſa beneficia, & omnis pactio in re beneficiaria, tanquam ſimoniaca, prohibetur. Imo dicendum cum Sanch. dub. 37. apud eundem Filliuc., non ſatis ad id eſſe conſenſum Epiſcopi, ſed requiri conſenſum Pontificis, quia in jure communi ſolum permittitur, quod poſſint auctoritate Epiſcopi beneficiarii permutare beneficia ſua, hoc eſt ea, ad quæ habent jus in re; per Electionem autem, aut præſentationem, &c. beneficia nondum ſunt beneficiariorum, eo quod ad illa habeant tantum jus ad rem, atque adeo non ſatis eſt conſenſus Epiſcopi ad hanc permutationem.

VII. Ex dictis reſolvitur primo illa quæſtio, Utrum poſſit aliquis permutare auctoritate Epiſcopi beneficium ſuum cum penſione alterius? Et communiter negant, tum quia Penſio non eſt rigoroſe beneficium, & ſolum jura concedunt permutationem beneficiorum; tum etiam quia in permutatione habetur nova collatio beneficiorum, unde is tantum poteſt valide in permutationem conſentire, qui poteſt valide illa conferre; atqui non poteſt Epiſcopus valide Penſionem conferre, ex cap. *Niſi* de *Præbend.*: ergo non poteſt valide conſentire in permutationem beneficii cum Penſione.

VIII. Reſolvitur ſecundo alia quæſtio, An ex conſenſu Epiſcopi poſſint beneficia permutari, compenſata fructuum inæqualitate, vel pecunia, vel penſione impoſita.

Poſſe auctoritate Pontificis communius docent apud Leſſ. dub. 17. contra Adrianum, & Covarruv., quia non ſolveretur pecunia pro proventu majori, quatenus annexus eſt titulo beneficii; ſic enim venderetur titulus beneficii, qui eſt ſpiritualis; ſed ſolveretur pecunia pro jure proventuum majorum ſeparato per poteſtatem Pontificis ab eo titulo. Auctoritate tamen Epiſcopi id fieri non poteſt, cum non poſſint Epiſcopi ſeparare jus proventuum a titulo beneficii, nec poſſint penſionem imponere ulli beneficio, etiam data juſta cauſa, ut communius docent contra quamplures apud Leſſ. cap. 34. num. 205., & Pal. punct. 6. de ſim., tum quia ita fert ſtylus Curiæ, qui facit jus; tum etiam quia penſionum conſtitutio eſt contra jus commune, quo ſtatuitur, ut beneficia ſine imminutione conferantur, ex lib. 3. Decretal. tit. 10.

ARTICULUS III.

Quandonam Beneficiorum reſignatio ſit ſimoniaca?

I. Reſignari poteſt beneficium multipliciter.

II. Renunciatio abſoluta fieri debet ex cauſis a Pio V. expreſſis, ſi fiat coram Epiſcopo.

III. Conditionata eſt ſimoniaca, ſi non fiat coram Pontifice.

IV. Confidentialis eſt etiam ſimoniaca.

V. Excommunicatio lata contra ſimoniam confidentialem non incurritur a mediatore.

VI. Reſignatio iſthæc poteſt fieri per Acceſſum, per Regreſſum, & per Ingreſſum.

VII. Si fiat coram Epiſcopo cum reſerva-

vatione Penſionis, eſt ſimoniaca.

VIII. Aut ſi fiant reſignationes reciprocæ.

IX. Aut ſi renuncietur Cajo cum pacto, quod iſte ſolvat expenſas factas a renunciante.

X. Pontifex in hoc diſpenſare non poteſt; quamvis poſſit partem fructuum applicare reſignanti.

XI. Quid de reſignatione beneficii facta in favorem tertii cum clauſula, Non aliter?

I. RENunciatio, ſeu reſignatio, & libera ceſſio beneficii multiplex eſt, Tacita, Expreſſa, Abſoluta, Conditionata, in favorem tertii, cum reſervatione penſionis, & confidentialis.

Tacita eſt, quæ juris diſpoſitione inducitur per actum retentioni contrarium, ut ſi quis ineat matrimonium, vel religionem ingrediatur (ita ſcilicet, ut reddatur dominii incapax, quod habetur tum per Profeſſionem ſolemnem, tum per Vota ſimplicia Coadiutorum formatorum in Societate Jeſu, non vero per vota ſimplicia Scholaſticorum) dicitur tacite beneficium reſignare. Expreſſa eſt, ſi verbis expreſſis beneficium deponatur. Abſoluta, pura, & ſimplex reſignatio dicitur, ſi nulla adjiciatur conditio: Secus vero erit conditionata: Multipliciter autem poteſt apponi conditio; nam primo renunciare potes ea conditione, ut beneficium conferatur Titio; & hæc dicitur in favorem tertii. Secundo, ea conditione, ut tibi Penſio ſolvatur. Tertio, ea conditione, ut regredi ad beneficium poſſis, & hujuſmodi dicuntur qualificatæ, & confidentiales: prima vero dicitur ſimplex.

II. Dico nunc primo, reſignatio beneficii pura, & abſoluta nullatenus dici poteſt ſimoniaca; cum nihil pro ea detur, aut accipiatur; quamvis, ut ſit licita, fieri debeat coram legitimo Superiore, & ex cauſis a Pio V. expreſſis in conſtitutione edita anno 1568. apud Pal. punct. 2., ſi fiat coram Epiſcopo.

III. Dico ſecundo. Reſignatio beneficii conditionata facta coram Prælato, Papa inferiore, labem ſimoniæ juris Eccleſiaſtici continet. Ratio eſt, quia jure communi omnis pactio in beneficiis prohibita eſt ob ſuſpicionem ſimoniæ, & ob alia inconvenientia apud Trid. ſeſſ. 25. cap. 7. Probabiliter tamen, ut notat Buſembaum, ſi renunciatio conditionata non ſit qualificata, ſed ſimplex in favorem tertii, fieri poteſt in manibus Ordinarii; præſertim ſi non fiat modo obligatorio, ſed deprecatorio.

IV. Dico tertio. Specialiter a Pio IV. & Pio V. in Bulla *Intolerabilis* prohibetur tanquam ſimoniaca reſignatio beneficii confidentialis, qua quis tacito, vel expreſſo pacto confidit in alio acceptante beneficium, quod poſtea illud renunciaturus ſit vel eidem reſignanti, vel alteri, aut daturus ſit iiſdem penſionem, aut partem fructuum: nam, ut innuit Trid. loc. cit., reſignationes hujuſmodi confidentiales imaginem referunt hæreditariæ ſucceſſionis. Unde multis pœnis ſimonia hæc confidentialis damnata fuit, ut dicemus quæſt. ult., tam adverſus reſignantes, & recipientes beneficium, quam adverſus Præſentatores, Collatores, & Electores, ut conſtat ex verbis Bullæ.

V. Dubitatur ſolum, an iis pœnis ſubjaceat mediator? quod dubium ad praxim pertinet; nam licet certum ſit, omnem mediatorem ſimoniæ in beneficio excommunicari, quantumvis ſimonia non ſit confidentialis, ut conſtat ex *Extrav. 2. Pauli II. de ſimonia*; tamen, quia ſola excommunicatio lata contra ſimoniam confidentialem incurritur, etiamſi ſimonia non ſit ex utraque parte completa, ideo multum intereſt,

tereſt, an mediator hic comprehendatur? Dicendumque breviter eſt, non comprehendi; quia non exprimitur in ea Bulla, quod citato Suario approbat Laym. num. 78.

Hic autem notandum ex Leſſio, triplicem eſſe modum reſignationis ſpectantem ad ſimoniam confidentialem, videlicet per Acceſſum, Regreſſum, & Ingreſſum; quia reſignans beneficium cum confidentia tripliciter poteſt conſiderari. Primo enim poteſt non habere beneficium, ſed alterum eligere, præſentare, aut confirmare cum confidentia, quod ſibi, vel alteri illud reſignet, & hic vocatur Acceſſus. Secundo, poteſt habere beneficium, & illud alteri reſignare cum eadem confidentia, & dicitur Regreſſus, quia beneficium regreditur vel ad eundem, vel ad alium loco ipſius. Tertio, poteſt habere beneficium quoad collationem, non quoad poſſeſſionem, & alteri reſignare cum confidentia, quod illud iterum acquiſiturus ſit, quando reſignatarius mortuus fuerit, aut ad aliud beneficium fuerit promotus, & dicitur Ingreſſus.

VI. Ex dictis ſequitur primo, ſimoniam committi, dum quis beneficium reſignat coram Epiſcopo cum pacto, quod ſibi ſolvatur penſio. Ratio eſt, quia hujuſmodi reſignatio non eſt pura; unde videtur exigi pro ſpirituali aliquod temporale. Penſio enim ab Epiſcopo impoſita eſt irrita, cum non poſſit Epiſcopus penſionem imponere, atque adeo a reſignatario exigeretur penſio, ſeu pars fructuum, quæ eſt aliquod temporale pro beneficio, quod eſt jus ad fructus fundatum in officio ſpirituali.

VII. Sequitur ſecundo, committi ſimoniam, ſi fiant coram Epiſcopo reſignationes reciprocæ, v. g. Ego reſigno meum beneficium tuo amico, & tu tuum meo nepoti. Ratio eſt, quia ſolæ permutationes beneficiorum in ordine ad ipſos permutantes fieri poſſunt coram Epiſcopo, & omnis alia pactio eſt vetita; unde ſimoniam continet, ut notat Leſſ. num. 87. Idemque dicendum de reſignatione, ut vocant, triangulari, quæ fiat inter tres, v. g. Titius renunciat Canonicatum Cajo, Cajus beneficium ſuum Sempronio, & Sempronius Titio; nam iſtæ non eſſent permutationes ſimplices, quæ permittuntur fieri coram Epiſcopo, ut probabilius docent Bonac. & Leſſ. contra nonnullos.

VIII. Sequitur tertio. Simoniam committi ab eo, qui beneficium poſt multas expenſas obtinuit, & deinde reſignat alteri cum pacto, quod ſolvat expenſas. Ratio eſt, quia nullo alio titulo expenſas a ſe factas exigit a reſignatario, niſi quia beneficium illi reſignat, atque adeo beneficium vendit. Ita communiter cum Leſſ. num. 94. contra nonnullos.

IX. Neque dicas primo, non committi ſimoniam ab eo, qui aliquid accipit pro labore extrinſeco, & damno per accidens conjuncto cum actione ſpirituali: ergo neque in caſu noſtro. Negatur enim conſequentia; quia in caſu noſtro ne per accidens quidem expenſæ conjunctæ ſunt cum reſignatione Beneficii, quandoquidem factæ fuerunt a reſignante in ſui commodum, ut Beneficium obtineret, & non in utilitatem reſignatarii.

X. Neque dicas ſecundo, non committi ſimoniam ab eo, qui occaſione alicujus actionis ſpiritualis petit, vel recipit aliquid, ut ſeipſum ſervet indemnem; ergo neque in caſu noſtro. Nam contra eſt; quia tunc id eſt verum, quando damnum aliquis patitur in gratiam alterius, v. g. ſi in tui gratiam celebro, poſſum a te exigere candelas, vinum, &c. ut ſerver indemnis: at reſignans beneficium non eſt paſſus damnum in gratiam reſignatarii, ſed in proprium commodum, & utilitatem,

tem, ut beneficium pacifice poſſideret; Unde, ſi expenſas exigeret a reſignatario, committeret ſimoniam, non ſolum contra jus Eccleſiaſticum prohibens pactionem in Beneficiis, ſed etiam contra jus divinum prohibens accipi temporale pro ſpirituali; & conſequenter Pontifex in hoc diſpenſare non poteſt, cum delictum ſit contra juſtitiam cogere aliquem ad ſolvendas expenſas factas in commodum proprium; ſicut injuſtum eſſet, vendere v. g. domum ultra juſtum pretium, eo quod multas expenſas dominus pro ea fecerit ad vindicandam illam a litibus; quandoquidem illæ expenſæ factæ fuerunt in utilitatem redimentis, non ementis domum; idemque dicendum in caſu noſtro. Quamvis autem non poſſit in eo Pontifex diſpenſare, poterit tamen partem fructuum a beneficio ſeparare, illoſque applicare reſignanti, & ſinere illos redimi a reſignatario.

XI. Inquirendum ſupereſt, Sitne ſimoniaca reſignatio beneficii facta in favorem tertii cum clauſula, Non aliter?

Reſpondetur, communiter Doctores apud Leſſ. num. 84. docere, eſſe ſimoniacam, ſi fiat coram Ordinario; quia omnis pactio in ſpiritualibus ſimoniam continet, ex cap. finali *de Pact.* Quare debet reſignatio coram Epiſcopo fieri abſolute, & ſolum offerri preces poſſunt, ut illud amico tuo conferat. Quod ſi reſignatio in favorem tertii fiat in manu Pontificis, licita erit; quia ejus præſentia, ut loquitur Rebuff., ſimoniam juris humani purgat, & veluti Sol tenebras diſpellit. Leſſ. tamen, Sot., Sylveſt. & alii negant, eſſe ſimoniacam, etiamſi fiat in manu Epiſcopi, quia ſic renuncians nihil temporale accipit pro ſpirituali, nec proprie init pactum obligans Epiſcopum, cum nulla requiratur Epiſcopi promiſſio, ſed reſignatio fiat ſolum ſub conditione, quam ſi Prælatus non acceptat, nihil actum eſt: Quamvis hujuſmodi reſignationes juxta ſtylum Curiæ fieri non poſſint ob imaginem ſimoniæ. Additque Covarr. contra Leſſ. poſſe Epiſcopum acceptare hujuſmodi reſignationem rejecta conditione illa, tanquam turpi, atque adeo, cui maluerit beneficium illud conferre. Sanch. vero dub. 35. docet, hujuſmodi reſignationes poſt motum Pii V. eſſe ſimpliciter irritas, & nullas.

ARTICULUS IV.

An tranſactio in re Beneficiaria ſit a Simoniæ labe immunis?

I. In re Beneficiaria tranſactio eſt ſimoniaca, ſi fiat per ipſos litigantes.
II. Secus vero, ſi fiat auctoritate Judicis, & Superioris.
III. In hoc non præſumitur Simonia, ſicut in collitigantibus.
IV. Epiſcopus Penſiones imponere poteſt ſolum ratione tranſactionis; Et ſimiliter via tranſactionis permutari poteſt auctoritate Epiſcopi Beneficium tenue cum pingui.
V. Neque eſt Simoniaca tranſactio iſthæc, ſi fiat per arbitros electos ab ipſis collitigantibus.

I. TRanſactio eſt pactio non gratuita de re dubia, & lite incerta ad litem dirimendam, ita ut alter beneficium v. g. dubium pacifice poſſideat, alteri vero aliquid ſolvat. Differt autem ab amicabili compoſitione, per quam litigantes amicabiliter promittunt ſtare judicio alicujus viri prudentis, ut lis gratis dirimatur.

Dico nunc primo. Tranſactio in re Beneficiaria facta per ipſos litigantes eſt ſimoniaca. Probatur tum ex cap. *Cum pridem de pact.* ubi Pontifex hujuſmodi tranſactionem reprobat, quia pravam illicitæ pactionis ſpeciem continet;

tinet ; tum a priori , quia per hujuſmodi conventionem acquiritur mediante pecunia jus certum in beneficium, quod ante erat dubium ; ſed acquirere jus certum , mediante pecunia, in beneficium , quod antea non habebatur, eſt ſimonia, ut patet ; ergo hujuſmodi tranſactio eſt ſimoniaca . Quod etiam intervenit, quando quis pecunia redimit vexationem juſtam , qua impetitur poſt beneficium obtentum, ut dicemus articulo ſequenti.

Confirmatur, quia permutare pecunia beneficium eſt ſimonia, ut eſt certum ; ergo etiam tranſactio, quæ ſpecies quædam eſt ſimilis permutationis, cum per ipſam acquiratur jus novum, & certum, quod prius non habebatur relate ad beneficium, interveniente pecunia.

II. Dico ſecundo. Non eſt ſimoniaca tranſactio , ſi fiat auctoritate Judicis , & Superioris decernentis , ut unus ex collitigantibus beneficium habeat , & ſolvat alteri certam pecuniæ quantitatem , vel penſionem .

III. Probatur, tum ex cap. *Niſi eſſet* de Præbend. , tum quia, ut notat Suar. cap. 11. in Judice non poteſt præſumi malitia ſimoniæ , quæ poteſt facile reperiri, ſi tranſactio fiat per ipſos collitigantes : Iſti enim regulariter non attendunt , niſi ad propriam utilitatem ; unde facile ſpirituale conferunt pro temporali; compoſitio vero facta per arbitrium Judicis præſumitur recte procedere , & ſecundum ordinem juris ratione officii, cui conceſſum ſupponitur , quod poſſit utrique parti providere de fructibus beneficii , non in pretium juris in beneficium , ſed in bonum pacis ; quod, cum temporale ſit , eſt pretio æſtimabile , & poteſt arbitrio Judicis pecunia obtineri.

Neque dicas primo, Hoc ipſum poſſe attendi ab ipſis collitigantibus ; atque adeo tranſactio ab his facta neque erit ſimoniaca . Nam contra eſt, quia ex diſpoſitione juris hoc prohibetur collitigantibus propter præſumptionem ſimoniæ , quæ non præſumitur in judice .

IV. Neque dicas ſecundo , ſolum Pontificem poſſe conferre beneficia cum obligatione penſionis ſolvendæ, Epiſcopum vero debere integre beneficia conferre : ergo tranſactio per Epiſcopum facta erit pariter ſimoniaca . Nam , ut notat Suar. loc. laud., quamvis non poſſint auctoritate Epiſcopi renunciari, aut permutari beneficia cum reſervatione penſionis, poteſt tamen auctoritate Epiſcopi imponi penſio ratione tranſactionis ob bonum pacis: hæc enim eſt una ex exceptionibus illius regulæ generalis, quod beneficia ſine diminutione conferantur, quod jam uſus obtinuit . Non poteſt tamen beneficium materialiter dividuum per Prælati compoſitionem via tranſactionis dividi, quia talis diſmembratio nullibi reperitur in jure permiſſa ſine Pontificis auctoritate.

Ex dictis ſequitur , poſſe etiam ex Prælati auctoritate fieri tranſactionem , permutando beneficium pingue cum alio tenui, aut alia re ſpirituali: Non poteſt tamen id fieri auctoritate propria, quia, ut notat Suar. lib.4. cap.55. in re Beneficiaria omnis pactio, propria auctoritate facta, declaratur ſimoniaca in jure canonico. Si tamen permutatio unius rei ſpiritualis cum alia non ſit in materia beneficii , ſed vel in jure juriſdictionis , aut alio ſimili, poteſt fieri propria auctoritate via tranſactionis, quia hujuſmodi tranſactio neque eſſet ſimonia juris naturalis , eo quod non eſſet permutatio temporalis cum ſpirituali, ſed ſpiritualis cum ſpirituali; neque juris Eccleſiaſtici, quia in jure canonico ſolum in re Beneficiaria hujuſmodi permutatio prohibetur.

V. Dico ultimo cum Suar. loc. cit.

Azor.

Azor. part. 3. lib. 12. cap. 8. Tabiena, Sylveſt., probabilius eſſe, non committi ſimoniam, ſi tranſactio in re Beneficiaria fiat per arbitros electos ab ipſis collitigantibus.

Probatur, quia quamvis hujuſmodi arbitri ſecundum ſe non ſint Judices, aut Superiores, nihilominus, poſtquam a collitigantibus eliguntur, habent a jure auctoritatem judicandi; ergo ſicut fieri poteſt tranſactio auctoritate Judicis, ita etiam auctoritate arbitrorum: unde in jure non ſolum non reprobatur, ſed comprobatur hujuſmodi compromiſſum, & laudum, ut conſtat ex cap. 2. *de Arbitris*.

ARTICULUS V.

An redemptio vexationis in re Beneficiaria ſit ſimoniaca?

I. Vexatio juſta in ſpiritualibus non poteſt pecunia redimi.
II. Injuſta vero vexatio extra materiam beneficialem redimi poteſt.
III. Et probabiliter id licitum eſt etiam in gravi, nedum in extrema neceſſitate.
IV. Nequit tamen dari ſpirituale ad tollendam injuſtam vexationem.
V. In re tamen beneficiaria ſimonia committitur redimendo vexationem injuſtam ab eo, qui poteſt prodeſſe, quatenus tali; non vero ab eo, qui poteſt obeſſe.
VI. Redimendo vexationem juſtam, ponuntur media ad obtinendum ſpirituale; at redimendo injuſtam, ſolum removetur prohibens.
VII. Non eſt ſimoniacus, ſed injuſtus, qui pecuniam accipit, ne injuſte vexet in ſpiritualibus.
VIII. Plurima hinc ad praxim deducuntur.
IX. Quid, ſi pecunia detur ei, qui poteſt prodeſſe, ne injuſte impediat poſſeſſionem beneficii jam obtenti?

I. Dico primo, univerſim non poſſe redimi pecunia vexationem juſtam in ſpiritualibus: v. g. ſi juſte denegetur abſolutio, aut beneficium, aut ſi juſte impediatur collatio beneficii, per hoc ſcilicet quod manifeſtentur Epiſcopo defectus tui non occulti, non poteris juſtam iſtam vexationem citra ſimoniam redimere.

Probatur, quia pecunia pararetur via ad acquirendum aliquod ſpirituale.

II. Dico ſecundo. Ad redimendam vexationem injuſtam in ſpiritualibus extra materiam beneficiorum poteſt offerri pecunia: v. g. licitum eſt dare pecuniam nolenti tibi aliter conferre Baptiſmum, aut Abſolutionem, ut colligitur ex cap. *Dilectus de ſim.* Ratio eſt, quia in tali caſu non daretur pecunia in pretium Baptiſmi, aut abſolutionis, ſed pro tollendo impedimento injuſto, ſeu pro amovenda injuria, quod eſt aliquid temporale; unde non daretur pecunia pro ſpirituali, ſed pro temporali.

III. Utrum autem id liceat ſolum in extrema neceſſitate, ut probabilius cenſet Sanch. dub. 2. an etiam in gravi: v. g. ſi moriturus ſit adultus, unde poſſet ſaluti ſuæ conſulere cum ſola contritione? communius docent cum Leſſ., Laym., Filliuc., etiam in gravi hac neceſſitate licere propter non levem difficultatem contritionis; atque adeo propter ingens periculum ſalutis, ſi quis ſine ſacramentis moriatur.

IV. Ex dictis ſequitur, quod licet poſſit dari temporale ad tollendam vexationem injuſtam, eo quod daretur temporale pro temporali, non poteſt tamen dari ſpirituale ad tollendam injuſtam vexationem: v. g. non poteſt dari alicui beneficium, vel Baptiſmus, ne tibi injuſte mortem intentet, aut ne impediat injuſte aſſequutionem beneficii pinguioris, deducendo ſcilicet id in pactum. Ratio eſt, quia daretur ſpirituale pro temporali, hoc eſt pro tol-

tollendo impedimento injuſto ; dare autem ſpirituale pro temporali eſt aperta ſimonia . Quod ſi non deducatur in pactum , ne implicitum quidem, ſed detur ſpirituale intendendo ſic avertere vexationem injuſtam, addendo etiam preces, docet Bonac. qu. 1. §. 8. id ſimonia vacare.

V. Dico tertio cum Leſſ. num. 106. Suar. , Bonac. in materia beneficiorum ſimonia non committitur tradendo pecuniam ad redimendam vexationem injuſtam ab eo, qui poteſt obeſſe, propter rationem in ſuperiori concluſione adductam ; quia ſcilicet non datur pecunia pro beneficio , ſed pro amovenda injuria . Committitur tamen ſimonia, ſi tradatur pecunia ad redimendam injuſtam vexationem ab eo, qui poteſt prodeſſe, quatenus tali: v. g. ſi Epiſcopus potens mihi prodeſſe conferendo beneficium, velit conferre illud indigno , ſimoniam committo , offerendo illi pecuniam ad injuſtam hanc vexationem tollendam , ut colligitur ex cap. *Sicut tuus de Sim.* Et ratio eſt , quia pecunia paratur via ad beneficium , in quo conſiſtit deformitas ſimoniæ ; vexatio enim in hoc caſu nihil aliud eſt , quam negatio collationis beneficii : ergo, ſi datur pecunia, ut tollatur vexatio, conſequenter datur pecunia, ut mihi beneficium conferatur .

Dixi, ſi Epiſcopo, qui prodeſſe poteſt, quatenus tali, pecunia offeratur: nam, ſi non vexet , quatenus prodeſſe poteſt , ſeu quatenus habens poteſtatem conferendi mihi Beneficium , ſed quatenus perſona privata, v. g. infamando , ſubornando Electores &c. non committitur ſimonia ad injuſtam hanc vexationem redimendam , quia per accidens eſt , quod ab Epiſcopo talis injuria inferatur . Quare ſicut ſimonia non committitur , ut diximus, ſi pecunia redimatur vexatio injuſta ab eo , qui poteſt obeſſe , ita nec ſi inferatur ab Epiſcopo , qui prodeſſe poteſt, ſed non quatenus tali. Notandum tamen, hujuſmodi ſimoniam eſſe ſolius juris humani , quia , ut conſtat ex ſtylo Curiæ, ab Eccleſia prohibetur, ad vitandam ſuſpicionem ſimoniæ, quæ in ea præſumitur . Si quis autem pecuniam traderet ſincero animo, ne indignus eligatur, quamvis ipſe ſolus eſſet dignus, & ideo eligendus, putant Nav., Val., Palaus apud Croix lib. 3. p. 1. n. 145. quod ſaltem ſpeculative loquendo nullam ſimoniam committeret; quia Eccleſiæ prohibitio non præſumitur pro tali caſu , quo quis vellet defendere jus, quod habet Eccleſia , ne eligantur indigni . Verum probabilius dicendum cum Suario, & aliis, committi in hoc etiam ſimoniam ſaltem juris Eccleſiaſtici, cum prohibuerit Eccleſia univerſim hanc redemptionem vexationis , tum ob ſcandalum , tum ob periculum ſimoniæ , quod in hoc caſu non ceſſat.

VI. Objicies primo contra ſecundam concluſionem . Tam paratur via per temporale ad ſpirituale , offerendo pecuniam ad redimendam vexationem juſtam , quam injuſtam in ſpiritualibus ; ergo in utroque caſu committitur ſimonia.

Reſpondeo, nego antecedens . Diſparitas eſt, quia redimens vexationem juſtam ponit media ad ſpirituale, puta ad abſolutionem , aut ad beneficium ; contra vero redimens vexationem injuſtam removet tantum prohibens ; unde per accidens ſequitur ſpirituale, quod intenditur, videlicet abſolutio, aut beneficium. Univerſim enim paratur via ad finem aliquem obtinendum per diſpoſitiones, & media, non per remotionem impedimentorum ; & ideo non dicitur ſimoniam committere, qui pecunia ſcientiam acquirit, quia per ſcientiam ſolum removetur inhabilitas , ſeu impedimentum ad beneficium.

VII.

VII. Objicies ſecundo. Iniquus vexator peccat peccato ſimoniæ accipiendo pecuniam, ut deſiſtat ab injuſta vexatione in ſpiritualibus (v. gr. ſi pecuniam accipiat, ut baptizet) quia accipit temporale pro ſpirituali; ergo etiam eodem peccato peccat, qui eidem vexatori pecuniam tradit, ut ab ea vexatione injuſta deſiſtat.

Reſpondeo diſtinguo antecedens; ſi accipiat pecuniam pro collatione Baptiſmi, concedo; ſi vero, ut deſiſtat a vexatione injuſta, nego antecedens, & conſequentiam: tunc enim pecuniam accipiens non peccaret peccato ſimoniæ, quia non acciperet temporale pro ſpirituali, ſed ſolum peccato injuſtitiæ, quia per injuriam extorqueret pecuniam ab invito: Contra vero, qui pecuniam tradit, nullatenus peccat, ſicut non peccat, qui ſolvit uſurario uſuras, quando ad id cogitur ex neceſſitate mutui.

VIII. Sequitur ex dictis primo, Simoniam a te non committi, ſi concurrens cum alio æque digno ad beneficium pecuniam offeras Titio, ne ſubornet Electores ad illum alium eligendum; dummodo pecunia non tradatur, ut tu eligaris, ſeu ut Titius ad id opem præſtet.

Sequitur ſecundo, neque ſimoniam committi, ſi tradas pecuniam Titio, ne te injuſte infamet apud electores, aut ne precibus, aut muneribus pervertat illos in te propenſos, ut notat Suar. & Leſſ. loco cit. contra Sotum; ſicut nec ſi pecuniam offeras, ne te injuſte detineat, ne concurras. Ratio eſt, quia non traditur pecunia pro electione, ſed pro ceſſatione nocumenti, quod alter tibi injurioſe infert. Non licet tamen ad reſiſtendum ſubornationi factæ ab alio, reſiſtere alia ſubornatione: v. g. ſi Titius ſubornet Electores, ne te eligant, ſed ipſum, non poteris eoſdem ſubornare, ne illum eligant ad repellendam injuriam, quia non ſunt facienda mala ad repellendam injuſtam vexationem. Neque dicas, licitum eſſe vim vi repellere, & monopolium monopolio: ergo etiam licitum erit ſubornationem ſubornatione repellere. Negatur enim conſequentia; & diſparitas eſt, quia datur compenſatio in injuria reali, non vero in delictis patrandis: Poſſum enim per compenſationem ſubripere centum ab eo, qui tantundem damnum mihi intulit; at non poſſum vulnerare, aut infamare illum, qui me vulneravit, aut infamavit; per monopolium autem infertur injuria realis, & ideo licitum eſt alio monopolio illud repellere; Contra vero, per ſubornationem in caſu noſtro irrogatur injuria rei ſacræ, & ideo non licet ſubornatione ſubornationem repellere.

Addit Leſſ., poſſe a te offerri pecuniam Titio, ut ceſſet a tibi nocendo precibus ſuis pro alio exhibitis apud Electores (quod ſolum eſſet peccatum contra charitatem) quia talis vexatio eſt etiam (licèt large) injuſta, quatenus eſt contra jus large ſumptum, quod habet quilibet, ne ſine cauſa lædatur; quamvis id non eſſet contra juſtitiam, ſeu jus ſtrictum.

Sequitur tertio, ſimoniam committi, ſi offeras pecuniam digniori, ne ad beneficium concurrat, ut tu ad illud eligaris, quia ſic via pararetur ad beneficium. Sicut enim via ſternitur ad beneficium, ſi pecunia offeratur ad tollendam vexationem juſtam, ita prorſus in hoc caſu, ut notant Azor. & Reginald. lib. 23. dub. 3.

Sequitur quarto, non committi ſimoniam, ſi offeratur pecunia teſti pro dicenda veritate apud Epiſcopum; quia ſic redimitur impia obſtinatio, & vexatio teſtis nolentis aliter teſtificari. Ita Suar. cap. 53. Bonac., Hugolin. An autem teſtis hic teneatur ad reſtitutionem? alii aliter. Suar. putat, communem eſſe Theologorum, & Ju-

riſperitorum ſententiam, quod teneatur. Sed Vaſq., Valent., Bonac., Navarr. negant, putantes, teſtem ad id non teneri ex juſtitia commutativa, ſed legali.

Sequitur quinto, non committi ſimoniam, ſi Epiſcopo injuſte deneganti abſolutionem a cenſuris pecunia offeratur, ut illam conferat. Ita Suar. cap. 50. & alii apud Bonac. contra Hugolin. & alios. Ratio eſt, quia non datur pecunia pro ipſo actu ſpirituali, ſed pro tollenda injuſta vexatione, quod jure naturali, & divino vetitum non eſt, nec in jure canonico prohibitum invenitur.

Sequitur ſexto, poſſe nos pecunia redimere a Tyranno reliquias, aut Euchariſtiam, &c. Ratio eſt, quia non datur in pretium illarum, ſed ad redimendam injuſtam vexationem; jus enim habet eccleſia ad illas conſervandas in venerationem, & injuria fit eccleſiæ, ſi detineantur apud Infideles cum contemptu; unde honor, & cultus potius illis exhibetur ſic redimendo, quam irreverentia.

Sequitur ultimo, quid dicendum ſi Parochus, v. gr. accipiat pecuniam a Titio inimico Caji, ut Cajo moribundo neget abſolutionem? Et quid, ſi Cajus moribundus majorem pecuniam offerat eidem Parocho ad abſolutionem obtinendam? Reſpondetur enim in neutro caſu rigoroſam ſimoniam committi. Nam in primo caſu Parochus, dum negat audire confeſſionem, non accipit temporale pro ſpirituali, quia, ut diximus quæſt. 7. cum communiori contra Hugolin., talis omiſſio non eſt uſus poteſtatis ſupernaturalis, ſed uſus propriæ libertatis. Tunc ſolum haberetur ſimonia juris Divini, quando propter pecuniam audita confeſſione illum repelleret, tanquam indignum: Sicut etiam, quando Prælatus nollet ſine pecunia tollere cenſuram poſt reſipiſcentiam rei; quia hæc omiſſio eſt uſus poteſtatis ſupernaturalis datæ a Chriſto Domino ſolvendi, atque ligandi. In ſecundo vero caſu daretur a Cajo pecunia Parocho ad redimendam vexationem injuſtam: ergo in neutro caſu ſimonia committeretur.

IX. Denique dubium eſt, num ſimonia committatur offerendo pecuniam in materia beneficiorum ad redimendam vexationem injuſtam ab eo, qui poteſt prodeſſe, quatenus tali, quando poſt obtentum beneficium per inſtitutionem, vel confirmationem, aut electionem inique impeditur mihi poſſeſſio illius, aut inique tollitur poſſeſſio jam obtenta beneficii?

Reſpondetur Suar., Leſſ., Reginald., Filliuc. negare ex cap. *Dilectus de Sim.*, quia ſcilicet beneficii poſſeſſio ſecundum ſe non eſt aliquod jus ſpirituale, ſed factum temporale: Unde non datur pecunia pro re ſpirituali, ſed pro facto temporali, quod eſt quidem annexum titulo ſpirituali, quia tamen titulus ſpiritualis jam eſt plene acquiſitus per collationem beneficii, non intenditur poſſeſſio, tanquam quid annexum rei ſpirituali, ſed tanquam aliquod temporale, ac per ſe debitum, cum ſupponatur titulus, propter quem debetur. Quare ſicut non committitur ſimonia redimendo fructus beneficii injuſte negatos, quamvis ſint annexi titulo ſpirituali; quia non redimuntur, quatenus annexi rei ſpirituali, cum non revocetur in dubium ipſum jus beneficii, quod ſupponitur; ita in caſu noſtro.

Sed probabilior videtur ſententia Soti, Hugolin., Bonac. punct. 5. num. 8., quod ſimonia committatur, ſi nondum ſit capta poſſeſſio. Ratio eſt, quia poſſeſſio beneficii ita eſt annexa titulo ſpirituali, ut tradat novum jus beneficii, nempe jus in re; quandoquidem per collationem beneficii habetur ſolum jus ad rem. Unde multi Docto-

res

res cum Leſſ. contra Garz. apud Dia. part. 2. tract. 12. reſol. 21. putant, non teneri ad horas canonicas beneficiarium ante poſſeſſionem beneficii captam, quia non habet adhuc jus plenum, & certum. Cenſeo tamen contra eundem Hugolin. cum communi, quod, ſi quis inique a poſſeſſione beneficii deturbetur, poſſit citra ſimoniam redimere pecunia iſtam vexationem injuſtam; quia per iniquam expulſionem non fuit diminutum jus beneficiarii, adeoque nihil ſpirituale redimitur, ſed ſola exequutio ſui juris, quæ eſt quid temporale: Tenetur proinde hujuſmodi beneficiarius ad recitationem horarum, cum ſpem habeat recuperandi fructus, poſito quod injuſte a Beneficii poſſeſſione ſit deturbatus.

ARTICULUS VI.

An ſit licita emptio Interceſſionis pro Beneficio obtinendo?

I. Id non ſolum eſt Simonia juris Eccleſiaſtici, ſed probabilius etiam juris naturalis.

II. Quid ſi pecunia detur familiari Epiſcopi, non ut intercedat pro beneficio obtinendo, ſed ut illum informet de moribus oratoris?

III. Quamvis Simoniace offeratur pecunia mediatori pro beneficio obtinendo; dubitatur tamen, num mediatus interceſſor dicatur preſſe Mediator?

I. Certum eſt, quod dare pretium interceſſori immediato pro beneficio obtinendo ſimoniam contineat jure eccleſiaſtico prohibitam. An etiam ſimoniam juris naturalis? Nonnulli apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 151. negant; quia revera non emitur beneficium, ſed interceſſio, quę videtur eſſe quid temporale. Communius tamen, & probabilius cum Suar. Filliuc., & aliis apud Bonac. qu. 1., & Sanch. dub. 26. affirmant. Ratio eſt, quia non datur pecunia pro interceſſione quomodocumque, ſed pro interceſſione in quantum ordinata ad beneficium obtinendum: quare licèt non detur pecunia ad emendum beneficium, datur tamen, ut per ipſam beneficium, ſeu res ſpiritualis poſſideatur, in quo conſiſtit labes ſimoniæ; cum Simon magus noluerit Spiritum ſanctum emere, ſed ſolum pecunia illum poſſidere.

Confirmatur primo; etenim, ſi hæc non eſſet ſimonia juris naturalis, quia ſolum emitur interceſſio, quæ eſt quid temporale, neque eſſet ſimonia dare pecuniam Epiſcopo, ut ſe benevolum tibi oſtendat in collatione beneficii, unde poſſit te præferre aliis æque dignis, eo quod nec emeretur beneficium, ſed affectus Epiſcopi, qui eſt quid temporale.

Confirmatur ſecundo, quia quamvis in tali caſu Epiſcopus gratis beneficium conferat, tamen qui dat pecuniam interceſſori, ut apud Epiſcopum intercedat, non recipit beneficium ſine pecunia; ſed recipere pretio rem ſpiritualem, eſt veriſſima ſimonia naturaliter prohibita; ergo ut ſupra.

II. Notat tamen Bonac. cum Suar., Azor., Sanch. loc. cit., non eſſe ſimoniam, ſi detur aliquid familiaribus Epiſcopi, a quo beneficium conferendum eſt, non ut intercedant, ſed ut aditum aperiant, vel facilem ingreſſum concedant, ſive ut certiorem faciant Prælatum de meritis oratoris; dummodo non ſe habeant ut interceſſores, ſed ut informatores; quia hoc, quod emeretur, eſſet mere obſequium temporale, quamvis in praxi id ſit periculoſum. Neque eſt ſimonia, ſi interceſſori aliquid detur ob laborem in eundo, ac redeundo ad collatorem, aut in compenſationem

lucri ceſſantis, vel damni emergentis; quia, ut notat Nav., hujuſmodi labores extrinſeci etiam in aliis actionibus pure ſpiritualibus poſſunt ſine labe ſimoniæ compenſari.

III. Dubitatur ulterius, An ſit ſimonia dare pretium interceſſori mediato ad obtinendum beneficium? In extravag. enim *Cum deteſtabile de Sim.*, excommunicatur mediator ſimoniacus; ſed dubium eſt, an interceſſor mediatus dicendus ſit mediator? puta ſi detur pecunia Petro, ut intercedat apud Paulum, ut ipſe Paulus intercedat pro me apud Epiſcopum collatorem beneficii, aut apud electores, aut patronos, ut me eligant, aut præſentent? Qua in re ſatis eſt referre verba Sanch., qui apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 151., hæc habet: Si daretur pretium cuidam tertio, ut intercedat apud alterum, cui non incumbit conferre, aut eligere, aut præſentare, ut iſte tertius obſecret, ut detur illi beneficium, hoc non eſt illicitum, & nullo modo ſimonia; quia datur pretium pro re temporali, nec paratur via immediate, & proxime ad beneficium. Sic Gabriel, Vaſqu. diſputato caſu matriti, & alii juniores dicunt, hoc eſſe probabile, licet ſentiant, oppoſitum eſſe probabilius: Et conſequenter ad hanc ſententiam dicunt, non eſſe ſimoniam, nec peccatum, dare aliquid famulo auditoris, ut obſecret ſuum Herum, ut me proponat Regi ad beneficium; quia auditores non præſentant ad beneficia, ſed Rex, & eorum ſuffragium eſt mere conſultivum, & ſic non paratur via immediate ad beneficium; ſecus ſi daretur aliquid famulo Archiepiſcopi Granatenſis, ut precibus ab ipſo Archiepiſcopo obtineret, ut me præſentaret regi ad beneficium illius regni. Sic docti recentiores. Et licèt hoc probabile ſit, probabilius tamen eſt oppoſitum; quia non poteſt negari, directe parari viam ad beneficium pretio, & ſic emi beneficium. Hactenus Sanchez laudatus, cui nihil eſt addendum, niſi quod hujuſmodi ſententia minime ſit conſulenda aliis, cum per illam vere pecunia paretur via ad beneficium, nam qui beneficium accipit, illud vere poſſidet per pecuniam interceſſori mediato oblatam. Nec valet dicere, quod per pecuniam ſolum poſſideatur interceſſio mediata, ex voluntate vero libera collatoris poſſideatur Beneficium: nam idem poſſet dici de interceſſione immediata; adeoque vel utriuſque interceſſionis emptio eſt ſimoniaca, vel neutrius.

QUÆ-

QUÆSTIO ULTIMA.

De Pœnis Simoniacorum.

TRiplex eſt pœnarum genus adverſus ſimoniacos. Primum eſt pœnarum relate ad actus ſimoniacos, quatenus invalidantur. Secundum eſt onus reſtituendi acceptum per ſimoniam. Tertium vero cenſuræ, quibus ſimoniaci in Ordine, Beneficio, & Ingreſſu in Religionem ligantur.

Notandum tamen, hujuſmodi pœnas non incurri per ſimoniam pure mentalem, cum eccleſia non puniat actus internos; An autem incurrantur per ſimoniam non pure mentalem, quæ ſcilicet in actum externum emanavit, examinabimus infra art. 2., cum Doctores diſcordent. Propter ſimoniam vero conventionalem, ſi ex neutra parte datum ſit aut pretium, aut res ſpiritualis, certum eſt apud Doctores, hujuſmodi pœnas non incurri; conventionem tamen illam eſſe nullam; ſi vero datum ſit pretium, ſed non beneficium, aut alia res ſacra, neque incurruntur, ut notant Cajet., & Sot., quia res ſacra nondum ſacrilege, & irreverenter contrectata eſt: Contra vero, ſi ſolum data ſit res ſpiritualis, ſed nondum traditum ſit pretium, dubium eſt apud Doctores, an iſtæ pœnæ incurrantur; quod ſupra examinavimus quæſt. 6. art. 1. Quare propter realem ſimoniam commiſſam in collatione ordinum, & beneficiorum, ac in ingreſſu religionis hujuſmodi pœnæ univerſim incurruntur, ut mox videbimus percurrendo ſingula.

ARTICULUS I.

Quandonam acta Simoniace ſint invalida?

I. Functiones, & actiones ordinis, & juriſdictionis validæ ſunt, quamvis ſint ſimoniacæ.

II. Hinc valida eſt profeſſio religioſa Simoniace emiſſa.

III. Necnon venditio calicis, qua conſecrati, reliquiarum, juriſpatronatus; quamvis pretium reſtituendum ſit.

IV. Gratis dandæ ſunt res ſpirituales, ſed non irritatur earum venditio.

V. Jure dumtaxat Eccleſiaſtico irrita eſt beneficii collatio; ſicut etiam actio juriſdictionalis ad beneficii proviſionem ordinata.

VI. Reſignandum eſt hujuſmodi beneficium, ſive ſimonia commiſſa juris naturalis ſit, ſive Eccleſiaſtici.

VII. Et quamvis ſimonia facta ſit per alium, inſcio beneficiario, dummodo hic non contradixerit, nec in ejus odium fiat; proderit tamen huic regula triennalis poſſeſſionis.

VIII. Quid de electione Pontificis Simoniaca?

IX. Valida eſt proviſio ſimoniaca eorum, quæ proprie beneficia non ſunt, puta Penſionis, Superioratus Religionum, & ſimilium.

X. Pretium ſimoniace promiſſum non eſt ſolvendum; res autem ſpiritualis ſic accepta retineri poteſt.

I. DIco primo: Functiones, & actiones ordinis, & juriſdictionis ſimoniace factæ, per ſe loquendo, ſunt validæ. Ratio eſt, quia ordinatio, vel conſecratio, ſicut etiam quilibet actus juriſdictionis, vel facultatis natu-

naturalis ſimoniace factus nullibi irritatur. Idemque dicas de translatione dominii rei ſpiritualis, puta reliquiarum, in alium facta ſimoniace. Dixi, per ſe loquendo, nam Sacramentum Pœnitentiæ v. gr. Simoniace ſuſceptum eſt invalidum per accidens, ratione mortalis, a quo ſuſcipiens redditur incapax talis Sacramenti.

II. Hinc ſequitur, validam eſſe profeſſionem religioſam emiſſam ſimoniace, cum nuſquam irritetur. Unde religioſus ſic receptus habet jus ad ſuſtentationem cum voce activa, & paſſiva, ſicut reliqui; ut communiter docent contra Nav., & Rodrigu. apud Bonac.

III. Sequitur ſecundo, validam eſſe emptionem ſimoniacam calicis, qua conſecrati, reliquiarum, & ſimilium; ſicut etiam juriſpatronatus, penſionis clericalis, &c. quamvis reſtituendum ſit dumtaxat pretium, ut dicemus articulo ſequenti cum communi contra Garz., Bald., & alios apud Bonac. putantes, rem etiam ſpiritualem obnoxiam eſſe reſtitutioni.

IV. Oppones. Nemo poteſt transferre dominium rei ſpiritualis in alium titulo oneroſo, ſed ſolum gratuito; præcipiente Chriſto Domino, *Gratis accepiſtis, gratis date*: ergo vendens v. gr. reliquias non transfert dominium, adeoque poteſt illas ſibi uſurpare, ſi non reſtituantur, pretio reſtituto. Præſertim quia in cap. ultimo *de rer. permut.* irritatur omnis permutatio rei ſpiritualis cum temporali, ſicut etiam in cap. *Ea quæ* 1. qu. 3.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam, nam habens voluntatem transferendi dominium, v. gr. reliquiarum, vere illud transfert, quamvis non poſſit transferre titulo oneroſo. Chriſtus Dominus docet modum, quo debent ſpiritualia contrectari, ſed non irritat ſubſtantiam actus, cui modus adjicitur, ut notat Suar. cap. 18. Ad id quod additur, falſum eſt, in primo textu adducto hujuſmodi permutationem irritari: illam Pontifex ſolum prohibet, & irritari mandat; unde non eſt irrita, ſed per ſententiam judicis irritanda. Secundus textus non videtur generaliter uſu receptus, ut notat Bonac.

V. Dico ſecundo, beneficia per ſimoniam collata, & obtenta jure tantum eccleſiaſtico ſunt irrita: Sicut etiam quælibet actio juriſdictionis, vel adminiſtrationis ordinata ad obtinendam beneficii proviſionem. Ita communiter ex cap. *Sicut tuus*, & cap. *Matthæus de Sim.* Unde ſequitur, beneficium ſic obtentum reſignandum eſſe, & fructus perceptos, aut propria culpa non perceptos reſtituendos eſſe aut ſucceſſori in beneficio, aut Eccleſiæ beneficii, aut Cameræ Apoſtolicæ; niſi compoſitio obtineatur a Pontifice. Ratio eſt, quia nemo poteſt retinere fructus rei non ſuæ; Res enim ſuo domino fructificat. Quod verum eſt, etiamſi crimen ſimoniæ ſit occultiſſimum; quamvis enim in tali caſu non teneatur beneficiarius ſe prodere, & infamare, beneficium reſignando, tenetur tamen quæſito prætextu, aut colore illud dimittere, vel diſpenſationem a Sacra Pœnitentiaria obtinere, aut ab ipſo Pontifice juxta Bullam Innoc. XII. ſi ſimonia fuerit ſcienter contracta, & non ſit occulta.

VI. Adde, id pariter verum eſſe, etiamſi ſimonia commiſſa ſolum ſit juris naturalis, aut ſolum juris eccleſiaſtici. Quare, ſi duo privata auctoritate beneficia permutent, uterque tenetur beneficium reſignare. Ratio eſt, quia textus loquitur generaliter de quavis ſimonia. Neque dicas, in pœnis mitiorem interpretationem faciendam eſſe: ergo debet hujuſmodi textus intelligi tantum de ſimonia juris naturalis; ſicut, quando reſervatur Sodomia, intelligitur de completa, & inter mares. Nam

Nam tunc mitior interpretatio in odioſis facienda, quando verſamur in dubio, aut lex non eſt generalis: in caſu autem lex eſt generalis, & nullum eſt dubium, an ſimonia juris eccleſiaſtici ſit rigoroſe ſimonia; ſicut dubium eſt apud Doctores, num Sodomia, quæ non ſit inter mares, aut non completa, ſit rigoroſe Sodomia.

VII. Adde denique, id verum eſſe, quamvis ſimonia facta ſit per tertiam perſonam, inſcio beneficiario (dummodo tamen id non factum ſit in odium beneficiarii, aut ipſo contradicente) ignorantia enim invincibilis quamvis poſſit excuſare a culpa, & pœna, non excuſat tamen ab actus invaliditate. Sic matrimonium eſt irritum, quamvis impedimentum v. g. conſanguinitatis ignoretur. Poteſt tamen hic gaudere regula triennalis poſſeſſionis, ita ut, elapſo bona fide triennio, turbari nequeat circa illud beneficium.

VIII. Dubium eſt, An etiam electio Pontificis invalida ſit, ſi fiat ſimoniace? Negant Suar. cap. 57. Filliuc., & Ognate, quia in cap. *Licet de Electíon.* excipitur electio Pontificis, ne Eccleſia exponatur ſchiſmatum periculis. Affirmant tamen communius cum Bonac. qu. 7. punct. 2. Leſſ. num. 145., & aliis propter Bullam Julii II. id apertiſſime decernentis apud Roſign. cui frivolum videtur effugium Suarii, quod hujuſmodi Bulla non ſit uſu recepta. Quare juxta hanc ſententiam Pontifex ſimoniacus tenetur, etiam poſt quemlibet curſum temporis, quæſito colore, ne ſe, aut alios infamet, Pontificatum abdicare, cum Pontifex apoſtolicus non ſit, ſed apoſtaticus. Interim tamen omnes ejus actus validi ſunt, quia ex lege *Barbarius*, poſito errore communi cum titulo colorato, Eccleſia ſupplet juriſdictionem. Quod ſi ſimonia ſit publica, non ſolum tenetur ipſe Pontificatum deponere, ſed etiam omnes ejus actus invalidi ſunt, & tenentur Cardinales alium eligere, cum ita Julius II. decreverit in prædicta Bulla a nullo revocata.

IX. Dico tertio. Quamvis beneficia Eccleſiaſtica ſimoniace collata nulla ſint, valida tamen eſt proviſio ſimoniaca aliorum officiorum, quæ proprie beneficia Eccleſiaſtica non ſunt. Ratio eſt, quia in pœnis mitior interpretatio facienda eſt. Valida itaque eſt primo collatio ſimoniaca Penſionis, ut docent Suar., Reginald., Filliuc. contra Garziam. Secundo valida ſunt officia Auditoratus, vel Clericatus cameræ per ſimoniam obtenta, ſicut etiam officium Inquiſitoris, Vicarii temporalis, aut quodcumque aliud habens poteſtatem ſpiritualem, aut juriſdictionem ad tempus: Tertio, officia etiam ſpiritualia religionum, puta Abbatis, Guardiani, Provincialis, quia hæc omnia non ſunt in rigore beneficia Eccleſiaſtica, ut oſtendit Bonac. qu. 7. punct. 2.

X. Quæres, An qui reliquias, aut beneficium obtinuit, promiſſa pecunia, teneatur pretium promiſſum ſolvere? Videtur, quod teneatur; aliter utrumque habebit, & rem ſpiritualem, & pecuniam, quod reputatur iniquum; non ſecus ac ſi quis retineat rem, & pretium. Sed dicendum, nec teneri, nec licite poſſe pretium promiſſum ſolvere: talis enim ſolutio ſimoniaca eſſet peccaminoſa; nemo autem obligari poteſt ad peccatum. In tantum videtur ille obligatus, quia promiſit: ſed promiſſio, & quilibet contractus ſimoniacus jure naturæ nullus eſt: ergo nulla datur obligatio ſolvendi pretium promiſſum. Quod ſi quis ficte pecuniam promiſit, & rem ſpiritualem accepit, poteſt illam retinere, cum ex communi DD. conſenſu valida ſit collatio; ratione tamen fictæ promiſſionis tenetur ſolum compenſare damnum, quod alter forte patitur, non tamen reſtituere beneficium, aut rem aliam ſpi-

ſpiritualem; niſi expreſſe ſub ea conditione translatum ſit dominium, quod detur pecunia; tunc enim non impleta conditione, non habetur voluntas transferendi dominium.

ARTICULUS II.

De Onere reſtituendi pretium ſimoniace acceptum.

I. Jure naturali pretium ſimoniacum reſtituendum eſt, quando res ſpiritualis, pro qua ſolutum eſt, nondum eſt tradita.

II. Eſto res ſpiritualis abſolute tradita non ſit reſtituenda, quando pretium non eſt ſolutum.

III. Pretium ſimoniacum reſtituendum eſt danti, non Eccleſiæ.

IV. Si res ſpiritualis ſit tradita, pretium ſimoniace acceptum non eſt obnoxium reſtitutioni, ubi res illa ſpiritualis emolumentum afferat, dummodo non ſit beneficium.

V. Contractus ſimoniacus ſolum eſt irritus relate ad obligandum de futuro.

VI. Nequit pretium retineri ob commodum ſpirituale, quo quis ſe privat in gratiam alterius.

VII. Multo magis, ſi dans rem ſpiritualem, puta beneficium, neque ſpirituali, neque temporali emolumento ſe privat.

VIII. Pecunia pro re ſpirituali datur conditionate; res vero ſpiritualis datur abſolute.

IX. Emens rem ſacram ſimoniace poteſt illam retinere, & pretium recuperare citra ullum inconveniens.

X. Pretium ſimoniace acceptum ratione beneficii ante ſententiam Judicis reſtituendum eſt.

XI. Pretium ob ſimoniam mentalem acceptum, ſi conjunctum ſit cum injuſtitia, reſtituendum eſt jure naturæ danti.

XII. Idemque dicas de Uſura mentali.

I. Explicandum prius, An qui pretium pro re ſpirituali accepit, & rem ſpiritualem non tradidit, teneatur pretium reſtituere, & cui? Deinde, An teneatur ad reſtitutionem, qui pretium accepit, & rem ſpiritualem tradidit? Demum, An quod reſtituendum eſt ex lege poſitiva Eccleſiæ, reſtituendum ſit ante ſententiam judicis?

Prima concluſio. Qui pretium accepit pro re ſpirituali, & illam non tradidit, tenetur jure naturali pretium reſtituere.

Probatur, tum quia datum ob cauſam retineri non poteſt cauſa non ſubſequuta; cenſetur enim datum ſub conditione: Tum etiam quia quodcunque accipitur ob turpem cauſam, v. g. ob adulterium, aut homicidium patrandum, antequam patretur delictum, reſtituendum eſt: ergo pretium ſimoniace acceptum reſtituendum eſt, antequam tradita ſit res ſpiritualis: Præſertim quia tale pretium reſtituendum eſt, etiam poſt traditam rem ſpiritualem, ut dicemus concluſione tertia, ubi e contra pretium acceptum v. g. ob homicidium, patrato homicidio, reſtitui non debet.

II. Oppones. Datum ob cauſam retineri non poteſt cauſa non ſubſequuta: & tamen, ſi quis accepit rem ſpiritualem, v. g. reliquias ob eam cauſam, ut donans fiat dominus pecuniæ ſibi ob illas ſolutæ, nihilominus adhuc retinere poteſt talem rem ſpiritualem, quamvis donans non fiat dominus pecuniæ, ſed teneatur pretium reſtituere, ut diximus articulo ſuperiore: ergo etiam e converſo poterit pretium ſimoniacum retineri, quamvis datum ſit ob ſimilem cauſam non ſubſequutam, videlicet quod tradatur res ſpiritualis.

Reſpondeo, dictum Axioma diſtinguendum; quoties datum ob cauſam datur conditionate, concedo, quoties datur abſolute, nego, Hinc qui accipit

cipit rem ſpiritualem datam ob cauſam, ut pretium pro illa recipiatur, poteſt illam retinere cauſa non ſubſequuta, quia datur abſolute; ut infra oſtendemus: Contra vero pretium datum ob cauſam accipiendi rem ſpiritualem retineri non poteſt, cauſa non ſubſequuta, quia datur ſub conditione ob eandem rationem: Sicut in qualibet emptione pretium reſtitui debet, ſi res vendita non obtineatur.

III. Secunda concluſio. Hujuſmodi pretium reſtituendum eſt ipſi danti. Ita communiter contra Azor., & alios apud Leſſ. putantes, reſtituendum Eccleſiæ.

Probatur, quia qui dedit pretium, poſito quod dederit ex pacto oneroſo, & ſub conditione, quod ſibi tradatur res ſpiritualis, non habuit intentionem transferendi dominium, conditione non adimpleta; ut dicitur in omnibus aliis contractibus oneroſis: ergo conditione non adimpleta, qui dedit pretium remanet illius dominus; atqui res reſtituenda eſt domino ſuo, quoties in pœnam delicti alteri per ſententiam judicis non eſt danda: ergo cum nullo jure oſtendatur, tale pretium eſſe dandum Eccleſiæ, debet reſtitui ipſi danti.

Neque dicas, lucrum turpiter acquiſitum non eſſe reſtituendum danti, ex leg. *Si ob turpem cauſam*. Nam id intelligendum, quando Judex in pœnam delicti decernit, ut detur pauperibus, vel Eccleſiæ: quare quoties id non decernit Judex, reſtituendum eſt domino ſuo.

IV. Tertia concluſio. Pretium ſimoniace acceptum pro re ſpirituali jam tradita, quæ importat incommodum aliquod temporale conferenti illam in gratiam alterius, v. g. pro renunciatione proprii beneficii, non eſt obnoxium reſtitutioni de jure naturali, & divino; quamvis de jure Eccleſiaſtico reſtitui debeat, & quidem ante ſententiam Judicis, ſi res hæc ſpiritualis ſit beneficium, ex cap. *Cum deteſtabile de ſimonia*.

Probatur, quia Titius v. g. renuncians tibi ſimoniace ſuum beneficium, accepto pretio, quamvis peccet contra religionem, non peccat tamen contra juſtitiam commutativam; ergo non tenetur jure naturæ ad reſtitutionem, ad quam datur ſolum obligatio ex læſione juſtitię commutativæ. Antecedens probatur. Privatio commodi temporalis, quam recipit renunciando tibi ſuum beneficium, eſt pretio æſtimabilis: ergo, ſi pro illa pretium proportionatum accipiat, non peccat contra juſtitiam commutativam; unde jure naturali pretium reſtitui non debet. Nec debet reſtitui ex jure Divino poſitivo; quia nullibi datur hujuſmodi præceptum Divinum. Et quamvis Chriſtus Dominus dixerit, *Gratis accepiſtis, gratis date*, præceptum hoc ſolum præſcribit modum conferendi ſpiritualia, non vero irritat actum aliter de ſpiritualibus diſponentem; nec imponit onus reſtitutionis, ſi acquiſitum lucrum correſpondeat juri ſecundum ſe pretio æſtimabili, quo aliquis privet ſe conferendo ſpirituale in gratiam alterius.

V. Oppones: Jure naturæ contractus ſimoniacus eſt irritus: ergo jure naturæ reſtituendum eſt, quicquid per contractum ſimoniacum accipitur.

Reſpondetur primo cum Bonac., conceſſo antecedente, negatur conſequentia; quia pretium non retinetur ratione contractus invalidi, ſed ratione rei materialis traditæ cum proprio incommodo, quod pretio compenſandum eſt. Secundo, diſtinguitur antecedens, jure naturæ eſt irritus contractus ſimoniacus, ſi obliget de futuro, v. g. ad tradendum ſpirituale pro temporali, vel e contra, conceditur; ſi ita ſit de præſenti, ut ſolum detur exequutio ipſius contractus, tradendo temporale pro ſpirituali, negatur antecedens,

dens, & conſequentia . Sic invalidus eſt contractus, quo meretrix accepto pretio obligat ſe ad turpitudinem: ea tamen ſequuta licite pretium retinetur. Quare ſicut invalide quis ſe obligat ad dandos Ordines ſacros pro pecunia, valide tamen confert Ordines; ita invalide quis ſe obligat ad dandum pretium pro beneficio, quod tu illi reſignes, valide tamen tradit pretium, & ſine onere reſtitutionis de jure naturæ; Quamvis de jure canonico reſtitutio facienda ſit in tribus dumtaxat caſibus, videlicet in materia beneficii, in collatione Ordinum, aliorumque ſacramentorum, & in ingreſſu in religionem, prout infra dicemus num. X.

VI. Rogabis, an ſicut qui renunciat beneficium ſuum in gratiam alterius poteſt de jure naturæ pretium retinere, eo quod privet ſe commodo temporali pretio æſtimabili, ita poſſit pariter de jure naturæ, qui vendit reliquias, coronam benedictam, aut aliam rem ſacram, retinere pretium, eo quod privat ſe commodo ſpirituali in gratiam alterius?

Affirmativa ſententia probabilis videtur Leſſio num. 158., quia privare ſe rebus ſpiritualibus eſt magnum incommodum ſubire, quod nemo tenetur ſubire gratis. Unde infert, quod ſi tibi hujuſmodi res ſpirituales ſubripiantur, poſſis exigere compenſationem in pecunia taxanda juxta prudentis judicium pro damno accepto; ita ut hoc ne jure quidem canonico prohibeatur, ſicut prohibetur in materia beneficiorum.

Sed communiter id negatur cum Suar. lib. 4. de Relig. cap. 59., & Bonac. qu. 7. punct. 3. quia commoditas ſpiritualis, qua hic ſe privat, non eſt vendibilis, nec pretio æſtimabilis; unde non ſolum contra religionem, ſed etiam contra juſtitiam peccaret, qui venderet alteri actiones ſuas ſatisfactorias ob commodum ſpirituale, quo ſe privat in gratiam alterius; ſi enim nihil dandum eſt pro mutilatione membri, pro cicatrice, pro vita erepta, &c. ut communius docent contra Leſſ. cap. 11. num. 97., quia hæc ſunt ultra omne pretium; a fortiori idem dicendum in caſu noſtro.

VII. Quarta concluſio. Pretium ſimoniace acceptum pro re ſpirituali jam tradita, quæ nullum ferat incommodum conferenti, puta ſi detur pretium Epiſcopo pro collatione beneficii, de jure naturæ reſtituendum eſt. Ita Suar. cap. 59. num. 36., Bonac. qu 7. punct. 3. Leſſ. contra Victoriam, Nav., Cajet., & Canoniſtas communiter apud eundem Bonac. putantes, jure tantum Eccleſiaſtico faciendam eſſe reſtitutionem in tribus illis caſibus Beneficii, Ingreſſus in religionem, & Ordinum, aut adminiſtrationis aliorum Sacramentorum.

Probatur, quia Epiſcopus v. g. conferens ſimoniace beneficium nullo ſe commodo temporali privat in gratiam beneficiarii, cum beneficium non poſſit retinere ſibi, ſed debeat ex proprio munere alteri conferre: ergo etiam contra juſtitiam peccat accipiendo pretium; atque adeo jure naturæ ad reſtitutionem illius tenetur, etiamſi rem ſacram tradiderit. Neque enim retinere poteſt pretium ob commodum temporale, quod tibi confert conferendo beneficium, ut conſtat ex propoſitione 22. damnata ab Alex. VII. Ad eum modum quo obligatus v. g. diſpenſare centum in dotem alicui puellæ ad ſuum arbitrium determinandæ, contra juſtitiam peccaret, ſi acciperet decem a Berta, ut illam potius, quam aliam eligeret, ut communiter Doctores docent, quamvis conferret Bertæ commodum temporale, quod non tenetur illi determinate conferre. Et ratio eſt, quia ſic non diſpenſaret puellæ centum, ſed nonaginta contra voluntatem teſtatoris. Ita prorſus in caſu noſtro.

VIII.

VIII. Oppones. Nemo tenetur reſtituere rem ſuam: ſed Epiſcopus poſt collatum ſimoniace beneficium factus eſt Dominus pretii accepti: ergo non tenetur jure naturæ illud reſtituere. Minor probatur, quia tradens pecuniam habet voluntatem abſolutam abdicandi a ſe dominium, & transferendi in Epiſcopum conferentem beneficium. Neque dici poteſt, quod habeat voluntatem conditionatam (videlicet, ſi debeat ex juſtitia) unde non purificata hac conditione, non transfertur in Epiſcopum dominium pecuniæ. Nam, ut ſupra diximus, valide transfertur dominium rei ſpiritualis, quæ ſimoniace vendatur, quamvis reſtitui debeat pretium, quia res ſpiritualis datur abſolute, & non conditionate (videlicet, ſi pro re ſpirituali pretium accipi poteſt) ergo etiam valida eſt collatio ſimoniaca pretii, quia pariter pretium datur abſolute, non conditionate, videlicet, ſi ex juſtitia debeatur.

Reſpondetur negando minorem: Ad probationem negatur aſſumptum; tradens enim pecuniam non vult illam abſolute donare, ſed ſolvere, quatenus Epiſcopus poteſt juſte illam exigere; ſicut mutuatarius ſolvens uſuras non intendit dare illas liberaliter, ſed ſolum quatenus ex juſtitia debentur; cum ergo in neutro caſu debeatur quicquam ex juſtitia, ideo in neutro caſu tranſfertur dominium. Neque obſtat paritas adducta; conſtat enim rem ſacram ſimoniace collatam conferri abſolute; Nam qui confert v. g. Ordines ſacros ſimoniace, vel qui vendit reliquias, non habet intentionem conditionatam, cum communiter ita contingat; quamvis ſolvens pretium intentionem habeat conditionatam non transferendi dominium, ſi non detur res ſpiritualis. Ita prorſus evenit in mutuo, in quo mutuans habet voluntatem abſolutam transferendi dominium pecuniæ mutuatæ, non vero conditionatam (videlicet, ſi poteſt juſte uſuras exigere) Contra vero mutuatarius habet voluntatem conditionatam transferendi dominium uſurarum, videlicet, ſi ex juſtitia debentur.

IX. Oppones ulterius. Res ſpiritualis ſimoniace accepta reſtitui non debet: ergo nec pretium ſimoniacum. Probatur conſequentia, quia contra juſtitiam eſt, & rectæ rationi adverſatur, ut pretium reſtitui debeat, non vero res ſacra; alioquin emens rem ſacram commodum reportaret ex delicto; nam & rem ſacram retineret, & pretium recuperaret.

Reſpondeo, nego conſequentiam; nec id adverſatur rectæ rationi: nam in acceptatione pretii ſimoniaci facta eſt injuria tradenti pretium, quod ab ipſo exigi non poterat pro re ſpirituali; Contra vero in acceptatione ſimoniaca rei ſpiritualis non eſt facta injuria tradenti illam, quia gratis omnino conferri debebat, quamvis injuria facta ſit rei ſacræ. Neque eſt inconveniens, quod emens rem ſacram & illam retineat, & pretium recuperet; quia pretium eſt illi debitum ex juſtitia, & rem ſacram habere debet gratis ex voluntate ſupremi domini; unde non reportaretur commodum ex delicto, ſed ſolum ex voluntate Dei volentis ſine pretio res ſpirituales conferri; quamvis per ſententiam judicis a ſimoniaco ſint auferendæ.

Ex dictis ſequitur primo, eum, qui ex juſtitia tenetur præſtare functionem aliquam ſpiritualem (ut Parochus tenetur adminiſtrare Sacramenta, & Epiſcopus concedere diſpenſationes, conſecrationes, &c.) peccare etiam contra juſtitiam, ſi pretium pro iis accipiat; non ſecus ac miles, qui ex juſtitia tenetur militare, peccaret contra juſtitiam, ſi nollet militare, niſi accepto novo ſtipendio. Contra vero qui non tenetur ex juſtitia v. g. audire

re

re confeſſiones, ſi quid ſimoniace accipiat ultra ſuſtentationem jure naturæ debitam ratione laboris intrinſeci, ad reſtitutionem non tenetur jure naturæ; Sicut non tenetur jure naturæ pretium acceptum reſtituere, qui ſuum beneficium in alium transfert privando ſe in gratiam illius commodo temporali; aut qui carius vendit fundum, cui annexum eſt jus patronatus ob commodum temporale, quo ſe privat in gratiam alterius.

Sequitur ſecundo, Prælatum vendentem beneficia, & officia Eccleſiaſtica ad reſtitutionem pretii accepti jure naturæ obligari; ſicut etiam qui pecuniam accipit, tanquam pretium v. g. reliquiarum, aut coronæ benedictæ excedens valorem illius materiæ; At monaſterium ad reſtitutionem jure naturæ non tenetur, ſi pretio aliquem ad religionem admittat, modo non plus accipiat, quam ferat onus alimentorum.

X. Rogabis, An reſtitutio pretii ſimoniace accepti facienda ſit ante ſententiam judicis in tribus illis caſibus, videlicet in ingreſſu religionis, in proviſione beneficiorum, & in collatione Ordinum, in quibus jure Eccleſiaſtico obligamur ad reſtitutionem?

Reſpondent communiter contra Ugolin. apud Bonac., ſolum faciendam eſſe reſtitutionem ante ſententiam judicis, ſi pretium ſimoniace acceptum ſit pro collatione beneficii, aut alia ſimili actione ad proviſionem beneficii ordinata, puta pro electione, confirmatione, præſentatione, &c., quod conſtat ex cap. *De hoc de ſim.*, ubi dicitur tale pretium ſine gravi ſalutis periculo retineri non poſſe. Ratio eſt, quia ex dictis in ultima concluſione jure etiam naturæ talis reſtitutio facienda eſt; quamvis, ut conſtat ex eodem cap. juxta ſententiam Bonac. contra Sot., & Leſſ., non ſit facienda ipſi danti, ſed Eccleſiæ, adverſus quam commiſſa fuit ſimonia, niſi obtineatur compoſitio a ſacra Pœnitentiaria, ſi delictum ſit occultum, aut a Dataria, ſi publicum. In aliis vero duobus caſibus, videlicet in ingreſſu religionis, & collatione Ordinum, & Sacramentorum, reſtitutio pretii ſimoniaci non eſt facienda ante ſententiam judicis, quia talis reſtitutio ex dictis in tertia concluſione non eſt facienda jure naturæ, quamvis pretium excedat congruam ſuſtentationem; nam ea conferens privat ſe commodo temporali in gratiam alterius, ad quod non tenetur ex juſtitia; neque in jure Eccleſiaſtico aſſignari poteſt textus obligans ad hanc reſtitutionem ante ſententiam judicis.

XI. Denique dubitatur, num facienda ſit reſtitutio pretii accepti per ſimoniam mentalem ſupra explicatam, videlicet non quæ ſit ſolum mente concepta abſque ullo opere externo, ſed quæ trahit opus externum ex animo ſimoniaco, abſque ullo tamen pacto: v. g. ſi quis ſtipendium miſſæ accipiat putans ſibi deberi in pretium, abſque ullo tamen pacto ne implicito quidem.

Affirmant Sot., & Azor., eo quod eadem ſit malitia ſimoniæ realis, & mentalis; atque adeo, ſicut reſtitutio hæc facienda eſſet, ſi ſimonia fuiſſet realis, ita facienda eſt, ſi ſit mentalis. Negant vero Valent., Nav., Cajet. verbo *Simonia*. Sed melius diſtinguunt Leſſ., Reginald. lib. 20. num. 430., & Suar. cap. 59. num. 43. apud. Bonac., dicendo, reſtitutionem faciendam eſſe jure naturæ, quoties ſimonia mentalis conjuncta eſt cum injuſtitia, & damno alterius; ſecus vero ſi cum injuſtitia non conjungatur. Quare, ſi quis accipiat pecuniam pro Miſſa, pro ingreſſu in religionem, &c. putans, illam ſibi dari in pretium, ita ut non conſtet dari titulo ſuſtentationis, vel alio juſto titulo, tenetur ad reſtitutionem; quia omnis actio injuſta obligat ad reſtitutio-

tionem. Contra vero, ſi quis emat juſto pretio aliquid, quod Eccleſia intuitu religionis vendi interdixit, v. g. Chriſma, ad reſtitutionem non tenetur, neque jure naturæ, quia juſto pretio vendidit; neque jure Eccleſiaſtico; nam in cap. ultim. *de Sim.* expreſſe habetur, Acquiſita per ſimoniam mentalem non eſſe obnoxia reſtitutioni.

XII. Dices. In cap. *Conſuluit de Uſur.* definitum eſt, uſuram mentalem obligare in conſcientia ad reſtitutionem: v. g. ſi quis pretium accipiat, putans illud ſibi dari pro mutuo: ergo etiam ſimonia mentalis.

Reſpondeo cum Bonac. contra Roſignol., idem dicendum de Uſura mentali, ac de ſimonia mentali, videlicet tunc uſuram mentalem obligare ad reſtitutionem, quoties conjuncta eſt cum actione injuſta, & damnificativa, ut ſi conſtaret, pecuniam non dari alio juſto titulo damni emergentis, vel lucri ceſſantis, ſed ſolum titulo mutui; Sicut, ſi conſtaret, ſtipendium miſſæ dari ſolum in pretium, non titulo ſuſtentationis. Quod ſi aliud conſtet, quamvis peccet tam qui animo uſurario recipit pecuniam titulo mutui, quam qui animo ſimoniaco recipit pecuniam in pretium miſſæ, non tenetur tamen ad reſtitutionem. Et ſane qui bona fide contractum uſurarium celebravit, putans eſſe licitum, probabiliter, ut docent Sà, & Tannerus apud Dian. p. 1. tr. 8. reſ. 47. & par. 2. tract. 5. reſ. 92., non tenetur ad reſtitutionem, ſi poſſet lucrum illud retinere ratione alterius contractus liciti, quem inire potuiſſet; & uterque contrahentium cenſeatur implicite in id conſentire (quamvis Leſſ. diſp. 20. n. 102. velit, quod expreſſe in id conſentiant) Si tamen mala fide illum celebravit, nullatenus eximitur ab onere reſtitutionis, ut communiſſime docent contra Verricelli apud Tambur. cap. 8. §. 3. Idemque dicendum videtur de contractu ſimoniaco.

ARTICULUS III.

De aliis pœnis Simoniacorum.

I. Præter invaliditatem collationis beneficii datur inhabilitas ad alia obtinenda. Et num Epiſcopus in hoc diſpenſare poſſit?

II. Ad incurrendam hanc pęnam num requiratur ſententia declarativa criminis?

III. Cur inhabilitas ad idem beneficium obtinendum incurratur ipſo facto, non tamen inhabilitas ad alia obtinenda?

IV. Mediatores hac in re excommunicantur, effectu tamen ſequuto.

V. Ob collationem ordinum ſimoniacam incurruntur etiam variæ ſuſpenſiones præter excommunicationem; ſed nomine ordinum non venit prima Tonſura.

VI. Pariter ob ingreſſum in religionem ſimoniacum incurritur excommunicatio, & nomine talis ingreſſus ſolum venit admiſſio ad profeſſionem.

VII. Aliæ pœnæ incurruntur ob ſimoniam confidentialem, quamvis non ſit ex utraque parte completa.

VIII. Tunc ſpes in reſignante fert ſimoniam confidentiæ, quando conjungitur cum animo obligandi reſignatarium ad penſionem, aut iterum reſignandum illud beneficium ſibi, vel alteri; quod ſi advertat reſignatarius, erit pariter ipſe ſimoniacus.

IX. Diſpar eſt ratio inter mutuatarium advertentem ad animum uſurarium mutuantis, & reſignatarium advertentem ad animum ſimoniacum reſignantis beneficium.

I. PRæter nullitatem actus ſimoniaci, & onus reſtitutionis, dantur aliæ pœnæ in jure canonico ad-

verſus ſimoniacos. Et primo, ſi in beneficio aliquo commiſſa ſit ſimonia, quamvis ignorante beneficiario, non ſolum invalida eſt, ut diximus, beneficii collatio, ſed etiam beneficiarius fit inhabilis ad illud iterum obtinendum: In qua inhabilitate ſolus Pontifex diſpenſare poteſt, ſi beneficium ſit curatum; ſi vero ſimplex, etiam Epiſcopus, ex cap. *Quicumque* 1. q. 3. Imo jure novo Pii V. ut notat Regin. lib. 30. num. 176., idem beneficiarius redditur inhabilis ad alia etiam beneficia obtinenda; Quamvis, ſi crimen ſit occultum, poſſit etiam probabiliter ſuper hoc ab Epiſcopo diſpenſari, ex Leſſ. num. 140. propter conceſſionem Trid. in cap. *Liceat*.

II. Dubitatur tamen, an inhabilitas iſta ad alia beneficia obtinenda ante ſententiam judicis incurratur ſtatim completa ſimonia reali?

Affirmat Bonac., quia in ipſo motu proprio Pii V. dicitur ipſo jure incurri; ſed probabilius negant Nav., & Suar. cap. 58. num. 11., quia ut communius docent in de legibus, hęc verba, Ipſo jure, ipſo facto, &c. ſolum ſignificant non eſſe expectandam ſententiam judicis præceptivam pœnæ, cum pœna ab ipſa lege imponatur; non vero ſignificant non eſſe expectandam ſententiam judicis declarativam criminis, & pœnæ. Quod ſi aliquando dicatur in lege pœna incurri ipſo facto abſque alia declaratione, ſenſus eſt, non eſſe expectandam ſententiam judicis declarativam pœnæ, non vero declarativam criminis. Solum cenſuræ latæ ſententiæ, & irregularitates, ut notat Sanch. lib. 6. cap. 11., incurruntur in foro conſcientiæ abſque ulla judicis ſententia, etiam declarativa criminis; quia ſic uſus obtinuit, & ratio poſtulat: Aliter ſæpe pœna cenſurarum medicinalis declinaretur. Addit Suar., in caſu noſtro requiri ſententiam declarativam criminis, quia non fuit cum eo ſummo rigore recepta ea Bulla, ut pœnæ in ea contentæ ante omnem judicis ſententiam incurrantur.

III. Dices cum Bonac. Inhabilitas ad obtinendum idem beneficium, in quo patrata fuit ſimonia, incurritur ſtatim ante quamcumque judicis ſententiam, ut Nav., & Suar. etiam concedunt: ergo etiam inhabilitas ad alia beneficia obtinenda. Ratio utriuſque videtur eſſe, quia pœna ipſo jure impoſita, quæ ad ſui exequutionem non requirit actionem hominis, ipſo facto incurritur ante judicis ſententiam, ut dicitur de irregularitate, & cenſuris.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas alia aſſignari non poteſt, niſi quia in primo caſu uſus obtinuit, quod ſtatim ea pœna incurratur, ut diximus de cenſuris, & irregularitate, non vero in ſecundo.

IV. Præterea, non ſolum dantes, & accipientes aliquid ſimoniace ratione beneficii, ſed etiam mediatores ipſo facto excommunicantur excommunicatione Papæ reſervata; ut conſtat ex Extravag. *Cum deteſtabile de Sim.*, & motu Pii V. Mediatores tamen, ut notat Bonac. excommunicationem hanc non incurrunt, donec effectus ſequatur, quia actio iſta videtur acceſſorie prohibita: Sicut non incurritur excommunicatio, ſi obſcæna epiſtola ſcribatur moniali, donec ea in manus monialis perveniat.

In collatione autem ordinum, ſi quid ſimoniace accipiatur, non ſolum excommunicantur ordinans, ordinatus, & mediator, ſed etiam ordinans, & ordinatus certas ſuſpenſiones incurrunt.

V. Dubium tamen eſt, an nomine ordinum veniat etiam prima Tonſura? Affirmat Suar. cap. 56. cum Laym., & aliis communius, quia per primam Tonſuram dicitur quis ordinari, ſive conſtitui in ordine Clericorum; ſed pro-

probabilius negat Leſſ. cap. 35. dub. 23., eo quod verba pœnalia non ſint extendenda; prima autem tonſura non eſt ordo, ſed janua, & veluti novitiatus relate ad ordines; unde per primam tonſuram non dicitur quis conſtitui in ordine Clericorum, quia ordinatur; ſed ſolum quia ponitur in ſtatu clericali, & in via ad ordines.

VI. Pariter, ſi contingat ſimonia in ingreſſu ad religionem, præter ſimilem excommunicationem, aliæ etiam pœnæ apud Leſſ. videndæ incurruntur, tam ab admittentibus, quam ab admiſſo, ſi quid ſimoniace dederit, ut recipiatur; non vero, ſi quid a Monaſterio acceperit, ut illud ingrediatur. Dubium tamen eſt, an hæ pœnæ incurrantur, per hoc quod quis in Novitiatum recipiatur, antequam profeſſionem emittat? Verba enim textus procedunt de receptione, & Novitius vere dicitur in religionem recipi. Communius tamen cum Laym., Suar., Pal., docent, ante profeſſionem pœnas iſtas non incurri, quia pretium non ordinatur ad ingreſſum in religionem, ſed ad profeſſionem. Unde ſequitur, recepto pretio in ingreſſu, & ante profeſſionem reſtituto, pœnas non incurri.

VII Denique contra committentes ſimoniam confidentialem, de qua diximus qu. 6. art. 2. §. 3., ſunt aliæ etiam pœnæ ſtatutæ præter illas communes contra quamlibet ſimoniam beneficialem. Nam non ſolum irrita eſt beneficii reſignatio, & collatio confidentialis, ſed etiam præter inhabilitatem ad illud beneficium iterum obtinendum, incurritur privatio omnium beneficiorum, & penſionum, & inhabilitas ad alia; quamvis poſt ſententiam judicis declaratıvam criminis. Incurritur etiam excommunicatio Papæ reſervata, ſi hujuſmodi ſimoniacus ſit Epiſcopo inferior; Epiſcopus vero incurrit interdictum ab ingreſſu eccleſiæ. Et omnes iſtæ pœnæ incurruntur, etiamſi ſimonia realis non ſit ex utraque parte completa, quod non contingit in pœnis contra alios ſimoniacos.

Ubi recolo ſimoniam confidentialem iſtam tunc haberi, quando quis beneficium aut confert, aut reſignat alteri, aut ad illud præſentat, & eligit, &c., cum pacto tacito, vel expreſſo, ut illud beneficium aut ſibi, aut alteri deinde reſignet, aut penſionem ex eo, vel partem fructuum ſolvat.

VIII. Difficultas tamen eſt, An ſi nullum interveniat pactum, ſed ſolum in reſignantis mente habeatur intentio, vel ſpes, quod reſignatarius beneficium illud ſit iterum reſignaturus vel reſignanti, vel amico, inducatur ſimonia confidentiæ, & ejus pœnæ incurrantur?

Negat Roſign. dicens, talem ſpem nec jure naturali, nec eccleſiaſtico prohiberi; ſicut non committitur uſura, ſi habeatur ſpes remunerationis ſine ullo pacto. Bonac. tamen verius docet qu. 7. §. 1., quod, licet nullum interveniat pactum, & quamvis ſpes iſta nullum ſit peccatum, adhuc ſimonia confidentialis committatur, & ejus pœnæ incurrantur, ſi reſignans ita habeat ſpem illam, ut velit implicite ad id obligare reſignatarium, qui talem animum reſignantis advertens beneficium recipiat abſque animo ſe mutuo obligandi. Ratio eſt, quia per hoc, quod beneficium recipiat advertens ad illum animum ſimoniacum reſignantis, cenſetur in illum conſentire, & quamvis revera non conſentiat, ſed ſolum ficte ſimoniam committat, adhuc peccat fingendo hanc ſimoniam, & pœnas ſimoniæ confidentialis incurrit; quia in textu bullæ hæc verba habentur, *Etiamſi ſola dimittentis intentione beneficium receperit*.

IX. Dices. Non peccat, qui mutuum accipit ab uſurario advertens, quod

quod uſurarius ſpem habeat lucri, tanquam debiti ex juſtitia, & quod habeat animum ad id obligandi mutuatarium; ergo pariter neque peccat, & conſequenter pœnas ſimoniæ confidentialis non incurrit, qui recipit beneficium a reſignante advertens, quod ſpem habeat, ut ſibi, vel amico ex obligatione reſignetur.

Reſpondeo primo, per inſtantiam non peccat mutuatarius, ſi videns animum uſurarium mutuantis obliget ſe ad ſolvendas uſuras: ergo neque peccat recipiens beneficium, ſi videns animum ſimoniacum reſignantis obliget ſe ad illud reſignandum; quod nemo dixerit. Secundo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia mutuatarius non petit peccatum uſurarii, dum petit mutuum; & quamvis promittendo, & ſolvendo uſuras cooperetur materialiter peccato illius, excuſatur tamen propter indigentiam, quam patitur (ſi enim abſque ulla indigentia, & neceſſitate concurreret ad peccatum uſurarii, petendo mutuum, procul dubio peccaret) In caſu autem noſtro nulla datur ſimilis neceſſitas, quæ excuſet. Præterea, qui ſolvit uſuras, non cenſetur conſentire in animum uſurarium, ſed involuntarie, & coacte eam obligationem ſubire, eo quod non poſſit aliter ſubvenire propriæ indigentiæ: Contra vero, qui recipit beneficium a reſignante illud animo ſimoniaco, cenſetur ſponte velle ſe obligare. Demum qui obligat ſe ad ſolvendas uſuras non peccat, quia obligat ſe ad ſolvendam pecuniam, quæ ſine peccato ſolvi poteſt, quamvis non poſſit illa ſine peccato exigi a mutuante, tanquam debita ex juſtitia. Contra tamen, qui obligat ſe, aut cenſetur ſe obligare ad ſolvendam, v. g. penſionem juxta mentem reſignantis ſibi beneficium, procul dubio conſentit, aut cenſetur conſentire in obligationem ab eccleſia graviter prohibitam.

Quæres hic primo, an qui Simoniace beneficium obtinuit, teneatur illud cum gravi incommodo reſignare ratione invalidæ collationis, puta ſi Simonia ſit occulta, & citra gravem infamiam illud reſignari non poſſit?

Ad quod dicendum, facile timeri gravem infamiam incurrendam eſſe ex beneficii dimiſſione, & beneficiarium ex paſſione ſæpe hallucinari, cum non deſint prætextus, quibus poſſit citra infamiam illud dimitti. Nihilominus, ſi vere tale periculum ſubſit, poterit illud retinere, quouſque perſeverat hujuſmodi periculum, ut communiter docent apud Dian. part. 11. tract. 5. reſol. 56. quia Doctores communiter cum Sanch. lib. 1. cap. 18. num. 16. docent, leges humanas univerſim cum gravi incommodo non obligare. Notandum tamen, quod fructus beneficii interim retineri non poſſunt, ſed debent aut eccleſiæ, aut pauperibus reſtitui; cum enim talis beneficii collatio ratione Simoniæ fuerit nulla, ejus fructus non pertinent ad beneficiarium; unde illos ſibi retinere non poteſt. Et eodem modo diſcurrendum in caſu, quo excommunicatus occultus ſubiret notam gravis infamiæ, ſi beneficium non acceptaret; poſſet enim hic, & nunc illud acceptare, & deinde petere diſpenſationem; quæ facile poteſt obtineri ab eo, qui obtenta abſolutione ab excommunicatione ſubjicit ſe mandatis Eccleſiæ; cum ſimoniaco tamen,quantumcunq; reſipiſcat, nunquam ſolet Pontifex diſpenſare, ut beneficium retineat, etiamſi opponat millies, quod non poſſit illud citra gravis famæ jacturam reſignare; ſemper enim Sacra Pœnitentiaria reſpondere ſolet, quod intra ſemeſtre anſam arripiat dimittendi illud ſine gravi infamia: Aliter, ſi facile cum Simoniacis iſtis diſpenſaretur, innumeræ perpetrarentur Simoniæ ſub ſpe, quod beneficii collatio

latio a ſacra Pœnitentiaria eſſet revalidanda.

Quæres ulterius, quiſnam poſſit in pœnis Simoniæ diſpenſare?

Reſpondeo, univerſim pro diſpenſatione in his pœnis ad Pontificem recurrendum, exceptis nonnullis caſibus. Primo enim ab excommunicatione ob Simoniam contracta poteſt etiam abſolvere, qui privilegium habet abſolvendi a Papæ reſervatis. Secundo, ſi delictum ſit occultum, & nondum deductum ad forum contentioſum, poſſunt ab eadem excommunicatione (necnon a ſuſpenſione propter Simoniam contracta) Epiſcopi abſolvere juxta facultatem iis a Tridentino traditam ſeſſ. 24. cap. 6. de Reform. Tertio inhabilitatem ad alia beneficia acquirenda probabiliter putant Baunius, Tancred. & alii apud Dian. part. 11. tract. 5. reſol. 281. poſſe tolli ab Epiſcopo veluti quandam occultam irregularitatem. Quarto, quando beneficium eſt ſimplex, & Simonia fuit ignorata a beneficiario, qui bona fide proceſſit, poterit Epiſcopus poſt factam liberam ejus reſignationem diſpenſare cum illo, eidemque ſtatim iterum illud conferre, ut habet idem Croix ex Pal., & Pirh. lib. 5. tract. 3. num. 171. Immo Baunius apud Dian. loc. cit. reſol. 56. putat, quod univerſim, ſi Simonia fuerit beneficiario ignota, & bona fide hic proceſſerit, tunc beneficii collatio fuerit in foro conſcientiæ valida, fructuſque percepti retineri poſſint; Siquidem Pontifices, qui decernunt invalidam eſſe collationem beneficii Simoniacam, videntur loqui de iis, qui conſcii ſunt Simoniæ; cum enim propter Simoniam in beneficio imponatur pœna excommunicationis, & talis pœna ſupponere debeat culpam, ideo ſolum videntur loqui de beneficiariis conſciis Simoniæ, dum decernunt collationem beneficii Simoniacam eſſe invalidam. Sed non eſt recedendum a communi ſententia, quod quælibet Simoniaca beneficii collatio ſit invalida; aliter Pontifices non facile occurrerent tali delicto; eo quod paſſim a conſanguineis beneficiarii Simonia patraretur, ipſo inſcio, ne cogatur deinde beneficium reſignare, & fructus ante ſententiam judicis reſtituere, quando ad notitiam Simoniæ per alios in ſui favorem commiſſæ deveniret.

Ubi notandum, quod obtenta diſpenſatione a beneficiario iſto, probabiliter ex Pal., & Croix, non ſit opus nova beneficii collatione, ut prior collatio validetur (dummodo delictum ſit occultum, & collatio non fuerit contra jus alterius ſimul electi) ſiquidem prior voluntas collatoris cenſetur moraliter perſeverare, adeo ut impedimento ſublato valorem ſuum obtineat. Pariterque notandum, quod, ſi Pontifex in bulla confirmante aliquam electionem ad beneficium dicat ſupplere omnes defectus in eo commiſſos, non cenſetur ſanare vitium Simoniæ, eo quod opus ſit ſpeciali mentione de tali delicto, quod ab eccleſia paſſim appellatur immane, deteſtabile, & horribile ſcelus. De quo ſatis ſuperque jam diximus. Sit itaque hujus Opuſculi

(Sed oh ubi Æternitatis!)

F I N I S.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Primus numerus Quæſtionem denotat: Alter Articulum: Tertius Numerum marginalem.

A

Abbatiſſa, & Prioriſſa non poteſt eligi, niſi quadrageſimum ætatis annum compleverint, & octavum poſt profeſſionem. 1. 4. 1.

Abſolvendi a Cenſuris facultas cenſetur conceſſa per hoc, quod illæ non reſerventur; ſecus vero facultas diſpenſandi univerſim in aliqua lege. 1. 3. 9.

Abſolvendi facultas a caſibus Papæ reſervatis num extendatur ad caſus reſervatos Epiſcopo, niſi aliud exprimatur? 2. 6. 14.

Abſolutio collata indigno, aut non collata digno ob pecuniam, num ſit materia Simoniæ? 7. 1. 2.

Ætas pro ſingulis Beneficiis quænam ſit? 1. 4. 1. Ætatis requiſitæ defectus reddit irritam Beneficii collationem; ſicut etiam Electionem, ac Præſentationem ad Beneficium. 1. 4. 3. Num detur in illa parvitas materiæ? ibid.

Arbitrium vendendo in collatione Beneficii, venditur ipſum Beneficium ſimoniace ſimul, & injuſte. 8. 1. 4.

B

Beneficium quid ſit, & quotuplex? 1. 1. 1. Unde Inſtitutio, & Origo Beneficiorum? 1. 1. 6.

Beneficium ſimplex num poſſit conferri digno, omiſſo digniori? 7. 2. 5. Num obliget ad Reſidentiam? 3. 5. 2.

Beneficium num ſit jure divino invendibile? 8. 1. 1.

Beneficiarii bona Patrimonialia, quaſi Patrimonialia, & mere Eccleſiaſtica quænam ſint? 1. 1. 1.

Beneficiarii num ſint domini fructuum Beneficii ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum? 2. 3. 1. Num etiam ſuperfluorum? 2. 3. 1.

Beneficiarii, ſi non expendant in uſus pios Beneficii fructus, non peccant contra juſtitiam, ſed contra virtutem miſericordiæ, aut religionis. 2. 4. 8. Ac ſimiliter recipientes hujuſmodi bona, ut proinde ad reſtitutionem non teneantur. ibid. Quomodo ſtrictius Beneficiarii, quam Laici ad eleemoſynas erogandas obligentur? 1. 4. 9. & 2. 4. 12. Num ſit mortale, ſi Beneficiarius quartam, vel tertiam partem ſuperfluorum in uſus profanos expendat? ibid.

Beneficiarii jure naturali tenentur expendere bona Eccleſiaſtica in uſus virtuoſos, & jure humano in uſus pios. 2. 5. 2. Quid de Penſionariis? 2. 5. 3.

Beneficiariis non licet fructus ſuperfluos applicare ad ſtatum altiorem acquirendum. 2. 4. 8. An iis liceat aliquid reſervare ad conſervandam dignitatem altiorem proxime futuram? 1. 2. 10.

Beneficiarii Regulares. V. Regulares.

Bigamus. V. Irregularis ratione Bigamiæ.

C

CAppellaniæ non collativæ vendi poſſunt citra Simoniam , ſed non citra injuſtitiam. 8. 4. 4. *Interceſſor accipiens pretium non eſt Simoniacus.* ibid.

Clericatus eſſentialiter requiritur ad Beneficium. 1. 4. 4. *Conjugatus Clericus poteſt minores ordines exercere, niſi ſit Bigamus.* 1. 3. 7.

Coadjutoriæ Beneficiariorum num vendi poſſint? 8. 4. 5.

Compenſari pecunia non poteſt res ſacra. 6. 3. 6.

Commendæ militares venduntur injuſte; ſed Clericales etiam ſimoniace. 8. 4. 1.

Confirmatio a ſuperiore Prælato quandonam debeat fieri poſt electionem? 4. 3. 3.

Confidentialis Simonia in re Beneficiaria quandonam habeatur? & quas pœnas trahat. 10. 2. 10. & 10. 3. 7.

Congrua ſuſtentatio Beneficiariorum quid ferat? 1. 3. 1. *An comprehendat ſuſtentationem pauperum conſanguineorum?* 3. 2. 2. *Num ſpurii ſuſtentationem, aut ſpuriæ dotem, quamvis Beneficiarius habeat patrimonialia?* 1. 3. 3. *Num ſolutionem debiti ob actiones peccaminoſas contracti?* 1. 2. 4. *Quid de congrua ſuſtentatione perſonarum illuſtrium? dignitatine dumtaxat, an etiam nobilitati perſonæ ea debet eſſe congrua?* 2. 3. 5. *Et quid ſi perſona ſit valde docta?* 1. 2. 6. *Num ad congruam Beneficiarii ſuſtentationem ſpectet, quod requiritur ad altiorem ſtatum mox acquirendum?* 1. 2. 7. *Num ſaltem ad conſervandam dignitatem ampliorem probabiliter mox futuram?* 1. 2. 10.

Congrua ſuſtentatio Beneficiarii quoad fructus aut neceſſarios, aut ſuperfluos. V. Fructus Beneficii.

Conſuetudo dari quidem poteſt adverſus Simoniam juris Eccleſiaſtici, non vero naturalis. 6. 2. 4.

Conſuetudines diu permiſſæ a Prælatis non ſunt illico damnandæ, ut ſimoniacæ, quamvis prima fronte appareant tales. 7. 1. 7. *Sex quippe titulis ſæpe depuratur a ſimonia donatio rei temporalis pro ſpirituali.* ibid.

D

DEbita ob actiones peccaminoſas a Beneficiario contracta num poſſint ſolvi ex reditibus Beneficii? 2. 2. 4.

Diſpenſandi facultas univerſim non cenſetur conceſſa per hoc, quod non reſervetur. 1. 3. 9. *ſecus vero facultas abſolvendi a cenſuris.* ibid.

Diſpenſare poteſt Pontifex, ne fructus Beneficii in uſus pios expendantur, non tamen ne in uſus virtuoſos. 2. 6. 5. *Num peccet mortaliter Pontifex, ſi hac in re citra cauſam diſpenſet?* 2. 5. 6.

Diſpenſare quinam poſſit in pœnis Simoniacorum? 10. 3. 11.

Diſpenſatio preſſe dicta non cadit in iis, quæ jure naturali præcipiuntur, ut eſt reſidentia, obſervantia votorum, &c. 3. 1. 4.

Diſpenſationes in impedimentis Matrimonii, in jejuniis, votis, in feſtorum obſervantia gratis dandæ ſunt. Sed quomodo Dataria exigat pro iis pecuniam citra Simoniam? 8. 5. 3. *Num id liceat etiam Epiſcopis?* ibid.

Doctoratus in quibuſnam Beneficiis requiratur? 1. 5. 4. *Si Doctoratus obtineatur a parum docto, num ſit valida collatio Beneficii?* 1. 1. 5.

Donationes gratuitæ pro Ordinum collatione num ſint Simoniacæ? 4. 2. 5. *Num etiam donationes conditionatæ, ſaltem in materia Beneficiorum?* 5. 3. 4.

E

Electio ad Beneficium in quo differat a Poſtulatione? 4. 3. 3.
Eleemoſyna. V. Laici.
Epiſcopus diſpenſare poteſt cum Homicida, & alio irregulari, ut poſſit Beneficium ſimplex acquirere. 1. 3. 6.
Epiſcopus diſpenſare poteſt in legibus Synodi Diœceſanæ; at in legibus Concilii Provincialis ne Archiepiſcopus quidem. 2. 2. 11. *niſi forte ex tacita Pontificis conceſſione in caſibus, qui frequenter occurrunt.* ibid.
Epiſcopus quandonam poſſit in inhabilitate ad Beneficia diſpenſare? 1. 3. 6. *Non poſſunt Epiſcopi diſpenſare in irregularitate non expreſſe reſervata; ſecus vero in cenſuris, & votis non expreſſe reſervatis.* 1. 3. 9. *Non eſt verum, quod poſſit Epiſcopus pro ſua Urbe quicquid poteſt Pontifex pro toto Orbe.* 1. 3. 11. *Quandonam poſſit diſpenſare, ut Parochus ultra annum ſuſcipiat Sacerdotium?* 1. 4. 8.
Epiſcopus quid poſſit in permutatione Beneficiorum ratione tranſactionis. 9. 4. 4. *Poteſt Penſiones imponere ratione tranſactionis dumtaxat.* ibid. *Quandonam poſſit in pœnis Simoniacorum diſpenſare?* 10. 3. 11.
Epiſcopus num poſſit pecuniam exigere, quando diſpenſat in feſtorum obſervantia, aut in jejuniis ex juſta cauſa? 8. 5. 4.
Epiſcopus ordinari non poteſt, niſi per ſex ſaltem menſes prius fuerit in ſacris. 1. 1. 4.
Excommunicatio lata contra Simoniam Confidentialem non incurritur a Mediatore. 9. 3. 5.
Excommunicatio minor non reddit irritam, ſed illicitam Beneficii collationem; ſicut etiam præſentationem, & electionem. 1. 2. 7.
Excommunicatio non privat Beneficiis antea obtentis? At reddit hominem novi Beneficii incapacem, etiamſi ſuam cenſuram ignoraret. 1. 2. 3. *Num per excommunicationem amittantur fructus Beneficii ante ſententiam judicis?* 1. 2. 2. *Num ſit incapax Penſionis Excommunicatus?* 1. 2. 11. *Num etiam Excommunicatus toleratus ſit Beneficii incapax?* 1. 2. 12.
Excommunicato tolerato non licet petere, quamvis alii poſſint multa conferre, quæ redundant in ejus favorem. 1. 2. 12.
Excuſantur ſæpe ſex titulis, quæ prima fronte apparent eſſe ſimoniaca. 7. 1. 7.

F

Fama num poſſit pecunia compenſari? 6. 3. 6.
Finis fidelium donantium bona Eccleſiæ, ut expendantur in opera pietatis, non obligat, ut ad tales uſus expendantur, quando non donantur cum hoc onere. 1. 6. 4.
Fructuum Beneficii ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum num Beneficiarii ſint domini? 1. 2. 2. *Quid de ſuperfluis?* 1. 4. 1. *Quid de fructibus induſtrialibus?* 1. 2. 6.
Fructus Beneficii in quonam ſenſu in jure dicuntur eſſe Patrimonia pauperum? 1. 4. 7.
Fructus Beneficii num poſſint expendi in uſus profanos? 1. 6. 8. *Num jure naturæ, an Pontificio expendendi ſint in uſus pios?* ibid. *Num Pontifex diſpenſare poſſit, ne in uſus pios expendantur?* 1. 6. 5. *Num peccet graviter Pontifex, ſi citra cauſam diſpenſet?* 1. 6. 6. *Et an qui utitur tali diſpenſatione?* 1. 6. 7.
Fructus Beneficii num ſint reſtituendi ante ſententiam judicis ab eo, qui ſuſcipit Beneficium Parochiale abſque animo ſuſcipiendi Sacerdotium intra annum? 2. 3. 7.
Fructus Beneficii ſive percepti, ſive culpabi-

pabiliter non percepti a beneficiario ſimoniaco, cuinam ſint reſtituendi? 10. 1. 5.

Fructus reſtituendi ante ſententiam judicis a Parocho, qui non habet animum ſuſcipiendi ordinem requiſitum. 2. 3. 5.

Fructus reſtituendi a non reſidentibus, & quomodo? 3. 3. 1.

H

Habitus, & tonſura eſſentialiter requiruntur in receptione beneficii. 2. 2. 4.

Habitus, & tonſura beneficiariis graviter imponitur, non ſecus ac iis, qui ſacris ordinibus ſunt initiati. 3. 7. 2. *Quandonam excuſari in hoc poſſint a mortali?* 3. 7. 5. *Qualis debeat eſſe Beneficiariorum veſtis?* 3. 7. 6.

Hæretici, eorumque fautores ſunt beneficii incapaces. 2. 2. 2.

Horas canonicas ſub mortali tenetur beneficiarius recitare ex Eccleſiæ traditione. 3. 6. 1. *non recitans culpabiliter ante ſententiam judicis tenetur reſtituere fructus reſpondentes tali oneri.* 3. 6. 5. *Quid, ſi beneficium ſit tenue?* ibid. *Quænam theſes hac in re ſint proſcriptæ?* 3. 6. 3. *Num peccet contra juſtitiam non recitans, etiamſi nolit facere fructus ſuos?* 3. 6. 8. *Quanam via reſtitutio iſthæc ſuppleri poſſit?* 3. 6. 5.

Hoſpitalium adminiſtrationes num vendi poſſint citra ſimoniam? 8. 4. 3.

I

Illiterato invalide beneficium confertur. 1. 5. 2. *An poſſit in hoc Pontifex diſpenſare?* 1. 5. 3.

Inhabilitas ad beneficia obtinenda quandonam poſſit ab Epiſcopo diſpenſari? 1. 3. 6.

Inhabilitas ad idem beneficium obtinendum incurritur a ſimoniaco beneficiario ipſo facto; ſed inhabilitas ad alia obtinenda non incurritur ipſo facto. 10. 3. 3.

Inſtitutio beneficii in quo differat ab ejuſdem collatione? 4. 3. 1.

Interceſſor pro beneficio obtinendo. Vide Mediator.

Intentio in beneficiario requiſita quanam ſit? 1. 4. 5.

Interdictus non videtur incapax novi beneficii. 1. 2. 10.

Irregularis non ſemper eſt univerſaliter irregularis. 1. 3. 2.

Irregularitas non privat hominem beneficiis antea obtentis; ſed probabilius reddit illum novi beneficii incapacem. 4. 3. 1.

Irregularis ratione bigamiæ num ſit incapax beneficii? 1. 3. 7.

Intruſus ad beneficium eſt inhabilis ad idem obtinendum. 1. 3. 3.

Inveſtitura, Inthronizatio, Inſtallatio quid importent? 4. 3. 4.

Juri patronatus quinam poſſit derogare? 4. 3. 6.

Judicatura temporalis Epiſcopi vendi poteſt citra ſimoniam; non tamen ea, quæ eſt relate ad Clericos. 8. 5. 2.

Jus patronatus etiam jure naturali eſt invendibile; quamvis ab Eccleſia inſtitutum ſit, & etiam laicis competere poſſit. 8. 2. 3.

Jus patronatus quid, & quotuplex ſit? 4. 1. 2. *In quibus differat Eccleſiaſticum a laico?* 4. 1. 4. *Qualem Patronus præſentare teneatur?* 4. 2. 1. *Num poſſit dignum omiſſo digniore præſentare?* 4. 2. 3. *Num etiam dignior ad beneficium ſimplex præſentandus ſit?* 4. 2. 6. *Quinam ſit incapax Jurispatronatus?* 4. 3. 5.

L

Laicalis Penſio num ſit invendibilis citra ſimoniam juris Eccleſiaſtici? 8. 3. 1. *Num ea redimi poſſit a beneficiario?* 8. 3. 4.

Laici

Laici quomodo a beneficiariis diſcriminentur in hoc, quod poſſint fructus ſuperfluos ſtatui reſervare ad ſtatum in melius mutandum? 2. 3. 9.

Laici ſub mortali tenentur pauperi ſuccurrere in extrema neceſſitate. 2. 4. 2. *Et probabilius tenentur donare, non mutuare.* ibid. *Non tenentur tamen deſtruere proprium ſtatum, ut illi ſuccurrant.* 2. 4. 3. *Solum tenentur ad id cum aliquo, non vero cum notabili proprii ſtatus detrimento.* 2. 4. 6. *Idemque dicas, ſi neceſſitas pauperis ſit valde gravis, ſeu quaſi extrema.* 2. 4. 7. *In gravi vero neceſſitate, quæ non æquiparatur extremæ, ſolum tenentur de ſuperfluis ſtatui ſtipem illi erogare.* 2. 4. 8. *At non obligantur ingentem vim pecuniæ ad id profundere.* 2. 4. 9. *Nec datur obligatio ſuccurrendi illi cum gravi incommodo, ut ſtatum priſtinum recuperet.* 2.4.10. *Num in neceſſitatibus communibus proximi detur gravis obligatio illi ſubveniendi?* 2. 4. 11. *Propoſitum nunquam elargiendi ſtipem in neceſſitatibus communibus non vacat culpa gravi.* ibid.

Laicis competere poteſt Juſpatronatus. 8. 2. 5.

Leſſius per calumniam a Montaltio carpitur, quaſi dixerit, Permiſſum eſſe furari in neceſſitate gravi. 2. 4. 7.

Lex diſponens de uno caſu quandonam cenſeatur pro aliis ſimilibus caſibus etiam diſponere? 1. 2. 5.

M

MEdiator in electione ſimoniaca quas pœnas incurrat? 1. 1. 1.

Mediator non incurrit excommunicationem latam contra ſimoniam confidentialem. 9. 3. 5. *Mediator accipiens pecuniam pro beneficio obtinendo eſt ſimoniacus; & verius ſimonia hæc eſt juris naturalis.* 9. 6. 1. *Quid, ſi id fiat ab interceſſore mediato?* 9. 6. 3. *Quid, ſi mediator immediatus pecuniam accipiat, ſolum ut informet Epiſcopum, non ut intercedat?* 9. 6. 2.

Miſſæ ſtipendium qua ratione in pactum deducatur citra ſimoniam? 4. 4. 5. & 7. 2. 6.

Monaſterium num poſſit recipere pretium pro ſuſtentatione Monachi citra ſimoniam? 7. 1. 5. *Et quid de praxi Monialium, quæ dant popinas occaſione profeſſionis?* 7. 1. 6.

N

NEceſſitas valde gravis, ſeu quaſi extrema in quo differat ab extrema, & gravi? 2. 4. 1. & 2. 4. 7.

P

PActum quodcumque in re Beneficiaria eſt ſimoniacum. 9. 1. 1. *Hinc ſimoniacum eſt pactum de danda pecunia, dummodo non opponatur concurrenti ad beneficium defectus verus, quamvis improbabilis.* 9. 1. 4.

Parochi aſſiſtentia matrimonio ob pecuniam num ſit ſimoniaca? 7. 1. 3.

Parochus non habens animum ſuſcipiendi ordinem requiſitum non facit fructus beneficii ſuos. 1. 4. 5. *Num poſſit ſine licentia Epiſcopi abeſſe a Parochia quotannis per bimeſtre ſibi permiſſum?* 3. 2. 4. *Ex juſtitia tenetur ovibus ſuis ſacramenta miniſtrare.* 3. 6. 10.

Parvitas materiæ num detur in ſimonia, ita ut excuſet a mortali? 6. 4. 1. *Quandonam datur univerſim iſthæc materiæ parvitas?* 6. 4. 5. *Num ea detur in ætate ad Ordines requiſita?* 1. 4. 3.

Pauperibus quota pars debetur fructuum beneficii, qui congruæ ſuſtentationi ſuperſunt? 2. 3. 6. & 4. 1. 2.

Paupertatem ſimulantes num reſtituere teneantur, quæ titulo eleemoſynæ accipiunt? 2. 1. 8.

Penſio laicalis num poſſit vendi citra ſimoniam juris eccleſiaſtici? 8. 3. 1. *Clericalis Penſio, ſeu jus colligendi fructus vendi non poteſt.* 8. 3. 3. *Fructus tamen penſionis vendi poſſunt, etiam per totam vitam.* 8. 3. 2. *Penſiones laicales redimi poſſunt a beneficiario; ſed quid de Clericalibus?* 8. 3. 5.

Penſio quomodo a beneficio diſcriminetur? 1. 1. 2. *Num ſit incapax penſionis excommunicatus?* ibid.

Penſionarii num teneantur fructus ſuperfluos expendere in uſus pios? 2. 6. 3.

Permutatio beneficiorum auctoritate propria fert ſimoniam juris Eccleſiaſtici. 9. 2. 1. *ſed quid de Permutatione ſuperioratus regularis?* ibid. *Quinam Prælatus poſſit permittere beneficiorum permutationem?* 9. 2. 3.

Permutare ſpirituale cum ſpirituali non eſt ſimonia. 5. 4. 10. *Sed quid, ſi ſuperioratus cum ſuperioratu ex pacto commutetur?* ibid.

Perſona illuſtris, aut valde docta num exigat ſuſtentationem ampliorem, quam exigat dignitas beneficii? 2. 2. 5.

Pœnæ ſimoniacorum plures. Inter quas eſt irritatio actuum juriſdictionalium relate ad beneficii proviſionem. 10. 1. 5. *Beneficii collatio eſt invalida, quamvis ſimonia facta ſit per alium inſcio beneficiario, qui tamen non contradicat; nec in ejus odium fiat.* 10. 1. 7. *Pretium ſimoniacum reſtituendum eſt, licet retineri poſſit res ſpiritualis ſic accepta.* 10. 1. 10. *Pretium quippe ſimoniacum datur conditionate; res vero ſpiritualis datur abſolute.* 10. 2. 8. *Hinc emens rem ſpiritualem ſimoniace poteſt illam ſibi retinere, & pretium recuperare.* 10. 2. 9. *Pretium ſimoniacum reſtituendum eſt danti.* 10. 2. 3. *At ſi tale pretium acceptum ſit ratione beneficii, reſtituendum eſt Eccleſiæ ante ſententiam judicis.* 10. 2. 10. *Pretium acceptum ob ſimoniam mentalem tunc eſt reſtituendum, quando conjungitur cum injuſtitia.* 10. 2. 11. *Idemque dicendum de uſura mentali.* 10. 2. 12. *Collatio beneficii ſimoniaca trahit etiam inhabilitatem ipſo facto ad idem beneficium obtinendum, & inhabilitatem (quamvis non ipſo facto) ad alia obtinenda.* 10. 3. 3. *Mediatores in hac re excommunicantur effectu ſequuto.* 10. 3. 4. *Pœnæ ob collationem Ordinum ſimoniacam.* 10. 3. 5. *Quænam ſint pœnæ ob ingreſſum, ſeu ob admiſſionem ad profeſſionem ſimoniacam?* 10. 3. 6. *Quænam ob ſimoniam confidentialem, quamvis non ex utraque parte completam?* 10. 3. 7. *Ad quem ſpectat in iis diſpenſare?* 10. 3. 11.

Pœnæ adverſus ſimoniam in beneficio incurruntur etiam ob ſimoniam juris Eccleſiaſtici. 10. 1. 5.

Pontifex cur nequeat diſpenſare, ut reditus beneficii in uſus profanos expendantur; poſſit vero diſpenſare in voto, & relaxare juramenta, in quibus pariter ineſt obligatio jure naturæ? 2. 5. 9. *Cur pariter nequeat in impedimentis matrimonii jure naturali dirimentibus diſpenſare?* ibid.

Pontifex eſſet ſimoniacus, ſi beneficia venderet. 8 1. 3. *& peccaret etiam contra juſtitiam.* 8. 1. 4.

Pontifex poteſt ſecummet diſpenſare in votis, & juramentis, & ſibimet Indulgentias largiri; non tamen ſemel ligare, aut abſolvere a cenſuris, aut peccatis. 6. 2. 2.

Pontifex num poſſit diſpenſare, ut illiterato beneficium conferatur? 1. 5. 3.

Pontifex ſimoniace electus num ſit valide electus? 10. 1. 8.

Poſſeſſio beneficii quid ferat? Quid inveſtitura, & inſtallatio? 4. 3. 4.

Pretium ſimoniacum cur ſit obnoxium reſtitutioni, quin ſit obnoxia reſtitutioni res ſpiritualis accepta ſimoniace? 10. 2. 8.

Pretium ſimoniacum ob rem ſpiritualem, cujus utilitate aliquis ſe privat in gratiam alterius, num ſit reſtituendum? 10. 2. 4.

Pri-

Prima tonſura non venit nomine Ordinum in pœnalibus. 10. 3. 5.
Præſtimonia quid ſint? 1. 1. 5.
Privilegium uni conceſſum quandonam poteſt in alterum derivari, in quo eadem ratio militat? 2. 6. 13.
Probitas in Beneficiario requiritur quidem; ſed non eſt irrita Beneficii collatio, ſi deſit probitas; ſicut eſt irrita, ſi deſit ſcientia requiſita. 1. 5. 6

R

REgulares beneficiarii num ſint domini, an ſolum uſuarii fructuum beneficii? 7. 6. 1. *Videtur eſſe compoſſibile dominium talium fructuum cum ſtatu religioſo, ac voto paupertatis.* 7. 6. 3. *Sicut eſt compoſſibile votum ſolemne caſtitatis cum dominio, quamvis quoad uſum impedito in corpus uxoris.* ibid. *Num poſſint citra ſimoniam ex pacto permutari Superioratus, quatenus non ſunt beneficia preſſe dicta?* 5, 4. 10.
Religioſus ad Epiſcopatum promotus cur teneatur habitum ſui Ordinis geſtare? 2. 6. 6. *Non amittit ſtatum religioſum, & cum Epiſcopatu cohæret etiam votum obedientiæ.* 2. 6., 7. *Quomodo dicatur abſolvi a jugo regulæ Monaſticæ?* 2. 6. 8. *Num teneatur ſervare regulas ſui Ordinis cum ſuo ſtatu compoſſibiles?* ibid. *Num etiam vota alia, & præcepta ſuæ religionis?* 2. 6. 9. *Num hæc, quæ competunt Epiſcopo religioſo, competant aliis perpetuis beneficiariis pariter religioſis?* 2. 6. 13.
Religioſi, ſi promittant invicem ſuum ſuffragium in ordine ad Superioratum, probabilius ſunt ſimoniaci. 9. 2. 1.
Reſervatio caſus ſimoniæ confidentialis, & realis. 6. 2. 10. & 10. 3. 7.
Reſidentia Paſtorum an ſit de jure divino? 3. 1. 2. *Quomodo poſſit in ea Pontifex diſpenſare?* 3. 1. 3. *Invalida eſt diſpenſatio, ſi non detur ſufficiens cauſa.* 3. 1. 8. *Exiguus numerus ovium non excuſat a reſidendo.* 2. 5. 5. *Levis cauſa ſufficit, ut Epiſcopi per trimeſtre quotannis non reſideant.* 3. 2. 1. *Sed graviſſima debet eſſe cauſa, ut Pontifex cum iis per longum tempus diſpenſet.* 3. 2. 8. *Recenſentur ex Tridentino cauſæ, ob quas poſſit Epiſcopus abeſſe.* 3. 2. 7. *Num Parochi ſine licentia poſſint abeſſe per bimeſtre ſibi permiſſum?* 3. 2. 4. *Num jure naturæ ante ſententiam judicis reſtituendi ſint fructus a non reſidentibus?* 3. 3. 1. *Quid, ſi inculpabiliter non reſideant?* 3. 3. 10. *Et quid, ſi reſideant tantum materialiter?* 3. 3. 8. *Quibuſnam facienda ſit iſthæc reſtitutio?* 3. 4. 2. *Reſtitutio a non reſidentibus fieri nequit in utilitatem domus beneficii, licet ea fieri poſſit a non recitantibus horas.* 3. 4. 2. *De aliis non reſidentium pœnis.* 3. 4. 6. *Olim jure canonico obligabantur ad reſidentiam beneficiarii non habentes curam animarum, nunc, exceptis Canonicatibus, & dignitatibus, per contrariam conſuetudinem non obligantur.* 3. 5. 2.
Reſignans beneficium num poſſit reſignare illud digno, omiſſo digniori? 7. 2. 7.
Reſignari quandonam debeat beneficium ab irregulari? 1. 3. 1.
Reſignatio beneficiorum abſoluta quibus de cauſis poſſit fieri? 9. 3. 2. *Conditionata, præſertim ſi ſit qualificata, eſt ſimoniaca, niſi fiat coram Pontifice.* 9. 3. 3. *Confidentialis eſt pariter ſimoniaca.* 9. 3. 4. *Sicut ſi renuncietur Beneficium Cajo, cum pacto, quod ipſe ſolvat expenſas.* 8. 3. 9. *Quonam pacto poſſit in hoc Pontifex veluti diſpenſare?* 8. 3. 10. *Quid de renunciatione Beneficii in favorem tertii?* 8. 3. 11. *Num cum gravi incommodo reſignandum ſit Beneficium a ſimoniaco?* 10. 3. 10.
Reſignatarius advertens ad animum ſimoniacum reſignantis incurrit pœnas Simoniæ Confidentialis. 10. 3. 8. *Hoc non procedit in uſura, & quare?* 10. 3. 9.

Reſti-

Reſtitutio ob omiſſionem Horarum a Beneficiariis debita quomodo poſſit ſuppleri? 3. 6. 5.

S

SCientia pro ſingulis Beneficiis requiſita quænam ſit? 1. 5. 1. *Num defectus ſcientiæ requiſitæ irritet beneficii collationem?* 1. 5. 2.

Simonia quid ſit? 5. 1. 1. *Relate ad ſimoniam haberet rationem pretii munus a manu, munus a lingua, munus ab obſequio.* 5. 1. 2. *Tripliciter aliquid dicitur eſſe connexum cum ſpirituali: Antecedenter, Conſequenter, & Concomitanter.* 5. 1. 4. *Num ſit ſimoniaca donatio gratuita rei temporalis pro obtinenda re ſpirituali?* 5. 2. 1. *In praxi id eſt periculoſum, ſi res, quæ donatur, non ſit levis momenti.* 5. 2. 2. *Quid ſi ponatur res ſpiritualis principaliter ad obtinendam rem temporalem?* 5. 2. 4. *Quid de donatione conditionata rei utilis ipſi donatario, ut ponatur ab illo res ſpiritualis?* 5. 3. 3. & 5. 4. 11. *In praxi periculoſum eſt, ſi talis res cedat in utilitatem donantis.* 5. 3. 4. *In materia beneficiali, etiam donatio conditionata eſt ſimoniaca.* ibid. *Obligatio exgratitudine dandi temporale pro ſpirituali eſt ſimoniaca.* 5. 4. 6. *In praxi periculoſum eſt dare ſpirituale dicendo, quod non renuncietur juri antidorali.* ibid. *Simonia non habetur, ſi detur res ſpiritualis ad extinguendum debitum ex gratitudine; ſecus ſi detur ad extinguendum debitum ex juſtitia.* 5. 4. 9. *Donatio conditionata rei temporalis pro ſpirituali, quæ cedat in utilitatem donatarii, non eſt ſimoniaca; ſecus vero, ſi cedat in utilitatem ipſius dantis, aut ſi contractus ſit utrinque oneroſus.* 5. 4. 11.

Simonia confidentialis in beneficiis quadrupliciter haberi poteſt. 6. 2. 8. *Quid de reſervatione talis caſus, & de ejuſdem pœnis?* 6. 2. 10. & 10. 3. 7.

Simonia mentalis habetur, etiam quando tranſit in opus externum, dummodo animus ſimoniacus non innoteſcat. 6. 1. 1. *Conventionalis fert pactum, ſaltem implicitum; quod ſi res tradatur, eſt realis.* 6. 1. 2. *Conventionalis non habetur per ſolam acceptationem promiſſionis ſine repromiſſione, nec per fictam promiſſionem.* 6. 1. 3.

Simonia mentalis num trahat onus reſtituendi pretium ſimoniacum? 10. 2. 11.

Simonia in quo differat ab Uſura? V. Uſura.

Simonia non habetur, ſi conferretur beneficium Titio ſub conditione, quod doceat; Poteſt tamen Præbendæ vacanti annecti tale onus moderatum. 9. 1. 2. *Simonia committitur offerendo pecuniam alteri, ne concurrat ad beneficium.* 9. 5. 8.

Simonia quandonam contrahatur vendendo aliquid connexum cum re ſpirituali? 7. 2. 1. *Regula hæc eſt, quod ſi temporale antecedat connexionem cum ſpirituali, vendi poteſt; Secus vero, ſi conſequatur.* 7. 2. 4. *Sed quid ſi connectatur concomitanter?* 7. 2. 5. *Quomodo pro labore, qui eſt Miſſæ intrinſecus exigi poſſit ſuſtentatio?* 7. 2. 6.

Simonia num admittat materiæ parvitatem, quæ excuſet a mortali? 6. 4. 1. *Unde menſuranda ſit materiæ parvitas in Simonia juris Eccleſiaſtici?* 6. 4. 8.

Simonia num ſit etiam contra juſtitiam, & quando? 6. 3. 1.

Simoniacus inhabilis eſt ad beneficia obtinenda, etiamſi ipſo ignorante ſimonia ſuo nomine ſit commiſſa. 1. 3. 4. V. Inhabilitas ad Beneficia.

Simoniacorum pœnæ. V. Pœnæ Simoniacorum.

Simonia ſæpe non contrahitur conferendo temporale pro ſpirituali, idque ex ſex titulis. 7. 1. 7.

Simoniæ juris naturalis materia quænam ſit? 7. 1. 1. *Num aſſiſtentia Parochi* ma-

matrimonio ſit hujuſmodi ? 7. 1. 3. *Num abſolutio Sacramentalis collata indigno, aut non collata digno?* 7. 1. 2. *Num collatio pecuniæ facta Monaſterio pro Monachi ſuſtentatione?* 7. 1. 5. *Et quid de praxi Monialium, quæ præter dotem dant popinas occaſione profeſſionis?* 7. 1. 6

Simoniæ realis pœnæ non incurruntur per traditionem ſolius rei ſpiritualis, aut ſolius temporalis. 6. 1. 5

Simoniam juris eccleſiaſtici poteſt etiam Pontifex incurrere, niſi ex juſta cauſa ſecummet diſpenſet; licet non poſſit ob illam puniri. 6. 2. 2. *Utraque Simonia juris naturalis, & Eccleſiaſtici eſt ejuſdem ſpeciei, & eaſdem pœnas trahit.* 6. 2. 7. *Conſuetudo tamen ſolum adverſus Simoniam juris Eccleſiaſtici dari poteſt.* 6. 2. 4. *In quo differat utraque Simonia?* 6. 2. 3.

Spurius beneficiarii an poſſit ex fructibus beneficii ſuſtentari? 2. 4. 3.

Studiorum cauſa poteſt Epiſcopus diſpenſare, ut Parochus ultra annum differat in Sacerdotem promoveri. 1. 4. 8.

Subornatio facta collatori beneficii eſt Simoniaca, etiamſi fiat ad reſiſtendum ſubornationi ab alio factæ; nec licet hanc vim tali vi repellere. 9. 5. 8.

Superfluum ſtatui quomodo in uſus pios a beneficiariis, & quomodo a Laicis debeat impendi? 2. 4. 7.

Suſpenſus ab Officio non eſt beneficii incapax. 1. 2. 8. *beneficii collatio facta ſuſpenſo non eſt irrita, ſed irritanda.* 1. 2. 9.

Suſtentatio beneficiariorum V. congrua ſuſtentatio.

T

Temporale connexum ſpirituali quandonam vendi poſſit citra Simoniam? 7. 2. 4.

Teſtamentum beneficiarii in jure non declaratur irritum, ſed irritatur; idque ne nimis avide pecuniæ inhiet beneficiarius. 2. 3. 4.

Teſtes citra Simoniam emuntur, ut matrimonio aſſiſtant, non vero ut teſtificentur. 7. 1. 4.

Teſtari poſſunt ex conceſſione Julii III. beneficiarii morientes in Curia; non tamen in uſus malos. 2. 5. 10.

Tranſactio in re beneficiaria, niſi fiat auctoritate Superioris, vel judicis, aut per arbitros, eſt Simoniaca. 9. 4. 5.

Triennalis poſſeſſionis regula prodeſt beneficiario bona fide poſſidenti beneficium obtentum per Simoniam ab alio factam. 10. 1. 7.

V

Vaſquius per ſummam injuriam a Montaltio carpitur, perinde quaſi proſcriptam ab Innoc. XI. theſim 22. *docuerit in ordine ad Eleemoſynas erogandas de ſuperfluis ſtatui.* 2. 5. 12.

Venditio rei ſacræ invalida ſimul eſt, & injuſta. 6. 3. 4.

Vexatio injuſta redimi non poteſt ab eo, qui poteſt prodeſſe, quatenus tali, citra Simoniam; Poteſt tamen ea redimi ab eo, qui poteſt obeſſe. 9. 5. 5. *Quid ſi vexatio ſit injuſta relate ad poſſeſſionem beneficii jam obtenti?* 9. 5. 9. *Vexatio injuſta in aliis rebus ſpiritualibus extra materiam beneficialem redimi poteſt.* 9. 5. 2. *Vexatio vero juſta univerſim redimi non poteſt.* 9. 5. 1. *Subornatio eſt Simoniaca, ſi fiat ad reſiſtendum ſubornationi factæ ab alio erga collatorem beneficii.* 9. 5. 8.

Votum obedientiæ quomodo perſeveret in regularibus aſſumptis ad Epiſcopatum? 2. 6. 7.

Votum paupertatis profeſſorum regularium num ſit compoſſibile cum dominio erga fructus beneficii, ad eum modum, quo votum caſtitatis religioſorum, ante ingreſſum in religionem conjuga-

juga-

jugatorum, compoſſibile eſt cum dominio, quamvis impedito, & quoad uſum in corpus alterius. 2. 7. 3.

Uſura ſaltem large dicta committitur a mutuante cum pacto, quod detur res ſpiritualis. 5. 4. 10.

Uſura in quo differat a Simonia? 5. 3. 6., & 5. 4. 10., & 10. 3. 9.

Uſura mentalis tunc trahit onus reſtitutionis, quando conjungitur cum injuſtitia; non ſecus ac Simonia mentalis. 10. 2. 12.

Uſura in temporalibus eſt Simonia in ſpiritualibus. 9. 7. 3.

Uxoratus in quo caſu capax eſt beneficii? 1. 3. 5.

F I N I S.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
P. DOMINICI VIVA
SOCIETATIS JESU.

OPUSCULUM QUARTUM

DE USURIS.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
Ad uſum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis AUDITORIBUS Tradita

In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,

Cupientibus, atque inſtantibus Theologiæ Candidatis,

IN LUCEM PUBLICAM EDITA,

Atque ab Auctore DICATA

EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO
SABINENSI EPISCOPO
S. R. E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

OPUSCULUM QUARTUM

DE USURIS.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXI.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

INDEX
QUÆSTIONUM,
Et ARTICULORUM,

Qui in hoc Opuſculo IV.

DE USURIS

Continentur.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit Uſura, & quonam jure prohibita? 2

ART. I. *Quid ſit Uſura?* ibid.
ART. II. *Quotuplex ſit Uſura?* 5
ART. III. *Quonam jure prohibeatur Uſura?* 8

QUÆSTIO II.

Quænam pacta in mutuo reddant contractum uſurarium? 14

ART. I. *An ſit Uſura alium contractum juſtum a mutuatario exigere de præſenti, ac ſtatim?* 15
ART. II. *An ſit uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius ad aliquid præſtandum in futurum ſe obliget?* 19

ART. III. *Quid de pacto, quod mutuatarius conferat aliquod officium, vel beneficium?* 22
ART. IV. *De pactis additis mutuo pro quando variandus eſt valor rei mutuatæ.* 25
ART. V. *An poſſit citra uſuram fructus pignoris a mutuante retineri, non computando illos in partem ſortis?* 29
ART. VI. *De aliis pactis mutuo additis.* 34

QUÆSTIO III.

Quibus de cauſis poſſit aliquid a mutuante ultra ſortem exigi citra Uſuram? 38

ART. I. *An ſit uſurarium lucrum, quod accipitur in Montibus Pietatis a deponentibus ibi pecuniam ſuam?* ibid.
ART. II. *Utrum uſurarie in Montibus Pietatis auctarium aliquod exigatur pro eorumdem augmento?* 43
ART. III. *Utrum in contractu Trium lateat uſura?* 52
ART. IV. *An ratione damni emergentis poſſit mutuator aliquid ſupra ſortem exigere?* 54
ART. V. *An etiam pro lucro ceſſante poſſit aliquid ultra ſortem exigi?* 56
ART. VI. *An poſſit aliquid ultra ſortem accipi pro periculo proximo amittendi illam?* 58
ART. VII. *An pœna conventionalis licite apponatur in mutuo?* 60
ART. VIII. *Utrum etiam pactum legis commiſſoriæ licite apponatur in mutuo?*

QUÆSTIO IV.

De Uſura palliata in contractu emptionis, & venditionis. 64

ART.

ART. I. *An poſſit res vendi pluris ob dilatam ſolutionem?* ibid.
ART. II. *An poſſint res emi vilius ob ſolutionem anticipatam?* 68
ART. III. *An poſſint citra uſuram minoris emi Chirographa?* 70
ART. IV. *An Contractus Mohatra ſemper ſit uſurarius?* 73
ART. V. *An ſit uſuraria emptio fructuum agreſtium vilius ac ſi eſſent maturi?* 75

QUÆSTIO V.

De Pœnis uſurariorum, ac de reſtitutione ab iis facienda. 76

ART. I. *Quænam ſint uſurariorum pœnæ?* ibid.
ART. II. *Utrum Uſurarius dominium uſurarum acquirat?* 78
ART. III. *Utrum reſtitui debeant, quæ ab uſurario, vel fure donantur?* 81
ART. IV. *Ad quid teneatur ipſemet uſurarius, præſertim quando lucrum ex contractu uſurario bona fide reportatum eſt?* 84
ART. V. *Ad quid teneantur hæredes uſurariorum?* 87
ART. VI. *Quinam ordo ſervandus ſit in reſtituendis uſuris?* 89

QUÆSTIO VI.

De Cooperantibus ad Uſuras. 92

ART. I. *An peccent, & ad reſtitutionem teneantur concurrentes ad uſuras?* ibid.
ART. II. *Quid de conſulentibus Uſuras?* 93

ART.

ART. III. *Quid de concurrentibus ad Uſuras, exhibendo pecuniam, aut auxilium?* 94
ART. IV. *Quid de Tabellionibus, & Proxenetis, aliiſque ad Uſuras concurrentibus?* 95
ART. V. *Quid de famulis, & de creditoribus uſurariorum?* 96
ART. VI. *An peccet mutuatarius petendo mutuum ſub uſuris?* 98

OPUSCULUM QUARTUM.
DE USURIS.

PROOEMIUM.

USura, infelix illa avaritiæ ſoboles, iniquæ matris iniquiſſimos mores æmulata, turpitudinem ſuam aſcititiis ornamentis ita obduxit, ut non raro pluribus impoſuerit. Noſtrum erit in hoc Opuſculo quæſitos hujuſmodi colores, & pigmenta detrahere, uſuræque fraudes, ac meretricias artes exponere. Quia tamen ea labes multos percurrit contractus, idcirco ejus indoles plene dignoſci non poterit, non inſpecta ſimul plurimorum contractuum natura. Latiſſimum proinde, ac utiliſſimum molimur opus, quod in proſpectu ponens ſordida injuſti lucri ſenticeta, ad licite lucrandum viam aperit conſularem. Conſulto, poſtquam de Simonia diſputavimus anno ſuperiore, diſputamus nunc de Uſuris, quia univerſim, Quod in ſpiritualibus eſt Simonia, in temporalibus eſt Uſura; propterea quæ de Simonia dicta ſunt, facem præferunt plurimis difficultatibus, quæ pariter circa Uſuram occurrunt; & quæ de Uſura dicentur, in meliori lumine collocabunt ea, quæ diximus de Simonia. In utraque enim materia plurimæ paſſim opiniones, quæ, ſpeculative loquendo, cenſentur probabiles, in praxi deinde ſunt omnino improbabiles; eo quod in praxi fere nunquam ab iis adjunctis ſubtrahuntur, quibus poſitis, a culpa depurari non poſſunt; quia tamen ab iis circumſtantiis poſſunt per intellectum abſtrahi, idcirco dicuntur eſſe ſpeculative dumtaxat probabiles. Sed ne longum faciamus, omiſſis iis, quæ paſſim de Mutuo Doctores docent, utpote facilioribus, inquiremus primo, Quid, & quotuplex ſit Uſura, & quo jure prohibeatur? Secundo, quænam pacta addita mutuo contractum reddant uſurarium? Tertio, quotupliciter poſſit citra uſuram lucrum exigi ultra ſortem? Quarto de Uſura palliata in Emptione, & Venditione, ac nonnullis aliis contractibus celebrioribus, de quibus multa ſummatim delibabimus, ne Theologus in hac materia difficillima ſimul, ac uſu frequentiſſima hoſpes ſit, & peregrinus. Quinto de Pœnis, ac de Reſtitutione ab Uſurariis facienda. Sexto demum de Cooperantibus ad Uſuras.

QUÆSTIO I.

Quid, & Quotuplex ſit Uſura? Et quo Jure prohibita?

MIſſas facimus varias Uſuræ acceptiones, quas videre eſt apud Molinam diſp. 35. ac de Uſura, prout facit ad rem noſtram, inquiremus ſeorſim, quæ in titulo propoſuimus.

ARTICULUS I.

Quid ſit Uſura?

I. Lucrum ad uſuram ſpectans debet eſſe pretium mutui.
II. Immo immediate debet a mutuo provenire.
III. Sufficit pactum implicitum, ſicut ad ſimoniam, ita ad uſuram.
IV. Quid ſi citra pactum detur a mutuatario auctarium ex gratitudine, & illud a mutuante accipiatur, ut pretium mutui?
V. Quid ſi vice verſa detur ut pretium, ſed accipiatur, tanquam gratis datum?
VI. Num uſurarius mentalis ad reſtitutionem teneatur?

I. COmmuniter definitur Uſura, quod ſit *lucrum ex mutuo immediate proveniens*. Dicitur primo *Lucrum*, hoc eſt, acquiſitio rei ultra ſortem, pretio ſcilicet æſtimabilis, & alias non debitæ ex juſtitia; ut ſi mutuans centum recipiat centum & quinque. Quare ſi auctarium, ſeu quod acquiritur ultra ſortem, ſit rei non æſtimabilis pretio, ut ſunt Reliquiæ, & aliæ res ſpirituales, non habebitur proprie lucrum pertinens ad uſuram ſtricte dictam, cum lucrum ſpirituale ſit objectum ſimoniæ potius, quam uſuræ. Neque committitur uſura ab eo, qui mutuat, ut ſibi reſtituatur depoſitum, vel ſolvatur debitum, ſive ut deſinat inimicus nocere, quia non acquiritur ultra ſortem, niſi quod erat alias debitum ex juſtitia: Contra vero erit uſura, ſi mutues, ut præſtentur tibi, quæ ſolum ex charitate, gratitudine, fidelitate, vel ex alia virtute a juſtitia debentur, ut communiter docent apud Bonac. punct. 3. contra Medin., Nav., Valent.; quia ſic lucrum reportas imponendo mutuatario novum gravamen, ratione cujus tenetur ad damna ſubſequuta, ad quæ non tenetur, qui omittit, quæ debentur ex charitate, aut alia virtute a juſtitia, ut explicabimus qu. 2. art. 6. n. 5.

Dicitur ſecundo, *Proveniens ex Mutuo*: Si enim lucrum aliunde proveniat, non erit uſura, puta ſi vendas ultra juſtum pretium; hujuſmodi enim lucrum ex venditione injuſta reportatur, non ex mutuo, tanquam pretium illius: Item ſi pecuniam commodes ad oſtentationem, vel ad alium finem, lucrum inde reportatum non eſt uſura; quia non eſt ex mutuo, ſed magis ex locatione pecuniæ, ut proinde, ſi forte pecunia pereat, commodanti pereat, non commodatario. Sufficit autem ad uſuram non ſolum mutuum formale, ſed etiam virtuale, quale reperitur, quando v. g. res carius venditur propter dilatam ſolutionem pretii, vel vilius propter ſolutionem antici-

cipa-

cipatam; in utroque enim caſu intervenit mutuum pretii virtuale, cujus ſolutio differtur, vel anticipatur, ut ſolvatur cum lucro in exceſſu, vel diminutione juſti pretii.

II. Dicitur demum *Immediate*: nam, ſi lucrum proveniat quidem ex mutuo, ſed mediate, non erit uſura; ut quando mutuans intendit lucrum ex amicitia, vel ex gratitudine mutuatarii cauſanda in ipſo ratione mutui: dummodo tamen hujuſmodi lucrum ex gratitudine, vel amicitia reportandum non deducatur antecedenter in pactum; tunc tamen ratione talis pacti fieret etiam debitum ex juſtitia, atque adeo committeretur uſura. Et in hoc ſenſu damnata eſt ab Innoc. XI. propoſ. 42. dicens „ *Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur, tanquam debitum ex juſtitia*. Sicut enim committitur ſimonia, ſi deducatur in pactum, quod pro re ſpirituali detur res temporalis, tanquam debita ex gratitudine; quia hoc ipſum deducere in pactum eſt velle permutare rem ſpiritualem cum temporali: ſecus vero ſi detur res ſpiritualis non quidem *tanquam pretium, neque tanquam motivum conferendi temporale, aut e contra, neque tanquam gratuita compenſatio* (quod pariter damnatur ab Innoc. XI. in propoſ. 45.) ſed pure ſperando abſque ullo pacto etiam implicito aliquid ex gratitudine; ut in illarum theſium expoſitione elucidatur: ita in caſu noſtro committitur uſura, ſi deducatur in pactum lucrum, tanquam ex gratitudine debitum. Et ratio a priori in utroque caſu eſt, quia obligationi gratitudinis antidorali nemo tenetur ſatisfacere reddendo aliquid ex obligatione juſtitiæ, ſatis enim erit gratus, qui pro mutuante, aut conferente beneficium Eccleſiaſticum orat, jejunat, aut aliter gratum animum oſtendit, unde, dum determinate exigitur vi pacti pro mutuo, vel pro beneficio aliquid temporale, imponitur gravamen, quod non oritur ex ſola gratitudine, ſed ex novo pacto, atque adeo ex juſtitia.

Confirmatur, quia vi pacti obligationi ex gratitudine ſuperadditur obligatio civilis; obligatio autem civilis, quæ eſt ex juſtitia, eſt longe major, quam ſit obligatio naturalis ex gratitudine; quia hujus adimpletio ſæpe ſine culpa etiam veniali omitti poteſt; contra vero obligatio civilis ex genere ſuo obligat ſub mortali; quinimo obligat etiam ad damna ſubſequuta: tantum autem obligationis incrementum ſubire pretio æſtimabile eſt: ergo deducendo in pactum lucrum, tanquam ex gratitudine debitum, procul dubio uſura committitur, & ſimonia.

III. Ubi notandum ex Molin. diſp. 306. ad ſimoniam, & uſuram committendam non requiri pactum explicitum, ſed ſatis eſſe implicitum; ſatis enim eſt, quod lucrum conferatur, & accipiatur non tanquam ex gratitudine, ſed tanquam abſolute debitum; nam qui dat tanquam debitum, non habet animum donandi, aut ſatisfaciendi obligationi antidorali, ſed ſolum habet animum dandi perinde ac ſi pactum præceſſiſſet; Unde ſimpliciter, & abſolute non donat, niſi oretenus, ac proinde non transfert dominium; Cum enim ſolvat tanquam ex juſtitia debitum, quod re vera ex juſtitia non debetur, non habet animum donandi, aut dominium transferendi abſolute, ſed ſolum ſub conditione, quod ex juſtitia illud debeatur, quæ conditio non purificatur; & ideo abſolute dominium non transfertur. Hujuſmodi autem pactum, ſive implicitum, ſive præſuppoſitum contingit, ut notat Lugo ex Leſſio num. 41., quando mutuatarius habens notam indolem mutuantis, quod nolit gratis mutuare, habet animum ſolvendi uſuras, quatenus præſumit ad uſu-

uſuram datum eſſe mutuum ex intentione mutuantis.

IV. Hinc reſolvitur primo celebris illa quæſtio, An ad reſtitutionem teneatur mutuans, quando mutuatarius ſolvit aliquid ultra ſortem, tanquam debitum, ipſe vero accepit, quaſi datum ſibi ex gratitudine, eo quod nullum pactum præceſſerit? Negant aliqui apud Salas dub. 8. num. 4. Sed communiter cum Molina, & Lugo num. 32. affirmant, quia in hoc etiam caſu datio fuit involuntaria, & conditionata, atque adeo inſufficiens ad transferendum dominium. Quare ſolum bona fides accipientis poterit eum a reſtitutione liberare, poſtquam bona fide rem acceptam conſumpſit, ſi non eſt factus locupletior: Quod ſi dubia fide cæpit poſſidere, recurrunt regulæ, quas in tractatu de conſcientia dubia tradidimus de eo, qui cæpit dubia fide poſſidere rem alienam. Denique, ſi dubium poſtea ſuperveniat, debet inquirere veritatem, & animum mutuatarii, quod ſi dubium ſuperari non poſſit, Leſſius docet, cenſendum eſſe, gratis donaſſe, quando mutuans nullum ſignum petendi dederat, & mutuatarius nullam triſtitiam præſetulit in ſolvendo, aut coactionem, nec eſt avarus. Molina vero diſput. 305. cum Salas putat, perſeverante hoc dubio, auctarium illud datum ſupra ſortem reſtituendum eſſe, ſive bona, ſive mala fide acceptum fuerit, quia non præſumitur datum liberaliter. Equidem cum Lugo probabiliorem cenſeo ſententiam Leſſii, cum in hoc caſu procedat regula de incipiente poſſidere rem alienam bona fide, qui nequit deinde dubium ſuperveniens ſuperare; quod ſcilicet in tali dubio melior ſit conditio poſſidentis; unde reſtituere non tenetur.

V. Reſolvitur ſecundo, quid dicendum, ſi vice verſa mutuatarius gratis, & liberaliter dedit aliquid ſupra ſortem, mutuans vero mala fide accepit, putans ſibi dari in pretium mutui? Plures cum Tabiena, & Panorm. apud Sal. docent, reſtituendum eſſe vel danti, vel ſaltem pauperibus, quia licèt dans abjecerit a ſe dominium illius auctarii, accipiens tamen illius dominium non acquiſivit, eo quod non acceptarit, ut donum, ſed ut pretium: Communius tamen, & probabilius cum Leſſ. num. 42. & Molin. negant eſſe reſtituendum, quando mutuans animum illum mutuantis præteritum deprehendit, quia ex parte dantis fuit voluntas ſufficiens ad dominium transferendum, ex parte vero accipientis, quamvis defuerit tunc acceptatio formalis illius doni, fuit tamen acceptatio virtualis, quatenus; licèt putaverit non dari gratis, voluit tamen accipere omni meliori modo, quo poterat. Illud certum videtur, quod ſi animus ille dantis moraliter perſeveret, poſſit ab accipiente poni tunc acceptatio formalis, & ſic acquirere dominium auctarii liberaliter dati.

VI. Reſolvitur demum celebris alia quæſtio, Utrum univerſim ad reſtitutionem teneatur uſurarius mentalis, hoc eſt qui animo uſurario abſque ullo pacto externo, etiam implicito, aliquid ultra ſortem accepit intuitu mutui? Dicendum enim, quod, ſi non ſolum mutuans accepit animo uſurario, ſed etiam mutuatarius illud dedit in pretium mutui, detur procul dubio onus reſtituendi, quia auctarium non eſt datum liberaliter, & abſque titulo acceptum eſt; Idemque dicas, ſi detur aliquid a mutuatario in pretium mutui, mutuans vero illud bona fide accipiat; Quod ſi mutuatarius dederit aliquid liberaliter, mutuans vero acceperit in pretium mutui exiſtimans ſic dari ſibi a mutuatario, quando deprehendit, liberaliter ſibi donatum eſſe, probabilius eſt, ut diximus, quod non debeat illud reſtituere, quia quam-

vis

vis mutuans acceptarit ut pretium, virtualiter tamen acceptavit omni meliori modo, atque adeo etiam ut donum. Neque obſtat, quod in cap. *Conſuluit* ab Urbano III. dicatur mentalis uſurarius inducendus eſſe ad reſtituendum. Nam ibi loquitur Pontifex, quando mutuatarius non dedit liberaliter, ſed coacte, & in pretium mutui.

ARTICULUS II.

Quotuplex ſit Uſura?

I. Quid ſit uſura mentalis? & quotupliciter uſuræ nomen ſumatur?

II. Quomodo uſura pallietur?

III. Non eſt uſura mentalis ſperare, ac intendere lucrum ex mutuo mediate, puta ſi abſque ullo pacto, mediante amicitia, vel ex gratitudine illud conferendum ſit: Secus vero, ſi illud immediate intendatur ratione mutui.

IV. Quomodo citra culpam bonum præſtantius ad minus præſtans ordinetur?

V. Non eſt præceptum, ſed conſilium, quod citra lucri ſpem detur mutuum.

VI. Num liceat excitare mutuatarium ad gratitudinem?

VII. Num uſurarie accipiatur, quod a mutuatario datur, ne ſubeat notam ingrati, aut timens, ne ſibi iterum mutuandum ſit, quando indigebit?

I. Dividitur Uſura primo in Realem, & Mentalem. Realis eſt, quando lucrum de facto recipitur, aut in pactum deducitur recipiendum, ſive pactum ſit explicitum, ſive implicitum, v. g. ſi mutuans dicat: Noſti conſuetudinem; memento, me habere familiam, & tui cauſa carere hac pecunia; confido, illam non reverſuram vacuam. Mentalis vero dicitur, quando nullo interveniente pacto, ne implicito quidem, intenditur vi mutui lucrum non ex gratitudine, & liberalitate, ſed tanquam ex juſtitia conferendum. Quare mentalis uſura non eſt illa, quæ in actum externum non prodit (ut dicitur etiam de ſimonia mentali) ſed quæ procedit ſine pacto externo ex animo uſurario; unde definitur, quod ſit *Voluntas accipiendi lucrum ex mutuo*: ubi uſura realis definitur, quod ſit *Mutuatio cum pacto accipiendi lucrum pro uſu rei mutuatæ*. Hinc Doctores colligunt, tribus modis accipi poſſe Uſuram; primo pro ipſo lucro ſupra ſortem; ſecundo pro contractu, quo tacite, vel expreſſe promittatur lucrum ex mutuo; Tertio pro voluntate accipiendi lucrum ex mutuo.

II. Dividitur ſecundo in Manifeſtam, & Palliatam, ſeu implicitam, quam minus propriam vocat Palaus: Manifeſta eſt, quando pactum de lucro eſt explicitum: Palliata vero, quando mutuum eſt virtuale, & palliatur lucrum colore alterius contractus, ut ſi vendas centum credito rem, quæ numerata pecunia valet nonaginta; idem enim hoc eſſet, ac mutuare nonaginta, ut reddantur deinde centum.

III. Dubitatur hic, An ſit uſura mentalis mutuare cum ſola ſpe, & intentione lucri ex mutuo? Videtur enim in hoc uſura contineri: tum quia Chriſtus Dominus Lucæ 6. dixit, *Mutuum date, nihil inde ſperantes*; tum etiam quia in cap. *Conſuluit* de Uſuris, Urbanus Papa reſpondet, eum, qui mutuat alias non mutuo daturus, eo propoſito, ut licet omni conventione ceſſante plus tamen ſorte recipiat, pro hujuſmodi lucri intentione, quam habet, judicandum eſſe male agere, & efficaciter ad reſtitutionem inducendum.

Dicendum tamen primo cum communi, illicitum eſſe ſperare efficaciter, ſeu intendere lucrum immediate ex mu-

mutuo, tanquam pretium mutui, ac debitum ex juſtitia, ſive principaliter, ſive minus principaliter tale lucrum intendatur. Ratio conſtat ex dictis, quia ſcilicet tale lucrum uſurarium eſt, & conſequenter intentio talis objecti eſt mentaliter uſuraria; Et hoc eſt, quod prohibetur a Chriſto Domino Lucæ *6.* & damnatur ab Urbano Papa loco laudato.

Dicendum ſecundo, licitum eſſe ſperare etiam efficaciter, ſeu intendere lucrum mediate ex mutuo, videlicet reportandum mediante amicitia, vel gratitudine cauſata ex mutuo. Sicut enim abſque labe ſimoniæ poteſt quis mutuare, & obſequium quodvis præſtare Epiſcopo, ſperans, & intendens ejus benevolentiam, & ex benevolentia beneficium Eccleſiaſticum, dummodo nullum interveniat pactum ne implicitum quidem, ſed ſola ſpes gratitudinis; ita abſque labe uſuræ poterit quis mutuare Principi indigenti, ut captet ejus benevolentiam, & ex benevolentia officium, aut aliud lucrum. Ita Lugo, Leſſ., Molin., Turrian., & alii communiter, qui in utraque concluſione conveniunt. Neque quoad hoc eſt diſcrimen ullum inter motivum principale, & minus principale, vel inter cauſam motivam, aut impulſivam. Et ratio horum omnium eſt, quia quod deſiderare poſſumus, pariter poſſumus illud intendere principaliter, & finaliter per media nobis non prohibita; atqui deſiderare poſſumus collationem beneficii Eccleſiaſtici, vel officii faciendam ab Epiſcopo, vel Principe ex gratitudine, nec prohibetur nobis dare mutuum, quod eſt medium ad eos actus gratitudinis: ergo poſſumus dare mutuum intendendo principaliter, ut ex gratitudine conferatur beneficium, aut officium: Contra vero, quia lucrum tanquam debitum ex juſtitia vi mutui deſiderare non poſſumus, nec poterimus illud etiamſi minus principaliter intendere.

IV. Neque dicas eſſe inordinationem quandam ordinare bonum præſtantius, ſcilicet amicitiam, tanquam medium ad id, quod eſt minus præſtans, videlicet ad lucrum: ergo non licet mutuare ad captandam amicitiam mutuatarii, ut ex ea lucrum reportetur.

Nam contra eſt primo, quia quamvis mutuans ſperando lucrum mediante amicitia peccaret peccato avaritiæ, ſi affectu inordinato intenderet lucrum, non per hoc peccabit peccato uſuræ.

Contra ſecundo, quia, ut notat Molin. diſp. 35. & Bonac. neque peccabit peccato avaritiæ, qui mutuat v. g. Principi, ſperans mediante amicitia officium aliquod quæſtuoſum, quod ordinet ad bonum finem; hujuſmodi enim affectus ad lucrum non eſſet inordinatus, quia affectus ſpecificatur a motivo.

V. Contra demum, quia ſi bonum præſtantius eſt utile ad minus præſtans, poteſt abſque ulla inordinatione, & culpa illud ad hoc ordinari; Sic ordinamus Sacrificium, quod eſt bonum excellentius, ad obtinenda a Deo bona, etiam temporalia: Immo etiam poteſt ſine culpa Sacerdos velle celebrare propter eleemoſynam, tanquam propter motivum occaſionale, & extrinſecum, & quodammodo principale, quatenus ceſſante eleemoſyna non eſſet celebraturus. Et ratio a priori eſt, quia celebrans occaſione ſtipendii non ordinat Sacrificium ad ſtipendium tanquam ad finem intrinſecum Sacrificii, ſed illud ordinat immediate ad Dei cultum ex occaſione ſtipendii, quod etiam intendit: Ad eum modum, quo ex metu naufragii poteſt quis elicere actum perfectæ contritionis, ita ut metus non ſit finis talis actus, ſed occaſio, qua ſublata, actus contritionis non eliceretur. Quare ſicut metus naufragii poteſt eſſe motivum

tivum quodammodo principale, non tamen intrinſecum contritionis, ita ſpes lucri poteſt eſſe motivum quodammodo principale, non tamen intrinſecum mutui. Verum ſicut ſanum conſilium eſt ad contritionem excitari etiam circumſcripto quovis metu, & Sacrificium offerre Deo, etiam ſecluſo ſtipendio; ita dignum Chriſti Domini conſilium eſt, non vero præceptum, dare mutuum etiam præciſa quavis ſpe mutui; Illudque ſolum vetatur, quod detur mutuum, ſperando aliquid, tanquam debitum ex juſtitia.

VI. Dubitatur ulterius, an ſicut licitum eſt, intendere remunerationem ex gratitudine mutuatarii, ita liceat etiam eundem verbis ad id excitare, & inducere?

Prima ſententia negat cum Cajet., Sot., Medin., & aliis apud Salas dub. 7. quia illa inſinuatio videtur eſſe quoddam pactum implicitum, & quia, ea præcedente, non videtur ſponte mutuatarius dare, ſed rubore, & neceſſitate compulſus.

Secunda ſententia cum Molin. diſp. 305., Bann., Salon., Salas, Rebel., Bonac. apud Dian. par. 1. tract. 8. reſol. 52. nec pactum implicitum, nec uſuram in hac excitatione cognoſcit, nec putat per hujuſmodi petitionem reddi donationem involuntariam, & conſequenter nec acceptationem injuſtam.

Tertia ſententia diſtinguit cum Lugo dicendo, hujuſmodi excitationem licere, ſi ſubſequatur mutuum, ſecus vero ſi illud antecedat; tum enim juxta communem acceptationem cenſeretur habere rationem pacti impliciti.

Equidem cenſeo, ſpeculative loquendo, in hujuſmodi excitatione uſuram poſſe non contineri, ſecus vero practice; quia practice ſemper videtur peti implicite aliquid tanquam debitum ex juſtitia, etiamſi petitio mutuum ſubſequatur. Proinde Bonac. num. 10., quamvis in tali excitatione uſuram non agnoſcat, putat tamen illam eſſe acriter reprehendendam ob uſuræ periculum.

Confirmatur, quia ex quodam motu proprio Pii V. cenſetur ſimoniacus, qui confert beneficium, explicans ſe confidere recepturum pro eo aliquid temporale: ergo pariter erit uſurarius, qui idem ſignificat; quatenus, ſaltem practice, ita eſſe ſoleat; ut proinde talis præſumatur in foro externo.

VII. Idem reſpondendum videtur ad quæſtionem illam, utrum uſurarie accipiatur a mutuante, quod dat mutuatarius ultra ſortem, abſque ullo prævio pacto, ſed ſolum timens ſe non accepturum iterum mutuum, quando indigebit, vel ne videatur, vel ne vocetur ingratus?

Uſurarie id accipi affirmant Cajet., Molin., Navar., & alii apud Dian. loc. cit., quia talis timor efficit, ut non ſponte, ſed coacte detur lucrum ultra ſortem.

Negant vero Salas, Lugo, & alii, ſi deſit animus accipiendi, vel extorquendi illud, tanquam debitum ex juſtitia, ſeu ex vi pacti. Et ratio hujus opinionis eſt primo, quia Doctores communiter cum D. Thoma, Salon., Valent., Soto, Leſſio dub. 5. & 6. docent, ad uſuram requiri, quod detur, vel accipiatur aliquid, tanquam pretium mutui, vel tanquam debitum ex juſtitia: ergo, ſi in caſu noſtro non extorqueatur lucrum, tanquam debitum ex juſtitia, non habebitur uſura. Secundo ex Lugo, quia non eſt ſimonia, quando Epiſcopus confert famulo beneficium, timens, ne alioqui a ſuo obſequio diſcedat, quia nullum pactum præceſſit, nec intervenit pretium: ergo nec habetur in ſimili caſu uſura. Tertio, quia communiter docent cum eodem Molin. diſp. 308. poſſe me nolle mutuare Titio, quem ſcio mihi indigen-

digenti non eſſe mutuaturum, vel Cajo, qui mihi heri non mutuavit, poſtquam ego illi mutuaveram: ergo, ſicut poteſt Titius induci ad remutuandum, eo timore ductus, ne poſtea illi non mutuem amplius tanquam ingrato; ita poterit ex eodem timore induci ad aliter mihi gratificandum liberaliter ob mutuum acceptum. Unde abſque labe uſuræ poterit accipi, quod ita donatur. Demum ratio a priori eſt, quia dari aliquid ex timore, non facit, quod detur ut pretium, cum poſſit dari gratis ad alliciendum animum mutuantis, ut novum conferat beneficium. Quamvis ergo illa donatio non ſit ita ſpontanea, ſicut ſi eſſet ex affectu benevolentiæ, adhuc tamen eſt vera donatio, quia non infirmatur ab ullo metu injuſte incuſſo; ſicut certe infirmaretur, ſi inferretur injuſte metus, v. g. minando infamiam injuſtam ob ingratitudinem, vel minando, te non mutuaturum illi, quando deberes mutuare; Sic enim donatio, utpote injuſte extorta, eſſet involuntaria, atque adeo daretur obligatio reſtituendi, quamvis nihil daretur in pretium mutui.

Equidem tamen pariter cenſeo, rationes iſtas efficaciter evincere, quod ſpeculative loquendo in hoc caſu nulla intercedat uſura, at non evincunt quominus in praxi periculum ſubſit uſuræ, quia practice mutuatarius dans aliquid ultra ſortem ducitur ſæpiſſime metu aliquo, quem putat ſibi injuſte incuti; timet enim ne mutuans non ſolum ceſſet a benefaciendo, ſed etiam exprobraturus ſit ingratitudinem, aut aliter nociturus, atque adeo ob uſuræ periculum, hujuſmodi opinio diſſuadenda eſt, & in praxi inhibenda.

Ad pleniorem intelligentiam hujus doctrinæ recolantur, quæ habentur in expoſitione theſis XLII. ab Innoc. XI. proſcriptæ, ubi dicitur: *Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur, tanquam ex juſtitia debitum*. Recolantur etiam, quæ diximus in de ſimonia qu. 5. art. 4. ad hanc rem ſpectantia.

ARTICULUS III.

Quonam jure prohibeatur Uſura?

I. Etiam naturali jure Uſura vetatur.

II. Aliter Hebræi, qui cupiunt baptizari, non obligarentur ad Uſuras reſtituendas.

III. Non poteſt aſſignari juſtus titulus, ratione cujus poſſit auctarium exigi a mutuante.

IV. Pecunia numerata ſecundum ſe non eſt æſtimabilior pecunia numeranda.

V. Mutuans obligando ſe ad non repetendam pecuniam per annum, percipit aliquam utilitatem, quatenus ſi pecunia forte interim perit, non ſibi pereat, ſed mutuatario.

VI. Pro obligatione mutuandi per annum poteſt aliquid accipi, non vero pro obligatione non repetendi per annum pecuniam mutuatam.

VII. Pro obligatione non repetendi mutuum per quodcumque tempus, ſecundum ſe, non poteſt aliquid accipi.

VIII. Uſuræ neque in ſcripturis, neque in jure canonico, aut civili permittuntur.

IX. Cur pro beneficio mutui nihil poſſit accipi a mutuante? Nec pro periculo remoto, cui ille ſe exponit, amittendi ſortem, & occaſionem lucrandi?

I. HÆretici Albanenſes, Carolus Molinæus, aliique noſtri temporis Heterodoxi apud Salas dub. 3. putarunt uſuram eſſe licitam: quod tamen communis, & catholica doctrina negat, ut definitum eſt in Viennenſi,

Late-

Lateranenſi, Nicæno, & Lugdunenſi apud Lugo ſect. 21. Utrum vero prohibeatur ſolum jure poſitivo, an etiam jure naturæ? Abulenſis apud Leſſ. dub. 4. putavit, ſolo jure poſitivo; Communiter tamen Theologi, & Juriſtæ docent jure etiam naturali prohiberi. Quod conſtat, quia Concilia, & Pontifices oſtendunt ex teſtimoniis Scripturæ, præſertim veteris Teſtamenti, uſuram eſſe illicitam: Ex quo rite infertur eſſe contra jus naturæ. Et ratio illationis eſt, quia alioqui inepte probaretur ejus inhoneſtas ex veteri Teſtamento (ubi dicitur Pſ. 14. *Quis aſcendet in montem Domini?* &c. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*) Quandoquidem præcepta poſitiva, quæ non ſunt de jure naturæ, lata in veteri Teſtamento ceſſarunt jam in novo; ubi Chriſtus Dominus fere nonniſi de Sacramentis, aut ad fidem ſpectantia dedit præcepta.

II. Confirmatur, quia præcepta veteris Teſtamenti non amplius obligant; præcepta vero novi obligant Chriſtifideles; Eccleſia autem obligat etiam Judæos ad reſtitutionem uſurarum, ſi velint Baptiſmum ſuſcipere: ergo non vi præcepti poſitivi, ſed vi juris naturalis illicita eſt uſura.

III. Difficultas tamen eſt in aſſignanda ratione a priori. Molin. diſp. 34. & Salas plures rationes adducunt, & refellunt; Illa videtur efficaciſſima, tum quia non licet fructum percipere ex re aliena, cum res domino fructificet; res autem mutuata per mutuum alienatur, & fit mutuatarii; ergo non debet mutuanti fructificare, ſed mutuatario: tum etiam quia contra juſtitiam eſt in commutatione rerum plus exigere, quam res valeat, niſi juſtus aliquis titulus intercedat, ratione cujus illud plus accipiatur. In caſu autem juſtus titulus non poteſt eſſe primo, quia mutuatarius utitur re mutuata, ut accidit in commodato; Nam per mutuum transfertur dominium, & conſequenter jus plenum utendi. Quare ſicut non poteſt ſeorſim ab equo vendi jus utendi equo jam vendito; ita non poteſt aliquid accipi pro jure utendi pecunia mutuata præter pecuniam reddendam. Ideo autem pro uſu rei commodatæ poteſt aliquid accipi, quia per commodatum non transfertur dominium, & conſequenter ſi res commodata interim pereat, ipſi commodanti perit, ſicut ipſi etiam fructificat; & idcirco, ſi pecunia commodatur ad oſtentationem, poteſt pro uſu pecuniæ commodatæ aliquid accipi. At, ſi pecunia detur mutua, transfertur dominium; & conſequenter ſicut periret mutuatario, ſi interim periret; ita mutuatario debet fructificare. Univerſim enim res domino perit, & domino fructificat.

Hinc neque ſecundo poteſt juſtus titulus eſſe utilitas, quam ex re mutuata percepturus eſt mutuatarius, quia, poſita translatione dominii, hæc utilitas ad ipſum ſpectat; Sicuti, poſita venditione equi, ejus utilitas ſpectat ad emptorem; unde non poteſt pro ea aliquid exigi, ut communiter docent cum D. Thoma 2. 2. qu. 77. art. 1.

Neque tertio poteſt aliquid ultra ſortem accipi, quatenus datur a mutuatario ſciente, & volente, atque adeo titulo donationis. Etenim mutuatarius non dat plene volens, ſed cum admixtione involuntarii; nollet enim, & quidem rationabiliter, auctarium conferre, niſi mutuans illud exigeret; hæc autem voluntas mixta rationabili involuntario non ſatis eſt ad donationem, & ad translationem Dominii.

Neque dicas quarto, conferri ob alios titulos mutuo extrinſecos, puta ob damnum emergens, ob lucrum ceſſans, ob periculum probabile amittendi ſortem, pro labore numerandi, vel ponderandi rem mutuatam, aut pro ſumptibus in ea recuperanda; Nam hujuſ-

modi

modi lucrum licite quidem accipitur, ſi ſervetur æqualitas, ſed non eſt uſurarium, quia non provenit præciſe ob mutuum, ſed ob alias cauſas accidentales, & mutuo extrinſecas.

Neque dicas quinto, exigi ob dilationem ſolutionis: Nam iſta dilatio præciſa, ſecluſis aliis damnis, non eſt pretio æſtimabilis; Centum enim tam hodie, quam ſequenti anno nonniſi centum valent, ſi interim nullum ceſſet lucrum ex dilatione; ſicuti ager tanti æſtimatur nunc, & poſt annum, ſi interim nullam afferat utilitatem.

IV. Dices cum Joan. Medin. cod. de reſt. quæſt. 32., Ledeſ., Cęleſt. & aliis apud Dian. part. 1. tract. de contract. reſol. 48. poſſe aliquid ultra ſortem accipi a mutuante, quia privat ſe utilitate pecuniæ mutuatæ, & facultate illam expendendi ſpatio alicujus temporis, quo forte illa indigebit, nec poterit ea uti, eo quod ſe obligaverit ad non repetendam ante illud tempus determinatum.

Et confirmatur, quia pecunia præſens videtur juxta communem æſtimationem magis valere, quam abſens; illa enim eſt apta negotiationi, & lucro; ubi e contra ex pecunia abſente plurima ſæpe damna eveniunt, & lucra ceſſant: ergo poterit ex hoc titulo aliquid juſte ultra ſortem exigi.

Reſpondeo, ſententiam iſtam Medinæ, ut notat Pal. eſſe valde periculoſam in fide, cum viam aperiat uſuris: imo nullatenus nunc poteſt defendi, cum damnata ſit tam prop. 42. ab Alex. VII. dicens, *Licitum eſt mutuanti aliquid ſupra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus*, quam prop. 41. ab Innoc. XI. dicens, *cum numerata pecunia pretioſior ſit, quam numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari*. Ad rationes adductas primo aſpectu efficaces reſpondent alii aliter, & prolixe. Conveniunt fere omnes in hoc, quod de ratione intrinſeca mutui ſit obligare ſe ad non repetendam ſortem ante aliquod tempus determinatum; aliter eſſet contractus Precarii, ſi quandolibet ad arbitrium poſſet pecunia mutuata repeti. Quod autem pro hujuſmodi obligatione mutuo intrinſeca non poſſit aliquid exigi, debent concedere quotquot negant licitas eſſe uſuras, ut patet, quia accipere aliquid pro tali obligatione mutuo intrinſeca eſt accipere aliquid ſupra ſortem, præciſe ex vi mutui, in quo conſiſtit uſura. Debemus tamen contra hæreticos, putantes, non prohiberi uſuras jure naturali, aſſignare rationem, cur contra juſtitiam ſit accipere aliquid ſupra ſortem pro hac obligatione mutuo intrinſeca non repetendi illam v. g. per annum.

V. Ea videtur ratio adæquans & ſolida ex Salas dub. 9., quia obligans ſe ad non repetendam ſortem, v. gr. per annum, vel habet ſpem proximam interim lucrandi, aut probabile periculum alicujus damni ex carentia pecuniæ, vel habet tantum ſpem remotam, & periculum remotum damni poſſibilis: Si dicatur primum, poteſt quidem aliquid ultra ſortem exigi, ut infra dicemus titulo lucri ceſſantis, aut damni emergentis, in quo non habetur uſura, quia hoc lucrum accipitur ob rationes mutuo extrinſecas: Si vero dicatur ſecundum, nullatenus poteſt aliquid ultra ſortem exigi, ut conſtat ex propoſitionibus damnatis (in quarum expoſitione plurima diximus huc ſpectantia.) Et ratio eſt, quia ſufficienter hæc ſpes, & periculum compenſantur cum utilitate, quam percipit mutuans mutuando, videlicet quod non inutiliter rem mutuatam expendat, & ſi interim pereat furto, vel alio infortunio, non ſibi pereat, ſed mutuatario.

Et

Et per hæc patet ad confirmationem, necnon ad illam inſtantiam apud Cardinalem de Lugo num. 20. Qui non vult colere agrum, & ſe obligat alteri ad illum non colendum, poteſt aliquid accipere pro tali obligatione: ergo pariter qui non vult uti pecunia, & mutuat illam, obligando ſe ad non repetendam, poterit etiam aliquid accipere pro tali obligatione. Negatur enim conſequentia: & diſparitas eſt, quia mutuans obligando ſe ad non repetendam pecuniam per annum, percipit ex mutuo aliquam utilitatem, quod ſcilicet interim pecunia non poſſit ſibi perire, quæ utilitas compenſat illam obligationem: Contra vero, qui obligat ſe alteri ad non colendum ſuum agrum per annum, nullam utilitatem percipit ex tali obligatione, cum non alienetur ager, & ideo pro illa poteſt aliquid accipere.

VI. Opponeſ primo cum eodem Medina, poteſt aliquod pretium exigi pro obligatione per annum ſuſcepta mutuandi alteri, vel fidejubendi, ut fert communis Doctorum ſententia: ergo etiam poterit aliquid exigi pro obligatione non repetendi pecuniam mutuatam per annum. conſequentia videtur ſequi, quia moraliter videtur idem eſſe obligare ſe ad mutuandum per annum, ac obligare ſe ad non repetendam pecuniam mutuatam per annum.

Confirmatur, quia ſaltem qui mutuat per annum poſſet contrahere ſic dicendo: mutuo tibi gratis per menſem, & obligo me ad mutuandum, deinde per alios undecim menſes, & pro hac obligatione poſſet aliquid accipere juxta communem Doctorum ſententiam.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia illa obligatio mutuandi per annum ad libitum alterius, vel fidejubendi eſt pretio æſtimabilis, quandoquidem poſſunt interim multa evenire, quæ ſi fuiſſent prævifa, non fuiſſet poſita ea obligatio: & præterea hoc non compenſatur illa utilitate, quod ſcilicet pecunia pereat mutuatario; nam, ſi obligans ad mutuandum per annum non mutuet, & pecunia interim pereat, peribit ipſi mutuanti: Contra vero, obligatio non repetendi mutuum compenſatur ea utilitate: ergo pro illa obligatione mutuandi per annum poteſt aliquid exigi, ſecus vero pro obligatione non repetendi mutuum per annum.

Ad confirmationem, qui rogatur ut mutuet per annum, non poteſt reſpondere, mutuo per menſem, & obligo me ad mutuandum ſingulis aliis undecim menſibus, ac pro tali obligatione aliquid accipere: quia, ut notat Lugo num. 20., in morali æſtimatione non differt mutuum per annum ab hoc mutuo per menſem cum ea obligatione, & conſequenter, ſicut nequit aliquid accipi pro mutuo per annum, ita neque pro hac obligatione: Secus vero ſi obligatio ad mutuandum in poſterum ſit longe ante occaſionem mutui; de hac tamen obligatione communis Doctorum ſententia loquitur, dum permittit pro ea aliquid accipi, ut infra explicabimus.

VII Opponeſ ſecundo, quamvis ſit intrinſeca mutuo obligatio non repetendi ſortem per aliquod tempus commodum, v. gr. ſi mutuetur triticum, quod non repetatur uſque ad meſſem; at quando obligatio eſt ad non repetendam ſortem per longum tempus, puta per decennium, non eſt, cur non poſſit aliquid accipi pro hac obligatione, quæ mutuo eſt extrinſeca; ſicut poteſt aliquid accipi pro lucro ceſſante, quia hoc eſt extrinſecum, & accidentale mutuo. Et ita videtur ſentire Tamburinus §. 5. de Uſura num. 10. ex Dicaſtillo.

Reſpondeo doctrinam hanc nullatenus

nus eſſe admittendam, & pugnare cum propoſitionibus damnatis; ex ea enim ſequeretur, quod pro obligatione non repetendi ſortem eo plus poſſet accipi, quo per longius tempus ea obligatio fieret; quod eſt aperire oſtium uſuris. Dicendum itaque, quod ſi nullum ſit probabile periculum amittendi ſortem, & mutuatarius ſe obliget ad compenſandum quodcumque damnum emergat, aut lucrum ceſſet, contra juſtitiam ſit aliquid accipere pro obligatione non repetendi ſortem pro quocumque longiſſimo tempore; idque propter eandem rationem, propter quam non licet citra uſuram aliquid accipere pro eadem obligatione ad tempus modiciſſimum, quia ſcilicet non datur juſtus titulus accipiendi tale lucrum; unde prop. 42. ab Alex. VII. confixa explicanda eſt illimitate.

VIII. Oppones ultimo: In Scripturis, & jure civili, & canonico permittuntur uſuræ: ergo non ſunt intrinſece malæ, & contra juſtitiam. Antecedens probatur. Nam Deut. 23. dicitur, *Non fænerabis fratri tuo, ſed alieno*: Lucæ 19. ſervo pigro dictum eſt; *Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, ut ego veniens cum uſuris utique exegiſſem illam?* Præterea in ff. & Cod. de Uſuris manifeſte permittuntur, & approbantur uſuræ. Sic in jure canonico in cap. *Conqueſtus de Uſuris*, & cap. *Salubriter* datur facultas percipiendi fructus pignoris, non computatis illis in ſortem, quod videtur uſura.

Confirmatur primo, quia pro quolibet beneficio, quod non teneor ex juſtitia impendere, poſſum aliquid accipere; atqui non teneor ex juſtitia mutuum dare; ergo

Confirmatur ſecundo, quia qui ad aliquod tempus privat ſe aliquo inſtrumento ad lucrandum in gratiam alterius, poteſt aliquid in compenſationem accipere; atqui mutuans privat ſe pecunia, quæ eſt inſtrumentum ad lucrandum in gratiam mutuatarii: ergo poteſt ex hoc aliquid lucrari.

Reſpondeo negando antecedens. Ad primam auctoritatem dicendum, Deum dediſſe dominium Judæis expoliandi hac via Gentiles, tanquam hoſtes, ſicut dederat ad expoliandos Ægyptios. Ad ſecundam ibi pro uſura intelligitur lucrum ex negotiatione licita, ut colligitur ex verbo, *dandi ad menſam*, quod non eſt dare mutuo, ſed dare mercatoribus ad negotiandum. Ad tertiam, Leges civiles prohibuerunt uſuras uſurarum, dumtaxat in leg. ult. cod. *de Uſuris*, permiſerunt tamen in leg. *Eos eodem Cod. de Uſuris* mutuantibus quatuor pro centum, ſi ſint nobiles, octo vero pro centum, ſi ſint mercatores, aliis autem ſex pro centum ſingulis annis, ac decem pro centum, ſi pecunia ſit trajectitia (quæ ſcilicet datur, ut mari deferatur a mutuatario, ita tamen, ut periculum pecuniæ ad mutuantem pertineat) & ratio eſt, quia Leges præſumunt, quod plerumque contingit; plerumque autem contingit, quod hec poſſint exigi a mutuatario ratione lucri ceſſantis, & periculi amittendi ſortem, & ideo videntur leges civiles permittere uſuras; quia tamen non ſemper contingit lucrum ceſſare, & periculum ſubeſſe, ideo illæ leges pro foro interiori non ſemper ſunt juſtæ, ac proinde abrogatæ ſunt jure canonico; præſertim in Concilio Viennenſi; Et quia juri canonico omnes Principes Chriſtiani obediunt, ideo nunc datur actio in foro externo ad repetendas uſuras ſolutas, ex Leg. 8. novæ collectionis tit. 6. Ad ultimam, nuſquam in jure canonico permittuntur uſuræ; permittitur quidem quod fructus pignoris percipiantur a Genero, quin computentur in ſortem; id tamen permittitur propter onera matrimo-

trimonii, quæ ex fructibus dotis nondum ſolutæ maritus ſuſtinere debet, atque adeo fructus non percipiuntur ex vi mutui virtualis, ſed ratione lucri ceſſantis, & damni emergentis, in quo non habetur uſura.

IX. Ad primam confirmationem, pro beneficio mutui nihil aliud poteſt accipi præter ſummam æqualem rei mutuatæ; Sicut pro beneficio venditionis nihil aliud poteſt accipi, præter pecuniam æqualem rei venditæ. Et ratio eſt, quia mutuatio non eſt utilis, niſi ratione pecuniæ mutuatæ, & conſequenter non debet pro ea reddi, niſi pecunia æqualis pecuniæ mutuatæ; Sicut venditio non eſt utilis, niſi ratione rei venditæ, unde non debet pro ea reddi, niſi pecunia eidem rei venditæ æqualis. Quare falſum, omnino, & quod univerſim poſſit aliquid accipi pro beneficio, quod non teneor ex juſtitia impendere. Quis enim dixerit poſſe aliquid accipi a donante per hoc, quod beneficium donationis conferat, ad quod ex juſtitia non obligatur?

Ad ſecundam confirmationem, qui locat inſtrumentum, poteſt pro locatione aliquid accipere, quia privat ſe facultate lucrandi per illud, nec id compenſatur ulla utilitate: Contra vero, qui mutuat pecuniam, nihil poteſt accipere ultra ſortem, quia ita privat ſe facultate, & ſpe remota lucrandi per pecuniam, ut id compenſetur ea utilitate, quod interim pecunia mutuata non ſibi pereat, ſed mutuatario.

Neque dicas cum Lugo, hanc rationem ex Salas adductam eſſe frivolam, quia non videtur ſufficienter compenſari periculum amittendi ſortem, & occaſionem lucrandi cum hac utilitate, quod ſcilicet interim res pereat mutuatario; hæc enim utilitas pro nihilo æſtimari ſolet; quandoquidem magis tuta pecunia eſt penes ipſum mutuantem, quamvis interim ſibi pereat, quam penes mutuatarium, a quo non facile recuperari poteſt.

Nam contra eſt, quia, ſi periculum amittendi ſortem, vel occaſionem lucrandi ſit probabile, & proximum, procul dubio non compenſatur cum ea utilitate, & ideo poterit aliquid pro eo accipi, quin tale lucrum ſit uſurarium, ut explicabimus quæſt. 3.; at ſi periculum ſit ſolum remotum, falſum eſt, quod ea utilitate non compenſetur; Unde fit, falſum eſſe, quod pecunia præſens, & numerata magis æſtimari debeat, quam abſens, & numeranda, ſi dictum periculum ſit remotum, & ea utilitate compenſetur, quod aperte eruitur ex prop. 41. damnata ab Innoc. XI.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quænam pacta in mutuo reddant Contractum uſurarium?

HAc in re regula generalis, & ab omnibus admiſſa, hæc eſt. Quodcumque pactum adjicitur mutuo, per quod mutuatario imponitur novum gravamen præter id, quod mutuo eſt intrinſecum, & proprium, reddit contractum uſurarium. Ratio ex dictis eſt, quia cum id totum, quod dat mutuator, compenſetur ad æqualitatem, quando a mutuatario tantumdem redditur, aperte ſequitur, ut quicquid amplius exigitur, injuſte omnino exigatur.

Confirmatur. Uſura eſt lucrum ex mutuo, omne autem novum gravamen mutuatarii eſt novum lucrum mutuantis: ergo, ſi præter gravamen proprium mutui, novum aliud gravamen imponatur mutuatario, novum aliquod lucrum acquirit mutuator, atque adeo uſuram committit.

Ex hac regula decidendæ ſunt plurimæ quæſtiones, quæ circa nonnulla pacta addita mutuo inſtituuntur. Sequitur itaque primo, uſuram committi, ſi obligetur mutuatarius ad non reddendum mutuum ante finem anni; nam ſi mutuaſti, v. gr. triticum, & periculum ſit, quod in fine anni corrumpatur triticum, quod habet mutuatarius, oneroſum huic erit, non poſſe illud reſtituere, antequam corrumpatur.

Sequitur ſecundo, uſuram committi a miniſtris Regiis, qui aliquid accipiunt vel a debitoribus Regiis, ut eos expectent, vel a creditoribus Regiis, ut anticipata ſolutione eis ſolvant, quia in utroque caſu recipitur tale lucrum ex mutuo virtuali.

Sequitur tertio, uſuram committi, ſi obligetur mutuatarius ad recipiendam partem pretii in mercibus, quibus non indiget, quia oneroſum eſt obligare illum ad emendum. Utrum autem apponi poſſit hæc conditio, quod mutuatarius emat ab ipſo mutuante merces, quibus indiget eodem pretio, quo ab aliis emeret? dicemus mox articulo primo.

Sequitur quarto, uſuram palliatam eſſe mutuatario vendere credito merces pretio juſto ſummo, v. gr. centum, cum pacto, quod eas iterum vendat eidem mutuanti ſtatim pretio infimo pecunia numerata, v. gr. nonaginta, quia hoc re vera eſt mutuare nonaginta, cum pacto, quod reddantur centum, qui contractus dicitur Moatra, & damnatus eſt ab Innoc. XI. prop. 40., & de eo dicemus qu. 4.

Sequitur quinto, uſuram committi, ſi obligetur mutuatarius ad munus aliquod ſive a lingua, ſive ab obſequio, ſive a manu, quia hæc omnia ſunt pretio æſtimabilia; dicitur autem munus a lingua alloqui v. gr. & intercedere apud Regem; dicitur munus ab obſequio exhibere ſigna amicitiæ, & obſequii, ut comitari dominum. Dicitur munus a manu ex. gr. colere agrum, aut quid ſimile præſtare ex pacto in gratiam Mutuantis.

Sequitur ultimo, uſuram eſſe nolle mutuare, niſi mutuatarius fidejuſſor pro te exiſtat, etiamſi fidejuſſio non ſit periculoſa, ut communiter docent apud

Salas dub. 11., quia fidejuſſio ex ſe oneroſa eſt, & pretio æſtimabilis; atque adeo novum gravamen imponitur mutuatario, ſi obligetur, ut fidejuſſionem præſtet pro te relate ad aliquod debitum tuum.

Sed ad difficiliora pergentes examinabimus ſeorſim primo; An ſit uſura nolle mutuare, niſi mutuatarius alium contractum juſtum ſimul celebret de præſenti in gratiam mutuantis: Secundo, An ſit uſura nolle mutuare, niſi mutuatarius ſe obliget ad aliquid præſtandum in poſterum? Tertio; An uſurarie addatur pactum, quod mutuatarius conferat officium, vel beneficium gratis cæteroqui conferendum? Quarto; ſi valor rei mutuatæ ſit variandus, quænam pacta addita mutuo reddant contractum uſurarium. Quinto; An poſſint citra uſuram fructus pignoris a mutuante retineri? Demum de nonnullis aliis pactis mutuo additis quærendum quandonam uſuram redoleant?

ARTICULUS I.

An ſit uſura alium contractum juſtum a Mutuatario exigere de præſenti ac ſtatim?

I. Poteſt ſpeculative loquendo, citra uſuram nolle mutuans mutuare, ſi mutuatarius renuat inire alium contractum juſtum non magis oneroſum, quam ſit mutuatio.

II. Immo poteſt id in pactum deducere; at neutrum practice licet.

III. Nequit tamen a mutuatario exigi, quod ſe obliget ad alium contractum juſtum in poſterum ineundum.

IV. Quare practice non poſſit mutuatarius obligari ad ineundum de præſenti alium contractum juſtum?

V. Mutuare Sorti, donec tuam apothecam, vel molendinum frequentat, non fert uſuram ſpeculative, ſed practice.

VI. Speculative mutuum virtuale immune eſt ab uſura, quoties v. gr. Sortes, cui centum debentur poſt annum, petit nunc quinquaginta contentus, quod poſt duos annos ſolvantur alia quinquaginta; dummodo mutuatio iſthac ſit æqualiter utrique parti oneroſa.

VII. Exigi poteſt, quod mutuatarius ponat contractus neceſſarios ad mutuantis indemnitatem.

VIII. Poteſt mutuans exigere a mutuatario, quod deſiſtat a vexatione injuſta, non tamen a juſta.

IX. Uſurarie mutuans exigit a mutuatario, quod remittat ſibi onus compenſandi injuriam in fama, aut honore illatam.

X. Sicut etiam ſi exigat remiſſionem pœnæ debitæ, quamvis hæc nonniſi poſt ſententiam Judicis debeatur.

I. Dupliciter proponi poteſt hæc difficultas. Primo, ut ſenſus ſit, An liceat v. g. mutuanti nolle mutuare pecuniam, niſi mutuatarius de præſenti remutuet, v. g. triticum, aut vendat illud juſto pretio? Secundo, ut ſenſus ſit, An liceat mutuare pecuniam deducendo in pactum, quod mutuatarius ſtatim remutuet, vel vendat v. g. triticum, aut emat oleum, vel alium contractum ineat de præſenti?

Dico primo, ſine ulla uſuræ labe poteſt, ſpeculative loquendo, mutuator nolle mutuare pecuniam, niſi mutuatarius remutuet, vel vendat juſto pretio, v. g. triticum de præſenti juxta primum ſenſum explicatum; Dummodo tamen remutuatio, vel venditio, quæ exigitur, non ſit gravior mutuatario, quam ſit tibi mutuatio pecuniæ. Ita D. Th. 2. 2. qu. 78. art. 2. ad 4. ubi habet, *licet ſimul mutuanti unum aliquid aliud mutuum recipere, non autem licet eum*

eum obligare ad mutuum in poſterum faciendum: Hæc Angelicus, quem ſequuntur Molina, Leſſ. cap. 20. dub. 8., Suar. tom. 1. de Rel. lib. 4. cap. 4., Rebel. lib. 8. qu. 4. & alii apud Dian. par. 1. tract. 8. reſol. 59. & 60.

Probatur nunc, quia nolle inire unum contractum juſtum, puta mutui, niſi ineatur ſimul a mutuatatio alius contractus, v. g. venditionis juſto pretio, dummodo non exigatur ab eodem obligatio in futurum, non fert imponere mutuatario obligationem ullam pretio æſtimabilem, ſed ſolum importat concomitantiam duorum contractuum, quos poteſt mutuans velle ſimul facere, non ſeorſim; Sicut poteſt quis velle mutuare triticum alteri, dummodo ille remutuet vinum: ergo vacat labe uſuræ. Et ratio a priori eſt, quia, ut notat Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 16., qui mutuat, v. g. triticum, ut ſibi remutuetur, vel vendatur vinum, non petit hunc alium contractum in pretium mutui, ſed ut meram conditionem, ſine qua non mutuaret; Petere alium contractum in pretium procul dubio eſt uſura, ſecus vero petere, ut conditionem; quia ſicut potes non mutuare ei, quem expertus es ingratum, ita potes non mutuare ei, quem nunc experiris ingratum, cum videas poſſe illum abſque ullo gravamine remutuare, aut vendere, & nolle. Tunc haberetur uſura, quando ab illo peteres, tanquam conditionem, quod ſe obliget ad mutuandum in futurum, quia hoc ferret novum gravamen; Sicut etiam ſi peteres ab illo alium contractum, quem inire non poteſt ſine ſpeciali gravamine, v. g. ſi velles, quod vendat tibi triticum pretio infimo, aut quod vendat nunc triticum recens, quod vis ſervare vendendum carius menſe Majo.

Confirmatur a ſimili, quia ſi quis a me petat officium amicitiæ, poterit a me rogari, quod ſimile officium mihi præſtet, ſi autem nolit præſtare, tanquam ingratus repelli: ergo mutuans poteſt pariter alium contractum juſtum petere a mutuatario, aliter non mutuaturus. Actio enim mutuandi dupliciter conſiderari poteſt, primo in quantum eſt contractus, quo reddenda eſt certa ſumma pecuniæ, & ſic reſpondet ei redditio ſortis, ita ut nihil amplius, tanquam ex juſtitia debitum poſſit exigi. Secundo poteſt conſiderari in quantum eſt officium amicitiæ, quod ab amico in commodum amici præſtari ſolet (idemque dicas de venditione in gratiam ementis facta) & ſic debetur illi compenſatio per aliud officium amicitiæ; quod in præſenti poteſt exigi: Ideoque dixi in concluſione, dummodo remutuatio non ſit gravior mutuatario, quam ſit mutuatio tua; aliter committeretur uſura; quia quæ gravamen afferunt notabile, non ſolent gratis rependi in officium amicitiæ. Ex quo ſequitur ſpeculative tantum loquendo, ut notavimus, opinionem iſtam ſuſtineri poſſe, practice vero periculoſam eſſe, & diſſuadendam, cum plerumque remutuatio, aut venditio gravamen afferat notabile.

II. Dico ſecundo, poteſt pariter ſpeculative loquendo juxta ſecundum ſenſum ſine labe uſuræ deduci in pactum, ut mutuatarius in præſenti aliquid aliud remutuet, aut vendat, vel emat. Ita Leſſ. loc. laud. Navar., & alii apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 60. contra Salon., Salas, Rebel. Ratio eſt, quia etiam in hoc ſecundo ſenſu habetur concomitantia duorum contractuum, quos poteſt quis ſcilicet velle celebrare, non tamen unum ſine alio; Sicut poteſt v. g. Petrus vendere tibi equum juſto pretio deducendo in pactum, ut tu vendas illi bovem.

Confirmatur, quia obligatio iſta ad ſtatim remutuandum non eſt pretio æſtimabilis; ergo qui illam exigit a mutua-

tuatario non committit uſuram. Conſequentia ſequitur, nam non habetur uſura, quoties nihil ſupra ſortem exigitur, quod ſit pretio æſtimabile. Antecedens probatur, quia ſi eſſet pretio æſtimabilis obligatio ad ſtatim ſive remutuandum, ſive mutuandum, ſequeretur, quod dives, a quo petitur mutuum ſub uſuris, poſſet dicere, nolo ſub uſuris mutuare, ſed volo obligare me ad mutuandum tibi nunc, & pro tali obligatione aliquid ſupra ſortem exigere: ſequela autem eſt abſona: ergo talis obligatio ad ſtatim mutuandum non eſt pretio æſtimabilis.

III. Dices; obligatio ad mutuandum in poſterum eſt pretio æſtimabilis, & pro ea poteſt aliquid exigi: ergo etiam obligatio ad mutuandum de præſenti.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia obligatio ad mutuandum, vel vendendum ſtatim non eſt de ſe oneroſa, quod ex eo conſtat, quia non magis æſtimatur mutuatio cum prævia obligatione mutuandi de præſenti, quam ſola mutuatio ſine hac obligatione prævia: Contra vero obligatio ad mutuandum in poſterum eſt de ſe oneroſa, & pretio æſtimabilis, quia multa poſſunt in futurum accidere, quæ non prævidentur, quibus poſitis nollet mutuator mutuare, & tamen ad id tenetur ex præterita obligatione.

IV. Infertur ex dictis primo, non committi ſecundum ſe, & ſpeculative uſuram ab eo, qui mutuat exigendo a mutuatario obligationem, quod alium contractum juſtum ſtatim celebret: v. g. quod vendat triticum juſto pretio, quamvis tale triticum non ſit ſtatim tradendum; nam obligatio tradendi triticum in poſterum non oritur ex mutuo, ſed ex venditione. Ita Navar. 3. de Reſt. cap. 2. num. 270. Sed optime notat Lanfran. opuſculo 17. quod hujuſmodi contractus, quamvis ſpeculative loquendo non ſint uſurarii (quando ſcilicet contractus, qui exigitur a mutuatario, non eſt illi magis oneroſus, quam ſit tibi tua mutuatio, ut ſupra diximus) in praxi tamen non ſunt celebrandi, tum propter turpis lucri, & fœnoris ſpeciem, quam præſeferunt; tum etiam quia res eſt lubrica, & ſub his technis frequenter uſurarius affectus latet; quod accideret manifeſte, ſi quis v. g. nollet mutuare, niſi ſub conditione, quod mutuatarius vendat domum, qua indiget, aut ſub conditione, quod aliquid vendat juſto pretio, ſed infimo, quando ſcilicet oneroſum eſt illi aut vendere, aut tali pretio vendere.

V. Infertur ſecundo, non eſſe, ſpeculative loquendo, uſurariam illam conventionem, Mutuo tibi centum pro toto illo tempore, quo meam apothecam, vel molendinum frequentabis, dummodo non ſint hæc magis oneroſa mutuatario, quam ſit oneroſa mutuanti mutuatio. Ita Leſſ. cap. 20. dub. 8. Molin. diſp. 39. Salas dub. 8. & alii. Ratio eſt, quia non cogitur mutuatarius ad frequentandam apothecam, ſed ſolum præſcribitur pro termino ceſſationis mutui ceſſatio frequentationis; ſi enim non eſt illi magis moleſtum frequentare meam potius, quam alienam apothecam, vel molendinum, quam ſit mihi moleſtum mutuare, potero nolle amplius præſtare officium mutuationis erga illum, qui non vult amplius præſtare erga me officium frequentandi meam apothecam. Quare non exigitur frequentatio in pretium mutui, ſed ſolum ſubtrahitur beneficium mutuationis ei, qui beneficium frequentationis non vult rependere. Sed pariter dicendum ex Cajet. 2. 2. qu. 78. art. 21. & Lugo, id etiam in praxi eſſe periculoſum, & diſſuadendum, tanquam uſurarium: tum quia videtur exigi gravamen illud a mutuatario; tum etiam quia in omni mutuo poſſet ab uſu-

uſuræ malitia excuſari lucrum dicendo, quod non accipiatur in pretium mutui, ſed in experimentum gratitudinis, qua ceſſante, exigitur, quod reſtituatur res mutuata.

VI. Infertur tertio ex Molin., Malder., Salas apud Dian. part. 1. tract.8. reſol. 63. hæc omnia, quæ dicta ſunt de mutuo formali,locum habere in mutuo virtuali; unde quando alicui debentur v.g. centum aurei ſolvendi poſt annum, nulla intervenit uſura, ſi debitor cum creditore ita paciſcatur: Solvam tibi quinquaginta nunc, dummodo concedas, ut alii quinquaginta ſolvantur poſt duos annos. Quicquid in contrarium dicant Navar. & Bonac. apud eundem Dian. putantes hunc contractum eſſe uſurarium, quia creditor, dum prorogat terminum ſolutionis relate ad alios quinquaginta, virtualiter illos mutuat per alium annum cum pacto, quod debitor anticipate ſolvat nunc quinquaginta, atque adeo imponendo onus ex vi mutui, in quo conſiſtit uſura. Nos tamen contractum hunc ſpeculative ab uſura abſolvimus. Et ratio eſt, quia creditor obligans ſe ad expectandum per duos annos pro quinquaginta, quæ debentur poſt annum, non ſe obligat ad mutuandum per alium annum, ſed ſtatim mutuat per alium annum ſequentem (quia ſcilicet prorogat terminum ſolutionis, quod eſt virtuale mutuum) exigendo, quod alter de præſenti virtualiter remutuet alios quinquaginta, videlicet ſolvendo illos nunc, quamvis debeantur poſt annum. Unde in hoc contractu unum mutuum datur pro alio, ſeu virtualiter mutuantur per annum quinquaginta, deducendo in pactum, quod mutuatarius in præſenti alios quinquaginta remutuet per alium annum, in quo ex dictis non habetur uſura ſpeculative loquendo, quoties virtualis iſthæc mutuatio reciproca eſt utrinque æque oneroſa; quod tamen practice perraro contingit; & ideo practice non eſt id conſulendum, niſi conſtet de æqualitate oneris, quod utrinque imponatur.

VII. Infertur quarto, nullatenus etiam in praxi committi uſuram ab eo, qui mutuat cum pacto, quod mutuatarius ſtatim celebret contractus neceſſarios ad indemnitatem mutuantis, v. g. ſi velit, quod mutuatarius ſe obliget ad pignorandum aliquid mutuanti pro ſecuritate ſortis, vel quod juramento, aut alia ſpeciali obligatione ſe obſtringat ad reddendam ſortem mutuo acceptam. Ratio eſt, quia hoc non eſt lucrari ex mutuo, ſed damnum vitare, quod unicuique eſt licitum.

VIII. Infertur ultimo, quid dicendum quæſitis illis. Primo, an liceat mutuare, exigendo a mutuatario, quod ceſſet vexare? Secundo, an ſit uſura obligare mutuatarium, ut remittat damnum ſibi illatum in honore, vel fama? Tertio, An liceat eumdem obligare, ut remittat pœnam, ad quam damnatus eſt mutuator pro injuria illata?

Ad primum enim reſpondetur cum Leſſ., Molin., Rebel., & Azor. licitum eſſe mutuare exigendo a mutuatario, ut deſiſtat a vexatione injuſta, quia hujuſmodi ceſſatio inter debita juſtitiæ computatur. Unde mutuans ita paciſcens non videtur aliquid lucrari, ſed potius vitare damnum, quod ſibi timet injuſte eventurum. Adde, quod ſi licet mutuare ad recuperandum ſuum, ut omnes concedunt, poterit pariter quis mutuare ad ſuum conſervandum, quod per injuſtam vexationem timetur amittendum. At ſi vexatio eſſet juſta, non poterit ſine uſura quis mutuare ad illam redimendam: v. g. non poteſt mutuare cum pacto, quod eximatur a ſolutione gabellæ juſtæ, hoc enim proprie eſſet ex mutuo immediate lucrari.

IX. Ad ſecundum de compenſatio-

ne

ne damni in honore, vel fama, dicendum cum communi contra Sotum lib. 6. de Juſt. quæſt. 1. art. 2. uſuram committi, ſi mutuans deducat in pactum, quod mutuatarius remittat illi tale debitum, quia quamvis fama, & honor pretio non æſtimentur, ſed ſint ſupra omne pretium pecuniarum, onus tamen, & obligatio reſtituendæ famæ pretio æſtimatur, cum ſit opus valde moleſtum, ac plenum verecundiæ, quod homines ſæpe magno redimunt. Unde qui remiſſionem talis oneris ex juſtitia debiti lucratur ex mutuo, lucratur aliquid pretio æſtimabile, atque adeo uſuram committit.

X. Ad tertium Navar. negat committi uſuram a mutuante cum pacto, quod mutuatarius condonet pœnam, quam juſte poteſt exigere, vel ab eodem mutuante, vel a tertio, quia talis pœna ante Judicis ſententiam non debetur in conſcientia; In quam ſententiam videtur inclinare Azor. tom. 3. lib. 5. cap. 7. quæſt. 14. Sed communiter rejicitur, quia quamvis talis pœna ante ſententiam non debeatur, jus tamen ad illam eſt pretio æſtimabile, atque adeo exigens vi mutui ceſſionem talis juris lucratur ex mutuo aliquid pretio ęſtimabile. Non eſt tamen negandum, quod ſicut ex mutuo poteſt intendi, non tamen deduci in pactum amicitia, ita poſſit intendi, ut mutuatarii odium, & rancor ceſſet, unde ad remittendam pœnam inclinetur. Ubi advertit Aragon., quod mutuans exigendo uſurarie remiſſionem pœnæ non teneatur ad reſtitutionem valoris pœnæ, nondum lata ſententia, ſed ſolum ad valorem juris ad exigendam illam pœnam æſtimandi arbitrio prudentis viri.

ARTICULUS II.

An ſit Uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius ad aliquid præſtandum in futurum ſe obliget?

I. Univerſim uſurarie petitur a mutuatario, quod ſe obliget ad remutuandum in poſterum.

II. Licita tamen eſt utrinque obligatio ad mutuandum pro tempore futuro.

III. Quid reſtituendum mutuatario, qui mutuum accepit cum pacto injuſto remutuandi in poſterum?

IV. Praxis dandi anticipato pecuniam cum pacto, quod pro pecunia detur triticum tempore meſſis, quomodo ab uſura vindicetur? Et quid ſi interim interuſurium exigatur?

V. Uſurarie imponitur mutuatario onus oſtendendi ſigna benevolentiæ, & amicitiæ; aut etiam exercendi internos actus amicitiæ.

I. PRima difficultas in hac materia eſt, An ſit uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius remutuet, quando mutuator indigebit, aut cum pacto, quod teneatur mutuatarius v. g. ex officina mutuantis emere.

Plures apud Molin. diſp. 308. negant, quando pactum ſit de iterum mutuando cum æquali indigentia ex parte petentis, & æquali commoditate ex parte dantis, vel de frequentanda officina, molendino, &c., ſi inde nullum damnum incurratur; Ad quod videtur etiam Leſſ. num. 58. inclinare, quamvis contrariam ſententiam ſuſtinendam putet.

Dicendum tamen nobis cum communi apud Salas dub. 8., & Lugo num. 44., uſuram in his pactis contineri, quia imponeretur mutuatario novum

gravamen ultra ſortem pretio æſtimabile, & per conſequens ſine titulo, & injuſte, ut ſupra oſtendimus. Quod autem hujuſmodi gravamen ſit pretio æſtimabile patet, quia poteſt aliquis licite certam mercedem recipere a Republica, vel a mutuatariis, ut ſe aſtringat ad mutuandum iis, qui velint mutuum accipere, quamvis nihil deinde poſſit ultra ſortem exigere pro mutuo dato; ſic poteſt aliquid accipi a Sorte pro obligatione frequentandi hanc officinam, quamvis, dum frequentat, teneatur ſolvere juſto pretio id quod emit. Pariter pro obligatione præſtandi id quod debetur ex charitate, vel gratitudine, poteſt aliquid accipi, prout dicemus art. *6.* n. 5. quamvis nihil accipi poſſit pro eo, quod ex charitate, vel gratitudine debetur. Et ratio a priori eſt, quia hæc nova obligatio ex pacto eſt novum vinculum, ſi minus juſtitiæ (ut probat Molin. diſp. 309., quia pactum uſurarium non obligat in conſcientia) ſaltem promiſſionis humanæ, quod magni fieri ſolet apud homines, ægre ferentes illo aſtringi; unde pretio æſtimabilis eſt hæc nova obligatio.

II. Illud videtur concedendum cum Lugo, quod ſi tu obligeris ad mutuandum Petro anno ſequenti triticum, ut Petrus obligetur ad mutuandum tibi anno pariter ſequenti v. g. oleum, non committatur uſura, quia utrinque obligatio eſt æqualis, & digna recompenſatione.

III. Oppones primo; Uſura non committitur ſine injuſtitia; nulla autem committitur injuſtitia, ſi mutues Petro cum pacto, quod in poſterum remutuet, vel agrum tuum colat, &c. dummodo tamen poſt pactum obſervatum reddas mutuum acceptum, aut ſolvas ei pro labore mercedem juſtam, ergo in his caſibus non habetur uſura. Minor probatur, quia ſi interveniret injuſtitia, daretur obligatio reſtitutionis, non apparet autem quid debeat in his caſibus reſtitui.

Reſpondent communiter negando minorem; nam contra juſtitiam imponitur tale gravamen, ut contra juſtitiam eſt quodvis lucrum uſurarium. Ad quæſitum autem, quid reſtituendum ſit? alii aliter. Eſt qui velit lucrum, quod tamen inde reportaveris, reſtituendum eſſe pauperibus, ſi mutuatarius ex illo pacto nullum damnum paſſus eſt; quod tamen non probatur, quia reſtitutio facienda ſolum eſt ei, cui injuria eſt illata. Alii docent, nihil reſtituendum eſſe, ſi nullum inde damnum ſequutum eſt, quia injuria nuda non æſtimatur pecunia; Sic ſi aliquem in carcerem detrudas, injuſtitiam committis, nec tamen ad reſtitutionem teneris, ſi nullum damnum inde ſequatur; Sic pariter ſi mutues confeſſario tuo cum pacto, quod per annum tuas audiat Confeſſiones, peccas contra juſtitiam, ut notat Lugo num. 45. (quicquid ſit, an hæc appellanda eſſet uſura, quæ eſt quæſtio de nomine) cum ſine titulo cogas Confeſſarium ad ſubeundam hujuſmodi obligationem; non tamen ad reſtitutionem teneris poſt confeſſiones auditas, ſed ſolum teneris contractum reſcindere, re infecta: Idem dicas, ſi mutues Petro cum pacto, quod audiat miſſam die feſto, ut docet Salas dub. *9.* quicquid in contrarium ſentiat Palaus punct. 14. putans obligationem hanc cedere potius in utilitatem ipſius mutuatarii, quam mutuantis. Cenſeo equidem dicendum verius cum Molin. diſp. 308., & Lug. reſtituendum eſſe in caſu adducto aliquid pro gravamine impoſito, quanti æſtimari poterat arbitrio prudentis, & quanti in iis circumſtantiis redimi a prudenti potuiſſet.

IV. Oppones ſecundo; ſi hujuſmodi pacta eſſent uſuraria, damnari deberet communis praxis eorum, qui paſſim colonis ſuis pecuniam, & frumentum

tum mutuant cum pacto, quod ſuos deinde agros colant, & praxis eorum, qui operariis mutuant cum pacto, quod tempore meſſis ſuam meſſem metant, vel aliud opus præſtent.

Reſpondeo, ab aliis aliter hujuſmodi praxim ab uſura liberari contra Sotum apud Molin. diſp. 309. ut dicemus art. 6. num. 4. Facile tamen excuſari poteſt, dicendo, quod dominus conducat operarios pro tempore meſſis, ſicut etiam colonos, & anticipata ſolutione pretium ſolvat conductionis: ſic excuſantur, qui videntur mutuare pecuniam cum pacto, quod tempore meſſis pro pecunia reddatur triticum pretio tunc currenti æſtimandum: in hoc enim caſu non habetur mutuum, ſed emptio tritici futuri cum anticipata ſolutione pretii: Illud tamen advertendum, quod propter ſolutionem anticipatam nihil detrahatur de juſto pretio tritici, aut conductionis, & præterea quod accipiens pecuniam revera habeat ſuum triticum vendendum tempore meſſis, aliter eſſet uſura palliata. Praxis etiam negotiatorum eſt, quod emant triticum v. g. tradendum tempore meſſis, & dent pecuniam anticipato, puta menſe Januario, ita tamen, ut exigant intereſſe correſpondens ſex illis menſibus, quibus carent ſua pecunia, quam poſſent tradere venditoribus tritici pariter tempore meſſis, quando traditur triticum, ſed in gratiam venditoris pecunia ſolvitur anticipato. Ea tamen praxis ab uſura non erit immunis, ſi non detur in Negotiatoribus revera lucrum ceſſans; aut damnum emergens correſpondens illi interuſurio, quod exigitur a venditoribus tritici, ut perſpicuum eſt.

V. Secunda difficultas eſt, An ſit uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius ſit tibi amicus, & urbanitatis, ac benevolentiæ ſigna oſtendat?

Ante ſolutionem adverto, ad uſuram requiri, ut lucrum, quod petitur ultra ſortem exigatur, tanquam ex juſtitia debitum, non quia ex juſtitia debitum ſit, aut eſſe poſſit, ſed quia exigitur, perinde ac ſi debitum eſſet, ſeu ex illo titulo, quo debita ex juſtitia exiguntur, videlicet ex pacto, quod tamen cum ſit irritum, & nullum, obligationem ex juſtitia parere non poteſt. Difficultas nunc eſt; An poſſit amicitia exigi, tanquam ex juſtitia debita vi pacti; ſi enim vi pacti non poſſet ſic exigi, procul dubio uſura committeretur adjiciendo mutuo pactum de amicitia, ut notat Salas dub. 11.. Negant aliqui apud Lugo num. 59. amicitiam, ac benevolentiam internam eſſe materiam pacti humani; Sicut enim lex humana non poteſt obligare ad actus mere internos, ita nec poteſt contractus humanus eſſe de actibus mere internis.

Dico tamen primo cum Lugo loc. cit., etiam actus mere internos benevolentiæ poſſe eſſe materiam pacti humani. Probatur, quia poteſt aliquis pactum inire cum ſcholari de eo alendo cum pacto, quod ſtudeat, & doctus fiat, qui ſunt actus mere interni, ad quos ſcholaris vi contractus oneroſi obligatur: ergo pariter poterit iniri pactum cum mutuatario de actibus internis amicitiæ.

Neque obſtat, quod ſuperior humanus non poſſit actus mere internos imperare. Nam ſuperior humanus ſolum habet gubernationem humanam, & viſibilem: Contra vero unuſquiſque poteſt ſibi imperare actus mere internos; Quare ſicut poteſt ſe ad illos obligare voto, ſeu vi promiſſionis factæ Deo, ita poteſt ad illos ſe obligare vi contractus, ſeu promiſſionis factæ hominibus, quamvis non daretur actio civilis in foro externo pro omiſſione talium actuum.

Dico ſecundo; pactum additum mutuo tam de actibus internis benevo-

lentiæ, quam de ſignis externis amicitiæ reddit contractum uſurarium. Ratio eſt, quia additur gravamen ultra id, quod mutuum exigit. Neque obſtat, quod amicitia, & ejus actus non ſunt pretio æſtimabiles. Nam primo plures effectus amicitiæ ſunt pretio æſtimabiles, ut eſt v. gr. remiſſio injuriæ. Secundo, eſto non ſint pretio æſtimabiles actus amicitiæ, & ſigna urbanitatis, obligatio tamen ad illa eſt pretio æſtimabilis; unde, ſi mutuans præter redditionem ſortis exigat obligationem ad hos actus, exigit ultra ſortem aliquid pretio æſtimabile, & eatenus uſuram committit. Sic beneficia Eccleſiaſtica, Sacrificium, Orationes, & alia ſpiritualia non ſunt pretio æſtimabilia, ſed obligatio ad illa eſt pecunia æſtimabilis; & ideo qui mutuat deducens iſta in pactum, uſuram committit, ut docet Salas dub. 15.

Hinc rejiciendum videtur cum Pal. punct. 10. quod idem Salas addit, videlicet ſine uſura exigi poſſe a mutuatario actus amicitiæ, quos ſine incommodo, moleſtia, ac periculo præſtare poteſt. Et ratio eſt eadem, quia quamvis ſine incommodo mutuatarii actus amicitiæ præſtentur, adhuc tamen obligatio ad illos eſt incommoda, & pretio æſtimanda; tum quia voluntatem liberam aſtringit; tum etiam quia obligato imponitur per illam onus probandi ſibi eſſe incommodo, ſi velit familiaritatis ſigna omittere. Quare D. Th. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. dum docet non eſſe uſuram exigere ſigna amicitiæ a mutuatario, intelligendus eſt, ſi exigantur ex gratitudine abſque prævio pacto, non vi mutui.

ARTICULUS III.

Quid de pacto, quod mutuatarius conferat aliquod officium, vel beneficium?

I. Uſurarium eſt pactum iſtud de conferendo officio, vel beneficio; eſto non eſſet aliquando uſurarium pactum de vendenda merce juſto pretio.

II. Beneficium ſic collatum eſſet reſignandum, utpote invalide collatum.

III. Non tamen invalide confertur officium; ſicut nec quodcumque contractu oneroſo acquiritur ex mutuo.

IV. Quia uſuræ donantur quatenus debitæ vi mutui, non transfertur earum dominium; Hinc quod traditur vi mutui contractu oneroſo, puta venditionis, non datur in pretium mutui, ſed propter pretium collatum ab emptore.

V. Mutuatarius, qui officium aliquod contulit, ut haberet mutuum, reintegrandus eſt vel renunciatione illius officii, ſi fieri poteſt, vel compenſatione gravaminis illati.

VI. Circa fructus a tali officio perceptos a mutuante, pariter reintegrandus eſt mutuatarius.

I. Quæritur, an ſit uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius conferat tibi officium aliquod gratis, cæteroqui alicui vage conferendum, vel beneficium eccleſiaſticum? Negant Navar. apud Bonac. punct. 3., & Pal. punct. 11., quia videtur, quod mutuans poſſit exigere, tanquam conditionem, ut hujuſmodi ſignum benevolentiæ ſibi rependatur a mutuatario, cui id non eſt oneroſum, poſito quod gratis alicui conferre debeat officium, aut beneficium.

Dicendum tamen cum communi apud Lugo num. 41. Leſſ. dub. 9. Salas dub.

dub. 13., & Bonac. loc. cit., uſuram committi, ſive pactum ſit de conferendo officio, vel beneficio in poſterum, ſive de præſenti. Ratio eſt, quia magnum onus mutuatarii eſt privari libertate ad conferendum officium, vel beneficium cui maluerit; Quare eſto poſſit, ſpeculative loquendo, apponi, tanquam conditio in mutuo, v. gr. olei, quod remutuetur de præſenti, aut vendatur juſto pretio triticum, vel alius ineatur contractus non oneroſus mutuatario, juxta dicta art. 1., non poteſt tamen poni, ut conditio, quod conferatur ipſi mutuanti officium, vel beneficium. Diſparitas eſt, quia non poſſe aliis amicis benefacere ad libitum, conferendo iis officium, aut beneficium gratis conferendum eſt maxime oneroſum mutuatario: Contra vero, vendere mutuanti potius, quam alteri juſto pretio, quæ vendenda ſunt, non eſt de ſe oneroſum.

II. Hinc ſequitur reſignandum eſſe beneficium ſic collatum, ſimoniace ſcilicet, & uſurarie, cum invalide ſit collatum juxta dicta in de Simonia; At circa officium, puta Gubernatoris, vel Judicis ſic uſurarie collatum dubitant Doctores primo, an ſit valide collatum; Secundo, dato quod valide conferatur, an ſit reſtituendum.

III. Circa primam difficultatem, Molin. Medin. Lop. negant valide officium conferri, quia collatio hujuſmodi involuntaria non eſt ſufficiens ad transferendum dominium officii; Sicuti, quando quis ex pacto mutui accipit, v. gr. a mutuatario equum ultra ſortem, non comparat dominium equi juxta communem Doctorum ſententiam docentium apud Pal. punct. 15., ab uſurario nullatenus acquiri dominium uſurarum; quia ſcilicet ad translationem dominii non ſufficit ſola rei traditio (aliter poſſet acquiri dominium eorum, quæ per errorem traduntur) ſed requiritur traditio rei cum cauſa legitima, ſeu titulo, ut conſtat ex Lege *Nunquam ff. de acquirendo rerum dominio:* uſurarius autem cauſam, & titulum legitimum habere non poteſt, ut uſurarum dominium acquirat; Nam hujuſmodi titulus eſſet mutuatio, ob quam tamen jure ipſo naturali nequit pretium exigi, illiuſque exactio, & promiſſio eſt nulla: ergo uſurarius dominium uſurarum non acquirit; Quicquid in contrarium doceat Lugo num. 206. cum aliis putantibus, ab uſurario acquiri dominium quoddam uſurarum debile, quia ſcilicet cum obligatione ſtatim eas reſtituendi, ut dicemus quæſt. 5.

Dicendum nihilominus cum eodem Lugo num. 42., & Salas dub. 13. collationem officii uſurarie factam eſſe validam, dominiumque talis officii ab uſurario acquiri; eſto vera ſit communior opinio, quod uſurarius non acquirat dominium rei donatæ uſurarie. Ratio, & diſparitas deſumenda eſt ex diverſitate contractuum gratuitorum, & oneroſorum; contractus enim gratuiti, ad quos ex vi mutui ultra ſortem mutuatarius obligatur, cujuſmodi ſunt donatio, inſtitutio in hæredem, vel legatarium, reſignatio officii in favorem alicujus, & ſimiles, invalidi ſunt, ideoque accepta vi eorum reſtituenda ſunt mutuatario ab uſurario: Contra vero contractus oneroſi, ad quos mutuatarius obligaretur ultra ſortem ex vi mutui (cujuſmodi ſunt emptio, & venditio, locatio, & conductio, & contractus innominati, do, ut des, facio, ut facias, do, ut facias, facio, ut des) ſunt validi, & ideo accepta ex vi illorum non ſunt reſtituenda ab uſurario, niſi quando mutuatarius plus dedit, quam acceperit; in quo caſu ſolum exceſſus reſtituendus eſt, ut communiter docent apud Salas dub. 13., Collatio autem officii eſt oneroſa, cum recipiens officium obligetur ad ejus adminiſtrationem, & aliquando ad aliquas

liquas expenſas, & conſequenter valida eſt, & ſolum irritanda; quamvis nonnihil involuntarii ex parte mutuatarii, & nonnihil injuſtitiæ ex parte mutuantis contineat. Sicut nonnulli docent apud Dian. part. 2. tract. 5. reſ. 118. contractus factos metu gravi directe, & injuſte incuſſo, ſi gratioſi ſint, eſſe irritos; ſi vero ſint oneroſi, eſſe validos, quamvis auctoritate Judicis irritandos, quia ad contractus gratioſos plus voluntarii requiritur ex parte coacti, & minus injuſtitiæ ex parte cogentis, quam ad oneroſos. Et ratio a priori eſt ex Lugo diſp. 22. ſect. 7. num. 125., quia contrahens magis limitat ſuam intentionem in contractibus gratuitis, qui liberaliter fiunt, quam in oneroſis, in quibus decet ſe accommodare etiam ad ſenſum, & animum alterius contrahentis.

IV. Confirmatur, & explicatur, niſi quis mutuet Petro cum pacto, quod v. gr. vendat domum ſuam, talis venditio, quamvis mixta involuntario, eſt valida, quia eſt contractus oneroſus: Contra vero, ſi quis mutuet Petro cum pacto, quod donet domum ſuam, talis donatio, utpote contractus gratuitus, juxta communem opinionem eſt invalida: ergo collatio officii facta a mutuatario, cum ſit contractus oneroſus, eſt valida, quamvis uſurarie facta.

Dices: ideo non acquiritur ab uſurario dominium uſurarum, juxta veriorem ſententiam, quia ut notat Lugo loc. cit. num. 119., qui ſolvit uſuras, non intendit illas donare, ſed ſolvere, tanquam debitas, ſeu ſi eas debet; unde cum nullum ſit debitum, & non purificetur iſta conditio, dominium uſurarum non transfertur; atqui hoc etiam probat nec transferri dominium officii uſurarie collati: ergo talis collatio non eſt valida.

Sed neganda eſt minor, quia collatio officii eſt debita, quamvis non in pretium mutui, ſed quia eſt contractus oneroſus, ratione cujus alter ſubit onus adminiſtrandi officium, & faciendi expenſas neceſſarias: Sicuti, quando mutuas Petro cum pacto, quod vendat tibi domum juſto pretio, venditio iſta eſt valida, quia debita, licèt non in pretium mutui, ſed propter pretium collatum ab emptore: unde transfertur dominium domus titulo emptionis, etiamſi emptio ſit partim injuſta, utpote coacta, atque adeo cum obligatione compenſandi injuſtitiam, ubi e contra dominium uſurarum non transfertur, quia deeſt titulus etiam donationis, cum non intendat mutuatarius donare, ſed ſolum ſolvere uſuras, quatenus debitas.

V. Circa ſecundam vero difficultatem, An officium uſurarie collatum, eſto valide collatum ſit, adhuc relinquendum ſit, ac reſignandum? Affirmant D. Th. opuſc. 21. ad Duciſſam Brabantiæ, & alii apud Lugo n. 42.. Negat Salas cum aliis, dicendo ſatis eſſe, quod reſtituatur aliquid ad arbitrium viri prudentis pro gravamine obligationis impoſitæ mutuatario. Diſtinguit Lugo putans, quod, ſi officium reſignari poſſit mutuatario, qui valeat illud ad arbitrium alteri conferre, reſignari debeat, ut reponatur mutuatarius in priſtina libertate conferendi, cui maluerit, qua injuſte privatus fuit; ſi vero mutuatarius non poſſit amplius alteri illud conferre, non debeat reſignari, quia acquiſita per uſuram ei tantum reſtituenda ſunt, qui injuriam paſſus eſt; unde ſatis erit in hoc caſu juxta ſecundam ſententiam Salas reſtituere aliquid pro gravamine obligationis injuſtæ impoſito arbitrio boni viri.

VI. Demum, num fructus ex tali officio percepti reſtituendi ſint, adhuc dubitatur. Affirmant Navar., Medin., & alii, quando excedunt induſtriam, laborem, & expenſas officialis. Negant Molin., & Salas num. 6. cum a-

liis

liis putantes, fructus officii eſſe ſtipendium juſtum pro tali officio valide collato: Sicut enim qui mutuavit cum pacto, quod mutuatarius frequentet ſuam officinam, non debet reſtituere pretium juſtum mercium venditarum, ita in caſu noſtro. Sed Lugo cohærenter ad ſuperiorem doctrinam verius diſtinguit: ſi fructus debebant ad mutuatarium pertinere, niſi coactus fuiſſet conferre officium mutuanti, reſtituendi ſunt eidem mutuatario; contra vero poterit ſibi mutuator eos retinere, ſi ad alium ſpectaſſent ob rationem ſupra adductam, quia ſcilicet injuſtitia ſolum commiſſa eſt adverſus mutuatarium, non adverſus alium.

ARTICULUS IV.

De Pactis additis mutuo, pro quando variandus eſt valor rei mutuatæ.

I. Pactum de reddenda re mutuata in eadem menſura non eſt uſurarium, ſi æque dubium eſt, quod ejus valor deinde creſcat, aut decreſcat.

II. Si triticum ſervandum ſit a mutuante pro quando carius vendi poterit, debet ille ſervari indemnis.

III. Si prævidetur, triticum minoris valiturum, poteſt mutuator exigere, quod reddantur tot menſuræ, quot adæquant pretium. Quicquid ſit, num hic contractus ſit mutui, an potius emptionis?

IV. Mutuans triticum vetus num paciſci poſſit, quod reſtituatur novum?

V. Num res mutuata ſecundum ſe reſtitui debeat in eadem menſura, an in eodem valore, quando nihil exprimitur?

VI. Moneta mutuata reddine debeat in eadem ſpecie, an in eodem valore?

VII. Num conſcius, quod monetæ valor mox ſit minuendus, poſſit illam data opera diſtrahere mutuatariis, & venditoribus id ignorantibus, ne ipſe damnum diminutionis patiatur?

VIII. Vitium rei occultum, quod non eſt præſens, ſed futurum, non eſt manifeſtandum emptori.

IX. Exiſtimatio communis eſt fundamentum valoris rei, eſto ſit erronea.

X. Qui ſic mutuat, aut vendit, non peccat contra charitatem.

XI. Etiam Miniſtri Regii poſſunt notitia hujuſmodi privata uti in proprium commodum, dummodo non differant publicare edictum de diminuendo valore monetæ.

XII. Mutuans cum tali notitia interrogatus, num ſit variandus monetæ valor? peccat contra juſtitiam, ſi neget; ſecus vero, ſi diſſimulet.

I. Controvertitur, An licite apponatur pactum, quod mutuatarius reſtituat in eadem menſura, vel genere rem mutuatam, puta pecuniam, aut mercem, etiamſi valor monetæ, aut mercis ſit in poſterum augendus, vel minuendus?

Certum eſt in hac controverſia primo ex Molin., & Leſſ. num. 45. licite poſſe hujuſmodi pactum apponi, quando æque dubium eſt, an poſtea creſcere, vel decreſcere debeat valor, v. gr. tritici, aut monetæ; ſecus vero, ſi non ſit æque dubium.

II. Certum eſt ſecundo, quod, ſi mutuans ſervaturus ſit triticum pro quando plus valebit, poterit paciſci, quod in eadem menſura, & bonitate tunc reddatur, quia adeſt titulus lucri ceſſantis. Ita communiter Doctores apud Salas; Qui tamen advertunt aliquid in hoc caſu detrahendum eſſe, tum pro ſumptibus, quos faceret mutuans conſervando triticum apud ſe toto illo tempore; tum pro periculo, quod penes ipſum interim corrumperetur, aut deterioraretur, aut furto, vel alio infortunio periret.

III. Certum eſt tertio, quod, ſi prævideatur triticum eſſe minoris valiturum,

rum, poſſit mutuator exigere, quod reddantur plures menſuræ tritici adæquantes præſentem tritici valorem. Ita communiter cum Leſſ., Molin. contra nonnullos apud Salas; hoc enim juſtitia poſtulat, non ut res, quæ mutuatur, æqualis ſit rei, quæ reſtituitur, ſed quod valor rei mutuatæ æquet valorem rei, quæ reſtituitur.

Neque dicas: Mutuans centum menſuras tritici, v. gr. tempore quo valet quinque regalibus, poteſt exigere totidem menſuras tritici tempore, quo prævidetur valiturum decem regalibus, ſi eas pro illo tempore ſervaturus eſſet, ut modo diximus: ergo e contra mutuans centum menſuras tempore, quo valet decem regalibus, debet eſſe contentus totidem menſuris tempore, qno prævidetur valiturum quinque; aliter non ſervaretur æqualitas. Nam contra eſt, quia in primo caſu poteſt illud exigere precìſe ratione lucri ceſſantis, non ratione mutui; in ſecundo vero caſu mutuans manifeſtum damnum pateretur; quare tunc ſolum debet eſſe contentus totidem menſuris, quando æque dubium eſt, quod valor tritici creſcere debeat, an decreſcere; non vero quando prævidetur, quod debeat decreſcere; quia quando hoc prævidetur, mutuans ſtatim venditurus eſſet triticum, niſi mutuaret; cum autem in gratiam mutuatarii non vendat ſtatim, ſed mutuet, ideo debet mutuatarius hoc damnum compenſare reddendo totidem menſuras, quæ æquent valorem rei mutuatæ, videlicet in caſu adducto bis centum.

Utrum autem in hoc caſu habeatur mutuum, ut vult Leſſ. num. 145., an contractus venditionis tritici pro pretio juſto præſenti, & ſimul emptio alterius tritici pro pretio juſto, quod futurum eſt tempore, quo traduntur bis centum menſuræ dilata ſolutione pretii prioris venditionis, ut docet Molin. diſp. 311. eſt queſtio de nomine, non de re; Nam ſi nomine mutui veniat, quandocumque eſt obligatio ſolvendi poſtea in eadem ſpecie, & quantitate, contractus adductus non eſt mutui, quia traduntur centum menſuræ, & redduntur biſcentum. Si vero nomine mutui veniat quandocumque eſt obligatio ſolvendi in eadem ſpecie, ſed moderando quantitatem; ita ut valor rei reſtituendæ adæquet valorem rei acceptæ, hic contractus erit mutui, quia centum menſuræ acceptæ ſingulæ valent decem regalibus, & ducentæ, quæ redduntur, valent ſingulæ ſolum quinque regalibus.

IV. Certum eſt quarto, licitum eſſe mutuare triticum vetus cum pacto, quod reddatur novum, ſi æque eſt valiturum, quamvis hoc cedat in commodum mutuantis, qui non facile poterit vetus triticum conſervare. Ita Molin., Navar. Lugo num. 117. Ratio eſt, quia non eſt illicitum capere ex mutuo commodum, quod nullum gravamen afferat mutuatario, ut accidit in caſu. Certe, ſi mutuatarius gravamen aliquod pateretur reddendo triticum novum, ad illud non teneretur, dummodo mutuanti reddatur triticum vetus, quod non ſit deterius tritico mutuato; neque ex reſtitutione tritici veteris damnum ullum ille ſubiret: Quia tamen hoc non ſolet accidere, ideo triticum novum reſtitui debet, quamvis ſit utilius mutuanti ſine damno mutuatarii.

V. Difficultas nunc eſt primo, quando in mutuo nihil explicatur de reddenda eadem menſura, vel potius eodem valore, ad quid obligandus ſit mutuatarius? poterit ne hic alterutram ſolutionem eligere, an vero poterit mutuans alterutram exigere?

Doctores hac in re obſcure loquuntur, ut notat Lugo. Docet Leſſ. num. 149. uſu receptum in mutuo, ut reddatur æquale in quantitate, non in valore

lore

lore, niſi aliter ſit conventum, quia hæc eſt conditio mutui, cui non miſcetur implicite emptio, & venditio. Navar. e contra oppoſitum docet reddendum eſſe æquale in valore, non in menſura; aliter non ſervaretur æqualitas: Et Rebel. addit, ideo uſu receptum, ut reddatur æquale in quantitate, non in valore, ut notat Leſſ., quia æque dubium eſſe ſolet; quod valor rei debeat creſcere, aut decreſcere.

Equidem cenſeo, quod, ſi non prævideatur augmentum, vel decrementum valoris rei, reſtitui debeat res mutuata in eadem menſura, non in eodem valore: Secus vero, ſi illud prævideatur. Ratio eſt, quia, quamvis non ſit expreſſe conventum de reddenda re cum ęqualitate valoris, ſi hic prędeatur variandus, pręſumitur tamen ea fuiſſe utriuſque contrahentis intentio; etenim delicta non pręſumuntur in dubio; atqui delictum eſſet velle, quod reſtituatur res in eadem menſura, quando pręvidetur, quod ejus valor debeat creſcere: ergo hoc non pręſumitur, ſed potius oppoſitum, quod ſcilicet res reſtituenda ſit cum valoris ęqualitate.

VI. Difficultas eſt ſecundo circa variationem valoris monetæ; Reddenda ne ſit moneta mutuata in eadem ſpecie, an in eodem valore? Theologi communiter docent apud Lugo num. 124., monetam non debere reddi in eadem ſpecie, ſed in eodem valore, ſive creſcat, ſive decreſcat; quare ſi carolenus valebat decem aſſes tempore mutuationis, & deinde valeat tredecim, non debet reddi carolenus, ſed decem aſſes: Sicuti, ſi accepiſti mutuo duos modios tritici, & deinde lege publica augetur menſura modii, non teneris reddere duos modios integros, ſed quantum correſpondet duobus modiis præcedentibus; Et idem dicas, ſi menſura modii, aut valor monetæ decreſcat; quod etiam definitum eſt a Pontificibus in cap. *Olim*, & cap. *Cum Canonicis, de Cenſibus*.

Hoc autem verum eſt, ſive mutuans ſervaturus eſſet monetam pro tempore augmenti, ſive non, quia lucrum ceſſans non debet a mutuatario ſolvi, ut infra dicemus, niſi deducatur in pactum, antequam ſit in mora; ſi enim ex mora mutuatarii proveniat mutuanti ceſſatio talis lucri, quia ſcilicet non recuperavit pecuniam ſuam tempore debito, debet tale lucrum ceſſans a mutuatario reſarciri. Utrum autem poſſit mutuo apponi pactum de reddenda eadem moneta, ſive valor ejus creſcat, ſive decreſcat? recurrunt regulæ jam adductæ de mutuo tritici, num ſcilicet reddendum ſit in eadem menſura, ſive ejus valor creſcat, ſive decreſcat.

VII. Dubitatur demum, an ſciens mox minuendum valorem monetæ poſſit id ignoranti illam mutuare, ut damnum diminutionis vitet, & transferat in mutuatarium? ſimiliter etiam agitatur quæſtio, an id ſciens poſſit emere juſto pretio res, ut damnum diminutionis valoris monetæ ipſe non ſubeat, ſed transferatur damnum in vendentes?

Negat Abul., & alii apud Salas dub. 25., & apud Lugo diſp. 26. ſect. 8. Affirmant tamen communius cum D. Th. quæſt. 77. art. 3. ad 4., Molin. diſp. 354. Leſſ. Rebel., Valent., Salas, Lugo apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 40., niſi tamen ipſi magiſtratus de induſtria legis promulgationem differrent, ut res carius vendant. Ratio eſt, quia moneta expendi juſte poteſt juxta valorem ſuum, quem de præſenti habet taxatum a lege, vel communi æſtimatione; quod autem talis valor proxime minuendus ſit, non facit, quominus nunc retineat ſuum valorem: ergo ſine ulla injuſtitia poteſt moneta juxta valorem præſentem diſtrahi cum mutuatariis, & venditoribus

bus

bus ignorantibus valorem monetæ eſſe mox minuendum. Sicut Joſeph præſcius ſterilitatis futuræ ſine ulla injuſtitia emit triticum tempore abundantiæ pretio vili ab ignorantibus futuram ſterilitatem. Et ratio a priori eſt, quia valor monetæ non minuitur de præſenti per hoc, quod proxime minuendus ſit; aliter ignorantes valorem monetæ mox eſſe minuendum non venderent res juſto pretio, atque adeo re deinde cognita deberent reſtituere partem pretii accepti, etiamſi vendidiſſent res juxta taxam; nam exceſſus pretii reſtituendus eſt etiam ab ignorante, & a bona fide accipientibus.

VIII. Oppones. Vitium occultum manifeſtari debet emptori, quando ſcilicet res vendenda ob tale vitium redditur notabiliter minus utilis ementi, ut proinde diminui debeat pretium rei habentis tale vitium: ergo pariter vitium hoc occultum monetæ, quod ſcilicet ejus valor mox minuendus ſit, manifeſtari debet mutuatariis, & venditoribus.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, negatur conſequentia, quia vitium hoc monetæ occultum non eſt præſens, ut oſtendimus, ſed futurum; vitium autem rei mere futurum non debet manifeſtari, nec diminuit valorem præſentem, cum non lædat adæquatum valoris fundamentum, quod eſt communis exiſtimatio.

IX. Neque urgeas, quod exiſtimatio illa communis fundetur in errore; pretium vero juſtum rei fundari debeat in veritate, non in errore. Nam univerſim regula immediata valoris rei eſt communis exiſtimatio, in quocumque fundetur, ſive prudens ea ſit, ſive imprudens, & erronea. Tunc error communis variaret rei valorem, quando eſſet error circa ſubſtantiam, ut ſi communiter aliquid exiſtimetur gemma, quæ poſtea comperiatur eſſe vitrum: ſolus enim hic error faceret ſimpliciter involuntarium.

X. Utrum autem peccet ſaltem contra charitatem, qui ſic mutuat, aut vendit, prævidens damnum ab aliis incurrendum? Affirmare videtur Covar., & Rebel. lib. *9.* quæſt. *6.* dicens, eſſe quandam inordinationem contra charitatem, rationem, & humanitatem, velle cum notabili aliorum jactura locupletari. Negant tamen communiter cum Molin., Leſſ., Salas, Salon., & aliis apud Lugo de emptione, & venditione num. 141. quia unuſquiſque poteſt uti jure ſuo, & rebus ſuis conſulere, quamvis æquale damnum proximo ſequatur; aliter peccaret contra charitatem, qui petit a teſtatore, ut, abrogato priori teſtamento, ipſum inſtituat hæredem. In eo caſu peccaretur contra charitatem, quando ſcilicet proximus ob tale mutuum in extremam, vel gravem neceſſitatem incurreret, aut ſi notabile damnum immineret communitati.

XI. Infertur hinc primo cum Turrian., Cord., Covar. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 42., & Lugo diſp. 26. num. 143., poſſe ſic mutuare, & emere etiam ipſos miniſtros Regios, ad quos ſecreto pervenit, quod valor monetæ mox ſit minuendus, dummodo non differant conſulto promulgationem legis de diminutione valoris monetæ. Ratio eſt, quia miniſtri Regis poſſunt univerſim uti in proprium commodum notitia rerum, quam occaſione ſuorum munerum habent. Sic conſiliarius Regis ſciens ſecreto aliquem a Rege promovendum ad aliquam dignitatem poteſt illi filiam ſuam dare in conjugem, contrahendo juxta ejus ſtatum præſentem, non futurum.

Neque dicas cum Molin., legem publicam debere eſſe omnibus communem, & æqualiter omnes gravare: ergo non poſſunt miniſtri Regis ejus arcana ſcientia uti in præjudicium aliorum. Nam licet lex debeat eſſe omnibus

bus communis, ejus tamen ſcientia, antequam promulgetur, non debet eſſe communis omnibus, ſed aliquibus ratione ſui muneris poteſt antea competere. Uti autem ea notitia miniſtros Regios, non eſt abuti ſua poteſtate, quia uſus illius notitiæ non eſt uſus, vel exercitium poteſtatis, ſed eſt actus prudentiæ œconomicæ ordinans illam ad privata commoda. Quare cum tot, tantiſque Doctoribus id illis permittendum videtur, dummodo notabile inde publicum damnum non proveniat.

Infertur ſecundo cum Molin. diſp. 354., & Lugo contra Valent. poſſe pretio currenti locari domum ab eo, qui ſcit aulam Regiam brevi in alium locum diſceſſuram; quamvis enim poſt aulæ diſceſſum minus erit pretium locationis, at non attenditur pretium locationis ab eo, quod erit in decurſu anni, ſed ab eo, quod communiter exiſtimatur in principio anni, quando locatur; aliter frequenter ex futuro eventu deberent locatores, & conductores pretium minuere, vel augere.

XII. Infertur tertio, quid dicendum, ſi mutuatarius, vel venditor interrogent ante contractum, num variandus ſit valor monetæ? Lopez lib. 1. de contractibus cap. 47. putat, mutuantem peccare contra juſtitiam, ſi diſſimulans, & nihil reſpondens det cauſam contractui. Salon. vero, Bagnez, & alii apud Salas, quos approbat Leſſ. num. 43., putant peccare tantum contra veracitatem, non contra juſtitiam, ſi poſitive reſpondeat monetæ valorem non eſſe variandum, quia ille in hoc non eſt cenſendus fide dignus, cum paſſim mercatores mentiantur, ut lucrentur; unde levitati credentis imputari debet, ſi incommodum patiatur.

Equidem cum Lugo cenſeo, non peccare contra juſtitiam, ſi diſſimulet, peccare vero contra juſtitiam, ſi poſitive reſpondeat valorem monetæ non eſſe variandum, quia dolo, & fraude dat cauſam contractui; unde ex dolo tenetur reſtituere exceſſum, & damnum, quod contrahens pateretur.

ARTICULUS V.

An poſſint citra uſuram fructus Pignoris a mutuante retineri, non computando illos in partem ſortis?

I. Exceptis caſibus Dotis ac Feudi, ſicut etiam rei Emphiteuticæ, abſolute id eſt uſurarium.

II. Poterit citra uſuram pignus emi cum pacto retrovendendi, & ſic poterunt fructus talis pignoris ab emente retineri.

III. Ne in praxi uſura ſic pallietur, requiritur tum intentio emendi, tum pretium juſtum, tum etiam quod res ſicut emptori fructificat, ita etiam eidem pereat.

IV. Pretium juſtum pignoris, ſeu rei, quæ venditur cum pacto retrovenditionis, creſcit tertia parte, ſi pactum ſit in favorem emptoris; quarta vero parte decreſcit, ſi ſit in favorem venditoris; creſcit denique decima parte, ſi ſit in favorem utriuſque.

V. Vendens rem ſuam cum pacto retrovenditionis poterit deinde illam ſibi locare, dummodo ad id non cogatur; aliter uſura palliaretur, ut dicitur in contractu Mohatra.

VI. Uſurarius eſt ſecundum ſe contractus vulgo dictus Godere a Godere, *ſi detur pecunia pro pignore fructifero.*

VII. Num poſſit ab uſura excuſari, qui loco hujus contractus, duplicem alium contractum ſuper tali pignore inſtituit, alterum cenſus redimibilis, alterum locationis?

VIII. In praxi ab uſura non excuſatur, qui accipit bona fide lucrum ex mutuo per hoc, quod poſſit inſtituere cenſum perſonalem.

IX. Quicquid ſit, an poſſit hic ratione bonæ fidei a reſtitutione liberari.

I. CErtum eſt, uſuram committi a mutuante cum pacto, quod fructus pignoris ſibi retineat, illos in partes ſortis non computando, ut conſtat ex cap. 1. *de Uſuris*. Et ratio eſt, quia pignus eſt mutuatarii, res autem Domino fructificat; ergo fructus pignoris ad mutuatarium ſpectant, non ad mutuantem, qui ſolum ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis poſſet illos ſibi aliqualiter retinere, aut etiam ratione expenſarum, quæ forte fiunt in pignore conſervando. Hinc qui agrum ſterilem, quem dominus non colebat, accepit in pignus, ſeu hypothecam, & inde ſua diligentia fructus percipit, tenetur illos, deductis expenſis, labore, & induſtria, in ſortem referre; Quicquid in contrarium dicere videatur Sot. de Juſt. lib. 6. art. 2. fructus enim ſi non ſint mere induſtriales (ſicut non ſunt fructus agri) ad dominum rei pertinent. Hinc etiam fit, quod utens pignore injuſtitiam committat, ſi illud uſu atteratur.

In duobus caſibus fructus pignoris non computantur in partem ſortis. Primo, ſi detur marito pignus fructiferum, donec ſolvatur Dos, ex cap. *Salubriter de Uſuris*; conceduntur enim tales fructus marito ad ſuſtinenda onera matrimonii, & ad uxorem alendam. Secundo, ſi dominus directus feudi accipiat in pignus a ſuo debitore rem ſibi feudalem gratis illi conceſſam, ex cap. 1. *de Feudis* apud Molin. diſp. 323., & Salas dub. 31. dummodo tamen fructus non proveniant ex melioramentis factis a Feudatario. Et ratio eſt, quia cum tali onere conceditur Feudum: Et idem dicas, ſi Emphyteuta det pignori rem emphiteuticam domino directo.

II. Quod dubitatur eſt, primo, An ad vitandam uſuram poſſit mutuator nolle mutuare accepto pignore, ſed velle pignus fructiferum emere cum pacto retrovendendi eodem pretio, quandocumque ſibi pecunia reſtituetur, & ſic fructus pignoris facere ſuos, cum ipſe interim dominus ſit pignoris empti?

III. Conveniunt Doctores apud Leſſ. cap. 21. num. 120., & Lugo diſp. 6. num. 135. tunc hujuſmodi emptionem pignoris cum pacto retrovenditionis eſſe palliatam uſuram, quando deficiunt conditiones requiſitæ ad veram emptionem; ſecus vero non eſſe contractum uſurarium; & conſequenter poſſe ementem licite facere ſuos fructus pignoris. Ratio eſt, quia tunc habetur veriſſima emptio, quoties conditiones ad conſtitutionem emptionis non deſunt. Iſtæ autem conditiones ad emptionem requiſitæ ſunt; Prima, intentio emendi: tota enim contractuum obligatio pendet ab intentione, & voluntate contrahentium, & conſequenter, ſi deſit intentio emendi, deerit contractus emptionis, & erit uſura palliata; pallio ſiquidem emptionis tegitur contractus mutui uſurarius.

Secunda conditio eſt, quod juſto pretio res ematur: aliter non ſervaretur æqualitas: illud autem dicitur pretium juſtum, quod tale arbitrio prudentum exiſtimatur.

IV. Ubi notandum, quod ſi vendatur aliquid cum pacto retrovenditionis in favorem, ſeu ad arbitrium ſolius emptoris, debeat hoc onus venditoris compenſari emendo rem tertia parte circiter pluris, quam valeat, ut notat Gaſpar. Hurtad. diſp. 3. diff. 16. v. g. ſi res valeat triginta, emi debet quadraginta, ut pretium ſit juſtum; ſi vero pactum retrovenditionis addatur in favorem ſolius venditoris, ita ut quandocumque voluerit redimere rem venditam, teneatur emptor accepto ſuo pretio rem illam illi retrovendere (quæ eſt forma conſueta

talis

talis contractus) in tali caſu debet hoc onus emptoris compenſari, ita ut ematur res quarta ejus parte minoris, quam valeat, v. g. ſi res valeat triginta, emi debet viginti duo cum dimidio circiter; non vero viginti, ſeu tertia parte minoris, quam valeat. Etenim magis debet creſcere pretium, quando pactum retrovenditionis eſt in favorem emptoris, quam debeat decreſcere, quando eſt in favorem venditoris. Et ratio eſt, quia onus impoſitum venditori in caſu noſtro eſt gravius onere impoſito emptori; nam, ut venditor poſſit redimere rem ſuam, debet habere pecuniam paratam; contra vero, ut emptor poſſit retrovendere rem, ſatis eſt, quod habeat rem ipſam paratam; facilius enim eſt habere paratam rem emptam, quam pecuniam reddendam; ergo onus impoſitum venditori gravius eſt onere emptoris. Denique, ſi pactum retrovenditionis ſit ad arbitrium, & in favorem utriuſque partis, res debet pluris emi, quam valeat, prout favor emptoris eſt major, quam favor venditoris in pacto retrovenditionis, videlicet ſi res valeat triginta, pretium juſtum cum pacto retrovenditionis ad arbitrium utriuſque partis erit triginta tria, ideſt decima parte pluris, quam valeat res. Quod ſi facultas redimendi non ſit perpetua, ſed ad tempus, pro diuturnitate majori, vel minori temporis, ſpectatis aliis circumſtantiis, aut oneribus ſuperadditis,] creſcere debet, vel decreſcere pretium juſtum rei judicio prudentum.

Tertia conditio eſt, quod fructus rei venditæ cum pacto retrovenditionis ſpectent ad emptorem, quia res domino fructificat; unde etiam fit, quod ſi interim res pereat, emptori pereat; quia res domino perit. Notandum etiam, quod huic contractui emptionis cum pacto retrovenditionis poſſit ſuperaddi contractus locationis; ita ut venditor conducat ſibi rem venditam; in quo caſu fructus rei venditæ pertinent ad venditorem, non in quantum dominus eſt rei venditæ, ſed in quantum eſt locatarius; id tamen fieri non debet ad palliandam uſuram: Hoc autem accideret, ſi oneroſum eſſet venditori rem venditam ſibi locare, & ad id cogeretur; debet enim eſſe liberum venditori rem venditam ſibi, ſi ita voluerit, locare. Quare ſi ad tale pactum adigeretur, contractus eſſet uſurarius; non ſecus ac uſurarius eſt contractus Mohatra (quem infra explicabimus) per quod emptor mercis ex pacto obligetur ad vendendam iterum mercem pretio infimo eidem venditori.

V. His explicatis, conſtat, quid poſſit facere Petrus indigens nummis, nec reperiens mutuantem. Poterit enim, ſi habeat domum valentem v. g. centum, vendere illam mercatori cum pacto retrovenditionis ad arbitrium utriuſque; ſed nonniſi centum decem; ac deinde annuente mercatore, & abſque prævio pacto illam ſibi locare v. g. quinque in ſingulos annos, prout eſt valor locationis domus valentis centum; unde acceptis centum, & decem a mercatore, tenetur vendens domum poſt ejus locationem ſolvere quotannis quinque, ita tamen, ut ſi domus interim pereat, aut deterioretur, pereat mercatori, qui interim dominus eſt, donec retrovendatur. Si vero idem Petrus indigens nummis velit vendere ſuam domum valentem centum cum pacto retrovenditionis ad ſui tantum arbitrium, debet illam vendere ſolum ſeptuaginta quinque circiter, ideſt quarta parte minoris, quam valeat. Quod ſi velit eandem ſibi locare, debet eodem modo ſolvere quinque, ſcilicet quotannis, prout ſolet eſſe pretium locationis domus valentis centum. Demum, ſi idem Petrus velit vendere ſuam domum

mum valentem centum cum pacto retrovenditionis ad arbitrium emptoris, poterit illam vendere centum triginta circiter, ideſt tertia parte circiter pluris, quam valeat; & ſi velit illam ſibi locare, debet etiam quinque quotannis ſolvere, prout eſt pretium locationis domus valentis centum. Et hic eſt potiſſimus, & facillimus modus, quo poſſent citra uſuram mercatores lucrari, inter reliquos, de quibus quæſt. ſequ. Sed in praxi ſedulo cavendum, ne ullum onus imponatur extrinſecum contractui venditionis, & locationis; aliter ſub hoc colore mutuum uſurarium tegeretur, ut dicemus articulo 6. num. 6.

VI. Dubitatur ulterius, An poſſint a mutuante citra uſuram fructus pignoris retineri vi illius contractus Anticriſeos, qui Italice dicitur *Godere a Godere*; quando ſcilicet Titius dat v. g. mille Cajo, ut iis utatur, & Cajus viciſſim dat illi ſuam domum valentem mille, non vendendo illam, ſed ut ea uti, ac frui poſſit, quouſque reſtituantur mille illi aurei mutuo accepti?

Certum eſt, quod ſi utrinque detur res fructifera, v. g. domus, & ager, contractus ſit licitus, & juſtus, dummodo ſervetur æqualitas inter valorem uſus agri, & domus. Quod ſi ab uno detur pecunia, quæ de ſe eſt ſterilis, ab altero vero detur pignus fructiferum, & non fiat contractus venditionis cum pacto retrovendendi modo explicato, communiter docent hunc contractum eſſe uſurarium, niſi mutuans pecuniam retineat fructus pignoris ratione lucri ceſſantis. Ita Azor. 3. part. lib. 9. cap. 20.; Bonac. diſp. 3. quæſt. 7. punct. 7.; Lugo diſp. 25. num. 136. Ratio eſt, quia fructus pignoris niſi accipiantur ratione lucri ceſſantis, ſunt lucrum unice proveniens ex mutuo: ergo ſunt lucrum uſurarium.

VII. Dices, poſſe hujuſmodi contractum ab uſura excuſari, ſi fingamus in hoc caſu duos contractus intervenire, alterum cenſus redimibilis ſuper illa domo, alterum conductionis ejuſdem domus. Nam Titius v. g. dans Cajo mille, emit cenſum, ſeu penſionem aliquam ſuper illa domo Caji, videlicet quinquaginta quotannis; Cajus vero pro iſtis quinquaginta ſolvendis quotannis locat Titio eandem ſuam domum, cujus locationis pretium eſt pariter quinquaginta, quo poſito Titius, qui dedit mille, ita fruitur domo Caji, ut tam ipſe poſſit ad libitum ceſſare a conductione domus, quam Cajus poſſit redimere cenſum reſtituendo mille aureos, quos accepit: ergo poteſt excuſari ab uſura contractus iſte uſitatus, etiamſi ex una parte detur pecunia ſterilis, & ex altera pignus fructiferum, dummodo ſervetur æqualitas tam in contractu cenſus redimibilis, quam in contractu locationis; Sicut excuſatur, ut diximus, per venditionem domus cum pacto retrovendendi, adjecto contractu locationis, quando in his contractibus non intervenit injuſtitia.

Reſpondeo concedendo, quod ſi ſit intentio celebrandi utrumque iſtum contractum emptionis cenſus, & locationis modo explicato, nulla interveniat uſura. At hic contractus dictus *Godere a Godere*, prout communiter fit, eſt uſura palliata, quia non ſolent ſervari conditiones requiſitæ ad contractum cenſus; quarum primaria eſt, ut domus hypothecata veluti alienetur, dum venditur jus exigendi annuam penſionem ex illa. Hinc enim fit, ut pereunte domo, pereat obligatio ſolvendi quinquaginta quotannis, & reſtituendi mille; & præterea decreſcente inculpabiliter valore locationis domus, debeat eodem paſſu, & ad ratam decreſcere reditus cenſus in eo ſolo conſtituti. Adde, quod ſi fiat verus cen-

cenſus, Titius non tenetur reddere mille, quando tu reddis illi domum, ceſſando a conductione, quia quamvis tu poſſis libere ceſſare a conductione, ille tamen non tenetur redimere cenſum, ſed poteſt libere accepta ſibi domo ſolvere quotannis quinquaginta, nunquam reddendo mille. Si hæc fiant, aberit ab iſto contractu uſura, ſecus excuſari non poteſt; niſi forte ex titulo lucri ceſſantis, ſi revera ceſſet, juxta dicenda quæſt. ſequenti.

VIII. Putant Hurtad. diſp. 4. diff. 5. Leſſ., Laym., Becan. quod indocti, ignorantes conditiones cenſus, ſæpe utantur titulo mutui dando ſortem, & accipiendo penſionem eo titulo, quo poteſt accipi, prout vident paſſim fieri ſine ſcandalo: Qui proinde ſi bona fide contraxerunt, excuſari poterunt per hoc, quod dederint v. gr. centum in cenſum perſonalem utrinque redimibilem, ac proinde quotannis recipiant v. g. quinque; Nam jure naturæ emi poteſt cenſus perſonalis, tam redimibilis ad arbitrium alterutrius contrahentis, vel utriuſque, quam irredimibilis, dummodo juſto pretio hæc onera compenſentur. Quamvis autem hæc doctrina ſit tantorum virorum, illi tamen acquieſcere non poſſum, nec hujuſmodi indoctos facile excuſarem ex hoc titulo. Ratio eſt, quia qui dedit centum, ſi emiſſet cenſum perſonalem utrinque redimibilem, pereunte debitore, nihil amplius poſſet exigere; cum tamen paſſim qui pecuniam mutuavit, velit ab hæredibus debitoris debitum exigere, quod eſt contra naturam talis cenſus.

Neque dicas, cenſui perſonali poſſe ad ſecuritatem addi hypothecam generalem omnium bonorum debitoris, ex qua exigantur penſiones mortuo debitore, compenſando juſto pretio hanc obligationem, ut communius docent cum Leſſ., Philic., Hurtad. diſp. 4. diff. 6., & ſic cenſendi ſunt indocti juxta has auctoritates hujuſmodi contractum bona fide implicite celebrare.

IX. Nam contra eſt, quia, ſi hæc doctrina ſubſiſtit, nunquam ab accipiente lucrum ultra ſortem committetur uſura, niſi ignoranter, & ex prava intentione recipiat lucrum vi mutui, aut niſi accipiat lucrum ultra pretium juſtum cenſus perſonalis utrinque redimibilis cum hypotheca generali omnium bonorum debitoris pro ſecuritate; quod videtur abſurdum. Nam hac doctrina poſita, quilibet poterit pecunia ſua lucrari ad quodcumque tempus non mutuando, ſed hujuſmodi cenſum perſonalem emendo, quod eſt uſuris magnum oſtium aperire. Quare hujuſmodi contractum non conſulerem propter uſuræ ſpeciem, quam præſefert: Quamvis propter auctoritatem tot, ac tantorum Doctorum excuſarem a reſtitutione indoctos, qui bona fide moderatum lucrum ex mutuo reportarunt, ſi potuiſſent hujuſmodi contractum cenſus celebrare; quia licet de facto non celebrarint contractum cenſus, ſed mutui, ſufficit tamen, quod potuiſſent juſtum illum, & licitum contractum celebrare, & quod bona fide intenderint reportare lucrum illud moderatum eo meliori modo, quo poteſt, ut probabiliter docent Lugo, Sà, Tanner. & alii apud Dian. part. 2. tract. 5. reſol. 92. contra Azor., Salon., Silveſtr. quod infra examinabimus quæſt. 5. art. 3.

Adde, hujuſmodi cenſum perſonalem celebrari non poſſe, ubi recepta eſt Bulla Pii V. præcipientis, ut cenſus inſtituantur ſuper re immobili fructifera certis finibus deſignata, & quod cenſus ſolum ſit redimibilis ex parte cenſuarii, non ex parte cenſitoris, ſeu ementis jus ad penſionem; quamvis putet Salas dub. 6. de cenſibus Bullam hanc in Regno Neapolitano citra, & ultra Pharum non eſſe receptam. Sed de his fuſius cum de uſura palliata in contractu cenſus.

ARTICULUS VI.

De aliis Pactis mutuo additis.

I. Quandonam poſſit repeti mutuum citra injuſtitiam; præſertim ſi res mutuata ſit pluris valitura?
II. Num uſurarie petatur pretium rei mutuatæ pro quando eſt pluris valitura?
III. Practice uſuram redolet, ſi Mutuator pro Fidejuſſore ſeſe offerat.
IV. Pretium juſtum fidejuſſionis quodnam ſit?
V. Mutuare Colonis cum pacto, quod agrum Mutuantis colant, num practice ſapiat uſuram?
VI. Pactum, quod Mutuatarius ſatisfaciat obligationibus ſuis ſive ex juſtitia, ſive ex alia virtute, quandonam eſt uſurarium?
VII. Num loco mutui poſſit emi res aliqua petentis mutuum, eidemque locari, quouſque reſtituatur pecunia mutuata?

I. DUbitatur primo, An ſit uſurarium pactum mutuo additum de reddenda re mutuata tempore præfixo, quando probabiliter pluris erit valitura?

Ad quod dicendum, contractum mutui requirere, ut per aliquod tempus mutuatario opportunum non repetatur res mutuata; aliter beneficium mutui eſſet illuſorium, ſi ſtatim res repeteretur; imo ſæpe damnum inferret mutuatario, ſi hic poſtquam ſuæ indigentiæ conſuluerit, illico deberet cum gravi impendio mutuum reſtituere. At poſt aliquod tempus congruum, præſertim ſi præfixum ſit tempore contractus, poteſt mutuator ad arbitrium mutuum repetere, etiamſi res mutuata ſit pluris valitura; non ſecus ac poteſt mutuatarius illam reſtituere, etiamſi eſſet valitura minoris. Præterea, ſi æque probabile eſt, quod rei mutuatæ, puta frumenti, pretium poſſit creſcere, aut decreſcere, poterit licite tempore contractus ſuperaddi pactum, quod præfixo tempore, v. g. poſt tres menſes reſtituatur; & in tali caſu non tenetur mutuator rem illam accipere tempore intermedio, ſi forte velit illam mutuatarius reſtituere. Quod ſi probabilius futurum erit, quod pretium creſcat, tunc uſurarie cogitur mutuatarius, ut rem mutuatam tempore præfixo reſtituat, ſublata illi facultate, quod reſtituat tempore intermedio. Poterit tamen uſura declinari, ſi non celebretur contractus mutui, ſed venditionis, ſi ſcilicet vendatur nunc v. g. frumentum, quod petitur mutuum, ſed vendatur pretio, quo valebit poſt tres menſes, v. g. menſe Majo, dummodo vendens conſervaturus ſit illud pro eo tempore vendendum, & ſimul aliquid de tali pretio detrahat pro expenſis faciendis ad illud interim conſervandum, necnon pro periculo, ne interim corrumpatur; aliter ſub prætextu venditionis uſura tegeretur. Poterit etiam contractus mutui celebrari, ſi ſolum a mutuatario exigatur ultra ſortem lucrum, quod ſibi ceſſaret vi talis mutui, penſitatis pariter expenſis, & periculis.

II. Dubitatur ſecundo; An poſſit mutuans menſe Julio frumentum reddendum menſe Majo (detractis expenſis, & periculis in eo conſervando uſque ad illud tempus) ſuperaddere pactum, quod ſi non reſtituatur menſe Majo frumentum mutuatum, aut ejus pretium, reſtitui debeat frumentum novum menſe Julio inſequenti, juxta valorem pretii, quo currebat menſe Majo. Fingamus autem, quod menſe Julio hoc anno pretium unius modii tritici ſit unus aureus, & menſe Majo ſit aureus cum dimidio; ac deinde iterum menſe Julio inſequenti pretium ſit unius aurei, Quæritur, num poſſit mu-

mutuans frumentum menſe Julio obligare mutuatarium ad reddendum menſe Majo frumentum (quod ſcilicet erat uſque ad illud tempus conſervaturum, detractis expenſis, & periculis in eo conſervando) aut ad reddendum ejus pretium, videlicet aureum cum dimidio; aliter reſtituat menſe Julio inſequenti modium cum dimidio, ſi iterum pro eo tempore valiturus erit modius frumenti unus aureus? Quod ſi non reſtituatur hic modius cum dimidio, reſtitui debeat ejus pretium altero menſe Maji, & ſic deinceps?

Reſpondetur, ſpeculative loquendo, id eſſe licitum, quia titulo lucri ceſſantis poterit exigi pretium illud majus, quo valiturum eſt triticum menſe Majo; Et quia pretio illo accepto, videlicet unius aurei cum dimidio, poterit mutuans menſe Julii inſequenti emere unum modium cum dimidio, idcirco poterit hanc menſuram a mutuatario exigere, & deinde iterum velle pretium iſtius modii cum dimidio pro altero menſe Maji, & ſic deinceps. At practice loquendo, ſub his pactis latet animus uſurarius, & ſub prætextu lucri ceſſantis, aut venditionis frumenti, ac novæ emptionis exigitur a mutuatario auctarium valde oneroſum titulo lucri ceſſantis, quod perraro accidit, ut ceſſet, & ſolum ſpeculative loquendo poteſt accidere. Sicut autem in cambio, & recambio cum recurſa ſæpiſſime latet uſura, ita in his contractibus, ſive mutui, ſive venditionis frumenti, ſi ad nova, & nova gravamina adigatur pauper indigens mutuo.

III. Dubitatur tertio, Num uſuram redoleat mutuum cum pacto, quod detur fidejuſſor, & mutuator exhibeat ſe fidejuſſorem animo lucrandi v. g. quatuor pro centum ob præſtitam fidejuſſionem?

Reſpondetur, non poſſe mutuatarium obligari ad dandum fidejuſſorem pro ſecuritate ſortis, ſi præſtet pignus, aut aliter ſortem aſſecuret. Quod ſi nequeat aliter ſortem aſſecurare, quam exhibendo fidejuſſorem, poteſt hic licite a mutuante peti; at dum ſeſe offert ad præſtandam fidejuſſionem, revera ac practice vult cogere implicite mutuatarium ad ſolvendum mutuanti ultra ſortem, quicquid alteri ſolveret pro fidejuſſione; quod certe uſuram continet, ſi non datur periculum proximum amittendæ ſortis; aut, ſi quod ſolvitur pro fidejuſſione, excedit valorem periculi hujus proximi. Quod ſi tantundem accipiat mutuator pro fidejuſſione, quantum alteri daretur, & quantum exigit periculum proximum amittendæ ſortis, adhuc uſurarie pacto illo implicito cogitur mutuatarius ad dandum pro fidejuſſore ipſum potius mutuantem, quam alium; tum quia forte alius pro minori pretio fidejuſſionem præſtaret; tum etiam quia per hoc præciſe, quod tollatur a mutuatario libertas exhibendi fidejuſſorem, quem maluerit, imponitur illi gravamen extra rationem mutui. Propterea, quamvis juxta ea, quæ diximus art. 2. num. 3. mutuator ad reſtitutionem non teneatur pretii pro fidejuſſione accepta, ſi illud correſpondeat periculo amittendi ſortem, nihilominus, ut notant Lug., Molin. diſp. 309., Salas, Bonac. diſp. 3. qu. 3. tenetur compenſare gravamen iſtud uſurarie impoſitum, ratione cujus non poterat alium fidejuſſorem exhibere; præſertim ſi alius fidejuſſor minori pretio eſſet contentus: Ad eum modum, quo mutuans cum pacto, quod mutuatarius frequentet apothecam, molendinum, & ſcholam mutuantis, ſolum debet compenſare tale gravamen; præſertim ſi frequentando aliam apothecam, molendinum, aut ſcholam, aliquod commodum reportaret: Sicut etiam mutuans cum pacto, quod uni præ altero detur officium gratis alicui

vage conferendum, debet etiam tale gravamen uſurarium compenſare.

IV. Quod ſi quæras, quodnam ſit juſtum pretium fidejuſſionis? Dicendum, pro ratione majoris, vel minoris periculi amittendi ſortem, eſſe majus, vel minus pretium juſtum fidejuſſionis. Regula tamen univerſalis in his caſibus eſt ex Leſſio; Illud cenſeri pretium juſtum talis fidejuſſionis, quod tu libenter, & rationabiliter alteri ſolveres, ut pro te fidejuberet in pari periculo: Sicut pretium juſtum lucri ceſſantis in mutuante cenſeri debet eſſe illud, quod mutuans libenter, & rationabiliter alteri exhiberet pro tali lucro obtinendo. Quamvis enim mutuans ſperet ex negotiatione pecuniæ, quam mutuat, poſſe lucrari v. g. quindecim, non propterea poteſt a mutuatario exigere quindecim titulo lucri ceſſantis, ſed poteſt exigere dumtaxat, quod ipſe alteri ſolveret pro aſſecurando tali lucro ſperato, v. gr. ſex, aut ſeptem.

V. Dubitatur quarto, An ſit uſura mutuare pecuniam, ſeu frumentum colonis cum pacto, quod agros ipſius mutuantis colant?

Reſpondeo cum Molin. diſp. 310. apud Lug. num. 51. eſſe procul dubio uſuram, ſi coloni vi mutui graventur, aut ad agros colendos, quos forte colere nolebant, aut ad colendos agros mutuantis potius, quam alterius, adimendo eis libertatem ad colendos agros, quos maluerint; præſertim ſi in aliis agris colendis mercedem pinguiorem, aut aliud emolumentum eſſent percepturi. Quare juxta nuper dicta gravamen hoc eſſet compenſandum; Sicuti etiam contractus deberet reſcindi, ſi reſcindi poſſet re integra. Advertit tamen, quod ſi coloni vellent agros conducere, & ad eos colendos indigerent pecunia, non eſſet uſura utrumque ſimul contractum conductionis, & mutui celebrare; quia in tali caſu ex mutuo non reciperent ullum gravamen, ſed potius levamen, quatenus ratione mutui poſſent ad finem intentum conducendi agros devenire: tunc autem ex mutuo reportarent gravamen, quando non poſſent aliter mutuum reperire, quam obligando ſe ad hos agros colendos, quos colere nollent. Neque eſſet uſura, ſi forte titulo damni emergentis, aut lucri ceſſantis tale gravamen mutuatario imponeretur, quatenus ſi pecuniam non mutuaret huic colono, reperiret alios, qui ſine ullo gravamine utrumque contractum, conductionis agri, & mutui vellent celebrare. Neque haberetur uſura, ut advertit Salas hic num. 5. ſi duo iſti contractus ſeparatim celebrentur, ita ut unus ab altero non dependeat; aut ſi colonus obliget ſe ad agros Titii colendos, & Titius obliget ſe ad mutuandum in poſterum pro ſumptibus neceſſariis; quia obligatio ad mutuandum in poſterum eſt pretio æſtimabilis, prout explicavimus art. 1. num. 3. Denique ex Molin. diſp. 309. praxis hæc dandi colonis pecuniam, aut frumentum cum pacto, quod tuos agros colant, aut tuam meſſem deinde metant, excuſari poteſt ab uſura, prout diximus art. 2. num. 4. ſi non ineatur contractus mutui, ſed ſolum contractus conductionis colonorum, quibus anticipato ſolvitur pecunia pro eorum labore futuro in colendis agris, ac in metendo tempore meſſis, dummodo nihil de juſto pretio ob anticipatam ſolutionem adimatur.

VI. Dubitatur quinto, num citra uſuram poſſit addi mutuo pactum, quod mutuatarius gravibus ſuis obligationibus faciat ſatis; puta quod audiat Miſſam die feſto, jejunet, ſolvatque debita, quibus aſtringitur.

Reſpondetur, citra uſuram ſuperaddi obligationem ſatisfaciendi debitis ex juſtitia, ſi ea ſint certa, non tamen ſi ſint dubia. Et ratio eſt, quia vi ta-

lis

lis pacti nullum gravamen imponitur, nec onus indebitum. Quamvis enim videatur nova obligatio ex juſtitia ſuperaddi, ea tamen moraliter non æſtimatur novum gravamen. Immo hac etiam de cauſa Molin., Caſtro, Pal., & alii putant, neque eſſe uſuram mutuare cum pacto, quod mutuatarius ſatisfaciat obligationibus ex charitate, obedientia, & ſimilibus, quia ſcilicet moraliter non eſt novum gravamen iſthæc nova obligatio, præſertim quia redundat in utilitatem ipſius mutuatarii, & non mutuantis. Equidem tamen cum communiori cenſeo, uſurarie exigi a mutuatario, quod ſatisfaciat obligationi ex charitate, quoties vi talis pacti non ſolum imponitur obligatio ex juſtitia, ſed præterea conſurgit onus compenſandi damnum emergens ex violatione talis obligationis; quia tale novum onus eſt gravamen indebitum: Ex. gr. ſi quis vi talis pacti teneatur non ſolum ex charitate, ſed etiam ex juſtitia ſuccurrere pauperi graviter indigenti, certe teneretur compenſare damna, tanquam homicida omittendo ſubminiſtrationem ſtipis illi debitæ ex charitate, atque adeo novum gravamen indebitum ſubiret vi illius pacti. Contra vero, ſi quis ex charitate teneatur ſcandalum vitare, aut ex obedientia, vel religione audire ſacrum, citra uſuram poterit mutuator obligare mutuatarium vi mutui ad ſatisfaciendum his obligationibus, ſiquidem iſtud novum ligamen in morali æſtimatione non afferret novum gravamen, eo quod non teneretur ad compenſationem ullius damni ea omittendo, & præterea ex hac nova obligatione utilitatem reportaret mutuatarius dumtaxat, non vero mutuator.

Quod vero attinet ad pactum additum mutuo de ſatisfaciendo obligationi antidorali ex gratitudine, ſi ſolum imponatur vi pacti mutuatario alia obligatio ſatisfaciendi in genere illi obligationi, (cui certe poteſt ſatisfacere, orando pro benefactore, præbendo illi ſanum conſilium, ac aliis ſimilibus viis) videtur, quod hæc nova obligatio non imponeret moraliter novum gravamen, ſed potius utilitatem impellendo illum ad actum virtutis debitum; ac propterea tale pactum additum mutuo forte non eſſet uſurarium; Secus vero, ſi pactum eſſet de dando ultra ſortem aliquid temporale mutuanti, quod exigi poteſt tanquam debitum ex benevolentia, & gratitudine, & non tanquam debitum ex juſtitia; ut conſtat ex Theſi 42. proſcripta ab Innoc. XI. id enim procul dubio eſſet oneroſum; quia vi talis pacti exercite obligationi præviæ antidorali ex gratitudine ſuperadderetur obligatio vi promiſſionis, ut videre eſt in expoſitione hujus Theſis. Neque obſtat, quod pactum fœnerativum neque in foro interno, neque in foro externo obliget: Etenim adhuc imponeret novum gravamen talis promiſſio, quatenus ſi mutuatarius illi non ſatisfaceret, non effugeret notam infidelitatis.

VII. Dubitatur ſexto, Num practice lateat uſura in hoc caſu? Titius nolens ſine lucro pecuniam alienare, petenti illam mutuo dicit, nolo tibi mutuare centum aureos, ſed volo centum aureis emere boves tuos, quos loco tibi pretio juſto locationis, quouſque pecuniam reſtituas.

Reſpondetur juxta dicta art. ſup. n. 5. in hiſce duobus contractibus emptionis bonorum, & locationis eorumdem nullam adeſſe injuſtitiam, ſi ſerventur leges eorumdem contractuum, ita ut habeatur intentio emendi, & conſequenter boves emptori pereant, ſicut emptori fructificant; ſicut etiam, quod pretium tam emptionis, quam locationis ſit juſtum. Practice tamen, ut notant nonnulli apud Croix num. 899. ſæpe latet in iis uſura, quatenus

practice ſæpe indigens mutuo cogitur ad vendendam, & ad locandam ſibi rem venditam pretio injuſto, ad quod adigitur ex indigentia pecuniæ. Quare non ſolum dives denegando mutuum, animo immiſericordi reſpicit miſerias alienas, ſed præterea animo lucri avido ex alienis miſeriis vult diteſcere; quod ſapit avaritiam, & inhumanitatem.

QUÆSTIO III.

Quibus de Cauſis poſſit a Mutuatario aliquid ſupra ſortem exigi citra Uſuram?

PEcunia de ſe ſterilis, & infæcunda multifariam poteſt reddi ſuo modo fructifera citra labem Uſuræ, videlicet aut deponendo illam in Montibus Pietatis mixtis, unde auctarium reportetur: aut ineundo alios contractus a mutuo, puta contractum ſocietatis, præſertim trium, ſive contractum cenſus, cambii, emptionis cum pacto retrovenditionis, obligationis ad mutuandum, fidejuſſionis, & ſimiles, ſervando tamen leges eorumdem contractuum, ne pallietur uſura: Aut etiam ineundo quidem contractum mutui, ſed auctarium reportando, non ex vi mutui, ſed ex aliis titulis mutuo extrinſecis, videlicet ratione lucri ceſſantis, damni emergentis, periculi extraordinarii amittendi ſortem, penæ conventionalis, &c. Diſcutiemus hic primo, num Montes Pietatis univerſim immunes ſint ab uſura per hoc, quod aliquid ſupra ſortem a mutuatariis exigant pro expenſis neceſſariis montis, aut etiam pro ſolvendo intereſſe iis, qui deponunt in monte ſuam pecuniam indigentibus mutuandam? Secundo, utrum Montes, præſertim frumentarii, uſurarie exigant aliquid a mutuatariis pro montis augmento? Tertio, num contractus ſocietatis, qui dicitur Trium, uſuram contineat palliatam? ac demum ſeorſim agemus de aliis titulis mutuo extrinſecis, quibus ſolet auctarium exigi a mutuatariis.

ARTICULUS I.

Utrum Montes Pietatis exigendo auctarium a mutuatariis immunes ſint a labe uſuræ?

I. Mons pietatis quid ſit, & quibus conditionibus conſtituatur?

II. Citra uſuram a mutuatariis aliquid moderatum ultra ſortem exigitur pro expenſis ad montis conſervationem neceſſariis.

III. Titulo damni cæteroqui emergentis rationabiliter hoc auctarium exigitur.

IV. Deponentes pecuniam pauperibus mutuandam in montibus Pietatis mixtis, num uſurarie lucrum reportent?

V. Excuſari poſſunt ratione liberalis donationis, quæ illis a Pontifice, vel a Republica fiat in remunerationem beneficii, quod præſtant communitati.

VI. Num poſſint etiam excuſari vi diſpenſationis factæ a Pontifice in lege natu-

naturali vetante uſuras?

VII. Num pariter vi contractus cenſus perſonalis, quem ineant cum mutuatariis?

I. MOns pietatis dicitur pecunia quędam (& eadem eſt ratio de tritico, & ſimilibus, quę mutuari ſolent) deſtinata ad hoc, ut in promptu ſit ad mutuandum gratis indigentibus, & occurrendum uſuris. Cujus montis tres potiſſimum leges ſunt; Prima, ut ſolum pauperibus detur mutuum, ita ut, ſi in alios uſus, quam pauperum ea pecunia ab Officialibus montis diſtrahatur, excommunicatio incurratur Papæ reſervata a Paulo V. lata anno 1615. in Bulla, quę incipit *Oneroſa*. Secunda, ut pignus ab iis in ſecuritatem accipiatur, quod pręfixo tempore vendi poſſit a monte, ſi pecunia mutuata non reſtituatur; ita tamen, ut mons retineat ſibi, quod ei debetur, & quod reliquum eſt reddat ipſis mutuatariis. Tertia, ut parum aliquid ultra ſortem a mutuatariis exigatur pro expenſis faciendis in conſervatione pignorum, pro conductione domus, pro rationibus ſcribendis, & pro ſtipendiis miniſtrorum.

Ubi notandum, quod pro expenſis montium pietatis minus requiratur, ſi in iis conſervetur pecunia, quam ſi conſervetur triticum, adeo ut poſſint ſufficere duo, vel tria pro centum, ſi mons ſit pecuniarius, ſive etiam quatuor, (ut notat Clericatus in Erotematis cap. 8. n. 7.) aut ad ſummum ſex juxta nonnullorum montium praxim tum Neapoli, tum in aliis Urbibus; non ſufficiant tamen ſeptem vel octo ac amplius, ſi mons ſit frumentarius. Et ratio eſt, quia frumentum indiget horreo, & expenſis, ut conſervetur, eſt expoſitum corruptioni, & fere ſemper ejus pretium decreſcit in damnum montis. Vilius quippe valere ſolet triticum menſe Julio, quando reſtituitur, quam quando recipitur a monte; quod certe in monte pecuniario non contingit.

II. In dubium autem revocatur, An poſſit auctarium a montibus pietatis citra uſuram exigi, quod ſolum deſerviat pro expenſis neceſſariis, & ad reddendum montem indemnem. Cajetan. Sot. Sylv. & alii apud Lugo nu. 188. putarunt illud exigi uſurarie. Sed communis, & veriſſima ſententia tenet, nullam in hoc uſuram contineri, quia lucrum hoc ultra ſortem non accipitur vi mutui, ſed ratione damni cæteroqui emergentis, ut conſtat, atque adeo in gratiam, non in gravamen mutuatariorum; cæteroqui brevi mons exhauriretur; & ideo plures Pontifices montes hujuſmodi approbarunt, necnon Concilium Lateranenſe ſub Leone X. cujus hæc ſunt verba: *Sacro approbante Concilio declaramus, & definimus, montes pietatis, in quibus pro eorum expenſis, & indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas, & aliarum rerum ad illarum conſervationem, ut præfertur, pertinentium pro eorum indemnitate dumtaxat ultra ſortem abſque lucro eorumdem montium recipitur, neque ſpecimen mali præferre, neque peccandi incentivum præſtare; quinimo meritorium eſſe, ac laudari, & probari debere tale mutuum, & minime uſurarium putari.* Additque Pontifex Indulgentias ob hanc cauſam eſſe conceſſas, & in excommunicationem incidere, qui montes iſtos damnat, quorum in Italia primus Inſtitutor dicitur fuiſſe anno 1494. S. Bernardinus a Feltre Ordinis Seraphici.

III. Neque obſtat primo, quod ſi ratione damni emergentis tale lucrum acciperetur, non deberet tantundem ſolvere ultra ſortem, qui gemmam, v. gr. aut vas aureum pignorat, quod facili negotio cuſtoditur, quam qui dat in pignus veſtes, v. gr. quæ pluribus

expenſis indigent ad ſui cuſtodiam. Nam præſumitur voluntas mutuatariorum in hac æqualitate auctarii ſolvendi, quia impoſſibile moraliter eſt examinare, quantum quiſque contribuere deberet, eſſetque Seminarium litium, quibus dirimendis majores expenſæ requirerentur; & ideo in tributis communibus imponendis non fit injuſtitia, ſi ſæpe non exigatur plus ab eo, qui poteſt plus contribuere, quando ſcilicet non eſt id facile aſſequi.

Neque obſtat ſecundo, quod qui diutius retinet pecuniam mutuatam, majus auctarium ſolvat; Unde videtur ſolvere ratione mutui, ſeu ratione dilatæ ſolutionis. Nam majus illud auctarium ſolvitur, tum quia plures expenſæ faciendæ ſunt ad cuſtodiendum pignus diutius; tum etiam quia mutuatarius differendo ſolutionem eſt cauſa, ne illa pecunia interim aliis mutuetur, qui novum auctarium ſolverent. Conſtat itaque hujuſmodi montes nullam uſuram continere.

IV. Difficultas major eſt de aliis montibus pietatis, qui vocantur mixti, eo quod utrinque detur pecunia mutua, & partim pii ſunt, partim videntur a pietate degenerare. In iis enim præter pecuniam deſtinatam ad mutuandum indigentibus, accedit alia pecunia ab aliis ibi eam deponentibus, a quibus mons illam accipit, ut poſſit uberius mutuare, & interim dat iiſdem quatuor v. gr. pro ſingulis centenariis. Ex quo fit, ut mons debeat a mutuatariis ſuis exigere etiam iſta quatuor in centum ultra id, quod pro ſuis expenſis exigere debebat, ut ſervet ſe indemnem.

Uſuram in his montibus contineri putant nonnulli, non quidem ex parte montis, qui auctarium accipit præciſe ad vitandum damnum emergens, ſed ex parte deponentium ibi pecuniam, & accipientium quatuor pro centum; idque ſæpe abſque titulo lucri ceſſantis, aut damni emergentis; quando pecuniam illam deberent ſervare otioſam per aliquot annos dandam v. gr. puellæ in dotem. Quia tamen hujuſmodi montes a Republica, & Pontificibus approbantur, & eorum auctoritate eriguntur, dicendum, nullam uſuram continere. Unde excuſari poſſunt, qui pro pecunia depoſitata quatuor pro centum a monte accipiunt; Primo ſi dicantur illi cum monte (qui forte negotiationi exponit pecuniam depoſitam) celebrare implicite contractum trium, de quo dicemus articulo tertio, ſi vere mons in lucroſa negotiatione exerceatur. Secundo, ſi dicantur deponentes pecuniam emere cenſum utrinque redimibilem, juxta dicta in calce quæſtionis præcedentis, dummodo detur ſufficiens hypotheca, & Pontifex diſpenſarit in tali mutua cenſus redimibilitate. Tertio, ſi dicatur cum Pellizzario in Manuali Regularium tract. *6.* cap. 8. num. 78., & aliis ab eo laudatis, & a Croix lib. 3. num. *866.*, poſſe Summum Pontificem, tanquam ſupremum Principem, necnon Rempublicam, quando ita expedit, in bonum communitatis bona unius alteri concedere, idque in his montibus fieri, dum dantur quatuor pro ſingulis centenariis: nam, ut homines alliciantur ad pecuniam ibi deponendam, qua uberius mutuum detur indigentibus, debuerunt allici donatione iſta liberali.

Ubi tamen Doctores communius advertunt, quod juxta hanc tertiam viam, & ratiocinationem, hujuſmodi montes mixti a perſonis privatis erigi non poſſunt, utpote quæ non poſſunt de bonis civium in bonum publicum diſponere: Quicquid in contrarium opinentur Del Bene part. 2. dub. 259. de Inquiſit., & P. Felix Poteſtas in Examine Confeſſar. tom. 1. part. 2. num. 14. 16. Etenim quamvis libentiſſime mutuatarius daret v. gr. huic privatæ perſo-

perſonæ montem pietatis erigenti octo pro centum ſupra ſortem, ne cogatur ſolvere duodecim uſurariis; nihilominus non daretur ſecundum ſe juſtus titulus, ratione cujus privata illa perſona (aut alii contribuentes huic perſonæ pecuniam) acciperet tale auctarium; Si vero montes iſti pietatis a ſupremo Principe, vel a Communitate conſtituantur, datur juſtus titulus, prout oſtendimus, cur poſſint deponentes ibi pecuniam auctarium accipere, videlicet in remunerationem, quæ a publica poteſtate fiat de bonis civium in bonum publicum. Quare perſona privata montes mixtos erigere non poteſt. Tunc ſolum perſona privata poſſet illos inſtituere, ut notat Leſſ. loc. cit., quando pecunia deponeretur in his montibus ab iis, quibus ea de cauſa lucrum ceſſat: Sic enim nullum rationabile damnum paterentur mutuatarii, compenſando illis lucrum ceſſans, nec opus eſſet remuneratione Principis. Montes vero non mixti, ſeu ſimplices, in quibus auctarium dumtaxat pro neceſſariis expenſis exigitur, etiam a privatis perſonis erigi poſſunt, ut concedunt Molin., Salas, Rebel. lib. 8. q. 14., & Leſſ. num. 154.

Confirmatur iſthæc Pellizzarii doctrina, & aliorum apud ipſum, & apud Croix locis laud. hauſta ex D. Antonino part. 2. tract. 1. cap. 11. §. 2. allegante Laurentium de Rodulpho, & alios antiquiores; quia Paulus III. in ſuis Bullis pro montibus mixtis Florentiæ, Bononiæ, Mutinæ, ac Ferrariæ erectis relatis a Paſqualigo diſp. 201., approbat eorum praxim, ac declarat poſſe ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo deponentes pecuniam in iis Pietatis montibus auctarium (videlicet quinque pro ſingulis centenariis) reportare, addendo hæc verba, ut videre eſt apud eundem Felicem Poteſtatem loc. laud. num. 2413. *Etiamſi pecunia ſine lucro eſſet otioſa permanſura, & non fructificatura*. Id autem non videtur potuiſſe Pontifex decernere, niſi dicatur, quod propter bonum publicum tale præmium a Principe liberaliter ſtatutum ſit, ne pecunia in iis montibus aliquando deſit in ſubſidium indigentium. Eſto enim hac de cauſa indigentes deberent quotannis auctarium ſolvere, non ſolum prout neceſſarium eſt ad expenſas montis neceſſarias, ſed etiam ut ſatisfiat pro tali præmio debito deponentibus pecuniam; id tamen indigentibus rationabiliter gratum eſt, ne cogantur ab uſurariis mutuum petere cum longe majori auctario; & idcirco ad ſolvendum auctarium monti pietatis juxta taxam a Principe ſtatutam, ſaltem ex tacito ejus conſenſu, antiquam, ac notam conſuetudinem firmante, non dicuntur mutuatarii eſſe rationabiliter inviti; ſecus vero ad ſolvendum auctarium uſurariis.

V. Ubi notandum ex Sà V. *Contractus* num. 4., & ex Navar., Bart. Tiraquel., & aliis apud Laym. lib. 3. tr. 4. cap. 18. num. 12., & apud Vvadingum diſp. 6. dub. 8. Contractum, qui ſolet communiter in aliqua regione celebrari, præſertim a viris doctis, & honeſtis, quamvis præſeferat aliquam ſpeciem uſuræ, non eſſe ſtatim condemnandum ut uſurarium, ſed ſolum eſſe perveſtigandum titulum, ratione cujus poſſit ab uſura liberari, quoties de illa non conſtat dilucide; & multo magis ſi talis contractus ſit Reipublicæ utilis, & a Principe ſaltem tacite approbatus. Credendum quippe eſt, quod Reſpublica ex poteſtate, & alto dominio, quod habet diſponendi de bonis civium in bonum communitatis, ſuppleat quantum poteſt, ſi quid forte deſit illi contractui. In caſu autem noſtro multis in locis habentur montes iſti pietatis mixti, approbanturque a Pontificibus, ac a principibus; propterea quamvis ſpeciem

ciem aliquam præſeferat uſuræ auctarium illud, quod reportatur a deponentibus ibi pecuniam mutuandam indigentibus; nihilominus conandum nobis eſt juſtum titulum perveſtigare ad purgandum illud a tali labe; & credendum, quod Reſpublica ſuppleat, quantum poteſt, ſi quid deſit. Cum autem alius juſtus titulus non facile reperiatur ad uſuram purgandam, niſi dicendo, quod Princeps, (prout poteſt ex alto dominio in bona Civium) liberaliter in bonum publicum quatuor, aut quinque pro ſingulis centenariis donet deponentibus pecuniam in premium, & ut alliciat divites ad hæc depoſita, idcirco ſufficienter ex tali titulo montes pietatis mixti dicendi ſunt ab uſura immunes, etiam relate ad deponentes ibi pecuniam otioſam, exigendo ex illa quotannis auctarium. Hoc autem titulo purgari ab uſura videntur etiam montes pietatis mixti, in quibus deponentes pecuniam poſſunt illam ad arbitrium repetere; ſi enim non poſſent illam repetere, facile ab uſura eſſent immunes titulo cenſus, ut advertit Leſſius in appendice ad diſputationem de montibus pietatis nu. 27. dicens: *Thomas Boninſignius diſputat, quo titulo deponentes pecuniam &c. poſſint auctarium reportare; & ſupponit titulo penſionis annui cenſus, ſi non reſervarent ſibi jus repetendi pecuniam ſuam pro arbitratu*. Et de his pariter loquitur Paſqualigus qu. 205. n. 5.

Et ſane Reſpublica, & Principes ratione alti dominii ſolent remunerari eos, qui aliquo pacto benemeriti ſunt erga bonum publicum, ut Doctores, Milites, &c. eximendo illos a collectis, & communibus oneribus; cum autem deponentes pecuniam in montibus pietatis in ſubſidium indigentium vere ſint, & a Paulo III. appellentur de publico bono benemeriti, rationabiliter poterit Princeps premium conſtituere, ita ut pro ſingulis centenariis quatuor, vel quinque percipiant, non tanquam lucrum ex mutuo, ſed tanquam remunerationem propter beneficium, quod conferunt communitati, deponendo in his montibus pecuniam ſuam.

VI. Putat etiam Paſqualig. deciſ. 183., quod ſicut poteſt Pontifex, data ſufficienti cauſa, diſpenſare in juramentis, ac votis, interpretando legem naturalem, & Divinam de iis obſervandis; ita legem naturalem, & Divinam de abſtinendo ab uſuris poſſit pariter interpretari, & ſic ſuo modo diſpenſare, data cauſa ſufficiente, qualis eſt bonum publicum; ut proinde ex diſpenſatione Pontificis licitum ſit deponentibus pecuniam in montibus pietatis mixtis auctarium reportare propter ingens publicum bonum, quod ex his montibus provenit; Præſertim quia lucrum ex mutuo, quod prohibetur ut injuſtum, & venit nomine uſuræ, eſt mutuum, quod cedit in gravamen mutuatarii, & eſt illi oneroſum. Quare ſi tale lucrum cedat in utilitatem communitatis, immerito dicitur oneroſum, ac prohibitum, eo quod bonum publicum præſtantius ſit bono privato, & libenter quilibet amplecti debet malum leve proprium, ſi aliter haberi nequit bonum ingens publicum; ſicut libenter quis patitur ſectionem brachii ad vitam conſervandam. Hæc tamen Paſqualigi ſententia, & ratiocinatio, quamvis rite explicata errorem non ſapiat, cum non permittat rigoroſam diſpenſationem in lege naturali uſuram vetante tanquam injuſtam; non videtur tamen amplectenda; quia Alexander III. in cap. *Super eo de Uſuris* dicit, *Super crimine uſuræ diſpenſationem aliquam poſſe fieri non videmus*; nec eſt opus tali diſpenſatione ad defendendam praxim montium mixtorum, & ad purgandam uſuram relate ad illos, qui lucrum reportant ex pecunia otioſa in illis depoſita; Cum univerſalis

pra-

praxis iſta defendi poſſit juxta traditam doctrinam D. Antonini, & aliorum apud Pellizzarium laudatum, quod ſcilicet ſupremus Princeps, ſive Eccleſiaſticus ille ſit, ſive ſecularis, ſeu etiam communitas, & Reſpublica ratione alti dominii, quod habet diſponendi de bonis ſingulorum in bonum communitatis, liberaliter donet auctarium deponentibus pecuniam in montibus mixtis ſolvendum a mutuatariis, idque in præmium, ut eos alliciat ad pecuniam ibi deponendam, & ſic indigentes mutuo illam facili negotio reperire poſſint, vitando auctarium majus, quod aliter uſurariis ſolvere tenerentur; aut vitando malum deterius, quod indigentes pecunia ſæpe ſubeunt, videlicet vendendo ultronee res ſuas pretio viliſſimo, quo ſolent vendi merces ultroneæ. Quod autem tale dominium altum competat ſupremo Principi, patet ex lege Præſcriptionis, qua dominium transfertur a propriis dominis in illos, qui tempore præſcripto eas poſſident bona fide, & ex aliis legibus apud Molin. diſp. 149., necnon ex conſenſu Doctorum apud Paſqualigum diſp. 206.

VII. Denique diſcutit Paſqual. qu. 205. Num auctarium, quod reportant deponentes pecuniam in montibus pietatis, juſtificari poſſit etiam titulo cenſus perſonalis? Et inclinat ad affirmandum, quatenus, ſi alius titulus deeſſet, hic eſſet ſufficiens ad dicendum quod Pontifex approbando hos montes, cenſeatur permittere hunc cenſum perſonalem utrinque redimibilem jure tantum Eccleſiaſtico, ubi Bulla Piana recepta eſt, & non jure naturæ vetitum. Cum enim mutuatarii ſoleant ex propria induſtria vivere; poſſunt vendere fructus propriæ induſtriæ deponentibus pecuniam in hiſce montibus, & ſic cum illis contractum cenſus perſonalis utrinque redimibilis celebrare. Quia tamen hic contractus, ſub quo uſura facile palliatur, a Pio V. prohibetur, nec datur cauſa ad aſſerendum, quod Pontifex in hac ſua lege diſpenſet, poſito quod aliter poſſit modo jam expoſito uſura relate ad deponentes pecuniam ab his montibus declinari; ideo ad difficiliora pergamus.

ARTICULUS II.

Utrum uſurarie in Montibus Pietatis Auctarium aliquod exigatur pro eorumdem augmento?

I. Ab Auctoribus graviſſima iſthæc quæſtio communiter prætermittitur; At ſi id liceat, valde utile, ac pium eſt, montes Pietatis ubilibet erigere, aut augere.

II. Primo aſpectu videtur id adverſari definitioni Concilii Lateranenſis, & ipſi juſtitiæ, adeo ut non poſſit Auctarium iſtud ab uſura purgari.

III. Contractus in ſpeciem uſurarius non eſt damnandus, niſi dilucide conſtet de uſura, quoties paſſim a viris piis, & doctis exercetur.

IV. Olim Archiepiſcopus Sipontinus ad normam aliorum hujuſmodi montes frumentarios erexit ſumma cum laude.

V. Eminentiſſimus Urſinus Archiepiſcopus Beneventanus hactenus octo ſupra ſexaginta montes frumentarios ſimiliter erexit, qui a Pontifice regnante in Brevi dato commendantur.

VI. Ab uſura ſunt immunes, non ſecus ac montes mixti, in quibus Auctarium exigitur ad ſolvendum aliquid deponentibus ibi pecuniam ſuam.

VII. Auctarium, quod ſit octava pars modii, non eſt oneroſum, ſed rationabiliter pergratum mutuatariis.

VIII. Poteſt ſic etiam Auctarium accipi pro conſtructione domus Monti utilis; nec-

necnon pro erectione montis a fundamentis.

IX. Pariter excuſari poteſt ab uſura tale Auctarium titulo lucri ceſſantis ex negotiatione prætermiſſa, aut titulo cenſus perſonalis, vel titulo obligationis ad mutuandum, aut demum ratione conventionis inter cives initæ; prout in montibus Sodalitiorum.

X. Concilium Lateranenſe non damnat hoc Auctarium, quippe quod non affert monti lucrum titulo mutui, ſed ex aliis titulis mutuo extrinſecis.

I. DIfficultas hac in re, quæ magnum faceſſit negotium, eſt, num ſicut poteſt in montibus Pietatis mixtis exigi a mutuatariis auctarium, quantum præciſe neceſſe eſt ad Montis indemnitatem, & conſervationem, ita pariter poſſit auctarium majus per aliquod tempus exigi, quod deſerviat ad augendum, ſeu erigendum montem uſque ad certum terminum, ita ut poſſit omnibus indigentibus illius communitatis pecunia, ſeu frumentum mutuari, quin cogantur ad uſurarios majus auctarium exigentes confugere: quando vero mons ad tale incrementum pervenit, tunc auctarium debeat minui, adeo ut ſolum deſerviat ad montis conſervationem, & non amplius ad montis augmentum?

Hujuſce graviſſimæ difficultatis ab Auctoribus communiter prætermiſſæ, operæ pretium videtur momenta rationum pro utraque parte penſitare; cum poſſit hujus quæſtionis deciſio eſſe valde utilis tum pauperibus, tum etiam ipſis communitatibus. Pauperibus quidem valde utile eſt montes hujuſmodi habere paratos in Patria ſua, ne cogantur ad uſurarios adire cum maximo impendio. Communitatibus etiam id erit valde utile, tum quia civium pecunia remanet in Patria; tum etiam quia cives divites habent modum facilem lucrandi, emendo cenſus in his montibus fundatos. Præterquamquod ſic a Patriæ finibus exulat uſuræ crimen, Deo, & hominibus maxime deteſtabile. Propterea ſi minus poſſent montes Pietatis pecuniarii ubilibet erigi; ſaltem in quolibet Oppido mons Pietatis frumentarius ad levamen pauperum ab ipſa communitate erigendus eſſet, (Epiſcopo aſſentiente, ac illum dirigente, utpote ſibi ſubjectum, cui pauperum cura a Chriſto Domino demandata eſt) ſi juxta hunc facilem modum citra uſuram, ac licite erigi poſſent, & augeri.

II. Verum prima fronte videtur uſurarie a monte accipi auctarium, quod deſerviat ad illius incrementum, quamvis hoc ordinetur ultimate ad pauperum ſubſidium, & libenter a mutuatariis ſolvatur. Ratio videtur eſſe, tum auctoritas Concilii Lateranenſis laudati, ubi declaratur immune ab uſura moderatum auctarium, quod a Pietatis montibus recipitur *pro expenſis neceſſariis dumtaxat abſque eorundem montium lucro*; tum etiam a priori, quia auctarium, quod reciperetur pro montium incremento, eſſet lucrum immediate proveniens ex mutuo, atque adeo veriſſima uſura. Ex hoc autem quod libenter a mutuatariis illud ſolvatur, ne cogantur majus auctarium uſurariis perſolvere, nullatenus arguitur, illud non eſſe uſurarium relate ad ipſum montem, qui tale lucrum reportaret; ſiquidem ex nullo titulo tale auctarium juſtificaretur. Sic libentiſſime mutuatarius perſolvit Petro diviti ſervanti pecuniam otioſam duo pro centum, ne cogatur adire mercatorem, cui perſolvat quinque pro centum ultra ſortem titulo lucri ceſſantis tali mercatori; & tamen nemo dixerit, non uſurarie a Petro accipi duo illa pro centum, quippe quæ nullo titulo juſtificarentur.

Ne-

Neque dici poteſt, licitum eſſe Monti auctarium iſtud pro ſui incremento accipere, ut poſſit pauperibus ſubvenire, atque adeo illud accipere titulo eleemoſynæ, quæ a mutuatariis ſponte conferatur. Nam qua ratione eſt illicitum furari ad ſtipem pauperibus erogandam, eadem ratione illicitum eſt ad hunc finem fœnerari. Unde in cap. *Super eo de Uſuris* definitur, *Pro opere pio Uſuras non eſſe permittendas*. Præterquamquod quiſnam dixerit, pauperes mutuatarios velle ſponte titulo eleemoſynæ Monti Pietatis auctarium elargiri deſerviens ad Montis augmentum, ut hic poſſit aliis pauperibus indigentibus mutuo ſubvenire? Si auctoritate Principis, aut etiam Epiſcopi, Univerſitate annuente (ad quem ſcil. ex proprio munere ſpectat ſubvenire pauperibus, eoſque a graviſſimo uſurarum onere quoad ejus fieri poteſt eripere) Mons Pietatis hac via eſſet erigendus, ut quilibet ex mutuatariis aliquid moderatum conferret ad Montem erigendum, aut augendum, credi poteſt, quod mutuatarii non eſſent rationabiliter inviti, quia ex tali Montis erectione, & incremento & ſibi in poſterum, & ſuis poſteris, & aliis pauperibus, ac civibus magnum inde emolumentum reportandum eſſet; At ſecluſa hac mutuatariorum conventione, & publica auctoritate, nemo ex indigentibus vult ſponte quicquam erogare in aliorum modiciſſimam utilitatem.

III. His de cauſis auctarium deſerviens ad Montis erectionem, & augmentum primo aſpectu injuſtum videtur eſſe, & uſurarium. Nihilominus recurrit hic doctrina, articulo præcedenti ex Sà, Navar., & aliis tradita, quod contractus, qui in ſpeciem apparet uſurarius, niſi de tali uſura conſtet, non ſit damnandus, quoties a viris piis, ac doctis palam, Prælatis ipſis, & ipſo Pontifice conſciis, exerceatur. Fertur autem hujuſmodi auctarium ad Montis erectionem collatum palam multis in urbibus, præſertim Dominii Eccleſiaſtici, palam exerceri, Pontifice non ignaro, ac Prælatis ipſis piis, ac doctis non ſolum conſciis, & annuentibus, ſed ad id etiam laudabiliter cooperantibus. Quare niſi aperte conſtet eſſe uſurarium (quod procul dubio non conſtat, quinimmo eſſe innocens, & commendabile mox oſtendemus) non eſt damnandum; ſed perveſtigandus eſt a Doctoribus titulus, ratione cujus immune ſit ab uſura.

IV. Ad normam Montium iſtorum, in quibus auctarium a mutuatariis datur ad illorum conſervationem ſimul, & augmentum, fatebatur Archiepiſcopus Sipontinus Cappelletti ſacrorum Canonum peritiſſimus, ſe erexiſſe olim anno 1661. in Monte Gargano S. Angeli montem frumentarium, in quo mutuum triticum accipientes tenebantur pro ſingulis modiis octavam modii partem ſupererogare ad ejus conſervationem, & incrementum.

V. Quod ſi nuſquam ea praxis fuiſſet, & nemini in mentem hactenus veniſſet de tali auctario, inſtar millium ſit praxis Archidiœceſis Beneventanæ, juxta leges ſapientiſſime latas jam inde ab anno 1694. ab ejus Eminentiſſimo Archiepiſcopo Urſino (cujus nomen pro Panegyri eſt) Hic eximia pietate, ac doctrina in primis ornatus, præter alia innumera beneficia Eccleſiæ ſuæ Sponſæ collata, impendio ſupra ſexcenties & quinquagies mille aureorum, re bene perpenſa, & non paucis Theologis in conſilium convocatis, tam in ipſa Beneventi Urbe, quam in ejus Oppidis, ſumma cum laude, ac gratiarum actione hactenus centum ac ſexaginta octo Montes pietatis frumentarios erexit, inſtar illius, quem Archiepiſcopus Cappelletti in Monte S. Angeli olim erexerat; videlicet, ita ut

ad

ad illos conſervandos, & augendos uſque ad certum terminum pro ſingulis uniuſcujuſque loci indigentibus opportunum, octava pars modii pro auctario ſuperadderetur; ita tamen, ut quando Montes ad ſufficientem cumulum frumenti pervenerint, auctarium decreſcere debeat, ut ſolum ad Montium conſervationem, & indemnitatem deſerviat, & non amplius ad eorumdem incrementum. Quis autem damnare auſus fuerit praxim, quam tantus vir cum plurium Theologorum ſuffragio per tot annos palam, nemine contradicente, exercuit? Quinimmo ab ipſo Regnante Pontifice Clemente XI. in Brevi ad eundem Archiepiſcopum directo ſub die 14. Octobris 1718. maxime commendatur ejuſdem pietas in his Montibus erigendis ad ſubſidium egenorum; Et ipſa Montium erectio auctoritate Apoſtolica confirmatur, & approbatur. Veſtigiis pariter hujus Purpurati Præſulis inhærentes idipſum præſtitere Archiepiſcopi in diœceſi Sipontina ejus ſucceſſores; quos inter Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Jo: Lerma omnigena literatura, ac virtute affatim cumulatus.

VI. Quia tamen praxis iſthæc non ſola extrinſeca auctoritate propugnanda eſt; ideo multifariam oſtendo, auctarium moderatum pro augendis Montibus pietatis citra uſuram licite, & laudabiliter poſſe exigi. Et primo quidem a pari ſic. Poteſt in Montibus Pietatis mixtis exigi a mutuatariis auctarium, quod deſerviat non ſolum pro expenſis neceſſariis, ſed etiam ut ſolvantur quinque pro centum iis, qui in iis montibus pecuniam deponunt, ut ea poſſit mutuo dari indigentibus; ergo a fortiori poteſt exigi ab iiſdem mutuatariis auctarium, quod deſerviat non ſolum pro expenſis neceſſariis, ſed etiam aliquid moderatum, puta quinque pro centum, ad montem augendum uſque ad cumulum opportunum, qui ſatis ſit ad ſublevandam indigentiam pauperum loci. Antecedens conſtat ex jam dictis, & præſertim ex Bulla laudata Pauli III. Conſequentia ſequitur; nam ſi poſſunt quinque pro centum a mutuatariis exigi, ut ſolvantur in præmium deponentibus in Monte pecuniam (qui plerumque ſunt divites) quia id expedit in bonum publicum, ne cogantur indigentes adire uſurarios cum multo majori impendio; a fortiori poterunt quinque pro centum exigi a mutuatariis, ut Pietatis mons (qui pauperum cætum repræſentat) augeatur; Siquidem id etiam ad ſimile bonum publicum ſpectat. Præſertim, quia quinque illa, quæ danda ſunt deponentibus pecuniam, quamvis ſint divites, exigentur a mutuatariis in perpetuum; quinque vero, quæ deſerviunt ad augendum montem, atque adeo in bonum ipſorum pauperum, exigentur a mutuatariis per aliquod dumtaxat tempus, videlicet, quouſque mons ſurgat ad cumulum opportunum. Quare ſicut in primo caſu illud auctarium non dicitur eſſe uſurarium, quia non exigitur a mutuatariis titulo mutui accepti, ſed ab iis exigitur, ut poſſit Princeps, ſeu Reſpublica, aut Epiſcopus ipſe de Univerſitatis conſenſu remunerari deponentes ſuam pecuniam in Montibus propter bonum publicum pauperum; & idcirco iſti pecuniam deponentes ſunt immunes ab uſura, quia auctarium illud recipiunt titulo liberalis donationis ſibi factæ, non ab ipſis mutuatariis, ſed a Principe propter bonum Communitatis: ita in ſecundo caſu auctarium neque eſt uſurarium, quia non exigitur a mutuatariis titulo mutui accepti, ſed ab iis exigitur, ut poſſit Princeps, ſeu Reſpublica, necnon Epiſcopus cum Univerſitatis magiſtratu Montem augere in bonum ipſius Communitatis; Unde mons eſt immunis ab uſura, quia auctarium illud accipit titulo dona-

nationis liberalis ſibi factæ, non ab ipſis mutuatariis, ſed a Principe propter bonum Communitatis. Poteſt ſiquidem Princeps, ut ſupra oſtendimus, ob altum dominium de bonis civium diſponere, quando valde id expedit ad bonum Communitatis.

VII. Neque opponas, id verum habere, quoties auctarium eſſet moderatum, & non valde oneroſum, quale videtur eſſe auctarium Montis frumentarii in Archidiœceſibus Beneventana, ac Sipontina, quod eſt octava pars modii, atque adeo duodecim cum dimidio pro centum.

Sed auctarium hoc, quod primo aſpectu eſt ingens, & oneroſum, re vera eſt valde moderatum, & egenis non ingratum. Id liquet, ſi advertatur, quod præmiſimus articulo ſuperiore, videlicet, ad conſervationem montis frumentarii plus requiri, quam ad conſervationem montis pecuniarii, eo quod frumentum facile corrumpatur, cautius cuſtodiendum ſit, ne pereat; & pretium frumenti in damnum montis fere ſemper decreſcat, cum minoris ſoleat valere frumentum menſe Julio, quando reſtituitur, quam aliis deinde menſibus, quibus poteſt mutuo accipi; ut proinde ad conſervationem montis pecuniarii ſoleant ſufficere duo, vel tria, aut etiam quatuor, ex Clericato loco laudato; vel demum ſex, juxta nonnullorum Montium praxim, præſertim Neapoli: Juxta praxim vero Montium Patavinorum ex eodem Clericato in Deciſionibus Miſcellaneis deciſ. 41. n. 7. exiguntur quinque pro centenario. Ad conſervationem tamen montis frumentarii requiruntur v. gr. ſeptem, vel octo, aut amplius. Hinc pro augmento montis frumentarii quinque dumtaxat circiter pro centum remanent ex auctario, quod ſit octava pars modii. Præterea quod octava pars modii non ſit auctarium immoderatum, & egenis ingratum, ex eo etiam conſtat, non ſolum quia illud ſolvitur in bonum publicum, atque adeo etiam in bonum proprium, & poſterorum; ſed etiam quia ſi egeni recurrerent ad perſonas privatas pro mutuatione tritici, iſtæ pro lucro ceſſante ſolent exigere, quod modii reſtituantur menſe Julio in menſura ſupereffluente, quæ vulgo dicitur, *con la colmatura*, quæ ſolet eſſe ſexta, vel ſeptima pars modii, atque adeo exigunt ſexdecim cum dimidio, aut ſaltem ſupra quatuordecim pro centum. Quomodo autem poteſt eſſe egenis ingratum, quod potius ſolvant duodecim cum dimidio pro centum in bonum publicum, quam ſexdecim cum dimidio, aut quatuordecim pro centum in bonum privatum mutuantis?

Adde, quod, ut notat Leſſ. in Append. ad dub. 23. cap. 20. lib. 2. in Belgio etiam quindecim pro centum libentiſſime ſolvuntur Montibus pecuniariis a pietate Principum erectis, ne cogantur egeni uſurariis ſolvere trigintaquinque pro centum; Et quindecim illi aurei deſerviunt tum ad Montis conſervationem, tum ad ſolvendum intereſſe deponentibus ibi pecuniam, quod cedit in bonum privatum illorum: ergo a fortiori pergratum egenis erit ſolvere Monti frumentario octavam modii partem, ex qua nonnihil deſerviat ad augmentum Montis in bonum publicum. Pariterque Croix lib. 3. num. 879. advertit, licite in nonnullis Montibus pecuniariis legitime erectis exigi ad quindecim pro centum, teſte Steph. tom. 4. dub. 9. num. 124. Nihil itaque cauſæ eſt, cur ingratum, & oneroſum dicatur auctarium octavæ partis modii in Montibus frumentariis, in quibus plurimum ad eorum conſervationem contribuendum eſt.

VIII. Oſtenditur ſecundo, poſſe licite ab hiſce Montibus exigi auctarium,

rium, quod non ſolum deſerviat ad conſervationem, ſed etiam ad augmentum Montis uſque ad certum terminum. Etenim licitum eſt (ut oſtendit Leſſ. loc. laud., & praxis confirmat) auctarium a mutuatariis exigere, cujus pars aliqua deſerviat ad conſtructionem domus fixæ pro miniſtris, & pro conſervandis pignoribus utilis; ita ut poſt conſtructionem talis domus debeat auctarium decreſcere, ut poſtmodum ſolum deſerviat ad Montis conſervationem; ergo pariter in caſu noſtro poterit auctarium per aliquod tempus exigi, cujus pars aliqua deſerviat ad montis augmentum. Probatur conſequentia, quia in utroque caſu modica iſta auctarii pars ad bonum publicum ordinatur, & ideo ſponte, & non coacte ſolvitur. Neque dicas domum illam eſſe neceſſariam ad montis conſervationem; augmentum vero Montis non eſſe ad id neceſſarium. Nam ad conſervationem Montis non eſt neceſſaria domus, quæ ſit Montis propria, ſed ſufficit, quod aliqua domus parvo pretio locetur, unde mutuatarii parum potius pro tali locatione vellent ſolvere hic, & nunc, quam multum pro domus fixæ erectione; quia tamen ad bonum publicum ſpectat, quod pro monte erigatur potius ſtabiliter domus aliqua, quam locetur ſingulis annis, ideo non invite mutuatarii ad hanc domus conſtructionem per aliquod tempus concurrunt, quouſque domus extructa ſit.

Quare ſimiliter dicendum, quod libenter a mutuatariis per aliquod tempus nonnihil ſolvatur pro Montis augmento uſque ad terminum opportunum; Et ſicut citra uſuram a monte accipitur auctarium pro domus conſtructione, ita etiam pro Montis augmento: Præſertim, quia magis ad bonum publicum confert Montis augmentum, quam erectio domus, quæ ſit montis propria, & non locata.

Oſtenditur idipſum tertio, promovendo ratiocinationem Leſſii in caſu ſimili. Cum Sereniſſimus Albertus Auſtriacus Belgii Princeps videret pauperes ab Uſurariis opprimi, exigendo pro mutuo etiam triginta quinque in centum, adhibito conſilio cum Archiepiſcopis, & ſex Epiſcopis Belgii ſtatuit, Montem pietatis mixtum e fundamentis erigere hoc pacto: A plurimis divitibus plurima aureorum millia habuit, promittendo illis congruum intereſſe; Illam vero pecuniam exhibebat mutuam egenis, qui tenerentur quindecim pro centum ſolvere ad montem ſervandum indemnem, & ad ſolvendum intereſſe promiſſum illis divitibus. Conſilium hoc pauperibus in primis utile, & gratum, quamvis a tot Epiſcopis approbatum, ab uſurariis ſuas uſuras amittentibus, & ab indoctis damnabatur; tum quia ſine facultate Pontificis erectum fuerat, tum etiam quia uſuras foveret; lucrum quippe in tali Monte reportatur ex mutuo; quod tum jure naturæ, tum etiam a Leone X. in Concilio Lateranenſi vetabatur. Ad ſedandum tale murmur Patri Leſſio doctrina ſimul, ac pietate affatim prædito injunctum fuit, ut hac de re ſcriberet. Hic multis in Appendice laudata de Monte pietatis oſtendit, ad erectionem horum Montium non requiri facultatem Pontificis, ſed ſatis eſſe, quod auctoritate publica erigerentur cum conſenſu Epiſcopi, ad quem ſpectat cura pauperum, atque adeo Montium pietatis ad pauperes pertinentium: Oſtenditque pariter, citra Uſuram potuiſſe decerni, quod mutuatarii egeni quindecim, (aut quod a peritis exiſtimatur ſufficiens ac neceſſarium) pro centum ſolverent, tum pro expenſis Montis, tum etiam, ut divitibus illis pro intereſſe debito fieret ſatis. Hæc autem fuit Leſſii efficax ratiocinatio: In montibus pietatis mixtis jam erectis nulla intervenit Uſura,

ſi

ſi mutuatarii cogantur ſolvere auctarium, quod deſerviat tum ad expenſas Montis, tum etiam ad ſolvendum quinque pro centum deponentibus ibi ſuam pecuniam, quæ mutua detur indigentibus: ergo pariter neque ulla intervenit uſura, ſi Mons de novo erigatur cum ea lege, ut mutuatarii ſolvant auctarium tum pro expenſis Montis, tum ad ſolvendum intereſſe promiſſum divitibus, ut pecuniam exhibeant ad Montis erectionem. Antecedens conſtat ex ſupradictis. Conſequentia ſequitur dilucide. Hanc autem ratiocinationem equidem ad caſum noſtrum extendi facile poſſe exiſtimo, addendo hanc aliam illationem: Ergo neque ulla uſura intervenit, ſi auctarium a mutuatariis exigatur tum ad montis expenſas, tum ad moderatum Montis augmentum, quouſque ſufficiat ad proſpiciendum indigentiæ omnium pauperum loci. Si enim propter bonum communitatis decerni poteſt a publica Poteſtate, quod mutuatarii aliquid ſolvant pro Montis erectione divitibus pecuniam exhibentibus ad Montem fundandum; multo magis propter bonum univerſitatis decerni poteſt a Poteſtate publica, quod mutuatarii aliquid ſolvant pro Montis augmento. Dixi multo magis; tum quia hoc ſolvitur in beneficium ipſius Montis, atque adeo pauperum; illud vero, quod ſolvitur pro Montis erectione, ſolvitur in beneficium divitum, tum etiam, quia quod ſolvitur pro Montis augmento, ſolvitur ad tempus, quouſque perveniat ad terminum opportunum; quod vero ſolvitur pro Montis erectione divitibus ſolvitur in perpetuum. Hæc autem auctaria a Leone X. non vetari, utpote non uſuraria, infra explicabimus cum eodem Leſſio.

IX. Oſtenditur quarto eadem concluſio, quia auctarium iſtud moderatum pro augmento Montis frumentarii poteſt Mons a mutuatariis exigere titulo lucri ceſſantis. Etenim cum poſſit Epiſcopus ipſe (ut opinatur Genuenſis in Manuali Paſtorum cap. 53.) ad opem egenis ferendam negotiationi operam dare ubi potuerit; a fortiori Univerſitas de conſenſu Epiſcopi poſſet ſummam erectioni Montis deſtinatam velle negotiari, ubi neceſſitas urgeat ad opitulandum egenis, vendendo ſcilicet caro pretio frumentum, (prout ſolet contingere) menſe Majo, & emendo novum pretio mitiori menſe Julio, & ſic negotiationem iſtam protrahere quouſque perveniatur ad congruam Montis altitudinem: Dum autem negotiatio iſta negligitur, ut detur ex nunc mutuum in ſubſidium indigentium, poterit ab his titulo lucri ceſſantis exigi ultra ſortem octava pars modii; cum pro certo habeatur, amplius lucrum ab ea negotiatione poſſe reportari. Et ideo communiter perſonis privatis mutuantibus triticum reſtituitur illud in menſura ſupereffluente, ſeu *con la colmatura*, ideſt cum ſexta, vel ſaltem ſeptima parte modii pro auctario titulo lucri ceſſantis.

Ut id oculis ſubjiciatur, fingamus, triticum menſe Maii valere novem carolenis, & menſe Julii ſolum octo; qui vellet negotiari pro pretio, quo venderet modium menſe Maii, emeret deinde menſe Julii modium cum octava parte, ut patet; quod ſi magis diſtarent inter ſe hæc pretia veteris, & novi tritici, ut ſolet accidere, majus lucrum reportaretur. Quare qui in gratiam mutuatariorum abſtinet ab hac licita negotiatione, poterit titulo lucri ceſſantis pro auctario reportare octavam modii partem; & ideo mons frumentarius citra uſuram poteſt ex hoc titulo auctarium hoc a mutuatariis exigere.

Oſtenditur quinto, quia auctarium pro montis frumentarii augmento poſſet itidem a mutuatariis exigi ratione

cenſus perſonalis, qui ex natura ſua non eſt injuſtus, & poſſet a monte conſtitui in perſona mutuatariorum, qui ſolent ex propria induſtria multum lucrari; prout diximus in calce articuli præcedentis ex Paſqual. quæſt. 205., ita ut ſi alius titulus deeſſet ad uſuram purgandam, hic ſufficeret, & in illum cenſeretur implicite Pontifex conſentire, permittendo leges iſtorum Montium, & multo magis eorum erectionem approbando, ac ſupplendo quicquid iis forte deſit, ut habetur in Brevi laudato Regnantis Pontificis. Diximus quidem loco laudato non eſſe præſumendum, quod Pontifex in lege vetante cenſum perſonalem utrinque redimibilem diſpenſet, poſito quod alia via poſſint ab uſura purgari Montes mixti relate ad deponentes ibi pecuniam ſuam, & Auctarium reportantes; At ſi alia via in caſu noſtro uſura purgari non poſſet relate ad Montem, qui Auctarium reportat, dicimus, quod Pontifex approbando Montes iſtos cenſetur in ea lege diſpenſare.

Oſtenditur ſexto, quia pro obligatione mutuandi poteſt aliquid accipi, non ſecus ac pro obligatione fidejubendi; atqui Mons Pietatis ſuam pecuniam, aut frumentum conſervat cum obligatione mutuandi indigentibus; ergo poteſt pro tali obligatione auctarium aliquod a mutuatariis accipere citra uſuram. Antecedens conſtat ex dictis quæſt. 2. art. 2., ubi oſtendimus, uſurarie a mutuante exigi, quod mutuatarius obliget ſe ad remutuandum in poſterum, quia talis obligatio eſt pretio æſtimabilis: ergo poteſt mutuator ad id ſe obligans aliquid accipere pro tali obligatione citra uſuram, prout explicavimus articulo ultimo præcedentis quæſtionis.

Oſtenditur ſeptimo, quia poſſet illud auctarium exigi ex conventione civium ad id ſe mutuo obligantium: Sicut enim in Confraternitatibus, & Sodalitiis de mutuo conſenſu ſodalium paſſim montes eriguntur ex menſtrua illorum contributione, ut poſſit aliquid pro ſodalibus infirmis, pro defunctis, pro feſtivitatibus, &c. erogari; quare non poterunt ſimiliter cives convenire, ut mons expenſis mutuatariorum erigatur, ex quo deinde dari poſſit mutua pecunia, vel triticum gratis ipſis civibus indigentibus, & non aliis? Et ſicut montes ſodalitiorum Ordinariis loci ſubjiciuntur, cum ſint bona pauperum, poſt donationem iis factam a ſodalibus; ita Montes Pietatis Ordinariis loci pariter ſubjiciuntur natura ſua. Aliis etiam viis poſſet hoc auctarium ab uſura purgari; ſatis tamen ſint iſtæ hactenus expoſitæ, præſertim prima, videlicet ratione liberalis donationis factæ ipſi Monti a Poteſtate publica in bonum communitatis. Hujus quippe doctrinæ fundamentum ſolidum videtur, & ſua auctoritate communitum: Præſertim quia juxta hanc viam auctarium, quod in monte frumentario ſit octava pars modii, non poteſt dici exceſſivum; tum quia eſt minus eo, quod perſonæ privatæ exigunt ratione lucri ceſſantis; tum etiam, quia exigitur ad tempus, videlicet quouſque mons ad terminum congruum exurgat. Utrum autem juxta alias vias tale auctarium dici poſſit exceſſivum, utpote in perpetuum ita ſolvendum, hoc diſcutiendum eſſet a Theologis ſimul cum peritis negotiatoribus: Judicium quippe Theologorum in his materiis eſt conditionatum (ſi ſcilicet tale lucrum a tali negotiatione, & contractu, demptis periculis, & expenſis, reportari ſoleat) quod ut evadat abſolutum, requiritur judicium negotiatorum, a quo conditio purificetur.

X. Ad id, quod opponitur ex Concilio Lateranenſi approbante Montes Pietatis cum auctario pro expenſis dumtaxat Montis, abſque ullo illius lucro, reſpondetur primo, quod Pontifex ſo-

lum approbat hujuſmodi Montes ſimplices, de quibus tunc temporis erat controverſia, & præſcindit ab aliis Montibus mixtis poſtmodum erectis. Quare ſicut per illa verba non reprobatur lucrum, quod a Montibus mixtis acquiritur ad ſolvendum quinque pro centum deponentibus ibi pecuniam, ut oſtendimus, præſertim ex Bulla Pauli III. ita nec reprobatur lucrum, quod deſerviat ad augmentum conſentaneum Montis. Deinde tranſmiſſo, quod a Lateranenſi reprobetur lucrum reportandum in Montibus Pietatis, illud ſolum lucrum reprobat, quod immediate provenit ex mutuo, & ideo eſt uſurarium. At in caſu noſtro lucrum, quod Montes reportant, ſive ad ſolvendum quinque pro centum deponentibus ibi pecuniam, ſive ad incrementum ipſius Montis, non provenit immediate ex mutuo, ſed provenit ex liberali donatione facta Monti a Principe, ſeu Republica ratione alti dominii, quod habet diſponendi de bonis civium in bonum publicum, ut explicavimus, vel provenit ratione lucri ceſſantis ob omiſſam negotiationem licitam; vel ratione cenſus perſonalis, aut obligationis ad mutuandum, vel ratione conventionis inter cives juxta modo explicata; ergo hujuſmodi lucrum, ſeu auctarium a Lateranenſi non prohibetur: Nequit enim dici uſurarium, ſed valde commendabile, cum ſic egenorum indigentiis proſpiciatur citra rationabile gravamen mutuatariorum.

Neque replices, auctarium iſtud ad Montem augendum, eſto immune ſit ab uſura, ſpeciem certe quandam malam uſuræ præſeferre, quæ aliis anſam præbet fænerandi: ergo ab eo abſtinendum, juxta præſcriptum Apoſtoli 1. ad Theſſal. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.*

Nam contra eſt, quia ſpeciem malam uſuræ ſolum præſefert, ſi ab indiſpoſitis, aut malignis oculis imperitorum, aut fænerantium inſpiciatur, qui hinc conantur ſuas uſuras excuſare; at ſi a ſapientum, ac piorum oculis introſpiciatur, ſolum commiſerationem erga pauperes oſtentat: Ad eum modum, quo unguentum, quo Magdalena unxit pedes Domini, ſolum pravis Judæ oculis ſpeciem malam prodigalitatis præferebat, quia *fur erat*, ut dicitur Jo. 12. de ſe tamen nonniſi amorem erga Chriſtum Dominum exhalabat. Non eſt itaque ſub tali prætextu ab hiſce Pietatis Montibus abſtinendum, ſed promovenda eſt quoad ejus fieri poteſt eorum erectio.

Hæc fuſiore calamo præter morem proſequutus ſum; tum quia graviſſima iſthæc quæſtio ad praxim perneceſſaria, ex cujus favorabili deciſione ingens utilitas Univerſitatibus provenire poteſt, ab Auctoribus prætermittitur; tum etiam, ut Urbes omnes, necnon Oppida hiſce ratiocinationibus, & exemplis ad curandam Montium iſtorum, præſertim frumentariorum, erectionem extimulentur; quippe qui facile erigi poſſunt, & ſumma cum laude, ac Univerſitatum ipſarum, nedum egenorum, ac etiam divitum emolumento, inſtar Beneventanorum, poſthabito Imperitorum, ac Uſurariorum latratu, qui paſſim Montibus hiſce Pietatis incaſſum adverſantur, & tanquam canes ad Lunam oblatrant. Faxit Deus, ut ubique Gentium Univerſitates omnes ad pientiſſimum hoc opus excitentur; Ubilibet enim eſt reperire locupletes, qui facile velint aliquot centena modiorum tritici ad hunc finem liberaliter erogare, ut indigentibus mutuari poſſint: Convenientibus deinde civibus, qui Magiſtratum repræſentant, ac ſponte conſentientibus ſtatuere fas eſt, ut ad hujus Montis conſervationem, & augmentum, auctarium, quod ſit octava pars modii, a mutuatariis ſuperaddatur, ſervatis legibus ab Or-

d'nario loci firmandis, prout in Archidiœceſi Beneventana, quæ jure merito normam dare poſſet ſub tanto Archiepiſcopo.

Denique adverto, ad Epiſcopi, ac Magiſtratus vigilantiam ſpectare, quod duo hac in re ſcopuli declinentur: Alter eſt, ne diutius, quam oportet Auctarium exigatur ad Montis augmentum: Alter vero, ne Montes Pietatis ad pauperes ſublevandos inſtituti, & ex eorundem contributionibus aucti deſerviant deinde ad locupletandos conſanguineos, aut amicos Miniſtrorum. Quod facile eveniet, tum ſi tempore caritatis frumentum non detur mutuum egenis, ſed locupletibus, qui illud vendant, aut uſurarie pauperibus dent mutuum, ut lucrentur; tum etiam ſi pauperibus detur mutuum frumentum deterioris conditionis ab eo, quod eſt proprium Montis, & frumentum, quod eſt Montis purgatum, a Miniſtris vendatur ſubrogando Monti frumentum deterius, quod detur mutuum egenis. Scelus hoc diligenter avertendum, & ſi evenerit (quod Deus avertat) acriter puniendum eſt.

ARTICULUS III.

Num in contractu Trium lateat uſura?

I. Explicatur contractus Societatis dictus Trium.

II. Licitus eſt, ſi pecunia a ſocio negotiationi revera exponatur, & pretium, ſpectatis omnibus, ſit juſtum.

III. Non habetur in hoc contractu mutuum virtuale.

IV. Sixtus V. damnat contractum ſocietatis, ſalvo capitali; at non quando hoc per alium contractum aſſecuratur.

V. Satis eſt, quod implicite tres contractus celebrentur, videlicet ſocietatis, aſſecurationis capitalis, & partis lucri.

VI. Quandonam in praxi hoc contractu pallietur uſura?

I. Diximus quæſtione ſuperiore, citra uſuram poſſe ſecundum ſe loco mutui celebrari tum contractum venditionis cum pacto retrovendendi, ſicut etiam contractum emptionis cenſus ſaltem realis redimibilis ex parte cenſuarii, & ſimiles; ſic enim ex pecunia de ſe ſterili lucrum poterit reportari, ſervando leges illorum contractuum, ne uſura pallietur. Examinandum nunc, an idem accidat, ſi loco mutui celebretur contractus ſocietatis, dictus trium, qui eſt contractus complectens ſimul tres contractus, videlicet ſocietatis, aſſecurationis ſortis, & venditionis lucri incerti majoris pro lucro certo minori. Hic autem contractus trium ſic procedit; Titius habens pecuniam otioſam dat mercatori, v. gr. centum exponendos negotiationi, & cum eo init primo contractum ſocietatis; deinde quia ex his centum negotiandis a mercatore ſperat Titius pro ſua parte viginti circiter quotannis, vendit eidem mercatori hos viginti aureos incertos pro duodecim certis, unde mercator teneatur quotannis ſolvere Titio duodecim, quantumcunque ſit lucrum, quod a negotiatione reportatur. Demum, quia in negotiatione periculum eſt amittendi ſortem, videlicet illos centum, Titius init cum mercatore tertium contractum, & ut aſſecuret capitale, remittit illi quatuor, vel quinque ex iis duodecim certis, quos debebat ſolvere; unde vi horum trium contractuum tenetur mercator dare Titio ſeptem, vel octo quotannis, & reſtituere eidem capitale, quoties voluerit hos contractus reſcindere. Quæritur nunc, an hic contractus trium ferat palliatam uſuram?

II. Di-

II. Dico cum Leſſ., Molin., Hurtad., Bonac., & aliis communius contra Sotum, Rodriq. Azor. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 30. hujuſmodi contractum eſſe licitum, & juſtum, dummodo vere negotiatio illa mercatoris apta ſit fructificare, prout dictum eſt, & dummodo juſto pretio pro ratione periculi vendatur lucrum incertum majus pro certo minori, ac juſto pretio aſſecuretur capitale; aliter erit uſura palliata. Ratio eſt, quia cum tres iſti contractus poſſint juſte, ac licite celebrari cum tribus perſonis diverſis ſeorſim, non eſt ratio, cur non poſſint etiam ſimul omnes cum eodem celebrari, dummodo non cogatur mercator ad illos, ut pallietur uſura.

III. Neque eſt verum, quod mercator, aſſecurando ſortem, accipiat virtualiter mutuum, unde lucrum reportetur ex mutuo virtuali, quod certe eſſet uſurarium. Nam ſi mercator reciperet mutuum aſſecurando ſortem, eo ipſo evaderet dominus illius, unde ex tali ſorte poſſet v. gr. emere prædium, aut aliter de illa diſponere; quod tamen eſt falſum, quia tantum uti debet ad negotiandum, ne pallietur uſura. Præterea ſi acciperet mutuum, ſequeretur quod quando mercator fieret impotens ad ſolvendum aliis creditoribus, non poſſet Titius, qui tradidit centum, quamvis extarent, eos ſibi extrahere ante omnes creditores; quod etiam eſt falſum, quia cum Titius ſit illorum dominus, ipſi debentur, & ipſi pereunt, ſi pereant, quamvis mercator debeat eos reſarcire vi aſſecurationis. Quod ſi mercator miſceat centum aureos Titii cum pecunia ſua, ita ut non poſſint diſcerni, uterque erit dominus totalis totius acervi, totalitate tamen dominii, non totalitate acervi, cum ſolum habeant jus adæquatum erga ſummam ſuam, unde utrique detrimentum erit commune.

IV. Neque dicas, Siſtum V. in Bulla incipiente *Deteſtabilis avaritia* damnare contractum ſocietatis, per quem periculum capitalis non remanet penes apponentem illud. Nam ut docent Bonac., & Reginal. contra Azor., & Rebel. damnatur a Pontifice illa ſocietas, per quam periculum capitalis transfertur in accipientem illud, ſiſtendo in mero contractu ſocietatis, non vero ſi periculum ſortis transferatur per alium contractum aſſecurationis; cum non intendat Pontifex damnare contractum jure naturæ licitum, ut conſtat ex deciſione Rotæ apud Farinac. deciſ. 136. & 180.

V. Hic autem advertit Hurtad., non eſſe opus, quod hic contractus trium fiat explicite, ſatis enim eſt, quod fiat implicite, ut regulariter accidit, quando dantur mercatori, v. gr. centum, ut ſolvat quotannis ſex, vel ſeptem, ſalvo capitali, intendendo id efficere eo modo, quo fieri poteſt, vel quia creditur id licite fieri poſſe; Inſpicere tamen debet, qui ſic pecuniam ſuam impendit, num revera mercator in negotiatione ſufficienter lucroſa illam expendat, ne pallietur uſura; Ex quo fit, eo plus poſſe exigi, quo negotiatio eſt lucroſior, & eo minus, quo eſt lucroſa minus.

VI. Præterea putat Roſignol. diſp. 6. §. 8. ex Tolet., Sylv., Salas, Cajet., quod volens ſocietatem inire cum altero debeat illi relinquere liberum, & non cogere ad contractum aſſecurationis, ne ſit uſura palliata. Equidem tamen cenſeo, plerumque in praxi ita eſſe: cæterum ſi revera ab altero pecunia exponatur lucroſæ negotiationi, & conferens pecuniam nolit ſocietatem ſine aſſecuratione celebrare, non videtur hic damnandus uſuræ palliatæ, modo juſtum pretium in his contractibus ſervetur.

Ex dictis infertur cum Bonac. punct. 11., & Navar. contra Azor., licitum eſſe

eſſe Titio teſtamento relinquere certam pecuniam cum onere, quod tradatur mercatori ad ſocietatem, qui teneatur ſolvere quotannis quatuor, vel quinque ſacerdoti alicui pro celebratione Miſſarum.

ARTICULUS IV.

An ratione damni emergentis poſſit mutuator aliquid ſupra ſortem exigere?

I. Poteſt auctarium exigere, ut reddat ſe indemnem.
II. Non poteſt mutuatarius cogi ad certam quantitatem ex hoc titulo ſolvendam, ſi ſe obliget ad compenſandum quodcumque damnum emerſerit.
III. Debet tamen tempore contractus in pactum ſaltem implicitum id deduci.
IV. Si res mutuata non reſtituatur tempore præfixo inculpabiliter, non datur obligatio compenſandi damnum emergens; ſecus ſi culpabiliter.
V. Num debeat mutuatarius moneri a creditore de damno emergente, ut teneatur damnum compenſare, ſi culpabiliter non reſtituit?
VI. Num debeat compenſari etiam damnum voluntarium mutuantis?

I. PRæcipuus titulus purgans mutuum a labe uſuræ, quando aliquid ſupra ſortem exigitur, eſt damnum emergens, ſub quo nomine venire non ſolet lucrum ceſſans (quod eſt damnum veluti negativum afferens jacturam eorum, quæ ſperabas, non quę habebas) necnon periculum amittendi ſortem. Seorſim tamen de ſingulis agemus; & primo de damno emergente ſtricte dicto, prout affert jacturam eorum quæ habebas, ut ſi occaſione mutui carius empturus ſis deinde alimenta, aut ſi domus exponeretur ruinæ, eo quod non reparetur, aut ſi cogaris res tuas vendere viliori pretio, quam valeant: Circa quod ſolus Scotus docuit in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 3. non debere a mutuatario compenſari, quia mutuum gratis dandum eſt, & actus miſericordiæ non eſt vendendus.

Communiter tamen docent, compenſationem damni emergentis exigi poſſe a mutuatario, quia æquitas non poſtulat, quod mutuans ratione mutui damnum patiatur. Et præterea per hujuſmodi compenſationem nulla irrogatur mutuatario injuria, nec illi venditur mutuum, ſed mutui jactura; ergo pactum de compenſando damno emergente non eſt uſurarium.

II. Notandum tamen dupliciter poſſe hoc pactum fieri; primo quod mutuatarius teneatur ſolvere damnum, ſi forte emerſerit; ſecundo ſi ſtatuatur certa quantitas ſolvenda pro timore talis damni, etiamſi deinde aut nullum, aut majus damnum contingat; ſi mutuatarius velit primo modo pactum inire, non poterit citra uſuram cogi ad illud ſecundo modo ineundum, ut docet Leſſ. num. 76., quia obligaretur ad contractum, ad quem vi mutui non obligatur, cum vi mutui ſolum obligetur ad ſervandum indemnem mutuantem; quod abunde præſtat, ſi ſolvat damnum quodcunque contingat. Quando autem datur probabilis timor damni emergentis, tunc minus ſolvendum a mutuatario, quam ſi certo damnum mutuanti emergendum ſit ob mutuum, & eo minus ſolvendum, ſeu compenſandum, quo timor hic erit minor, unde minoris ſit æſtimandus.

III. Præterea communiſſime docent cum Leſſ., Filliuc., Salas contra Medin., Major., & Pitig. apud Dian. par. 1. tract. 8. reſol. 91., quod ut mutuatarius teneatur compenſare damnum emergens uſque ad tempus præfixum mutui, debeat id in pactum deduci tem-

tempore contractus; tum quia mutuatarius forte noluiſſet accipere mutuum cum tanto onere; tum etiam quia eo ipſo, quod mutuans non init pactum de damno emergente, cenſetur hujuſmodi damnum aut non imminere, aut condonare. Sufficit tamen, ut Leſſ. notat num. *64*. contra Salas dub. 18. paciſci de exceſſu ultra ſortem, quin explicetur illud eſſe propter damnum emergens, quia non debet præſumi, quod ex injuſto titulo ratione mutui talis exceſſus exigatur.

IV. Dubitatur tamen, an ſi tempore præfixo mutuatarius non reſtituat rem mutuatam, teneatur compenſare damnum poſt illud tempus emergens, etiamſi nullum pactum de illo præceſſerit? Ad quod cum diſtinctione reſpondendum, nam ſi abſque culpa non reſtituatur mutuum præfixo tempore, v. gr. ex impotentia, nulla datur obligatio compenſandi damnum emergens; quandoquidem neque ex re accepta, neque ex injuſta acceptione, neque ex vi contractus ad id tenetur; communiter quippe apud Pal. punct. 15. rejicitur opinio Molin. diſp. 315., & Sà docentium mutuatarium eo ipſo, quod accipit mutuum, implicite velle ſe obligare ad damnum emergens, etiamſi abſque ſua culpa ſtatuto tempore non reſtituat: Si vero culpabiliter mutuatarius non reſtituat, tenetur damnum compenſare, quia quoties præfigitur tempus ſolutionis, cenſetur tacite fieri pactum de compenſando damno emergente ex defectu ſolutionis, ex Leg. 2. §. *Non utique*. Ita Leſſ., Molin., & alii communiter apud Bonac.

V. Utrum autem mutuatarius culpabiliter non reſtituens præfixo tempore, ut teneatur compenſare damnum emergens, debeat antecedenter de eo a creditore moneri? Dubitant cum Doctoribus Azor. apud Dian. part. 1. tr. 8. reſol. 87., & Tambur. cap. 8. §. 3. putant, monendum eſſe, ut teneatur compenſare, ſeu ut debitor ponatur in mora, quia forte, ſi de novo hoc onere moneatur, omnibus viis debitum extinguere ſataget, ne tale onus ſubeat. Communius tamen Doctores negant hujuſmodi monitionem requiri, quia dies definita interpellat pro creditore, ex cap. final. *de locato*, *&* *conducto*. Quod ſi nullus eſt præfixus terminus ſolutionis, non videtur mora mutuatarii, aut alterius debitoris eſſe graviter culpabilis, obligans ad compenſandum damnum emergens, niſi quando creditor ob timorem, vel impotentiam, vel oblivionem non petit ſolutionem; Etenim quando ſciens, & potens petere, non petit, cenſetur dilationem concedere, ut notat Bonac. diſp. 1. quæſt. 8.

VI. Adde ex Azor., Molin. diſp. 315., & Reginald., mutuatarium, qui fuit in mora culpabili reſtituendi mutuum tempore præfixo, teneri quidem ad compenſandum damnum neceſſarium creditoris, non tamen ad voluntarium. Quare ſi creditor, v. gr. propter dilationem ſolutionis cogatur accipere pecuniam ad uſuras propter uſus ſibi neceſſarios, tale damnum compenſandum eſt; ſi vero pecuniam accipiat ad uſuras propter uſus vanos, & non utiles, v. gr. ad ludendum, tale damnum non eſt compenſandum, quia creditor cenſetur illud voluntarie pati; tenetur tamen damnum tam neceſſarium, quam voluntarium mutuatarius compenſare (etiam ſi nullum pactum de eo reſtituendo præceſſerit) ſi injuſte coegerit mutuantem ad mutuandum, utpote qui fuit cauſa injuſta talis damni, extorquendo mutuum: Etenim cauſa injuſta damni ad reſtitutionem tenetur, etiam ſecluſo pacto, ut notat Molin. loc. laudato.

ARTICULUS V.

An etiam pro lucro ceſſante poſſit aliquid ultra ſortem exigi?

I. Eodem prorſus modo compenſandum eſt mutuanti lucrum ceſſans, ac damnum emergens, videlicet ineundo ad id pactum ſaltem implicitum tempore contractus.

II. Lucrum, quod compenſandum eſt, debet ceſſare vi mutui, & ex ſolo contractu licito.

III. Tanti æſtimandum eſt lucrum ceſſans, quanti a mutuante alteri venderetur.

IV. Injuſte lucrum ceſſans exigeretur ſtatim ſolvendum.

V. Debet de tali lucro mutuatarius moneri, & taxari, vel relinqui taxandum a peritis.

VI. Sententia Judicis de ſolvendo intereſſe quandonam obliget in conſcientia?

VII. Qui ſubtrahit a negotiatione pecuniam, ut poſſit illam mutuare petituro, num poſſit lucrum ceſſans exigere?

VIII. Qui credito merces vendunt, non poſſunt aliquid plus exigere ratione lucri ceſſantis.

I. QUæ diximus de damno emergente, militant etiam pro lucro ceſſante, quod pariter deduci debet in pactum tempore contractus, ut compenſetur. Ita communiter docent contra Sot., quia carentia lucri damnum aliquod æſtimatur, quod pluris aliquando fit, quam alia damna emergentia minora. Non tenetur autem mutuans cum ſuo damno mutuare: ergo neque tenetur mutuare, quin poſſit a mutuatario exigere lucrum ceſſans. Sicuti enim, ſi petas ab operario, ut a labore deſiſtat, & te ad recreationem comitetur, teneris illi lucrum ceſſans compenſare; vel ſi quis vendat merces nunc in tui gratiam, quas decreverat vendere, quando pluris erant valituræ, ut colligitur ex cap. *Naviganti de uſuris*; ita in caſu noſtro: Idque verum eſt, etiamſi mutuans offerat ſe ad mutuandum, ut communiter docent contra Corrad. apud Sà. Ex quo etiam fit, quod mutuatarius eodem modo teneatur compenſare lucrum ceſſans, ac damnum emergens, quando eſt in mora culpabili ſolvendi præfixo tempore, juxta dicta articulo ſuperiore.

II. Quatuor autem ad hoc conditiones requiruntur. Prima eſt, ut vere mutuatio ſit cauſa, cur ceſſet lucrum in ſpe certa, vel probabili. Quare ſi quis mutuet mille, quos negotiationi deſtinaverat, non poteſt quicquam accipere ratione lucri ceſſantis, ſi habeat aliam pecuniam otioſam, quam poſſit commode negotiationi ſubſtituere, ut communiter docent contra Molin. diſp. 316., quia non videtur ullum damnum pati ratione mutui. Et propter eandem rationem, lucrum, quod compenſandum eſt, ceſſare debet vi mutui ex ſolo contractu licito. Quare ſi mutuanti ceſſet lucrum, quod ex contractu illicito acquireret, niſi mutuaret, puta ex uſuris, aut cambiis fictis, & ſiccis, non poteſt compenſationem talis lucri a mutuatario exigere.

III. Secunda conditio eſt, ut non exigatur tantum, quantum eſt lucrum ceſſans, ſed ſolum quanti æſtimatur ſpes lucri, ſpectatis circumſtantiis, & detractis expenſis. Imo detrahenda eſt æſtimatio laborum, & moleſtiarum, quas mutuans ſubiiſſet negotiando, ut communiter cenſent contra Bagn., & Salas apud Bonac., qui docet detrahendum eſſe quantum mutuans libenter dediſſet pro redemptione laboris, ac moleſtiarum in negotiando. Et juxta hanc doctrinam pro praxi confeſſariorum notat Dian. part. 1. tract. 8. reſol.

reſol. 64., ſpem lucri tanti æſtimandam eſſe, quantum de lucro ſperato remanet, dempto eo, quod alteri quis daret pro aſſecuratione: Ex. gr. ſi mutuans centum ſperet, demptis expenſis, ad ſummum duodecim, & libenter daret alteri quinque, ut aſſecuret ſeptem, qui ſuperſunt, & ſortem, hic nonniſi ſeptem poterit pro lucro ceſſante accipere; quod eſt idem, ac dicere, ſpem lucri ceſſantis tanti æſtimandam eſſe, quanti a mutuante alteri venderetur, vel quanti ipſe illam emeret ab alio.

IV. Tertia conditio eſt, ut lucrum non exigatur ſtatim; quare qui ratione lucri ceſſantis exigit, v. gr. quinque pro centum, non poteſt ſolum dare mutuatario nonaginta quinque cum pacto, quod reddantur centum, ſed dare debet centum cum pacto, quod reddantur centum, & quinque, vel ſi det nonaginta quinque, non poteſt exigere niſi nonaginta novem cum dimidio circiter, aliter non redderentur quinque pro centum, ſed plus, ut patet.

V. Quarta demum, ut moneatur mutuatarius de lucro ceſſante, juxta dicta de damno emergente, & ut pretium lucri ceſſantis, aut ſpei de illo vel taxetur initio contractus, vel relinquatur taxandum poſtmodum arbitrio viri prudentis inſpectis circumſtantiis. Ubi notandum, quod ſi a principio conventum ſit de compenſando lucro ceſſante, illud debeatur, etiamſi inculpabiliter mutuatarius non reſtituerit mutuum: Si vero non ſit conventum de illo, non tenetur mutuatarius illud compenſare, niſi fuerit in mora culpabili, aut niſi ſit debitor ex delicto, non vero ſi ſit debitor ex contractu, aut ſi ex impotentia, aut alia de cauſa non reſtituerit mutuum præfixo tempore, ut docent communius contra Molin. apud Dian. part. 1. tr. 15. reſol. 49.

VI. Ex quo ſequitur, quod quando Judices præcipiunt debitoribus, ut aliquid ſolvant pro intereſſe ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, vel etiam in pœnam moræ, non teneantur in foro conſcientiæ illud ſolvere, ſi non fuerint in mora culpabili; nulla enim debetur pœna ubi non præceſſit culpa: Neque tenentur, ſi a principio de intereſſe non ſit conventum, quando revera nullum damnum emerſit, aut lucrum ceſſavit, quia ſententia illa Judicis in tali caſu nititur falſæ præſumptioni, quod damnum emerſerit; unde tenentur dumtaxat vitare ſcandalum, ſi non obediant. Quod ſi ab initio conventum ſit de intereſſe, non ratione damni, ſed ratione periculi damni, aut ſpei lucri, quando revera tale periculum fuit, vel talis ſpes, debetur tunc in conſcientia ſolvendum ſolum quanti æſtimatur periculum illud, & ſpes, etiamſi mora non fuerit culpabilis, quia id debetur ratione juſti contractus.

VII. Dubitatur, an poſſit ratione lucri ceſſantis aliquid ultra ſortem exigere mutuator, qui ſubtrahit pecuniam negotiationi, ut illam in promptu habeat, ſi forte petatur mutua? Videtur enim, quod non poſſit, quia hic non ſubtrahit pecuniam negotiationi in gratiam alicujus determinati, qui mutuum petat. Sed communis ſententia apud Lugo num. 91. tenet licere; quia etiam in tali caſu mutuum eſt cauſa lucri ceſſantis, ſi minus in genere cauſæ efficientis (cum petitio mutui non antecedat prioritate reali ceſſationem lucri) ſaltem in genere cauſæ finalis; ideo enim a negotiatione, & lucro ceſſas, ut poſſis poſtea mutuare; non enim minus debeo ei, qui me petente aliquid patitur, quam illi, qui mei gratia patitur: Quamvis in primo caſu preces ſint cauſa moralis talis damni; in ſecundo vero caſu meum bonum ſit tantum cauſa finalis ejuſdem

damni;

damni ; quod pluribus idem Lugo confirmat.

Notat tamen ſubtiliter, quod maxime advertendum, hallucinari mercatores, qui putant poſſe credito vendere merces pluris, quam valeant pecunia numerata, idque ratione lucri ceſſantis, quia ſcilicet, ſi pecuniam numeratam reciperent pro mercibus, quas vendunt, cum illa lucrarentur. Nam abunde compenſatur lucrum ceſſans per hoc, quod vendentes credito pluribus vendant, & conſequenter a pluribus lucrentur, quam ſi venderent pecunia numerata. Ita etiam Salas, & Molin. diſp. 316. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 34.

ARTICULUS VI.

An poſſit aliquid accipi ultra ſortem pro periculo proximo amittendi illam ?

I. Videtur non licere ; quia reſtituta dumtaxat ſorte, ſatisfit etiam pro periculo eam amittendi, quod imbibitur in mutuo. Aliter fur equo reſtituto deberet aliquid aliud pro tali periculo reſtituere.

II. Sed communis ſententia id permittit, ſi in pactum deducatur, quia anxietas animi pro tali periculo eſt pretio æſtimabilis.

III. Ad eam redimendam prudentis arbitrio creditor aliquid ſolveret.

IV. Eſt autem tale periculum a mutuo ſeparabile.

V. Fur ſatisfacit equo tantum reſtituto, quia anxietas, quam fert tale periculum, non compenſatur pecunia, niſi praceſſerit pactum.

VI. Juſtum pretium talis periculi eſt, quod libenter alteri daretur ad illud redimendum.

I. NEgant graves Auctores cum Soto, Navar., Tolet., Reginald. lib. 25. num. 286. Rebel. part. 1. tract. 9. quæſt. 12. & aliis apud Dian. loc. cit. reſol. 37. Quod probant, tum quia in cap. *Naviganti de Uſuris* definitur, uſurarium eſſe, qui recipit aliquid ultra ſortem ex eo, quod ſuſcipiat in ſe periculum mutui, ſeu periculum amittendæ ſortis: tum etiam quia mutuatarius integre ſatisfacit tum quoad periculum, tum quoad ſortem, ſi ſolum ſortem reſtituat: ergo ultra ſotem nihil poteſt exigi pro periculo.

Neque dicas: Poteſt fidejuſſor, & aſſecurator aliquid accipere pro periculo aſſecurationis: ergo etiam mutuator pro periculo amittendi ſortem. Nam diſpar videtur eſſe ratio, quia aſſecuratio, & fidejuſſio ſunt a mutuo ſeparabilia, & pretio æſtimabilia ratione civilis obligationis, quam ſuſcipit fidejuſſor, & aſſecurator, unde poteſt aliquid pro iis accipi: Contra vero periculum, & metus mutuantis non eſt quid ſeparabile a mutuo, atque adeo gratis cum ipſo mutuo ſubeundum periculum eſt.

Confirmant primo, quia nequit citra uſuram cogi mutuatarius ad certam ſummam pro damno emergente, quando ipſe obligat ſe ad reſarciendum quodcumque damnum emergat: ergo neque poterit cogi ad certam ſummam pro periculo, ne ſors amittatur, quando mutuatarius obligat ſe ad ſortem reddendam; ea enim reddita, reparatur totum malum ex periculo circa ſortem.

Confirmant ſecundo, quia ſi periculum ſortis amittendæ eſſet damnum diverſum a ſorte, & cui correſpondere poſſet diverſa ſatisfactio, ſequeretur, quod furans equum v. g. deberet non ſolum equum reſtituere, & damnum ſequutum domino ex illius carentia, ſed etiam aliquid aliud pro periculo, quod dominus incurrit amittendi ſemper equum ſine ſpe recuperationis. Certum enim eſt majus eſſe periculum, quod

quod non recuperetur equus a fure, quam quod non recuperetur pecunia a mutuatario. Sequela tamen non admittitur: ergo nec id, unde ſequitur.

II. Communius tamen, & probabilius Doctores docent cum Molin. diſp. 318. Leſſ. dub. 13. Bonac., Lug. num. 81. pro periculo, quod ſit verum, & proximum periculum amittendi ſortem, poſſe aliquid ultra ſortem exigi, dummodo fiat de eo pactum, quando datur mutuum, & dummodo mutuatarius nolit aliter huic periculo proſpicere, videlicet dando aut pignus, aut fidelem fidejuſſorem, &c.. Ratio doctrinæ eſt, quia periculum proximum amittendi ſortem, & anxietas animi, donec recuperetur, eſt pretio æſtimabilis: ergo pro ea poteſt aliquid exigi a mutuante. Antecedens patet, quia mutuans prudenter procedens facile daret aliquid pretio æſtimabile pro aſſecuratione capitalis, & pro carentia moleſtiarum ad illud exigendum, & eo plus daret, quo majus apparet periculum.

Ad rationes in contrarium reſpondetur, in cap. *Naviganti* definiri, uſuram eſſe, cogere mutuatarium ad aſſecurandum capitale cum obligatione dandi aliquid ſupra ſortem, quando ſcilicet alio pacto capitale aſſecuratur. Ad id, quod additur, verum quidem eſt, quod reſtituta ſorte, nihil aliud reddi debeat pro tali periculo, ubi econtra compenſari debet ver. gr. damnum emergens; Et ratio diſparitatis eſt, quia damnum emergens fert novum damnum in bonis fortunæ, periculum vero amittendi ſortem, & metus, ac anxietas non ferunt ullum damnum in bonis fortunæ. Cæterum ſtat, quod hoc periculum, ſeu animi anxietas tale afferat damnum mutuanti, ut ad illud redimendum prudenter aliquid ſolveret; ac proinde poteſt prævio pacto aliquid pro illo exigi: Quamvis non teneatur mutuatarius præciſo pacto illud pecunia compenſare; Sicut enim, ut notat Lug., contumeliæ non compenſantur pecunia ſecluſo pacto, poteſt tamen prævio pacto aliquid pro illis exigi, ſi forte irrogentur; ita prorſus iſta animi anxietas, quam fert periculum amittendæ ſortis.

III. Neque eſt verum, quod tale periculum ſit a mutuo inſeparabile. Nam poſſet mutuans exigere fidejuſſionem, vel pignus ad hujuſmodi periculum declinandum. Quare ſicut mutuatarius non gravatur, ſi carens pignore obligetur ad ſolvendum aliquid pro fidejuſſione, quam poteſt exigere mutuans pro aſſecuratione ſortis; ita neque gravatur, ſi aliquid ultra ſortem ſolvat pro periculo, quod ſponte ſubit mutuans in ejus gratiam, quodque, ut vidimus, eſt pretio æſtimabile.

IV. Ad primam confirmationem, conceſſo antecedente, negatur conſequentia. Diſparitas eſt, quia damnum emergens eſt damnum conditionatum; unde ſatis eſt, quod mutuatarius illud compenſet conditionate, hoc eſt, ſi forte emerſerit; at periculum iſtud eſt damnum abſolutum; ergo pro eo poteſt aliquid ultra ſortem exigi abſolute.

V. Ad ſecundam confirmationem negatur ſequela: Fur non debet aliquid pro moleſtia illata domino compenſare, aut pro periculo, quod equus furto ſublatus nunquam ſit recuperandus; & ratio eſt, quia quamvis injuſte tale periculum, & talis moleſtia illata ſit, non debet tamen pecunia compenſari, niſi pacto præcedente, ut diximus cum Lug. de contumeliis; quia ſcilicet hujuſmodi damnum non eſt in bonis fortunæ, ſed in bonis animi, ad quod ſubeundum in gratiam mutuatarii poteſt mutuans prævio pacto aliquid ultra ſortem exigere. Quod ulterius probatur, quia communiter Doctores docent, debita periculoſa poſſe minori pretio ab aliis emi, quia tale periculum eſt pretio æſtimabile: Sic poteſt

etiam

etiam anticipata ſolutione aliquid emi minoris, quam ſit pretium juſtum, quando periculum ſubeſt propter infidelitatem venditoris, quod res empta non ſit tradenda: ergo etiam in caſu noſtro poterit periculum amittendi ſortem pecunia compenſari prævio pacto.

VI. Quod ſi roges, quodnam ſit juſtum pretium pro hujuſmodi periculo? Reſpondet Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 57. eſſe illud, quod tu alteri libenter dares ad ſimile periculum redimendum. Illud tamen advertendum, quod ſi mutuatarius ad avertendum hoc periculum tradat mutuanti pignus, procul dubio pro periculo amittendi ſortem nihil hic poſſet accipere, cum nullum ſubſit periculum vi pignoris.

ARTICULUS VII.

An pœna conventionalis licite apponatur in mutuo?

I. Videtur uſurarie apponi, quia pœna a ſuperiore infligenda eſt.

II. Sed communiter docent, pœnam iſtam licite poſſe ex conventione partium apponi.

III. Dummodo non apponatur in fraudem, & ſit moderata, ac debitor culpabiliter non ſolvat præfixo tempore, diuque ſolutionem differat.

IV. Num ea pœna debeatur ante ſententiam Judicis, & ante petitionem partis?

V. Poſſunt expreſſe contrahentes paciſci, quod ſic debeatur in conſcientia.

VI. Si præſcindant, probabilius videtur, quod ante ſententiam Judicis ea debeatur, ſed non antequam petatur a mutuante.

VII. Non debet hæc pœna naturam aliarum pœnarum ſequi, ut ante ſententiam Judicis non debeatur.

I. SUb aliis terminis proponitur quæſtio, An ſit uſura mutuare cum pacto, quod ſi mutuatarius ſtatuto tempore non reſtituat mutuum, debeat in pœnam ſuæ moræ aliquid ſolvere ultra ſortem? Affirmant Sot., Aragon. & alii apud Pal. punct. 16. quia ſolus ſuperior imponere alteri poteſt pœnam, quam ſubire teneatur; ergo pœna conventionalis in mutuo eſt uſuraria.

II. Sed communiſſime Doctores cum Lug. diſp. 22. ſect. 15. Leſſ. num. 128. Sanch., Suar. lib. 5. de leg. cap. 6. negant in pœna iſta conventionali uſuram contineri. Et ratio eſt, quia mutuatarius non reſtituens tempore debito peccat contra juſtitiam: ergo dignus eſt aliqua pœna, quæ ſicut imponi poteſt a ſuperiore, ita etiam ex conventione partium. Nonne poteſt aliquis ipſe ſibi pœnam imponere ratione alicujus delicti luendam, ſi committatur, ut accidit in voto pœnali? ergo poterit pœna etiam ex conventione partium imponi delinquenti. Quamvis enim ſolus ſuperior poſſit etiam invitum ad pœnam obligare; at ſi quis ad pœnam ſubeundam conſentiat, obligando ſe ad illam ex juſtitia ad inſtantiam partis, poteſt etiam a privato ad illam cogi.

III. Plures tamen conditiones requiruntur, ne talis pœna ſit uſuraria. Prima eſt, quod non apponatur in fraudem uſurarum, ut accidit ex Molin., & Leſſ. quando datur mutuum ob lucrandam pœnam, quæ ſperatur, ſeu quando ſcis non poſſe facile debitorem ſolvere ſtatuto tempore, & ad uſuram palliandam uteris illo pœnæ prætextu, ut lucrum habeas, quod directe ex mutuo exigere non poteras. Secunda conditio eſt, ut mutuatarius ſit in mora culpabili; ſi enim nulla præceſſit culpa, ſed ex mera impotentia inculpabili non ſolvit, nullam tenetur luere pœnam. Dixi, ex impotentia inculpabili; nam ſi culpabiliter ſe reddidit impotentem, v. g. converſa-

ſationibus, & ludis pecuniam conſumpſit, prævidens ſe fore impotentem ad reſtituendum, adhuc tenetur pœnam luere. Tertia conditio eſt, ut pœna ſit moderata, & proportionata culpę. Sicut enim hoc requiritur tam in pœna judiciali, quam in legali, ita etiam in conventionali. Quare pœna non moderata non debetur: Et ſi quis pręfixo tempore partem tantum debiti ſolvat, ad partem tantum pœnæ obligabitur; niſi forte multum interſit, quod integre debitum ſolvatur, ut obſervat Lug. ex Bonac. Quarta demum, ut dilatio ſit notabilis: ſi enim mutuatarius ſolutionem differat, etiam per viginti dies, pœnam non incurrit, ut docet Mercat. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 29. His poſitis,

IV. Dubitatur, An hujuſmodi pœna conventionalis debeatur in conſcientia ante ſententiam Judicis. Prima ſententia docet, illam deberi ante ſententiam, imo etiam parte non petente, quia hæc pœna debetur ex contractu; quod autem ex contractu debetur, ſolvi debet etiam non petente parte. Ita Palud., Felin. & alii apud Sanch. lib. 1. diſp. 37. Secunda ſententia utrumque requirit, & petitionem partis, & ſententiam Judicis. Ita Vaſqu., Palud. apud. Dian. loco cit., quam ſententiam probabilem putant Laym. & Leſſ. num. 136. Ratio eſt, quia eo ipſo, quod apponitur illud onus, ut pœna, ſequi debet naturam, & conditionem pœnæ, quæ communiter ante condemnationem Judicis non debetur. Tertia ſententia eſt Suar., Salas de Leg. diſp. 15. ſect. 3. num. 51., Sà, Bonac. putantium, illam deberi ante Judicis ſententiam, non tamen antequam a parte petatur; quia ea videtur eſſe intentio contrahentium, præſertim mutuantis (cui mutuatarius, dum ſincere procedit, debet ſe conformare) quod ante ſententiam Judicis debeatur pœna conventionalis, ſicut debetur quodcumque ex pacto, & conventione debetur; non tamen ut debeatur ante petitionem, quia ſi non petatur, quando facile peti poteſt, præſumitur, quod illam velit mutuans condonare.

V. Equidem exiſtimo cum Suar. loc. cit. poſſe juſte, ac licite partes expreſſe paciſci, quod ea pœna debeatur in conſcientia, etiam ante petitionem, nedum ante ſententiam Judicis; Sicuti communiter Doctores docent apud Lug. diſp. 22. num.401. poſſe Legislatorem imponere transgreſſoribus pœnam aliquam legalem ſolvendam in conſcientia ante Judicis ſententiam. Ratio eſt, quia quod debetur ex pacto, debetur ex juſtitia; quod vero ex juſtitia debetur, ex natura ſua non requirit aut ſententiam, aut petitionem, ut debeatur; niſi ex voluntate contrahentium tales conditiones ad obligationem exigantur. Sic quoties ex pacto, & conſequenter ex juſtitia debetur damnum emergens, debet illud mutuatarius ſolvere ante ſententiam Judicis, aut petitionem partis.

VI. Quando vero nihil expreſſe de hac pœna conventionali ſit conventum, exiſtimo cum Lug. loc. cit. probabiliorem eſſe ſententiam Suar. Bonac., Salas, quod ſcilicet ea debeatur ante ſententiam Judicis, non tamen antequam petatur. Ratio eſt, quia hæc videtur eſſe intentio contrahentium, cui in foro conſcientiæ ſtandum eſt, ut non debeant ad Judicem recurrere, cujus judicium incertum eſt, & expenſis, ac moleſtiis obnoxium.

VII. Neque dicas, in dubio præſumendum etiam, quod contrahentes velint ad pœnam obligare juxta regulam juris communis circa alias pœnas, quæ univerſim ante ſententiam Judicis non debentur. Etenim velle ad pœnam obligare, eſt velle, quod per ſententiam Judicis poſſit ad pœnam damnari mutuatarius, qui fidem culpabiliter

non

non ſervavit.

Nam contra eſt primo, quia retorqueri poteſt argumentum. Omnes aliæ pœnæ debentur juxta voluntatem Legislatoris illas imponentis, ita ut ad hunc pertineat de illis judicare: ergo ſi hæc pœna conventionalis ſequitur conditionem aliarum pœnarum, illa debetur juxta voluntatem mutuantis imponentis pœnam ex pacto, ita ut ſolus mutuans de illa ſit Judex, & Arbiter. Præterea ille poteſt ad pœnam obligare, & illam exigere, qui poteſt eandem remittere, & in ea diſpenſare; imo major requiritur poteſtas ad diſpenſandum, quam ad exigendum pœnam; ut patet, quia Judices inferiores poſſunt pœnam exigere, non tamen in ea diſpenſare; atqui mutuans poteſt pœnam conventionalem remittere independenter a voluntate Judicis, ac veluti diſpenſare: ergo a fortiori illam exigere independenter a Judicis ſententia.

Contra ſecundo, quia falſum eſt, hujuſmodi pœnam debere aliarum pœnarum naturam univerſim ſequi; tum quia, ſi Judex remittat pœnam a Lege taxatam, non tenetur ad reſtitutionem, ut communior fert Doctorum ſententia; at ſi injuſte Judex abſolveret mutuatarium a pœnæ conventionalis ſolutione, procul dubio ad reſtitutionem teneretur. Ex quo apparet, pœnam conventionalem deberi ante Judicis ſententiam, non vero pœnam legalem. Quod ex eo etiam eluceſcit, quia reus poteſt æquivocando negare ſuum delictum, ut pœnam effugiat, quando Judex interrogat ſine ſemiplena probatione ad ſolam inſtantiam actoris; At mutuatarius non poteſt licite negare, ne cum æquivocatione quidem, pactum initum cum mutuante, ſi ad iſtius inſtantiam a Judice interrogetur, ut pœnam conventionalem effugiat.

ARTICULUS VIII.

Utrum etiam Pactum legis commiſſoriæ licite apponatur in Mutuo?

I. Vi hujus pacti incidit in commiſſum mutuatarius, & pignus amittit, ſi non ſolvat ſtatuto tempore.

II. Reprobatur in jure tale pactum ex uſuræ præſumptione.

III. Si pignus longe excedat debitum, tale pactum eſt uſurarium; ſecus vero, ſi parum excedat.

IV. Pactum de vendendo pignore, ſi mutuatarius ſtatuto tempore inculpabiliter non ſolvat, num, & quando ſit uſurarium?

V. In praxi uſurarium eſt, ſi tollatur mutuatario libertas vendendi illud cui maluerit.

VI. Datur modus vitandi hanc uſuram.

I. Legis commiſſoriæ pactum, ut notat Pal. punct. 23. non provenit ab aliqua lege, ſed a pura conventione hominum, quæ vim legis habet. Dicitur autem commiſſoria, quia ſicut feudatarius, & Emphyteuta ob non ſolutam penſionem in commiſſum incidit, & Emphyteuſim amittit, ex Leg. 2. *Cod. de Jure Emphyteutico*, ſic violans contractum, in quo apponitur hujuſmodi pactum, incidit in commiſſum, & jure quæſito privatur.

Porro hujuſmodi pactum apponi poteſt tam in emptione, & venditione, quam in pignoribus. Quando apponitur in venditione, tale pactum eſt validum; Verbi gratia, ſi cum emptore convenias, ut ſi termino præfixo pretium non ſolverit, res ſit inempta, & nullus ſit contractus venditionis: Si vero apponatur in pignoribus (v. g. ut ſi tempore præfixo mutuum non ſolvatur, pignus tranſeat in dominium mutuantis) tale pactum reprobatur, tan-

tanquam uſurarium in Leg. ult. Cod. *de pactis pignorum*.

II. Quæſtio tamen eſt apud Doctores, Utrum ſit præſumptio dumtaxat uſuræ, an vero ſimpliciter uſura apponere pactum legis commiſſoriæ in pignoribus a mutuante acceptis pro aſſecuratione ſortis, ita ſcilicet, ut ſi mutuatarius non ſolvat debitum ſtatuto tempore, pignus pro eo datum fiat mutuantis, & ſic debitor incidat in commiſſum, ſeu amittat jus in rem ſuam propter culpam commiſſam? Certum enim eſt hujuſmodi pactum reprobari, ac irritum reddi ob uſuræ præſumptionem in Lege laudata apud Molin. diſp. 324. & Lug. num. 175. Dubitatur tamen, an præciſo iſto jure poſitivo, & ſpectato tantum jure naturæ, pactum iſtud ſit illicitum, & revera uſurarium?

III. Ad quod dicendum, quod ſi pignoris valor longe debitum excedat, procul dubio pactum iſtud eſt uſurarium; ſi vero pignus aut æquet, aut parum excedat debitum, adeo ut in pœnam conventionalem, juxta dicta articulo ſuperiore, teneatur mutuatarius vendere pignus ſuum minoris, quam valeat, nulla aderit uſura, dummodo concurrant conditiones omnes ad pœnam conventionalem requiſitæ. Imo Molin. & Lug. loc. cit. cum Panormit. & Covar. probabiliter docent, ſimpliciter validum, & licitum eſſe pactum, quod mutuatario non reſtituente mutuum intra terminum præfixum, pignus remaneat venditum juſto pretio ad arbitrium boni viri determinando; quia ſic ceſſat ratio prohibitionis jure poſitivo factæ, quæ eſt, ne mutuatarius gravetur.

IV. Dubitatur ulterius, An ſit uſurarium pactum de vendendo pignus juſto pretio, ſi mutuatarius etiam inculpabiliter non ſolvat ſtatuto tempore?

Aliqui apud Covar. putant, uſuram contineri, quia obligatur mutuatarius ad vendendum pignus præciſe ratione mutui. Molin. tamen, & Lug. putant, tunc uſuram in eo pacto contineri, quando ordinatur ad lucrandum ex mutuo, ſeu quando imponitur ut gravamen; ſecus vero ſi ordinetur ad hoc, ut mutuans aſſecuret pecuniam ſuam, reddatque ſe indemnem, ſicut ordinatur pœna conventionalis: Omne enim, quod ordinatur præciſe ad aſſecurandam ſortem, licitum eſt in mutuo; & ideo licitum eſt nolle mutuare ſine fidejuſſione, aut pignore. Quare ſi ſpeciale gravamen haberet mutuatarius, quod teneatur pignus vendere juſto pretio mutuanti potius, quam alteri, certe illud imponi citra uſuram non poſſet; ſi vero nullum ſit gravamen, ſed potius levamen mutuatarii, quod reperiat emptorem, unde non cogatur ad compenſandum in poſterum damnum emergens mutuanti, ſi tunc non reſtituat, tale pactum uſuram non continebit.

V. Equidem tamen cenſeo, abſolute, & practice loquendo, tale pactum eſſe uſurarium, ſi tollatur mutuatario libertas ad vendendum pignus, cui maluerit; nec ordinari hujuſmodi pactum ad ſecuritatem, ſed ad lucrum ex mutuo; quia ſatis ſuperque habetur ſecuritas per hoc, quod obligetur mutuatarius ad vendendum juſto pretio pignus, cui maluerit; & ſi alium non reperiat, teneatur tunc vendere mutuanti, qui ad id ſe offerat non in fraudem uſuræ, ſed in levamen mutuatarii. Quare ſolum in pœnam conventionalem moræ dumtaxat culpabilis apponi poteſt pactum, quod pignus maneat juſto pretio venditum eidem mutuanti, ſi mutuum non ſolvatur in termino præfixo.

VI. Ad vitandam tamen hujus pacti uſuram, poterit mutuans nolle mutuare, ſed emere ſtatim pignus illud, cum pacto tamen retrovendendi uſque

ad

ad tempus dumtaxat, quo mutuum erat reſtituendum, dummodo in hoc contractu ſervetur pretium juſtum juxta regulas ſupra traditas art. ult. qu.2.; ſic enim emendo, & remanet ſimpliciter venditum, ſi præfixo tempore non reſtituatur pretium, & poterit interim mutuans ejus fructus percipere, tanquam dominus, cum onere tamen, quod ſi pereat interim, eidem, veluti ejus domino, pereat.

QUÆSTIO IV.

De Uſura palliata in Contractu Emptionis, & Venditionis.

ANtequam de pœnis, ac de obligatione uſurariorum diſceptamus, agimus de uſura palliata, quæ multipliciter accidere poteſt in contractu emptionis; ita ut appareat emptio, re tamen vera ſit mutuum virtuale; ut proinde lucrum reportatum ſit uſurarium. Primo ſcilicet vendendo rem pluris, quam valeat, ob dilatam pretii ſolutionem. Secundo emendo minoris ob ſolutionem anticipatam. Tertio emendo credita, ſeu chirographa minoris. Quarto vendendo pretio rigoroſo rem aliquam credito cum pacto, quod redimatur eadem res pecunia numerata pretio infimo, qui contractus dicitur Mohatra. Quinto emendo fructus agreſtes minoris, quam valeant, cum ſunt maturi; idque non præciſe ratione expenſarum faciendarum, ac periculi illos amittendi, ſed ratione ſolutionis anticipatæ. Sexto emendo cum pacto retrovenditionis, ita tamen, ut periculum rei venditæ ſtet penes venditorem, non penes emptorem; aut ita, ut obligetur venditor ad rem venditam ſibi locandam. De hoc tamen diximus quæſt. 2. art. ult. circa reliqua hic plura ſunt diſcutienda.

ARTICULUS I.

An poſſit res vendi pluris ob dilatam ſolutionem?

I. Legale pretium etiam ab Eccleſiaſticis ſervandum, & quomodo?

II. Pretium vulgare ex quinque capitibus poteſt creſcere, aut decreſcere; nec conſiſtit in indiviſibili.

III. Pretium conventionale procedit in rebus voluptuoſis.

IV. Quodnam ſit pretium juſtum in ſubhaſtatione, aut mercium ultronearum?

V. In ſubhaſtatione rogari ſolum poſſunt alii, ne offerant ſupra pretium juſtum infimum.

VI. Quandonam monopolium eſt licitum, quando vero eſt contra juſtitiam, & quando ſolum contra charitatem?

VII. Non eſt uſura vendere merces credito pretio juſto ſummo, quamvis venderentur pretio juſto infimo pecunia numerata.

VIII. Num poſſit credito vendi carius, quam nunc valeat triticum, quod alias venderetur carius menſe Majo, & quomodo?

IX. *Ob alios etiam titulos mutuo extrinſecos vendi poſſunt merces carius credito, quam vendantur pecunia numerata.*

X. *Num merces, quæ in magna copia adveniunt, vendi poſſint credito pluris, quam valeant ſummo pretio pecunia numerata?*

I. SUpponendum primo, Pretium rei triplex eſſe, Legale, Vulgare, & Conventionale; Legale dicitur, quod a Lege, aut a Principe taxatum eſt, ad quod etiam Eccleſiaſtici tenentur, quoad vim directivam dumtaxat, non quoad coactivam, quatenus vel jure naturæ, ne peccent contra juſtitiam, debent res ſuas vendere illo pretio exiſtimato juſto, vel quia directe obligantur ipſis legibus civilibus immunitati Eccleſiaſticæ non derogantibus, ut putant Sal., Rebel., Pal. de Juſt. diſp. 5. punct. 5. quin tamen puniri poſſint a laicis, ſi contraveniant. Notat tamen Sanch. cap. 21. num. 13. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 70., quod ſi magiſtratus eſſet notabiliter negligens in decernenda taxa juſti pretii, aut ſi conſtaret taxaſſe pretium ex odio ementium, vel vendentium; aut quod male inſtructus fuit de circumſtantiis mercium; aut quod corruptus fuit muneribus; tunc licitum ſit, omiſſo pretio legali, vendere res pretio vulgari, cum illa lex cenſeatur iniqua, atque adeo non obligatoria. Neque obligat taxa, quando ſciente, & non puniente Principe violatur; quia cenſetur Princeps in ea lege diſpenſare. Imo probabiliter putant Molin., Reginald., Dian. loc. cit. reſol. 52. contra Salas, quod ſi pretium v.g. tritici ſit taxatum, & aliquis habeat triticum longe præſtantius, poſſit illud ultra taxam vendere: Sicut enim, ſi triticum eſſet corroſum, deberet ejus pretium minui; ita poteſt pretium creſcere, ſi triticum ſit notabiliter præſtantius. Peccat tamen contra juſtitiam venditor ex Filliuc. apud Dian. reſol. 35., ſi taxato pretio pro fructibus, piſcibus, carnibus, & ſimilibus ſeligat præſtantiora, ut carius ea vendat, & reliqua vendat pretio taxato, quia pretium taxatur pro utriſque permixtim.

II. Pretium vulgare dicitur, quod juxta vulgarem peritorum æſtimationem habetur, attenta ſcilicet primo multitudine, vel penuria mercium; ſecundo abundantia pecuniæ; Tertio paucitate emptorum, aut vendentium; Quarto magnitudine periculorum in mercibus aſportandis; Quinto multitudine expenſarum, & incommodorum in iis vendendis, ut quando res venduntur ad minutum, vel credito cum periculo amittendi pretium; ex his enim quinque capitibus pretium juſtum ſolet creſcere, aut decreſcere. Differt autem pretium vulgare a legali, quod hoc conſiſtit in indiviſibili, illud vero ſuſcipit magis, & minus, & ſolet eſſe triplex, infimum, medium, & ſupremum, ſeu rigoroſum: V. g. ſi res communiter vendatur vel novem, vel decem, vel undecim aureis, primum pretium dicitur infimum; ſecundum medium; tertium ſupremum; ita tamen, ut quodvis ex his ſit juſtum.

III. Pretium Conventionale eſt, in quo partes conveniunt abſque dolo, & fraude, habetque locum ſolum in rebus voluptuoſis, raris, ac pertinentibus ad ornatum, ut ſunt picturæ antiquæ, falcones, lapides pretioſi, equus formoſiſſimus, &c. quæ quanti plurimi vendi poſſunt abſque injuſtitia, ut probabiliter docent Sà, Reginald., Valent., & alii apud Dian. reſol. 56. contra Leſſ., Navar., & alios putantes, etiam in his rebus ſtandum eſſe judicio prudentum mercatorum.

IV. Sic in ſubhaſtatione juſtum pretium ex Malder. & Bonac. apud Dian. reſol. 55. eſt, quod extorqueri poteſt ſine fraude, ac dolo; Salon. vero putat,

tat, in ſubhaſtatione juſtum pretium medium eſſe, quo communiter res æſtimari ſolet, infimum vero, & ſupremum eſſe, ſi medietas tollatur, aut excedatur: V. g. ſi res aliqua valeat communiter centum, poſſit a licitatoribus emi quinquaginta pretio infimo, & centum quinquaginta pretio ſummo: Quod etiam docet Trullench. de rebus, quæ a Proxenetis per vicos diſcurrentes privatim venduntur: Ut etiam de mercibus ultroneis docent Rebell., Palat. & alii apud Dian. reſol. 53. quia ſcilicet vileſcunt pro medietate, quamvis communius cum Leſſ., Sà, Bonac. putent ſolum pro tertia parte vileſcere.

V. Illud in ſubhaſtatione communiter docent apud Dian. reſol. 76. quod nec venditor poſſit immittere fictos emptores, aut occultare defectus rei, ut carius vendatur; nec emptor poſſit vi, aut metu, aut etiam precibus importunis impedire, ne alii majus pretium offerant, ut ipſe vilius emat: Poterit ſolum rogare amicos, ne offerant plus certa quantitate, ut poſſit ipſe rem emere pretio juſto, licet infimo.

VI. Et ratio ex Navar. eſt, quia non quodcumque monopolium mercatorum, ut nonniſi certo pretio emant, aut vendant, eſt iniquum, ſi revera illud eſt juſtum pretium. Communiter enim docent contra Rebel. apud Molin. diſp. 345. mercatores non peccare contra juſtitiam, ſi abſque minis, & fraude conſpirent in pretium rigoroſum, dummodo juſtum, ſed ſolum peccare contra charitatem, quando ob tale monopolium Reſpublica ſentit grave incommodum; ſicut contra charitatem peccat probabiliter ex eodem Molin. & Leſſ. cap. 21. num. 151. qui ſolus, aut cum paucis emit pretio infimo merces omnes alicujus generis, v. g. vinum, triticum, &c. ut deinde vendat pretio ſummo juſto; etſi in hoc caſu communius doceant, peccari contra juſtitiam, quia per hoc monopolium creſcit pretium juſtum rerum ex paucitate venditorum.

VII. Supponendum ſecundo, citra uſuram poſſe vendi rem pecunia credita pretio ſummo juſto, quamvis pecunia numerata venderetur pretio infimo, vel medio. Ratio eſt manifeſta, quia etiam pretium ſummum eſt juſtum. Ita communiter cum Leſſ., Laym. Reginal., Salas, Rebel., Dian. reſ. 20.

VIII. Supponendum tertio, quod ſi credito vendas rem, quam ſervaturus eras ad tempus, quo carius eſſet valitura, v. g. vendas triticum, quod nunc valet decem, & eras illud ſervaturus uſque ad menſem Maji, quo valiturum eſt tredecim, poteris menſe Majo exigere tredecim, ut conſtat ex cap. *ex Civitate de Uſuris*, detrahendo aliquid pro expenſis, & pro periculo, quod corrumpatur, ut mox dicemus. Ratio eſt, quia ratione lucri ceſſantis in gratiam emptoris poſſunt licite exigi illa tria: Quod ſi dubitetur, quanti erit valiturum triticum menſe Majo, poſſet taxari nunc aliquod pretium determinatum, medium inter infimum, & ſummum, quod ſperatur; vel nihil taxando poſſet exigi pretium, quod tunc erit; Sed nonnihil demi debet pro expenſis faciendis a venditore pro illius conſervatione uſque ad illud tempus, & pro periculo, quod interim corrumpatur.

IX. Supponendum ultimo, poſſe aliquod ſupra juſtum pretium exigi a vendente credito non ſolum ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis, ſed etiam ratione periculi proximi amittendæ ſortis, ex Leſſ. cap. 21. num. 54. apud Dian. reſol. 57. contra Navar. & alios, juxta dicta quæſt. ſup. artic. 6. dummodo hæc omnia exprimantur emptori, ut videat, num velit aliter his incommodis venditoris occurrere, videlicet exhibendo pignus, aut adeundo alios venditores, quibus nullum lucrum

crum

crum ceſſet. Adde, quod ex alio etiam titulo poſſit aliquantò carius vendi ſæpe res credito, quam vendatur pecunia numerata, quia ſcilicet dum venditur credito, multiplicantur emptores, & ex multitudine emptorum creſcit pretium juſtum vulgare rerum. Cæterum ex ſola dilatione pretii, ſecluſo omni alio titulo, nullatenus poterunt citra uſuram vendi merces ſupra pretium juſtum rigoroſum, ut de ſe eſt manifeſtum: quidquid in contrarium nonnemo dixerit citra ullam probabilitatem apud Lug. de empt. num. 105. His poſitis,

X. Dubitatur acerrime, Utrum illæ merces, quæ communiter credito, ſeu ad terminum vendi ſolent, poſſint licitè pluris vendi, quam ſit pretium rigoroſum, quo numerata pecunia venderentur? Procedit quæſtio de mercibus, quæ in magna copia veniunt vel ex India, vel aliunde, & per varia emporia diſtrahuntur, quin poſſint ſtatim vendi pecunia numerata ob earum multitudinem.

Navar., Cajet., Sot. & alii apud Salas dub.42. putant, venditionem hanc ultra pretium ſummum juſtum credito factam, continere uſuram palliatam. Excuſant autem ab uſura Molin. diſp. 357. Turrian., Leſſ. num. 56. Tolet., Rebel. Ratio eſt, quia juſtum pretium eſt illud, quo communiter res vendi ſolet; atqui communiter merces iſtæ vendi credito ſolent pretio ultra ſummum, quo pecunia numerata venderentur: ergo ſic vendendo, venduntur pretio juſto, atque adeo ſine uſura. Sed hæc ratio non videtur urgere: Pretium enim juſtum eſt, quo res vendi ſolent pecunia numerata; ergo ſi credito pluris vendantur, venduntur ultra juſtum pretium ratione dilatæ ſolutionis, & ſic committitur uſura palliata propter lucrum ex mutuo virtuali.

Efficacius alii id probant, quia pretium juſtum rerum eſt, quo res venderentur pecunia numerata, ſi ea præſto eſſet; atqui ſi eſſet in promptu pecunia numerata ad emendas omnes illas merces, pluris venderentur, & per accidens venduntur minoris pecunia numerata, quam credita, quia vendentes indigent pecunia numerata ad ſumptus præſentes, & ideo offerunt merces ultroneas, quarum pretium proinde decreſcit: ergo non committitur uſura vendendo pluris pecunia credita, quam numerata.

Neque dicas cum Lug. num. 106., quod ex multitudine mercium decreſcat earum pretium; unde adveniente copia aliquarum mercium, debent minoris vendi, quam prius valebant pecunia numerata. Nam totum hoc conceditur; venduntur enim hujuſmodi merces pecunia credita minoris, quam prius pecunia numerata, ſed pluris pecunia credita, quam numerata. Probatur ratione adducta, quia ſcilicet venduntur pretio, quo venderentur pecunia numerata, ſi poſſent omnes merces ſic vendi, ſeu ſi adeſſet copia pecuniæ, uti adeſt copia mercium; quamvis enim aliquis minoris eas emat pecunia numerata, qua indiget ad ſumptus neceſſarios, hoc non facit, quod pretium vulgare illarum non ſit majus, quanti ſcilicet venduntur credito; ſicuti quamvis ſub haſta aliquod ematur vilius, hoc non facit, quominus pretium talis rei vulgare non ſit altius: Si non pauci, ſed multi eas merces emerent pecunia numerata, tunc creſceret earum pretium ex multitudine emptorum; ſicut creſcit, dum emuntur pecunia credita.

Alii cum Sà apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 21. excuſant ab uſura ex aliis capitibus venditionem iſtam factam pluris credito, quam ſit ſummum earum rerum pretium; primo ſcilicet ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis; ſecundo ratione difficul-

ficultatis in pretio recuperando; Tertio ratione multitudinis emptorum, quæ facit pretium creſcere. Unde Bonac. diſp. 3. quæſt. 2. punct. 4. & Filliuc. putant, quod ſi hujuſmodi motiva non interveniant, non poſſit vendi res ultra pretium juſtum rigoroſum. Sed vi rationis a nobis adductæ, ſecluſis his motivis, poſſunt eo pacto res vendi, dummodo verum ſit, quod eo pretio venderentur, ſi præſto eſſet pro omnibus emendis pecunia numerata: Aliter ad hæc alia capita, præſertim lucri ceſſantis, recurrendum eſt, ut vitetur palliata uſura.

ARTICULUS II.

An poſſint res emi vilius ob ſolutionem anticipatam?

I. Quæſtio iſthæc reſolvenda, ut præcedens.

II. Pretium rerum deſumendum eſt ab eo, quod valent non nunc, ſed tempore traditionis.

III. Excuſari poteſt hic contractus plurimis ex titulis; iis tamen deficientibus eſt uſurarius.

IV. Nec uſuram continet, ſi merces vendantur anticipata ſolutione minoris, quam valeant tempore traditionis, ſed non minoris, quam tunc valerent, ſi pecunia numerata venderentur.

V. Regula ad dignoſcendum pretium juſtum mercium iſtarum quænam ſit?

VI. Non eſt eadem ratio de his mercibus, quæ nonniſi anticipato poſſunt commode emi, ac de tritico, ſi anticipata ſolutione minoris ematur, quam valeat tempore traditionis.

VII. Pretium juſtum vulgare rerum eſt diverſum relate ad merces, quæ ſolent emi in magna quantitate, ac relate ad eas, quæ in modica quantitate emuntur.

I. Quæſtio hæc affinis eſt ſuperiori, & proportionaliter decidenda; ſæpe enim vendi ſolent lanæ, frondes, triticum, vinum, caſeus, oleum, & alia hujuſmodi anticipata ſolutione vilius, quam ſit eorum pretium juſtum infimum. Quapropter quæritur, an in tali emptione contineatur uſura palliata?

II. Ante reſolutionem prænotandum, pretium juſtum rei non eſſe deſumendum ex valore præſenti, ſed ex valore, quem habebit res tempore, quo tradenda eſt emptori; Etenim res emuntur in uſum, tunc autem veniunt in uſum emptoris, quando traduntur; Quare cum venditur res in poſterum tradenda, vel vendi debet pretio currente tempore traditionis, vel taxari poteſt nunc pretium medium inter ſummum, & infimum, quod probabiliter pro tunc erit, inſpectis omnibus circumſtantiis. Quod verum eſt, ſive pretium anticipato ſolvatur, ſive non, ſive contractus fiat arrha data, ſive non data. Hoc poſito,

Multi cum Navar., Grut., Rebel., Valent. utroque Medin., & aliis apud Lug. num. 110. putarunt, uſurarium eſſe prædictum contractum, quia cum ematur res minoris, quam valeat tempore traditionis ob anticipatam ſolutionem, videtur acquiri lucrum illud præciſe ob mutuum virtuale.

III. Plurimi vero apud eundem Lug. contractum hunc ab injuſtitia excuſant in ſolitis circumſtantiis cum Leſſ., Molin., Sà, Salon., Sanch.. Et præſertim certum eſt poſſe licite anticipata ſolutione merces minoris emi, quam ſit juſtum earum pretium tempore traditionis; Primo ratione damni forte emergentis; Secundo ratione lucri ceſſantis, ſi emens eo tempore pecuniam anticipato datam negotiaturus eſſet; Tertio ratione periculi aut non recuperandi merces, aut non recuperandi tales, quales offerunt venditores;

res; Quarto quia ſic emendo multiplicantur venditores indigentes anticipato pecunia numerata; unde minuitur juſtum pretium vulgare rerum; Quinto quia ſic emendo ſæpe rogantur emptores, ut emant; ita ut ſolum in gratiam venditoris emant; unde decreſcit etiam ex hoc capite pretium juſtum mercium, utpote ultronearum; Sexto quia ſi hujuſmodi merces emerentur omnes numerata pecunia tempore traditionis, vilius venderentur propter earum multitudinem, & neceſſitates vendentium, quæ in cauſa eſſent, ut emptores rogarentur, præſertim ad vitandos ſumptus in iis conſervandis: Quod ſi hujuſmodi tituli deficiant ad juſtificandum defectum pretii, communius cum Bonac. hic num. 120. docent contractum eſſe uſurarium.

IV. Equidem cenſeo juxta dicta articulo ſuperiore, quod ſi merces iſtæ anticipata ſolutione emantur minoris quidem, quam valeant tempore traditionis, ſed non minoris, quam tunc valerent, ſi omnes tunc venderentur pecunia numerata (in quo caſu decreſceret earum pretium propter multitudinem vendentium) nulla uſura aut injuſtitia committatur ab ementibus. Ita Molin. diſp. 360. Et ratio ex dictis eſt, quia pretium juſtum rerum tradendarum in poſterum eſt illud, quo communiter venderentur pecunia numerata, ſi tunc venderentur; atqui ſi tunc venderentur omnes iſtæ lanæ, frondes, ſegetes, &c. pecunia numerata, minoris venderentur propter multitudinem venditorum, quam de facto tunc vendantur, dum traduntur; ergo poſſunt nunc juſto pretio minoris emi pecunia anticipata, quam de facto vendantur tempore traditionis.

V. Videndum tamen, ne ex hoc capite immoderate minus pretium ſolvatur, quia ſic certe uſura palliaretur. In dubio autem, an pretium ſit immoderate minus, & uſuram contineat, regula generalis eſſe debet, quod conſulatur praxis communis etiam timoratorum; quod enim communiter fit, dicendum uſuram non continere, niſi conſtet de illa. Signum vero uſuræ eſt, ſi eo vilius res emitur, quo majus intercedit tempus inter ſolutionem pretii, & traditionem rei venditæ, niſi exceſſus hic pretii accipiatur ratione lucri ceſſantis. Eſt pariter palliata uſura, quando emuntur ſic merces ab eo, qui nec in re, nec in ſpe illas habet; v. gr. ſi emas minoris anticipata ſolutione centum modios tritici ab eo, cujus fundus non ſolet tot modios reddere.

VI. Dices; ſi lanæ iſtæ, & alia hujuſmodi poſſent minoris emi anticipata ſolutione, quam ſit juſtum pretium earum infimum tempore traditionis, ſequeretur quod poſſet pariter ab uſura excuſari, qui v. gr. anticipata ſolutione emit ab Agricola triticum colligendum, & tradendum tempore meſſis, minoris, quam ab Agricola venderetur eo tempore; ſequela non admittitur a Doctoribus; ergo nec id, unde ſequitur.

Reſpondetur diſtinguo ſequelam; ſi concurrat aliquis ex illis ſex titulis adductis, videlicet lucri ceſſantis, &c., aut ratio expoſita, quod ſcilicet minoris venderetur triticum tempore meſſis, ſi non venderetur paſſim anticipata ſolutione, concedo ſequelam; ſi hæc non concurrant, nego ſequelam; quæ in hoc tantum ſenſu non admittitur a Doctoribus. Certe triticum non eſt ex iis mercibus, quæ emi commode non poſſunt, nec ſolent, niſi ſolutione anticipata, ut ſunt lanæ alio tranſvehendæ, frondes, &c. unde non eſt eadem omnino ratio de tritico, ac de his aliis mercibus.

Ex dictis ſequitur, ut notat Ban., & Salon. apud Salas dub. 42. duo dari

ri juſta pretia vulgaria rerum ; alterum quo venduntur, aut emuntur in magna quantitate, alterum quo venduntur, aut emuntur communiter pecunia numerata in modica quantitate; illa autem duntaxat, quæ in magna copia diſtrahuntur, aut venduntur pluris pecunia credita quam numerata; aut emuntur minoris pecunia anticipato ſoluta, propter rationes adductas.

ARTICULUS III.

An poſſint citra uſuram minoris emi chirographa?

I. Non dubitatur poſſe minoris emi, ſi difficilis exactionis ea ſint, aut ſi forte lucrum probabile ceſſet, vel ex alio motivo extrinſeco.

II. Plures, & graves Doctores id permittunt. Præſertim quia communiter pluris æſtimatur pecunia præſens, quam futura.

III. Ac proinde ab ipſo etiam debitore poſſent credita iſthæc immatura minoris emi.

IV. Sed communior, & vera ſententia docet, uſuram in hoc contractu latitare; pecunia quippe præſens non eſt pretioſior, quam futura.

V. Aeſtimatur illa pluris ob rationes extrinſecas, videlicet quia pecunia futura non facile recuperatur, nec poteſt ad negotiandum deſervire.

VI. Poteſt minoris emi Apodixa difficilis exactionis, etiamſi emptor ob gratiam apud Judicem facile ſit illam exacturus.

VII. Res tanti valet, quanti æſtimatur communiter, quamvis ementi ſit longe pretioſior.

VIII. Injuſte tamen emitur res pretioſa pro vili, ſi ſolum a venditore ejus valor ignoratur.

IX. Chirographum non poteſt minoris emi a debitore, ſi ex prava ſua voluntate ſit difficilis exactionis.

I. QUæritur, utrum ſi Titius v. gr. debeat Cajo centum aureos ſolvendos poſt annum, poſſis tu emere nunc a Cajo nonaginta quinque aureis pecunia numerata tale creditum immaturum; an vero in hac emptione pallietur uſura, quatenus virtualiter tu mutuas Cajo nunc nonagintaquinque, ut ille reddat poſt annum centum, quos illi debet Titius?

Certum eſt, quod ſi debitum non ſit liquidum, vel ſi ejus ſolutio ſit difficilis, & ambigua, nec ſine expenſis, laboribus, ac moleſtiis obtinenda, poſſit ſine injuſtitia minoris emi, quam ſit integra ſumma; ſicut etiam ratione lucri forte ceſſantis, vel damni emergentis. Dubitatur itaque ſi nihil horum ſubſit.

II. Salon., Armil., & alii apud Salas dub. 39. affirmant, poſſe hujuſmodi apodixas, ſeu pagas acerbas minoris emi pecunia numerata citra uſuram; Quod etiam docuit Bellarm. Lovanii, & Petrus Parra Romæ teſte Leſſ. cap. 21. dub. 8.; & Azor. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 49. damnare non audet ſententiam iſtam, quæ pariter eſt Cajet., & Navar.

Suadetur autem primo, quia communi omnium judicio magis æſtimatur pecunia præſens, quam futura; atqui chirographa iſta continent pecuniam futuram: ergo minoris æſtimantur centum aurei ſolvendi poſt annum, quam v. gr. nonaginta quinque præſentes; & conſequenter poterunt chirographa minoris emi. Major probatur, quia tanti res æſtimatur, quanti communiter offerrent, ſi venderetur; atqui ſi vendas jus ad centum ſolvendos poſt annum, nemo offerret nunc centum, imo vix nonaginta quinque: ergo non æque, ſed magis æſtimatur pecunia præſens, quam futura.

Secun-

Secundo, quia minus eſt habere actionem, quam rem, ex Leg. *Minus ff. de regulis juris*: ergo poteſt actio, ſeu jus ad centum vendi minoris, quam centum.

Tertio, plus ſolvit, qui ante tempus ſolvit, ex cap. unico *de plus petitionibus*: ergo plus valent centum de præſenti, quam centum in futurum: ergo ut ſupra.

Quarto demum quia aliter injuſtæ eſſent emptiones cenſuum perſonalium; quia in illis nil aliud emitur, quam jus ad penſiones quotannis recipiendas, quæ ſpatio aliquorum annorum longe ſuperant pretium datum. Quare ſicut poteſt emi jus ad penſiones minoris, quam ſint ipſæ penſiones, (v. gr. centum aureis emitur jus ad octo quotannis, qui ſpatio viginti annorum conficiunt centum ſexaginta aureos) ita poterit emi chirographum, quod eſt jus ad centum minoris, quam centum.

III. Addit Navar. apud Salas, & Diana loco laudato cum Tambur., quod hæc chirographa poſſint emi minoris ab ipſo eodem debitore. Quare qui debet centum poſt annum, poteſt ſibi hoc creditum emere, ſolvendo nunc v. gr. nonaginta quinque. Putant enim hi Doctores, non intercedere in hoc contractu mutuum virtuale, atque adeo uſuram palliatam, ſed emptionem veram juris ad centum: Sicut enim emitur jus tranſeundi, v. gr. per viam, ita poteſt emi jus ad centum poſt annum ſolvendos; quod minoris æſtimatur communiter, quam centum nunc; & ideo poteſt juſte minoris emi.

IV. Sed communior, ac vera ſententia docet, in hoc contractu uſuram palliatam contineri; quod aperte deduci videtur ex propoſitione 41. damnata ab Innoc. XI., ubi dicitur. *Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non pluris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt aliquid creditor ultra ſortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari*. Sicut ergo injuſtus eſt mutuator, ſi exigat aliquid ultra ſortem ex eo, quod dans centum recipiat a mutuatario jus ad centum, quod dicitur minoris communiter æſtimari; ita injuſtus eſſet venditor, ſi dans nonaginta quinque pecunia numerata, velit recipere chirographum, quod eſt jus ad centum, eo quod minoris æſtimetur jus ad centum, quam centum de præſenti. Ratio hujus a priori eſt, quia præciſo lucro ceſſante, damno emergente, ac periculo non exigendi creditum, non debet pluris æſtimari centum de præſenti, quam jus ad centum: ergo ſi deficientibus iſtis titulis non poteſt aliquid ultra ſortem accipi a venditore, aut a mutuatario; neque poterit accipi ex eo capite, quod pecunia numerata ſit pretioſior numeranda. Antecedens conſtat ex dictis quæſt. 1. art. ult., ubi oſtendimus nihil poſſe mutuantem accipere a mutuatario pro obligatione non repetendi mutuum, v. gr. per annum; quia ſcilicet quando periculum amittendi ſortem non eſt proximum, & ſpes lucrandi pro illo anno eſt tantum remota, hæc ſufficienter compenſantur cum beneficio, quod mutuans recipit, videlicet quod ſi eo anno pecunia mutuata pereat, non ſibi, ſed mutuatario pereat. Huc facit eadem doctrina; nam jus ad centum ſolvendos poſt annum non valet minoris, quam centum de præſenti, ſi remotum ſit periculum non recuperandi illos, & ſpes lucrandi iis nummis hoc anno ſit pariter remota; quia ſcilicet hæc compenſantur cum eo, quod ſi interim pecunia credita pereat, non pereat habenti jus ad illam, ſed habenti illam; habens enim pecuniam eſt illius dominus, habetque jus in re; habens vero chirographũ habet tantum jus ad rem.

Confirmatur primo, quia aliter poſſet uſurarius dicere, Nolo tibi mutuare nonaginta quinque, ſed volo nonaginta quinque aureis emere a te jus ad centum ſolvendos poſt annum, quia jus ad centum minoris valet, quam centum nunc, & ſic omnes uſuræ poſſent palliari.

Confirmatur ſecundo, quia aliter debens centum poſt annum ſatisfaceret creditori, ſi nunc daret nonaginta quinque, quod nemo dixerit.

Confirmatur tertio, quia aliter mutuatarius accipiens centum injuſte ageret offerendo centum poſt annum; offerret enim jus ad centum, quod eſt minus, quam centum de præſenti. Hinc merito Ban., & Salas dub. 29. docuerunt opinionem oppoſitam (quamvis Doctorum magni nominis) eſſe penitus improbabilem; & hujuſmodi cenſenda a fortiori nunc eſt poſt propoſitionem adductam ab Innoc. XI. damnatam.

V. Ad primam rationem in contrarium. Ideo communiter pluris æſtimatur pecunia præſens, quam futura, quia ſæpiſſime in pecunia futura eſt periculum eam amittendi, anxietas, ac moleſtia, & difficultas ad illam recuperandam: Contra vero in pecunia præſenti ſæpe ſpes eſt lucrandi propter illam. Quod ſi hæc capita ceſſent, imprudenter æſtimaretur minoris pecunia futura, quam præſens, cum præſens poſſit interim furto tolli, aut alio infortunio perire, ſecus vero futura.

Ad ſecundam, minus eſt habere actionem litigioſam, quam rem; ſecus vero ſi actio vacet lite, periculo, & incommodo. Unde Bal., & Bartol. apud Salas dicunt, tantum valere actionem, quantum valet res, ad quam eſt, deductis laboribus, & expenſis.

Ad tertiam, plus ſolvit, qui ante tempus ſolvit, ſi ſcilicet ſolvat interveniente lucro ceſſante, aut damno emergente ſibimet ſolventi, ut communiter contingit; ſi tamen abſque proprio damno, aut ceſſatione lucri ante tempus ſolvat, non ſolvit plus quoad ſubſtantiam, ſed quoad circumſtantiam.

Ad quartam, jus ad penſiones in longa ſerie annorum ſubjacet multis periculis, & expenſis; & ideo jus ad centum multis annis ſolvendos minoris æſtimatur, quam centum, quibus emitur cenſus perſonalis, ut docet Leſſ.

VI. Dubitatur hic. Si creditor modicam habet ſpem recuperandi centum a debitore, Titius vero amicus Judicis ſperat ſua induſtria creditum iſtud integre recuperaturum, poteritne Titius emere tale creditum minoris, quam ſcilicet communiter offerrent creditori pro tali credito moleſto?

Negat Salas loc. cit., quia in tantum poſſet minoris emi a Titio, in quantum damnum aliquod ſibi emergeret in illo recuperando: ergo cum ſupponamus ſine damno poſſe illud recuperare, non eſt ratio, cur poſſit minoris emi. Secundo, quia ſi debitum eſſet dubium creditori, non tamen Titio, non poſſet Titius illud minoris emere, tanquam debitum dubium: ergo neque ſi ſit difficile creditori, & facile Titio.

Equidem tamen cenſeo cum Molin., poſſe minoris emi a Titio, quia pretium juſtum rei non eſt quantum valet res illa emptori, præſertim ob ſuam induſtriam, & favorem apud aliquem, ſed quantum res illa valet communiter, aut ipſi creditori.

VII. Ad primam rationem in contrarium nego cauſalem illam eſſe præciſam; poteſt enim chirographum minoris emi, ſi minoris communiter exiſtimatur, etiamſi emptori nullum damnum emergat in eo recuperando. Sic communiter docent cum Bonac.,

Leſſ.

Leſſ., Molin., apud Dian. part. 1. tr. 4. reſol. 79. contra Turrian. Quod ſi quis ſciret in fundo alterius latere theſaurum, vel venam metalli, aut fontem, poſſet illum emere pretio ordinario, ſeu quanti communiter æſtimatur: Pariter ſi in faſce herbarum, vel lignorum, quæ venduntur, inveniatur herba magnæ virtutis ſolum nota Titio, poterit hic faſcem illum emere pretio currenti, quia pretium juſtum rerum eſt quanti communiter æſtimantur, non vero quanti æſtimantur ab aliquo particulari, & quantum huic prodeſſe poſſunt. Unde inferunt Doctores, quod ſi res aliqua pretioſa parvi æſtimetur alicubi communiter, eo quod ignorent incolæ ejus valorem, poſſit res illa parvi emi; ut fecerunt Hiſpani ementes aurum ab Indis: Et ſi lapidario eſſet ignota virtus alicujus lapidis pretioſi, poterit Titius conſcius valoris illius emere lapidem illum pretio communi, quia ſcilicet in pretio taxando habenda ſolum eſt ratio æſtimationis communis. Hinc etiam fit, quod ſi quis ex ignorantia vendat adamantem pro vitro, emptio ſit injuſta, quia communiter adamas non æſtimatur ut vitrum, quamvis vendens putet illum eſſe vitrum.

VIII. Et per hæc patet ad ſecundam rationem adductam a Salas; debitum enim ſi eſt dubium ſoli creditori, qui ex ignorantia putat eſſe dubium, non poterit a Titio, qui ſciat illud eſſe certum, emi tanquam dubium; Sicut non poteſt adamas emi, tanquam vitrum, quando id procedit ex ignorantia venditoris. Contra vero, quando debitum eſt in ſe, & apud alios communiter difficile, poteſt minoris emi, quanti communiter æſtimatur, quamvis Titio facile ſit illud exigere.

IX. Notat tamen optime Lug. de emptione num. 102. non poſſe ipſum debitorem emere minoris debitum ſuum, quando tale debitum difficultatem habet præciſe ex ſua prava voluntate; quia tenetur ex juſtitia talem difficultatem tollere. Quare ſicut Rex v. g. non poteſt minoris emere ſua debita; ita nec Miniſtri Regis poterunt minoris emere debita regia, quia loco Regis ea ſolvere tenentur, ut notat Molin. diſp. 313. & conſequenter nec poterunt Miniſtri Regis dicere amico, ut ea debita minoris emat, quæ poſtea integre illi ſolventur diviſo lucro. Nec poſſunt miniſtri Regis, ut notat Salas de uſuris dub. 26., aliquid accipere citra injuſtitiam a creditoribus Regiis, ut in ſolutione aliis præferantur; Sicut nec poteſt ipſe Rex accipere ea de cauſa remiſſionem partis debiti; quia ex juſtitia tenetur præferre habentes jus prælationis, & dividere inter reliquos, quod ſupereſt, ſi non ſufficiat omnibus.

ARTICULUS IV.

An contractus Mohatra ſemper ſit uſurarius?

I. Exponitur contractus Mohatra ſecundum ſe.

II. In terminis propoſitionis confixæ ab Innoc. XI. procul dubio uſuram continet ſub pallio, & prætextu emptionis, & venditionis.

III. Poteſt accidere, quod in tali contractu neque contra juſtitiam peccetur, neque contra charitatem.

IV. Quamvis ſecluſo pacto retrovenditionis uſura, & injuſtitia non contineatur in hoc contractu, facile tamen in eo peccatur contra charitatem, & peccato ſcandali.

V. In praxi redolet etiam uſura.

I. Dicitur Mohatra emptio, & venditio reciproca ejuſdem mercis facta diverſo pretio: Ex. gr. indiget aliquis pecunia præſente, & quia

quia non reperit mutuantem, adit mercatorem ab eo empturus merces, puta pannum pretio juſto rigoroſo, v. g. centum pecunia tamen credita; & deinde eidem mercatori eandem mercem vendit pecunia numerata pretio juſto infimo, puta nonaginta, & hoc pacto pauper amittendo decem habet pecuniam, qua indiget abſque ullo mutuo formali.

Quæritur nunc, Utrum in hoc reciproco contractu emptionis, & venditionis interveniat uſura palliata, & quoddam mutuum virtuale?

II. Certum eſt, uſuram contineri, ſi contractus procedat in terminis propoſitionis 40. proſcriptæ ab Innoc. XI., in qua habetur: *Contractus Mohatra licitus eſt, etiam reſpectu ejuſdem perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri*; prout fuſe illam explicavimus in Trutina Theſium damnatarum.

III. Certum etiam eſt, quod ſi mercator impotens ad pecuniam mutuandam indigenti offerat merces vendendas pretio juſto ſummo ad creditum, ut eas ipſe alteri vendat ad obtinendam pecuniam numeratam, non peccat neque contra juſtitiam, quia vendit pretio juſto, licet ſummo, neque contra charitatem, quia non poteſt alia via præcavere damnum proximi (quod ſcilicet debeat eandem mercem revendere minoris, quam emerat) cum non habeat pecuniam, ut ſupponimus ad mutuandum, ſi enim haberet, & ſine gravi incommodo mutuare poſſet, facile contra charitatem erga proximum peccaret mercator ſic vendendo, ut Doctores advertunt.

IV. Difficultas primo eſt, utrum contineatur palliata uſura, ſi mercator vendat mercem pretio ſummo ad creditum Titio, prævidens quod illam ſibi revenditurus ſit idem Titius pretio juſto infimo pecunia numerata, ſed ſine pacto prævie inito, ne implicito quidem? Leſſ. cap. 21. dub. 16. Navar., Tolet., Rebel., Salas de emptione dub. 37. putant, injuſtitiam, & uſuram in contractu Mohatra ſic procedente non contineri. Nam vendere rem ad creditum carius, quam deinde illam redimas pecunia numerata, non fert injuſtitiam, modo intra latitudinem juſti pretii conſiſtatur; quod vero poſt venditionem mercis illam mercator ſtatim redimat abſque ullo etiam implicito prævio pacto, neque fert injuriam venditori; imo potius eſt illi beneficium, quod non debeat alios emptores inquirere, non facile inveniendos ſine ſumptibus in Proxenetas erogandis. Quamvis autem in hoc reciproco contractu Doctores laudati uſuram palliatam, aut injuſtitiam non agnoſcant; docent tamen plerumque peccari contra charitatem, ſi poſſet mercator ſine magno incommodo pecuniam mutuare, & liberare proximum a magna neceſſitate, & impendio; Necnon peccari peccato ſcandali, aliis putantibus, aut præceſſiſſe pactum, ſaltem implicitum de retrovendenda eadem merce vilius, aut in emptione, & venditione juſtum pretium non eſſe ſervatum.

V. Equidem cenſeo, ſpeculative ſolum loquendo, hanc ſententiam eſſe probabilem, non tamen practice, Ratio eſt, quia vix fieri poteſt in praxi, quod mercator prævidens mercem mox ſibi revendendam non intendat eo colore mutuum, & uſuram palliare. Hinc pluribus in Regnis, præſertim Luſitaniæ, & Caſtellæ, ut notat Pal., puniuntur gravibus pœnis mercatores ſic contrahentes cum indigentibus pecunia, perinde ac in fraudem uſurarum vendant, ac redimant.

AR-

ARTICULUS V.

An ſit uſuraria emptio fructuum agreſtium vilius, ac ſi eſſent maturi?

I. Eſt uſuraria talis emptio, niſi ſolum dematur a pretio, quod requiritur pro expenſis faciendis, labore, periculo, ne matureſcant.

II. Agnus minoris valet, quam ovis ratione majorum expenſarum, ac periculi in ejus nutritione.

III. Damnificans agrum fructuum agreſtium reſtituere debet, quaſi perinde ac eſſent jam maturi.

IV. Similiter ſcindens arbores in augmento reſarcire debet damnum, quod irrogatur de præſenti non minus eo, quod ſperabatur ex iis in pleno augmento.

I. DIcendum cum communi, quod ſi fructus agreſtes emantur vilius, ac ſi eſſent maturi, idque ſolum attentis expenſis faciendis uſque ad maturitatem, labore, induſtria, ac periculo illos amittendi, contractus ſit licitus: ſi vero adhuc vilius emantur ratione anticipatæ ſolutionis, contractus eſt uſurarius. Ratio eſt perſpicua; nam ſicut eſt uſura rem carius vendere ratione dilatæ ſolutionis; ita eſt uſura rem vilius emere ratione ſolutionis anticipatæ.

II. Dices: Oves, & hujuſmodi animalia vilius emuntur vix orta, quam aucta: ergo etiam fructus agreſtes, quia ſcilicet non poſſunt inſervire ad uſus, ad quos deſerviunt, cum ſunt maturi.

Sed contra eſt, quia ovis aucta magis valet ratione majorum expenſarum, vel majoris periculi in ejus educatione, quæ licet etiam concurrant, quo tempore fructus maturandi ſunt, nihilominus longe minores expenſæ, & pericula concurrunt, ut fructus matureſcant, quam ut ovis educetur; unde non longe majus æſtimandum eſt pretium fructuum maturorum pretio agreſtium; unde e pretio ſolummodo detrahendum eſt quanti æſtimatur parum illud laboris, induſtriæ, ac periculi, quæ exigunt.

III. Sequitur hinc primo, damnificantem in agro fructuum agreſtium teneri ad valorem eorumdem non ſolum ut agreſtium, ſed etiam fere ut maturorum; tum quia tanti fere æſtimantur utrique; tum etiam, quia ille eſt cauſa, ne matureſcant. Quare illud tantum detrahendum eſſet, quod expendendum fuiſſet ut matureſcant, nec non quanti æſtimatum periculum ne perveniant ad maturitatem.

IV. Sequitur ſecundo, ſcindentem arbores in augmento teneri ad reſarcienda damna eorumdem, ac ſi eſſent in toto augmento, quia pariter eſt cauſa talis damni.

QUÆSTIO V.

De Pœnis Uſurariorum, ac de Reſtitutione ab iis facienda.

NE longum faciamus, omittimus inquirere de Uſura palliata in aliis contractibus, præſertim in Cenſibus, & Cambiis; Commodius quippe, ac magis dilucide diſcutiemus id, Deo dante, in tractatu de Contractibus. Inquirimus hic primo, Quænam ſint Uſurariorum pœnæ? Deinde, Num Uſurarii uſurarum dominium acquirant? Tertio, An reſtitui debeant quæcumque donantur ab Uſurario, vel fure? Quarto, Quid teneatur ipſemet Uſurarius reſtituere, præſertim ſi contractus uſurarius bona fide ab eo celebratus ſit ut licitus? Quinto, Quid reſtituere debeant Hæredes Uſurariorum? Sexto, Quonam ordine facienda ſit reſtitutio? In ſequenti vero quæſtione agemus de Cooperantibus ad Uſuras.

ARTICULUS I.

Quænam ſint uſurariorum Pœnæ?

I. Enumerantur ſex præcipuæ pœnæ, nempe Infamia, Impedimentum ad ſacros Ordines, Suſpenſio ab Officio, & Beneficio; Privatio ſacræ Synaxis, necnon ſepulturæ, ac Teſtamenti irritatio non præſtita ſatisfactione, aut cautione.

II. Quinam dicuntur uſurarii notorii, qui his pœnis ſint obnoxii?

III. Uſurarius occultus punitur pœna extraordinaria, ſive a Judice Eccleſiaſtico, ſive a Laico, cum delictum ſit mixti fori.

IV. Datur in uſuris materiæ parvitas, quæ a mortali excuſet, necnon a pœnis annexis.

I. USurariis notoriis, ac manifeſtis variæ pœnæ impoſitæ ſunt tam in jure civili, quam canonico. Prima eſt infamia, ex cap. *Improbum fœnus cod. Quibus ex cauſis*; quamvis probabiliter ex Bald. apud Pal. punct. 10. ſi pœnitentiam agant, famam recuperent. Secunda, quod non poſſint ſacros Ordines ſuſcipere. Tertia eſt ſuſpenſio ab officio, & beneficio; quinimo, quod ab officio, & beneficio adepto deponantur, ex cap. 1. *de Uſuris*. Quarta, ut ad communionem altaris non admittantur: Nomine autem Communionis num veniat etiam ſacrificium miſſæ, ita ut ab eo tamquam excommunicati arceantur? Affirmant Molin., & Salas; Negant vero Panormit., & Angelus; Pœnæ enim non ſunt extendendæ. Quinta, quod priventur Eccleſiaſtica ſepultura, ſi in peccato decedant; Et excommunicantur, qui eos ſepelire præſumpſerint: Non dicuntur autem ſepelire, qui funeri honoris cauſa aſſiſtunt, aut funus comitantur, ut docet Leſſ. contra Salas, ſed dicuntur ſepelire Veſpillones, qui tumulant cadaver, Parochus, qui præeſt funeri, Clerici, & alii, qui cereos portant: idque obſervandum eſt, ſi uſurarii in teſtamento præcepiſſent uſuras reſtitui, donec aut de facto reſtitutæ ſint, aut ſufficiens cautio præſtita ſit ab hæredibus. Sexta, quod eorum teſtamenta irrita ſint non præſtita ſatisfactione, vel cautione. Nec abſolutio ſacramentalis danda

da eſt illis, non præſtita pariter ſatisfactione, vel ſufficienti cautione; Quod ſi morte inſtante hæc præſtare non poſſint, jurent ſaltem ſe id præſtituros, ſi ſupervixerint, & proteſtentur coram aſtantibus quidnam debeant reſtituere; petatque Confeſſarius ab iis facultatem manifeſtandi ea omnia Ordinario, ut hæredes cogat ad ea implenda, ex cap. *Quamquam de Uſuris* in 6.; Et hæ ſunt præcipuæ Pœnæ uſurariorum.

II. Dubitatur tamen, quinam dicantur uſurarii notorii, ſeu manifeſti, qui his pœnis ſint obnoxii? Reſpondeo, dici notorios, qui tales ſunt vel notorietate facti, quatenus uſuras exercent coram multis, ita ut nulla poſſint tergiverſatione celari, etiamſi uſura ſit virtualis; puta ſi vendant ſupra juſtum pretium ob dilatam ſolutionem: Vel notorietate juris, quando ſcilicet Judicis ſententia de hoc crimine ſunt damnati; Immo ſatis eſt, quod ſint in judicio convicti, etiamſi nondum lata ſit ſententia, ut communiter docent contra Covar.; Non ſufficit tamen, quod infamia laborent apud multos; Nec ſufficiunt multi teſtes ſingulares circa diverſos actus (atque adeo non conteſtes) niſi tot ſint, ut accedente infamia faciant plenam probationem, & evidenter probent uſuram. Utrum autem ſatis ſit confeſſio extrajudicialis coram multis? Variant Doctores.

III. Quod autem ſoli uſurarii manifeſti, qui palam, & frequenter uſurarios contractus celebrarunt, has pœnas incurrant, non vero occulti, aut qui una, vel altera vice uſuras exercuerunt, docent communiter cum Molin. diſp. 334. contra Covar. Siquidem in pœnis ſtrictior interpretatio facienda eſt: Poteſt tamen uſurarius occultus puniri pœna extraordinaria tam a Judice ſæculari, quam ab Eccleſiaſtico; quia probabilius delictum hoc eſt mixti fori, ita ut detur locus præventioni, pertinens ad utrumque Judicem, eo quod tam in jure civili, quam in canonico prohibeatur; Quamvis in dubio num aliquis contractus ſit uſurarius ad ſolum Judicem Eccleſiaſticum pertineat de illo cognoſcere, ut communiter docent apud Dian. part. 1. tract. 2. reſol. 77.

Dubitatur pariter, utrum in uſura detur parvitas materiæ excuſans a mortali, & a pœnis annexis? Negat Alphon. de Leone apud Dian. part. 4. tract. 5. reſol. 30., quia quicquid ſorti accidit, uſura eſt. Hoc autem, quicquid, verificatur etiam de materia parva. Sicuti quicquid datur in pretium rei ſpiritualis, ſimonia eſt; & ideo in ſimonia non datur materiæ parvitas.

IV. Communiter tamen cum Lug. num. 251. docent, dari in uſura materiæ parvitatem; eſto ea non detur in ſimonia juris naturalis. In tantum enim non datur in hac ſimonia materiæ parvitas, quia irreverentia erga rem ſacram eo eſt major, quo minori pretio illa emitur, ſiquidem ſic vilius æſtimatur. At quia tota malitia uſuræ conſiſtit in injuſtitia, ſicut in furto, & in aliis peccatis contra juſtitiam datur materiæ parvitas, ita & in uſura. Ad rationem in contrarium; verum quidem eſt, quod quicquid ultra ſortem datur, etiamſi modiciſſimum, uſura eſt, ſed uſura parva; ſicuti quicquid invito domino accipitur, etiamſi modiciſſimum, furtum eſt, ſed furtum parvum. Quare ſicut in furto, ita & in uſura datur materiæ parvitas.

AR-

ARTICULUS II.

Utrum Uſurarius dominium uſurarum acquirat?

I. Videtur acquirere dominium aliquod debile, utpote cum obligatione illas reſtituendi.

II. Sed verius nullum dominium uſurarum uſurarius acquirit.

III. Uſuræ juramento promiſſæ ſolvendæ ſunt, eſto poſſint ſtatim repeti.

IV. Per venditionem factam pretio injuſto, aut ex metu transfertur dominium aliquod rei venditæ, quia datur juſtus titulus; hic autem non habetur in ſolutione uſurarum.

V. Ex quibus plura ad praxim deducuntur.

VI. Si res per uſuram, aut furtum acquiſitæ vendantur, emptor transfert dominium pretii, ſed venditor non transfert earum rerum dominium in emptorem.

VII. Probabiliter rerum, quæ functionem recipiunt, ſi ab uſurario, vel fure vendantur, transfertur dominium in emptorem, quando venditor poſſit ſimilibus rebus ſatisfacere domino damnum paſſo.

I. Ex hujus quæſtionis deciſione pendet reſolutio multiplex circa obligationem reſtituendi uſuras. Navar., Armil. apud Salas diſput. 38. cum Lug. num. 206. putant, uſurarium acquirere dominium uſurarum omnium, licet debile, quia ſcilicet cum obligatione illas reſtituendi, ſeu damnum compenſandi. Probat id Lugo, quia quæ dantur (ſaltem contractu oneroſo) ex metu cadente in conſtantem virum, tranſeunt in dominium accipientis; Verbi gratia, ſi quis ex metu vendat domum Principi, transfert dominium domus in Principem, ut communius docent ex eo, quod metus non tollat voluntarium ſimpliciter; quamvis hujuſmodi contractus ſint irritandi ad arbitrium metum paſſi: ergo etiam qui tradit uſurario uſuras ratione mutui, transfert illarum dominium. Conſequentia probatur, quia in utroque caſu accipiens caret juſto titulo ad accipiendum, & dans habet voluntatem mixtam aliquo involuntario. Communis tamen ſententia eſt in oppoſitum, ut innuimus quæſt.2. art.3.

II. Dico itaque cum Leſſ., Molin., Azor., Bonac. Uſurarium non acquirere dominium eorum, quæ ſupra ſortem ob mutuum accepit, quamdiu ea diſcerni poſſint a propriis rebus.

Probatur, tum quia uſura reducitur ad furtum, ex cap. *Si quis uſuram* 14. *quæſt.* 4. & eodem præcepto utrumque prohibetur; atqui fur non acquirit dominium rei furtivæ, ex Leg. *In re furtiva*: ergo nec uſurarius uſurarum: Tum etiam, quia, ut ſupra diximus, dominium rei non acquiritur per nudam illius traditionem ſine juſto titulo, ſeu cauſa; traditio autem uſurarum non ſolum eſt ſine juſto titulo, ſed eſt poſitive cum titulo injuſto, videlicet mutui, in quo nihil ſupra ſortem accipi debet: Tum demum, quia mutuatarius non intendit donare liberaliter uſuras, ſed ſolum vult illas dare in quantum debitas: ergo cum non debeantur, non transfertur illarum dominium. Et hinc eſt, quod promittens uſuras non teneatur eas ſolvere, quia promittuntur uſuræ non liberaliter, ſed in quantum debitæ; ergo deficiente debito, deficit obligatio promiſſionis.

III. Ubi advertendum, quod ſi juramento ſint promiſſæ, ſolvendæ ſint in reverentiam Numinis invocati, ne videatur Deus adductus in teſtem falſi, ex cap. Quemadmodum de Jurejurando; ita tamen, ut per traditionem non acquiratur ab uſurario dominium illarum, ſed poſſint ſtatim repeti; quia ſci-

ſcilicet non ſolvuntur ut debitæ, ſed tantum traduntur prout juratum eſt.

IV. Oppones; ideo dominium uſurarum ab uſurario non acquiritur, tum quia cum admixtione involuntarii traduntur; tum etiam, quia ſine juſto titulo; atqui neutra ratio urget: Non prima: pauper enim neceſſitate preſſus dum vendit domum, involuntarie mixte vendit; ea tamen venditio eſt valida; ita ut per illam transferatur dominium domus in emptorem: ergo etiam uſurarum donatio erit valida, quamvis mixta involuntario: Neque ſecunda, quia quando venditur res titulo injuſto (videlicet injuſto pretio) adhuc dominium rei transfertur in emptorem: ergo uſurarius dominium uſurarum acquirit.

Reſpondeo conceſſa majori, nego minorem. Ad probationem primæ partis, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Ratio enim, cur non transferatur dominium uſurarum, non eſt præciſe, quia involuntarie mixte ſolvuntur, ſed etiam quia ſolvuntur quatenus debitæ, & ſine juſto titulo: Contra vero, quando venditur domus involuntarie mixte, habetur titulus juſtus, ratione cujus dominium domus transferatur, videlicet venditio abſoluta; & traditur domus, quatenus revera debetur propter pretium acceptum; ubi ſolutio uſurarum, & donatio eſt conditionata, ſi ſcilicet debentur, quæ tamen revera non debentur. Ad probationem ſecundæ partis, quando venditur res injuſto pretio, datur titulus juſtus venditionis, quamvis hic ſit etiam partim injuſtus ratione injuſti pretii, & ideo cum obligatione reducendi exceſſum, vel defectum ad æqualitatem: at in traditione uſurarum nullus datur titulus juſtus, ratione cujus transferri poſſit dominium.

Et per hæc patet ad rationem Lugonis, quare ſcilicet venditio facta ex metu cadente in conſtantem virum ſit valida, non vero donatio uſurarum, quæ pariter eſt mixta involuntario. Etenim propter illam venditionem tranſfertur dominium, quia datur titulus juſtus ad dominii translationem, nempe ipſa venditio, quamvis hujuſmodi titulus ſit partim injuſtus ratione metus injuſte incuſſi; unde contractus, etſi non ſit irritus, eſt tamen ad arbitrium metum paſſi irritandus: Contra tamen in caſu noſtro non datur ullus titulus juſtus ad translationem dominii relate ad uſuras; quia nec mutuum de ſe eſt titulus, ſeu cauſa juſta transferendi dominium rei ſumpta ſorte, ut patet; nec donatio, quæ non eſt liberalis, & abſoluta, ſed conditionata; quia traduntur uſuræ prout debitæ, quæ tamen non debentur.

V. Hinc ſequitur primo, quod ſi oleum, triticum, pecunia, &c. tradita uſurario ſupra ſortem debitam apud ipſum creſcant, incrementum debeatur mutuatario, quia res domino creſcit, ut domino perit. Secundo, ſi res uſurario traditæ fructificent, fructus (dummodo non ſint mere induſtriales) mutuatario pariter debeatur, quia res domino fructificat. Tertio, ſi uſurarius non poſſit omnibus creditoribus integre reſtituere, tenetur præferre mutuatarium aliis creditoribus, etiam hypothecariis, in re propter uſuram acquiſita. Quod ſi uſurarius res per uſuram acceptas cum rebus propriis, vel cum ipſa ſorte (cujus habet dominium ratione mutui) permiſceat, & ita confundat, ut diſcerni nequeant, evadit quidem dominus totius acervi, ex Leg. *Si alieni numni*, *ff. De ſolutionibus*, cum non ſit major ratio, cur hujus potius, quam illius partis ſit dominus, ſed evadit dominus imperfectus, ſeu ita, ut etiam mutuatarius ſit ejuſdem cumuli imperfectus dominus, ita ut poſſit partem ſibi ſuam uſurpare, & in qua reliquis creditoribus debeat præferri etiam privilegiatis,

tis, ut notat Leſſ. dub. 18. & Pal. punct. 25.

Ex dictis demum ſequitur, Uſurarium non poſſe in alterum transferre dominium rei propter uſuram acquiſitæ, ſive per contractum gratuitum, ſive oneroſum. Ratio eſt, quia nemo poteſt in alterum plus juris transferre, quam in ſe habeat, ex Leg. *Ex emptore De actionibus empti*: Poteſt ſolum transferre dominium rerum propriarum, quin teneatur accipiens ad reſtitutionem illarum, dummodo tamen non accipiat in fraudem creditorum, quibus uſurarius non eſt ſolvendo.

VI. Dices. Si uſurarius vendat equum per uſuram acceptum, acquirit dominium pretii, quamvis teneatur domino equi damnum reſarcire; ergo pariter in hoc caſu transfertur dominium equi in emptorem.

Reſpondetur nego conſequentiam: Antecedens eſt verum ex Leg. *rem alienam, ff. De contrahenda emptione*; conſequens eſt falſum tum ex eadem Lege, tum etiam ex Leg. laud. *Ex emptore*. Et ratio, cur non transferatur dominium equi, ſi vendatur ab uſurario, vel a fure, eſt perſpicua, quia nemo dat dominium, quod non habet; ratio vero, cur transferatur dominium pretii in uſurarium, vel furem vendentem equum furtivum, eſt, quia emptor eſt dominus pretii, & habet voluntatem transferendi dominium illius abſolute, non vero ſub conditione, quod acquirat dominium equi venditi; quia ſibi ſufficienter conſultum putat ex eo, quod venditor teneatur de evictione, poſſitque adverſus illum agere ad totale intereſſe, ut notat Pal. diſp. 1. punct. 14. Oportet tamen emptorem eſſe ignarum, quod ſibi vendatur equus furtivus, ad hoc ut uſurarius, vel fur vendens illum teneatur de evictione, & ad damna ſequuta; quia emptor conſcius vitii rei venditæ totum illud periculum in ſe ſuſcipit, niſi contrarium expreſſerit, ex Leg. *ſi fundum, Cod. de Evictionibus*.

VII. Illud probabile cenſet Hurt. dub. 3. diff. 20. Pal. loc. cit. ex Salas, Salon., Valent., contra Molin. diſp. 330. & Bonac. diſp. 3. quæſt. 3. punct. 14. quod ſi fur, & uſurarius res uſu conſumptibiles alienet, ſive donando, ſive vendendo, &c., donatarius, vel emptor ignarus, quod res illæ ſint alienæ, acquirat earum dominium ex præſumpta dominorum voluntate, quando ſcilicet uſurarius, & fur poſſunt aliter ex rebus propriis ſatisfacere. Et ratio eſt, quia quando fur habet res ejuſdem bonitatis, & ſpeciei, dominus irrationabiliter eſt invitus, quod res illæ alienentur; dummodo æque bene poſſit ſibi a fure ſatisfieri rebus ſimilibus; ideo enim hujuſmodi res dicuntur functionem recipere, quia promiſcuum uſum habent in ſolutione; ita ut unum pro alio, etiam invito creditore, dari poſſit, ut docent Juriſtæ. Hinc omnes concedunt, furem non teneri eandem numero rem reſtituere, ſi ea functionem recipiat; v. g. non tenetur eandem in individuo pecuniam furto ſublatam reſtituere, ſed poteſt illam donare, aut expendere, dummodo æqualem pecuniam habeat ad reſtituendum; quod idem Molin. nobis contrarius concedit: ergo poterit pariter harum rerum functionem recipientium transferri dominium ab uſurario, vel fure, non quia earum dominium habeant, ſed ex voluntate dominorum rationabiliter præſumpta. Nam ex regula juris, *Quod mihi prodeſt, & tibi non nocet, facere poſſum*; atqui harum rerum dominis non nocet, mihi vero prodeſt, quod ſine ullo onere, tamquam Dominus eas a fure, vel uſurario accipiam, quando fur habet æquivalens, quo ſatisfaciat: ergo poſſum re uſu conſumptibili, & functionem recipiente, ab uſurario, vel fure empta, aut

mihi

mihi donata, tanquam dominus uti; Quod clarius conſtabit art. ſequ.

ARTICULUS III.

Utrum reſtitui debeant quæ ab uſurario, vel fure donantur?

I. Nullus contractus cum uſurario initus eſt invalidus, ſi uſurarius non alienet bona propria in præjudicium creditorum.
II. Accipiens bona fide aliquid ab uſurario in præjudicium creditorum num teneatur illud reſtituere?
III. Solum donationes hujuſmodi ab uſurario cauſa mortis factæ a jure irritantur.
IV. Inducens uſurarium ad alienandas res ſuas in præjudicium creditorum peccat contra juſtitiam.
V. Videtur contra juſtitiam peccare, & ad reſtitutionem teneri, qui aliquid accipit ab uſurario, vel fure conſcius, quod ſic ille reddatur impotens ad ſolvendum æs alienum.
VI. Sicut qui dono accipit veſtem, quam ſcit eſſe alteri prius venditam.
VII. Oppoſita tamen ſententia videtur probabilis; cum per accidens dumtaxat inferatur creditoribus præjudicium.
VIII. Et ſimiliter poteſt dono accipi veſtis alteri vendita, antequam per traditionem, aut per venditionem translatum ſit dominium in emptorem.
IX. In pluribus caſibus ſententia iſthæc etiam ab Adverſariis admittitur.

I. Quæritur univerſim, an contractus initi cum uſurario de rebus propriis invalidi ſint? Si enim ſunt invalidi, reſtituenda procul dubio ſunt, quæ ab uſurario, vel a fure donantur.

Certum eſt primo, quod ſi uſurarius (& idem dices de furibus, raptoribus, & ſimilibus) alienando aliquid, cujus habet dominium, non reddatur impotens ad ſatisfaciendum creditoribus ſuis, alienatio eſt valida, & firma in utroque foro, ſive alienetur res contractu gratuito, ſive oneroſo.

II. Certum eſt ſecundo, quod ſi per alienationem rei propriæ uſurarius reddatur impotens ad ſatisfaciendum creditoribus ſuis, qui hujuſmodi rem accipit ignarus talis impotentiæ, valide & licite accipit in foro conſcientiæ abſque ullo onere reſtitutionis. Ita communiter cum Leſſ., Salas, Rebel., Mol. apud Pal. diſp. 1. punct. 14. Ratio eſt, quia uſurarius donat rem ſuam; ergo valide, & licite accipitur a donatario ignorante hujuſmodi donationem eſſe in præjudicium, ſeu contra jus creditorum. Obligatio enim reſtitutionis neque oritur in tali caſu ex re accepta, quippe quæ non erat creditorum, ſed alienantis; neque ex injuſta acceptione: quandoquidem ſine injuſtitia accipitur ab ignorante illam impotentiam. Verum in foro externo cogitur reſtituere quicumque aliquid ab hujuſmodi uſurario acceperit titulo lucrativo (non tamen quæ accepit titulo oneroſo) ex leg. *Quod autem*, *ff. quæ in fraudem creditorum*; præſumitur quippe in hujuſmodi contractu lucrativo fraus: Requiritur tamen, ut creditores rem illam intra annum poſtulent: Quod ſi conſcius fuerit illius impotentiæ, in foro externo reddenda ſunt etiam, quæ titulo oneroſo accepta ſunt, nullo pretio reſtituto, ex Leg. *Qui a debitore*, *ff. quæ in fraudem creditorum*; idque in pœnam fraudis.

III. Certum eſt tertio ex Molin., Leſſ., Salas, Rebel. apud Pal. loc. laud. quod ſi teſtamento, legato, aut donatione cauſa mortis aliquid acceperis ab uſurario in creditorum præjudicium, non ſolum in foro externo, ſed etiam in interno invalidum eſt teſtamentum, lega-

legatum, & donatio cauſa mortis; & conſequenter teneris in conſcientia illud creditoribus reſtituere, etiamſi bona fide acceperis, ut expreſſe habetur in dicta Lege *Quod autem*. Ratio autem, cur irritentur in jure hujuſmodi ultimæ voluntates uſurariorum, non vero donationes inter vivos, eſt, quia uſurarius poſt mortem non poteſt aliter ſatisfacere creditoribus, quam rebus, quæ ſuperſunt; Unde congruum fuit, quod non poſſent iſtæ alienari; Contra vero, dum vivit, poterit pluribus viis alia bona comparare, quibus ſatisfaciat creditoribus, & ideo donationes inter vivos non irritantur.

IV. Certum eſt ultimo, quod ſi poſitive inducas uſurarium ad alienandas res ſuas in præjudicium creditorum, peccas contra juſtitiam, & teneris ad reſtitutionem; Sicut enim contra juſtitiam peccat ſic alienans, ita & qui ad alienandum inducit, quia ejuſdem peccati eſt particeps.

V. Controverſia itaque ſolum eſt, An ſi uſurarius, vel fur tibi aliquid donet in præjudicium creditorum, quibus non eſt ſolvendo, & tu conſcius talis impotentiæ illud acceptes, tenearis in foro conſcientiæ reſtituere, etiamſi non petatur a creditoribus?

Affirmant Sot., Sylv., Cajet., Rebel. part. 2. lib. 1. quæſt. 7. cum Pal. diſp. 1. punct. 14. Ratio eſt, quia acceptans hujuſmodi donationem eſt cauſa efficax damni injuſti, perinde ac ſi ad eandem donationem uſurarium induceret; atqui ſi induceret, in omnium ſententia teneretur ad reſtitutionem, quamvis acquireret dominium rei donatæ: ergo pariter acceptans non inducendo ad illam. Major patet, quia acceptatio donationis rei ab uſurario donatæ eſt cauſa efficax, ut res alienetur in præjudicium creditorum; (quandoquidem ſine acceptatione donatio eſt nulla, & ideo nulla eſt alienatio) ergo acceptans donationem eodem modo eſt cauſa efficax damni, ac inducens ad illam; uterque enim poſitive concurrit ſuo actu ad alienationem injuſtam.

Neque dicas; Petens mutuum ab uſurario, aut juramentum ab eo, qui eſt pejeraturus, aut miniſtrans carnem violaturo jejunium, poteſt non peccare concurrendo ad hujuſmodi peccata, ſi urgens cauſa excuſet: ergo pariter acceptans dictam donationem; hic enim propter bonum proprium notabile poteſt permittere præjudicium creditorum: ſicut petens mutuum, aut juramentum poteſt permittere peccatum uſurarii, & perjurium.

Nam contra eſt, quia in caſibus adductis petitio mutui, aut juramenti non eſt cauſa per ſe, ut exigantur uſuræ, aut pejeretur, cum poſſit illa conſiſtere, quin hæ actiones pravæ ſequantur. Contra vero acceptatio donationis eſt cauſa per ſe alienationis rei, atque adeo injuſtitiæ adverſus creditores; ergo acceptans donationem uſurarii contra juſtitiam peccat, atque adeo ad reſtitutionem tenetur.

VI. Confirmat Pal., quia ſi emas, aut dono acceptes veſtem a Titio, quam ſcis venditam prius Cajo, teneris illam Cajo reddere, quia per injuſtam emptionem, aut donationis acceptationem impedis, ne illam habeat Cajus, cui debetur; atqui in caſu noſtro bona uſurarii debentur creditoribus: ergo ſi emas, aut dono illa acceptes ab uſurario, ad reſtitutionem pariter teneris.

VII. Equidem tamen cenſeo cum Molin. diſp. 328. Hurt. diſp. 3. dif. 20. Leſſ. num. 168. Salas dub. 41. & Nav. contra quamplures apud Bonac. diſp. 1. quæſt. 8. punct. 2. num. 27. eum, qui aliquid accepit titulo gratuito, vel oneroſo ab uſurario, vel fure, probabiliter non teneri in foro conſcientiæ ad reſtitutionem; etiamſi noverit, tradentem fieri impotentem ad ſatisfacien-

endum creditoribus ſuis; dummodo illum non induxerit ad donandum, & res, quæ donatur, ſit ipſius uſurarii, vel furis.

Probatur, quia talis donatarius acceptando donationem videtur uti jure ſuo, licet ex illa acceptatione per accidens ſequatur damnum proximi, Et ratio a priori eſt, quia donatio iſta, & alienatio bonorum uſurarii non eſt damnificativa creditorum per ſe, ſed per accidens; quatenus conjungitur cum impotentia uſurarii ad ſatisfaciendum; quæ impotentia non oritur ex alienatione, ſed ex defectu aliorum bonorum; atqui acceptans donationem non eſt cauſa, quod alienanti deficiant alia bona, neque eſt cauſa, quod illis deficientibus, uſurarius velit alienare (ſicut eſt cauſa, quando inducit ad alienationem) ſed ſolum utitur jure ſuo acceptandi donationem, poſito quod uſurarius velit alienare: ergo hujuſmodi acceptans non poteſt dici cauſa efficax damni, unde ad reſtitutionem teneatur. Immo nec peccat contra charitatem, quia neque charitas exigit, ut proprium bonum contemnatur ad conſulendum bono, ſeu utilitati æquali creditorum.

Et per hæc patet ad rationem in contrarium: acceptatio enim donationis, licet ſit cauſa per ſe alienationis rei, non tamen eſt cauſa per ſe damni creditorum, ſed eſt cauſa per accidens; quatenus conjungitur cum defectu aliorum bonorum, quibus poſſit uſurarius ſatisfacere. Contra vero inducens ad hujuſmodi alienationem dicitur eſſe cauſa per ſe damni creditorum, quia trahit voluntatem injuſtam alienandi, non vero dumtaxat permittit, ut facit, qui tantum acceptat donationem utendo jure ſuo.

VIII. Ad confirmationem, vel ſupponimus per venditionem translatum eſſe dominium rei venditæ ante traditionem, ut accidit, quando venditur, vel donatur res Eccleſiæ, Monaſterio, Civitati, locis piis, ex leg. ultima, Cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis*; vel ſupponimus, dominium transferri poſt traditionem rei venditæ, ut accidit in reliquis venditionibus: ſi ſupponatur hoc ſecundum, nego te committere injuſtitiam ullam, ſi ſolum dono acceptes rem alteri venditam; dummodo non inducas ad donationem, quia recurrunt eædem doctrinæ. Si vero ſupponatur primum, ideo tenetur ad reſtitutionem, qui dono acceptat a Titio veſtem venditam Eccleſiæ, quia per venditionem translatum eſt dominium in Eccleſiam, unde Titius donaret veſtem alterius, non ſuam. Contra vero, quamvis bona uſurarii debeantur creditoribus, non ſunt tamen creditorum, ſed uſurarii: ergo acceptans rem donatam ab uſurario in præjudicium creditorum, non acceptat res creditorum, atque adeo non tenetur illis reſtituere.

Addendum hic, quod licet vera eſſet oppoſita ſententia, quod hic ad reſtitutionem teneatur, adhuc communiter docent cum Pal. loc. cit. punct. 15. Salas dub. 42. Sylv., Sot.; Primo, quod vendens uſurario, vel furi ea, quæ neceſſaria ſunt ad ejus ſuſtentationem, & ſtatus juſti conſervationem, ad reſtitutionem non teneatur, nec peccet, etiamſi videat uſurarium ſic reddi impotentiorem ad ſatisfaciendum creditoribus ſuis. Ratio eſt, quia ſtante ea neceſſitate, licite debitor differt debiti ſolutionem; ergo ad id concurrens etiam poſitive inducendo uſurarium ad hujuſmodi emptiones, inducit ad actum licitum, & conſequenter non peccat, nec tenetur reſtituere.

Secundo propter eandem rationem licite famuli conducunt ſuas operas uſurariis impotentibus ſatisfacere, ſi iſti ad ſui ſtatus conſervationem indigeant tali famulatu; Imo ſi non indi-

geant, & bona fide famuli inſervierint, adhuc poſſunt ſtipendia exigere, quia juſte ſunt conſtituti creditores, quibus debitor æque, ac aliis creditoribus obligatus ſit.

Tertio, Uxor licite poteſt ex bonis mariti uſurarii impotentis ad ſatisfaciendum accipere, quæ ad congruam ſuſtentationem ſunt neceſſaria; quia maritus ea concedere debet. Idem dic de filiis pro alimentis (ſi tamen proprio labore, aut induſtria non incongrua ſuo ſtatui ea comparare non poſſint) quia tunc cum aliis creditoribus concurrunt, & potiorem locum obtinent ob ſanguinis conjunctionem.

Quarto demum ex Salas dub. 44., & Pal. contra Rodriq., Syl. Lopez, Molin. diſp. 230. poteſt uſurarius impotens ad ſatisfaciendum moderatam, & congruam dotem filiæ conſtituere, quia conſtitutio dotis pertinet ad conſervationem ſtatus. Neque dicas, dotem, ac donationem ad nuptias conſtitui debere ex iis, quæ ſuperſunt parenti, ære alieno deducto. Nam unum ex debitis parentis eſt, filiæ volenti nubere media nuptiis neceſſaria conſtituere; proinde ad conſervandum ſtatum, & naturali, debitæque obligationi ſatisfaciendum, ſolutio aliorum debitorum ſuſpendi poteſt.

ARTICULUS IV.

Ad quid teneatur ipſemet Uſurarius, præſertim quando lucrum ex contractu uſurario bona fide reportatum eſt?

I. De uſurario mentali quid dicendum?

II. Uſurarius realis ſecundum ſe tenetur reſtituere etiam fructus uſurarum, tam illos, quos dominus percepiſſet, & ipſe non percepit; quam illos, quos ipſe percepit, & dominus non percepiſſet; dummodo non ſint mere induſtriales.

III. Videtur reſtitutio hæc facienda, etiamſi contractu licito potuiſſet reportari lucrum, quod ex contractu uſurario bona fide reportatum eſt.

IV. Sed probabiliter iſthæc obligatio in tali caſu non datur.

V. Idemque videtur dicendum de lucro ſimoniaco, ac de uſurario.

VI. Reſtitutio tamen facienda, ſi ſolum in contractum mutui expreſſe conſenſerit mutuatarius.

VII. Diſpar eſt ratio inter matrimonium celebratum cum errore concomitante circa perſonam, & inter contractum uſurarium bona fide celebratum.

I. Diximus breviter quæſt. 5. art. 1. ad quid teneatur uſurarius mentalis; videlicet, quod ſi quid accipiat mala fide, ſeu mente uſuraria, credens illud ſibi dari in pretium mutui, teneatur reſtituere, donec cognoſcat, rem ſibi liberaliter fuiſſe datam; Si vero quid acceperit bona fide, datum tamen a mutuatario in pretium mutui, tunc teneatur reſtituere, quando talem animum mutuatarii deprehendit. Quid vero hac in re ulterius Doctores ſenſerint loc. laud. retulimus.

II. Dicendum nunc de uſurario reali, qui certe, non ſecus ac fur, reſtituere tenetur non ſolum uſuras, ſed etiam omne damnum, quod forte emerſit mutuatario, ac lucrum ceſſans; necnon fructus ipſarum uſurarum, qui non ſint mere induſtriales. Utrum autem teneatur ad reſtitutionem fructuum, quos ipſe non percepit, ſed dominus percepiſſet, aut quos ipſe percepit, & dominus non percepiſſet; conſtat ex regulis generalibus de reſtitutione: utroſque enim reſtituere tenetur, detractis expenſis, & æſtimatione laborum, ut videre eſt apud Bonac. diſp. 1. quæſt. 3. punct. ult., illos

qui-

quidem, quia fuit cauſa efficax talis damni; iſtos vero, quia res domino fructificat, etiamſi in manu domini non fructificaſſet. Non negaverim, quod ſi domini, quibus facienda eſt reſtitutio, eſſent incerti, quia in tali caſu reſtitutio facienda eſſet pauperibus, ſi ipſe uſurarius eſſet pauper, poſſet bona reſtituenda ſibi applicare, cum ipſe non ſit deterioris conditionis aliis pauperibus, ut notat Leſſ. cap. 14. num. 41., nec videtur in hoc petenda licentia Epiſcopi, aut Confeſſarii, quam requirit Bonac. diſp. 1. quæſt. 3. punct. 4. putans, ad ſolum Superiorem pertinere diſtributionem incertorum. Idem dicas, ſi in reſtitutione facienda domino certo longe majores expenſæ faciendæ eſſent, quam res ipſa valeat; tunc enim ſi non ſit ſpes, quod differendo ſolutionem poſſit reſtitutio fieri ſuo domino, poterunt ea bona pauperibus erogari, atque adeo poterit ea ſibi uſurarius retinere, ſi eſt pauper; ut docent Molin., Leſſ., Salon., Bonac. diſp. 1. quæſt. 5. contra Cajet., Navar., Valen. apud Vaſq. cap. 10. dub. 1. num. 27., quia dominus non videtur in hoc rationabiliter invitus: non enim rationabiliter vellet reſtitutionem ſibi fieri cum tanto debitoris gravamine.

Illud acerrime in dubium revocatur, quod innuimus in calce quæſt. 2., Utrum qui bona fide contractum uſurarium celebravit, reportando inde lucrum, quod potuiſſet reportare ex alio contractu juſto, puta cenſus, aut ſocietatis trium, quem certe celebraſſet, ſi advertiſſet illum eſſe iniquum, teneatur ad reſtitutionem talis lucri?

III. Communiter affirmant cum Molin., Leſſ. dub. 12. Azor., Salon., Bonac. diſp. 3. quæſt. 3. punct. 15., & aliis apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 47. Ratio eſt, quia acquiſita contractu injuſto retineri non poſſunt; ſic ſi quis emat domum pretio injuſto infra infimum, non poteſt defectum pretii retinere, quamvis bona fide talem contractum celebraverit, & potuiſſet tantundem lucrari celebrando alios contractus, vel negotiando pecuniam ſuam. Quare bona fides nullatenus ſuffragari videtur, ut poſſit res aliena retineri.

Neque obſtat, quod tale lucrum reportari potuiſſet, ſi alius contractus eſſet celebratus; quia contractus conditionatus non transfert dominium abſolute. Quis enim dixerit, poſſe me accipere librum Petri, per hoc, quod ſi ille eum donaſſet, eſſet meus? In iis dumtaxat caſibus permittit Leſſ. ex Valent. quod retineri poſſit lucrum ex contractu uſurario bona fide celebrato, quando ſcilicet mutuans intendit lucrari omni titulo, quo poteſt, vel ſi intendat accipere lucrum eo modo, quo conſuevit a mercatoribus timoratis accipi; vel ſi ab initio, quando ſe applicuit ad negotiandum, habuit voluntatem generalem lucrandi omni titulo, quo poteſt; ex qua voluntate procedat hic contractus; & a fortiori, ſi explicite dicat velle lucrari omni modo meliori, quo poteſt.

Hæc tamen non ſunt ſine difficultate: Nam ſi mutuans expreſſe dicat ſe velle lucrari eo meliori modo, quo poteſt, & mutuatarius conſentiat, procul dubio lucrum, quod contractu juſto reportari potuiſſet, non eſt reſtituendum, etiamſi contractus celebratus bona fide fuerit uſurarius; At ſi mutuatarius ſolum conſentiat ad dandum lucrum, tanquam debitum vi mutui, certe non habet actionem transferendi dominium, ſi contractus bona fide celebratus ſit uſurarius, licet habeat voluntatem mutuans lucrandi omni modo, quo poteſt; ergo adhuc in caſibus adductis a Leſſ. videtur hujuſmodi lucrum reſtituendum.

IV. Nihilominus Tanner., Sà, & alii apud Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 92. cum Lugo diſp. 25. ſect. 9. probabiliter

biliter putant, lucrum ex contractu uſurario bona fide celebrato reportatum ſimpliciter retineri poſſe, ſi illud ex contractu juſto reportari potuiſſet. Ratio ſolida videtur eſſe, quia in mutuante adeſt ſemper intentio virtualis, & implicita lucrandi eo meliori modo, quo poteſt, poſito quod bona fide contractum uſurarium celebret putans eſſe licitum ; Ex altera parte in mutuatario eſt voluntas ſolvendi lucrum illud tanquam debitum mutuanti ea ratione, qua illi debetur ; quare cum ex voluntate implicita mutuantis ponendi contractum, quo poſſit licite lucrari, vere tale lucrum debeatur, conſequenter transfertur licite, & juſte dominium lucri in ipſum mutuantem.

Confirmat hoc Lugo ex doctrina ejuſdem Leſſ. & aliorum communiter, quia ſcilicet, ut juſtificetur intereſſe ratione damni emergentis, non eſt neceſſarium, quod dicatur explicite mutuatario, hujuſmodi intereſſe recipi ratione damni emergentis. Et ratio eſt, quia, quamvis mutuatarius nollet tale intereſſe ſolvere, adhuc tamen conſentit in illud, prout eſt debitum mutuanti, & conſequenter cum revera ſit debitum ratione damni emergentis, transfertur illius dominium juſte, & licite. Idem autem dicendum in caſu noſtro, quod ſcilicet non ſit neceſſe exprimere mutuatario lucrum recipi ratione contractus alterius juſti, ſed ſatis eſt, quod exigatur bona fide, tanquam debitum, ut mutuatarius cenſeatur in illud conſentire in quantum debitum ; & quia ratione contractus alterius juſti, qui poſſet explicite celebrari, revera eſt debitum, ideo revera ejus transfertur dominium, juſte quidem, ac licite ratione contractus juſti implicite, ac virtualiter celebrati. Et hoc pacto paſſim ab indoctis celebratur contractus Trium, quem explicare neſciunt.

Neque obſtat ratio adducta a Leſſ. de vendente v. gr. pretio injuſto : hic enim nullatenus poteſt exceſſum pretii retinere, etiamſi bona fide illud acceperit, ac potuiſſet idem pretium habere ex alio contractu juſto. Et diſparitas eſt, quia emptor exceſſum pretii dat, dumtaxat in quantum debitum ratione emptionis ; unde ſi non debeatur, non transfertur dominium. Contra vero mutuatarius non ſolvit uſuras, tanquam debitas ratione mutui, ſed ſolum prout debitas aliquo titulo mutuanti ; (aliter ſi deberentur ratione damni emergentis, & non fuiſſet hoc expreſſum, non transferretur illarum dominium) ergo cum revera debeantur vi alicujus juſti contractus, qui implicite celebratur, vere illarum dominium transfertur.

V. Neque urgeas, quod poſſet pariter a Simonia excuſari, & ab onere reſtitutionis, qui bona fide recepit munus, tanquam pretium beneficii Eccleſiaſtici, ſi poſſet illud alio titulo juſto accipere, nempe ex liberali donatione. Nam idem omnino probabiliter etiam dicendum de Simonia, ac de uſura ; ſi enim bona fide aliquid acceptum ſit a conferente beneficium, quod ſcilicet poſſet citra Simoniam accipi, tanquam datum liberaliter, non debet reſtitui ; Niſi tamen expreſſe habuerit alter animum non conferendi illud liberaliter : Sicuti ſi mutuatarius expreſſe habeat animum non conferendi intereſſe ratione damni emergentis, aut ratione contractus juſti, ſed ſolum tanquam debitum vi mutui, neque transferretur dominium, quia vi mutui præciſe nihil debetur.

VI. Neque replices hinc ſequi, fere nullum uſurarium ad reſtitutionem teneri, quia fere omnes poſſent lucrari contractu aliquo licito, quando lucrati ſunt contractu uſurario. Negatur enim ſequela primo, quia nos dumtaxat loquuti ſumus de celebrantibus con-

contractum uſurarium bona fide: ſi enim mala fide celebretur, trahit onus reſtitutionis, ut communiſſime Doctores docent contra Verricel. apud Tambur. cap. 8. §. 3. Secundo, ſi mutuatarius expreſſe voluerit dare lucrum præciſe ratione mutui, diximus reſtituendum eſſe, licet bona fide acceptum ſit, quia dici non poteſt alium contractum licitum implicite celebratum eſſe.

VII. Oppones; qui matrimonium bona fide contrahit cum errore concomitante (v. gr. qui putans contrahere cum Thereſia, contrahit cum Berta, cum qua etiam contraxiſſet, ſi ſciviſſet illam eſſe Bertam) invalide contrahit cum Berta, ut communiter docent cum Sanch. lib. 7. diſp. 8., quia ſcilicet conſenſus abſolutus eſt cum Thereſia abſente, & cum Berta præſente conſenſus eſt ſolum conditionatus: ergo pariter celebrans abſolute contractum mutui cum errore concomitante, (videlicet putans celebrare contractum licitum, quem certe celebraſſet, ſi ſciviſſet contractum mutui eſſe uſurarium) adhuc invalide contrahit contractu licito; & conſequenter tenetur reſtituere lucrum ratione mutui acceptum; licet potuiſſet illud licite accipere ratione alterius contractus juſti.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Diſparitas eſt primo, quia in matrimonio error Perſonæ eſt error quoad ſubſtantiam; at in acquiſitione lucri error contractus eſt error quoad circumſtantiam. Sic apud Lugo diſp. 17. de Juſtitia num. 75. ſi quis volens occidere Cajum inimicum occidat Titium amicum, putans invincibiliter eſſe Cajum, nonnulli putant quod forte non teneatur ad reſtitutionem, ut videre eſt apud Tambur. l. 6. in decal. cap. 4. n. 30. quia error eſt circa ſubſtantiam, cum ſit circa perſonam (quamvis Lugo ab hoc diſcutiendo præſcindat), & communius Doctores oppoſitum doceant: At ſi quis incendat bona Titii amici putans incendere bona Caji inimici, adhuc tenetur ad reſtitutionem, quia error circa dominium bonorum eſt accidentalis.

Secundo, diſparitas eſt, quia in eo matrimoniali contractu non datur, ſed daretur conſenſus abſolutus circa Bertam; in caſu vero noſtro datur abſolutus conſenſus, ſi minus actualis, certe virtualis relate ad contractum licitum, poſito quod bona fide celebretur contractus uſurarius.

ARTICULUS V.

Ad quid teneantur hæredes uſurariorum?

I. Tenentur reſtituere, quod Teſtator uſurarius tenebatur. Sed quid ſi vires hæreditatis non ſint ſatis?

II. Quid ſi hæreditas dividatur ante ſolutionem uſurarum?

III. Si dividatur hæreditas cum onere, quod quilibet ſuam partem uſurarum reſtituat, num omnes in ſolidum teneantur?

IV. Filii participantes in debito paterno uſurarum certe in ſolidum tenentur.

V. Legatarii non tenentur uſuras ſolvere in defectum hæredum, ſi hæreditas ſit ſufficiens ad utrumque.

I. CONſtat primo teneri hæredes ad reſtituendas uſuras teſtatoris uſurarii, ſi hic in vita non reſtituerit, ut habetur in cap. *Tua nos de uſuris*: cum enim defunctum repræſentent, & in ejus bonis ſuccedant, debent etiam ſuccedere in oneribus.

Utrum autem teneantur ſupra vires hæreditatis? Certum eſt non teneri, ſi inventarium confecerunt; ſi vero illud non confecerint, Molin. diſp. 332.

 putat

putat etiam in foro interno teneri: Sed communiter docent teneri ſolum in foro externo, quia hoc præſumit hæreditatem ſufficere. Ubi notandum ex Lugo diſp. 24. ſect. 12. quod ſi non ſufficiat hæreditas ad debita ſimul, & legata ſolvenda, tunc beneficio Legis Falcidiæ quilibet hæres, deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, ac legatis privilegiatis (qualia ſunt præſertim legata pia) poteſt quartam partem reliquorum bonorum defuncti ſibi detrahere, & quod reliquum eſt, aliis legatariis pro rata dividere.

II. Conſtat ſecundo, quod ſi propter culpam hæredum non ſint ſolutæ uſuræ, antequam hæreditas inter ipſos dividatur, & cuilibet detur ſua portio, teneantur ſinguli hæredes in ſolidum illas reſtituere, hoc eſt ita, ut uno nolente, aut non potente reſtituere partem ſuam, teneantur reliqui integre reſtituere. Et ratio eſt, quia tenentur omnes ex delicto proprio, ut notant Molin. diſp. 332., Leſſ. dub. 20., & Salas dub. 43.

III. Solum in controverſiam vocatur, utrum hæredes teneantur pariter in ſolidum uſuras reſtituere, quando bona hæreditaria ſufficiebant ad uſuras ſolvendas, & quilibet citra ullam culpam aſſumpſit onus ſolvendi ſuam partem debiti pro parte hæreditatis, quam habuit; deinde tamen aliquis ex hæredibus nolit, aut non poſſit partem ſuam reſtituere?

Canoniſtæ cum Navar., Salas, & aliis probabiliter putant teneri in ſolidum, aliis non ſolventibus. Communis tamen ſententia apud Lug. num. 237. putat probabilius unumquemque teneri ad partem ſuam tantum; quia ſicut actiones, & bona defuncti dividuntur inter hæredes pro rata hæreditatis, ita & onera paſſiva, ex leg. *Pacta Succeſſorum*, *cod. de Pactis*.

Confirmatur, quia debita ex contractu non debent ab hæredibus poſt diviſam hæreditatem in ſolidum ſolvi; ergo nec debita ex delicto. Antecedens ab omnibus admittitur, ex Leg. finali *Cod. depoſiti*, quia ſcilicet diviſa hæreditate, diviſa eſt obligatio ex Legis diſpoſitione inter hæredes; ergo ex malitia unius hæredis nolentis ſolvere partem ſuam, non debent alii gravari, ex Leg. 2. *cod. ſi plures*.

IV. Oppones, in cap. *Tua nos de Uſuris*, deciditur filios, & hæredes uſurariorum teneri ad uſuras ſolvendas, ſicut tenebatur Pater, dum viveret; ſed Pater tenebatur pro qualibet parte ſuorum bonorum integre ſolvere; ergo etiam hæredes. Præterea in Lege, *Quod diximus ff. Quod metus cauſa* ſtatuitur, quemlibet hæredem teneri in ſolidum, ſi quid ad ipſum perveniat: & ratio videtur eſſe, quia debita, & uſuræ ſunt ſolvendæ ante diviſionem hæreditatis; quare ſi hæreditas ante ſolutionem debitorum ex delicto dividatur, in pœnam talis omiſſionis debet quilibet in ſolidum reſtituere.

Reſpondeo cum Navar., Textus illos loqui de filiis participantibus in delicto paterno uſurarum: iſti profecto tenentur in ſolidum, quia non ſolum tenentur ex re accepta, ſed etiam ex injuſta acceptione. Ad rationem in contrarium, ea probaret idem dicendum in debitis ex contractu, quia etiam iſta debita ſolvenda ſunt ante diviſionem hæreditatis; unde cum nimis ea ratio probet, nihil probat. Quare quilibet hæres tenetur partem debiti ſolvere pro parte ſua hæreditatis, ſive debita ſolvantur ante, ſive poſt diviſam hæreditatem: nec eſt ratio ſufficiens ad ſubeundum onus ſolvendi in ſolidum ex hoc, quod priuſquam debita ſint ſoluta, diviſa ſit hæreditas, cum ſupponamus id bona fide ſine culpa factum eſſe.

V. Ex dictis colligunt Medin., Leſſ., Sà, legatarios nullatenus in defectum

hære-

hæredum teneri ad uſuras ſolvendas (licet legata ſolvenda ſint poſt ſolutionem uſurarum) quando ſcilicet bona hæreditaria ſufficiunt tam debitis, quam legatis ſolvendis; ſi enim non ſufficiant, certe ea ex parte legata corruunt. Illud communiter concedunt Doctores, quod ſi res aliqua in ſpecie ſit debita, aut hypothecata creditori, debeat a poſſidente illi tradi ratione rei acceptæ, quamvis poſſidens habeat deinde actionem adverſus alios cohæredes, ſi quid ultra portionem ſuæ hæreditatis ſolverit.

ARTICULUS VI.

Quinam ordo ſervandus ſit in reſtituendis uſuris?

I. Res per uſuram accepta, ſi extet in individuo, ante omnes domino reſtituenda, aut ejus loco pauperibus.

II. Si res credito vendita ſit uſurario, & ea adhuc extet, hic creditor aliis creditoribus præferendus eſt.

III. Debita certa incertis præferenda ſunt.

IV. Univerſim creditor hypothecarius aliis præferendus eſt.

V. Non videntur præferenda debita ex contractu debitis ex delicto, aut e contra.

VI. Debita ex contractu oneroſo præferenda ſunt debitis ex contractu gratioſo.

VII. Inter creditores chirographarios probabilius non eſt præferendus, qui prior eſt tempore; probabile tamen eſt, quod poſſit præferri.

VIII. Num pauper titulo paupertatis poſſit aliis præferri?

IX. Præferri poteſt, qui prius petit.

X. Si debitor ſponte unum alteri præferat, peccat; Poteſt tamen qui ſic præfertur, integram ſolutionem retinere.

I. CUm ſæpe bona uſurarii ſatis non ſint ad ſatisfaciendum omnibus creditoribus, quæritur quinam ordo ſervandus ſit in ſatisfaciendo, & quinam ex illis alteri præferendus ſit? Quamvis autem in de Reſtitutione in genere id plene diſcutiatur, operæ tamen pretium eſt nonnulla hic primoribus labris delibare.

Dico itaque primo; ſi res per uſuram accepta extet in individuo, ea ante omnes domino reſtituenda eſt; quod ſi hic ignoretur, eroganda eſt pauperibus. Ita communiter cum Leſſ. cap. 15. dub. 1. Molin. diſp. 760. Vaſq. de Reſtit. cap. 11. num. 13. Bonac. Regin., & aliis. Ratio eſt, quia res clamat ad dominum, & quando dominus ignoratur, ejus loco ſuccedant pauperes, non vero alii creditores.

II. Dico ſecundo: Creditor, qui rem, puta equum, credito vendidit uſurario, præferendus eſt aliis creditoribus, ſi talis res extet. Ita Leſſ., Vaſqu., Bonac. contra Molin., Navar., Covarr. Ratio eſt, quia rectæ rationi videtur diſſonare, quod res adhuc extans apud uſurarium emptorem tradatur potius extraneo, quam venditori, qui credito eam vendidit; hic enim cenſetur in rem illam habere quandam hypothecam, donec pretium ſibi perſolvatur.

Oppones: Si uſurarius rem credito emptam a Sorte vendat Cajo, illamque ei tradat, non poterit Sortes illam ſibi vindicare, aut repetere a Cajo ſecundo emptore: ergo ſignum eſt, quod non ſit hypothecata Sorti primo venditori, atque adeo Sortes non eſt præferendus in hac re aliis creditoribus uſurarii.

Reſpondetur cum Bonac. verum eſſe antecedens, ſed conſequens diſtinguendum eſt; non eſt hypothecata Sorti hypotheca perfecta, & conditionali, conceditur, imperfecta, negatur. Sic nec poteſt Sortes uſurpare ſibi pretium,

tium, quod a ſecundo emptore talis rei habuit uſurarius; ſed rationi conſonum eſt, ut Sorti ante alios creditores illud reddatur, quia pariter videtur ob imperfectam quidem hypothecam illi integre debitum.

III. Dico tertio; debita certa, ſeu quorum dominus non ignoratur, debitis incertis præferenda ſunt. Et ratio eſt, quia perſolutio debiti certi eſt de jure naturæ; perſolutio vero debiti incerti, quod ſcilicet pauperibus erogetur, eſt de jure poſitivo; in concurſu autem prævalet jus naturale, ut eſt manifeſtum.

IV. Dico quarto; ſatisfieri debet prius creditoribus hypothecariis, ſeu habentibus pignus, quam aliis. Ita communiter apud Leſſ. cap. 15. dub. 4. Et ratio eſt, quia idcirco datur pignus, ut ex eo fiat ſolutio. Quod ſi a pluribus creditoribus res eadem ſit hypothecata, tunc prius ſatisfaciendum eſt illi, cui prius res illa hypothecata fuit, juxta regulam Juris, *Qui prior eſt tempore, potior eſt jure*. Duo tamen caſus a Doctoribus excipiuntur; Primus eſt, ſi quis pecuniam mutuavit ad rem aliquam emendam; Alter ſi quis pecuniam mutuavit ad reparandam, v. gr. domum, vel navem, & ſimilia. In his enim caſibus præferendus eſt hic creditor, quia ſine tali mutuo res empta non extaret, nec domus, aut navis reparata.

V. Dico quinto: Debita orta ex contractu licito non videntur præferenda ortis ex delicto, ut putarunt Cajet., Sylv., & alii apud Bonac. loc. cit., neque debita orta ex delicto videntur præferenda ortis ex contractu licito juxta ſententiam Salon., & Medin. ſed pro rata omnibus ſatisfaciendum eſt, ut communiter docent cum Vaſq. loc. cit., Azor., Leſſ., Molin. Ratio eſt, quia bona uſurarii non ſunt magis hypothecata his, quam illis debitis. Neque obſtat, quod major injuria irrogata ſit creditoribus ratione delicti, quam aliis ratione contractus. Nam major etiam injuria irrogata eſt illi, cui ex delicto debentur mille, quam alteri, cui debentur centum; nec proinde debitum illud eſt huic præferendum; ergo neque debitum ex delicto præferri debet debito ex contractu; Sicut neque debitum ex delicto graviore majorem injuriam irrogante præfertur debito ex delicto leviore.

VI. Illud communiter admittunt, quod debitum ex contractu oneroſo præferri debeat debito ex contractu gratioſo; V. gr. ſi uſurarius debeat centum ex emptione equi, & centum ratione promiſſionis, debitum illud (ſicut omnia alia debita ex delicto) præferendum eſt huic. Etenim promiſſio habet ſecum tacitam illam conditionem: Dabo tibi centum, ſi deceat, aut niſi rerum ſtatus mutetur, ita ut ſine magna difficultate non poſſim ſtare promiſſis. Quare poſita inopia promittentis, cum non deceat negligere creditores ex contractu oneroſo, aut ex delicto, & ſtatus rerum variatus ſit, non tenetur illi promiſſioni ſtare.

VII. Dico ſexto: Inter creditores perſonales chirographarios (carentes ſcilicet hypotheca) communius docent præferendum non eſſe, qui eſt prior tempore. Ratio eſt, tum quia æquale in his eſt jus; tum etiam, quia ſic habetur in Leg. 1. *ff. de Separationibus*. Quare regula illa, *Quod prius eſt tempore, potius eſt jure*, militat ſolum relate ad creditores hypothecarios, non vero inter chirographarios, relate ad quos jus civile non vult ullum ordinem ſervari. Nihilominus probabilis eſt etiam ex Bonac. loc. cit. ſententia oppoſita Valentiæ, Sà, Salon., & aliorum apud Leſſ. cap. 15. num. 42. poſſe etiam chirographarios creditores, ſi ſint antiquiores, poſterioribus

ribus

ribus præferri, quia regula illa juris illimitate quoad omnes videtur intelligenda.

VIII. Utrum autem præferri poſſit inter creditores ejuſdem ordinis, qui eſt pauper? Affirmant apud eundem Bonac. D. Th. opuſc. 73. cap. 18. Valent., Medin., Rebel., & alii. Sed probabilius negant Vaſq., Leſſ., Azor., niſi pauper ſit in extrema, vel ſaltem gravi neceſſitate. Et ratio eſt, quia paupertas non eſt ſufficiens ratio, cur poſſit dari Cajo, quod debetur Sorti.

IX. Utrum vero inter creditores ejuſdem pariter ordinis præferri poſſit, qui prius petit ſolutionem debiti ſui, ſive in judicio, ſive extra? Affirmant communius cum Azor., Leſſ., Bonac. & aliis apud Croix l. 3. p. 2. n. 404. ex Leg. *Pupillus ff. Quæ in fraudem creditorum*, quia diligentia talis creditoris reddit illum melioris conditionis; Sicut facit hypotheca, & Privilegium: Quamvis Vaſq. id permittat ſolum in foro externo.

Hinc fit, creditorem, qui curat ſibi ante alios fieri ſolutionem integram, non peccare, cum utatur jure ſuo, nec accipiat alienum; dummodo tamen alii creditores non habeant jus prælationis; ut advertit Leſſ. l. 2. cap. 15. n. 39. Peccaret tamen debitor, ſi propria ſponte unum alteri prĝferret, nemine illorum ante alios petente, quia faceret contra jus aliorum creditorum, ut docent communiter; quicquid in contrarium innuat Molin. apud eundem Bonac.

X. Dubitatur etiam, An ſi debitor propria ſponte contra juſtitiam peccando prĝferat Sortem Cajo, poſſit Sortes retinere integram ſolutionem ſibi factam in prĝjudicium Caji? Concedunt Leſſ. num. 41. Molin. diſp. 536. num. 34., quia hic non accipit rem alienam, aut alteri hypothecatam, atque adeo utens jure ſuo non peccat. Negant vero Azor. part. 3. lib. 4. cap. 36., Rebel., Sylv.; videtur enim concurrere poſitive ad injuſtitiam debitoris, & ſic ipſum etiam contra juſtitiam peccare accipiendo integram ſolutionem ſponte a debitore oblatam in aliorum prĝjudicium. Verum ſi rite perpendantur, quĝ diximus art. 2. ex Lug., conſtabit hunc non peccare, nec ad reſtitutionem teneri, ſiquidem acceptando integram ſolutionem non concurrit ad injuſtitiam debitoris per ſe, ſed per accidens. Sicut enim accipiens aliquid titulo gratuito ab uſurario, qui prĝvidetur per talem donationem reddi impotens ad ſatisfaciendum ſuis creditoribus, non peccat contra juſtitiam, nec tenetur ad reſtitutionem, quia non concurrit per ſĝ, ſed ſolum per accidens ad damnum creditorum; ita a fortiori idem dicendum de accipiente integram ſolutionem ſui crediti in aliorum prĝjudicium; eſto contra juſtitiam peccet uſurarius debitor illam offerens. Sed hac de re fuſius in de Reſtit. univerſim, ubi pariter diſputatur de cauſis, ob quas ab uſurario omitti, aut ſaltem differri poſſit reſtitutio, quæ ſolent eſſe Impotentia, Ceſſio bonorum, Præſcriptio, Compenſatio occulta, Compoſitio a Prælato obtenta relate ad debita incerta, Condonatio creditoris, Ingreſſus in Religionem, & ſimiles, de quibus Doctores paſſim.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

DIſcutiendum ad quid teneantur, & an peccent cooperantes ad uſuram; præſertim conſulentes, præbentes pecuniam, & auxilium uſurariis, Tabelliones, & Proxenetæ, necnon famuli uſurariorum? Et quid de mutuatariis petentibus mutuum ſub uſuris?

ARTICULUS I.

An peccent, & ad reſtitutionem teneantur concurrentes ad uſuras?

I. Univerſim peccant, & ad reſtitutionem tenentur in defectum Principalis, qui ad uſuras concurrunt ex parte mutuantis, non vero ex parte mutuatarii.

II. Si tamen cum uſurario ita concurrant, ut non ſint cauſa efficax ullius damni, etſi peccent, non tenentur tamen ad reſtitutionem.

III. Ex his principiis reſolutio plurimarum difficultatum deſcendit.

I. REgula generalis, quæ aſſignari ſolet, ea eſt: Qui ſe tenent ex parte uſurarii mutuantis concurrendo effective ad contractum uſurarium, vel ad exactionem uſurarum, peccant, & ad reſtitutionem obligantur, ſaltem ſecundo loco, hoc eſt in defectum Principalis: Qui vero ſe tenent ex parte mutuatarii agendo illius partes, nec ad reſtitutionem tenentur, nec peccant, niſi forte mutuatarius ipſe peccaret peccato ſcandali, quod art. ult. examinabimus. Ita Salas dub. 44., Leſſ. dub. 11., Molin. diſp. 331. Ratio hujus regulæ eſt, tum quia univerſim qui cooperatur effective ad damnum alterius peccat contra juſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem; Tum etiam, quia ſicut qui participat cum fure ad furandum tenetur ad reſtitutionem, ita qui participat cum uſurario agendo ejus partes: Contra vero, ſicut non peccat contra juſtitiam mutuatarius, ita nec qui ejus partes agunt. Et ratio radicalis eſt, quia ſcienti, & volenti nulla fit injuria; Qui autem agit partes mutuatarii, concurrit ad uſuras eo ſciente, & volente; ergo non facit illi injuriam; adeoque contra juſtitiam non peccat, nec tenetur ad reſtitutionem. Nec peccat peccato ſcandali, quando mutuatarius ipſe, cujus partes ex charitate agit, neceſſitate, qua premitur, excuſatur.

II. Addit tamen Lugo num. 214., hanc regulam intelligendam eſſe de iis, qui cooperentur ex parte Uſurarii cum gravamine, & injuria mutuatarii. Nam qui concurrunt ex parte illius, mutuatario non graviter invito, non peccant contra juſtitiam, & conſequenter nec ad reſtitutionem tenentur. Uſurarius in tantum contra juſtitiam peccat, quia licet placeat mutuatario, quod mutuet, eſt tamen hic graviter invitus, quod uſuras exigat, & recipiat; aliorum autem cooperationes aliquando nullatenus diſplicent, cum potius optentur; (v. g. quod famulus adjuvet uſurarium ad pecuniam numerandam) ideo non ſemper ad reſtitutionem tenentur, qui concurrunt ad uſuras, etiamſi aliquando contra juſtitiam peccent concurrendo, quia ſcilicet ita concurrunt, ut ſæpe non ſint cauſa efficax damni alterius. Hinc ex Sot., Leſſ. num. 182., Salon., Sà, contra Navar., Salas, Valent., non tenetur ad

reſtitutionem famulus deferens, vel numerans pecuniam uſurariam, quando illo non deferente, vel numerante, aut exigente, mutuator per ſeipſum id præſtaret, ut videre eſt apud Bonac. diſp. 3. quæſt. 3. punct. 15. Et ex Laym., ancilla, quæ adjuvat heram ad ferendam ciſtam rei furtivæ, licèt contra juſtitiam peccet, non tenetur tamen ad reſtitutionem, quia non eſt cauſa eſſicax damni, ſi hera per ſeipſam delatura eſſet ciſtam.

III. Ex regula præjacta deſcendit reſolutio plurimarum quæſtionum in hac materia circa conſulentes uſuras, circa deponentes pecuniam apud uſurarium, qua hic ad uſuras utatur, circa Principes permittentes uſuras, circa Judices, Advocatos, Tabelliones, & Teſtes, Proxenetas, & famulos, ac miniſtros mere exequutores, & ſimiles, ut mox videbimus.

ARTICULUS II.

Quid de conſulentibus uſuras?

I. Communius docent, conſulentem uſuras ad reſtitutionem obligari: nemo tamen in dubium revocat, quod peccet contra juſtitiam.

II. Si tale conſilium eſſet utile mutuatario, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus.

III. Conſilium hoc poteſt abſolute placere mutuatario, & ſecundum quid diſplicere, non ſecus ac mutuum; & in tali caſu datur onus reſtitutionis.

IV. Ad reſtitutionem obligatur conſulens, etiamſi, ipſo non conſulente, alter daturus eſſet idem conſilium.

V. Secus vero, ſi ipſo non conſulente adhuc uſurarius eſſet uſuram commiſſurus; unde non eſſet in hoc caſu cauſa efficax damni.

I. Reſolvitur itaque primo, An conſulens uſuras ad reſtitutionem teneatur? Sylv., Medin., Tolet., apud Pal. punct. 26., & Salas dub. 44. negant, quia licèt peccet contra juſtitiam, non videtur tamen cauſa efficax damni, maxime cum mutuatarius poſſit a ſolutione uſurarum abſtinere, aut a petendo mutuum.

Communiter tamen cum Molin., Salon., Leſſ. num. 78. affirmant, quia ſicut uſurarius peccat contra juſtitiam, & dicitur cauſa efficax damni, licèt mutuatarius ſimiliter poſſit a ſolutione uſurarum, aut a petendo mutuum abſtinere; ita qui conſulit uſuras.

II. Lug. num. 216. verius diſtinguit juxta regulam explicatam, ſi enim conſulens diſplicet mutuatario, quia ſcilicet eſt cauſa, cur ſub uſuris mutuum detur, certe tenetur ad reſtitutionem: ſi vero mutuatario non diſplicet, vel quia ſolum conſulit mutuum, in quo caſu non peccat, vel quia conſulit mutuum ſub uſuris, quando hujuſmodi conſilium utile eſt mutuatario, eo quod aliter mutuum non haberetur; tunc licèt peccet contra juſtitiam concurrendo ad injuſtitiam uſurarii; quia tamen hujuſmodi actio nullatenus diſplicet, ſed potius ſimpliciter placet mutuatario, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus.

III. Neque dicas: Mutuatario eodem modo placet, quod detur mutuum ſub uſuris, ſi aliter non poteſt obtinere mutuum, ac placet in tali caſu conſilium de dando mutuo ſub uſuris: ergo ſicut dans mutuum ſub uſuris ſemper injuriam irrogat mutuatario, & tenetur ad reſtitutionem, ita pariter conſulens mutuum ſub uſuris.

Nam diſparitas conſtat ex dictis; Mutuatario enim placet ſecundum quid, non ſimpliciter, quod detur mutuum ſub uſuris; placet enim, quod detur mutuum, ſed diſplicet, quod exigantur uſuræ, & ideo mutuans ſub uſuris ſemper

per irrogat mutuatario injuriam: Contra vero nullatenus mutuatario diſplicet conſilium, quod detur mutuum ſub uſuris, quando aliter mutuum obtinere ſine uſuris non poſſet. Etenim conſiliarius in hoc caſu nihil aliud facit, quam quod ipſe mutuatarius faceret ad mutuum obtinendum: ergo dans hujuſmodi conſilium, licet peccet, non eſt tamen injurius mutuatario, nec tenetur reſtituere.

IV. Notandum vero hic diligenter ex Salas, Conſulentes uſuram ad reſtitutionem teneri, etiamſi ipſis non conſulentibus, alii fuiſſent idem conſilium daturi; quod eſt commune omnibus conſulentibus injuſtitiam ex Vaſqu., Bonac., Pal., Cajet. 2. 2. quæſt. 62. ar. 7.

Neque obſtat, quod nuper diximus, famulum non teneri ad reſtitutionem, quando ipſo non numerante pecuniam uſurariam, alius eſſet numeraturus; quia ſcilicet non dicitur cauſa efficax damni, qui ita concurrit, ut ipſo non concurrente, adhuc damnum fieret: ergo neque conſulens tenetur ad reſtitutionem, quando ipſo non conſulente uſuras, alius conſuleret.

Negatur enim hæc conſequentia; & diſparitas eſt, quia ſine famulo adjuvante ſupponitur, quod uſurarius ipſe eſſet pecuniam numeraturus, unde famulus licet peccet, non proinde eſt cauſa efficax damni. Contra vero ſine conſilio ſupponimus, quod uſurarius non eſſet uſuram commiſſurus; & ideo conſulens dicitur cauſa efficax damni, & ad reſtitutionem obligatus. Quod ſi conſtet uſurarium etiam ſine conſilio adhuc commiſſurum fuiſſe uſuram, tunc concedendum etiam quod neque conſulens ad reſtitutionem teneretur; quia neque conſilium influeret ullatenus ad damnum, quatenus non eſſet cauſa efficax damni.

ARTICULUS III.

Quid de concurrentibus ad uſuram exhibendo pecuniam, vel auxilium?

I. Deponens pecuniam apud uſurarium, ſi non intendat uſuras, probabiliter ſolum peccat contra charitatem.

II. Peccat contra juſtitiam, qui præbet gladium occiſuro innocentem, eo quod hic ſit graviter invitus; at mutuatarius non eſt graviter invitus, quod pecunia fœnebris apud uſurarium deponatur.

III. Præſcindendo a jure poſitivo vetante, ne debitores compellantur ad uſurarum ſolutionem, poſſunt Principes ad majora mala vitanda uſurarios permittere.

IV. Immo rationabili de cauſa mutuatarios cogere ad uſuras ſolvendas, ita ut ſi non ſolvant, peccent, non quidem contra juſtitiam, ſed contra obedientiam.

V. Secundum ſe tamen peccant contra Juſtitiam Princeps, & Judex, ſi concurrant ad uſuras: Immo etiam ſi illas non impediant.

I. RESolvitur ſecundo, Utrum ad reſtitutionem teneatur deponens pecuniam ſuam apud uſurarium, qui ea utatur ad uſuras?

Affirmat Salon. apud Salas, quia concurrit ad actum injuſtitiæ; ſicut enim peccat peccato homicidii, qui deponit gladium apud eum, qui commiſſurus eſt homicidium, adeo ut ad reſtitutionem teneatur, ita in caſu.

II. Sed communiter cum Molin., Salas putant, hunc peccare dumtaxat contra charitatem præbendo proximo occaſionem peccati, non ſecus ac qui ſuo exemplo inducit alium ad furandum, peccat ſolum contra charitatem, ſi non intendat injuſtitiam. Ratio hujus

jus doctrinæ conſtat ex regula tradita, quod ſcilicet mutuatario non diſplicet, quod uſurarius habeat pecuniam paratam ad mutuandum. Et hæc eſt diſparitas, quare peccet contra juſtitiam, qui deponit gladium apud eum, qui commiſſurus eſt homicidium; quia ſcilicet occidendus in hoc eſt graviter invitus: Contra vero mutuatarius non eſt invitus, quod pecunia fœnebris apud uſurarium deponatur.

III. Reſolvitur tertio, Utrum ad reſtitutionem teneantur domini temporales, Judices, Advocati, &c., qui ſuo ſtatuto, præcepto, patrocinio juvant uſurarios in uſuris exigendis.

Circa quod ſciendum varias eſſe Pontificum conſtitutiones in corpore juris adverſus Principes non expellentes e terris ſuis uſurarios alienigenas; & præſertim in Clementina unica *de Uſuris* excommunicantur, qui ſtatutis, vel ſententiis compellunt debitores ad ſolutionem uſurarum promiſſarum, aut non compellunt uſurarios ad reſtituendas uſuras, cum repetuntur. Leſſ. tamen num. 179., Navar., Salas putant, Principem adverſus iſtas leges non peccare, ſi ad majora mala vitanda, uſurarios permittat, dummodo non permittat Judæos a Chriſtianis uſuras accipere, quod prohibetur in extrav. Pauli III. *Cupientes Judæos*, & in cap. *Poſt miſerabilem de Uſuris*: quamvis præſcindendo ab hoc jure poſitivo non ſit intrinſece malum aliquando permittere, quod Judæi uſuras a Chriſtianis exigant; Nam Gregor. XIII. ut refert Navar. conſil. 23. de uſuris, permiſit Judæis Romæ juſtis de cauſis uſuras uſque ad decem, vel octo pro centum exigere.

IV. Imo Princeps poteſt ex rationabili cauſa non ſolum uſuras permittere, ſed etiam mutuatarios cogere ad illas ſolvendas, ſi promiſerint, ex Sà, Sylv., Navar. contra Leſſ. num. 179.; Poteſt enim ſuperior præcipere actiones de ſe honeſtas, qualis eſt ſolutio uſuræ promiſſæ; quin per hoc detur uſurario ullum jus relate ad illam: Sicut Chriſtus Dominus conſuluit petenti tunicam injuſte dare ſimiliter & pallium, quin per hoc detur illi jus ad tunicam, aut pallium. Neque Princeps in hoc ageret partes uſurarii, ſed potius mutuatarii, qui propter bonum commune contentus eſſe debet, quod uſuræ promiſſæ ſolvantur, quoties niſi ſolverentur, pauperes non amplius mutuum reperirent. Hinc ſi mutuatarius non ſolvat contra præceptum Principis, peccabit, non quidem contra juſtitiam, ſed contra obedientiam.

V. Ceſſante tamen motivo bonipublici peccat contra juſtitiam, & ad reſtitutionem tenetur Princeps, Judex, Advocatus, agentes partes uſurarii, ſi poſitive concurrant ad uſuras. Imo Superior, & Judex peccant contra juſtitiam, etiam quando negative ſe habent non impediendo illas, quandoquidem ex officio, & conſequenter ex juſtitia tenentur illas impedire.

ARTICULUS IV.

Quid de Tabellionibus, & Proxenetis, aliiſque ad uſuras concurrentibus?

I. Tabelliones peccant contra juramentum proprium, tam ſi inſtrumento appareat, quam ſi ſimuletur uſura. Ad reſtitutionem tamen tunc tenentur, quando illud conficiunt ad petitionem mutuantis, etiamſi dubitent de uſura.

II. Et ſimiliter Teſtes, ſi non procedant bona fide.

III. Proxeneta etiam contra juſtitiam peccat, ſi agat partes mutuantis, ſecus, ſi mutuatarii.

IV. Non videntur contra juſtitiam peccare locantes domum uſurariis.

I. Re-

I. RESolvitur quarto, quid dicendum de Tabellione faciente ſcripturam contractus uſurarii; Si enim ad petitionem mutuantis id agat, ad reſtitutionem obligabitur; ſecus vero, ſi ad petitionem mutuatarii: Quamvis tam ſi inſtrumentum ſimulet, ita ut non appareat uſura, quam ſi non ſimulet, ita ut uſura appareat, peccet mortaliter contra juramentum de non conficiendis hujuſmodi inſtrumentis, ut docet Armil. apud Salas. Si tamen dubitet, an contractus ſit uſurarius, & dubio non rationabiliter depoſito inſtrumentum conficiat, adhuc ad reſtitutionem obligabitur, ut notat Navar. cap. 17. num. 277. juxta regulas, quæ traduntur de incipiente poſſidere rem dubia fide.

II. Quod autem dictum eſt de notario, dicas de teſtibus, qui tamen, ſi bona fide procedant, reſtituere non tenentur, neque ratione rei acceptæ. quia nihil ad illos pervenit, neque ratione injuſtæ acceptionis, cum non peccent.

III. Reſolvitur quinto de Proxeneta, ſeu interceſſore, qui mutuatarios quærit indigentes, eoſque ad uſurarios adducit; Hic certe ad reſtitutionem tenetur, ſi cooperetur ad mutuum prout ſub uſura; ſi vero partes mutuatarii agat cupientis invenire mutuantes, etiamſi illum adducat ad mutuantem ſub uſuris, non peccabit contra juſtitiam, poſito quod in hoc nullatenus mutuatario diſpliceat, ſed potius placeat, eo quod aliter mutuantem non reperiret, ut diximus de conſulente; imo neque contra charitatem peccabit, ſi adjuvet mutuatarium, quando hic abſque peccato ſcandali mutuum petere poteſt.

IV. Reſolvitur ſexto de locante domum uſurariis: Navar. in Manuali cap. 17. cum Mald., & Lop. putant hunc ad reſtitutionem teneri, quia concurrit ad peccatum vergens in damnum proximi. Valent. tamen, Azor., Sanch. lib. 1. cap. 7., & alii communiter docent illicitum eſſe locare domum uſurariis alienigenis, quia id prohibetur in cap. 1. *de uſuris* lib. 6. Hac autem prohibitione præciſa, putant nullatenus peccari locando domum uſurariis, quia dare locum ad habitandum, valde extrinſece, & remote concurrit ad uſuras; ſicut dare cibum ad manducandum. Quis autem dixerit peccare contra juſtitiam, qui vendit cibum uſurariis? Adde mutuatarium in ea locatione nullatenus eſſe invitum; unde non fit illi injuria, & conſequenter non peccatur contra juſtitiam.

ARTICULUS V.

Quid de Famulis, & de creditoribus uſurariorum?

I. Diverſimode hac in re Doctores opinantur.

II. Benigne Turrianus docet, tunc famulum peccare contra juſtitiam, quando mutuatarium cogit ad ſolvendas uſuras, non tamen in aliis famulatibus.

III. Lugo docet, ad reſtitutionem famulos non teneri exercendo actiones mutuatariis non ingratas; Secus vero ſi graviter, & rationabiliter illis diſpliceant.

IV. Creditor uſurarii quonam pacto poſſit nomine ipſius uſurarii a mutuatariis uſuras accipere, illaſque ſibi appropriare?

V. In hoc caſu non poteſt mutuatarius uti occulta compenſatione adverſus hunc creditorem.

I. RESolvitur ſeptimo, quid dicendum de famulis, ac de Amanuenſibus uſurariorum? Variæ ſunt Doctorum opiniones. Aliqui cum Molin. diſp. 331., Salas, Valent. obligant famulos ad reſtitutionem, non ſolum

ſi mutuatarium cogant ad ſolvendas uſuras, aut ſi cum illo contrahant deducendo uſuram in pactum; ſed etiam ſi mere deferant mutuum ſcientes eſſe ad uſuram; aut ſi uſuras, & munera deferant juſſu Domini: Idemque docet Navar., & Valent. de Amanuenſibus; Quod Salas, & Salon. verum putant, quando ſcripta illa fidem facerent in judicio contra mutuatarios, ut ſolvere cogerentur; Idemque docent alii apud eundem Salas de cuſtodiente pecuniam fænebrem: Contra vero alii cum Sylv., Tabien., Sà, apud Pal. punct. 25. excuſant a reſtitutione, qui nudum tantum miniſterium exhibent in exactione uſurarum, ut ſunt famuli, qui juſſu domini uſuras, aut pignora exigunt, recipiunt, deferunt, & a fortiori Amanuenſes, & cuſtodientes pecuniam. Leſſ. num. 181 excuſat dumtaxat famulum, qui præcipiente domino dat mutuum exequendo, non ineundo contractum, aut ſi contractum uſurarium ineat, quando non poteſt aliter pecuniam dare, eo quod dominus præſens ſit; quia tunc videtur mutuatario injuria a domino, non a famulo irrogari: Excuſat etiam ab onere reſtitutionis, licet non a peccato injuſtitiæ famulum, ſi non urgeat, ſed exigat tantum ſolutionem uſurarum, quam alioqui mutuatarius ſponte erat daturus; quia licet contra juſtitiam exigat abſque ullo jure, cenſetur tamen mutuatarius nolle illum ad reſtitutionem obligare, aut facile condonaturus, ſi rogaretur. Sot. vero lib. 6. de Juſtitia quæſt. 1. art. 4. hunc tum a reſtitutione, tum ab injuſtitia excuſat, quando non cenſetur irrogare injuriam mutuatario; quia tunc non eſt injuſtus: Quod ſi cenſetur injuriam irrogare, non eſt ratio, cur nolit mutuatarius ſibi reſtitutionem fieri.

II. Benignior eſt opinio Turrian. diſp. 62. dub. 4. obligantis famulum ſolum, quando cogit mutuatarium ad ſolvendas uſuras, non vero quando poſtulat illas nomine ſui domini abſque vi, & coactione.

III. Denique Lugo num. 224. his, aliiſque ſententiis expoſitis concludit generalem regulam debere eſſe ſupra adductam; videlicet tunc famulos ad reſtitutionem teneri, quando exercent actiones mutuatariis graviter, & rationabiliter diſplicentes: Contra vero ab injuſtitia, & reſtitutione excuſari, quando actiones non videntur invito mutuatario fieri, ut ſunt deferre pecuniam, aut pignora, numerare, referre in adverſaria, &c. etenim hujuſmodi actiones mutuatarius etiam proprio famulo libenter imponeret. Nec videtur injuria irrogari mutuatario a famulo non exigente uſuras, ſed ſolum referente mentem ſui domini uſuras exigentis; hoc enim præſtari poſſet etiam ab amico Mutuatarii, qui eidem poſſet etiam conſilium dare, ut uſuras promiſſas ſolvat ad vitandum ſibi majus malum.

IV. Reſolvitur ultimo, quid dicendum, ſi uſurarius aſſignet ſuo creditori ſolutionem petendam a mutuatario debente tantumdem ſupra ſortem; An ſcilicet talis creditor exigendo iſtas uſuras ad reſtitutionem teneatur? Affirmat Leſſ. dub. 24. cum Mald. tum quia, ſicut nequit famulus uſurarii exigere uſuras, ita nec creditor uſurarii, licet uterque nomine ipſius uſurarii exigat; tum etiam quia ſicut nequit uſurarius illas exigere, ita nec talis creditor, quippe qui vices uſurarii gereret; tum demum quia ſicuti ſi Tyrannus debeat tibi mille, & illa tibi aſſignet ſuper iniqua tributa impoſita, tu non poteris citra injuſtitiam illa exigere; ita in caſu.

Dicendum tamen cum Lugo n. 227. quod dictum eſt de famulo, videlicet hujuſmodi creditorem non poſſe tales uſuras a mutuatario exigere cogendo illum ad ſolutionem, ut probant ar-

gumenta adducta; etenim ſine titulo, aut jure illas exigeret: poſſe tamen mutuatario referre intentionem uſurarii, quod ſcilicet ſibi ſolvat eas uſuras, quas nomine uſurarii acciperet, non ſecus ac acciperet famulus; & deinde ex commiſſione ſibi ab eodem facta eas ſibi applicaret. Ratio eſt, quia hujuſmodi actio non videtur invito mutuatario fieri; unde nil injuſte committitur, nec datur obligatio reſtitutionis, neque ratione injuſtæ acceptionis, quia ſine peccato pecunia illa accipitur a creditore ſe habente tamquam famulo, vel nuncio; neque ratione rei acceptæ, quia non acceptatur pecunia, tanquam aliquid mutuatarii, ſed ſolum accipitur inſtrumentaliter nomine uſurarii illam acceptantis, & ſic dominium acquirentis (poſito quod ſit res functionem recipiens juxta ſupra explicata) & deinde acceptatur a creditore, tanquam res ipſius uſurarii. Et per hæc patet reſponſio ad rationes in contrarium adductas ex Leſſio.

V. Hinc non poſſet mutuatarius uti compenſatione occulta, illam ſibi ab eodem creditore compenſando; ſicuti non poſſet uti occulta compenſatione compenſando illam ſibi a famulo uſurarii, ſi illam dederit famulo ferendam ipſi uſurario; quia ſcilicet nec famulus, nec creditor tenentur illam reſtituere, neque ratione injuſtæ acceptionis, neque ratione rei acceptæ, ut oſtendimus.

ARTICULUS VI.

An peccet mutuatarius petendo mutuum ſub uſuris?

I. Peccare poteſt aliquando contra juſtitiam adverſus ſuam familiam, aut creditores.

II. Contra charitatem peccato ſcandali mutuatarius peccaret inducendo alium abſolute ad fœnerandum.

III. Poſſunt dumtaxat permitti uſuræ, ſi mutuum petatur ob juſtas cauſas.

IV. Graviter peccat, qui ab uſurario non parato mutuum petit permittendo uſuras, ſi eo ſolum indigeat ad res illicitas.

V. Quid ſi indigeat pecunia ad negotiandum, aut ad ſpectacula honeſta?

VI. Quid ſi ab uſurario parato mutuum petatur in ordine ad res leviter illicitas?

VII. Num peti poſſit ſine mortali ab uſurario parato mutuum ad uſus graviter illicitos?

VIII. Num poſſint, aut etiam debeant ſolvi uſuræ promiſſæ?

IX. An licite mutuatarius abſolute offerat uſuras?

I. INter cooperantes ad uſuras recenſetur petens mutuum ſub uſuris; qui certe contra juſtitiam non peccat, cum nemo poſſit eſſe ſibimet injuſtus; niſi forte eſſet injuſtus erga filiam, vel uxorem, quibus grave damnum inferret; aut contra ſuos creditores, quibus fieret impotens ad ſolvendum, ſi novo uſurarum debito gravaretur.

II. Dubitatur itaque ſolum, An peccet contra charitatem peccato ſcandali præbendo occaſionem ruinæ uſurario? Qua in re certum eſt primo, non poſſe aliquem licite induci ad mutuandum ſub uſuris, quia hoc eſt intrinſece malum; unde nec poteſt id abſolute peti, ſuaderi, & præcipi; ſed ſolum conditionate, quatenus ſi uſurarius nolit mutuum dare ſine uſuris, quando ad id tenetur ob gravem mutuatarii neceſſitatem, det ſaltem ſub uſuris, quod eſt minus grave peccatum, quam ſimpliciter non dare, & ideo tanquam minus malum ſuaderi poteſt.

III.

III. Certum eſt ſecundo, poſſe mutuum ab uſurario licite peti ob juſtam cauſam, videlicet ad ſublevandam propriam indigentiam, ad augendum ſtatum, vel ad utilitatem proximi. Ratio eſt, quia id peti poteſt, quod prçſtari poteſt ſine peccato; uſurarius autem ſine peccato poteſt mutuum date non exigendo uſuras: ergo poteſt ab eo mutuum peti, permittendo ſolum ejus peccatum; exiſtente enim juſta cauſa, vacat culpa non impedire peccatum alterius, quod ex ſua malitia ponit, & ad illud malum concurrere materialiter.

IV. Certum etiam videtur tertio, quod petens ab uſurario, ſaltem non parato, mutuum, quo tantum indiget ad res illicitas, puta ad adulterandum, peccet permittendo ejus peccatum, & cooperando materialiter ad illud, quia non datur in hoc caſu juſta cauſa excuſans: Utrum autem ſine peccato peti poſſit mutuum ad uſus illicitos ab uſurario parato? dicemus mox.

Interim multiplex hic difficultas occurrit. Prima, an ſit juſta cauſa petendi mutuum ab uſurario, indigentia pecuniæ ad ſpectacula honeſta, vel convivia, proportionata tamen proprio ſtatui? Secunda, an ſit ſufficiens cauſa excuſans a mortali indigentia pecuniæ ad vana, & inutilia leviter peccaminoſa, puta ad ludos, & commeſſationes? Tertia, an ſine gravi culpa peti poſſit mutuum ab uſurario parato ad res graviter illicitas? Quarta, an licite ſolvantur uſuræ promiſſæ concurrendo iterum ad peccatum uſurarii? Quinta, an licite mutuatarius offerat uſuras abſolute?

V. Circa primam, an excuſetur a mortali mutuatarius petens mutuum ab uſurario, quem prævidet nolle ſine uſuris dare? Notabilem neceſſitatem ad id requirunt Ricard. apud Sanch. lib. 3. cap. 8. num. 20., Rebel. lib. 8. quæſt. 16. num. 6., & alii; Sanch. tamen cum Cajet., Bann., Molin., Salon., Azor., Valent., Salas apud Bonac. probabilius putant ſufficere, quod pecunia neceſſaria ſit ad ea, quæ proprium ſtatum decent, nec ſolum ad negotiandum in utilitatem domus (non tamen ex affectu avaritiæ) ſed etiam ad torneamenta, ludos, & ſpectacula honeſta, quibus ſine dedecore abſtinere non poſſes; quia ex præcepto charitatis nemo tenetur cum tanto incommodo negligere proprium ſtatum ad vitandum peccatum proximi, quod ex propria malitia procedit. Unde infert Sanch. num. 17. raro accidere, quod peccet petens mutuum ab uſurario, niſi petat ad res illicitas; quia facile petitio mutui referri poteſt ad decentiam proprii ſtatus; nec videtur cooperari malitiæ uſurarii, qui utitur jure ſuo, & ut ſuæ, aut proximi utilitati conſulat, illius peccatum permittit.

Utrum autem major requiratur cauſa, quando uſurarius non ex mera malitia, ſed ex vehementi avaritiæ paſſione uſuras eſt petiturus? Affirmat Sanch. loc. cit., Valent., Salon. Negant vero Hurtad., Salas, Dian. part. 4. tract. 7. reſol. 8., quia avaritia non eſt ex iis paſſionibus, quæ maxime animum commovent, ut ira, triſtitia, libido; unde Lugo num. 231. putat in praxi hanc diſtinctionem non eſſe attendendam.

VI. Circa ſecundam difficultatem: Suar., Salon., Rebel., Molin., & alii apud Bonac., & Dian. loc. cit. putant peccare mortaliter, qui ad vana, & otioſa mutuum petit ab uſurario jam parato; quia tenetur quilibet ex charitate vitare peccatum proximi, & abſtinere a præbendo illi occaſionem ruinæ; in hoc autem caſu daretur occaſio ruinæ uſurario; nec videtur eſſe cauſa ſufficiens indigentia pecuniæ ad res vanas, etiamſi leviter peccaminoſas,

ſas. Sanch. vero, Tol., Salas, Cajet., Bonac. putant peccare tantum venialiter ob finem venialem, propter quem petitur mutuum, dummodo hoc petatur ab uſurario habitualiter parato. Ratio eſt, quia peccatum hujus non videtur imputandum petenti mutuum, ſed malitiæ ipſius; Sicuti ſi fœmina egrediatur domo ad ludendum, vel otiandum, prævidens ſe ab adoleſcente habitualiter impudico concupiſcendam, non peccabit mortaliter, quia non tenetur cum tanto onere vitare peccatum ponendum ex ejus malitia.

VII. Circa tertiam: Lug., Hurtad., & alii apud Tambur. lib. 5. cap. 2., & apud Dian. part. 5. tract. 7. reſol. 8. docent probabile eſſe, quod non peccet mortaliter mutuatarius, qui mutuum petit ad uſus graviter illicitos ab uſurario parato. Ratio videtur eſſe, quia communiter docent ſufficere modicam utilitatem proximi ad excuſandum a peccato gravi cooperantem materialiter cum parato ad peccandum: V. gr. a ſacerdote parato miniſtrare ſacramenta cum mortali petitur abſque culpa ſaltem gravi abſolutio Sacramentalis, etiamſi nulla neceſſitas detur talis abſolutionis, ſed ſolum modica utilitas; ergo excuſatur etiam a mortali, qui ad uſus illicitos petit mutuum ab uſurario parato, ne ſubeat hoc incommodum, quod privetur jure petendi. Conſequentia patet, quia ſi præceptum impediendi peccatum proximi urgeret, non ſatis eſſet modica utilitas ad excuſandum a mortali, qui ad peccatum proximi concurrit. Quare in caſu noſtro non urget præceptum impediendi peccatum uſurarii internum, poſito quod ille paratus ſit, atque adeo ſemper perſeveret in eadem habituali prava voluntate: Solum impediri poſſet ille actus externus exigendi uſuras; at ad impediendum actum externum pravum, ſuppoſito peccato interno, non obligatur ſub gravi; quia talis actus externus non eſt grave malum proximi, cum ſolum accidentaliter variet peccatum internum; & ideo probabiliter abſque culpa gravi poteſt peti mutuum ad uſus illicitos ab uſurario parato. Ex quo ſequitur, majorem cauſam requiri ad licite petendum mutuum ab uſurario non parato, cujus peccatum internum non præſupponitur, quam a parato; quia ad majus malum proximi permittendum major cauſa requiritur.

Hac tamen in re videtur mihi diſtinguendum cum Salas, videlicet quod ſi uſurarius ſit actualiter paratus, peccatum ſit dumtaxat veniale præbere illi occaſionem, quod conſummet opere externo peccatum internum; ſi vero ſit paratus habitualiter, peccatum ſit mortale abſque ulla cauſa dare anſam novo peccato interno; hoc enim eſt grave damnum proximi, non illud.

VIII. Circa quartam, an licite ſolvantur uſuræ promiſſæ? Valent. apud Lug. requirit cauſam juſtam, ut poſſint licite ſolvi; alioquin concurreremus ad novum peccatum uſurarii, qui certe iterum peccat, dum uſuras ſibi promiſſas recipit. Communiter tamen docent, abſque ullo peccato poſſe mutuatarium ſolvere uſuras promiſſas, imo ad id teneri virtute religionis, ſi juraverit ſolvere, ex cap. *Debitores de Jurejurando*. Ratio ex Lug. eſt; tum quia mutuatarius non tenetur abſtinere ab illa actione indifferenti, ut vitet novum peccatum in mutuante, quia non poteſt id facere ſine gravi incommodo, & detrimento ſuæ famæ; diceretur enim non ex charitate, ſed ex avaritia denegare uſuras promiſſas; unde nemo alius ei mutuaturus eſſet: tum etiam, quia damnum, quod vitari poterit in proximo eſt valde exiguum, cum jam ex parte ſua uſurarius perſiſtat in prava voluntate interna accipien-

cipiendi uſuras, a quo peccato non deſiſtet per hoc, quod non ſolvantur; imo alia adjiciet peccata odii, detractionis, &c.

IX. Circa ultimam, Cajet., Cordub., Navar., Vaſqu. de Scandalo cap. 8., & alii negant poſſe mutuatarium abſolute uſuras offerre, dicendo v. gr. Da mihi mutuum, & ſolvam uſuras; quia non poteſt abſolute peti, quod abſolute fieri non licet. Molin. tamen diſp. 335., Salon., Sà, Valent., Sanch., lib. 3. cap. 8. cum Lug., & aliis apud Dian. part. 4. tr. 7. reſol. 8. probabilius docent id licitum eſſe, quando ſcis uſurarium non eſſe mutuaturum, niſi ſub uſuris: Sicuti licite peti poteſt juramentum ab eo, qui prævidetur juraturus per falſos Deos, quando datur juſta cauſa illud petendi. Ratio eſt, quia verba illa abſoluta, Da mutuum ſub uſuris, ſunt æquivalenter conditionata; ſenſus enim eſt, da mihi mutuum, & ſi nolueris dare gratis, offero uſuras; imprudenter enim uſurarius concipit, quod mutuatarius deſideret abſolute mutuum ſub uſuris, prout verba ſonant. Sit autem hic hujus annui penſi

(Sed oh ubi Æternitatis!)

F I N I S.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Prior numerus Quæſtionem: Alter Articulum: Tertius Numerum marginalem deſignat.

A

Actus mere interni poſſunt eſſe materia contractus humani, & ideo uſurarie adjicitur mutuo pactum de actibus benevolentiæ internis. 2. 2. 5.

Amanuenſes Uſurariorum num peccent contra juſtitiam tranſcribendo ſcripturas uſurarias? 6. 5. 1.

Auctarium in mutuo, ſi detur ex gratitudine, & accipiatur ut debitum, aut viceverſa, num ſit reſtituendum? 1. 1. 4.

Auctarium, quod a mutuatario datur, ne dicatur ingratus, aut ex timore, ne mutuum ſubtrahatur, num ſit uſurarium? 1. 2. 7.

B

Beneficia Eccleſiaſtica, orationes, & aliæ res ſpirituales non ſunt pretio æſtimabiles; ſecus vero obligatio ad illa, & ideo talis obligatio addita mutuo eſt uſuraria. 2. 2. 5. *Pactum de conferendo beneficio, aut officio etiam de præſenti in gratiam mutuatarii fert uſuram, eſto ſpeculative loquendo non eſſet uſura pactum de vendenda merce juſto pretio.* 2. 3. 1.

Beneficium vi mutui ſimoniace ſimul, & uſurarie collatum reſignandum eſt. 2. 3. 2.

C

Cenſus redimibilis perſonalis ex utraque parte num liceat? 2. 5. 8.

Chirographa num poſſint minoris emi citra uſuram? 4. 3. 1.

Conſulentes uſuram quando ad reſtitutionem obligantur? 6. 2. 1. *Poteſt aliquando conſulens peccare contra juſtitiam, quin ad reſtitutionem teneatur in defectum principalis.* 6. 2. 3.

Contractus gratioſi, aut uſurarie initi, aut ratione metus injuſte incuſſi, ſunt irriti; contractus vero oneroſi ſunt irritandi. 2. 3. 3.

Contractus ſocietatis, dictus Trium, num ſit uſurarius? 3. 3. 1. *Quandonam in hoc contractu pallietur uſura?* 3. 3. 6.

Contractus uſurariorum num ſint invalidi? 5. 3. 1. *Quandonam reſtituenda ſunt, quæ ab uſurario, vel fure donantur, aut venduntur?* 5. 3. 2.

Contractus uſurarius bona fide celebratus, intendendo reportare lucrum contractu licito, qui poterat celebrari, num ſit reſcindendus, & obliget ad reſtitutionem? 2. 5. 9., & 5. 4. 3.

Contractus Antichriſeos, vulgo dictus Godere a godere, *num ſit uſurarius?* 2. 5. 7. *Num poſſit ab uſura excuſari, ſi loco illius celebrentur duo contractus, videlicet cenſus redimibilis, & locationis?*

Cooperantes ad uſuram quinam reſtituere teneantur? 6. 1. 1.

Cre-

Credito vendens, præſertim pretio ſummo, non poteſt ab emptoribus ratione lucri ceſſantis aliquid ultra ſortem exigere. 3. 6. 7.

Creditores uſurariorum num poſſint a mutuatariis uſuras accipere illorum nomine, eaſque ſibi retinere? 6. 5. 4.

D

DAmnum emergens mutuanti compenſandum eſt. 3. 4. 1. *Non poteſt mutuatarius cogi ad certam quantitatem ſolvendam pro timore talis damni, ſi ſe obliget ad compenſandum illud, quodcumque ſit.* 3. 4. 2. *Debet, ſaltem implicite, in pactum deduci, quod damnum emergens compenſetur.* 3. 4 3. *Si mutuum præfixo tempore non reſtituatur inculpabiliter, damnum emergens non eſt compenſandum, ſi non ſit conventum; ſecus ſi culpabiliter.* 3. 4. 4. *Probabilius non requiritur monitio de damno emergente, ut detur obligatio illud compenſandi a mutuatario culpabiliter illud non reſtituente tempore præfixo.* 3. 4. 5. *Quid ſi damnum emergens ſit voluntarium?* 3. 4. 6.

Debitor alienans res ſuas in præjudicium creditorum quandonam peccet? 5. 3. 5.

Deponens pecuniam fænebrem penes uſurarium num peccet ſolum contra charitatem, an etiam contra juſtitiam? 6. 3. 2.

Dominium uſurarum non acquiritur ab uſurario, ne debile quidem ex defectu juſti tituli. 5. 2. 2. *Cur uſurarius, aut fur vendens equum furtivum non transferat dominium equi in emptorem, & ipſe acquirat dominium pretii?* 5. 2. 4. *Si tamen uſurarius, vel fur vendant res, quæ functionem recipiunt, emptor probabiliter acquirit earum dominium, ſi ſit ignarus furti.* 5. 2. 7.

Donatarius acceptans donationem ſibi factam ab uſurario in præjudicium creditorum num peccet? 5. 3. 5.

Donatio inter vivos facta ab uſurario eſt valida, non tamen facta cauſa mortis. 5. 3. 3.

Donationem num liceat acceptare rei alteri venditæ? 5. 3. 8.

E

EMere pignus cum pacto retrovenditionis quid ferat?* 2. 5. 4.

Emi num poſſint merces minoris, quam valeant ob ſolutionem anticipatam? 4. 2. 1.

Emptioniſne, an mutui contractus ſit, dare centum menſuras tritici cum onere, quod reſtituantur tot menſuræ, quot adæquant valorem præſentem tritici mutuati? 2. 4. 3.

Emptor quandonam transfert dominium pretii, quin acquirat dominium rei venditæ? 5. 2. 6.

F

FAlcidiæ legis beneficium in quo conſiſtat?* 5. 5. 1.

Famuli uſurariorum num peccent contra juſtitiam exhibendo iis famulatum? 6. 5. 2.

Famuli uſurariorum, qui non ſunt ſolvendo aliis creditoribus, num poſſint ſalarium exigere, ſi ſponte illis inſerviant? 5. 3. 8.

Fidejuſſor quandonam poſſit exigi a mutuante? 4. 6. 3. *Num poſſit mutuans exhibere ſe ad fidejubendum?* ibid. *Fidejuſſionis juſtum pretium quodnam ſit?* 4. 6. 4.

Fructus agreſtes a damnificante compenſandi ſunt, fere perinde ac ſi eſſent maturi. 4. 5. 1. *Eſto animalia vix orta non ſint compenſanda, perinde ac ſi eſſent aucta?* 4. 5. 2.

Fur nũ trãsferat aliquando dominium rei furtivæ in emptorem? 5. 2. 7. *Num validi ſint ejus contractus?* *V. Contractus uſurariorum.*

Gra-

G

Gratitudo ad quid obliget ? 1. 1. 2. *Num liceat ad actum gratitudinis mutuatarium excitare ?* 1. 2. 6. *Pactum de conferendo ex gratitudine lucrum ob mutuum, ſeu temporale propter ſpirituale eſt uſurarium, & ſimoniacum.* ibid.

Gravamen mutuatario illatum exigendo ab illo contractus oneroſos compenſandum eſt. 2. 3. 5.

H

Hæredes uſurarii num teneantur ſolvere debita ultra vires hæreditatis, ſi inventarium non confecerint? 5. 5. 1. *Quandonam teneantur debita ſolvere in ſolidum ?* 5. 5. 2.

I

Incidere in commiſſum quid ſit ? 3. 8. 1.

Judæorum uſuræ num poſſint permitti ? 6. 3. 3.

Judicis ſententia de ſolvenda pœna conventionali num requiratur? 3. 7. 4.

Judicis ſententia de ſolvendo intereſſe ratione lucri ceſſantis, quando obligat in conſcientia? 3. 5. 6.

Juramentum de ſolvendis uſuris ad quid obliget? 5. 2. 3.

L

Legata pia ſunt privilegiata, ita ut non poſſit ex iis detrahi vi legis Falcidiæ. 5. 5. 1.

Legata ſolvenda ſunt ab hæredibus poſt ſolutionem uſurarum. 5. 5. 5.

Legis commiſſoriæ pactum num licite mutuo apponatur? 3. 8. 1.

Locantes domum uſurariis num peccent contra juſtitiam? 6. 4. 4.

Lucrum ceſſans non debet a mutuatario ſolvi, niſi deducatur in pactum, antequam ſit in mora. 2. 4. 6.

Lucrum ceſſans, ut debeat compenſari, deduci debet in pactum tempore contractus. 3. 5. 1. *Num compenſari debeat, ſi præfixo tempore mutuum non reſtituatur?* ibid. *Quanti debeat æſtimari ſpes lucri ceſſantis?* 3. 5. 3. *Quid ſi inculpabiliter mutuum tempore præfixo non reſtituatur ?* 3. 5. 5. *Sententia Judicis de compenſando lucro ceſſante non ſemper obligat in conſcientia.* 3. 5. 6. *Qui omittit negotiationem animo mutuandi alicui vage, adhuc lucrum ceſſans exigere poteſt.* 3. 5. 7.

Lucrum ex mutuo ſperare, ac principaliter intendere num liceat ? 1. 2. 3.

Lucrum reportatum vi contractus uſurarii bona fide celebrati, num ſit reſtituendum, ſi poterat vi contractus liciti reportari? 2. 5. 9.

Lucrum, ſi immediate vi mutui reportetur, eſt uſurarium; ſecus vero ſi mediate. 1. 2. 1. & 1. 2. 3.

M

Merces, quæ ſolent in magna copia vendi, num poſſint minoris emi ob anticipatam ſolutionem ? 4. 2. 6. *Quibus titulis excuſari ſolent ab uſura, qui anticipata ſolutione emunt merces minoris, quam valeant ?* 4. 2. 2.

Miniſtri regii non poſſunt emere debita regia minoris, quam valeant. 4. 3. 9.

Moneta, cujus valor mox eſt minuendus, num poſſit citra injuſtitiam diſtrahi cum mutuatariis, aut venditoribus id ignorantibus ? 2. 4. 3. *Utrum id ſit ſaltem contra charitatem ?* 2. 4. 10. *Num poſſint ipſi etiam Miniſtri regii uti privata notitia in bonum proprium, quando valor monetæ mox erit minuendus?* 2. 4. 11.

Moneta mutuata quomodo ſit reſtituenda, ſi ejus valor varietur ? 2. 4. 6.

Moha-

Mohatra quandonam eſt contractus uſurarius; & quando ſolum eſt contra charitatem, non contra juſtitiam? 4. 4. 4.

Montes Pietatis citra uſuram exigunt auctarium pro expenſis neceſſariis. 3. 1. 2. *Deponentes pecuniam in Montibus Pietatis mixtis citra uſuram recipiunt auctarium*. 3. 1. 4. *Diſcutiuntur plures Auctorum ratiocinationes id ſuadentes*. 3. 1. 3. *Num poſſint Montes auctarium exigere ad ipſos erigendos, aut augendos?* 3. 2. 1. *Difficultas hæc ab Auctoribus prætermiſſa enucleatur*. ibid. *Quantum poſſit pro auctario iſto a Montibus frumentariis accipi?* 3. 7. 7. *Commendatur praxis Montium frumentariorum juxta leges Eminentiſſimi Urſini Archiepiſcopi Beneventani*. 3. 2. 4.

Monopolium quandonam eſt contra juſtitiam, quando vero ſolum contra charitatem? 4. 1. 6.

Mutuare fert beneficium, pro quo nihil poteſt exigi, non ſecus ac donare. 1. 3. 9.

Mutuare cum pacto, quod præſtentur tibi, quæ debentur ex alia virtute a juſtitia, num ſit uſura? 2. 2. 1., & *fuſius* 2. 6. 5., & 4. 6. 6.

Mutuata res quandonam poſſit a mutuante repeti, & quando reſtitui a mutuatario? 2. 6. 1.

Mutuatarium excitare ad actum gratitudinis num liceat? 1. 2. 6.

Mutui loco alium contractum celebrare cum eo, qui petit mutuum, num practice ferat palliatam uſuram? 4. 6. 5., & 2. 5. 4., & 3. 3. 2., & 3. 8. 4., & 4. 6. 7.

Mutuumne ſit, an emptio tritici, ſi detur illud cum onere, quod reſtituantur tot menſuræ, quot adæquant valorem præſentem tritici accepti? 2. 4. 3.

Mutuum ſub uſuris num licite poſſit peti? 6. 6. 1. *V. Petens mutuum.*

Mutuum virtuale ſufficit ad uſuram. 1. 1. 1., & 2. 1. 6.

N

Notarii uſurarias ſcripturas conficientes. V. Tabelliones.

Notorietas juris, & notorietas facti quomodo habeatur. 5. 1. 2.

O

Obligatio antidoralis ex gratitudine in quo differat ab obligatione civili ex juſtitia? 1. 1. 2.

Obligatio non repetendi mutuum per aliquod tempus eſt mutuo intrinſeca, nec pro ea poteſt aliquid accipi. 1. 3. 4. *Diſpar eſt ratio inter obligationem non colendi agrum per annum, & obligationem non utendi per annum pecunia mutuata*. 1. 3. 5. *Poteſt aliquid accipi pro obligatione mutuandi per annum, dummodo id fiat longe ante occaſionem mutui*. 1. 3. 6. *Cur pro obligatione non repetendi mutuum per longum tempus nihil accipi poſſit?* 1. 3. 7. *Mutuatarium obligare ad ſtatim remutuandum, aut ad ineundum alium contractum juſtum de præſenti, num ſit uſura?* 2. 1. 4. *Obligare mutuatarium, ut ceſſet a vexatione injuſta, non eſt uſura, ſecus vero, ſi vexatio eſſet juſta*. 2. 1. 8. *Non licet obligare mutuatarium ad remutuandum in poſterum*. 2. 2. 1. *Aut ad oſtendenda ſigna amicitiæ*. 2. 2. 5. *Necnon ad remittendam reſtitutionem famæ a mutuante debitam*. 2. 1. 9. *Aut ad remittendam pœnam, quæ juſte poteſt exigi*. 2. 1. 10. *Obligare mutuatarium ad præſtandum id, quod præſtare tenetur ex alia virtute a juſtitia, regulariter fert uſuram*. 1. 1. 1., & 2. 2. 1. *Item obligare illum ad actus benevolentiæ mere internos*. 2. 2. 5. *Necnon ad conferendum Beneficium Eccleſiaſticum, aut ad orandum*. &c. ibid.

Obligationi mutuatarii ex gratitudine

num poſſit vi pacti ſuperaddi obligatio ex juſtitia? 4. 6. 6.
Officium gratis alicui conferendum non poteſt ex pacto vi mutui alicui conferri. 2. 3. 1. Si tamen conferatur uſurarie, collatio non eſt invalida, eo quod contractus ſit oneroſus. 2. 3. 3. Num reſignandum ſit? 2. 3. 5. Num fructus inde percepti, ſaltem partialiter, ſint reſtituendi? 2. 3. 6.
Ordinare bonum præſtantius ad minus præſtans, num ſemper ferat inordinationem? 1. 2. 5.
Ordo in reſtitutione ſervandus relate ad creditores. 5. 6. 1.

P

PActa mutuo addita, quæ ſpeculative, non practice ab uſura ſunt immunia. 2. 6. 2., 4. 6. 4. Vide Practice.
Pactum etiam implicitum ſufficit ad uſuram, & ſimoniam conſtituendam. 1. 1. 3. Pacta alia practice uſuraria. 4. 6. 1., & 4. 6. 7. V. Practice.
Pactum legis commiſſoriæ num poſſit mutuo apponi? 3. 8. 1.
Parvitas materiæ in uſura excuſat a mortali, & a pœnis annexis. 5. 1. 4.
Pecunia ad oſtentationem commodata parere poteſt lucrum citra uſuram, & quare? 1. 1. 1.
Pecunia præſens num ſit æſtimabilior, quam futura? 1. 3. 4. & 4. 3. 2.
Petens mutuum ſub uſuris citra gravem neceſſitatem num peccet? 6. 6. 1. Num poſſint uſurario a petente mutuum offerri uſuræ abſolute? 6. 6. 9. Num citra mortale peti poſſit mutuum ſub uſuris ab uſurario parato, ſi pecunia ſolum deſerviat ad uſus illicitos? 6. 6. 6., & 6. 6. 7.
Periculum proximum amittendi ſortem eſt pretio æſtimabile, & ideo poteſt pro illo aliquid accipi ultra ſortem prævio pacto. 3. 6. 2., & 4. 6. 4.
Pignoris fructus an poſſint a mutuante retineri? 2. 5. 1.
Pignoris emptio cum pacto retrovenditionis num liceat, & ſub quibus conditionibus? 2. 5. 3.
Pœnæ uſurariorum. V. Uſurariorum pœnæ.
Pœna conventionalis ſub certis conditionibus licite apponitur mutuo. 3. 7. 2.
Practice plurima non licent, quæ ſpeculative forte licere poſſent, puta excitare mutuatarium ad actum gratitudinis. 1. 2. 6. Accipere auctarium, quod a mutuatario datur, ne dicatur ingratus, aut ne mutuum ſubtrahatur. 1. 2. 5. Mutuare cum pacto, quod alius contractus juſtus ſimul celebretur a mutuatario. 2. 1. 2. & 2. 6. 1. Prorogare mutuum, quouſque mutuatarius tuam apothecam frequentat. 2. 1. 5., & 4. 6. 3. Mutuare virtualiter recipiendo anticipato partem debiti, & prorogando ſolutionem alterius partis. 2. 1. 6. Quid de contractu Trium? 3. 3. 6. Item mutuare cum pacto, quod vendatur mutuanti pignus, ſi mutuum inculpabiliter non reſtituatur tempore præfixo. 3. 8. 4. Pariter vendere merces ad creditum pretio ſummo ſine pacto, ſed cum animo, quod ſibi revendantur pretio infimo. 4. 4. 3.
Pretium juſtum, quod reportari poteſt ultra ſortem pro lucro ceſſante, quodnam ſit? 3. 5. 3. Quodnam vero pro periculo proximo amittendi ſortem? 3. 6. 6.
Pretium juſtum rei quodnam ſit? 2. 4. 9., & 4. 2. 2., & 4. 3. 7.
Pretium rei, quæ emitur cum pacto retrovenditionis, quantum decreſcat? 2. 5. 4.
Pretium rerum multiplex eſt, Legale, Vulgare, Conventionale, & in quo differant? 4. 1. 1.
Pretium rerum in ſubhaſtatione, & rerum ultronearum, quodnam ſit? 4. 1. 4. Quodnam mercium, quæ in magna copia venduntur credito? 4. 2. 5.
Principes permittentes uſuras num peccent?

cent? 6. 3. 3. *Secundum ſe peccant etiam contra juſtitiam non impediendo uſuras* . 6. 3. 4. *Eſto aliquando poſſint etiam cogere mutuatarios ad illas ſolvendas*. ibid.

Proxenetæ , ſi faciant partes mutuantis ſub uſuris , peccant contra juſtitiam ; Secus vero, ſi partes mutuatarii. 6. 4. 3.

Q

Quæſtio inſtituitur ab Auctoribus prætermiſſa de lucro ex mutuo ad augendum , vel erigendum Montem pietatis. 3. 2. 1.

R

Regula generalis ad dignoſcendum pretium juſtum pro fidejuſſione, pro lucro ceſſante , pro damno emergente, aut pro periculo amittendi ſortem. 4. 6. 4.

Regula generalis ad dignoſcendum , quodnam pactum mutuo additum ſit uſurarium? 2. *in Proœm.*

Regula generalis ad dignoſcendum , quandonam peccent , & quando ad reſtitutionem teneantur , qui ad uſuras cooperantur. 6. 1. 1.

Regula ad judicandum, quandonam famuli uſurariorum ad reſtitutionem teneantur? 6. 5. 3.

Reſtituere quid teneatur, qui uſurarie obligavit mutuatarium ad remutuandum , aut ad agrum colendum in poſterum? 2. 2. 3.

Reſtituere num debeat uſurarius mentalis? 5. 4. 1. *Reſtitutio num ſit facienda ab eo , qui acceptavit donationem ſibi factam ab uſurario , vel fure in præjudicium creditorum ?* 5. 3. 7.

Reſtituine debet lucrum vi contractus uſurarii bona fide celebrati reportatum, ſi poterat vi contractus liciti reportari? 2. 5. 9.

Reſtitui debent ab uſurario non ſolum uſuræ, ſed etiam earum fructus, tam illi , quos dominus percepiſſet , & ipſe non percepit ; quam illi , quos ipſe percepit , & dominus non percepiſſet , ſi non ſint mere induſtriales. 5. 4. 3. *Quid ſi bona fide contractus uſurarius celebratus ſit, quando æque poterat ex alio contractu licito idem lucrum reportari?* 5. 4. 3.

Reſtitutio quomodo facienda a damnificante agrum fructuum agreſtium? 4. 5. 3. *Et quomodo a ſcindente arbores, dum ſunt in augmento?* 4. 5. 4.

Reſtitutio creditoribus quonam ordine facienda ſit? 5. 6. 1. *Præferendus videtur creditor, qui rem creditò vendidit uſurario, ſi ea extet*. 5. 6. 2.

S

Sacerdos celebrans propter ſtipendium, alioqui non celebraturus, num peccet? 1. 2. 5.

Sepelire uſurarios notorios qui præſumpſerit, excommunicatur. 5. 1. 1.

Simoniacum lucrum bona fide acceptum, ſi potuiſſet accipi titulo donationis liberalis, num ſit reſtituendum? 5. 4. 5.

Solutio uſurarum num liceat? 6. 6. 8.

Sperare lucrum ex mutuo num ſit uſura? 1. 1. 2., & 1. 2. 3.

Subhaſtatio quid ferat? 4. 1. 5.

T

Tabelliones conficiendo inſtrumentum uſurarium peccant contra proprium juramentum ; & ad reſtitutionem obligantur , ſi illud conficiant ad petitionem mutuantis. 6. 4. 1.

Teſtamentum uſurarii eſt irritum . 5. 1. 1. *Cur irritetur uſurarii teſtamentum , & donatio cauſa mortis , non vero donatio inter vivos?* 5. 1. 4.

Teſtes in ſcriptura uſuraria quandonam peccent, & ad reſtitutionem teneantur? 6. 4. 3.

Triticum, quod mutuatur, quonam pacto reſtitui aliquando poſſit cum auctario citra uſuram? 2. 4. 1. *Triticum vetus num poſſit mutuari cum pacto, quod reſtituatur novum?* 2. 4. 4. *Quid reſtituendum eſt pro tritico mutuato, quando conſervandum eſſet a mutuatore pro tempore, quando pluris eſſet valiturum?* 2. 4. 2. *Quando triticum mutuatur, non explicando, num in eadem menſura, an in eodem valore reſtituendum ſit, quomodo reſtitui debet?* 2. 4. 5.

V

Valor monetæ, aut tritici mutuati quomodo citra uſuram compenſari poſſit, ac debeat, ſi ſit variandus? 2. 4. 1.

Venditio cum pacto retrovenditionis quid ferat? 2. 5. 4.

Vendi poſſunt merces pretio juſto ſummo pecunia numeranda, quamvis venderentur pretio juſto infimo pecunia numerata. 4. 1. 7. *Num etiam credito vendi poſſint aliquando merces in magna copia ultra juſtum pretium ſummum, quo valerent pecunia numerata?* 4. 1. 10. *Num emi poſſint vilius ob anticipatam ſolutionem?* 4. 2. 1.

Vitium occultum rei vendendæ manifeſtandum eſt, non tamen notitia privata, quod valor monetæ, quæ diſtribuitur, mox ſit minuendus. 2. 4. 8. *Num poſſint Miniſtri Regii hac notitia uti in propriam utilitatem?* 2. 4. 11.

URSINI Cardinalis Archiepiſcopi Beneventani praxis circa Montes frumentarios diſcutitur, & commendatur. 3. 2. 4.

Uſura quid ſit? 1. 1. 1. *Pactum etiam implicitum conſtituit uſuram.* 1. 1. 3. *Auctarium datum ex gratitudine, ſed acceptum ut pretium, num ſit reſtituendum?* 1. 1. 4. *Quid ſi viceverſa?* 1. 1. 5.

Uſura num jure naturæ vetetur? 1. 3. 1. *In veteri, ac novo teſtamento, in jure etiam civili, & canonico ea reprobatur.* 1. 3. 8.

Uſura declinatur ſpeculative ineundo alios contractus a mutuo. 4. 5. 4., & 3. 3. 2. & 3. 8. 4., & 4. 6. 6. *Sed non ſemper practice.* ibid. & 4. 6. 7.

Uſuræ num poſſint abſolute uſurario offerri? 6. 6. 9.

Uſura palliatur, ſi ſub prætextu emendi pignus cum pacto retrovenditionis, non ſerventur conditiones ad emendum requiſitæ. 2. 5. 3. *Sicut etiam ſub prætextu cenſus redimibilis.* 2. 5. 8.

Uſurarum ſolutio non eſt translativa dominii. 1. 1. 4., & 5. 2. 2.

Uſuram conſulentes num teneantur reſtituere? 6. 2. 1.

Uſurarum ſolutio num liceat? 6. 6. 8.

Uſurarie exigitur a mutuatario, ut ceſſet a vexatione juſta, non tamen ab injuſta. 2. 1. 8. *Sicut etiam ut omittat reſtitutionem famæ.* 2. 1. 9. *Necnon quod pœnam remittat, quæ juſte poteſt exigi.* 2. 1. 10. *Aut quod ſe obliget ad remutuandum in poſterum.* 2. 2. 1. *Vel quod oſtendat ſigna amicitiæ.* 2. 2. 5. *Quid de pacto, quod mutuatarius audiat Miſſam die feſto?* 2. 2. 3. *Num poſſit ab uſura excuſari pactum, quod mutuatarius colat agros, metat, aut ſolvat triticum tempore meſſis pro pecunia mutuata?* 2. 2. 4.

Uſurarius impotens ſatisfacere ſuis creditoribus num poſſit dotem conſtituere filiæ volenti nubere? 5. 3. 8.

Uſurarius mentalis num teneatur ad reſtitutionem? 1. 1. 6., & 5. 4. 1.

Uſurariorum pœnæ quænam ſint? 5. 1. 1. *Quinam dicantur uſurarii notorii, qui his pœnis ſubjiciuntur?* 5. 1. 2.

FINIS.

SYLLABUS

TITULORUM, & PARAGRAPHORUM

OPVSCVLI PRIMI

DE PRINCIPIIS MORALITATIS.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit Voluntarium, ac Liberum?

ARTICULUS PRIMUS.
Quomodo definiatur Voluntarium, quomodo Liberum?

I. Definitur Voluntarium, & Violentum. II. Definitur Liberum libertate a coactione, & libertate indifferentiæ. III. Pura Omiſſio quomodo dicatur voluntaria, & libera?

ARTICULUS II.
Quotuplex ſit Voluntarium?

I. Quid ſit directe, quid indirecte voluntarium, ſeu liberum? II. Explicatur Voluntarium elicitum, ac Imperatum. III. Item expreſſum, & tacitum. IV. Voluntarium voluntate propria, & aliena. V. Necnon actuale, virtuale, & habituale.

ARTICULUS III.
Satisfit quibuſdam quæſitis ad praxim neceſſariis.

I. Num requiratur ad voluntarium directe non ſolum expreſſa ſcientia, ſed etiam expreſſa voluntas? II. Utrum dicatur indirecte voluntarius effectus prævifus in cauſa ſua, ſi non detur obligatio illam vitandi? III. Qui pravo ſuo exemplo alium inducit ad furandum, num teneatur ad reſtitutionem? IV. Quid ſi Confeſſarius culpabiliter omittat Pœnitentem monere de reſtitutione facienda? V. Num peccet contra juſtitiam Gubernator, inducens ſuo exemplo alios ad furandum?

ARTICULUS IV.
Num dicatur voluntarius, & aperiendus ſit in Confeſſione effectus procedens ex cauſa libere volita, quando non poteſt ea amplius evitari?

I. Num effectus peccati clavibus ſubjiciendus ſit, non ſecus ac peccatum externum? II. Videtur, quod ſic, eo quod ſit peccati complementum. III. Sed peccati effectus non habet amplius rationem peccati, ſi retractetur voluntas prava, antequam ille ſequatur. IV. Secus vero, ſi non ſit ea revocata; & in tali caſu peccati effectus clavibus ſubjiciendus eſt. V. Non tamen, ſi prava voluntas antecedenter fuerit revocata; & ſimul præceſſerit etiam Sacramentalis Confeſſio. VI. Quid ſi Confeſſio non præceſſerit? VII. Utrum irregularitas, aut cenſura incurratur effectu ſecuto poſt voluntatem pravam retractatam?

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Utrum peccatum ex genere ſuo mortale evadat veniale ex defectu voluntarii? Ubi plurima de Delectationibus Moroſis.

ARTICULUS I.

An peccatum ex genere ſuo mortale evadere poſſit veniale ex defectu voluntarii, ſeu plenæ libertatis?

I. Videtur peccatum de ſe mortale non poſſe, aut ex defectu plenæ deliberationis in intellectu, aut ex defectu perfecti conſenſus in voluntate per accidens evadere veniale. II. Sed dicendum id non repugnare, imo paſſim accidere, præſertim in ſemidormientibus. III. Diluuntur objecta. IV. Quid ſi dubitetur de plena deliberatione, aut perfecto conſenſu? V. Utrum ex oppoſito peccatum de ſe veniale ratione conſuetudinis poſſit in mortale tranſire?

ARTICULUS II.

An delectatio moroſa de objecto turpi ſecundum ſe pertingat ad mortale.

I. Quid intereſt inter deſiderium objecti pravum, & ſimplicem ejus complacentiam? II. Delectatio moroſa alia eſt de re turpi, alia de cogitatione rei turpis, & hæc poteſt non eſſe culpabilis. III. Delectatio iſthæc de objecto formaliter pravo procul dubio eſt peccaminoſa; dubitatur tamen, an vacet gravi culpa, ſi ea ſit de objecto materialiter pravo? IV. Delectatio deliberate quæſita in re venerea excludit parvitatem materiæ in ſolutis. V. Diſcutitur, num etiam in Sponſis? num in Viduis, num in Conjugibus, quando ſunt abſentes? VI. Delectatio moroſa videtur non deſumere ſpecificam diverſitatem a diverſitate objecti, ſicut deſumit deſiderium. VII. Si delectatio moroſa ſit de objecto jure tantum poſitivo prohibito, poterit vacare culpa gravi: Secus vero ſi ſit de objecto prohibito jure naturali, ſi nullatenus a malitia denudari poſſit? VIII. Conciliantur variæ hac in re Doctorum ſententiæ.

ARTICULUS III.

An delectatio moroſa de objecto turpi indirecte volita ſit etiam culpa lethalis?

I. Dupliciter poteſt delectatio iſthæc moroſa eſſe volita indirecte, aut volendo illam in cauſa, aut non repellendo. II. Si primo modo ſit indirecte volita, dubitatur, num poſſit vacare culpa gravi? III. Sin autem ſit indirecte volita per hoc, quod non repellatur, ſpeculative loquendo poterit vacare culpa gravi. IV. Non tamen practice. V. Habetur quippe conſenſus interpretativus in illam, ſi minus formalis. VI. Diſſolvuntur, quæ in contrarium objectantur. VII. Quamvis non ſemper conſenſus interpretativus in gravitate culpæ æquivaleat formali; æquivalet tamen in caſu noſtro.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum deſideria objecti pravi ſub conditione tollente ejus malitiam vacent lethali culpa?

I. Diverſimode loquendum de deſideriis circa objectum vetitum ſub conditione poſſibili, quod non prohibeatur, ut eſt comeſtio carnis die Veneris, ac ſub conditione impoſſibili, ut eſt mendacium, perjurium, &c. II. Videtur hoc etiam poſſe vacare culpa. III. Sed dicendum ea non licere; quippe quæ in praxi ferunt abſolutam, & actualem propenſionem in malum, ac pravam voluntatem. IV. In caſu noſtro conditio impoſſibilis habetur pro non adjecta. V. Præ oculis habendæ theſes 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. proſcriptæ circa deſideria inefficacia de malo alterius, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum. VI. Deſideria iſthæc tam abſoluta, quam conditionata graviter lædunt charitatem.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quænam Ignorantia circa Leges, aut Præcepta tollat, vel minuat culpam?

ARTICULUS I.
Quid, & quotuplex ſit Ignorantia, & quænam reddat actum involuntarium?

I. Quid interſit inter Ignorantiam, Neſcientiam, & Errorem? II. Sub nomine ignorantiæ comprehenditur oblivio, & inadvertentia. III. Multiplex eſt ignorantia Invincibilis, & Vincibilis, ſeu Antecedens, & Conſequens; quæ ſcilicet actum culpabilem voluntatis conſequitur; daturque ignorantia Concomitans, quæ non antecedit, ſed comitatur actum. IV. Ignorantia antecedens excuſat a culpa, actumque reddit omnino involuntarium. V. Ignorantia concomitans neque reddit actum voluntarium, neque involuntarium poſitive, ſed tantum negative voluntarium. VI. Ignorantia conſequens actum, quem cauſat, reddit indirecte voluntarium, & ſecundum quid involuntarium; propterea peccati gravitas a tali ignorantia minuitur. Sed quid ſi ea ſit affectata?

ARTIC. II.
Utrum a culpa excuſet Ignorantia Invincibilis, etiam ſi ſit Concomitans?

I. Ignorantia invincibilis antecedens excuſat a culpa ſolum ſecundum illam rationem, quæ ignoratur. II. Ignorantia invincibilis concomitans probabilius excuſat a malitia objecti ignorata, necnon a pœna illi annexa. III. An, & quale peccatum ſit affectus annexus Ignorantiæ concomitanti? IV. Qui putat invincibiliter, ſagittam intorqueri in feram cum animo intorquendi illam in Clericum inimicum, ſi ibi adeſſet, probabiliter non incurrit irregularitatem, nec excommunicationem, aut onus reſtitutionis, ſi forte illum occidat. V. Quodnam homicidium caſuale trahit irregularitatem?

ARTIC. III.
Ex præjacta doctrina plurimæ difficultates reſolvuntur.

I. Num incurrat excommunicationem, & onus reſtitutionis, qui volens occidere inimicum Clericum occidit invincibiliter amicum etiam Clericum? II. Quid ſi volens comburere agrum inimici, comburat invincibiliter agrum amici? III. Num ignorantia vincibilis leviter culpabilis relate ad legem excuſet a pœna gravi per legem impoſita? IV. Num invincibilis ignorantia legis peccatum reſervantis excuſet a reſervatione? V. Quandonam reſervatio peccati habet rationem pœnæ; quando vero fert limitationem juriſdictionis in Confeſſario? VI. Pœna privationis petendi debitum non incurritur ab eo, qui invincibiliter illam ignorat. VII. Invincibiliter immemor voti pœnalis, v. gr. de non furando ſub pœna Jejunii, non tenetur jejunare, ſi furetur nec ad id tenetur, ſi oblivio fuerit venialiter culpabilis. VIII. Beneficiarius inculpabiliter omittens Horas recitare, non tenetur ad fructuum reſtitutionem.

ARTIC. IV.
Utrum Ignorantia Invincibilis ſolius pœnæ per legem impoſitæ excuſet ab ea pœna delinquentem?

I. Communius docent, Conſcium legis pœnam imponentis, immemorem tamen invincibiliter talis pœnæ, culpæ ſimul, ac pœnæ reum eſſe, ſi legem violet, exceptis Cenſuris, quæ contumaciam ſupponunt. Quod autem attinet ad irregularitatem ex delicto Doctores variant. II. Sed non eſt improbabile, univerſim pœnam hanc non incurri, ſi ea ſit extraordinaria, & exorbitans. III. Hinc non incurritur in tali caſu privatio petendi debitum, nec irregularitas ex delicto invincibiliter ignorata.

IV.

IV. Pariter in voto pœnali, quoties pœna eſt exorbitans, ad illam non tenetur, qui illius tantum invincibiliter immemor votum tranſgreditur. In dubio tamen, an pœna ſit extraordinaria, cenſenda eſt Ordinaria.

ARTIC. V.
Quandonam Ignorantia cenſeri debeat Invincibilis, etiamſi proveniat ab Ignorantis culpa; itaut excuſet a pęna.

I. Ignorantia eſt inculpabilis, quando non eſt in poteſtate noſtra illam repellere. II. Ignorantia, quæ fuit vincibilis in cauſa, poteſt hic, & nunc eſſe omnino invincibilis, & a culpa excuſare. III. Quomodo peccant non jejunando Ruſtici, qui culpabiliter neglexerunt audire Sacrum, in quo Parochi promulgant jejunia illius hebdomadæ? IV. Unumne, an duplex peccatum committit, qui culpabiliter neglexit inquirere de tali lege, & deinde jejunare omittit? V. Num peccet contra Juſtitiam, qui vacans v. g. venationi illicitæ aliquem inadvertenter occidit?

ARTIC. VI.
An poſſit dari Ignorantia Invincibilis Dei, & juris naturalis.

I. Juris Divini poſitivi, ac nonnullorum Myſteriorum fidei dari poteſt non ſolum ignorantia, ſed etiam error invincibilis. II. Etiam nonnullorum præceptorum naturalium. III. Ignorantia iſthæc excuſat a culpa. IV. Nequit homo culpæ eſſe obnoxius, & ignorare Deum, ſaltem ſub conceptu Supremi Legiſlatoris obligantis ad abſtinendum a tali operatione, quibuſcumque Creaturis ad illam invitantibus. V. Num poſſit ad longum tempus ignorari Deus ſub conceptu Numinis ab omnibus colendi? VI. Quid dicendum de enutritis in ſilvis?

ARTIC. VII.
Utrum Ignorantia Vincibilis ſemper peccatum minuat præſertim in tranſgreſſione legum humanarum.

I. Etiam craſſa, & ſupina ignorantia alicujus legis minuit peccatum adverſus talem legem. II. Non tamen affectata. III. Poteſt ignorantia vincibilis ita minuere aliquando culpam, ut excuſet a mortali, & a cenſuris, ac pœnis per legem impoſitis. IV. Ignorantia, quæ eſt graviter culpabilis relate ad tranſgreſſionem legum naturalium, poteſt aliquando eſſe ſolum venialiter culpabilis, relate ad leges humanas. V. Quare lex humana non obligat cum eo rigore, quo lex divina?

ARTIC. VIII.
Utrum Legis ignorantia mortaliter vincibilis excuſare poſſit a pœna, quamvis non excuſet a gravi culpa?

I. Ignorantia mortaliter culpabilis, quæ non pertingit ad craſſam, excuſat a pœna tranſgreſſoribus impoſita, ſive ea ſit cenſura Epiſcopalis, ſive Pontificia, ſive irregularitas &c. II. Excuſat etiam ignorantia craſſa, ſi pœna imponatur facientibus ſcienter, aut temere præſumentibus. III. Et probabiliter etiam affectata, quippe quæ ſolum æquiparatur ſcientiæ pro foro exteriori, quando ſcientia præſumitur. IV. Num legens hæreticorum libros ex ignorantia affectata incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ latam contra Legentes ſcienter? V. Num excommunicatio lata contra Percuſſores Clericorum incurratur, ſi adſit ignorantia craſſa ſive juris, ſive facti?

ARTIC. ULT.
Utrum Peccata ex Ignorantia Vincibili commiſſa ſint ejuſdem ſpeciei moralis cum peccatis ſcienter admiſſis?

I. Probabilius ejuſdem ſpeciei ſunt peccata ſcienter commiſſa, & peccata commiſſa cum ignorantia graviter culpabili; quam-

vis

vis illa directe ſint volita; hæc vero indirecte, & in cauſa. II. Quod verum eſt etiam de peccatis, quæ in ſola voluntate conſummantur. III. Quomodo peccata iſthæc clavibus ſubjicienda? IV. Quandonam ignorantia vincibilis eſt ſpeciale peccatum in Confeſſione aperiendum? V. Non ſolum eſt ſpeciale peccatum ignorantia vincibilis, ſi ſit directe volita, ſed etiam quando ex ſpeciali præcepto tenemur eam removere, ut eſt ignorantia Myſteriorum Fidei.

QUÆSTIO IV.

De Vi, Coactione, ac Metu, excuſantibus a Legum, & Votorum obſervantia.

ARTIC. I.

Quid, & quotuplex ſit Metus, Vis, & Coactio?

I. Vis, ſeu coactio abſoluta reddit actum ſimpliciter involuntarium, ſeu coactum, & violentum. Actus tamen elicitus voluntatis non poteſt eſſe ſimpliciter coactus. II. In actibus humanis magis late patet involuntarium, quam coactum: Quod enim per ignorantiam fit, eſt quidem involuntarium, ſed non coactum; ut nec motus primo primi. III. Simpliciter tamen magis late patet coactum (quippe quod etiam brutis competit) quam involuntarium. Magiſque late patet violentum (quod etiam inanimatis rebus competit) quam coactum. IV. Definitur Metus, qui cum Vi, & Coactione conditionata confunditur. V. Quæ fiunt ex metu, ſunt ſimpliciter voluntaria poſitive; aliquando tamen ſunt poſitive involuntaria ſecundum quid, ut eſt projectio mercium; aliquando ſolum negative, ut eſt actus attritionis. VI. Tranſgreſſio legum meticuloſa, utpote ſimpliciter voluntaria, non vacat culpa gravi, niſi quando ratione motus obligatio materiæ variatur. VII. Conſenſus meticuloſus ſufficit naturali jure ad contractum, dummodo non deſit titulus legitimus. VIII. Probabilius valida eſt jure naturæ donatio, ac promiſſio, quamvis ſit metu extorta, eſto injuria compenſanda ſit. IX. Metus alius eſt ab intrinſeco, alius ab extrinſeco, alius cadens in virum conſtantem, alius in inconſtantem.

ARTIC. II.

Enodantur plurimæ difficultates quoad metum cadentem in conſtantem virum.

I. Metus cadens in conſtantem virum debet eſſe gravis reſpective. II. Malum, quod timeri debet, ſatis eſt ſi timeatur in conſanguineis, vel affinibus, aut alio arctiſſima amicitia conjuncto. III. Malum grave non eſt mors dumtaxat, ſed etiam infamia, & amiſſio rei valde notabilis, necnon gravis pœna, ut excommunicatio, carcer diuturnus, ſervitus. IV. Quandonam metus reverentialis dicatur cadere in conſtantem virum? V. Quandonam ſponſalia celebrata a patre pro filia præſente, & tacente ſunt invalida? VI. Num preces importunæ ſuperioris de ſe metum gravem incutiant?

ARTIC. III.

An Metus Gravis excuſet a culpa Tranſgreſſorem legum Humanarum?

I. Videtur Lex humana univerſim obligare etiam cum diſcrimine vitæ. II. Alii docent, nunquam cum tali diſcrimine poſſe legem hanc obligare. III. Sed verius ſolum per accidens in aliquibus caſibus non excuſat. IV. Evacuantur rationes in oppoſitum. V. Excommunicatus vitandus poteſt ad mortem declinandam Sacramenta miniſtrare; non tamen Sacramentum Pœnitentiæ ex defectu Juriſdictionis. VI. Quamvis urgeas metus gravis non ſit cauſa juſta ſimulandi Sacramentum Pœnitentiæ; eſt tamen cauſa ſufficiens ad ſimulandum contractum matrimonialem. VII. An liceat conſummare matrimonium celebratum cum impedimentis impedientibus, puta cum vo-

to ſimplici Caſtitatis, ad mortem vitandam. VIII. Num contrahat excommunicationem latam contra homicidas, qui metu mortis alium occidit? IX. Num poſſit Carthuſianus veſci carnibus in extrema neceſſitate? X. Metus gravis excuſat a tranſgreſſione legis humanæ, quamvis ea pœnam capitis imponat.

ARTIC. IV.
An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione legis Divinæ poſitivæ?

I. Gravis metus excuſat a tranſgreſſione legis Divinæ poſitivæ, dummodo hæc non concurrat cum lege naturali, nec concernat publicum bonum. II. Fit id perſpicuum exemplis Sacrorum Bibliorum. III. Adultus non tenetur cum vitæ diſcrimine Baptiſmi Sacramentum ſuſcipere, ſi poſſit commode actu contritionis ſibi conſulere. IV. Tenetur tamen cum vitæ diſcrimine infantem baptizare mox deceſſurum. V. Ad mortem declinandam non poteſt Sacerdos ſigillum Sacramentale violare; aut in una tantum ſpecie conſecrare; vel extremam unctionem ſano conferre. VI. Licitum tamen eſt Sacerdoti concurrente metu gravi Euchariſtiam miniſtrare peccatori occulto, quamvis clam illam petenti; nec non Euchariſtiam in materia dubia, puta in vino congelato, conficere.

ARTIC. ULT.
An Metus gravis excuſet a Tranſgreſſione legis Naturalis?

I. Naturalia præcepta alia ſunt affirmativa, alia negativa. Ex his autem alia ſunt circa objectum ſimpliciter, & in quacunque hypotheſi incohoneſtabile. Alia vero verſantur circa objectum, quod in aliquibus circumſtantiis cohoneſtari poteſt. II. Metus gravis culpam extenuat; raro tamen ita illam minuit, ut ex mortali evadat venialis. III. Præcepta naturalia affirmativa, non ſecus ac præcepta divinæ poſitiva, non obligant regulariter cum vitæ diſcrimine; niſi forte concernant bonum commune; aut bonum ſpirituale proximi. IV. Similiter præcepta naturalia negativa, quæ ſub aliquibus circumſtantiis cohoneſtari poſſunt; unde poſſumus cum moderamine inculpatæ tutelæ invaſorem occidere, brachii amputationem permittere ad mortem declinandam, & ſigillum naturale ad vitandum patriæ excidium, vel mortem innocentis, violare. V. Præcepta tamen negativa, quæ nullatenus ſunt cohoneſtabilia, etiam cum vitæ diſcrimine ſemper ſervanda ſunt. Immo ſi quis putet ſe eſſe in mortali, & ad inferos detrudendum, ſi hic, & nunc occidatur, non poteſt ad declinandam hanc mortem v. g. fidem negare. VI. Num poſſit lex negativa non fornicandi, aut non furandi in aliquibus circumſtantiis cohoneſtari? VII. In nullo caſu licitum eſt directe occidere innocentem. Quamvis fugiens ad mortem evadendam poſſit infantem conculcare; non tamen, ſi hic ſine baptiſmo ſit moriturus. VIII. Num liceat ad evadendam mortem commodare gladium volenti occidere ſuum hoſtem; oſtendere ubi ſit, qui ad necem petitur; admovere ſcalam volenti per feneſtras aſcendere ad furandum, aut ad virginem ſtuprandam? IX. Num liceat ſimiliter Nauclero tranſvehere volentes duellum committere, aut alios occidere? X. Num peccent remigantes in triremibus Turcarum Chriſtianos vexantium ad mortem declinandam? XI. Num liceat in extrema neceſſitate veſci carnibus hominum mortuorum? & Utrum ad id homo teneatur in hypotheſi, quod liceat?

QUÆSTIO V.

De Ignorantia, ac errore Contractus irritante ex defectu Voluntarii.

ARTIC. I.
Prænotantur Prænotanda.

I. Eodem modo ignorantia, ac error contractus irritant ex defectu voluntarii in conſenſu. Ac ſimiliter dolus ferens errorem pro-

provenientem ab altero decipiente. II. Error antecedens dans cauſam contractui reddit actum ſimpliciter involuntarium; Error vero concomitans, ſeu incidens in contractum non reddit actum ſimpliciter involuntarium, ſed non voluntarium. Uterque error poteſt eſſe invincibilis, & vincibilis, ſeu conſequens ad prævium actum voluntatis. III. Quænam dicatur cauſa finalis; quænam impulſiva contractus? IV. Quinam ſit in contractibus error circa ſubſtantiam, quinam vero circa qualitates? Et quando error circa qualitates redundat in ſubſtantiam? V. Contractus, alii ſunt oneroſi, alii lucrativi; Alii ſtricti juris, alii bonæ fidei. Iſthæc tamen diviſio non eſt ex natura rei.

A R T I C. II.
Utrum error, vel dolus antecedens reddat contractus irritos Jure naturæ?

I. Error antecedens invincibilis circa ſubſtantialia contractus irritat illum jure naturæ. II. Et probabilius etiam vincibilis, & craſſus. III. Ad culpam contrahendam ſufficit voluntarium indirecte, & in cauſa, non tamen ad valide contrahendum: Sicut nec ſufficit ad valide Sacramentum adminiſtrandum. IV. Relate ad culpam contrahendam comparatur actus voluntatis ad illam, tanquam ad ſuum objectum; at relate ad contractum, & ad Sacramenta adminiſtranda comparatur, tanquam ad ſuum effectum. V. Ad contrahendum, & ad Sacramentum conficiendum ſatis eſt intentio virtualis (non tamen habitualis) ſeu voluntas tantum in cauſa. VI. Error, ſeu dolus circa accidentalia contractus univerſim illum non irritat jure naturæ. Sicut nec obeſt validæ Sacramentorum adminiſtrationi talis error. VII. Irritat tamen, ſi ſit circa qualitates ſubſtantiales. VIII. Quandonam eleemoſyna data pauperi ficto ab hoc reſtituenda? IX. In matrimonio, & profeſſione Religioſa, quæ ſtatum fixum continent, contractus non irritatur per errorem circa qualitates, niſi expreſſe excipiantur. X. Contractus bonæ fidei jure poſitivo dumtaxat, non jure naturali ſunt irriti, quando dolus dat cauſam contractui.

A R T I C. III.
Ex præcitata doctrina reſolvuntur plurimæ difficultates.

I. Error perſonæ, ſicut in matrimonio, ita in donatione &c. eſt error circa ſubſtantialia irritans contractum. II. Promiſſio gemmæ, quæ putatur vitrum, quamvis juramento firmata, eſt nulla. III. Collatio Beneficii facta per errorem circa doctrinam, paupertatem &c. valida eſt; ſecus vero, ſi fiat per errorem circa lauream Doctoralem in beneficiario requiſitam. IV. Quandonam collatio Beneficii facta a Pontifice per errorem circa accidentalia eſt invalida? V. Num votum de ingredienda Religione obliget, ſi non ſubſiſtat, aut ceſſet cauſa talis voti, puta paupertas? Et quid in dubio, an talis cauſa fuerit finalis? VI. Quandonam eſt invalidum votum factum per errorem circa circumſtantiam, quæ ſi fuiſſet præviſa, votum non fuiſſet nuncupatum? VII. Error circa cauſam finalem irritat votum ſimplex, & ſponſalia, non tamen profeſſionem Religioſam, & Matrimonium. VIII. Sitne valida eleemoſynæ collatio facta ſimulanti ægritudinem? IX. Si erigatur Hoſpitale, aut dos conſtituatur v. gr. pro Germanis, aut pro Virginibus, num teneatur ad reſtitutionem, qui has qualitates ſimulat? Et cuinam facienda iſthæc reſtitutio?

A R T I C. IV.
An dolus, vel error Antecedens dans cauſam Contractui illum irritet ſaltem jure poſitivo?

I. Nullo jure irritatur Contractus, ſi dolus, & error ſit circa accidentalia, & non proveniat ab aliquo ex contrahentibus doli participe. Debet tamen contractus ad æqualitatem reduci. II. Si res ſit integra, non tenetur deceptus ſtare contractui. III. Qui ſpon-

ſponſalia contraxit cum Berta, quam falſo putat eſſe divitem, num poſſit errore detecto reſilire? IV. Contractus per dolum alterius contrahentis celebrati jure poſitivo videntur validi, licet ad arbitrium decepti poſſint reſcindi, ſi ſint reſcindibiles. V. Diluuntur objecta. VI. Oppoſita ſententia ſuam habet probabilitatem.

ARTIC. ULT.

An Error Concomitans circa rei ſubſtantiam irritet contractum jure naturæ.

I. Videtur circumſcripto Matrimonio validus jure naturæ contractus celebratus cum errore concomitante, ſeu incidente in contractum; quippe qui deprehenſo errore adhuc celebraretur. II. Communius tamen docent eſſe invalidum jure naturæ. III. Doctores oppoſitum ſentientes, docenteſque, jure ſaltem poſitivo eſſe validum, interpretandi ſunt de contractu celebrato per errorem concomitantẽ circa qualitates. IV. Contractus jure naturæ nullus a lege extrinſeca ſolum validari poteſt quoad ejus effectum, non quoad ejus conſtitutiva. V. Quid ſi dubitetur, Num contractus celebratus ſit cum errore antecedente, an cum concomitante?

QUÆSTIO VI.

De Metu irritante Contractus, aut Vota ex defectu Voluntarii.

ARTIC. I.

An metus gravis injuſte incuſſus ad extorquendum contractum irritet illum jure naturæ?

I. Non irritatur contractus a metu gravi non injuſto. II. Neque a metu injuſte incuſſo, ſed non ad extorquendum contractum; in quo caſu non eſt irritandus. Ex quo multa deducuntur. III. Metus injuſte incuſſus ad contractum extorquendum videtur jure naturæ contractum irritare multis de cauſis. IV. Saltem videtur id verum eſſe in contractibus lucrativis, qui debent eſſe magis voluntarii, quam oneroſi. V. Sed communius docent, omnes hujuſmodi contractus eſſe jure naturæ validos, ita tamen, ut ad arbitrium metum paſſi reſcindi poſſint, dummodo ſint reſcindibiles. Quare etiam matrimonium meticuloſum, & profeſſio Religioſa jure naturæ ſunt valida, & ſolum jure poſitivo irritantur. VI. Poteſt tamen metum paſſus accommodare ſe oppoſitæ ſententiæ, & nolle ſtare contractui tanquam invalido. VII. Metus dicitur conſenſui contrarius, non quia illum deſtruit, ſed quia minuit. VIII. Dominium, quod per contractus metu extortos transfertur, eſt debile. IX. Cur nequeat latro ea, quæ ſibi per metum promittuntur accipere? Et cur promittens non teneatur ea ſolvere, niſi promiſſio ſit jurata? X. Votum ſimplex metu extortum ſolum jure poſitivo eſt irritum, non quidem ſcripto, ſed tradito; Non ſecus ac matrimonium fidelis cum infidele metu extortum. XI. Pariter ſponſalia meticuloſa vel ſunt ſaltem indirecte irrita jure poſitivo per hoc, quod irritetur matrimonium, ad quod tendunt, vel ſunt irritanda.

ARTIC. II.

Utrum Contractus metu injuſto extorti ſint jure poſitivo irriti, an ſolum irritandi?

I. Plurimum ad praxim refert hujus quæſtionis reſolutio: etenim ſi ſunt irriti jure poſitivo, ſequitur, quod renuncians beneficium adhuc ad Horas teneatur: quod ex ſponſalibus non oriatur impedimentum publicæ honeſtatis: quod vi talis teſtamenti ſuccedat hæres ab inteſtato &c.; ſecus vero, ſi ſolum ſint irritandi. II. Communius docent, nonnullos dumtaxat hujuſmodi contractus eſſe jure poſitivo irritos; tres videlicet jure civili, ac tres alios jure canonico. III. Abſolutio a cenſuris metu extorta eſt irrita. Sed quid de diſpenſatione in lege? IV. Num metum incutiens teneatur con-

Contractui irrito jure poſitivo ſtare ad arbitrium metum paſſi ?

ARTIC. III.
Utrum metu etiam levi extorta reſtituenda ſint in foro Conſcientiæ ?

I. Videntur non eſſe reſtituenda, quod multis rationibus ſuadetur. II. Saltem in contractibus oneroſis, in quibus minor libertas requiritur, quam in lucrativis. III. Verius reſtituenda univerſim ſunt in foro Conſcientiæ; & contractus metu levi ad extorquendum illum celebratus ad arbitrium metum paſſi reſcindendus eſt. IV. Metus levis tollit perfectam libertatem injuſte, & in materia gravi; ideo mortaliter peccat, & ad reſtitutionem ſub mortali tenetur, qui hujuſmodi metum incutit injuſte ad contractum extorquendum; irrogat quippe deliberate injuriam gravem. V. Forum externum ad lites vitandas denegat actionem patienti metum levem; non ſecus ac in deceptione intra dimidium juſti pretii. VI. Matrimonium, & Profeſſio Religioſa metu levi, vel reverentiali extorta probabilius jure naturæ valida ſunt: ſed damnum compenſandum. VII. Quæ ſunt jure Eccleſiaſtico irrita, ſi metus gravis ſit injuſtus, probabilius ſunt valida, ſi ſit juſtus.

ARTIC. ULT.
Reſolvuntur plurimæ difficultates ex præjacta doctrina.

I. Filius renuncians coacte timore reverentiali hæreditatem paternam poteſt illam ſibi occulte compenſare, relaxato per Epiſcopum juramento. II. Non tenetur in conſcientia filius, aut uxor de ſuo ſolvere debitum patris, aut conjugis, ſi metu reverentiali id promiſerint iis moribundis: Nec tenentur fidejubere, ſi ſimiliter ad fidejubendum ſe obligarint. III. Si pars debiti a creditore remittatur, eo quod deſperet aliter ſe illud recuperaturum, poteſt hic uti occulta compenſatione. IV. Preces importunæ æquiparantur metui reverentiali; tenetur proinde deflorator virginis ad reſtitutionem, ſi illam importunis precibus induxit ad conſentiendum quaſi coacte. V. Qui ſimiliter legatum impedit, pariter ad reſtitutionem tenetur. Idemque dicas de donationibus inter patrem, & filium, & inter conjuges: & facultas ſuperioris data ſimiliter ſubdito ad expendendum pariter eſt nulla. VI. Non tenetur tamen ad reſtitutionem, qui incuſſo metu juſto accuſandi, ad quod non tenetur, aliquid extorquet, ne accuſet. VII. Idque verum videtur, etiamſi non haberet animum accuſandi.

QUÆSTIO VII.

Utrum Juramentum confirmet Contractus metu irritos, aut obligationem implendi Contractus inducat?

ARTIC. I.
Prænotantur Prænotanda.

I. Diſtinguendum inter Contractus metu irritos jure naturali, jure poſitivo, & irritandos. II. Juramentum de ſe ſolum habet vim obligandi ad ſervandum illud, quando contractui adjicitur; & ſolum jure poſitivo habet confirmare contractus cæteroqui irritos. III. In multis differt juramentum non confirmans (ut juramentum de uſuris ſolvendis) a juramento confirmante contractus. IV. Illud quippe nullum jus confert, poteſtque a Prælato relaxari, nec confert actionem pro foro externo, nec per illud hæredes obligantur. Secus vero juramentum confirmans, quod a Prælato relaxari poteſt, ubi fuerit in contractu læſio.

ARTIC. II.
Utrum Juramentum univerſim confirmet Contractus jure poſitivo irritos?

I. Quinam Contractus juramento firmentur? II. Probabilius omnes de ſe validi, ſed jure poſitivo irriti. III. Contractus hujuſ-

hujuſmodi jure poſitivo circumſcripto juramento irriti neque obligationem naturalem continent eos implendi, neque eos non revocandi; At juramento ſuperaddito, accedit iis obligatio etiam civilis. IV. Poteſt jus civile tollere a contractibus obligationem naturalem eos implendi, dum illos irritat; Et poteſt jus poſitivum efficere, ut hujuſmodi contractus, quamvis irriti, ſi juramentum accedit, utramque contineant obligationem, & naturalem, & civilem.

ARTIC. III.
Utrum Juramentum confirmet contractus metu invalidos, aut ſaltem obligationem inducat eos implendi?

I. Poteſt injuſto metu extorqueri utrumque, videlicet & contractus, & juramentum; poteſtque extorqueri alterutrum. II. Juramentum metu injuſto emiſſum contractus meticuloſos non confirmat. III. Renunciatio legitimæ, aut hæreditatis metu reverentiali, atque adeo levi facta ſolum pro foro externo juramento firmatur. IV. Contractus ſponte initus, & jure poſitivo nullus, juramento per metum extorto non confirmatur. V. Obligat tamen hujuſmodi juramentum ad contractum implendum, niſi relaxetur. VI. Ideo votum ſimplex metu extortum non obligat, quia irritatur jure poſitivo; at ſimile juramentum non irritatur. VII. Si contractus, qui metu extorquetur, a lege irritetur ob bonum publicum juramento illi ſponte ſuperadditum, non obligat, nec indiget relaxatione: Secus vero ſi a lege irritetur ob utilitatem privatam. In neutro tamen caſu contractum confirmat. VIII. Si lex non ſolum irritet, ſed etiam prohibeat contractum, juramentum illi ſuperadditum nullatenus obligat. IX. Juramentum adjectum ſponſalibus, aut matrimonio gravi metu extortis, non obligat; Nec ſi apponatur conſtitutioni procuratoris ad matrimonium: Secus vero ſi apponatur conſtitutioni dotis, & arrharum. X. Nec obligat juramentum hujuſmodi adjectum profeſſioni Religioſæ. Sed probabilius obligat, ſi apponatur voto ingrediendi Religionem. XI. Ut juramentum confirmet contractus jure poſitivo irritos, tres conditiones requiruntur; Unde non confirmantur contractus in præjudicium tertii, aut qui ob publicam utilitatem irritantur.

ARTIC. ULT.
Quiſnam Prælatus poſſit Juramenta Contractibus adjecta relaxare?

I. In præjudicium tertii ſolus Pontifex, & quidem ob cauſam urgentiſſimam, poteſt juramentum relaxare. II. Relaxare illud poteſt Epiſcopus, quoties ex parte creditoris eſt turpitudo. Immo etiam Vicarius Generalis, & Judex Eccleſiaſticus, ſed ſolum pro foro externo. Quid de Regularibus Privilegiariis, & aliis? III. Num facultas data vi Jubilæi, aut Privilegiariis ad diſpenſandum in Votis ſe extendat ad relaxanda juramenta, ac vota jurata? IV. Privilegium conceſſum in Privilegiis Societatis Jeſu relaxandi juramenta eſt ſolum relate ad Noſtros. V. Quænam cauſa requiratur ad Juramenta relaxanda? In dubio, num cauſa ſit ſufficiens, recurrendum ad Pontificem. VI. Quandonam debet præmitti citatio Partis? VII. Quomodo poſſit Princeps ſæcularis indirecte juramenta iſthæc relaxare? Directe certe non poteſt; cum id pertineat ad poteſtatem Spiritualem.

QUÆSTIO VIII.

De Concupiſcentia minuente, vel augente Voluntarium.

ARTIC. I.
Utrum Concupiſcentia minuat, aut etiam quandoque tollat Voluntarium?

I. Sex paſſiones ſpectant ad partem concupiſcibilem appetitus ſenſitivi, quinque vero ad iraſcibilem. II. Concupiſcentia conſequens auget voluntarium, necnon meritum, & culpam; Antecedens vero aliquando

do libertatem interimit. III. Sæpe vero culpam, & meritum minuit. IV. Si voluntarium non ſumatur pro libero, ſed pro eo, quod procedit ab intrinſeco principio cognoſcente ſingula, concupiſcentia auget voluntarium. V. Impulſus concupiſcentiæ eſt quidem voluntati extrinſecus, ſed impetus ab eo impulſu procedens eſt illi intrinſecus. VI. Validi ſunt contractus (& quidem etiam Matrimonium, & Profeſſio Religioſa) ſi paſſione impellente fiant, v. g. ſperando hæreditatem, aut Prælaturam, dummodo libertas, quæ ſic minuitur, non interimatur.

ARTIC. II.

Utrum reſtituenda ſint in foro conſcientiæ, quæ blandis verbis extorquentur?

I. Videntur blanditiæ, ſeu concupiſcentia ita minuere voluntarium, ut minuunt preces importunæ, ac metus levis. Et ideo in foro conſcientiæ reſtituenda videntur, quæ blandis verbis extorquentur. II. Sed verius voluntarium augent; cum voluntas amore duce majori impetu operetur; nec irrogatur injuria per blanditias, ſicut per metum levem, & preces importunas; unde non videntur trahere onus reſtitutionis. III. Validum eſt teſtamentum factum in favorem uxoris blando ſermone illum extorquentis, cum actus non ſit mixtus involuntario, quamvis non ſit perfecte liber. IV. Excæcat quidem amor, ſed ſi libertatem non interimit, contractus eſt validus, nullum trahens onus reſtituendi.

QUÆSTIO ULT.

De Actibus humanis, quoad eorum moralitatem.

ARTIC. I.

In quonam conſiſtat Bonitas, & Malitia Moralis?

I. Quotupliciter ſumitur Morale? II. Num bonitas moralis actuum humanorum conſiſtat in conformitate cum recta ratione, an cum natura rationali. III. Videtur fundamentaliter, & remote conſiſtere in hac ſecunda conformitate; formaliter, & proxime in prima. IV. Si dictamen rationis ſit erroneum, non errat voluntas illi ſe accommodando.

ARTIC. II.

Utrum a fine, an ab objecto deſumatur bonitas, aut malitia moralis actuum humanorum?

I. Inquiritur, an elargitio v. g. eleemoſynæ ob inanem gloriam ſit bona moraliter ratione objecti boni, an moraliter mala ratione finis pravi? II. Actus exterior bonitatem, aut malitiam deſumit ab objecto, non a fine. III. Actus interior illam deſumit a fine, etiam tanquam ab objecto. IV. Univerſim tamen actus humani, tam interni, quam externi, bonitatem moralem deſumunt ab objecto ſolum formali; malitiam vero etiam ab objecto materiali. V. Ideo malitia moralis trahitur etiam ab objecto materiali, quia bonum ex integra cauſa, malum ex ſingulis defectibus. VI. Num circumſtantia tribuens actui bonitatem, vel malitiam moralem tranſeat in rationem objecti, ita ut ſe habeat tanquam objectum volitum? VII. Alia huc ſpectantia alibi a nobis diſcutiuntur.

SYL-

SYLLABUS
TITULORUM, & PARAGRAPHORUM
OPUSCULI SECUNDI
De Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quale peccatum ſit cum Conſcientia dubia operari?

ARTIC. I.
Quid, & quotuplex ſit Conſcientia?

I. Conſcientia eſt actus intellectus dictans quid faciendum, & quid fugiendum ſit; & ideo eſt proxima regula humanarum operationum. II. In quo differt a Syntheresi? III. Triplex eſt conſcientiæ actus; ſed præcipuus, ſitne aliquid faciendum, necne? IV. In quinque membra conſcientia dividitur, in Rectam, Erroneam, Probabilem, Dubiam, & Scrupuloſam. V. Quid ſit conſcientia ſpeculativa; quid practica? Et quomodo circa idem ſæpe diſcordent. VI. Quomodo poſſit conſcientia tutior dici minus probabilis, imo & improbabilis, præ conſcientia minus tuta?

ARTIC. II.
Quid, & quotuplex ſit Conſcientia dubia?

I. In quo differant Scientia, Error, Opinio, Dubium, Suſpicio, & Scrupulus? II. Suſpenſio judicii in quonam ſenſu vocetur conſcientia dubia? III. Videtur eſſe infidelis, non ſolum qui in fide eſt dubius formaliter, ſed etiam qui objective, ſuſpendendo deliberate omnem aſſenſum. IV. Explicatur multiplex conſcientiæ dubiæ diviſio. V. In dubio facti quid præſumendum? VI. Conſcientia, quæ eſt actus intellectus, dicitur bona, vel mala, ſolum per denominationem ab actu voluntatis, qui ab ea dirigitur.

ARTIC. III.
An cum Conſcientia dubia liceat operari?

I. Licitum eſt ſæpe cum conſcientia ſpeculative dubia operari. II. Non tamen cum conſcientia practice dubia. III. Per ſe loquendo peccat, qui cum dubio ſpeculativo ſequitur partem minus tutam. IV. Num poſſit petere, aut reddere debitum, qui ſecundas nuptias contraxit, dubitans de morte prioris conjugis? V. Quibus de cauſis deponi practice poteſt dubium ſpeculativum? VI. Quale peccatum committat, qui cum conſcientia practice dubia operatur, non advertens, num operatio ſit graviter, an leviter mala?

ARTIC. IV.
An peccet, qui cum Conſcientia perplexa operatur?

I. Quid ſit, & num dari poſſit Conſcientia perplexa? II. Operans cum conſcientia perplexa vincibili, & culpabili peccat, quamcumque partem contradictionis ponat. III. Secus vero, ſi talis conſcientia ſit invincibilis, & putetur æque grave eſſe peccatum in utraque parte. IV. Quid ſi ægro-

tus

tus perplexe putaret eſſe gravius peccatum elicere actum amoris Dei, juxta præceptum Superioris, quam illum omittere in articulo mortis? v. Peccati gravitas unde menſuranda ſit?

ARTIC. V.
Quale peccatum ſit cum Conſcientia practice dubia operari?

I. Qui cum conſcientia practice dubia operatur, ejus ſpeciei peccatum committit, cujus eſt id, de quo dubitat. II. Ejuſdem pariter ſpeciei eſt peccatum contra conſcientiam rectam, & contra erroneam circa idem objectum. III. Non eſt duplex peccatum, violare verum præceptum, & contra conſcientiam erroneam circa idem operari. IV. Pœnæ tamen latæ contra præceptum violantes non incurruntur ab eo, qui contra conſcientiam practice dubiam, aut erroneam circa illud operatur. V. Quænam ignorantia vincibilis ſit ſpeciale peccatum?

ARTICULUS ULTIMUS.
Utrum dubium dicatur poſitivum, an negativum, quando utrinque ſunt æquales rationes circa factum?

I. Videntur rationes æquales circa factum ſe elidere, ac parere dubium negativum. II. Non tamen rationes æquales circa jus, utpote diſparatæ, & ideo in hoc caſu dubium eſſe poſitivum. III. Sed probabiliter etiam rationes æquales circa factum pariunt dubium poſitivum, ut dicitur de duobus horologiis dantibus mediæ noctis ſignum diverſum. IV. Poſt contractum bona fide matrimonium, ſi æque ſit probabile, priorem conjugem eſſe mortuum, ac eſſe ſuperſtitem, dubium dicitur eſſe poſitivum, & ideo poſſunt ambo petere, & reddere debitum, ut graves Doctores docent. V. Cur Judex, ſtante æquali probabilitate, ſive circa jus, ſive circa factum, teneatur rem dividere; Privatus vero, vel Confeſſarius poſſit uni parti re vera probabili ſe accommodare. VI. Num in dubio proprietatis licite poſſit hæreditas præoccupari? VII. Cum probabile definiatur eſſe, quod plerumque contingit, quomodo poterit utraque pars contradictionis eſſe æque probabilis?

QUÆSTIO II.
An in dubio prævaleat Poſſeſſio in materia Juſtitiæ?

ARTICULUS I.
Num ſit melior Conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena?

I. Trifariam res poſſideri poteſt; bona, mala, ac dubia fide. II. In quonam iſtæ poſſeſſiones differant? III. Num ad aliquam reſtitutionem teneatur poſſidens rem bona fide, ſi ſuperveniat dubium, quod ea ſit aliena, quin poſſit dubium deponi? IV. Alii volunt, integre reſtituendam eſſe: Alii pro ratione dubii partialiter: Sed dicendum poſſe adæquate retineri. V. Sic deciditur in foro externo; unde etiam in interno. VI. Dubium ſi ſuperveniat bonæ fidei poſſeſſori, bonam fidem non interrumpit, ſi deponi non poteſt. VII. Non datur tamen obligatio inquirendi verum dominum, niſi adſint graves, & probabiles rationes dubitandi. VIII. Quid ſi probabilius ſit, rem poſſeſſam eſſe alienam? aut ſi probabile ſit eſſe alienam, & non detur probabilitas, quod ſit poſſidentis.

ARTIC. II.
Plurima inferuntur.

I. Hinc fit, Judicem in pari probabilitate debere rem adjudicare poſſidenti illam bona fide. II. Si a neutro res poſſideatur, dividenda pro ratione dubii. III. Non potes rem a poſſidente tollere per hoc, quod probabiliter illa ſit tua; Nec licitum eſt in hoc caſu occultam compenſationem facere: At in nonnullis caſibus videtur id licere; quando ſcilicet datur titulus certus, propter

quem probabiliter eſt debita res ab alio poſſeſſa. IV. Poteſt licite emi, aut dono accipi res a poſſidente illam bona fide, quamvis ſuperveniat dubium, quod ſit aliena.

ARTICULUS III.
Nonnullæ aliæ difficultates hac in re enodantur.

I. Si nequeat dubium deponi, adhuc poteſt hujuſmodi bonæ fidei poſſeſſor rem illam diſtrahere, & conſummare. At comparente domino quid reſtituendum? II. An, ſi vendatur res bona fide empta a fure, quin poſſit deponi dubium ſuperveniens, quod ſit aliena, comparente domino, qui nequeat ab emptore recuperare rem ſuam, ſolvendum illi ſit pretium acceptum? III. In quibus caſibus pretium dicitur ſuccedere loco rei? IV. Diſpar eſt ratio inter venditionem rei furtivæ bona fide emptæ, & inter permutationem cum alia re; Venditio quippe claudicare poteſt, Permutatio non item. V. Diſpar etiam eſt ratio, ſi res hæc furtiva bona fide empta ſit, & ſi bona fide dono ſit accepta. VI. Si deprehendatur, rem hanc eſſe furtivam, & dominus non poſſit reperiri, num poſſit ea retineri, an vero dari debeat pauperibus? VII. Verius ad reſtitutionem tenetur, qui ſuborto dubio, an res poſſeſſa ſit aliena, omiſit culpabiliter veritatem inquirere. VIII. Quid intereſt inter reſtitutionem faciendam a poſſeſſore bonæ fidei, & malæ? IX. Num res furtiva bona fide empta, deprehenſo domino, poſſit reddi furi ad pretium recuperandum? X. Cur pro foro externo reſtitui debeat domino, & non etiam pro interno?

ARTIC. IV.
An res, quæ dubia fide cæpit poſſideri, reſtituenda ſit?

I. Peccat contra juſtitiam, qui rem accipit in dubio, an vendens, vel donans poſſideat illam bona fide? II. Si dubium deinde deponi nequit, nonnulli docent, poſſe ab emente, vel donatario rem integre retineri. III. Verius reſtituenda, ſaltem pro ratione dubii. IV. Cur non dicatur hic eſſe poſſeſſor bonæ fidei? V. Reſtitutio facienda eſt cum fructibus rei, tanquam a poſſeſſore malæ fidei, non ſolum a tempore, quo dominus deprehenditur, ſed etiam ab initio poſſeſſionis.

ARTIC. V.
Multa ad praxim ſpectantia deducuntur.

I. Qui occupat rem aliquam, dubitans, quod ſit aliena, ſed animo inquirendi verum dominum, ſi non reperiat, poterit illam ſibi retinere. II. Quod ſi dominus reperiatur, tenetur illam reſtituere, tanquam poſſeſſor bonæ fidei, reſtituendo tamen etiam fructus non extantes, ſi conſumpſerit, quamvis non ſit factus ditior. III. Si dubium ſit poſitivum, ſeu ſi probabile ſit, rem eſſe tuam, & ſimul probabile, quod ſit aliena, poteris illam occupare, & deprehenſo domino, illam prorſus tanquam poſſeſſor bonæ fidei reſtituere. IV. Qui rem emit animo inquirendi dominum, poterit hoc pretium, & expenſas rationabiles repetere. V. Qui a poſſeſſore bonæ fidei rem emit, dubitans, quod ſit aliena, poteſt illam ſibi integre retinere, ſi dominus non reperiatur; ſiquidem dubium hoc ſupervenit poſſeſſioni bonæ fidei. VI. Quid præſtandum a Confeſſariis erga Pœnitentes, qui res emunt ab iis, de quibus vehemens datur ſuſpicio, quod eas furati ſint? VII. Num poſſint emi fragmenta non levis momenti veſtium a ſartoribus?

ARTIC. VI.
Utrum prævaleat poſſeſſio cooperantis ad damnum in dubio, An ex propria cooperatione damnum ſequutum ſit?

I. Exponitur ſtatus quæſiti. II. Non leves rationes ſtant pro parte negativa. III. Validiores tamen pro ſententia affirmativa. IV. Putant alii, reſtitutionem fieri poſſe par-

partialiter pro quantitate dubii. v. Quoties dubium eſt vel de conſilio dato, vel de damno ſecuto, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus. vi. Si tamen conſtet de conſilio, & de damno, & ſolum dubitetur, an conſilium influxerit, datur onus reſtitutionis, niſi validæ conjecturæ ſuadeant, conſilium non influxiſse in damnum. vii. Sin dubium dumtaxat ſit, num conſilium influxerit ad citius exequendum delictum, non tamen quoad ſubſtantiam delicti, probabile eſt, non dari onus reſtitutionis, niſi relate ad exceſſum damni a conſilio cauſati. viii. Ratione dubii, an conſilium influxerit in damnum, nunquam reſtitutio facienda eſt partialiter; ſiquidem, ſi dubium ſit negativum, integra reſtitutio facienda eſt; ſi vero ſit poſitivum, nulla.

ARTIC. ULT.
Plurimæ celebres quæſtiones ex dictis reſolvuntur.

i. Non datur onus reſtitutionis, ſi dubitetur, an ex propria culpa perierit res depoſita, vel commodata, aut locata? ii. Quænam culpa juridice requiratur pro foro externo, & quænam theologica pro foro interno, ut detur hac in re onus reſtitutionis? iii. Probabiliter culpa interne gravis, ſed externe levis, a qua damnum cauſatur, non fert obligationem reſtituendi: Sicut nec trahit irregularitatem, cenſuram, aut reſervationem. iv. Quid ſi tam debitor, quam creditor dubitent, an debito ſatisfactum ſit? Num iterata ſolutio ſaltem partialis facienda erit? v. Si ſolus debitor dubitet, integra iterata ſolutio facienda eſt. vi. Probabiliter etiam integre iterato ſolvendum eſt debitum, ſi non ſolum debitor, ſed etiam creditor negative dubitent de priori ſolutione. vii. Quod ſi dubium ſit poſitivum, probabile eſt quod ad iteratam ſolutionem debitor non obligetur. viii. Quomodo ſolutio probabilis coæquetur debito certo? ix. Qui homicidium ſuaſit, dubitat tamen, an conſilium ad homicidam pervenerit, aut an homicidium ſecutum ſit, probabiliter irregularitatem non incurrit. x. Incurritur tamen, ſi ſolum dubitetur negative, an ex tali conſilio ſecutum ſit homicidium: Imo probabiliter incurritur, etiamſi tale dubium ſit poſitivum. xi. Num ad reſtitutionem teneatur, qui ſuo ſuffragio cooperatus eſt ad damnum alterius, etiamſi circumſcripto tali ſuffragio idem damnum ſecuturum fuiſſet? xii. Si ſuffragia fuerint ſecreta, omnes tenentur in ſolidum; Si vero publica, ii dumtaxat, qui ſententiam injuſtam irrevocabiliter concluſerunt.

QUÆSTIO III.
Utrum in dubio prævaleat poſſeſſio etiam in materia aliarum virtutum a Juſtitia?

ARTICULUS I.
An in omni materia potior ſit in dubio conditio Poſſidentis.

i. Probabilioriſtæ validis ratiocinationibus docent, ſolum in materia juſtitiæ, non vero aliarum virtutum meliorem eſſe in dubio conditionem Poſſidentis; atque adeo in dubio tutiorem partem eſſe eligendam. ii. Alii putant, meliorem eſſe conditionem Poſſidentis ſolum pro foro externo, ſed tutiorem partem eligendam pro foro interno. iii. Alii vero docent, ſolum relate ad præcepta negativa tutiorem partem eligendam eſſe in dubio; relate vero ad affirmativa meliorem eſſe conditionem Poſſidentis. iv. Verius tamen, tam in materia juſtitiæ, quam aliarum virtutum, pro utroque foro melior in dubio eſt conditio poſſidentis. v. In materia juſtitiæ hoc axioma eſt verum, non quia poſſidetur pecunia, ſed quia poſſidet aut libertas, aut obligatio. Quare idem etiam dicendum univerſim. vi. Qui cum tali dubio operatur, ſolum ſe exponit periculo peccandi materialiter, non vero formaliter propter dictamen reflexum. vii. Non opponuntur duo illa principia, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, &, In dubio tutior pars eligenda eſt. viii. Cur irregu-

laritas incurratur etiam in dubio homicidii? IX. Satisfit aliis Probabilioriſtarum objectionibus.

ARTICULUS II.
Traduntur regulæ ad dignoſcendum pro qua parte ſtet in dubiis poſſeſſio.

I. Regulæ, quæ traduntur, non facile in ſingulis caſibus rite applicantur. II. Prima regula, eaque facillima eſt inſpicere, num tempore præcedat libertas, an obligatio? Et quæ præcedit, illa dicitur poſſidere, eique favendum, ut liquet exemplificando in multis caſibus. III. In plurimis tamen aliis caſibus variant Doctores, utra præcedat? IV. Altera regula eſt, poſſeſſionem pro ea parte ſtare, pro qua ſtat juris, ſeu fori externi præſumptio. V. Juris autem præſumptio eſt quædam conjectura probabilis, quæ deſumitur ex communiter contingentibus. Quod ſi præſumptio ipſa ſit probabilis, habetur pro nulla, eo quod ferret probabilitatem probabilitatis, atque adeo tenuem probabilitatem. VI. Plura in hanc rem animadvertuntur.

QUÆSTIO IV.

De Conſcientia dubia, in materia legis, aut præcepti.

ARTIC. I.
Num teneamur obedire in dubio, an extet Lex?

I. Probabilius negandum contra Probabilioriſtas: Sicut etiam in dubio voti, juramenti, & ſimilium. II. Hinc reſolvitur, quid dicendum in dubio, an lex aliquem caſum comprehendat? An ea ſit promulgata? An acceptata, vel uſu recepta, aut derogata? Et ſi dubitetur, An detur excuſatio ſufficiens? III. In dubio, an ſufficienter excuſeris, ſæpe habere poteſt locum epicheja, quatenus prævalet lex naturalis non exponendi ſe periculo gravis damni. IV. Quod ſi de hoc gravi periculo pariter dubitetur, obligabit lex, quippe quæ eſt in poſſeſſione.

ARTICULUS II.
Enodantur nonnulla ad Epichejam ſpectantia.

I. Licitum probabiliter eſt uti Epicheja, etiam quando habetur probabile dumtaxat judicium, quod nolit ſuperior in tali caſu obligare. II. Num lex debeat ceſſare contrarie, an ſufficiat, quod ſolum ceſſet negative, ut licitus ſit uſus epichejæ? Ubi, num finis legis adæquatus debeat pariter ceſſare contrarie, ut ceſſet lex obligare? III. Lex naturalis ſolum capax eſt ſimplicis interpretationis, non vero epichejæ preſſe dictæ. IV. Quænam conditiones requiruntur, ut locum habeat epicheja? V. Divina lex capax eſt epichejæ preſſe dictæ, non quidem relate ad divinam mentem, ſed relate ad verba legis, caſum particularem non comprehendentis.

ARTICULUS III.
Teneamurne obedire in dubio, an res præcepta ſit licita?

I. Quod non teneamur, videtur ſolide a gravibus Auctoribus ſuaderi. II. Sed communius docent, obediendum eſſe. III. Nec videtur negandum, ſi præceptum facile impleri poteſt. IV. Rationes in contrarium evacuantur. V. Hinc multa ad praxim inferuntur. VI. Triplex certitudo requiritur, ut ſubditus non teneatur obedire. VII. Probabile videtur, quod in tali dubio ſubditus non teneatur obedire, ſi res præcepta ſit nimis moleſta, & ardua. VIII. Ex quo plura etiam ad praxim deducuntur. IX. Immo cum gravi alterius præjudicio non ſolum non teneris, ſed nec poteris obedire. X. In multis caſibus poteſt ſuperior licite præcipere, quin ſubditus obtemperare teneatur. XI. Id tamen per accidens contingit, puta ex opinione utrinque probabili &c.

AR-

ARTICULUS IV.
An etiam Religioſus obedire teneatur in dubio, an res præcepta poteſtatem Præcipientis excedat?

I. Religioſus, utpote ſubditus voluntarius, videtur in hoc dubio non teneri ad obediendum, licet alii teneantur. II. Plurima favent huic libertati Religioſi. III. Sed communior ſententia fert, Religioſum etiam in tali dubio ad obtemperandum teneri: Eſto forte non teneatur, qui ſolum emiſit votum ſimplex obedientię extra ſtatum Religioſum. IV. Objecta diluuntur. V. Num Moniales in tali dubio obedire teneantur Abbatiſſæ? VI. Superiore præcipiente in Virtute Sanctæ Obedientiæ, in dubio negativo, num materia ſit gravis, & capax talis præcepti, tenetur ſubditus ſub mortali obedire; quicquid ſit, ſi dubium ſit poſitivum.

ARTIC. V.
An teneatur ſubditus obedire, ſi etiam ſuperior dubitet de honeſtate rei præceptæ?

I. Pro utraque parte ſtant Doctores primæ notæ, & rationes non leves. II. Tenetur ſubditus obedire, ſi certus ſit de honeſtate rei præceptæ, eſto Superior dubitet. III. Non poteſt tamen obedire, ſi uterque dubitet, & ſuperior ante præmiſſam diligentiam præcipiat. IV. Hinc reſolvitur quæſtio illa celebris, Num Conjux teneatur debitum reddere illicite petenti. V. Si utroque dubitante de honeſtate rei, ſuperior debitam diligentiam præmiſerit, ante quam præciperet, probabilius tenetur ſubditus obedire, ſaltem ſi res præcepta non ſit nimis ardua.

ARTIC. VI.
Teneamur ne obedire, ſi probabile ſit, Rem præceptam eſſe illicitam?

I. Valde probabile videtur, quod non teneatur obtemperare ſubditus, præſertim ſi res præcepta ſit ardua, & ſit locus epichejæ. II. Communior tamen ſententia fert, quod ſubditus obedire teneatur, etiamſi probabiliter judicet, rem præceptam eſſe ſupra ſuperioris poteſtatem, niſi habeat locum epicheja. III. Num poſſint Gabellæ, & Tributa fraudari in dubio poſitivo de earum injuſtitia? An etiam in dubio negativo?

ARTIC. VII.
An teneatur ſubditus obedire, quando dubium eſt de legitima poteſtate Superioris?

I. Si Superior non ſit in poſſeſſione Prælationis, poteſt ſubditus in tali dubio non obedire; ſive poſitive dubitet, ſive etiam negative. II. Secus vero, ſi ſit in tali poſſeſſione. III. Superior in hoc caſu punire poteſt ſubditos inobedientes, quamvis iſti forte coram Deo non peccent, ſequendo opinionem oppoſitam. IV. Miles ſubditus pugnare tenetur, prout præcipitur a Principe pacifice poſſidente ſuum Principatum, etiamſi detur ratio probabilis de belli injuſtitia. Miles tamen non ſubditus pugnare non poteſt, ſi non datur ratio probabilis de belli juſtitia, ſed probabiliter bellum eſt injuſtum. Quod ſi tantum negative dubitet, bellare poteſt. V. Reus, & Teſtis, ſi dubitent de legitima Judicis interrogatione, & ex ſincera reſponſione grave damnum timeant, poterunt æquivocatione uti ad reſpondendum. Secus vero ſi non immineat grave damnum.

ARTIC. ULT.
Expediuntur, quæ ſuperſunt in eadem materia.

I. Si dubitetur, num aliquod ſtatutum habeat rationem legis obligantis, an meræ directionis; dicendum eſſe directionem. At ſi dubitetur, num lex lata contineat præceptum, an conſilium; dicendum eam continere præceptum. II. Si dubitetur, num lex lata obliget ſub gravi, quia non conſtat de gravitate materiæ; dicendum obligare ſub gravi; ſecus vero ſi dubitetur de intentione legislatoris, num velit ſub

gravi

gravi obligare ? III. In lege canonica verbum præceptivum indicat univerſim obligationem gravem ; non tamen in lege civili. IV. Non obligat lex in dubio, an ratione ætatis, vel temporis urgeat : Unde pueri non tenentur abſtinere a carnibus diebus vetitis in dubio, an ſeptennium expleverint. V. Num poſſit mane communicare qui dubitat, num poſt mediam noctem biberit. VI. Si jejunium naturale eſſet conditio requiſita, ut poſſit quis communicare, in dubio, an talis conditio ſit appoſita, non poteſt communicare ; Secus vero, ſi fractio jejunii naturalis ſupponatur eſſe impedimentum ad communionem. VII. Num votum obliget in dubio, an ante ſeptennium emiſſum ſit ?

QUÆSTIO V.

De Conſcientia Dubia in materia Diſpenſationum, & Privilegiorum.

ARTICULUS PRIMUS.
Strictene, an late in dubio interpretanda ſit Diſpenſatio, & Poteſtas diſpenſandi ?

I. Per ſe loquendo Diſpenſatio, tanquam vulnus legis, ſtricte interpretanda eſt in dubio : Niſi forte proprio motu Principis concedatur, aut ſit inſerta in corpore Juris citra præjudicium tertii. II. Poteſtas vero diſpenſandi, ſive ordinaria ſit, ſive delegata, univerſim in dubio latam habet interpretationem, niſi vergat in tertii præjudicium. III. Quandonam poteſtas diſpenſandi delegata habet rationem Beneficii ample interpretandi ; quando vero habet rationem Diſpenſationis interpretandæ ſtricte ?

ARTIC. II.
In dubio, num diſpenſatio ſit valida, quid decidendum ?

I. Dubium hoc ex triplici capite oriri poteſt. II. Si dubietas oriatur ex hoc, quod dubia ſit ſuperioris prælatio, diſpenſatio erit valida, ſi ſuperior ſit in poſſeſſione ſui ſuperioratus ; ſecus vero ſi non ſit in tali poſſeſſione. III. Si vero dubitetur, an cauſa diſpenſationis fuerit ſufficiens, valida dicenda eſt diſpenſatio, quoties de inſufficientia cauſæ non conſtet. IV. Num peccet ſuperior diſpenſando, dubitans de cauſæ ſufficientia ? V. Si dubitetur, num verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant, dicendum non comprehendere. VI. Quid dicendum, ſi dubitetur, num diſpenſatio fuerit ſubreptitia ; vel ſi dubitetur, num fuerit finalis, an impulſiva cauſa in memoriali tacita, aut falſo expreſſa ? VII. Probabilius dicendum, cauſam eſſe finalem, atque adeo diſpenſationem eſſe ſubreptitiam.

ARTIC. III.
Habendane ſit irrita diſpenſatio, ſi deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare ?

I. Si communi errore cenſebatur, Prælatum diſpenſantem eſſe ſuperiorem, quamvis revera non eſſet, diſpenſatio erit valida. II. Deficiente cauſa finali diſpenſationis, hæc eſt irrita. III. In dubio, an diſpenſatio, aut poteſtas diſpenſandi ad talem caſum ſe extenderet, vel an daretur cauſa ſufficiens, ſi bona fide diſpenſatum fuit, valida eſt diſpenſatio, quamvis deinde deprehendatur oppoſitum. IV. In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem ? V. Num licite Epiſcopus diſpenſet in legibus Pontificiis in caſu urgentis neceſſitatis ? An etiam in impedimentis matrimonii, & in irregularitate ?

ARTIC. ULT.
Quomodo Privilegium in dubio interpretandum ſit, ſtricte ne, an ample ?

I. Latam in dubio habent interpretationem Privilegia data motu proprio, aut inſerta in corpore Juris, ſi tamen tertio non præjudicent. II. Pariter Privilegia Communitatibus, puta Religionibus collata. III. Preſ-

ſe

ſe tamen interpretandum, quod derogat juri communi, niſi ſit Privilegium oneroſum. IV. Sicut etiam quod eſt in præjudicium tertii. V. Num Privilegium de non ſolvendis decimis intelligatur etiam ex prædiis acquirendis? VI. Privilegium, quod derogat juri particulari alterius, non cenſetur illi derogare, niſi exprimatur. VII. Num Privilegiorum confirmatio præſumatur facta ex certa ſcientia, an ſub forma communi? VIII. Num liceat uti Privilegio in dubio, quod revocatum ſit? IX. Poſſitne Epiſcopus in dubio Privilegia Regularium interpretari?

QUÆSTIO VI.
De Conſcientia Dubia in materia Voti, aut Juramenti.

ARTIC. I.
Utrum in dubio Voti, Juramenti, & Promiſſionis detur obligatio ea adimplendi?

I. Votum in dubio, etiam poſitivo, non obligat. II. Secus vero, ſi detur pro voti emiſſione ſolida probabilitas citra probabilitatem in oppoſitum. III. Certus de voto, ſed dubius de voti quantitate, & qualitate ad quid tenetur? IV. Dubitans, an habuerit animum ſe obligandi per votum, adhuc eo tenetur. V. Voto tenetur, qui dubitat, num ante ſeptennium illud emiſerit. VI. Non datur voti obligatio, ſi validæ dentur conjecturæ, quod ratione ſomni, ebrietatis, vel paſſionis non fuerit illud emiſſum cum plena deliberatione. VII. Quid, ſi dubitetur a vovente de materiæ honeſtate? VIII. Aut ſi materia licita dubitetur, an evaſerit illicita?

ARTIC. II.
Utrum teneatur vovens ponere unam partem rei promiſſæ, ſi non poteſt alteram, in dubio, num utramque voverit copulative, an diviſive?

I. In dubio, num duplex materia promittatur diviſive, an copulative, alii putant ſtandum pro libertate; alii pro voto. II. Regula obſervanda eſt, ut communis uſus vovendi utramque materiam inſpiciatur. III. Exemplis ea in bono lumine collocatur. IV. Qui ingreſſum in Religionem vovit, num & quando teneatur ad caſtitatem, ſi non poſſit ingredi Religionem? V. Votum pœnale num, & quando ad pœnam obliget toties, quoties violatur? VI. Votum ob duplicem finem emiſſum, ſi alter ſit ineptus, non obligat. VII. Probabilius eſt, quod ſi dubitatur, num duplex materia voti promiſſa ſit per modum plurium, an per modum unius? dici debeat promiſſa per modum plurium; unde reddita altera parte inepta, ponenda ſit pars apta. VIII. Qui dubitat de tenuitate fructuum beneficii tenetur horas recitare.

ARTIC. III.
Utrum in dubio, an Votum ante pubertatem emiſſum ſit, poſſit parens illud irritare?

I. Jure poſitivo competit Patri poteſtas dominativa in filios impuberes, ratione cujus poteſt illorum vota irritare: Sicut maritus vota uxoris, & dominus vota ſervorum. II. Etiam in dubio, an vota poſt pubertatem emiſſa ſint, probabilius a patre irritari poſſunt. III. Facultas irritandi vota in patre ſpeculative tantum in hiſce dubiis eſt dubia, ſed eſt practice certa. IV. Non eſt eadem ratio de dubio, num ante ſeptennium votum emiſſum ſit? V. Nec de dubio, num contractus celebratus ſit in minori ætate, ita ut poſſit reſcindi? VI. Etiam in dubio poſitivo, quod vota ante pubertatem emiſſa ſint, irritari poſſunt a patre. VII. Necnon in dubio, an poſt pubertatem confirmata ſint? VIII. In dubio, num filius votum reale emiſerit de bonis patris adimplendum, an de bonis propriis, præſumendum, quod de bonis propriis. IX. Irritatio voti in dubio, an fuerit illud ante pubertatem emiſſum, eſt nulla, ſi deinde deprehendatur, quod fuerit emiſſum ante pubertatem. X. Diluuntur objecta.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

De Conſcientia dubia in materia Sacramentorum, & Cenſurarum.

ARTIC. I.
De dubiis ad Sacramenta pertinentibus.

I. Eſt graviter peccaminoſus abuſus apud Magnates alicubi receptus, quod obſtetrices citra grave periculum mortis infantes baptizent. II. Non poſsunt ſub conditione rebaptizari infantes, de quibus prudens dubium non datur, quod obſtetrix in iis baptizandis errarit. III. Dubitans, an poſt mediam noctem biberit, num poſſit mane communicare? IV. Num poſſit abſolutio conferri, ſi dubitetur de juriſdictione, aut de caſus reſervatione? V. An peccatum dubium ſubjiciendum ſit clavibus? Remiſſive. VI. Sacramentum extremæ unctionis num valide conferatur in dubio gravis ægritudinis, ſi revera ea non ſit gravis. VII. Quandonam iterari debet ordo Presbyteratus in dubio de valida ejus ſuſceptione? VIII. Nũ ſponſalia diſſolvi poſſint ab altero ex ſponſis, cui innoteſcit defectus notabilis alterius ſponſi, in dubio, an eo cognito adhuc ſponſalia celebrata fuiſſent? IX. Num poſſit petere, aut reddere debitum conjux dubitans de matrimonii validitate? X. Quid ſi uterque conjux dubitet? XI. Aliter diſcurrendum de petente illicite debitum ratione voti caſtitatis, ac de petente illicite ratione dubii de valore conjugii.

ARTIC. II.
De Dubiis ad Cenſuras, & Irregularitatem ſpectantibus.

I. In dubio Cenſuræ melior eſt conditio ſive libertatis, ſi ea ſtet in poſseſſione; ſive cenſuræ, ſi ea poſſideat. II. Idem dicendum in dubio irregularitatis, excepta ea, quæ oritur ex homicidio; hæc etenim etiam in dubio homicidii incurritur, dummodo conſtet de culpa mortali, & de cauſa appoſita de ſe ad homicidium ſufficiente. III. In dubio mutilationis irregularitas non incurritur. IV. In dubio, num homicidium fuerit voluntarium, an caſuale? præſumitur caſuale, ut proinde ſi delictum ſit occultum, irregularitas poſſit ab Epiſcopo diſpenſari. V. Si dubitetur, Num cauſa appoſita ſit ad homicidium patrandum? irregularitas non incurritur; ſecus vero, ſi dubitetur, An cauſa appoſita fuerit de ſe ſufficiens? VI. Probabilis eſt nonnullorum opinio, quod irregularitas non contrahatur, ſi poſita cauſa dubitetur de homicidio ſecuto: Sed verior, & probabilior eſt ſententia oppoſita, quod contrahatur. Unde irregularis eſt, qui procuravit abortum in dubio num fœtus eſſet animatus? VII. Excommunicatio tamen in hoc dubio non incurritur; Ubi diſcutitur opinio Bonacinæ, quod ſcilicet talis excommunicatio abſolvi poſſit a Pœnitentiario, aut alio habente privilegium abſolvendi a Cenſuris omnibus Epiſcopo reſervatis. VIII. Si dubitetur, an conſilium, vel mandatum influxerit in homicidium, irregularitas incurritur; eſto vera eſſet opinio, quæ communius rejicitur, quod non detur in tali dubio onus reſtitutionis. At ſi dubitetur, num conſilium datum ſit? irregularitas non incurritur. IX. Præter irregularitatem, in dubio homicidii non incurruntur aliæ pœnæ, nempe privatio beneficiorum, & inhabilitas ad illa, quippe quæ ſolum imponuntur propter homicidium certo patratum. X. Si dubitetur, quinam miles ex toto exercitu ad homicidium concurrerit in bello injuſto? omnes milites ſunt irregulares: Secus vero in bello juſto.

QUÆSTIO ULT.

De Conſcientia Scrupuloſa.

ARTIC. I.
Quid ſit, & quos actus involvat Scrupulus?

I. Scrupulus procedit ex levibus motivis. II. Debent autem motiva eſſe in ſe levia, adeo ut poſſit ſcrupuloſus ad eorum levitatem

tem

tem advertere. III. Scrupulus non ſolum habetur per judicium dictans ex levibus motivis dari obligationem in conſcientia, ſed etiam per apprehenſionem ſimplicem trahentem judicii ſuſpenſionem, & animi anguſtias. IV. Quænam ſint hominis ſcrupuloſi indicia? V. Scrupulus principaliter ad intellectum ſpectat, ſed trahit in voluntate timorem, animique perturbationem, ac triſtitiam.

ARTIC. II.
An licite operemur cum conſcientia Scrupuloſa?

I. Illicitum videtur, non depoſito ſcrupulo operari. II. Verius tamen id licet. III. Immo non raro ad id tenentur ſcrupuloſi. IV. Occurritur Objectis.

ARTIC. III.
De Cauſis, & Remediis Scrupulorum.

I. Cauſæ intrinſecæ Scrupulorum corporales ſunt plurimæ. II. Nec non extrinſecæ. III. Pariter plurimæ ſunt hujus morbi cauſæ intrinſecæ ſpirituales. IV. Aliæque extrinſecæ. V. Remedia adverſus ſcrupulos naturalia recenſentur. VI. Alia remedia moralia adhibenda ſunt. VII. Nec non ſupernaturalia.

SYLLABUS
TITULORUM, & PARAGRAPHORUM
OPUSCULI TERTII
De BENEFICIIS ECCLESIASTICIS,
Ubi fuſe etiam de SIMONIA univerſim.

QUÆSTIO PRIMA.
De dotibus in Beneficiario requiſitis.

ARTIC. I.
Quid, & quotuplex ſit Beneficium? Unde ejus Inſtitutio, & Origo?

I. Beneficium quid ſit? Et an Prælatura Regularis ſit Beneficium? II. Penſio Clericalis in quo differat a Beneficio, etiam in ratione perpetuitatis? III. Quid in dubio, num Beneficium ſit Regulare, an Seculare? IV. Beneficia duplicia quænam ſint, & quænam ſimplicia? V. Præſtimonia nunc temporis ſunt Beneficia preſſe dicta. VI. Unde Inſtitutio, & Origo Beneficiorum promanarunt?

ARTIC. II.
Utrum innodatus Cenſura incapax ſit Beneficii?

I. Beneficium ante excommunicationem obtentum per illam non amittitur. II. Num fructus Beneficii ante ſententiam Judi-

Judicis per excommunicationem amittantur? III. Novi Beneficii incapax eſt excommunicatus; idque verum eſt etiam ſi quis ſuam cenſuram ignoraret. IV. Eſto novi Beneficii collatio facta fuerit ante excommunicationem, adhuc acceptatio eſt invalida. V. Finis quippe legis attendendus magis, quam verba legis, qua de cauſa non raro lex pro uno caſu diſponens cenſetur diſponere de aliis ſimilibus. VI. Non revalidatur per meram abſolutionem collatio Beneficii facta tempore excommunicationis. VII. Excommunicatio minor illicitam reddit, non invalidam Beneficii collationem; ſicut etiam Præſentationem, & Electionem. VIII. Suſpenſus ab Officio non eſt incapax Beneficii; quamvis non poſſit illud valide aliis conferre. IX. Collatio novi Beneficii facta Suſpenſo eſt irritanda, non irrita. X. Interdictus non videtur eſſe novi Beneficii incapax. XI. Excommunicatus num ſicut incapax eſt novi Beneficii, ita incapax etiam ſit Penſionis? XII. Num etiam excommunicatus toleratus ſit ad Beneficia inhabilis?

ARTIC. III.
De Irregularitate, & aliis impedimentis inhabilitantibus ad Beneficia.

I. Irregularis non privatur Beneficiis obtentis; & probabilius eſt incapax aliorum ratione conſuetudinis habentis vim legis. II. Hæretici, eorumque fautores, &c. Beneficii ſunt incapaces. III. Intruſus ad Beneficium inhabilis eſt ad idem obtinendum. IV. Similiter Simoniacus, etiamſi ipſo ignorante, ſuo nomine commiſſa ſit ſimonia; qui pariter inhabilis eſt ad alia obtinenda. V. Uxoratus in quo caſu capax eſt Beneficii? VI. Quandonam poſſit Epiſcopus in hac inhabilitate diſpenſare? VII. Quid de Irregulari ratione Bigamiæ? VIII. Num poſſit aliquando Epiſcopus in hac irregularitate diſpenſare? IX. Cur poſſit Epiſcopus abſolvere a Cenſuris non expreſſe reſervatis Pontifici, non poſſit vero diſpenſare in Irregularitate non expreſſe reſervata? X. Cur etiam poſſit in Votis non expreſſe reſervatis diſpenſare? XI. Commentitium eſt, poſſe Epiſcopum pro ſua urbe quicquid poteſt Pontifex pro toto Orbe.

ARTIC. IV.
De Ætate, & Ordine in ſingulis Beneficiis requiſito.

I. Quænam ætas pro ſingulis Beneficiis requiratur? II. Defectus ætatis requiſitæ reddit invalidam Beneficii collationem. III. Necnon Electionem, & Præſentationem; quin detur materiæ parvitas. IV. Ad Beneficium eſſentialiter requiritur Clericatus; necnon Habitus, & Tonſura tempore receptionis. V. Quid de intentione requiſita in ſingulis Beneficiis? VI. Num vacet culpa etiam veniali carere animo perſeverandi in Clericatu, dum Beneficium ſimplex acceptatur? VII. Num reſtituendi ſint fructus ante ſententiam Judicis a ſuſcipiente Beneficium Parochiale abſque animo ſuſcipiendi Presbyteratum intra annum? VIII. Quandonam poſſit Epiſcopus diſpenſare, ut Parochus ultra annum differat Sacerdotium?

ARTIC. V.
De Scientia, & Probitate Beneficiarii.

I. Quænam doctrina pro ſingulis Beneficiis requiratur? II. Num defectus ſcientiæ requiſitæ irritam reddat Beneficii collationem? III. Num poſſit Pontifex diſpenſare, ut illiterato Beneficium conferatur? IV. Quænam Beneficia requirant Doctoratum? V. Quandonam eſt irrita Beneficii collatio ex defectu Doctoratus? VI. Quænam probitas in Beneficiario requiratur? Et cur defectus ſcientiæ requiſitæ irritet Beneficii collationem, non vero defectus probitatis?

QUÆ-

QUÆSTIO II.

In quoſnam uſus expendi poſſint fructus Beneficii?

ARTIC. I.
An Beneficiarii ſint domini fructuum ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum?

I. Beneficiariorum bona vel ſunt Patrimonialia, vel quaſi Patrimonialia, vel mere Eccleſiaſtica. II. Beneficiarii ſunt abſolute domini fructuum Beneficii ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum. III. Non quia hujuſmodi fructus ſunt merces laboris. IV. Sed quia ad conſervandam dignitatem Eccleſiaſticam conferuntur. V. Num poſſint ad uſus profanos expendi fructus, qui a congrua ſuſtentatione ſubtrahuntur? VI. Num lege poſitiva prohibeatur Beneficiariis de hujuſmodi fructibus ad uſus profanos diſponere? VII. Num ſint domini fructuum ad ſuſtentationem neceſſariorum, etiamſi habeant Patrimonialia? VIII. Num poſſint Patrimonialibus veſci, & de illis fructibus pro libito diſponere? IX. Num ſimulantes paupertatem reſtituere teneantur, quod titulo eleemoſynæ accepe-runt?

ARTIC. II.
Quænam dicatur Congrua Beneficiarii Suſtentatio?

I. Congrua ſuſtentatio quid ferat? II. An comprehendat ſuſtentationem pauperum conſanguineorum? III. An Spurii alimenta, & dotem Spuriæ? IV. An ſolutionem etiam debiti ob actiones peccaminoſas contracti? V. Num ſuſtentationem congruam dignitati? VI. Quid de ſuſtentatione congrua perſonæ, quæ ſit valde nobilis, aut valde docta? VII. An ea comprehendat, quæ requiruntur ad altiorem ſtatum acquirendum? VIII. Beneficiariis non licet fructus ſuperfluos expendere ad acquirendam dignitatem ampliorem, quamvis proxime futuram. IX. Laicis quomodo id liceat? X. Poſſunt Beneficiarii reſervare aliquid ad conſervandam dignitatem proxime, & probabiliter futuram. XI. Dummodo tamen aliunde non poſſint tali neceſſitati proſpicere.

ARTIC. III.
An Beneficiarius ſit dominus etiam fructuum, qui congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt?

I. Fructus, qui congruæ ſuſtentationi Beneficiarii ſuperfluunt, videntur non poſſe citra furtum pauperibus denegari. II. Sed probabilius non datur ad id obligatio ex juſtitia. III. Aliter non irritarentur in jure Beneficiariorum Teſtamenta. IV. Nec eſſet validum teſtamentum, ubi daretur teſtandi conſuetudo. V. Praxis Eccleſiæ ratas habentis Beneficiarii donationes id confirmat. VI. Fructus ſuperflui ex Eccleſiæ præcepto in uſus pios expendendi. VII. Largo modo dicuntur Raptores, qui id negligunt. VIII. Peccant graviter, qui aliter de his fructibus diſponunt, ſed ad reſtitutionem non tenentur; ſicut nec accipientes. IX. Immo accipientes neque ex præcepto Miſericordiæ, aut Religionis tenentur illos in pios uſus expendere.

ARTIC. IV.
Quandonam Beneficiarii, & quando Laici graviter obligentur ad Eleemoſynam de ſuperfluis ſtatui?

I. Strictius ad id obligantur Beneficiarii, quam Laici. II. Utrique obligantur ad ſubveniendum pauperi in extrema neceſſitate de ſuperfluis ſtatui; Et probabilius donando, non mutuando. III. Non ineſt Laico obligatio deſtruendi proprium ſtatum ad ſuccurrendum extreme indigenti. IV. Immo nec Beneficiario. V. Tenetur vero etiam Laicus illi ſuccurrere cum aliquo, quamvis non cum gravi detrimento proprii ſtatus. VI. Sed quamvis Laicus non teneatur

tur ingentem pecuniam erogare extreme indigenti; tenetur tamen ſæpe Beneficiarius non modicam pecuniam conferre. VII. Si neceſſitas proximi ſit valde gravis, & quaſi extrema, etiam Laicus tenetur illi ſuccurrere de neceſſariis ſtatui, cum levi tamen, & non cum magno ſuo detrimento. VIII. At ſi neceſſitas proximi ſit quidem gravis, ſed non quaſi extrema, tenetur etiam Laicus de ſuperfluis ſtatui illi ſuccurrere. IX. At Beneficiarius ſtrictius obligatur ad majorem ſummam impendendam, quam Laicus. X. Num detur gravis obligatio ſuccurrendi proximo de ſuperfluis, ut hic ſtatum, e quo decidit, recuperet? XI. Non vacat lethali culpa propoſitum de nunquam elargienda ſtipe pauperibus in neceſſitatibus communibus. XII. Tenentur Beneficiarii in uſus pios erogare quicquid eſt congruæ ſuſtentationi ſuperfluum; videlicet de fructibus Beneficii. Sed quota pars in Eleemoſynam eſt diſtribuenda? & quota pars eſt notabilis, ſi diſtribuatur in uſus profanos?

ARTIC. V.

Utrum etiam Jure naturali obligentur Beneficiarii expendere ſuperflua in uſus pios?

I. Putant nonnulli, quod ex ſolo jure humano ad id teneantur. II. Verius dicendum, quod jure naturali obligentur ea expendere in uſus virtuoſos, & jure humano in uſus pios. III. Idem dicendum de Penſionariis, quorum Penſiones fundantur in titulo Clericali. IV. Eſto ea intentione Fideles fundent Beneficia, ut ex ſuperfluis congruæ ſuſtentationi exerceantur a Beneficiariis opera pietatis. V. Hinc valide, & licite diſpenſat Pontifex, ut in alios uſus honeſtos hujuſmodi fructus expendantur. VI. Num peccet mortaliter Pontifex, ſi in hoc ſine cauſa diſpenſet? VII. An peccet etiam, qui hac illicita diſpenſatione utitur? VIII. Ut in uſus non virtuoſos expendantur, Pontifex diſpenſare non poteſt. IX. Cur poſſit Pontifex in aliis obligationibus naturalibus diſpenſare, puta in juramento, in voto, &c., & in hac non poſſit? X. Morientes Beneficiarii in Curia poſſunt quidem teſtari, ſed non in uſus malos.

ARTIC. VI.

An etiam Beneficiarii Religioſi ſint domini omnium fructuum Beneficii?

I. Videntur non eſſe domini, ſed uſuarii, utpote aſtricti voto Paupertatis. II. Putant nonnulli, Religioſos Beneficiarios non remanere amplius Religioſos. III. Dicendum tamen, cum voto Paupertatis poſſe annecti dominium fructuum Beneficii. IV. Si Religioſus in incapacitate dominii diſpenſetur, cum hæc pertineat ſolum ad ſolemnitatem extrinſecam, non eatenus cenſetur diſpenſatus in voto Paupertatis. V. De facto Religioſus Beneficiarius remanet ſubſtantialiter Religioſus, & cum voto Paupertatis. VI. Cur Epiſcopus Religioſus teneatur geſtare habitum ſui Ordinis? VII. Quomodo cum Epiſcopatu cohæreat votum Obedientiæ? VIII. Num eximatur Epiſcopus Regularis a jugo Regulæ Monaſticæ? IX. Num teneatur ad alia vota ſolemnia, & præcepta ſuæ Religionis? X. Reſervata in Religione non reſervantur relate ad Religioſos Beneficiarios. XI. Religioſus Beneficiarius ſolum diſpenſatur in incapacitate dominii, quæ ex extrinſeca ordinatione Eccleſiæ annectitur ſtatui Religioſo, & ideo cum voto Paupertatis habet ſimul dominium fructuum Beneficii. XII. Ab Epiſcopo Religioſo dicuntur in jure bona Beneficii eſſe reſtituenda Eccleſiæ, & ſenſus eſt, quod Eccleſiæ ſint relinquenda. XIII. Hæc, quæ competunt Epiſcopo religioſo, probabiliter competunt aliis Beneficiariis perpetuis pariter religioſis. XIV. Privilegium uni conceſſum in corpore juris, univerſim extenditur ad alium, relate ad quem militat eadem, ſeu potior ratio.

QUÆ-

De Oneribus Beneficiariorum, ac præſertim de Reſidentia.

ARTIC. I.
An Paſtores jure Divino ad Reſidentiam obligentur?

I. Quid ſit Reſidentia? & quinam ad illam obligentur? II. Paſtores jure naturæ tenentur reſidere. III. Quomodo poſſit Pontifex in hoc diſpenſare? IV. Diſpenſatio preſſe dicta non cadit in iis, quæ jure naturali prohibentur. V. Sicut ea non cadit in votis. VI. Pontifex non videtur interpretari voluntatem Dei, dum dat licentiam non reſidendi. VII. Sed tribuendo hanc facultatem, ſolum remittit debitum reſidendi, ad quod ex contractu Paſtor ſe obligavit. VIII. Facultas iſta, ſi abſque cauſa concedatur, eſt etiam invalida, nedum illicita. IX. Si detur cauſa a reſidendo excuſans, adhuc licentia requiritur, niſi haberet locum epicheja.

ARTIC. II.
Quid diſpoſuerit Jus Canonicum in ordine ad Paſtorum Reſidentiam?

I. Per tres menſes Epiſcopi, per duos Parochi poſſunt quotannis æqua ex cauſa abeſse. II. Sufficit levis cauſa, dummodo grex non patiatur. III. Quænam licentia ad id requiratur pro Parochis? IV. Ex praxi videtur colligi, quod Parochus petere licentiam ab Epiſcopo debeat, ſolum ſi abſit ultra bimeſtre. V. At vi juris ſcripti petenda videtur licentia iſthæc, etiamſi abſentia ſit per illud bimeſtre permiſsum. VI. Licentia ab Epiſcopo danda eſt in ſcriptis. VII. Epiſcopi nonniſi ex gravibus cauſis a Tridentino expreſſis abeſse poſsunt ultra trimeſtre, habita in ſcriptis facultate a Pontifice, vel a Metropolitano, aut a ſeniore Suffraganeo. VIII. Graviſſima cauſa requiritur, ut Pontifex diſpenſet cum Epiſcopis per longum tempus in onere reſidendi.

ARTIC. III.
De Pœnis non Reſidentium.

I. Reſtitutio fructuum impoſita a Tridentino non reſidentibus, dubitatur, an ſit facienda jure naturali? II. Dicendum verius, fructus Beneficii dari ſub conditione, non vero cum ſola obligatione reſidentiæ, & ideo jure naturæ reſtituendos eſse a non Reſidentibus. III. Non tamen fructus omnes, ſed ſolum qui reſpondent oneri Reſidentiæ. IV. Hinc non expectata Judicis ſententia facienda eſt iſthæc reſtitutio. V. Ex lege Tridentini reſtituendi ſunt fructus reſpondentes tempori abſentiæ, ſed id intelligendum de ſolis fructibus, qui oneri Reſidentiæ reſpondent. VI. Si cauſa non reſidendi ſit evidens, & non petatur licentia requiſita, non datur jure Naturæ obligatio reſtituendi fructus; ſecus vero ſi ſit dubia. VII. Sed quid pro foro externo? VIII. Si Paſtores reſideant ſolum materialiter non inſerviendo Eccleſiæ, adhuc tenentur fructus reſtituere. IX. Non tamen ſi inutiliter reſideant intra tempus permiſsum, quod non reſideant, dummodo per alium exerceant munus ſuum. X. Si citra culpam non reſideant, non videntur obligandi ad fructuum reſtitutionem.

ARTIC. IV.
Quibuſnam reſtituendi fructus a non Reſidentibus?

I. Facienda eſt reſtitutio Fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci. II. Fructus a non recitantibus Horas poſsunt quidem reſtitui in utilitatem domus Beneficii; at non permittitur hoc non reſidentibus. III. Similiter reſtitutio a non recitantibus fieri poteſt pauperibus cujuſcumque loci, immo etiam in ſuffragium defunctorum; at a non reſidentibus ſolum fieri poteſt pauperibus ejus loci, aut in utilitatem fabricæ Eccleſiæ Beneficii. IV. Poteſt etiam ſibi ipſi hanc eleemoſynam applicare non reſidens, ſi vere ſit pauper; dummodo non abſit in fraudem. V. Pauperes non poſsunt remittere his debitoribus e-

leemoſynas faciendas, antequam iis tradatur pecunia, & donatio deinde ſit omnino libera. VI. Aliæ etiam pœnæ non reſidentibus imponuntur.

ARTIC. V.
An Beneficiarii non habentes curam Animarum ad Reſidentiam obligentur?

I. Jure naturali non obligantur ad reſidendum. II. Olim obligabantur jure canonico, ſed ob contrariam conſuetudinem non obligantur. III. Dignitates tamen, & Canonicatus obligantur, & probabilius ſub mortali; niſi per tres tantum, aut quatuor dies abſint ultra trimeſtre permiſſum. IV. Quid ſi reſideant quidem, ſed per multum temporis a choro abſint? V. Num peccent mortaliter Epiſcopi, & Parochi, ſi non reſideant, ubi nonniſi tres, vel quatuor animæ integrum gregem conſtituunt?

ARTIC. VI.
De Onere Beneficiariorum Horas recitandi.

I. Ex traditione Eccleſiæ habetur gravis iſthæc obligatio. II. Non recitans Horas quandonam teneatur fructus Beneficii reſtituere? III. Num ad id obligetur ante ſententiam Judicis? num jure naturæ? num omnes omnino fructus reſtituendi? & quid ſi Beneficium ſit tenue? IV. Num poſſit huic oneri Beneficiarius per alium ſatisfacere? V. Num ſuppleri poſſit reſtitutio facienda per quaſcumque eleemoſynas? VI. Num a reſtitutione deobligetur, qui Officium pro Officio recitat? aut qui impotens recitare Matutinum, & Laudes, integrum Officium prætermittit? aut qui non poteſt ſine ſocio recitare? aut demum qui culpabiliter eſt impotens? VII. Num peccet contra juſtitiam Beneficiarius, ſi poſt omiſſionem Horarum fructus non reſtituat? VIII. Num etiam contra juſtitiam peccet, ſi non recitet, & velit fructus ſtatim reſtituere? IX. Probabilius eſt, ad id recitandum non teneri contractu oneroſo. X. Parochus tamen contractu oneroſo, & ex juſtitia tenetur ſacramenta miniſtrare ovibus ſuis.

ARTIC. VII.
De Habitu, & Tonſura Beneficiariorum.

I. Quid ſit Habitus, & Tonſura? II. Onus deferendi Habitum, & Tonſuram æque imponitur initiatis ſacris Ordinibus, ac Beneficiariis. III. Beneficiarii id negligentes videntur probabiliter obligandi ad reſtituendos fructus huic oneri reſpondentes. IV. Damnanda videtur doctrina excuſantium iſtos a mortali, ſi deſit contumacia, & ſcandalum. V. Qui ad tempus non notabile, & ex cauſa non deferunt habitum, excuſari poſſunt a mortali. VI. Qualis debet eſſe veſtis Beneficiariorum?

QUÆSTIO IV.
DE JURE PATRONATUS.

De Electione ad Beneficia, necnon de Poſtulatione, Collatione, Inſtitutione, & Confirmatione.

ARTIC. I.
Quid, & quotuplex ſit, & quid ferat Juſpatronatus?

I. Beneficium acquiritur vel actu, vel potentia, & quidem multipliciter. II. Definitur, & explicatur, quid ſit Juſpatronatus. III. Dividitur in Eccleſiaſticum, Laicum, & Mixtum. IV. In tribus præſertim differt Jus patronatus Eccleſiaſticum a Laico.

ARTIC. II.
Qualem debeat Patronus præſentare?

I. Quinam præſentari non poſſunt? II. Quid ſi indignus præſentetur? III. Qui promovetur ad Epiſcopatum, debet eſſe

inter

inter dignos digniſſimus. IV. Necnon qui ad Parochiam promovetur. V. Beneficium, etiam ſimplex, probabilius conferri debet digniori. VI. Patronus pariter præſentare debet digniorem, non obſtante uſu in contrarium. VII. Et ſimiliter reſignans Beneficium probabilius debet digniori illud reſignare.

ARTIC. III.

De Electione, Poſtulatione, Inſtitutione, Confirmatione, & aliis ad Beneficia ſpectantibus.

I. Collatio Beneficii, altera libera, altera neceſſaria, quæ dicitur Inſtitutio. II. Electio vel eſt Perſonæ nullum habentis impedimentum Canonicum; vel eſt Perſonæ ſic impeditæ, & appellatur Poſtulatio. III. Confirmatio ſuperioris Prælati quandonam requiratur, & quomodo? IV. Poſſeſſio, Inveſtitura, Inſtallatio quid ferant? V. Advertuntur plurima ad Jus patronatus ſpectantia; præſertim quinam ejus ſit incapax, & quinam poſſit illi derogare?

QUÆSTIO V.

De Simonia ad rem Beneficiariam ſpectante.

Quid univerſim ea ſit? Et per quid conſtituatur?

ARTIC. I.
Quid ſit Simonia?

I. Definitur Simonia. II. Ea eſt ſacrilegium. Quodnam ſit munus a manu, munus a lingua, munus ab obſequio? III. Pendet ea ſæpe ex intentione operantis. IV. Multipliciter aliquid connectitur cum re ſpirituali, videlicet antecedenter, conſequenter, & concomitanter.

ARTIC. II.
Num Donatio gratuita rei temporalis, pro obtinendo ſpirituali, ſimoniam contineat?

I. Concluſio eſt negativa, ſpeculative loquendo. II. Theſis 45. ab Innoc. XI. proſcripta fert ſolum ſimoniam committi, quando datur temporale, tanquam ob motivum intrinſecum pro ſpirituali obtinendo; quod in praxi ſolet evenire, ſi res temporalis non ſit levis momenti. III. Qui celebrat propter ſtipendium, tanquam ob pretium, quin pactum ineat, committit ſimoniam ſolum largo modo. IV. Exercere ſpirituale propter lucrum temporale, tanquam motivum principale, num vacet culpa? V. Donationes gratuitæ pro collatione Ordinum prohibentur ex odio avaritiæ, non ex motivo religionis, & non ſunt ſimoniacæ, ſed favent ſimoniacæ pravitati.

ARTIC. III.
An donatio conditionata rei temporalis pro Spirituali, aut e converſo, ſit Simoniaca?

I. Donatio conditionata quomodo differat a contractu oneroſo? II. Videtur licitum dare centum ſervo, ut baptizetur; an etiam liceat dare centum Sacerdoti, ut te baptizet? III. Donatio conditionata, ſi cedit in utilitatem donatarii, non cenſetur ſimoniaca. IV. Si vero cedat in utilitatem donantis, practice non eſt immunis a ſimonia. V. In plurimis caſibus quod eſt ſpeculative licitum, in praxi eſt illicitum. VI. In quo diſcriminetur Uſura a Simonia?

ARTIC. IV.
An Contractus reciprocus, quo temporale datur pro ſpirituali, ſit Simoniacus?

I. Contractus utrinque obligatorius ex juſtitia in re noſtra eſt ſimoniacus. II. Quomodo Sacerdos ex juſtitia obligetur ad celebrandum citra ſimoniam? III. Stipendium

Sacer-

Sacerdoti non datur propter laborem in celebrando, ſed propter ſuſtentationem jure naturæ debitam. IV. Ea ſuſtentatio habet reſpectum ad alia Sacerdotis onera. V. Quanam ratione poteſt ſuſtentatio iſthæc deduci in pactum, & deberi ex juſtitia, cum teneatur Sacerdos gratis celebrare? VI. Si temporale detur pro ſpirituali cum obligatione mutua ex gratitudine, num depurari poſſit a ſimonia? VII. Eſto ſpeculative poſſit peti citra ſimoniam, ut obligationi antidorali ſatisfaciat, qui accipit ſpirituale, non tamen practice. VIII. In quonam ſenſu confixa ſit ab Innoc. XI. theſis 45. permittens compenſationem gratuitam temporalis pro ſpirituali? IX. Datur gratis, quod mere datur ad extinguendum debitum antidorale. X. Permutare ſpirituale cum ſpirituali non eſt ſimonia; licet ſit uſura mutuare cum pacto, quod donetur aliquod ſpirituale. At ſuperioratum cum ſuperioratu probabilius non licet permutare. XI. Si detur temporale cum pacto, quod donetur ſpirituale, quod non cedat in utilitatem dantis, ſed accipientis, probabilius talis contractus utrinque oneroſus eſt ſimoniacus. Quamvis donatio conditionata temporalis, ſi ponatur ſpirituale, non ſit ſimoniaca.

QUÆSTIO VI.

De multiplici Simonia, ac de ejus malitia.

ARTIC. I.
De Simonia Mentali, Conventionali, & Reali.

I. Simonia eſt mentalis, quamvis prodeat in actum externum, dummodo animus ſimoniacus non manifeſtetur. II. Conventionalis fert pactum, ſaltem implicitum. Huic ſi adjungatur rei traditio, ſimonia eſt realis. III. Promiſſio ficta non trahit pœnas ſimoniæ conventionalis; ea quippe non eſt obligatoria, cum ſupponatur eſſe de re turpi, nec eſt pretio æſtimabilis. IV. Conventionalis ſimonia non habetur per acceptationem promiſſionis ſimoniacæ, niſi accedat repromiſſio. V. Per traditionem ſolius rei temporalis non habetur ſimonia realis; Et probabilius nec per traditionem ſolius rei ſpiritualis. VI. Hinc pœnas contra ſimoniam realem non incurrit, qui acceptis ſimoniace Ordinibus renuit ſolvere pretium promiſſum.

ARTIC. II.
De Simonia Juris naturalis, & Eccleſiaſtici.

I. Præter ſimoniam juris naturalis negari non debet ſimonia juris tantum Eccleſiaſtici; quatenus poteſt ab Eccleſia prohiberi intuitu religionis venditio rei temporalis annexæ ſpirituali. II. Hanc etiam poteſt Pontifex incurrere, ſed non poteſt propter illam puniri. III. Circa quæ verſetur ſimonia juris naturalis, & Eccleſiaſtici? IV. Adverſus ſimoniam juris naturalis nequit dari conſuetudo a culpa excuſans, ſicut poteſt dari adverſus ſimoniam juris Eccleſiaſtici. V. Utraque ſimonia in ordine ad pœnas jure Canonico impoſitas æquiparatur. VI. Utraque etiam eſt ejuſdem ſpeciei, & virtuti religionis adverſa. VII. Simonia habetur etiam per emptionem large ſumptam, ſeu per contractum injurioſum rebus ſacris. VIII. Simonia confidentialis in beneficiis ad quodnam genus ſimoniæ reducatur? IX. Quatuor modis recipi poteſt beneficium in confidentiam. X. Quid de caſu hoc reſervato, & de pœnis adverſus hanc ſimoniam?

ARTIC. III.
Num Simonia non ſolum virtuti religionis, ſed etiam juſtitiæ adverſetur?

I. Obligatus ex juſtitia ad rem ſacram adminiſtrandam contra virtutem religionis ſimul, & juſtitiæ peccat, ſi illam vendat. II. Jure naturæ non eſt contra juſtitiam vendere rem ſacram, quæ affert emolumentum temporale. III. In materia beneficiali, ſaltem jure Eccleſiaſtico, ſimonia eſt contra juſtitiam

tiam

tiam, & obligat ad reſtitutionem. IV. Probabilius venditio qualibet rei ſacræ, qua talis, invalida ſimul eſt, & injuſta jure naturali, & Divino. V. Res ſacra non ſolum eſt ſupra, ſed etiam extra omne pretium. VI. Hinc non poteſt pecunia compenſari, ut poteſt fama.

ARTIC. IV.
Num detur in Simonia materiæ parvitas excuſans a mortali?

I. Affirmant nonnulli. II. Communius negant in ſimonia juris naturalis; creſcit quippe irreverentia erga rem ſacram ex parvitate pretii. III. In foro externo parva quantitas, inſpectis circumſtantiis, præſumitur dari liberaliter. IV. Neque excuſatur ex parvitate rei ſpiritualis, quæ venditur. V. Videtur materiæ parvitas a mortali nunquam excuſare, ſi ratio objecti per ſe primo attacta notabiliter cum virtute opponatur. VI. Aut potius quoties ex objecto gravitas malitiæ concipitur, nulla intellecta materia, ſive parva, ſive magna. VII. In Simonia juris Eccleſiaſtici dari poteſt materiæ parvitas excuſans a mortali. VIII. Quænam ſit iſthæc materiæ parvitas?

QUÆSTIO VII.

De Simoniæ materia, quæ ſit aut ſpiritualis ſecundum ſe, aut ſpirituali annexa.

ARTICULUS PRIMUS.
De Simoniæ materia, quæ ſit ſecundum ſe ſpiritualis.

I. Recenſentur ſpiritualia, quæ procul dubio materiam ſimoniæ conſtituunt. II. Ambigere quis poſſet de Abſolutione ſacramentali collata indigno; necnon de Abſolutione negata perſonæ diſpoſitæ. III. Sicut etiam ſi detur pecunia Parocho, ut Matrimonio aſſiſtat. IV. Aſſiſtentia teſtis requiſita ad Matrimonii validitatem poteſt citra ſimoniam vendi; non tamen teſtimonium de illo. Poteſtque etiam ſic vendi patrocinium in cauſa ſpirituali. V. Quandonam præſumitur ſimoniaca collatio pecuniæ facta Monaſterio ab eo, qui vult eſſe Monachus? VI. Popinæ, quæ dantur Monialibus, quando emittitur Profeſſio religioſa, num ſint ſimoniacæ? VII. Sex titulis excuſari ſæpe poſſunt a labe ſimoniæ quædam donationes rei temporalis pro ſpirituali, videlicet ratione ſuſtentationis, laboris extrinſeci, privationis emolumenti, conſuetudinis adverſus ſimoniam juris Eccleſiaſtici, liberalitatis, ſeu gratitudinis, ac redemptionis injuſtæ vexationis.

ARTIC. II.
De Simoniæ materia, quæ ſit temporale annexum ſpirituali.

I. Non raro temporale vendi non poteſt, quamvis ratione connexionis cum ſpirituali non vendatur pluris. II. Temporale connexum cum re ſpirituali, ut poſſit aliquando vendi, non debet amittere talem connexionem. III. Nec eſt verum, quod poſſit univerſim illud vendi, ſi utilitatem temporalem retineat ſimul cum ea connexione. IV. Regula ſtabilienda videtur ea eſſe, quod poſſit hujuſmodi temporale vendi, ſi antecedat connexionem cum ſpirituali, non ſi conſequatur. V. Quod concomitanter connectitur cum ſpirituali, tunc vendi poteſt, quando eſt huic extrinſecum. VI. Sed qua ratione pro labore, qui celebrationi eſt intrinſecus, poteſt exigi, & in pactum deduci ſuſtentatio?

QUÆSTIO VIII.

De Simonia juris Naturalis in re Beneficiaria.

ARTICULUS I.
Sitne invendibile jure naturali Beneficium?

I. Putant nonnulli, jure dumtaxat Canonico Beneficium eſſe invendibile citra ſimoniam.

niam . II. Communiter tamen docent jure etiam naturali vendi non poſſe. III. Hinc ne Pontifex quidem, aut Infidelis poteſt illud vendere; quamvis ſolus Pontifex jus ad fructus ſeparare poſſet ab officio ſpirituali, & ſic Beneficium extinguere. IV. Ex theſi 22. ab Alex. VII. confixa infertur dilucide, ſimoniam juris naturalis committi in venditione Beneficii.

ARTIC. II.

An poſſit jure naturali vendi Jus patronatus?

I. Jure canonico certe vendi non poteſt. II. Putant nonnulli, vendi poſſe citra ſimoniam juris naturalis. III. Sed negandum cum fere communi. IV. Quamvis inſtitutum ſit ab Eccleſia, adhuc jure naturali eſt invendibile. V. Et quamvis illud competat etiam laicis.

ARTIC. III.

Poſſitne vendi, aut redimi Penſio citra Simoniam juris naturalis?

I. Penſio laicalis non eſt materia ſimoniæ juris naturalis. Num autem jure canonico ſit invendibilis? probabilius affirmandum. II. Fructus Penſionis clericalis vendi poſſunt etiam per totam vitam. III. Jus tamen colligendi hos fructus, ſeu Penſio ipſa clericalis, ſi aſſignetur pro officio ſpirituali, jure naturæ eſt invendibilis. Quæ vero non fundantur in tali titulo, olim forte erant vendibiles, non tamen poſt Pium V. qui obligavit hujuſmodi Penſionarios ad recitandum Officium Beatæ Virginis, ut docent communius. IV. Penſiones laicales a Beneficiario redimi poſsunt. Penſiones vero clericales ex ſtylo Curiæ redimi non poſſunt. V. Probabilius videntur, jure naturæ ſpectato, vendi poſſe citra ſimoniam.

ARTIC. IV.

Num vendi poſſint citra Simoniam Commendæ?

I. Commendæ militares ſine ulla ſimoniæ labe vendi poſſunt; ſed Clericales etiam jure naturæ ſunt invendibiles. II. Injuſta tamen eſt venditio militaris Commendæ. III. Quid de adminiſtratione Hoſpitalium? IV. Cappellaniæ non erectæ auctoritate Epiſcopi citra ſimoniam vendi poſſunt, non tamen citra injuſtitiam; quippe gratis conferendæ ſunt. V. Quid de Beneficiariorum coadjutoriis?

ARTIC. V.

Quid de Judicatura temporali, & ſpirituali Epiſcoporum?

I. Temporalis Epiſcopi judicatura citra ſimoniam vendi poteſt; ſiquidem ad officium ſpirituale conſequitur per accidens. II. Non tamen ſi ea ſit relate ad Clericos; ratione quorum talis juriſdictio eſt ſpiritualis, quamvis ſit politica. III. Quomodo citra ſimoniam pro diſpenſationibus in impedimentis Matrimonii exigi poſſit pecunia? IV. Num poſſint Epiſcopi aliquid exigere, dum in jejuniis, & in feſtorum obſervatione diſpenſant?

QUÆSTIO IX.

De Simonia juris Eccleſiaſtici in re Beneficiaria.

ARTIC. I.

Quomodo omne pactum in re Beneficiaria jure Eccleſiaſtico prohibeatur, adeo ut imbibat Simoniam?

I. Quodcumque pactum in re Beneficiaria eſt ſimoniacum. II. Poteſt tamen vacante Beneficio ſtatui, quod aliquod onus moderatum ſit annexum Præbendæ. III. Univerſim quod in temporalibus eſt Uſura, in ſpiritualibus eſt ſimonia. IV. Eſt ſimonia-

niacum pactum de danda pecunia, dummodo non opponatur concurrenti ad beneficium defectus verus, licet improbabilis.

ARTIC. II.
Quænam permutatio Beneficiorum ſit Simoniaca?

I. Beneficiorum permutatio auctoritate propria fert ſimoniam juris Eccleſiaſtici; Et probabilius idem dicendum de Superioratibus Religionum. II. Licitum tamen eſt convenire in permutationem beneficiorum ſub conditione, quod Prælatus conſenſerit. III. Sufficit conſenſus Epiſcopi, ad quem ſpectat horum beneficiorum collatio. IV. Immo & Prælati habentis juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. V. Si Beneficia ad duas Diœceſes ſpectant, requiritur utriuſque Epiſcopi conſenſus. VI. Quod ſi permutentur jura ad beneficia, requiritur conſenſus Pontificis. VII. Sicut etiam ſi beneficium cum penſione permutetur. VIII. Aut ſi permutentur Beneficia compenſando pecunia fructuum inæqualitatem.

ARTICULUS III.
Quandonam Beneficiorum reſignatio ſit ſimoniaca?

I. Reſignari poteſt Beneficium multipliciter. II. Renunciatio abſoluta fieri debet ex cauſis a Pio V. expreſſis, ſi fiat coram Epiſcopo. III. Conditionata eſt ſimoniaca, ſi non fiat coram Pontifice. IV. Confidentialis eſt etiam ſimoniaca. V. Excommunicatio lata contra ſimoniam confidentialem non incurritur a mediatore. VI. Reſignatio iſthæc poteſt fieri per Acceſſum, per Regreſſum, & per Ingreſſum. VII. Si fiat coram Epiſcopo cum reſervatione Penſionis, eſt ſimoniaca. VIII. Aut ſi fiant reſignationes reciprocæ. IX. Aut ſi renuncietur Cajo cum pacto, quod iſte ſolvat expenſas factas a renunciante. X. Pontifex in hoc diſpenſare non poteſt; quamvis poſſit partem fructuum applicare reſignanti. XI. Quid de reſignatione beneficii facta in favorem tertii cum clauſula, Non aliter?

ARTIC. IV.
An tranſactio in re Beneficiaria ſit a Simoniæ labe immunis?

I. In re Beneficiaria tranſactio eſt ſimoniaca, ſi fiat per ipſos litigantes. II. Secus vero, ſi fiat auctoritate Judicis, & Superioris. III. In hoc non præſumitur ſimonia, ſicut in collitigantibus. IV. Epiſcopus Penſiones imponere poteſt ſolum ratione tranſactionis; Et ſimiliter via tranſactionis permutari poteſt auctoritate Epiſcopi Beneficium tenue cum pingui. V. Neque eſt ſimoniaca tranſactio iſthæc, ſi fiat per arbitros electos ab ipſis collitigantibus.

ARTIC. V.
An redemptio vexationis in re Beneficiaria ſit ſimoniaca?

I. Vexatio juſta in ſpiritualibus non poteſt pecunia redimi. II. Injuſta vero vexatio extra materiam beneficialem redimi poteſt. III. Et probabiliter id licitum eſt etiam in gravi, nedum in extrema neceſſitate. IV. Nequit tamen dari ſpirituale ad tollendam injuſtam vexationem. V. In re tamen Beneficiaria ſimonia committitur redimendo vexationem injuſtam ab eo, qui poteſt prodeſſe, quatenus tali; non vero ab eo, qui poteſt obeſſe. VI. Redimendo vexationem juſtam, ponuntur media ad obtinendum ſpirituale; at redimendo injuſtam, ſolum removetur prohibens. VII. Non eſt ſimoniacus, ſed injuſtus, qui pecuniam accipit, ne injuſte vexet in ſpiritualibus. VIII. Plurima hinc ad praxim deducuntur. IX. Quid, ſi pecunia detur ei, qui poteſt prodeſſe, ne injuſte impediat poſſeſſionem beneficii jam obtenti?

ARTIC. VI.
An ſit licita emptio Interceſſionis pro Beneficio obtinendo?

I. Id non ſolum eſt ſimonia juris Eccleſiaſtici, ſed probabilius etiam juris naturalis.

II. Quid ſi pecunia detur familiari Epiſcopi, non ut intercedat pro beneficio obtinendo, ſed ut illum informet de moribus oratoris? III. Quamvis ſimoniace offeratur pecunia mediatori pro beneficio obtinendo; dubitatur tamen, num mediatus interceſſor dicatur preſſe Mediator?

QUÆSTIO ULT.

De Pœnis Simoniacorum.

ARTICULUS I.
Quandonam acta Simoniace ſint invalida?

I. Functiones, & actiones ordinis, & juriſdictionis validæ ſunt, quamvis ſint ſimoniacæ. II. Hinc valida eſt profeſſio religioſa ſimoniace emiſſa. III. Necnon venditio calicis, qua conſecrati, reliquiarum, juriſpatronatus; quamvis pretium reſtituendum ſit. IV. Gratis dandæ ſunt res ſpirituales, ſed non irritatur earum venditio. V. Jure dumtaxat Eccleſiaſtico irrita eſt Beneficii collatio; ſicut etiam actio juriſdictionalis ad Beneficii proviſionem ordinata. VI. Reſignandum eſt hujuſmodi Beneficium, ſive ſimonia commiſſa juris naturalis ſit, ſive Eccleſiaſtici. VII. Et quamvis ſimonia facta ſit per alium, inſcio beneficiario, dummodo hic non contradixerit, nec in ejus odium fiat; proderit tamen huic regula triennalis poſſeſſionis. VIII. Quid de electione Pontificis ſimoniaca? IX. Valida eſt proviſio ſimoniaca eorum, quæ proprie Beneficia non ſunt, puta Penſionis, Superioratus Religionum, & ſimilium. X. Pretium ſimoniace promiſſum non eſt ſolvendum; res autem ſpiritualis ſic accepta retineri poteſt.

ARTICULUS II.
De onere reſtituendi pretium ſimoniace acceptum.

I. Jure naturali pretium ſimoniacum reſtituendum eſt, quando res ſpiritualis, pro qua ſolutum eſt, nondum eſt tradita. II. Eſto res ſpiritualis abſolute tradita non ſit reſtituenda, quando pretium non eſt ſolutum. III. Pretium ſimoniacum reſtituendum eſt danti, non Eccleſiæ. IV. Si res ſpiritualis ſit tradita, pretium ſimoniace acceptum non eſt obnoxium reſtitutioni, ubi res illa ſpiritualis emolumentum afferat, dummodo non ſit beneficium. V. Contractus ſimoniacus ſolum eſt irritus relate ad obligandum de futuro. VI. Nequit pretium retineri ob commodum ſpirituale, quo quis ſe privat in gratiam alterius. VII. Multo magis, ſi dans rem ſpiritualem, puta Beneficium, neque ſpirituali, neque temporali emolumento ſe privat. VIII. Pecunia pro re ſpirituali datur conditionate; res vero ſpiritualis datur abſolute. IX. Emens rem ſacram ſimoniace poteſt illam retinere, & pretium recuperare citra ullum inconveniens. X. Pretium ſimoniace acceptum ratione Beneficii ante ſententiam Judicis reſtituendum eſt. XI. Pretium ob ſimoniam mentalem acceptum, ſi conjunctum ſit cum injuſtitia, reſtituendum eſt jure naturæ danti. XII. Idemque dicas de Uſura mentali.

ARTICULUS III.
De aliis pœnis Simoniacorum.

I. Præter invaliditatem collationis Beneficii datur inhabilitas ad alia obtinenda. Et num Epiſcopus in hoc diſpenſare poſſit? II. Ad incurrendam hanc pœnam num requiratur ſententia declarativa criminis? III. Cur inhabilitas ad idem Beneficium obtinendum incurratur ipſo facto, non tamen inhabilitas ad alia obtinenda? IV. Mediatores hac in re excommunicantur, effectu tamen ſequuto. V. Ob collationem Ordinum ſimoniacam incurruntur etiam variæ ſuſpenſiones præter excommunicationem; ſed nomine Ordinum non venit prima Tonſura. VI. Pariter ob ingreſſum in Religionem ſimoniacum incurritur excommunicatio, & nomine talis ingreſſus ſolum venit admiſſio ad Profeſſionem. VII. Aliæ pęnæ incurruntur ob ſimoniam confidentialem,

quam-

quamvis non ſit ex utraque parte completa. VIII. Tunc ſpes in reſignante fert ſimoniam confidentiæ, quando conjungitur cum animo obligandi reſignatarium ad penſionem, aut iterum reſignandum illud Beneficium ſibi, vel alteri; quod ſi advertat reſignatarius, erit pariter ipſe ſimoniacus. IX. Diſpar eſt ratio inter mutuatarium advertentem ad animum uſurarium mutuantis, & reſignatarium advertentem ad animum ſimoniacum reſignantis Beneficium.

SYLLABUS
TITULORUM, & PARAGRAPHORUM
OPUSCULI QUARTI
DE USURIS.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex ſit Uſura? Et quo Jure prohibita?

ARTIC. I.
Quid ſit Uſura?

I. Lucrum ad uſuram ſpectans debet eſſe pretium mutui. II. Immo immediate debet a mutuo provenire. III. Sufficit pactum implicitum, ſicut ad ſimoniam, ita ad uſuram. IV. Quid ſi citra pactum detur a mutuatario auctarium ex gratitudine, & illud a mutuante accipiatur, ut pretium mutui? V. Quid ſi vice verſa detur ut pretium, ſed accipiatur tanquam gratis datum? VI. Num uſurarius mentalis ad reſtitutionem teneatur?

ARTIC. II.
Quotuplex ſit Uſura?

I. Quid ſit uſura mentalis? & quotupliciter uſuræ nomen ſumatur? II. Quomodo uſura pallietur? III. Non eſt uſura mentalis ſperare, ac intendere lucrum ex mutuo mediate, puta ſi abſque ullo pacto, mediante amicitia, vel ex gratitudine illud conferendum ſit: Secus vero, ſi illud immediate intendatur ratione mutui. IV. Quomodo citra culpam bonum præſtantius ad minus præſtans ordinetur? V. Non eſt præceptum, ſed conſilium, quod citra lucri ſpem detur mutuum. VI. Num liceat excitare mutuatarium ad gratitudinem? VII. Num uſurarie accipiatur, quod a mutuatario datur, ne ſubeat notam ingrati, aut timens, ne ſibi iterum mutuandum ſit, quando indigebit?

ARTIC. III.
Quonam jure prohibeatur Uſura?

I. Etiam naturali jure Uſura vetatur. II. Aliter Hebræi, qui cupiunt baptizari, non obligarentur ad Uſuras reſtituendas. III. Non poteſt aſſignari juſtus titulus, ratione cujus poſſit auctarium exigi

gi a mutuante. IV. Pecunia numerata ſecundum ſe non eſt æſtimabilior pecunia numeranda. V. Mutuans obligando ſe ad non repetendam pecuniam per annum, percipit aliquam utilitatem, quatenus ſi pecunia forte interim perit, non ſibi pereat, ſed mutuatario. VI. Pro obligatione mutuandi per annum poteſt aliquid accipi, non vero pro obligatione non repetendi per annum pecuniam mutuatam. VII. Pro obligatione non repetendi mutuum per quodcumque tempus, ſecundum ſe, non poteſt aliquid accipi. VIII. Uſuræ neque in ſcripturis, neque in jure canonico, aut civili permittuntur. IX. Cur pro beneficio mutui nihil poſſit accipi a mutuante? Nec pro periculo remoto, cui ille ſe exponit, amittendi ſortem, & occaſionem lucrandi?

QUÆSTIO II.

Quænam pacta in mutuo reddant Contractum uſurarium?

ARTIC. I.
An ſit uſura alium contractum juſtum a Mutuatario exigere de præſenti ac ſtatim?

I. Poteſt, ſpeculative loquendo, citra uſuram nolle mutuans mutuare, ſi mutuatarius renuat inire alium contractum juſtum non magis oneroſum, quam ſit mutuatio. II. Immo poteſt id in pactum deducere: at neutrum practice licet. III. Nequit tamen a mutuatario exigi, quod ſe obliget ad alium contractum juſtum in poſterum ineundum. IV. Quare practice non poſſit mutuatarius obligari ad ineundum de præſenti alium contractum juſtum? V. Mutuare Sorti, donec tuam apothecam, vel molendinum frequentat, non fert uſuram ſpeculative, ſed practice. VI. Speculative mutuum virtuale immune eſt ab uſura, quoties v. gr. Sortes, cui centum debentur poſt annum, petit nunc quinquaginta contentus, quod poſt duos annos ſolvantur alia quinquaginta; dummodo mutuatio iſthæc ſit æqualiter utrique parti oneroſa. VII. Exigi poteſt quod mutuatarius ponat contractus neceſſarios ad mutuantis indemnitatem. VIII. Poteſt mutuans exigere a mutuatario, quod deſiſtat a vexatione injuſta, non tamen a juſta. IX. Uſurarie mutuans exigit a mutuatario, quod remittat ſibi onus compenſandi injuriam in fama, aut honore illatam. X. Sicut etiam ſi exigat remiſſionem pœnæ debitæ, quamvis hæc nonniſi poſt ſententiam Judicis debeatur.

ARTIC. II.
An ſit Uſura mutuare cum pacto, quod mutuatarius ad aliquid præſtandum in futurum ſe obliget?

I. Univerſim uſurarie petitur a mutuatario, quod ſe obliget ad remutuandum in poſterum. II. Licita tamen eſt utrinque obligatio ad mutuandum pro tempore futuro. III. Quid reſtituendum mutuatario, qui mutuum accepit cum pacto injuſto remutuandi in poſterum? IV. Praxis dandi anticipato pecuniam cum pacto, quod pro pecunia detur triticum tempore meſſis, quomodo ab uſura vindicetur? Et quid ſi interim interuſurium exigatur? V. Uſurarie imponitur mutuatario onus oſtendendi ſigna benevolentiæ, & amicitiæ; aut etiam exercendi internos actus amicitiæ.

ARTIC. III.
Quid de pacto, quod mutuatarius conferat aliquod officium, vel beneficium?

I. Uſurarium eſt pactum iſtud de conferendo officio, vel beneficio; eſto non eſſet aliquando uſurarium pactum de vendenda merce juſto pretio. II. Beneficium ſic collatum eſſet reſignandum, utpote invalide collatum. III. Non tamen invalide confertur officium; ſicut nec quodcumque contractu oneroſo acquiritur ex mutuo. IV. Quia uſuræ donantur quatenus debitæ vi mutui, non transfertur earum dominium; Hinc quod traditur vi mutui contractu oneroſo,

roſo, puta venditionis, non datur in pretium mutui, ſed propter pretium collatum ab emptore. v. Mutuatarius, qui officium aliquod contulit, ut haberet mutuum, reintegrandus eſt vel renunciatione illius officii, ſi fieri poteſt, vel compenſatione gravaminis illati. vi. Circa fructus a tali officio perceptos *a* mutuante, pariter reintegrandus eſt mutuatarius.

ARTIC. IV.
De Pactis additis mutuo, pro quando variandus eſt valor rei mutuatæ.

i. Pactum de reddenda re mutuata in eadem menſura non eſt uſurarium, ſi æque dubium eſt, quod ejus valor deinde creſcat, aut decreſcat. ii. Si triticum ſervandum ſit a mutuante pro quando carius vendi poterit, debet ille ſervari indemnis. iii. Si prævidetur, triticum minoris valiturum, poteſt mutuator exigere, quod reddantur tot menſuræ, quot adæquant pretium. Quicquid ſit, num hic contractus ſit mutui, an potius emptionis? iv. Mutuans triticum vetus num paciſci poſſit, quod reſtituatur novum? v. Num res mutuata ſecundum ſe reſtitui debeat in eadem menſura, an in eodem valore, quando nihil exprimitur? vi. Moneta mutuata reddine debeat in eadem ſpecie, an in eodem valore? vii. Num conſcius, quod monetæ valor mox ſit minuendus, poſſit illam data opera diſtrahere mutuatariis, & venditoribus id ignorantibus, ne ipſe damnum diminutionis patiatur? viii. Vitium rei occultum, quod non eſt præſens, ſed futurum, non eſt manifeſtandum emptori. ix. Exiſtimatio communis eſt fundamentum valoris rei, eſto ſit erronea. x. Qui ſic mutuat, aut vendit, non peccat contra charitatem. xi. Etiam Miniſtri Regii poſſunt notitia hujuſmodi privata uti in proprium commodum, dummodo non differant publicare edictum de diminuendo valore monetæ. xii. Mutuans cum tali notitia interrogatus, num ſit variandus monetæ valor? peccat contra juſtitiam, ſi neget; ſecus vero, ſi diſſimulet.

ARTIC. V.
An poſſint citra uſuram fructus Pignoris a mutuante retineri, non computando illos in partem ſortis?

i. Exceptis caſibus Dotis ac Feudi, ſicut etiam rei Emphiteuticæ, abſolute id eſt uſurarium. ii. Poterit citra uſuram pignus emi cum pacto retrovendendi, & ſic poterunt fructus talis pignoris ab emente retineri. iii. Ne in praxi uſura ſic pallietur, requiritur tum intentio emendi, tum pretium juſtum, tum etiam quod res ſicut emptori fructificat, ita etiam eidem pereat. iv. Pretium juſtum pignoris, ſeu rei, quæ venditur cum pacto retrovenditionis, creſcit tertia parte, ſi pactum ſit in favorem emptoris; quarta vero parte decreſcit, ſi ſit in favorem venditoris; creſcit denique decima parte, ſi ſit in favorem utriuſque. v. Vendens rem ſuam cum pacto retrovenditionis poterit deinde illam ſibi locare, dummodo ad id non cogatur; aliter uſura palliaretur, ut dicitur in contractu Mohatra. vi. Uſurarius eſt ſecundum ſe contractus vulgo dictus *Godere a Godere*, ſi detur pecunia pro pignore fructifero. vii. Num poſſit ab uſura excuſari, qui loco hujus contractus, duplicem alium contractum ſuper tali pignore inſtituit, alterum cenſus redimibilis, alterum locationis? viii. In praxi ab uſura non excuſatur, qui accipit bona fide lucrum ex mutuo per hoc, quod poſſit inſtituere cenſum perſonalem. ix. Quicquid ſit, an poſſit hic ratione bonæ fidei a reſtitutione liberari.

ARTIC. VI.
De aliis Pactis mutuo additis.

i. Quandonam poſſit repeti mutuum citra injuſtitiam; præſertim ſi res mutuata ſit pluris valitura? ii. Num uſurarie petatur pretium rei mutuatæ pro quando eſt pluris valitura? iii. Practice uſuram redolet, ſi Mutuator pro Fidejuſſore ſeſe offerat. iv. Pretium juſtum fidejuſſionis quodnam ſit? v. Mutuare Colonis cum pacto, quod agrum

grum Mutuantis colant, num practice ſapiat uſuram? VI. Pactum, quod Mutuatarius ſatisfaciat obligationibus ſuis ſive ex juſtitia, ſive ex alia virtute, quandonam eſt uſurarium? VII. Num loco mutui poſſit emi res aliqua petentis mutuum, eidemque locari, quouſque reſtituatur pecunia mutuata?

QUÆSTIO III.

Quibus de cauſis poſſit a Mutuatario aliquid ſupra ſortem exigi citra Uſuram?

ARTIC. I.
Utrum Montes Pietatis exigendo auctarium a mutuatariis immunes ſint a labe uſuræ?

I. Mons pietatis quid ſit, & quibus conditionibus conſtituatur? II. Citra uſuram a mutuatariis aliquid moderatum ultra ſortem exigitur pro expenſis ad montis conſervationem neceſſariis. III. Titulo damni cæteroqui emergentis rationabiliter hoc auctarium exigitur. IV. Deponentes pecuniã pauperibus mutuandã in montibus Pietatis mixtis, num uſurarie lucrum reportent? V. Excuſari poſſunt ratione liberalis donationis, quæ illis a Pontifice, vel a Republica fiat in remunerationem beneficii, quod præſtant communitati. VI. Num poſſint etiam excuſari vi diſpenſationis factæ a Pontifice in lege naturali vetante uſuras? VII. Num pariter vi contractus cenſus perſonalis, quem ineant cum mutuatariis?

ARTIC. II.
Utrum uſurarie in Montibus Pietatis Auctarium aliquod exigatur pro eorumdem augmento?

I. Ab Auctoribus graviſſima iſthæc quæſtio communiter prætermittitur; At ſi id liceat, valde utile, ac pium eſt, Montes Pietatis ubilibet erigere, aut augere. II. Primo aſpectu videtur id adverſari definitioni Concilii Lateranenſis, & ipſi juſtitiæ, adeo ut non poſſit Auctarium iſtud ab uſura purgari. III. Contractus in ſpeciem uſurarius non eſt damnandus, niſi dilucide conſtet de uſura, quoties paſſim a viris piis, & doctis exercetur. IV. Olim Archiepiſcopus Sipontinus ad normam aliorum hujuſmodi montes frumentarios erexit ſumma cum laude. V. Eminentiſſimus Urſinus Archiepiſcopus Beneventanus hactenus octo ſupra ſexaginta montes frumentarios ſimiliter erexit, qui a Pontifice regnante in Brevi dato commendantur. VI. Ab uſura ſunt immunes, non ſecus ac montes mixti, in quibus Auctarium exigitur ad ſolvendum aliquid deponentibus ibi pecuniam ſuam. VII. Auctarium, quod ſit octava pars modii, non eſt oneroſum, ſed rationabiliter pergratum mutuatariis. VIII. Poteſt ſic etiam Auctarium accipi pro conſtructione domus Monti utilis; necnon pro erectione Montis a fundamentis. IX. Pariter excuſari poteſt ab uſura tale Auctarium titulo lucri ceſſantis ex negotiatione prætermiſſa, aut titulo cenſus perſonalis, vel titulo obligationis ad mutuandum, aut demum ratione conventionis inter cives initæ; prout in montibus Sodalitiorum. X. Concilium Lateranenſe non damnat hoc Auctarium, quippe quod non affert Monti lucrum titulo mutui, ſed ex aliis titulis mutuo extrinſecis.

ARTIC. III.
Num in contractu Trium lateat uſura?

I. Explicatur contractus Societatis dictus Trium. II. Licitus eſt, ſi pecunia a ſocio negotiationi revera exponatur, & pretium, ſpectatis omnibus, ſit juſtum. III. Non habetur in hoc contractu mutuum virtuale. IV. Sixtus V. damnat contractum ſocietatis, ſalvo capitali; at non quando hoc per alium contractum aſſecuratur. V. Satis eſt, quod implicite tres contractus celebrentur, videlicet ſocietatis, aſſecurationis capitalis, & partis lucri. VI. Quandonam in praxi hoc contractu pallietur uſura?

AR-

ARTIC. IV.
An ratione damni emergentis poſſit mutuator aliquid ſupra ſortem exigere?

I. Poteſt auctarium exigere, ut reddat ſe indemnem. II. Non poteſt mutuatarius cogi ad certam quantitatem ex hoc titulo ſolvendam, ſi ſe obliget ad compenſandum quodcumque damnum emerſerit. III. Debet tamen tempore contractus in pactum ſaltem implicitum id deduci. IV. Si res mutuata non reſtituatur tempore prefixo inculpabiliter, non datur obligatio compenſandi damnum emergens; ſecus ſi culpabiliter. V. Num debeat mutuatarius moneri a creditore de damno emergente, ut teneatur damnum compenſare, ſi culpabiliter non reſtituit? VI. Num debeat compenſari etiam damnum voluntarium mutuantis?

ARTIC. V.
An etiam pro lucro ceſſante poſſit aliquid ultra ſortem exigi?

I. Eodem prorſus modo compenſandum eſt mutuanti lucrum ceſſans, ac damnum emergens, videlicet ineundo ad id pactum ſaltem implicitum tempore contractus. II. Lucrum, quod compenſandum eſt, debet ceſſare vi mutui, & ex ſolo contractu licito. III. Tanti æſtimandum eſt lucrum ceſſans, quanti a mutuante alteri venderetur. IV. Injuſte lucrum ceſſans exigeretur ſtatim ſolvendum. V. Debet de tali lucro mutuatarius moneri, & taxari, vel relinqui taxandum a peritis. VI. Sententia Judicis de ſolvendo intereſſe quandonam obliget in conſcientia? VII. Qui ſubtrahit a negotiatione pecuniam, ut poſſit illam mutuare petituro, num poſſit lucrum ceſſans exigere? VIII. Qui credito merces vendunt, non poſſunt aliquid plus exigere ratione lucri ceſſantis.

ARTICULUS VI.
An poſſit aliquid accipi ultra ſortem pro periculo proximo amittendi illam?

I. Videtur non licere; quia reſtituta dumtaxat ſorte, ſatisfit etiam pro periculo eam amittendi, quod imbibitur in mutuo. Aliter fur equo reſtituto deberet aliquid aliud pro tali periculo reſtituere. II. Sed communis ſententia id permittit, ſi in pactum deducatur, quia anxietas animi pro tali periculo eſt pretio æſtimabilis. III. Ad eam redimendam prudentis arbitrio creditor aliquid ſolveret. IV. Eſt autem tale periculum a mutuo ſeparabile. V. Fur ſatisfacit equo tantum reſtituto, quia anxietas, quam fert tale periculum, non compenſatur pecunia, niſi præceſſerit pactum. VI. Juſtum pretium talis periculi eſt, quod libenter alteri daretur ad illud redimendum.

ARTIC. VII.
An pœna conventionalis licite apponatur in mutuo?

I. Videtur uſurarie apponi, quia pœna a ſuperiore infligenda eſt. II. Sed communiter docent, pœnam iſtam licite poſſe ex conventione partium apponi. III. Dummodo non apponatur in fraudem, & ſit moderata, ac debitor culpabiliter non ſolvat præfixo tempore, diuque ſolutionem differat. IV. Num ea pœna debeatur ante ſententiam Judicis, & ante petitionem partis? V. Poſſunt expreſſe contrahentes paciſci, quod ſic debeatur in conſcientia. VI. Si præſcindant, probabilius videtur, quod ante ſententiam Judicis ea debeatur, ſed non antequam petatur a mutuante. VII. Non debet hæc pœna naturam aliarum penarum ſequi, ut ante ſententiam Judicis non debeatur.

A R T I C. VIII.

Utrum etiam Pactum legis commiſſoriæ licite apponatur in Mutuo?

I. Vi hujus pacti incidit in commiſſum mutuatarius, & pignus amittit, ſi non ſolvat ſtatuto tempore. II. Reprobatur in jure tale pactum ex uſuræ præſumptione. III. Si pignus longe excedat debitum, tale pactum eſt uſurarium; ſecus vero, ſi parum excedat. IV. Pactum de vendendo pignore, ſi mutuatarius ſtatuto tempore inculpabiliter non ſolvat, num, & quando ſit uſurarium? V. In praxi uſurarium eſt, ſi tollatur mutuatario libertas vendendi illud cui maluerit. VI. Datur modus vitandi hanc uſuram.

QUÆSTIO IV.

De Uſura palliata in Contractu Emptionis, & Venditionis.

A R T I C. I.

An poſſit res vendi pluris ob dilatam ſolutionem?

I. Legale pretium etiam ab Eccleſiaſticis ſervandum, & quomodo? II. Pretium vulgare ex quinque capitibus poteſt creſcere, aut decreſcere; nec conſiſtit in indiviſibili. III. Pretium conventionale procedit in rebus voluptuoſis. IV. Quodnam ſit pretium juſtum in ſubhaſtatione, aut mercium ultronearum? V. In ſubhaſtatione rogari ſolum poſſunt alii, ne offerant ſupra pretium juſtum infimum. VI. Quandonam monopolium eſt licitum, quando vero eſt contra juſtitiam, & quando ſolum contra charitatem? VII. Non eſt uſura vendere merces credito pretio juſto ſummo, quamvis venderentur pretio juſto infimo pecunia numerata. VIII. Num poſſit credito vendi carius, quam nunc valeat triticum, quod alias venderetur carius menſe Majo, & quomodo? IX. Ob alios etiam titulos mutuo extrinſecos vendi poſſunt merces carius credito, quam vendantur pecunia numerata? X. Num merces, quæ in magna copia adveniunt, vendi poſſint credito pluris, quam valeant ſummo pretio pecunia numerata?

A R T I C. II.

An poſſint res emi vilius ob ſolutionem anticipatam?

I. Quæſtio iſthæc reſolvenda, ut præcedens. II. Pretium rerum deſumendum eſt ab eo, quod valent non nunc, ſed tempore traditionis. III. Excuſari poteſt hic contractus plurimis ex titulis; iis tamen deficientibus eſt uſurarius. IV. Nec uſuram continet, ſi merces vendantur anticipata ſolutione minoris, quam valeant tempore traditionis, ſed non minoris, quam tunc valerent, ſi pecunia numerata venderentur. V. Regula ad dignoſcendum pretium juſtum mercium iſtarum quænam ſit? VI. Non eſt eadem ratio de his mercibus, quæ nonniſi anticipato poſſunt commode emi, ac de tritico, ſi anticipata ſolutione minoris ematur, quam valeat tempore traditionis. VII. Pretium juſtum vulgare rerum eſt diverſum relate ad merces, quæ ſolent emi in magna quantitate, ac relate ad eas, quæ in modica quantitate emuntur.

A R T I C. III.

An poſſint citra uſuram minoris emi chirographa?

I. Non dubitatur poſſe minoris emi, ſi difficilis exactionis ea ſint, aut ſi forte lucrum probabile ceſſet, vel ex alio motivo extrinſeco. II. Plures, & graves Doctores id permittunt. Præſertim quia communiter pluris æſtimatur pecunia præſens, quam futura. III. Ac proinde ab ipſo etiam debitore poſſent credita iſthæc immatura minoris emi. IV. Sed communior, & vera ſententia docet, uſuram in hoc contractu latitare; pecunia quippe præſens non eſt pretioſior, quam futura. V. Æſtimatur illa pluris ob rationes extrinſecas, videlicet quia pecunia futura non facile recuperatur, nec pot-

poteſt ad negotiandum deſervire. VI. Poteſt minoris emi Apodixa difficilis exactionis, etiamſi emptor ob gratiam apud Judicem facile ſit illam exacturus. VII. Res tanti valet, quanti æſtimatur communiter, quamvis ementi ſit longe pretioſior. VIII. Injuſte tamen emitur res pretioſa pro vili, ſi ſolum a venditore ejus valor ignoratur. IX. Chirographum non poteſt minoris emi a debitore, ſi ex prava ſua voluntate ſit difficilis exactionis.

ARTIC. IV.
An contractus Mohatra ſemper ſit uſurarius?

I. Exponitur contractus Mohatra ſecundum ſe. II. In terminis propoſitionis confixæ ab Innoc. XI. procul dubio uſuram continet ſub pallio, & prætextu emptionis, & venditionis. III. Poteſt accidere, quod in tali contractu neque contra juſtitiam peccetur, neque contra charitatem. IV. Quamvis ſecluſo pacto retrovenditionis uſura, & injuſtitia non contineatur in hoc contractu, facile tamen in eo peccatur contra charitatem, & peccato ſcandali. V. In praxi redolet etiam uſuram.

ARTIC. V.
An ſit uſuraria emptio fructuum agreſtium vilius, ac ſi eſſent maturi?

I. Eſt uſuraria talis emptio, niſi ſolum dematur a pretio, quod requiritur pro expenſis faciendis, labore, periculo ne matureſcant. II. Agnus minoris valet, quam ovis ratione majorum expenſarum, ac periculi in ejus nutritione. III. Damnificans agrum fructuum agreſtium reſtituere debet, quaſi perinde ac eſſent jam maturi. IV. Similiter ſcindens arbores in augmento reſarcire debet damnum, quod irrogatur de præſenti non minus eo, quod ſperabatur ex iis in pleno augmento.

QUÆSTIO V.
De Pœnis Uſurariorum, ac de Reſtitutione ab iis facienda.

ARTIC. I.
Quænam ſint uſurariorum Pœnæ?

I. Enumerantur ſex præcipuæ pœnæ, nempe Infamia, Impedimentum ad ſacros Ordines, Suſpenſio ab Officio, & Beneficio; Privatio ſacræ Synaxis, necnon ſepulturæ, ac Teſtamenti irritatio non præſtita ſatisfactione, aut cautione. II. Quinam dicuntur uſurarii notorii, qui his pœnis ſint obnoxii? III. Uſurarius occultus punitur pœna extraordinaria, ſive a Judice Eccleſiaſtico, ſive a Laico, cum delictum ſit mixti fori. IV. Datur in uſuris materiæ parvitas, quæ a mortali excuſet, necnon a pœnis annexis.

ARTIC. II.
Utrum Uſurarius dominium uſurarum acquirat?

I. Videtur acquirere dominium aliquod debile, utpote cum obligatione illas reſtituendi. II. Sed verius nullum dominium uſurarum uſurarius acquirit. III. Uſuræ juramento promiſſæ ſolvendæ ſunt, eſto poſſint ſtatim repeti. IV. Per venditionem factam pretio injuſto, aut ex metu transfertur dominium aliquod rei venditæ, quia datur juſtus titulus; hic autem non habetur in ſolutione uſurarum. V. Ex quibus plura ad praxim deducuntur. VI. Si res per uſuram, aut furtum acquiſitæ vendantur, emptor transfert dominium pretii, ſed venditor non transfert earum rerum dominium in emptorem. VII. Probabiliter rerum, quæ functionem recipiunt, ſi ab uſurario, vel fure vendantur, transfertur dominium in emptorem, quando venditor poſſit ſimilibus rebus ſatisfacere domino damnum paſſo.

ARTIC. III.

Utrum reſtitui debeant, quæ ab uſurario, vel fure donantur?

I. Nullus contractus cum uſurario initus eſt invalidus, ſi uſurarius non alienet bona propria in præjudicium creditorum. II. Accipiens bona fide aliquid ab uſurario in præjudicium creditorum num teneatur illud reſtituere? III. Solum donationes hujuſmodi ab uſurario cauſa mortis factæ a jure irritantur. IV. Inducens uſurarium ad alienandas res ſuas in præjudicium creditorum peccat contra juſtitiam. V. Videtur contra juſtitiam peccare, & ad reſtitutionem teneri, qui aliquid accipit ab uſurario, vel fure conſcius, quod ſic ille reddatur impotens ad ſolvendum æs alienum. VI. Sicut qui dono accipit veſtem, quam ſcit eſſe alteri prius venditam. VII. Oppoſita tamen ſententia videtur probabilis; cum per accidens dumtaxat inferatur creditoribus præjudicium. VIII. Et ſimiliter poteſt dono accipi veſtis alteri vendita, antequam per traditionem, aut per venditionem translatum ſit dominium in emptorem. IX. In pluribus caſibus ſententia iſthæc etiam ab Adverſariis admittitur.

ARTIC. IV.

Ad quid teneatur ipſemet Uſurarius, præſertim quando lucrum ex contractu uſurario bona fide reportatum eſt?

I. De uſurario mentali quid dicendum? II. Uſurarius realis ſecundum ſe tenetur reſtituere etiam fructus uſurarum, tam illos, quos dominus percepiſſet, & ipſe non percepit; quam illos, quos ipſe percepit, & dominus non percepiſſet, dummodo non ſint mere induſtriales. III. Videtur reſtitutio hæc facienda, etiamſi contractu licito potuiſſet reportari lucrum, quod ex contractu uſurario bona fide reportatum eſt. IV. Sed probabiliter iſthæc obligatio in tali caſu non datur. V. Idemque videtur dicendum de lucro ſimoniaco, ac de uſurario. VI. Reſtitutio tamen facienda, ſi ſolum in contractum mutui expreſſe conſenſerit mutuatarius. VII. Diſpar eſt ratio inter matrimonium celebratum cum errore concomitante circa perſonam, & inter contractum uſurarium bona fide celebratum.

ARTIC. V.

Ad quid teneantur hæredes uſurariorum?

I. Tenentur reſtituere, quod Teſtator uſurarius tenebatur. Sed quid ſi vires hæreditatis non ſint ſatis? II. Quid ſi hæreditas dividatur ante ſolutionem uſurarum? III. Si dividatur hæreditas cum onere, quod quilibet ſuam partem uſurarum reſtituat, num omnes in ſolidum teneantur? IV. Filii participantes in debito paterno uſurarum certe in ſolidum tenentur. V. Legatarii non tenentur uſuras ſolvere in defectum hæredum, ſi hæreditas ſit ſufficiens ad utrumque.

ARTIC. VI.

Quinam ordo ſervandus ſit in reſtituendis uſuris?

I. Res per uſuram accepta, ſi extet in individuo, ante omnes domino reſtituenda, aut ejus loco pauperibus. II. Si res credito vendita ſit uſurario, & ea adhuc extet, hic creditor aliis creditoribus præferendus eſt. III. Debita certa incertis præferenda ſunt. IV. Univerſim creditor hypothecarius aliis præferendus eſt. V. Non videntur præferenda debita ex contractu debitis ex delicto, aut e contra. VI. Debita ex contractu oneroſo præferenda ſunt debitis ex contractu gratioſo. VII. Inter creditores chirographarios probabilius non eſt præferendus, qui prior eſt tempore; probabile tamen eſt, quod poſſit præferri. VIII. Num pauper titulo paupertatis poſſit aliis præferri?

IX.

IX. Præferri poteſt, qui prius petit. X. Si debitor ſponte unum alteri præferat, peccat; Poteſt tamen qui ſic præfertur, integram ſolutionem retinere.

QUÆSTIO VI.

De Cooperantibus ad Uſuras.

ARTIC. I.

An peccent, & ad reſtitutionem teneantur concurrentes ad uſuras?

I. Univerſim peccant, & ad reſtitutionem tenentur in defectum Principalis, qui ad uſuras concurrunt ex parte mutuantis, non vero ex parte mutuatarii. II. Si tamen cum uſurario ita concurrant, ut non ſint cauſa efficax ullius damni, etſi peccent, non tenentur tamen ad reſtitutionem. III. Ex his principiis reſolutio plurimarum difficultatum deſcendit.

ARTICULUS II.

Quid de conſulentibus uſuras?

I. Communius docent, conſulentem uſuras ad reſtitutionem obligari: nemo tamen in dubium revocat, quod peccet contra juſtitiam. II. Si tale conſilium eſſet utile mutuatario, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus. III. Conſilium hoc poteſt abſolute placere mutuatario, & ſecundum quid diſplicere, non ſecus ac mutuum; & in tali caſu datur onus reſtitutionis. IV. Ad reſtitutionem obligatur conſulens, etiamſi, ipſo non conſulente, alter daturus eſſet idem conſilium. V. Secus vero, ſi ipſo non conſulente adhuc uſurarius eſſet uſuram commiſſurus; unde non eſſet in hoc caſu cauſa efficax damni.

ARTIC. III.

Quid de concurrentibus ad uſuram exhibendo pecuniam, vel auxilium?

I. Deponens pecuniam apud uſurarium, ſi non intendat uſuras, probabiliter ſolum peccat contra charitatem. II. Peccat contra juſtitiam, qui præbet gladium occiſuro innocentem, eo quod hic ſit graviter invitus; at mutuatarius non eſt graviter invitus, quod pecunia fænebris apud uſurarium deponatur. III. Præſcindendo a jure poſitivo vetante, ne debitores compellantur ad uſurarum ſolutionem, poſſunt Principes ad majora mala vitanda uſurarios permittere. IV. Immo rationabili de cauſa mutuatarios cogere ad uſuras ſolvendas, ita ut ſi non ſolvant, peccent, non quidem contra juſtitiam, ſed contra obedientiam. V. Secundum ſe tamen peccant contra Juſtitiam Princeps, & Judex, ſi concurrant ad uſuras: Immo etiam ſi illas non impediant.

ARTIC. IV.

Quid de Tabellionibus, & Proxenetis, aliiſque ad uſuras concurrentibus?

I. Tabelliones peccant contra juramentum proprium, tam ſi inſtrumento appareat, quam ſi ſimuletur uſura. Ad reſtitutionem tamen tunc tenentur, quando illud conficiunt ad petitionem mutuantis, etiamſi dubitent de uſura. II. Et ſimiliter Teſtes, ſi non procedant bona fide. III. Proxeneta etiam contra juſtitiam peccat, ſi agat partes mutuantis, ſecus, ſi mutuatarii. IV. Non videntur contra juſtitiam peccare locantes domum uſurariis.

ARTIC. V.

Quid de Famulis, & de creditoribus uſurariorum?

I Diverſimode hac in re Doctores opinantur. II, Benigne Turrianus docet, tunc ſa-

famulum peccare contra juſtitiam, quando mutuatarium cogit ad ſolvendas uſuras, non tamen in aliis famulatibus. III. Lugo docet, ad reſtitutionem famulos non teneri exercendo actiones mutuatariis non ingratas; Secus vero ſi graviter, & rationabiliter illis diſpliceant. IV. Creditor uſurarii quonam pacto poſſit nomine ipſius uſurarii a mutuatariis uſuras accipere, illaſque ſibi appropriare? V. In hoc caſu non poteſt mutuatarius uti occulta compenſatione adverſus hunc creditorem.

ARTIC. VI.
An peccet mutuatarius petendo mutuum ſub uſuris?

I. Peccare poteſt aliquando contra juſtitiam adverſus ſuam familiam, aut creditores; II. Contra charitatem peccato ſcandali mutuatarius peccaret inducendo alium abſolute ad fœnerandnm. III. Poſſunt dumtaxat permitti uſuræ, ſi mutuum petatur ob juſtas cauſas. IV. Graviter peccat, qui ab uſurario non parato mutuum petit permittendo uſuras, ſi eo ſolum indigeat ad res illicitas. V. Quid ſi indigeat pecunia ad negotiandum, aut ad ſpectacula honeſta? VI. Quid ſi ab uſurario parato mutuum petatur in ordine ad res leviter illicitas? VII. Num peti poſſit ſine mortali ab uſurario parato mutuum ad uſus graviter illicitos? VIII. Num poſſint, aut etiam debeant ſolvi uſuræ promiſſæ? IX. An licite mutuatarius abſolute offerat uſuras?

F I N I S.

A. M. D. G., & Deiparæ ſine labe Conceptæ.

CORRIGENDA.

In OPUSCULO I. pag. 2. Dedic. v. 26. partem leg. partam. Pag. 1. Ad Lect. v. 23. convivio leg. convicio. Pag. 6. col. 2. v. 6. ponti leg. ponit. 13. 2. 1. contingit. 17. 43. voliti. 26. 19. : Vincibilis. 28. 7. ignoranter. 46. 2. 4. eos. 46. 2. 6. eos. 60. 39. mala. 71. 35. Pauperis. 90. 12. juramentum. 95. 45. ſæpe.

In OPUSCULO II. pag. 3. 2. 9. vel practice l. vel practica. 12. 9. omittere. 27. 2. 5. in judiciis. 39. 43. aut. 48. 2. 46. poterat. 67. 2. 36. extendenda. 71. 32. practicè. 72. 22. petat. 87. 14. *Barbarius*. 90. 4. vergere. 91. 2. 35. in poſterum. 94. 9. appellare. 97. 10. ergo: Docet. 108. 25. interno. 114. 9. At cum. 120. 26. quarum. 120. 40. Tertiò.

In OPUSCULO III. p. 49. 11. non reſidendi l. reſidendi. 79. 2. 16. in abſentia rei. 86. 47. ſit. 116. 29. vendere Jus patronatus. pag. 6. Indicis v. 33. ſemel l. ſemet.

In OPUSCULO IV. p. 13. 21. , & l. eſt, 20. 2. 8. tamen l. fortè. 20. 2. 12. non poſſet l. poſſet. 49. 2. 6. oportuerit. 51. 15. reprobatur. 64. 10. diſceptemus. 89. 2. 19. ſuccedunt. Alia benignus Lector corriget.

239.04
V 837

26698

VIVA, DOMINIC, S. J.

AUTHOR Opuscula Theologico-Moralia
I - IV

TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME
	STORAGE - CBPL

26698